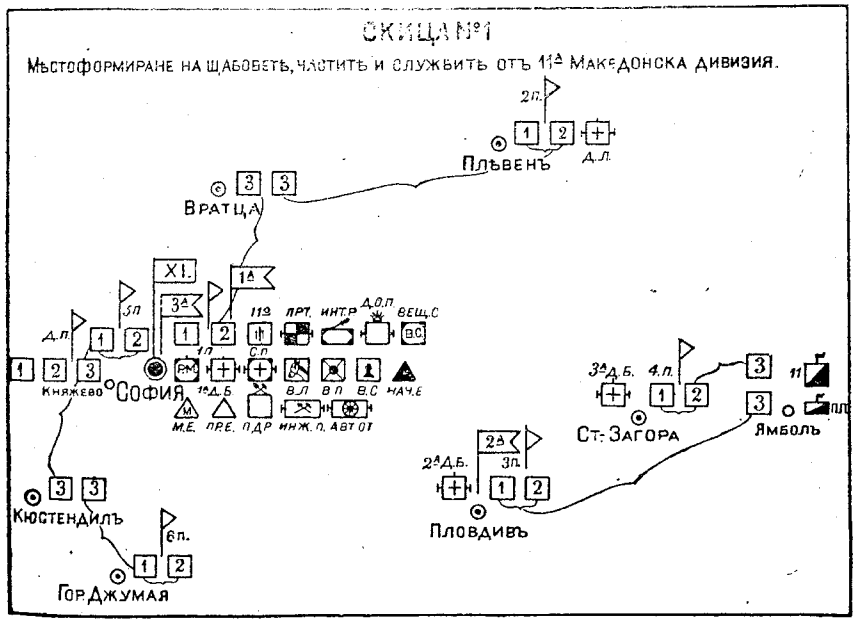
ДѢЙСТВИЯТА
на
11-а п. Македонска дивизия
отъ Криволакъ до Богданци
1915 г.

ГЛАВА I.

ФОРМИРАНЕ НА ДИВИЗИЯТА.

Дивизията почна формирането си подъ името „кадрова дивизия“ на 1-й септемврий текущата 1915 година съгласно заповѣдитѣ по Военното вѣдомство №№ 419, 420, 421, 422, 423, 424 и 425 отъ 22-й августъ и изработенитѣ по-рано съображения и планове. Щабоветѣ, частитѣ и службитѣ се формираха въ пунктоветѣ, както е показано въ скица № 1. За кадръ на всѣка дру-

жина бѣха приети отъ полковетѣ, при които ставаше формирането на кадровитѣ дружини, по 20 свърхсрочни подофицери, а

отъ постоянния съставъ бѣха отдѣлени по 8 младши подофицери и по 100 ефрейтори и редници. На 4-й септемврий въ деня, когато се повикаха на обучение данъчнитѣ и неслужилитѣ македонци, съставътъ на дивизията броеше: 141 офицери отъ дѣйствителна служба, 110 офицери отъ запаса, 360 свързочни подофицери, току-що приети на служба, 144 младши подофицери, свършили учебната команда, 1800 ефрейтори и редници. Въ сжщия день въ дружинитѣ на обучение се явиха около 30,000 души. Въ деня слѣдъ мобилизацията—първия оперативенъ день, 11-й септемврий,—дивизията броеше 33,754 человѣка. Въ сжщото врѣме дивизията отъ „кадрова“ се прѣименова въ „Македонска“. Бойното ѝ разписание къмъ това врѣме бѣше слѣдното:

А. ЩАБЪ НА ДИВИЗИЯТА.

Началникъ на дивизията	полковникъ	Златаревъ К.
Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ	– подполковникъ	Дървинговъ П.
Старщи адютантъ, „ „	– майоръ	Добруджански Д.
Младши адютантъ	– капитанъ	Николовъ Вл.
Офицеръ за поржчки	– капитанъ	Халачевъ Ив.

АРТИЛЕРИЙСКА ЧАСТЬ.

Началникъ на артилерията — полковникъ Дворяновъ*).

ИНТЕНДАНСТВО.

Дивизионенъ интендантъ — подполковникъ Ивановъ.
Помощници на интенданта — майоръ Сирмановъ и гражд. чинов. Коцевъ.
Дивиз. продоволств. транспортъ — майоръ Минковъ.
Интендантска рота – майоръ Верговъ.
Разходенъ магазинъ – майоръ Йонковъ.

ИНЖЕНЕРНА ЧАСТЬ.

Дивизионенъ инженеръ — подполковникъ Иотовъ.

САНИТАРНА ЧАСТЬ.

Дивизионенъ лѣкарь — санит. майоръ Кушевъ.

ВЕТЕРИНАРНА ЧАСТЬ.

Ветер. дивиз. лѣкарь — санит. поручикъ Гърличковъ.

СЖДЕБНА ЧАСТЬ.

Прѣдседатель на пол. воен. сжд – полковникъ Жостовъ.
Прокуроръ „ „ „ — капитанъ Стояновъ.
Помощникъ-прокуроръ „ „ — поручикъ Грудовъ.
Слѣдователь . . . . . — поручикъ Пановъ

ЕТАПНА ЛИНИЯ.

Началенъ етапъ — поручикъ Велчевъ.
Междиненъ етапъ – майоръ Шойлевъ.
Прѣденъ етапъ — майоръ Угреновъ.

ВОЕННА ПОЩА.

Началникъ на пощата — чиновникъ Димовъ.

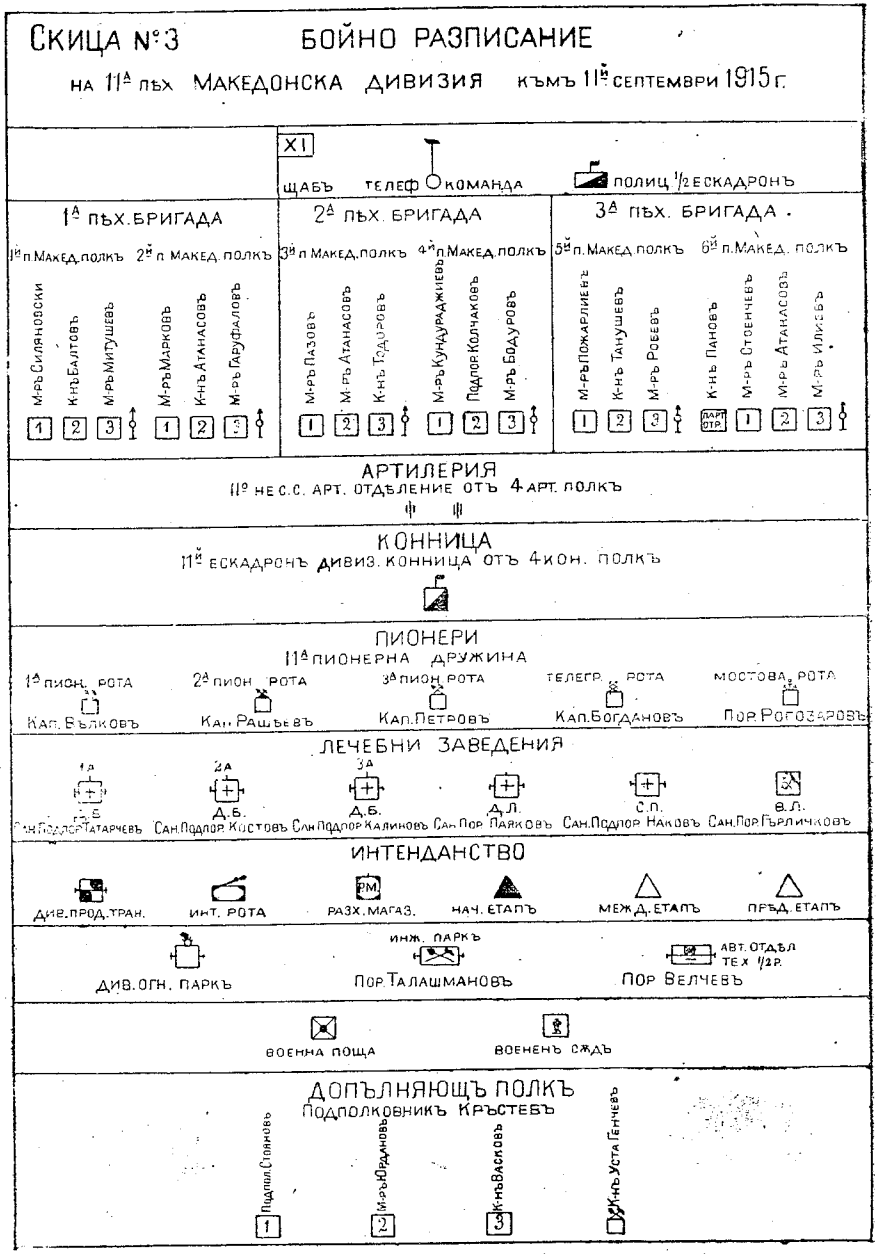
Б. С Л У Ж Б И.

Дивизионно интенданство.	1 огнестрѣленъ паркъ.
Продоволственъ транспортъ.	1 дивизионна военна поща.
Интендантска рота.	1 инженеренъ паркъ.
1 дивизионенъ лазаретъ.	1 техническа полурота (автом. отдѣление и строителенъ взводъ).
3 полски болници.	1 военно полеви сжд.
1 санитаренъ паркъ.	1 вещеви складъ — София.
1 ветернарна лѣчебница.	

*) Прѣди почване съсрѣдоточването на дивизията, на 29-й септемврий, полковникъ Дворяновъ по заповѣдь отъ Военното министертство биде командированъ въ гр. Ломъ за прѣдседатель на артилер. приемателна комисия.

В. ДѢЙСТВУЮЩИ ЧАСТИ.

ЧАСТИ	Пѣхота		Артилерия				Конн.	Забѣлѣжка
	дружини	картеч. р.	полски с. с. батареи	полски не с. с. батареи	планин. с. с. батареи	планин. не с. с. батареи	ескадрони	
ПѢХОТА.								
1-а пѣх. бригада.								
К-ръ на бригадата — полк. Колезъ.								
Н-къ щаба — майоръ Стрѣзовъ.								
1-й п. Македонски полкъ.	3	1	—	—	—	—	—	2 карт.
К-ръ на полка — полк. Мурджевъ.								
Интендантъ — майоръ Митровъ.								
2-й п. Македонски полкъ.	3	1	—	—	—	—	–	1 карт.
К-ръ на полка—подполк. Дагаридиновъ.								
Интендантъ — поручикъ Давидовъ.								
2-а пѣх. бригада.								
К-ръ на бригадата — полк. Кюркчиевъ.								
Н-къ щаба — капит. Кръстевъ.								
3-й п. Македонски полкъ.	3	1	–	—	—	—	—	2 карт.
К-ръ на полка—подполк. Хумабаджиевъ.								
Интендантъ — майоръ Ковачевъ.								
4-й п. Македонски полкъ.	3	1	–	—	—	—	—	—
К-ръ на полка — подполк. Генчевъ.								
Интендантъ — капит. Михайловъ.								
3-а пѣх. бригада.								
К-ръ на бригадата — полк. Протогеровъ.								
Н-къ щаба — капит. Радевъ.								
5-й п. Македонски полкъ.	3	1	–	—	—	—	—	2 карт.
К-ръ на полка – подполк. Дрангозъ.								
Интендантъ — поруч. Стефановъ.								
6-й п. Македонски полкъ.	3	1	—	—	—	—	—	2 карт.
К-ръ на полка подполк. Банозъ.								
Интендантъ — майоръ Вучевъ.								
АРТИЛЕРИЯ.								
Н-къ на артилерията — полк. Дворяновъ.								
11-о не с. с. арт. отд. отъ 4-и арт. полкъ.	—	—	—	2	—	—	—	—
К-ръ на отдѣл. — майоръ Димитровъ.								
ПИОНЕРИ.								
11-а пионерна дружина.	1	—	—	—	—	—	—	1 пион.
К-ръ на дружината — подполк. Иотовъ.								
КОННИЦА.								
11-и еск. див. конница отъ 4-й к. полкъ.	—	—	—	—	—	—	1	—
К-ръ на ескадрона — Майоръ Иотовъ.								
ПОЛИЦЕЙСКИ ПОЛУЕСКАДРОНЪ.	—	—	—	—	—	—	1|2	—
К-ръ на полу-ескадрона —поруч. Митевъ.								
Всичко . .	19	6	—	2	—	—	11|2	1 пион.

Обучението на войницитѣ почна съгласно изработенитѣ още прѣди мобилизацията програми за занятията, но то изобщо вървѣше едва удовлетворително: частитѣ трѣбваше едноврѣменно и

да се организиратъ, и да се обзавеждатъ, и да се обучаватъ. Отъ друга страна и врѣмето, съ което можеше да се разполага, бѣше съвсѣмъ кжсо. Това врѣме стана още по-кжсо вслѣдствие ваксинацията противъ коремния тифъ, започната почти въ всички полкове. До 26-й септемврий, когато се почнаха приготовленията за сърѣдоточаване на дивизията, полковетѣ едва можаха да прѣкаратъ единъ двунедѣленъ курсъ на обучение, прѣзъ който повечето отъ дружинитѣ произведоха едва по двѣ стрѣлби, а нѣкои и три. Обзавеждането на частитѣ и службитѣ се извърши при най-трудни условия. До деня на мобилизацията повечето отъ дѣйствующитѣ полкове, при които ставаше формиране на частитѣ отъ дивизията, оказваха дѣятелно съдѣйствие по стъкмяването, прѣхраната и разквартированието. Слѣдъ това, обаче, поради мобилизацията на полковетѣ отъ дѣйствующата армия, частитѣ отъ дивизията се озоваха изоставени на себе си и обзавеждането имъ срѣщна невъобразими трудности. Най-трудно бѣше устройството на службитѣ и учрѣжденията. Опрѣдѣленитѣ коне за частитѣ отъ дивизията бѣха отъ тия, които комисията по провѣрката на добитъка въ полковитѣ окржжия въ мирно врѣме бѣше намѣрила за неудовлетворящи условията. По количество, както конетѣ, така и воловетѣ, не достигнаха полагаемото се по щата число. Продоволственията транспортъ тръгна съ 3 ешалона, вмѣсто съ 4, и то и тѣ непълни. Войницитѣ въ строевитѣ части бѣха почти всички снабдени съ фуражки, куртки, панталони и платища, но двѣ трети бѣха безъ шинели. Въоржжението на пѣхотнитѣ части се състои отъ трилинейни руски пушки съ достатъчно количество патрони. Липсваха шансовъ инструментъ и патронни паласки. За носене патронитѣ, до получаване паласки, се употрѣбиха, а и сега още продължаватъ да се употрѣбяватъ, малкитѣ сухарни торбички.

ГЛАВА II.

СЪСРѢДОТОЧАВАНЕ НА ДИВИЗИЯТА ВЪ РАЙОНА БРѢЗНИКЪ — РАДОМИРЪ.

На 12-й септемврий отъ щаба на 2-а военна инспекционна область се получи слѣдното отъ Пловдивъ, датирано 10 септемврий и носяще № 2436:

Началникътъ на 2-а Военна инспекционна область заповѣда да Ви се съобщи, Господинъ Генералъ, за ржководство при разработването на оперативенъ планъ В — Г слѣдующето по устройството на тила:

1-о. УСТРОЙСТВО НА ЕТАПНИТѢ ЛИНИИ.

За етапни линии на дивизиитѣ отъ 2-а армия ще служатъ пжтищата:

а. За 2-а Тракийска дивизия — точно по оперативния планъ Б (извѣстенъ на началника на дивизията).

б. За 3-а Балканска дивизия — Радомиръ — Кюстендилъ.

в. За 7-а Рилска дивизия — Радомиръ — Дупница — Г. Джумая.

г. За 11-а Македонска (кадровата) дивизия — София — Радомиръ.

ЕТАПИ.

За 3-а Балкан. дивизия	За 7-а Рилска див.	За 11-а Макед. див.	За Кон. див.
Начал. етапъ—Радомиръ	— Радомиръ	— София	— Кюстендилъ
Междин. „ — Чоклево-блато	— с. Диканитѣ и Дупница.	— Църква	
Прѣденъ „—Кюстендилъ	— Бараково.	— Радомиръ	

Личниятъ съставъ на етапнитѣ комендантства се назначава отъ началницитѣ на дивизиитѣ. Етапнитѣ комендантства се откриватъ щомъ дивизиитѣ почнатъ да се съсрѣдоточаватъ.

2-о. УСТРОЙСТВО НА ТИЛА БЪ ИНТЕНДАНТСКО ОТНОШЕНИЕ.

а. Базисни магазини за 3-а Балканска, 7-а Рилска, кадровата и конната дивизии — Радомиръ.

б. Междиненъ магазинъ за 7-а Рилска дивизия — въ гр. Дупница.

в. Разходни магазини: за 3-а Балканска дивизия — въ гр. Кюстендилъ, за 7-а Рилска дивизия — Г. Джумая и Кадиинъ мостъ, за кадровата дивизия — гр. Радомиръ, за конната дивизия — гр. Кюстендилъ и за 2-а Тракийска дивизия съгласно оперативенъ планъ Б.

Личниятъ съставъ ще се назначи отъ началницитѣ на дивизиитѣ, на които хората сж дадени.

3-о. УСТРОЙСТВО НА ТИЛА ВЪ АРТИЛЕРИЙСКО ОТНОШЕНИЕ.

а. Базисния складъ за 3-а Балканска, 7-а Рилска, кадровата и конната дивизии — Радомиръ.

б. Разходния складъ за 3-а Балканска дивизия — Кюстендилъ.

в. Разходния складъ за 7-а Рилска дивизия — Дупница.

г. Разходния скадъ за кадровата дивизия — Радомиръ.

д. Разходния складъ за конната дивизия — Кюстендилъ.

Открива се отъ Военното министерство — Артилерийска инспекция.

4.-о. УСТРОЙСТВО НА ТИЛА ВЪ САНИТАРНО ОТНОШЕНИЕ.

а. Базисенъ складъ — София.

б. Разходенъ (2-й) — Дупница.

Открива се отъ Военното министерство — Санитарна инспекция.

в. 2-а Евакуационно-разпрѣдѣлителна болница — ст. Радомиръ.

Открива се по разпореждане на щаба на 2-а армия.

Н-къ щаба на областьта, отъ Генер. щабъ Полковникъ Русевъ.

Ст. адютантъ по строевата часть, отъ Генер. щабъ, Майоръ Станковъ.

На 18-й септемврий отъ главното тилово управление се получи слѣдното разпореждане, изпратено до тиловото управление на 2-а армия за изпълнение съ копие до щаба на дивизията за свѣдѣние:

Съгласно оперативния планъ Б — Г, 11-а Македонска дивизия ще се съсрѣдоточи около гр. Радомиръ, гдѣто е формиранъ общия базисенъ магазинъ и за сжщата дивизия. Разпоредете още о ъ сега да се открие разходенъ магазинъ за тази дивизия при базисния, за да може да се доволствува редовно. Численъ съставъ: хора 30,000, коне 4500, волове 2350 кржгло. За изпълнението донесете. № 24. София 18.IX. 15 год.

Н-къ на Глав. тил. управ. отъ Генер. щабъ, Г-лъ-лейтенантъ Тенев.

На 19-й септемврий се получи слѣдното:

Заповѣдь. Разпоредете да се изпратятъ зидари и хлѣбопекари за построяване на фурни и организиране хлѣбопечене въ гр. Радомиръ. Армейската хлѣбопекарна полурота въ тоя градъ ще приготовлява само за частитѣ на армията, невлизащи въ състава на дивизиитѣ. За да има съгласие въ работата, да се влѣзе въ свързка съ нея. Количеството на пещитѣ, които ще трѣбва да се построятъ, да бжде разчетено, да може да се удовлетворява дивизията напълно съ хлѣбъ. За необходимитѣ суми, потрѣбни за материали по постройката, да се донесе телеграфически, за да се изискатъ отъ главното тилово управление. Числото на хората споредъ повѣрителното прѣдписание № 24 на главното тилово управление отъ 18-й того. № 41. Пловдивъ, 19.IX. 15 год. 4. ч. 30 м. сл. пл. Бърза.

Н-къ на Тил. управ. на 2-а армия, Генералъ-майоръ Грънчаровъ.

Прѣдниятъ етапенъ пунктъ подъ началството на майоръ Угреновъ биде устроенъ въ Радомиръ на 21-й септемврий; междинниятъ подъ началството на майоръ Шойлевъ — въ село Църква на 20-й септемврий, началниятъ подъ началството на поручикъ Велчевъ — въ София на 24-й септемврий. Разходниятъ интендантски магазинъ подъ началството на майоръ Ионковъ и съставътъ на междинния интендантски магазинъ подъ началството на учителя Георовъ Емануилъ Димитровъ бидоха устроени на 8-й септемврий въ гр. Радомиръ. Базисенъ магазинъ не се формира, понеже нѣмаше назначенъ офицеръ за началникъ. Постройката на фурнитѣ въ Радомиръ отъ строителния взводъ на пионерната дружина почна на 20-й септемврий и биде свършена на 26-й сжщия мѣсецъ. За дивизията оставъше да се устроятъ: отъ артилерийската инспекция — базисенъ артилерийски складъ въ Радомиръ, разходенъ артил. складъ—пакъ тамъ; отъ санитарната инспекция—базисенъ санитар. складъ—въ София, разходенъ санитар. складъ—въ Радомиръ, и отъ щаба на 2-а армия — 2-а евакуационно-разпрѣдѣлителна болница на ст. Радомиръ. По тоя начинъ устройството на тила прѣди почването на съсрѣдоточението се явяваше, както е показано въ скица № 2. За правилното извършване на прѣдстоящитѣ маршове, ос-

вѣнъ устнитѣ ми упжтвания, дадени на командиритѣ на бригадитѣ и на началницитѣ на службитѣ, отдадохъ слѣдната:

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия

№ 18.

ст. София, 28 септемврий 1915 год.

Въ прѣдстоящитѣ походи прѣпоржчвамъ на всички началници на части и походни колони извънредна грижливость по отношение спазването всичкитѣ правила на маршоветѣ, посочени отъ нашитѣ устави, особено онія за полската служба. Да се запомни твърдо отъ всички началници, че силитѣ на войницитѣ трѣбва да бждатъ спазени въ походитѣ и почивкитѣ по такъвъ начинъ, щото войницитѣ да влизатъ въ боя свѣжи и готови да развиятъ най-голѣми усилия, съ каквито всѣкога е съпроводена борбата. За постигане тая цѣль прѣпоржчвамъ за неуклонно изпълнение слѣдното:

1-о. Въ главата на всѣка дружина да се назначава за всѣки маршъ специаленъ офицеръ, който съ часовникъ въ ржка да поддържа правилния темпъ на марша и да дава прѣдупрѣдителенъ сигналъ съ свирчица петь минути прѣди да наближи момента за малката почивка.

2-о. Спирането на ротитѣ за малка почивка да става по команда на ротния командиръ, слѣдъ като хората отъ ротата се сгжстятъ на нормалнитѣ дистанции. Получената по тоя начинъ дистанция между ротитѣ, вслѣдствие разтѣгането, да се прѣмахва съ потеглянето слѣдъ почивката.

3-то. При опрѣдѣляне въ заповѣдьта часа за тръгването да се има прѣдъ видъ, че тоя часъ се отнася до челния отрядъ.

4-о. Товарнитѣ коне водоносци и ординарцитѣ на офицеритѣ да се държатъ въ опашката на дружината, а не по ротно. Да се запрѣти на офицеритѣ ползуването отъ услугитѣ на собственитѣ имъ ординарци, когато послѣдното е съпроводено съ излизането имъ отъ строя.

5-о. Да се провѣрява по-често товара на войницитѣ. Безусловно забранявамъ да се носятъ излишни прѣдмети.

6-о. Да се има строгъ надзоръ върху дневалнитѣ и дежурнитѣ при изпълнение длъжноститѣ имъ въ походъ, почивка или бивака.

7-о. Съ изостаналитѣ войници, поради умора и слабость, да се назначава непрѣменно офицеръ съ нуждното число помощници подофицери, които да подбиратъ изостаналитѣ и ги свеждатъ въ команда, която да върви побавно съ по-чести почивки, но да стигне на мѣстото на нощуването, макаръ и по-късно но въ редъ.

8-о. При пристигането на бивака, прѣди да се разпуснатъ войницитѣ, да се провѣри отъ ротнитѣ командири численния имъ съставъ, да се укаже мѣстото на нуждницитѣ, чешмитѣ и пр. и да се опрѣдѣли района на бивака или квартирния пунктъ и само слѣдъ това да се пристжпва къмъ устройството на бивака. Само слѣдъ изкопаването на нуждницитѣ да се разрѣшава ходенето по нужда. Нощно врѣме при нуждницитѣ да се поставя фенеръ. На бивацитѣ да се пази редъ и пълна тишина. При кухнитѣ да се пази образцова чистота. Остатъцитѣ отъ храната и клания добитъкъ да се заравятъ дълбоко въ земята.

9-о. Прозодницата на безредието въ тила сж обозитѣ отъ всички наименования. Да се взематъ строги мѣрки при извършването маршоветѣ отъ обозитѣ да се спазва редътъ и дисциплината. За тази цѣль да се назначава къмъ обоза прикритие при офицеръ, което ще служи не толкова да прикрива обоза отъ неприятелско нападение, колкото да подържа редътъ и дисциплината заедно съ чиноветѣ отъ военно-полицейската стража. Да се назначава по на извѣстно число кола старши на коларитѣ, които да слѣдятъ за реда въ своето отдѣление и никому отъ коларитѣ да не разрѣшаватъ да излиза съ колата на страна отъ пжтя или да заспиватъ въ колата. Въ врѣме на почивкитѣ началствующитѣ лица да не се отдѣлятъ отъ обоза по кръчми и др. т., а да имать постоянно прѣдъ очитѣ си, ако не цѣлия обозъ, то поне часть отъ него.

10-о. Ако стане нужда, да се спре обоза за почивка или за друга нѣкоя потрѣбность на самия пжть, то колата да се нареждатъ една задъ друга, за да не заприщватъ лѣзата страна на пжтя. На завоитѣ и тѣснинитѣ да се избѣгва спирането.

11-о. Водопой и хранене на добитъка да става само по заповѣдьта на началника на колоната. При това, ако водопоятъ става отъ коритата на

чешмитѣ, то прѣдварително тѣ трѣбва да бждатъ добрѣ измити съ вода и прочистени съ слама или сѣно.

12-о. Счупенитѣ кола да се поправятъ вънъ отъ пжтя, за да не спиратъ отзадидящитѣ кола, и товара имъ да се разпрѣдѣля на здравитѣ, ако не би могли да се поправятъ.

13-о. Обозитѣ за нощуване да се спиратъ вънъ отъ пжтя на по яни, като се нареждатъ колата въ правилни линии. Нощно врѣме да се пази пълна тишина.

14-о. За да може да има всѣкога подъ ржка варь за дезинфекция, въ нестроевитѣ роти да се носятъ 4—5 газени тенекета, добрѣ затворени, пълни съ негасена варь.

Началникъ на дивизията, полковникъ Златаревъ.
Нач. щаба отъ Генер. щабъ, подполк. Дървиновъ.

На 26-й септемврий се получи слѣдната повѣрителна телеграма, пратена копие и до завѣдующия движението по желѣзницитѣ:

Съгласно оперативния планъ Б—Г, повѣренага Ви дивизия се съсрѣдоточава въ района Батановци — Брѣзникъ, като се базира на ст. Батановци. Разпоредете частитѣ, които се формиратъ при 1-а Софийска и 7-а Рилска дивизии, да се съсрѣдоточатъ въ указания районъ по обикновенъ пжть, споредъ както ще бждатъ частитѣ готови за походъ. Частитѣ отъ Вратца, Плѣвенъ, Ямболъ, Пловдивъ и административнитѣ служби ще се прѣвозатъ по желѣзницата веднага слѣдъ прѣвозката на другитѣ части. Разписанието за прѣвозката на частитѣ ще получите отъ завѣдующия дзижението. 320. 26. IX. 1915 г. ст. София.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

Въ изпълнение на тая телеграма издадохъ слѣдната:

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия

Оперативна. № 1. Тайна.

Щабъ ст. София, 30 септемврий 915 г.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. Дивизията ще се съсрѣдоточи въ района Брѣзникъ — Батановци, като се базира на ст. Батановци.

§ 2. Частитѣ и службитѣ отъ дивизията да се съсрѣдоточатъ, както слѣдва:

3-а пѣх. бригада.	На 3-й октомврий въ района на с. с. Конско, Ржжанци, гр. Брѣзникъ. Щабътъ на бригадата въ гр. Брѣзникъ. Командирътъ на бригадата да влѣзе въ връзка съ нашитѣ части къмъ Трънъ и Клисура.
1-а пѣх. бригада.	На 4-й октомврий въ района на с. с. Ноевци, Слаковци, Сопица и Велковци. Щабътъ на бригадата въ Сопица. Командирътъ на бригадата да влѣзе въ връзка съ нашитѣ части къмъ Сливница. Щабътъ, 1-а и 2-а дружини отъ 2-и п. Македонски полкъ ще се съсрѣдоточатъ въ зависимость отъ треноветѣ, които ще бждатъ отпуснати за прѣвозването имъ.
2-а пѣх. бригада.	Въ района на селата Селишендолъ, Зидарци, Ярджиловци и Витановци. Щабътъ на бригадата въ с. Ярджиловци. Частитѣ отъ бригадата ще се съсрѣдоточатъ въ зависимость отъ треноветѣ, които ще бждатъ отпуснати за прѣвозването имъ.
11-а пионерна дружина.	На 5-й октомврий въ с. Богдановдолъ.
11-о не с. с. отдѣление.	На 3-й октомврий при гр. Брѣзникъ по указание на командира на 3-а п. бригада.
Огнестрѣлнията паркъ	На 5-й октомврий въ с. Бѣлавода.
Продоволственията транспортъ.	На 3-й октомврий при ст. Батановци.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Дивизионниятъ лазаретъ.	На 5-й октомврий въ с. Батановци.
1-а полска болница.	На 3-й октомврий въ с. Батановци, като открие едно о отдѣление за приемане болни отъ 4-и сжщи мѣсецъ.
2-а и 3-а п. болници.	Въ село Батановци. Тия болници ще се прѣвозатъ по желѣзницата въ зависимость отъ треноветѣ, които ще бждатъ отпуснати.
Санитарниятъ паркъ.	На 5-й октомврий въ с. Батановци, като остава на доволствие къмъ 1-а полска болница до пристигането на 3-а полска болница.
Съставътъ на междинния магазинъ.	Да се прѣмѣсти на 2-й октомврий отъ Радомиръ на ст. Батановци, гдѣто да поема пристигающитѣ припаси и имущество, назначени за дивизията.
Разходниятъ магазинъ.	Остава въ Радомиръ.
Хлѣбарската полурота.	Да продължава хлѣбопечението въ Радомиръ.
Месарската полурота.	На 3-й октомври на ст. Батановци.
Полицейскиятъ полуескадронъ.	На ст. Батановци. Ще се прѣвозва въ зависимость отъ треноветѣ, които ще бждатъ отпуснати.
Ескадронътъ дивиз. конница.	Ще се прѣвозва, слѣдъ като се мобилизира съ коне, седла и оржжие.

§ 3. Всички части прѣди почването съсрѣдоточението си да попълнятъ полковитѣ обози съ двудневна дажба храна и фуражъ. Да се попълни така сжщо ранцевиятъ неприкосновенъ запасъ отъ сухари, кашкавалъ, соль, пиперъ, захарь и чай. Освѣнъ това, на войницитѣ да се раздаде за два дена хлѣбъ, както за тия, които ще се прѣвозватъ, така и за тия, които ще пѫтуватъ.

§ 4. Началницитѣ на колонитѣ да пращатъ своевременно напрѣдъ санитаренъ офицеръ за рекогносциране зоната за разквартироване въ санитарно отношение.

§ 5. Интендантътъ да изпрати офицеръ напрѣдъ съ частитѣ.

§ 6. Щабътъ на дивизията остава врѣменно въ София.

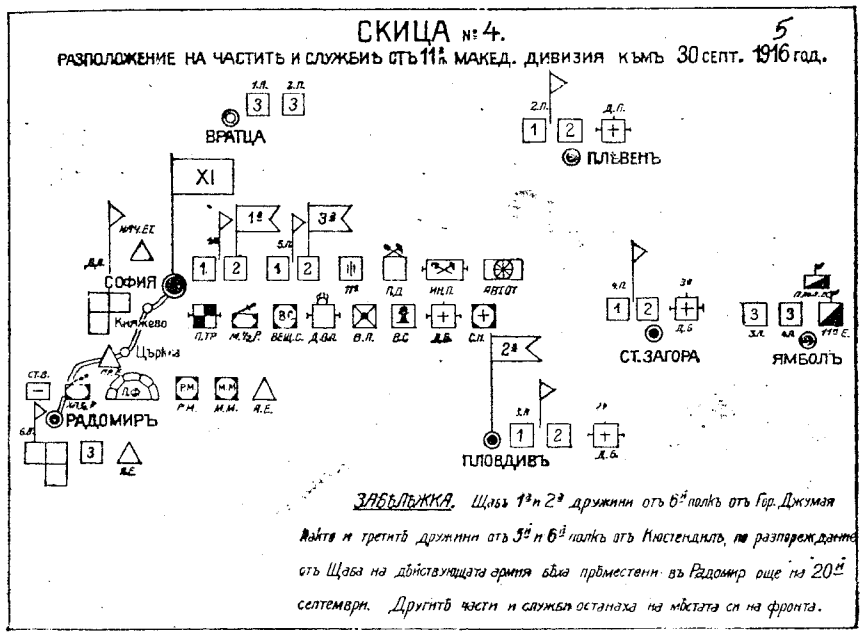
Началникъ на дивизията, полковникъ Златаревъ.
Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, подполк. Дървинговъ.

Подържането връзка съ нашитѣ войски къмъ Клисура, Трънъ и Сливница се налагаше отъ обстоятелството, че цѣлта на съсрѣдоточението на дивизията въ тоя районъ не ми бѣше извѣстна, а фактически дивизията се явяваше като резервъ на армията и всѣки часъ можеше да се получи заповѣдь за движение или къмъ Пиротъ или къмъ Враня.

Съставътъ на дивизията къмъ 30-й септемврий се вижда отъ таблицата за числения съставъ, напечатана на 12 и 13 страници. Разположението на частитѣ къмъ сжщата дата се вижда отъ скица № 4. на отсрѣщната страница.

Въ изпълнение оперативната заповѣдь по дивизията № 1, бригадитѣ и службитѣ почнаха съсрѣдоточението си въ зоната Брѣзникъ—Батановци на 1-й октомврий, въ който день въ 1 ч. сл. пл. биде обявена и войната на Сърбия. Маршоветѣ за съсрѣдоточването се извършиха съгласно издаденитѣ заповѣди отъ бригадитѣ. Частитѣ се движиха по военния пѫть София, с. Църква, ст. Батановци, като използуваха хранителнитѣ припаси наврѣме складирани отъ началницитѣ на етапнитѣ пунктове и разходния магазинъ на дивизията въ Радомиръ. Послѣдниятъ, освѣнъ това,

съ състава на междинния магазинъ открилъ едно отдѣление на ст. Батановци. Хлѣбарската полурота бѣше установена и печеше хлѣбъ въ Радомиръ, както за дивизията, така и за другитѣ части отъ 2-а армия. Прѣхраната на дивизията по тоя начинъ ставаше безъ особени затруднения. Врѣмето прѣзъ днитѣ на съсрѣдоточението бѣше промѣнливо, дъждовно и доста студено. Частитѣ и службитѣ, макаръ и не още напълно стакмени, достигнаха зоната на съсрѣдоточаването, като бѣха взели всички мѣрки да попълнятъ изъ пѫтя и на мѣстото на съсрѣдоточението, това което можеше още да се дотъкми и набави. Интенданството остана въ София и всѣки день изпращаше съ вагони току-що приготвени нераздадени вещи и материали. Слѣдъ пристигането си въ зоната

на съсрѣдоточаването частитѣ пристжпиха къмъ продължаване на строевитѣ си занятия. На 4-й октомерий сутриньта отъ командира на 3-а бригада отъ Брѣзникъ получихъ слѣдната телеграма шифровано:

Получихъ свѣдѣние отъ коменданта на Трънъ: противни ътъ заема съ части отъ 3-й п. полкъ отъ Царевдѣлъ до Прѣсекъ, а съ 10-й полкъ 1-й позивъ и 2 полски батареи — до Прѣслапъ, съ 3 дружини отъ доброволчески отряди и една планинска батарея — до Власинско блато, съ 17-й полкъ — до Стрѣшеръ. Нашитѣ войски заематъ 3-а п. бригада съ щаба въ Трънъ съ 1 не с. с. батарея, 1 гаубична батарея и 2 планински батареи заематъ отъ Царевдѣлъ до Щърби-камъкъ. Конната бригада въ с. Кострувовци. 2-ри Пернишки полкъ съ 3 с. с. батареи и два баталиона заематъ отъ Щърби-камъкъ до Букова-глава. Влизамъ въ свръзка телеграфически съ командиритѣ на бригадитѣ, а утрѣ пращамъ офицеръ за връзка. № 9. Брѣзникъ, 4.X.15 год. 12 ч. 40 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада отъ 11-а Макед. дивизия, Полк. Протогеровъ.

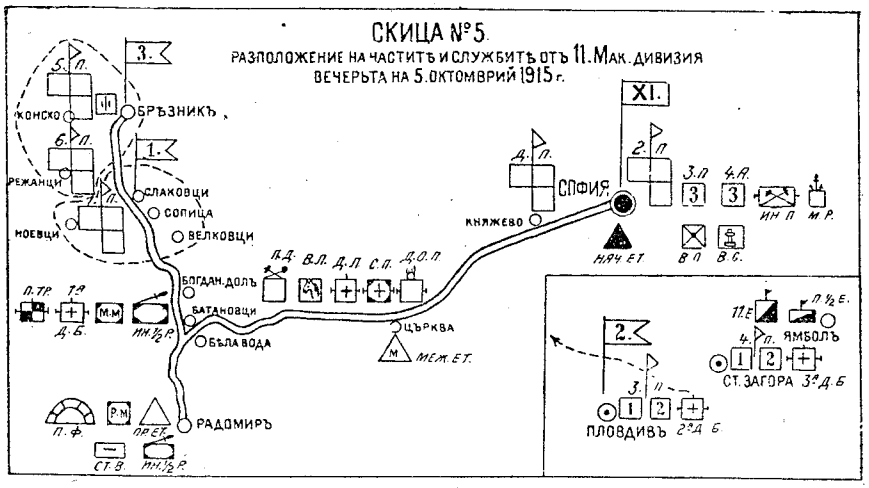
С В Ѣ Д Ѣ Н И Я

за числения съставъ на 11-а пѣх. Македонска дивизия къмъ 1-й октомврий 1915 година.

№ по редъ	Наименование на частитѣ	Дружини	Батареи	Офицери				Строеви долни чинове				Нестр. долни чинове						Всичко офицери и войници строеви и нестроеви	Всичко въ болница и командировка	Коне				Волове
				Щ.-офицери	Об.-офицери	Лѣкари	Чиновници	Фелдф. и взв. подофицери	Мл. подофиц.	Ефр. и кадъръ редници	Редници	Трѣб. и бѣ-работници	Всичко	Санитарни подофицери	Санитарни редници	Обоз. подоф. и редници	Готвачи	Ординарци	Долни чинове	Всичко			Строеви	Товарни	Впрѣгати	Всичко	
1	Щабъ на дивизията	—	—	3	3	1	2	11	—	—	50	—	61	—	—	45	—	—	—	45	115	—	31	21	12	64	8
2	Щабъ на 1-а бригада	—	—	2	2	—	1	—	2	4	2	—	8	—	—	35	3	3	—	41	54	—	13	14	2	29	—
3	1-й пѣх. полкъ	3	—	3	24	2	3	81	86	291	3104	8	3570	9	114	494	63	34	—	714	4316	163	39	313	68	420	34
4	2-й пѣх. полкъ	3	—	4	34	2	4	69	86	293	3360	25	3833	20	93	604	56	44	28	845	4722	143	23	359	—	382	—
5	Щабъ на 2-а бригада	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	4	11	1	30	32	—	14	8	2	24	—
6	3-й пѣх. полкъ	3	—	4	26	3	3	82	49	299	2097	—	2527	8	160	519	45	32	23	787	3350	76	49	513	10	572	—
7	4-й пѣх. полкъ	3	—	4	26	1	3	78	83	261	2623	10	3255	11	36	491	42	20	25	625	3914	121	6	132	26	164	—
8	Щабъ на 3-а бригада	—	—	1	4	—	—	—	1	6	49	1	57	—	—	16	3	5	—	24	86	—	17	17	7	41	—
9	5-й пѣх. полкъ	3	—	3	27	1	4	57	85	198	3691	8	4039	11	92	313	38	25	27	506	4580	152	7	293	2	302	—
10	6-й пѣх. полкъ	3	—	5	23	3	4	74	35	284	3371	15	3779	5	109	658	55	44	46	917	4731	64	78	429	—	507	12
11	11-а пионерна дружина	1	—	1	13	—	—	34	11	63	791	—	899	1	8	109	—	8	—	126	1025	5	7	139	114	382	—
12	Дивизионна конница	—	—	1	—	—	—	6	—	147	—	—	153	1	25	—	—	—	—	26	180	—	160	7	22	189	—
13	Полицейски полуескадронъ	—	—	—	1	—	—	5	—	65	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—	71	—	68	—	6	74	—
14	11-о нескор. отдѣление	—	2	1	4	—	—	8	57	231	—	3	299	1	8	109	5	6	—	129	435	2	61	20	23	104	164
15	Огнестрѣленъ паркъ	—	—	—	1	—	—	4	2	29	—	—	35	—	6	448	6	2	—	462	498	3	30	93	5	128	351
16	Интенданство	—	—	2	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	29	5	39	—	73	85	2	20	3	12	35	—
17	Интендантска рота	л	и	п	с	в	а	т	ъ			д	а	н	н	и											
18	Продоволственъ транспортъ	л	и	п	с	в	а	т	ъ			д	а	н	н	и											
19	1-а полска болница	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	120	124	129	1/0	7	—	8	15	116
20	2-а полска болница	—	—	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	129	129	135	0/0	—	—	—	15	102
21	3-а полска болница	—	—	—	1	4	2	—	2	—	—	—	2	5	—	—	—	—	156	161	170	1/0	7	—	8	15	108
22	Дивизионенъ лазаретъ	—	—	—	1	4	3	—	9	68	—	—	77	9	266	2	1	3	2	283	368	3/0	7	—	8	15	95
23	Санитаренъ паркъ	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	1	2	49	—	1	—	53	56	—	6	—	12	18	60
24	Полеви воененъ сѫдъ	—	—	1	4	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	6	15	—	—	3	4	6	13	—
25	Ветеринарна лѣчебница	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	17	—	—	—	18	—	—	2	—	—	2	—
26	Допълн. Македонски полкъ	—	—	3	13	1	1	11	8	—	3810	3	3832	—	3	48	16	13	54	134	3994	53	—	8	4	12	32
		19	2	39	209	31	47	520	516	2239	22948	73	26496	87	922	4009	342	290	617	6267	33046	784/5	656	2373	358	3616	1082

Началникъ щаба на 11-а Македонска дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

На 5-й октомврий разположението на частитѣ и службитѣ се вижда отъ скица № 5.

Въ тоя день слѣдъ пладнѣ получихъ слѣднитѣ повѣрителни телеграми:

3-а пѣхотна бригада отъ повѣрената Ви дивизия се назначава за усилване на 7-а Рилска дивизия и за заемане гарнизонитѣ въ новоокупиранитѣ земи. Разпоредете, бригадата да се насочи къмъ Кадиинъ-мостъ по най-близкия пѫть, гдѣто ще получи указание отъ командующия 2-а армия, както по въпроса за заеманието гарнизонитѣ, така и по отношение на бойнитѣ задачи, които може да получи. За прѣхранване бригадата ще се базира, слѣдъ като мине границата, на разходния интендантски магазинъ, който главното тилово управление открива въ Царевосело. За заминаването на бригадата и маршрута на слѣдването донесете въ щаба на дѣйствующата армия и на командующия 2-а армия. По заповѣдь. № 438. София, 5 оттомврий 1915 година.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

Командующи 2-а армия, Егри-Паланка. Шифрована.

Копие началнику 11-а Македонска дивизия, София.

Разпоредено е 3-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия на полковникъ Протогерова да усили 7-а Рилска дивизия, за което бригадата се насочва прѣзъ Радомиръ за Кадиинъ-мостъ. Бригадата е безъ артилерия и продоволствени транспорти. Разпоредено е до тиловото управление да открие продоволственъ магазинъ въ Царевосело, отъ гдѣто ще се продоволствува 7-а Рилска дивизия и 3-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия. Отъ частитѣ на 3-а бригада на полковникъ Протогерова да се назначатъ и гарнизонни войски въ новоокупиранитѣ земи по Ваше усмотрение. По заповѣдь. № 439. 5.X.1915 год., София.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

По тоя поводъ съ шифрована телеграма отъ 9 ч. и 30 м. сл. пл. сѫщий день разпоредихъ слѣдното до командира на 3-а бригада съ копие до командующия 2-а армия:

Съгласно заповѣдьта отъ щаба на дѣйствующата армия № 438, повѣрената Ви бригада се назначава за усилване 7-а п. Рилска дивизия и за заемане гарнизонитѣ въ новоокупиранитѣ земи. Тръгнете утрѣ, 6-й октомврий, съ маршрутъ: 6-й октомврий нощуване Радомиръ, 7-й октомврий — Чуклево-блато и 8-й октомврий — прѣзъ с. Коньово, Горна Грашица за Кадиинъ-мостъ, дѣто ще получите указание отъ командующи 2-а армия, както

по въпроса за заемане гарнизонитѣ, така и по въпроса за бойнитѣ задачи, които може да получи бригадата. Разпоредено е да Ви слѣдватъ една пионерна рота, едно отдѣление отъ дивизионния лазаретъ, два взода отъ парковата рота и по двѣ отдѣления отъ тритѣ ешалона отъ дивизионния продоволственъ транспортъ. Попълнете хранителнитѣ припаси въ Радомиръ. Слѣдъ минаване границата, ще се базирате на интендантския магазинъ, който главното тилово управление открива въ Царевосело. За заминаването на бригадата донесете въ щаба на дивизията и щаба на 2-а армия. 1172.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

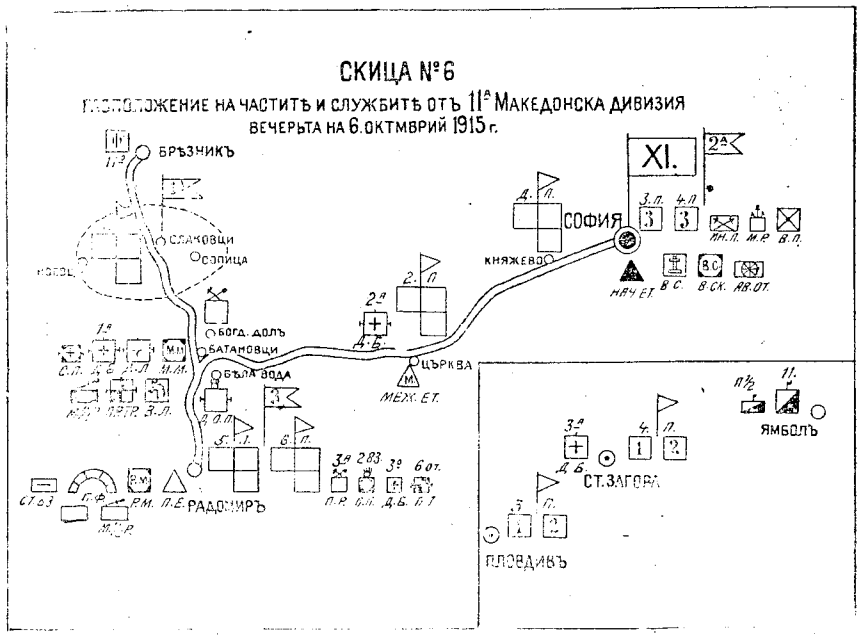
ГЛАВА III.

ДВИЖЕНИЕ НА ДИВИЗИЯТА КЪМЪ МАКЕДОНИЯ И СЪСРѢДОТОЧАВАНЕ НА СѪЩАТА ВЪ РАЙОНА ВЕЛЕСЪ—ЩИПЪ.

8-й октомврий.

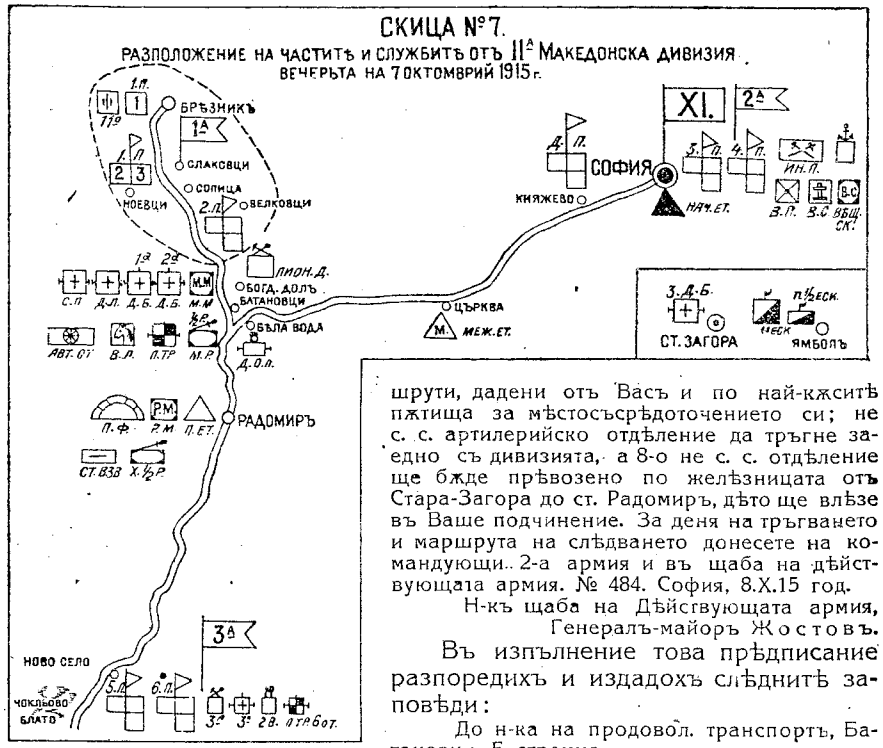
Разпоредби и подготовка за движението.

На 6-й и 7-й октомврий вечерьта разположението на частитѣ е показано въ скици № 6 и № 7 (гл. тая и слѣдната стр.)

На 8-й октомврий прѣзъ деня отъ щаба на дѣйствующата армия получихъ слѣдната повѣрителна телеграма:

Щабътъ на дѣйствующата армия Ви съобщаза, Господинъ Генералъ, че двѣ бригади отъ повѣрената Ви дивизия, заедно съ щаба на дивизията, ще се съсрѣдоточатъ въ района Щипъ—Велесъ—Клисели (Св. Никола), а третата бригада ще се съсрѣдоточи къмъ Куманово. Къмъ повѣрената Ви дивизия се придаватъ двѣ не с. с. батареи, запрѣгнати съ волове, формирани при 4-й артилерийски полкъ, и 8-о не с. с. артилерийско отдѣление (3 батареи) отъ 8-а артилерийска бригада. Разпоредете частитѣ да тръгнатъ по мар-

шрути, дадени отъ Васъ и по най-кжситѣ пжтища за мѣстосърѣдоточението си; не с. с. артилерийско отдѣление да тръгне заедно съ дивизията, а 8-о не с. с. отдѣление ще бжде прѣвозено по желѣзницата отъ Стара-Загора до ст. Радомиръ, дѣто ще влѣзе въ Ваше подчинение. За деня на тръгването и маршрута на слѣдването донесете на командующи. 2-а армия и въ щаба на дѣйствующата армия. № 484. София, 8.X.15 год.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия,
Генералъ-майоръ Жостовъ.

Въ изпълнение това прѣдписание разпоредихъ и издадохъ слѣднитѣ заповѣди:

До н-ка на продоволь. транспортъ, Батановци. Екстренна.

Утрѣ, 9-й октомврий, заминете съ транспорта за Радомиръ, гдѣто се попълнете. Слѣдва заповѣдь по дивизията. 1252. 8.X.915 г.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 1-а бригада 11-а дивизия, с. Сопица. Екстренна.

Тръгнете утрѣ на 9-й октомврий съ бригадата си, не с. с. отдѣление отъ Брѣзникъ и 1-а пионерна рота отъ ..... за гр. Радомиръ, гдѣто частитѣ Ви да нощуватъ и да се попълнятъ съ хранителни припаси. Заповѣдь по дивизията ще получитѣ допълнително. № 1253. 8-й октомврий 1915 година.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на не с. с. артил. отдѣление отъ 11-а дивизия, Брѣзникъ.

По заповѣдь. Утрѣ, 9-й октомврий, Ви прѣдстои походъ къмъ гр. Радомиръ. Прѣдавате се къмъ 1-а бригада отъ дивизията. 1254. 8.X.915 г.

Н къ щаба на 11-а Макед. дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

До Главното тилово управление. Тукъ.

Има ли приготвени хранителни и фуражни припаси въ Царевосело, и дивизията ще може ли да разчита на тия припаси, начиная отъ 11-и октомврий? № 1255. София, 8. X 915 г.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тв. бързо. До коменданта на града, Царевосело.

Съобщете незабавно има ли армейски магазинъ и фурни, които да позволяватъ хлѣбопечене за 11-а пѣх. дивизия. Ако нѣма фурни пригответе материалъ за построяване на такива. 1256. 8. X. 915 г.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

До началника на разходния магазинъ, Радомиръ. Извънредно бърза. Развийте до крайнитѣ размѣри производството на хлѣбъ. Утрѣ и други день ще трѣбва да дадете на дивизията 90,000 хлѣба. 1258. 8-и октомврий 1915 година.

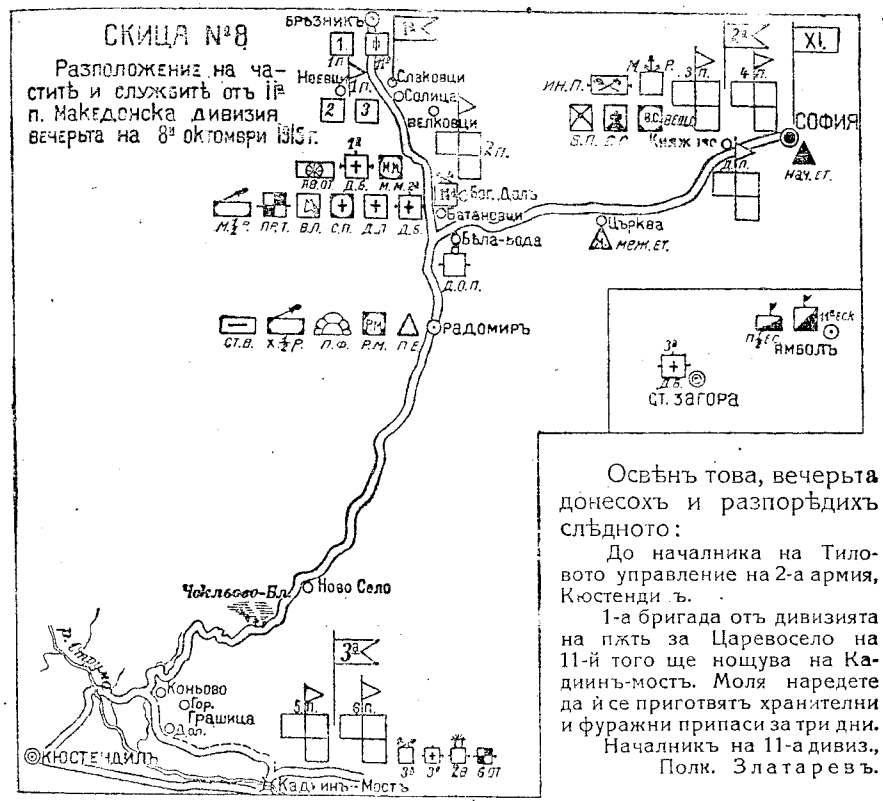
Интендантъ на дивизията, Подполковникъ Ивановъ.

До н-ка на Тиловото управление на 2-а армия, Кюстендилъ.

2-а бригада отъ дивизията на пжть за Куманово на 13-й того ще нощува въ Кюстендилъ. Моля наредете да ѝ се приготвятъ хранителни и фуражни припаси за 3 дни. № 1259. 8. X. 915 г.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Вечерьта на 8-й октомврий разположението на дивизията е показано въ скица № 8.

Освѣнъ това, вечерьта донесохъ и разпорѣдихъ слѣдното:

До началника на Тиловото управление на 2-а армия, Кюстенди ъ.

1-а бригада отъ дивизията на пжть за Царевосело на 11-й того ще нощува на Кадиинъ-мостъ. Моля наредете да ѝ се приготвятъ хранителни и фуражни припаси за три дни.

Началникъ на 11-а дивиз.,
Полк. Златаревъ.

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия

Оперативна. № 2.

Щабъ гр. София, 8 октомврий 1915 г. 11 ч. 30 м. сл. пл.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. Съгласно прѣдписание № 484 отъ щаба на дѣйствующата армия, отъ днесъ, дивизията ще се съсрѣдоточи съ 1-а и 3-а бригади въ района, Щипъ, Велесъ, Клисели (Св. Никола), а 2-а бригада при градъ Куманово.

§ 2. Къмъ дивизията, освѣнъ 4-о не с. с. полско артилерийско отдѣление, се придава и 8-о не с. с. полско артилерийско отдѣление, което ще се стовари въ Кюстендилъ.

§ 3. 3-а бригада съ придаденитѣ ѝ служби да продължи отъ Кадиинъмостъ къмъ зоната за съсрѣдоточаването, съгласно дадената ѝ заповѣдь отъ щаба на 2-а армия. Ако такава заповѣдь до сега не е получила, да се съобрази съ маршрута, указанъ ѝ въ приложената таблица. (Гл. стр. 20 и 21).

Останалитѣ части и служби отъ дивизията да пѫтуватъ съгласно маршрутитѣ указани въ сѫщата таблица.

§. 4. Началницитѣ на ешалонитѣ да изпращатъ своевременно напрѣдъ квартириери, като се обърне особенно внимание на санитарното състояние на квартирнитѣ райони. Частитѣ, въ които има лѣкарь, непрѣменно да изпращатъ такъвъ напрѣдъ съ квартириеритѣ.

§ 5. Командиритѣ на 2-а и 3-а п. бригади да подържатъ връзка съ напрѣдъ находящитѣ се наши части.

§ 6. Интендантътъ да изпрати помощника си съ 3-а бригада за да обслужва както тая, така сѫщо и слѣдващата задъ нея бригада.

Прилага се таблица (гл. стр. 20 и 21).

Началникъ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.
Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполк. Дървингловъ.

Нека отбѣлѣжа тукъ, че маршоветѣ на дивизията се извършиха въ голѣмъ редъ. Ешалонитѣ тръгваха наврѣме и пристигаха въ квартири, своевременно избрани, дѣто се разполагаха, безъ да се губи врѣме въ врѣда на войнишката почивка. Ешалонитѣ извършиха маршоветѣ съгласно маршрутната таблица, която слѣдва на по-слѣдующата страница. Изключение правятъ само строителния взводъ, хлѣбарската полурота и автомобилното отдѣление, които не можаха да изпълнатъ тая таблица, поради невъзможность камионитѣ да се движатъ по пѫтя Кадийнъ-мостъ—Царевосело. Строителният взводъ и хлѣбарската полурота съ усилени маршове достигнаха и заминаха частитѣ отъ дивизията пѣша, а автомобилното отдѣление достигна въ гр. Щипъ прѣзъ Кюстендилъ — Куманово и Св. Никола.

9-й октомврий.
Радомиръ.

Врѣмето прѣзъ деня бѣше дъждевито. Температурата 10 градуса надъ нулата. Прѣдъ пладнѣ, прѣди да замина за мѣстосъсрѣдоточението, бѣхъ повиканъ съ началникъ щаба отъ началника щаба на дѣйствующата армия. Въ щаба на армията полковникъ Луковъ въ духа на тукъ слѣдващето лично-повѣрително прѣдписание ми даде извѣстни свѣдѣния за англо-френския десантъ въ Солунъ и за задачитѣ на дивизията.

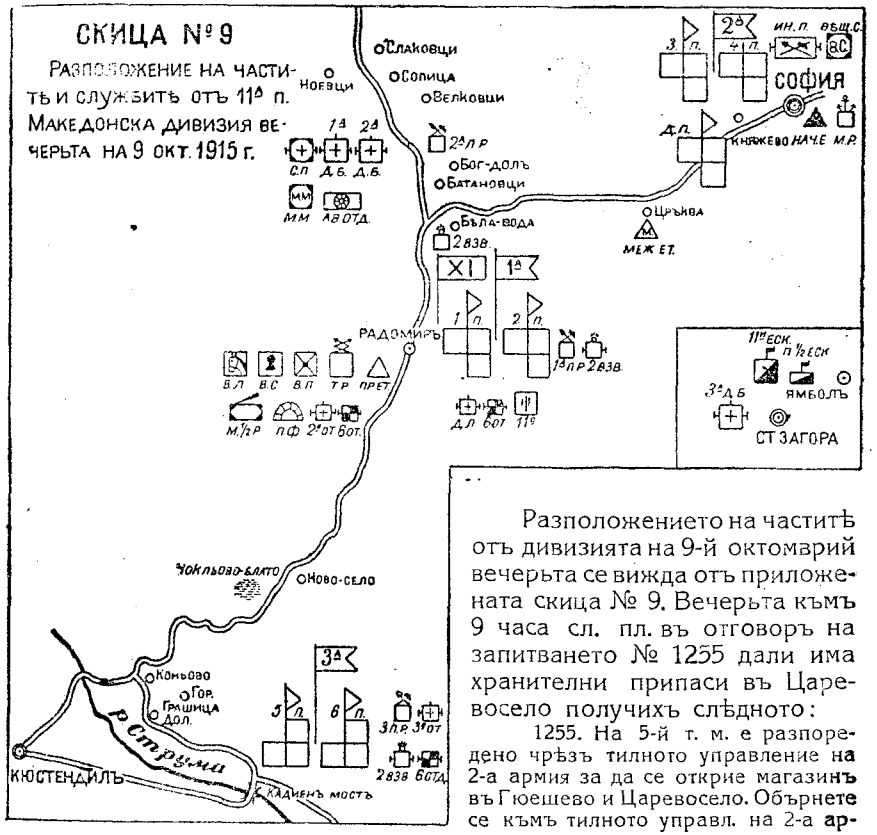
Въ Солунъ сѫ дебаркирали англо-френски войски; допуска се, че тѣзи войски ще настѫпватъ въ Македония. Въ борбата съ новия противникъ щабътъ на дѣйствующата армия намира за твърдѣ полезно и цѣлесъобразно да се прибѣгне до партизанскитѣ дѣйствия и то въ широки размѣри. Мѣстнитѣ условия на театъра на военнитѣ дѣйствия, както и характернитѣ особености на неприятеля благоприятствуватъ за подобни дѣйствия. Македония до Вардара е почти въ наши ржцѣ; сърбитѣ сѫ вече изгонени. По-голѣмата часть отъ дебаркиралитѣ войски сѫ французки и колониални части — твърдѣ впечатлителни, доволно изнурени отъ продължително пробиване на Дарданелитѣ и не привикнали къмъ дѣйствия въ планинска и силно пресѣчена мѣстность, лишена отъ добри пѫтища и др. удобства. Ето защо, необходимо е още въ началото на операциитѣ да имъ се даде да почувствуватъ и разбератъ, че се ангажиратъ въ единъ районъ, дѣто ще бѫдатъ изложени на голѣми бѣдствия и рискове, а това може да се достигне, като се развиятъ въ най-широки размѣри партизански дѣйствия въ тила и на съобщенията на противника и постоянно да се тероризиратъ. Тази задача се възлага на

бригадата на полковникъ Протогерова, който трѣбва да вземе всички мѣрки да я подготви за подобенъ родъ дѣйствия. Той ще трѣбва да очис и бригадата си отъ неподходящия елементъ, като го замѣни съ хора надеждни и опитни, взети отъ другитѣ части на дивизията, и се снабди съ необходимитѣ срѣдства — взривчати материали, бомби, ножици за рѣзане на тель и др. Бригадата ще пристѫпи къмъ изпълнение на възложената ѝ задача въ случай, че англо-френскитѣ войски настѫпятъ въ Македония. Партизанскитѣ дѣйствия трѣбва да се развиятъ възможно по-далечъ отъ гръцката граница, като се избѣгватъ всѣкакви прѣдизвикателства на гърцитѣ по границата; това се налага отъ висши държавни интереси. По-подробни разяснения за цѣлта и очакванитѣ резултати отъ партизанскитѣ дѣйствия, както и върху организирането на партизанскитѣ отряди, Ви се дадоха отъ помощникъ началника щаба на дѣйствующата армия при днешната Ви срѣща. № 498. София, 9.X.15 год.

Н-къ щаба на Дѣйств. армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

Къмъ 5 ч. сл. пл. на 9-й октомврий пристигнахъ въ Радомиръ, отъ гдѣто донесохъ до щаба на дѣйствующата армия и командующия 2-а армия слѣдното:

Днесъ, 9-й октомврий, щабътъ на дивизията пристигна въ гр. Радомиръ. 1-ва бригада се намира въ гр. Радомиръ, 2-а — въ ст. София и 3-а — при Кадиинъ-мостъ. 1272. 9.X.915 г.

Разположението на частитѣ отъ дивизията на 9-й октомврий вечерьта се вижда отъ приложената скица № 9. Вечерьта къмъ 9 часа сл. пл. въ отговоръ на запитването № 1255 дали има хранителни припаси въ Царевосело получихъ слѣдното:

1255. На 5-й т. м. е разпоредено чрѣзъ тилното управление на 2-а армия за да се открие магазинъ въ Гюешево и Царевосело. Обърнете се къмъ тилното управл. на 2-а армия. № 820. София, 9.X.15 год. 7 ч. сл. пл.

Главенъ интендантъ при Гл. тил. управление, Полк. Марковъ

МАРШРУТНА ТАБЛИЦА.

Съставъ на ешалонитѣ	МАРШРУТИ										
	9. X.	10. X.	11. X.	12. X.	13. X.	14. X.	15. X.	16. X.	17. X.	18. X.	19. X.
3-а пѣх. бригада 3-а пионерна рота 3-о отдѣл. отъ дивизион. лазаретъ 2 взв. отъ огнестр. паркъ 6 отдѣления отъ дивиз. продоволст. транспортъ	Кадиинъ мостъ	Цѣрварица 24 км.	с. Вигла с. Торидъ 26 км.	гр. Кочане	Дневка	с. Улърци 25 км.	Хасерфакѫ 20 км.	гр. Велесъ 20 км.			
2-а пѣх. бригада 2-а пионерна рота 2-о отдѣл. отъ дивизион. лазаретъ 2 взв. отъ огнестр. паркъ 6 отдѣления отъ дивиз продоволст. транспортъ	София	с. Цѣрква 19 км.	Радомиръ	Ханъ Чукле-во блато с. Новосело 22 км.	Кюстендилъ 20 км.	Дневка	с. Гюешево 20 км.	Клопате-махала 20 км.	около с. Руевци	Дневка	Куманово
1-а пѣх. бригада 1-а пионер. рота 11-о не с. с. арт. отдѣление	Радомиръ 20 км.	с. Новосело при Чукл. блато 22 км.	Кадиинъ мостъ 21 км.	Дневка	Цѣрварица 24 км.	Царевосело 22 км.	Дневка	с. Оризаре 27. км.	с. Чешиновци 20 км.	Щипъ	
Дивизион. лазаретъ (едно отдѣление) Ветеринарната лѣчебница	Радомиръ	Новосело 22 км.	Кадиинъ мостъ 21 км.	Дневка	Цѣрварица 24 км.	Царевосело 22 км.	Дневка	Истибаня	с. Облешево	Щипъ	
Огнестрѣл. паркъ	Радомиръ	Новосело	Кадиинъ мостъ	Дневка	Цѣрварица	Царевосело	Дневка	Истибаня	Облешево	Щипъ	
1-а и 2-а болници Санитарния паркъ	Батановци	Извѣръ	Коньово	Дневка	Друмухаръ	Караташъ (черпаскала)	Царевосело	около Гърлино	Кочане	Чешиновци	
3-а пол. болница Ескадрон. дивиз. конница и полуескадрона	Въ зависимость отъ прѣвозването имъ по желѣзницата ще получатъ съотвѣтенъ маршрутъ по посока на 1-а бригада.										

Продоволствения транспортъ и мѣсарската 1/2 рота	Радомиръ	с. Изворъ	Гориа Граница (празд. ешалонъ въ Кюстендилъ)	Дневка	колиби Койно	Черната скала	Царевосело	Истибани	около Облешево	Щипъ	
Строител. взводъ	Радомиръ	Царевосело (съ камонитѣ)	Строи фурни								
Хлѣбарската 1/2 рота	Пече хлѣбъ въ Радомиръ		Царевосело (съ камонитѣ)								
Автомобилното отдѣление	Радомиръ (прѣвозва строителния взводъ и брашно)	Царевосело (прѣвозва строител. взводъ и брашно)	Радомиръ (праздни)	Цоревосело (прѣвозва хлѣбар. полурота)	Кюстендилъ (праздни)	Царевосело (съ брашно)					
Щаба на дивизията Военната поща Военния сѫдъ	Радомиръ	Новосело	Кадиинъ мостъ	Дневка	Цѣрварица	Царевосело	Дневка	с. Оризаре	Чешиновци	Щипъ	
Инженерния паркъ и мостовата рота	Въ зависимость отъ попълването съ добитъкъ ще слѣдва по маршрута на 1-а бригада										

Началникъ щаба на дивизията, отъ Генерал. щабъ, Подполковникъ Дървиновъ.

Незабавно разпоредихъ да се напише до тиловото управление на 2-а армия слѣдното:

По заповѣдь. Попълненъ ли е магазина въ Царевосело, ако ли не, то кога ще се попълни. 1279. 9.X.915 г.

Н-къ щаба на 11-а Макед. дивизия, Подполк. Дървиновъ.

Пѫтьтъ, по който ставаше движението на дивизията, е доста изправно шосе. Отъ София прѣзъ Радомиръ за с. Коньово шосето бѣше сухо съ изключение на малки протежения тукъ тамъ кални.

Прѣди почването на маршоветѣ разпоредихъ хлѣбарската рота да усили производството на хлѣба, така щото не само да може да се даде нуждното количество на всички части, но отъ приготвения хлѣбъ да може да се изпрати въ Кюстендилъ и Кадиинъмостъ най-малко 60,000 хлѣба. По тоя начинъ снабдени частитѣ, смѣтахъ, че дивизията ще може, не само да мине граничната планинска зона, безъ да чувствува нужда отъ хлѣбъ, но въ случай, че въ Царевосело не би се намѣрило нищо, частитѣ да могатъ съ носимото количество припаси да достигнатъ Кочани и Щипъ, дѣто все се надѣвахъ, че дивизията ще може да просѫществува нѣколко врѣме на мѣстни срѣдства.

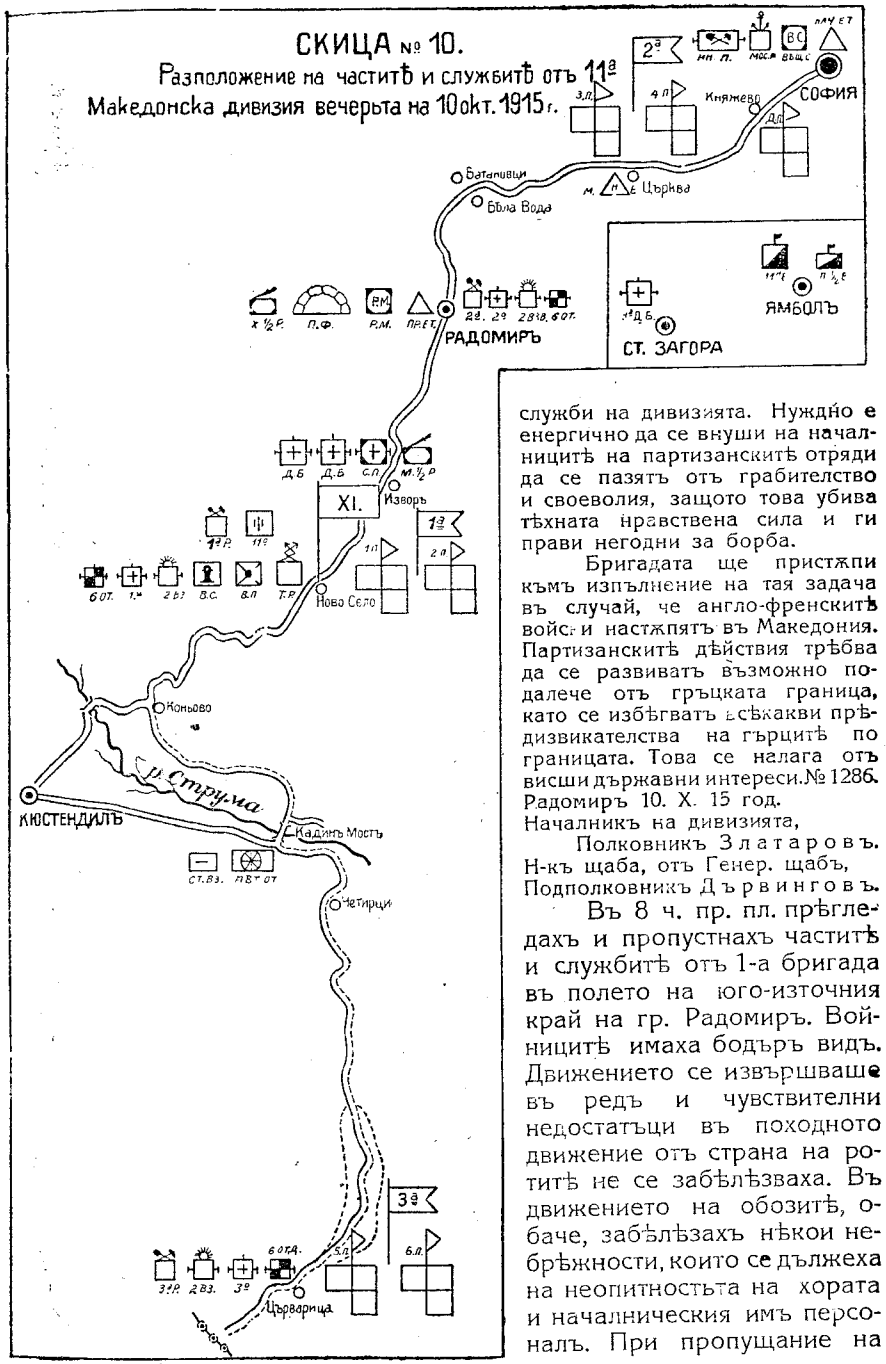
10-й октомврий.

с. Новосело.

Рано сутриньта на 10-й октомврий до командиря на 3-а бригада разпоредихъ съ писмо лично повѣрително слѣдното:

Въ Солунъ сѫ дебаркирали англо-френски войски. Допуска се, че тѣзи войски ще настѫпатъ въ Македония. Въ борбата съ новия противникъ, съгласно № 498 отъ щаба на дѣйствующата армия, полезно и цѣлесъобразно е да се прибѣгне до партизански дѣйствия, и то въ широки размѣри. Мѣстнитѣ условия на театъра на военнитѣ дѣйствия, както и характернитѣ особености на неприятеля, благоприятствуватъ за подобни дѣйствия. Македония до Вардара е въ наши ржцѣ. Сърбитѣ сѫ вече изгонени. По-голѣмата часть отъ дебаркиранитѣ войски сѫ французки и колониални части, — твърдѣ впечатлителни, доволно изнурени отъ продължителното прѣбиване на Дарданелитѣ и непривикнали къмъ дѣйствия въ планинска и силно прѣсѣчена мѣстность, лишена отъ добри пѫтища и други удобства. Ето защо, необходимо е, още въ началото на операциитѣ да имъ се даде да почувствуватъ и разбератъ, че се ангажиратъ въ единъ районъ, дѣто ще бѫдатъ изложени на голѣми бѣдствия и рискове; а това може да се достигне, като се развиятъ въ най-щироки размѣри партизански дѣйствия въ тила и на съобщенията на противника и постоянно да се тероризира.

Тази задача се възлага Вамъ и на цѣлата Ви бригада. Вземете всички мѣрки за да подготвите частитѣ и хората Ви за подобенъ родъ дѣйствия. Извадете изъ състава й неподходящитѣ елементи, които можете да замѣните съ подходящи хора отъ другитѣ бригади и служби. Частитѣ Ви трѣбва да се снабдятъ съ взривчати материали, бомби, ножици за рѣзане на тель и др. подобни. Сега сѫществующитѣ партизански взводове можете да увеличите или намалите въ състава имъ по ваше усмотрение. Даже нѣкои отъ тия взводове можете да снабдите съ лекитѣ холандски картечници. Партизанскитѣ отряди, въ каквито ще се обърне бригадата Ви, прѣдпочтително е, да иматъ съставъ полуроти до роти непрѣменно съ възможно по голѣмо число родомъ отъ района, въ който дѣйствува партизанския отрядъ. Прѣдпочтително е, частитѣ да бѫдатъ много на брой, но малки по състава си, за да могатъ по лесно да се прѣхранватъ отъ срѣдствата на населението. Тия отряди нѣма да иматъ нито база, нито тилъ, нито флангъ. Придаденитѣ къмъ бригадата Ви служби, които при партизанскитѣ дѣйствия ще бѫдатъ въ тяжесть на бригадата, ще оставите съ заповѣдь да се присъединатъ къмъ съотвѣтнитѣ

служби на дивизията. Нуждно е енергично да се внуши на началницитѣ на партизанскитѣ отряди да се пазятъ отъ грабителство и своеволия, защото това убива тѣхната нравствена сила и ги прави негодни за борба.

Бригадата ще пристѫпи къмъ изпълнение на тая задача въ случай, че англо-френскитѣ войски настѫпятъ въ Македония. Партизанскитѣ дѣйствия трѣбва да се развиватъ възможно подалече отъ гръцката граница, като се избѣгватъ всѣкакви прѣдизвикателства на гърцитѣ по границата. Това се налага отъ висши държавни интереси. № 1286. Радомиръ 10. X. 15 год.

Началникъ на дивизията,

Полковникъ Златаровъ.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ,

Подполковникъ Дървиновъ.

Въ 8 ч. пр. пл. прѣгледахъ и пропустнахъ частитѣ и службитѣ отъ 1-а бригада въ полето на юго-източния край на гр. Радомиръ. Войницитѣ имаха бодъръ видъ. Движението се извършваше въ редъ и чувствителни недостатъци въ походното движение отъ страна на ротитѣ не се забѣлѣзваха. Въ движението на обозитѣ, обаче, забѣлѣзахъ нѣкои небрѣжности, които се дължеха на неопитностьта на хората и началническия имъ персоналъ. При пропущание на

частитѣ забѣлѣзахъ, че нѣколко войници бѣха съ съвършенно изпокжсани цървули, значителна часть отъ товарния обозъ и почти всичкитѣ кола отъ продоволствения транспортъ нѣмаха брезенти или чергила и че хлѣба въ сжщия транспортъ се возѣше не въ чували, а направо сложенъ въ колата. Врѣмето бѣше промѣнливо и хладно. Пжтьтъ е добро и подържано шосе, сухо въ по-голѣмата си часть. До интенданта въ София разпоредихъ слѣдното:

Разпрѣдѣлете останалитѣ цървули по полковетѣ и ги изпратете въ Кюстендилъ. Искайте още цървули. Усилете до край приготовлението брезенти. Нужда голѣма отъ чували. Въобще всичко бърже пращайте Кюстендилъ 1284. 10. X. 915 г.

Още единъ пжть направете постжпки за снабдяване полковетѣ съ недостигающитѣ самари. Слѣдъ вашето заминаване възложете подполковникъ Кръстеву да продължи съ енергия искането и набавянето самаритѣ, тъй като нуждата е много чувствителна. Тръгнете право за Кюстендилъ, който пунктъ добива важно значение за дивизията, и уредете снабдяванията. 900. 10. X. 915 година.

Вечерьта щабътъ нощува въ с. Новосело. Разположението на дивизията се вижда отъ скица № 10 (гл. 23 стр.).

11-й октомврий.
Кадиинъ-мостъ.

Врѣмето прѣзъ деня бѣше промѣнливо: имаше мъгла и слабъ дъждъ. Пжтьтъ отъ с. Новосело до с. Коньово е изправно шосе. Отъ с. Коньово частитѣ пжтуваха прѣзъ с. Товаличево по единъ междуселски пжть, който прѣдставлява едно трасирано шосе, доста добро въ сухо врѣме, но извънредно кално въ момента, когато се извършваха маршоветѣ. Частитѣ и службитѣ прѣзъ деня достигнаха пунктоветѣ посочени въ скица № 11 (гл. стр. 25). Азъ съ началника шаба на дивизията съ автомобилъ тръгнахъ сутриньта отъ Новосело и къмъ 10 часа пристигнахъ въ Кюстендилъ. Тукъ бѣхъ изпратилъ по-рано помощникъ интенданта съ задача да стоваря изпратенитѣ продукти, материали и хлѣбъ отъ Радомиръ, както и да заангажира отъ имеющитѣ се складове въ града нуждитѣ припаси и хлѣбъ за дивизията съ смѣтка, щото частитѣ при пристиганието си въ Кюстендилъ и Кадиинъ-мостъ да могатъ да попълнатъ хранителнитѣ и фуражни припаси, по начинъ щото да има, освѣнъ дажбитѣ въ продоволствения транспортъ и полковитѣ обози, още и по три хлѣба на ржцѣ на всѣки войникъ. Въ 5 ч. сл. пл. съ началникъ щаба се върнахъ въ Кадиинъ-мостъ, гдѣто отъ свѣдѣнията, които получихъ, за проходимостьта на пжтищата, ми станаха още по-ясни трудноститѣ, които ще се срѣщнатъ по прѣхраната. Тукъ разпоредихъ, строителниятъ взводъ на фурни, който трѣбваше да се прѣвозва съ камионитѣ, да отпжтува съ усилени маршове пѣша за Царевосело, понеже камионитѣ поради лошия пжть не можаха да правятъ тоя курсъ. Слѣдъ пристиганието ми въ Кадиинъ-мостъ донесохъ и разпоредихъ, както слѣдва:

До командующия 2-а армия, Куманово.

Днесъ, 11-й октомврий, пристигнаха: щабътъ на дивизията при Кадиинъ-мостъ, 1-а бригада — въ селата Четирци и Невѣстино, 2-а бригада — въ Радомиръ, 3-а бригада — въ Царевосело. 1237, 11.X. 1915 год.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3-а бригада 11-а Македонска дивизия, Царевосело.

Щабътъ на дивизията и 1-а бригада сж при Кадиинъ-мостъ. Донесете телеграфически за положението на пжтя Кадиинъ-мостъ до Царевосело. Въ послѣдното село има ли разходенъ магазинъ и какво съдържа. Има ли фурни достатъчно и какви сж мѣстнитѣ хранителни и фуражни срѣдства. 1288. 11.X. 1915 год.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 1-а бригада 11-а Македонска дивизия, с. Четирци.

По заповѣдь. Изпратете утрѣ, 12-й октомврий, единъ офицеръ съ конни ординарци за да рекогносцира пжтя Четирци, с. Църварица, който да се върне сжщия день и Ви докладва за състоянието му. Изпратете и придадената Ви пионерна рота за да поправи участъцитѣ, които офицерътъ рекогносьоръ покаже. 1289. 11.X. 1915 г.

Н-къ щаба на 11-а Макед. дивизия,
Подполковникъ Дървиновъ.

До сжщия.

По заповѣдь. Съобщете на всички чинове отъ повѣрената Ви бригада, че отъ 10-й октомврий Скопие е въ наши ржцѣ. 1290. 11. X. 915 год.

Н-къ щаба на 11-а Макед. дивизия,
Подполковникъ Дървиновъ.

Вечерьта получихъ слѣднитѣ телеграми:

3-а бригада да слѣдва изпълнението на дадената й заповѣдь. Когато Вие пристигнете къмъ Щипъ, съсрѣдоточете друга бригада по Вашъ изборъ около Куманово. Слѣдвайте пжтя прѣзъ Черната-скала и Кочани. По заповѣдь. № 615. Куманово, 10.X. 1915 г. 2 ч. 35 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия,
Полковникъ Русевъ.

Разпоредете до бригадитѣ отъ повѣрената Ви дивизия да ускорятъ марша си съ цѣль да пристигнатъ по-скоро въ опрѣдѣления имъ районъ за съсрѣдоточение. Донасяйте всѣка вечерь за мѣстонахождението на бригадитѣ, ако не съвпада съ маршрута на дивизията, даденъ въ заповѣдьта по дивизията № 2 отъ 7-й того. По заповѣдь. 531. София, 11.X. 1915 год. 1 ч. 45 м. сл. пл.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

12-й октомврий.

Почивка. Получаване първитѣ свѣдѣния за противника.

Врѣмето бѣше добро, почвата и пѫтищата — кални. Прѣзъ деня имаха дневка щабътъ, 1-а и 3-а бригади, 11-о не с. с. артилерийско отдѣление, огнестрѣлниятъ паркъ, продоволственията транспортъ, лазаретътъ, болницитѣ, ветеринарната лѣчебница, военниятъ сѫдъ и военната поща. Въ ханищата на Кадиинъ-мостъ бѣха оставени отъ 3-а бригада десетина самари, одѣала, шансовъ инструментъ и малко припаси, едни оставени като ненуждни, а други — по липса на прѣвозни срѣдства.

Свѣдѣнията, които щабътъ на дивизията имаше, за хода на военнитѣ дѣйствия, бѣха много ограничени. Бюлетинитѣ за дѣйствията, издавани отъ щаба на армията, не се получаваха въ дивизията. Отъ друга страна, отъ командира на 3-а бригада още нѣмаше донесение, както за пѫтищата къмъ Царевосело, така и за състоянието на хранителнитѣ припаси въ сѫщия градецъ и околностьта. Сутриньта заповѣдахъ слѣдното:

До к-ра на 3-а бригада 11-а Макед. дивизия, Царевосело. Тв. бърза. Отговорете по-скоро на № 1288 за състоянието на пѫтя Кадиинъ-мостъ —Царевосело, състоянието на магазина въ Царевосело и мѣстнитѣ хранителни и фуражни срѣдства. № 1294. 12.х.915 г.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ пладнѣ, прѣдъ видъ устнитѣ свѣдѣния отъ проходящи хора, че пѫтя по долината на р. Рѣчица е много каленъ, разпоредихъ въ допълнение на № 1239 отъ миналия день слѣдното:

До к-ра на 1-а бригада. Копие до к-ра на артил. отдѣление, с. Четирци. Наредете, веднага да се изслѣдва отъ единъ офицеръ, прѣдимно артилерийски, пѫтя с. Четирци — с. Пастухъ — гребена Бѣли ржтъ — Опелъ балканъ — Царевосело възможенъ ли е за движение на обози и артилерия, особено въ участъка с. Четирци — с. Пастухъ, за да се движатъ послѣднитѣ по него. Ако се укаже, че е невъзможенъ за отиване, то поне да се връщатъ по него празднитѣ ешалони. 1300. с. Невѣстино, 12.Х.915 г. 12 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ сѫщото врѣме направихъ слѣдующитѣ разпореждания:

До к-ра на 1-а бригада 11-а дивизия, Радомиръ.
До „ на 3-а „ „ „ , Царевосело.
До интенданта на 11-а Макед. дивизия, Кюстендилъ.

Запрѣщавамъ по единъ абсолютенъ начинъ езденето на коне безъ самаръ или седло. Конь товаренъ, макаръ и съ малко товаръ, по никакъвъ начинъ да не се язди. Вземете най-сурови мѣрки за запазване конския съставъ. Ежедневно да се прѣглеждатъ конетѣ. Обозитѣ да се водятъ отъ офицеръ. Никаква раница на конь да не се носи. № 1301. 12.Х.915 година.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До пом. интенд. на 11-а Макед. дивизия, Майоръ Сирмановъ, Кюстендилъ. Пращаме автомобила за да дочакате интенданта и заедно да се явите тукъ, Кадиинъ-мостъ. Изпратете си коня и ординареца въ Кадиинъ-мостъ, защото, слѣдъ пристигането Ви тукъ, ще замините верхомъ при 3-а бригада въ Кочани и слѣда. Изпращатъ се всички камиони за натоварването имъ съ хлѣбъ и други продукти. Погрижете се за бързото имъ натоварване. 1302.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Освѣнъ това, прѣзъ деня разпоредихъ, командиритѣ на 1-а бригада заедно съ полковитѣ командири да се явятъ въ щаба на дивизията по служба. Това събиране на частнитѣ началници се

налагаше отъ нуждата да размѣня мисли по прѣдстоящето прѣминаване на граничната планинска зона, както и да сподѣля впечатленията си отъ досегашнитѣ походи. Въ опрѣдѣленото врѣме поменатитѣ началници дѣйствително се явиха въ щаба на дивизията, прѣдъ които изложихъ впечатленията си отъ досегашнитѣ походи и мѣркитѣ, които трѣбва да се вематъ по прѣхраната. Разрѣшихъ оставенитѣ нѣща отъ 3-а бригада въ Кадиинъ-мостъ да се вематъ отъ 1-й и 2-й полкове. Заповѣдахъ частитѣ да се попълнатъ съ повече хлѣбъ, подвозванъ отъ Кюстендилъ съ камионитѣ. Прѣпоржчахъ на командира на бригадата да разпореди за утрѣшния походъ да се назначатъ по 8 души пѣхотинци за всѣка кола и по една рота за всѣка батарея за помагане при минаването на труднитѣ мѣста.

Слѣдъ пладнѣ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Отъ изпратения офицеръ разузнавачъ на пѫтя Горна-Джумая—Царевосело се установява, че пѫтьтъ е много по-разваленъ, отколкото пѫтьтъ Кадиинъ-мостъ—Царевосело. Необходимо е да се вематъ най-енергични мѣрки за поправката на пѫтя Кадиинъ-мостъ—Царевосело, защото той е единственятъ пѫть на подвозъ, иначе рискуваме да се компрометира подвоза. № 50. Царевосело, 11.Х.15 год. 6 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Бригадата днесъ пристигна Царевосело. Оперативната заповѣдь № 2 получихъ. Ще продължавамъ маршрута, даденъ отъ щаба на 2-а армия. Утрѣ тукъ имаме дневка за да уреда прѣхранването и да си починатъ войницитѣ отъ лошия пѫть. Пѫтьтъ Кадиинъ-мостъ —Царевосело и Джумая — Царевосело е непроходимъ за камионитѣ, а за обозитѣ — трудно проходимъ при съдѣйствуване на пѣхотата. Необходима е енергичната поправка на пѫтя. Хранителнитѣ припаси сѫ много ограничени и е необходимо попълване съ подвозъ. № 460. Царевосело, 11.Х. 15 год. 5 ч. 40 м. сл. пл.

К-ръ на 3-та бригада 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Протогеровъ

1286. Прѣдписанието получихъ днесъ 7 ч. 30 м. сл. пл.. Изпратете въ Царевосело и слѣда подпоручицитѣ Чернопѣевъ и Радевъ (Странджата), капитанъ Тодоровъ Георги и четници, които сѫ дѣйствували срѣщу Струмишко, Радовишко, Гевгелийско, Тиквешко и Велешко и сега служатъ въ другитѣ части отъ дивизията. Моля да ми се укаже, коя зона на дѣйствие се дава на партизанскитѣ отряди: отъ самъ или оттатъкъ Вардаръ, и дали трѣбва по протежението на цѣлата гръцка граница. Ако е за оттатъкъ Вардаръ, дѣйствието е много трудно, защото сега Вардаръ може да се минава само по мостоветѣ, а тѣ се държатъ отъ сърбитѣ. За мостоветѣ искахъ телеграфически свѣдѣния отъ съотвѣтнитѣ части. На мнѣние съмъ, че партизанскитѣ дѣйствия не ще дадатъ никакъвъ резултатъ, защото за тази цѣль войводитѣ не сѫ годни, а офицери годни за такива дѣйствия има само 3 или 4. Считамъ, че бригадата по никакъвъ начинъ не бива да се разстройва и прѣвръща въ партизански чети, поне ние знаемъ какво могатъ да направатъ четитѣ на война. Най-много, което може да се направи, е да се увеличи числото на сѫществующитѣ партизански взводове, и то не по-голѣми отъ 30 човѣка въ Кожухъ, Тиквешко, Стумишко и Радовишъ. Бригадата ще продължи маршрута, даденъ отъ щаба на 2-а армия. № 53. Царевосело, 11. Х. 15 год. 11 ч. 20 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

До командира на 2-ра бригада отъ 11-та дивизия, Кюстендилъ.

Прѣдпишете капитанъ Тодоровъ Георги и подпоручикъ Чернопѣевъ да се явятъ въ щаба на дивизията. Дружината на първия ще се командува врѣмено отъ майоръ Каназиревъ, комуто прѣдписахъ да се яви въ Кюстендилъ въ бригадата Ви. Вмѣсто подпоручикъ Чернопѣевъ ще Ви се даде другъ офицеръ. № 1321. 12. Х. 915 г.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тия офицери се явиха въ щаба на дивизията на 18-й октом-

врий въ Щипъ, дѣто съ прѣдписания № 1373 и 1374 въ сѫщия день се прѣведоха за носене службата въ 3-та бригада.

Въ 2 ч. 30 м. получихъ слѣднитѣ донесения:

Началникъ щаба, изпратенъ да рекогносцира пѫтя с. Четирци — Църварица, още не се е зазърналъ. Получи се обаче слѣдното донесение отъ артилерийския офицеръ подпоручикъ Шиваровъ, който е рекогносцираль пѫтя отъ с. Кадиинъ-мостъ до с. Църварица:

„К-ру 11-о не с. с. арт. отдѣление. с. Четирци, № 2, 12.X.915 г. 6 ч. пр. пладнѣ. Карта 1:210,000.

Пѫтьтъ на движението отъ Кадиинъ-мость до с. Църварица, както и до Черната-скала, е извънредно лошъ и каленъ. Почти никадѣ нѣма каменна настилка; тѣсенъ е, съ голѣми завои и стръмнини, кѫдѣто артилерия едва-ли може да мине, особено слѣдъ голѣмитѣ дъждове и слѣдъ като сѫ минали много войски и кола. На нѣкои мѣста, при с. Друмохоръ и Кеканско, колата сѫ минали прѣзъ рѣката, която трѣбва да се гази на безбройно много мѣста. Ако се изпратятъ пионери напрѣдъ, тѣ не ще успѣятъ да поправятъ пѫтя, защото и безъ това по цѣлото протежение на пѫтя има работници и войници за тази цѣль, обаче, почти нищо не е направено; прѣзъ тоя пѫть, по свѣдѣния отъ мѣстни хора, е минала конната артилерия, но при сухо врѣме и то пакъ съ голѣми усилия. Фуражни припаси мѫчно могатъ да се намѣрятъ, тѣ сѫ почти изчерпани и безъ това сѫ били оскѫдни. Продължавамъ до Черна-скала и се завръщамъ въ с. Четирци".

Село Кеканско не е отбѣлѣзано на картатата. Намира се между с. Ваксево и Църварица. № 15. с. Четирци, 12. X. 15 год. 11 ч. 10 м. пр пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

1300. Пѫтьтъ отъ Църварица прѣзъ Бѣлорѫтъ — Пастухъ — Четирци ще бѫде рекогносциранъ днесъ отъ началника щаба на бригадата заедно съ единъ артилерийски офицеръ. Разпоредихъ сега другъ артилерийски офицеръ да рекогносцира пѫтя отъ Църварица прѣзъ Опелъ-балканъ до Царевосело. Резултатътъ ще бѫде извѣстенъ утрѣ вечерь въ с. Църварица. № 16. с. Четирци, 12. X. 15 год. 2 ч. 20 минути сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До щаба на Дѣйствующата армия, София.

Моля да се изпраща бюлетинъ за дѣйствията и до щаба на 11-а пѣх. Македонска дивизия. 1310. 12. X. 915.

Началникъ щаба на 11-а Македон. дивизия, Подполк. Дървиновъ.

До щаба на Дѣйствующата армия, София.

531. Взети сѫ мѣрки за ускорение движението, обаче, поради кални и лоши пѫтища разпореденото съ заповѣдь по дивизията № 2 едва се достига. Частитѣ достигатъ мѣстонощуването късно вечерьта. Подвозътъ на хранителнитѣ припаси отъ Кадиинъ-мостъ за Царевосело е неимовѣрно труденъ и бавенъ. Пѫтьтъ за Царевосело по долината на р. Рѣчица, въпрѣки твърдѣнието на окржжния инжинеръ на врѣмето, че тоя пѫть не трѣбва да ни създава грижи, указа се неимовѣрно лошъ и каленъ. Рекогнесировкитѣ считатъ го просто непроходимъ сега за кола. Моля бързи нареждания съ плѣнници и много работници непрѣкѫснато да се подържа и поправя тоя важенъ пѫть, защото прѣхраната на частитѣ къмъ Царевосело, Кочани и Щипъ ще бѫде извънредно трудна. 1330. 12.X.915 г.

Началникъ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

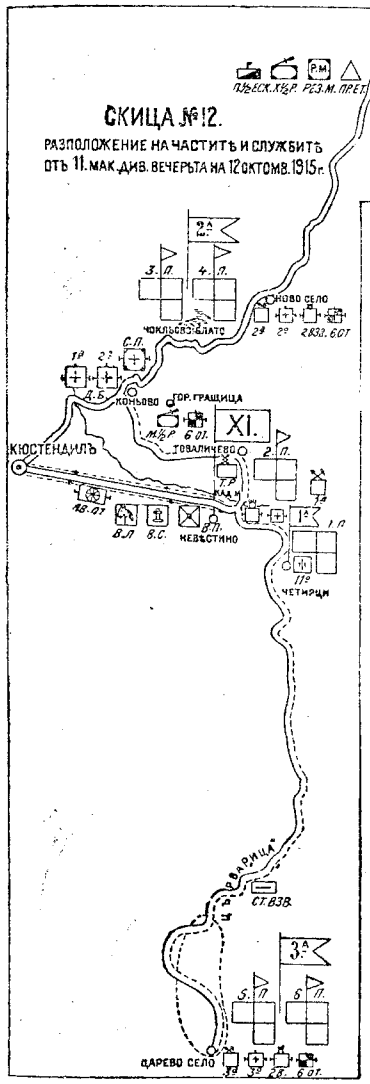
Получена по телефона въ 8 ч. 15 м. сл. пл.

Началникъ щаба на бригадата, който направи рекогнисцировка на пѫтя Четирци, Ваксевскитѣ ханове, с. Църварица по течението на р. Рѣчица и на пѫтя с. Църварица, махала Миленковци, кота 510, кота 492 при Вучаглава, с. Четирци ми донася слѣдното:

1-о. По първия пѫть:

Отъ с. Четирци до 1-й километръ, сѣверно отъ с. Друмохоръ, е трасирано шосе безъ чакълена настилка. При минаване на кола и артилерия колелетата ще потѫватъ много, но е проходимо. Отъ тамъ до черквата на с. Друмохоръ пѫтьтъ е почти непроходимъ. Отъ с. Друмохоръ до махала Моравци пѫтьтъ е трудно проходимъ. Отъ тамъ до около Ивановци пѫтьтъ е трудно проходимъ: има много каль, кѫси стръмни наклони, завои съ малъкъ радиусъ. Отъ тамъ до с. Църварица пѫтьтъ е трудно проходимъ. Много по-лесно се минава по коритото на самата р. Рѣчица. 1-а пионерна рота днесъ поправи много лошитѣ мѣста въ участъка Четирци—махала Моравци. Утрѣ ще продължи поправката на участъка мах. Моравци, с. Църварица (хановетѣ).

2-о. По втория пѫть:

Вториятъ пѫть е сухъ и проходимъ навсѣкѫдѣ и за тритѣ рода оржжия. Неудобствата му сѫ слѣднитѣ: Има нѣколко кѫси, стръмни наклони, но съ помощьта на войницитѣ лесно ще може да се искаратъ оржднята. Има двътри завоя съ малъкъ радиусъ, но проходими. По продължение на цѣлия пѫть вода нѣма. За поене на добитъка и готвене трѣбва да се слиза къмъ рѣката. Има удобни мѣста за биваци. Пѫтьтъ има около 28 километра и трудно ще може да се достигне до с. Църварица отъ артилерията и коларския обозъ.

Изобщо, пѫтьтъ по р. Рѣчица при това положение, въ което се намира сега, е много по-лошъ отъ пѫтя по Бѣлорѫтъ и прѣдпочитително е да се минава по втория пѫть, който избрахъ за утрѣшния маршъ. № 17. Четирци, 12.X.15 год. 8 ч. 10 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада,
Полковникъ Колевъ.

Приета Кадиинъ-мостъ на 12.X.915 г. 8 ч. 55 м. сл. пл.

Споредъ донесенията отъ коменданта на гр. Кочани и отъ началника на Щипския партизански взводъ има неприятель на Криволакъ и прави набѣгъ до с. Драгоево — Щипъ. Въ Щипъ има наши войски 60 войника, изпратени отъ Велесъ, единъ партизански взводъ отъ 30 четника и 120 милиционери. Днесъ изпращамъ майоръ Атанасовъ съ двѣ роти, отъ които едната съ него ще остане въ Кочани, а другата ще изпрати въ Щипъ. На майоръ Атанасовъ възложихъ да изпрати отъ Кочани два партизански взвода за разузнаване: единъ прѣзъ с. Зърновци — Радовишъ — р. Лакавица, другиятъ прѣзъ с. Градецъ — с. Чешме-махале до р. Струмица. Отъ Берово единиятъ—прѣзъ Гарванъ планина — Сушево — Бѣлотинци, другиятъ — прѣзъ Драголева планина за Струмица.

№... Царевосело, 12.X.15 год. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада отъ 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

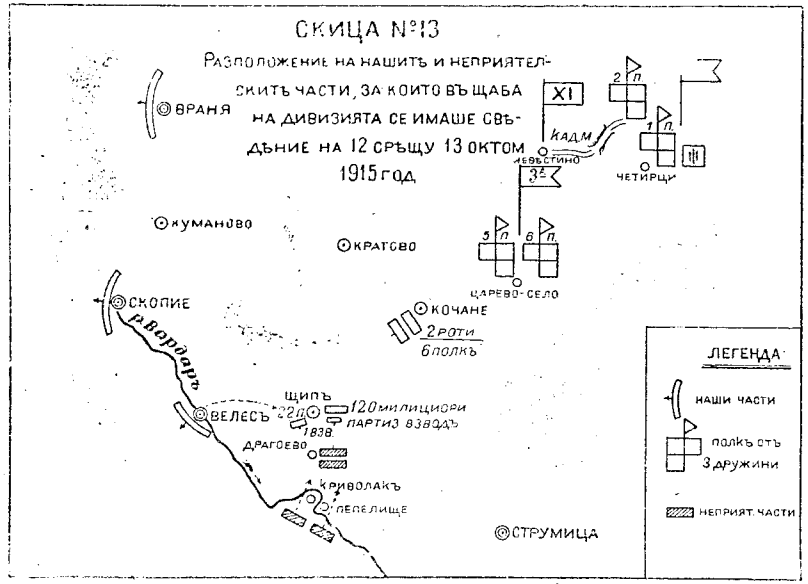
Приета на 12.X.915 г., 12 ч. сл. пл. Шифрована.

Противникътъ съ двѣ роти заема с. Драгоево. На лодки и салове при Пепелище той минава на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Утрѣ, 13-й, съ брига-

дата си тръгвам за Щипъ по маршрутъ: 13-й—Кочани, 14-й—Углярци и Щипъ. Днесъ изпратихъ двѣ роти за усилване частитѣ въ Щипъ. Въ свръзка съмъ съ кавалерийската дивизия съ единъ пѣхотенъ патрулъ. № 62. Царевосело, 12.X.15 год. 11 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Вечерьта частитѣ и службитѣ нощуваха въ пунктоветѣ, както е показано въ скица № 12 (гл. стр. 29). Какво се знаеше въ щаба на дивизията прѣзъ нощьта на 12-й срѣщу 13-й октомврий се вижда въ скица № 13.

13-й октомврий.
с. Църварица.

Щабътъ тръгна отъ Кадиинъ-мостъ (с. Невѣстино) въ 9 ч. пр. пл. Пѫтьтъ до Четирци бѣше извънредно каленъ и движеннето на колата бѣше съпрѣгнато съ невъобразими трудности. Понататъкъ отъ с. Четирци до с. Църварица пѫтьтъ върви по долината на р. Рѣчица и е тѣсно, само трасирано, непослано, кално шосе. При село Друмохоръ калта достигаше до двѣ педи и движението ставаше съвършено затруднително. При движението си, при с. Четирци и с. Друмохоръ, забѣлѣзахъ до досетина работници за поправка на пѫтя, но още въ тоя моментъ заключихъ, че това не е нищо и че за поправка на тоя пѫть сѫ необходими не десятки, а хиляди работници и цѣлесъобразенъ планъ.

Прѣзъ деня валя съ прѣкъсване продължителенъ пороенъ дъждъ, което направи пѫтя още повече непроходимъ. Азъ се убѣдихъ за лишенъ пѫть, че подвозътъ по тоя пѫть, при това състояние при което се намира той, е едно дѣло извънредно трудно и крайно бавно. Движението на частитѣ бѣше доста уморително и

нѣкои отъ тѣхъ достигнаха пунктоветѣ за нощуване на сѫрѫкване. При всичкитѣ неудобства и трудности, обаче, духътъ на войницитѣ, ако се сѫди по 1-й п. Македонски полкъ, който нощува на бивакъ при с. Църварица, бѣше твърдѣ бодъръ. Прѣзъ деня въ 2 ч. сл. пл. въ с. Ваксево получихъ слѣдното писмено донесение:

Съгласно телеграмата отъ щаба на 2-а армия № 517 т. г. трѣбва да се оставатъ гарнизони: въ Царевосело, Кочани и Радовишъ по една рота, въ Куманово — двѣ роти. Отъ бригадата оставамъ по една рота въ Царевосело и Кочани. Понеже слѣдъ менъ слѣдва 1-а бригада и районъ за съсрѣдоточение на бригадата ми, съгласно оперативната заповѣдь по дивизията № 2 отъ т. г., е опрѣдѣленъ гр. Велесъ, моля разпореждането Ви, съ пристигането на частитѣ отъ 1-а бригада, да се освобождаватъ оставенитѣ отъ менъ гарнизони, които веднага да се присъединява ъ къмъ бригадата, като къмъ Радовишъ прѣзъ Кочани бѫде изпратенъ гарнизона отъ 1-а бригада, кѫдѣто за сега не изпращамъ гарнизонъ. За Куманово да ми се разрѣши да не пращамъ гарнизонъ, понеже тамъ заминава 2-а бригада. № 43. Царевосело, 12. X. 15 год. 7 ч. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Слѣдъ пристигането ми въ с. Църварица получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Приета на 13.X.915 г. 8 ч. 2 м. сл. пл.

1288. За състоянието на пѫтя Кадиинъ-мостъ — Царевосело донесохъ съ телеграмитѣ 46 и 50. Тукъ има всичко 5 фурни, отъ които използвахъ за войската 4, които денонощно изваждатъ всичко 3000 хлѣба. Мѣстнитѣ хранителни и фуражни припаси сѫ много оскѫдни. Прѣхранването на частитѣ отъ тѣхъ невъзможно. Необходимо е да се организиратъ подвози, за което трѣбватъ най-енергични мѣрки за поправката на пѫтя Кадиинъ мостъ Царевосело. Въ магазина има: соль — 4900 кгр., червенъ пиперъ — 150, оризъ — 3,000, захарь — 450, лимонова кислота — 50, лукъ — 4,000 и овесъ — 10,000 кгр. Моля разпореждането Ви цървулитѣ и чувалитѣ, изпратени за бригадата чрѣзъ майоръ Сирмановъ, да ми се изпратятъ по-скоро. № 57. Цар восело, 12.X.915 г. 1 ч. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Приета на 13.X.915 г. 7 ч. 52 м. сл. пл. Тв. бърза.

1294. Още съ пристигането ми вчера съ телеграма 46 отъ 2 ч. 30 м. сл. пл. донесохъ, че пѫтьтъ Кадиинъ-мостъ - Царевосело е трудно проходимъ за транспортитѣ, и то като се подпомага отъ войници, че въ тукашния магазинъ нѣма никакви хранителни припаси. Пакъ вчера съ телеграма 50 донесохъ Ви, че пѫтьтъ Горна-Джумая — Царевосело е въ по-лошо състояние отъ тоя прѣзъ Църварица. Съ телеграма 57 отъ днесъ 9 ч. пр. пл. донесохъ трети пѫть за пѫтищата, какво има въ разходния магазинъ. Днесъ е трети день, както пѫтувамъ, и огнестрѣлниятъ паркъ още не е пристигналъ. Надѣвамъ се, тази вечерь да пристигне, а транспортьтъ едва утрѣ вечерь ще дойде. Пѫтя Кадиинъ-мостъ — Царевосело транспорта ще го направи за 4 дни. № 228. Царевосело, 12.X.915 г. 1 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

До щаба на Дѣйств. армия, София. До командующи 2-а армия, Куманово.

Днесъ, 13-й октомврий, пристигнаха: щабътъ на дивизията въ с. Църварица, 1-а бригада съ единия си полкъ въ Църварица, а съ другия и артилерийското отдѣление при с. Койно; 2-а бригада—Кюстендилъ, 3-а бригада—Кочани. 1332. 13.X.915 г.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До щаба на Дѣйств. армия, София. До командующи 2-а армия, Куманово.

Командирътъ на 3-а бригада съ телеграма отъ 12-й того 11 ч. сл. пл. донася, че непріятелски двѣ роти заемали село Драгоево, юго-западно отъ Щипъ. На лодки и салове непріятельтъ минавалъ при с. Пепелище близо до Криволакъ на лѣвия брѣгъ на Вардара. Съ усиленъ маршъ отъ Царево-

село на 12-й того командиръть на сѫщата бригада изпратилъ двѣ роти въ Щипъ за усилване на гарнизона. 1334. 13.X.915 г.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До щаба на Дѣйств. армия, София. До командующи 2-а армия, Куманово.

Пѫтьтъ Кадиинъ-мостъ по долината на р. Рѣчица до Черната-скала е въ такъво състояние, щото не допуща движение на кола товарени повече отъ 250 кгр. Отъ друга страна, продоволственията транспортъ на дивизиата не е попълненъ. Той се състои отъ 3 ешалона. Но и да би билъ попълненъ, поради извънредно лошия пѫть, не би билъ въ състояние да продоволствува дивизията. Належаще е да се дадатъ въ мое разпореждане поне два ешалона отъ армейския продоволственъ транспортъ на 2-а армия, съ които да се прѣнасятъ припаси отъ Кадиинъ-мостъ до Царевосело. Безъ това дивизията ще бѫде изложена на гладуване, защото края, гдѣто се съсрѣдоточава дивизията, е твърдѣ бѣденъ. Освѣнъ това, необходимо е да се назначатъ най-малко 100 души работници и 300 кола за прѣнасяне чакълъ и пѣсъкъ за настилка на шосето. При днешното ми минаване по шосето лично констатирахъ неговото твърдѣ лошо състояние. 1335. Църварица, 13.X.915 година.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада 11-а Македон. дивизия, Кочани.

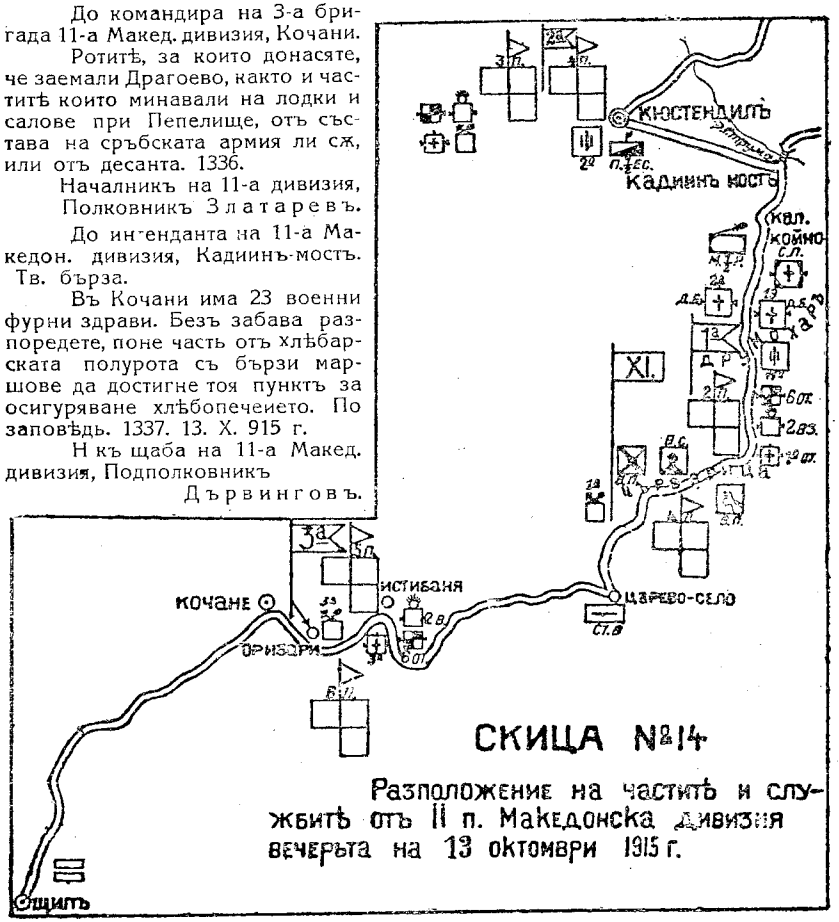
Ротитѣ, за които донасяте, че заемали Драгоево, както и частитѣ които минавали на лодки и салове при Пепелище, отъ състава на сръбската армия ли сѫ, или отъ десанта. 1336.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а Македон. дивизия, Кадиинъ-мостъ. Тв. бърза.

Въ Кочани има 23 военни фурни здрави. Безъ забава разпоредете, поне часть отъ хлѣбарската полурота съ бързи маршове да достигне тоя пунктъ за осигуряване хлѣбопечението. По заповѣдь. 1337. 13. X. 915 г.

Н-къ щаба на 11-а Македон. дивизия, Подполковникъ Дървинговъ.

До коменданта на града Царевосело. Тв. Бърза.

Утрѣ пристигамъ въ Царевосело. Донесете каква връзка подържате съ Радовишъ и въобще какви свѣдѣния имате. 1338. 13. X. 915 г.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а Македонска дивизия, Кадиинъ-мостъ.

Копие до н-ка на продоволств. трансп. и н-ка на огнестрѣлния паркъ.

Движението на обозитѣ ще бѫде по-лесно прѣзъ с. Четирци и послѣ по новия пѫть по долината на р. Рѣчица. 1339. 13. X. 915 г.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ,

На прѣдпослѣдната телеграма на слѣдующия день получихъ слѣдния отговоръ:

До Щипъ има телефонно съобщение. Отъ Щипъ до Радовишъ сега строятъ телефонна линия. Прѣдполагатъ до довечера (14-й) да бѫде готова. Сношаватъ се съ кавалеристи. Прѣди два дни въ Радовишъ имало войска. Въ Кочани комендантътъ нѣма никакви свѣдѣния. Щипския комендантъ не могли да го намѣрятъ. №. . . Царевосело, 14. X. 15 год. 3 ч. пр. пл.

Комендантъ, Поручикъ Яновъ

На 13-й октомврий вечерьта частитѣ и службитѣ отъ дивизията нощуваха, както е показано въ скица № 14 (гл. стр. 32).

До 8-о артилерийско отдѣление, което бѣше придадено къмъ дивизията и бѣше стоварено въ Кюстендилъ, прѣдписахъ слѣдния маршрутъ за слѣдване.

52, 53. Присъединете се къмъ дивизията по слѣдния маршрутъ: 14-й октомврий — с. Четирци, 15-й — колиби Койно, 16-й — Черна-скала, 17-й — Царевосело, 18-й — денуване, 19-й — Кочани, 20-й — Щипъ. Имайте прѣдъ видъ че пѫтя отъ Кадиинъ-мостъ до Черната-скала е извънредно труденъ за движение на артилерия. Снабдете се съ храни и фуражъ за повече дни. 1333. 13. X. 915 година.

Началникъ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

14-й октомврий.

Царевосело.

Съприкосновение на прѣднитѣ наши части съ противника сѣверно отъ Криволакъ.

Врѣмето прѣзъ деня бѣше силно вѣтровито, но ясно. Съ щаба сутриньта потеглихъ прѣзъ Черната-скала за Царевосело. Пѫтьтъ бѣше на много мѣста доста каленъ и доста стръменъ. За разчистване на калъта 1-а пионерна рота бѣше излѣзла напрѣдъ и поставяше на най-калнитѣ мѣста фашини (снопе пръчки) за полесно прѣкарване колата, понеже иначе тѣ биха потъвали. Отъ Черната-скала до Царевосело пѫтьтъ бѣше много добъръ и сухъ съ изключение едно протежение отъ 1 клм. непосрѣдствено до Царевосело, дѣто пѫтьтъ минава прѣзъ мочорлива мѣстность. Прѣзъ врѣме на пѫтуването частитѣ се движеха въ добъръ редъ и минаха граничната линия съ церемониаленъ маршъ подъ звуковетѣ на музиката и съ „ура"! Гледката бѣше извънредно трогателна: синоветѣ на Македония, на брой десятки хиляди души, въоржжени нахлуваха въ собствената си родина, за да я освободятъ отъ тежкото иго на сърбитѣ*).

Прѣзъ деня забѣлѣзахъ, че живия добитъкъ на частитѣ, вмѣсто да се кара на 5—10 клм. задъ частитѣ, слѣдваше непосрѣдствено

*) По сѫщия пѫть слѣдъ междусъюзнишката война прѣзъ 1913 година Македон.-Одринското опълчение се оттегли успѣшно за България, като ариергардъ на 4-а армия.

до тѣхъ, а даже и напрѣдъ. Въ Царевосело пристигнахъ къмъ 3 ч. 15 м. сл. пл. Въ града намѣрихъ устроени отъ командира на 3-а бригада административни власти, комендантство, една рота гарнизонъ отъ 6-й п. Македонски полкъ и евакуационно-разпрѣдълителната болница на 2-а армия. Строителниятъ взводъ на дивизията бѣше ремонтиралъ нѣкои отъ градскитѣ фурни. Въ фурнитѣ можеше да се пече около 14,000 кгр. хлѣбъ. Отъ доклада на коменданта и околийския началникъ, които бѣха отъ състава на дивизията, се увѣрихъ, че въ града нѣма складирани почти никакви припаси. Заповѣдахъ на околийския началникъ да организира реквизирането на хранителни и фуражни припаси и, въ случай че не се намѣрятъ прѣвозни срѣдства въ достатъчно количество, храните и фуража да се донасятъ въ Царевосело отъ самитѣ мѣстни жители. Прѣзъ деня получихъ и денесохъ слѣдното:

Приета на 14. X. 915 г., 7 ч. 55 м. пр. пл.

Ротмистръ Акрабовъ съ ескадронъ отъ 3-й к. полкъ снощи пристигна въ Щипъ. Той иде отъ с. Костурно, южно отъ гр. Струмица, и като положително прѣдава, че на югъ отъ Струмица на планина Благуша 14-й Македонски полкъ съ 3 батареи и единъ ескадронъ заема отбрана срѣщу 3 френски п. полкове съ единъ ескадронъ кавалерия; носѣло се е слухъ, че имало цѣлъ полкъ кавалерия. Французитѣ сж се сражавали лошо. Въ интервала Благуша планина до Щипъ наши войски нѣма. Снощи азъ пристигнахъ съ двѣ роти пѣхота въ подкрѣпа на ескадрона отъ 5-й к. полкъ на ротмистръ Пупешковъ срѣщу сръбски части, които на 11-й октомврий били настжпили съ двѣ роти отъ къмъ Криволакъ за Щипъ и достигнали с. Драгоево. Сръбскитѣ роти били отбити къмъ Криволакъ отъ четитѣ и милиционеритѣ на Щипъ. Ротмистръ Пупешковъ снощи въ 10 ч. сл. пл. се прибра съ ескадрона си отъ къмъ Криволакъ въ Щипъ и като положително съобщава: На 12-й октомврий на бивакъ при с. Пепелище, юго-източно отъ Криволакъ, имало три сръбски роти. Вчера тѣзи роти слѣдъ пладне започнали да се прѣхвърлятъ отъ с. Пепелище на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. И той вѣрва, че тази нощь малкитѣ сръбски части ще напуснатъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Неприятелски части отъ Удово до Криволакъ нѣма, но за това ще донеса допълнително. Снощи бѣхъ рѣшилъ да заема авангардна позиция на линията с. Караходжали — с. Шехоба, но ако тази сутринь се донесе отъ кавалерийскитѣ разѣзди, че сърбитѣ сж се оттеглили на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, ще остана на почивка въ Щипъ, защото войницитѣ сж прѣуморени. На линията на с. Караходжали—Шехоба има около 300 души на позиция редовна войска и милиционери. Посоката къмъ Смърдечъ и Кончевската планини наблюдавали съ двѣ чети. № 7. Щипъ, 14. X. 915 год. 6 ч. 20 м. пр. пл.

К-ръ на 2-а дружина 6-й Македонски полкъ, Майоръ Атанасовъ.

Приета на 14.X.915 г., 0 ч. 30 м. сл. пл.

1336. Противникътъ е отблъснатъ отъ Драгоево къмъ Криволакъ и сега забѣлѣзвали 3 роти при Криволакъ, 3 роти — Пепелище, землянки биваци за 4 дружини при Неготинъ. Движение на хора, около 2 дружини, при Неготинъ. Какви сж войницитѣ — още не е опрѣдѣлено. Облѣчени сж въ черно. На станция Удово сж концентрирани 3 френски полка (175, 176 и единъ зуавски) и единъ ескадронъ конница. Изпратенитѣ отъ менъ двѣ роти (рекогносцировачни отряди) на майоръ Атанасовъ снощи сж пристигнали въ Щипъ и днесъ продължаватъ марша си за Криволакъ съ цѣль да подкрѣпятъ нашитѣ два ескадрона (по единъ отъ 3-й и 5-й к. полкове) и милицията. Усилихъ партизанскитѣ отряди съ още два. Всички сж въ контактъ съ противника по цѣлия фронтъ отъ Щипъ до Струмица. Къмъ Удово дѣйствува 14-й п. Македонски полкъ, който заема Благуша планина. Днесъ продължавамъ марша си. Нощуване въ района Углярци—Чишиновци. Утрѣ ще бжда въ Щипъ. № 67. Кочани, 14.X.15 год. 10 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Получена въ Царевосело на 14.X.915 г., 11 ч. 10 м. пр. пл.

Сега дѣйностьта на партизанскитѣ взводове е слѣдната: Пунктовитѣ.

началници отъ Джумая, Кюстендилъ сж въ вжтрѣшностьта и съзмѣстно съ мѣстнитѣ взводове организиратъ милиция. Тѣзи милиционери и взводове отбиха нападението на Щипъ. За сега, освѣнъ сжществующитѣ взводове, има нови по единъ въ Кожухъ планина, Велешко, Щипско, между р. Лакавица и Криволакъ, Конче планина; два взвода сж отправени за Битолско, други два, насочени прѣзъ Велешко за Битолско, врѣменно се намиратъ южно отъ Щипъ. Численостьта на взводоветѣ е до 25 души. На 13-й сж пратени партизански взводове отъ Кочани по направление Радовишъ — за развѣдка района р. Лжкавица, с. Ракитецъ, с. Кабрежъ, с. Конче и прѣзъ Градецъ — в. 1285 — Долни-Липовицъ. №. 68. Кочани, 14. X. 15 год. 10 пр. пл.

К-ръ на 3-а бригата 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Приета отъ Кочани на 14. X. 915 г., 11 ч. пр. пл.

По свѣдѣния на коменданта въ гр. Струмица, нашитѣ войски заематъ отъ Костурно до Конче планина — 14-й п. полкъ, ротата на капитанъ Пановъ, 3 полски и 5 планинскй с. с. орждия съ два ескадрона. Неприятельтъ, само французи, заема около Гевгели, Удово, селата Пирава, Валандово, Калжчково, Калково, Баракли и Сали съ око о 6 пѣх. полка (2 зоавски). Всѣки полкъ по 3 дружини по 800 човѣка, единъ полкъ кавалерия отъ 6 ескадрона шасьори, единъ ескадронъ драгуни, 6 полски с. с. и 8 планински с. с. орждия. № 69. Кочани, 14. X. 15 год., 10 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, По ковникъ Протогеровъ.

До Тиловото управ ение на 2-а армия, Куманово.

Хранителнитѣ и фуражни припаси въ Царевосело сж на изчерпване. Прѣвознитѣ срѣдства на дивизията не сж въ състояние и да попълватъ магазини. Моля бързо нареждане за попълване наврѣме магазина въ Царевосело, особено съ брашно, отъ армейски транспорти. Подвозътъ на храни отъ Кадиинъ-мостъ до Царевосело при сегашното положение на пжтя може надеждно да се осигури само съ товаренъ и коларски обозъ. Камиони не могатъ да се движатъ. 1344. Царевосело, 14. X. 915 г.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До щаба на 2-а армия, Куманово.

Моля да ми се разрѣши етапнитѣ комендантства въ с. Църква и Радомиръ да прѣмѣста въ с. Царевосело и Кочани, тъй като нуждата отъ етапни комендантства слѣдъ съсрѣдоточението се чувствува повече тукъ, отколкото тамъ. 1346. 14. X. 915 г. Царевосело.,

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Нека отбѣлѣжимъ веднага, че исканото разрѣшение се получи на 20-й октомврий съ № 793 и че на 24-й сжщи прѣдниятъ етапенъ пунктъ на майоръ Угреновъ се установи въ Царевосело, а на 26-й се прѣмѣсти въ Кочани, понеже въ Царевосело имало вече установено етапно комендантство отъ 7-а п. Рилска дивизия. Междинниятъ етапенъ пунктъ на майоръ Шойлевъ остана въ разпореждание на тиловото управление на 2-а армия.

До командующи 2-а армия, Куманово.

До командира на 3-а бригада отъ дивизията бѣхте разпоредили съ телеграма № 597 да остави въ Царевосело, Кочани и Радовишъ по една рота, а въ Куманово — двѣ. Понеже слѣдъ тая заповѣдь дивизията получи заповѣдь отъ щаба на дѣйствующата армия за съсрѣдоточение на дивизията въ района Велесъ — Щипъ — Клисела, моля да се разрѣши въ Царевосело и Кочани да не се оставатъ роти, а въ замѣна на това да се изпрати цѣла дружина въ гр. Радовишъ съ назначение да държи връзка съ нашитѣ части къмъ Струмица, да владѣе посоката Качани—Радовишъ и да подържа нашитѣ разузнавателни части по посока на Конче и на югъ. Въ Куманово за сега се съсрѣдоточава 2-та бригада и, слѣдователно, отдѣлни роти нѣма да изпрата тамъ. 1347. 14. X. 915 г.

Началникъ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До щаба на 2-а армия, Куманово.

Копие до щаба на Дѣйствующата армия, София.

Командирътъ на 3-а бригада ми донася отъ Кочани днесъ, 14-й **того,**

въ 10 ч. пр. пл., че двѣтѣ непріятелски роти, появили се при с. Драгоево, били отблъснати къмъ Криволакъ. Освѣнъ това, забѣлѣзани били при село Пепелище три роти, при Криволакъ 3 роти, при Неготинъ землянки и биваци за 4 дружини. Какви били войницитѣ не е констатирано; облѣчени били въ черни шинели. На ст. Удово били концентрирани три френски полкъ. № 175, 176, единъ зуавски и единъ ескадронъ конница. № 1348. 14. X. 915 г.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златарева.

До щаба на Дѣйствующата армия, София.

За ускорение съсрѣдоточението проектирахъ да унищожа за 1-а бригада дневката на утрѣшното число, 15-й октомврий, обаче, вчера валѣ пороенъ дъждъ цѣлия день, пѫтищата се разкалиха до невъобразима степень, частитѣ пристигнаха късно на ночлезитѣ си и цѣла нощь прѣкараха на бивакъ подъ дъжда. Днесъ полковетѣ по причина на калнитѣ пѫтища и планинската мѣстность пристигнаха сѫщо късно на ночлезитѣ. Артилерията съ една дружина и коларскиятъ обозъ съ двѣ роти ще нощуватъ при Църварица. По тия причини утрѣ правя дневка, съгласно заповѣдьта по дивизията № 2. 1349. 14. X. 915 г.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На 14-й октомврий вечерьта разположението на дивизията се вижда отъ скица № 15. Къмъ сѫщото врѣме свѣдѣнията за непріятеля се очертаваха, както е посочено въ скица № 16. (гл. на срѣщн. стр.)

15-й октомврий.

Почивка.

Първитѣ прѣстрѣлки съ противника при Криволакъ.

Врѣмето бѣше добро. Щабътъ на дивизията и 1-ва бригада денуваха въ Царевосело. Строителниятъ взводъ продължи поправката на нѣкои отъ разваленитѣ градски фурни. Прѣзъ деня частитѣ използуваха почивката за прѣглеждане оржжието, стъкмяването, ковката, товарянето и разтоварянето. Въ това отношение въ наредбата по дивизията № 29 отъ 15-й октомврий бѣхъ разпоредилъ да се обяви слѣдното:

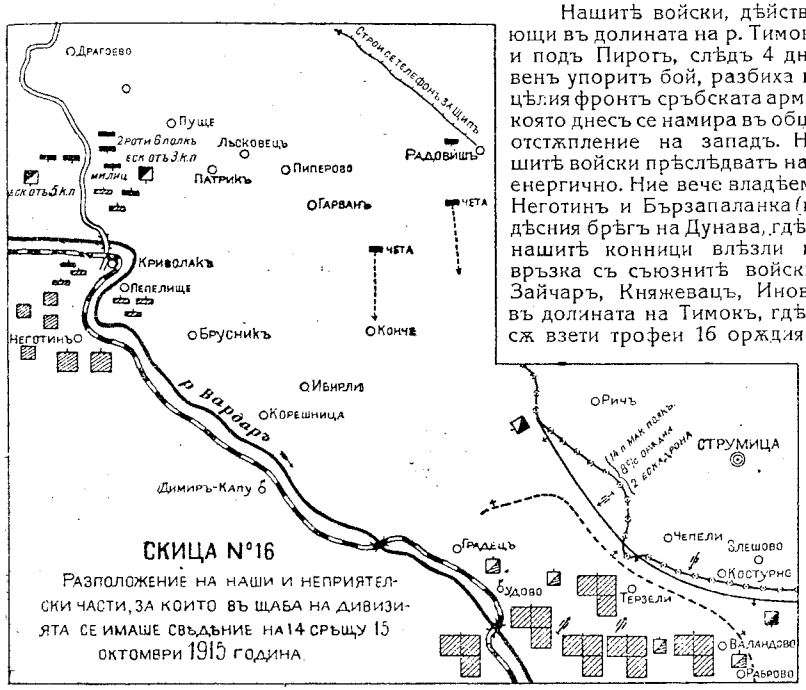
§ 4. Началницитѣ на частитѣ да разпоредатъ, щото ковката на всичкитѣ коне, волове и пр. да се прѣглежда най-внимателно отъ ковачитѣ било прѣди походъ, било въ самия походъ като направятъ и съотвѣтното разпрѣдѣление на ковачитѣ въ колоната за цѣлята.

§ 5. При установяване частитѣ на дневка, намѣренитѣ болни, протрити, наранени и пр. коне да се завеждатъ веднага въ дивизионната ветеринарна лѣчебница, ако послѣната е пристигнала тамъ, или при ветеринарния лѣкарь на дивизията сан. поручикъ докторъ Гърличковъ.

Н-къ щаба на дивизита, отъ Генер. щабъ, Подполк. Дървиговъ.

Поради поврѣда въ телеграфната линия съобщенията съ Кадиинъ-мостъ прѣзъ деня бѣха прѣкѫснати; тѣ се възстановиха едва къмъ 6 ч. сл. пл. Отъ почването на съсрѣдоточаването за първи пѫть въ тоя день вечерьта се получи днезния бюлетинъ отъ щаба на дѣйствующата армия, тоя за 14-й октомврий, който гласѣше слѣдното:

Нашитѣ войски, дѣйствующи въ долината на р. Тимокъ и подъ Пиротъ, слѣдъ 4 дневенъ упоритъ бой, разбиха по цѣлия фронтъ сръбската армия която днесъ се намира въ общо отстѫпление на западъ. Нашитѣ войски прѣслѣдватъ най-енергично. Ние вече владѣемъ Неготинъ и Бързапаланка (по десния брѣгъ на Дунава, гдѣто нашитѣ конници влѣзли въ връзка съ съюзнитѣ войски), Зайчаръ, Княжевацъ, Иново, въ долината на Тимокъ, гдѣто сѫ взети трофеи 16 орждия и

много бойни припаси и храни. Въ долината на Нишава нашитѣ войски овладѣха южнитѣ укрѣпления на Пиротската крѣпость и се достигна самия градъ, но благодарение на нощьта дѣйствията сѫ прѣкратени. Днесъ, 15-й того, по цѣлия фронтъ прѣслѣдваме.

Извършенитѣ звѣрства отъ редовнитѣ сръбски войски надъ българското население при напускането на Скопие, вчера официалнитѣ власти въ присѫтствието на руския и гръцкия консули въ Скопие, членовѐѣ на американската мисия леди Петджетъ и много видни граждани сѫ констатирали съ протоколъ и сѫ направили фотографически и кинематографически снимки. Французскитѣ войски, които бѣха насѫпили къмъ Валандово и къмъ Чепели планина, вчера сѫ били отблъснати съ голѣми загуби отъ нашитѣ войски. Вчера, 14-й того, руската Черноморска ескадра въ съставъ 20 бойни единици се е явила прѣдъ Варна и го е бомбардирала въ течение на 2 часа. Въ сѫщого врѣме 3 хидроплани сѫ хвърлили бомби надъ града. Единиятъ хидропланъ е билъ засѣгнатъ. Жертви — 9 граждани убити, отъ които 6 мѫже и 3 жени и толкова ранени. 677.

Щабъ на Дѣйствующата армия.

Въ сѫщия часъ разпоредихъ съдържанието на тоя бюлетинъ да се прѣдаде до частитѣ, което и незабавно се направи. Въ сѫщото врѣме, 7 ч. сл. пл., се получи слѣдната шифрована телеграма:

Необходимо е да се събератъ въ най-скоро врѣме пълни и точни свѣдѣния за силитѣ на англо-френцитѣ, които се съсрѣдоточаватъ въ района на Гевгели, Дойранъ, Щипъ, Велесъ, Битоля и Кичево. Направете всичко възможно, за да намѣрите подходящи хора за разузнаване и ги изпратите веднага. Организирайте една пълна разузнавателна служба, за да могатъ свѣдѣнията да се получаватъ непрѣкѫснато. Ако намирате за нуждно, ориентирайте разузнавачитѣ, че досега сѫ пристигнали въ Солунъ и сѫ изпратени къмъ Гевгели слѣднитѣ френцуски войски: 175, 176, 372 и 373-й пѣх. полкове, 35-й, 116-й и 125-й стрѣлкови баталиони, части отъ 2, 3, 4 и 5-й зоавски полкове, събрани въ единъ сборенъ полкъ, 25-й артилерийски полкъ. Всички тѣзи части образуватъ двѣ сборни дивизии. Вънъ отъ това, възможно и вѣроятно е, да се срѣщнатъ въ опрѣдѣления районъ часть и отъ 235, 242 и 260-й п. полкове, които напослѣдъкъ сѫ дебаркирали въ Солунъ. Броятъ на англійскитѣ войски е незначителенъ. Общото имъ число не надминава 11,000 души, повечето отъ които сѫ отъ 8-й и 9-й п. полкове. За цѣлта може да разходвате до 6,000 лева, които ще ви се изпратятъ слѣдъ нѣколко дни. 586. 15. X. 1915 год. 4 ч. 10 м. сл. пл.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

Въ изпълнение на тая заповѣдь, веднага слѣдъ дешифрирането ѝ, разпоредихъ до командира на 3-а бригада, въ чието разпореждане се намиратъ партизанскитѣ отряди и разузнавателната секция на дивизията, слѣдното:

Щабътъ на дѣйствующата армия, възложи на дивизията разузнаването на непріятелскитѣ френски и англійски войски въ зоната Гевгели, Криволакъ, Битоля. За цѣлта се отпускатъ 6,000 лева. Направете всичко възможно, за да намѣрите подходящи хора за разузнаване и ги изпратите веднага. Смѣтамъ, че е полезно:

1. Да се дадатъ точно опрѣдѣлени задачи на възможно повече чети за разузнаване. Нѣкои отъ тия чети въ съставъ 5—10 души, мѣстни войници непрѣменно, да се насочатъ въ тила на непріятеля, отъ гдѣто да донасятъ съ ординарци отъ състава на четата.

2. Да се наематъ съ заплата съгледвачи, както турци така и българи, на които да се възложатъ опрѣдѣлени задачи за разузнаване, слѣдъ изпълнението на които да се връщатъ въ разузнавателнитѣ пунктове и лично донесатъ. Задачитѣ на тия съгледвачи да се заключаватъ въ изучването има ли въ даденъ пунктъ или пунктове войски, части, номеръ на полкове, сила и съставъ.

3. Да се наематъ съгледвачи, които подъ видъ на легални съ сръбски паспорти да заминатъ въ тила на непріятеля къмъ Битоля, Гевгели и Солунъ, отъ дѣто да изпращатъ непрѣкѫснато свѣдѣния за непріятеля, чрѣзъ нашето консулство въ Солунъ за щаба на дѣйствующата армия.

Въобще, разузнавателната служба, особено въ тила, да бѫде непрѣкѫсната. Това е важно общо за армията и частно за дивизията. За направеното донесете. 1363.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ отговоръ на това на 20-й октомврий получихъ слѣдното:

1363. Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че разузнаването по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ е организирано по слѣдния начинъ: цѣлата зона е раздѣлена на два участъка отъ линията Велесъ – Прилѣпъ. Въ цѣлата зона разузнаването и партизанскитѣ дѣйствия се водятъ отъ двѣ разузнавателни групи, независими една отъ друга. Разузнаването около гръцката граница се води отъ легални хора съ центрове: Битоля, Леринъ, Воденъ и Енидже съ връзка Солунъ и по отдѣлно сѫ разузнавателни групи. Дѣйствията на отдѣлнитѣ групи сѫ обединени отъ груповитѣ началници безъ ущърбъ на бързото прѣдаване свѣдѣнията. Всички свѣдѣния за сега се прѣдаватъ чрѣзъ пунктоветѣ за събиране такива въ гр. Велесъ и Тетово, чрѣзъ куриери или съдѣйствието на войсковитѣ части, а така сѫщо и чрѣзъ Солунъ. По свѣдѣния желѣзно-пѫтната линия Солунъ—Битоля е заета отъ съглашението или е подъ контрола му.

Западна група. Съставъ 5 партизански взвода и два мѣстни. Съставъ на взводоветѣ отъ 8—15 человѣка. Организира партизански дѣйствия въ тила на непріятелскитѣ части, дѣйствующи въ Бабуна планина и Прилѣпъ. Ще организира мѣстни взводове въ Охридско, Дебърско, Кичевско, Битолско и Прилѣпско. Ще използува широко неразположението на албанцитѣ къмъ сръбското владичество. Ще скѫса връзкитѣ между Адриатическото море, чрѣзъ Охридъ — Битоля и прѣзъ Дебъръ — Косово-поле. Ще слѣди чрѣзъ легални хора всички прѣдвижения на войскови части и групиране материали, военни и хранителни, въ Битолско. Ще достави надежни проводници на войсковитѣ части. За сега взводоветѣ ще дѣйствуватъ въ Охридско, Дебърско, Битолско и Кичевско. Всички мѣстни чети ще бѫдатъ обединени, ще се унищожатъ сърбоманскитѣ чети, а контрола на сърбоманскитѣ села усили. Връзката ще е чрѣзъ Велесъ и Тетово.

Източна група. Съставъ 3 партизански взвода и 2 мѣстни. Пѫть за слѣдване: Велесъ, Бабуна, Беязъ тепе, Кожухъ планина. Районъ за разузнаване между р. Вардаръ и линията Велесъ – Прилѣпъ. Организиратъ се партизански дѣйствия въ Кожухъ планина съ цѣль да се скѫсатъ желѣзнопѫтнитѣ съобщения и телеграфа по р. Вардаръ; да се слѣди и донася за всѣко прѣнасяне войски, материяли и понтонни срѣдства на горѣ по Вардара, за строене мостове, телефонни линии, или прѣкарване военни пѫтища отъ желѣзнопѫтната линия Солунъ—Битоля за района Гевгели. Взводоветѣ дѣйствуватъ въ районитѣ: Прилѣпъ—Беязъ-тепе, Брашница, Кавадарци—Демиръ капу и Гевгели. Свѣдѣнията се прѣдаватъ чрѣзъ войсковитѣ началници около дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и гр. Велесъ. Наеха се търговци — легални хора — въ Битоля и Воденъ, които ще установятъ връзка съ Солунъ. Разузнаването източно отъ Вардара въ гръцка Македония продължава отъ пунктоветѣ за събиране свѣдѣния отъ Струмица, Петричъ и Неврокопъ. Дадено е строго нареждание да не се прѣдизвикватъ власи и гърци, като се избѣгватъ партизанскитѣ дѣйствия край гръцката граница. Прѣхраната на взводоветѣ става съ мѣстни срѣдства. № 289. Щипъ, 20.X. 15 год.

Н-къ на партизанскитѣ отряди, Полковникъ Протогеровъ.
Н-къ на разузнавателната секция, Капитанъ Пановъ.

Вечерьта донесохъ и получихъ слѣдното:

До началника на Тиловото управление на 2-а армия, Куманово.

На дивизията бѣше прѣдписано отъ щаба на дѣйствующата армия, при движението си къмъ района на съсрѣдоточението, да се базира на Царевосело, като се съобщаваше, че било разпоредено да се открие главенъ интендантски магазинъ въ сѫщото село. Обаче, въ магазина се оказаха много малко припаси и едва може да прѣхранва проходящи малки команди. Моля, направете потрѣбното да се попълни магазина съ подвозъ на хранителни припаси, особено брашно и зърненъ фуражъ. 1356. 15 X. 915 година.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Бригадата днесъ пристигна въ Щипъ. Двѣ роти отъ нея водятъ бой съ противника източно отъ Караходжали. Тукъ пристигнаха 45-й и 54-й полкове, които заминаха къмъ Криволакъ. Утрѣ правя днеека. Телеграфирахъ командующи армията да изпълна ли маршрута за изпращание единъ полкъ въ Велесъ и другия да остане въ Щипъ. 75. Щипъ, 15. X. 15. год. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Разположението на частитѣ отъ дивизията прѣзъ нощьта се вижда отъ скица № 17. (гл. на стр. 40).

16-й октомврий.

Кочани.

Сутриньта съ щаба си тръгнахъ отъ Царевосело за Кочани. Врѣмето бѣше добро и шосето изправно. Маршътъ излѣзе доста голѣмъ. Въ Кочани пристигнахъ къмъ 6 ч. сл. пл. Въ града на-

мѣрихъ, както и въ Царевосело, устроени отъ командира на 3-а бригада административни власти, комендантъ и гарнизонъ отъ една рота. Военнитѣ фурни, построени отъ нашитѣ войски прѣзъ 1913 година, бѣха запазени неповрѣдени и годни за печене хлѣбъ. Оризищата въ полето поради дъжделивата есень не бѣха още прибрани. Частитѣ отъ 1-а бригада и повечето отъ службитѣ достигнаха мѣстата за нощуване късно вечерьта. Разположението на дивизията на 16-й срѣщу 17-й октомврий се вижда отъ скица № 18 (гл. отсрѣщната стр.). Слѣдъ пристигането си въ Кочани донесохъ:

До щаба на Дѣйствующата армия, София. Копие до командующи 2-а армия, Куманово.

Днесъ пристигнаха: Щабътъ на дивизията въ гр. Кочани; 1-а бригада въ с. Оризари; 2-а бригада въ Клопате махала; 3-а бригада въ Щипъ (дневка). Артилерията и обозитѣ на 1-а бригада слѣдъ неимовѣрни усилия едва снощи, 15-й того, късно пристигнаха въ с. Царевосело. Днесъ, 16-й октомврий, ги оставихъ въ сжщото село, за да се подтегнатъ и починатъ. Двѣ роти отъ 3-а бригада вчера, 15-й октомврий, сж водили бой източно отъ с. Караходжали. За резултата отъ боя още не ми е донесено. 1367. 16.X.915 година.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия,
Полковникъ Златаревъ.

СКИЦА № 17

Разположение на частитѣ и службитѣ отъ 11^а п. Македонска дивизия вечерьта на 15 октомври 1915 год.

За поддържане връзка съ нашитѣ части, дѣйствующи при Струмица, за разузнаване на неприятеля по посока на Удово, както и за охранение на фланга на дивизията, разпоредихъ слѣдното:

До командира на 1-а бригада, с. Оризаре.

Изпратете една дружина, снабдена съ съотвѣтнитѣ отдѣления отъ нестроевата рота, прѣзъ с. Зърновци право на югъ за гр. Радовишъ. Задачата на тая дружина е:

1. Да подържа връзка между нашитѣ части отъ Струмица и дивизията около Щипъ.

2. Да разузнава по посока Долни-Липовикъ, кота 950, Дѣдино, Горна и Долна Вращица.

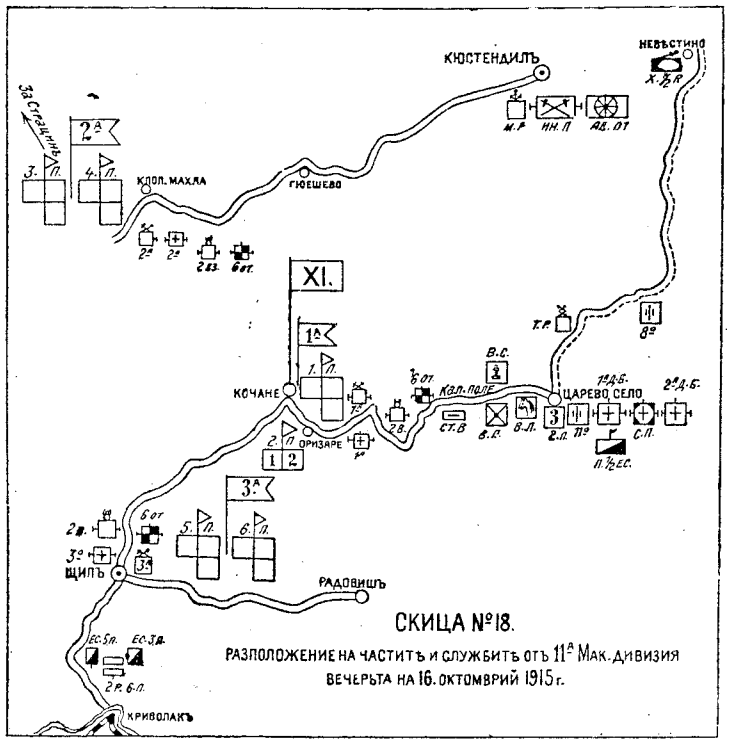
3. Линия на отбрана: кота 950 — Смърдечъ планина.

4. Посока на дѣйствие: къмъ Удово.

Свѣдѣния за противника сж извѣстни Вамъ отъ устното обяснение. Такива ще се дадатъ допълнително още. Донесения да изпраща въ щаба на дивизията въ Щипъ. Прѣхрана на мѣстни срѣдства. Тръгване на дружината утрѣ, 17-й того. Да вземе проводници отъ Зърново №. . . Кочани, 16 октом. 915 год. 10 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

По отношение събирането на хранителни и фуражни припаси отъ Кочанската околия на коменданта и околийския началникъ

СКИЦА № 18.

Разположение на частитѣ и службитѣ отъ 11^а Мак. дивизия вечерьта на 16. октомврий 1915 г.

дадохъ аналогични заповѣди, както и въ Царевосело. Разпоредихъ да се ангажира за дивизията възможно повече количество оризъ.

ГЛАВА IV.

БОЕВЕТѢ ПРИ КРИВОЛАКЪ.

17-й октомврий.

Първиятъ бой при Карловата курия, сѣверно отъ Криволакъ.

Сутриньта съ щаба си потеглихъ за гр. Щипъ. По пѫтя на югъ се чуваха далечни артилерийски изстрѣли. Врѣмето бѣше добро и шосето съвършено изправно. Къмъ 3 ч. сл. пл. пристигнахъ въ града, дѣто въ сжщото врѣме пристигаха и двѣ батареи отъ 7-й полски артилерийски полкъ. Въ Щипъ командирътъ на 3-а бригада, полковникъ Протогеровъ, ми докладва, че бригадата му е оставена въ разпореждане на началника на 7-а Рилска дивизия съ заповѣдь да остане въ града, че на югъ при

Криволакъ се води бой отъ 54-й и 45-й п. полкове срѣщу неприятель, съставътъ на който още не е ясно опрѣдѣленъ—около двѣ дружини, една полска, една планинска и една гаубична батареи, — че въ тоя бой взиматъ участие и двѣтѣ роти отъ 6-й п. Македонски полкъ, за които е донасяно по-рано и че е изпратилъ съ файтонъ началника на разузнавателната секция, капитанъ Пановъ, да изучи на мѣстото на боя положението. Полковникъ Протогеровъ допълни доклада си още и съ това, че вчерашния день съ началникъ щаба си и подполковникъ Лефтеровъ били на позицията при Криволакъ, дѣто на височината източно отъ с. Ортамахле срѣщнали командира на дивизиона отъ 5-й к. полкъ, подполковникъ Анастасовъ, който имъ потвърдилъ свѣдѣнието, какво неприятельтъ съ слаби сили, 2—3 роти, заема височината при Криволакъ, че възъ основа на това донесение подполковникъ Лефтеровъ взелъ рѣшение да атакува неприятеля още вечерьта съ ненадѣйна атака, но че тая атака вмѣсто вечерьта се е състояла на разсъмване и не успѣла. Полковникъ Протогеровъ обясни, че било планирано атаката да се извърши, както слѣдва:

1 дружина отъ 54-й полкъ и двѣ роти отъ 6-й п. Македонски полкъ и двѣ планински с. с. орждия подъ общата команда на подполковникъ Лефтеровъ атакува по шосето.

2 роти отъ 45-й полкъ съ двѣ с. с. планински орждия да му съдѣйствуватъ отъ къмъ с. Шехоба.

1 дружина отъ 54-й полкъ обезпечава дѣсния флангъ отъ къмъ с. Енешоба.

1 дружина отъ сжщия полкъ — маневрени войски.

$1^1/_2$ дружина отъ 45-й полкъ оставатъ на Серка-планина за да се укрѣпяватъ съгласно специалната инструкция по 7-а Рилска дивизия.

За да се види още по-ясно обстановката, при която сж се развивали дѣйствията, умѣстно е да приведа и слѣдното донесение, за което полковникъ Протогеровъ тоже ми говори:

Отъ командира на дивизиона 5-й к. полкъ до командира на 3-а Македонска бригада, с. Драгоево.

На № 12. Наши войски: Майоръ Атанасовъ (отъ 3-а Македонска бригада) съ 2 роти и 3 взвода отъ 22-й п. полкъ заема височинитѣ на сѣверъ отъ моста Криволакъ до втория хоризонталъ (приблизително), между шосето и рѣката изтичаща южно отъ с. Хаджиреджепли. На югъ отъ с. Шехоба има една застава отъ единъ взводъ. Въ долинитѣ на рѣкитѣ на изтокъ и западъ отъ шосето сж оставени по единъ разездъ за наблюдение. Ескадронътъ, който днесъ разузнава по посока Шехоба—с. Патрикъ—с. Брусникъ—с. Каланево — с. Липа, ноцува въ с. Патрикъ. Ескадронътъ, който разузнава прѣзъ деня въ долината на югъ отъ Шехоба, ноцува въ с. Хаджиреджепли, като остава резѣздъ за наблюдение. Въ посока с. Енешоба — с. Уланци тази зарань изпратихъ самостоятеленъ офицерски разѣздъ.

Въ този моментъ майоръ Атанасовъ донася, че противникътъ заемалъ позицията си съ нови части.

Неприятелски войски: Съ около 3 роти и двѣ картечници неприятельтъ заема най-близкитѣ височини до моста, дѣто е надписа „стр.“. На югъ отъ с. Пепелище има бивакъ за двѣ роти, но празенъ (около землянкитѣ не се виждатъ хора). На сѣверъ отъ Неготино се вижда коновръзъ за около два взвода. Днесъ къмъ 5 ч. сл. пл. се видѣли два взвода конница идяща отъ западъ по дѣсния брѣгъ на Вардара. Не се вижда строене тетъ де понъ, сжщо не се вижда трупане на материяли за мостъ. Вчера — 14-й октомврий — единъ тренъ съ 7 вагона, натоваренъ съ дъски, заминалъ къмъ Велесъ. Днесъ цѣлия день никаква прѣстрѣлка въ участъка. Обаче, виждаше се, че противникътъ прѣливаше нови части въ окопитѣ. По всичко се вижда, че противникътъ не е успѣлъ до сега да стовари по-голѣми части за да прѣмине Вардара и въ настжпление. За това намъ се налага, да го прѣдимъ оттатъкъ рѣката и завладѣемъ лѣвия брѣгъ окончателно. № 15. 15.X.15 год. 7 ч. 40 м. сл. пл.

Командиръ дивизиона 5-й к. полкъ, Подполковникъ Анастасовъ.

Освѣнъ това, полковникъ Протогеровъ ми докладва разпорежданията, които бѣше направилъ по установяването на административнитѣ власти и по прѣхраната на бригадата му въ Щипъ.

Въ тоя моментъ обстановката ставаше достатъчно ясна. Прѣдписанието отъ щаба на дѣйствующата армия № 498 отъ 9-й октомврий, съ което се разпореждаше 3-а бригада отъ дивизията въ случай, че англо-френцитѣ настжпятъ къмъ Македония, да се обърне въ партизански отряди, ставаше за момента безпрѣдметно. Неприятельтъ бѣше настжпилъ въ Македония, но той бѣше задържанъ. Отъ друга страна, и дивизията безъ 2-а бригада бѣше вече почти съсрѣдоточена въ дадения й съ прѣдписание отъ щаба на дѣйствующата армия № 484 районъ, а къмъ Криволакъ, освѣнъ това, имаше и цѣли части отъ 7-а п. Рилска дивизия. При условията, които изложихъ по-горѣ, като смѣтнахъ, че е належаще да прѣдизвикамъ да се даде на дивизията тактическа задача за изпълнение и цѣль за постигане, азъ донесохъ:

До командующи 2-а армия, Куманово. Тв. Бързо.

Днесъ, 17-й октомврий, достигнаха: Щабътъ на дивизията въ Щипъ; 1-а бригада—въ с. Углярци и с. Чешиновци, 2-а бригада—с. Ругенци, 3-а бригада—въ Щипъ, 4-о на с. с. артилерийско отдѣление—въ Кочани, 8-о артилерийско не с. с. отдѣление не е донесло. При Криволакъ днесъ се води бой съ части отъ 54-й и 45-й полкове противъ неприятель около двѣ дружини, една полската, една планинска и една гаубична батареи. Къмъ 3 ч. сл. пл. прѣзъ Щипъ заминаха за Криволакъ двѣ полски батареи. Моля да се даде задача на дивизията и ми се разрѣши да привлѣка и 2-а бригада отъ Куманово къмъ Щипъ. 1368. 17. X. 915 г.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златарев.

Сжщото донесение изпратихъ и до щаба на дѣйствующата армия, но безъ послѣдната фраза относително задачата на дивизията.

Къмъ 5 ч. получихъ слѣдното донесение:

Днесъ отъ с. Лѣски изпратихъ въ гр. Радовишъ 1-а дружина отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ подъ командата на майоръ Марковъ. Дружината замина.

Понеже с. Чешиновци бѣше много близко, въ страни отъ пжтя, и тамъ съ бригадата пристигнахъ къмъ 12 ч. по пладнѣ, продължихъ марша и достигнахъ с. Крупище, кждѣто се разположихъ на бивакъ и ще ноцувамъ. № 54. с. Крупище, 17. X. 15 год., 4 сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До вечерьта, освѣнъ това, разпоредихъ бригадитѣ да използуватъ случая и си набавятъ отъ града недостигающето имъ число самари; комендантътъ на града да рвзпореди поставянето на часови, за да опжтватъ пристигающитѣ ранени и ординарцитѣ търсящи разнитѣ части, и явилитѣ се офицери отъ 2-а бригада, капитанъ Тодоровъ и подпоручикъ Чернопѣевъ, да се яватъ за носене службата въ 3-а бригада.

Прѣзъ деня по моя заповѣдь се обявиха въ наредба № 30 забѣлѣзанитѣ прѣзъ врѣме на маршоветѣ до Щипъ пропуски и направенитѣ на частитѣ бѣлѣжки, както слѣдва:

§ 1. Началникътъ на дивизията забѣлѣзалъ, че сж назначени строеви войници за коневоди, които вмѣсто да носятъ пушкитѣ си на ремъкъ, ги товарятъ на самаритѣ на конетѣ. Командиритѣ на полковетѣ и командиритѣ на нестроевитѣ роти да вематъ мѣрки да не се повтарятъ подобни пропуски.

§ 2. Добитъкътъ за клане се държи не само много близо до колонитѣ, но често и прѣдъ тѣхъ. Въ това отношение да се вземе за правило добитъкътъ за клане да се държи на 20 клм. задъ частьта, а слѣдъ обоза на частьта да върви добитъкъ за тридневна дажба, попълването на която да става прѣзъ врѣме на дневкитѣ.

§ 3. Още се забѣлѣзватъ много коне неподковани и доста коне разранени поради лошо товаряне. Прѣдлага се на интендантитѣ на частитѣ да положатъ сериозни грижи, тъй като безъ товаренъ добитъкъ, частитѣ ще изгубятъ всѣка маневрена способность. Ротнитѣ командири прѣдъ всѣки походъ въ часа на тръгването да построяватъ, както хората така и конетѣ и да прѣглеждатъ ковката, засамаряването и товарянето. Само слѣдъ като се удостовѣрятъ, че конетѣ сж надлежно стъкмени, прѣпращатъ ги въ дружината за прѣглеждане отъ дружинния командиръ.

§ 4. Раницитѣ на войницитѣ не сж пригодени добрѣ.

§ 5. Забѣлѣзва се опущение да се оставятъ хора да излизатъ отъ строя и да пиятъ вода отъ локвитѣ. Сжщо и коневодитѣ да не си оставатъ мѣстото.

§ 6. При почивка войницитѣ, които се трупатъ при водоноскитѣ, вдигатъ голѣмъ шумъ. Нужно е при всѣка водоноска да има по 1—2 парусинови кофи, които могатъ да послужатъ за по бързото и наврѣменно раздаване на водата.

Н-къ щаба на дивизията, отъ Генер. щабъ, Подполк. Дървиновъ.

Прѣзъ деня интендантътъ на дивизията заедно съ помощника си бѣше заминалъ отъ Щипъ, дѣто бѣше пристигналъ на 16-й октомврий, за Радовишъ за да усигори тамъ брашно, ечемикъ и фуражъ за дивизията,

Прѣзъ тоя день подъ командата на подполковникъ Лефтеровъ 54-й и 45-й п. полкове, една планинска с. с. батарея и двѣтѣ роти отъ 3-а бригада водиха бой срѣщу неприятеля, окопанъ на позиция на висотата 3 клм. сѣверно отъ с. Криволакъ. Атакующитѣ части, всичко $1^1/_2$ дружина, на разсъмване сж се доближили на 100—200 крачки отъ неприятелската позиция, обаче, поради силния пѣхотенъ и картеченъ огънь на неприятеля, атаката не успѣла. Отъ двѣтѣ роти на 3-а бригада е имало загуби: убити 20, ранени 1 оф. кандидатъ и 73 редници и безъ вѣсть пропаднали 16. Двѣтѣ роти отъ 6-й п. Македонски полкъ сж се държали смѣло и въ атаката сж успѣли да завладѣятъ фланга на неприятелскитѣ окопи, който флангъ, обаче, поради убийствения огънь не могли да задържатъ.

Разположението на частитѣ отъ дивизията вечерьта се вижда отъ скица № 19 (гл. на срѣшната стр.).

18-й октомврий.

Завършване съсрѣдоточаването на дивизията.

Врѣмето бѣше облачно, а слѣдъ пладнѣ валя пороенъ дъждъ придруженъ съ гръмотевица. Щабътъ денува въ гр. Щипъ. Сутриньта обиколихъ града, учрѣжденията и болницата, въ която пристигаха раненитѣ отъ миналия день въ боя при Криволакъ. Между раненитѣ намѣрихъ и подполковника отъ 54-й п. полкъ Тошковъ. Повечето отъ ранитѣ бѣха отъ пушечни куршуми съ твърдѣ голѣми изходни отверстия.

Прѣди пладнѣ въ града пристигнаха частитѣ отъ 1-а бригада и се разположиха на почивка.

Обстановката прѣзъ деня прѣдъ щаба се очертаваше, както слѣдва: Дивизията завършваше своето съсрѣдоточаване при Щипъ. 2-а бригада на слѣдующия день пристигаше въ Куманово. 45-й и 54-й п. полкове отъ 7-а п. Рилска дивизия бѣха въ съприкосновение съ неприятеля при Криволакъ. Съгласно бюлетина за дѣйствията, на 16-й октомврий нашитѣ войски бѣха завладѣли Сурдулица, а при Качаникъ бѣха отбили една неприятелска атака. Велесъ бѣше въ наши ржцѣ, но какво ставаше на югъ отъ Велесъ и какво имаше на юго-изтокъ отъ Криволакъ не се знаеше.

При тая обстановка, каква задача щѣше да се даде на дивизията не ми бѣше извѣстно, както не ми бѣше извѣстно точно и задачата на нашитѣ части дѣйствующи при Криволакъ. Въ очакване да получа отговоръ на телеграмата ми № 1368 до 2-а армия и прѣдъ видъ нуждата частитѣ да починатъ слѣдъ дългитѣ маршове на съсрѣдоточението, прѣзъ деня азъ не направихъ никакви разпореждания за бойни дѣйствия. Вечерьта получихъ слѣдната бърза телеграма:

1307. Пѫтьтъ Кадиинъ-мостъ — Царевосело ще служи за дълго врѣме и на повѣрената Ви дивизия за снабдяване съ продоволствени и фуражни припаси отъ Кюстендилъ. Разпоредено е до началника на тиловото управление на 2-а армия да вземе най-енергични мѣрки за поправката на тоя пѫть. Взети сж мѣрки отъ главното тилово управление да се усилятъ срѣдствата, съ които разполага тиловото управление на 2-а армия за поправката и подържание на пѫтищата, но всичко това иска врѣме, а нуждитѣ на армията и на повѣрената Ви дивизия сж неотложни.

За това за сега Вие сами вземете всички мѣрки съ срѣдствата, съ които разполага дивизията, както и съ мѣстни срѣдства, да се поправи поне отъ части пѫтя, до гдѣто тиловото управление на армията поеме тая работа; за тая цѣль между друго можете да назначите цѣли роти и дружини да работятъ врѣменно за поправката на пѫтя. Проявете енергия и творчество, за които Ви познавамъ, че сте способни въ тоя труденъ моментъ. 1223. София. 15.X.15 год. 6 ч. сл. пл.

Н-къ на Глав. тил. управление, Генералъ-майоръ Сираковъ.

На тая телеграма отговорихъ два дена слѣдъ това, както слѣдва:

До началника на Главното тилово управление, София.

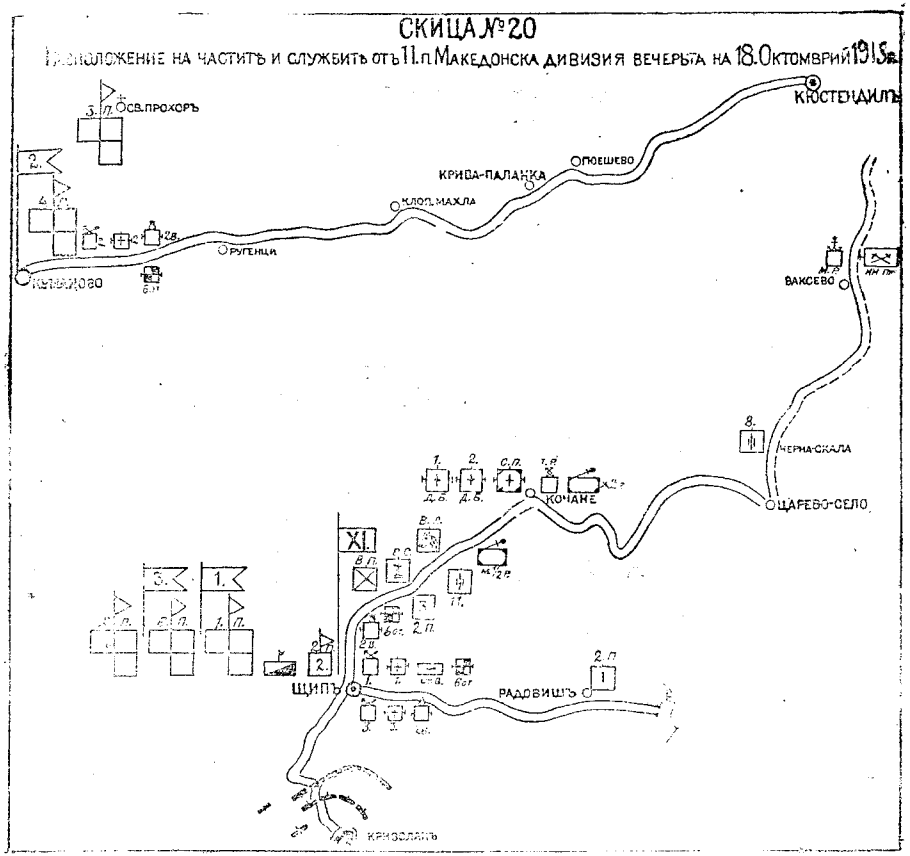
1223. Частитѣ отъ дивизията сега се намиратъ на бойната линия и нѣматъ възможность да поправятъ пѫтища. Тѣ поправиха пѫтя, колкото да могатъ да минатъ, и то съ неимовѣрни усилия. Сега за да може тоя пѫть да служи за прѣвозване на транспортитѣ, необходимо е главното тилово управление да разпореди за рационалното му поправяне чрѣзъ назначаване работници отъ пѣшницитѣ. 1411. 20.X.915 год.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Вечерьта въ 7 ч. сл. пл. въ града пристигна отъ Велесъ началникътъ на 7-а Рилска дивизия съ щаба си и въ сѫщото врѣме повика мене, командиритѣ на 1-а и 3-а бригади съ началницитѣ на щабоветѣ въ квартирата си. Тукъ, слѣдъ обикновенитѣ прѣдставления, съобщихъ, че дивизията е съсрѣдоточена съ двѣтѣ си бригади въ Щипъ, едната въ Куманово, че съгласно запозѣдьта отъ щаба на дѣйствующата армия № 484 отъ 8-й октомврий дивизията подлежи да се разположи въ Щипъ, Св. Никола (Клисели) и Велесъ, което прѣдъ видъ новата обстановка намирамъ за ненуждно, и най-сетнѣ, че съмъ молилъ щаба на 2-а армия да даде задача на дивизията, но че тая задача не съмъ още получилъ. Началникътъ на 7-а Рилска дивизия, полковникъ Василевъ, ни съобщи, че 1-а и 3-а бригади отъ дивизията били дадени въ негово разпореждание че вчера подполковникъ Лефтеровъ съ 54-й и 45-й п. полкове е атакувалъ височината сѣверно отъ Криволакъ, но не е успѣлъ да я завладѣе, че завладѣването на тая височина и отхвърлянето на неприятеля на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ е задача, която той ще достига и че за постигането на тая цѣль на слѣдующия день, 19-й октомврий, ще тръгнемъ всички събрани въ 7 ч. 30 м. пр. пл. отъ града за позицията при Криволакъ, за да се запознаемъ съ положението.

При тѣзи разговори началникъ щаба на дивизията, подполковникъ Дървинговъ, подигна въпроса за единството въ командуването на войскитѣ, които ще дѣйствуватъ при Криволакъ, и че азъ съ щаба на дивизията въ случая оставаме неизползувани, като зрители. По тоя въпросъ, обаче, се направиха само теоритически разсѫждения. При все това, полковникъ Василевъ нѣкакъ сърдито заяви, че е готовъ да даде цѣлия участъкъ на дивизията и да отегли своитѣ части, на което му се отговори, че въпросътъ е много сериозенъ и изисква едно по-дълбоко проучване. Забѣлѣза се, че ако се подига тоя въпросъ, това се прави за да се използуватъ двата щаба и за да се разпрѣдѣли работата, за да нѣма вмѣшателсво или облягане единия щабъ на другия.

Разположението на частитѣ отъ дивизията на 18 октомврий се вижда отъ скица № 20.

19-й октомврий.

Рекогносцировка на неприятелската позиция при Криволакъ.

Въ 7 ч. 30 м. пр. пл. началникътъ на 7-а дивизия, азъ, командиритѣ на 1-а и 3-а бригади отъ дивизията съ началницитѣ на щабоветѣ и командирътъ на 7-й артилерийски полкъ тръгнахме отъ Щипъ за позицията при Криволакъ, дѣто пристигнахме къмъ 11 ч. пр. пл. По пѫтя, при с. Драгоево, началникътъ на 7-а Рилска дивизия разпореди командирътъ на 3-а бригада да изпрати отъ Щипъ една дружина отъ 6-й п. Македонски полкъ въ разпореждание на подполковникъ Лефтеровъ. Врѣмето бѣше ясно и хладно. Пѫтьтъ е изправно и подържано шосе. Подполковникъ Лефтеровъ, командиръ на 54-й полкъ и старши началникъ на частитѣ, дѣйствующи тукъ, посрѣщна началника на 7-а Рилска дивизия при шосето тамъ дѣто послѣдното завива на западъ къмъ с. Кара-

ходжали и на около 500 крачки задъ наблюдателния си пунктъ. Отъ това мѣсто се виждаше наблюдателния пунктъ като отдѣленъ върхъ, а прѣдъ него два върха, отъ които единиятъ по-високъ, заети отъ неприятеля. Една противникова батарея обстрѣлваше отъ врѣме на врѣме разни точки, но на мѣстото, дѣто се намирахме, до като трая доклада, не паднаха никакви снаряди. Подполковникъ Лефтеровъ докладва разположението на частитѣ (гл. скица № 22), които отъ това мѣсто, обаче, не се виждаха, и обясни, какъ се е извършила атаката по-миналия день. Очерта се ясно, че атаката е била водена съ една дружина отъ 54-й полкъ и двѣтѣ роти отъ 6-й п. Македонски полкъ безъ никаква артилерийска подготовка и безъ рекогносцировка. На слѣдующия день пристигнало артилерийското отдѣление на подполковникъ Баракова и се разположило на позиция въ дѣсно и въ лѣво задъ височината, служащa за наблюдателенъ пунктъ. Слѣдъ доклада всички се дръпнахме въ страни по хребета сѣверно отъ завоя на шосето при с. Караходжали, дѣто и сѣднахме на обѣдъ. Рекогносцировката бѣше съвършено непълна, обаче, узнахъ отпослѣ, че полковникъ Пушкаровъ, началникъ на артилерията въ 7-а дивизия, и подполковникъ Сирмановъ слѣдъ обѣда се върнали на наблюдателния пунктъ на подполковникъ Бараковъ и продължили разузнаването сами. На връщане съ цѣль да обгледаме отъ западъ височината, която неприятелтъ заемаше, и да потърсимъ пѫть за изкарване артилерия къмъ Караходжали минахме прѣзъ с. Доганлѫ, Ортамахле и къмъ 8 ч. сл. пл. пристигнахме въ гр. Щипъ.

И тоя день отъ щаба на 2-а армия не получихъ никакъвъ отговоръ на подадената ми телеграма, за да се даде задача на дивизията, макаръ че отъ полковника Василевъ знаяхъ, че 1-а и 3-а брагади отъ дивизията се даватъ въ негово разпореждание.

Разположението на частитѣ отъ дивизията вечерьта се вижда отъ скица № 21 (гл. отсрѣщу).

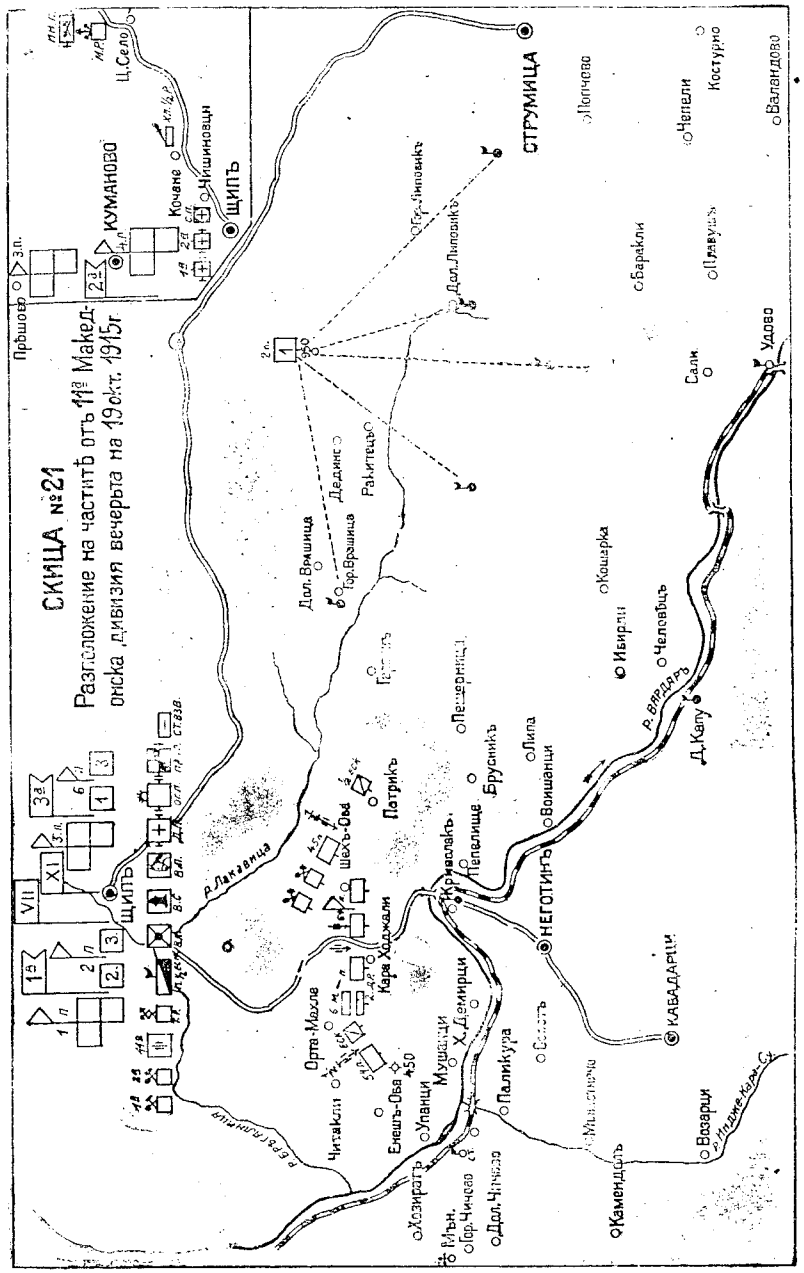
20-й октомврий.

Задачата на дивизията и заповѣдь за атака на Криволакъ.

Сутриньта съ началникъ щаба бѣхъ повиканъ при началника на 7-а Рилска дивизия. Тукъ додока така сѫщо командиритѣ на 1-а и 3-а брагади отъ дивизията съ началницитѣ на щабоветѣ си и командиръть на 3-а брагада отъ 7-а Рилска дивизия, полковникъ Бурмовъ, който току-що бѣше пристигналъ въ града. При тая срѣща полковникъ Василевъ изложи своитѣ намѣрения да се атакува неприятелската позиция на слѣдующия день, като атаката се подготви съ артилерийски огънь отъ гаубичнитѣ и полскитѣ орждия. Той бѣше убѣденъ, че гаубичнитѣ батареи ще разровятъ неприятелската позиция, както било въ боя при Велесъ, и че въ такъвъ случай атаката напълно ще успѣе. По тоя поводъ се очертаха двѣ мнѣния:

1. Прѣди да се прѣдприема атака на височината, по-рано да се завладѣе брѣга на р. Вардаръ отъ устието на р. Брѣгалница до чифликъ Вардаръ и отъ с. Пепелище на изтокъ къмъ Удово,

като едноврѣменно съ това се прѣдприематъ грижливи рекогносцировки на неприятелското разположение.

2. Да се атакува още на 21-й октомврй, до като неприятелтъ не се е още засилилъ.

Първото мнѣние, повече или по-малко аргументирано, поддържахъ азъ, полковницитѣ Бурмовъ и Колевъ и особно силно подполковникъ Дървинговъ. Второто мнѣние поддържаха полковникъ Василевъ и подполковникъ Сирмановъ. Умѣстно е да забѣлѣжа, че полковникъ Бурмовъ въ аргументацията си въ извѣстенъ моментъ питаше полковникъ Василева: „Азъ не знамъ, каква идея е вложена въ новата операция и каква цѣль се прѣслѣдва съ тая нова атака, когато въ инструкцията № 3 е казано ясно да се държи Серка-планина за надеждна отбрана, още повече, че не съмъ ясно запознатъ съ мѣстностьта, въ която трѣбва да дѣйствувамъ". Това мнѣние сподѣли и полковникъ Протогеровъ, но „началникътъ на 7-а Рилска дивизия отговори, че туй мнѣние е вѣрно, обаче, вѣрно е така сжщо, че не трѣбва да се спираме съ толкова много сили и артилерия прѣдъ толкова слабъ неприятель, толкозъ повече, че всичко е вече приготвено за произвеждане на атаката и полковникъ Бурмовъ ще поеме само командуването. Въ сжщото врѣме — 10 ч. пр. пл. — получихъ слѣдното:

На основание нареждането отъ щаба на 2-а отдѣлна армия, извѣстявамъ Ви, Господинъ Полковникъ, че повѣрената Ви дивизия се дава въ мое разпореждане. Вслѣдствие на това Вамъ се повѣряватъ войскитѣ и изпълнението на задачата дадени полковнику Бурмову съ инструкциитѣ по 7-а дивизия № 2 отъ 15-и т. м. и № 3 отъ 18-й сжщи. Полковникъ Бурмовъ си остава бригаденъ командиръ и влиза въ Ваше непосрѣдствено подчинение. Приложение инструкции № № 2 и 3. № 91. Щипъ, 20.X.15 год. 10 ч. пр. пл.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Инструкция за частитѣ отъ 7-а п. Рилска дивизия

№ 2. Тайно.

Щабъ с. Капланово, 15-й октомврий 1915 г.

Карта 1:210,000.

1. Съ завладѣването на гр. Велесъ, сърбитѣ окончателно се откжсватъ отъ своитѣ съюзници англо-французи. Съ солидното владѣние отъ наша страна на Овче-поле, ние имаме възможностьта да биемъ по части, както еднитѣ, така и другитѣ. Затова на повѣрената ми дивизия, къмъ която се придаватъ 1-а и 3-а бригади отъ 11-а Македонска дивизия, 2-й гаубиченъ полкъ (6 батареи) и 2 полски батареи отъ 6-а артилерийска бригада, а всичко: 29 дружини, 17 полски батареи, 3 планински, 6 гаубични батареи и 3 ескадрона конница, е възложена задачата да разбие съюзнитѣ неприятелски войски, които настжпватъ отъ Солунъ въ района между линията: Битоля — Прилѣпъ и Дойранъ — Струмица. Дивизията ще дѣйствува съвмѣстно съ конната дивизия.

2. За тази цѣль: а) Трѣбва да се укрѣпи позицията по дѣсния брѣгъ на р. Брѣгалница и лѣвия на р. Вардаръ между Велесъ и Щипъ. б) Да се отхвърли противника отъ лѣвия брѣгъ на дѣсния на р. Вардаръ. в) Да се вематъ съ силни авангарди Сонишка-глава, Радобелъ планина, Витачъ планина, Градецъ планина, Смърдечъ планина и Плачковица планина, на които да се укрѣпятъ най-солидно, като се използува мѣстното население и находящия се въ него инструментъ. г) Да се укрѣпи позицията на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ по Серка и Смърдечъ планина, която да опира фланговетѣ си на р. Брѣгалница и Плачковица планина (кота 1000).

3. На командира на 2-а бригада (22-й п. полкъ, дружината отъ 26-й п. полкъ, едно полско с. с. отдѣление отъ 7-й артилерийски полкъ, една планинска полубатарея, една пионерна рота и единъ взводъ дивизионна конница) се дава района западно отъ рѣката Индже-Кара-Су.

На командира на 3-а бригада (53-й и 54-й п. полкове, една бригада отъ 11-а Македонска дивизия, 17-й артилерийски полкъ, една планинска батарея, 2-й гаубиченъ полкъ, една пионерна рота и единъ взводъ дивизионна конница) се дава района за дѣйствие отъ рѣката Индже-Кара-Су — Вардара до Плачковица планина (кота 1000).

Подполковникъ Комсиевъ (14-й п. Македонски полкъ, 45 й п. полкъ, двѣ дружини, една сборна рота отъ 13-й п. Рилски полкъ, 4-а погранична дружина, едно полско с. с. отдѣление отъ 7-й артилерийски полкъ, една и половина планински батареи, 7-о не с. с. артилерийско отдѣление, една пионерна рота и два ескадрона конница на подполковникъ Анастасовъ) се дава района за дѣйствие Смърдечъ планина и източно отъ нея.

Въ мое разпореждание оставатъ 3-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия и двѣ полски батареи отъ 6-а артилерийска бригада съ единъ взводъ дивизионна конница, които да се съсрѣдоточатъ около Щипъ.

4. Трѣбва да се завладѣе Криволакъ. Желѣзнопжтната линия южно отъ гр. Велесъ трѣбва да се разруши отъ съотвѣтнитѣ началници на районитѣ.

5. Нашето настжпление по билото на Серка, верига Градецъ планина, съгласувано съ дѣйствие по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, ще даде сигурни резултати. Затова командиритъ на 2-а п. бригада, като заеме съ авангардитѣ си Сонишка глава и Радобелъ планина за упора и подръжка на нашитѣ конни части, съ останалитѣ си части да се укрѣпи силно на Клѣпа и Прѣслапъ планина, като продължение на укрѣпената позиция по лѣвия брѣгъ на Вардара. Обаче, неговитѣ дѣйствия трѣбва да бждатъ активни, тъй като отъ противника главнитѣ дѣйствия, сждейки по пунктоветѣ, въ които той се съсрѣдоточава, ще бждатъ насочени въ долината на Вардара къмъ Серка планина, верига Градецъ и Кочче планина.

6. Дѣйствията на подполковникъ Комсиевъ по-скоро трѣбва да бждатъ пасивни, за да не се позволи на противника да разпространи своитѣ дѣйствия на истокъ отъ линията Дойранъ — Струмица и го застави да се насочи въ долината на р. Вардаръ. Въ този случай подполковникъ Комсиевъ не трѣбва да изпуща удобния моментъ да прѣмине въ настжпление и дѣйствува на фланга на противника. Посрѣдствомъ 4-а погранична дружина да се заематъ здраво и укрѣпятъ проходитѣ отъ долината на Струмица прѣзъ Плячковица къмъ Берово—Пехчево—Джама.

7. Дѣйствията на полковникъ Бурмова трѣбва да бждатъ активни. Но въ случай, че противникътъ срѣщу него настжпи съ прѣвъзходни сили, той трѣбва да го прикове прѣдъ фронта си, за да даде възможность на съсѣдитѣ, полковникъ Писиновъ и подполковникъ Комсиевъ, да ги обхванатъ.

8. Споредъ нашитѣ свѣдѣния, неприятелтъ ималъ полска и планинска артилерия, която изобщо не надминава артилерията на 7-а дивизия. Що се касае до пѣхотата му, тя била си но впечатлителна, поради това трѣбва нощнитѣ и партизански дѣйствия да се развиятъ въ широки размѣри за дѣйствие въ фланга, тила и на съобщенията на противника. Противникътъ трѣбва постоянно да стои на щрекъ и да не му се дава покой. За тази цѣль добрѣ би било да се формиратъ малки чети отъ мѣстното население, било като водачи, било за съвмѣстни дѣйствия съ наши охотници.

9. Конната дивизия, съгласно нареждането отъ щаба на 2-а армия ще съобразява дѣйствията си съ нашата дивизия, но не да се държи при насъ, а да й съдѣйствуваме за подаването й напрѣдъ и смѣло да разузнава и налита по фланговетѣ и тила на противника. За това на коннитѣ части, които дѣйствуватъ прѣдъ фронта на войскитѣ отъ дивизията, да се оказва нуждното съдѣйствие, а тия които нѣматъ особено назначение, началницитѣ на районитѣ да ги насочватъ, за да могатъ дѣйствията на всички ни да бждатъ насочени къмъ общо поставената цѣль: разбиване и унищожение на противника.

10. Да се подържа тѣсна връзка между началницитѣ на районитѣ, а сжщо и съ щаба на дивизията посрѣдствомъ телефони и летяща поща, за да бждатъ всички ориентирани за дѣйствията, които произлизатъ на този широкъ фронтъ и взаимно си подпомагатъ.

11. Срочнитѣ донесения ежедневно да се изпращатъ въ щаба на дивизията въ 6 ч. пр. пл. и 6 ч. сл. пл., макаръ нищо особено да не се е случило.

12. Позициитѣ да се рекогносцират отъ началницитѣ на районитѣ, като проектътъ за укрѣпяването ми се прѣдстави, а освѣнъ това, ежедневно да ми се прѣдставлява свѣдѣние за хода на работата по укрѣпяването.

13. За по-добра връзка между пѣхотата и артилерията, прѣднитѣ пѣхотни части да обозначаватъ винаги пунктоветѣ, до които сж достигнали, посрѣдствомъ паляне на слама или пускане сигнални ракети.

14. Тѣ сж въ общи черти упѫтванията, които могатъ да се дадатъ за най-близкитѣ дѣйствия слѣдъ завладѣването на Велесъ като обща ориентировка за задачата на дивизията. За по-нататъшнитѣ наши дѣйствия ще послѣдватъ съотвѣтни разпореждания.

15. Щабътъ на дивизията ще бѫде въ гр. Щипъ.

Началникъ на дивизията, Полковникъ Василевъ.

Н-къ щаба на дивизията, отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Сирмановъ.

Инструкция за частитѣ отъ 7-а п. Рилска дивизия

№ 3. Повѣрително.

Щабъ гр. Велесъ, 18-й октомврий 1915 год.

Карта 1: 210,000.

1-о. Слѣдъ падането на Велесъ, противникътъ е отстѫпилъ къмъ Прилѣпъ. Друга една негова група се съсрѣдоточава въ района: Градско—Криволакъ—Кавадарци. Трета група дѣйствува отъ Валандово—Удово срѣщу отряда на полковникъ Козарова (14-й п. Македонски полкъ, 44-й п. полкъ, 4 с. с. полски батареи, 3 не с. с. батареи, 1 и полозина планинска батарея и 1 ескадронъ конница). Слѣдствие на това, въ измѣнение и допълнение на инструкцията № 2, частитѣ отъ повѣрената ми дивизия за по-нататъшнитѣ си дѣйствия се разпрѣдѣлятъ така:

1. На полковникъ Писиновъ (22-й п. полкъ, 53-й пѣхотенъ полкъ, 1 дружина отъ 26-й пѣх. полкъ, 17-й артилерийски полкъ, 1 гаубична батарея, 2 планински орждия, 1 пионерна рота, 1 взводъ конница) се поставя слѣдующата задача:

а. Да завладѣе Сонишка глава и остави тамъ единъ твърдѣ силенъ авангардъ съ артилерия, който да се укрѣпи солидно, за да може да служи като упора на нашата конна дивизия, а главно да задържи противника въ случай, че той би настѫпилъ съ значителни сили къмъ Прилѣпъ.

б. Едноврѣменно съ това съ останалитѣ си части да организира солидна отбрана на лѣвия брѣгъ на рѣка Инджe-Кара-Су отъ станция Градско до кота 1008, като съ авангарди се заематъ всичкитѣ дебушета прѣзъ тази рѣка. По този начинъ, като се запушва здраво посоката отъ Прилѣпъ за Велесъ, полкозникъ Писиновъ трѣбва да бѫде въ състояние да дѣйствува активно въ съгласие съ войскитѣ по лѣвия брѣгъ на Вардара (дѣйствующи източно отъ р. Брѣгалница) за овладѣването на района Неготинъ—Кавадарци.

в. Да вземе мѣрки за укрѣпяването на височитѣ на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ гр. Велесъ до устието на рѣката Брѣгалница.

2. На полковникъ Бурмовъ (45-й и 54-й пѣх. полкове, 1-а бригада отъ 11-й пѣх. Македонска дивизия, 7-й артилерийски полкъ - 5 батареи, 2-й гаубиченъ полкъ — 5 батареи, 1/2 планинска батарея, 1 пионерна рота, 1 взводъ конница) се възлага:

а. Организирането надежна отбрана на линията отъ устието на рѣка Брѣгалница по височитѣ Енешоба — Караходжали — Серка планина.

б. Да вземе всички мѣрки да се приготвятъ салове за прѣхвърлянето изведнажъ на дѣсния Вардарски брѣгъ колкото се може повече войс и за съвмѣстно дѣйствие съ полковникъ Писиновъ за овладѣването на района Кавадарци — Неготинъ.

3. Една дружина отъ 1-а бригада на 11-а Македонска дивизия съ двѣ планински орждия да заеме най-важнитѣ посоки прѣзъ верига Градецъ и Конче планини и влѣзе въ свързка съ частитѣ на полковникъ Козарова.

4. Полковникъ Протогеровъ (5 дружини и двѣ полски с. с. батареи отъ 6-а артилерийска бригада) остава въ мое разпореждане и ще се съсрѣдоточи по мое указание.

5. Дѣйствията ни въ този прѣсѣченъ районъ ще бѫдатъ удачни само тогава, когато войскитѣ се държатъ групирани въ най-важнитѣ посоки, готови за активни дѣйствия, а не да се пръскатъ въ тънка линия по цѣлата позиция.

6. Щабътъ на дивизията ще бѫде въ гр. Щипъ.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Василевъ.

Освѣнъ това, отъ щаба на 7-а дивизия въ прѣписъ получихъ и слѣдното:

Наставление за началника на 7-а Рилска и кончата дивизии.

№ 2.

Щабъ гр. Куманово, 13-й октомврий 1915 година.

Карта 1: 210,000.

Въ допълнение на оперативната заповѣдь № 21 отъ днесъ и като потвърждение и допълнение на личнитѣ ми указания, смѣтамъ необходимо да дамъ слѣдующитѣ указания:

1. Неприятелтъ се намира въ периода на събиране силитѣ си. Слѣдва, че ще е умѣстно да се потърси разбиването на неприятеля по части. Но щé е нуждна прѣдпазливость да не се изложите на изолирано разбиване, понеже не се знае дали ще се има при срѣщата вѣче достатъчна численость. Необходимо е разузнаване, освѣнъ съ конница, но и съ пѣхотни патрули, за да се иматъ всѣкога вѣрни свѣдѣния, за да се използува всѣки случай за биене неприятеля.

2. Авангардитѣ позиции трѣбва да бѫдатъ укрѣпени. На тѣхъ ще се упира конницата за да разузнава смѣло и възможно далечъ. Укрѣпяването на Соничка глава ще запази достѫпа къмъ Велесъ, а отъ друга страна ще служи като упора на конницата, която трѣбва да простре разузнаването си до Битолско поле. Укрѣпяването на Радобелъ планина и кота 640 или 800 ще защити пѫтя за Криволакъ (моста на р. Вардаръ). Укрѣпенитѣ авангардни позиции по дѣсния брѣгъ на Вардара ще помогнатъ за наши настѫпателни дѣйствия по дѣсния брѣгъ на сѫщата рѣка.

3. Отъ свѣдѣнията за дѣйствията на французитѣ може да се направи заключение, че тѣ ще се стрѣмятъ да се разпространяватъ по южнитѣ склонове на Конченска планина въ сѣверо-западна посока, навѣрно, за излизане на фронта Щипъ—Радовишъ. Умѣстно ще бѫде, слѣдователно, да се укрѣпи Серка планина или около кота 750 (при с. Тополица).

4. Полезно ще е запушването на пѫтищата отъ долината на р. Струмица прѣзъ Плачковица къмъ горното течение на р. Брѣгалница (Пехчево). Това може да стане съ отдѣлни застави и въобще слаби части.

5. Щомъ се пристигне въ посочения въ запов. № 21 районъ, трѣбва да се опита завладѣването на Криволакъ, като се дѣйствува, до колкото е възможно, въ тила на позицията.

6. Нашето настѫпление по билото на Серка и верига Градецъ планина, съгласувано съ дѣйствия по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, и особено на конница съ артилерия, навѣрно ще има добъръ успѣхъ. Ние сме въ много по-добри условия за маневриране по всички посоки, каквито условия неприятелъ нѣма, и за това умѣстно е да се използуватъ отъ насъ.

7. По свѣдѣния, неприятелътъ има силна артилерия, а пѣхотата му била впечатлителна. Поради това умѣстно е да се прибѣгне на широко до нощни и партизански дѣйствия отъ всички посоки — въ флангъ, тилъ, на съобщенията. Да се развие голѣма, неуморна дѣйность, за да се изнурява неприятеля.

8. Когато се пристигне въ посочения въ заповѣдьта № 21 районъ, необходимо ще е да се избере позиция и се укрѣпи, за да се спре неприятеля, ако той се опита да настѫпи къмъ Овче поле съ значителни сили. Такова настѫпление най-вѣроятно е да стане между Вардаръ и Плачковица планина. Пѫтищата въ тоя участъкъ би могли да се прѣградятъ, ако ние би имали укрѣпена позиция, отъ система укрѣпни височини, на линията Енешоба, Драголево, Люповъ долъ, Бучимъ, а слѣдъ завладѣването на Криволакъ, старата сръбска позиция (1913 год.), тогава послѣдната Люботенъ —

Бучимъ. Не ще и дума, че на мѣстото ще се опрѣдѣли най-добрѣ позицията. Необходимо е бързо рекогносциране отъ офицеръ отъ Генералния щабъ и съставяне проектъ за укрѣпване и заемане.

9. Да се изисква отъ конницата далечно разузнаване, като ядрото, конната дивизия, излиза напрѣдъ за да използува и артилерията си. Конната дивизия трѣбва да съобразява дѣйствията си съ Рилската дивизия, но това не трѣбва да се разбира, да се държи до и около нея, а да и съдѣйствува смѣло и отъ далечъ (маневрира) въ тила и по фланговетѣ на неприятеля. Конната дивизия ще развие полезни дѣйствия, ако тя бързо излиза и съ смѣли дѣйствия тероризира и бие неприятеля. Разузнаването да се развие особенно много къмъ Прилѣпъ и Битолското поле и къмъ Гевгели.

10. Разваляването на желѣзницата е необходимо.

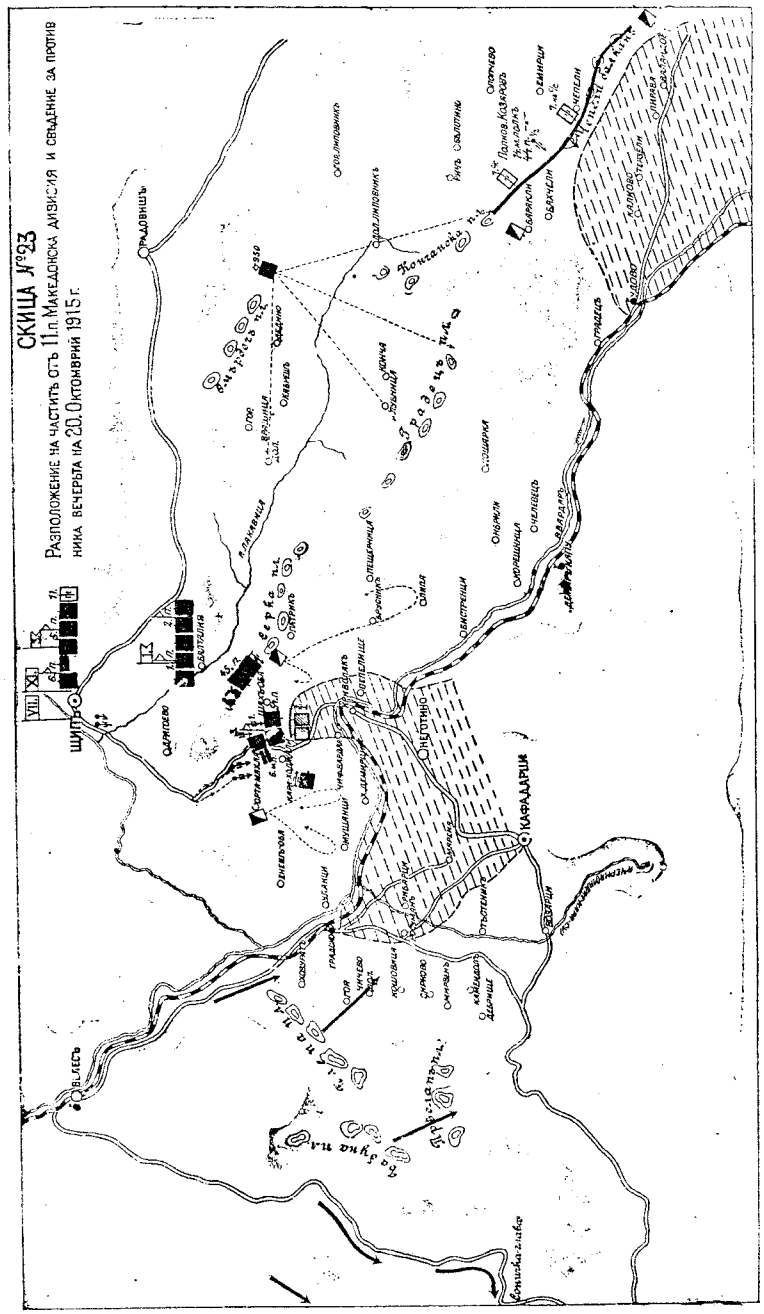
11. Къмъ 16-й пристига 3-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия, която бригада на 15-й тръгва отъ Кочани за Щипъ. Къмъ 18-й ще пристигне въ Щипъ 1-а бригада отъ същата дивизия.

Командующъ армията, Генералъ-лейтенантъ Тодоровъ.
Н-къ щаба, отъ Генералния щабъ, Полковникъ Русевъ.

Въ 1 ч. сл. пл. съ полковникъ Бурмовъ отидохме въ щаба на дивизията, гдѣто, до излизането на заповѣдьта по дивизията, дадохъ устно задачата на участъка му, както е формулирана въ самата заповѣдь, която по-долѣ се цитира. А единъ часъ по-рано на командира на 1-а бригада, полковникъ Колевъ, устно заповѣдахъ, още прѣзъ деня съ бригадата си да се насочи по долината на р. Лжкавица къмъ с. Лѣсковица и нощува колкото може по-близо къмъ района, дѣто ще дѣйствува бригадата му, съгласно заповѣдь по дивизията № 3, която ще излѣзе слѣдъ пладнѣ и ще му бжде наврѣме прѣпратена. 3-а бригада, безъ $1^1/_2$ дружина, оставаше въ разпореждане на началника на 7-а Рилска дивизия. Послѣдниятъ разпореди, тая бригада да остане врѣменно въ Щипъ.

Обстановката въ тоя моментъ се очертаваше, както е показано въ скица № 23. Слѣдъ паданието на Велесъ неприятелтъ (сърби), дѣйствующъ тамъ, отстжпилъ къмъ Прилѣпъ. Срѣщу Чепели-балканъ, на линията Валандово—Удово, дѣйствуватъ френски войски, но безъ успѣхъ. Въ района Градско, Криволакъ, Кавадарци се съсрѣдоточаватъ неприятелски сили въ неизвѣстенъ съставъ. На вис. 4 клм. сѣверно отъ Криволакъ при буквата „х“ на наименованието Караходжали се намираха на окопана, маскирана и немаскирана позиция, неприятелски части отъ около $1^1/_2$ дружина съ планинска полубатарея. Какви бѣха, обаче, тия „неприятелски части, сръбски или френски, съ положителность никой не можеше да установи. Споредъ нѣкои отъ раненитѣ, пристигнали въ Щипъ на 18-й октомврий, тия неприятелски части били французки. Дали имаше неприятель въ Пепелище и по селата на лѣвия брѣгъ на Вардаръ не се знаеше.

Нашитѣ части, 54-й полкъ и $1^1/_2$ дружина отъ 6-й Македонски полкъ, бѣха окопани на 300—400 крачки отъ неприятелскитѣ окопи, а на нѣкои мѣста и по-близо. 1-а и 3-а с. с. полски батареи отъ 7-й артилерийски полкъ и 2 с. с. планински орждия бѣха на позиция на 2700—3000 м. отъ неприятелскитѣ окопи отъ двѣтѣ страни на шосето Щипъ—Криволакъ. 2-й гаубиченъ полкъ въ съставъ 2 с. с. и 2 не с. с. батареи пристигаше прѣзъ деня на позицията. 45-й полкъ съ 2-ра рота отъ 7-а пионерна дружина и 2 с. с. планински орждия заемаше гребена на Серка-планина южно

отъ с. Лѣсковица. За дѣйностьта на двата ескадрона отъ 5-й к. полкъ, които денѣ разузнаваха по флаговетѣ, а нощѣ се събираха въ Драгоево, нѣмахъ точни свѣдения.

Задачата, която ми се възлагаше бѣше:

1. Да организирамъ надеждна отбрана на линията отъ устието на р. Брѣгалница по висотитѣ Енешоба, Караходжали, Серка планина.

2. Да взема всички мѣрки да се приготвятъ салове за прѣхвърлянето изведнажъ на дѣсния Вардарски брѣгъ колкото се може повече войски за съвмѣстно дѣйствие съ полковникъ Писинова за овладѣването на района Кавадарци—Неготинъ.

3. Съ една дружина отъ 1-а бригада и 2 планински орждия да заема най-важнитѣ посоки прѣзъ верига Градецъ и Конче планина и влѣза въ връзка съ частитѣ на полковникъ Козаровъ, което по отношение дружината бѣхъ разпоредилъ още на 16-й, и

4. Като непосрѣдствена цѣль за изпълнение на 21-й октомврий оставаше да отхвърля прѣминалия на лѣвия брѣгъ неприятель, окопанъ на старата сръбска позиция 4 клм. сѣверно отъ Криволакъ.

Нека отбѣлѣжа веднага, че цѣлитѣ, които ми се възлагаха, по реда на своето достигане изискваха:

Първо, 1-а бригада отъ дивизията да тръгне отъ Щипъ, да заеме Серка планина, да постави прѣднитѣ си охранителни части до р. Вардаръ отъ Пепелище до Демиръ-капу.

Второ, въ сѫщото врѣме майоръ Марковъ съ дружината си да се прѣдвигне на югъ отъ Смърдечъ планина, дѣто го бѣхъ изпратилъ отъ Кочани още на 16-й октомврий, и да изпрати прѣднитѣ си охранителни части къмъ Удово, Градецъ и Демиръ-капу.

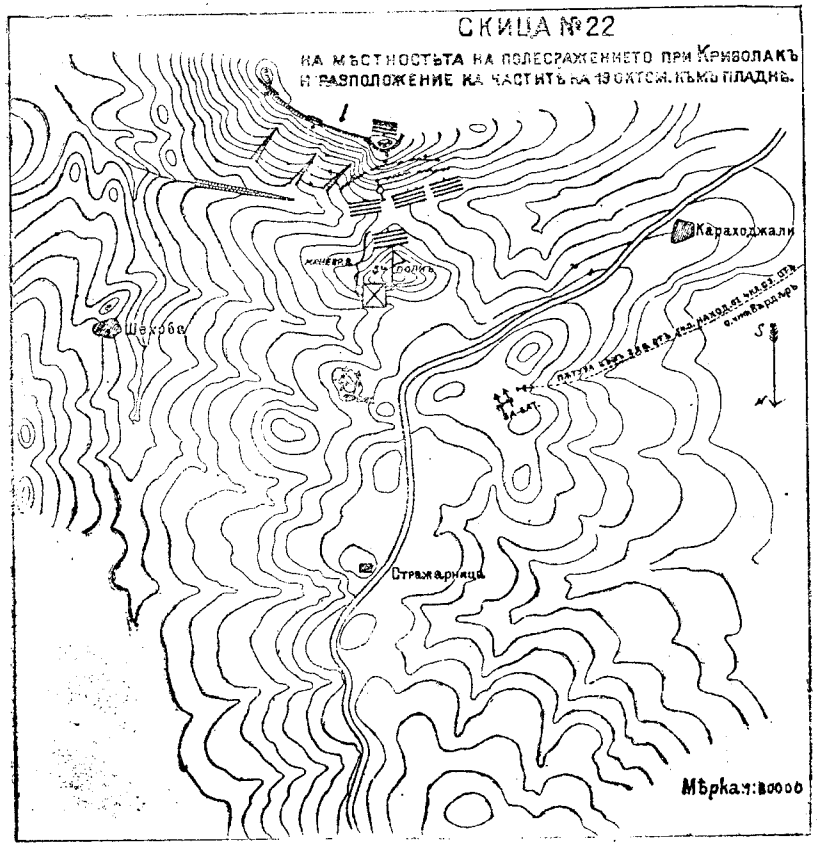
Трето, 3-а бригада отъ 7-а дивизия въ сѫщото врѣме съ слаби части да заеме лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ устието на р. Брѣгалница по течението на р. Вардаръ до чифликъ Вардаръ и отъ тамъ съ главнитѣ си сили прѣзъ Караходжали до с. Шехоба.

Четвърто, слѣдъ като се направи казаното да се произведе атака срѣщу неприятеля при Криволакъ при по-голѣми удобства за взаимно съдѣйствие между частитѣ и при по-подробно рекогносциране на неприятелското разположение.

Такова едно постепенно достигане на цѣлитѣ, обаче, изискваше атаката да се отложи поне за 22-й октомврий, на което началникътъ на 7-а Рилска дивизия не бѣше се съгласилъ. При тѣзи условия, формулирането задачата на дивизията и задачитѣ на нейнитѣ тактически подраздѣления бѣше работа твърдѣ трудна и твърдѣ деликатна. Като обща задача на дивизията азъ приехъ слѣдната проста, но ясна формула: „На дивизията, усилена съ части отъ 7-а Рилска дивизия, се възлага задачата да заеме участъка отъ устието на р. Брѣгалница по течението на р. Вардаръ до с. Удово съ цѣль да не допустне минавене на неприятелски части по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ".

Мѣстностьта. Рѣката Вардаръ въ октомврий мѣсецъ, споредъ свѣдѣнията отъ мѣстнитѣ жители, е непроходима въ бродъ,

доста дълбока и прѣдставлява твърдѣ сериозна прѣчка за развиване на военни дѣйствия. Въ участъка, отъ устието на р. Брѣгалница до Удово, на р. Вардаръ има само единъ желѣзнопѫтенъ мостъ, на 4 клм. западно отъ с. Градецъ. Сухопѫтният мостъ при с. Криволакъ бѣше разрушенъ още прѣзъ съюзнишката война, и минаването на р. Вардаръ можеше да стане само по наново построени мостове. Желѣзнопѫтната линия Удово—Криволакъ бѣше въ неприятелски ржцѣ и изправна. Мѣстностьта по лѣвия брѣгъ на Вардара въ участъка на дивизията има планински характеръ. Освѣнъ по шосето Щипъ—Криволакъ движение на полска артилерия другадѣ е възможно само слѣдъ като се направятъ коларски пѫтища, за нѣкои отъ които се изисква много дни и много ра-

ботници. Полесражението, на което прѣдстоеше да се води атаката, се ограничава между рѣкичкитѣ, които се вливатъ въ Вардара при Вардаръ чифликъ и с. Пепелище. Мѣстностьта прѣдставлява единъ планински хребетъ, който се протѣга отъ с. Топликъ къмъ с. Пепелище, съставенъ отъ редъ отдѣлни върхове, около които завива шосето Щипъ—Криволакъ (гл. приложената скица №22). Неприятелската позиция се намира при буквата „х" на названието

Караходжали. Тя прѣдставлява два сравнително едри върха, отъ които единия по-високъ, увѣнчани съ окопи отъ сърбитѣ още прѣди съюзнишката война. Подстжпи къмъ неприятелската позиция има достатъчно и отъ всички страни, обаче, тѣ достигатъ на 200 — 300 крачки отъ неприятелскитѣ окопи, а слѣдъ това мѣстностьта е съвсѣмъ открита. Серка планина, гледана отъ шосето Щипъ — Криволакъ, прѣдставлява единъ хребетъ, чийто водораздѣлъ върви отъ сѣверо-западъ къмъ юго-изтокъ, паралелно на р. Вардаръ. Сѣверниятъ склонъ на Серка планина е стръменъ, а южниятъ прѣдставлява единъ лабиринтъ отъ гласисообразни хребети прорѣзани отъ дълбоки долове. Самата долина на Вардаръ е широка, на нѣкой мѣста до 2—3 клм., и слабо хълмиста. За забѣлѣзване е факта, че картата прѣдава вѣрно само общия характеръ на мѣстностьта, а по отношение на подробноститѣ тя е съвършенно непълна и даже погрѣшна. Прѣдвижението на войски въ тая мѣстность е твърдѣ бавно и на часъ не може да се вематъ повече отъ 2 $2^1/_2$ клм.

Врѣмето на 20-й октомврий и слѣдуюшия день бѣше ясно, но почвата бѣше още влажна отъ валялитѣ дъждове на 18-й вечерьта.

При тая обстановка, слѣдъ получаване прѣдписание № 91 и инструкциитѣ менъ не оставаше друго, освѣнъ на бърже да изуча тия заповѣди и да издамъ слѣдната:

Запсвѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия

Оперативна. № 3. Тайна.

Гр. Щипъ, 20 октомврий 1915 година, 6. ч. 30 м. сл. пл.
Карта 1:210,000.

§ 1. Слѣдъ паданието на Велесъ неприятельтъ е отстжпилъ къмъ Прилѣпъ. Друга една група се съсрѣдоточава въ района Градско, Криволакъ, Кавадарци. Трета група дѣйствува отъ линията Валандово — Удово къмъ Чепели-балканъ.

Една наша колона прѣслѣдва неприятеля къмъ Прилѣпъ и вчера е достигнала до в. Соничка-глава; друга наша колона е достигнала до лѣвия брѣгъ на р. Индже-Кара-Су; трета една наша колона защищава съ успѣхъ Чепели-балканъ.

§ 2. На дивизията, усилена съ части отъ 7-а Рилска дивизия, се възлага задачата да заеме участъка отъ устието на р. Брѣгалница по течението на р. Вардаръ до с. Удово съ цѣль да не допусне минаване на неприятелски части по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ.

Дѣсенъ участъкъ.

Полковникъ Бурмовъ.

Отъ 54-й полкъ — 3 друж. и 4 карт.
„ 45-й полкъ — 2 друж. и 4 карт.
„ 6-й Македон. полкъ — 1 1|2 друж.
„ 2-й гауб. полкъ — 4 батареи
„ 7-й арт. полкъ — 2 батареи
„ 2-й пл. арт. п. — 1 1|2 батареи
„ 5-й к. полкъ — 1 ескадронъ
„ 11 пион. друж. — 1 хел. ст.
„ 7 а пион. друж. — 1 пион. рота

Да заеме участъка отъ устието на р. Брѣгалница по течението на р. Вардаръ до притока ѝ, идящъ западно отъ с. Шехоба, като се укрѣпи на избраната въ участъка позиция. За цѣльта, утрѣ 21-й октомврий, да отхвърли прѣминалия на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ противникъ сѣверно отъ Криволакъ, съгласно даденитѣ му указания.

Лѣвъ участъкъ.

Полковникъ Колевъ.

Отъ 1-й Мак. полкъ — 3 др. и 1 карт.
„ 2-й Мак. полкъ — 2 др. и 1 карт.
„ 7-й арт. полкъ — 3 с. с. батар.
„ 4-й арт. полкъ — 2 не с. с. бат
„ 2-й пл. арт. п. — 1|2 батарея.
„ 5-й кон. полкъ 1 взводъ
„ 11-а пион. пр. — 1 рот. и 1 хел. ст.

Краенъ лѣви участъкъ.

Майоръ Марковъ Боголюбъ.

Отъ 2-й Мак. п. — 1 дружина.
„ 5-й кон. полкъ. — 3 взвода.

Маневрени войски.

Полковникъ Протогеровъ.

Отъ 5-й Мак. п. — 3 др. и 4 карт.
„ 6-ѣ Мак. п. — 1 1|2 др. и 2 карт.
И всички придадени имъ служби.

Да заеме участъка отъ притока на р. Вардаръ, идящъ западно отъ с. Шехоба, прѣзъ Серка планина до с. Гарванъ, като изпрати прѣднитѣ си охранителни части до рѣка Вардаръ, отъ с. Пепелище до Демиръ-капу.

Утрѣ, 21-й октомврий, да съдѣйствува на дѣсния участъкъ при атаката срѣщу неприятля сѣверно отъ Криволакъ, като изпрати и части по посока на с. Пепелище съ задача да обхванатъ дѣсния флангъ на неприятеля.

Да се прѣдвигне отъ Смърдечъ планина на Кончевска планина, гдѣто да се укрѣпи и изпрати прѣднитѣ си охранителни части по посока на с. с. Удово, Градецъ и Демиръ-капу. Да поддържа връзка въ дѣсно съ лѣвия участъкъ отъ позицията и въ лѣво съ нашитѣ войски, които заематъ Чепели планина до Кончевска планина.

Оставатъ въ гр. Щипъ въ разпореждание на началника на 7-а пѣх. Рилска дивизия — общъ началникъ на тоя театръ.

§ 3. Дивизионниятъ инженеръ да разпореди да се построи стълбчата телеграфна линия отъ гр. Щипъ, край шосето, до стражарницата въ дѣсния участъкъ, а съ телефоненъ кабелъ да съедини щаба на дивизията съ щабоветѣ на бригадитѣ. Сжщиятъ да разпореди събирането на материалъ въ долината на р. Брѣгалница за построяване на салове.

§ 4. Участъцитѣ да откриятъ съ придаденитѣ имъ отдѣления отъ дивизионния лазаретъ прѣвързочни пунктове по указание на началницитѣ на участъцитѣ.

1-а полска болница отъ повѣрената ми дивизия да се прѣмѣсти отъ Долни-Балванъ на мѣстото, гдѣто се прѣсичатъ шосето Щипъ—Криволакъ съ рѣка Лакавица.

2-а полска болница и санитарниятъ паркъ да се прѣмѣстатъ отъ с. Чешиновци въ село Чардаклж.

2-а полска болница отъ 7-а Рилска дивизия да остане открита въ градъ Щипъ.

3-а полска болница отъ повѣрената ми дивизия да се установи въ село Крупище.

§ 5. Ветеринарната лѣчебница отъ повѣрената ми дивизия остава открита въ градъ Щипъ.

§ 6. Инженерниятъ паркъ отъ 7-а Рилска дивизия и тоя отъ повѣрената ми дивизия да се установятъ при с. Драгоево до шосето.

§ 7. Мостовитѣ роти на сжщитѣ дивизии да останатъ въ гр. Щипъ.

§ 8. Продоволственитѣ транспорти на 1-а и 3-а бригади да останатъ въ разпореждане на интенданта на 11-а Македонска дивизия за подвозъ на брашно отъ гр. Клисели (Св. Никола) и Велесъ.

§ 9. Огнестрѣлниятъ паркъ на 11-а дивизия да остане въ гр. Щипъ. Конниятъ парковъ взводъ се придава въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ повѣрената ми дивизия.

Артилерийскитѣ паркове на 7-а и 11-а дивизии да се разположатъ въ пунктоветѣ, които ще се укажатъ отъ началницитѣ на артилерията въ участъцитѣ.

§ 10. Интендантската рота да продължава хлѣбопеченето въ гр. Щипъ за всички части, включително тия отъ 7-а Рилска дивизия, които сж придадени къмъ дивизията.

§ 11. Военният съдъ и военната поща при дивизията остават въ градъ Щипъ.

§ 12. Щабътъ на дивизията и полицейскиятъ полуескадронъ ще бждатъ сѣверно отъ с. Шехоба на височината при с. Пуще. Тамъ ще бжде открита и една хелиографна станция отъ 11-а пионерна дружина.

Канцеларията и нощуване на щаба въ с. Драгоево.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ Генералния щабъ, Подполковникъ Дървиговъ.

ЗАБѢЛѢЖКА. За избѣгване артилерийска стрѣлба по нашитѣ части, настжпающитѣ вериги да подпалватъ отъ врѣме на врѣме по двѣ купчинки слама.

Азъ поехъ командуването на участъка отъ устието на р. Брѣгалница до с. Удово, безъ да получа направо заповѣдь отъ 2-а армия и безъ да мога да разпореждамъ тъй, както азъ намирахъ, че ще е по-добрѣ да се дѣйствува.

Разположението на частитѣ отъ дивизията вечерьта се вижда отъ скица № 23 (гл. стр. 55) и скица № 22А, приложена тукъ.

21-й октомврий.

Вториятъ бой при Карловата курия, сѣверно отъ Криволакъ.

Въ 7 ч. пр. пл., прѣди да тръгна за мѣстото, дѣто бѣхъ рѣшилъ да се установа съ щаба си, получихъ слѣдното, адресирано до командиритѣ на 2-а бригада отъ 7-а и 3-а бригада отъ 2-а дивизии:

СКИЦА 22А

ЗА РАЗПОЛОЖЕНИЕТО НА ЧАСТИТѢ ВЪ ДЯСНО И БЪЛЯВО ОТЪ ТИЯ ДѢЙСТВУЮЩИ ПО ПОСОКА НА ШОСЕТО.

Потвърдява се необходимостьта отъ по бързото укрѣпяване на даденитѣ Ви райони съ инструкция № 3 по 7-а Рилска дивизия отъ 18-й того. Привлечете мѣстното население и съберете инструмента му за усилване работата. Окопитѣ непрѣменно да бждатъ цѣлъ ръстъ и блиндирани. На Соничка-глава и Серка планина да се обърне особено внимание за най-упорита отбрана. Да се вематъ всички мѣрки за построяване на салове и мостове на р. Вардаръ за съединение на нашитѣ позиции по двата й брѣга, а сжщо - и прѣзъ р. Брѣгалница. За непосрѣдствената отбрана на мостоветѣ на р. Вардаръ да се построятъ тетъ де пони. Рѣкитѣ Вардаръ и Кара-су да бждатъ подъ непосрѣдствено наблюдение за непозволяването прѣминаване отъ страна на противника. Да се изпращатъ партизански отряди за постоянно тревожене на противника, духътъ на когото не билъ високъ. Близо до гръцката граница да се избѣгватъ всѣкакви дѣйствия. Прѣдставете проекта за отбраната на дадения Ви участъкъ за свѣдѣние, а сжщо ежедневно

да се донася за хода на работата по укрѣпяването. По заповѣдь № 99 Щипъ, 21.X.15 год. 6 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ щаба, Подполковникъ Сирмановъ.

Войскитѣ, дадени въ мое разпореждане, бѣха ангажирани за боя, който прѣдстоеше прѣзъ деня да се води. 3-а бригада оставаше въ разпореждане на началника на 7-а Рилска дивизия и бѣше още въ Щипъ. Поради това послѣдно обстоятелство, както и поради особенитѣ условия, при които поехъ командуването на даденитѣ въ мое разпореждане части, азъ не отдѣлихъ никакви маневрени войски въ мое разпореждане. При тия условия, изпълнението на повечето отъ нарежданията въ горната заповѣдь за момента бѣха невъзможни. Въ случая частитѣ не можеха едноврѣменно и да прогонатъ неприятеля, и да пристжпятъ къмъ укрѣпяване позициитѣ, за които ставаше дума въ инструкция № 3. Въ всѣки случай, въ 7 ч. пр. пл. разпоредихъ инженеритѣ на дивизията, подполковникъ Йотовъ, да приведе въ изпълнение исканото съ тая заповѣдь, като използува мѣстното население, а интендантътъ да натовари на кола отъ продоволствения транспортъ всичкия шансовъ возимъ инструментъ, оставенъ отъ сърбитѣ и складиранъ въ една цѣла стая въ комендантското управление въ гр. Щипъ. Колата съ инструментитѣ разпоредихъ да се спратъ при буквата „ш“ на надписа Пенушино. Въ сжщото врѣме, 7. ч. пр. пл., съ щаба си потеглихъ за височината между с. Пуще и Шехоба. Азъ избрахъ тоя наблюдателенъ пунктъ по съображения щабоветѣ на двѣтѣ дивизии да не бждатъ на едно мѣсто. По пжтя, обаче, настигнахъ началника на 7-а п. Рилска дивизия, вървящъ къмъ дѣсния участъкъ и намѣрихъ за неудобно, като старши началникъ, да го не придружа, още повече, че той поиска да отидемъ на избрания отъ него наблюдателенъ пунктъ. Прѣзъ врѣме движението получихъ слѣдното донесение:

Повѣрената ми бригада нощува при с. Балталия. Заповѣдьта по дивизията № 8 отъ 20-й того получихъ. Днесъ къмъ 7 ч. 30 м. пр. пл. съ повѣрената ми бригада продължавамъ марша за да заема участъка си. № 58. с. Балталия, 21.X.15 год., 7 ч. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

На наблюдателния пунктъ, височината между селата Хаджисеидли и Хаджиреджепли до шосето, додохме къмъ 9 ч. На позицията бѣше съвършено тихо. Врѣмето бѣше ясно. Въ сжщото врѣме началникътъ на 7-а Рилска дивизия по телефона чрѣзъ началникъ щаба на сжщата дивизия заведе съ началника на дѣсния участъкъ, полковникъ Бурмова, слѣдния разговоръ:

— Готови ли сте съ частитѣ си за дѣйствие?

— Не съмъ готовъ още, тъй като страничнитѣ колони отъ участъка ми не сж още стигнали по мѣстата си.

— Кога ще бждете готови?

— Когато бжда готовъ ще донеса.

Въ 11 ч. пр. пл. разговоръть продължи както слѣдва;

Полковникъ Бурмовъ — Артилерията и 54-й п. полкъ срѣщу фронта на неприятелското разпо ожение сж готови, обаче, свѣдѣния за съсѣднитѣ части нѣмамъ, съ други думи Вие готови ли сте? И мога ли да почна дѣйствията?

Подполковникъ Сирмановъ — Можете.

Веднага слѣдъ това, 11 ч. 4 м. пр. пл., артилерията отъ участъка на полковникъ Бурмовъ почна прѣстрѣлката, която трая до 12 часа. Слѣдъ това гаубичнитѣ и полскитѣ батареи почнаха обстрѣлването на неприятелската позиция съ доста сполучливъ огънь. Най-усиленъ бѣше нашиятъ артилерийски огънь къмъ 0 ч. 36 м. сл. пладнѣ.

Въ 0 ч. 15 м. сл. пл. пѣхотата почна да настжпва напрѣдъ, но слѣдъ 5 м. тя спрѣ и се почна и отъ двѣтѣ страни една жива пѣхотна и картечна стрѣлба.

Въ 1 ч. 30 м. сл. пл. неприятелската пѣхотна стрѣлба бѣше най-силна. Противникътъ стрѣляше съ чести, издържани залпове, което показваше, че неговиятъ духъ още не е разколебанъ.

Петь минути слѣдъ това нашата артилерия откри особено жива стрѣлба, но тя трая само половина минута. Въ сжщия моментъ по телефона заповѣдахъ артилерийскиятъ силенъ огънь да продължи, до като се подготви атаката.

Въ 2 ч. и 10 м. сл. пл. пѣхотата отново се прѣдвигна напрѣдъ и се доближи на 50—150 крачки отъ неприятелскитѣ окопи обаче, слѣдъ това отново спрѣ. Въ тоя моментъ по телефона заповѣдахъ полковнику Бурмову да разпореди самъ командирътъ на 54-й полкъ да поведе хората си въ атака и да завладѣе неприятелскитѣ окопи.

Въ 2 ч. 50 м. артилерийската стрѣлба достигна най-голѣмото си развитие.

Въ 3 ч. нашитѣ вериги отново почнаха да настжпватъ, посрѣщнати слѣдъ една минута отъ най-честа пѣхотна и картечна неприятелска стрѣлба. Въ 3 ч. 3 м. нашиятъ боенъ строй замрѣ на мѣстото си.

Въ 3 ч. 10 м. стрѣлбата стана рѣдка, а въ 3 ч. 26 м. настана затишие. Ясно личеше, че атаката не можа да се увѣнчае съ успѣхъ. Частитѣ, достигнали близо до неприятеля, не можеха да минатъ откритото пространство и да се нахвърлятъ въ окопитѣ на неприятеля.

Отъ наблюдателния пунктъ, дѣто прѣкарахме цѣлия день съ началника на 7-а Рилска дивизия, ясно се забѣлѣзваше, че при атаката срѣщу неприятелския върхъ частитѣ дѣйствуваха много разбъркано: веригитѣ и подръжкитѣ не се движеха въ опрѣдѣлени участъци; вихровъ пѣхотенъ огънь за подготовка на атаката не се употрѣбяваше; връзката между артилерията и пѣхотата не бѣше надеждно установена; и, въпрѣки че артилерията не стрѣляше лошо, забѣлѣзваше се, обаче, че огънътъ на батареитѣ не бѣше строго разграниченъ по участъцитѣ отъ неприятелската позиция. Всичко това, както ще се изложи по-нататъкъ, ме застави да разпореда, началникътъ на артилерията въ дѣсния участъкъ подполковникъ Донковъ срѣдъ нощь да се яви въ щаба на дивизията, а на полковникъ Бурмова да дамъ писмено нѣкои упжтвания, безъ точното изпълнение на които мжчно можеше да се разчита на какъвто и да е успѣхъ. Отъ сжщия пунктъ дѣйствията на 45-й п. полкъ и на колоната на полковникъ Колева не се забѣлѣзваха. Свръзката съ тѣхъ чрѣзъ телефонъ не бѣше устано-

вена. Хелиографната станция поставена на наблюдателния пунктъ не можа и прѣзъ цѣлия день да влѣзе въ връзка съ хелиографната станция на 1-а бригада отъ дивизията.

Въ 3 ч. 50 м. сл. пл. получихъ слѣдното донесение:

Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че съгласно заповѣдьта по 7-а дивизия 97 отъ 20-й того азъ влизамъ въ Ваше подчинение. Моля, да ми се укаже задачата на полка. Положението на полка е слѣдующето: едната дружина съ полубатареята отъ 2-о планинско отдѣление и 2 картечници, дадени въ разпореждане на подполковникъ Лефтеровъ, заема позиция височитѣ на лѣвия брѣгъ на рѣката, която минава прѣзъ с. Шехоба. Другата дружина заема позиция билото на Серка планина отъ с. Гарванъ до с. Шехоба. Вчера пристигна една батарея отъ 7-й артилерийски полкъ, която е вече на гребена на планината, и днесъ ще заеме позиция. Позиция за още една батарея има. Въ случай че се изпрати такава, моля да се изпрати тая отъ 16-й артилерийски полкъ, която е била на бивакъ край градъ Щипъ, изпратена вѣроятно отъ 3-а дивизия за повѣрения ми полкъ. № 56. Позиция Серка пл. 21.X.15 г. 6 ч. пр. пл.

Командиръ на 45-и п. полкъ Подполковникъ Юрдановъ.

Това донесение пристигна късно поради обстоятелството, че ординарецътъ е билъ изпратенъ да търси щаба на дивизията въ градъ Щипъ, отъ дѣто е билъ насоченъ по шосето Щипъ—Криволакъ за наблюдателния лунктъ.

45-й п. полкъ, споредъ инструкция № 3 по 7-а п. Рилска дивизия, влизаше въ състава на 3-а бригата отъ сжщата дивизия още отъ 18-й октомврий и, слѣдователно, въ момента азъ не можехъ да допустна, че тоя полкъ не е получилъ задача отъ командира на бригадата полковникъ Бурмовъ. Въ всѣки случай разпоредихъ да се направи справка и се оказа, че командирътъ на 45-й п. полкъ въ 7 ч. 30 м. пр. пл. получилъ извѣстие отъ подполковникъ Лефтеровъ, какво 54-й, 45-й и 6-й п. Македонски полкъ ще атакуватъ позициитѣ на неприятеля подъ началството на командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия, полковникъ Бурмовъ, и че на 45-й п. полкъ билъ даденъ обективъ малката висота. Защо полковникъ Бурмовъ не е изпратилъ направо заповѣдь по бригадата до 45-й п. полкъ, а сжщо и до щаба на дивизията, не ми е извѣстно.

Общото ми впечатление слѣдъ утихването на боя бѣше, че атаката на неприятелската висота по изпълнението си бѣше чисто фронтална.

Слѣдъ смръкването полесражението утихна съвършено. Около това врѣме по телефона полковникъ Бурмовъ докладвалъ на началника на 7-а Рилска дивизия, че 54-й п. полкъ ималъ доста загуби въ офицери и войници, че тоя полкъ, по доклада на полковия му командиръ, билъ съ разколебанъ духъ и ако останѣлъ на позицията, можело да стане катастрофа. Обаче, полковникъ Бурмовъ допълнилъ, че на това той гледа по-спокойно и че е разпоредилъ полковиятъ командиръ да приведе прѣзъ нощьта полка си въ редъ и да подбодри войницитѣ, но че въ всѣки случай нуждно било да му се изпрати една—двѣ дружини подкрѣпление, за да се повтори атаката на сутриньта. Началникътъ на 7-а Рилска дивизия му отговорилъ, че ще му изпрати $1^1/_2$ дружина отъ 6-й п. Македонски полкъ съ командира на полка, подполковникъ Бановъ, които ще тръгнатъ отъ Щипъ въ 5 ч. пр. пл. на слѣду-

ющия день. Въ сѫщото врѣме съ началникътъ на 7-а дивизия и щабоветѣ си се оттеглихме на 2 клм. сѣверно при палаткитѣ на щаба на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия, дѣто и останахме да принощуваме. Тоя бивакъ се намираше до шосето западно отъ с. Хаджиреджепли. Тукъ за дѣйствията на слѣдующия день разпоредихъ слѣдното:

До к-ра на 1-а бригада 11-а дивизия, с. Лѣсковица и слѣда.

По заповѣдь. Донесете какво направихте днесъ, до кждѣ достигнаха частитѣ Ви и ка-ви части изпратихте за съдѣйствие на атаката.

Утрѣ, 22-й того, задачата продължава до окончателно завладѣване мѣстността до лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Отъ особена важность е щото частитѣ, изпратени да съдѣйствуватъ на атаката, непрѣменно да се постараятъ да дѣйствуватъ въ фланга и тила на неприятеля сѣверно отъ Криволакъ. № 11. Западно отъ с. Шехоба, 21. X. 15 год. 7 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ щаба, Подполковникъ Дървиновъ.

До к-ра на 45-й п. полкъ, Серка планина.

По заповѣдь. Планинската Ви полубатарея днесъ стрѣля отъ твърдѣ далечно разстояние, а пѣхотата съвсѣмъ не се забѣлѣзваше гдѣ е. Изпълнявайте дадената Ви задача отъ бригадния командиръ и дѣйствувайте съ настѫпателни стрѣмежи за общо постигане на цѣльта. Бездѣйствието е за осѫждание. Обстановката е ясна. №... Западно отъ с. Шехоба, 21. X. 15 г. 7 ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ щаба, Подполковникъ Дървиновъ.

До командира на 3-а бригада 7-а дивизия, позицията.

Разпоредете командирътъ на гаубичния полкъ, подполковникъ Донковъ, да извади на позиция и останалитѣ двѣ гаубични батареи. Тия батареи да потеглятъ отъ Щипъ още тая нощь. 3001. 21. X. 15 год., 8 ч. 15 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада отъ 7-а дивизия, позицията.

Завладѣнитѣ позиции въ всичкитѣ участъци днесъ ни даватъ твърдѣ сериозни прѣимущества утрѣ, 22-й октомврий, да развиемъ успѣха до пълното завладѣване на мѣстността по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. Тая нощь затвърдете се чрѣзъ окопаване на заетитѣ позиции, усилете мѣркитѣ за охранение ите роризирайте неприятеля прѣзъ цѣлата нощь чрѣзъ партии, изпращани на близко до противника. Да се изслѣдва дали има телени мрѣжи и какви сѫ подстѫпитѣ. Разпоредете постройката закрити ходове за приближение до позицията на неприятеля. Привлечете пионерната Ви рота за усилване окопаването и разкъсване теленитѣ мрѣжи. Утрѣ ще продължите изпълнението на задачата. Утрѣ въ 5 ч. пр. пл. тръгватъ отъ Щипъ една и половина дружина отъ 6-й Македонски полкъ въ Ваше разпореждание. №... 21.X. 15 година 8 ч. 35 м. сл. пл.

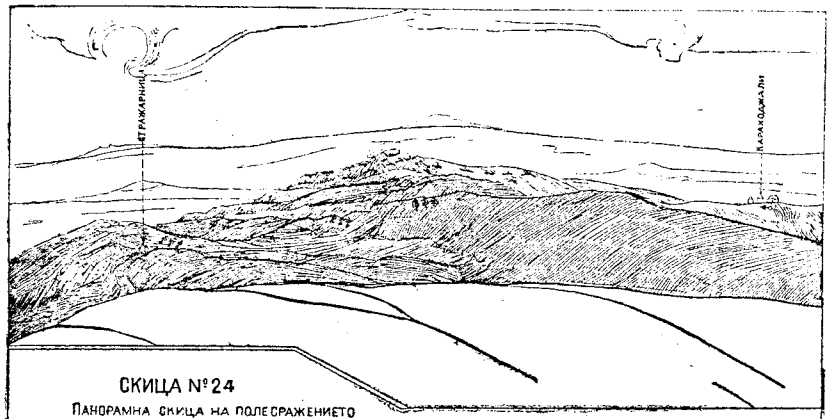
Началникъ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Всички тия разпореждания се изпратиха съ конни ординарци, понеже прѣзъ това врѣме телефона съ 3-а бригада отъ 7-а дивизия бѣше повреденъ, а съ 1-а бригада отъ 11-а дивизия телефонната връзка още не бѣше установена.

За дѣйствията на частитѣ прѣзъ деня на 21-й срѣщу 22-й попучихъ слѣднитѣ донесения:

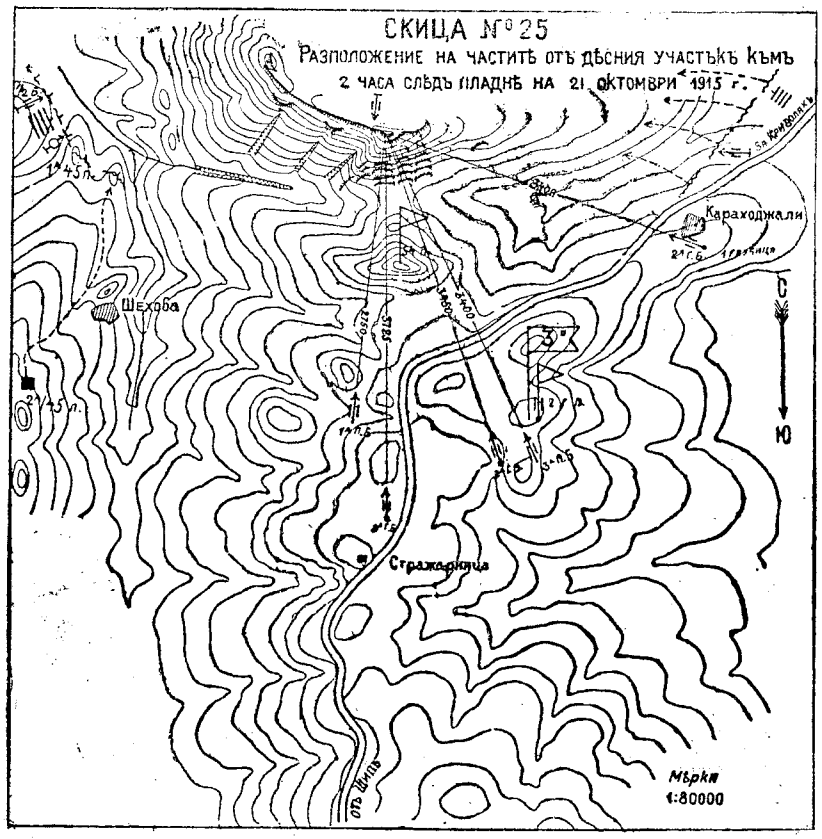
Дѣсенъ участъкъ. Каква заповѣдь полковникъ Бурмовъ бѣше издалъ за дѣйствията си на 21-й октомврий, както се помена по-рано, азъ не знаехъ и не получихъ. Слѣдъ полунощь въ 2 часа на 21-й срѣщу 22-й отъ него получихъ слѣдното донесение:

Слѣдъ днешния бой 54-й п. полкъ достигна до неприятелската позиция на около 50—100 крачки и изгуби, споредъ доклада на командира на полка по 10—30 человѣка на рота и 7—8 души ранени офицери. Една часть отъ войницитѣ напустнали мѣстата си изъ долищата подъ прикритието на тъмнината. Заповѣдахъ да се изпратятъ команди за залавянето имъ. Духътъ на войницитѣ е разколебанъ по причина на неуспѣха, който сѫ имали при

СКИЦА №24

Панорамна скица на полесражението при Криволакъ Чертана на 21 X 1915 година прѣзъ врѣме на втория бой при Криволакъ

пързата атака прѣди нѣколко дена и сега. Двѣ отъ картечницитѣ на полка сж подбити. Войницитѣ сж уморени и съ отслабнала нервна система по причина, че отъ тръгването имъ отъ България до сега сж се били и движили безъ почивка. Положението имъ тукъ на позицията, кждѣто не може да се намѣри вода и кждѣто сж принудени да сѣдатъ въ окопитѣ, ги още повече изтощи. При това си състояние полкътъ не е въ състояние за сериозна работа и ще има нужда отъ почивка. При все това, вземалъ съмъ мѣрки за подбодряването на хората и за силотяването имъ.

Причинитѣ за днешния неуспѣхъ трѣбва да се дирятъ и въ изолираното дѣйствие на 54-й п. полкъ безъ съдѣйствието на съсѣднитѣ колони, 45-й п. полкъ и колоната на полковникъ Колева, което съгласно оперативната заповѣдь по дивизията, трѣбваше да му окажатъ. По фронта, кждѣто атакува 54-й п. полкъ, позиция а на противника е силно укрѣпена и защитена; на нея има нѣколко реда окопи. Нейното зимане може да стане само съ съдѣйствието на флънговитѣ колони. Тая нощь противникътъ се опита да мине въ настъпление, като си служеше и съ бомби. Полкътъ (54-й) напустналъ завладѣнитѣ мѣста и сега заема позицията, която държеше днесъ до началото на атаката.

За точнитѣ загуби ще донеса допълнително.

Разпоредихъ за повикването на паубицитѣ, обаче мѣсто удобно за тѣхното намѣстване липсва. № 96. Позиция при Криволакъ, 31. X. 915 год. 12 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ

Лѣвъ участъкъ. Отъ командира на 1-а бригада за дѣйствията му въ лѣвия участъкъ на 21-й октомврий, въ 5 ч. 30 м. пр. пл. на 22.X получихъ слѣдното:

Днесъ къмъ 12 часа на пладнѣ пѣхотнитѣ части на позѣрената ми бригада пристигнаха на позиционния си участъкъ и до 4 часа слѣдъ пл. го заеха. Артилерията, обаче, поради лошитѣ пѫтища се много забави. До 7 часа сл. пл. пионерната рота отъ нашата дивизия и друга пионерна рота отъ 7-а дивизия успѣха да направятъ единъ пѫть за една с.с. батарея, която къмъ 5 ч. сл. пл. изтѣзе на позицията си. За други 2 с.с. батареи пѫтя къмъ позицията имъ ще се довърши нощесь и нощесь съ помощьта на пѣхотата ще се прѣкаратъ и поставятъ на позицията имъ. Позицията имъ, обаче, е много далечъ отъ противника и утрѣ ще търсимъ и работимъ нови пѫтища за да я приближимъ повече. Отъ нея с. с. артилерийско отдѣление не е поставена на позицията нито една батарея, защото нѣма пѫтища къмъ нейната позиция. Утрѣ и за тѣхъ ще търсимъ и работимъ пѫть и само тогава ще може да се постави. Може би 2-3 дни да се работи новия пѫть за тѣхъ.

Отъ моя участъкъ се вижда добрѣ неприятелската позиция, селата Криволакъ и Пепелище, гарата Криволакъ, голѣмъ участъкъ отъ ж.-п. линия съ движущитѣ се по нея трenозе и р. Вардаръ съ плаващитѣ по нея салове и лодки на нѣколко мѣста южно отъ с. Криволакъ. Само че моята артилерия поради липса на пѫтища и голѣмата стръмность на терена не може да се доближи и да ги бомбардира. Като приготва пѫтищата ще промѣна артилерийската позиция и тогава движението на треновегѣ по желѣзницата, на саловегѣ по р. Вардаръ ще бѫде застрашено и може би прѣкратено.

Придадения ми коненъ взводъ и хелиографна станция не сж се явили още. Моля да ми се изпратятъ. Необходимо е часъ по-скоро да се свърже щаба на дивизията съ телефонъ съ щаба на бригадата за да пращамъ редовни донесения. Нашиятъ кабелъ е съвсѣмъ недостатъченъ, даже за свръзка между частитѣ отъ бригадата. № 10. Позиция Серка пл., 21. X. 15 год. 8 ч. 5 м. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Колевъ

А заповѣдьта по бригадата № 11, издадена въ с. Балгалия въ 6 ч. 30 м. пр. пл., за дѣйствията на 21-й октомврий получихъ на следующия день. Ето най-важнитѣ параграфи:

§ 2.

На нашата дивизия, усилена съ части отъ 7-а Рилска дивизия, се възлага задачата да вземе участъка отъ устието на р. Брѣгалница по течението

на р. Вардаръ до с. Удово съ цѣлъ да не допусне минаване на неприятелски части по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ.

На повѣрената ми бригада, съ придаденитѣ къмъ нея части, се възлага да заеме участъка отъ притока на р. Вардаръ, идящъ западно отъ с. Шехоба, прѣзъ Серка планина до с. Гарванъ.

Въ дѣсно отъ насъ заема отряда подъ командата на полковникъ Бурмовъ, а въ лѣво 1-а дружина отъ 2-й п. Македон. полкъ подъ командата на майоръ Мърковъ.

§ 3.

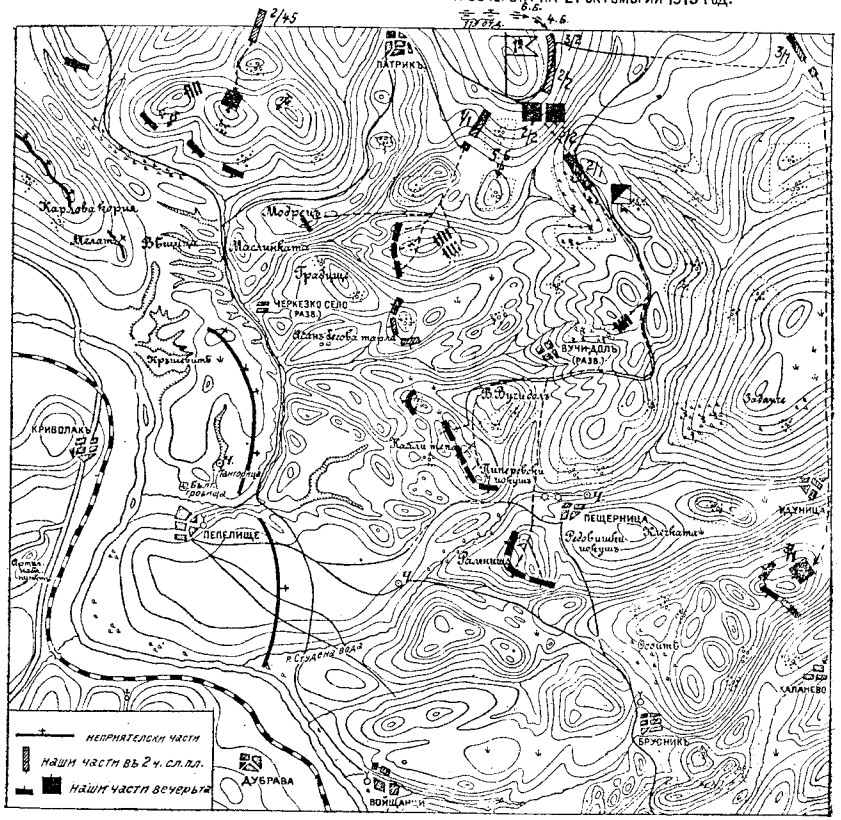
Дѣсенъ подучастъкъ
Полковникъ Мурджевъ.

Отъ 1-й п. Макед. п. – 2 др. и 2 карт.
„ 7-й арт. пол. — 3 п. с. с. бат.
„ 2-й пл. арт. п. — 1/2 батар.
„ 11-а пион. друж. 2 взвода.
„ 5-й к. полк. — 10 конника.

Всичко: 2 др., 3 1/2 бат., 2 взв. п. 2 кон.

Да заеме участъка отъ притока на р. Вардаръ, идящъ западно отъ с. Шехоба прѣзъ Серка планина до височината 1 клм. източно отъ село Патрикъ включително, като изпрати прѣднитѣ си охранителни части до р. Вардаръ отъ с. Пепелище до с. Воишанци. Да подържа връзка въ дѣсно съ участъка на полковникъ Бурмовъ, а въ лѣво съ участъка на майоръ Митушевъ.

СКИЦА № 26.
НА ЧАСТИТѢ ВЪ ЛѢВИЯ УЧАСТЪКЪ КЪМЪ 2 Ч. СЛ. ПЛ. И ВЕЧЕРЬТА НА 21 ОКТОМВРИЙ 1915 ГОД.

Лѣвъ подучастъкъ.
Майоръ Митушевъ,

Отъ 1-й Македон. п. — 1 дружина.
„ 4-й арт. п. — 2 не с. с. бат.
„ 11-а пион. др. — 1 взводъ.
„ 5-й кон. полкъ. — 20 конника

Всичко: 1 др., 2 рот., 1 взв. п. и 20 кон.

Участъкова подрѣжка.
Подполковникъ Дагарадиновъ.

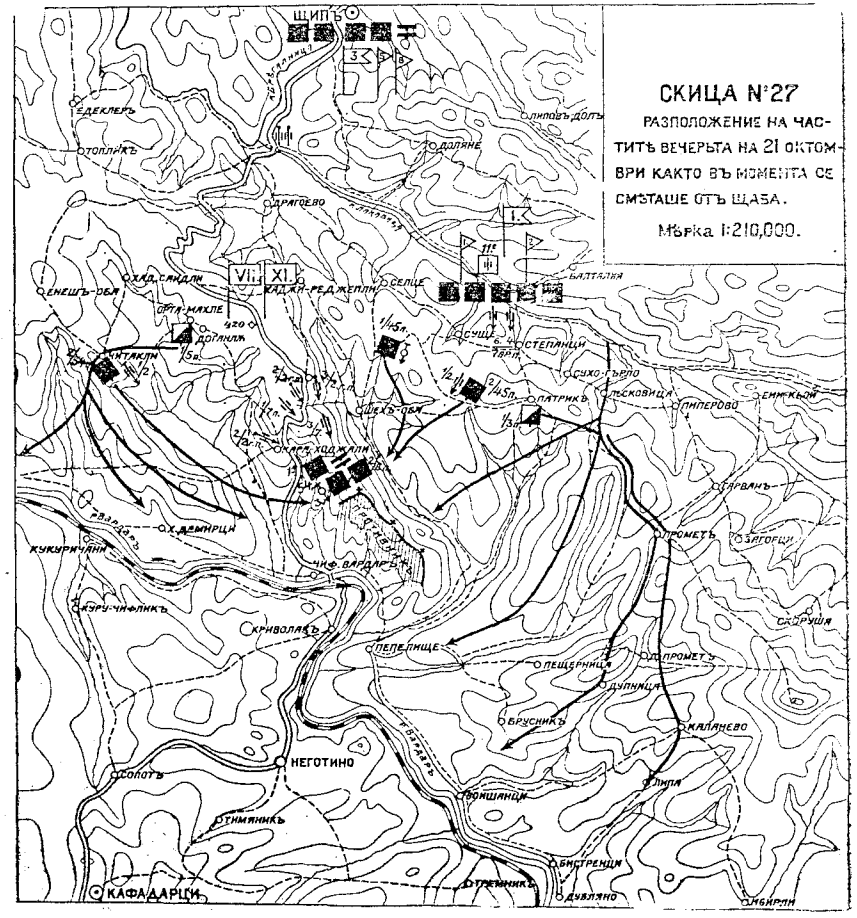
Отъ 2 п. Македон. п. — 2 др. и 1 карт.

Всичко: 2 друж. и 1 картечница.

Да заеме участъка отъ височината 1 клм. източно отъ с. Патрикъ до с. Гарванъ (сега не сѫществува) включително, като изпрати прѣднитѣ си охранителни части до р. Вардаръ отъ с. Воишанци до Демиръ-капу. Да поддържа връзка въ дѣсно съ участъка на полковникъ Мурджевъ, а въ лѣво съ участъка на майоръ Марковъ.

Да застане задъ височината 1 клм. сѣверо-източно отъ с. Патрикъ и остане въ мое разпореждане.

Разположението на частитѣ вечерьта, както то въ момента се очертаваше, е показано въ скица № 27.

За забѣлѣзване е, че въ тая заповѣдь, нито въ § 2 или § 3, нито въ другъ параграфъ, нищо не се поменава за отхвърлянето на неприятеля отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ, което щѣше да извършва полковникъ Бурмовъ, и нищо не се поменава за съдѣйствието, което 1-а бригада на 21-й октомврий трѣбваше да окаже на полковникъ Бурмовъ.

Краенъ лѣвъ участъкъ. Началникътъ на тоя участъкъ, въпрѣки запозѣдьта ми още отъ 16-й октомврий отъ 10 ч. и 20 м. сл. пл. да донася направо въ щаба на дивизията, и тоя день не донесе нищо.

Резултатитѣ отъ дневния бой не бѣха удовлетворителни. Причинитѣ за неуспѣха въ атаката тоя день смѣтамъ, че се криятъ не само въ тия, които изложихъ въ дотукъ цитиранитѣ документи и описания, но и още въ слѣдующитѣ:

1. Не се даде врѣме на позвечето отъ частитѣ да заематъ изходнитѣ си положения за дѣйствие, както бѣше съ 45-й п. полкъ, 1-а бригада отъ 11-а дивизия и дружината на майоръ Станевъ.

2. Липсата на пѫтища въ лѣвия участъкъ, за да може наврѣме да се извади артилерията на позиция.

3. Късното пристигане на полковникъ Бурмова и нѣманото врѣме самъ да направи рекогносцировка на неприятелската позиция и да издаде наврѣме своитѣ разпореждания до всички части отъ участъка си.

4. Липсата на врѣме да се устроятъ телефоннитѣ съобщения. Управлението и сношението съ частитѣ чрѣзъ конни ординарци ставаше въ тая планинска мѣстность твърдѣ бавно.

5. Непознаване упоритостьта на противника и прѣувеличаване могѫществото на гаубицитѣ. Не бѣше още установено неприятелтъ какъвъ е: сърби или французи.

Загубитѣ прѣзъ деня сѫ слѣднитѣ:

ЧАСТЬ	УБИТИ			РАНЕНИ			БЕЗЪ ВѢСТЬ ПРОПАДНАЛИ			ВСИЧКО		
	офицери	офиц. канд.	долни чинове	офицери	офиц. канд.	долни чинове	офицери	офиц. канд.	долни чинове	офицери	офиц. канд.	долни чинове
Дѣсенъ участъкъ:												
54-й пѣх. полкъ	1	—	47	4	2	140	—	—	64	5	2	251
45-й пѣх. полкъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7-й артилер. полкъ	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
6-й пѣх Македон. полкъ	2	1	62	1	1	106	—	—	73	3	2	241
Лѣвъ участъкъ:												
1-й пѣх. Македон. полкъ	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—
2-й пѣх. Македон. полкъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Всичко	3	1	109	5	3	247	—	—	137	8	4	492

Изстрѣлянитѣ снаряди отъ батареитѣ сж слѣднитѣ:

	ЧАСТЬ	Фугасни гранати	Чугунени гранати	Бризантни гранати	Шрапнели	Универсал. снаряди	Всичко	ЗАБѢЛѢЖКА
Дѣсенъ участъкъ	2-а с. с. гаубич. батар.	194	15	—	—	—	209	
	3-а с. с. „ „	102	9	—	—		111	
	1-а с. с. полс а батар.	-	—	143	252	22	417	
	3-а с. с. „ „	—	—	23	215	54	292	
	4-а с. с. планин. батар.	—	—	?	?	?	329	
Дѣенъ участъкъ	4-а с. с. пол. батарея	—	—	—	—	—	—	Тая батарея излѣзе
	5-а с. с. „ „	—	—	—	14	22	36	на позиция къмъ 5.
	6-а с. с. „ „	—	—	-	—	—	—	ч. сѫ. пл.
		296	24	166	481	98	1394	

22-й октомврий.

Приготовления за нова атака на неприятеля по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, сѣверно отъ с. Криволакъ.

Прѣзъ нощьта и сутриньта, отъ 4 ч. до 11 ч. пр. пл., валя пороенъ дъждъ придруженъ отъ силенъ вѣтъръ. На позицията бѣше съвършено тихо. Рано сутриньта въ щаба на дивизията се яви началникътъ на артилерията въ дѣсния участъкъ, подполковникъ Донковъ, повиканъ отъ менъ още вечерьта миналия день. Съ него размѣнихъ мисли по използуването артилерията въ дѣсния участъкъ и му дадохъ слѣднитѣ инструкции:

1. Да избере мѣсто за пристигающитѣ двѣ нескорострѣлни гаубични батареи, като ги постави на фронта на позицията.

2. Да изпрати въ с. Караходжали една полска и една гаубична батареи съ задача да обстрѣлватъ както позицията при Криволакъ въ флангъ, така и да се борятъ съ неприятелскитѣ батареи, разположени по дѣсния брѣгъ на Вардаръ и

3. При артилерийската подготовка на атаката да съсрѣдоточава огъня по пространство и врѣме, като избѣгва всячески разпръсването на артилерийския огънь и като за постигане на това даде на батареитѣ точно опрѣдѣлени обективи за обстрѣлване. Освѣнъ това, размѣниха се мисли относително количеството снаряди нуждно за постигание при дадената обстановка пълното задушване на неприятелския пѣхотенъ огънь, както и относително връзката, която непрѣстанно трѣба да се подържа между пѣхотата и артилерията.

Въ сѫщото врѣме, около 9½ ч. пр. пл., до полковника Бурмова прѣдписахъ слѣдното:

За успѣшно довършване операцията да се вземе за точно изпълнение:

1-о. На всѣка часть (рота, дружина или полкъ) да се даде ясно опрѣдѣленъ обективъ, посока и зона за дѣйствие. Събирането на хиляди хора прѣдъ позицията на неприятеля, както бѣше вчера, може да прѣдизвика само даване на излишни жертви.

2-о. Настѫплението да се извършва съ вериги и подрѣжки, които да се движатъ въ опрѣдѣленитѣ имъ участъци, безъ да се сливатъ една въ друга. Напущанието на участъцитѣ съ цѣль да се подслонатъ подъ закрития не трѣбва да се допуска по никакъвъ начинъ.

3-о. Прѣди самата атака нуждно е да се развие съотвѣтенъ вихровъ пѣхотенъ огънь, така щото частитѣ, които ще атакуватъ, да не бѫдатъ обстрѣляни съ вихровъ огънь отъ неприятеля.

4-о. Пѣхотата трѣбва да наблюдава непрѣкъснато разположението на противника и да дава постоянно свѣдѣния на артилерията, особенно за разположението на неприятелскитѣ картечници. №... 22. X 15 год.

Полковникъ Златаревъ.

Въ това врѣме 1½ дружина отъ 6-й п. Македонски полкъ подъ командата на подполковникъ Банозъ и двѣтѣ гаубични батареи пѫтуваха по шосето за позицията на 54-й п. полкъ. Пѫтьтъ бѣше разкаленъ и войницитѣ доста измокрени. Дъждътъ още продължаваше. Телефонната връзка съ 1-а бригада не бѣше още установена. Къмъ сѫщото врѣме разпоредихъ командирътъ на телеграфната рота да донесе, какво е направилъ по отношение постройката телеграфнитѣ и телефоннитѣ съобщения, като му привлѣкохъ вниманието, че е важно часъ по-скоро да свърже 1-а бригада съ щаба на дивизията.

Къмъ пладнѣ получихъ слѣдното:

Струмица — Командиру 5-а пограничка дружина, К-нъ Райчеву.

Копие — Началнику 11-а Македонска дивизия.

Разпоредете ротата отъ дружината Ви, която се намира въ с. Инево, да влѣзне въ подчинение на командира на дружината отъ 2-й Македонски полкъ отъ 11-а Македонска дивизия, майоръ Марковъ Боголюбъ, който ще се търси въ Радовишъ и слѣда. Тази рота трѣбва да служи за свързка между лѣвия флангъ на Македонската дивизия и дѣсния флангъ на 14-й Македонски полкъ. Доложете това командиру 3-а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия, полковникъ Козарова — началникъ на Струмишкия отрядъ. Донесете за получването на настоящата и разпореденото. По заповѣдь. № 108. гр. Щипъ 22. X. 915 г.

Н-къ щаба на 7-а Рилска дивизия, Подполковникъ Сирмановъ.

Слѣдъ обѣдъ вече дъждътъ прѣстана и грѣеше слънце. На позицията продължаваше да владѣе тишина, нарушавана отъ врѣме на врѣме отъ отдѣлни рѣдки изстрѣли. Къмъ 2 ч. съ началникътъ на 7-а Рилска дивизия и началницитѣ на щабоветѣ излѣзохме на наблюдателния пунктъ, отъ дѣто по позициитѣ никакви особени движения не се забѣлѣзваха. Къмъ 2 ч. 30 м. сл. пл. южно отъ с. Патрикъ двѣ орждия, вѣроятно полски, откриха стрѣлба по неприятелската позиция, обаче, попаденията бѣха съвсѣмъ далече. По тоя поводъ разпоредихъ да се напише слѣдното:

До командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия.

Въ 2 ч. 30 м. сл. пл. двѣ орждия, вѣроятно полски, откриха стрѣлба отъ позиция южно отъ с. Патрикъ, обаче, попаденията сѫ съвсѣмъ далечъ. Вижда се, че се стрѣля отъ голѣмо разстояние. Донесете за разположението Ви и каква е тази артилерия. Спуснете още днесъ частитѣ, пра ени напрѣдъ, до р. Вардаръ и дръжте срѣщу Пепелище възможно повече сили готови да помагатъ на атаката срѣщу противника. № . . . 22.X.15 год. 2 ч. 35 м. сл. пл.

Н-къ щаба на дивизията, отъ Генер. щабъ, Подполк. Дървиновъ.

Къмъ 3 ч. сл. пл. за да се освѣдома за положението въ участъка на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия съ началника щаба оставихъ наблюдателния пунктъ на дивизията и на коне заминахме за наблюдателния пунктъ на полковникъ Бурмовъ. По пѫтя получихъ слѣднитѣ:

Вчерашната атака на позицията при селото Караходжали трѣбваше днесъ да продължи. Не виждамъ причини за отлагането ѝ. Всѣко забавяне насърдчава, а главно заздравява противника. Вземете бързи мѣрки за атакуването и отхвърлянето противника на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. № 109. Наблюдателенъ пунктъ позиция Криволакъ, 22.X.15 г., 3 ч. 20 м. сл. пл.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Повѣрената ми бригада зае участъка си нощесъ 21-й срѣщу 22-й того. Пионеритѣ направиха пѫть и се изкараха на позиция юго-източно отъ с. Патрикъ и другитѣ двѣ скорострѣлни батареи. Нескорострѣлното артилерийско отдѣление можа да се изкачи само до гребена на Серка планина. Понеже с. с. батареи заеха позиции на около 6—7 клм. отъ неприятелскитѣ позиции, изпратихъ пионерни и артилерийски офицери да изслѣдватъ отъ кждѣ може да се прѣкара пѫть, за да се изкаратъ батареитѣ на 2—3 клм. напрѣдъ. Сѫщо да се поставятъ на позиция не с. с. батареи. Въ този участъкъ мѣстностьта е съвършено прѣсѣчена, и ще трѣбва доста врѣме и много работа за да се изкаратъ батареитѣ отъ общия гребенъ на Серка планина къмъ р. Вардаръ на добъръ артилерийски изстрѣлъ. № 23. с. Патрикъ, 22.X.15 г. 10 ч. 45 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

По пѫтя срѣщнахъ, спрѣни задъ закрититѣ мѣста на шосето, двѣтѣ гаубични не с. с. батареи да дочакатъ настѫпването на нощьта, защото не можали да минатъ откритото пространство около стражарницата, което се обстрѣлвало отъ неприятеля. На наблюдателния пунктъ на командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия, който се намираше при гаубичнитѣ с. с. батареи, не намѣрихъ полковникъ Бурмова, защото въ това врѣме той билъ излѣзълъ напрѣдъ, за да рекогносцира неприятелската позиция и обясни задачитѣ на подчиненитѣ си началници. Не се мина много врѣме, срѣщнахъ полковникъ Бурмовъ, завършилъ своята работа, да се връща къмъ наблюдателния пунктъ на командира на гаубичния полкъ и тукъ той ми докладва, че на рекогносцировката, която произвѣлъ, се явили при него командиритѣ на 54-й п. полкъ и 6-й п. Македонски полкъ, а командирътъ на 45-й п. полкъ не се явилъ, понеже билъ раненъ слабо въ ржката; че едната и половина дружина отъ 6-й п. Македонски полкъ пристигнала на позицията изморена; че войницитѣ поради проливния дъждъ били измокрени; че подполковникъ Лефтеровъ изгубилъ вѣрата въ своитѣ войници и че подполковникъ Бановъ изказалъ мнѣние, че неговитѣ войници не сѫ за такава работа, че тѣ били млади и че той нѣмалъ вѣра въ тѣхъ за такива сериозни дѣйствия. Полковникъ Бурмовъ допълни, че той погледналъ на тия мнѣния, като крайни и пропити съ извѣстна доза прѣувеличение. Тукъ той прочете слѣдното донесение, изпратено му отъ подполковникъ Лефтеровъ, подъ № 158 отъ 9 ч. пр. пл. прѣзъ дена:

„Нощесъ на 2 пѫти противникътъ открива силенъ огънь по насъ. Тази сутринь въ 8 часа пакъ. И тритѣ пѫти войницитѣ отъ окопитѣ напущаха послѣднитѣ, а нѣкои се впущаха въ паническо бѣгство. Удава се до сега и тригѣ пѫти, благодарение на полската полиция и голѣмата храбрость на нашитѣ офицери, да се спре мнозинството отъ бѣгълцитѣ. Обаче, много войници, благодарение крайно прѣсѣчената мѣстность, до нищата и шубракитѣ, изчезнаха отъ ротитѣ си. Офицери вече оставатъ съвсѣмъ малко. Духътъ е до неимовѣрность отпадналъ. Чака ни тукъ пълна катастрофа: при ново обстрѣлване, или, особено, ако противникътъ се опита да мине въ контръатака, нигдѣ не можемъ спре войницитѣ. Моля веднага да се прати часть, която да смѣни войницитѣ отъ 54-й полкъ и тия отъ 6-й Македонски полкъ. Отъ атаката на тази височина трѣбва да се откажемъ, макаръ даже да разполагаме съ цѣла бригада. Противникътъ е силенъ (вчера вѣроятно е достигналъ до полкъ пѣхота) и особено сѫ силни позициитѣ му. Тая позиция може да се заеме само съ обходъ—насоченъ отъ къмъ Пепелище (послѣдното село е сѫщо силно заето) и отъ къмъ чифликъ Вардаръ. За тия обходи сѫ нуждни не по-малко отъ единъ полкъ пѣхота съ по 3 планински батареи. По фронта трѣбва да се дѣйствува само съ единъ полкъ пѣхота и много полска и гаубична артилерия. Моля разпореждане веднага частитѣ отъ 54-й и 6-й Македонски полкове да бѫдатъ смѣнени. Ако днесъ се задържимъ на позициитѣ си, отстѫплението вечерьта е неизбѣжно.

Полковникъ Бурмозъ продължи по-нататъкъ, че днесъ и довечера частитѣ ще заематъ своитѣ изходни положения и позиции, по която причина дѣйствия не сѫ прѣдприети и нѣма да се прѣдприематъ; че утрѣ къмъ 2 ч. сл. пл. бригадата ще атакува неприятеля на двѣтѣ височини, сѣверно отъ Криволакъ, и завладѣе позицията му, която се заема отъ около двѣ дружини, 2 планински с. с. орждия и 4 картечници; че той, полковникъ Бурмовъ, далъ ясно опрѣдѣлени обекти и участъци за дѣйствие на частитѣ; че артилерията прѣзъ нощьта ше се разположи на по-удобни позиции, съгласно даденитѣ отъ мене на подполковникъ Донкова указания, и че бомбардировката на слѣдующия день ще трае до 2 ч., слѣдъ което ще се произведе атаката.

Направенитѣ разпореждания отъ полковникъ Бурмоза намѣрихъ въ духа на заповѣданото отъ мене и ги удобрихъ. Допълнихъ само, че артилерийскиятъ огънь прѣди атаката трѣбва да бѫде ураганенъ и че сѫ изпратени ржчни бомби, които сѫщо да се използуватъ при атаката. По послѣдния въпросъ, обаче, полковникъ Бурмовъ ми съобщи, че ржчни бомби не сѫ получавани отъ частитѣ му, за което разпоредихъ да се телефонира до щаба на дивизията, както слѣдва:

Попи айте капитанъ Николовъ кждѣ сѫ ржчнитѣ бомби и разпоредете, ако сѫ назадъ, да ги изпратите още тази нощь на позицията, за да се раздадатъ на частитѣ сѣверно отъ Криволакъ.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ

На мръкване напуснахъ наблюдателния пунктъ на полковникъ Бурмова и по шосето се върнахъ въ щаба на дивизията на височината между селата Хаджиреджепли и Хаджисеидли. Бивацитѣ на щабоветѣ на 7-а и 11-а дивизии бѣха единъ до други. Тукъ намѣрихъ пристигналъ отъ главната квартира полковникъ Сапунаровъ, като пратеникъ на главнокомандующия, за да се запознае съ положението. На началника на 7-а дивизия изложихъ на кратко резултатитѣ отъ моето ходене на позицията. Въ сѫщото врѣме заповѣдахъ да се разпореди:

До командира на 3-а бригада отъ 7-а п. Рилска дивизия, позицията.

Изпращатъ Ви се 40 бомби, които още тази нощь да се раздадатъ на войницитѣ на позицията. 3004. 22.X.915 год.

Н-къ щаба на 11-а Макед. дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

Слѣдъ вечеря по телефона отъ 1-а бригада отъ с. Патрикъ получихъ слѣдното донесение:

Отъ личнитѣ ми наблюдения 4 клм. южно отъ с. Патрикъ и свѣдѣния добити отъ прѣднитѣ части се установява, че по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, южно отъ с. Пепелище до къмъ Демиръ-капия, нѣма неприятелски части. Сѣверно и сѣверо-източно отъ с. Пепелище се забѣлѣзватъ окопи и по тѣхъ слаби пѣхотни части. Въ село Пепелище имало двѣ орждия. Отъ неприятелската позиция, сѣверно отъ село Криволакъ, се забѣлѣзва отстжпване на малки групи. Забѣлѣзахъ да отстжпватъ отъ с. Криволакъ по пжтя за Неготинъ около 2—3 дружини, една батарея, обози, около половинъ ескадронъ конница, съвмѣстно като флангардъ по пжтя за с. Кориянслямъ. На 1 клм. юго-западно отъ с. Криволакъ се забѣлѣзва една батарея на открита позиция Въ с. Криволакъ има още обоз . Вѣроятно и нѣкои малки части. На гарата Криволакъ имаше и единъ тренъ. Къмъ 4 ч. отъ ст. Удово пристигна другъ тренъ, около 40—50 вагона. Той стигна много прѣдпазливо. Дадоха му знакъ за изправността на линията съ запалването въ с. с. Криволакъ и Пепелище на много мѣста слама. Пристигна вториятъ тренъ, първиятъ замина за ст. Удово. Останахъ съ впечатлението, че противникътъ до днесъ ще напустне лѣвия брѣгъ на рѣка Вардаръ. Повѣрената ми бригада днесъ достигна до политѣ на южнитѣ склонове на Серка планина. Изпратиха се подофицерски патраули къмъ село Пепелише и до брѣга на р. Вардаръ. Тритѣ полски с. с. батареи сж на позиция юго-източно отъ с. Патрикъ, а планинската батарея е на позиция на около 4 клм. югозападно отъ с. Патрикъ. Пѣхотнитѣ части настжпиха безъ да бждатъ обстрѣляни. Полскитѣ с. с. батареи нѣколко пжти обстрѣляха източнитѣ склонове на неприятелската позиция, сѣверно отъ с. Криволакъ, но понеже нищо не забѣлѣзваха, прѣкратиха огъня. Планинската батарея съ успѣхъ обстрѣлва фланга и тила на неприятелската позиция сѣверно отъ Криволакъ. Заповѣдахъ на планинската полубатарея отъ участъка на 1-и п. Македонски полкъ утрѣ на разсъмване да се доближи до с. Пепелище, да обстрѣля фланга и тила на неприятелската позиция, сжщо да обстрѣлва с. Криволакъ и Пепелище, гарата, саловетѣ, които прѣхвърляха части отъ единия брѣгъ на другия, ако противникътъ не изпраздни лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Рекогносцираха се южнитѣ склонове на Серка планина и се избраха направления, по които ще прѣкаратъ позиционнитѣ пжтища. По тѣзи пжтища въ послѣдствие ще може да се слѣзе до рѣка Вардаръ. Тия пжтища днесъ се работятъ отъ пионернитѣ роти, а за утрѣ ще имъ дамъ въ помощь и двѣ пѣхотни роти. Бавното настжпване стана поради проливния дъждъ, голѣмината на участъка, голѣмата прѣсѣченость на терена и липсата на бързи съобщения, които забавяха прѣдаването на заповѣдитѣ и донесенията нѣколко часа. 24. с. Патрикъ, 22.X.15 год., 7 ч. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Колевъ

Поради важността на свѣдѣнията, които съдържаше това донесение, разпоредихъ да се съобщи слѣдното:

До к-ра на 3-а бригада 7-а дивизия. Позиция Криволакъ. Тв. Бързо.

Началникътъ на лѣвата колона, полковникъ Колевъ, донася, че забѣлѣзалъ 2-3 неприятелски дружини, една батарея и половинъ ескадронъ отъ с. Криволакъ да отстжпватъ къмъ Неготино. Отъ позицията при Криволакъ се забѣлѣзали да отстжпватъ малки групи. Разпоредете да се изпратятъ къмъ позицията на неприятеля патрули, за да се провѣри дали противникътъ остава още на позициитѣ си. По заповѣдь № . . . 22.X.15 год.

Началникъ щаба, Подполковникъ Дървингсвъ

Въ сжщото врѣме съ № 1414 въ прѣписъ разпоредихъ да се изпрати цѣлото съдържание на донесението № 24 до командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия за свѣдѣние и за провѣрка.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня артилерията отъ дѣсния участъкъ не е стрѣляла никакъ, а тая отъ лѣвия участъкъ е изстрѣляла слѣднитѣ количества: 4-а с.с. полска батарея 19 снаряда; 5-а с. с. полска батарея 16 снаряда; 6-а с. с. полска батарея

32 снаряда; скоростр. планинска полубатарея 43 снаряда, — всичко 110 снаряда.

Загуби. Прѣзъ дена иматъ загуби само 54-й п. полкъ — 15 ранени и 6-й п. Македонски полкъ — 3 ранени; другитѣ части нѣматъ никакви загиби.

23-й октомврий.

Третиятъ бой при Криволакъ.

Нощьта мина тихо. Врѣмето бѣше добро. Щабоветѣ на двѣтѣ дивизии нощуваха на висотата до шосето между селата Хаджиреджепли и Хаджисеидли. Телеграфнитѣ и телефоннитѣ съобщения съ частитѣ и участъцитѣ бѣха напълно устроени. Телеграфната рота на дивизията бѣше построила стълбчата телеграфна линия отъ Щипъ до наблюдателния пунктъ и отъ Щипъ до Лѣсковица, а кабелна линия — отъ с. Лѣсковица къмъ с. Патрикъ и на югъ. Телеграфната рота на 7-а Рилска дивизия бѣше построила стълбчата линия отъ Щипъ до наблюдателния пунктъ на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия. (гл. скица № 28 на слѣдната стр.) Сутриньта въ 8 ч. 35 м. пр. пл. получихъ слѣдното:

Разпоредете да се изпрати една дружина и една полска с. с. батарея за усилване участъка на командира на 14-й Македонски полкъ, подполковникъ Комсиевъ. Дружината и батареята да заминатъ веднага за село Долни-Липовикъ и влѣзатъ въ подчинение на подполковникъ Комсиева. № 119. 23. X. 15 г. 7 ч. 20 м. пр. пл.

Н-къ на 7-а п. дивизия, Полковникъ Василевъ.

По тоя поводъ, слѣдъ лично обяснение съ началника на 7-а Рилска дивизия, съ телефонограма разпоредихъ слѣдното:

До к-ра на 1-а бригада, с. Патрикъ.

Разпоредете една с. с. полска батарея подъ прикритието на една рота да се отправи незабавно въ разпореждане на началника на Струмишкия отрядъ, полковникъ Козаровъ, прѣзъ с. с. Дол. и Гор. Липовикъ, като влѣзе най-първо въ връзка съ дружината на майоръ Марковъ Боголюбъ отъ 2-и п. Македонски полкъ. Тая дружина сжщо се дава въ разпореждане на полковникъ Козаровъ. Командиръть на батареята още съ тръгването да изпрати връзка въ Струмица съ полковникъ Козаровъ за да получи инструкция за дѣйствие. Ако пжтьть прѣзъ Долни-Липовикъ е лошъ, батареята да се насочи прѣзъ Радовишъ. За направеното донесете. Вземете мѣрки за охрана лѣвия флангъ на бригадата ви, понеже дружината на майоръ Марковъ Б. може да получи отъ полковникъ Козаровъ друго назначение. № 3005. 23. X. 15 год. 9 ч. пр. пл.

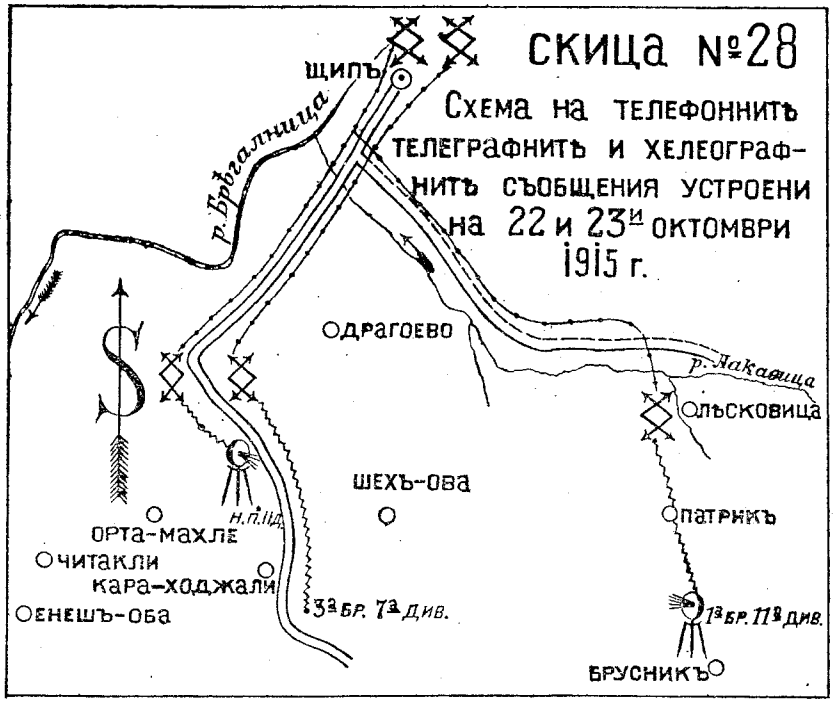
Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До Майоръ Марковъ, к-ръ на друж. отъ 2-й Македон. п. Радовишъ и слѣда.

Дружината ви влиза въ подчинение на началника на Струмишкия отрядъ, полковникъ Козаровъ. Влѣзте веднага въ връзка съ него, за да получите инструкция за дѣйствие. Донесете за направеното. Сжщо се придава една с. с. полска батарея, която днесъ тръгва отъ с. Лѣсковица прѣзъ Долни и Горни-Липовикъ, за да влѣзе въ разпореждане на полковникъ Козаровъ. Батареята ще пжтува подъ прикритието на една рота отъ 1-а бригада Ако батареята ви намѣри около поменатитѣ села, задръжте я, докато получите заповѣдь отъ полковникъ Козаровъ. Ротата повърнете назадъ въ бригадата. По заповѣдь. № 3006. 23.X.15 г. 9 ч. пр. пл.

Н-къ щаба, Подполковникъ Дървинговъ.

Въ сѫщото това врѣме съ началника на 7-а Рилска дивизия, пратеникътъ на главнокомандующия, полковникъ Сапунаровъ, и щабоветѣ се опѫтихме за наблюдателния пунктъ на високия върхъ между стражарницата и бивака на щабоветѣ.

СКИЦА №28

Схема на телефоннитѣ телеграфнитѣ и хелеографнитѣ съобщения устроени на 22 и 23и октомври 1915 г.

Въ 8 ч. пр. пл. въ участъка на полковникъ Колева се почна рѣдка артилерийска прѣстрѣлка.

Въ 8 часа 15 минути такава се почна и въ участъка на полковникъ Бурмова.

Въ 8 часа 19 минути и въ 8 часа 30 м. прѣстрѣлката бѣше извънредно жива.

Въ 8 часа 40 минути забѣлѣза се движението на една непиятелска дружина отъ Криволакъ по пѫтя за Градско. Въ сѫщото врѣме батареитѣ отъ с. Караходжали бѣха се прѣстрѣлили по неприятелската батарея, разположена по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, юго-западно отъ ст. Криволакъ.

Въ 10 часа се чуха нѣколко далечни топовни изстрѣли на западъ и нѣколко пѣхотни изстрѣла на позицията при Криволакъ. Въ сѫщото врѣме се появи единъ неприятелски аеропланъ, който летѣше надъ неприятелската позиция по течението на р. Вардаръ. На наблюдателния пунктъ се явиха началникъ щаба на 3-а бригада, капитанъ Радевъ, и капитанъ Тодоровъ, изпратени отъ командира на 3-а бригада, за да се запознаятъ съ положението и държатъ

въ връзка между щаба на дивизията и маневренитѣ войски — 5-й п. Македонски полкъ — оставени въ с. Драгоево.

Въ 10 часа 12 минути по дѣсния брѣгъ на Вардара се чу кѫса но бърза артилерийска стрѣлба.

Въ 10 часа 50 минути до 10 часа 55 минути се чуваха рѣдки пѣхотни изстрѣли.

Въ 10 часа 58 минути единъ нашъ артилерийски снарядъ попадна въ нашъ окопъ и хората отъ окопа отстѫпиха назадъ. Въ сѫщото врѣме гаубичната батарея при с. Караходжали почна обстрѣлването на неприятелската батарея, разположена по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, южно отъ с. чифликъ Вардаръ. Прѣстрѣлката трая доста дълго и, както се виждаше, къмъ 11 ч. пр. пл. всичкитѣ батареи отъ участъцитѣ бѣха я вече привършили.

Отъ 11 ч. до 1 ч. сл. пл. на позицията владѣеше пълно затишие.

Въ 11 ч. пр. пл. разпоредихъ да се изпрати чрѣзъ конникъ до началника на колата натоварени съ инструменти, взети отъ комендантското управление въ Щипъ, слѣдното:

Съ колко и какъвъ инструментъ разполагате. Бждете готовъ, за да раздадете инструментъ на 1-а и 3-а бригади. Защо до сега не сте влѣзли въ свръзка съ щаба да дивизията, който се намира на шосето Щипъ—Криволакъ. По заповѣдь. 3007а. 23. X. 915 г.

А на началника щаба на 3-а бригада, капитанъ Радевъ, заповѣдахъ да съобщи на командиритѣ на 3-а бригада, 5-й п. Македонски полкъ и 3-а пионерна рота да се яватъ на наблюдателния пунктъ, за да имъ дамъ указания за укрѣпяване на позицията Енешоба—Хаджиреджелли, тъй като тая позиция съгласно инструкцията по 7-а Рилска дивизия № 3 трѣбваше да се укрѣпява и за тая цѣль можахъ да разполагамъ само съ маневренитѣ войски. Капитанъ Радевъ съ донесение отъ 11 ч. 30 м. пр. пл. изпълни тая ми заповѣдь. Къмъ това врѣме се получи слѣдното донесение:

Слѣдъ 4 неуспѣшни опити да се разруши ж.-п. линия въ участъка Криволакъ—Удово, на 12-й т. м. прѣдприехъ 5-й опитъ съ прѣхвърляне на една партия минйори прѣзъ Вардара съ плотъ на югъ отъ с. Воишанци. Плота биде приготвенъ въ селото и пустнатъ въ 1 1|2 ч. сл. полунощь. Поради пълноводие и буйно течение, плота се обърна и едва днесъ въ 2 1|2 ч. пр. пл. минйоритѣ съ подпоручикъ Чунчевъ се прибраха.

За да се направи едно сериозно разрушение и да се прѣкрати прѣвозването на войски до гара Криволакъ, става необходимо да се вземе съ сила ж.-п. участъкъ отъ с. Градецъ до Криволакъ и съ съдѣйствието на тия войски (наши) конно-пионерниятъ взводъ да разруши моста на Вардара източно отъ устието на р. Луткова. На този мостъ има една рота сърби и 2 планински орждия, а въ с. Градецъ — една дружина французи. № 28. Височ. на изт. отъ с. Патрикъ, 23. X. 15. год., 9. ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на дивизионъ отъ 5-й к. полкъ, Подполковникъ Анастасовъ.

ЗАБѢЛѢЖКА. Отъ първитѣ опити, ескадронътъ къмъ който е придаденъ минйорния взводъ, има единъ подофицеръ и единъ конь убити, 4 редници и три коня ранени.

Слѣдъ прочитанието на това донесение началникътъ на 7-а Рилска дивизия заповѣда да се организира единъ отрядъ отъ 2 роти съ задача да разруши ж.-п. линия и моста западно отъ с. Градецъ. По поводъ тая заповѣдь, за избѣгване разпръскването на силитѣ, съ които разполагахъ, помолихъ началника на 7-а ди-

визия да разрѣши тоя отрядъ да се състави отъ 2 роти отъ маневренитѣ войски, обаче, той не се съгласи, а заповѣда такива да се вематъ отъ 1-а бригада отъ дивизията, съ която можахъ да разполагамъ. За командиръ на тоя отряда се назначи капитанъ Тодоровъ, прикомандированъ къмъ 3-а бригадъ, находящъ се самъ той съ началникъ щаба на сѫщата бригада на наблюдателния пунктъ, дѣто бѣхме и ние. Въ изпълнение на тая заповѣдь дадохъ лично на капитанъ Тодоровъ свѣдѣнията, които щабътъ на дивизията разполагаше за неприятеля и задачата, която той трѣбваше да постигне. Заповѣдахъ му за постигане дадената му цѣль да се доближи до желѣзницата, като прикрива съ всички срѣдства своето присѫтствие, да рекогносцира внимателно пункта за разрушението и да дѣйствува съ неочакваность и бързина, нощя или на разсъмване. Избра се именно тоя офицеръ, понеже познаваше тия мѣста още отъ врѣмето на македонскитѣ възстания, въ които той бѣше взелъ участие, като войвода въ Гевгелийския районъ. По формирането на тоя отрядъ разпоредихъ слѣдното:

До капитанъ Тодоровъ, отъ щаба на 3-а бригада, тукъ.

Прѣдлагамъ Ви, Господинъ Капитанъ, да замините при 1-а Македонска бригада къмъ с. Лѣсковица и слѣда, отъ която ще Ви се придадатъ двѣ роти, съ които заминете незабавно по най-кѫсия пѫть за с. Градецъ въ долината на р. Вардаръ съ задача да разрушите ж.-п. линия и моста. Свѣдѣнията за противника сѫ сѫщитѣ, даденитѣ Ви устно. № 3007. Позиция Криволакъ, 25. X. 15 год.

До командира на 1-а бригада 11 дивизия, с. Лѣсковица и слѣда.

Дайте на капитана отъ 3-а бригада Тодоровъ двѣ роти и минноподривния взводъ отъ пионерната рота, комуто е дадена задача да разруши ж.-п. линия и моста около село Градецъ. Ротитѣ и взводътъ да го чакатъ къмъ 4 ч. днесъ, 23-й октомврий, сл. пл. въ село Лѣсковица. Ако майоръ Анастасовъ е близо до Васъ, съобщете му да съдѣйствува съ конници и конно-пионери на капитанъ Тодорова. № 3003. Позиция Кривовакъ, 23. X. 15 год.

До к-ра на дивизиона, подполковникъ Анастасовъ, с. Патрикъ и слѣда.

28. Изпрати се въ 1 ч. днесъ, 23-й октомврий 1915 година, капитанъ Тодоровъ въ с. Лѣсковица, дѣто ще му се дадатъ отъ 1-а бригада 2 роти и единъ пионеренъ взводъ, съ които той ще се опита да разруши желѣзния пѫть и моста около с. Градецъ. Съдѣйствувайте му съ конници и конно-пионери. Капитанъ Тодоровъ ще мине прѣзъ с. Лѣсковица въ 4 ч. днесъ сл. пл. По заповѣдь. № 3009. 23. X. 915 г. 1 ч. 20 м. сл. пл. при Криволакъ.

По поводъ на тия разпореждания вечерьта се получи слѣдната телефонограма:

Подадена 23. X. 915 г. — 10 ч. 30 м. сл. пл.

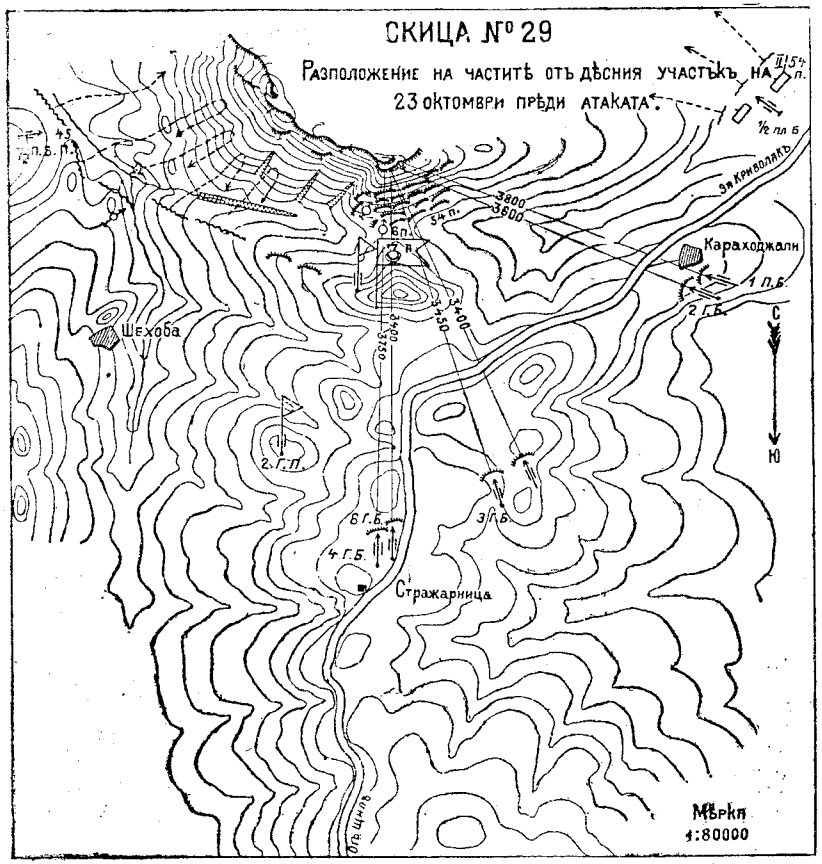
Струмица изпратихъ 5-а с. с. батарея отъ 7-й артилерийски полкъ подъ прикритието на една рота отъ 2-й п. Македонски полкъ. Тѣ заминаха днесъ къмъ 3 ч. сл. пл. Въ разпорежданието на капитана отъ 3 а бригада Тодоровъ дадохъ двѣ роти отъ 2-й п. Македонски полкъ и минно-подривния взводъ. №. . . 23. X. 15 год. 10 ч. 30 м. сл пл;

К-ръ на 1-а бригада 11 Макед. дивизия, Полковникъ Колевъ.

Както се каза по-горѣ, къмъ обѣдъ на позицията владѣеше пълна тишина. Телефонната връзка съ лѣвия участъкъ бѣше здраво установена, обаче, връзката съ дѣсния участъкъ къмъ 11 ч. 30 м. пр. пл. биде внезапно прѣкѫсната. Въ 11 ч. 55 м. пр. пл. отъ началника на лѣвия участъкъ получихъ слѣдната телеграма, изпратена съ копие и до 7-а дивизия:

Днесъ въ 9 ч. 30 м. пр. пл. една колона около единъ полкъ се движи по пѫтя отъ с. Криволакъ — Кориянслямъ. Друга една колона около дружина влѣзе въ село Криволакъ. Не се забѣлѣза кѫдѣ отиде. Слѣдъ 15 мин. тренътъ замина за ст. Удово. Забѣлѣзаха се на позиция южно отъ с. Криволакъ около рѣката Вардаръ три батареи. Една отъ тѣхъ, която е южно отъ с. Криволакъ между с. Пепелище и Дуброва задъ хребета непосрѣдствено до дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, обстрѣля нашитѣ части, които сѫ по на южнитѣ хребети къмъ село Пепелище. Изпратихъ напрѣдъ силни офицерски патрули, за да разузнаятъ разположението на противника. Въ туй врѣме пионеритѣ съ пѣхотата правятъ пѫть, за да искарамъ напрѣдъ полскитѣ с. с. батареи, слѣдъ което ще почна атаката на неприятелската позиция. 17. 23. X. 15 г. 2 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Въ 1 ч. 18 м. сл. пл. съ коненъ ординарецъ се изпрати слѣдното:

До командира на 3-а бригада 7-а Рилска дивизия. Позицията.

По заповѣдь. Телефонътъ отъ 1 1|2 ч. врѣме не работи и не може да се влѣзе въ връзка съ Васъ. Донесете въобще какъ стоятъ подготовителнитѣ работи за атаката; кога ще се почне артилерийската стрѣлба, кога ще се почне пѣхотната атака; каква връзка подържате съ колоната на майоръ Станевъ и подполковникъ Иордановъ. Въобще кога ще бѫде готово за почване атаката. По заповѣдь на началника на 7-а Рилска дивизия. 23. X. 915 г. 1 ч. 18 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 11 п. Македон. дивизия, Подполковникъ Дървинговъ.

По поводъ на това въ 3 ч. 30 м. сл. пл. се получи слѣдното донесение:

Връзката до 1 ч. сл. пл. бѣ много добра и се подържаше. Отъ тоя часъ излѣзохъ напрѣдъ и навѣрно прѣзъ това врѣме сте ме търсили. Атаката, както бѣше установено, трѣбваше да почна въ 2 ч. сл. пл. Артилерийската подготовка се извърши доста успѣшно. Пѣхотата настжпи и се установи прѣдъ неприятелската позиция на около 50 метра отъ голѣмата височина; сега, въ тоя моментъ, се подготовлява атаката съ оржжеенъ огънь. Подиквамъ ги постоянно да се нахвърлятъ, но върви бавно. Подполковникъ Юрдановъ, по всичко изглежда, че не е взималъ изходното положение, което му бѣ заповѣдано, и е останалъ назадъ. Пратихъ му заповѣдь да върви напрѣдъ, защото него ще държа отговоренъ за бездѣйствието му. Майоръ Станевъ дѣйствува отъ дѣсна страна (чифликъ Вардаръ) въ връзка съ 54-й п. полкъ. За голѣмо съжаление, наши фугасни гранати попаднаха въ бойния редъ на частитѣ. № 103. 23.X.915 г. 2 ч. 40 м. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Къмъ 1 ч. 20 м сл. пл. неприятелската батарея по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, западно отъ Криволакъ, откри по нашитѣ батареи при Караходжали особено жива стрѣлба, която, обаче, трая съвършенно кжсо врѣме и на която веднага нашитѣ батареи отъ сжщото село отговориха съ най-живъ огънь.

Въ 1 ч. 35 м. сл. пл. всичкитѣ наши батареи едноврѣменно, като по заповѣдь, почнаха бомбардирането на неприятелската позиция съ артилерийски огънь, който всѣки моментъ ставаше все повече и повече интензивенъ. Въ продължение на 10 минути двата върха отъ неприятелската позиция, сѣверно отъ Криволакъ, бидоха обсипани съ едно значително количество (200—250) фугасни гаубични снаряди и полски шрапнели. Въ сравнение съ боя на 21-й октомврий, сега артилерийскиятъ огънь бѣше по правилно насоченъ и значително повече съсрѣдоточенъ по врѣме и по пространство. Надъ по-високия неприятелски върхъ се издигаха стълбове прахъ отъ падналитѣ фугасни гранати и десятки облачета димъ отъ пръсналитѣ се полски шрапнели. До колкото бѣхъ разбралъ полковникъ Бурмова, при личния му докладъ отъ миналия день, бомбардировката очаквахъ да продължи точно до 2 часа.

Въ 1 ч. 45 м., обаче, на позицията се забѣлѣза да се вдигатъ гжсти вериги и да настжпватъ напрѣдъ, неизвѣстно по чия заповѣдь.

Въ 1 ч. 52 мин. неприятельтъ откри по нашитѣ настжпващи части особено живъ огънь, придруженъ слѣдъ една минута отъ огъня на нѣколко картечници.

Въ 1 ч. 59 м. пѣхотниятъ огънь и отъ двѣтѣ страни бѣше ураганенъ. Въ сжщото врѣме и батареитѣ на двѣтѣ страни започнаха силенъ артилерийски огънь. Боятъ бѣше въ своя най-живъ разгаръ. Трупането на нашитѣ войници напрѣдъ на 50—150 крачки отъ неприятелската позиция продължаваше. Нашитѣ батареи обстрѣлваха вече тила на неприятеля. И всички ние съ съсрѣдоточено внимание очаквахме всѣки мигъ частитѣ да направятъ и послѣдния скокъ и да се нахвърлятъ въ окопа на неприятеля. Тоя скокъ, обаче, не се извършваше. Силата на стрѣлбата все повече и повече намаляваше. Артилерийскитѣ изстрѣли ставаха рѣдки и затихваше пѣхотната и картечната стрѣлба.

Въ 2 ч. 40 м. боятъ съвсѣмъ затихна.

Въ 2 ч. 45 м. заповѣдахъ слѣдното:

Забѣлѣзва се извѣстно трупане на войницитѣ, които атакуватъ въпрѣки даденитѣ разпореждания. Нѣма никаква стрѣмителность въ настжплението. Строго заповѣдайте командиритѣ на полковетѣ да си поведатъ частитѣ и върха да се завладѣе на всѣка цѣна. Нуждно е още едно усилие, и върхътъ ще падне въ наши ржцѣ. Напомнете клетвата и дълга къмъ отечеството. До като може, артилерията да стрѣля, за да подържа духа. № . . . 23.X.15 год. 2 ч. 45 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ сжщото врѣме началникътъ на 7-а п. Рилска дивизия, недоволенъ отъ стрѣлбата, която се ржководѣше отъ подполковникъ Донковъ, заповѣда на полковникъ Пушкаровъ, началникъ на артилерията въ 7-а дивизия, да отиде на позицията и самъ да поеме ржководенето на стрѣлбата, което тоя послѣдниятъ и направи. Въ сжщото врѣме лично повикахъ на телефона подполковникъ Донковъ, съ когото говорихъ слѣдното:

Полковникъ Златаревъ — Нуждно е да се подкрѣпи пѣхотата съ артилерийски огънь, като се обстрѣлватъ окопигѣ на неприятеля.

Подполковникъ Донковъ — Ние прѣнесохме огъня по тила на неприятелскитѣ окопи, защото нашата пѣхота е на 30—150 крачки отъ неприятелскитѣ окопи.

Полковникъ Златаревъ — Не можете ли съ нѣкои отъ гаубичнитѣ орждия, които стрѣлятъ по-точно, да продължите стрѣлбата по неприятелскитѣ окопи.

Подполковникъ Донковъ — Ще запитамъ въ с. с. гаубична батарея, на която единъ отъ взводоветѣ срѣля особено точно . . . . . Да, наемаме се да стрѣляме по окопа на неприятеля, безъ да рискуваме да попаднатъ снарядитѣ въ нашитѣ части.

Полковникъ Златаревъ — Тогава, открийте огънь съ тия гаубици по самия върхъ, за да се тероризира неприятеля и даде възможность нашата пѣхота да се нахвърли въ окопа.

Слѣдъ тоя разговоръ, една отъ гаубичнитѣ батареи, която дѣйствително стрѣляше много точно, откри огънь по неприятелския скопъ, обаче, още първиятъ изстрѣлъ попадна въ нашитѣ части, вслѣдствие на което разпоредихъ тая стрѣлба веднага да се прѣкрати.

Въ тоя моментъ, 3 ч. 7 м. сл. пл., съ началника щаба и другитѣ офицери отъ щаба, съ цѣль лично да въздѣйствувамъ за постигане цѣлта, слѣзохме отъ наблюдателния пунктъ, качихме се на конетѣ и отправихме се за наблюдателния пунктъ на полковникъ Бурмова. На полесражението продължаваше да се чува рѣдка пѣхотна и артилерийска прѣстрѣлка. По пжтя срѣщахъ ранени, а при прѣвързочния пунктъ на 6-й п. Македонски полкъ научихъ, че командиръть му, подполковникъ Бановъ, билъ раненъ. Къмъ сжщото врѣме по телефона-по заповѣдь на началника на 7-а Рилска дивизия, който се изказваше твърдѣ недоволенъ отъ дѣйствията на частитѣ отъ дѣсния участъкъ, началникъ щаба на сжщата дивизия водилъ приблизително слѣдния разговоръ:

Подполковникъ Сирмановъ — Защо се маите и не атакувате?

Полковникъ Бурмовъ — Какъ да атакувамъ, когато частитѣ тукъ се подадоха напрѣдъ, обаче, подполковникъ Юрдановъ не настжпва.

Подполковникъ Сирмановъ — Началникътъ на дивиз. заповѣда да прѣдадете подполковникъ Юрданову, че той го отстранява, а Вие разпоредете частитѣ Ви да развиятъ знамената и съ музика да тръгнатъ напрѣдъ.

Въ 4 ч. сл. пл. намѣрихъ полковникъ Бурмова на отдѣлната

висота при наблюдателния пунктъ на подполковникъ Баракова, на около 1200—1500 крачки отъ неприятелския върхъ. Тукъ командирътъ на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия ми докладва, че нашитѣ части сж достигнали на 30—120 крачки отъ неприятелскитѣ окопи и, че тамъ се установили, понеже всѣки опитъ за вдигането имъ въ атака се е съпроваждалъ съ голѣми загуби. Въ тоя моментъ полковникъ Бурмовъ разполагаше съ двѣ роти, като подръжка на участъка му. Слѣдъ изслушване на доклада азъ заповѣдахъ:

„Полковникъ Бурмовъ, вземете си двѣтѣ роти и лично поведете частитѣ си въ атака за овладѣване на върха, като разстрѣлвате всѣки, който не ще Ви изпълни заповѣдьта".

Полковникъ Бурмовъ изслуша заповѣдьта ми съ внимание и веднага съ щаба си безъ колебание потегли къмъ частитѣ си напрѣдъ. Пѣхотната прѣстрѣлка и рѣдката артилерийска стрѣлба продължаваха както и по-рано. Надъ окопитѣ, въ които бѣхъ спрѣлъ съ щаба, надхвърквaха рѣдки пушечни куршуми. Слънцето наближаваше да залѣзе. Къмъ 5 ч. 10 м лично отъ началника на 7-а Рилска дивизия по телефона получихъ заповѣдь да прѣдамъ волята на главнокомандующия полковнику Бурмову, щото да вземе всички висши офицери съ частитѣ си, да атакува върха и да го заеме още сега. Слѣдъ 20 м. азъ прѣдадохъ тая заповѣдь писмено, както слѣдва:

Полковникъ Бурмовъ, командиръ на 3-та бригада отъ 7-а дивизия. Позицията.

По заповѣдь на командующи армията вземете всички висши офицери съ частитѣ си, атакувайте върха и го заемете още сега. 3009. 23.X.915 г. 5 ч. 30 м. сл. пл. Отъ позицията.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Заповѣдьта се изпрати съ ординарецъ, понеже телефонната връзка съ частитѣ напрѣдъ се бѣше поврѣдила.

Въ 5 ч. 30 м. пѣхотната прѣстрѣлка утихна значително. Малко слѣдъ това музиката почна да свири „Шуми Марица" придружено отъ гърмовито „ура". Въ дѣйствителность какво ставаше на позицията, не можеше да се разбере — бѣше се вече смръкнало и се чуваха само рѣдки пѣхотни изстрѣли. Подполковникъ Бараковъ, който се намираше при менъ, за подържане нашитѣ пѣхотни части, разпореди батареитѣ му да открияТъ живъ огънь по тила на неприятелската позиция, което се извърши веднага.

Въ 5 ч. 45 м. „урата" и „Шуми Марица" отново се подѣха, но всичко отново замрѣ.

Въ 6 ч. неприятелтъ откри съ всичкитѣ си батареи извънредно силенъ артилерийски огънь по тила на нашитѣ части, видимо за да подържа духа на собственитѣ си части. Неприятелскитѣ рѣдки пѣхотни изстрѣли между това не прѣставаха.

Къмъ сжщото врѣме тукъ на наблюдателния пунктъ пристигна и началникътъ на 7-а п. Рилска дивизия съ щаба си, комуто незабавно докладвахъ направенитѣ разпореждания отъ менъ, изложени до тукъ, и прибавихъ, че телефонното съобщение съ бойната часть, дѣто сега се намира полковникъ Бурмовъ, бѣше прѣкжснато и донесение отъ него за направеното още нѣмамъ. Опити

за говорене по телефона се правѣха всѣки четвъртъ часъ, но не се увѣнчаваха съ успѣхъ. Слѣдъ извѣстно врѣме телефоннитѣ съобщения се възстановиха, обаче, въ тоя моментъ полковникъ Бурмовъ пъкъ не бѣше на телефона и до като го намѣрятъ сжщо се губи значително врѣме. Въ това врѣме по телефона отъ бивака прѣдадоха, че гр. Нишъ е падналъ въ наши ржцѣ, която радостна вѣсть незабавно се прѣдаде до частитѣ на позицията при Криволакъ чрѣзъ станцията на 6-й п. Македонски полкъ.

Къмъ 11 ч. сл. пл. полковникъ Бурмовъ се обади по телефона, че направилъ разпореждания по изпълнението заповѣдьта на главнокомандующия, обаче, до сега още нѣма никакви резултати. Въ това врѣме началникътъ на щаба на дивизията по телефона прѣдаде слѣдната ми заповѣдь на самия полковникъ Бурмовъ:

Позицията — Командиру 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия.

Постройте частитѣ по ротно. Ротитѣ въ взводна колона. Частитѣ да се наредатъ въ три линии, линия отъ линия 40—50 крачки. Така като се построятъ частитѣ, извикайте охотници съ бомби, които първи да се нахвърлятъ въ окопа на противника. Всички други роти и части дружно, еднозрѣменно, безъ никакъвъ шумъ да се вдигнатъ и се хвърлятъ въ окопа на противника. Стрѣлба да не се произвежда никаква. Ура да не се вика. Бърже да се движатъ всички. Внезапно, тихо и бѣгомъ безъ жертви да се влѣзе въ окопитѣ. Войницитѣ да се държатъ единъ за други и така братски да завладѣятъ окопа и изтрѣбятъ неприятеля. Тайна дума „Македония". 23.X.915 г. 11 ч. 25 сл. пл.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ 11 ч. началникътъ на щаба на дивизията води слѣдния разговоръ съ началника на лѣвия участъкъ, полковникъ Колевъ:

Подполковникъ Дървинговъ—Съ началника на дивизията и началника на 7-а дивизия сме на 1000—1300 крачки отъ неприятелския върхъ. Частитѣ тукъ сж достигнали на 20—30 крачки отъ неприятеля. Въ тоя моментъ се устройва атака на върха. Вие съ какво можете да бждете полезни на тая атака? Колко сте далече отъ Пепелище? Не можете ли да завиете рамото и да се явите въ тила? Полскитѣ батареи не могатъ ли да се подадатъ напрѣдъ? Какво наблюдавате за неприятеля? Има ли разстройство въ противника?

Полковникъ Колевъ — Съ двѣ дружини съмъ на 800 крачки отъ Пепелище. Частитѣ сж дошли на откриго. Близо до моста трѣбва да има тетъ де понь. Скорострѣлнитѣ и нескорострѣлнитѣ батареи ще се подадатъ напрѣдъ. Ние сме заходили съ фланга си къмъ Пепелище. Ние сме напрѣдъ, но лѣвиятъ флангъ на полковникъ Бурмовъ е много назадъ. Загубитѣ не ми сж извѣстни, но не вѣрвамъ да сж много.

— Съ пѣхотенъ огънь можете ли да засѣгате моста?

— Не.

— Планинската полубатарея не може ли да излѣзе въ пѣхотнитѣ окопи?

— Тя е въ окопитѣ и стрѣля съ мѣрникъ 4600 м. по гарата.

— Не може ли съ мѣрникъ 3000 м.?

— Не може. Съ мѣрникъ 2200 стрѣля по позицията при Криволакъ.

— Гдѣто Ви се виждаше, че полковникъ Бурмовъ е назадъ, това бѣше 45-й п. полкъ, който е останалъ назадъ. Началникътъ на 7-а Рилска дивизия отстранява командира на тоя полкъ. Утрѣ затвърдете се на заетата позиция. Артилерията прѣвдигнете напрѣдъ.

Нека отбѣлѣжимъ веднага, че разговорътъ по телефона съ 1-а бригада бѣше извънредно труденъ, тъй като едва можеше да се дочува гласа, и прѣдаденото тукъ прѣдставлява само едно кратко резюме.

Полковникъ Бурмовъ пристжпи къмъ изпълнението на заповѣдьта и още при получаването ѝ съобщи, че когато бжде го-

товъ за атаката, ще донесе. Наближаваше часъ 12. Нощьта бѣше съвсѣмъ тъмна. Наши изстрѣли не се чуваха. Усѣщаше се, че частитѣ се приготовляватъ за дѣйствие, но донесение отъ полковникъ Бурмовъ още не се получаваше. Къмъ това врѣме съ началника на 7-а п. Рилска дивизия и щабоветѣ си слѣзохме отъ наблюдателния пунктъ и потеглихме за бивака на щабоветѣ. Началникътъ на 7-а Рилска дивизия съ щаба си излѣзе бърже напрѣдъ, а азъ съ щаба си спрѣхъ на провързочния пунктъ, за да разпитамъ подполковникъ Банова, обаче, оказа се, че послѣднията билъ вече евакуиранъ къмъ Щипъ. Нощната тъмнина бѣше извънредно голѣма. На позицията продължаваха да се чуватъ отдѣлни пушечни и картечни изстрѣли, които често имаха видъ на живи кѫси прѣстрѣлки. Прѣди да пристигна на бивака, чуха се на нѣколко пѫти групи артилерийски гърмежи, обаче какви бѣха тѣ, не можеше да се разбере. На бивака отъ началника на 7-а Рилска дивизия узнахъ, че полкозникъ Бурмозъ му докладвалъ за пропаданието на послѣдната нощна атака и за състоянието на частитѣ, които бѣха подложени въ тая трудна борба на най-тежки изпитания. Докладътъ е билъ доста нерадостенъ, тъй като началникътъ на 7-а Рилска дивизия бѣше извънредно недоволенъ отъ частитѣ и войницитѣ. Съ подобно съдържание полковникъ, Бурмовъ донесе писмено и менъ, обаче, това донесение азъ получихъ сутриньта на 24-й октомврий въ 6 ч. 20 м. Полкозникъ Василевъ, освѣнъ това, ми съобщи, че въ мое разпореждане се дава и 5-й Македонски полкъ за укрѣпявание на главната позиция.

Отъ щаба на 2-а отдѣлна армия, отъ който отъ почване на съсрѣдоточаването нѣ бѣхъ получавалъ никаква телеграма, получихъ слѣдната окржжна:

Подадена Куманово: 21.X.915 г., 3. ч. 20 м. пр. пл.
Приета отъ Щипъ: 23.X.915 г., 12 ч. 20 м. сл. пл.

По заповѣдь. Донесенията да бждатъ пълни. Достигнатитѣ линии съ бой, или безъ бой става. Кои имено части сѫ водили бой. Какво мислите да правите, да прѣдприемате за слѣдующия день въ изпълнение възложената Ви задача. Приведенитѣ до тогава въ извѣстность трофеи, плѣнници. Донесенията непрѣменно да ставатъ своеврѣменно. 198.

Н-къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Краенъ лѣвъ участъкъ. Дружината отъ тоя участъкъ, както се изложи по-рано, излизаше изъ мое подчинение и, види се, прѣди да получи заповѣдьта ми за това, тя донасяше чрѣзъ началника на лѣвия участъкъ по телефона слѣдното:

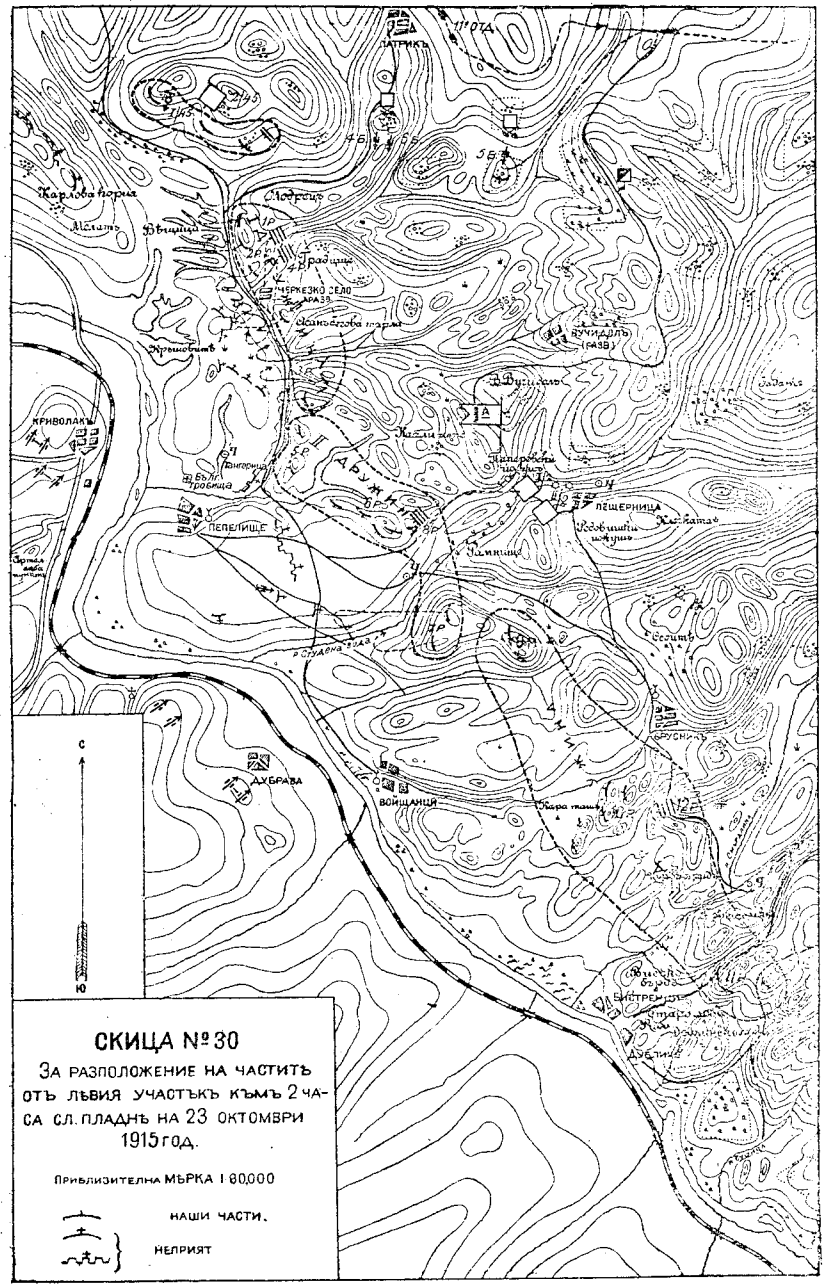
Началникътъ на крайния лѣвъ участъкъ, майоръ Марковъ, донася, че дружината му заема върху Пожареца (споредъ мѣстното население) отъ планината Кончевска — юго-източно отъ село Конче. Той билъ въ свръзка съ 14-й п. Македонски полкъ. Тритѣ взвода конници, които му се прѣдаваха съ оперативна заповѣдь № 3, още не сѫ му пристигнали. 23 X.915 г. 10 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а п. дивизия, Полковникъ Колевъ.

Лѣвъ участъкъ. Какъ проектираше началникътъ на лѣвия участъкъ да развие своитѣ дѣйствия на 23-й октомврий, азъ не знаехъ прѣзъ деня, понеже заповѣдь по бригадата за тия дѣйствия въ щаба не се получи. За направеното прѣзъ деня, освѣнъ разговора, получихъ въ 11 ч. сл. пл. слѣдната телефонограма:

Днесъ противника на позициитѣ си на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при с. Пепелище се атакува отъ повѣрената ми бригада, която напрѣдна до 800—

1000 крачки отъ неприятелскитѣ окопи. Полето около с. Пепелище е укрѣпено съ много окопи и съ нѣколко редути. Окопитѣ сѫ заети съ около 2-3 неприятелски дружини. Днесъ цѣлъ день три моторни лодки сновѣха между

СКИЦА № 30

За разположение на частитѣ отъ лѣвия участъкъ къмъ 2 часа сл. пладнѣ на 23 октомври 1915 год.

Приблизителна мѣрка 1:80,000

наши части.

неприят

двата брѣга на р. Вардаръ между гарата Криволакъ и с. Пепелище. Изгонването на френцитѣ отъ Пепелишката позиция ще бѫде трудно, прѣди да падне Криволашката висота, защото отъ нея се обстрѣлватъ въ флангъ и тилъ настѫпващитѣ пѣхотни части къмъ Пепелище, както се случи днесъ.

Полското артилерийско отдѣление на участъка ми днесъ остана на вчерашната си позиция, понеже пѫтьтъ къмъ новата му позиция още не е готовъ. Утрѣ то ще промѣни позицията напрѣдъ до 1 1/2 клм. То днесъ стрѣля по окопитѣ на Пепелишката позиция и Криволашкитѣ висоти. Планинскиятъ взводъ промѣни позицията си доста напрѣдъ и стрѣля по гарата Криволакъ, по прѣправата съ лодки, по окопитѣ прѣдъ с. Пепелище, по Криволашкитѣ висоти. Нескорострѣлното артилерийско отдѣление бѣ въ движение къмъ позицията си по новостроящия се пѫть. Утрѣ вече ще вземе участие въ боя. Днесъ отъ с. Криволакъ излѣзоха и отидоха къмъ Кавадарци двѣ неприятелски колони, които нѣмаха видъ на разстроени части. Вѣроятно, тѣ сѫ части, които пристигатъ съ треноветѣ на Криволакъ и се товарватъ и се изпращатъ къмъ р. Инджe-кара-су. № 33. Южно отъ с. Патрикъ, 23.X.915 г. 10 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Дѣсенъ участъкъ. Какъ проектираше началникътъ на дѣсния участъкъ да развие атаката на Криволашката позиция прѣзъ деня, азъ знаехъ още на 22-й вечерьта, когато полковникъ Бурмовъ ми докладва на наблюдателния си пунктъ. Заповѣдьта по 3-а бригада за тия дѣйствия, обаче, азъ не получихъ. Слѣдъ полунощь, слѣдъ завръщането ми на бивака, донесение направо отъ полковникъ Бурмовъ сѫщо не получихъ, но отъ началника на 7-а дивизия знаехъ, както се каза по-рано, за неуспѣха на атаката и за състоянието на частитѣ отъ дѣсния участъкъ.

Маневрени войски. Както се изложи и по-рано, съ маневрени войски азъ не разполагахъ. Въ дѣйствителность, обаче, задъ участъка на дивизията въ с. Драгоево имаше единъ полкъ — 5-и п. Македонски полкъ — въ маневрени войски, но тѣ бѣха въ разпореждание на началника на 7-а Рилска дивизия.

Обстановката въ тоя моментъ, къмъ 3 ч. слѣдъ полунощь, прѣдъ менъ се очертаваше, както слѣдва: Частитѣ отъ дѣсния участъкъ бѣха заели съ конни разѣзди лѣвия брѣгъ на Вардаръ отъ устието на р. Брѣгалница до къмъ Хаджидемирци. Частитѣ отъ лѣвия участъкъ бѣха срѣщу Пепелище. Задачата да се завладѣе височината при Криволакъ и да се отхвърли неприятеля отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на Вардаръ и слѣдъ третия опитъ не бѣше постигната. Атакующитѣ части отъ дѣсния участъкъ бѣха твърдѣ много разстроени отъ загубитѣ, които бѣха прѣтърпѣли, и отъ тежкитѣ изпитания, на които бѣха подложени. Държанието на тия части, наблъскани въ едно съвсѣмъ тѣсно пространство, на 30—100 крачки отъ неприятелскитѣ окопи, въ момента ми се виждаше за крайно рисковано. Взето прѣдъ видъ моралното състояние, въ което се намираха сѫщитѣ части при втората атака и отстѫплението имъ вечерьта на 21-й октомврий назадъ на първоначалнитѣ имъ позиции, азъ смѣтахъ, че при една неприятелска контръ-атака тия части не ще могатъ да устоятъ. Какви бѣха дѣйствията прѣзъ деня на 45-й п. полкъ ясни свѣдѣния нѣмахъ. Вѣрвахъ, обаче, тоя полкъ да е сравнително много повече запазенъ отъ 6-й п. Македонски полкъ и 54-й п. полкъ. Въ момента азъ смѣтнахъ, че ако бойниятъ строй на дѣсния участъкъ би могълъ да се направи по-

вече сигуренъ, това може да стане само като се привлече 45-й п. полкъ непосрѣдствено на височината срѣщу Криволакъ и слѣдъ това другитѣ два полка да се отдрѣпнатъ въ полкова подрѫжка. Като позиция за 45-й п. полкъ, азъ смѣтахъ, че най-добрѣ ще бѫде върха, на който бѣше наблюдателния пунктъ на подполковникъ Бараковъ и на който прѣднитѣ склонове бѣха отчасти укрѣпени. При тая обстановка и прѣдъ видъ задачитѣ, които ми се възлагаха съ инструкцията по 7-а Рилска дивизия № 3, въ 3 ч. 45 м. сл. полунощь издадохъ слѣдната заповѣдь до командиритѣ на бригадитѣ:

Днесъ, 24-й октомврий, колонитѣ да се затвърдатъ на удобни позиции, като употрѣбатъ дена за укрѣпяване.

Полковникъ Бурмовъ, слѣдъ като привлѣче 45-й п. полкъ въ свое непосрѣдствено разпореждание, да заеме съ сѫщия полкъ позицията при отдѣлната висота, на която днесъ го заварихъ, като отдрѣпне въ полкова подрѫжка дружинитѣ отъ 54-й и 6-й п. Македонски полкове. Сѫщиятъ да назначи специално прикритие на артилерията при с. Караходжали.

Дружината на майоръ Становъ да се зътвърди на позицията си, като подържа наблюдение по р. Вардаръ въ повѣрения му участъкъ.

Полковникъ Колевъ съ частитѣ си срѣщу с. Пепелище да се затвърди на заетата позиция, като полскитѣ батареи прѣвдигне напрѣдъ, а планинската полубатарея подаде въ лѣво за да обстрѣлва треноветѣ. Сѫщиятъ да продължи заемането съ наблюдателни застави участъка си по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ до Демиръ-капия и да продължи съ 1-й п. Македонски полкъ укрѣпяването избраната позиция на Серка планина.

Началникътъ на артилерията въ участъка на полковникъ Бурмовъ да обстрѣлва рѣдко, както върха заетъ отъ неприятеля, така и неговитѣ батареи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ.

5-й п. Македонски полкъ, който се придава изново въ мое разпореждане, да пристѫпи къмъ укрѣпяване на позицията, споредъ указанията, които ще му дамъ днесъ при пристигането му тукъ. 3010. Позицията. 24.X.915 г. 3. ч. 45 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Освѣнъ това, за укрѣпяване на позициитѣ разпоредихъ да се повика и инженера на дивизията, подполковникъ Иотовъ, който бѣше заетъ прѣзъ миналитѣ дни съ направата на плотове и рекогносцировка на р. Брѣгалница и р. Вардаръ.

Загубитѣ на частитѣ прѣзъ деня сѫ показани въ таблицитѣ на отвъдната страница. Тукъ нека изтъкнемъ, че по-голѣмата часть отъ безъ вѣсть пропадналитѣ трѣбва да се смѣтатъ убити. Слѣдъ отстѫплението на французитѣ на 21-й ноември прѣдъ окопитѣ на неприятелската позиция при Криволакъ въ пространството отъ 20—120 крачки се намѣриха 87 трупа. Отъ тия трупове оказаха се:

Загубитѣ въ проценти трудно се изчисляватъ, понеже знае се по-точно числения съставъ само на 6-й п. Македонски полкъ. 45-й п. полкъ бѣше въ съставъ отъ 2 дружини и една картечна рота, а 54-й п. полкъ отъ 3 дружини и една картечна рота. Приблизително 6-й Македонски полкъ има около 40% загуби въ офицери, 35% загуби въ подофицери и 18% въ войници, 45-й п. полкъ има примѣнително по числения стаставъ отъ 1-й ноември около 30% загуби въ офицери, 25% въ подофицери и 22% въ войници. 54-й п. полкъ не е прѣдставлявалъ свѣдѣние за числения съставъ. Ако, обаче, изчисленията се направятъ точно по числото на бойцитѣ, които непосрѣдствено сѫ взимали участие въ боя и бойната

часть, то процентътъ на загубитѣ въ войницитѣ подлежи да се смѣта не 18 и 22, а значително повече — около 25—30.

Таблица за загубитѣ на частитѣ прѣзъ деня.

ЧАСТЬ	УБИТИ				РАНЕНИ				БЕЗЪ ВѢСТЬ ПРОПАДНАЛИ				ВСИЧКО				ВСИЧКО
	Офицери	Оф. к-ти	Подофиц.	Ед. и ред.	Офицери	Оф. к-ти	Подофиц.	Ед. и ред.	Офицери	Оф. к-ти	Подофиц.	Ед. и ред.	Офицери	Оф. к-ти	Подофиц.	Ед. и ред.	
Дѣсенъ участъкъ																	
6-й п. Мак. полкъ	5	—	9	73	5	1	13	241	—	—	—	70	10	1	22	384	417
45 п. резерв. „	3	1	8	48	2	2	28	382	—	—	—	25	5	3	36	455	499
54 п. „ „	6	2	7	34	3	4	11	132	—	—	—	21	9	6	18	187	220
1-о отд. отъ 7-й арт. полкъ	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2
План. полубатар. отъ 4-а батар.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2-й гаубич. полкъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2-а рота отъ 7-а пион. дружина	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Лѣвъ участъкъ:																	
1-й п. Мак. полкъ	—	1	—	15	1	1	8	64	—	—	—	—	1	2	8	79	90
2-й п. „ „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2-о отдѣл. отъ 7-й арт. полкъ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
План. полубатар. отъ 4-а батар.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Всичко	15	4	24	170	11	8	60	821	—	—	—	116	25	12	84	1107	1229

ЧАСТЬ	По рано показани убити	По рано показани безъ вѣсть пропаднали	По рано показани ранени	ВСИЧКО
Отъ 45 пѣхотенъ полкъ	8	-	...	8
„ 54 „ „	21	15	2	38
„ 6 п. Македон полкъ	21	9	1	31
Неустановени отъ кои части	—	—	—	10
Всичко	50	24	3	87

Изстрѣлянитѣ снаряди. За изстрѣлянитѣ снаряди точни данни има само за артилерийскитѣ части. Даннитѣ за изстрѣлянитѣ патрони въ пѣхотнитѣ части сж твърдѣ ненадеждни. 6-й п. Македонски полкъ е изстрѣлялъ 48,157 патрона и 14 бомби, а 45-й пѣх. полкъ — 181,385 патрона. За 54-й п. полкъ данни нѣма. 1-й пѣх. Македонски полкъ — 35,174 патрона. 2-й пѣх. Македонски полкъ изстрѣляни патрони нѣма.

ЧАСТЬ	Фугасни гранати	Стоманени гранати	Чугунени гранати	Шрапнели	Бризантни гранати	Универсални снаряди	Всичко
Дѣсенъ участъкъ:							
2-а с. с. гаубич. батарея	173	—	69	—	—	—	242
3-а с. с. „ „	95	—	39	—	—	—	134
4-а не с. с. „ „	70	—	18	3	—	—	91
6 а не с. с. „ „	1	48	67	10	—	—	126
1-а с. с. бат. отъ 7 арт. полкъ	—	—	—	185	16	164	365
3-а с. с. бат. отъ 7 арт. полкъ	—	—	—	117	84	64	265
1 2 батар. отъ 4-а план. батар.	—	—	—	?	?	?	320
Лѣвъ участъкъ:							
4-а с. с. бат. отъ 7 арт. полкъ	—	—	—	9	91	2	102
5-а —„— —„—	—	—	—	17	4	5	26
6-а —„— —„—	—	—	—	53	105	32	190
1 2 бат. отъ 4-а план. батар.	—	—	—	?	?	?	180
Всичко	339	48	193				2041

ГЛАВА V.

ПОЗИЦИОННИТѢ ДѢЙСТВИЯ НА ДИВИЗИЯТА ПО ЛѢВИЯ БРѢГЪ НА ВАРДАРЪ.

24-й октомврий.

Затвърдяване на достигнатитѣ позиции.

Сутриньта на позицията владѣеше пълна тишина. Утринната мъгла не бѣше се още цигнала, но врѣмето изглеждаше да бжде добро.

Къмъ 5 ч. пр. пл. въ щаба бѣше се получила слѣдната тайна телеграма:

Донесете телеграфически, какви части дѣйствуватъ срѣщу Васъ, отъ кои пол ове, отъ гдѣ сж пристигнали — отъ Галиполския фронтъ ли, или отъ вжтрѣшностьта на страната. Тия сѣдѣния да се събератъ отъ плѣненитѣ и раненитѣ неприятелски во ници. По заповѣдь. 723.

Н-къ щаба на Дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

Въ 8 ч. 30 м. пр. пл. въ щаба на дивизията пристигна началникъ щаба на 3-а бригада, капитанъ Радевъ, който не слѣдъ много ми докладва слѣдното:

Тая сутринь въ 4 ч. 15 м. ком ндирътъ на бригадата получи слѣдната телефонограма: Утрѣ, 24-й октомврий, тръгнете съ 5-й п. Македонски полкъ по шосето за Криволакъ. Началникъ щаба на бригадата да излѣзе напрѣдъ, за да получи отъ щаба на 11-а дивизия указания за участъка, който 5-й п. полкъ ще укрѣпява".

По този поводъ разпоредихъ, когато полкътъ пристигне тукъ, да се разположи на бивакъ при бивака на щаба, а слѣдъ обѣдъ въ 1 часа командиръть на бригадата съ щаба си и командиръть на 5-й полкъ съ дружиннитѣ командири да бждатъ готови, за да обиколимъ участъка за укрѣпяване.

Къмъ сѫщото врѣме срѣщнахъ началника на 7-а Рилска дивизия, съ когото размѣнихъ слѣдния разговоръ:

Полковникъ Василевъ — Въ вашитѣ разпореждания № 3010 заповѣдвате, полковникъ Бурмовъ да заеме съ 45-й п. полкъ отдѣлната висота, а 54-й и 6-й п. полкове да се отдръпнатъ въ полкова подръжка. Защо напускате спечеления съ вчерашнитѣ боеве теренъ?

Полковникъ Златаревъ — Разпоредихъ това, защото на 21-й октомврий, както Ви е извѣстно, частитѣ пакъ бѣха достигнали на заетитѣ вече позиции, но прѣзъ нощьта не можаха да се задържатъ тамъ, поради голѣмото си разстройство и голѣмитѣ си загуби. Освѣнъ това, държането на толкова части тъй близо до неприятеля слѣдъ неуспѣха, който имахме вчера, смѣтамъ за неудобно, понеже частитѣ, наблъскани на това тѣсно пространство, лесно могатъ да бѫдатъ съ една неприятелска контръ-атака отхвърлени и даже сринати.

Въ това врѣме, началникътъ щаба на дивизията повика по телефона командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия и поведе слѣдния разговоръ, който и веднага ми съобщи:

Подполковникъ Дървинговъ — Частитѣ Ви какъ сѫ разположени сега? Отдръпнаха ли се на отдѣлната висота?

Полковникъ Бурмовъ — 54-й и 6-й п. полкове сѫ на старата позиция, дѣто бѣха вчера прѣди атаката, и смѣтамъ да ги оставя пакъ тамъ, като смѣна само 54-й п. полкъ, но това ще направя, когато 45-й п. полкъ привлѣка тука.

Подполковникъ Дързинговъ—Началникътъ на дивизията удобрява това. Частитѣ да останатъ на сѫщитѣ позиции, на които бѣха и въ миналитѣ дни.

За да изчерпа тоя въпросъ, нека допълна веднага, че вечерьта въ 9 ч. 35 м. по сѫщия поводъ получихъ слѣдното:

Корегирайте разпореждането си № 3010 въ смисълъ, да си останатъ частитѣ на заетитѣ позиции отъ вчерашната атака, понеже спечеления теренъ съ толкова много жертви не трѣбва да се отстѫпва доброволно на противника. № 113. Позиция Криволакъ, 24.X.15 год. 9 ч. сл. пл.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

На което отговорихъ на слѣдния день сутриньта, както слѣдва:

На № 133. Корекцията на заповѣдьта е направена, прѣди заповѣдьта да бѫде изпълнена. Сега частитѣ отъ дѣсния участъкъ се намиратъ на старитѣ си мѣста. №. . . Позиция Криволакъ, 25. X. 15 год. 8 ч. 10 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Утринната мъгла бѣше се вдигнала и врѣмето бѣше добро. На позицията продължаваше да владѣе тишина, нарушавана отъ врѣме на врѣме отъ много рѣдки отдѣлни изстрѣли.

Къмъ 10 ч. 15 м. пр. пл. и по-послѣ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Вчера, слѣдъ като дневната атака, тъй добрѣ подготвена отъ артилерията ни, не можа да се състои, заповѣдахъ съ нощна атака и на всѣка цѣна да се завладѣе неприятелската позиция. Тази атака сѫщо не се произведе. За причинитѣ на непроизвеждането ѝ, а така сѫщо — до коя линия сѫ достигнали частитѣ отъ повѣрения ви участъкъ, не ми е донесено. Донесете веднага за горното. № 123. 24.X.15 г. 10 ч. пр. пл.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Донесение веднага не направихъ, тъй като бѣхъ вече разпоредилъ да се даде въ щаба на 7-а Рилска дивизия прѣписъ отъ донесението на полковникъ Бурмовъ № 105, което и въ момента се направи.

На дивизионния инженеръ отъ 7-а дивизия е възложено завеждането работитѣ по укрѣпяването позицията по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ на линията Соничка-глава — устието на р. Брѣгалница. Дивизионниятъ инженеръ на повѣрената ви дивизия да завежда работитѣ по укрѣпяването на позицията въ повѣрения ви участъкъ. Побързайте съ това укрѣпяване и ми прѣдставете проекта. Оставениятъ въ мое разпореждане 5 й п. Македонски полкъ ви се дава само за работа по укрѣпяване на позицията. № 124. 24.X. 15 год. 10 ч. 5 м. пр. пл.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Потвърдява ви се необходимостьта отъ изпълнението на п. 11-й отъ Инструкцията по 7-а Рилска дивизия № 2 отъ 15-й т. м. относително срочнитѣ донесения въ 6 ч. пр. пл. и сл. пл. ежедневно. № 125. Щабъ при шосето Щипъ-Криволакъ — ю. и. отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До к-ра на 3-а бр. 7-а дивизия, Полк. Бурмовъ, позиция Криволакъ.

Отговорете веднага:

1. Какъ сѫ разположени частитѣ Ви.
2. Привлѣкохте ли 45-й полкъ споредъ заповѣдьта ми.
3. Участвувалъ ли е 45-й полкъ въ нощната атака, и какво е състоянието му.
4. Въ случай на настѫпление на противника, какви мѣрки сте взели за отблъсването му. 24.X.15 г. 10 ч. 40 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ тази сутринь до сега три колони въ съставъ всичко около полкъ пѣхота съ една батарея и обози се отправиха отъ с. Криволакъ къмъ Неготинъ, Кавадарци. Три моторни лодки постоянно прѣхвърлятъ войници отъ с. Криволакъ въ с. Пепелище, гдѣто се загубватъ. Вѣроятно, по скрития пѫть, който минава по брѣга на р. Вардаръ, отиватъ на височината сѣверно отъ с. Криволакъ. Въ 9 ч. 15 м. пристигна на гара Криволакъ единъ дълъгъ тренъ. По неприятелската позиция нищо не се забѣлѣзва, освѣнъ отдѣлни хора и коне. Отъ врѣме на врѣме се чуватъ отдѣлни вистрѣли. № 22. Позиция при Пепелище, 24.X.15 год. 9 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Това донесение, получено въ 10 ч. 55 м. пр. пл., разпоредихъ въ прѣписъ да се прѣдаде и въ щаба на 7-а Рилска дивизия, което и се направи.

Въ 1 ч. сл. пл. се получи слѣдната:

Оперативна заповѣдь по 2-а Отдѣлна армия.

№ 25.

Щабъ гр. Куманово, 24-й октомврий 1915 год. 4 ч. 10 м. пр. пл.

Карта 1 : 210,000.

„Нишъ е овладенъ отъ 1-а армия. Балканската дивизия, прѣслѣдвайки неприятеля къмъ Лѣсковецъ, на 22-й октомврий вечерьта е достигнала линията Вучие—Кукленикъ Ридъ.

Рилската и Македонската дивизии и войскитѣ въ Струмица енергично отблъскватъ атакитѣ на прѣвъзходни англо-френски-сръбски войски на линията Соничка-глава – Криволакъ – Серка планина, — както и по границата, южно отъ Струмица, съ голѣми загуби за неприятеля. Сърбитѣ отъ Нишъ и Лѣсковецъ отстѫпватъ, вѣроятно, къмъ Митровица и Прищина за Черна Гора и Албания. 9-а дивизия отъ 1-а армия ще прѣслѣдва неприятеля прѣзъ Про купле къмъ Куршумлия, а 1-а дивизия ще се съсрѣдоточи около Лѣсковецъ—Власотинци. 2-а армия да продължава да изпълнява дадената ѝ задача и да попрѣчи на сърбитѣ да отстѫпатъ къмъ Черна Гора и Албания.

Заповѣдвамъ:

1. Генералъ-майоръ Бърневъ съ 2-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия, 1-а бригада отъ 3-а Балканска дивизия и 1-а конна бригада на полковникъ Стойковъ съ придаденитѣ имъ части днесъ на разсъмване: да настѫпи най-енергично и рѣшително къмъ Прищина и прѣвари неприятеля въ този пунктъ.

2. Войскитѣ на генералъ Рибаровъ да спратъ настѫплението, гдѣто сѫ стигнали.

3. Рилската и Македонската дивизии съ придаденитѣ имъ части да се затвърдятъ на дадената имъ линия Соничка,-глава — Серка планина, като се укрѣпятъ въ най-скоро врѣме съгласно даденитѣ инструкции.

4. Конната дивизия да изпълнява възложената й задача.
5. Войскитѣ прѣдъ Струмица да продължаватъ да държатъ позициитѣ си.
6. Щабътъ на армията утрѣ заминава Велесъ.

Командующъ армията, Генералъ-лейтенантъ Тодоровъ.
За началникъ щаба, Подполковникъ Вълковъ.

Въ сѫщото врѣме, 1 ч. сл. пл., съ началника щаба, командира на 3-а бригада отъ дивизията съ щаба му и щабъ офицеритѣ отъ 5-й п. Македонски полкъ приспѫпихъ къмъ рекогносцировка на мѣстностьта между стражарницата и с. Хаджиреджепли. Тукъ, слѣдъ подробенъ обмѣнъ на мисли и разглеждания, дадохъ указания за линията и характера на фортификационнитѣ постройки, които 5-й п. Македонски полкъ трѣбваше да укрѣпи.

Съобразно особения топографически характеръ на мѣстностьта и ролята, която можеха да играятъ, укрѣпленията отъ отбранителната линия, която прѣдстоеше да се издигне, раздѣлихъ на три групи: първа група по височитѣ южно отъ с. Енешоба и кота 450, втора — по хребета сѣверно отъ стражарницата и трета — по хребета източно отъ с. Хаджиреджепли и с. Шехоба. По назначението си тия укрѣпления щѣха да съставлявать 2-а главна отбранителна линия въ случай, че неприятельтъ успѣе да отхвърли частитѣ отъ заетитѣ позиции. По строежа си окопитѣ трѣбваше да бѫдатъ дълбоки, снабдени съ блиндажи и богато количество ходове за съобщения, по начинъ щото изгубването на единъ околъ да не значи изгубване на цѣлата позиция. До окопитѣ и напрѣдъ до р. Вардаръ прѣдстоеше, слѣдъ рекогносцировка, да се построятъ коларски пѫтища за изкачване полска артилерия.

Рекогносцировката трая до къмъ 3 ½ ч. сл. пл., слѣдъ което всички се върнахме на бивака, а 3-а дружина отъ 5-й Македонски полкъ потегли за вис. 450 за да приспѫпи къмъ укрѣпяването й. Къмъ дружината се придаде една хелиографна станция, като до командира на дружината се написа слѣдното:

По заповѣдь. Да се назначи офицеръ наблюдатель, който да наблюдава боя на отвѣдния брѣгъ на р. Вардаръ, като ни държи въ течение за хода на боя чрѣзъ хелиографната станция, която Ви се изпраща. Станцията при васъ да влѣзе въ връзка съ хелиографната станция, която се намира при щаба на дивизията и чрѣзъ която може да прѣдавате, когато врѣмето позволява това, а другото врѣме чрѣзъ куриеръ. Хората отъ хелиографната станция зачислете на храна къмъ дружината. № 1448, 24.X.915 г.

Адютантъ на 11-а Мадедонска дивизия, Капитанъ Николовъ.

Прѣзъ врѣме на рекогносцировката на позицията владѣеше изобщо тишина. Прѣзъ това врѣме, къмъ 3 ч. сл. пладнѣ, се получиха и направиха слѣднитѣ донесения:

3010. Избраната позиция на Серка планина днесъ не може да се укрѣпява, защото не ми останаха свободни части за това. Отъ 1-й п. Македонски полкъ и тритѣ дружини сѫ въ прѣдната линия, отъ 2-й п. полкъ една цѣла дружина е въ разходъ: 2 роти сѫ съ капитанъ Тодоровъ къмъ Градецъ, 1 рота прикритие на изпратената на полковникъ Козаровъ скорострѣлна батарея и 1 рота на работа съ пионеритѣ на позиционнитѣ пѫтища. Другата дружина отъ 2-й полкъ е като полкова подържка на 1-й пѣх. Македонски полкъ въ бойната часть, така близо до противника, че никакво движение по позицията е немислимо денемъ, безъ завързване отново бой съ противника. Моля да ми се даде днесъ заблаговрѣмено прѣдстоящата ми задача, за да

мога да направя и азъ своеврѣмено моитѣ разпореждания, които да могатъ да се изпълнатъ прѣзъ идущата нощь. № 37. Позиция при Пепелище, 24.X.15 г. 2. ч. 35 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

По поводъ на горното на слѣдния день разпоредихъ слѣдното:

До ротмистръ Акрабовъ, Лѣсковецъ.

Прѣдайте чрѣзъ летящата си поща полковнику Козарову въ гр. Струмица слѣдната телеграма: Моля съобщете ми най-скоро на прѣдадената ви дружина на майоръ Марковъ Боголюбъ какво назначение сте дали и дали тя ще остане на опрѣдѣления й отъ менъ фронтъ, съ което лѣвия ми флангъ се обезпечаваше, или тя е притеглена отъ Васъ въ друга посока. Това ми е необходимо за да взема нови мѣрки за обезпечението на фланга си. 25.X.15 г. 10 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ

На което на слѣдния день се получи слѣдния отговоръ:

Дружината на майоръ Марковъ има назначение да охранява отъ с. Конче до висотата, която е 5 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ № 323. Костурно, 25 X.15 г. 8. ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 2-а дивизия, Полковникъ Козаровъ.

Въ 3 ч. въ отговоръ на моето запитване, цитирано на стр. 89, получихъ слѣдното писмено донесение:

1. 54-й п. полкъ заема дѣсния участъкъ на позицията, а 6-й Македонски — лѣвия участъкъ срѣщу голѣмата висота.

2. 45-й п. полкъ е привлѣченъ отъ менъ още днесъ, 1 ч. пр. пл., къмъ позицията. Днесъ се намира на височата при наблюдателния пунктъ на подполковникъ Бараковъ, но не въ пълния си съставъ. И сега продължаватъ да пристигатъ отдѣлни команди на позицията.

3. 45-й п. полкъ не участвува въ нощната атака, понеже не сѫ успѣли да получатъ заповѣдьта ми по причина, че телефонътъ е билъ скѫсанъ.

4. Численията му съставъ въ тоя моментъ е: офицери на лице 17, подофицери 58, ефрейтори и редници 503. Убити офицери 4, ранени 5. По свѣдѣние до 8 часа сл. пл. вчера на прѣвързочния пунктъ сѫ минали 200 души ранени долни чинове. Прѣдполага се, че ще има още около 150 души ранени и около 80 убити. Другитѣ войници се пръснали прѣзъ нощьта и сега се завръщатъ. Прѣди атаката на позицията моралното състояние на полка, споредъ донесение на командира му, е било отлично, но въ послѣдствие духа се разколебалъ, като се намѣрили прѣдъ силно-укрѣпения противникъ.

5. Въ случай на настѫпление на противника ще гледамъ да се задържимъ съ съдѣйствието на артилерията на държаната до сега позиция. Маневриране по фланга на тая позиция е почти невъзможно по причина на много стръмнитѣ скатове отъ двѣтѣ страни. Разпоредилъ съмъ да продължаватъ усъвършенствуването на заетитѣ окопи, като съ слаби стрѣлкови вериги се наблюдава и охранява разположението. Напущането на тая висота счетохъ за неудобно, понеже съ владѣнието й напълно отъ противника той ще прѣхвърли артилерия на своята позиция, съ която ще обстрѣлва цѣлия тилъ на сегашната наша позиция по посока на шосето. При все това, продължавамъ да организирамъ и засилвамъ позиция по височитѣ около наблюдателния пунктъ на подполковникъ Бараковъ, кждѣто ще държа единъ полкъ въ мое разпореждане по смѣнно. 54-й п. полкъ ще смѣня отъ позицията на смъркване и ще го оставя въ мое разпореждане на задната позиция. На командиритѣ на полковетѣ съмъ прѣдписалъ да се разположатъ повече въ дълбочина за да се даде възможность на хората да отпочинатъ. На сѫщитѣ съмъ заповѣдалъ да бѣсѣдватъ по-често съ войницитѣ и да ги нахранятъ съ топла храна до като се поокопитятъ. № 110. Позиция Криволакъ, 24.X.15 година.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Малко слѣдъ това получихъ слѣдната телефонограма:

Началникътъ на лѣвия подучастъкъ на бригадата, майоръ Митушевъ, донася днесъ 7 ч. 20 м. пр. пл., че противникътъ съ около една дружина е

заелъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ около Демиръ-капия. Сегисъ-тогисъ е минавалъ съ малки части и отивалъ до селата Коресница и Ибирли. Тази сутринь е почналъ да прѣхвърля малки части, и на лѣвия брѣгъ се окопавалъ. Отъ Демиръ-капия къмъ с.-з. по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ не се забѣлѣзалъ противникъ.

Отъ позициитѣ на бригадата се забѣлѣзва днесъ циркулирането на повече тренове, които стоварватъ войски на гара Криволакъ и ги отправятъ часть къмъ Неготинъ—Кавадарци и часть съ моторни лодки къмъ Пепелище и позицията Криволакъ.

Планинскиятъ взводъ, който имаше назначение да обстрѣлва треноветѣ, е останалъ днесъ къмъ 10 ч. пр. пл. съ 44 снаряди. Изпратенитѣ хора за снаряди, още не били се върнали. № 38. Позиция сѣв. отъ Пепелище, 24.X. 15 год. 2 ч. 20 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Прѣписи отъ тия донесения (№ 110 и № 38) разпоредихъ да се изпратятъ въ сжщия часъ и до щаба на 7-а Рилска дивизия.

На мръкване на позицията бѣше съвършено тихо. Частитѣ отъ дѣсния участъкъ прѣкараха деня на старитѣ си позиции въ устройство и усъвършенствуване на окопитѣ. 45-й п. полкъ бѣше вече привлѣченъ задъ 54-й и 6-й п. полкове. Въ лѣвия участъкъ частитѣ сжщо останаха на достигнатитѣ позиции. Неприятельтъ прѣзъ деня не прѣдприе никаква контръ-атака. Той се държеше доста пасивно, като че ли другадѣ нѣкждѣ бѣше съсрѣдоточено неговото внимание. Но дали и прѣзъ нощьта щѣше да се държи все така пасивно не можеше да се твърди. А между това, нашитѣ части отъ дѣсния участъкъ още се намираха подъ впечатлението на неуспѣшнитѣ атаки. При тая обстановка, за да може да се даде по-голѣма стойкость на бойния строй въ дѣсния участъкъ, азъ смѣтнахъ, че е нуждно да прѣпоржчамъ нѣкои прѣдпазителни мѣрки и да направа нѣкои разпореждания. Въ 6 ч. сл. пл разпоредихъ слѣдното:

До к-ра на 3-а бригада 7-а Рилска дивизия.

Продължете устрояването на частитѣ и засилването на позицията. Недѣйте прѣнебрѣгва грижливитѣ мѣрки за охранение на частитѣ прѣзъ нощьта съ пагрули, секрети, особено къмъ лѣвия флангъ. Въ това отношение прѣдвидливостьта ще бжде гаранция срѣщу изненада. По заповѣдь №... 25.X. 15 год. 6 ч. сл. пл.

Н-къ щаба, Подполковникъ Дървиновъ.

А по устна заповѣдь на началника на 7-а Рилска дивизия и слѣдното:

До к-ра на 3-а бригада отъ 7-а дивизия.

Разпоредете гаубичната батарея отъ с. Караходжали да се прѣмѣсти на височината сѣверно отъ стражарницата съ задача да образува упорна батарея на позицията. Гаубичната батарея да потегли тая нощь и да се разположи на позицията на разсъмване. По заповѣдь №... 25.X.15 год. 6 ч. сл. пладнѣ.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

Въ 6 ч. 45 м. по телефона получихъ слѣдното:

Въ допълнение на досегашнитѣ днешни донесения, донасямъ че отъ пладнѣ до сега на гара Криволакъ отъ къмъ Солунъ пристигнаха 5 трена съ войска и добитъкъ. Колонитѣ се отправиха къмъ Неготинъ — Кавадарци. Забѣлѣзваха се шрапнелни пръскания по лѣвия брѣгъ на долното течение на р. Инжде-кара-су. Командиръть на 3-а дружина донася, че негови пагрули заловили 2 стари турци, които казали, че по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, къмъ Демиръ-капу и с. Баня, което го нѣма на картата, имало три полка неприятелска пѣхота. Днесъ къмъ 3 ч. сл. пл. отъ къмъ Велесъ въ южна посока миналъ аеропланъ, високо летящъ. Къмъ 5 ч. сл. пл. мина

единъ локомотивъ съ тендеръ отъ Криволакъ за Градско. Нашето положение остава сжщото. Войницитѣ днесъ не можаха да се окопаятъ, защото сж много близо до противника и щѣха да привлѣчатъ много силенъ огънь. Инструментътъ, който иматъ, е изключително носимъ и трѣбва да се копае само правъ. Дадохъ заповѣдь 2-й п. Македонски полкъ, който има всичко 5 роти, тази нощь да смѣни 1-а и 2-а дружини отъ 1-й п. Македонски полкъ, които оставатъ въ участъкова подръжка въ мое разпореждане. Точни свѣдѣния за загубитѣ въ досегашния бой нѣма. На прѣвързочния пунктъ сж се явили 69 человѣка, отъ които 17 души тежко ранени — останалитѣ леко. За убититѣ точни свѣдѣния нѣма, но тѣ сж около 30 души. Между убититѣ е офиц. кандидатъ Даскаловъ, а между раненитѣ е подпоручикъ Саракиновъ и офиц. кандидатъ Апостоловъ № 40. 24.X.15 год. 6 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Прѣписъ отъ това донесение разпоредихъ въ сжщия часъ, да се прѣдаде и въ щаба на 7-а Рилска дивизия. Въ 8 ч. по телефона получихъ слѣднитѣ:

Командиръть на ескадрона, който наблюдава долината на Вардара отъ устието на Брѣгалница до Криволакъ, ми донася: 1. Че участъкътъ отъ долината на р. Черна до ст. Градско е заетъ отъ една дружина, 8 орждия и два ескадрона на противника. 2. Дружината се окопавала съ фронтъ на западъ. 3. Наши войски на дѣсния брѣгъ на Вардара не сж забѣлѣзвали. На къмъ Горно и Долно-Чичево се слушала пушечна стрѣлба. №...., 24.X.15 г. 7 ч. сл. п.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Хелиографната станция съ дивизията инстилирана, но моля друга такова съобщаване съ майоръ Митушевъ, който е много далечъ. № 2. 24.X.15 г. 8 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Прѣписъ отъ донесението на полковникъ Бурмовъ изпратихъ до началника на 7-а Рилска дивизия въ 8 ч. 15 м. съ № 1458. Въ сжщото врѣме, 8 ч. 30 м., донесохъ слѣдното:

До началника на 7-а Рилска дивизия, позицията.

Днесъ, 24-й октомврий, частитѣ отъ 11-а п. Македонска дивизия и придаденитѣ къмъ нея части прѣкараха на завладѣнитѣ и заетитѣ по-рано позиции, както слѣдва:

Дѣсенъ участъкъ: Единъ ескадронъ охранява лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ р. Брѣгалница до чифликъ Вардаръ. Дружината на майоръ Станевъ съ една планинска 1/2 батарея заема позиция сѣверно отъ чифликъ Вардаръ съ фронтъ къмъ истокъ на около 1000—2000 крачки отъ противника. Останалитѣ сили на дѣсния участъкъ заематъ позиция отъ с. Караходжали по посока на село Шехобадо рѣката, която минава покрай самото село. Въ Караходжали се намиратъ на позиция една гаубична и една полска батареи подъ прикритието на една рота. Разпоредихъ гаубичната батарея да се прѣмѣсти отъ Караходжали при стражарницата на около 3 клм. сѣверно отъ Караходжали съ задача да съставлява упорна батарея на позицията, 54-й п. полкъ отъ тоя участъкъ заема позиция на 300 крачки отъ неприятелската позиция (върха източно отъ Караходжали). 6-й п. Македонски полкъ се намира източно отъ 54-й п. полкъ сжщо на 200—300 крачки отъ противника. 45-й п. полкъ е съсрѣдоточенъ задъ полковетѣ (54-й и 6-й) при височината сѣверно отъ около 1500 крачки отъ неприятелскитѣ позиции. Останалитѣ батареи сж разположени на лѣво и дѣсно отъ шосето на 1000—1500 крачки задъ 45-й п. полкъ. Частитѣ отъ тоя участъкъ прѣзъ деня се устройваха. Въ тоя участъкъ прѣзъ деня имаше рѣдки пушечни и само нѣколко топовни гърмежи. Тая вечерь продължаватъ окопаването на позицията.

Лѣви участъкъ: Три дружини съ една планинска полубатарея отъ 1 а бригада на 11-й п. Македонска дивизия заематъ позиция на 1000—1500 крачки източно и съ фронтъ къмъ Пепелище. Двѣ полски батареи заематъ позиция около с. Патрикъ. Лѣвиятъ брѣгъ на р. Вардаръ до Демиръ-капия се охранява съ наблюдателни застави отъ сжщата бригада. Юго-западно отъ с. Гарванъ се укрѣпява една дружина и двѣ нескорострѣлни батареи. Двѣ

роти отъ сѫщата бригада настѫпиха къмъ с. Градецъ съ задача да разрушатъ желѣзния пѫть около това село, но нѣмамъ свѣдѣния, какво сѫ направили до сега. Една дружина отъ сѫщата бригада, която имаше задача да заеме Градецъ-планина, се даде въ разпореждане на началника на Струмишкия отрядъ, полковникъ Козаровъ. На сѫщия се изпрати една скорострѣлна полска батарея подъ прикритието на една рота. Частитѣ отъ тоя участъкъ, въ по-голѣмата си часть ангажирани въ бой, нѣматъ достатъчно сили за укрѣпяването на Серка планина. Разпоредихъ поне една дружина, освѣнъ тая при с. Гарванъ, да укрѣпи позиции за участъка на Серка планина. Прѣзъ деня участъкътъ не е водилъ бой. Неприятелътъ е далъ нѣколко серии артилерийски изстрѣли и се е водила съвсѣмъ слаба пѣхотна прѣстрѣлка. Извѣстно ми е до сега, че въ тоя участъкъ отъ вчерашния бой е имало около 100 души убити и ранени.

Полученитѣ свѣдѣния за противника отъ участъцитѣ ви прѣдставихъ въ прѣписи днесъ своеврѣменно. № 1459. 24.X.915 г. Бивакъ западно отъ с. Хаджиреджепли.

Н-къ на 11-а п. Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сѫ стрѣляли само батареитѣ отъ гаубичния полкъ, като сѫ изразходвали всичко 6 чугунени гранати и 15 шрапнели. Въ лѣвия участъкъ 11-о не с. с. артилерийско отдѣление излѣзло на позиция сѣверно отъ Брусникъ и една отъ батареитѣ му хвърлила 4 гранати по треноветѣ, но съ съвсѣмъ кѫси попадения: гранатитѣ достигнали едва до Вардара.

Загуби. Прѣзъ деня частитѣ сѫ имали слѣднитѣ загуби: отъ 6-й п. Македонски полкъ — 3 ранени, отъ 54-й п. полкъ — 6 ранени и 7-й артилерийски полкъ — 1 раненъ.

25-й октомврий.

Изучване участъка между р. Брѣгалница и Криволакъ.

Врѣмето бѣше слабо вѣтровито и хладно.

Сутриньта изпратихъ офицера за поржчки, капитанъ Халачевъ, да направи бѣгла снимка на мѣстностьта въ участъка на полковникъ Колева, като отбѣлѣжи на сѫщата и разположението на частитѣ.

Въ 8 ч. 30 м. пр. пл. съ началникъ щаба, началника на артилерията въ 7-а Рилска дивизия, полковникъ Пушкаровъ, командира на 3-а бригада, началникъ щаба на сѫщата бригада и инженера на дивизията потеглихме за кота 450 и с. Енешоба съ цѣль да рекогносцираме мѣстностьта и укрѣпяването, къмъ което 3-а дружина отъ 5-й п. Македонски полкъ бѣше вече пристѫпила още прѣзъ нощьта.

Пѫтьтъ прѣдставлява една проста козя пѫтека, не особенно работна и доста трудно проходима не толкова поради стръмнинитѣ, отколкото поради каменацитѣ и изронената почва. Долината на рѣкичката, която се спуща къмъ чифликъ Вардаръ, прѣдставлява едно смѣшение отъ низки хълмове, изронени и обривисти брѣгове, малки чукарки, всрѣдъ които, както движението, така и ориентирането сѫ съпрѣгнати съ значителни трудности. Картата 1:210,000, както за другата мѣстность, така и за тая, дава само една обща идея; въ подробноститѣ, обаче, тя е непълна и доста

невѣрна. Мѣстностьта на югъ отъ кота 450 прѣдставлява нѣколко паралелни рида, които се спущатъ къмъ р. Вардаръ. Ридоветѣ сѫ стръмни по склоноветѣ, а полегати и разлѣти по билото, по които почти на всѣкждѣ съ леснина би могла да се движи и полска артилерия. Почвата е покрита съ доста висока изсъхнала трѣва. Мѣстностьта прѣдставлява удобни позиции почти на всѣко мѣсто. Обаче, най-добрата линия, на която съ по-слаби сили би могло да се води по-продължителна отбрана, прѣдставлява водораздѣлната линия при кота 450. Тукъ, на 2 клм. югоизточно отъ кота 450, ние стигнахме къмъ 11 ч. пр. пл. Отъ това мѣсто неприятелската позиция при Криволакъ прѣдставлява единъ пирамидаленъ планински връхъ. Отъ тоя върхъ на югъ се спуща другъ ридъ, който е полегатъ изпърво и твърдѣ стръменъ непосрѣдствено до брѣга на р. Вардаръ. На срѣща тоя върхъ, на 1200—1500 крачки, се издига другъ пирамидаленъ върхъ, но по-низъкъ и който пада въ тила на нашитѣ пѣхотни части отъ дѣсния участъкъ, разположени на 150—300 крачки отъ неприятелскитѣ окопи. Слѣдъ обѣда обиколихме окопитѣ, които 3-а дружина бѣше вече започнала да въздига по височината 450 и на югъ отъ с. Енешоба. Окопитѣ бѣха добрѣ приспособени къмъ мѣстностьта и съ достатъчно траверси. Азъ удобрихъ работата, като посочихъ по-подробно важнитѣ пунктове за послѣдователно укрѣпяване. Командиръть на дружината ми докладва между другото, че въ изпълнение телеграма № 1448 отъ щаба на дивизията, назначилъ подпоручикъ Кузовъ за наблюдатель и да държи връзка съ нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ и че прѣзъ деня изпратилъ три патрула по посокитѣ чифл. Вардаръ, ст. Градско и с. Мушанци съ задача да изучатъ пѫтищата и да установятъ какви наши части има тукъ. На връщане минахъ прѣзъ с. Енешоба, което се намира на сѣдловината на сѣверъ отъ кота 450. Пѫтьтъ отъ послѣдната височина до селото е военен коларски пѫть, правенъ отъ сърбитѣ въ миналата война. Въ бивака на щаба азъ се върнахъ на мръкване. Отъ рекогносцировката останахъ съ впечатлението, че рекогносцираниятъ участъкъ прѣдставлява удобна мѣстность за отбрана и че, макаръ и трудно, все може да се построи коларски пѫть за изкарване на артилерия, както за съдѣйствуване при една евентуална атака на височата при Криволакъ, така и за обстрѣлване на неприятелскитѣ части, които все повече и повече почваха да се движатъ отъ Неготинъ и Кавадарци къмъ р. Черна. Ржководимъ отъ тия съображения, освѣнъ указанията ми по укрѣпяването на позицията, дадохъ заповѣдь, инженерътъ на дивизията да пристѫпи веднага къмъ поправка на пѫтя Уланци — Енешоба за шосето Щипъ — Криволакъ; командиръть на телеграфната рота да построи телефонно съобщение до гористата височина (кота 450) южно отъ с. Енешоба, а командиръть на 3-а пионерна рота, работяща при Енешоба, да рекогносцира пѫтищата отъ Енешоба къмъ шосето Щипъ—Криволакъ. А за да може работата по поправката на пѫтищата да върви по-бърже, рѣшихъ да поискамъ отъ Щипския околийски началникъ необхо-

димото число хора отъ мѣстното население, както ще видимъ въ изложението на слѣдующия день.

Прѣзъ деня въ щаба на дивизията се получили слѣднитѣ донесения и телеграми, прѣписъ на повечето отъ които майоръ Добруджански прѣдставилъ въ щаба на 7-а Рилска дивизия.

Снощи късно ескадронътъ пристигна с. Гаврилъ. Днесъ дневка. Обозътъ остана изъ балкана, ще стигне днесъ. Пѫтьтъ задръстенъ пѣхота, артилерия, обози. Движението бавно. 14. Царевосело, 25.X.15 год. 8 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 11-й ескадронъ дивизионна конница, Майоръ Иотовъ.

Днесъ въ 2 ч. пр. пл. при заемане отъ страна на 45-й пѣх. полкъ мѣстото на 54-й п. полкъ, неприятельтъ откри оржжеенъ и артилерийски огънь, на който нашата артилерия отговори. Слѣдъ това стрѣлбата прѣстана и смѣната се извърши. № 12. Позиция Криволакъ, 25.X.15 год. 9 ч. 15 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Понеже се оказа, че противникътъ има полска артилерия около ст. Криволакъ и южно отъ нея, която артилерия не може да се държи въ респектъ отъ нашата при сегашното ѝ разположение, направете всичко възможно да се приближатъ полскитѣ батареи, ако не всички, то поне една, до лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при колоната на полковникъ Колевъ, за да може да се държи въ респектъ не само неприятелската артилерия, но и да се обстрѣлва станцията Криволакъ и треноветѣ, които пристигатъ на нея. Въ случая на направени шейни отъ греди може да се спуснатъ тѣлата на орждията, колелетата да се прѣнесатъ на ржцѣ. Прѣдницитѣ и раклитѣ могатъ да останатъ назадъ, понеже при всѣка батарея има товарни коне за подвозъ на сандъчетата съ артилерийски патрони. 140. Щабъ височината ю.-и. отъ с. Топликъ, 25.X.15 год. 2 ч. сл. пл.

Н-къ на 7-а дивизия, полковникъ Василевъ.

Тая заповѣдь майоръ Добруджански е прѣдалъ до 1-а бригада незабавно.

Криволакъ — Н-ку Рилската дивизия. Копие — Н-ку Макед. дивизия.

По заповѣдь. Щабътъ на армията днесъ, 25-й того, заминава за Велесъ, гдѣто ще бѫде довечера. Донесенията си изпращайте Велесъ, а началницитѣ на Дунавската и Балканската дивизии да изпращатъ прѣписи отъ донесенията и до началникъ щаба на армията въ Кюстендилъ, гдѣто остава. 1122. Подадена Куманово 25.X.15 год. 9 ч. пр. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Вечерьта старшиятъ адютантъ донесълъ:

Позицията при Криволакъ — До старши адютантъ на 7-а дивизия.

Съобщавамъ за надлеженъ докладъ, че днесъ положението на частитѣ отъ дивизията и придаденитѣ къмъ нея части е неизмѣнно. Въ 3 ч. 30 м. сл. пл. е билъ забѣлѣзанъ единъ биплан, който е летѣлъ надъ неприятелскитѣ позиции по посока Струмица — Криволакъ — Кавадарци. Въ 4 ч. и 15 м. сл. пл. единъ локомотивъ съ единъ вагонъ е заминалъ отъ Криволакъ за с. Градско. Частитѣ прѣзъ цѣлия день сѫ се окопавали. Началникътъ на дивизията е излѣзълъ тая сутринь по позициитѣ и до сега още не се завърналъ. 25.X.15 г. 6 ч. сл. пл. Позиция при Криволакъ.

Старши адютантъ 11-а дивизия, Майоръ Добруджански.

1. Нощесъ смѣнихъ двѣтѣ дружини отъ 1-й п. Македонски полкъ, които бѣха въ прѣдната линия, съ 5 роти отъ 2-й п. Македонски полкъ.

2. Прѣди пладнѣ подадената напрѣдъ планинска с. с. полубатарея въ участъкъ обстрѣлва неприятелскитѣ войници, които се окопаваха прѣдъ фронта на повѣрения ми участъкъ.

3. Къмъ пладнѣ на дѣсния флангъ на участъка ми въ прѣдната линия имаше малка прѣстрѣлка съ французитѣ, които бѣха настѫпили съ малки части, но бѣха отблъснати.

4. На крайния лѣвъ подучастъкъ на майоръ Митушевъ двѣ не с. с. орждия сѫ подадени напрѣдъ за обстрѣлване на ж.-п. линия и циркулиращитѣ тренове. Днесъ много по-малко тренове заминаха отколкото вчера.

5. Майоръ Митушевъ донася, че прѣминаващитѣ при Демиръ-капу на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ френски войски се окопаватъ на височинитѣ между селата Корешница и Человѣцъ. Малки групи френски войници сѫ били въ околнитѣ села за разузнаване или мародерство. Заповѣдахъ му да вземе мѣрки да залови нѣкои отъ тѣхъ въ плѣнъ.

6. Днесъ къмъ 3 ч. 30 м. сл. пл. единъ аероплан, неизвѣстно чий, летѣше отъ къмъ неприятелската страна къмъ нашитѣ позиции и даваше сигнали съ блѣсъци отъ аероплана.

7. По телеграмата отъ 7-а дивизия № 140 разпоредихъ да се снеме една с. с. батарея още напрѣдъ отъ досегашната ѝ позиция и да обстрѣлва съ по-дѣйствителенъ огънь станцията и треноветѣ, които пристигатъ на нея. Тая батарея и до сега обстрѣлваше станцията, но безъ особенни резултати. Подаването, обаче, на тая батарея по-напрѣдъ е рисковано, защото ще бѫде фланкирана отъ неприятелската артилерия, разположена на Криволашкитѣ висоти, находящи се на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ.

8. Разпрѣдѣлихъ по полковетѣ участъцитѣ на първата отбранителна линия за работа по усилването ѝ съ окопи. Нощесъ ще се работи по окопаването. № 43. Позиция сѣв. отъ Пепелище, 25.X.15 год. 6 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Слѣдъ моето пристигане, освѣнъ това, се получиха слѣднитѣ:

№ 141. 25.X.915 г. 7. ч. 20 м. сл. пл.

Получ. 25.X.15 г. — 7 ч. 45 м. сл. пл. Писменно.

Къмъ № 140. По свѣдѣнията на полковникъ Богдановъ, началникъ артилерията на 2-а армия, който въ миналата война е дѣйствувалъ около Криволакъ, има пѫть около с. Патрикъ до с. Пепелище, който, макаръ и труденъ, съ поправка ще позволи да се свалятъ полски батареи чакъ до с. Пепелище. До утрѣ вечерь батареитѣ да сѫ на мѣстото, което имъ е отредено. По заповѣдь. № 141. 25.X.15 год.

Н-къ щаба на 7-а дивизия, Подполковникъ Сирмановъ.

Тая заповѣдь разпоредихъ въ сѫщия часъ да се прѣдаде въ 1-а бригада, което и се направи.

По заповѣдь. При днешната обиколка на началника на дивизията заедно съ началника на артилерията на 2-а армия и началника на инженернитѣ войски въ сѫщата, намѣрено е за полезно да се направи слѣдующето измѣнение въ разположението на артилерията при сегашното положение на войскитѣ въ участъка ви:

1. Скорострѣлната гаубична батарея, която се изтегли отъ позицията си при с. Караходжали, да се върне тази нощь обратно по мѣстата си.

2. На сегашното ѝ мѣсто да се постави една отъ не с. с. гаубични батареи.

3. Скорострѣлната полска батарея при с. Караходжали да се подаде, колко е възможно, по-напрѣдъ къмъ рѣката, за да може съ дѣйствителенъ огънь да се бори съ неприятелската артилерия по дѣсния брѣгъ; да обстрѣлва ж.-п. линия, по която почнаха да се нижатъ малки тренове до ст. Градско и, ако е възможно, да обстрѣлва тилътъ на неприятелската позиция по лѣзия брѣгъ на Вардара. Тази батарея да се окопае добрѣ, като си направи и блиндирани окопи и да се прикрива добрѣ отъ пѣхотни части.

4. Утрѣ ще пристигне една с. с. батарея отъ 16-й артилерийски полкъ (отдѣлението на подполковникъ Сарайдаровъ), която ще се разположи по указанието на подполковникъ Донкова (1-а позиция на 1-а с. с. полска батарея).

5. Слѣдъ като се завърши това размѣстване, планинскитѣ орждия да се прибератъ назадъ и разположатъ задъ с. Драгоево. № 144. Височината ю.-и. отъ с. Топликъ, 25.X.15 г. 8 ч. сл. пл.

Н-къ на артилерията, Полковникъ Пушкаровъ.

Освѣнъ това, по телефона, прѣзъ деня се получилъ слѣдния прѣписъ:

Отъ к-ра на 3-а дружина отъ 1-й п. Македонски полкъ.

До к-ра на 1-а бригада 11-а дивизия.

Вчера слѣдъ пладнѣ въ 2 ч. щомъ пристигнаха 10 конника, изпратихъ единъ раззѣдъ да разузнае по долината на р. Вардаръ къмъ Демиръ-Капу. Снощи разѣздътъ, като се върна, ми донесе слѣдующето: като наближили

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

селото Бистрица, турци отъ това село имъ дали знакъ, че имало въ селото французи. Прѣди да пристигнатъ французи въ селото, тамъ сж дошли 2 кавалеристи да си прибератъ дрехитѣ и снаряжението, които сж оставили на единъ островъ на р. Вардаръ прѣди нѣколко дена, когато се опитвали да разрушатъ ж.-п. линия. Тѣзи кавалеристи, прѣдупрѣдени за идването на французитѣ, сж успѣли да избѣгатъ въ близката гора и слѣдъ малко си ги занесли дрѣхитѣ и снаряжението. Когато французитѣ влѣзли въ селото, нашиятъ разѣздъ се спрѣлъ на извѣстно мѣсто и наблюдавалъ и забѣлѣзалъ, когато французитѣ се връщали, че били 8—9 души. По казването на селянитѣ, обикновено идвали съ прѣводачъ сърбинъ. Тази зарань въ 5 ч. пр. пл. изѣрахъ охотници 60 души съ 2 подофицери да идатъ въ с. Бистрица съ цѣль да разузнаватъ и заловятъ, ако сж дошли французи въ селото за кокошки и яйца. Сжщо съ тѣхъ изпратихъ и единъ разѣздъ до Демиръ-Капу, като прѣдупрѣдихъ командира на 11-а рота, който е въ наблюдателна застава на височината на сѣверъ отъ с. Бистрица съ три взвода, за цѣлта на изпращането на взвода и да му съдѣйствуватъ при нужда. Сега дойде при менъ началникътъ на артилерийското отдѣление, майоръ Димитриевъ, който ми каза да Ви донеса, че поставилъ единъ взводъ артилерия на позиция при воденицата при с. Брусникъ и щѣлъ да откриe пробна стрѣлба по ж.-п. линия. Дадохъ отъ 12-а рота отъ дружината подръжка да прави пѫтя за артилерията. Командирътъ на 2-й взводъ отъ 12-а рота ми донесе съ донесения № № 8 и 9, че единъ отъ патраулитѣ (подвиженъ) по разправянето на селяни, разправя, че противникътъ се окопавалъ отсамъ р. Вардаръ по височината между селата Курешница и Человѣцъ. Около три табура имало при Демиръ-Капу и отъ тѣхъ сж минали части, които се окопавали между казанитѣ села. Горѣказанитѣ позиции били доминирующи на останалитѣ. Сжщиятъ взводенъ командиръ въ 8 ч. и 45 м. пр. пл. днесъ донася: „Ей сега пристигнаха двама турци, които сж спали въ дола прѣдъ насъ, и ми разправиха, че въ с. Курешница минали войски съ три лодки. Треноветѣ прѣнасяли войски и коли. № 25. Пизиция ю.-и. отъ село Брусникъ. 25.X.15 год. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Майоръ Митушевъ.

Прѣписъ отъ това донесение се изпрати и до началника на 7-а Рилска дивизия. Вечерьта, освѣнъ това, се получи отъ командира на 2-а бригада слѣдната телеграма:

Днесъ пристигнахъ гр. Велесъ безъ една дружина, 1ѣ4. Велесъ 25.X.15 г. 9 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сж изстрѣляни отъ гаубичния полкъ: 1 фугасна и 6 чугунени гранати, отъ 3-а с. с. батарея —10 бризантни гранати и отъ 6-а батарея—27 увиверсални снаряди и 6 бризантни гранати. 1 взводъ отъ 4-а батарея отъ 11-о не с. с. арт. отдѣление се подало напрѣдъ при южната окрайна на с. Брусникъ и къмъ пладнѣ открило огънь съ намѣрение да обстрѣлва треноветѣ, обаче, пакъ разстоянието се оказало далечно и взводътъ е билъ обсипанъ съ снаряди отъ неприятелската батарея, разположена на дѣсния брѣгъ на Вардаръ, 1 к. м. западно отъ с. Дубрава, около самия монастиръ. Изстрѣляно било 15 гранати.

Загуби. Прѣзъ деня загуби иматъ слѣднитѣ части: 1-й п. Македонски полкъ — 1 раненъ, 2-й п. Макед. полкъ — 2 ранени и 2-й гаубиченъ полкъ — 2 убити.

26-й октомврий.

Съдѣйствие на нашитѣ части, водящи бой по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ.

Врѣмето бѣше добро. Частитѣ продължиха да се окопаватъ на позициитѣ си. Прѣзъ деня движението на неприятеля по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ бѣше доста усилено. Неговитѣ прѣдни части още отъ зарань се ангажираха въ бой съ нашитѣ части, които настѫпваха отъ Клепе-планина. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ:

Нощьта мина тихо съ малка прѣстрѣлка къмъ дѣсния флангъ на 2-й п. Македонски полкъ. Двѣ орждия отъ 2-о артилерийско с. с. отдѣление още снощи сж смъкнати на напрѣдъ на опрѣдѣленото имъ мѣсто. Вчера командиръ на 2-й п. Македонски полкъ ми донесе, какво по височината 4 клм. сѣверо-източно отъ с. Криволакъ били инсталирани 4 неприятелски орждия срѣщу дѣсния флангъ на нашитѣ прѣдни части. № 45. Позиция южно отъ Патрикъ. 26.X.915 год. 7 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Отъ позицията Криволакъ. Въ 11 ч. 30 м. тази нощь се завърза слаба прѣстрѣлка, прѣдизвикана отъ неприятеля. Нѣколкото орждейни изстрѣли на нашата артилерия накарала противника да замлъкне. Нощьта мина въ абсолютна тишина. Единъ отъ нашитѣ снаряди падналъ въ нашитѣ окопи и е ранилъ тежко единъ нашъ войникъ. № 14. Позиция при Криволакъ, 26.X.915 г. 5 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Съдържанието на тия сутринни донесения се прѣдаде въ щаба на 7-а дивизия въ 7 ч. 45 м. пр. пл. въ прѣписъ. Къмъ сжщото врѣме отъ щаба на 3-а бригада отъ 7-а дивизия се получи слѣдната:

Наредба по 3-а пѣх. бригада отъ 7-а пѣх. Рилска дивизия.

№ 2.

Позиция Криволакъ, 25-й октомврий 1915 годинл.

Карта 1:210,000.

§ 1. За усилване въ фортификационно отношение позицията отъ село Караходжали включително до висотата, западно отъ с. Шехоба, командиръ на 54-й п. полкъ да я подѣли на 3 участъка: 1. Дѣсенъ участъкъ, подпоручикъ Яневъ, с. Караходжали и висотата западно отъ нея; 2. Центъръ, майоръ Минчевъ, отъ пѫтеката при наблюдател. пунктъ до долината източно отъ с. Караходжали и 3. Лѣвъ участъкъ, поручикъ Кокошковъ, отъ пѫтеката при наблюдателния пунктъ до височината западно отъ с. Шехоба,

§ 2. Общото ржководене на работитѣ въ фортификационно отношение се възлага на командира на 2-а пионерна рота.

§ 3. Профила на постройкитѣ да се доведе до 1·40 м., като се устроятъ бойници и се дефилиратъ противъ шрапнелния огънь съ блиндажи.

§ 4. Шансовъ инструментъ да се получи отъ отдѣлението отъ инженерния паркъ, находяще се на позицията.

§ 5. Командирътъ на пионерната рота съ една пѣхотна рота да организира отбраната на позицията, която лично му се указа отъ командира на бригадата по висотитѣ източно и западно отъ стражарницата.

§ 6. Материалъ за блиндажитѣ да се достави отъ близкитѣ села.

Приложение 1 скица.

Н-къ щаба на бриг., причис. къмъ Генер. щабъ, Капитанъ Хесапчиевъ.

Къмъ 10 ч. 30 м. пр. пл. се получи и разпореди слѣдното:

Командирътъ на 11-о не с. с. артилерийско отдѣление ми донася, какво въ лѣво отъ нашия лѣвъ подучастъкъ на ст. Демиръ-капу съ биноклъ е забѣлѣзалъ бивакъ на повече отъ полкъ.

Сжщиятъ моли да му се съобщи мѣстонахождението на парковия взводъ на повѣреното му отдѣление за набавяне снаряди, № 48. Позиция южно отъ с. Патрикъ, 26.X.915 год. 9. ч. 45 м пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а Мак. дивиз., Полковникъ Колевъ.

К-ру 8-о не с. с. полско артил. отдѣл. Подполковникъ Божиловъ—Щипъ.

Отдѣлението Ви да отпѫтува веднага отъ Щипъ за Лѣсковица и влѣзе въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, а Вий се явете при щаба на дивизията. 1474. 26.X.915 год.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На пладнѣ командирътъ на 5-й пѣх. Македонски полкъ по хелиографа получи слѣдното донесение отъ командира на 3-а дружина отъ полка, изпратена да окопава височитѣ при Енешоба:

Отъ наблюденията, правени лично на боя, който се води по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, забѣлѣзвамъ, че той се води по-близо до р. Църна (Ндже-кара-су) и се чуватъ пушечни вистрѣли покрай р. Вирдаръ. Ако би имало една наша батарея около с. Уланци, би принесла голѣма полза на нашитѣ, защото ще може да бие неприятелската батарея въ тилъ. Изпращамъ усиленъ офицерски патраулъ за наблюдение по посока къмъ с. Уланци, № 14. Бивакъ на вис. до високитѣ дървета, 26.X.915 год. 10 ч. пр, пл.

Майоръ Робевъ.

Къмъ прѣписа отъ това донесение, който веднага изпратихъ до началника на 7-а Рилска дивизия, добавихъ слѣдното:

„Смѣтамъ, че ще бѫде отъ сериозна важность да разпореда планинската полубатарея отъ участъка на майоръ Станевъ съ една рота отъ 5-й Македонски полкъ да достигнатъ селото Уланци и да съдѣйствуватъ на нашата колона, която дѣйствува срѣщу Кара-су. Моля разпореждането Ви", № 3019. 26.X.915 год. — О ч. 15 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Слѣдъ това разпоредихъ и получихъ слѣдното:

До началника на 7-а дивизия. Позиция при Криволакъ.

Началникътъ на лѣвия участъкъ, полковникъ Колевъ, ми донася, че на станция Демиръ-капу се забѣлѣзвалъ неприятелски бивакъ на повече отъ полкъ пѣхота. 3021. 26.X.915 год.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3-а бригада отъ 7-а дивизия. Позиция при Криволакъ.

Изпратете незабавно планинската полубатарея при майоръ Станевъ подъ прикритието на единъ пѣхотенъ взводъ прѣзъ влашкитѣ колиби (не нанесени на картата) за с. Уланци, за да съдѣйствува на атаката, която се води на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ до р. Кара-су. Разпоредихъ една рота отъ дружината на 5-й п. Македонски полкъ при с. Енешоба да посрѣщне батареята при влашкитѣ колиби. На ротния командиръ е дадена задачата за дѣйствията. Полубатареята ще бѫде подчинена на ротния командиръ капитанъ Казанджиевъ. 3022. 26.X.915 год. — О ч. 45 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада 7-а Рилска дивизия, Позицията.

Прѣдложете на командира на ескадрона отъ участъка Ви да не се събира за нощуване въ с. Орта-махле, а да се държи въ непосрѣдствена близость съ ротата и полубатареята, които сѫ изпратени въ с. Уланци. Разузнавателнитѣ му елементи да нощуватъ тамъ, дѣто ги завари нощьта, а не да се събиратъ дори въ Орта-махле, както бѣше до сега. 3023. 26.X.915 г.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а дружина отъ 5-й п. Македон. полкъ.

Изпратете ротата на капитанъ Казанджиевъ до влашкитѣ колиби съ водачъ, влаха при дружината Ви, за да посрѣщне една планинска полубатарея. Ротата да изпрати патрули за своевременното посрѣщане на полубатареята, която тръгна южно отъ с. Караходжали. На ротата съ полубатареята се дава задача да заеме с. Уланци и да дѣйствува съ огънь въ флангъ и тилъ на неприятеля, който води бой съ нашитѣ войски по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ около р. Кара-су. Ротата да вземе съ себе си необходимия за окопаването й шансовъ инструментъ. 26.X.915 г. 1 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 1-а бригада, 11-а дивизия, Позицията.

Планинската полубатарея, която е при Васъ, понеже нѣма снаряди, довечера да отпѫтува за с. Драгоево, а снарядитѣ, колкото има, да изпрати на полубатареята, която е въ с. Уланци. 3024. 26.X.915 год. 3 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До сѫщия се съобщи, къмъ сѫщото врѣме, че се дава въ негово разпореждане конния взводъ на ротмистъръ Акрабовъ, находящъ се въ село Лѣсковица, а малко по-късно — че се изпраща инструменти и инженернитѣ материяли на едната трета отъ инженерния паркъ.

Днесъ въ 3 ч. и 30 м. сл. пл. прѣмина единъ тренъ отъ ст. Криволакъ за ст. Градско, безъ да бѫде обстрѣлванъ отъ нашата артилерия при Караходжали. Запитани по това, отговарятъ по телефона, че разтоянието било голѣмо и снарядитѣ не достигали, когато въ боя на 23-й того сѫщитѣ батареи стрѣляха по батареята на противника, която бѣ много по-далечъ отъ желѣзната линия. По това може да се заключи, че батарейнитѣ командири при с. Караходжали нѣматъ наблюдения и до сега не знаятъ, че линията минава до самия дѣсенъ брѣгъ на р. Вардаръ. Да се прѣдупрѣдятъ батарейнитѣ командири, че ако и за напрѣдъ пропустнатъ необстрѣлянъ тренъ, ще бѫдатъ твърдѣ строго наказани. № 149, 26.X.915 год. 4. ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Съдържанието на това прѣдписание се прѣдаде на началника артилерията въ дѣсния участъкъ, подполковникъ Донковъ, въ 6 ч. 15 м. сл. пл.

До командира на 3-а бригада 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

За да се подържа по-дѣятелна връзка между вашия участъкъ и тоя на полковникъ Колева, разпоредете да се постави една наблюдателна застава на лѣвия ви флангъ къмъ с. Шехоба. Заповѣдано е полковникъ Колеву да постави такава застава на дѣсния си флангъ. Двѣтѣ застави да бѫдатъ въ връзка помежду си и съ съотвѣтнитѣ участъци. По заповѣдь. №.... 26. X. 15 год. 6 ч. 15. м. сл. пл.

Началникъ щаба на 11-а п. дивизия, Полковникъ Дървиновъ.

Отъ командира на 3-а бр, отъ 2-а дивизия.

Прѣзъ цѣлия день се води само артилерийска прѣстрѣлка. № 327. с. Костурно. 25. X. 915 г., 5 ч. 40 м, сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада 2-а дивизия, Полковникъ Козаровъ.

Отъ командира на 3-а бригада 7-а дивизия.

1. Днесъ прѣдъ фронта и фланговетѣ на 3-а бригада не се случи нищо особенно. Засилването на позицията въ фортификационно отношение продължава.

2. Къмъ 2 ч. сл. пл. прѣдъ фронта на 45-й и 6-й п. полкове летѣлъ неприятелски аеропланъ идящъ отъ къмъ Удово за къмъ Велесъ. Отъ къмъ ст. Криволакъ за къмъ ст. Градско е заминалъ тренъ съ около 20 вагона.

3. Командирътъ на ескадрона, наблюдаващъ долината на Вардара, донася: 1. Че къмъ станция Градско се водѣлъ бой и се чувало „ура". 2. Че неприятелски разѣзди шарѣли по дѣсния брѣгъ на Вардара. 3. Че при с. Лугобовци се строелъ салъ, който щѣлъ да бѫде готовъ днесъ въ 3 ч. сл. пл.

4. Разѣздитѣ отъ лѣвия брѣгъ на Вардара още не влѣзли въ връзка съ нашитѣ войски отъ дѣсния брѣгъ на Вардара. № 123. 26.X.15 г. 5 ч. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Отъ позицията сѣверно отъ с. Пепелище.

Днесъ въ положението на бойния ми участъкъ нѣма нищо особено. Днесъ наблюдавахъ лично движението на противника отъ нѣколко пунктове на линията на охранението и забѣлѣзахъ слѣдното: пристигнаха два трена отъ ст. Удово на ст. Криволакъ и разтовариха една планинска батарея, която замина по шосето за Неготино, обозни кола и товарни коне. Прѣправата прѣдъ Вардаръ между Криволакъ и Пепелище става на плотове съставени отъ 2 сака и става по опънато между двата брѣга вѫже. Въ тия селове се товарятъ освѣнъ хора и товарни коне. Голѣмиятъ мостъ на Вардаръ при Криволакъ е разваленъ нв 2 устоя, а дали има по-горѣ ото него мостъ на понтони не се вижда. Вѣроятно е, обаче, да има такъвъ.

Днесъ къмъ 2 ч. неприятелски двѣ батареи отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ, надъ Криволакъ, обстрѣлваха съ петь урагана нашия планински взводъ, позицията на когото откриха и му нанесоха чувствителни загуби. Стрѣляха и по издадения напрѣдъ полски взводъ, който имаше назначение да обстрѣлва гарата, но не му нанесоха загуби. Обстрѣлваха сѫщо безрезултатно и нашитѣ пѣхотни позиции въ прѣдната линия. Прѣднитѣ ни позиции, до които достигнахме въ сражението на 23-й того, сѫ много напрѣдъ до самото поле и на нѣкои мѣста сѫ много близо до сръбскитѣ, напримѣръ до 100—150 крачки. На крайния лѣвъ подучастъкъ на бригадата, дъужината на майоръ Митушевъ е много разстѣгната и на всѣкждѣ слаба. Днесъ единъ взводъ отъ тая дружина билъ изпратенъ на рекогносцировка въ с. Бистренци, гдѣто се е билъ срѣщналъ съ взводъ около 40 души френски войници, атакувалъ ги и прогонилъ отъ селото. Отъ нашия взводъ имало 3 ранени, а отъ неприятеля, по казването на турцитѣ, имало 9 убити и повече ранени. Утрѣ ще отида да огледамъ и него учасъкъ и ще корегирамъ разположението му. Противникътъ продължавалъ да се прѣправя на лѣвия брѣгъ при Демиръ-Капу, да се укрѣпява между с. Корешница и Человѣцъ. Укрѣпяването на нашата позиция се работи нощѣ. Тая нощь то ще продължава, но е необходимо да ми се изпрати шансовъ инструментъ, защото съ много малко такъвъ разполагаме. № . . . 25. XI. 15 год. 6 ч. 40 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ К о л е в ъ.

Отъ командира на 3-а бригада 7-а дивизия.

1. Пратена е застава къмъ с. Шехоба още на 24-й октомврий.

2. Планинската полубатарея е тръгнала днесъ за с. Уланци въ 3½ — ч, 4 сл. пл. № 42. 26. X. 15 год. 7 ч. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковнисъ Б у р м о в ъ.

Получ. 26.X.915 г. — 8 ч. сл. пл. По хелиографа.

Пжтя отъ шосето за Ортамахле може да се поправи за слизане на полска артилерия. Моля да се поискатъ по телефона отъ инженерния паркъ всичкитѣ ломове и 400 кирко-лопати и утрѣ може да се почне разчистването на мжчнитѣ мѣста. Ще сѫ нуждни около 500 работници. Отъ Ортамахле до Енешоба пжтя сѫщо може да се използува съ малки поправки Споредъ показването на двама артилеристи, отъ Енешоба до брѣга имало добъръ пжть. Утрѣ ще изслѣдвамъ пжтя отъ Енешоба прѣзъ Чешме-дере и Топликъ. 249.

Инжинеръ на дивизията, Подполковникъ И с т о в ъ.

До околийския началникъ въ гр. Щипъ.

Прѣдлагамъ Ви, Господинъ Началникъ, да разпоредите да се събератъ около 400 души работници отъ мѣстното население изъ околията Ви за направа пжтища за позициитѣ при Криволакъ. Хората да сѫ снабдени съ свои инструменти (кирки, мотики, лопати, ломове) и за по 3 дена хлѣбъ. Работницитѣ ще се доведатъ на позицията отъ войницитѣ, които ще Ви се изпратятъ. 1501. 26. X. 915 г. 9 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

До коменданта на гр. Щипъ.

Прѣдлагамъ Ви, Господинъ Поручикъ, да разпоредите да се събератъ 250 души граждани отъ гр. Щипъ за направа на пжтища за позициитѣ при Криволакъ. Хората да сѫ снабдени съ свои инструменти (кирки, мотики, лопати, ломове) и за по три дена хлѣбъ. Работницитѣ ще се доведатъ на позицията съ войницитѣ, които ще Ви се изпратятъ. 1502. 56.X.15 г.—9ч сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

Отъ командира на 3-а дружина на 5-й Македонски полкъ.

По частни свѣдѣния отъ хора отъ 9-а рота (капитанъ Казанджиевъ), дошли за храна при дружината, узнавамъ, че изпратената къмъ с. Уланци планинска полубатарея е открила днесъ къмъ 4 ч. сл. пл. огънь по бивацитѣ на обозитѣ на противника по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и е всѣла паника, обстрѣлвала и трена, който е пристигналъ на ст. Градско, но той избѣгалъ назадъ. Подробности ще донеса слѣдъ получаването донесението. което очаквамъ. № 20. Висота ю.-и. отъ кота 458, 26.X.15 год. 8 ч. сл. пл.

Майоръ Р о б е в ъ.

Въ 9 ч. 30 м. сл. пл. за положението прѣзъ деня прѣдставихъ съ № 3032 прѣписъ отъ донесенията на началницитѣ на участъцитѣ № № 123, 42 и донесението на началникъ Колевъ отъ 6 ч. 40 м. сл. пл. Освѣнъ това, прѣзъ деня се получиха и слѣднитѣ:

Отъ щаба на партизанския отрядъ (3-а бригада 11-а Мак. дивизия).

По заповѣдь. Въ допълнение на рапорта № 289 донася се за свѣдѣние слѣдното: Източната група въ състави 5 взвода е прѣминала линията Соничка глава — Плетваръ и е влѣзла въ връзка съ партизанския взводъ, дѣйствующъ въ Кожухъ планина. Единъ взводъ е между Прилѣпъ и Соничка глава, другъ взводъ е на шосето Прилѣпъ — Кавадарци; два взвода сѫ минали срѣдното течение на р. Индже-Кара-Су и сѫ въ посока на Демиръ-Капу балканъ. По донесенията, въ Кавадарци къмъ 23-й т. м. имало 3,000 французка войска; при моста на р. Индже-Кара-Су въ Шивецъ имало 3 орждия и едно орждие при моста с. Возарци. Фронта Плетваръ — Соничка глава билъ силно укрѣпенъ и заетъ отъ 5—6 хиляди сърби, отъ които голѣма часть четници сърбомани отъ мѣстноста Азотъ, съ 3—4 орждия. Въ Прилѣпъ имало около 1 рота сърби. На 23-й т. м. между Прилѣпъ и Кавадарци сновѣли автомобили. на 26-й того въ 2 ч. сл. пл. се даде въ разположение на командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия щипския партизански взводъ отъ 34 человѣка съ цѣль да дѣйствува нощно врѣме въ посока. Вардаръ чифликъ — Пепелище; да го безпокои, като напада охранителнитѣ му части и да хване плѣнници. № 17. с. и. отъ с. Карасаидъ. 26.X.15. г.

Н-къ на разузнавателната секция, Капитанъ П а н о в ъ.

Прѣписъ отъ това донесение се изпрати и въ щаба на 7-а Рилска дивизия.

Положението на частитѣ около Струмица е слѣдното:

1. Дружина отъ 2-й Македонски полкъ зема с. Конче до висотата 5 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ, а отъ тамъ до кота 895 се заема отъ двѣ роти отъ 14-й п. Македонски полкъ. Отъ 895 до Злешово се заема отъ 6 роти. Отъ Костурно до кота 1075—отъ 22 роти; двѣ роти въ бригадата подрѣжка разположени въ с. Злешово.

2. Пограничнитѣ дружини сѫ комплектувани съ хора необучени и въоржжени съ бердановски пушки, за които нѣматъ достатъчно патрони и нѣма отъ дѣ да се вематъ и за това на тѣхъ, освѣнъ наблюдение на фланговетѣ, нищо друго не може да имъ се възложи. 5-а погранична дружина наблюдава източно отъ с. Конча по посока на Серка планина, а 4-а погранична дружина наблюдава участъка отъ кота 1075 до гръцката граница.

3. Западно отъ насъ е 11-а пѣх. Македонска дивизия, а източно — 6-а погранична дружина.

4. Свѣдѣния за противника оставатъ сѫщитѣ, донесени съ телеграма № 303 отъ 23-й того съ допълнение, че днесъ се заловиха двама плѣнници англичани, каквито до сега срѣщу насъ нѣмаше.

5. Почти половината отъ 14-й п. Македонски полкъ е попълненъ съ служили само 21 дена. 321. 15. X. 915 г. 10 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада отъ 2-а дивизия, Полковникъ К о з а р о в ъ.

Една дружина отъ 4-й полкъ слѣдъ успѣшенъ бой зае гр. Тетово. Другитѣ двѣ дружини отъ сѫщия полкъ сѫ въ Велесъ. 3-й Македонски полкъ днесъ заминава за Клепа планина. 165. Велесъ, 26. X. 15 год. 5 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 2-а бригада, Полковникъ К ю р к ч и е в ъ.

И з с т р ѣ л я н и с н а р я д и. Прѣзъ деня сѫ изстрѣляни въ дѣсния участъкъ отъ 1-а и 3-а полска с. с. батареи 3 гранати и 22 шрапнела, отъ 2-а гаубична батарея — 6 фугасни и 56 чугунени гранати, отъ 3-а — 2 шрапнела, отъ 4-а — 7 шрапнела и отъ 6-а — 3 чугунени гранати и 3 шрапнела.

З а г у б и. Прѣзъ деня загуби има само 2-й гаубиченъ полкъ — 1 убитъ. Освѣнъ това, прѣзъ деня планинската полубатарея отъ лѣвия участъкъ е имала загуби въ коне — убити 6 и ранени. 8.

27-й октомврий.

Изучване неприятелската позиция при Криволакъ отъ изтокъ.

Нощьта мина тихо. Положението остана неизмѣнено. Въ 8 ч. пр. пл. съ началникъ щаба и офицера за поржчки тръгнахъ прѣзъ с. Хаджиреджепли за обикаляне позицията отъ лѣвия участъкъ и рекогносциране неприятелската позиция при Криволакъ отъ изтокъ. Висотитѣ бѣха покрити съ мъгла. Пжтеката отъ бивака на щаба за с. Патрикъ минава отъ сѣверна страна на с. Хаджиреджепли. Тя върви край и подъ самото било на Серка планина. Посоката е доста удобна за движение и съ малко усилия може да се направи добъръ коларски пжть. Южно и източно отъ с. Хаджиреджепли 2-а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ бѣше вече почнала още отъ прѣди два дена окопаването на даденя й участъкъ и бѣше направила доста голѣма часть отъ пжтеката къмъ Патрикъ година за движение по нея на артилерия. Въ 10 ч. пр. пл., прѣди да наближа с. Патрикъ, по конникъ отъ щаба на дивизията получихъ слѣдното:

Днешната мъгла твърдѣ много благоприятствува за нахвърляне и заемане на неприятелската позиция при Криволакъ. Донесете, разчитате ли на войницитѣ отъ Вашата дивизия да извършатъ това дѣло, за да се пристжпи къмъ изпълнение, като имате на разположение и 1—2 дружини отъ 5-й Македонски полкъ. № 156. 27. X. 15 год. 8 ч. 30 м. пр. пп.

Началникъ 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

На това питане азъ отговорихъ слѣдното:

Отъ с. Патрикъ до Н-ка на 7-а Рилска дивизия при с. Топликъ.

Мъглата при нашата обстановка не е надеженъ факторъ за сполучливо извършване на една внезапна атака. Съ използуване подстжпитѣ частитѣ могатъ да додатъ близо до неприятеля и когато има слънце. Обаче минаването откритото пространство на послѣднитѣ 150—200 крачки безъ да бждатъ унищожени картечницитѣ на неприятеля и безъ да бжде той разколебанъ, е, както се видѣ отъ миналитѣ атаки, дѣло безъ сериозенъ шансъ за успѣхъ. Излизането отъ строя по 20 офицери отъ всѣки полкъ трѣбва да ни кара да бждемъ прѣдвидливи, защото, ако дѣлото не можа да се увѣнчае съ пълненъ успѣхъ въ миналитѣ дѣйствия и подъ прикритието на нощьта, толкова по-малко ще стане това сега, когато мъглата гу се вдига, ту се спуща и разпръсва. Частитѣ сж на мѣстата си. Послѣднитѣ два дена се употрѣбиха за укрѣпяване позицията и устройване частитѣ. Азъ обикалямъ и лѣвия участъкъ сега. По тоя начинъ ще изуча обстоятелствено мѣстностьта и разположението на неприятеля въ неговия укрѣпенъ тетъ де понъ.

Полковникъ Златаревъ.

Между това, оставениятъ въ щаба старши адютантъ, майоръ Добруджански, слѣдъ получаването прѣдписанието отъ началника на 7-а Рилска дивизия № 156, смѣтайки въпроса за твърдѣ важенъ, а себе си некомпетентенъ да го разрѣши, повикалъ лично на телефона началницитѣ на участъцитѣ и донесълъ както слѣдва:

До старши адютантъ на 7-а дивизия. Позиция Криволакъ. Екстренна.

Началникътъ на дивизията замина тази сутринь къмъ позициитѣ на 1-а бригада. Изпратихъ конникъ да го настигне и му прѣдаде прѣдписанието отъ щаба на 7-а дивизия, съ което се пита, разчита ли на войницитѣ, за да се използува мъглата за една атака. Разчитамъ, отговоръть да се получи едва слѣдъ 2—3 часа. Ще прѣдамъ това прѣдписание и по телефона до 1-а бригада, но и то не бжде получено отъ началника на дивизията по-рано отъ 3 часа. Ще питамъ бригаднитѣ командири по сжщия въпросъ

и тѣхното мнѣние ще Ви прѣдамъ веднага, за да може Вашиятъ щабъ да вземе самъ рѣшение, понеже такъво отъ началника на дивизията (11-а) скоро не се очаква, а благоприятчиятъ моментъ съ вдигането на мъглата ще бжде изпустнатъ. 3033. 27-й октомврий 1915 год. — 9 ч. 9 м. пр. пл.

Старши адютантъ 11-а дивизия, Майоръ Добруджански.

До старши адютантъ 7-а дивизия. Позиция при Криволакъ.

Къмъ № 3033. Питахъ бригаднитѣ командири. Получихъ слѣднитѣ отговори:

1. Отъ господинъ полковникъ Бурмовъ: „Сега вече достатъчно врѣмето се разясни. Ще питамъ полковитѣ командири и тогава ще Ви отговоря. Важното е духътъ...“.

2. Отъ господинъ полковникъ Колевъ: „Войницитѣ сж разстѣгнати. Трѣбватъ около 3 часа, за да се събератъ и сгжстятъ за дѣйствие при мъгла, а до тогава не сме сигурни, че мъглата ще стои. Духътъ е добъръ“. 3034. 27. X 915 г. — 9 ч. 35 м. пр. пп.

Старши адютантъ 11-а дивизия, Майоръ Добруджански.

До като е траяло това разучване, въ щаба се получили слѣднитѣ:

Понеже дѣйствието на планинската полубатарея, изпратена съ една рота къмъ с. Уланци, е отъ голѣмо значение за лѣвия флангъ на войскитѣ на полковникъ Писинова, разпоредете командуването на тая рота и полубатарея да се повѣри на единъ дружиненъ командиръ. Направете всичко възможно да се узнае, до гдѣ е достигнала тази полубатарея и щото днесъ непрѣмѣнно тя да прояви своитѣ дѣйствия. По заповѣдь. 153. 27. X. 915 г. — 8 ч. 30 м. пр. пл. Щабъ позиция югоизточно отъ с. Топликъ.

Н-къ щаба на 7-а дивизия, Подполковникъ Сирмановъ.

Прѣписъ отъ това прѣдписание съ № 3035 въ 10 ч. пр. пл. майоръ Добруджански изпратилъ до командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия. Нека отбѣлѣжа тука, че изборътъ на капитанъ Казанджиевъ, за дѣйствуване при с. Уланци, въ случая бѣше съвършено сполучливъ. Тоя офицеръ бѣше добрѣ познатъ на началникъ щаба на дивизията и, както се видѣ отъ послѣ, оправда напълно и безукорно това довѣрие.

Отъ к-ра на 3-а дружина. Хелиограма.

Отъ к-ра на 5-й Мак. полкъ.

Донесението ми № 13, изпратено снощи 8 ч. 30 м., не Ви е било прѣдадено на врѣме. Пжть отъ с. Енешоба до с. Уланци за полска артилерия има; сжщо отъ с. Енешоба до с. Мушанци има такъвъ. Боятъ покрай р. Вардаръ се усилва съ пушеченъ и картеченъ огънь; изглежда, че чашитѣ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ атакуватъ, № 15 Височ. при восокитѣ дървета. 26 X. 15 год.

Майоръ Робевъ.

Отъ 3-а бригада — 2-а дивизия. Отъ Струмица.

Получ. 27. X. 915 г, — 2 ч. сл. пл.

Нощьта прѣмина спокойно. При Злешовия мостъ единъ нашъ взводъ котръ-атакува неприятеля прѣзъ нощьта. Тая сутринь и до сега се води артилерийска прѣстрѣлка. Неприятелската артилерия отъ Удовскитѣ укрѣпления тази сутринь обстрѣлва селата Баракли, Бахчали, Плагушъ и настжпилъ съ малки групи къмъ тази посока. Неприятелтъ отъ позициитѣ си Дюрлю-оваси и Телефли въ малки групи се оттеглятъ къмъ Козлу-дере. Дружината отъ 43-й п. полкъ тази вечерь ще пристигне при село Костурно. 336. 26. X. 15 год. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Полковникъ Козаровъ.

Получ. 27, X. 915 г. — 3 ч. 15 м. сл. пладнѣ.

Съ 3-й п. полкъ заминавамъ за Клепа планина. Прѣдава се въ мое разпореждане 33-й п. полкъ, а 4-й п. полкъ заминава за Изворъ въ разпореждане на началн. на конната дивизия. 166. Велесъ, 27.X.15 г. 8 ч. 10 м. пр. пл.

Командиръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ.

Между това, къмъ обѣдъ съ началникъ щаба и офицера за поржчки стигнахме въ бивака на командира на 1-а бригада, находящъ се 2 клм. сѣверно отъ с. Брусникъ.

Пѫтьтъ отъ с. Патрикъ до бивака на тоя щабъ е проста пѫтека, на нѣкои мѣста даже трудно проходима. Полковникъ Колевъ ми докладва за разположението на своитѣ части, за направенитѣ пѫтища, за оскждностьта въ шансовъ инструментъ и за начина на укрѣпяването позицията. Полковникъ Колевъ проектираше да укрѣпи като първа линия позицията, до която бѣха достигнали частитѣ му; като 2-а и главна линия — висотитѣ на линията южно озъ с. Шехоба, с. Брусникъ къмъ с. Липа; като 3-а линия—водораздѣла на Серка планина. За изкарването на артилерия въ тоя участъкъ бѣха вече поправили пѫтя с. Лѣсковица — с. Патрикъ, а се работѣха посокитѣ с. Патрикъ — с. Гарванъ; с. Патрикъ — с. Брусникъ; с. Патрикъ по хребета юго-източно отъ с. Шехоба. Изработката на пѫтищата, а чрѣзъ това и постепенното подаване артилерията напрѣдъ на югъ, е вървѣло бавно, главно поради обстоятелството, че частитѣ отъ участъка прѣзъ миналитѣ дни сж били заети съ боевете и че три роти отъ бригадата сж били въ разходъ: едната за съпроваждане полската батарея къмъ Струмица, а двѣтѣ още се намирали въ разпореждане на капитанъ Тодоровъ. Заповѣдахъ постройката на пѫтищата да се усили и въ най-кжсо врѣме да се снематъ възможно по-близо до Вардаръ двата взвода отъ не с. с. отдѣление, за което става по-долѣ дума въ № 161, съ задача да обстрѣлватъ треновете, които би се движили къмъ Криволакъ и обратно. Нека отбѣлѣжа, че къмъ това врѣме се получи слѣдното:

Повѣрително.

Отъ началника на 7-а Рилска дивизия.

Ако ние добиемъ възможностьта да не допущаме неприятелскитѣ тренове да пристигатъ до сг. Криволакъ, групирането на французитѣ въ Кавадарския районъ ще се забави; а това е отъ голѣмо значение за насъ. Ето защо трѣбва да се направи всичко възможно и всички жертви, за да се отдалѣчи колкото се може по на югъ пункта на разтоварването на французитѣ. Между другитѣ мѣрки, намирамъ за необходимо, подъ прикритието на пѣхотни части, двѣтѣ не с. с. орждия — полски, които сж успѣли да се спустнатъ къмъ Брусникъ, да се приближатъ още повече къмъ с. Бистренци — Дубляно и, ако е възможно, и къмъ с. Корешница съ цѣль да обстрѣлватъ всичкм тренове, а ако се приближатъ къмъ Корешница — то и станцията Демиръ-Капу. Съ това подаване напрѣдъ тия орждия се излагатъ на опасность; обаче, тѣ могатъ да се жертвуватъ, стига само да си изпълнатъ мисията. (Това само за Ваше и на командира на 1-а бригада свѣдѣние). Разпоредете командирътъ на 1-а Македонска бригада да направи потрѣбното, за да може още утрѣ да имаме дѣйствия по неприятелскитѣ тренове и ж. — п. станция. № 161. Позиция Криволакъ, 27. X. 15 год. 10 ч. 55 м. пр. пл.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Докладътъ се състоя на висотата сѣверо-западно отъ с. Брусникъ тъй, както е показано това село по картата. Въ дѣйствителность, картата на това мѣсто е погрѣшна и тамъ, дѣто на картата е написано Брусникъ, на мѣстностьта тамъ е с. Пещерница. Отъ тоя пунктъ, който бѣше и наблюдателенъ пунктъ на бригадния командиръ, прѣдъ насъ се откриваше една хълмиста мѣстность, която въ подножието е толкова повече равнинна, колкото повече

се доближава до р. Вардаръ. Частитѣ отъ бригадата бѣха разположени на позиция въ низкото, а срѣщу тѣхъ при Пепелище съ бинокълъ ясно се виждаха окопитѣ и линията, която неприятельтъ заемаше. Отъ тоя наблюдателенъ пунктъ позицията на неприятеля, непосрѣдствено сѣверно отъ Криволакъ, която на 21-й и 23-й октомврий се атакуваше, прѣдставлява единъ планински ридъ, чийто склонове бѣха увѣнчани съ нѣколко реда окопи направени още прѣди междусъюзнишката война. Полковникъ Колевъ, освѣнъ това, ми прочете разпитването направено на единъ житель отъ с. Воишанци, който се явилъ въ щаба на бригадата, за да иска разрѣшение и отиде въ Щипъ. Ето и самия текстъ на разпитването:

Днесъ, 27-й октомврий, се яви въ щаба на повѣрената ми бригада, за да иска разрѣшение да купи соль отъ гр, Щипъ за с. Воишанци, гдѣто отъ 10 дена нѣмало никакъ соль, Еюбъ Махмудовъ, прѣдсѣдникъ на с. Воишанци. Извиканъ отъ околийския началникъ въ Неготино миналия вторникъ, прѣстоялъ почти цѣла седмица въ Неготино, с. Криволакъ и с. Пепелище, се завърналъ въ с. Воиншанци на 26-й октомврий сутриньта въ 5 ч. по турски. Тръгналъ отъ с. Пепелище при зори по пѫтя с. Пепелище и Воишанци и е миналъ незабѣлѣзанъ, защото пѫтя не се охранявалъ отъ никого, или поне той не е видѣлъ. Селянитѣ отъ с. Пепелище тоже го увѣрявали, че тоя пѫть не се пазѣлъ. Отъ селата, които сега сж въ наши ржцѣ, позволявали да се ходи въ с. Пепелище, но не се позволявало да се излиза. На всички се позволявало изобщо свободно да се движатъ въ с. Пепелище и въ вжтрѣшностьта. Въ село Пепелище и на позицията сѣверо-източно отъ Криволакъ имало 3 полка френски войници и само около 150 души сърби отъ 3-й призивъ, които служили за водачи и прѣводчици. Кавалерия малко, съ металически шлемове. Войницитѣ били много добрѣ хранени. Въ с. Криволакъ почти нѣмало войници, а само обози. Понтоненъ мостъ нѣмало, при всичко че до сега се опитали нѣколко пѫти да направятъ такъвъ. Гарата Криволакъ имала 3 линии. На лѣвия брѣгъ на Вардаръ имало при с. Пепелище една планинска с. с. батарея и горѣ на позицията сжщо планински орждия, но не се знае колко. По дѣсния брѣгъ на Вардаръ имали орждия задъ самото село Криволакъ въ лозята и по въ дѣсно по направление къмъ Велесъ. По направление къмъ Солунъ, тамъ дѣто завършва подковата, която образува р. Вардаръ, при монастира, има една батарея. Въ с. Дуброва има планински орждия, но не знае колко. Видѣлъ много бодливъ тель да се носи и турцитѣ, които го носили, му казали, че сж правили телени мрѣжи отъ могилката въ лѣво отъ с. Пепелище по направление на голѣмата имъ позиция, а сжщо носили тель и на голѣмата висота. На гарата Криволакъ имало голѣми запаси отъ храни, всички носени отъ Солунъ. Въ с. Пепелище имало на 7 гроба на френски офицери. Войскитѣ, които слизали на гара Криволакъ били пакъ френски и „дубло“ на тия при Криволакъ. Единъ тренъ идвалъ съ войници, други съ обози. Казвали му, че въ Битоля и Прилѣпъ нѣмало много войска и за сега смѣтали да се държатъ при Возарци, а послѣ, като имъ доде помощь, да настжпятъ. Отъ Неготино прѣзъ Тимяникъ и Тремникъ една френска дружина правила шосе. Той е видѣлъ самъ това, но нѣмало още чакълъ. Въ Неготино търговцитѣ не приемали за нищожна сума сръбскитѣ банкноти. Французитѣ си служили главно съ френски банкноти и по малко съ злато. Околийскиятъ началникъ на Неготино му казалъ, че до сега имало 65,000 французи. Сръбскитѣ войски, които отъ по-рано сж били при Струмица, Щипъ и Радовишъ, сж били постепенно замѣствани съ фнанцузи, а тѣ се отправяли къмъ Велесъ.

Разпитанъ отъ командира на 1-а бригада 11-а дивизия и началникъ щаба на сжщата бригада.

Слѣдъ доклада къмъ 4. ч. съ началникъ щаба и офицера за поржчки потеглихме обратно прѣзъ с. Патрикъ къмъ бивака на щаба на дивизията. При с. Патрикъ почна да се смръква и не слѣдъ много настжпи тъмна нощь, въ каквато мжчно може човѣкъ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

да види по-далечъ отъ 10 крачки. Прѣди да наближа село Хаджиреджепли, къмъ позициитѣ на неприятеля се захвана жива пушечна и артилерийска прѣстрѣлка придружена отъ страна на неприятеля съ свѣтящи ракети, съ свойствата на които нашитѣ части не бѣха запознати, но скоро можаха да свикнатъ. На бивака на щаба пристигнахме къмъ 8 ч. 30 м. сл. пл. Прѣзъ това врѣме старши адютантъ на дивизията получилъ и донесълъ, както слѣдва:

Запитани отъ менъ командиритѣ на 6-й п. Македонски и 45-й п. полкове, ще могатъ ли подъ закрилата на мъглата да поведатъ частитѣ си въ атака, отговарятъ; Първиятъ (6-й Македонски полкъ) съ № 14: „Слѣдъ три дневнитѣ несполучливи атаки, при понижения моралъ у нашитѣ войници, при тежкитѣ загуби на хората и главно на началници и при пълната неподготвеность, необученостьта на нашитѣ войници, считамъ за служебенъ дългъ да Ви донеса, че нова атака на сжщата позиция съ сжщитѣ войници, въпрѣки усилията, които ще могатъ да се изгръгнатъ отъ началницитѣ, не само че нѣма да даде резултатъ успѣшенъ за насъ, но има дълбоко основание за съмнѣние, че при една малка неприятелска активность ще се свърши катастрофално за насъ. Горното мнѣние е и на г.г. дружиннитѣ командири: майоръ Стоенчевъ и Атанасовъ.

К-ръ на полка майоръ Илиевъ.

Вториятъ (45-й п. полкъ) съ № 105 донася, че има надежда да успѣе да вдигне хората въ атака, обаче намѣква, че тая надежда е твърдѣ слаба. № 129. 27. X. 15 год. 5 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Бурмовъ.

Промѣна въ положението нѣма. Имаше артилерийски прѣстрѣлки и обстрѣлване отъ неприятелската артилерия. Бойното ни разположение е сжщо и войницитѣ се самоокопаваха. Днесъ се самоокопавахме на първата отбранителна линия и прѣзъ деня самоокопаването върви бавно, понеже теренътъ е каменистъ, а работницитѣ и инструментитѣ малко. № 52.27.X.15 г. 5 ч. 20 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада. Полковникъ Колевъ.

Днесъ нѣмаше по фронта на 3-а бригада, 7-а дивизия, никаква пушечна прѣстрѣлка. Неприятелската артилерия слѣдъ обѣдъ започна да обстрѣлва шосето Криволакъ — Щипъ надъ стражарницата. Сжщо неприятелската артилерия обстрѣлваше нашата артилерия надъ село Шехоба отъ колоната на полковникъ Колевъ. Къмъ 4 ч. сл. пл. сж минали два неприятелски трена: единиятъ празенъ, идящъ отъ Градско къмъ Криволакъ, а другиятъ товаренъ, идящъ отъ Криволакъ къмъ Градско. Нашитѣ батареи откриха огънь по тия тренове. Неприятелската артилерия обсипа съ снаряди нашитѣ батареи, които стрѣляха по неприятелскитѣ тренове, вслѣдствие на което послѣднитѣ успѣха да продължатъ пжтя си. № 16, 27.X.15 г. 5 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Хесапчиевъ.

Прѣписъ отъ тия три донесения адютантътъ прѣдставилъ въ щаба на 7-а Рилска дивизия съ № 3041 и № 3043 въ 7 ч. сл. пл.

Получена на 27.X.915 г. — 5 ч. 5 м. сл. пл.

Днесъ 2 ч. сл. пл. ескадронътъ придаденъ къмъ 11-а Македонска дивизия, пристигна и се установи на бивакъ при с. Теранци, около гр. Щипъ. Това да се съобщи на началника на 11-а Македонска дивизия. Ескадронътъ чака разпореждане кждѣ да замине.

По заповѣдь на майоръ Иотовъ, съобщава вахмистърътъ на ескадрона.

Нека отбѣлѣжа тукъ, че на слѣдующия день разпоредихъ, ескадронътъ да се прѣмѣсти въ Драгоево, а командиръть му, майоръ Иотовъ, да се яви въ щаба на дивизията, за да му дамъ задачата, която щѣше да постига, и нѣкои упжтвания относително дѣйностьта на дивизионната конница въ тая планинска мѣстность, каквато прѣдставлява участъкътъ. Умѣстно е да допълна, че между упжтванията, най-много се настоя върху нуждата, конницата да

бжде готова да разузнава не само въ коненъ, но и въ пѣши строй, като води конетѣ си.

Отъ командира на 2-й ескадронъ 5-й к. полкъ.
До командира на 3-а бригада 7-а Рилска дивизия.
Получено копие за щаба на дивизията.

По лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ въ дадения ми участъкъ противникъ нѣма и не е правено опитъ за минаване на рѣката. Поради мъглата до обѣдъ наблюдението на долината по дѣсния брѣгъ бѣ невъзможно. Слѣдъ вдигането, при Градско се забѣлѣзватъ палатки (бивакъ) на около 2 дружини. По свѣдѣния отъ жители отъ с. Уланци пѣхотни войски и не стоварени отъ тренъ около 16 вагона, които войски се установили на бивака още вчера вечерьта. Три ескадрона (2 съ бѣли коне) сж на коновръзъ на сжщото мѣсто на югъ отъ гара Градско въ една долина. Батареята, която вчера бѣ до гара Градско, е прѣмѣстена да не може да се види. Вчера слѣдъ пладнѣ неприятелски ескадронъ (по свѣдѣние отъ жители) който направилъ опитъ да иде къмъ с. Хозуратъ, билъ пръснатъ и отстжпилъ въ безпорядъкъ. Сала при с. Лугобовци е готовъ, но нѣма кой да го кара. Днесъ бой се води около с. Хозуратъ съ фронтъ на западъ. По свѣдѣние отъ конникъ оттатъкъ Вардара, конната дивизия, нашата, е около с. Изворъ, и пѣхотата около с. Огляново. Връзката съ частитѣ около с. Хозуратъ не е установена поради р. Вардаръ. № 23. 27. X. 15 год. 5 ч. сл. пл.

Командиръ на 2-й ескадронъ, Ротмистръ Христовъ Павелъ.

Получ. 27. X. 915 г. — 6 ч. слѣдъ пладнѣ.

Отъ рекогносцировката направена отъ щаба на 3-а п. бригада отъ повѣрената ви дивизия се оказа, че има пжть за с. Енешоба — Уланци, по който съ малки поправки може да се движи даже гаубична артилерия. Вслѣдствие на това, днесъ по обѣдъ се прѣдаде началнику щаба, капитану Радеву, веднага да се почне поправката. Тоя пжть дава възможность да създадемъ отъ височинитѣ при село Енешоба една солидна укрѣпена група, засилена съ полска артилерия. Тая група, като образува дѣсния флангъ на Вашия участъкъ, въ сжщото врѣме служи за свръзка съ нашата позиция на дѣсния брѣгъ. Освѣнъ това, за насъ е важно, щото противникътъ да не може да се задържи на лѣвия брѣгъ на р. Кара — Су. За тая цѣль, вчера 26-й того, изратихме планинска полубатарея съ една рота. Тия сили, обаче, сж недостатъчни. За това, като ви се дава една полска с. с. батарея отъ 16-й артилерийски полкъ (отдѣлението на подполковникъ Сараидаровъ), която тази вечерь нощува при с. Драгоево, разпоредете часъ по-скоро да се изпрати на казанитѣ височини, за да може да съдѣйствува на нашитѣ войски отвъдъ Вардара за отхвърлянето на противника, който се стреми да ги отхвърли къмъ Велесъ. А за насъ отъ голѣма важность е да не отстжпваме нито педа земя и се задържимъ на заетитѣ позиции по двата брѣга на р. Вардаръ. При това добазямъ, че командующиятъ 2-а армия не само одобри това засилване на височинитѣ Енешоба — Уланци съ повече пѣхота (минимумъ дружина) и полска артилерия, но изказа желание тая артилерия часъ по-скоро да се намѣри при Уланци и почне обстрѣлването на противника при с. Градско въ флангъ и съ това да съдѣйствува на войскитѣ ни по дѣсния брѣгъ на Вардара.

Командующиятъ армията сжщо одобри изпращането на не с. с. полски орждия колкото се може по на долѣ по рѣката Вардара, за да се обстрѣлватъ треноветѣ пристигащи на ст. Криволакъ — за да се осуети това прѣстигане на тренове, а за направеното ди се донесе. № 162.27.X.15 г. 5 ч. 50. м. сл. пл.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

К-ру батар. отъ отдѣл. на подполк. Сараидаровъ отъ 16-й арт. полкъ Драгоево.

Тръгнете веднага самъ за да се прѣдставите на началника на 11-а дивизия, комуго съ прѣдписание отъ 7-а дивизия № 162 се подчинявате. Щабътъ на 11-а дивизия е по шосето Щипъ—Криволакъ сѣверно отъ стражарницата. Мѣстото му е означено съ червенъ фенеръ. По заповѣдь. 3042. 27. X. 915 г. — 6 ч. 20 м. сл. пл.

Старши адютантъ на 11-а дивизия, Майоръ Добруджански.

Освѣнъ това, прѣзъ деня старшиятъ адютантъ съ № 3038 изпратилъ до щаба на 7-а Рилска дивизия прѣписъ отъ полученитѣ въ 5-й Македонски полкъ слѣднитѣ двѣ донесения:

Отъ командира на 3-а дружина 5-й полкъ.
До командира на 5-й Македонски полкъ.

Изпратениятъ патраулъ по посока Вардаръ чифликъ донася, че той не можалъ да намѣри пѫть за артилерията въ тая посока. Влѣзълъ е въ връзка съ взвода отъ 54-й п. полкъ; забѣлѣзалъ е отъ страна на противника 2 орждия поставени южно отъ с. Криволакъ задъ могилкитѣ, прѣдъ които има търли (кошари). Тамъ се намирали два взвода пѣхота. Орждията стрѣляли по посока на Серка планина. Отъ височината на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, заетъ отъ противника, забѣлѣзалъ движение на ракли и коли на горѣ и на долу къмъ ст. Криволакъ. Патрулътъ, изпратенъ по посока на ст. Градско, донася, че отъ с. Енешоба въ сѫщата посока има добръ пѫть за артилерия (полска) и че около ст. Градско има разположена позиция непріятелска батарея. Забѣлѣзвали се движения на колони по посока на с. Долно-Чичево. Селянинъ отъ с. Уланци му е казалъ, че селото е напуснато деня отъ селянитѣ българи, понеже имало картечници отъ страна на противника, които стрѣляли по селото, щомъ забѣлѣзвали движение. Патраулътъ, изпратенъ по посока къмъ с. Мушанци, донася, че отъ бивака за сѫщото село има пѫть за планинска артилерия. Той е забѣлѣзалъ, че около с. Кукурѣчани, непріятелътъ ималъ двѣ планински орждия, които вчера обстрѣлвали патраула въ с. Мушанци; тамъ имало и около 1 ескадронъ конница. Сѫщия патраулъ отишелъ и по посока на с. Уланци и отъ тамъ е забѣлѣзалъ около ст. Градско една батарея на позиция и сѫщо тамъ се виждали пѣхотински окопи и около 2 дружини на бивакъ. Отъ селяни чулъ, че снощната атака е била въ наша полза и че се чували въ с. Уланци викове „ура“. И тритѣ патраули казватъ, че охранението отъ с. Хаджи-Демирци до с. Уланци се подържа отъ 54-й полкъ съ 2 взвода — около 70 човѣка. Прѣдаденнятъ ми отъ началника на дивизията влахъ моли да му се разрѣши да се прѣсели съ сѣмейството си отъ колибитѣ въ гр. Щипъ. Голѣмиятъ каикъ-салъ за заминаване р. Вардаръ срѣщу с. Уланци е вдигнатъ отъ сърбитѣ и прѣнесенъ на с. Пепелище, кждѣто имъ служи. Утрѣ ще изпратя офицеръ съ усиленъ патраулъ да разузнае зоната между с. Уланци и с. Хаджи-Демирци. Патраулътъ донася, че вчера тренътъ е стоварилъ дъски въ с. Градско, а днесъ е пристигналъ другъ тренъ съ 2—3 вагони, но не сж видѣли що е стоварилъ поради тъмнината. Дружиннятъ артелщикъ съ ротнитѣ артелщици не сж се завърнали още отъ бивака на полка и не зная какво ще донесатъ за храна на дружината. Моля да се продължи телефонната жица до бивака на дружината за да правя своевременно донесения. № 13. 25. X. 15 год. 8 ч. 10 м. сл. пл.

Майоръ Робевъ.

Отъ командира на 3-а дружина 5-й Македонски полкъ.
До командира на 5-й п. Македонски полкъ.

Поручикъ Георгиевъ, който бѣ изпратенъ съ патрулъ къмъ село Уланци, донася, че отъ наблюденията, които е направилъ, може да се за ключи, че противникътъ настжпва по посока на с. Хозуратъ. (Населението го нарича Водовратъ) — с. Долно Чичево — с. Горно Чичево и до с. Виничани. Отъ свѣдѣнията, добити отъ войницитѣ отъ 54 й п. полкъ, които наблюдаватъ р. Вардаръ, настжпилиятъ въ тая посока противникъ, билъ въ съставъ около 2—3 полка пѣхота, една батарея, вѣроятно планинска, 3—4 ескадрона кавалерия; нашитѣ прѣдни части се отеглили малко назадъ по склоноветѣ на планина Клепа. Той лично е наблюдавалъ настжплението на двѣ непріятелски роти по посока на с. Водовратъ (с. Хозуратъ), като настжпвали вяло и не въ особенно добъръ редъ. При настжплението си тѣзи двѣ роти сж се спрѣли задъ една височина, кждѣто сж стояли до вечерята, вѣроятно страхувайки се отъ нашата артилерия. Употрѣбявали при настжплението си подъ артилерийския огънь строя по зводове и отдѣления въ колони по двама и по единъ. Веригитѣ му не забѣлѣзалъ. Забѣлѣзалъ на дълбоко закрита позиция батарея планинска (вѣроятно въ около 2½ клм. юго-западно отъ ст. Градско), подаденията на която забѣлѣзалъ да достигатъ до с. с. Свекяни и Хозуратъ. Видѣлъ е движение на конница по шосето Градско — Прилѣпъ и свободно почиваща на биваци покрай сѫщото шосе въ съставъ всичко около 3 ескадрона. Около ст. Градско е забѣлѣзалъ пѣхотни окопи и войници. Направило му впечатление голѣмото безгрижие на противника отъ къмъ рѣка Вардаръ, като даже не се стѣсняватъ да си поятъ масово конетѣ при с. Градско. Къмъ 4 ч. е пристигналъ тренъ отъ югъ на ст. Градско съ 24 вагона и е стоварилъ една дружина пѣхота, която се отбила по посока на с. с. Долно и Горно-Чичево въ взводни колони. Подофицерскиятъ патраулъ, изпратенъ по посока на с. Мушанци, донася, че срѣщу сѫщото село на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ има една батарея непріятелска; единъ аеропланъ идящъ отъ юго-изтокъ е слѣзналъ къмъ бивака, забѣлѣзанъ между Неготино и Кавадарци. Поручикъ Георгиевъ донася още, че между р. Вардаръ и височинитѣ, които се спускатъ отъ къмъ с. Енешоба къмъ с. Уланци, има значителна ивица равно поле, широчина на мѣста 2—3 клм. Тѣзи височини се доближаватъ до р. Вардаръ най-близко срѣщу с. Градско на около 500 м. до сѫщата рѣка. И той прѣдполага, че планинската полубатарея, която ще замине съ капитанъ Казанджиевъ, едва ли ще може да обстрѣлва сполучливо непріятелскитѣ части на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ отъ височинитѣ на с. Уланци, освѣнъ, ако остане на открито близо до р. Вардаръ. Полубатареята, която се изпраща отъ дивизията, съгласно заповѣдьта на началника на дивизията, още не е пристигнала на нашия бивакъ. Тази заповѣдь написана въ 1 ч. 20 м. днесъ слѣдъ пладнѣ се получи отъ менъ въ 4 ч. 15 м. сл. пл. № 17. 26. X. 15 год. 8 ч. 50 м. сл. пл.

Майоръ Робевъ.

Прѣзъ деня къмъ пладнѣ на позицията се явилъ Негово Царско Височество Прѣстолонаслѣдникътъ заедно съ командующи армията. Тѣ прѣстояли нѣколко часа на наблюдателния пунктъ на щаба на дивизията, а слѣдъ това се прѣмѣстили при позициитѣ на гаубичнитѣ батареи, дѣто прѣстояли сѫщо извѣстно врѣме и късно слѣдъ пладнѣ си заминали за Щипъ.

Изстрѣляни снаряди. Въ дѣсния участъкъ сж изстрѣляни: отъ четиритѣ гаубични батареи 27 фугасни и 27 чугунени гранати, отъ двѣтѣ полски с. с. батареи — 96 шрапнели, отъ планинската полубатарея — 71 снаряди. Въ лѣвия участъкъ сж изтрѣляни: отъ двѣтѣ полски с. с. батареи — 49 бризантни гранати, 54 шрапнели и 24 универсални снаряди, отъ двѣтѣ не с. с. батареи не е стрѣляно, понеже сж били заети съ направата на пѫть за подаване напрѣдъ два взвода съ цѣль да могатъ да обстрѣлватъ желѣзницата. Планинската полубатарея прѣзъ тоя день отъ лѣвия участъкъ не е стрѣляла, понеже е била на пѫть за с. Драгоево, дѣто и нощувала.

Загуби. Прѣзъ деня загуби иматъ: 6-й п. Македонски полкъ — 2 ранени, 45-й п. полкъ — 1 раненъ и отъ 2-й гаубиченъ полкъ — 1 раненъ.

28-й октомврий.

Сѫдѣйствие на нашитѣ части, водещи бой по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ.

Врѣмето прѣзъ деня бѣше промѣнливо и хладно. Частитѣ продължиха укрѣпяването на заетитѣ позиции. Прѣзъ деня нашитѣ части по Клепе планина водиха оживленъ бой съ непріятеля, който настжпваше отъ р. Черна. Въ тоя бой нашитѣ роти при с. Уланци и планинската полубатарея взеха дѣятелно участие, като батареята още къмъ 10 ч. пр. пл. откри твърдѣ живъ и спо-

лучливъ огънь по разни неприятелски части въ фланга и тила на неприятеля, който ги разпръсна и застави да се изпокриятъ. Въ лѣвия участъкъ два взвода отъ не с. с. батареи се подадоха още повече напрѣдъ и откриха огънъ съ мѣрникъ 4800 и 5000 метра по желѣзно-пжтната линия на неприятеля, обаче, безъ особенъ резултатъ.

Бюлетинитѣ отъ щаба на дѣйствующата армия за дѣйствията на нашитѣ войски въ стара Сърбия и Македония бѣха извънредно благоприятни. Нашигѣ войски владѣеха двата брѣга на Българска Морава и градоветѣ Ражанъ, Алексинацъ, Нишъ, Лѣсковецъ, Власотинци, като бѣха хванали при Нишъ 10,000 плѣнници. Въ сжщото врѣме германцитѣ бѣха хванали при Крушоваць около 50,000 плѣнници. Градъ Тетово бѣше въ наши ржцѣ. Противникътъ се държеше още на Соничка глава, а въ района Кавадарци —Криволакъ—р. Черна французски войски продължаваха всѣки день да се съсрѣдоточаватъ. Съгласно бюлетинъ № 16 отъ 27-й октомврий отъ разузнавателната секция при щаба на 2-а армия, свѣдѣнията за дебаркиралитѣ англо-френски войски гласѣха както слѣдва:

„Десантътъ на Англо-френскитѣ войски въ Солунъ продължава.

Общиятъ брой на стоваренитѣ до 22-й октомврий войници възлиза на около 80,000, отъ които 58,000 французи и 22,000 англичани. По всичко изглежда, че този експедиционенъ корпусъ е съставенъ отъ множество команди отъ различни полкове, които сж изпълнили състава на нѣкои отъ сжществующитѣ до сега части. При разтоварването на войскитѣ въ Солунъ сж биле забѣлѣзвани номерата на слѣднитѣ пѣхотни полкове: 1, 5, 7, 8, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 32, 44, 35, 54, 57, 58, 62, 66, 82, 84, 115, 175, 176, 235, 242, 244, 260, 280, 284, 371 и 372. Като се вземе подъ внимание общото бойно разписание на французката армия и като се има прѣдъ видъ дебаркираните голѣми групи войници съ знамена и музики, може да се приеме за възможно и вѣроятно, че французкитѣ войски отъ експедиционния корпусъ сж групирани въ слѣднитѣ еденици: 175, 176 пѣхотни полкове образуватъ една ориенталска бригада; 2-я зуавски, полкъ и частитѣ отъ 1, 3, 4 и 5 зуавски полкове, които формиратъ 1-и маршеви Африкански полкъ, формиратъ една сборна бригада; 235, 242 и 250 резервни пѣх. полкове образуватъ 113-а резервна бригада отъ 57-а п. дивизия; 244, 371 и 372 пѣх. полкове образуватъ 114-а бригада отъ 66-а п. дивизия; най-послѣ 45, 84 и 284 пѣх. полкове образуватъ една бригада отъ състава на 121-а п. дивизия. Независимо отъ тѣзи части, въ Солунъ сж стоварени 35, 115 и 125 стрѣлкови баталиони, 2 пълни артилерийски полка — 9 и 32 драгунски и 16 Chasseurs d'Afrique; тежка артилерия състояща се отъ 120 и 155 м. м. гаубици и 120 м. м. дълги оржжия, всичко около 10—12 батареи. Всички новопристигнали французки войски идатъ отъ Франция и Алжиръ. Отъ своя страна англичанитѣ сжщо така продължаватъ да стоварватъ въ Солунъ войски, макаръ и въ по-малъкъ размѣръ. Отъ виденитѣ до сега знаци на войсковитѣ части се установява, че въ Солунъ сж дебаркирали 29-а, 30-а и 31-а п. бригада тръгнали отъ Египетъ. Генералъ Вандельоръ командува 29-а пѣх. бригада. Дебаркиралитѣ артилерийски части принадлежащи на 54, 67 и 63 артилерийски бригади, въпъ отъ това между пристигающитѣ войски сж забѣлѣзани войници отъ 8 и 9 стрѣлкови баталиони. По слухъ се знае, че командующиятъ английскитѣ войски генералъ Макъ Махонъ е поисказалъ усилване на експедиционния английски корпусъ. Сжщиятъ заявилъ, че сериозна акция срѣщу българскитѣ войски ще се почне само, когато числото на дебаркираните войски достигне 120—150,000 души. Тѣзи слухове съпоставени съ посещението на генералъ Жофръ въ Лондонъ и промѣната на правителството въ Франция, даватъ да се прѣдполага, че една по-сериозна акция на балканитѣ се замисльова До 22-й октомврий отъ Солунъ къмъ Гевгели сж заминали 130 трена съюзни войски

и материали. Всѣки тренъ е ималъ 35 вагона. Изобщо взето, трѣбва да се приеме за вѣроятно, че прѣвозката на дебаркиралитѣ до сега войски е къмъ завършването си".

Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Къмъ 7 ч. 45 м. сл. пл. единъ нашъ патраулъ забѣлѣзалъ единъ неприятелски такъвъ. Като помислилъ, че неприятелътъ настжпва, дава сигналнитѣ изстрѣли, подиръ които нашитѣ прѣдни части откриха огънь. Противникътъ отговорилъ, като освѣтяваше позицията съ ракети. Прѣстрѣлката трая десетина минути и щомъ нашитѣ прѣкратиха огъня, неприятелътъ направи сжщото. Нощьта мина спокойно. № 17. 28. X. 15 год. 7 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Хесапчиевъ.

Прѣзъ деня вчера, 27-й т. г. е забѣлѣзано отъ прѣднитѣ постове, че е стозарена на ст. Криволакъ една батарея съ двѣ роти, които тутакси заминали за Неготинъ. Пристигналиятъ въ 4 ч. сл. пл. сжщия день тренъ не могълъ да се стовари до смрѣкване, поеже е билъ обстрѣлванъ отъ нашата артилерия. Снощи между 7½ и 8 часа сл. пл. имаше пушечна стрѣлба придружена отъ ракети и бомби по посока на височината сѣверно отъ с. Криволакъ. Не се знае кой прѣдизвикалъ стрѣлбата. Отъ 10 ч. до 5 ч. сутриньта пълно спокойствие. № 54. 28. X. 15 год. 7 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Прѣписъ отъ тия донесения въ 8 ч. и 30 м. пр. пл. прѣдставихъ въ щаба на 7-а Рилска дивизия.

Получ. 28.X.915 г. — 8 ч. пр. пл. Тв. бързо.

Къмъ № 162. По донесенията отъ конницата, селата Сирково, Долно-Чичево, Хозуратъ, Виничани на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ сж заети отъ Французитѣ. На полковникъ Богдановъ, който командува 3-й Македонски, 49-й и 53-й п. полкове е заповѣдано да прогони тѣзи неприятелски части отъ лѣвия брѣгъ на р. Инджекара-су. Разпоредете планинската полубатарея, а сжщо и с. с. батарея, които се насочватъ къмъ с. Уланци, непрѣмѣнно тази сутринь да бждатъ на мѣстата си и съдѣйствуватъ най-ефикасно атаката на селата Виничани и Хозуратъ. № 168, 28.X.915 год. 7 ч. 30 м. пр. пл. Щабъ позицията юго-източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

На това прѣдписание въ 10 ч. 35 м. пр. пл. се отговори както слѣдва:

До началника на 7-а п. Рилска дивизия.

На № 168. Планинската полубатарея е на позиция при с. Уланци още отъ вчера 5 ч. сл. пл. и е развила дѣйность, както се вижда отъ приложеното донесение Полска батарея отъ 16-й артилерийски полкъ, споредъ съобщението отъ щаба на 7-а дивизия, е тръгнала отъ Щипъ едва днесъ въ 7 ч. 30 м. пр. пл., така щото пристигането на сжщата батарея тази сутринь въ Уланци не ще бжде възможно. № 3052. 28.X.915 г. 10 ч. 35 м. пр. пл.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

За полската батарея отъ 16 арт. полкъ разпоредихъ да се съобщи на командира ѝ да тръгне съ батареята съ конника, който му носи заповѣдьта, за с. Уланци и влѣзе въ подчинение на капитанъ Казанджиевъ съ задача да съдѣйствува още днесъ на атаката на нашитѣ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ за завладѣването на селата Виничани и Хозуратъ.

До Началника на 7-а п. Рилска дивизия.

На 25-й того съ началника щаба и командира на 3-а бригада отъ 11-а дивизия обиколихъ участъка между устието на р. Брѣгалница и Вардаръ чифликъ, ржководимъ отъ мисъльта, че заемането на тоя участъкъ съ посилни части и артилерия е отъ голѣма важность за ефикасното съдѣйствие на нашитѣ части, които дѣйствуватъ по дѣсния брѣгъ на Вардаръ.

Като резултатъ отъ тая обиколка разпоредихъ:

1-о. Инженеръ-капитанъ на дивизията веднага да поправи пжтя Уланци,—Енешоба за шосето Щипъ — Криволакъ съ цѣль да може да се движи полска артилерия.

2-о. Командирътъ на телеграфната рота да построи телефонно съобщение до гористата височина южно отъ Енешоба, което биде още вчера завършено.

3-о. На 26-й того разпоредихъ да се събератъ отъ гр. Щипъ и околията 670 души работници съ свой инструментъ само съ задача поправка на тия пътища.

4-о. На командира на 3-а бригада, полковникъ Протогеровъ, възложихъ да заповѣда на командира на неговата пионерна рота да продължи изучването пътищата въ сѫщия участъкъ и годнитѣ за артилерия да поправи.

5-о. 3-а дружина отъ 5-й п. Македонски полкъ укрѣпява сѫщия участъкъ прѣдъ видъ неговата важность. Сѫщата дружина, както и другитѣ дружини отъ сѫщия полкъ, които укрѣпяватъ твърдѣ бързе позициитѣ въ участъцитѣ, не сѫ въ мое подчинение, освѣнъ само за укрѣпяването. Това по Вашата устна заповѣдь.

6-о. На 26-й того въ 12 ч. 15 м. сл. пл. съ № 3019 изказахъ мнѣнието да се усили участъка при Уланци съ една рота и планинската полубатарея на майоръ Станевъ и въ сѫщото врѣме (0 ч. 45 м. сл. пл.) съ № 3022 разпоредихъ да се приведе това въ изпълнение.

7-о. Въ изпълнение Вашата заповѣдь № 162 отъ 27-й того 5 ч. 50 м. сл. пл. разпоредихъ, слѣдъ връщането ми въ 8 ч. отъ лѣвия участъкъ, веднага да се потърси батареята отъ 16-й Полски с. с. полкъ въ с. Драгоево и самия батареенъ командиръ да се яви лично при менъ за указания. Обаче, цѣла нощь батареята не биде намѣрена. Днесъ ми се съобщи отъ щаба на 7-а дивизия, че полската батарея въ 7 ч. 30 м. пр. пл. ще потегли отъ Щипъ. Разпоредмхъ командира на 3-а пионерна рота да посрѣщне батареята и заведе въ Уланци. Заповѣдахъ на 3-а дружина отъ 5-й полкъ, която укрѣпява участъка при Енешоба, като остави една рота да продължава окопаването, съ другитѣ три роти и артилерията да заеме височитѣ при с. Уланци.

8-о. Вчера, 27-й того, при обиколката на лѣвия участъкъ изучихъ:

а. Дзѣ полски с. с. орждия сѫ подадени напрѣдъ на около 2 клм. отъ първоначалната имъ позиция южно отъ Патрикъ. Тия орждия по-долѣ не могатъ да се спуснатъ, защото мѣстностьта е низка и неприятелскитѣ планински орждия стоятъ надъ тѣхъ.

б. Началникътъ на не с. с. отдѣление при с. Пещерница самъ бѣше поискалъ разрѣшение отъ полковникъ Колевъ да снеме 4 орждия долѣ при Вардаръ съ цѣль да обстрѣлва треноветѣ. Заповѣдахъ незабавно да се направи това. Останалитѣ 8 не с. с. орждия сѫ на позиция при с. Пещерница, обстрѣлватъ Вардаръ, но не и желѣзницата, защото не я достигатъ.

в. Пѣхотнитѣ части на лѣвия участъкъ сѫ спуснати твърдѣ напрѣдъ и сѫ окопани на 1000—1500 крачки отъ неприятеля. За укрѣпяването на Серка планина тоя участъкъ разполага едва само съ една дружина, която укрѣпява първата главна позиция въ участъка, на която началникътъ на участъка смѣта да даде отбранителенъ бой, защото сегашното му разположение, долу въ равнината, съотвѣтствува на настѫпателни цѣли. Лѣвия участъкъ има три дружини въ бойна часть на фронтъ 3 клм., 1 дружина на Конче планина, 2 роти къмъ Градецъ, 1 рота прикритие на с. с. артилерия и 1 рота прикритие на с. с. батарея, която замина за Струмица. Остава само една дружина, която околава позицията.

Забѣлѣжка. Селата Брусникъ и Пещерница погрѣшно сѫ нанесени на картата едно вмѣсто друго. № 3049. 28.X.15 год. 10 ч. 20 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а п. Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ 10 ч. 30 м. пр. пл. въ прѣписъ отъ щаба на 3-а бригада отъ дивизията получихъ слѣдното:

Отъ н-ка на разузнав. секция при 3-а бригада 11-а дивизия.

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия.

Пристигнахъ при 9-а рота и полубатареята въ 3 ч. сл. пл., изминахъ пѫтя за 3 часа и 30 минути. Ротата и полубатареята сварихъ на бивакъ съ мѣрки за охранение. Полубатарейниятъ командиръ бѣ на разузнаване и се завърна къмъ 5 ч. 30 м. Положението на противника бѣ слѣдното: на гарата Уланци имаше подъ пара единъ тренъ и движение на войскови обози, южно на 1/2 клм. имаше обози, кухни, а на западъ бивакъ на около 1—2

роти, които произвеждаха учение. По шосето за Градско имаше движение на обози. Въ Градско имаше само обози. Пѣхотни части на противника, които да водятъ бой, не се забѣлѣзватъ. Чува се далечна артилерийска стрѣлба западно отъ Уланци, но поради мъглата не може да се опрѣдѣли мѣстостоението. Извършихъ слѣдното: поехъ командуванието на полубатареята, обстрѣляхъ гарата Градско — трена избѣга, послѣдователно обстрѣляхъ всички групи обози и бивака на ротитѣ; всичко това се разбѣга въ паническо бѣгство. Хората отъ бивака се пръснаха, и конетѣ отъ коновезитѣ се разбѣгаха. Обозитѣ, които подхождаха къмъ Градско, повърнаха и излѣзоха отъ сферата на огъня. Изстрѣляхъ 70 патрона, батареята има за утрѣ още 74 патрона. Изглежда, че про изника използува гарата, като база за подвозъ и за евакуиране ранени. Въ с. Градско има или болница, или кавалерия, около 1—2 взвода. Поради ангажирането ми съ батареята не успѣхъ да рекогносцирамъ други позиции. Тази позиция на планинската батарея е на 3200 м. отъ гарата и на толкова отъ моста на Кара-су. По название на подпоручикъ Чочковъ, който се върна отъ рекогносцировка, вѣроятно е да разрушимъ моста на Кара-су. Азъ оставамъ тази вечерь на позицията. Разпоредихъ наблюдение и ускорение дѣйностьта на лѣтящата поща. № 21. Източно отъ с. Уланци, 27. X. 15 год. 5 ч. 45 м. сл. пл.

Капитанъ Пановъ.

До к-ра на 3-а дружина 5-й Македон. полкъ. Южно с. Енешоба. Тв. бързо.

Като оставите една рота да продължи окопаването на позицията, съ останалитѣ двѣ роти настѫпете за с. Уланци и поемете общото командуване на нашитѣ части тамъ. За с. Уланци въ Ваше разпореждане пѫтува една с. с. полска батарея отъ 16-й артилерийски полкъ. Вашата задача е: съ артилерийски огънь да съдѣйствувате на нашитѣ части, които настѫпватъ срѣщу Инджe-кара-су, като обстрѣлвате неприятеля въ флангъ и тилъ по посокитѣ Хозуратъ, Виничани по най-ефикасенъ начинъ. Съ пѣхотенъ огънь да държите възможно по-далече неприятеля отъ брѣга на Вардаръ. № 3052. 28. X. 15 год. 10 ч. 55 м. пр. пл.

Началникъ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

На пладнѣ съ № 3053 до началника на 7-а Рилска дивизия прѣдставихъ въ прѣписъ разпитването произведено въ 1-а бригада на явилия се въ участъка й помакъ отъ с. Воишанци, съдържанието на което се прѣдаде въ изложението за миналия день.

Командирътъ на ескадрона ми донася слѣдното:

Вчера отъ разѣзда къмъ с. Мушанци и Хаджидемирци ефрейторътъ Иорданъ Илиевъ е билъ изпратенъ къмъ послѣдното село да попита единъ овчарь куцовлахъ за забѣлѣзанитѣ войници въ селото,—български ли сѫ. Какво е казалъ овчарьтъ не се знае, но ефрейтора се е опжтилъ къмъ селото. Слѣдъ 10 м. се чули изстрѣли, разѣздътъ се спусналъ, но е билъ посрѣщнатъ съ огънь отъ около единъ взводъ пѣхота скрити въ селото. Констатираните овчари шпиони заповѣдахъ да се излавятъ отъ разузнавателнитѣ елементи. Къмъ упоменатото село има офицерски разѣздъ. Боятъ, артилерийски и пушеченъ, се води на югъ отъ гара Градско. Нашата артилерия — планинска — вчера е произвела силенъ ефектъ върху противника при ст. Градско. По събрани свѣдѣния отъ другата страна на Вардара сѫ: 53-й п. полкъ, 22-й и една дружина отъ 26-й п. полкове. Загуба имамъ отъ ескадрона ефрейтора Иорданъ Илиевъ, пропадналь безъ извѣстно съ конь Навѣсъ — държавно строеви.

Командиръ на ескадрона, Ротмистръ Христовъ."

Командиръ на 3-а бригада 7-а дивизия, Полковникъ Бурмовъ.

До командира на 3-а бригада 7-а дивизия, позицията Криволакъ.

Отъ донесенията на ескадронния командиръ може да се заключи, че противникъ има и въ с. Хаджи-демирци. Донесете кѫдѣ се намиратъ наблюдателнитѣ застави и охранението на лѣвия брѣгъ на Вардара отъ чифликъ Вардаръ до устието на р. Брѣгалница. Въ Уланци днесъ се изпращатъ отъ Енешоба още двѣ роти и за сѫщото село слѣдва една полска батарея. Този малъкъ отрядъ остава подчиненъ направо на менъ. Участъка на тоя отрядъ опрѣдѣлямъ отъ устието на р. Брѣгалница до с. Мушанци

изключително. Отъ с. Мушанци до с Вардаръ чифликъ да се наблюдава подъ Ваше управление отъ ескадрона и взводоветѣ отъ дружината на майора Станевъ. № 3053.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

До к-ра на 3-а дружина отъ 5-й Македон. полкъ, Майоръ Р о б е в ъ.

Къмъ 3052. Участъкъ за охранение Ви се опрѣдѣля отъ р. Брѣгалница до с. Мушанци изключително. Подчинявате се направо на началника на дивизията. По заповѣдь 3054. 28. X. 1915 г., 12 ч. 55 м. сл. пл.

Началникъ щаба на 11-а дивизия, Полковникъ Д ъ р в и н г о в ъ.

На № 3053. На участъка отъ с. Уланци до с. Чифликъ Вардаръ се намира една рота отъ 2-а дружина на 54-й п. полкъ, която има въ селата Уланци, Мушанци, Хаджидемирци по единъ взводъ. На тоя участъкъ наблюдава и ескадрона отъ 5 й к. полкъ № 134. 28. X, 15 год. 2 ч. 15 м. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Б у р м о в ъ.

Получ., 28. X. 915 г. — 3 ч. 7 м. сл. пл.

Положението изисква въ най-скоро врѣме да могатъ да пристигнатъ полски батареи къмъ с. Уланци, за което разпоредете една дружина веднага да се изпрати за работа по пѫтя по указанието на капитана Петровъ, командиръ на пионерната рота отъ повѣрената Ви дивизия. Батареята отъ 16-й артилерийски полкъ е насочена да замине отъ Щипъ въ указаната посока, за което да се влѣзе въ свръзка съ казаната батарея. За направеното да се донесе. № 170. 28. X. 15 год. 1 ч. 15 м. сл. пл.

Началникъ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ В а с и л е в ъ.

Отъ началника на разузнават. секция при 3-а бригада 11-а дивизия.

Къмъ 6 ч. пр. пл. излѣзохме на разузнаване по посока на с. Уланци съ командира на 9-а рота, капитанъ Казанджиевъ, и полубатарейния командиръ подпоручикъ Чочковъ. Опрѣдѣлихъ мѣсто на полубатареята източно отъ с. Уланци на около половинъ клм. Пѣхотенъ бой се завързва къмъ с. Виничани, ротата изпрати единъ взводъ къмъ устието на р. Брѣгалница, който въ 8 ч. 30 м. откри огънь въ флангъ на двѣ френски роти, залѣгнали при моста на ж. — п. линия на оврага що се спуща отъ с. Хозуратъ. Силно обстрѣлвана ротата на противника отъ лѣвия флангъ отъ взвода на мл. подоф. К оркчиевъ, избѣга къмъ югъ, като остави нѣколко трупа. При вида на подръжката отъ флангъ нашитѣ части, дѣйствующи по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, съ дружно и могѫщно привѣтствено „ура“ смѣло настѫпиха напрѣдъ и минаха моста. Нашиятъ флангъ бѣ обстрѣлянъ отъ гарата на Градско, обаче, безрезултатно. Духътъ на нашитѣ войски по дѣсния брѣгъ на Вардара се изрази въ едно мощно привѣтсвено извикване. Вслѣдствие този обхватъ на лѣвия флангъ на противника, послѣдния бързо загъна своя дѣсенъ флангъ на югъ и облегчи нашия лѣвъ по дѣсния брѣгъ на Вардара. Въ 10 ч. 10 м. пр. пл. полубатареята отвори огънь отъ избраната позиция по тила на дѣсния флангъ на противника; обстрѣляни бѣха послѣдователно два ескадрона кавалерия, гарата Градско и пѣхотни части, които сѫ си изложили фланга и тила. Азъ оставамъ на позицията. Батареята има нужда отъ патрони, сѫщо и пѣхотната рота съ цѣль да може днесъ и утрѣ да съдѣйствуватъ съ флангозия си огънь. № 22. Бив. с. и. отъ Карасаидъ, 28.X.15 г. 11 ч.пр. пл.

Началникъ на разузнавателната секция, Капитанъ П а н о в ъ.

Отъ командира на дивизионъ — 5-й к. полкъ. Писмено.

Получ. 28. X. 15 год. — 4. ч сл. пл.

Изпратенитѣ 2 роти съ капитанъ Тодоровъ и конно-пионерния взводъ на поручикъ Чунчевъ отъ повѣрения ми дивизионъ вчера пристигнаха с. Лубница, безъ да успѣятъ да изпълнятъ поржчението си — разрушение ж. — п. линии въ участъка с. Градецъ — Демиркапу, поради силната охрана. На самия мость имало около 1 рота съ 2 картечници, а на височинитѣ на западъ отъ моста 3 орждия. Прѣдъ линията (тази часть която върви по лѣвия брѣгъ) имало 2 реда окопи, а въ с. Градецъ повече отъ 1 ½ дружина. Ротитѣ днесъ пристигатъ въ полка си, а конно-пионерния взводъ оставихъ при 3-й ескадронъ въ с. Конче. Днесъ се явявамъ въ щаба на личенъ докладъ. № 30. с. Конче, 28. X. 15 год. 7 ч. пр. пл.

К-ръ на дивизиона, Подполковникъ А н а с т а с о в ъ.

До К-ра на 1-а бригада 11-а дивизия.

Ротитѣ, които се завърнаха съ капитанъ Тодоровъ, употребете за укрѣпяване позицията Ви, а капитанъ Тодоровъ да се яви веднага въ щаба на 3-а бригада. 1526. 28.X.915 година.

Н-къ на дивизията, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

Прѣдъ фронта и фланговетѣ на 3-а бригада положението е неизмѣнно. Забѣлѣзва се, че противникътъ работи за засилване позицията си въ фортификационно отношение прѣдъ фронта на 45-й п. полкъ. На това му се прѣчи съ откриване пушеченъ и артилерийски огънь отъ врѣме на врѣме. На участъка на 45-й п. полкъ днесъ сѫ паднали 5—6 полски снаряди хвърлени отъ дѣсния брѣгъ на Вардара. Отъ тѣхъ сѫ убити 5 и ранени 6 долни чинове. При вечерь неприятелската артилерия откри ураганенъ огънь по батареитѣ отъ колоната на полковникъ Колевъ. № 135. 28..X 15 г. 4 ч. 30 м. сл. пл. Командиръ на 3-а бригада отъ 7 а Рилска дивизия, Полковникъ Б у р м о в ъ.

Командиръ на 1-а дружина 2-й п. Македонски полкъ.

Получ. 28 X. 915 г. — 4 ч. 50 м. сл. пл.

Въ изпълнение на заповѣдьта Ви, прѣдадена ми чрѣзъ ротмистра отъ 3-й к. полкъ Акрабовъ, донасямъ:

1. Съставлявамъ съ дружината си дѣсния участъкъ на Струмишкия отрядъ.

2. Заемамъ за охрана почти цѣлата Конченска планина, а именно: отъ с. Конче на истокъ до върха, който е между буквитѣ „с“ и „к“ отъ думата „Конченска“. Охранявамъ и всички проходи излизащи отъ тая линия, или идящи отъ къмъ р. Вардаръ.

3. Около с. Градецъ по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ споредъ събранитѣ свѣдѣния противникътъ има около една дружина пѣхота, двѣ орждия с. с. и двѣ картечници По дѣсния брѣгъ изглежда, че има по-голѣми сили, но не може да се опрѣдѣли и състава имъ.

4. Къмъ мене е придадена 1-а погранична рота отъ 5-а погранична дружина и заема позиция отъ двѣтѣ страни на пѫтя с. Конче—Градецъ. Въ дѣсно отъ тая рота е 2-а рота отъ сѫщата погранична дружина съ назначение да държи връзка между Струмишкия отрядъ (дружината ми) и повѣрената Ви дивизия, обаче, вчера цѣль день не е могла да влѣзе въ свръзка, понеже не е извѣстно лѣвия Ви участъкъ до кждѣ заема. Моля да ми се съобщи, за да прѣдамъ на 2-а погранична рота.

5. Азъ съ щаба си се намирамъ на Конченската планина, кота 750 на 3 ч. пѫть юго-източно отъ с. Конче.

6. Заповѣди получавамъ чрѣзъ летяща поща отъ поста въ с. о Долни Липовикъ.

7. Всички пѫтища и пѫтеки въ участъка ми водятъ само къмъ с. Градецъ, а не и въ с. Удово, както картата показва. № 24. Коченска планина, кота 750, 28.X.915 год. 10 ч. пр. пл.

Майоръ М а р к о в ъ.

Общото положение неизмѣнно. Издадената напрѣдъ половинъ с. с. батарея обстрѣлва гарата и причини пожарь. Въ лѣвия подучастъкъ се извадиха напрѣдъ 4 не с. с. орждия, които обстрѣлваха треноветѣ отъ разстояние 5 ½ клм. Снарядитѣ попадаха около треноветѣ, но движението на треноветѣ не спрѣ. Самоокопаването продължава. Отъ 8-о не с. с. отдѣление една батарея се постави на позиция въ дѣсния подучастъкъ. За другитѣ двѣ батареи се изучиха позиции и пѫтища до тѣхъ, които утрѣ ще почнатъ да се правятъ. № 55. 28.X.915 год. 6 ч. и 40 минути сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ К о л е в ъ.

Въ 7 ч. 15 м. сл. пл. съ № 3056 до началника на 7-а Рилска дивизия прѣдставихъ вечерното срочно донесение, което прѣдставлява прѣписъ отъ полученитѣ донесения за положението въ участъцитѣ.

Отъ к-ра на 3-а дружина 5-и Македонски полкъ. Телефонограма.

На № № 3052, 3054. Съ двѣтѣ роти (10-а и 11-а) пристигнахъ височината сѣверно 2 клм. отъ с. Уланци. Тукъ пристигна батарейнията командиръ на батареята, която се дава въ мое разпореждане. Той казва, че батареята му е останала на пѫтя до с. Хаджиамзали додѣто е поправенъ

сѫщия пѫть и ще продължава въ зависимость отъ изправлението на пѫтя отъ пионеритѣ. Но той не допуска, че тая вечерь батареята му може да стигне поне до с. Енешоба. Вслѣдствие на това, че батареята я нѣма, спрѣхъ ротитѣ задъ височината, надъ която пиша, за да не ги излагамъ безполезно. Привечерь ще взема всички мѣрки за охранение участъка отъ устието на р. Брѣгалница до с. Мушанци. Ако батареята пристигне утрѣ сутриньта, ще я поставя на позиция и ще съдѣйствувамъ съ огънь отъ ротитѣ и батареята на частитѣ, които водятъ бой по дѣсния брѣгъ на Вардара. Планинската полубатарея е свършила снарядитѣ си; срѣщнахъ войникъ изпратенъ отъ полубатарейния командиръ, който ми каза, че отива да извика оржжейния механикъ отъ 7-й артилерийски полкъ, който да поправи развалена боенъ спирачъ на едно отъ орждията. Ако тая вечерь не се попълни полубатареята съ снаряди, мисля утрѣ въ тъмно да я оттегля, за да не стои безполезно подъ огъня на противника, а ротитѣ ще останатъ за охранение на лѣвия брѣгъ на Вардара и ще съдѣйствуватъ, колкото бѫде възможно, съ своя огънь. Ротата, 12-а, останала на стария бивакъ, ще продължи укрѣпяването на позицията, до като получа отъ Васъ заповѣдь да я притегля при менъ. 9-а рота (капитанъ Казанджиевъ) е на самия брѣгъ на Вардаръ. Моля разпорежданията, да се изпратятъ за 9-а рота патрони, която ги е изстрѣляла, а още да се изпратятъ патрони и за другитѣ роти. № 23. Сѣв. 2 клм. отъ с. Уланци.

Мойоръ Робевъ.

До командира на 5-й Македонски полкъ. Тукъ.

Майоръ Робевъ донася, че 9-а, 10-а и 11-а роти привършили днесъ патронитѣ си. Разпоредете се да се попълнятъ бойнит припаси на тия роти. По заповѣдь. 3057. 28.X.915 г. 9 ч. 8. м. сл. пл.

Началникъ Щаба на 11-а дивизия, Полковникъ Дървинговъ.

Приета отъ Щипъ 28. X. 915 г. — 8 ч. 40 м. сл. пл

Вчера противникътъ съ около 2 роти е настѫпилъ по посока на с. Баракли и Бохчали. Прѣзъ нощьта противникътъ е обстрѣлвалъ позициитѣ при Злешово. Противникътъ е засилилъ своитѣ части къмъ с. Мешели и Дюртюоваси. Забѣлѣзанъ е новъ бивакъ при с. Татарли за около 2 дружини. Тази сутринь въ участъка има гъста мъгла, вслѣдствие на това има затишие. 342. 27, X. 915 г. Подадена Струмица 2. ч. сл. пл.

Командиръ 3-а бригада 2-а дивизия, Полковникъ Козаровъ.

Отъ к-ра на 3-а дружина отъ 3-и Македонски полкъ, прикомандированъ къмъ щаба на 3-а бригада отъ 11-а дивизия.

Получено 28. X. 915 г. 11. ч. сл. пладнѣ.

На прѣдписание №3007 отъ 23. X. 915 г, — На 23 того пристигнахъ въ с. Лѣсковецъ, въ 7 ч. сл. пл., дѣто бѣха пристигнали отъ позицията 9-а и 11-а роти отъ 2-и п. Македонски полкъ; въ 10 и половина ч. сл. пл. дойде и единъ взводъ пионери, снабдени съ единъ клгр. пироксилинъ въ 2 пакета и съ 40 ржчни бомби. Сѫщата вечерь помолихъ за съдѣйствие командира на дивизиона отъ 3-и к. полкъ, подполковникъ Анастасовъ, каквото ми обѣща На 24-й сѫщи тръгнахъ съ двѣтѣ роти и пионерния взводъ по пѫтя Лѣсковецъ - Конче—в. 750. Въ 5 ч. 30 м. сл. пл. спрѣхъ ротитѣ на бивакъ три клм. южно отъ в. 750. На 25-й прѣдприехъ лично рекогносцировка на височината непосрѣдствено на сѣверь отъ с. Градецъ и долинитѣ на рѣкитѣ Градецъ и Водосиръ, като изпратихъ: въ лѣво по височината по лѣвия брѣгъ на р. Градецъ единъ патруль отъ 12 човѣка; въ дѣсно по височината по дѣсния брѣгъ на р. Водосиръ сѫщо такъвъ патруль, а съ себе си взехъ 17 войника при подофицеръ. Цѣлата тази мѣстность е обрасла съ гора. Височината непосрѣдствено отъ с. Градецъ не бѣ заета отъ противника; обаче на около 1 клм. сѣверно отъ ж. п. линия по височата има пѣхотни окопи за около една рота. На височината западно отъ р. Водосиръ има двѣ бараки съ окопи около тѣхъ, дѣто се движеха около тѣхъ часови. Сѫщо по чукаритѣ къмъ ж. п. линия се забѣлѣзватъ окопи за около рота, а сѫщо и землянки. На дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, срѣщу желѣзния мость на сѫщата рѣка се забѣлѣзватъ повече войници. По патроннитѣ сандъчета, що се носѣха отъ двама войници се вижда, че ще има картечници. По височината източно отъ с. Градецъ се забѣлѣзатъ три палатки и едва се забѣлѣзватъ задъ билого землянки. Село Градецъ е обезлюдено. Всичкото население е прѣхвърлено отвѫтъкъ Вардара въ с. с. Клисура, Миравци и Петрово. Въ долината на р. Градецъ, близо до селото, е имало наскоро бивакъ за около една дружина. Тукъ се намѣриха: кабелна жица около 100 метра, която дадохъ на звода отъ 3-й к. полкъ, 5 бомби, патрони и единъ пликъ съ френски адресъ (прилагатъ се патронитѣ и плика). Желѣзнопѫтната линия отъ Удово до моста на р. Вардаръ при Градецъ се охранява непрѣкъснато съ чести патрули. Прѣди да мине товаренъ влакъ, двама войника провѣряватъ мостоветѣ на рѣкитѣ Градецъ, Водосиръ и Вардара съ една вилка по релситѣ. А въ 8 ч. и 20 м. вечерьта се завърнахъ на бивака, като оставихъ сѫщитѣ патрули да охраняватъ прѣзъ нощьта. На бивака бѣ дошълъ и взвода конница съ поручика отъ 3-й к. полкъ Чончевъ, който носѣше взривни вещества (20 клгр. пироксилинъ и фитили). На 26-й того съвмѣстно съ поручикъ Чончевъ и съ командира на 9-а рота, капитанъ Бакарджиевъ прѣдприехме наново рекогносцировка, най-вече на моста на р. Вардаръ, като ротитѣ прѣдвижихъ още три-четири клм. близо до сѣверния склонъ на Градецката височина, като на позация оставихъ по единъ взводъ на височинитѣ срѣщу деретата на рѣкитѣ Градецъ и Водосиръ (на картата не може да се покаже) Въ 9 ч. пр. пл. бѣхме достигнали на върха на височината, патрулитѣ що бѣха отъ вечерьта, излѣзоха още по-напрѣдъ. Но тукъ тѣ се натъкватъ на неприятелски френски патраулъ и се почна прѣстрѣлка, сѫщо почна се прѣстрѣлка и по долината на р. Водосирь отъ патрулитѣ. Прѣстрѣлката продължи до 3 ч. сл. пл, като френскитѣ патрули се прибраха назадъ, а пъкъ и гъстата мъгла попрѣчи за по нататъшното разузнаване. При почването да се прибираме къмъ ротитѣ на сѣверния склонъ на височата, почна се въ 4 ч. и 35 м. сл. пл. да ни обстрѣлватъ съ артилерийски снаряди (шрапнели) по двѣтѣ долини и височината — около 18—20 шрапнела. Отъ дѣсния патраулъ по дерего на р. Водосирь, единъ войникъ не се завърна, но вѣроятно се е заблудилъ изъ мъглата. Усилихъ дѣсния патраулъ още съ 8 души, но и отъ тѣхъ единъ до сутриньта на 27-й того до 10 ч. пр. пл. не се завърна. Командиръ на 11-а рота ще ми донесе за завръщането имъ. Въ 10 ч. пр. пл. на 27-й изтеглихъ горнитѣ части до с. Скороша, дѣто нощувахме, а на 28-й частитѣ си отидоха по мѣстата си. Прилага се единъ пликъ и патрони. № 6. Бивакъ при Ходжасаидъ, 28.X 15 г. 9 ч. пр. пл.

Капитанъ Тодоровъ.

Забѣлѣжка. Артилерийскитѣ снаряди идѣха откъмъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, срѣщу Градецката височина.

До К-ра на 3-а бригада отъ 7 дивизия. Позиция при Криволакъ

Донесете какви мѣрки сте взели за обезпечение успѣха въ случай на неприятелска контраатака произведена, както денемъ, така и нощемъ. 3059.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На това запитване сутриньта на слѣдния день се получи слѣдното донесение:

На № 3059. По въпроса донесохъ прѣди нѣколко дена. Сега въ допълнение на първото ми донесение, донасямъ: Въ случай на неприятелска контръ атака нашитѣ части, разположени на позицията, нѣматъ възможность да маневрират. Тѣ, обаче, когато противника напустне своитѣ дълбоки окопи, ще иматъ всичкитѣ изгоди да го поражаватъ съ своя огънь подкрѣпени отъ огъня на артилерията. Прѣдписано е на 6 й п. Македонски и 45-й п. по нѣкозе да се разположатъ въ дълбочина съ единствената цѣль частитѣ които ще останатъ въ подържка, да се нахвърлятъ върху противника слѣдъ убийствения огънь на прѣднитѣ части. Въ случай, че отбиването на противника не може да стане на прѣдната позиция, то той ще се срѣщне на главната позиция при наблюдателния пунктъ на подполковника Баракова. Тукъ на тая позиция, подъ прикритието на огъня отъ 54-й п. полкъ прѣднитѣ два полка ще се прибератъ къмъ нея и слѣдъ като разстроятъ противника съ своя огънь ще поемутъ случая да манатъ въ контръатака. Нощно врѣме е прѣдписано да се наблюдава и охранява участъка съ секрети и патраули за да не бѫдатъ полковетѣ изненадани и въ случай на настѫпление на противника да го контръ-атакуватъ. Понеже считамъ, че противника, който е силенъ въ окопитѣ си, ще отслабне доста, когато излѣзе отъ тѣхъ. Въ случая ний ще бѫдемъ въ по-изгодно положение, за-

щото мѣстностьта ни е извѣстна. Разпоредено е и за засилване на позицията съ правене на бурски гнѣзда въ окопитѣ за да се прѣдпазватъ отъ артилерийски неприятелски огънь. № 142. 29.X.15 год. 2 ч. и 50 м. пр. пл,

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Освѣнъ това, прѣзъ деня въ прѣписъ получихъ още слѣднитѣ донесения:

Отъ командира на 3-а дружина 5-й п. Македон. полкъ, майоръ Робевъ.

До командира на 5-й Македонски полкъ.

Капитанъ Казанджиевъ ми донася, че съгласно даденитѣ му отъ менъ инструкции да дѣйствува съгласно обстановката, обаче, да има прѣдъ видъ, най-напрѣдъ да обстрѣлва батареята (гаубична), която си е дала гърбътъ къмъ с. Уланци, или най-малко тренътъ, а най-послѣ обозитѣ — и самъ твка е оглеждалъ позициитѣ вчера, понеже е стигналъ на сутриньта прѣди пладнѣ (7 ч. 30 м.). Понеже не е имало бой на отвъдния брѣгъ на р. Вардаръ, той рѣшилъ да се добере и избере позиция такава, че да може отъ нея да обстрѣлва батареята и трена. Сѫщеврѣменно е смѣталъ, да обстрѣлва днесъ сутриньта конницата, която идвала всѣка зарань да пои конетѣ си на р. Вардаръ. Обаче, къмъ 3 ч. сл, пл., вчера, е отишълъ капитанъ Пановъ, който му е прѣдалъ една заповѣдь отъ бригадата, че е назначенъ да дава указания. Той (Капитанъ Пановъ) поискалъ да се открие веднага огънь отъ полубатареята и това станало. Обстрѣлвана била гарата, около която попаднали нѣколко снаряда; локомотивътъ е сполучилъ да избѣга. Неговия (на Капитанъ Казанджиевъ) планъ за дѣйствия не надѣйно съ пушеченъ и артилерийски огънь отъ изтокъ и въ моментъ, когато противникътъ е ангажиранъ въ бой, е пропадналъ и капитанъ Казанджиевъ мисли, че отъ вчерашната стрѣлба е билъ прѣдупрѣденъ само противника за да се пази отъ къмъ нашитѣ височини. Въ 6 ч. 30 м. вчера сл. пл. когато капитанъ Казанджиевъ е изпращалъ донесението менъ, смѣталъ да нахрани ротата си, слѣдъ което да я дигни напрѣдъ и се окопае. Капитанъ Пановъ ни прѣдава: „Уредете летяща поща между ротата на капитанъ Казанджиевъ и телелефонната станция отъ с. Ортамахле, като поставите облегчени войници да служатъ за куриери, а постоветѣ станатъ всичко 5; само така ще се ускори получаването на донесенията“. Прѣдполагамъ, че бригадния командиръ не е при ротата на капитанъ Казанджиевъ и въ случая капитанъ Пановъ прѣдава заповѣдь безъ да му е била дадена, защото телефонната станция отъ с. Ортамахле е дигната. Мѣрки за свързване дружината съ ротата на капитанъ Казанджиевъ съмъ взелъ. Длъженъ ли съмъ да изпълнявамъ заповѣдитѣ, които капитанъ Пановъ отъ името на бригадния командиръ ми прѣдава отъ с. Уланци? №. . . . . 28.X.915 год.

Майоръ Робевъ.

Отъ командира на 2-й ескадронъ отъ 5-й к. полкъ.

До командира на 3-а бригада 7-а дивизия.

1. Връзката съ нашитѣ войски е установена по дѣсния брѣгъ на Вардара,

2. Тамъ сѫ: до Вардаръ 3-й п. Македонски полкъ, въ дѣсния една дружина на 22-й п. полкъ.

3. Артилерията ни на сѣверо западъ отъ с. Виничани.

4. Противникътъ отстѫпва отъ с. Хозуратъ къмъ р. Черна.

5. Гара Градско е заета отъ нашитѣ войски къмъ 8 ч. пр. пл.

6. Една неприятелска дружина наново се окопава на 1 1/2 клм. западно отъ станцията.

7. Инцидентътъ съ ефрейторъ Илиевъ е произлѣзълъ така: Овчарьтъ му казалъ, че нѣма въ селото противникъ. Той огива въ селото, но билъ обстрѣлянъ отъ другата страна на Вардара. Въ селото намѣрилъ наша пѣхотна застава. Старшията на разѣзда, обстрѣлянъ сѫщо отъ сърбитѣ, не открива огънь къмъ селото. Нашитѣ пѣхотни части за да ги уплашатъ и чрѣзъ това прѣдупрѣдатъ, откриватъ противъ разѣзда огънь съ голѣмъ мѣрникъ. Разѣзда отстѫпва и донася за изчезването на ефрейтора, а послѣдниятъ като не можалъ да излѣзе отъ селото, поради прѣстрѣлката съ сърбитѣ, останалъ до сутриньта тамъ. Слѣдъ като е търсилъ разѣзда дълго врѣме, сега се завърна при ескадрона.

Командиръ на ескадрона. Ротмистъръ Христовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня е изстрѣляно: Въ дѣсния участъкъ отъ 1-а полска с. с. батарея — 21 бризантни гранати и 15 шрапнели, отъ 4-а гаубична батарея — 2 стоманени гранати и 5 шрапнела, отъ планинската полубатарея — 72 снаряда. Въ лѣвия участъкъ отъ 4-а с. с. полска батарея — 60 универсални снаряди, 20 шрапнела и 48 бризантни гранати, отъ 11-о не с. с. артилерийско отдѣление 52 гранати по треноветѣ движущи се за Криволакъ и обратно.

Загуби. Прѣзъ деня загуби сѫ имали слѣднитѣ части: Отъ 1-й п. Македонски полкъ — 1 убитъ; отъ 5-й п. Македонски полкъ — 4 души ранени, отъ които единия офиц. кандидатъ; отъ 7-й артилерийски полкъ — 4 ранени; отъ 45-й п. полкъ — 6 убити и 2 ранени.

29 октомвмрий

Опитъ за прибиране на убититѣ при Криволакъ.

Врѣмето прѣзъ нощьта на 28-й срѣщу 29-й бѣше промѣнливо, дъждовно, придружено съ гърмотевици. Температурата 3 градуса надъ нулата. Нощьта мина спокойно. Частитѣ продължиха укрѣпяването на позициитѣ си. По лѣвия брѣгъ на Вардаръ прѣзъ деня има слаба артилерийска прѣстрѣлка. Дѣсния подучастъкъ съ успѣхъ продължава да съдѣйствува на нашитѣ части, които водятъ и прѣзъ тоя день упоритъ бой съ неприятеля по политѣ на Клепе планина. Неприятелтъ изглежда все повече и повече умаломощенъ и всички признаци говорятъ, че той ще отстѫпи на дѣсния брѣгъ на р. Черна. Сутриньта се получиха.

Положението прѣдъ фронта и фланговетѣ на 3-а бригада 7-а дивизия неизмѣнно. Нощьта мина спокойно. № 18. 29.X.915 год. 7 ч. 10 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Хесапчиевъ.

Общото положение неизмѣнно. Връзката съ пограничната рота и дружината на майоръ Марковъ, която се намира на Конченската планина, е установена. № 56. 29.X.915 год. 7 ч. 50 м. пр. пл.

Командиръ на бригадата Полковникъ Колевъ.

Съдържанието на тия двѣ донесения въ 7 ч. 55 м. пр. пл. се прѣдаде въ щаба на 7-а Рилска дивизия.

Донесението на ротмистръ Христовъ, че вчера, 28-й того, нашитѣ войски прѣвзѣли ст. Градско, не отговаря на дѣйствителностьта. Това между другото се дължи и на обстоятелството, че разѣздитѣ се прибиратъ по селата да се хранятъ и прѣкъсватъ разузнаването (такъвъ случай лично констатирахъ). Прѣди нѣколко дни, другъ единъ разузнавателенъ ескадронъ донесълъ. че въ Градско имало 12,000 французи. Такива донесения заблуждаватъ и сѫ врѣдни. За това разпоредете конницата или да разузнава както трѣбва, или да се прибере назадъ. Свѣдѣчията трѣбва да се дѣлятъ на видено лично, видено отъ конницитѣ и чуто отъ турци, българи и пр. При това свѣдѣнията трѣбва да бѫдатъ повече резултатъ на лични наблюдения, а не отъ разпитъ на мѣстно население, което по много причини дава съвършено не точни свѣдѣния. При това да се донесе кѫдѣ прѣбибивава по настоящемъ командира на дивизиона отъ 5-й к. полкъ подполковникъ Анастасовъ и съ какво се занимава. № 175. 29.X.915 год. 7 ч. 30 м. пр. пладнѣ.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Командиръ на 3-а п. бригада отъ 7-а Рилска дивизия съ рапортъ № 316 отъ 28-й того донася, че труповетѣ на подпоручицитѣ: Петровъ Спасъ,

Стоичковъ Н., Карагьозовъ Ив., Крапчевъ Живко и офиц. кандидатъ Костовъ Георги, всички отъ 54-й п. полкъ, не били прибрани, понеже били близо до неприятелскитѣ окопи. Началникътъ на дивизията заповѣда, Господинъ Полковникъ, да разпоредите веднага да се изпрати една команда отъ санитари, снабдени съ знаковетѣ на Червения кръстъ, която да прибере тѣлата на убититѣ офицери. Ако противникътъ не стрѣля по тѣхъ, то да прибератъ и тѣлата на войницитѣ, а ако ги обстрѣлватъ, да се повърнатъ назадъ. За извършеното да се донесе. По заповѣдь. № 935 29.X.915 г.

Н-къ щаба отъ Генералния щабъ, Подполковникъ С и р м а н о в ъ.

Прѣдполагайки, че при 3-а бригада отъ 7-а дивизия може да не се намѣри знающъ френски езикъ, разпоредихъ въ сѫщия часъ редникътъ отъ телефонната команда на щаба на дивизията Градинаровъ, знающъ френски езикъ, да замине при 3-а бригада и влѣзе въ състава на командата за прибиране убититѣ, а до самия командиръ на 3-а бригада разпоредихъ слѣдното:

Съгласно прѣдписание № 925 отъ началника на 7-а Рилска дивизия разпоредете да се назначи и изпрати санитарна команда за прибиране тѣлата на убититѣ офицери и войници. За да не бѫдатъ обстрѣляни отъ противника, войницитѣ отъ командата да бѫдатъ санитари безъ оржжие съ ясно видимъ знакъ и червения кръстъ на лѣвата ржка и единъ по голѣмъ бѣлъ флагъ сѫщо съ червенъ кръстъ, носенъ отъ старшия на санитаритѣ. Този послѣдния да знае френски, сатъ да се подаде съ вдигнатъ флагъ напрѣдъ и да уговори вдигането тѣлата на убититѣ. Ако неприятелтъ не допустне, или почне да стрѣля, командата да се повърне назадъ и да се донесе. Въ това врѣме разпоредете никаква стрѣлба отъ наша страна да не се произвежда. Единъ часъ прѣди санитаритѣ да се подадатъ напрѣдъ, донесете по телефона, че сте готови, за да може да се съобщи наврѣме на полковникъ Колева да прѣкрати стрѣлбата и той. 29.X.915 год. 9 ч, 55 м. пр. пл. № 1536.

Началникъ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

По изпълнение на това прѣдписание въ 4 ч. 45 м. сл. пл. получихъ слѣдното:

На № 1534. Командиръть на 6-й п. Македонски полкъ донася слѣдното: „Пратихъ прѣговорчикъ-санитаръ за прибиране труповетѣ, снабденъ съ бѣлъ флагъ и червенъ кръстъ. Той излѣзе напрѣдъ и извика на френски езикъ за приемането му. Отгозоръ полученъ – категориченъ отказъ съ думитѣ: „Ще Ви дамъ парламентьоръ, дайте ми пушката и спасявайте се“ и се чу единъ вистрѣлъ подиръ санитара прѣговорчикъ. № 22. 29.X.915 год. 3 ч. 45 м. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Б у р м о в ъ.

Получено на 29.X.915 г 12 часа сл, пладнѣ.

Командира на 2-й п. Македонски полкъ съ телефонограма № 38 отъ 29-й октомврий донася слѣдното: „Днесъ въ 9 ч. 30 м. пр. пл. 5 души неприятелски офицери се появили на 1000 крачки прѣдъ позицията на 5-а рота и рекогносцират позицията къмъ 8-а и 5-а роти. Днесъ или нощесъ е вѣроятна една неприятелска атака въ тази посока“. По заповѣдь. № 58 29.X.915 год. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Адютантъ на 1-а бригада 11-а Мекед. дивизия Подпор. Г е о р г и е в ъ.

До командира на 1-а бригада 11-а Македонска дивизия.

По поводъ донесението отъ командира на 2-я п. Македонски полкъ, че противника извършвалъ рекогносцировка срѣщу неговитѣ 5-а и 8-а роти, какви мѣрки срѣщу неприятелско нападение сте взели било деня, било нощя. Разпоредете подполковникъ Божиловъ най-грижливо да проучи пѫтищата, по които може да се движи артилерията за излизане на позиция на пунктоветѣ, дѣто би се оказало нужда да се заематъ отъ артилерия, Отбѣлѣжете му още отъ сега тия пунктове. Къмъ полската артилерия да се назначи сериозно прикритие, което би могло да води продължителенъ бой самостоятелно, до като получи подкрѣпление. Утрѣ Ви пристига ескадрона дивизионна конница на дивизията цѣлъ. Дайте му задача и опрѣдѣленъ участъкъ за охранение и разузнаване на лѣвия Ви флангъ и въ свръзка съ

дружината на майоръ Марковъ. Майоръ Иотовъ, командиръ на ескадрона, като по-старши, да поеме управлението на двата ескадрона на лѣвия Ви флангъ. 3064. 29.X.915 год. — 2 ч. 35 м. сл. пл,

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

Приета отъ Щипъ на 29.X 915 г., 9 ч. 14 м. пр. пл.

Моля извѣстете мѣстопрѣбиваването на щаба Ви и какви Ваши части и гдѣ дийствуватъ близостьта около Струмица. № 2163. 28.X.915 г. Подадена въ Пехчево въ 5 ч. 50 м. сл. пл.

Началникъ на 2-а дивизия Генералъ-майоръ Г е ш е в ъ.

До началника на 2-а дивизия, Пехчево.

2163. Отъ буква „с“ на надписа Кончевска до с. Конче е разположена една дружина, придадена къмъ полковникъ Казаровъ. Западно отъ нея има 2 погранични роти. Въ района Градецъ, Кошарка, Ибирли сноватъ наши разѣзди. Наша една бригада заема фронта Каланево, Липа, Воинаши, Шехоба съ една застава на в. 250 западно отъ с. Конче. Придадената къмъ дивизията 3-а бригада отъ 7-а дивизия, усилена съ 6-й Македонски полкъ, заема фронта Шехоба, Караходжали, Чифликъ Вардаръ. Една дружина отъ 5-й Македонски полкъ заема фронта Мушанци, Уланци до буква „и“ (третото) отъ надписа „Виничани“. Щаба на дивизията се намира на 3 к м. ю.-и. отъ с. Топликъ на самото шосе Щипъ — Криволакъ. 3061. 29.X.915 г. — 12 ч. 15 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия Полковникъ З л а т а р е в ъ

До командира на 3-а бригада 7-а дивизия.

Донесението на ротмистръ Христова, че вчера, 28-й октомврий, нашитѣ войски прѣвзели ст. Градско, не отговаря на дѣйствителностьта. Това между другото се дължи и на обстоятелството, че разѣздитѣ му въпрѣки прѣдписанието ми до Васъ подъ № 3023 се прибиратъ по селата да се хранятъ и ношуватъ и съ това прѣкъсватъ разузнаването. Обърнете внимание на ротмистръ Христова върху това, като му прѣдпишите да бѫде по-коректенъ въ изпълнение на възложената му задача, като повечето отъ донесенията му бѫдатъ резултатъ отъ неговитѣ лични наблюдения и отъ всѣко едно се вижда, кои свѣдѣния сѫ лично видени, кои сѫ видени отъ конници и кои сѫ добити отъ разпитъ на мѣстното население. За центъръ на разположението на ескадрона му да служи с. Енешоба. 3062. 29.X.915 г. — 12 ч. 15 м. сл, пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

На № 3062. Още вчера въ 2 ч. сл. пл., когато получихъ отъ ротмистръ Христовъ противорѣчивото му донесение, му прѣдписахъ лично да провѣрява всички донесения, за да не става причина да се тревожатъ войскитѣ и безпричинно размѣстватъ. За цѣльта му заповѣдахъ да се прѣмѣсти около с. Мушанци и да поеме началството на частитѣ по охраната на участъка отъ с. Мушанци до Чифликъ Вардаръ. Ротмистръ Христовъ още снощи ми донесе, че е поелъ началството на оставенитѣ тамъ пѣхотни части и че се е установилъ около с. Мушанци съ ядрото на ескадрона. Днесъ ще повторя и Вашата заповѣдь. № 141. 29.X,915 г. 2 ч. 40 м. сл. пл. Писменно.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Б у р м о в ъ.

Получена на 29.X.915 г. — 10 ч. сл. пл.

Командиръть на 2-о артилерийско отдѣление отъ 7-й артилерийски полкъ съ телефонограма № 24 отъ 29-й того 10 ч. 10 м. пр. пл. донася слѣдното: „Донасямъ, че при обстрѣлването на нашия артилерийски взводъ на 27-й и на 28-й т. м. между противниковитѣ артилерийски снаряди имало такива съ задушливи газове съ ясно синь цвѣтъ. Снощи единъ прислужникъ е заболѣлъ и излѣзълъ отъ строя. Такива снаряди сѫ паднали около 5—6“. По заповѣдъ. № 59. 29.X.915 г. 11 ч. 45 м. пр. пл.

Адютантъ на 1-а бригада 11-а дивизия, Подпоручикъ Г е о р г и е в ъ.

Къмъ 1 ч. сл. пл. изпратихъ нѣколко конника зв да подържатъ връзка съ полската батарея отъ 16 артилерийски полкъ, която се движеше къмъ Енешоба съ заповѣдь, командиръть на

батареята до донесе вечерьта до кждѣ мисли, че ще стигне. По тоя случай получихъ слѣдното:

На № 3060. Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че батареята въ тоя моментъ се движи южно отъ Чешмедере по пжтя за Енешоба. Прѣдполагамъ тая вечерь да бжда южно отъ Енешоба на височината надъ село Уланци. № 5. 29.X.915 г. 3 ч. 35 м. сл. пл. Пжтя Чешмедере—Енешоба.

Командиръ на 5-та бат. 16 й арт. полкъ, Поручикъ (не се чете).

Получена по телефона въ 3 ч. 20 м. сл. пл.

Вчера ротата на капитанъ Казанджиевъ води бой съ три взвода, а четвъртия въ подържка. Веригитѣ на противника значително сж се дръпнали по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Прѣднитѣ вериги на противника заематъ лагуната южно отъ срутения мостъ на ж.-п. линия между с. с. Уланци и Хозурать. Хозурать и Виничани сж въ ржцѣтѣ на нашитѣ войски оттатъкъ р. Вардаръ. Нашата рота при вчерашния бой има 4 ранени, между които е и канд. офицера Саевъ, който е раненъ въ двата крака безъ да е повредена костьта. Останалитѣ сж по-леко ранени. Полубатареята по нѣмане снаряди е прѣкъснала стрѣлбата си въ 12 ч. слѣдъ обѣдъ (вчера). Нощесъ тя получи снаряди, обаче, орждията ѝ сж повредени малко и има нужда да се изпрати майсторъ да ги поправи. Майсторътъ да бжде снабденъ съ глицеринъ. Вчера неприятелската батарея обстрѣлваше позицията на 9-а рота, но безрезултатно. Снощи нощьта мина съвършенно спокойно. Отъ къмъ страната на противника се чуваше удряне на копачи и лопати; противникътъ се окопаваше; чуваше се скърцане на кола, а така сжщо и на артилерия движуща се по посока отъ гарата Градско къмъ с. Градско. Въ 11 ч. прѣзъ нощьта дохажда автомобилъ до гарата Градско и се върна обратно. Отъ къмъ позицията на противника нашитѣ постове сж чували прѣзъ нощьта голѣма глъчка приличаща на караница. Взводоветѣ изпратени напрѣдъ се окопаваха. Отъ батарейния командиръ на 5-а с. с. полска батарея отъ 16-й артилерийски полкъ получихъ донесение, че поради трудния пжть и изтощението на конетѣ, движението на батареята прѣзъ нощьта е било невъзможно. Той е спалъ по пжтя Амзали—Чешмедере. Днесъ продължилъ движението си. Надѣвали се, че тая вечерь ще може да стигне до височинитѣ, които се спускатъ къмъ р. Вардаръ — по пжтя с. с. Енешоба-Уланци. Ако това се достигне, вѣрвамъ, че утрѣ ще я искарамъ на позиция. Ротата отъ дружината подръжка се намира на сжщото мѣсто до като пристигне батареята. Днесъ нашитѣ пѣхотни части сърѣлятъ малко; планинската полубатарея откри огънь по цѣлитѣ, които ѝ се удадоха, за което ще Ви донеса утрѣ. № 24. 29.X.915 г. 3 ч. сл. пл. Позиция сѣв. Уланци 2 км.

Майоръ Робевъ.

Получена отъ Струмица въ 3 ч. сл. пл.

Разпоредихъ отъ утрѣ частитѣ, които сж придадени къмъ повѣрената ми бригада да влѣзатъ въ връзка съ частитѣ отъ повѣрената Ви дивизия при кота 750 или в. Пожарь, споредъ мѣстното наименование. Дружината на майоръ Марковъ заема участъкъ в. 750 и източно отъ него по височината, която е 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ. Източно отъ дружината на майоръ Марковъ ще се заеме отъ цѣлата 4-а гранична дружина, която ще служи за връзка между 14-й п. полкъ и дружината на майоръ Марковъ. Моля разпоредете да се заеме, ако не е вече заетъ участъкътъ на западъ отъ в. 750. Дружината на майоръ Марковъ задържамъ до като получимъ подкрѣпление. Моля извѣстете кои пунктове и съ какви части се заема участъкътъ между в. 750 и в. 250 и какво е положението на този фронтъ. № 81. 28.X.915 г. 10 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 2-а дивизия, Полковникъ Козаровъ.

До командира на 3-а бригада отъ 2-а дивизия.

81. Споредъ донесението отъ майоръ Марковъ, западно отъ него заематъ двѣ гранични роти, но до гдѣ се простира дѣсния имъ флангъ не е извѣстно. Изпращамъ майоръ Йотовъ съ единъ ескадронъ да провѣри това и да поеме службата на разузнаването между вашия дѣсенъ флангъ и лѣвия флангъ на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, който се простира до в. 250, заетъ съ отдѣлна наблюдателна застава отъ 1-а бригада. 3065. 29.X.915 г. — 3 ч. 55 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия.

175. До днесъ подполковникъ Анастасовъ е билъ при ескадрона на ротмистръ Акрабовъ въ с. Лѣсковица. Днесъ замина за с. Енешоба при ескадрона на ротмистръ Христовъ. 3056. 29.X.915 г. 3 ч. 55 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ командира на 3-а дружина 5-й Македонски полкъ.

Днесъ слѣдъ пладнѣ неприятелски вериги се приближиха до село Хозуратъ; близо до р. Вардаръ нѣма тѣхни вериги, но, при все това, веригитѣ отъ 9-а рота стрѣлятъ по тѣхъ съ най-голѣмия мѣрникъ. Планинската полубатарея до 1 ч. 20 м. сл. пл. още не е открила огънь поради далечнитѣ разстояния на цѣлитѣ. Капитанъ Казанджиевъ привдигна напрѣдъ сжщата полубатарея за да открие огънь по неприятелскитѣ вериги въ тила имъ. Село Виничани е въ наши ржцѣ (въ ония на нашитѣ части отвъдъ р. Вардаръ). Полската батарея до този часъ я нѣма да се покаже отъ къмъ с. Чешмедере. № 25. Позиция сѣв. с. Уланци 2 клм. 29 X.915 г. 4 ч. 30 м. сл. пл.

Майоръ Робевъ.

До на алника на 7-а дивизия. Позиция Кроволакъ.

Изпратеният капитанъ Тодоровъ съ двѣ роти и конно-пионерно отдѣление да разруши ж.-п. линия около с. Градско, донася, че не успѣлъ да направи това, понеже линията добрѣ се охранявала съ пѣхотенъ, картеченъ и артилерийски огънь. До с. Градско той е намѣрилъ приложения тукъ пликъ. Капитанъ Тодоровъ, ротитѣ и конно-пионерния взводъ се завърнаха при частитѣ си. 3068. 29.X.915 г. 4 ч. 35 м. сл. пл. Прилага се единъ пликъ.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ к-ра на 3-а бригада 7-а дивизия.

Прѣдъ фронта и фланговетѣ на 3-бригада 7-а дивизия положението остава неизмѣнно. Днесъ къмъ 10 ч. пр. пл. единъ аеропланъ, по всѣка вѣроятность неприятелски, летѣ надъ нашитѣ позиции и се загуби къмъ Удово. Къмъ 3 ч. сл. пл. аеропланътъ се издигна наново, слѣдъ което изчезна по сжщото направление. № 24. 29.X. 915 год. 4 ч. 45. м. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Бурмовъ

Общото положение неизмѣнно. Самоокопаването продължава. Избрахъ позиция за поставяне батареитѣ отъ 8 о не с. с. отдѣление. Сега се работятъ пжтища за тѣхъ. Двѣтѣ роти, които бѣха дадени капитанъ Тодорову, се върнаха. Връзката съ пограничната рота и дружината на майоръ Марковъ възстановена. Тамъ нищо особенно. Пограничната рота заема гребена на планината Верига Градецъ отъ кота 250 до 750. Днесъ противникътъ поставилъ двѣ орждия на позиция на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, тамъ кждѣто се влива рѣкичката, която минава покрай с. Пещерница. Днесъ къмъ 11 ч. 30 м. пр. пл. единъ неприятелски аеропланъ летѣше надъ нашитѣ позиции, главно надъ изнесенитѣ напрѣдъ двѣ с. с. орждия, които обстрѣлваха гарата, вслѣдствие на което трена сега не спира на самата гара, а южно отъ нея. По поводъ неприятелската рекогносцировка, обърнахъ вниманието на командира на 2 й п. Македонски полкъ да вземе мѣрки за противодѣйствие въ случай на нападение. За назопоставенитѣ двѣ неприятелски орждия, съобщихъ командиру 11-о не с. с. артилерийско отдѣление — въ лѣвия подучастъкъ. № 62. Позиция сѣверно отъ Пепелище, 29.X.915 год. 6 ч. 20 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция при Криволакъ.

Изпратенитѣ парламентьори за да прѣговарятъ съ противника за прибиране убититѣ се завърнаха и докладваха: „Заминахме нашитѣ окопи на около 20 крачки и съ това на толкова крачки се приближихме отъ окопитѣ на противника. Извикахме по френски: „Господа, ний сме парламентьори отъ санитарната команда“. Веднага изскочи като изъ подъ земята единъ французки офицеръ, който на чистъ парижки диалектъ нервно закрѣщѣ: „Махайте се, махайте се, ще Ви застрѣлямъ, дайте ми пушката, ний нѣмаме нужда отъ парламентьори“. Ний веднага отстжпихме, противникътъ ни обстрѣлл съ нѣколко изстрѣли и ние залѣгнахме въ нашитѣ окопи. Непиятелскитѣ окопи сж добрѣ маскирани и никакъ не се забѣлѣзватъ. Ме-

жду тѣхъ и нашитѣ окопи почти на всѣки десеть крачки имаше по единъ човѣшки трупъ на наши войници. Духътъ на нашитѣ войници въ окопитѣ е много добъръ. Войницитѣ сж весели и си правятъ смѣшки. Ние освѣнъ червенитѣ кръстове на ржцѣтѣ си носѣхме и единъ бѣлъ флагъ съ червенъ кръстъ". 3070. 29.X.915 г. 6 ч. 50 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия, позиция при Криволакъ.

Днесъ положението прѣдъ фронта е слѣдното:

1-о. Прѣдъ фронта на дѣсния участъкъ къмъ 10 ч. пр. пл. и 3 ч. сл. пл. надъ нашитѣ окопи по направление на с. Удово е легѣлъ единъ аеропланъ, по всѣка вѣроятность неприятелски.

2-о. Прѣдъ фронта на лѣвия участъкъ е забѣлѣзанъ сжщия аеропланъ. Нашитѣ с. с. орждия сж обстрѣлвали гарата и съ това сж заставили треноветѣ да се спиратъ южно отъ нея. Противникътъ е поставилъ двѣ орждия на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, тамъ гдѣто се влива рѣката, която минава покрай с Пещерница. Командирътъ на 2-о артилерийско отдѣление отъ 7-й артилерийски полкъ донася, че противника на 27-й и 28-й октомврий е обстрѣлялъ съ 5—6 снаряда съ задушливи газове съ ясно синь цвѣтъ нашата артилерия, отъ която единъ прислужникъ е заболѣлъ и излѣзълъ отъ строя. Срѣщу центъра на участъка на около 1000 крачки 5 офицери отъ противника сж произвеждали рекогносцировка.

3 о. На крайния дѣсенъ участъкъ (около с. Уланци) нашитѣ роти сж стрѣляли съ най голѣмъ мѣрникъ срѣщу противника задъ Вардара. Полската батарея тази вечерь ще пристигне до височината южно отъ с. Енешоба. 29.X.915 год. — 7 ч. 15 м, сл. пл. № 3071.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

Приета отъ Щипъ въ 9 ч. 15 м. сл. пл.

Противникътъ нн застави да отеглимъ нашия центръ съ артилерията ни на висотитѣ между Косурно и Раборци. Фланговетѣ при Чепсли и Орманли за сега задържамъ, обаче, едва ли ще мога и тамъ да се задържа. 339. 29.X.915 год. — 5 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада отъ 2-а дивизия, Полковникъ К о з а р о в ъ.

Командирътъ на 5-а батарея отъ 16-й с. с. артилерийски полкъ ми донася, че батареята му се намира близо (на западъ отъ с. Енешоба). Поради прѣумора на конетѣ и хората, тая нощь не ще може да продължи дзижението си. Заповѣдахъ му утрѣ сугриньта да продължи. Артилериститѣ сж измѣрили край р. Брѣгалница волове и възможно е да ги използуватъ за изтеглянето на батареята. Командирътъ на 11-а рота ми донася, че поради близостьта на една неприятелска батарея при р. Вардаръ (300—500 крачки до брѣга), намираща се въ лѣса между рѣкитѣ Вардаръ и Църна, отъ кждѣто тя фланкира всички окопи, които той би построилъ край р. Вардаръ и е билъ принуденъ да стои открить въ гънкитѣ на мѣстността додѣто настжпи нощьта. Обаче, първи взводъ е успѣлъ да настжпи въ участъка между селата Уланци и Мушанци още тази зарань и да ги окопае. Командирътъ на 9-а рота ми донася отъ дѣсния си участъкъ, че днесъ къмъ 3 ч. сл. пл. боятъ се усилилъ юго-източно отъ с. Хозуратъ: забѣлѣзвалъ, че нѣкои неприятелски вериги ту настжпвали, ту пакъ се връщали надирѣ. Много отъ тѣзи вериги били разгонени отъ нашата батарея, която се намира на височинитѣ сѣверо-източно отъ с. Хозуратъ. Той (9-а рота) е продължавалъ съ пушеченъ огънь да безпокои дѣсния неприятелски флангъ и неприятелскитѣ вериги сж вече далече около 1500 крачки отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и не смѣятъ да приближатъ рѣката. Командирътъ на планинската полубатарея ми донася, че днесъ стрѣлялъ по неприятелскитѣ кола, които отивали при гара Градско да товарятъ нѣщо отъ вагонитѣ при гарата. Прѣдполагамъ да сж били прѣдници съ снаряди. Съ нѣколко изстрѣли ги е пропждилъ и не имъ е далъ възможность да приближатъ до гарата. Хвърлилъ нѣколко снаряди по една група хора и я прогонилъ. Днесъ никакво движение на голѣми групи отъ хора и коне не се забѣлѣзватъ край р. Вардаръ (дѣсния брѣгъ) № 28. 29,X.915 г. 8 ч. сл. пл.

Майоръ Р о б е в ъ.

Разположението на 3-а дружина отъ 5-й Макед. полкъ тоя день е било: 9-а рота отъ с. Уланци включително до устието на

р. Брѣгалница; 11-а рота между с. с. Уланци и Мушанци; двѣтѣ роти сж съставлявали бойната часть на дружината и сж били непосрѣдственно до брѣга на р. Вардаръ; пл. полубатарея е била с.-и. отъ с. Уланци на 1 клм. отъ р. Вардаръ; 10-а рота — въ дружинна подръжка и прави пжть за полската батарея; а 12-а рота укрѣпява височинитѣ при с. Енешоба и помагала на полската артилерия да се прѣдвигне напрѣдъ.

И з с т р ѣ л я н и с н а р я д и. Прѣзъ деня въ крайния дѣсенъ участъкъ планинската полубатарея изстрѣляла 39 снаряди, като й останали само 16 снаряда за слѣдния день. Гаубичниятъ полкъ отъ дѣсния участъкъ изстрѣлялъ 9 фугасни гранати и 33 шрапнела. Полскитѣ батареи отъ сжщия участъкъ изстрѣляли — 1 граната и 34 шрапнели. Не с. с. взводъ отъ 4-а батарея отъ 11-о артилерийско отдѣление обстрѣляло петь неприятелски трена съ 30 гранати, безъ чувствителенъ резултатъ.

З а г у б и. Въ дѣсния участъкъ 6-й п. Македонски полкъ ималъ 1 раненъ; 45-й п. полкъ — 1 раненъ. Въ лѣвия участъкъ — отъ 1-й п. Македонски полкъ — 1 раненъ.

30-й октомврий.

Съдѣйствие на нашитѣ части дѣйствуващи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ.

Врѣмето бѣше вѣтровито. Боятъ на дѣсния брѣгъ на Вардаръ продължи и днесъ съ видими и чувствителни успѣхи за насъ. Полската с. с. батарея отъ отдѣлението на подполковникъ Сарайдаровъ взе дѣятелно участие съ своя огънь въ тила и фланга на неприятеля. Планинската полубатарея свърши своитѣ послѣдни 16 снаряда и биде прибрана назадъ въ село Енешоба, а слѣдъ това въ с. Драгоево. Артилерията отъ другитѣ участъци на дивизията сжщо взе участие въ боя съ цѣль да не се позволи на неприятеля да прѣхвърля свои части къмъ р. Черна. Другитѣ части отъ дивизията продължиха укрѣпяването на позициитѣ си и построяване на пжтища за по-цѣлесъобразно използуване могуществото на артилерията. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ:

Отъ позицията южно огъ с. Патрикъ.

Самостоятеленъ разѣздъ, изпратенъ по пжтя с. Конче, с. Градецъ, донася отъ висотата, която е 3 клм. сѣверо-западно отъ село Градецъ въ 3 ч. сл. пл. (днесъ).

1. а. Противникътъ около една рота е въ окопи на най-южната височина между рѣкитѣ Вардаръ и Луткова.

б. На ж. — п. мость има единъ взводъ.

в. На моя наблюдателенъ пунктъ (височината сѣверо-западно отъ с. Градецъ) противникъ нѣма, освѣнъ до самата линия иматъ окопи и часови.

г. Между селата Кюлели и Сали има окопана рота съ фронтъ на сѣверо-западъ.

д. Една дружина е разположена на палатки на 1 клм. отъ с. Удово.

2. Командирътъ на 5-а погранична дружина донася въ 3 ч, сл. пл. днесъ, че майоръ Марковъ отъ висотата 5 клм. южно отъ Липовикъ, наблюдавалъ, че къмъ Кошарка се водилъ бой и положението било сериозно, че ротитѣ отъ 14-й п. полкъ. които сж били къмъ него сж се прибрали въ лѣво и искатъ по-скоро да му изпратятъ двѣтѣ негови роти, които охраняватъ кота 250 — 750.

3. Подпоручикъ Димчевъ отъ ескадрона ми, който бѣше при полковникъ Козаровъ за свръзка, пристигна тукъ въ 5 ч. вечерьта и съобщава, че до 1 ч. прѣди пладнѣ днесъ е имало само артилерийски бой и до това врѣме отъ полковникъ Козаровъ не е имало никакво за никждѣ донесение въ ст. Струмица и че 9-й п. полкъ и 28 й пѣх. полкъ на къмъ Гарванъ планина работили пжть.

4. Дружината на майоръ Марковъ на кота 750.

5. Двѣтѣ роти и 5-а погранична дружина, които охраняваха участъка между кота 250 и 750, утрѣ рано заминаватъ източно отъ кота 750, затова ескадронътъ ми остава до второ Ваше разпореждане да охранява въпросния участъкъ, като продължава да разузнава къмъ Градецъ, ж. — п. мостъ, р. Вардаръ и къмъ гара Демиркапу; на кота 250 оставамъ пѣши взводъ; при буквата „ц“ отъ надписа „Верига Градецъ“ оставамъ другъ взводъ и помежду тѣхъ на пжтя Конче — Кошарка (въ картата го нѣма) оставамъ отдѣление. Днесъ отъ 3 ч. сл. пл. до вечерьта имаше пожаръ на гара Удово. По заповѣдь. № 63. 30. X. 15 год. 4 ч. 20 м. пр. пл.

Началникъ щаба на 1-а бригада, Майоръ Стрѣзовъ.

Положението неизмѣнно. № 27. 30. X. 15 год. 7 ч. пр, пл.

Началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Хесапчиевъ.

Нощьта мина тихо и спокойно. Самоокопаването продължава подъ ржководството на пионеритѣ. № 64. 30.X.15 год. 8 ч. 20 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Прѣписъ отъ тия донесения и отъ донесението на майоръ Робевъ № 28 отъ миналия день прѣдставихъ въ 8 ч. 55 м. пр. пл. съ № 3064 до началника на 7-а Рилска дивизия. Въ 9 ч. 15 м. пр. пл. получихъ слѣдното:

Днесъ 30-й того, въ 8 ч. пр. пл. сборната дивизия на полковникъ Богдановъ (53-й, 49-й и 3-й п. Македонски полкове) ще настжпятъ въ зоната селата Хозуратъ, Градско, Сирково, Мирзенъ, Монастирче. Разпоредете да се направи всичко възможно за по-скорошното пристигане на полската батарея отъ 16-й артилерийски полкъ при с. Уланци и частитѣ находящи се при това село да съдѣйствуватъ съ огънь на нашитѣ части, дѣйстаующи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. № 182. 30.X.915 год. 9 ч. пр. пл.

Началникъ на 7 а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До командира на 3-а дружина отъ 5-й полкъ майоръ Робеву, Уланци.

Днесъ, 30-й того, въ 8 ч. пр. пл. сборната дивизия на полковникъ Богдановъ (53-й, 49-й и 3-й Македонски полкове) ще настжпятъ въ зоната Хазуратъ, Градско, Сирково, Мирзенъ, Монастирче. Употрѣбете всички срѣдства щото батареята въ най-скоро врѣме да излѣзе на позиция около с. Уланци и да съдѣйствува съ огъня си на нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Ако скоро не може да излѣзе цѣлата батарея на позиция, то нека по орждейно заема позиция и открие огънь. Сжщо така и пѣхотнитѣ части да съдѣйствуватъ съ огъня си. Донесете за направеното. 3072. 30,X.915 г. 9 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на артил. отдѣление отъ 16-й артилер. полкъ, подполковникъ Сарайдаровъ.

Командиръ̀тъ на 3-а дружина отъ 5-й Македонски полкъ ми донася, че снощи поради умора на конетѣ сте спрѣли юго-западно отъ Енешоба, Тъй като днесъ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардаръ отъ селата Хозуратъ, Сирково, Мирзенъ ще атакуватъ неприятеля и съдѣйствието на вашата батарея е отъ рѣшително значение, направете всичко възможно да пристигнете въ околността на с. Уланцм на врѣме и да изпълните назначението си да съдѣйствувате съ огънь на нашитѣ части, които водятъ атаката. Спирането Ви снощи, поради умора на конетѣ, считамъ за бездѣйствие. Ако цѣлата батарея не може заведнажъ да се извади на позиция, извадете отдѣлни орждия и открийте огънь. 3083. 30.X,915 г. 9 ч. и 40 м. прѣдъ пладнѣ,

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На основание телеграфическата заповѣдь отъ щаба на 2-а армия отъ

29-й того, подъ № 1212, съобщава Ви се слѣдното: Много продължаватъ да закъснѣватъ съ срочнитѣ си донесения, к[ъ]м отъ частитѣ за важнитѣ моменти. При това, донесенията въ повече[ето] както и съ тѣзи неясни, вслѣдствие на това, че се донася за дѣйствията [на] то случаи сж участъкъ, подучастъкъ, дружината на еди кой си майоръ и [ма] а този или онзи да се държи смѣтка, че всички тия подраздѣления сж не[ма] пр., безъ обаче, на дивизията. Въобще не се прави никаква обработка н[а] звѣстни въ щзба по-долнитѣ инстанции донесения, а се прѣдават почти [на] получаванитѣ отъ да се вземе за неуклонно ржководство, щото донес[ение] цѣликомъ. За това инстанции да се обработватъ и прѣдават на по[-го]рнията на по-долнитѣ единъ най-ясенъ и точенъ начинъ, като за основа н[а] горнитѣ инстанциии по или онази карта, колкото тя и да бжде невѣрна. [За] донесението служи тази добрѣ на мѣстността трѣбва ясно да прѣдават[ся] началницитѣ ориентирани на движението относително надписанитѣ на кар[тата] азположеннето и посокитѣ рении форми, напримѣръ, еди кой си ридъ, [на] тата мѣстни прѣдмети и те[зи] си клм. или метра сѣверно, южно и пр., отъ [ед]и кой си долъ, на еди колко Характерътъ на мѣстността може да бжде с[ъ]еди кое си село, върхъ и пр. тата, но все пакъ въ общи черти по к[ъ]ъвсѣмъ другъ отъ този на кар- жатъ войскитѣ ни относително по харак[тер]артата трѣбва ясно да се пока- мети и теренни форми. Освѣнъ това, срочн[ит]орнитѣ ориентирани мѣстни прѣд- правятъ въ заповѣданитѣ срокове, не[ли]тѣ донесения непрѣменно да се свѣдѣния или не отъ по-долнитѣ инстан[ции] ависимо отъ това получени ли сж положението е по-критическо, колкото[то] ции. За тоза сжтѣ и срочни; и колкото тѣ ставатъ по-цѣнни и по-необходими[ши] частитѣ се повече отдалѣчаватъ, толкова донесения на по-долната инс анция[ята]. При назначаване врѣмето за срочнитѣ димо за прѣдаването имъ въ по-го[лѣ]да се има прѣдъ видъ врѣмето, необхо- срочнитѣ донесения на тази послѣ[ва]дната инстанция, назначенитѣ моменти за ствата за прѣдаване донесенията [на]дната инстанция, имайки прѣдъ видъ срѣд- число на всѣки мѣсецъ, както и [при] отъ една инстанция до друга. Къмъ 1, 10 и 20 частитѣ, да се прѣдставляват [ски]слѣдъ всѣко едно по-голѣмо размѣстване на държайки се строго и неукло[нно] скици за разположението на частитѣ. Припричини щото срочнитѣ дон[есе]чно къмъ горнитѣ правила, нѣма други постоянни нася за всички срочни дон[есе]есения постоянно да закъснѣватъ. Горното се от- нията отъ оперативенъ х[а]сения, каквито и да били тѣ, и специално за донесе- абсолютно всички начал[ни]рактеръ. Съ сжщата взискателность да се отнасятъ всички, че неизпълнение[то] ници и къмъ всички други искани свѣдѣния. Ясно е за на дивизията, а вслѣдс[твие] на горнитѣ искания прави невзможно управлението лѣмитѣ усилия на во[йс]твие на това не могатъ да се използуватъ напълно го- димостьта наложи [ви] скитѣ и оправдаятъ жертвитѣ, които тѣ даватъ. Необхо- пълнитѣ и своевр[ем]а се напомва и изтъква голѣмата важность на точнитѣ, тина и не трѣбв[а] вменни донесения, при всичко, че това е принципъ — ис- Щабъ позиция [по]ше да има мѣсто. № 183 30. X. 1915 год. 9 часа 30 м. пр. пр. [на] юго-източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

К-ру на 1-а бригада отъ 11-а дивизия.
К-ру на 3-а бригада отъ 7-а дивизия.
К-ру на 3-а дружина отъ 5-й Македонски полкъ.

Донасяйте всѣки день въ 5 ч. пр. пл. и въ 5 ч. сл. пл. за положението, независимо отъ това, получили ли сте свѣдѣния отъ по-долнитѣ инстанции или не, като не се прѣдаватъ послѣднитѣ цѣликомъ, а се обработватъ и за основа на донесението Ви служи картата, колкото тя и да бжде невѣрна. Къмъ 1, 8, 18 и 28 число на всѣки мѣсецъ, както и слѣдъ всѣко едно погол[ѣмо] размѣстване на частитѣ Ви, прѣдставлявайте скици за разположението на послѣднитѣ. По заповѣдь. № 3074, 30.X.915 г. 11 ч. 35 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполков. Дървиговъ.

Получено въ 1 ч. 44 м. сл. пл.

Отъ наблюденията, които правя, се вижда, че противникътъ изглежда да е очистилъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и се дръпналъ къмъ р. Черна на западъ отъ р. Вардаръ. Води се бой по течението на р. Черна малко югозападно отъ ст. Градско. Полската батарея е пристигнала надъ (сѣверно) с. Уланци. Заповѣдахъ на батарейния командиръ да я смъкне долу дѣто сега

избиратъ позиция. Неприятелската батарея, която Вие знаете, че бѣше дала гърба си къмъ насъ, я нѣма на мѣстото ѝ. Изглежда да се е дръпнала. № 31. 30.X.915 г. 12 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а дружина отъ 5-й Македон. полкъ Майоръ Робевъ.

До командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия.

Вчера нашитѣ части, дѣйствующи южно отъ Струмица, сж се оттеглили съ центъра си на по-рано избрана позиция между селата Костурно и Раборци на 2-3 клм. южно отъ досегашната си позиция. Майоръ Марковъ заема Конченската планина. Подържайте дѣятелна връзка съ него. Донесете какво назначение дадохте на 11-й ескадронъ дивизионна конница. № 3075. 30.X.15 г. 1 ч. 43 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Отъ полученитѣ донесения днесъ, 30-й октомврий, отъ 12 ч. 10 м. и 12 ч. 45 м. сл. пл. отъ командира на 3-а дружина отъ 5-й Македон. полкъ отъ с. Уланци се установява, че противникътъ отстжпва къмъ р. Инджекарасу и че въ близость до дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ противникъ не се забѣлѣзва. Полската батарея въ 10 часъ се снима на позиция долѣ при с. Уланци и командирътъ на дружината се надѣва скоро да открие съ нея огънь. № 3076. 30.X.915 г. 2 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Получена въ 2 ч. 8 м. сл. пл.

На № 3072. Прѣди малко Ви донесохъ за батареята, че я снимали долу макаръ и денемъ; надѣвамъ се скоро да открия огънь. Противникътъ отстжпва къмъ р. Черна. № 32. 30.X.915 г. 12 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а дружина отъ 5-й Македон. полкъ, Майоръ Робевъ.

До к-ритѣ на 1-а бригада, 11-а дивизия и 3-а бригада отъ 7-а дивизия.

По дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ въ политѣ на Клепа планина нашитѣ части водятъ успѣшенъ бой. Обстрѣлвайте съ артилерийски огънь съ цѣль да не позволите на противника да прати подкрѣпления на своитѣ войски отъ ония, които се намиратъ прѣдъ Висъ. 3077. 30.X.915 г. 3. ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Разговоръ по телефона между щабоветѣ на 7-а и 11-а дивизии

Въ 3 ч. 30 м. сл. пл.

Майоръ Цоневъ — Прѣдайте на полковникъ Бурмовъ, щото артилерията му да не стрѣля само въ една точка, а да разсѣйва изстрѣлитѣ, като прѣимуществено обстрѣлва хребета, който има западна посока отъ върха заетъ отъ противника.

Майоръ Добруджански — Сега още ще прѣдамъ.

Въ 3 ч. 40 м. сл. пл.

Капитанъ Поповъ — Началникътъ на 7-а дивизия заповѣда да не се стрѣля само въ една точка, а да се разсѣйватъ изстрѣлитѣ и то прѣимуществено по хребета, идящъ отъ върха, на който е противника въ западна посока.

Майоръ Добруджански — Ще прѣдамъ.

Въ 3 ч. 40 м. сл. пл.

Майоръ Цоневъ — Прѣдаде ли на полковникъ Бурмовъ заповѣдьта на началника на 7-а дивизия да не стрѣля въ една точка, защото артилерията продължава да стрѣля въ една точка и началникътъ на дивизията се много ядосва отъ това. Прѣдай още единъ пжть полковнику Бурмову.

Майоръ Добруджански Ще прѣдамъ.

Приета отъ Щипъ въ 2 часа и 50 минути слѣдъ пладнѣ.

655. Началникътъ на 2-а дивизия моли да се разузнай за точното разположение на противника по участъка с. Человѣцъ, сѣверно отъ станция Демиркапия, за село Сали, северно отъ Удово и за разположението му да се извѣсти. Това би могло да направи майоръ Иотовъ № 91; 30.X.915. 10 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада отъ 2-а дивизии, Полковникъ Козаровъ.

До командира на 3-а бригада, 2-а дивизия, полковникъ Козаровъ въ Струмица.

Отъ добити свѣдѣния, между селата Человѣцъ и Сали се намиратъ:

1. Една рота окопана, на южния скатъ на най-южната височина между рѣкитѣ Водосиръ и Луткова.

2. Единъ взводъ на желѣзнопжтния мостъ, западно отъ с. Градецъ.

3. Окопи съ часови сж забѣлѣзани до самата ж.-п. линия отъ с. Градецъ, до казания мостъ.

4. Една рота, окопана между селата Кюлели и Сали.

5. Една дружина е разположена на бивакъ на единъ клм. отъ с. Удово.

Тия свѣдѣния сж събрани отъ единъ самостоятеленъ разѣздъ, изпратенъ отъ командира на 1-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия на 29 октомврий. Разпоредихъ тия свѣдѣния да се провѣрятъ чрѣзъ нова рекогносцировка, резултатитѣ отъ която ще съобща веднага на началника на 2-а дивизия. 3079. 30.X.915 год., 4 часа и 30 минути сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковнимъ Златаревъ.

Приета отъ Щипъ въ 4 ч. и 5 м сл. пл.

За да се прибере дружината на майоръ Марковъ къмъ своята бригада, а ротитѣ отъ 5-а погранична дружина къмъ своята дружина, моля разпоредете дружината на майоръ Марковъ да заеме участъка западно отъ върха 750 включително, а той ще разпореди ротитѣ отъ 5-а погранична дружина да заематъ участъка източно отъ върха 750; той е участъка, когото сега заема дружината на майоръ Марковъ. Смѣната ще стане прѣзъ нощьта на 3-й срѣщу 4-й ноември. Моля разпоредете. № 90; 30.X.915 год, 11 ч. и 15 м пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада отъ 2-а дивизия, Полковникъ Козаровъ.

До командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия.

1. Разпоредете майоръ Иотовъ да разузнае съ разѣзди, какво има на фронта: Человѣцъ, с. Сали. Донесението е особено важно за началника на 2-а Тракийска дивизия, комуто ако можете съобщете го направо.

2. Разпоредете майоръ Марковъ да заеме участъка западно отъ в. 750 включително, а ротитѣ отъ 5-а погранична дружина, които се намиратъ сега въ сжщия участъкъ, да отидатъ на мѣстото на дружината на майоръ Марковъ. По тоя начинъ да стане смѣна на участъцитѣ. Тая смѣна да стане на 3-й срѣщу 4-й ноември прѣзъ нощьта. Дружината на майоръ Марковъ слѣдъ като заеме новия участъкъ, влиза въ състава на бригадата Ви, а ротитѣ отъ 5-а погранична дружина — въ състава на своята дружина. 3078. 30.X.915 год. 4 ч. и 35 м. сл. об.

Началникъ на 11-а дивизия, Подковникъ Златаревъ.

Получено въ 5 ч. и 40 м. сл. пл.

Общото положение неизмѣнно. Командирътъ на 11-о с. с. отдѣление моли да се изпрати въ лѣвия подучастъкъ единъ гаубиченъ взводъ, който съ обстрѣлването си да развали желѣзопжтния мостъ при Воишанци. Скорострѣлното отдѣление откри огънь, съ цѣль да прикове противника, който се намира срѣщу дѣсния подучастъкъ. Командирътъ на дивизионната конница майоръ Иотовъ се яви въ щаба на бригадата. Дадохъ му назначение заедно съ ескадрона на ротмистъръ Акрабовъ, да охранява лѣвия ни флангъ, като разузнава отъ верига Градецъ планина, кота 250 и 750 до р. Вардаръ и ст. Демиркапу и Удово. Въ сжщото врѣме да поддържа връзка между лѣвия ни подучастъкъ и дружината на майоръ Марковъ, която се намира на Конченската планина. № 70. 30.X.915 год. 4 ч. и 45 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Много бърза.

Отъ к-ра на 3-а др. 5-й Македон. полкъ, позицията. сѣверно отъ с. Уланци

Противникътъ отстжпва и се съсрѣдоточава на двѣ височини западно отъ гара Градско съ фронтъ къмъ селата Долно-Чичево, Сирково. Задъ тия височини далъ си е тила отъ къмъ насъ, кждѣто има съсрѣдоточени много пѣхотни негови части. Заповѣдахъ на полската батарея да ги обстрѣлва, сжщо да обстрѣля неприятелската батарея въ жгъла при чифликъ Паликура. Обаче, началникътъ на лѣвия участъкъ ми донася, че батареята при чифлика е отстжпила, тая отъ Градско сжщо отстжпила, че неговата рота обстрѣлва пѣхотничтѣ части, които отстжпвали по шосето къмъ Криволакъ. Началникътъ на дѣсния участъкъ е влѣзълъ въ свръзка съ 3-й Македонски полкъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Довечера отряда ще

придвигна къмъ с. Мушанци. За мѣстото на настаняването му ще Ви донеса допълнително утрѣ сутриньта. Батареята ще придвигна вѣроятно по-близо срѣщу устието на р. Черна, понеже стоянието ми къмъ с. Уланци ще бѫде безпрѣдметно. Планинската полубатарея свърши снарядитѣ и я връщамъ обратно къмъ с. Енешоба — щаба на дивизията. Телефонътъ ми остава много назадъ. № 35. 30.X.915 г. 5 ч. сл. пл.

Майоръ Робевъ.

Получено въ 6 ч. слѣдъ пладнѣ.

Съгласно телеграмата отъ щаба на 2-а армия подъ № 1228 отъ 30-й того, разпоредете да се снеме още тая нощь отъ позицията една с. с. гаубична батарея отъ 2-й гаубиченъ полкъ и утрѣ сутриньта подъ прикритието на една рота отъ повѣрената Ви дивизия да тръгне по пѫтя за Щипъ — Радовишъ — Струмица. Батареята се дава въ разпореждане на командира на 3-а п. бригада отъ 2-а дивизия полковникъ Козаровъ, за което му е съобщено. Батареята тази нощь да се смъкне къмъ с. Драгоево и утрѣ, 6 ч. сутриньта, да тръгне отъ тамъ. № 187. 30.X.915 год. 5 ч. 35 м. сл. пл.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До командира на 3-а бригада 7-а дивизия.

Съгласно телеграма отъ щаба на 2-а армия № 1228 отъ днесъ, разпоредете скорострѣлната гаубична батарея, която е прѣдъ стражарницата, тихо и незабѣлѣзано за противника подъ прикритието на една рота отъ 6-й Македонски полкъ да отпѫтува още тая нощь прѣзъ с. Драгоево, гр. Радовишъ за гр. Струмица. Батареята се дава въ разпореждането на полковникъ Козаровъ, командиръ на 3-а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия. Батареята да нощува тая нощь около с. Драгоево. 3080. 30.X.915 г. 6 ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ командира на 3-о с. с. отдѣление, позицията при с. Уланци.

Донасямъ, че 5-а батарея отъ 3-о с. с. отдѣление отъ 16-й артилерийски полкъ зае позиция и откри стрѣлба въ 3 ч. 30 м. сл. пл. № 25. 30.X.915. год. 3 ч. 45 м. сл. пл.

Командиръ на 3-о с. с. отдѣление, Подполковникъ Сарайдаровъ.

Получена въ 6 ч. сл. пл.

Положението неизмѣнно. Въ 4 ч. сл. пл. нашата артилерия откри огънь по неприятелската позиция. Къмъ 4 ч. 30 м. сл. пл. неприятелски аеропланъ летѣ надъ нашитѣ позиции, обстрѣлванъ съ пушеченъ огънь се върна назадъ. № 28. 30.X.915 год. 5 ч. 10 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 3-а бригада 7-а дивизия, Капитанъ Хесапчиевъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия. Позицията.

Въ дѣсния участъкъ положението неизмѣнно. Въ 4 ч. сл. пл. артилерията отъ участъка откри огънь по неприятеля. Къмъ 4 ч. 30 м. сл. пл. неприятелски аеропланъ летѣ надъ позицията, но обстрѣлянъ съ пушеченъ огънь се върна назадъ.

Въ лѣвия участъкъ положението сѫщо неизмѣнно. Въ участъка днесъ се придаде 11-й ескадронъ дивизионна конница, пристигналъ вчера.

Началникътъ на отряда при с. Уланци. майоръ Робевъ, съ донесение отъ 5 ч. сл. пл. днесъ донася, че неприятелътъ по дѣсния брѣгъ на Вардаръ отстѫпва и се съсрѣдоточава на двѣ височини западно отъ гара Градско съ фронтъ къмъ селата Долно-Чичево и Сирково, като си е далъ тила къмъ сѫщия отрядъ. Полската батарея отъ отряда обстрѣляла неприятелскитѣ пѣхотни части и неприятелската батарея въ жгъла при чифлика Паликура. Пѣхотнитѣ части отъ сѫщия отрядъ обстрѣлвали сѫщо неприятелската пѣхота, която отстѫпвала по шосето за Криволакъ. Дѣсния флангъ на тоя отрядъ влѣзълъ въ връзка съ 3-й п. Македонски полкъ, настѫпващъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Довечера тоя отрядъ ще бѫде прѣдвигнатъ по на-истокъ къмъ с. Мушанци и полската батарея ще бѫде поставена по-близо срѣщу устието на р. Черна. Планинската полубатарея е свършила снарядитѣ си и била повърната къмъ Драгоево. 3081. 30.X.915 год. — 6 ч. 15 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На основание телеграмата отъ 2-а армия № 1229 отъ 30-й того, назначете парламентьоръ-офицеръ. знающъ добрѣ френски езикъ, който

да поиска 2 ч. примирие за прибиране труповетѣ по мотива, че това е необходимо и за двѣтѣ страни по хигиенически съображения. Всички части да се прѣдупрѣдатъ за това да не стрѣлятъ. Парламентьоръ̀тъ да тръгне утрѣ 31-й того въ 9 ч. пр. пл.; санитаритѣ да бѫдатъ готови при подръжкитѣ. № 191. 30.X.915 г. 8 ч. 30 м. сл. пл. Щабъ позицията юго-източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Отъ к-ра на 3-а др. 5-й Македон. полкъ, позицията сѣверно отъ с. Уланци.

Батареята (полската) обстрѣля много сполучливо височинитѣ, за които Ви донесохъ съ № 35. Съ сѫщия номеръ Ви бѣхъ донесълъ, че неприятелската батарея при чифлика Паликура е отстѫпила, обаче, началникътъ на лѣвия участъкъ ми донася, че неговитѣ наблюдатели криво сѫ му донасяли и че батареята стои на позицията и дѣйствително тази вечерь тя обстрѣлва нашия фронтъ съ нѣколко снаряда и попадна въ кухнитѣ на дружинната подръжка безъ резултати и случайно по тая посока. Донесохъ Ви, че вѣроятно тази вечерь ще прѣмѣста отряда си, обаче, това не ще бѫде възможно тази вечерь, понеже нѣма позиция за батареята къмъ с. Мушанци, кѫдѣто мѣстностьта е съвсѣмъ открита и додѣто лично не огледамъ мѣстностьта и разположението на противника, като прѣдварително нашата батарея унищожи неприятелската при чифликъ Паликура. Планинската полубатарея замина за с. Енешоба, кѫдѣто ще Ви иска заповѣдь по телефона. Днесъ неприятелски команди се мѫчеха да изтеглятъ на ржцѣ вагонитѣ при гара Градско, но планинската полубатарея съ останалитѣ си послѣдни снаряди не ги остави да направятъ това. Началникътъ на лѣвия участъкъ отъ къмъ с. Мушанци ми донася, че е обстрѣлялъ съ пушеченъ огънь отстѫпващитѣ по желѣзнопѫтната линия неприятелски отдѣления много успѣшно и е направилъ трудно движението по тоя пѫть. Неговъ единъ взводъ е билъ обстрѣлянъ отъ неприятелската артилерия при чифликъ Паликура. Понеже участъка ми е голѣмъ и частьта между с. с. Уланци и Мушанци включително (лѣвия мой участъкъ) е трудно да го подкрѣпямъ, ако стане нужда, то моля да ми се разрѣши 12-а рота, която окопава юго-източно кота 450 да я привлѣка по-близо до сѫщия участъкъ, За числото на ряненитѣ още нѣмамъ свѣдѣния, Зная само, че днесъ 9-а рота има два войници ранени. Отъ батареята нѣмамъ ранени. № 37. 30. X. 915 год. 9 ч. сл. пл.

Майоръ Робевъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня 2-й гаубиченъ полкъ изстрѣлялъ 25 гранати и 7 шрапнели, планинската полубатарея 16— снаряди, батареята отъ отдѣлението на полковникъ Сарайдаровъ(?)

Въ лѣвия участъкъ 4-а с. с. полска батарея изстрѣляла 80 шрапнела; 6-а батарея — 37 шрапнела; 11-о не с. с. отдѣление съ подаденитѣ напрѣдъ два взвода обстрѣляло четири трена, като хвърлило по тѣхъ 82 гранати и 5 шрапнела безъ особенъ резултатъ, поради бойната стрѣлба и слабата разрушителна сила на обикновената граната.

Загуби. Прѣзъ деня загуби е имало само 2 ранени отъ дружината на майоръ Робевъ и 1 раненъ отъ 6-й п. Македонски полкъ.

31-й октомврий.

Ново разпрѣдѣление на силитѣ и командуването въ участъка на дивизията.

Врѣмето бѣше добро. Нощьта на позицията мина спокойно. Боятъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ продължи прѣзъ деня съ сѫщата упоритость, както миналия день. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ както слѣдва:

№ 31. 31.X.915 г. — 5 ч. пр. пл.
Положението неизмѣнно. № 31. 31.X.915 г. 5 ч. пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Нощьта мина тихо. Отъ къмъ страна на противника нищо особенно. № 75. 31.X.915 г. 4 ч. 35 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

До началника на 7-а дивизия, позицията Криволакъ.

Прѣдъ фронтоветѣ на дѣсния (полковникъ Бурмовъ) и лѣвия (полковникъ Колевъ) участъци нощьта мина тихо. Отъ дружината при с. Уланци свѣдѣния нѣмамъ. 3075. 31 X. 1915 г. — 5 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ

Телефонограма.

Отъ к-ра на 3-а др. 5-й Макед. полкъ, позицията при Уланци.

Прѣзъ нощьта се води пушечна стрѣлба около станция Градско отъ нашитѣ войски отвъдъ р. Вардаръ и неприятелтъ. Отъ къмъ Криволакъ пристигнаха 2 трена. Възпрѣха нѣкждѣ по далечъ отъ станция Градско. Наши два трена пристигнаха отъ къмъ Велесъ, сѫщо далечъ отъ станция Градско. Тази зарань на сѫщото мѣсто се започна боя. Нашата полска батарея стрѣля по станция Градско, по височинитѣ юго-западно отъ ст. Градско и по батареята около чифл. Паликура. Тая послѣдната стрѣля днесъ пакъ къмъ мѣстото дѣто вчера бѣха кухнитѣ на дружинната подрѫжка, види се търси нашата батарея, но за сега попада далечъ отъ нея. 12-а рота, съгласно заповѣдьта на командира на полка, днесъ се приближава къмъ 11-а рота. Телефонътъ е още далечъ. № 40. 31.X.915 г. 9 ч. пр. пл.

Майоръ Робевъ.

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия. Тукъ.

Донесете какви разпореждания е направилъ командира на 5-й полкъ подполковникъ Дранговъ, относно придвигването 12-а рота къмъ с. Уланци отъ мѣстото на което се окопаваше и защо е направилъ това. По заповѣдь. 3082. 31.X.915 г. 10 ч. пр. пл. Позиция прѣ Криволакъ.

Началникъ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Прѣзъ миналата нощь на 30-й срѣщу 31-й октомврий по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ около ст. Градско се е водила пѣхотна прѣстрѣлка. Далечъ отъ станцията сѫ пристигнали 2 трена отъ къмъ Криволакъ и други два (наши) отъ къмъ гр. Велесъ. Батареята ни при с. Уланци е стрѣляла по ст. Градско, по височинитѣ юго-западно отъ нея и по батареята на противника при чиф. Паликура. 3083. 31.X.915 г. — 10 25 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

1. Разпоредете днесъ съ пристигането на командира на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия заедно съ командира на 2-й п. Искърски полкъ. и дружиннитѣ командири отъ този полкъ, всички тия началници да приематъ участъцитѣ отъ 6-й Македонски, 45-й и 54-й п. полкове, като съответнитѣ началници на участъцитѣ ги запознаятъ и ориентиратъ най-подробно въ обстановката.

2. Смѣната ще стане днесъ на мръкване.

3. 54-й п. полкъ ще се оттегли въ гр. Щипъ и остава тамъ въ разпорѣждането на командующия 2-а армия.

4. Участъка отъ устието на р. Брѣгалница до Шехоба изключително се повѣрява на командира на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия, а участъка отъ Шехоба включително до кота 1000 на Плачковица планина, (сѣверно отъ Радовишъ) се позѣрява Вамъ. (Оперативна заповѣдь и инструкция ще получите).

5. Дружината отъ 5-й п. Македонски полкъ на майоръ Робевъ остава въ своя участъкъ по командата на командира на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия. № 193. 31.X.915 г. — 10 ч. 20 м. пр. пл. Бивакъ юго-източно отъ с. Топликъ.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Съдържанието на тая заповѣдь сѫщия часъ се прѣдаде по телефона на началника на дѣсния участъкъ, полковникъ Бурмовъ, за съответно разпореждане и изпълнение.

Получено въ 11 ч. 45 м. пр. пл.

Получи се слѣдното донесение отъ командира на 2-й пѣх. Македонски полкъ № 46 отъ 31.X. — 6 ч. 30 м. пр. пл.

„Споредъ донесението на командира на 2-а дружина вчера, 30.X. на гарата Криволакъ на противника сѫ пристигнали около 6 нови дружини съ 2–3 батареи и обозитѣ имъ. По части всички се отправили за къмъ с. Дуброва. Къмъ 5 ч. 30 м. сл. пл. се е чуло шумъ отъ движението на артилерия по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Къмъ 7—8 ч. сл. пл. се е слушалъ силенъ шумъ съ кучешки лаеве по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ идящъ по посока на р. Карасу. Виждали се фенери и безпорядъчно движение. Отъ 1 ч. — 1 ч 15 м. пр. пл. днесъ е имало безпорядъчно пушечна и картечна стрѣлба пакъ по този фронтъ. Тази нощь е пристигналъ единъ тренъ. Къмъ 2 ч. 30 м. пр. пл. се усилилъ извънредно много шумътъ отъ движението на артилерията по пѫтя отъ къмъ селата Градско и Сопотъ по посока къмъ Кавадарци и Неготинъ. По заповѣдь. № 76. 31.X.915 год. 11 ч. пр. пл

Адютантъ на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, Подпоручикъ Георгиевъ.

Оперативна заповѣдь по 7-а Пѣхотна Рилска Дивизия

№ 11.

Карта 1 : 210,000.

Щабъ височина ю. и. 31. X. 1915 год. 10 1/2 сутр.
отъ с. Топликъ. Пол. 31. X. 12 ч. 10 м. сл. пл.

1. Противникътъ (англо-французитѣ) въ съставъ около 3 дивизии съ артилерия продължава да се прѣвозва отъ Солунъ, като се съсрѣдоточава въ двѣ групи: а) въ Кавадарския районъ около една дивизия пѣхота, единъ артилерийски полкъ и 2 ескадрона съ фронтъ на западъ по рѣката Карасу и фронтъ на сѣверъ — на Криволашката позиция; б) втора група въ района Валандово — Удово — около двѣ дивизии.

Срѣщу неприятеля, който е прѣминалъ рѣка Карасу дѣйствуватъ нашитѣ 22-й, 53-й, 49-й и 3-й Македонски полкове и една дружина отъ 26-й п. полкъ, които днесъ сѫ го отблъснали до рѣка Карасу.

Срѣщу неприятеля въ района Валандово — Удово дѣйствува 3-а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия и 14-й пѣх. Македонски полкъ, които сѫщо съ успѣхъ сѫ отбили съ голѣми загуби всички опити на противника да прѣмине въ настъпление.

Срѣщу Криволакъ противникътъ се държи съвършенно пасивно на укрѣпената си позиция.

2. До окончателно унищожаване на сърбитѣ на сѣверния театръ, на повѣренитѣ ми войски, дѣйствующи по лѣвия брѣгъ на Вардара, е заповѣдано да задържатъ англо-французитѣ на укрѣпената позиция по лѣвия брѣгъ на Вардара и да не имъ позволятъ прѣминаването на р. Вардаръ.

Заповѣдвамъ:

а. Дѣсния участъкъ.

Полковникъ Георгиевъ.

2-й Искърски полкъ.	4 друж.
„	4 карт.
45-й пѣх. полкъ	1 друж.
„	4 карт.
Отъ 6-й п. Макед. полкъ	1 друж.
Отъ 7-й арт. полкъ	2 бат.
„ 16-й „	1 „
„ 2-й гаубич. полкъ	3 бат.
„ 5-й к. полкъ	1/2 еск.
„ 7-а пион. дружина	2 роти

Всичко: 6 дружини, 8 картечн., 3 бат. полски, 3 бат. гаубични. 1/2 ескадронъ и 2 пионерни роти,

а. Да укрѣпи за най-упорна отбрана участъка отъ на р. Брѣгалница до с. Шехоба изключително, като подържа връзка съ войскитѣ по дѣсния брѣгъ на Вардара и имъ указва съдѣйствие съ огънь, а при възможность и съ прѣхвърляне на войски.

б. Да продължава да заема позицията, която ще му се прѣдаде отъ командира на 3-а п. бригада съ цѣль да не се позволи засилването на противника по лѣвия брѣгъ на Вардара, особенно съ артилерия.

в. Да охранява съ пѣхотни и конни части р. Вардаръ въ дадения му участъкъ, които да не позволяватъ прѣхвърлянето даже на патрули или

б. Лѣвъ участъкъ.

Полковникъ Златаревъ

1-а бриг. отъ 11 Мак. див.	6 др.
3-а „ „	5 др.
Отъ 7-й арт. полкъ	3 бат.
„ 11-о. не с. с. арт. отд.	2 „
„ 3-о „	3 „
„ 5-й кон. полкъ	1 1/2 еск.
„ 11 а пион. дружина	1 др.
И придаденитѣ служби на Македонска дивизия.	11-а

Всичко: 11 друж., 8 батареи, 1 1/2 ескадр. и 1 пион. дружина.

в. Въ мое разпореждане.

Подполковникъ Юрдановъ.

Отъ 45 п. полкъ	1 друж.
„ 3-о план. отдѣл.	1 бат.
„ 7-й ескадронъ дивизионна конница	1 еск.
1 мостова рота	1 рота

Всичко: 1 дружина, 1 батарея, 1 ескадронъ и 1 мостова рота.

разѣзди по лѣвия брѣгъ на Вардара.

г Да не позволява движението на тренове къмъ станция Градско,

д. Да подготви прѣхвърлянето на войски съ салове въ пунктоветѣ, които най слабо се наблюдаватъ отъ противника, а най-добрѣ могатъ да се подържатъ отъ нашия артилерийски огънь. Това прѣминаване ще се извършва само по заповѣдь.

е. Въ случай, че противника прѣмине въ настжпление съ прѣвъзходни сили, да се задържи на всѣка цѣна на главната укрѣпена позиция.

а. Да укрѣпи за най-упорна отбрана участъка отъ позицията отъ село Шехоба до височината 1000 с. з. отъ гр. Радовишъ, като подържа тѣсна връзка съ 14-й Македонски полкъ, дѣсния флангъ на когото достига 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ.

б. Да продължи заемането на сегашната позиция южно отъ главната на линията Шехоба — Пепелище, за да не се позволи засилването на противника на лѣвия брѣгъ на Вардара, особенно съ артилерия, като употрѣблява всички срѣдства да го тревожи.

в. Да се постарае да се прѣпятствува на пристигането на неприятелски тренове на гара Криволакъ.

г. Въ случай, че противника настжпи съ прѣвъзходни сили, да го задържи на главната укрѣпена позиция.

Да се разположи при шосето на височината юго-източно отъ село Топликъ.

3. Укрѣпяването на позицията да стане съгласно приложената инструкция подъ ржководството на дивизионния инженеръ на 11-а Македонска дивизия, подполковникъ Иотовъ.

4. а. Дивизионниятъ огнестрѣленъ паркъ, санитарнитѣ учрѣждения и дивизионния транспортъ на 11-а Македонска дивизия да се разположатъ и функциониратъ по нареждането на началника на сжщата дивизия.

б. Дивизионниятъ огнестрѣленъ паркъ на 7-а дивизия да се разпрѣдѣли така: парковитѣ взводове на 22-й пѣх., 53-й пѣх. полкове на дружината отъ 26-й пѣх. полкъ, на 17-й артилерийски полкъ и 1/2 батарея отъ 3-о планинско отдѣление да останатъ въ разпореждането на командира на 2-а бригада, полковникъ Писиновъ. Парковитѣ взводове за частитѣ отъ 7-а дивизия, дѣйствующи въ Струмишко, да останатъ въ разпореждане на командира на 14-й пѣх. Македонски полкъ. Парковиятъ взводъ на 54-й пѣх. полкъ да се прибере въ гр. Щипъ при полка си. Парковитѣ взводове на 7-й артилерийски полкъ и планинската батарея да останатъ при с. Драгоево, кждѣто да бжде и щабъ на парка. Парковитѣ взводове на 2-й гаубиченъ полкъ, по разпореждането на командира на полка, да се разпрѣдѣлятъ и изпратятъ въ Велесъ за двѣтѣ батареи и въ Струмица за едната батарея: за останалитѣ батареи — въ с. Драгоево.

в. Разходни огнестрѣлни складове сж открити въ гр. Клисели (Св. Никола) и Горна Джумая.

г. Отдѣленията отъ дивизионния лазаретъ и полскитѣ болници на

7-а дивизия да останатъ на сегашнитѣ си мѣста. Ветеринарната лѣчебница на 7-а дивизия да пристигне и се открие въ гр. Клисели (Св. Никола).

д. Продоволствието на повѣренитѣ ми войски ще стане по нареждането на дивизионния интендантъ на 11-а дивизия, който се намира въ гр. Щипъ и къмъ когото трѣбва да се обръщатъ всички завѣдующи прѣхранването.

е. Командиритѣ на телеграфнитѣ роти отъ 7-а и 11-а дивизии да подържатъ въ най-добро състояние сжществующитѣ телеграфни, телефонни и хелиографни станции и построятъ нови по указанието на командира на 11-а пионерна дружина.

5. Срочни донесения да ми се изпращатъ ежедневно точно въ 6 ч. пр. и сл. пладнѣ.

6. Щаба на 7-а дивизия и 7-й военно полицейски полуескадронъ остава на височината юго-източно отъ с. Топликъ по шосето за Криволакъ.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Н-къ щаба, отъ генер. щабъ, Подполковникъ Сирмановъ.

Приложение къмъ оперативна заповѣдь № 11.

Инструкция за укрѣпяване позицията източно отъ рѣка Вардаръ [по лѣвия брѣгъ].

№ 4. Повѣрително.

Карта 1:210,000.

Щабъ източно с. Топкикъ, 31.X.915 г. Получ. 31.X.915 г. 12 ч. 10 м. сл. пл.

1. До привършване операциитѣ срѣщу сърбитѣ на сѣверния театръ, на една часть отъ 2-а армия е заповѣдано да противодѣйствува на настжплението на англо-френскитѣ войски въ сѣверна посока.

2. На повѣренитѣ ми войски е запозѣдано да укрѣпятъ и отбраняватъ позицията отъ устието на р. Брѣгалница до кота 1000 (сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ), по линията: с. Енешоба, с. Шехоба, Серка планина, с. Гарванъ, с. Горно и Долно-Вращица, с. Дамянъ и кота 1000, съ фронтъ на югъ и юго-истокъ, която линия вече се укрѣпява.

Тая линия е избрана по картата и е приблизителна. Точното опрѣдѣление на мѣстата на укрѣпенитѣ групи се опрѣдѣлятъ слѣдъ обстоятелствената рекогносцировка отъ началницитѣ на участъцитѣ.

3. Укрѣпяването да стане по слѣдующия начинъ:

а. Понеже слѣдъ атаката на неприятелската позиция на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ срѣщу Криволакъ, частитѣ се намиратъ въ непосрѣдствено съприкосновение съ противника отъ чифликъ Вардаръ прѣзъ с. Караходжали, до с. Пепелище, кждѣто и сж се укрѣпили, то за да не се даде възможность на противника да прѣминава и на други мѣста по лѣвия брѣгъ на Вардара и се разпространява въ лѣво и дѣсно, тѣзи укрѣпени позиции да се задържатъ. Обаче въ случай, че противника настжпи съ прѣвъзходни сили, то главния отпоръ трѣбва да му се даде на посочената горѣ отбранителна линия.

б. Понеже Струмишкия отрядъ има своята линия на отбрана по Чепели и Кончевска планини, дѣсниятъ флангъ на когото достига до височината 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ, то началникътъ на 11-а Македонска дивизия едноврѣменно съ укрѣпяването участъка с. Гарванъ кота 1000 да укрѣпи и най-вкжнитѣ възли на веригата Градецъ планина и по този начинъ, като се свърже съ Струмишкия отрядъ, да не позволи на противника да се врѣже къмъ Радовишъ. Само когато Струмишкиятъ отрядъ бжде заставенъ да напустне Кончевската планина и съ това се изложи лѣвия флангъ на 11-а Македонска дивизия, тогава постепенно ще се отстжпи на линията: с. Гарванъ — кота 1000 при Радовишъ.

в. Укрѣпяването трѣбва да върви колкото е възможно по-скоро, като се привлѣче всичкото мѣстно население и инструмента му.

г. За да се улесни движението на частитѣ, да се направятъ мостове по р. Брѣгалница отъ Щипъ на долѣ, съ парковото понтонно и мостово имущество, а сжщо съ мѣстнитѣ срѣдства.

Да се направятъ колкото е възможно повече салове, които да се

складирать въ пунктоветѣ, при които е най-удобно скрито да се прѣхвърлятъ войски.

Да се направятъ и поправятъ най-необходимитѣ и важни радиални и паралелни пѫтища въ участъцитѣ, за която цѣль да се привлѣкатъ и женитѣ отъ съсѣднитѣ села.

д. Укрѣпенитѣ позиции да се състоятъ отъ укрѣпления и окопи събрани въ групи, които да се подържатъ взаимно съ огънь (§ 95 отъ Полската пионерна служба, издание 1915 г.), като се организиратъ скрити и запазени отъ огъня ходове за съобщения.

е. При работата да се вематъ мѣрки противъ неприятелскитѣ разузнавания, специално противъ аеропланитѣ и дирижаблитѣ. За тая цѣль едноврѣменно съ работенето на окопитѣ да отива и маскировката, а не слѣдъ свършване на цѣлия окопъ (укрѣпление), че тогава да се маскира. Маскирането съ сѣно не е дѣйствително, защото се развѣва. Около мѣстата кждѣто сж окопитѣ (укрѣпленията) да не се вадятъ чимове и безъ нужда изсичатъ храсталацитѣ.

Въ случай на приближаване аеропланъ, войницитѣ да прѣкратяватъ работата, да лѣгатъ разпръснато и оставатъ неподвижни до прѣминаването му.

ж. Окопитѣ да бждатъ цѣлъ ръстъ и съ траверси прѣзъ всѣки 4-5 метра.

Да се построятъ въ окопитѣ по възможность повече добрѣ маскирани козерки, бойници и блиндажи, а така сщо и блиндажи срѣщу гаубиченъ огънь.

Да се строятъ и фалшиви окопи.

з. Очаква се получаването на бодливъ тель за посройка на искуствени прѣпятствия. До това врѣме, обаче, да се използуватъ мѣстнитѣ срѣдства, като се направятъ засѣки, ями и др., които въ послѣдствие ще се засилятъ съ бодлива тель. Важнитѣ пунктове отъ позицията и посоки за неприятелско настжпление непрѣменно да бждатъ прѣградени съ искуствени прѣпятствия.

и. За горѣизложената фортификационна работа да се използува широко дадената недавна „Полска пионерна служба, за всички родове войски", издание 1915 год.

4. Понеже частитѣ ще получатъ ржчни мортирки за стрѣлба съ бомбата „Одринъ", то да се има за свѣдѣние слѣдующето: Стрѣлбата отъ тѣхъ е проста — произвежда се отъ 2 — 3 прислужници; стрѣлятъ на разстояние 200—300 метра. Разпръскването на бомбитѣ е бризантно на врѣме и трѣсъкътъ е както топовенъ изстрѣлъ. Трѣбва да се стрѣля въ послѣдния моментъ на боя, когато веригитѣ достигнатъ на казаното разстояние (200—300 метра); но тъй като за сега се даватъ малко бомби, то да се стрѣля въ най-важнитѣ моменти на боя.

5. Укрѣпяването да стане подъ ржководството на дивизионния инженеръ отъ 11-а Македонска дивизия, подполковникъ Йотовъ, който да употрѣби най-голѣма енергия за това укрѣпяване.

6. За всѣки участъкъ да се произведе окомѣрна снимка въ мѣрка 1 : 50,000, на която да се нанесатъ знацитѣ на фортификационнитѣ постройки. Снетитѣ участъци да ми се прѣдставятъ въ два екземпляра, като при това всѣки три деня се донася за извършената работа по укрѣпяването, за прѣдставление въ щаба на 2-а армия.

7. Началникътъ на 11-а дивизия да изпрати единъ офицеръ отъ Генералния щабъ да рекогносцира пѫтищата отъ с. Орѣховица прѣзъ с. Кулегазлж, с. Кърджаларъ, кота 1205 (на Плачковица планина), пѫтя отъ с. Шипковица прѣзъ с. Халилевбеси, с. Шурово, гр. Радовишъ, който сщо да разузнае дали има и други пѫтища надлъжни и напрѣчни между рѣкитѣ Орѣховица и Радовишъ и тѣхното състояние. Командиратъ на 3-а п. бригада отъ 7-а дивизия да изпрати капитанъ Хесапчиевъ (началникъ щаба на бригадата), който пъкъ да рекогносцира пѫтищата надлъжни и напрѣчни между селата Карпарли, Супурче, кота 1100 (на Плачковица-планина), с. Коздунарь, гр. Радовишъ. Рекогносцировкитѣ да се прѣдставятъ въ щаба на дивизията въ най-скоро врѣме.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Н-къ щаба, отъ Генералния щабъ, Подполковникъ Сирмановъ.

Донесение. Отъ с. Мушанци. Писменно.

Службата на 2-и ескадронъ за разузнаване и наблюдение въ участъка с. Уланци — с. Хаджидимирци е уредена. Ескадронътъ — ядрото — нощува въ с. Мушанци. Въ сжщия участъкъ е придадена една рота отъ 2-а дружина, 54-й п. полкъ. Въ дѣсно — на западъ отъ с. Мушанци до устието на р. Брѣгалница — е заето отъ една дружина отъ 5-й п. Македонски полкъ. Донесение за заемането на Градско отъ ескадрона, е изпращано, обаче, подиръ това, донесено е, че първото донесение е невѣрно. Споредъ донесението на резѣздитѣ въ с. Вардаръ чифликъ имало една рота, която имала около селото три наблюдателни поста. Моля разпореждането Ви всички разпореждания за 3-я ескадронъ (ротмистръ Акрабовъ въ с, Конче) да ми се изпращатъ тукъ. № 33. 31. X. 15 г. 7 ч. сл. пл.

К-ръ на дивизионъ отъ 5-й к. полкъ, Подполковникъ Анастасовъ.

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия. Копие н-ку 11-а дивизия.

Получ. 31.X.15 г. — 4 ч. сл. пл.

Дадения ми участъкъ за охрана: Кота 250 до кота 750 се охранява отъ 1 а и 2-а роти отъ 5-а гранична дружина, като 2-а рота заема отъ кота 250 по долината включително юго-източно отъ Лубница, тамъ кждѣто е „г.", а 1-а рота е цѣла на пѫтя за Градецъ, като има въ дълбочина 3 застави. Мѣстностьта е гориста и силно прѣсѣчена. Движението е възможно само по пѫтекитѣ. Влѣзохъ въ свързка съ майоръ Марковъ и му прѣдадохъ изпратения нощесъ пликъ. Изпратихъ и 4 конника на майоръ Митушевъ. Усилихъ пограничнитѣ роти съ по единъ взводъ отъ ескадрона, а другитѣ два взвода сж въ с. Лубница, отъ кждѣто има пѫтека за височината южно отъ селото за къмъ с. Кошарка. Ротмистръ Акрабовъ съ свободнитѣ си хора и коне е въ с. Конче. Разѣздитѣ изпратени по посока на Человѣцъ и Сали въ този моментъ не сж се върнали още. За събраното ще донеса допълнително и на началника на 2-а дивизия. Вчера 30-й, сутриньта сж се чували (по казвание на 1-а гранична рота) артилерийски вистрѣли по посока на Костурно. Отъ сжщата посока сж се чували прѣзъ цѣлия день вчера отъ врѣме на врѣме пушечни прѣстрѣлки, непродължителни. № 1, Кръстопѫть на пѫтищата отъ Лубница и Конче за Градецъ. 31.X.15 год. 11 ч. 45 м. прѣдъ пладнѣ.

К-ръ на 11 и ескадронъ дивизионна конница Майоръ Йотовъ.

Получена въ 4 ч. 55 м. сл. пл.

Противникътъ продължава да стои въ окопитѣ си. Прѣдъ с. Пепелище се забѣлѣзватъ телени мрѣжи на разстояние 1500 м. отъ нашата позиция. Трѣна редовно циркулира. Самоокопаването и попразката на пѫтищата на нашата позиция продължава. Нощесъ ще бжде поставена на позиция при наблюдателния пунктъ на бригадата 2-а батарея отъ 8-о не с. с. артилерийско отдѣление. № 78. Позиция южно отъ Патрикъ. 31.X.15 г. 4 ч. 40 м. сл, пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Отъ позицията при Криволакъ.

Положението неизмѣнно. № 32. 31 X.15 г. 4 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, 7-а дивизия, Полковникъ Бурмовъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Прѣдъ фронта на лѣвия участъкъ (полковникъ Колевъ) около с. Пепелище на 1500 крачки отъ нащитѣ окопи сж забѣлѣзани телени мрѣжи. Треноветѣ, макаръ и обстрѣлвани отъ нашата артилерия, редовно циркулирали. Прѣдъ фронта на дѣсния участъкъ (полковникъ Бурмовъ) деньтъ миналъ спокойно. На крайния дѣсенъ флангъ (около с. Уланци) нашата с. с. полска батарея е обстрѣляла продължително два неприятелски окопа и подръжката, като е заставила противника да ги очисти. Единъ аеропланъ е летѣлъ надъ с. Уланци. 3085/6. 31.X.15 г. 6 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия.

Съгласно оперативната заповѣдь по 7-а Рилска дивизия № 11 отъ днесъ, частитѣ отъ досегашния участъкъ на полковникъ Бурмовъ ще бждатъ отъ днесъ смѣнени отъ 2-й п. Искърски полкъ. Съгласно сжщата заповѣдь, дивизията получава нова задача и новъ участъкъ отъ височината 4 клм. южно отъ с. Долни Липовикъ до с. Шехоба. Разпоредете повѣрената

Ви бригада, слѣдъ смѣняването на 6-й п. полкъ отъ позицията, съ всички придадени къмъ бригадата Ви служби да се съсрѣдоточи до 2-й ноември вечертьта въ околностьта на селата Д. Бращица, Трѣскавецъ и Долни Радишъ. 1-а бригада остава въ заетия отъ нея участъкъ. Оперативна заповѣдь по дивизията ще послѣдва своевременно. 3086. 31.X.15 г. 6 ч. 10 м. сл. пл. Позиция при Криволакъ.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, отъ Генер щабъ, Подп. Дървиновъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Моля разрѣшението Ви да снѣма телефонното съобщение между щаба на дивизията и дружината при с. Уланци, защото то въ по-голѣмата си часть е построено съ срѣдствата на 3-а бригада отъ 11-а дивизия и защото безъ тия срѣдства менъ се отнѣма възможностьта, а ако и за кратко врѣме, да управлявамъ дивизията си, особенно като се има прѣдъ видъ, че дадения ми за охранение фронтъ е доста обширенъ. 3086/6 31.X.15 г. 6 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ прѣднитѣ линии ми донасятъ, че диесъ въ 5 ч. 30 м. сл. пл. една неприятелска колона въ . съставъ една дружина се изтеглила отъ Криволакъ по шосето за Неготинъ. Прѣди това заминалъ въ сѫщото направление единъ конски обозъ. Днесъ въ 5 ч. 30 м. сл. пл., около редута на юго-истокъ отъ с. Пепелище пристигнали 7 души офицери, спрѣли се на дѣсния имъ флангъ и разглеждали. № 80. 31.X.15 г. 6 ч. сл. пл.

К-ръ на 1 а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Къмъ № 3085. Днесъ въ 5 ч. 30 м. сл. пл. една неприятелска колона, около една дружина, се е изтеглила отъ Криволакъ по шосето за Неготинъ. Прѣди това по сѫщото направление е заминалъ единъ конски обозъ. Около 5 ч. 30 м. сл. пл., около редута на юго-истокъ отъ с. Пепелище, сѫ биле забѣлѣзани 7 неприятелски офицери, които разглеждали нашитѣ позиции. 3087. 31.X.15. г. 6 ч. 50 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ к-ра на 3-а дружина 5-й Макед. полкъ, позицията при с. Уланци. Получена въ 9 ч. 5. м. сл. пл.

По наблюденията, направени отъ началницитѣ на дѣсния и лѣвия участъци, отъ батарейния командиръ и отъ менъ, заключавамъ, че противникътъ съ лѣвия си флангъ напира къмъ с. Чичево, а съ дѣсния си флангъ се е поотдрѣпналъ до височинитѣ юго-западно отъ гарата Градско. Близо по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ около 3—4 клм. отъ устието на р. Брѣгалница до с. Градско не се забѣлѣзватъ неприятелски части. Отъ оглеждането на позициитѣ на артилерията източно отъ с. Уланци намѣри се една позиция, но пѫтя има нужда отъ поправка. Утрѣ ще го поправимъ и прѣзъ нощьта ще прѣнесемъ 2 орждия въ зависимость отъ утрѣ създа денатa обстановка. За утрѣ двѣ отъ орждията оставатъ на старата си позиция и 2 още сега прѣмѣстихъ по-близо до р. Вардаръ, кждѣто бѣше планинската полубатарея. № 42. 31.X.15 г. 8 ч. 30 м. сл. пл.

Майоръ Робевъ.

Отъ к-ра на 3-й ескадронъ, 3-й к. полкъ, висотата 3 клм. с.-з. отъ с. Градецъ.

1. Между селата Сали и Кюлели има неприятелски бивакъ отъ около 15 палатки.

2. Между с. Кюлели и с. Градско има окопана рота.

3. Между с. Градецъ и устието на р. Водосиръ има противникъ, но не мога да видя колко е.

4. Между р. Водосиръ и ж.-п. мость до самата линия има окопана рота.

5. На моста на р. Водосиръ има неприятелски взводъ.

6. Пѫтя Конче — с. Градецъ съ една поправка отъ 2 — 3 часа на една полурота е годенъ за движение на полска артилерия.

7. Отъ с. Конче за Кошарка има добра конска пѫтека.

8. Отъ кота 250 до с. Ибирли има двѣ добри конски пѫтеки, които при кота 250 се събиратъ съ конската пѫтека идяща отъ с. Каланево и слазятъ въ с. Лубница.

Между кота 250 и 750 има по самия водораздѣлъ добра конска пѫтека.

9. Самостоятелнитѣ ми разѣзди донасятъ, че на височината 4 клм. сѣверно отъ с. Сали противникъ нѣма. Въ селата Бракли, Бахчели и Карааласли противникъ нѣма.

10. Въ селата Кошарка и Ибирли противникъ нѣма.

11. Изпраенията разѣздъ къмъ с. Человѣцъ още го нѣма.

12. Южно отъ ст. Демиркапу до чифлика има бивакъ за около дружина.

13. Южно отъ желѣзно-пѫтния на р. Вардаръ мость и източно отъ р. Ченарлж има бивакъ за около рота.

14. Турчинъ отъ с. Ибирли, който е ходилъ прѣди 3 дена въ с. Корешница и Демиркапу казва: „Въ с. Корешница иматъ около единъ табуръ отъ около 400 човѣка. Прѣзъ рѣката минаватъ съ Бистренския салъ и 5 тѣхни лодки, докарани съ трена. При чифлика иматъ около два табура и 100 кавалеристи; пушкитѣ имъ сѫ по-къси отъ вашитѣ; казватъ, че били мохамедани, носятъ нѣщо като чалми, но турски езикъ не говорятъ. Имали били и двѣ планински орждия, но азъ не ги видѣхъ".

15. На кота 250 има взводъ отъ дружината на майоръ Митушевъ. Между кота 250 и 750 сѫ 1-а и 2-а роти отъ 5-а пограничнa дружина, които останахa тукъ до втора заповѣдь. 1-а дружина отъ 2-й полкъ (майоръ Марковъ Боголюбъ) е на кота 750 и 2 клм, източно отъ нея. 3-а и 4-а роти отъ 5-а пограничнa дружина сѫ източно отъ майоръ Марковъ, а въ лѣво отъ тѣхъ е 14-й п. Македонски полкъ, който отбраняватъ Чепели планина до кота 850 изключително, а 44-й п. полкъ до кота 1150. 9-й и 28-й п. полкове сѫ съсрѣдоточени между с. Костурно и с Три-води. На онзи фронтъ сѫ били повече англичани.

16. Къмъ 4 ½ ч. сл. пл. прѣминаха три неприятелски аероплани, идящи отъ къмъ Гевгели и се насочватъ все по течението на р. Вардаръ и заминаха къмъ Криволакъ.

17. Командирътъ на 5-а пограничнa дружина, капитанъ Райчевъ, съобщава, че има добъръ пѫть за полска артилерия отъ с. Ричъ до с. Конче и по който тъй скоро миналъ. Утрѣ ще го проуча. № 35. 31.X.15 г. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-й ескадронъ. Ротмистръ Акрабовъ.

10 ч. сл. пл. 31. X. 1915 год. — с. Конче.

Майоръ Иотовъ днесъ е пристигналъ тукъ и по Ваша запозѣдь влазямъ въ негово подчинение.

Ротмистръ Акрабовъ.

Къмъ 5 ч. сл. пл. работѣха три хелиографни станции: 1. Гевгелд; 2. Висотата с. — и. отъ Сали и 3. юго-западно отъ с. Градецъ.

Обстановката при получаването заповѣдьта и инструкцията по 7-а дивизия се очертаваше, както слѣдва: Дивизията заемаше позиция срѣщу Криволакъ и Пепелище, като частитѣ оставаха на 300 — 1500 крачки отъ неприятеля. На Конче планина се намираше една дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ. Какви бѣха силитѣ на неприятеля по лѣвия брѣгъ на Вардаръ не можеше да се установи. Въ всѣки случай, знаеше се, че тукъ полски батареи той нѣмаше, а слѣдователно сериозни настѫпателни дѣйствия въ късо врѣме не можеше да прѣдприема. По всичко личеше, че неприятелтъ при Пепелище и Криволакъ бѣше организиралъ само единъ тетъ де понь, твърдѣ благоприятствуванъ отъ мѣстностьта. Обаче, по на истокъ, къмъ Удово, Валандово, какви сили неприятелтъ бѣше струпалъ и какво мислѣше да прави въ щаба не се знаеше. По дѣсния брѣгъ на Вардаръ неприятелтъ бѣше вече разколебанъ и почти охвърленъ отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Карасу. Тукъ нашитѣ части дѣйствуваха настѫпателно съ видимо значителенъ успѣхъ. Безъ да се влиза въ мотивитѣ на погорѣ цитиранитѣ заповѣдь №11 и Инструкция № 4, схваща се

ясно, че на войскитѣ, дѣйствующи по лѣвия брѣгъ на Вардаръ се даваше една чисто отбранителна цѣль. Тѣ трѣбваше „до окончателното унищожение на сърбитѣ на сѣверния театръ да задържатъ англо-французитѣ на укрѣпената позиция по лѣвия брѣгъ на Вардаръ и не имъ позволяватъ прѣминаването на р. Вардаръ“ За постигането на тая главна задача на войскитѣ отъ лѣвия брѣгъ се заповѣдваше да укрѣпятъ и отбраняватъ позицията отъ устието на „р. Брѣгалница до кота 1000 (сѣверо-западно отъ Радовишъ), по линията: с. Енешоба, с. Шехоба, Серка планина, с. Гарванъ, с. Горно и Долно-Вращица, с. Дамянъ и кота 1000 съ фронтъ на югъ и юго-изтокъ, която линия вече се укрѣпяла“; частно на дивизията се заповѣдваше „едноврѣменно съ укрѣпяването участъка с. Гарванъ, кота 1000, да укрѣпи и най-важнитѣ възли на Верига Градецъ планина и по този начинъ, като се свърже съ Струмишкия отрядъ да не позволи на противника да се врѣже къмъ Радовишъ“. Освѣнъ това, частитѣ трѣбваше да се задържатъ на заетитѣ позиции, „обаче, въ случай, чя неприятеля настжпи съ прѣвъзходни сили, то главния отпоръ трѣбва да му се даде на посочената горѣ отбранителна линия“. За постигането на тия главни цѣли, издадохъ слѣдната заповѣдь, която обаче, рѣшихъ да разпрата до частитѣ слѣдъ като обходa участъка на дивизията и се запозная съ мѣстностьта.

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска Дивизия

№ 4.

Позиция при Криволакъ, 31-й октомврий 1915 год. 3 ч. сл. пл.

Карта 1 : 210.000

§ 1.

Противникътъ (англо-французи) въ съставъ около 3 дивизии съ артилерия продължава да се прѣвозва отъ Солунъ, като се съсрѣдоточава въ двѣ групи — първата въ Кавадарския районъ отъ около една дивизия пѣхота, единъ артилерийски полкъ и 2 ескадрона съ фронтъ на западъ по рѣката Карасу и на сѣверъ на Криволашката позиция; втората група отъ около 2 дивизии — въ района Валандово—Удово.

Срѣщу неприятеля, който е прѣминалъ р. Карасу, дѣйствуватъ нашитѣ 22-й, 53-й, 49-й и 3-й Македонски полкове и една дружина отъ 26-й пѣх. полкъ, които вчера сж го отхвърлили до рѣката Карасу.

Срѣщу неприятеля въ района Валандово — Удово дѣйствува 3-а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия и 14-й Македонски полкъ, които сжщо съ успѣхъ сж отбили всички опити на противника да прѣмине въ настжпление, като сж му нанесли голѣми загуби.

Срѣщу Криволакъ противникътъ се държи съвършенно пасивно на укрѣпената си позиция.

До окончателното унищожение на сърбитѣ на сѣверния театръ, на войскитѣ, дѣйствующи по лѣвия брѣгъ на рѣка Вардаръ, е заповѣдано да задържатъ англо-французитѣ на укрѣпената позиция по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и не имъ позволятъ прѣминаването на сжщата рѣка.

Тая нощь 54-й пѣх. и 6-й Македонски полкове отъ дѣсния участъкъ на дивизията ще бждатъ смѣнени отъ 2-й пѣх. Искърски полкъ, който заедно съ артилерията отъ участъка ще съставлява за напрѣдъ дѣсенъ участъкъ отъ 7-а Рилска дивизия подъ началството на полковникъ Георгиевъ съ задача да задържи съ най-упорна отбрана участъка отъ устието на рѣка Брѣгалница до с. Шехоба, изключително.

§ 2.

На повѣрената ми дивизия съ тритѣ скорострѣлни батареи отъ 7-и артилерийски полкъ, 1 ½ ескадронъ отъ 5-й к. полкъ се възлага задачата да отбранява участъка отъ с. Шехоба до височината 4 клм. южно отъ с. Долни Липовикъ, като укрѣпи за най-упорна отбрана участъка отъ позицията отъ с Шехоба до викочината 1000, сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ, като подържа тѣсна връзка съ 14-й пѣх. Македонски полкъ, дѣсния флангъ на когото достига 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ.

§ 3.

Дѣсенъ участъкъ

Полковникъ Колевъ

Отъ 1-й Македон. п. — 3 др. и 2 карт.
„ 2-й „ „ 3 „ и 1 „
„ 8-о не с. с. отдѣл. — 3 батареи
„ 11-о „ „ „ 2 „
„ 7-й арт. полкъ — 2 с. с. батар.
„ 11-а пионер. друж. — 1 рота
„ 3-й кон. полкъ — 1 взводъ

Лѣвъ участъкъ

Полковникъ Протогеровъ

Отъ 5-й Мак. п. — 2 др. и 2 картеч.
„ 11-а пионер. друж. — 1 рота
„ 5-й кон. п. — 1 ½ ескадронъ
„ дивизион. конница 1 „

Маневрени войски

Майоръ Илиевъ

Отъ 6-й Мак. п. — 3 др. и 2 картеч.

Да продължава заемането на досегашната позиция срѣщу с. Пепелище, като употрѣби всички срѣдства за да не позволи на противника да прѣхвърли части, особенно артилерия на лѣвия брѣгъ на рѣка Вардаръ и да прѣвозва войски по желѣзницата.

Къмъ 3-й ноември да заеме участъка отъ височата 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ до сѣдловината южно отъ с. Гарванъ, включително, като съ прѣднитѣ си части заеме и укрѣпи височитѣ на линията с. Ибирли, Кошарка и на изтокъ по пжтя къмъ село Градецъ.

Да се съсрѣдоточатъ при с. Трескавецъ и на 3-й ноември да пристжпатъ по указанията на дивизионния инженеръ, подполковникъ Иотовъ, къмъ укрѣпяване позицията отъ височата южно отъ село Гарванъ къмъ Горно и Долно-Вращица, с. Дамянъ и височата 1000, сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ, като за цѣлта използуватъ въ най-широки размѣри и мѣстното население.

§ 4.

Слѣдъ като 5-й пѣх. Македонски полкъ заеме участъка си, дружината на майоръ Марковъ да отпжтува незабавно при полка си.

§ 5.

Службитѣ, придадени къмъ бригадитѣ, да се разположатъ по указанията на бригаднигѣ командири.

§ 6.

Командирътъ на пионерната дружина да разпореди свързването съ телефонно съобщение частитѣ съ с. Конче.

§ 7.

Огнестрѣлниятъ паркъ, полскитѣ болници, санитарния паркъ, ветеринарната лѣчебница, дивизионната поща, полевия сждъ при дивизията, мостовата рота, полицейския полуескадронъ, дивизионното интенданство и продоволствения транспортъ да останатъ на досегашнитѣ си мѣста, като очередния ешалонъ отъ продоволствения транспортъ достига всѣка вѣчерь до с. Трескавецъ.

Телеграфната рота остава при щаба на дивизията.

§ 8,

Щабътъ на дивизията ще бжде на 2-й ноември въ с. Гарванъ, на 3-й прѣди пладнѣ — на кота 750 отъ Верига Градецъ планина, а слѣдъ пладнѣ въ с. Кабрешъ.

Н-къ на див. Полков. Златаревъ.

Н-къ щаба отъ, Ген. щабъ, Подполковникъ Дървиговъ

Прѣзъ деня къмъ 3 ч. сл. пл., командиръть на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия съ офицеритѣ отъ 2-й пѣх. Искърски полкъ пристигнаха въ дѣсния участъкъ за да се запознаятъ съ положението и приематъ позицията. На позицията началницитѣ на частитѣ и началника на участъка, запознаха новитѣ началници съ обстановката, състоянието на укрѣпленията, начина за отбраната, начина за посрѣщане неприятелскитѣ контръ-атаки и пр. Самата смѣна на частитѣ се извърши прѣзъ нощьта.

Изстрѣляни снаряди. Въ крайния дѣсенъ участъкъ батареята отъ отдѣлението на полковникъ Сарайдаровъ е изстрѣляла... Въ дѣсния участъкъ е стрѣляла само една полска с. с. батарея, всичко 10 шрапнела. Въ лѣвия участъкъ отъ с. с. батареи на полковникъ Николова е стрѣлялъ само единъ взводъ — всичко 10 шрапнели. Двата взвода отъ нескорострѣлнитѣ батареи на майоръ Димитровъ изстрѣляли всичко 61 снаряда; два снаряда хвърлени отъ 4-а батарея попаднали въ единъ и сѫщъ вагонъ съ пъленъ успѣхъ; треноветѣ, обаче, пакъ продължавали да се движатъ — тоя день минали само два трена.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само 7-й полски артилерийски полкъ — 1 раненъ.

РЕЛЯЦИЯ

ЗА ДѢЙСТВИЯТА НА 11-а ПѢХ. МАКЕДОНСКА ДИВИЗИЯ.

(съ придаденитѣ къмъ нея части).

Отъ 1 до 17 ноември 1915 г.

1-й ноември.

Съсрѣдоточаване и подготовка за заемане новия участъкъ.

Врѣмето прѣзъ деня бѣше облачно, а слѣдъ обѣдъ валя кжсъ но доста изобиленъ дъждъ. Сутриньта получихъ и донесохъ слѣдното;

Нощьта мина тихо. Отъ къмъ страна на противника не се забѣлѣза нищо особенно. № 81. Позиция сѣверно отъ Пепелище, 1.XI.915 год. 4 ч. 25 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Колевъ.

Положението отъ снощи непромѣнно. Пушечна и артилерийска стрѣлба се води до 10 ч. вечерьта. По гърмежитѣ не може да се прослѣди чия е стрѣлбата. № 44. Позиция при с. Уланци. 1.XI.915 год. 5 ч. пр. пл.

Майоръ Робевъ.

До началника на 7-а дивизия. Позиция Криволакъ.

Нощьта мина спокойно. По дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ при р. Карасу до 10 ч. сл. пл. на 31-й октомврий се е водила артилерийска и пѣхотна прѣстрѣлка. 3083. 1.XI.915 г. 5 ч. 50 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Постъ отъ 9-а рота се е свързалъ нощесъ съ постъ отъ 53-й пѣх. полкъ отвъдъ р. Вардаръ чрѣзъ устно прѣдаване. Сжщиятъ постъ донася, че вчера (31.X.) привечерь въ 5 ч. 30 м. нашия дѣсенъ флангъ е атакувалъ противника по височинитѣ източно отъ село Чичево; атаката на нзшитѣ излѣзна спорѣдчлива. Прѣзъ нощьта къмъ 12 ч. щѣли да атакуватъ гарата Градско. № 45. 1.XI.915 год. 6 ч. 20 м. пр. пл.

Майоръ Робевъ.

Прѣзъ цѣлия дечь вчера (31-й октомврий) по шосето ст. Уланци — Прилѣпъ и селата Горно-Чичево, с. Кошовица и с. Мирзенъ се води артилерийски и пушеченъ бой, но положението на странитѣ остана непромѣнено. Къмъ 4 ч. сл. пл. наши пѣхотни части настжпиха отъ къмъ с. Хозуратъ къмъ с. Уланци. До стъмване резултатътъ отъ това настжпление не се опрѣдѣли. Тази сутринь, артилерийскиятъ бой почна по-рѣдъкъ, но гдѣ е стигнало нашето настжпление отъ с. Хозуратъ не може да се опрѣдѣли. Желѣзо-пжтниятъ мостъ на р. Карасу е приспособенъ за минаване на войски. Вчера по тоя мостъ прѣмина една дружина съ картечници и една планинска батарея. Би било важно, ако бжде разрушенъ или поврѣденъ отъ нашата артилерия. Съ писмо отъ полка, който влиза въ състава на конната дивизия, ми се съобщава, че дивизионътъ остава придаденъ къмъ повѣрената Ви дивизия. Моля разпорѣждането Ви, всички разпорѣждания относящи се за ескадронитѣ отъ дивизиона, а тъй сжщо и за ескадрона на ротмистръ Иотовъ, да се прѣпращатъ и минаватъ чрѣзъ менъ. № 35. с. Мушанци 1.XI.915 г. 6 ч. пр. пл.

Командиръ на сборния дивизионъ, Подполковникъ Анастасовъ.

Къмъ 8 ч. пр. пл. съ щаба и командира на 3-а бригада потеглихме прѣзъ с Патрикъ за седловината южно отъ с. Гарванъ, която добиваше особна важность поради обстоятелството, че съставлява изходящъ жгълъ отъ главната позиция. Тукъ пристигнахме къмъ обѣдъ. Мѣстностьта, южно отъ с. Гарванъ, има все сжщия планински характеръ, както тоя на сѣверъ отъ с. Патрикъ и Шехоба. Разликата се състои въ това, че тукъ гребена не е така ясно очертанъ и не е така праволинеенъ: мѣстнитѣ форми сж доста сложни. Седловината при с. Гарванъ, дѣто свършва Серка планина и почва Верига Градецъ планина, прѣдставлява твърдѣ слаби отбранителни свойства. Висотитѣ на Серка сж значително по-низки отъ тия на Верига Градецъ, което прави отбраната несравнено по-трудна. Верига Градецъ планина е гориста и трудно проходима за товаренъ добитъкъ. Коларски пжтища по нея нѣма

и много мжчно и бавно биха се построили такива. Билото на планината на много мѣста е много широко и лесно проходимо. Склоноветѣ ѝ, наопаки, сж твърдѣ стръмни, а на много мѣста и съвсѣмъ непроходими. Планината въ южния си склонъ се състои отъ редъ едри мжчно проходими планински хребети. Въ сѣверния си склонъ, къмъ р. Лжкавица, хребетитѣ сж значително по-кжси. Благодарение на тия особенни свойства на Верига Градецъ планина, по която нито може широко да се маневрира, нито лесно да се изкара полска артилерия, отбраната на висотитѣ южно отъ село Гарванъ става дѣло съпрѣгнато съ трудности, но не невъзможно. Направата на коларски пжтища отъ селата Берово и Гарванъ за тия висоти ще позволи изкарването на достатъчно полска артилерия, която макаръ и да не унищожава вжтрѣшнитѣ недостатъци на мѣстностьта, все пакъ ще направи отбраната значително помогжща и по-надеждна.

Слѣдъ уясняването характера на фортификационнитѣ строежи и пжтищата, които трѣбваше да се направятъ южно отъ с. Гарванъ, всички заминахме къмъ кота 250, която въ дѣйствителность е толкова висока, колкото и висота 750. Къмъ това врѣме разпоредихъ да се донесе слѣдното до щаба на 7-а Рилска дивизия.

Днесъ щабътъ на 11-а дивизия обикаля дадения ѝ за отбрана фронтъ Довечера ще нощува въ с. Гарванъ. Утрѣ ще продължи рекогносцировката на цозицяита. 3088 б. 1.XI.915 г. 2 ч. 30 м. сл. пл. Отъ висотата на 3 клм. южно отъ с. Гарванъ.

Планината на югъ отъ селата Скоруша и Загорци въ по-голѣмата си часть е покрита съ низки храсти и каменякъ. Движението на товарни коне по склоноветѣ тукъ е невъзможно. Прѣди да доближимъ висота 250, къмъ 3 ½ ч. сл. пл., хоризонтътъ се покри съ мъгла и почна ситенъ дъждъ. Въ 4 ч. сл. пл., водейки конетѣ, ний се спуснахме къмъ с. Скоруша, а отъ тамъ въ с. Гарванъ, гдѣто пристигнахме въ тъмно.

Въ участъка на полковникъ Колева деня мина съ слаба артилерийска прѣстрѣлка. Къмъ 4 ч. сл. пл. 4-а с. с. батарея на капитанъ Панчевъ открила огънь по гарата Криволакъ и по шосето за Неготино, което се повторило и къмъ 4 ч. сл. пл. Частитѣ продължавали да се окопаватъ и да правятъ пжтицата за спущането артилерията още по-напрѣдъ. Прѣзъ деня телеграфната рота събра телефонния кабелъ на дивизията въ участъка при Криволакъ и построи телефонно съобщение отъ с. Лѣсковица до с. Гарванъ, което, обаче, се установи едва слѣдъ полунощь. 5-й и 6-й пѣх. Македонски полкове прѣзъ деня достигнали селата Берово и Лѣсковица, дѣто и нощуваха. Въ с. Гарванъ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Ротмистъръ Акрабовъ съ дата 29-й октомврий 10 ч. 20 м. сл. пл. донася:

1. Въ селата Курешница и Человѣцъ имало противникъ около по една рота.
2. Между ж. — п. мостъ на р. Вардаръ при с. Градецъ има двѣ непрятелски роти окопани до самата линия.
3. Между селата Кюлели и Сали има неприятелска дружина.
4. На 2 клм. сѣверно отъ ст. Удово има дружина.

Командиръть на лѣвия подучастъкъ съ днешна дата донася;

1. Противникътъ изпразнилъ с. Бистренци.

2. Нощесъ, 1 ч. пр. пл., една неприятелска батарея въ пъленъ карiеръ заминала отъ ст. Криволакъ за Демиркапу.

3. Турци явили на нашъ патраулъ, че вчера и днесъ неприятелски смѣсени части отстжпвали къмъ югъ.

На 30-й и 31-й октомврий 11-о не с. с. артилерийско отдѣление обстрѣлвало минаващитѣ тренове безрезултатно. Противникътъ обстрѣлялъ орждията му. На 51-й октомврий, на мръкване, противникътъ прѣкаралъ задъ линията двѣ орждия и една ракла по посока на Демиркапу. № 83. Позиция сѣв. отъ Пепелище. 1.XI.915 год. 11 ч. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада 11-а Македонска дивизия, Полков. Колевъ.

Заповѣдайте на полковникъ Протогеровъ, като началникъ на партизанскитѣ отряди, да донесе колко и въ какъвъ съставъ сж партизанскитѣ отряди, какви задачи имъ сж дадени и да продължава редовно да донася право въ щаба на армията резултата отъ тѣхната дѣйность. Събранитѣ отъ тѣхъ свѣдѣния, получени въ щаба на армията на врѣме, сж твърдѣ цѣнни. За сега сме получили само едно донесение за дѣйствията на партизанскитѣ отряди. По заповѣдь. №680. Велесъ. 1.XI915 год. 1. ч. 30 м. сл. пл.

За началникъ щаба на 2-а армия, Полковникъ Вълковъ.

Днесъ по цѣлия фронтъ нищо особенно, съ изключение на слабата прѣстрѣлка между нашата с. с. батарея, сѣверно отъ с. Пепелище, и неприятелската около Криволакъ. Нощесъ и днесъ не сж минали никакви тренове. № 85. 1.XI.915 год. 4 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на бригадата отъ 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня 4-а с. с. батарея е изстрѣляла 33 бризантни гранати и 6 шрапнеля.

Загуби. Прѣзъ деня загуби нѣма.

Дружината на майоръ Робевъ и 3-а батарея отъ 16-й полски артилерийски полкъ съ своя дѣйствителенъ огънь сж съдѣйствували и тоя день на настжплението на нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Въ с. Уланци билъ оставенъ само 1 взводъ за подържане на връзката съ 3-й пѣх. Македон. полкъ, останалитѣ 3 взвода отъ 9-а рота били привлѣчени въ дружинна подържка, а 12-а рота отъ дружинната подържка била разположена източно отъ Мушанци въ бойната часть. Тъй 3-а дружина отъ 5-й пѣх. Македон. полкъ паралелно съ напрѣдването на нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ и отстжплението на неприятеля постепенно се прѣмѣствала все по на изтокъ и винаги е обстрѣлвала противника не само въ флангъ, но и въ тилъ.

2-й ноември.

Рекогносцировка на лѣвия участъкъ на дивизията.

Врѣмето бѣше слабо вѣтровито. Сутриньта въ с. Гарванъ получихъ и донесохъ, както слѣдва:

Командиръть на 1-й пѣх. Македонски полкъ донася, че вчера, 1-й того, 12 ч. на пладнѣ сж били забѣлѣзани разтѣгнати групи неприятелски войски да влизатъ въ Криволакъ по шосето отъ къмъ Кавадарци. Бойната охрана е била обстрѣляна на два пжти съ артилерийски огънь, но безъ никакви загуби. Изстрѣляни патрони 12. Нощьта мина спокойно. № 87. 2.XI.915 год. 4 ч. 50 м. пр. пл.

К-ръ на 1-в бригада, Полковникъ Колевъ.

До н-къ щаба на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Довечера щабътъ нощува въ с. Кабрешъ. Днесъ той заминава за оглеждане позицията по Верига Градецъ планина. № 3090. 2.XI.915 год. 8 ч. пр. пл. с. Гарванъ.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървингговъ.

Прѣзъ изтеклата нощь нашитѣ прѣдни части сж наблюдавали много

огньове къмъ Гевгели. Прѣзъ деня имаше слаба артилерийска прѣстрѣлка. Останалото врѣме мина спокойно. Противникътъ се окопава по позицията си. № 1364. 1.XI.915 год. 8. ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ на 2-а дивизия, Ген.-Майоръ Гешовъ.

Съгласно телеграмата отъ щаба на Дѣйствующата армия № 894 участъка за охрана на 2-а дивизия се простира на западъ до Конче планина кота 750 изключително. Прѣдъ видъ на това, моля разпореждането двѣтѣ роти отъ 5-а погранична дружина, които сж западно отъ кота 750, да бждатъ смѣнени отъ Ваши части, а ротитѣ да се присъединатъ къмъ дружината си, която е източно отъ кота 750. № 2281. 1.XI.915 год. 9 ч. 40 м. пр. пл.

Н-къ на 2 а дивизия, Ген.-Майоръ Гешовъ.

Къмъ 9 ч. пр. пл. съ щаба, командиръть на 3-а бригада съ щаба си и командиръть на 5-й пѣх. Македон. полкъ потеглихме прѣзъ селата Загорци, Скоруша, Лубница, Конче за кота 750 съ цѣль да рекогносцираме участъка на 3-а бригада. Въ с. Лубница намѣрихъ ескадрона отъ дивизионната конница, командира на който ми докладва, че ескадронътъ стои въ селото, а по посока на селата Ибирли, Человѣцъ, Кошарка и по на изтокъ, праща всѣки день разузнаване отъ разѣзди, които, поради планинския характеръ на мѣстностьта, се движатъ повечето врѣме спѣшени. Сжщиятъ ми докладва, че въ негово подчинение се намира и 3-й ескадронъ, на ротмистръ Акрабовъ, комуто възложилъ задача съ разѣзди да разузнава по посокитѣ Конче — Градецъ и Конче — кота 750 — с. Сали. Освѣнъ това, командиръть на дивизионната конница, майоръ Иотовъ. ми докладва, че миналия день донесълъ съ № 3 до командира на 1-а бригада и копие до щаба на дивизията — което не бѣше получено - слѣдното:

Днесъ въ 8 ч. 30 м. пр. пл. изпратихъ донесение № 2 на началника на 2-а Тракийска дивизия съ офицеръ (поручикъ Чунчевъ отъ ескадрона на ротмистръ Акрабовъ) съ слѣдующето съдържание:

1. Между селата Сали и Кюлели има около 20 неприятелски палатки, а висотата, която е на 6 клм. сѣверно отъ Сали, е свободна отъ противникъ.

2. Между селата Кюлели и Градецъ има окопана рота.

3. На моста на р. Вардаръ има единъ взводъ.

4. Между устието на р. Водосиръ и това на р. Луткова до самата линия има окопана рота.

5. Между с. Градецъ и р. Водосиръ до самата линия има окопана пѣхота, но колко е, не може да се види отъ наблюдателния пунктъ (най-южната висота между рѣкитѣ Водосиръ и Луткова).

6. Селата Кошарка, Ибирли и Человѣцъ сж свободни отъ противникъ.

7. Въ. с. Корешница има около 1 неприятелска рота.

8. При чифлика, южно отъ ст. Демиркапу, има около 2 дружини.

9. Отъ с. Ричъ до с. Конче има пжть за кола и за полска артилерия, Пжтя отъ Конче за Градецъ съ поправки отъ 2 — 3 часа на една полурота е добъръ за полска артилерия. По водораздѣла отъ кота 250, 750 и на изтокъ до пограничната линия има добра конска пжтека.

Отъ с. Конче до с. Кошарка има добра конска пжтека. Отъ Лубница за Кошарка има пжтека пѣшеходна. Отъ Лубница за кота 250 за Ибирли и за Каланево има добри конски пжтеки.

10. На кота 750 е 1-а дружина отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ, а източно отъ него сж 2 роти отъ 5-а погранична дружина. Въ с. Конче е 3-й ескадронъ отъ 3-й кон. полкъ, въ с. Лубница е 11-й ескадронъ дивизионна конница, които усилватъ наблюдението и разузнаватъ между с. Человѣцъ и Сали. Лѣвиятъ флангъ на 11-а дивизия е до с. Липа и с. Бистренци.

11. При ст. Демиркапу противникътъ си служи за прѣвозване отъ единия брѣгъ на другия съ единъ салъ мѣстенъ, който побира около 25 30 човѣка. Иматъ и 5 тѣхни лодки, докарани съ трена.

12. Пжтя долни Липовикъ и с. Кюлели е пжтека.

13. Участъка 750 и източно до пограничната линия (наречено отъ мѣстното население Саланджака и Пожара) е добрѣ укрѣпенъ отъ сърбитѣ съ фронтъ на югъ, изтокъ и сѣверъ за около пѣхотенъ полкъ. № 3. с. Конче. 1.XI.915 год.

К-ръ на сборния дивизионъ, Майоръ Иотовъ.

Слѣдъ това отпѫтувахме за с. Конче, дѣто пристигнахме къмъ обѣдъ. Съ насъ разпоредихъ да слѣдва и командира на дивизионната конница, който за напрѣдъ се придаваше къмъ новия лѣвъ участъкъ на дивизията. Въ с. Конче, командирътъ на 3-й ескадронъ отъ 3-й к. полкъ, ротмистръ Акрабовъ, ми докладва сѫщитѣ свѣдѣния, които чухъ и отъ майоръ Иотова. Слѣдъ обѣдъ, придруженъ и отъ ротмистръ Акрабовъ, заминахме за кота 750. Пѫтя е доста работна конска пѫтека, твърдѣ стръмна на нѣкои мѣста, която, обаче, за 2—3 дена би могла да се направи година за изкарване на полска артилерия. На гребена на Верига Градецъ планина намѣрихъ двѣтѣ роти отъ пограничната дружина, чийто охранителни елементи, обаче, бѣха извънредно близо до ротитѣ. На висота 750 бѣше разположена 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ, сѫщо съ охранителнитѣ си елементи твърдѣ близо до дружината. Командирътъ на дружината, комуто направихъ забѣлѣжка за тъй близкото държание на охранителнитѣ си елементи и гдѣ напрѣдъ да държи своитѣ прѣдни части, потвърди свѣдѣнията, които ми дадоха командиритѣ на ескадронитѣ. Висотата 750 бѣше укрѣпена отъ сърбитѣ още слѣдъ Валандовската афера твърдѣ грижливо съ солидни затворени укрѣпления, снабдени съ засѣки, вълчи ями и множество землянки, въ които бѣше разположена и самата дружина. Мѣстността прѣдставлява единъ стръменъ планиски гребенъ, на много мѣста обрасълъ съ гори. Отъ главния гребенъ въ южна посока се протягатъ планински остри гребени сѫщо обрасли въ по-голѣмата си часть съ гори и храсти. Очертанието на тия гребени и тѣхнитѣ топографически подробности правятъ впечатление на мѣстность, по която движението е възможно само по пѫтекитѣ и въ която манезрирането е мислимо само въ ограничени размѣри. Отъ рекогносцировката се установи, че защитата на главния гребенъ ще бѫде дѣло не трудно, обаче, за една дълготрайна отбрана е необходимо да се заематъ и отдѣлнитѣ висоти далечъ на югъ отъ сѫщия гребенъ. Въ случая ясно се виждаше, че за подобна една мѣстность не важи толкова количеството, колкото здравото познание на планинската война и притежаването на твърдѣ износливи войници.

Слѣдъ рекогносцировката и размѣната на мисли по отбраната на Верига Градецъ планина дадохъ заповѣдь: Командирътъ на 5-й п. Македонски полкъ да заеме утрѣ участъка отъ седловината, южно отъ с. Гарзанъ, до кота 750 включително, като съ прѣднитѣ си части заеме и укрѣпи висотитѣ, които се намиратъ на линията с. Ибирли, с. Кошарка и на изтокъ по пѫтя за с. Градецъ; слѣдъ смѣната, дружината на майоръ Марковъ, отъ 2-й п. Македонски полкъ, да замине незабавно при полка си при с. Брусникъ, а двѣтѣ погранични роти да отидатъ въ участъка на 2-а Тракийска дивизия. Къмъ 5-й п. Македонски полкъ придадохъ и двата ескадрона.

Слѣдъ това съ щаба си и придружающитѣ офицери се върнахме обратно за с. Конче, а отъ тамъ съ щаба и командира на 3-а бригада съ щаба си заминахме за с. Кабрешъ, за да можемъ на слѣдния день да рекогносцираме и мѣстността по посока на кота 1000, сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ. Въ с. Кабрешъ стигнахме къмъ 9 ч. сл. пл., слѣдъ като, поради нощната тъмнина, бѣхме изгубили пѫтя на извѣстно мѣсто.

Вечерьта 5-й п. Македонски полкъ прѣнощува въ с. Лубница, а 6-й п. полкъ — въ с. Трѣскавецъ. На позицията на 1-а бригада деньтъ мина относително тихо. Началникътъ на артилерията на 7-а дивизия полковникъ Пушкаровъ, обиколилъ с. с. батареи и далъ нѣкои указания за обстрѣлване неприятелската позиция при Криволакъ. Сѫщитѣ батареи прѣзъ деня се свързали посрѣдствомъ кабелъ съ 2-й гаубиченъ полкъ.

Прѣзъ деня получихъ слѣдното донесение, което и разпоредихъ веднага да се съобщи въ бригадитѣ:

Въ този моментъ неприятелътъ отстѫпва въ безредие по лѣвия фронтъ отъ с. Рибарци до ж.-п. мостъ на р. Карасу. До гдѣ сж стигнали нашитѣ пѣхотни части около гара Градско не може да се види. Всичката пѣхота около 2 дружини на височинитѣ на югъ отъ ж.-п. мостъ на р. Карасу отстѫпи почти въ бѣгъ. Офицери тичатъ съ коне, връщатъ хората, събиратъ ги, но тѣ неудържимо вървятъ назадъ. Голѣмия бивакъ въ с. Росоманъ се изпразни. На западъ отъ с. Росоманъ се виждатъ оставени орждия. Въ тоя участъкъ малки пѣхотни части се опитватъ да настѫпватъ, но пакъ се връщатъ. Конниятъ полкъ стоящъ задъ височинитѣ, западно отъ с. Росоманъ, отстѫпва по групи. Всичкото това отстѫпление се прѣслѣдва съ артилерийски огънь (нашъ). Настѫпление на наши части (пѣхотни) къмъ рѣката не се виждатъ. Неприятелътъ отстѫпва на югъ и юго-западъ. № 36. 1.XI.915 г. 10 ч. пр. пл. Височина западно отъ с. Мушанци.

К-ръ на дивизиона отъ 5-й к. полкъ, Подполковникъ Анастасовъ.

При пристигането ми въ селото Кабрешъ получихъ и донесохъ слѣдното:

Къмъ инструкция № 4 отъ 31-й октомврий 1915 год.

Съгласно телеграмата № 1293 отъ 1-й того отъ щаба на 2-а армия, дѣсният флангъ на 2 а Тракийска дивизия достига до кота 750 включително на Верига Градецъ Планина. Слѣдъ заемането на Градецъ планина отъ Ваши части, да се произведе отъ офицеръ рекогносцировка, споредъ която рекогносцировка да се корегира охраната и отбраната. № 203. 2.XI.915 г. 9 ч. пр. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Лично-повѣрително.

Карта 1:210,000. Колоната на полковникъ Богдановъ до снощи, 1-й ноември, е завладѣла станция Градско, височината южно отъ станцията, тия източно отъ с. Кошовица, Сирково и Мирзенъ. Батареята при с. Уланци прѣкрасно съдѣйствувала. Французи по лѣвия брѣгъ на р. Карасу има само при с. Росоманъ. На повѣренитѣ ми войски е заповѣдано да завладѣятъ Криволашката позиция и отхвърлятъ противника на дѣсния брѣгъ на Вардара. За това разпоредете съ всички срѣдства да се изучатъ най-подробно подстѫпитѣ до неприятелската позиция и се разузнае за разположението на противника и мѣстата на батареята му по двата брѣга. Нашитѣ батареи трѣбва да се приближатъ до толкова близо, като се маскиратъ най-добрѣ, че да могатъ да респектиратъ неприятелскитѣ батареи и отвъдъ Вардара. За атаката ще послѣдва заповѣдь. № 204. Бивакъ ю.-и. отъ с. Топликъ. 2.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Н-къ на щаба 7-а Рилска дивизия, Подполковникъ Сирмановъ.

Това прѣдписание прѣпратихъ до командира на 1-а бригада

отъ дивизията съ заповѣдь да пристжпи незабавно къмъ тия изучвания и прѣдвигне артилерията по начинъ да се постигнатъ цѣлитѣ, които гони прѣдстоящата атака при Криволакъ.

Село Лѣсковица и слѣда.

Вчера щабътъ на 11 а дивизия е заминалъ безъ да прѣдупрѣди щаба на 7-а дивизия и безъ да се свърже съ послѣдния посрѣдствомъ телефонъ или телеграфъ. И до сега подобна свръзка нѣма и то въ моментъ, когато всѣки загубенъ часъ може да има капитални послѣдици. Съ № 197 се съобщи на дивизионния инженеръ на 11-а дивизия, подполковникъ Иотовъ, че при щаба на 7-а дивизия има складиранъ 600 връзки (12,000 клгр.) бодливъ тель за укрѣпяването на позицията, като му се заповѣда да разпореди за бързото използуване на този тель, но и до сега отговоръ отъ подполковникъ Иотовъ нѣма. Заповѣдайте на подполковникъ Иотовъ веднага да се яви въ щаба ми за да получи нуждитѣ инструкции. № 205. 2.XI.915 г. 9 ч. 35 м. пр. пл. Бивакъ югоизточно отъ с. Топликъ.

Н-къ 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Твърдѣнието, че щабътъ на дивизията заминалъ безъ да прѣдупрѣди щаба на 7-а дивизия не бѣше вѣрно, защото самъ азъ лично на 31 сл. пл. бѣхъ доложилъ на полковникъ Василева на наблюдателния му пунктъ за тръгването на щаба за новия участъкъ.

До началника на 2-а дивизия, Струмица.

Днесъ обиколихъ участъка на дивизията и дадохъ указание ротитѣ отъ пограничната дружина да бждатъ смѣнени утрѣ отъ 5 й п. Македонски полкъ, който ще заеме отъ кота 750 (включително) на западъ. 2.XI.915 год. 9 ч. 35 м. сл. пл. с. Кабрешъ.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Общото положение въ участъка на 1-а бригада отъ 11-а дивизия е неизмѣнено. По неприятелската позиция се забѣлѣза слабо движение. Прѣдъ нѣкои окопи при с. Пепелище поставиха телени огради. На гарата Криволакъ днесъ пристигнаха два трена. № 89. 2.XI.915 г. 6 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11 а Македонска дивизия, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия, Позиция Криволакъ.

Днесъ, 2-й ноември, съ щаба си лично обиколихъ Верига Градецъ планина отъ с. Гарванъ до кота 750, включително, и указахъ, както начина на заемането, така и посокитѣ за охранение и отбрана. Утрѣ ще рекогносцирамъ хребета с. Кабрешъ, с. Дамянъ, кота 1000, сѣверо-западно отъ Радовишъ. Разпоредихъ до командира на 1-а бригада по личното повѣрително № 204 отъ днесъ. 3093. 2.XI.915 г.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия. Позиция Криволакъ.

Отъ докладитѣ на командира на ескадрона и командира на 1-а дружина отъ 2-й полкъ при кота 750 и отъ личнитѣ ми наблюдения се установява, че въ разположението на противника отъ с. Сали до ст. Димиркапу нѣма промѣна. Противникътъ съ слаби части заема височинитѣ непосрѣдствено до р. Вардаръ при с. Сали, с. Градецъ и между рѣкитѣ Луткова и Водосиръ. Настжпателни дѣйствия противникътъ въ тоя участъкъ не е проявявалъ. Изглежда, че той има за цѣль въ тоя участъкъ да пази желѣзо-пжтнитѣ съобщения. 3094. 2.XI.915 г.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада 11 а дивизия.

Въ допълнение на устнитѣ ми заповѣди, съгласно телеграма № 203 отъ 7-а дивизия, участъка на повѣрената Ви бригада на изтокъ се простира до кота 750 (включително), а не до точката, която се намира на 4 клм. южно отъ с. Долни Липовикъ, понеже участъка източно отъ кота 750 ще бжде заетъ отъ частитѣ на 2-а Гракийска дивизия. 3095 2-й ноември 1915 год. — 10 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня артилерията не е стрѣляла, съ изключение 11-о не с. с. отдѣление, което е хвърлило 93 снаряда по една пѣхотна колона, движуща се отъ Криволакъ за Демиркапу, 3 клм. западно отъ с. Дуброва къмъ 5 ч. сл. пл. и по една батарея, движуща се по сжщия пжть къмъ 5 часа 45 м. сл. пл.

Загуби. Нѣма.

3-а дружина 5-й Македонски полкъ остава на позицията както миналия день и съ огъня си не позволява на неприятеля да излиза отъ окопитѣ си при прѣдмостовото укрѣпление на лѣвия брѣгъ на р. Черна и дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ около ж.-п. линия. Полската батарея отъ 16-й артилерийски полкъ съ съдѣйствието на 9-а и 10-а роти отъ 3-а дружина се прѣмѣстила на нова позиция сѣверно отъ с. Мушанци.

3-й ноември.

Ново съсрѣдоточение: връщане за нова атака на участъка Пепелище — Криволакъ.

Врѣмето бѣше добро. Прѣзъ деня имахъ намѣрение да рекогносцирамъ участъка, Гор. и Дол. Вращица, висота 1000, сѣверозападно отъ гр. Радовишъ, обаче, слѣдъ получаване прѣдписание № 204 отъ началника на 7-а Рилска дивизия, всичкото внимание подлежеше да насоча къмъ участъка на 1-а бригада, дѣто всѣки часъ можеше да се получи заповѣдь за нови дѣйствия. Сутриньта получихъ слѣдното донесение, което бѣ адресирано съ копие и до 7-а Рилска дивизия:

Нощьта прѣдъ участъка на 1-а бригада 11-а Македонска дивизия мина тихо. Вчера, 2-й того, 8 рота отъ 1-й пѣх. Македонски полкъ, която е сѣверно отъ с. Пепелище, е била обстрѣлвана съ силенъ артилерийски огънь отъ страна на неприятеля, но безъ да причини никакви загуби. № 90. 3.XI.1915 год. 4 ч. 35 м. пр. пл.

Н-къ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че отъ бригадата ми сж оставени: 3-а дружина отъ 5-й п. Македонски полкъ на майоръ Робевъ при с. Енешоба и 4-а рота отъ 6-й п. полкъ е заминала съ батареята на капитанъ Тошковъ за гр. Струмица. Моля разпореждането Ви, да се върнатъ тия подѣления при полковетѣ си, защото службата много страда и тѣ въ домакинско отношение сж поставени злѣ. № 111. с. Кабрешъ 3.XI.915 г. 8 ч 35 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада Полковникъ Протогеровъ.

Между това въ 8 ч. 20 м. пр. пл. съ коненъ ординарецъ получихъ слѣдната:

Оперативна заповѣдь по 7-а пѣхотна Рилска дивизия.

№ 12.

Щабъ източно отъ с. Топликъ. 2 ноември 1915 г. 8 ч. 35 м. сл. пл.

Карта 1:2 10,000.

1. Свѣдѣнията за противника оставатъ сжщитѣ, както въ оперативна заповѣдь № 11 отъ 31 октомврий т. г.

Вчера, 1-й ноември нашитѣ войски, дѣйствующи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, слѣдъ нѣколко дневенъ упоритъ бой сж отхвърлили противника на дѣсния брѣгъ на р. Инджекарасу, като сж му нанесли голѣми загуби. Нашитѣ войски, дѣйствующи въ Струмишкия районъ, сж засилени съ

цѣлата 2-а пѣх. Тракийска дивизия и сж отбили всички атаки на противника съ голѣми загуби за него. Прѣдъ фронта на нашитѣ войски противника се държи съвършенно пасивно.

2. За да се очисти отъ неприятеля лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ прѣдъ нашия фронтъ, на повѣренитѣ ми войски е заповѣдано на третий того да завладѣятъ неприятелскитѣ позиции.

Заповѣдвамъ:

а). Полковникъ Пушкаровъ

7-й артил. полкъ	2 батареи.
1-й „ „	3*) „
2-й гаубич. полкъ	3 „

Всичко: 5 пол. и 3 гаубич батареи.

Да почне бомбардировката на неприятелската позиция въ 4 ч. 30 м. сл. пл. и дѣйствува съгласно приложената инструкция подъ № 5.

б). Полковникъ Георгиевъ Р.

2-й п. Искърски полкъ	4 дружини.
„	4 картеч.
45-й п. полкъ	1 дружина
„	4 картечн.
54 й п. полкъ	4 картечн.
5-й п. Македон. полкъ	1 дружина
16 й артил. полкъ	1 батарея
5-а пионерна дружина	1 рота.
7-а „ „	2 роти.
5-й коненъ полкъ	1/2 ескадр.
и	2 прожек.

Всичко: 6 друж., 12 карт., 1 полска бат., 3 пион. роти, 1/2 еск. и 2 прожек.

Да завладѣе неприятелската позиция юго-източно отъ с. Караходжали, като дѣйствува съгласно приложената инструкция № 5.

в). Полковникъ Златаревъ.

1-а п. бриг. отъ 11-а Мак. дивиз.	5 др.
3 а п. бриг. отъ 11-а Мак. дивиз.	5 др.
7-й артилерийски полкъ	2 батареи
11-о арт. не с. с. отдѣлен.	2 батареи
11-а пионерна дружина	1 дружина
5-й коненъ полкъ	1 1/2 ескадр.

Всичко: 10 пѣх., 1 пион. дружина, 4 батареи и 1 1/2 ескадронъ.

Да настжпи и атакува неприятелската позиция—височинитѣ по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при с. Пепелище и дѣйствува съгласно приложената инструкция № 5 и прѣдписание № 211.

г). Въ мое разпореждане

Подполковникъ Юрдановъ

45 й пѣх. полкъ — 1 дружина.

Всичко: 1 дружина.

Да се съсрѣдоточи въ 5 ч. 30 м. сл. пл. задъ височината сѣверно отъ стражарницата (сѣверно-източно отъ с. Орта-махле).

3. Отдѣлението отъ 7-й дивизионенъ лазаретъ, находяще се на шосето източно отъ с. Топликъ, се дава въ разпореждането на командира на 1-а пѣх. бригада отъ 5-а Дунавска дивизия.

4. Азъ ще се намирамъ на наблюдателния пунктъ на височината сѣверно отъ стражарницата (сѣверно-източно отъ с. Ортамахле).

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.
Н-къ щаба отъ Генералния щабъ, Подполков. Сирмановъ.

*) Въ случай, че бждатъ дадени отъ 2-а армия.

Приложение къмъ оперативна заповѣдь № 12.

Инструкция по 7-а пѣхотна Рилска дивизия

№ 5.

Щабъ източно с. Топликъ, 2 ноември 1915 г. 8 ч. 35 м. сл. пл.

Карта 1:210,000.

1. Съгласно оперативната заповѣдь по дивизията подъ № 12 т. г. на 3-й того повѣренитѣ ми войски трѣбва да завладѣятъ позициитѣ на противника по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и го отхвърлятъ отвъдъ рѣката.

2. За да може тази атака да се увѣнчае съ пъленъ успѣхъ, началницитѣ на колонитѣ да взематъ всички мѣрки за подготовката на удара, като всички подчинени тѣмъ чинове бждатъ ориентирани напълно въ прѣдстоящитѣ дѣйствия, тъй като прѣсѣченята мѣстность и трудното държане на свръзка изискватъ проявяването на частна инициатива.

3. Атаката ще се извърши на мръкване, слѣдъ най-добра артилерийтка подготовка, за това:

А. Началникъ на артилерията Полковникъ Пушкаровъ.

а. Да поеме управлението на артилерийския огънь отъ всички подчинени нему батареи.

б. Батареитѣ да се прѣстрѣлятъ за благоврѣменно въ цѣлитѣ, които ще иматъ за обектъ.

в. Бомбардировката ще почне въ 4. ч. 30 м. сл. п . и ще продължава до тогава, до като командира на 1-а пѣх. бригада отъ 5 а дивизия, полковникъ Георгиевъ, му съобщи да прѣнесе огъня въ тилътъ на позицията.

г. Да има специално назначени батареи, които да обстрѣлватъ прѣзъ всичко врѣме малката височина и окопа, който я свързва съ височината съ коронката (главния пунктъ на атаката).

д. Между с. Караходжали и Чифликъ Вардаръ да има една гаубична и 2 полски батареи; едната отъ тѣхъ да се подаде колкото може по-напрѣдъ, да се маскира добрѣ и да открие огънь по ония неприятелски батареи, които биха се нахвърляли съ огъня си върху завладѣната вече отъ насъ позиция. Другитѣ, гаубична и полска батареи, да съдѣйствуватъ на атаката на обходната колона на майоръ Григорова и обстрѣлватъ тилътъ на позицията.

е. Батареитѣ на подполковникъ Николова да се приближатъ още тази нощь къмъ неприятелската позиция до толкова, щото да могатъ съ ефикасенъ огънь да обстрѣлватъ неприятелската артилерия по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ — южно отъ с. Криволакъ. Въ сжщото врѣме тѣ трѣбва да съдѣйствуватъ на частитѣ на полковникъ Златарова, настжпващи къмъ с. Пепелище, а така сжщо да обстрѣлватъ тила на главната позиция (височината съ коронката).

ж. Да има една придружающа батарея, която за благоврѣменно да се намѣри въ долината, задъ зеленатa височина.

Б. Полковникъ Георгиевъ Р.

а. Атаката да се извърши и съ обходъ къмъ Чифликъ Вардаръ, за която цѣль да засили майоръ Григоровъ съ картечницитѣ на 54-й п- полкъ, а ако намира за нужно и има добри подстжпи, да го засили и съ пѣхота.

б. Дружината на майоръ Робевъ съ батареята отъ 16-й артилерийски полкъ ще има за задача съвмѣстно съ частитѣ отъ сборната дивизия, дѣйствующа по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, да заставятъ противника да се оттегли по на вжтрѣ отъ дѣсния брѣгъ, като не му позволявате да насочва части, главно артилерия къмъ Криволакъ. Въ случай, че това бжде достигнато, батареята да се измѣсти колкото е възможно по на истокъ по лѣвия брѣгъ на Вардара, за да може да обстрѣлва въ флангъ артилерията на противника, разположена на дѣсния брѣгъ на Вардара южно отъ Чифликъ Вардаръ.

в. Да разпореди съгласно даденитѣ му устни указания, да се направи пжть на придружающата батарея, за изкачването ѝ на височината съ коронката веднага щомъ нашата пѣхота я завладѣе.

г. Щомъ намѣри, че артилерийската подготовка е достатъчна, да съобщи Полковникъ Пушкарову, за прѣнасяне на огъня въ тила на противника.

д. За избѣгване нещастни случаи отъ артилерийско попадение въ нашитѣ войски, прѣзъ врѣме на бомбардировката, пѣхотата прѣзъ това врѣме да не бѫде по-близо отъ 200 метра отъ неприятелскитѣ окопи.

В. Полковникъ Златаревъ.

а. Като съгласува дѣйствията си съ полковникъ Георгиевъ, да дѣйствува съгласно повѣрителното прѣдписание № 211 отъ 2-й того.

4. Телефониститѣ прѣзъ всичкото врѣме на боя да бдятъ на мѣстата си, а така сѫщо и надзорницитѣ, за да може свръзката да бѫде най-надеждна и постоянна.

5. Да се спазватъ всички правила за нощната атака, като при това се назначатъ тайни думи и условни привръзки за разпознаване нашитѣ отъ неприятеля.

6. Да се назначатъ пионерни команди, които да слѣдватъ съ атакующитѣ колони, за унищожение всички възможни прѣпятствия. Тѣзи команди да бѫдатъ снабдени и съ нужднитѣ инструменти, за унищожение разнитѣ искуствени прѣпятствия.

7. Да се раздадатъ на войницитѣ и ржчни бомби. Така сѫщо да се използуватъ и мортиритѣ за хвърляне на бомбитѣ „Одринъ".

8. Полковникъ Георгиевъ да разпореди даденитѣ въ негово разпореждание два прожектора, да заематъ опрѣдѣленитѣ имъ мѣста и откриятъ дѣйствие по негово указание.

9. Слѣдъ завладѣването на неприятелската позиция, пѣхотата да вземе веднага мѣрки за затвърдяването ѝ на нея и за приспособяване на неприятелскитѣ окопи противъ неприятелски артилерийски огънь.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.
Н-къ щаба отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Сирмановъ.

До н-ка на 11-а Македон. дивизия. Копие к-ру 1-а бригада 11-а дивизия.

При произвеждане атаката съгласно оперативна заповѣдь по дивизията № 12 и инструкция № 5 (тукъ приложени). Вашитѣ дѣйствия ще иматъ по-скоро характеръ на демонстрация, съ цѣль да се прикове противника на Вашия фронтъ и да не може да поддържа атакуемия пунктъ нито съ пѣхотни части, нито съ артилерийски огънь отъ батареитѣ разположени срѣщу Вашия фронтъ. Вашитѣ дѣйствия трѣбва да прѣдшествуватъ дѣйствията по фронта, въ зависимость отъ отдалѣчението и разположението Ви спрѣмо противника, кой о е срѣщу Васъ. Понеже щабътъ на 11-а пѣх. Македонска дивизия е твърдѣ далѣчъ и не се е свързалъ още съ щаба на 7-а дивизия, то въ случай, че до 12 ч. по обѣдъ утрѣ, 3-й того, не послѣдватъ никакви разпореждания отъ началника на 11-а пѣх. Македонска дивизия, командира на 1-а пѣх. бригада отъ тая дивизия, полковникъ Колевъ да приведе въ изпълнение възложената задача на полковникъ Златарева съ частитѣ, съ които той разполага. За получаването на настоящето съ приложенията да се донесе телеграфически. № 211. 2.XI.915 год. 8 ч. 35 м. сл. пл.

Приложение: оперативна заповѣдь № 12 и инструкция № 5.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Забѣлѣжка. Че дѣйствията Ви ще иматъ демонстративенъ характеръ, това трѣбва да бѫде извѣстно само Вамъ.

Н-къ щаба, Подполковникъ Сирмановъ.

Въ тоя моментъ обстановката се очертаваше, както слѣдва:

При Криволакъ и Пепелище особенна промѣна въ разположението на неприятеля не се забѣлѣзваше. По лѣвия брѣгъ на Вардаръ той се държеше доста пасивно. По дѣсния брѣгъ нашитѣ части, дѣйствующи отъ Клепе планина, бѣха вече успѣли да го отхвърлятъ съ голѣми загуби отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Карасу. Въ участъка на 1-а бригада всичко, 5 дружини и 7 батареи, оставаше по мѣстата си. 5-й пѣх. Македонски полкъ тръгваше сутриньта отъ с. Лубница за Верига Градецъ планина за да смѣни 2-а дружина отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ и пограничнитѣ роти отъ 2-а пѣх. Тракийска дивизия. 6-й пѣх. Македонски полкъ прѣзъ деня щѣше да почива при с. Трѣскавецъ,

гдѣто бѣше на бивакъ. Дивизионната конница и ескадрона отъ 3-й кон. полкъ съ ядрата си оставаха респективно въ селата Лубница и с. Конче. Телеграфната рота бѣше свързала щаба на дивизията въ с. Кабрешъ чрѣзъ телефонъ и телеграфъ съ щаба на 7-а пѣх. Рилска дивизия и частитѣ отъ участъка. Задачата на дивизията прѣзъ деня се свеждаше въ атакуаване и приковаване на неприятеля срѣщу участъка съ цѣль да не му се позволи да подържа атакуемия пунктъ, нито съ пѣхотни части, нито съ артилерийски огънь отъ батареитѣ му, дѣйствующи срѣщу участъка на дивизията. При тая обстановка азъ смѣтнахъ, че задачата, която се даваше на дивизията, би могла да се постигне, ако силитѣ, които разполагахъ, съсрѣдоточа срѣщу фронта Пепелище по начинъ, щото дѣйствително противникътъ да почувствува, че тукъ се води една рѣшителна атака. Да направя противното, т. е. да прикова противника само съ силитѣ на 1-а бригада, азъ намирахъ за не ефикасно. Тия сили бѣха твърдѣ много разпръснати и това обстоятелство не ми даваше сериозни основания да вѣрвамъ, че едно настѫпление съ 3—4 дружини е въ състояние да се развие съ задоволителенъ успѣхъ за насъ. А между това, 3-а бригада бѣше доста далѣче отъ Пепелище. Тя трѣбваше да се повръща назадъ и да прѣхвърля отново Серка планина, което въ никой случай не можеше да се извърши наврѣме, така щото частитѣ ѝ да достигнатъ участъка на 1-а бригада къмъ 4 ч. 30 м. сл. пл. когато атаката на височината при Криволакъ трѣбваше да почне. Нѣщо повече. За да можеха дѣйствията на дивизията дѣйствително да привлѣкатъ и приковатъ противника на фронта Пепелище, частитѣ въ участъка трѣбваше да почнатъ бомбардировката и атаката нѣколко часа по-рано отъ 4 ч. 30 м. сл. пл. При дадената планинска мѣстность тая бомбардировка и атака въ никой случай не биваше да почватъ по-късно отъ 2 ч. сл. пл. Разчепквайки така въпроситѣ, азъ рѣшихъ да съсрѣдоточа частитѣ отъ 3-а бригада, колкото може въ по-кѫсо врѣме по южния склонъ на Серка планина, а самъ съ щаба си незабавно да замина при 1-а бригада за да мога наврѣме да разпореждамъ споредъ нуждитѣ на дѣйствията и издамъ заповѣдьта за боя. При получаването заповѣдьта веднага разпоредихъ до к-ра на 5-й пѣх. Македонски полкъ съ копие до к-ра на 3-а бригада да се повърне полка въ най-скоро врѣме въ с. Гарванъ, дѣто да чака нова заповѣдь.

До началника на 7-а Рилска дивизия, с. Топликъ.

Оперативна заповѣдь № 12, приложение № 5 и повѣрително № 211 получихъ днесъ, 3 ноември. 8 ч. 20 м. пр. пр. Разпоредихъ 5 й пѣх. полкъ отъ с. Конче да се насочи за сѣдловината южно отъ с. Гарванъ, а 6-й пѣх. полкъ отъ с. Трѣскавецъ прѣзъ с. Гарванъ — за Пещерница и на югъ. Самъ заминавамъ въ участъка на полковникъ Колевъ. 3-й ноември 1915 год. 8 ч. 50 м. пр. пл. с. Кабрешъ.

Н-къ на 11-а пѣх. Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада отъ 11-а дивизия, тукъ.

Съгласно оперативната заповѣдь отъ 7-а дивизия № 12, днесъ повѣрената ми дивизия ще атакува неприятелския фронтъ при с. Пепелище. Разпоредете частитѣ отъ бригадата Ви да се съсрѣдоточатъ въ възможно по-кѫсо врѣме между селата Гарванъ, Берово и Пещерница по южния склонъ на Серка планина. За избѣгване на кръстосване, 6-й пѣх. полкъ да

мине прѣзъ с. Берово (Пиперово), а 5-й пѣх. полкъ прѣзъ с. Гарванъ. За по-нататъшнитѣ дѣйствия ще получите заповѣдь. № 3100. с. Кабрешъ. 3 ноември 1915 под. 9 ч. 30 м. пр, пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ

До командира на 3-а дружина отъ 2-й пѣх. полкъ, кота 750.

Днесъ смѣна нѣма да стане, понеже 3-а бригада получава друго назначение: разбиване на неприятеля при Пепелище. Пратете напрѣдъ по пѫтищата отдѣлни взводове и полуроти съ цѣль да се внуши на противника, че настѫпление се води и на Вашия фронтъ. По заповѣдь. 3101.

Н-къ щаба на 11 а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

Въ сѫщото врѣме, 9 ч. 30 м. пр. пл., потеглихъ прѣзъ село Гарванъ за позицията. При наближаването ми къмъ с. Трѣскавецъ забѣлѣзахъ, че 6-й пѣх. Македонски полкъ не бѣше още тръгналъ, за което до к-ра му съ копие до к-ра на 3-а бригада разпоредихъ слѣдното:

По заповѣдь. Тръгнете веднага за указания Ви отъ щаба на бригадата пунктъ. 3102. 3 ноември 1915 год. 10 ч. 35 м. пр. пл.

При бивака на щаба на 1-а бригада пристигнахъ въ 1 ч. 30 м. сл. пл. Тукъ командиръть на бригадата ми прочете слѣдната шифрована екстренна телефонограма:

До н-ка на 11-а дивизия, копие к ру 1-а бригада отъ 11-а дивизия.

Назначената атака днесъ съгласно оперативна заповѣдь № 12 се отлага за 4-й того на разсъмване, като бомбардировката ще почне въ 5 ч. пр. пл. сѫщия день. Съобразно съ това, тази нощь частитѣ отъ повѣрената Ви дивизия да се приближатъ и заематъ изходното си положение и дѣйствуватъ съгласно инструкцията № 5. За получаване настоящето телеграфически донесете. № 214. 3-й ноември 1915 год. 11 ч. 10 м. пр, пл. Щабъ източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Командиръть на бригадата, освѣнъ това, ми докладва разпорежданията, които бѣше направилъ и тия, които смѣташе още да прави. Тия разпореждания се виждатъ отъ слѣдната заповѣдь, която бѣше редактирана, но още неизпратена:

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 11-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна № 12,

Щабъ позицията сѣверно отъ с. Пепелище. 1915 година 3-й ноември 8 часа прѣди пладнѣ.

Карта 1:210,000.

§ 1. Противникъть по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ слѣдъ нѣколко дневенъ упоритъ бой е отхвърленъ отъ нашитѣ войски на дѣсния брѣгъ на р. Карасу. Прѣдъ фронта на нашата позиция противника се държи съвършенно пасивно.

Нашитѣ войски, дѣйствуюши по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, сѫ прѣвзели ст. Градско и сѫ достигнали до лѣвия брѣгъ на р. Карасу.

§ 2. Войскитѣ отъ 7-а и 11-а дивизии, дѣйствующи при позицията Криволакъ, иматъ заповѣдь днесъ да очистатъ отъ противника лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при сѫщата позиция.

6 дружини, 12 картечници и артилерия, подъ командата на Полковникъ Р. Георгиевъ ще атакуватъ височината юго-източно отъ с. Караходжали.

3-а бригада отъ 11-а дивизия е насочена отъ с. Конче къмъ селата Брусникъ и Пещерница.

На повѣрената ми бригада е заповѣдано да настѫпи и атакува височитѣ по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при с. Пепелище.

за което:

1. Подполковникъ Петровъ.

2-о артил. с. с. отдѣл. — 2 бат.
8-о „ не с. с. „ — 3 „
Всичко 2 с. с. и 3 не с. с. бат.

Прикритие.

Отъ 1-а пионерна рота — 1/2 рота.

2. Полковникъ Мурджовъ.

Отъ 1-и п. Македон. полкъ — 2 друж:
„ 1-й „ „ „ — 2 карт.
„ 2-й „ „ „ — 1 друж.
Всичко 3 дружини и 2 картеч.

3. Майоръ Митушевъ.

Отъ 1-й п. Македон. полкъ — 1 друж.
„ 11-о арт. не с. с. отдѣл. — 2 бат.
„ 11 пионерна друж. — 1 взводъ.
Всичко 1 др., 2 бат. и 1 взв. пион.

4. Подполк. Дагарадиновъ.

Отъ 2-й п. Македон. полкъ — 1 друж.
„ „ „ „ „ — 1 карт.
Всичко 1 дружина и 1 картеч.

Да заеме артилерийска позиция южно отъ с. Патрикъ и днесъ въ 4 ч. и 30 м. сл. пл. да почне да бомбардира неприятелската позиция на височината юго-източно отъ с. Караходжали и тая сѣверно, с.-з. и с.-и. отъ село Пепелище и да съдѣйствува на атаката на тия позиции съгласно устнитѣ ми указания.

Да заеме най-южнитѣ височи въ политѣ на Сѣрка планина сѣверно отъ с. Пепелище и да съдѣйствува за овладѣването на височината юго-източно отъ с. Караходжали.

Да съдѣйствува на атаката, като съ огъня си прикове къмъ позицията имъ неприятелскитѣ войски, разположени на позиция източно отъ с. Пепелище и около с. Доброва.

Да наблюдава и охранява фланга отъ къмъ селата Бистренци, Дубляно, и Ибирли.

Да застане задъ височата на 1 клм. сѣверо-западно отъ с. Пещерница въ мое разпореждание.

§ 3. Свръзка. Полковникъ Мурджовъ да разпореди да се подържа тѣсна свръзка съ войскитѣ на полковникъ Георгиевъ.

§ 4. Наблюдение на фланговетѣ. Командиръть на сборния конен дивизионъ, състоящъ се отъ 11-й ескадронъ дивизионна конница и 2-й ескадронъ отъ 3-й кон. полкъ, да наглежда за лѣвия флангъ на бригадата въ района на селата Корещница, Кошарка, до с. Градецъ.

§ 5. Знакъ за разпознаване. Атаката ще се продължи и вечерьта. Нашитѣ войници да се разпознаватъ помежду си, като си казватъ взаимно думата „Одринъ“ Въ всѣка рота отъ прѣдната линия да се назначатъ войници, които да носятъ суха трѣва и кибритъ и по указанието на ротния командиръ да запалватъ трѣвата на двѣ мѣста въ рогата за да показватъ на нашата артилерия линията, до кждѣто сѫ достигнали.

§ 6. Главенъ прѣвързоченъ пунктъ. 1-о отдѣление отъ 11-й дивизионенъ лазаретъ е открито въ с. Лѣсковица.

§ 7. Парковитѣ взводове на 1-й и 2-й Македонски полкове и на 8-о и 11-о не с. с. артилерийски отдѣления сѫ въ с. Лѣсковица, а на 2-о с. с. артилерийско отдѣление — на пѫтя между гр. Щипъ и с. Балталия.

§ 8. Азъ съ щаба на бригадата ще се намирамъ първоначално на наблюдателния пунктъ на височината на 1 клм. сѣверо-западно отъ село Пещерница,

К-ръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.
Н-къ щаба на бригадата, Майоръ Стрѣзовъ.

Въ сѫщото врѣме разпоредихъ да се донесе, както слѣдва:

До началника щаба на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

По заповѣдь. Щабътъ на дивизията пристигна въ 1 ч. 30 м. сл. пл. на наблюдателния пунктъ на 1-а бригада — височата непосрѣдствено сѣверно отъ с. Брусникъ. Прѣдписание № 214 биде докладвано на началника на дивизията отъ командира на бригадата и разбрано. Щабътъ на дивизията ще нощува близо до сѫщия пунктъ, дѣто ще се съсрѣдоточатъ 5-й и 6-й Македонски полкове. 3103.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

Отлагането на атаката дойде тъкмо наврѣме. Съ спечелитѣ часове частитѣ дѣйствително можаха да успѣятъ наврѣме да взематъ изходнитѣ си положения. Слѣдъ обѣдъ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Къмъ инструкция № 5 отъ 2-й того. За източна връзка между артилерията и пѣхотата назначете слѣдующия сигналъ: веднага слѣдъ като най-прѣднитѣ пѣхотни части заематъ неприятелската позиция — окопи и батареи, тѣзи пѣхотни части да издигнатъ прѣзъ нощьта бѣли фенери, а прѣзъ деня голѣми червени флагове. Артилерията зорко да слѣди движението на пѣхотата, което прѣзъ нощьта може да се показва, ако има зелени или други цвѣтнн фенери. Щомъ се появи бѣлия фенеръ, веднага да прѣнесе огъня назадъ въ тила до смръкването. Изгубването бѣлитѣ фенери, ще означава, че наши части сж настжпили напрѣдъ. Слѣдъ заемането на първитѣ обекти прѣзъ нощьта, настжплението почнататъкъ, ако се налага, да се продължи само на разсъмване. Да се обърне особенно внимание на употрѣблението на прожекторитѣ. Да не бжде въ наша врѣда. Да не се открива дѣйствието имъ слѣдъ заемане на неприятелската позиция отъ пѣхотата, което трѣба да стане съ изненада. По заповѣдь. 219. 3 ноември 1915 год. 1 ч. 5 м. сл. пл. Позиция източно отъ с. Криволакъ.

Н-къ щаба на 7-а дивизия, Подполковникъ Сирмановъ.

Щабътъ на бригадата пристигна на височината 2 клм. сѣверно отъ Пещерница. Въ 1 ч. 30 м. сл. пл. 6-й пѣх. Македонски полкъ тръгна отъ Гарванъ за Берово (Пиперово) — Пещерница (сѣдловината на Сѣрка планина). Отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ 2-а рота пристигнала въ 1 ч. 30 м. сл. пл. въ с. Гарванъ. Тѣ се изтеглиха къмъ с. Пещерница. Другитѣ части отъ полка се очакватъ да пристигнатъ. № 117. 3.XI.915 год, Висота 2 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Кръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия.

Разположете бригадата си тамъ, гдѣто ще Ви укаже младши адютантъ отъ щаба на дивизията, капитанъ Николовъ. Бригадата Ви се назначава въ маневрени войски. Боятъ ще почне утрѣ, 4-й ноември, въ 5 ч. пр. пл. Заповѣдь за боя ще послѣдва. По заповѣдь. № 3104. 3.XI.915 г. 3 ч. 45 м. сл. пл.

Старши адютантъ на 11-а дивизия, Майоръ Добруджански.

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна. № 5.

Висота 2 клм. сѣверно отъ с. Брусникъ. 3-й ноември 1915 година 6 часа слѣдъ пладнѣ

Карта 1 : 310,000.

§. 1. Неприятелтъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, дѣствующъ срѣщу Клепа планина е отхвърленъ съ голѣми загуби на дѣсния брѣгъ на рѣката Инджекарасу; отъ Криволакъ до с. Сали и Удово той се държи съвършенно пасивно.

Нашитѣ войски, дѣйствующи въ Струмишкия районъ, сж засилени съ цѣлата 2-а Тракийска дивизия и сж отбили всички атаки на неприятеля.

§ 2. Западно отъ дивизията, полковникъ Георгиевъ съ 6 дружини, 12 картечници, 8 полски и 3 гаубични батареи ще атакува утрѣ 4-й ноември, въ 5 ч. пр. пл. висотата сѣверно отъ Криволакъ.

Повѣрената ми дивизия да атакува неприятеля при с. Пепелище и да съдѣйствува на атаката на полковникъ Георгиева.

§ 3.

Бойна часть.

Полковникъ Колевъ.

Отъ 1-й Мак. полкъ 3 друж. и 2 карт.
„ 2-й Мак. полкъ 2 друж. и 1 карт.
„ 11-о артилер. отд. 2 не с. с. батареи
„ 11-а пион. друж. 1 рота.

Да атакува неприятеля при с. Пепелище, съгласно устнитѣ ми указания.

Артилерия.

Подполковникъ Петровъ.

Отъ 7-й арт. с. с. полкъ 2 с. с. батар.
„ 8-й арт. полкъ 3 не с. с. бат.

Маневрени войски.

Полковникъ Протогеровъ.

Отъ 5-й Мак. полкъ 2 др. и 2 карт.
„ 6-й Мак. полкъ 3 др. и 2 карт.
„ 11-й пион. друж. 1 рота.

Войскитѣ за свръзка.

Майоръ Марковъ Боголюбъ.

Отъ 2-й Мак. полкъ 1 дружина.

Конница.

Майоръ Иотовъ.

Отъ дивизионната конница 1 ескадр.
Отъ 3-й коненъ полкъ 1 ескадр.

На 4 й ноември въ 5 ч. пр. пл. да открие съсрѣдоточенъ огънь отъ занимаемитѣ позиции съгласно даденитѣ му инструкции.

Да се съсрѣдоточатъ на 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница, гдѣто оставатъ въ мое разпореждане.

Да настжпи отъ висотата 750, юго-източно отъ с. Конче и заеме висотитѣ, които лично му указахъ, по посока на с. Градецъ, като продължава да подържа връзка между 2-а дивизия и частитѣ отъ 11-а дивизия.

Да охранява лѣвия флангъ на бойната часть, като разузнава и наблюдава въ района на с. с. Липа, Корешница и Кошарка.

§ 4. Бойната часть да подържа тѣсна връзка съ частитѣ на полковникъ Георгиевъ чрѣзъ застава южно отъ с. Шехоба.

§ 5. За разпознаване до кждѣ пристигатъ нашитѣ части, веригитѣ да подпалватъ отъ врѣме на врѣме по 2 огъня. Тайната дума за разпознаване нощно врѣме — „Одринъ“.

§ 6. Службитѣ придадени къмъ бригадитѣ да се разположатъ по указание на командиритѣ на бригадитѣ.

§ 7. 1-а полска болница да се разположи въ с. Лѣсковица, а 2-а и 3-а да останатъ на досегашнитѣ си мѣста.

§ 8. Огнестрѣлнията паркъ да се разположи около с. Балталия.

§ 9. Полицейскиятъ полуескадронъ и телеграфната рота да останатъ при щаба на дивизията, като послѣдната свържа щаба на дивизията съ щабоветѣ на 7-а дивизия, 1-а и 3-а бригади отъ 11-а дивизия.

§ 10. Мостовата рота и ветеринарната лѣчебница да останатъ въ градъ Щипъ.

§ 11. Щабътъ на дивизията ще бжде сѣверно отъ с. Пещерница до коларския пжть (не отбѣлѣзанъ на картата).

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Дървиновъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Положението прѣдъ фронта на дивизията е неизмѣнно. Нашата артилерия води рѣдка прѣстрѣлка. Позиция при Пепелище. 3.XI.915 г. 6 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Слѣдъ издаването и разпращането на заповѣдьта съ щаба си се прѣмѣстихъ на 1 клм. сѣверно отъ щаба на 1-а бригада, дѣто и се разположихме на бивакъ. На позициитѣ цареше пълна тишина. Слѣдъ смъркването и прѣзъ нощьта получихъ и разпоредихъ слѣдното:

По заповѣдь отъ щаба на 2-а армия оперативната заповѣдь по 7-а Рилска дивизия № 12 и инструкция № 5, а сжщо и даденитѣ допълнителни разпореждания по тѣхъ се отлагатъ до втора заповѣдь. № 222. 3 ноември 1915 г. 7 ч. 30 м. сл. пл. Позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До командиритѣ на 1-а и 3-а бригади 11-а дивизия.

Съгласно прѣдписание отъ началника на 7-а Рилска дивизия № 222 отъ днесъ, оперативната заповѣдь по 7-а Рилска дивизия № 12 и инструк-

ция № 5, както и даденитѣ допълнително нареждания по тѣхъ, а сѫщо и разпоредените съ заповѣдь по 11-а Македонска дивизия № 5 дѣйствия за утрѣшно число, се отлагатъ до втора заповѣдь. 3106. 3 ноември 1915 год. 9 ч. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Заповѣдьта за атаката на Криволашката позиция се отлагаше до втора заповѣдь. Кога можеше да послѣдва такава, азъ не знаехъ, а между това, дивизията още не бѣше заела дадения ѝ участъкъ и още не бѣше пристѫпила къмъ укрѣпяване главната позиция. Въ тоя моментъ прѣдъ менъ се явяваше въпроса какво да правя: да изпратя ли 3-а бригада да заеме лѣвия подучастъкъ, или да я оставя въ маневрени войски до получаване на заповѣдь. Обмисляйки въпроса, азъ додохъ до заключение, че на 4-й ноември частитѣ отъ 3-а бригада подлежи да се оставатъ на почивка, а на 5-й ноември 5-й п. Македонски полкъ да отпѫтува за участъка си. И за да се спечели врѣме, както и за да не се изморяватъ частитѣ, разпоредихъ до командира на 3-а бригада, да се рекогносцират отъ офицери нѣкои отъ посокитѣ, по които частитѣ би се движили, а именно: посокитѣ къмъ кота 750, къмъ с. Каланево и къмъ с. Пещерница.

Къмъ 10 ч. 30 м. сл. пл. получихъ слѣдното донесение:

Командирътъ на сборния дивизионъ донася, че бивака при чифлика, южно отъ Демиркапу, е вдигнатъ. Отъ нето сѫ останали само слѣди отъ слама. Село Корешница заето отъ противника, но не може да се опрѣдѣли съ каква часть. Селата Ибирли и Человѣцъ не сѫ заети. Отъ 2—3 дни по горнитѣ села не сѫ слизали неприятелски войници за храна. № 73. 3.XI.15 г. 10 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Прѣзъ деня отъ съсѣдната въ лѣво дивизия получихъ слѣднитѣ съобщения:

Съ оперативна заповѣдь отъ дивизията № 8 отъ 2-й того, 2-а див. заема:

1. Дѣсниятъ боенъ подучастъкъ—3-а бригада, полковникъ Козаровъ, съ 8 дружини, 2 картечни роти, 5 с. с. полски, 3 не с. с. полски, 1 гаубична батарея (скорострѣлна) и 5 планински с. с. орждия, заема за активна отбрана отъ кота 750 изключително на Градецъ планина до водораздѣла на Конченската и Чепели планина до р. Триканя.

2. Лѣвиятъ боенъ подучастъкъ — 1-а бригада, полковникъ Цвѣтковъ съ 8 дружини и 2 планиски батареи заема за активна отбрана подучастъка отъ р. Триканя на изтокъ до гръцката граница по водоразделa на височинитѣ Орманли, кота 1076.

Първиятъ подучастъкъ охранява висотитѣ отъ Градецъ-Удово-Терзели-Чепели и Валандово за Струмишката долина, а лѣвиятъ — проходитѣ Валандово — Видовица и Банско за Струмишката долина.

3. 2-а бригада съ 7 дружини, 3 полски с. с., 1 планинска не с. с. батареи, охранява Струмишката долина при Левуново отъ в. Калинъ Дорукъ до с. Горно-Станчево.

4. 21-й п. полкъ съ 3 дружини, 7-а погранична дружина, 2 не с. с. полски и една планинска не с. с. батареи — охраняватъ долината на Мѣста отъ с. Пиринъ до р. Бистрица.

5. 1-а дружина отъ 21-й п. полкъ съ една не с. с. полска батарея и 8-а погранична дружина охранява по посоката Доспатъ отъ р. Бистрица до в. Гьозтепе, източно отъ Доспатъ.

Щабъ на дивизията — Струмица - Попчево. № 2338. 3 й ноем. 915 г.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Противникътъ въ 8 ч. 30 м. пр. пл. откри доста силенъ артилерийски огънь срѣщу височинитѣ Чепели — Злешово, а къмъ 11 ч. пр. пл. поведе срѣщу сѫщитѣ височини настѫпление съ пѣхотни части. Къмъ 1 ч. сл. пл.

настѫплението на противника бѣ спрѣно. За да се облегчи положението на 3-а бригада и да се отвлѣче вниманието на противника, заповѣдахъ 1-а бригада (28-й и 44-й п. полкове) да настѫпятъ и атакуватъ противника на линията Костурно — Каяли, да заеме и се затвърди на висотата южно отъ Каяли. Бригадата започна настѫплението си въ 1 ч. 30 м. сл. пл. Настѫплението отива добрѣ. Боятъ продължава. № 2347, 3.XI.915 год. 3. ч. сл. пл. с. Попчево.

Н-къ на 2-а дивизия Генералъ-майоръ Гешовъ.

Неприятелскитѣ атаки срѣщу висотитѣ при селата Злешово, Чепели, Плавушъ, Баракли сѫ отбити. 1-а бригада, която настѫпи на югъ къмъ Орманлѫ — Каяли, слѣдъ опорито съпротивление на противника завладѣ с. Орманлѫ и продължава въ този часъ боя за овладѣване височината южно отъ с. Каяли, Мемешли, Дюрлуоваси. Утрѣ ще продължи атаката за овладѣване на в. Голашъ и височината южно отъ Злешово. № 2350. 3.XI.915 г. 9 ч. сл. пл. с. Попчево.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изтрѣляни снаряди. Прѣзъ деня артилерията отъ участъка е изстрѣляла слѣднитѣ количества: 4-а с. с. батарея — 5 шрапнела, 14 гранати и 6 унив. снаряди; 6-а с. с. батарея — 3 шрапнела; 1-а и 2-а не с. с. батареи отъ 11-о не с. с. отдѣление — 46 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня загуби нѣма.

5-а дружина отъ 5-й п. Македон. полкъ съ полската батарея остава на сѫщата позиция, както миналия день; едно полско орждие било подадено южно отъ батареята на $^1/_2$ клм. Батареята прѣзъ деня е стрѣляла по прѣдмостовото укрѣпление при желѣзопѫтния мостъ при р. Църна и по кантончето на дѣсния ѝ брѣгъ, близо до сѫщия мостъ. Ротитѣ отъ бойната часть на дружината обстрѣлватъ противника въ окопитѣ му, а прѣзъ нощьта 12-а рота източно отъ с. Мушанци обстрѣляла единъ влакъ, идящъ отъ къмъ Криволакъ, и го заставила да се върне. Противникътъ окопавалъ висотитѣ по дѣсния брѣгъ на р. Черна съ нѣколко реда окопи. Надъ позицията на дружината прѣзъ деня летѣли два аероплана.

4-й ноември.

Отлагане атаката и приготовление за поставяне 5-й п. Македонски полкъ въ първа линия.

Прѣзъ нощьта на 3-й срѣщу 4-й ноември врѣмето бѣше вѣтровито и студено. Температурата спадна 3 градуса подъ нулата. Сутриньта почвата бѣше покрита съ тънъкъ пластъ снѣгъ, като слана. А между това частитѣ бѣха на открито по позициитѣ и една часть отъ войницитѣ бѣха безъ шинели. Деньтъ мина при пълно затишие по позициитѣ. Сутриньта получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Нощьта мина тихо. Отъ къмъ страната на противника нищо особено. № 96. 4.XI.915 год. 6 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада Полковникъ Колевъ.

Началнику на 7-а дивизия, позиция при Криволакъ.

Нощьта мина спокойно. 4.XI.915 год.

Н-къ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

Кота 750 на Серка планина влиза въ района на 2-а отдѣлна армия, отъ частитѣ на която и да се заема. По заповѣдь. № 933, 4.XI.915 г. 1 ч. пр. пл.

Н-къ щаба на дѣйствующата армия Генералъ-майоръ Жостовъ.

Къмъ № 222 отъ 3-й того. Съгласно телеграмата отъ 2-а армия подъ № 1350 отъ 3-й того, за сега ограничете се съ тревожение на противника, стѣсняването му около позицията. Да не му се дава възможность да прѣхвърля, каквато и да е часть на лѣвия брѣгъ на Вардара. № 225, 4.XI.915 г. 8 ч. пр. пл. Позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия Полковникъ Василевъ.

Отъ командира на дивизионъ 5-й к. полкъ. Отъ с. Гарванъ.

До началника на 11-а Македонска дивизия. № 40. 4. XI.15 г. 6 ч. пр. пл.

Съ заповѣдь (оперативна) по 7-а п. Рилска дивизия № 11 отъ 31-й октомврий, прѣдадена ми въ с. Мушанци на 2-й ноемврий въ 5 ч. 45 м. сл. пл., съмъ даденъ въ подчинение на повѣрената Ви дивизия съ $1\frac{1}{2}$ еск. Въ изпълнение на горната заповѣдь, вчера 6 ч. сл. пл. пристигнахъ съ $\frac{1}{2}$ ескадронъ тукъ, с. Гарванъ. Търсихъ щаба на дивизията, обаче, не го намѣрихъ нито въ с. Лѣсковица, както ми се каза въ щаба на 7-а Рилска дивизия, нито по високитѣ на югъ отъ това село, нито тукъ. Моля да ми се разрѣши да притегля полуескадрона въ с. Конче, тъй като, поради липса на фуражни материали тукъ и прѣвозни срѣдства, прѣхранването на полуескадрона въ това село (Конче) ще бѫде по-възможно, понеже тамъ има всичко, и 3-ия ескадронъ, който е въ село Конче, разпо... (останалата часть отъ това донесение е изгубена.—Б. Автора).

По поводъ на това донесение разпоредихъ, подполковникъ Анастасовъ да се яви въ щаба на дивизията за указания, което на слѣдующия день и стана. Тукъ подполковнику Анастасову се обясни, че конницата отъ участъка ще може съ ядрата си да остане въ селата Лубница и Конче още 2—3 дена, но слѣдъ това ще послѣдва заповѣдь да се подаде напрѣдъ, тъй като смѣтамъ да й повѣря извѣстенъ участъкъ между двѣтѣ бригади отъ дивизията.

Къмъ 10 ч. пр. пл. получихъ слѣднитѣ донесения:

Въ допълнение на донесението ми № 111 отъ т. г. донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че по свѣдѣнията ми дружината на майоръ Робевъ и ротата изпратена къмъ Струмица чувствували нужда отъ попълване на патронитѣ си. Понеже трилинейни патрони не се возятъ въ другитѣ дивизии, а огнестрѣлниятъ паркъ при бригадата е недѣлимъ за дружинитѣ, то моля ходатайството Ви и по този мотивъ тѣзи части да се присъединатъ къмъ полковетѣ си. № 121, 4.XI.915 г. 9 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада Полковникъ Протогеровъ.

Оперативната заповѣдь № 5 и телеграмата № 3106 получихъ снощи въ 10 ч. сл. пл. Бригадата е съсрѣдоточена на указаното й мѣсто — на сѣдловината по пѫтя Гарванъ Пещерница и Берово — Пещерница. Щабътъ на бригадата е 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница при чешмата. Свързвамъ се съ телефонъ до 6-й полкъ, отъ гдѣто моля телефонната линия до щаба на дивизията да се продължи съ кабелъ отъ дивизията. № 122, 4.XI.915 год. 9 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада Полковникъ Протогеровъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия — позицията.

Прѣдъ видъ неудобствата по снабдяването съ патрони, а така сѫщо и по прѣхранването на 3-а дружина отъ 5-и п. Македонски полкъ, оставена при Уланци, моля тая дружина да се изпрати при полка си, а нейната задача да се възложи на друга дружина. № 1617. 4 ноемрий 1915 година.

Началникъ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 2-а дивизия, Струмица — Попчево.

Моля ротата, която доведе гаубичната батарея въ гр. Струмица, да се повърне обратно въ полка си, който се намира на височината, южно отъ селото Гарванъ. № 3111. 4 ноемврий 1915 година.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На тая телеграма се получи вечерьта отговоръ, че въпросната рота била повърната още на 2-й того.

1. Въ участъка между с. с. Человѣцъ и Сали не се забѣлѣзва никакво измѣнение. 2. На 3 клм. сѣверо-източно отъ с. Удово има двѣ планински орждия, които отъ врѣме на врѣме обстрѣлвали по посока на с. Плавушъ. 3. При с. Пепелище минали на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ около 3 роти и се установили на бивакъ при с. Пепелище. № 102, 4.XI.915 г. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада Полковникъ Колевъ.

До н-ка на 7-а дивизия, позицията, копие до съсѣдитѣ.

Дена 4-й ноемврий прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. Прѣминали сѫ три неприятелски роти отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ на лѣвия и се установили на бивакъ при с. Пепелище. 3112, 4.XI.915 г. 5 ч. 50 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ да 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

Слѣдъ отмѣняването атаката, отлагането да се заеме участъка въ лѣво отъ 3-а бригада ставаше вече неумѣстно. 5-й п. Макед. полкъ, който трѣбваше да заеме тоя участъкъ, бѣше си отпочиналъ прѣзъ деня отъ отиванията и връщанията въ миналитѣ дни. Взето всичко това прѣдъ видъ, заповѣдахъ слѣдното:

До командира на 3-а бригада отъ 11-а дивизия—южно отъ с. Гарванъ.

Разпоредете 5-й пѣхотенъ Македонски полкъ утрѣ, 5 ноемврий, да заеме участъка на бригадата отъ кота 750 включително до сѣдловината, южно отъ с. Гарванъ включително, съгласно устнитѣ ми инструкции. Слѣдъ смѣняването на дружината на майоръ Марковъ, командирътъ на 5-й полкъ да прѣдаде на сѫщия, съ дружината си да се отправи незабавно при полка си, а двѣтѣ погранични роти да заематъ опрѣдѣления имъ отъ 2-а дивизия участъкъ на изтокъ отъ кота 750. Слѣдъ заемане на участъка, командирътъ на полка да Ви прѣдстави скица за разположението и за пунктоветѣ, които подлежи да се укрѣпятъ, 3114. 4.XI.915 г. — 8 ч. 30 м. сл. пл., позиция при Пепелище.

Н-къ на 11-а п. Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командиритѣ на 1-а и 3-а бригади.

Прѣдъ видъ доста студеното врѣме разпоредете частитѣ да строятъ надеждни подслони, землянки, както за хората, така и за конетѣ. Веригитѣ въ окопитѣ да построятъ блиндажи. Хората, които нѣматъ шинели или одеяла, да се държатъ по възможность въ подръжкитѣ. 3115. 4.XI.915 г. — Позиция при с. Пепелище.

Н-къ на 11-а п. Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а Македонска дивизия, Щипъ.

На позициитѣ е студено. Донесете имате ли одеала и топли дрѣхи. Ако такива има, изпратете незабавно на частитѣ. 3116. 4-й ноемврий 1915 г. 8 ч. 35 м. сл. пл. Позиция Пепелище.

Началникъ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

Прѣзъ деня отъ 2-а Тракийска дивизия се получиха слѣднитѣ съобщения:

Отъ вчерашнитѣ и днешнитѣ рекогносцировачни боеве на югъ отъ Орманли се констатира, че противникътъ се е билъ укрѣпилъ и затвърдилъ на височинитѣ между Каяли, Мемешли, Татарли и прѣдъ видъ на липса на удобни позиции южно отъ Орманли, частитѣ на 1-а бригада заеха прѣзъ ноцьта отново укрѣпенитѣ си позиции на водораздѣла сѣверно отъ Орманли и сѣверно отъ Костурно. Срѣщу 3-а бригада ноцьта е минала спокойно. Тази сутринь 3-а бригада прѣдприе частични настжпления за завладѣване на нѣкои височини къмъ Злешово. Загубитѣ не сѫ още опрѣдѣлени. Прѣзъ ноцьта сѫ плѣнени 33 френски зуави отъ 2-й Зуавски полкъ. Загубитѣ на противника отъ вчерашния бой сѫ значителни. 2366. 4 ноемврий 1915 година, с. Попчево.

Частичната атака на частитѣ отъ 3-а бригада къмъ нѣкои пунктове отъ Злешовскитѣ височини бѣ успѣшна. Противн. бѣ отблъснатъ съ значителни загуби. Противникътъ продължи артилерийската си борба до 4 ч. сл. пл. Частитѣ на дивизията около Струмица държатъ всичкитѣ си позиции. Загубитѣ отъ вчерашния и днешния бой не сѫ още извѣстни. Взети сѫ мѣрки

за прокарване на пѫть за изкарване на полска артилерия въ лѣвия боевъ участъкъ, съ което ще се усили активната дѣйность на 1-а бригада срѣщу укрѣпенитѣ неприятелски позиции по височинитѣ при селата Каяли, Орманли, Мемешли, Татарли. 2372. 4.XI.915 година, с. Попчево.

Дивизията на 4-й ноември вечерьта заема сѫщото разположение, донесено съ № 2338 съ допълнение, че дружината, която работѣше пѫтя къмъ Гарванъ и конно-полицейския ескадронъ нощуватъ въ Струмица. Щабътъ на дивизията Струмица. 2376. 4.XI.915 год. 8 ч. 10 м. сл. пл.

Изстрѣляни снаряди. Стрѣлялъ само взводътъ отъ 4-а не с. с. батарея прѣдназначенъ за стрѣлба срѣщу треноветѣ, който хвърлилъ 8 гранати по неприятелската батарея при с. Дубрава.

Загуби. Прѣзъ деня има само въ 1-й п. Македонски полкъ 1 убитъ и 3 ранени.

3-а дружина 5-й п. Македонски полкъ съ полската батарея остава на цозицията си, както миналия день. По искане на началника на сборната дивизия отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, батареята обстрѣляла неприятеля въ жгъла между Черна и Вардаръ съ голѣмъ успѣхъ. „Този день", казва се въ дневника за военнитѣ дѣйствия на дружината, „началникъ щаба на 7-а п. Рилска дивизия съобщи по телефона, че дѣйствията на дружината сѫ произвели отличенъ ефектъ; това било прѣдадено отъ щаба на 2-а армия".

5-й ноември.

Поставяне 5-й п. Макѐд. полкъ въ първа линия.

Врѣмето бѣше добро, но температурата още низка — 2 градуса надъ нулата. Прѣзъ деня бивака на щаба се прѣмѣсти 1 клм. по на сѣверъ, южно отъ буква „п" на Серка планина. Прѣзъ деня на позицията владѣеше относително затишие, прѣкъсвано отъ врѣме на врѣме отъ рѣдки артилерийски изстрѣли. 5-й п. Македонски полкъ почна да заема участъка си, но до кѫдѣ бѣше достигналъ прѣзъ деня, въ щаба на дивизията донесение не се получи. Къмъ 9 ч. пр. пл. въ щаба на дивизията пристигна подполковникъ Анастасовъ, комуто, както се каза въ изложението за миналия день, се дадоха указания относително задачата на конницата въ участъка, а той помоли да се улесни въ прѣхраната на ескадронитѣ си, което и се направи. Слѣдъ полунощь, на 4-й срѣщу 5-й ноември, и послѣ прѣзъ деня се получи и разпореди слѣдното:

Заповѣдь № 3114 получихъ въ 12 ч. 5. м. пр. пл. Моля указание 6-й п. Македонски полкъ и щаба на бригадата ще останатъ ли тамъ, гдѣто сѫ сега, или да заематъ съотвѣтствующето си мѣсто здъ участъка опрѣдѣленъ на бригадата ми. Това точно опрѣдѣление е необходимо, за да могатъ частитѣ да се установятъ и се пристѫпи къмъ постройката на землянки за борба съ студътъ. № 128. 5.XI.915 год. 1 ч. пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

На което му се отговори веднага, щабътъ на бригадата и 6-й п. Макед. полкъ да останатъ врѣменно на досегашнитѣ си мѣста.

Отъ къмъ страна на противника нищо особенно. Свѣдѣния за прѣкарване на нощьта отъ прѣднитѣ части нѣма още. Щомъ се получи, тогава ще донеса допълнително. № 103. 5.XI.915 год. 5 ч. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия, Позиция Криволакъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. 3118 5-й ноември 1915 година. 5 ч. 30 м. пр. пл. Позиция при Пепелище.

Началникъ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

3107, 1. Пѫтьтъ отъ сѣдловината южно отъ с. Гарванъ до с. Каланево е удобенъ само за пѣшаци и коне. На мѣста е изринатъ и трѣбва да се поправи, особенно близо до самото село; голѣми стръмнини нѣма.

2. Пѫтьтъ отъ бивака — кота 250 — кота 750 отъ начало е много неудобна планинска пѫтека за движение на хора и коне; на иѣста губи се, има много стръмни скалисти участъци, които трѣбва да се поправятъ. Отъ 250 до 750 е пѫтека по-сгодна за движение на хора и коне. Полска артилерия не може да се прѣкара по нея.

3. Пѫтьтъ Гарванъ — Пещерница до сѣдловината е тѣсна скалиста пѫтека, по която може да минатъ хора и коне по единъ. До Пещерница е добръ за полска артилерия. Голѣми стръмнини тамъ нѣма. Взети сѫ мѣрки пионерната рота на бригадата да поправи пѫтя отъ Гарванъ до сѣдловината. 129. 5.XI.915 год. 9 ч. 30 м. пр. пл. Бивакъ южно отъ с. Гарванъ.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До началника на 2-а дивизия, Струмица — с. Попчево.

Изпратената с. с. полска батарея полковнику Козарову врѣменно до пристигането артилерията на повѣрената Ви дивизия, моля да се повърне обратно въ отдѣлението си, южно отъ с. Патрикъ. 3119.

Началникъ на 11-а дивизия. Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а дивизия, Щипъ.

Въ състава на дивизията врѣменно се намиратъ два ескадрона отъ 5-й коненъ полкъ и единъ ескадронъ отъ 3-й коненъ полкъ въ с. Конче. Тѣзи конни части сѫ доста разхвърлени и доволствието имъ не ще може да стане чрѣзъ съотвѣтнитѣ имъ органи. Като имате това прѣдъ видъ, недѣйте повръща артелщицитѣ имъ, а ги снабдявайте редовно съ храни. По заповѣдь. 3120. 5 ноември 1915 г. 10 ч. пр. пл.

Началникъ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиговъ.

Началникътъ на лѣви подучастъкъ, майоръ Митушевъ, ми донася, че на 4-й того сл. пл. въ с. Ибирли биги слѣзли около единъ и половина взводъ французки войници, на които се натъкналъ нашъ патраулъ отъ 12-а рота отъ 1-й п. Македонски полкъ, изпратенъ за разузнаване, и се завързала прѣстрѣлка помежду имъ на сѣзерния край на селото. Въ резултатъ французитѣ били изпѫдени отъ селото, като оставили убити, които успѣли да прибератъ. Отъ наша страна е имало единъ убитъ и единъ раненъ. Оржжието и снаряжението на убития нашъ войникъ е било прибрано, а самия той погребенъ. № 104. 5.XI.915 год, 12 ч. 15 сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Понеже въ участъка ми се намиратъ 3 ескадрона (заедно съ тоя) отъ 4-й к. полкъ на майоръ Иотовъ, то за сега се дава въ Ваше разпореждане само въпросния ескадронъ, а единъ и половина ескадронъ подъ началството на подполковника отъ 5-й к. полкъ Анастасовъ да се събере и установи до втора заповѣдь въ с. Драгоево. № 203. 5-й ноември 1915 година 3 ч. 50 м. пр. пл. Позиция източно отъ село Топликъ.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а дивизия, Позиция при Криволакъ.

На № 322. (203). Понеже участъка, който се заема отъ 5-й Македонски полкъ по Верига Градецъ планина, е твърдѣ голѣмъ, то къмъ този полкъ бѣха придадени и ескадронитѣ да носятъ охранителната и наблюдателната служба. Слѣдствие на това, моля да се повърне дружината на майоръ Робевъ при полка си за да заеме дадения на ескадронитѣ участъкъ, слѣдъ което веднага ще имъ прѣдпиша да се върнатъ въ село Драгоево. 3121. 5.XI.915 г. 2 ч. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Споредъ положителни свѣдѣния войскитѣ на съглашението иматъ бронирани автомобили. За успѣшна борба съ тѣхъ разпоредете да се взематъ съотвѣтнитѣ мѣрки, като се барикадиратъ шосетата, главно чрѣзъ про-

копване на подходящи мѣста, кждѣто отъ приготвени позиции да бждатъ обстрѣляни автомобилитѣ. Сега войскитѣ на съглашението докараха и бронирани тренове. Разпоредено е около южно отъ ст. Градско желѣзната линия да се прѣкжсне, като се извадятъ релси. Това мѣсто ще се замаскира отъ наблюдението на аероплани. По заповѣдь. 1411. Велесъ 5.XI.915 год.

За н-къ щаба 2-ра армия, Подполковникъ Вълковъ.

Положението неизмѣнно. Кратка артилерийска прѣстрѣлка между нашата артилерия на лѣвия подучастъкъ и неприятелската артилерия при село Дуброва. № 105. 5.XI.915 год. 4 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Началнику 7-а дивизия, позиция Криволакъ.

Деня прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. Нѣколко само артилерийски изстрѣли се размѣниха между нашата артилерия и тая на противниковата при с. Дуброва. 3123. 5 ноември 1915 год. 5 ч. 30 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Между това, въ лѣвия подучастъкъ на 1-а бригада около с. Бистренци и на висотитѣ сѣверно отъ с. Корешница раздвижването на неприятеля е почнало да става доста сериозно. Къмъ 9 ч. сл. пл., когато заповѣдьта по дивизията № 5 бѣше вече редактирана, се получи слѣдното донесение въ прѣписъ отъ позицията източно отъ с. Брусникъ до щаба на 1-а бригада:

Командиръ̀тъ на 11-а рота съ № 29 отъ днесъ, 10 ч. 30 м. пр. пл., донася: „Около двѣ дружини съ една картечна рота се движатъ по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ къмъ с. Воишанци за Бистренци. Спрѣха въ село Бистренци и изпратиха патраулъ и верига окодо 2 взвода срѣщу нашата позиция, които вериги спрѣха прѣдъ нашата позиция на 1500 крачки и не прѣдприематъ по нататъкъ настжпление“. Заповѣдахъ зорко да се слѣди за дѣйствията на противника и ротитѣ на дружината ми да бждатъ въ бойна готовность. Сега получихъ отъ сжщия командиръ на 11-а рота № 30 отъ 3 ч. 30 м. сл. пл. донесение: „Двѣтѣ дружини на противника за които днесъ Ви съобщихъ, че дойдоха отъ къмъ Криволакъ, Воишанци, Бистренци и останаха на поляната западно отъ с. Корешница, една дружина се развърна въ боенъ редъ по ротно по висотитѣ сѣверно отъ с. Корешница и изпрати напрѣдъ по посока на нашия лѣвъ флангъ и къмъ с. Ибирли патраули и разузнавателни части около два взвода. Възможно е още сега да настжпи цѣлата дружина и да се яви на нашия лѣвъ флангъ и да завладѣе висотитѣ. Веднага изпратете подкрѣпление най-малко една рота. Изпратихъ 10-а рота да подкрѣпи 11-а рота. Понеже оставамъ на фронта само съ двѣ роти, моля изпратете веднага подкрѣпление една дружина, или поне двѣ роти. № 72. 5.XI.915 год. 5 ч. 35 м. сл. пл.

Н-къ на лѣвия подучастъкъ, Майоръ Митушевъ.

По тоя поводъ заповѣдахъ слѣдното:

До к-ра на 3-а бригада, южно отъ с. Гарванъ.

Днесъ, 5-й ноември, неприятелски нѣколко роти, вѣроятно съ картечници, сж се прѣдвигнали отъ с. Пепелище прѣзъ с. Воишанци за с. Корешница, като изпратили вериги срѣщу лѣво-флангова̀та рота на дружината на майоръ Митушевъ, на лѣвия флангъ на 1-а бригада и разузнавателни части около 2 взвода по посока на с. Ибирли. Отъ важно значение е щото дружината отъ 5-й п. полкъ. на която е възложенъ участъка Конче, Человѣцъ и кота 250, Ибирли, възможно по скоро да спусне прѣднитѣ си роти къмъ Ибирли и Человѣцъ. По тоя начинъ тия роти ще съдѣйствуватъ утрѣ на ротитѣ на майоръ Митушевъ, които ще настжпятъ по посока на с. Ибирли за отблъсване на неприятеля. 3124. 5.XI.915 г. 9 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До сжщия.

Разпоредете незабавно конница, дадена въ ваше разпореждане, да заеме участъка въ най-кжсо врѣме. Това е важно за дѣйствията, които утрѣ

могатъ да се развиятъ около Ибирли и Человѣцъ. 5-й ноември 1915 год. 11 ч. сл. пл. Коларския пжть на 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а пѣх. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ 10 часа излѣзе и се разпрати по частитѣ слѣдната:

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна № 6

Позиция при Пепелище, 5 ноември 1915 год. 10 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Неприятелтъ продължава да се държи пасивно въ участъка на дивизията.

Въ изпълнение заповѣдьта по дивизията № 4 отъ 31-й октомврий, чието приложение биде отложено на 3-й ноември, поради послѣдвалата заповѣдь за атакуване Криволашката позиция, която нова заповѣдь сжщо биде отмѣнена, заповѣдвамъ:

Дѣсенъ участъкъ.

Полковникъ Колевъ.

Отъ 1-й Мак. п. — 3 друж. и 2 карт.
„ 2-й „ „ — 3 „ и 1 „
„ 8-о не с. с. артил. отлѣл. — 3 бат.
„ 11-о „ „ „ „ — 2 „
„ 7-й артил. полкъ — 2 с. с. бат.
„ 11-а пион. др. 1 рота и 2 хелиог. ст.
„ 5-й кон. полкъ — 1 взводъ.

Да продължава изпълнението на възложената му съ заповѣдь № 4 задача.

Лѣвъ участъкъ.

Полковникъ Протогеровъ.

Отъ 5-й Мак. п. — 2 друж. и 2 карт.
„ 11-а пионерна дружина — 1 рота.
„ 5-й кон. полкъ — 1 1/2 ескадр.
„ дивиз. конница — 1 ескадронъ

Да заеме още днесъ участъка отъ висота 750 (на Верига Градецъ планина) до сѣдловината южно отъ с. Гарванъ, като съ прѣднитѣ си части заеме и укрѣпи висотитѣ по линията с. Ибирли, с. Кошарка и по на изтокъ по пжтя къмъ село Градецъ*). На конницата да възложи задача да заеме за наблюдение и охранение с. Липа, с. Дубляно, с. Корешница и с. Человѣцъ. На сжщата да вмѣни въ обязаность да държи връзка между двата участъка на дивизията. Слѣдъ заемането на участъка дружината на майоръ Марковъ да се отправи незабавно въ полка си.

Щаба на 3-а бригада да се разположи при сѣдловината южно отъ село Гарванъ.

Маневрени войски.

Майоръ Илиевъ

Отъ 6-й п. Мак. п. — 3 др. и 2 карт.

Да останатъ врѣменно на сѣдловината южно отъ с. Гарванъ въ мое разпореждание.

§ 2. Укрѣпяването на позициитѣ въ лѣвия участъкъ да се извърши съгласно даденитѣ отъ мене на мѣстото инструкции.

§ 3. Инженеритъ на дивизията, подполков. Иотовъ, да разпореди поправката на пжтищата Конче, Градецъ, с. Гарванъ и Берово до сѣдловинитѣ южно отъ сжщитѣ села, за да може да се движи артилерия и коларски обозъ по тѣхъ.

§ 4. Командиръ̀тъ на пионерната дружина да разпореди телеграфната рота да продължи постройката на стълбчата телефонна линия по рѣката Лакавица до с. Конче и позицията при кота 750, като свърже сжщата линия съ щаба на дивизията, а послѣдния съ щабоветѣ на бригадитѣ.

§ 5. Мостовата рота да остане въ Щипъ, като съ едно отдѣление построи мостъ на р. Лакавица по пжтя за с. Лѣсковица.

*) Съ прѣдписание № 3114 отъ 4-й ноември, 8 ч. 30 м. пр. пл. чрѣзъ командира на 3-а бригада бѣше прѣдписано 5-й пѣх. Македонски полкъ да заеме участъка на 5-й ноември прѣзъ деня.

§ 6. Инженерниятъ паркъ да се установи въ с. Гарванъ, дѣто да устрои майсторска за поправка на инструменти.

§ 7. Огнестрѣлниятъ паркъ да се прѣмѣсти въ с. Доляни.

§ 8. 1-а полска болница и санитарния паркъ да се прѣмѣстятъ въ с. Лѣсковица; 2-а болница — въ с. Трѣскавецъ; 3-а болница — да остане въ гр. Щипъ.

§ 9. Службитѣ, придадени къмъ бригадитѣ, да се разположатъ по нареждане на бригаднитѣ командири.

§ 10. Военния сѫдъ и полицейския полуескадронъ да се прѣмѣстятъ въ с. Гарванъ.

§ 11. Дивизионната поща, дивизионното интенданство, ветеринарната лѣчебница и продоволственията транспортъ да останатъ въ гр. Щипъ, като очередниятъ ешалонъ отъ дивизионния транспортъ всѣка вечерь пристига въ с Трѣскавецъ.

§ 12. Щабътъ на дивизията ще бѫде при коларския пѫть по южния склонъ на Серка планина, 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Дървинговъ.

Прѣзъ деня отъ 2-а Тракийска дивизия получихъ слѣднитѣ съобщения:

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. Днесъ частитѣ минаха на заетитѣ си позиции и рекогносцираръ основателно неприятелското разположение. 2408. 5.XI.915. год.

Отъ разпита на французи плѣнници се установи, че прѣдъ фронта на дивизията дѣйствуватъ 2-й маршови зуавски, 175-й и 176-й французки полкове. 2-й маршови полкъ отъ 4—5 дена е получилъ допълнение отъ допълняющитѣ части на 1, 2 и 3 зуавски полкове и състава на ротитѣ му е 200 — 240 войника. Тѣзи полкове формирали една дивизия, която се командува отъ генералъ Байо. Задъ тѣхъ е имало малко английски части, но не знаятъ колко и кѫдѣ сѫ. Всички прѣвози на хора, храни и бойни припаси ставали по ж.-п. линия до ст. Удово и отъ тамъ по шосето зе Валандово. 2409. 5.XI.915 гоо.

Командира на 4-а погранична дружина донася, че на югъ отъ Дойранското езеро, близо до гарата, на двѣ мѣста се забѣлѣзвали денемъ биваци палатки въ два реда. Бивацитѣ сѫ приблизително по голѣмина до дружина. Нощно врѣме по сѫщитѣ мѣста се забѣлѣзвали огньове. Какви войски има въ тѣзи биваци не се знае. 2410. 5.XI.915 год.

Съ изключение на слаби прѣстрѣлки между малки разузнавателни части деньтъ мина спокойно прѣдъ фронта на 2 а дивизия. 2435. 5.XI.915. г.

На 5-й ноември вечерьта дивизията заема: Двѣтѣ дружини отъ 9-й полкъ, които работиха пѫтищата, пристигнаха Струмица; три скорострѣлни полски батареи сѫ на пѫть отъ Берово за Струмица; останалитѣ части заематъ сѫщото мѣсторазположение донесено съ 2376. Щабъ на дивизията Струмица. № 2453.

Н-къ 2-а дивизия, Генер.-майоръ Гешовъ,

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня 4-а с. с. батарея е хвърлила 10 бризантни гранати по прѣдполагаемия мостъ при с. Криволакъ. Другитѣ батареи не сѫ стрѣляли.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само отъ 1-й пѣх. Македонски полкъ — 1 убитъ.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ — както миналия день: полската батарея обстрѣляла чифлика Паликура и около ж.-п. мостъ на р. Черна, пропѫдила голѣми неприятелски части около чифлика и заставила да замълчи неприятелската батарея, която била обстрѣляла с. Уланци съ 20 снаряди. Задачата на дружината съгласно № 503 и № 505 отъ 1-а бригада 5-а дивизия, основани на № 1350 отъ щаба на 2-а армия, била формулирана „дружината да се ограничи съ трѣвожене на противника, като не

му се дава възможность да прѣхвърля каквато и да е часть отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на Вардара и да устрои постоянно наблюдение за слѣдене неговитѣ движения.

6-й ноември.

Раздвижване на противника около с. с. Дубляно и Корешница.

Прѣзъ деня врѣмето бѣше добро, температурата 2 градуса надъ нулата. Сутриньта получихъ и донесохъ слѣдното:

Нощьта мина тихо. Отъ страна на противника нищо особенно. 108. 6-й ноември 1915 год. 4 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Началнику 7-а дивиз. Копие до н-ка 2-а дивиз. и 1-а бриг. 5-а дивизия.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. 3126. 6-й ноември 1915 год. 5 ч. 20 м. пр. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия, позиция при Криволакъ.

Вчера, 5-й ноември, въ 10 ч. пр. пл. е билъ забѣлѣзанъ противникъ отъ двѣ дружини и една картечна рота да се движи отъ с. Воишанци къмъ с. Корешница. Едната дружина съ картечната рота се е спрѣла западно отъ послѣдното село, а другата се е развърнала въ боенъ редъ, по ротно, по височитѣ сѣверно отъ селото, като е изпратила разузнавателни части къмъ с. Ибирли и по направление на с. Липа срѣщу лѣвия флангъ на бригадата на полковникъ Колева, който флангъ е усиленъ съ една рота отъ дружинния командиръ на лѣвофланговата дружина. Разпоредихъ бригадниятъ командиръ да усили лѣвофланговата дружина съ още двѣ роти. Допълнителни свѣдѣния не сѫ получени. 3127. 6.XI.915 год.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ

До началника на 7-а дивизия.

На 4-й ноември, сл. пл. въ с. Ибирли единъ нашъ патраулъ се е срѣщналъ съ единъ неприятелски взводъ. Завързала се прѣстрѣлка въ резултатъ на която прѣстрѣлка неприятелския взводъ билъ прогоненъ съ загуби, прибрани отъ неприятеля. Нашиятъ патраулъ ималъ единъ убитъ и единъ раненъ. 3128. 6.XI.915 год. 9 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Майоръ Иотовъ съ дата 5-й ноември, 7 ч. 10 м. сл. пл. ми донася, че изпратения на 4-й того разѣздъ къмъ с. Ибирли и Человѣцъ е билъ срѣщнатъ отъ противника въ първото село. Двама отъ нашия разѣздъ били заловени, а другитѣ избѣгали къмъ с. Кошарка, отъ кѫдѣто на 5-й того сутриньта ги прогонили силни неприятелски патраули, които заели и с. Кошарка. 5-й пѣх. Македонски полкъ заелъ участъка си. № 109. 6.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 11-а дивизив, Полковникъ Колевъ.

Къмъ това врѣме, 9 ч. 30 м. пр. пл., съ началникъ щаба заминахме край сѣдловината, южно отъ с. Гарванъ, за къмъ позициитѣ на 11-о не с. с. отдѣление и по-нататъкъ съ цѣль да обгледаме участъка на майора Митушева, дѣто неприятелски части въ послѣднитѣ дни бѣха се доста раздвижили. По пѫтя къмъ насъ се присъедини и командира на 3-а бригада съ щаба си.

На позицията на не с. с. батареи стигнахме къмъ пладнѣ. Тѣ се намиратъ на хребета между селата Пещерница и Брусникъ, който хребетъ не е правилно показанъ на картата 1:210,000. Батареитѣ бѣха поставени на тѣсния гребенъ на единъ отъ послѣднитѣ хребети, които командуватъ надъ цѣлата Вардарска долина. 4 орждия отъ тѣхъ бѣха подадени още по-напрѣдъ и на изтокъ къмъ с. Липа. Мѣстностьта въ участъка Липа,

Воишанци, Пещерница и Брусникъ е доста низка и силно хълмиста съ прѣобладание на множество отдѣлни висоти. Мѣстностьта по дѣсния брѣгъ на Вардара, наопаки е слабо, хълмиста и отъ високо изглежда, като равнина. Командиръть на не с. с. отдѣление, майоръ Димитровъ, ми докладва какви обективи обстрѣлва, какви задачи изпълнява и какви резултати е достигналъ. Той ми обясни така сѫщо извънреднитѣ трудности, съ които е било съпрѣгнато изкарването орѫдията на позицията имъ. При всичко, че отдѣлението е имало 2—3 попадения въ нѣкои отъ треноветь, отъ доклада стана ясно, че не с. с. орѫдия не могатъ да обстрѣлватъ съ успѣхъ движущи се тренове. Къмъ $2^1/_2$ ч. сл. пл. ние потеглихме обратно за щаба на дивизията и пристигнахме къмъ 5 ч. сл. пл. Тукъ намѣрихъ получени и разпоредихъ слѣлното:

Шифрована.

На основание телеграмата на командующи 2-а армия № 1427 не прѣдприемайте срѣщу Криволакъ нищо сериозно. Атаката е отложена. Заповѣдь. №.235. 6.XI.915 г. пр. пл. Бивакъ ю.-и. с. Топликъ.

Началникъ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Заповѣдь по 3-а бригада, 11-а п. Македонска дивизия.

Оперативна. № 13.

Позиция южно отъ с. Гарванъ на водораздѣла. 6.XI.915 г. 10 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Нѣколко неприятелски роти, вѣроятно съ картечници, сѫ се прѣдвигнали отъ с. Пепелище прѣзъ с. Воишанци за с. Корешница, като изпратили вериги срѣщу лѣвия флангъ на 1-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия и два взвода по посока на с. Ибирли.

§ 2. На бригадата е заповѣдано да заеме и укрѣпи фронта отъ сѣдловината южно отъ с. Гарванъ, кота 750 включително.

Конница.

Подполк. Анастасовъ.

Отъ 5-й к. полкъ п. $1/_2$ ескадронъ
„ 3-й к. полкъ п. 1 „
Дивиз. конница 11-а Макед. дивизия. 1 ескаднонъ.

Всичко $2^1/_2$ ескадрона.

Подполковникъ Дрангова.

5-й Мак. полкъ 2 дружини и 2 картечници.

Маневрени войски.

Капитанъ Петровъ.

3-а пионерна рота.

Да заеме с. Каланево, съ цѣль да обезпечи фланговетѣ и подържа връзка между участъцитѣ на бригадитѣ. Да наблюдава и охранява участъка на Вардара по фронта Дубляно включително — Человѣцъ включително, като постави постоянни постове до р. Вардаръ.

Да заеме и укрѣпи участъка отъ сѣдлото южно отъ с. Гарванъ до в. 750 включително (Верига Градецъ планина). Съ прѣднитѣ си роти още днесъ да заеме и укрѣпи височинитѣ по линията с. Ибирли — с. Кошарка и по на изтокъ по пѫтя за с. Градецъ.

Да се разположи на сѣверния склонъ на сѣдловината на югъ отъ с. Гарванъ и да продължи поправката на пѫтищата и укрѣпяване на позициитѣ, съгласно заповѣдь №. . .

§ 3. 6-й Македонски полкъ остава маневрени войски, като се разположи на сѣдловината южно отъ с. Гарванъ, гдѣто остава въ разпореждането на началника на дивизията.

§ 4 Укрѣпяването на позициитѣ да се извърши съгласно даденитѣ отъ началника на дивизията указания.

§ 5. Огнестрѣлниятъ паркъ на бригадата е въ с. Гарванъ.

§ 6. Бригадниятъ лазаретъ да се разположи въ с. Лубница; 2-а полска Болница е въ с. Трѣскавецъ.

§ 7. Щабътъ на бригадата ще бѫде на сѣдловината южно отъ с. Гарванъ, гдѣто да се пращатъ донесенията.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Протогеровъ.

Н-къ щаба, причисленъ къмъ Генер. щабъ, Капитанъ Радевъ.

Веднага донесете защо сте допустнали да прѣминатъ три неприятелски роти при с. Пепелище отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ на Вардара. Командующи армията изказва очудване, че не могло да се попрѣчи на противника да прѣхвърли тия роти при Пепелище. Това би могло да се достигне съ постепенното спускание на нашата артилерия на по-подходящи позиции. 236. 6.XI.915 г. 9 ч. 30 м. пр. пл. и.-ю. отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а дивизия, Позиция при Криволакъ,

На № 236. При с. Пепелище и Криволакъ мѣстностьта е такава, щото противникътъ всѣкога безъ да бѫде забѣлѣзанъ може да прѣхвърля части отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и обратно. Позициитѣ, на които сега се намиратъ с. с. и не с. с. батареи, сѫ и сега твърдѣ много напрѣдъ и всѣка сѫщестена часть около Пепелище и Криволакъ бива обстрѣлвана щомъ се появи. Съ подаването на батареитѣ още по-напрѣдъ, тѣ ще бѫдатъ изложени на неприятелския артилерийски огънь въ флангъ отъ къмъ с. Дуброва и въ тилъ отъ централната позиция на противника на лѣвия брѣгъ на рѣката при Криволакъ. Непосрѣдствено покрай лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ има прикрита пѫтека, по която движението и на по голѣми части не може да се забѣлѣжи, освѣнъ, когато на мѣста пѫтеката излиза на по-високо мѣсто, въ което и днесъ при обиколката ми на тоя участъкъ лично се убѣдихъ. 3131. 6.XI.915 г. — 6 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На основание телеграмата отъ щаба на армията подъ № 1428 изпратете единъ и половина ескадрони отъ 5-й к. полкъ, намиращи се сега въ ваше подчинение, въ с. Драгоево. Командиръть на дивизиона да се яви въ щаба на дивизията за инструкции. Дружината на майоръ Робевъ ще се даде въ Ваше разпореждане само слѣдъ като противника бѫде окончателно отхвърленъ при Криволакъ на дѣсния брѣгъ на Вардаръ. 237. 6.XI.915 г. 9 ч. 30 м. пр. пл. ю.-и. отъ с. Топлинъ.

Началникъ на 7-а дивизия. полковникъ Василевъ.

Командиру на 3-а бригада.

Разпоредете единъ и половина ескадронъ отъ 5-й к. полкъ дадени въ Ваше разпореждане да се отправятъ въ с. Драгоево, тъй като излизатъ отъ състава на дивизията. Командиръть на дивизиона, подполковникъ Анастасовъ да се яви за инструкции при щаба на 7-а дивизия, юго-източно отъ с. Топликъ. 3130. 6.XI.915 г. 6 ч. 3 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

А донесението на майоръ Митушевъ отъ 8 ч. пр. пл. съдържаше излагане на нѣкои подробности за смѣняването на ротитѣ му отъ 5-й п. Македон. полкъ и за настѫплението на една неприятелска дружина сѣверо-западно отъ с. Корешница, която била спрѣна съ огънь отъ II-а рота.

Слѣдъ донесението на майоръ Митушевъ, прѣдадено отъ командира на 1-й Македонски полкъ, нищо особенно, съ изключение на малка прѣстрѣлка между нашата и неприятелската артилерия. № 111. 6.XI.915 г. 6 ч. 40 м. сл. пл. Позиция сѣверно отъ Пещерница.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Началнику на 7-а дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Деня прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. 3129. 6-й ноември 1915 г. 5 ч. 50 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада.
Копие началнику 11-а дивизия.

2-а дружина зае участъка отъ пжтя Конче — Градецъ сключено, до 750 включително. 8-а рота е изнесена около 3 клм. прѣдъ прѣвала и окопана. 5-а и 6-а роти сж окопани до 750 и гребена й. Свръзка въ лѣво се подържа здраво. Височината сѣверно отъ Градецъ, изглежда заета отъ противника. Утрѣ ще се провѣри това и ще се донесе. Пжтьтъ Конче — Градецъ е поправенъ и артилерия може да се изкачи: моля да се изпрати такава. 1-а дружина не е заела участъка. Съгласно Вашия № 133, 1-а и 2-а роти сж насочени къмъ с. Ибирли и до сега — нѣмамъ свѣдѣния. 3-а рота бѣ насочена къмъ Кошарка. Къмъ 9 ч. пр. пл. настигнахъ и придружихъ тая рота до с. Кошарка. По пжтя нѣмаше никакъвъ неприятель. Непосрѣдно до самото село остава взводъ; а 3 взвода заематъ скалистата височина сѣверно отъ селото и сѣверното продължение на „Гърбата Височина", Изглежда, че на върха й има неприятелски постъ. Това ще се провѣри и ще се донесе. Една отъ пограничнитѣ роти въ участъка на 1-а дружина не е смѣнена. Разпоредихъ сега, щото командира на 1-дружина да заеме съ даденитѣ му сили посочения му отъ менъ участъкъ, като смѣни пограничната рота. Моето впечатление отъ виденото до Кошарка е, че нѣма нищо сериозно и спокойно може една отъ тритѣ роти на 2-а дружина да си върши възложената отъ менъ работа. Чувствува се нужда отъ окопно сѣчиво. № 74. Прѣвала на пжтя Конче — Градецъ. 6.XI.915 год. 6 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на 5 й пѣх. Македонски полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

Командирътъ на 1-а дружина ми донася (1 ч. сл. пл.), че слѣзналъ съ 1-а и 2-а роти на височинитѣ сѣверо-западно отъ с. Ибирли и се свързалъ съ майоръ Митушевъ; въ Ибирли и Человѣцъ нѣмало противникъ. Турци отъ Человѣцъ разправяли, че къмъ 1 ч. сл. пл. въ сжщото с. влѣзли 50 души французи; положението съвсѣмъ не било тревожно, както било прѣдставено; поне за сега всичко е спокойно. Командирътъ на 1-а дружина взелъ мѣрки да провѣри слуха съ 50-тѣ французи. № 75. 6.XI.915 год. 6 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 5-й пѣх. Македонски полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

Конницата донася: 1. Отъ дружината на майоръ Митушевъ 11-а и 12-а роти сж заели височинитѣ юго-западно отъ с. Липа. Отдѣлни хора отъ противника сж дохаждали въ с. Бистренци. 2. Противникътъ е заелъ височинитѣ при надписа Дубляно на 2 — 3 клм. отъ Вардара. 3. Въ Ибирли имало единъ взводъ френска войска; единъ разѣздъ, заедно съ ротата на капитанъ Здравевъ отъ 5-й Македонски полкъ е оперирала и е заела селото. Вжтрѣ въ него е влѣзълъ само единъ взводъ, а надъ селото — цѣлата рота. 4. Разѣздътъ е забѣлѣзалъ, че къмъ Дубляно противникътъ се окопава и че срѣщу него има наши постове. № 137. 6.XI.915 г. 7 ч. сл. пл.

Н-къ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Радевъ.

Командирътъ на дивизиона донася: с. с. Ибирли и Человѣцъ сж очистени отъ противника. При с. Ибирли е убитъ единъ французинъ — поручикъ и нѣколко ранени. Взети сж бинокли, патрони и др. отъ бѣгащитѣ французи. Между двата участъка на 1-а и 3-а бригади е установена пълна свръзка. Обаче, ако ротитѣ на майоръ Митушевъ се притеглятъ къмъ бригадата, ще се образува единъ промежутъкъ, запълването на който съ срѣдствата на бригадата е невъзможно. Развитието на постигнатия успѣхъ съ отдѣлянето на 1½ ескадронъ, подполковникъ Анастасовъ, се затруднява. Всичко това налага по-скоро присъединение на дружината на майоръ Робевъ. Отъ ротата още нѣмамъ донесение. Разстоянието е голѣмо и кабелътъ не достига. Желателно е съ срѣдствата на дивизията да се продължи кабела до кота 250. Утрѣ заминавамъ на рекогносцировка къмъ височина 250. № 141. 6.XI.1915 год. 9 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия, позиция при Криволакъ.

Участъка даденъ на дивизията отъ Шехоба край Пепелище до кота 750 е около 30 клм. Повечето сили и всичката артилерия, прѣдъ видъ нуждитѣ на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, сж насочени по фронта Шехоба — Липа срѣщу Пепелище. На останалия фронтъ до кота 750 отъ верига Градецъ планина оставатъ само двѣтѣ дружини отъ 5-й полкъ и единъ ескадронъ дивизионна конница, а тритѣ дружини отъ 6-й полкъ се намиратъ въ маневрени войски на сѣдловината южно отъ с. Гарванъ. Мѣстността въ цѣлия участъкъ е чисто планинска и военни дѣйствия могатъ да се развиватъ главно по пжтекитѣ и пжтищата. За да бжде борбата успѣшна, необходимо е да се дѣйствува по тия пжтища съ самостоятелни органически еденици: роти и дружини, тъй като взаимната подръжка на тая планинска мѣстность е трудно постижима; вслѣдствие на това въ участъка отъ с. Липа до кота 750 нуждата отъ 2—3 планински батареи е наложителна. Като донасямъ това, моля при първа възможность да се повърне дружината на майоръ Робевъ въ полка си и да се дадатъ на дивизията 2—3 планински батареи. Тая артилерия става още по-необходима, тъй като изглежда, че противникътъ при с. Корешница има такава. 3132. 6.XI.915 г.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Позиция при Криволакъ.
Началнику на 7-а Рилска дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Къмъ № 3127. Споредъ допълнителнитѣ донесения отъ командиритѣ на 1-а и 3-а бригади, развърналата се вчера неприятелска дружина сѣверно отъ с. Корешница била обстрѣляна отъ находящитѣ се тамъ два взвода и половина отъ 11-а рота. Неприятельтъ спрѣлъ настжплението си и поставилъ стражево охранение, понеже почнало да се стъмнява. Една рота отъ 5-й полкъ съ пѣхотенъ огънь днесъ изгонила единъ французки взводъ отъ с. Ибирли и заела селото. Друга рота отъ 5-й Македонски полкъ е заела с. Кошарка, 3-а една рота заела височата 4 клм. южно отъ кота 750. Съ 2-а Тракийска дивизия се подържа здрава връзка. Французитѣ сж се спрѣли при надписа „Дубляно". Срѣщу тѣхъ има наши постове. 3133. 6.XI.915 г.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Съобщавамъ телеграмата отъ щаба на дѣйствующата армия, върху съдържанието на която обръщамъ вниманието на началницитѣ на частитѣ. „Извѣстно е колко голѣми жертви се даватъ при фронталнитѣ атаки на укрѣпенитѣ позиции, а особенно на тия по планинитѣ. Опитътъ отъ едномѣсечното ни воюване не закъсне да ни убѣди въ това посрѣдствомъ голѣмитѣ жертви, които дадохме при всички случаи, гдѣто искахме да надвиемъ съ силата, вмѣсто да употрѣбимъ по-надежното срѣдство — маневра. Примѣри имаме, както при атаката на многочислени укрѣпени позиции въ долината на Тимокъ, така и на Македонския театръ. Като примѣръ тукъ ще посочимъ само два случая: атаката на Султанъ-тепе, която ни струва толкова жертви прѣзъ 1913 год., а сега въ настоящата война падна даже безъ да я атакуваме, благодарение на единъ смѣлъ маневръ насоченъ въ обходъ на позицията отъ насъ енергично. Подобенъ примѣръ имаме и прѣзъ настоящата война, На 19-й октомврий нашитѣ части атакуватъ силно укрѣпенитѣ сръбски позиции на Соничка глава право въ фронтъ и, въпрѣки голѣмитѣ жертви, атаката не успѣ. На 3-й ноември 1915 год, сжщата позиция се атакува отъ къмъ фронтъ съ обходъ отъ западна страна. Благодарение на този маневръ сърбитѣ даже не дочакватъ удара отъ къмъ фронта и отстжпватъ. Нашитѣ жертви незначителни. Тѣзи два опита, а такива има маса, показватъ за лишенъ пжть колко струватъ фронталнитѣ атаки. На основание горѣизложеното главнокомандующиятъ заповѣдва за въ бждаще да се избѣгватъ фронталнитѣ атаки на позиции особенно въ планинскитѣ мѣстности и всѣкога да се прѣдпочитатъ обходнитѣ. Тамъ гдѣто е възможно, тия обходи да се извършватъ съ демонстрации прѣдъ фронта. Независимо отъ горѣизложеното, за лишенъ пжть се обръща вниманието на началницитѣ на частитѣ върху важността и ефикасността на нощнитѣ дѣйствия, отъ които, за жалость, до сега сме се ползували въ най-ограниченъ размѣръ. Да се обърне особенно внимание и върху добросъвѣстното и акуратно носене на охранителната, както и на разузнав. служби. 1441. Велесъ. 6.XI.915 г. 6 ч. сл. пл.

Командующи 2-а армия, Генер.-лейтенантъ Тодоровъ.

Прѣписъ отъ тая заповѣдь до командиритѣ на бригадитѣ изпратихъ съ № 1661 на слѣдния день въ 5 ч. сл. пл.

Показания на избѣгалитѣ турци (помаци) въ участъка на майоръ Митушевъ.

1. Селимъ Омеровъ отъ с. Бистренци на 60 години, мусюлманинъ (помакъ) показа слѣдующето: Вчера на 5-й ноември около 4—5 ч. сл. пл. избѣгахъ отъ село заедно съ другаритѣ си Мехмедъ Сюлемановъ, Хасанъ Сюлемановъ отъ с. Бистренци и Хасанъ Халиловъ отъ с. Корешница. Вчера при изгрѣвъ на слънцето дойдоха и заминаха прѣзъ с. Бистренци около 3000 — 4000 души французка войска. Имаха 5 — 6 топа и нѣколко митральози (картечници); послѣднитѣ точно колко бѣха, не мога да зная. Не мога да зная точно поради това, че тѣ когато дохаждатъ и си заминаватъ, ние се криеме въ кжщи за да не ни вематъ съ тѣхъ. Събраха добитъка, който завариха въ село: около 40 — 50 волове, 20 кози, 5 — 6 магарета и нѣколко коне и си заминаха къмъ с. Корешница. Слѣдъ заминаването на френскитѣ войски явили сж се 5 души отъ четата на Иованъ Бабунски, отишли сж на воденицитѣ при с. Человѣцъ, забрали всички находящи сж тамъ Бистренци (които сж млѣли брашно) и сж ги закарали на срѣща заедно съ добитъка и хранитѣ прѣзъ Демиркапия. — Поводъ за залавянето е билъ, че тѣ давали брашното на българскитѣ войски. Върнаха се (четницитѣ) въ с. Бистренци и искаха да се явятъ кметоветѣ и аазитѣ да имъ прѣдадатъ взетия отъ французитѣ добитъкъ. Ние избѣгахме тукъ къмъ българската страна, защото ми бѣ страхъ, като се върна да не ме убиятъ, понеже имамъ въ България двамата ми синове избѣгали и отъ страхъ да не би събранитѣ селяни да сж ме издали, че приготовлявахъ за нашитѣ (българскитѣ) войски шайка (лодка) за прѣминаване на рѣката; още повече ме е страхъ, като разбрахме, че прѣди 3 дена разсипаха (убиха) кмета на Корешница. Дойдохъ тукъ за да не се върна, докато сж французитѣ и сърбитѣ.

2. Мехмедъ Сюлемановъ отъ с. Бистренци — 35 годишенъ — полякъ. Относително движението на неприятелскитѣ войски показва сжщото, както първия.

3. Хасанъ Салемовъ — отъ с. Дубляно — махала на с. Бистренци — на 22 години, кметъ на с. Дубляно. За движението на неприятелскитѣ войски разправя сжщото, както първитѣ двама. Избѣгването оправдава съ страхътъ му да не би нѣкой отъ селото го издаде, че е донесълъ на българскитѣ войски прѣди нѣколко дена за три неприятелски лодки.

4. Хасанъ Халиловъ — отъ с. Корешница на 35 години — аазя на селото, показа: на 4-й того избѣгалъ изъ с. Корешница въ с. Бистренци. Тогава въ с. Корешница е имало около 100 души френски войници, които сж дошли нѣколко дена прѣди избѣгването му отъ селото. Съ французкитѣ войски дошълъ и Иованъ Бабунски, който е хваналъ кмета на сжщото село и го е разсѣкълъ (убилъ). Понеже донасяхъ нѣколко пжти хлѣбъ за нашитѣ (българскитѣ) войници, та ме е страхъ да не ме издаде нѣкой и за това избѣгахъ тукъ при българскитѣ войски. Ще отида кждѣто ме изпратите въ българско, но недѣйте ме връща назадъ.

Снелъ показанията конния ординарецъ, Мл.-подофицеръ Д. Ячковъ.

Позиция сѣверно отъ Пепелище. 6.XI.915 год.

Началнику 7-а дивизия.

Отъ разпитването на 4 души помаци избѣгали отъ селата Бистренци и Корешница се установява, че на 5-й ноември прѣзъ с. Бистренци за с. Корешница сж заминали 2 — 3 дружини (френски) съ 5 — 6 планински орждия и нѣколко картечници. Изглежда, че това е сжщиятъ неприятель, за когото донесохъ съ № 3133 и за когото донесенията отъ разѣздитѣ днесъ гласятъ, че се окопавалъ на позиция по височата при надписа „Дубляно“. Разпоредено до частитѣ да провѣрятъ всички тия свѣдѣния. Помацитѣ, е разпоредено, подъ конвой да се изпратятъ въ вжтрѣшностьта, до като траятъ военнитѣ дѣйствия. 3135. 6.XI.915 год. По заповѣдь.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървингловъ.

Прѣзъ деня отъ съсѣдитѣ се получиха слѣднитѣ съобщения:

Отъ 1-а бригада отъ 5-а дивизия.

Нощьта мина спокойно. Отъ страна на противника не се забѣлѣзва никакво движение. Къмъ полунощь и при зори при разсъмване пристигнаха на гарата Криволакъ два трена, които нашата артилерия обстрѣлва. № 19. Позиция Криволакъ. 6.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бриг. отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Отъ 2-а Тракийска дивизия:

3119. Ще се повърне, когато пристигне артилерията на дивизията. № 2464. 6.XI.915 год,

Прѣдъ фронта на дивизията прѣзъ нощьта мина спокойно. Цѣлата нощь противникътъ се окопава сѣверно отъ с. Орманли и южно отъ височитѣ Орманли. Два взвода отъ лѣвофланговата дружина на 28-й полкъ нощесъ безъ бой прѣминали с. Дюрлюоваси и се затвърдили на височинитѣ южно отъ селото. № 2470. 6.XI.915 г. 8 ч. пр. пл.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. — Прѣзъ деня сж изстрѣляни: 4-а скорострѣлна батарея — 9 бризантни гранати и 4 универсални снаряда; 6-а скорострѣлна батарея — 9 бризантни гранати, 4 шрапнела и 1 универсаленъ снарядъ. Нескорострѣлнитѣ отдѣления прѣзъ деня не сж стрѣляли.

Загуби — Прѣзъ деня загуби нѣма.

3-а дружина отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея изпълнява възложената ѝ задача — да слѣди зорко движенията на противника и да го тревожи съ огъня си, като не му дава възможность да прѣхвърля части отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ на Вардаръ, нито спокойно да се окопава въ участъка между с. Курияхристиянъ и чифлика Паликура; да обстрѣлва противниковитѣ транспорти, идящи отъ Неготинъ къмъ казания чифликъ.

7-й ноември.

Подготовка за дѣйствия срѣщу с. Корешница.

Врѣмето прѣзъ деня бѣше промѣнливо, температурата — 3 градуса надъ нулата. Сутриньта до началника на 7-а дивизия и съсѣдитѣ донесохъ слѣдното:

Прѣдъ фронта на 1-а бригада нощьта мина тихо. Отъ 3-а бригада свѣдѣние нѣмамъ. 3136. 7.XI.915 г. 4 ч. 20 м. пр. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Както се изложи по-рано, на дивизията бѣше заповѣдано да укрѣпи не само позицията, която частитѣ трѣбваше да заематъ, но така сжщо и линията с. Гарванъ, Гор. и Дол.-Вращица, висота 1000 сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ. За укрѣпяването на позициитѣ въ участъцитѣ на бригадитѣ се грижеха самитѣ части, освѣнъ това, на всѣки участъкъ бѣше дадена по една пионерна рота, които непрѣстанно работѣха, както по направата на пжтищата, така и по засилването на позициитѣ и въздигане на упорни пунктове. За укрѣпяването, обаче, на позицията Гарванъ, кота 1000, още нищо не бѣше направено. И ако това въ миналитѣ дни, поради очаквание да се развиятъ нови дѣйствия срѣщу Криволакъ, бѣше оправдателно, сега, слѣдъ минаването отъ войскитѣ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ къмъ чисто отбранителни дѣйствия и слѣдъ като частитѣ и въ лѣвия подучастъкъ на дивизията бѣха вече заели мѣстата си, бѣше съвсѣмъ неоправдателно. Въ това отношение сутриньта разпоредихъ слѣдното:

До командира на 6-й п. Македонски полкъ.

Въ изпълнение заповѣдьта по дивизията № 4 отъ 31-й Х., назначете

1 дружина за укрѣпяване позицията с. Гарванъ, Дол. и Гор. Вращица, с. Дамиянъ, кота 1000 на с.-з. отъ гр. Радовишъ, като по разпореждане на командира на дружината се използува въ най-широкъ размѣръ мѣстното население. Назначената дружина да бѫде тая, въ която е зачисленъ капитанъ Рашеевъ, за да може той, като пионеренъ офицеръ, да принесе съотвѣтната полза. Подробности при започването и извършване работата ще Ви се дадатъ отъ див. инженеръ, подполковникъ Иотовъ. № 1650. 7.XI.915 г.

До дивизионния инженеръ Подполковникъ Иотовъ.

Прѣдлагамъ Ви, Господинъ Подполковникъ, утрѣ 8-й того да заминете заедно съ назначенитѣ офицери отъ 6-й п. Македонски полкъ по рекогносцировка и укрѣпяване на позицията на линията с. Гарванъ, Дол. и Гор. Вращица, с. Дамианъ, кота 1000 сѣверо-западно отъ Радовишъ. За укрѣпяването на позицията ще се назначи една дружина отъ 6-й Македонски полкъ и ще се използува най-широко по разпореждане на дружинния командиръ мѣстното население: мѫже, жени и дѣца съ инструмента имъ. Вашата задача е:

1-о. Да разпрѣдѣлите позицията на участъци по ротно.

2-о. Да рекогносцирате заедно съ офицеритѣ отъ сѫщата дружина позицията.

3-о. Да дадете на самото мѣсто опжтвания относително характера на фортификационнитѣ постройки.

4-о. Да ржководите едноврѣменно укрѣпяването на тая позиция и укрѣпяването сегашната позиция отъ с. Шехоба до кота 750, както и участъка отъ 1-а бригада на 5-а п. Дунавска дивизия. № 1653. 7.XI.915 г.

Освѣнъ това, по укрѣпяването на позициитѣ едноврѣменно съ прѣпращането до частитѣ прѣдписанието № 238 отъ началника на 7-а п. Рилска дивизия, което цитирахъ въ изложението за миналия день, изпратихъ и слѣдното:

До командиритѣ на 1-а и 3-а бригади отъ 11-а дивизия.

Началнику дивизионния лазаретъ.

Като Ви изпращамъ, Господинъ Полковникъ, тукъ приложенитѣ наставления № 238 отъ началника на 7-а п. Рилска дивизия, прѣдлагамъ ви да вземете най-енергични мѣрки за прѣмахване посоченитѣ въ тѣхъ пропуски и нарушения. При това, ползувамъ се още единъ пжть отъ случая да привлѣка вниманието ви на слѣдующитѣ въпроси:

1. Значителна часть отъ построенитѣ окопи въ участъцитѣ сѫ плитки и небрѣжно изработени безъ берма, безъ траверси, безъ козирки или блиндажи, безъ канави за стичане водата, безъ нуждници и не добрѣ маскирани. Въобще, частитѣ строятъ окопи, безъ да съзнаватъ извънредната имъ важность за успѣшното водене на борбата.

2. Тъй като голѣма часть отъ войницитѣ трѣбва да стои въ окопитѣ, не виждамъ да се взиматъ сериозни мѣрки, щото окопа едноврѣменно да служи като прикритие и като завѣтно жилище.

3. Не виждамъ така сѫщо да сѫ взети сериозни мѣрки за маскиране съ шума разнитѣ артилерийски паркове, ракли, обози и пр. срѣщу наблюдение отъ аероплани.

4. Още забѣлѣзвамъ безъ разборно стърчене на войници по позициитѣ, особенно въ тила, което безусловно запрѣщавамъ.

5. Никждѣ не виждамъ грижа за построяване подслони за конетѣ и добитъка, а между това врѣмето почва да става все повече и повече студено.

6. При наблюдателнитѣ пунктове много пжти забѣлѣзахъ ординарци, които пристигатъ съ донесение, да се явяватъ до самия началникъ и да издаватъ мѣстоположението на началнита. Да се обърне вниманието на всички, че подобни стърчения и небрѣжность могатъ да иматъ твърдѣ лоши послѣдствия.

7. Палаткитѣ на щабоветѣ трѣбва да бѫдатъ непрѣмѣнно прикрити отъ погледитѣ отъ къмъ неприятелската позиция, макаръ и да не сѫ изложени на неприятелски огънь, поради далѣчно разстояние. № 1654. 7.XI.915 г.

Между това прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното

Началникътъ на лѣвия подучастъкъ, майоръ Митушевъ, съ донесение № 80 отъ 6-й того, 7 ч. сл. пл., донася, че:

1. Противникътъ се е разположилъ по роти на биваци задъ височитѣ сѣверо-западно отъ с. Корешница, като съ 2 взвода заемалъ височата сѣверно отъ сѫщото село Корешница.

2. Забѣлѣзвало се е постоянно движение отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ на дѣсния и обратно на войници посрѣдствомъ единъ салъ, събиращъ 30 — 40 души.

3. Забѣлѣзвало се прѣнасянето на добитъкъ и хора отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ къмъ дѣсния при Демиркапу. № 114. 7.XI.15 г. 10 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, 11-а дивизия Полковникъ Колевъ.

Да н ка на 7-а дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Вчера, 6-й ноември, нашитѣ прѣдни части заеха селата Ибирли и Человѣцъ, като сж убили единъ французки поручикъ, ранили нѣколко войника и взели нѣколко бинокли, патрони и др. Задъ височитѣ, сѣверо-западно отъ с. Корешница, противникътъ се е разположилъ на бивакъ по ротно, който се охранявалъ отъ два взвода разположени сѣверно отъ с. Корешница. Забѣлѣзано е постоянно прѣминаване съ салъ на групи отъ 30-40 души отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и обратно при с. Корешница. При Демиркапу французитѣ прѣхвърляли хора и добитъкъ отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. 3137. 7.XI.915 г. 12 ч. 20 м. сл. пл. Позиция Пелелище.

Н-къ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

Дивизионниятъ инженеръ, подполковнитъ Иотовъ, комуго е повѣрено организирането отбраната на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, повече отъ 7 дена стои въ Вашия участъкъ. Разпоредете, подполковникъ Иотовъ да привършите по-скоро работата при Васъ, слѣдъ което да доде въ участъка на полковникъ Георгиевъ, дѣто се има голѣма нужда отъ него. Прѣдварително да се яви въ щаба на 7-а дивизия. Съобщете подполковникъ Иотову, че при щаба на 7-а дивизия има неизползувани още 400 връзки бодливъ телъ. По заповѣдь. 250. 7.XI.915 год.

Н-къ щаба на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Сирмановъ.

Командующи армията намира, че противникътъ се разпространява съ малки части безпрѣпятствено прѣдъ очитѣ на цѣлата Ви дивизия. Защо се допуска това? Вземете енергични мѣрки за да се прѣкрати подобно движение на противника по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. 254. 7.XI.915 г. 11 ч. пр. пл.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Началнику 7-а Рилска дивизия. позиция при Криволакъ.

На № 254. Съгласно заповѣдьта по дивизията № 4 отъ 31-й октомврий, участъка отъ висота 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ прѣзъ кота 750 до с. Гарванъ трѣбваше да се заеме на 3-й ноември. Съгласно заповѣдьта по 7-а дивизия № 12, частитѣ, насочени за заемане горния участъкъ, на 3 й ноември се съсрѣдоточиха южно отъ с. Гарванъ, за да се осигури успѣха на атаката на Криволашката позиция. На 4-й ноември, поради отлагане на заповѣдьта Ви за атакатъ на Криволакъ и въ очакване да се получи заповѣдь за дѣйствие, частитѣ останаха на мѣстата си. На 5-й ноември, 5-й Македонски полкъ, потегли да заеме опрѣдѣления му участъкъ съ заповѣдь по дивизията № 6, която е потвърждение на заповѣдь № 4. На 6-й ноември прѣднитѣ части отъ тоя полкъ сж достигнали и заели висота 4 клм. южно отъ кота 750, с. Кошарка, с. Ибирли, с. Человѣцъ. Неприятелскитѣ двѣ дружини, за които Ви донесохъ, не сж допуснати да минатъ по на сѣверъ отъ висотата на 1 клм. сѣверно отъ с. Корешница. Както донесохъ, тия неприятелски части сж се промъкнали по пжтеката непосрѣдствено до брѣга на р. Вардаръ, въ единъ моментъ, когато частитѣ на дивизията бѣха насочени срѣщу Пепелище и не бѣха заели опрѣдѣленитѣ имъ мѣста. № 3114. 7.XI.915 год. 4 ч. 10 м. сл. пл. Позиция Пепелище.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

3132. За сега дружината отъ 5-й Македонски полкъ не може да се върне. Щомъ мѣстностьта е чисто планинска, нѣма нужда да се оставатъ толкова голѣми маневрени войски събрани на едно мѣсто. Съ тѣхъ би могло да се засилятъ частитѣ насочени въ главнитѣ посоки за да бѫдатъ по самостоятелни, като имъ се дадатъ подробни инструкции за взамно съдѣйствие. Що се касае до планинската батарея, ще се даде при първа възможность, обаче, извѣстно е, че въ тоя моментъ не разполагаме съ такава. 248. 6.XI.915 год. 9. ч. сл. пл. Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия, позиция при Криволакъ.

На № 248. Съгласно устната Ви заповѣдь, въ маневрени войски назначихъ 6 й пѣх. Македонски полкъ по 2 съображения: 1. за да може тоя полкъ да си почине до изучването на позицията отъ с. Гарванъ прѣзъ с. Дамянъ до кота 1000 сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ. 2. Съ часть отъ него и съ мѣстното население да се укрѣпи сжщата позиция. Този полкъ държа въ маневрени войски още и за това, защото, когато издадохъ заповѣдь по дивизията № 4, не бѣше още установено дали срѣщу Криволакъ нѣма да се прѣдприематъ активни дѣйствия. Отъ телеграмата Ви № 248 заключавамъ, че укрѣпяването на упоменатата позиция не е нуждно. Моля да ми се отговори по тоя въпросъ. Тази зарань разпоредихъ дивизионниятъ инженеръ и една дружина отъ 6-й полкъ да пристжпятъ утрѣ къмъ укрѣпяването на сжщата позиция. 3140. 7.XI.915 год. 4 ч. 10 м. сл. пл. Позиция Пепелище.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Днесъ ще дойде въ щаба на 7-а дивизия заведующи инженерната часть на армията, полковникъ Добревски. Заповѣдайте на дивизионния Ви инженеръ, подполковникъ Иотовъ, да се яви още днесъ въ щаба на дивизията, за да се срѣщне съ полковникъ Добревски. Подполковникъ Иотовъ да вземе съ себе си крокитѣ въ мѣрка 1 : 50,000 за изв ршенитѣ фортификационни работи. 255. 7.XI.915 год.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Б ъ р з о.

До началника на 7-а дивизия, позиция при Криволакъ.

На № 255 и 250. Съ прѣдписание № 1653 тази сутринь възложихъ подполковнику Иотову, да рекогноспира, изучи и състави планъ за укрѣпяването на участъка отъ позицията отъ с. Гарванъ прѣзъ с. с. Долна и Горна-Вращица до кота 1000. Моля съобщете ми да отмѣня ли това прѣдписание и да изпратя подполковникъ Иотова въ щаба на повѣрената Ви дивизия, или да продължи възложената му работа, защото въ свръзка съ това е и разпореждането ми за заминаването на една дружина отъ 6-й полкъ, за укрѣпяване на сжщата позиция. 3139. 7-й ноември 1915 год. 3 ч. 50 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ на 11- дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Подполковникъ Иотовъ е при Васъ отъ недѣля, а отъ телеграмата Ви № 3139 се вижда, че той чакъ сега ще отива на участъка Гарванъ — кота 1000. Да се донесе, кой участъкъ до сега подполковникъ Иотовъ е обиколилъ. като прѣдстави нагледно участъка съ нанесени фортификационни постройки, които той е наредилъ да се правятъ. Подполковникъ Иотовъ да се яви въ щаба на 7-а дивизия, понеже участъкътъ при Криволакъ е повеженъ. Участъкътъ Гарванъ — кота 1000 да се рекогносцира отъ офицеръ отъ Генералния шабъ съ пионеръ ротенъ командиръ и почне работата до завръщането на Иотовъ. 266. 7.XI.915 г. 8 ч. 35 м. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Командирътъ на 2-й п. Македонски полкъ съ донесение отъ днешна дата 8 ч. 20 м. пр. пл. донася, че вчера отъ Неготинъ сж пристигнали 2 ескадрона и се спрѣли на бивакъ въ с. Криволакъ.

Началникътъ на лѣвия подучастъкъ, майоръ Митушевъ, съ днешна дата 7 ч. пр. пл. донася:

1. Село Воишанци чисто отъ противникъ, а окопитѣ около Бистренци заети съ слаби части.

2. Двѣтѣ неприятелски дружини при с, Корешница се държали пасивно и сж вземали само мѣрки за собствена охрана.

3. Турче заловено отъ нашъ разѣздъ заявило, че всичкиятъ добитъкъ отъ селата Корешница, Бистренци и Воишанци е билъ откаранъ отъ французитѣ.

4. Прѣнасянето на хората и добитъка отъ лѣвия брѣгъ на дѣсния ставало посрѣдствомъ 2 лодки, отъ които една моторна.

Това прѣнасяне е продължавало снощи цѣ а нощь съ малко прѣкъсване отъ 0 ч. до 1 ч. пр. пл., днешна дата.

5. Прѣзъ течение на нощьта сж минали въ двѣтѣ посоки по 3 трена, безъ никаква свѣтлина и сигнали. № 115. 7.XI.915 г. 2 ч. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До командира на 1-а бригада.

На № 115. Разпоредете с. Воишанци да се заеме отъ една отбранителна застава, която да се укрѣпи добрѣ, за да не страда отъ артилерийски огънь отъ с. Дуброва. Сжщата застава да постави постове при брѣга на р. Вардаръ и за собствено охранение, които сжщо да се окопаятъ, 3143. 7.XI.915 г. 4 ч. 10 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ к-ра на 5-й Македон. полкъ, отъ прѣвала на пжтя Конче — Градецъ.

До к-ра на 3-а бригада, на сѣдловината южно отъ с. Гарванъ.

Тая сутринь изпратихъ офицерски патраулъ съ задача да узнае, заета ли е отъ противника височината сѣверно отъ Градецъ. Пжтищата продължавамъ да поправямъ; съ окопитѣ постепенно напрѣдъ се подавамъ. Командира на 1-а дружина ми донася отъ тая сутринь, че вчера офицерскиятъ патраулъ на юначния подпоручикъ Петровъ ималъ прѣстрѣлка съ французки офицерски патраулъ, отъ когото убилъ единъ поручикъ (Пенотъ отъ 242 полкъ), 2 войника и 8 ранилъ, безъ загуби за себе. Срѣщата станала на гребена източно отъ Ибирли.

Командирътъ на 8-а рота донася, че нощесъ разузналъ мѣстностьта между рѣката що тече прѣзъ с. Кошарка и с. Человѣцъ, Противникъ не забѣлѣзалъ. Человѣцъ, току що било обрано и запалено. Нѣмало ни единъ мѣстенъ житель. Отъ близо наблюдавалъ често движение на товарни тренове. Противниковъ лагеръ забѣлѣзалъ юго-западно отъ гара Демиркапу и нѣколко постове по ж.-п. линия. Прѣдписахъ командиру 3-а рота бързо да заеме Гърбавата височина, отъ дѣто противника може да се фланкира чакъ отъ разположението на 8-а рота. Поради извънреднитѣ трудности по прѣхраната на полка, моля убѣдително: 3-а дружина или да се присъедини къмъ полка, или да се храни отъ оня полкъ, къмъ когото е прѣдадена сега. Чакамъ окопно сѣчиво, безъ което работата върви бавно. № 78. 7.XI.915 г. 2 ч. 55 м. сл. пл.

Подполковникъ Дрангловъ.

До командиритѣ на 1-а и 3-а бригади отъ 11-а дивизия.

Съ цѣль да се прочисти лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ неприятеля командирътъ на 1-а бригада да разпореди, дружината на майоръ Марковъ да се насочи къмъ с. Липа, отъ дѣто заедно съ дружината на майоръ Митушевъ да заематъ селата Воишанци, Бистренци и Дубляно. Слѣдъ заемането на тия села да се оставатъ въ тѣхъ отбранителни застави, а подржжкитѣ имъ да се окопаятъ по височинитѣ непосрѣдствено сѣверно отъ сжщитѣ села. Постоветѣ по самия брѣгъ да се окопаятъ и да не пропущатъ минаването на неприятеля отъ дѣсния не лѣвия брѣгъ. Това прѣдприятие да се извърши слѣдъ прѣдварително щателно направена рекогносцировка. За единство на дѣйствията командира на 1-а бригада да назначи общъ началникъ, командира на 2-й полкъ, подполковникъ Дагарадиновъ. Командиръ на 3-а бригада да съдѣйствува съ своитѣ части отъ къмъ Ибирли на тия дѣйствия. 3142. 7.XI.915 г. 4 ч. 10 м. сл. пл. Позиция Пепелище.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3142 и 3143. Въ изпълнение оперативната заповѣдь на дивизията № 6 отдадохъ изпратенитѣ заповѣдь по бригадата № 13 и наредба № 12 съ цѣль: 1. Слѣдъ пристигането на дружината на майоръ Марковъ да нѣма разбъркване на части отъ единия полкъ съ части отъ другия полкъ; 2. Да създамъ по-благоприятни домакински условия на полковетѣ и 3. Да дамъ възможность на дружината на майоръ Митушевъ да си почине, защото отъ пристигането на бригадата на тази позиция до днесъ, тя не е смѣнена отъ първата линия, по нѣмане на възможность. По изпълнение на телефонограмитѣ подъ № № 3142 и 3143 ще разпореда с. Воишанци да се разузнава съ патраули до заемане на участъка споредъ оперативната ми заповѣдь № 13, слѣдъ което ще разпореда селото да се заеме отъ 2-и Македонски полкъ съ отбранителна застава. Селото Бистренци, обаче, понеже не влиза въ участъка на повѣрената ми бригада, моля разпореждането Ви да бжде заето отъ 3-а бригада. № 258, 7.XI.915 г. Позиция сѣв. отъ с. Пепелище.

К-ръ на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Заповѣдъ по 1-а бригада отъ 11-а п Македонска дивизия.

Оперативна. № 13.

Щабъ позиция сѣверно отъ с. Пепелище. 7.XI.915 г. 11 ч. пр. пл.

Карта 1:210.000.

§ 1. Противникътъ (англо-французи) въ съставъ около 3 дивизии съ артилерия е съсрѣдоточенъ главно въ двѣ групи: първата въ Кавадарския районъ отъ около една дивизия пѣхота, единъ артилерийски полкъ и два ескадрона съ фронтъ по р. Карасу и на сѣверъ на Криволашката позиция; втората група отъ около 2 дивизии — въ района с. Валандово — с. Удово.

Срѣщу Криволакъ противника се държи съвършенно пасивно на укрѣпената си позиция.

Въ дѣсно отъ насъ, 2-й п. Искърски полкъ съ артилерия, подъ командата на полковникъ Георгиевъ Р., заема участъка отъ устието на р. Брѣгалница до с. Шехоба, изключително.

На нашата дивизия е възложена задача да отбранява участъка отъ с. Шехоба до височата 4 клм. южно отъ с. Долни-Липовикъ, при което 3-а бригада заема въ лѣво отъ насъ, отъ височинитѣ юго-източно отъ с. Каланево до къмъ с. Градецъ.

§ 2. На повѣрената ми бригада съ прѣдаденитѣ къмъ нея части се възлага задача да заеме участъка отъ с. Шехоба включително до сѣдловината южно отъ с. Гарванъ до общия долъ непосрѣдствено и западно отъ с. Каланево, който раздѣля Серка планина отъ Верига Градецъ планина и се свършва източно отъ с. Воишанци включително, и да не позволи на противника да прѣхвърля части, особено артилерия, на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и да прѣвозва войски по желѣзницата, а въ случай на настжпление отъ страна на противника, да го задържи на укрѣпената позация на Серка планина.

За което:

Дѣсенъ подучастъкъ.

Полковникъ Мурджевъ.

Отъ 1-й Мал. полкъ 2 др. и 2 карт.
„ 7-й арт. п. — 2 с. с. батареи.
„ 8-о не с. с. арт. отд. — 2 не скорострѣлни батареи.
„ 11-а пион. друж. — 2 взвода.
„ 3-й к. полкъ — 4 конника.

Всичко: 2 др., 2 карт., 2 с. с., 2 не с. с. бат., 2 взвода пионери и 4 конника.

Да заеме участъка отъ с. Шехоба включително до с. Пещерница включително, да не позволи на противника да прѣхвърля части на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и да прѣвозва войски по желѣзницата, а въ случай на настжпление отъ страна на противника да го задържи на укрѣпената позиция на Серка планина.

Да подържа свръзка въ дѣсно съ войскитѣ на полковникъ Георгиевъ и въ лѣво съ нашия лѣвъ подучастъкъ.

Да продължи укрѣпяванто на избраната позиция.

Лѣвъ подучастъкъ.

Подполковникъ Дагарадиновъ.

Отъ 2-й Мак. полкъ 2 др. и 1 карт.
„ 11-о не с. с. арт. отд. 2 батар.
„ 11-а пион. дружина — 1 взводъ
„ 3-й коненъ полкъ 6 конника.

Всичко: 2 др., 1 карт., 2 не с. с. батареи, 1 взводъ пионери и 6 конника.

Да заеме участъка отъ с. Пещерница изключително до общия долъ непосрѣдствено и западно отъ село Каланево, включително височитѣ с. и. отъ с. Воишанци и не позволи на противника да прѣхвърля части на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и да прѣвозва войски по желѣзницата, а въ случай на настжпление отъ страна на противника да го задържи на укрѣпената позиция на Серка планина.

Да подържа свръзка съ войскитѣ на полковникъ Протогеровъ въ лѣво отъ насъ по височинитѣ юго-източно отъ с. Каланево и въ дѣсно съ нашия дѣсенъ подучастъкъ.

Да продължи укрѣпяването на избраната позиция.

Участъкова подкрѣпа.

Отъ 1-й Мак. полкъ 1 дружина.
„ 2-й „ 1 дружина.
„ 8-о не с. с. арт. отд. 1 бат.

Всичко: 2 дружини и 1 батарея.

Да застанатъ задъ подучастъцитѣ на полковетѣ си на указанитѣ отъ менъ мѣста, въ мое разпореждане.

§ 3. Главенъ прѣвързоченъ пунктъ. 1-о отдѣление отъ 11-й дивизионенъ лазаретъ да остане на досегашното си мѣсто, южно отъ село Лѣсковица.

§ 4. Парковитѣ взводове на 1-й и 2-й п. Македонски полкове и на 8-о и 11-о не с. с. артилерийски отдѣления сж въ с. Лѣсковица, а на 2-о с. с. арт. отдѣление — на пжтя между гр Щипъ и с. Балталия.

§ 5, Инженерниятъ паркъ се установява въ с. Гарванъ, гдѣто ще устрои майсторска за поправка на иструменти.

§ 6. Огнестрѣлниятъ паркъ ще се прѣмѣсти въ с. Доляни.

§ 7. 1-а полска болница и санитарния паркъ ще се прѣмѣстятъ въ с. Лѣсковица.

§ 8. Военния сждъ и полицейския полуескадронъ ще се намиратъ въ с. Гарванъ.

§ 9. Дивизионната поща, дивизионного интендантство, ветеринарната лѣчебница и продоволствениятъ транспортъ ще останатъ въ гр. Щипъ, като очередниятъ ешалонъ отъ дивизионния транспортъ всѣка вечерь ще пристига въ с. Лѣсковица.

§ 10. Щабътъ на бригадата ще остане на досегашното си мѣсто, 3 клм. сѣверно отъ с. Пепелище.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.
Н-къ щаба на бригадата, Майоръ Стрѣзовъ.

Наредба по 1-а брагада отъ 11-а Македонска дивизия.

№ 12.

7-й ноември 1915 година. Позиция, сѣверно отъ с. Пепелище.

Карта 1:210,000.

Командира на бригадата заповѣда:

§ 1. Да се дадатъ слѣднитѣ разяснения по изпълнението на оперативната заповѣдь по бригадата № 13 отъ днешно число.

1. Смѣняването и заемането на участъцитѣ споредъ горѣпоменатата заповѣдь да почне на 8-й того слѣдъ смръкване и да се свърши на 9-й того до вечерьта;

2. Подучастъцитѣ да се заематъ отъ по една дружина отъ всѣки полкъ. Всѣки подучастъкъ да има по една дружина подръжка, която раздѣлена на по двѣ роти, да застане на закрити мѣста задъ първата линия, по указанието на командиритѣ на полковетѣ;

3. Участъковата подръжка, по една дружина отъ всѣки полкъ, която ще бжде въ разпореждането на командира на бригадата, да застане задъ всѣки подучастъкъ както слѣдва:

а. Дружината отъ 1-й п. Македонски полкъ да застане половинъ клм. юго-западно отъ бивака на щаба на бригадата.

б. Дружината отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ да застане 1 клм. сѣверо-западно отъ село Брусникъ.

4. Смѣняването на дружинитѣ да става прѣзъ три дни по разпореждането на командиритѣ на полковетѣ. Реда на смѣняването: прѣдната линия се смѣнява съ дружината отъ втора линия — полковата подръжка. Втората линия ще се заеме отъ дружината въ трета линия. Смѣнената дружина отъ 1 а линия ще заеме мѣстото на дружината отъ 3-а линия — участъковата подръжка. Картечнитѣ роти да се държатъ въ втора линия — при една отъ полковитѣ подръжки.

ЗАБѢЛѢЖКА. Заемането по дружинно се прави съ цѣль да може и дружинитѣ отъ втора и трета линия да се дадатъ по голѣми домакински удобства и да ока три смѣни за всѣки полкъ.

5. Командиритѣ на полковетѣ да разпоредятъ да се направятъ постоянни землянки, подобрѣни палатки, или огнища, за да се запази здравето на войницитѣ отъ лошо врѣме.

6. Командиритѣ на полковетѣ да влѣзатъ въ споразумѣние относително начина и реда за смѣняването и заемането на подучастъцитѣ.

7. Укрѣпяването на главната отбранителна линия ще става съ дружинитѣ отъ сѫщитѣ полкове, оставени като участъкова подръжка задъ съответнитѣ подучастъци.

8. Разпоредено е дружината на майоръ Марковъ, която идва отъ Кончевската планина, да се насочи къмъ с. Брусникъ, за да влѣзе въ участъка на полка си.

9. Батареята отъ участъковата подръжка се намира въ очаквателна позиция на гребена сѣверо-източно отъ с. Патрикъ.

10. Щабоветѣ на полковетѣ да се свържатъ съ щаба на бригадата, като телефоннитѣ жици минатъ прѣзъ мѣсторазположението на дружинитѣ назначени въ участъкова подръжка.

§ 2. Нѣкои отъ началницитѣ изпращатъ въ щаба на бригадата дълги донесения, като телефонирать цѣли прѣписи отъ донесения направени до тѣхъ отъ подчиненитѣ имъ съ излишни за щаба на бригадата подробности. Прѣдлага се въ бѫдаще събранитѣ свѣдѣния да се обработватъ, като въ щаба на бригадата по телефона да се донася само сѫществено, кратко, ясно и категорично. Телефонограмитѣ безъ нужда да нѣматъ повече отъ 50 – 60 думи.

Нкъ щаба на бригадата, отъ Генер. щабъ, Майоръ Стрѣзовъ.

До командира на 1-а бригада, позиция при Пепелище.

Въ оперативна заповѣдь № 13 по бригадата Ви, тактическата сѫщина е прѣдадена малко не точна и може да въведе подчиненитѣ Ви въ искушение да напуснатъ заеманитѣ отъ прѣднитѣ части позиции прѣждеврѣменно и даже прѣдъ по-слабо неприятелско настѫпление. Това произтича отъ вмъкване въ § 2, на края фразата: „въ случай на настѫпление на противника да го задържи на укрѣпената позиция на Сѣрка планина", която фраза въ заповѣдитѣ по дивизията № № 4 и 6 я нѣма по сѫщитѣ съображения. За избѣгване на недоразумѣние заповѣдвамъ на досегашнитѣ пѣхотни позиции, които се заематъ отъ прѣднитѣ части, да се гледа, като на прѣдни упорни пунктове и като прѣдни упорни пунктове да се отбраняватъ, като на тѣхъ борбата се води упорито. Тия части трѣбва да иматъ непрѣмѣнно картечници и да бѫдатъ поддържани съ интензивенъ артилерийски огънь. Освѣнъ това, главната позиция, на която бригадата Ви ще води упорито борбата, трѣбва да се опрѣдѣли точно, а не съ думитѣ: „Сѣрка планина". Въ случая не намирамъ грѣша отъ Ваша страна, зящото може би това е произлѣзло отъ липсата на подробни указания въ заповѣдьта по дивизията. 3146. 7.XI. 1915 год 8 ч. 7 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Нкъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Положението неизмѣнно. Чуватъ се рѣдки артилерийски изтрѣли къмъ р. Карасу. № 116. 7.XI.915 год. 4 ч. 45 м. сл. пл.

Кръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Деньтъ прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. Имаше рѣдка артилерийска прѣстрѣлка въ участъка срѣщу Пепелище. Село Воишанци е очистено отъ противника. При с. Бистренци сѫ забѣлѣзани малки части, окопани. Двѣтѣ неприятелски дружини, при с. Корешница, се държатъ пасивно и сѫ взели само мѣрки за собственото си охранение. Прѣзъ нощьта, на 6-й срѣщу 7-й ноемрий, двѣ лодки, отъ които едната моторна, сѫ прѣнасяли хора и добитъкъ отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ при сѫщото село. На 6-й ноември, офицерскиятъ патраулъ на подпоручикъ Петровъ се е срѣщналъ източно отъ Ибирли съ неприятелски офицерски патраулъ и убилъ единъ поручикъ отъ 242 полкъ и два войника и ранилъ 8 души безъ никакви жертви отъ наша страна. Село Человѣцъ е било запалено и изпразнено отъ неприятеля.

Нкъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада.

Донесете при какви обстоятелства и какъ е станала срѣщата между офицерскитѣ патраули. Убититѣ французи погребани ли сѫ и отъ кого. Какъ е установено, че раненитѣ сѫ 8 души. Какви трофеи сѫ взети и гдѣ сѫ тѣ. 3145. 7.XI.915 год. 4 ч. 45 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Нкъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ,

По донесения отъ конницата и командира на 5-й полкъ се уяснява, че противникътъ е заелъ с. Корешница съ единъ — два взвода; с. Бистренци — една рота. Между Бистренци и Корешница има на три мѣста бивакъ край лѣвия брѣгъ на Вардара за около 2 — 3 дружини. Селата Кошарка и Ибирли сѫ изчистени отъ противника. Изпратени сѫ части за заемане на Человѣцъ и офицерски патраулъ къмъ Градецъ. По цѣлата линия се търси тѣсенъ контактъ съ противника. На дъсния флангъ той вече се установи. Убитиятъ при с. Ибирли офицеръ е отъ 17-а рота на 242 полкъ. Убити сѫ тамъ французи и 5 — 6 ранени. У насъ загуби нѣма. Отличилъ се е поручикъ Петровъ. Отъ с. Ибирли сѫ забѣлѣзани често движения на товарни тренове и лагеръ юго-западно отъ Демиркапу. Разпоредихъ за провѣрката на тия свѣдѣния. Френскиятъ офицеръ, се вижда по негово писмо, че е билъ на Галиполи. Той и другъ единъ офицеръ отъ 18-а рота сѫ били изпратени да разузнаватъ височинитѣ сѣверно отъ Ибирли и Бистренци. № 146. 7 XI.915 год. 4 ч. 15 м. сл. пл.

Кръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Командиръ̀тъ на 5-й Македонски полкъ ми донася, че пѫтя Конче — Градецъ до билото билъ поправенъ и пригоденъ за движение на полска артилерия. Той моли да му се изпрати такава. Желателно е изпращането на артилерия и въ лѣвия участъкъ на майоръ Митушевъ, споредъ доклада на майоръ Димитровъ, за обстрѣлване на неприятелския лагеръ между селата Корешница и Дубляно.

Отъ 1-а дружина на 5-й Македонски полкъ изпратени сѫ: 1-а рота къмъ Ибирли, 2-а рота къмъ Человѣцъ и 3-а рота къмъ Кошарка. Вслѣдствие на което да се смѣнятъ ротитѣ на майоръ Митушевъ е абсолютно невъзможно, до като не пристигне дружината на майоръ Робева.

При разпокѫсаностьта на 5-й полкъ и отдалѣчението му отъ гр. Щипъ прѣхранването му е извънредно трудно и ще насѫпи неминуемъ гладъ, ако не се организира възможно по-скоро съ дивизионния транспортъ подвозъ до с. Трѣскавецъ.

Поради извънредноститѣ трудности по прѣхраната на полка, моля убѣдително, 3-а дружина на майоръ Робевъ или да се присъедини къмъ полка си, или пъкъ да се храни отъ оня полкъ, къмъ когото е прѣдадена сега. № 147. 7.XI.915 г. 5 ч. сл. пл.

Кръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Необходимо е да се попрѣчи на противника да се разпространява по лѣвия брѣгъ на Вардара между с. Дуброва и ст. Демиркапу. Вземете най-енергични мѣрки за унищожението на противника, който сега се намира между тия два пункта. Въ подържка на пѣхотнитѣ части, които ще дѣйствуватъ въ тази посока, се изпраща едно планинско орждие съ 200 снаряда. Прѣдъ видъ малкото количество снаряди, орждието трѣбва да стрѣля изключително само по най-важни цѣли. За прѣхранване на хората и конетѣ отъ орждието, послѣднитѣ да се зачислятъ на доволствие при нѣкоя строева часть. Сега орждието тръгва за къмъ щаба Ви. № 259. 7.XI.915 г. 2 ч. 15 м. сл. пл. Позиция южно отъ с. Топликъ.

Нкъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Отъ кра на 5-й Македонски полкъ, прѣвала на пѫтя Конче – Градецъ.

До кра на 3-а бригада, сѣдловината южно отъ с. Гарванъ.

№ 80. 7.XI.915 г. 8 ч. 10 м. сл. пл.

Подпоручикъ Божковъ, началникъ на офицерския патраулъ, ми донасл, че височината сѣверно отъ Градецъ е била заета отъ неприятелски постъ; окопи не е имало. Гърбатата височина, която мѣстното население дума „Вардаръ", е била на южния й край окопана; имало бараки и забѣлѣзвало се оживено движение. Окопитѣ на тая височина видохъ лично отъ заставата на 8-а рота. Утрѣ сутриньта изпращамъ офицерски патраулъ, който да разузнае, какви сили заематъ височината сѣверно отъ Градецъ и, ако може, да залови плѣнници. Подполковникъ Дрангоръ.

До кра на 1-а бригада.

Разпоредете утрѣ. 8-й XI, подполковникъ Дагарадиновъ да бѫде въ 9 ч. пр. пл. при щаба Ви, гдѣто ще дойда да му дамъ указания по възложената му задача. 3147. 7.XI.915 г. 9 ч. 15 м. сл. пл. Позиция при Пепелище.

Нкъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ донесението Ви се вижда, че Вашето положение е много изгодно, за да се плѣнятъ 2 неприятелски дружини, разположени на бивакъ около с. Корешница, обградени отъ всички страни съ наши части и задъ гърба на които се намира р. Вардаръ, която е непроходима въ бродъ. Ще бжде много добрѣ, ако успѣете въ прѣдприятието и плѣните тия дружини. Дѣ е щаба на 11-а дивизия, понеже ни е извѣстно, че той се намира сѣверно отъ Брусникъ, а телеграмитѣ Ви се получаватъ отъ с. Пепелище. 263. 7.XI.15 г. 7 ч. 30 м. сл. пл. Щаба позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

На тая телеграма слѣдния день отговорихъ слѣдното:

263 Щабътъ се намира на 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница по картата. Въ дѣйствителность с. Пещерница по картата е с. Брусникъ на мѣстността и обратно. За блокирането на противника и за развиване дѣйствия срѣщу него сж взети мѣрки наврѣме. 3150. 8.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Н-ку 11-а Македонска дивизия. Копие командиру 3-а бригада.

Командирътъ на 2-й п. Македонски полкъ съ днешна дата, 9 ч. сл. пл. донася, че отъ Неготинъ къмъ гарата сж слѣзли около 100 праздни кола, а отъ гарата къмъ Неготинъ сж отишли около 20 товарни кола къмъ 5 ч. сл. пл. Трень прѣзъ цѣлия день не е дохождалъ. Началникътъ на лѣвия подучастъкъ, майоръ Митушевъ, сжщо съ днешна дата, 7 ч. пр. пл. донася: 1. Вчера единъ патраулъ отъ 11-а рота съзмѣстно съ такъвъ отъ 1-а рота 5-й п. Македонски полкъ сж разбили една разузнавателна непиятелска команда отъ 50 — 60 души, като отъ страна на противника паднали убити единъ французки офицеръ и нѣколко долни чинове, като послѣднитѣ успѣли да избѣгнатъ, а трупа на офицера е останалъ въ наши ржцѣ. Бинокла, дневника и други книжа, както и паритѣ му 200 — 300 лв. били прибрани отъ войницитѣ на 5-й Македонски полкъ. 2. Изпратеният къмъ с. Воишанци патраулъ е скжсалъ телеф. жица на самия лѣвъ брѣгъ на р. Вардаръ. 3. Забѣлѣзало се е движение на пѣхота по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ отъ Кризолакъ за Демиркапу. Слѣдъ пѣхотата се движелъ и обозъ. № 119. 7.XI.1915 год. 10 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Колевъ.

Отъ съсѣдитѣ въ дѣсно, 1-а бригада 5-а дивизия, прѣзъ деня получихъ слѣднитѣ телеграми:

Прѣдъ фронта на участъка прѣзъ нощьта бѣ спокойно. Вчера е забѣлѣзанъ новъ изкопанъ окопъ прѣдъ малката височина и прѣдъ фронта на голѣмата, който се свързва съ окопа, минаващъ прѣзъ сѣдловината; сжщо е забѣлѣзано, че се прави окопъ по юго-западнитѣ поли на височината съ коронката. Телената мрѣжа, която е прѣдъ окопа на сѣдловината, е увеличена съ 5 реда. На бивака прѣдъ кжщицата, която се намира на дѣсния брѣгъ на Вардаръ по посока на Неготинъ, забѣлѣзани сж много обозни кола, събрани на едно мѣсто. Къмъ 4 ч. сл. пл. е забѣлѣзано да се движатъ по посока на „Короната“ 4 — 5 запрѣжки. 10. Позиция Криволакъ. 7.XI.915 г. 5 ч. 45 м. пр. пл.

Прѣзъ деня мина спокойно. Противникътъ хвърли нѣколко бомби въ окопитѣ на 2-й полкъ. Контузенъ единъ пионеръ. Противникътъ съ лодки прѣхвърля отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ и обратно войски, материяли, коне и кола. Нужно е батареитѣ на 11-а дивизия, които могатъ да обстрѣлватъ тази позиция, да възпрѣпятствуватъ на подобно прѣхвърляне. 33. Позиция Криволакъ. 7.XI.1915 год. 5 ч. 35 м. сл. пл.

Къмъ № 33. Неприятелската батарея отъ дѣсния брѣгъ на Вардара е стрѣляла по батареята на майоръ Робевъ безъ резултати. Послѣдната е обстрѣлвала освѣнъ неприятелската батарея, но и разпръснала една рота работници, която работила пжтя къмъ Кория Християнъ за желѣзо-пжтния мостъ. Имало е прѣстрѣлка мѣжду ротитѣ отъ бойната часть при Мушанци съ неприятелски команди, движущи се къмъ моста. 34. 7.XI.15 г. 7 ч. 15 м. сл. пл.

А отъ 2-а Тракийска дивизия получихъ слѣднитѣ:

Къмъ 11 ч. 30 м. на фронта южно отъ с. Чепели нашитѣ окопи сж били обстрѣлвани съ пѣхотенъ и артилерийски огънь. Загуби нѣма. Останалиятъ фронтъ нощьта мина спокойно. Неприятелскитѣ огньове къмъ Злешово сж били увеличени. 2115. 7.XI.915 г. 11 ч. 40 м. пр. пл.

Къмъ с. Чепели размѣнени нѣколко артилерийски вистрѣли. По останалата часть отъ фронта деньтъ мина спокойно. Прѣзъ деня частитѣ продължиха разузнаването и усилването на позицията. Неприятелтъ продължава да се укрѣпява на платото юго-източно отъ с. Мемешли и мѣжду Орманли и Костурно. Забѣлѣзани биваци южно отъ Валандово и въ гората южно отъ с. Татарли. Голѣми огньове сж видени въ гората край Козлудере и това — що минава южно отъ Дюрлуоваси. 2548.7.XI.915 г. 9 ч. сл. пл.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня 4-а с. с. батарея е изстрѣляла 2 бризантни гранати; 6-а с. с. батарея — 1 шрапнелъ и 5 универсални снаряди; 8-о не с. с. отдѣление — 14 снаряда; 4-а батарея отъ 11-о не с. с. отдѣление — 11 гранати.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само 1-й п. Македонски полкъ — 1 раненъ.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея — на сжщата позиция съ сжщата задача.

8-й ноември.

Разпореждане за дѣйствия срѣщу село Корешница.

Слѣдъ полунощь на 7-й срѣщу 8-й ноември при бивака на щаба на дивизията пристигна с. с. планинско орждие, което началникътъ на 7-а Рилска дивизия бѣше изпратилъ да употрѣби въ подрѣжка на пѣхотнитѣ части, които ще дѣйствуватъ по посока на ст. Демиркапу и с. Воишанци. Разпоредихъ орждието да замине при нестроевия взводъ на 11-о не с. с. отдѣление, на сѣдловината, южно отъ село Гарванъ, за да си почине и се нахрани. Врѣмето прѣзъ деня бѣше добро, температурата — 3 градуса надъ нулата. По позицията владѣеше тишина. Сутриньта се получиха и изпратиха слѣднитѣ:

Нощьта мина спокойно. Къмъ противника нищо особенно. 8-й ноември 1915 год. 4 ч. 20 м. пр. пл. Позиция сѣверно отъ Пепелище.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Село Корешница противникътъ го заема съ около 2 взвода, с. Бистренци — съ една рота. Между Корешница и Бистренци има на три мѣста биваци. 3148. 8.XI.915 год. 5 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Височината сѣверно отъ Градецъ е заета отъ неприятелски постъ. Окопи нѣма. Гърбавата височина, западно отъ с. Кошарка, наречена „Вардаръ“, на южния си край е окопана. Забѣлѣзвали се бараки и усилено движение. По заповѣдь. 147. 8.XI.915 год. 5 ч. 7 м. пр. пл. Сѣдловина южно отъ с. Гарванъ.

Н-къ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Радевъ.

Отъ к-ра на 5-й Македонски полкъ — до к-ра на 3-а бригада.

Командирътъ на 1-а дружина донася отъ снощи (9 ч. сл. пл.), че днесъ щѣлъ да се ориентира за окончателното заемане постоветѣ. Отивамъ да се срѣщна съ него, за да ускоря заемането на участъка и смѣната на пограничната рота. Отъ самостоятелния патраулъ се установявало, че на дѣсния брѣгъ на Вардаръ имало двѣ дружини, а на лѣвия една, но гдѣ именно, не посочва. Населението отъ Ибирли бѣгало поради прѣстрѣлката. Свръзката между частитѣ отъ дѣсния ни участъкъ е трудна и бавна; донесение изпратено снощи въ 7 ч. 50 м. получихъ въ 6 ч. 30 м. пр. пл. тази сутринь. Отъ голѣма полза е връзката съ телефонъ, но жицата не стига. Изтъкваната причина обяснява забавата на срочнитѣ ми донесения. № 81. Прѣвала на пжтя отъ Конче за Градецъ. 8.XI.915 год. 7 ч. пр. пл.

Подполковникъ Дрангова.

Къмъ 8 ч. пр. пл. разпоредихъ да се прѣдупрѣди по телефона командира на 3-а бригада, полковникъ Протогеровъ, че трѣбва незабавно да потегли съ щаба си за бивака на щаба на 1-а бригада, дѣто къмъ 9½ ч. ще дамъ указания за прѣдстоящитѣ дѣйствия срѣщу неприятеля при с. Корешница. Къмъ 9 ч. до командира на 11-о не с. с. отдѣление прѣдписахъ слѣдното:

Орждието отъ 4-а планинска батарея се придава на доволствие къмъ Вашето отдѣление. Днесъ ще почива при нестроевия Ви взводъ южно отъ с. Гарванъ. Разпоредете да му се дава фуражъ и хлѣбъ. № 3149. 8.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

Въ сжщото врѣме съ началникъ щаба и адютанта, качихме се на конетѣ и заминахме за бивака на щаба на 1-а бригада, дѣто пристигнахме къмъ 9 ч. 45 м. пр. пл. Тукъ бѣше пристигналъ по-рано командирътъ на 2-й полкъ, подполковникъ Дагарадиновъ, а малко слѣдъ нашето пристигане, доде и командирътъ на 3-а бригада, полковникъ Протогеровъ. Обстановката въ тоя моментъ се очертаваше, както слѣдва:

1-а бригада отъ дивизията заемаше своя участъкъ. 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ, която до 5-й ноември заемаше Верига Градецъ планина, бѣше вече при полка си; 5-й п. Македонски полкъ бѣше заелъ участъка си отъ сѣдловината, южно отъ Гарванъ, до кота 750, а 6-й п. Македонски полкъ оставаше като маневрени войски задъ и между двата подучастъка. Една отъ дружинитѣ на тоя полкъ прѣдстоеше да укрѣпи позицията Гарванъ, Г. и Д. Вращица, висота 1000. Свѣдѣнията за неприятеля ясно установяваха, че той въ послѣднитѣ дни бѣше се доста раздвижилъ непосрѣдствено по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. Негови 2—3 дружини съ картечници, а вѣроятно и съ планински орждия, бѣха се установили при с. Корешница съ мѣрки за охранение къмъ сѣверъ и бѣха почнали да се окопаватъ. Единъ офицерски патраулъ отъ тия неприятелски дружини, даже има сблъскване съ нашъ офицерски патраулъ при с. Ибирли, като даде жертва собственния си началникъ — офицеръ. Мѣстността на истокъ отъ селата Липа и Воишанци изглеждаше да бжде още повече прѣсѣчена и трудно проходима, отколкото тая на западъ отъ сжщата линия. Пжтища за искарване на артилерия по посока на Липа и отъ тамъ къмъ Корешница нѣмаше, и въ кжсо врѣме не можеше да се очаква, че ще има. А между това, планинската артилерия въ участъка се прѣдставляваше само отъ едно орждие. Какви бѣха намѣренията на неприятеля, съсрѣдоточенъ около село Корешница, не се знаеше. Прѣхвърлянето на хора отъ единия на другия брѣгъ и изселването на населението показваше, че противникътъ замишлява нѣщо. При тия условия, вземайки ясно прѣдъ видъ обстоятелството, че мѣстността сѣверно отъ селата Дубляно, Корешница и Человѣцъ е силно планинска, безъ пжтища и неудобна за развиване дѣйствия въ широкъ размѣръ, азъ смѣтнахъ, че раздвижването на неприятеля тукъ се дължи може би повече на неговата грижа да запази своитѣ единствени съобщения до р. Вардаръ, отколкото на нѣкакви сериозни намѣрения. Вземайки прѣдъ видъ цѣлитѣ за постигане, които се възлагаха на дивизията, азъ заключихъ, че при тая обстановка очевидно нуждно е не само да се спре разпространяването на неприятеля по лѣвия брѣгъ, но, като се постигне това, нуждно е да се улови момента и да се отхвърли на другия брѣгъ на Вардара. Въ тоя редъ на мисли, които съставляваха прѣдметъ за изучвания миналия день, азъ обяснихъ на повиканитѣ офицери обстановката и задачата, която имъ прѣдстоеше да изпълняватъ. Дѣйствията трѣбваше да се развиятъ съгласно слѣднатa заповѣдь, която се отпечати слѣдъ пладнѣ:

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия

№ 7.

Позиция 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница, 8.XI.915 год. 10 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Неприятелтъ около 3 дружини съ картечници, а вѣроятно и съ планинска батарея, се е промъкналъ отъ с. Пепелище, прѣзъ с. Воишанци до с. Корешница, гдѣто се е установилъ, като е взелъ мѣрки за охранение и е почналъ да се окопава.

§ 2. Къмъ дивизията днесъ пристигна половинъ планинска с. с. батарея отъ 2-й планански артилерийски полкъ.

§ 3. За да не се даде на противника възможность да разшири своитѣ дѣйствия по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, заповѣдвамъ:

1. Участъцитѣ да продължаватъ изпълнението на даденитѣ имъ съ заповѣдь по дивизията № 6 задачи.

2. За усилване на лѣвия участъкъ, началникътъ на дѣсния участъкъ да изпрати още днесъ нескорострѣлната батарея, която се намира южно отъ с. Лѣсковица, прѣзъ с. Конче за в. 750 отъ „Верига Градецъ планина", а началникътъ на маневренитѣ войски — една дружина за сжщото мѣсто въ разпореждането както едната, така и другата, на началника на лѣвия участъкъ. За прикритие и подпомагане на батареята, командирътъ на 6-й пѣх. Македонски полкъ да назначи една рота, която да се срѣщне съ батареята, споредъ даденитѣ ми указания.

3. Полковникъ Протогеровъ, съгласно устнитѣ ми разпореждания, съ двѣ дружини отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ, една дружина отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ, една планинска с. с. полубатарея и съ частитѣ отъ дѣсния флангъ на участъка си, при съдѣйствието на 11-о не с. с. отдѣление отъ дѣсния участъкъ, да блокира неприятеля между селата Корешница и Бистренци и при удобенъ моментъ да го отхвърли въ рѣката. Полковникъ Протогеровъ да пристжпи къмъ изпълнение на тая задача на 10-й ноември, като има прѣдъ видъ, че плана на дѣйствията му трѣбва да легне на слѣднитѣ основи: грижлива рекогносцировка, послѣдователно заемане и закрѣпване на удобни позиции, най-грижливо прикриване на нашитѣ намѣрения, внезапно използуване на артилерийския огънь и внезапность на пѣхотнитѣ дѣйствия.

§ 4. Службитѣ и щаба на дивизията оставатъ по мѣстата си.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Дървиновъ.

Прѣзъ деня и на слѣдния день, 9 ноември, частитѣ трѣбваше да заематъ изходното си положение, а началницитѣ да рекогносцирать посокитѣ за дѣйствие и подстжпитѣ за приближаване до неприятеля. Слѣдъ обяснението на задачата и даване заповѣдьта, ние се раздѣлихме, и азъ съ началникъ щаба и адютанта, се върнахме въ бивака на щаба на дивизията. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

К-ру 5-й п. Македонски полкъ. Копие н-ку 11-а дивизия.

Слѣдъ прѣдварително щателно разузнаване, 2 дружини отъ 1-й пѣх. Македонски полкъ (майоритѣ Митушевъ и Марковъ) ще настжпятъ отъ с. Липа, за да изтикатъ противника и заематъ селата: Воишанци, Бистренци и

Дубляно. Съ ротата си при с. Ибирли съдѣйствувайте на това настжпление, като приковете противника прѣдъ Васъ. Запитахъ командира на 1-а бригада, кога ще стане тая атака. и ще Ви съобща този отговоръ допълнително. 146. 7.XI 915 год. 6 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

До командира на 3-а бригада.

Прѣдложете, Господинъ Полковникъ, капитанъ Панову отъ щаба на повѣрената Ви бригада да замине веднага по рекогносцировка и укрѣпяване на позицията на линията: с. Гарванъ, Долна и Горна Вращица, с. Дамианъ, кота 1000 сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ (карта 1:210,000). За укрѣпяването на позицията е назначена една дружина отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ и ще се използува най-широко по нареждане на дружинния командиръ мѣстното население: мжже, жени и дѣца съ инструментитѣ си. Задачата на капитанъ Пановъ е: 1. Да разпрѣдѣли позицията на участъци по ротно. 2. Да рекогносцира заедно съ офицеритѣ отъ сжщата дружина позицията. 3. Да даде на самото мѣсто упжтвания относително характера на фортификационнитѣ постройки, по отношение на които ще му бжде полезенъ пионерния офицеръ отъ назначената дружина, капитанъ Рашеевъ. По заповѣдь. № 3150. 8.XI,915 год. Позиция при Пепелище.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Дървиговъ.

Забѣлѣжка. Капитанъ Пановъ ще върши тая работа до пристигането на дивизионния инженеръ подполковникъ Йотовъ, който има врѣменно назначение въ 7-а дивизия.

Капитанъ Халачевъ.

Щаба на 2-а армия дава задача на повѣренитѣ ми войски:

1-о. Да държатъ противника въ туй положение на лѣвия брѣгъ, въ каквото го заварихме, и не му позволявать да прѣхвърля войски други.

2-о. Да бждемъ всѣки моментъ готови да се нахвърлимъ отгорѣ му и го отхвърлимъ на дѣсния брѣгъ на Вардара и

3-о. Да укрѣпимъ дадената линия за отбрана. Съобразно съ това и разположението на нашитѣ войски и тѣхната работа трѣбва да отговаря на тия три искания.

Споредъ това, намирамъ, че войскитѣ отъ първата линия трѣбва да се укрѣпяватъ на позициитѣ, които заематъ непосрѣдствено прѣдъ противника. Подръжкитѣ трѣбва да укрѣпяватъ първата отбранителна линия, като всички бждатъ готови при първо прѣдупрѣждение да заематъ мѣстата си за атака на противника. Намирамъ, че укрѣпяването на важнигѣ пунктове по Верига Градецъ, които запушватъ всички посоки къмъ Радовишъ, трѣбва да прѣдшествува укрѣпяването на линията Гврванъ, кота 1000, която ще бжде заета въ краенъ случай. Това укрѣпяване на Верига Градецъ ни дава възможность да се държимъ здраво съ 2-а дивизия, а сжщо и да бждемъ готови за изпълнението на задачата за атака на неприятеля, когато бжде заповѣдано.

Съобразно съ изложеното ще разпрѣдѣлите и войскитѣ отъ повѣрената Ви дивизия. 270. 8.XI.915 г. 9 ч. пр. пл. Щаба позиция източно отъ село Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия. Полковникъ Василевъ.

Съгласно телеграмата отъ щаба на 2-а армия № 1455 отъ 8-й того, основана на такава отъ щаба на дѣйствующата армия, изпратеното вчера планинско с. с. орждие и днесъ къмъ 7 ч. сл. пл. още едно такъво, разпоредете да се изпратятъ и двѣтѣ орждия при с. Человѣцъ, за да разрушатъ ж. — п. мостъ на р. Бошово. За направеното да се донесе. № 271. 8.XI.915 г. 12 ч. 30 м. сл. пладнѣ. Щабъ позиция с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия.

Разпоредете батареята, която се намира на прѣвала, южно отъ с. Лѣсковица, да замине прѣзъ селата Трѣскавецъ, Конче за в. 750 отъ Верига Градецъ планина, гдѣто да влѣзе въ състава на 3-а бригада. Батареята ще се придружава отъ една рота отъ 6-й полкъ. Командиръть на батареята да влѣзе въ връзка съ тая рота, която днесъ сл. пладнѣ ще се спустне при с. Гарванъ. Сжщата рота ще помага за изкачването на батареята до билото на Верига Градецъ планина. слѣдъ което тя ще се върне при

полка си. 3151. 8.XI.915 г. 2 ч. 45 м. сл. пл. 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 6-й пѣх. Македонски полкъ.

Разпоредете една Ваша рота да се спустне въ с. Гарванъ сега слѣдъ пладнѣ, за да придружава една полска не с. с. батарея отъ 8-о не с. с. отдѣление, която ще се спустнѣ прѣзъ с. Лѣсковица за с. Трѣскавецъ и нататъкъ за с. Конче и кота 750. Разпоредено е батарейниятъ командиръ да влѣзе въ свръзка съ ротата въ с. Гарванъ. Ротниятъ командиръ по телефона отъ щаба на 3-а бригада да влѣзе въ връзка чрѣзъ станция Лѣсковица съ батарейния командиръ. 3152.

Началникъ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада.

Разпоредете дружината отъ 6-й п. Македонски полкъ, която днесъ замина по укрѣпяване позицията прѣзъ с. с. Гор. и Долн. Вращица, Дамианъ и кота 1000, да се отправи къмъ с. Конче въ разпореждане на подполковникъ Дранговъ за укрѣпяване позициитѣ по Верига Градецъ по негово указание. Укрѣпяването на позицията Гарванъ — кота 1000 врѣменно се отлага, но изучването и плана за укрѣпяването ѝ трѣбва да се изпълни отъ капитанъ Пановъ въ продължение на 2 дена. Слѣдъ свършване работата, к-нъ Пановъ да прѣдстави скица и докладъ. 3153. 8.XI.915 г. 3 ч. сл пл.

Н-къ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а пѣх. Рилска дивизия.

На № 270. Частитѣ на Верига Градецъ усилихъ съ една дружина до пристигането дружината на майоръ Робевъ. Позицията прѣзъ селата Г. и Д. Вращица, кота 1000 съ специаленъ офицеръ изучвамъ, а укрѣпяването ѝ отложихъ. 3154. 8.XI.915 г. 3 ч. 20 м. сл. пл. 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

По заповѣдь. Донесете веднага телеграфически: 1. Какви френски части има срѣщу Васъ и какъ сж разположени. 2. Отъ кои полкове имате плѣнени или убити. 3. Колко плѣнени имате до сега и кждѣ се намиратъ. 1460. 8.XI.915 година. 1 ч. сл. пл.

За началникъ шаба, Подполковникъ Вълковъ.

Сжщата заповѣдь въ 4 ч. 25 м. сл. пл. се получи и отъ щаба на 7-а Рилска дивизия съ № 272. На тая заповѣдь отговорихъ слѣдното:

1460. Срѣщу участъка на дивизията има:

1. На лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ по височитѣ непосрѣдственно до с. Пепелище около 3 дружини и една планинска батарея, укрѣпени съ окопи, два редута на фланговетѣ и телени мрѣжи, — неустановено отъ кой полкъ. На дѣсния брѣгъ има: една полска батарея южно отъ Криволакъ, друга при с. Дуброва и трета западно отъ Криволакъ и четвърта, гаубична батарея, при монастира до с. Дуброва.

2. По лѣвия брѣгъ при с. Бистренци има една рота, между селата Корешница и Дубляно — около три дружини съ картечници отъ 242 френски полкъ. По свѣдѣния отъ мѣстното население, тукъ има и една планинска батарея, обаче нейната стрѣлба и до сега не е забѣлѣзана. Тукъ по дѣсния брѣгъ изглежда, че противникови части нѣма.

3. По лѣвия брѣгъ на изтокъ отъ ст. Демиркапу до р. Луткова има слаби неприятелски части, а още по на изтокъ до с. Градецъ, желѣзницата се охранява отъ около двѣ дружини, окопани по непосрѣдствено близкитѣ височи. Части укрѣпени има при село Сали, гдѣто има и една планинска батарея. Всичкитѣ тия части изглежда, че сж отъ 1-и френски маршави африкански полкъ. По дѣсния брѣгъ при чифлика Демиркапу до прѣди нѣколко дни имаше бивакъ около за полкъ. Южно отъ село Градецъ сж забѣлѣзани извѣстни биваци, но за какви части и въ какъвъ съставъ не е още установено, Плѣнени противници нѣмаме. Убити неприятели: единъ поручикъ и два войника при с. Ибирли отъ 242 й полкъ. 3155.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Командиръть на 2-а дружина отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ съ нешна дата, 2 ч. сл. пл., донася: „На заетия нощесъ отъ дѣсно-флангова-

та ни 6-а рота участъкъ прѣдъ дерето, по което води пѫтя отъ главната позиция на прѣднитѣ части на 2 й п. Искърски полкъ за развалення чифликъ въ долината на рѣкичката, минаваща прѣзъ село Шехоба, по донесение отъ командира на взвода, който държи свръзка съ 45-й п. полкъ, 2 и половина клм. южно отъ село Шехоба, сж намѣрени около 30 трупа на убити войници непогребани, 10 цѣли сандъка съ патрони и други войнишки вещи. Моля разпореждането Ви чрѣзъ командира на 45-й п. полкъ да се прибератъ. По заповѣдь. № 122. 8.XI.915 год. 3 ч. сл. пл.

Началникъ щаба на 1-а бригада, Майоръ Стрѣзовъ.

До началника на 7-а дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Деня прѣдъ фронта на дивизята мина спокойно. 3156. 8.XI.915 г. 4 ч. 55 м. сл. пл. Сѣверно отъ с. Пещерница.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а Ри ска дивизия. Сѣверно отъ село Топликъ.

Споредъ донесението отъ взвода за свръзка при с. Шехоба, южно отъ сжщото село на 2 клм. въ дола имало около 30 трупа на паднали още на 23-й октомврий войници отъ 45-й пѣх. полкъ. Тамъ имало и 10 сандъка съ патрони. Моля 45-й полкъ да прибере и погребе тия войници. 3157. 8.XI.915 г.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Подковникъ Златаревъ.

Началникътъ на лѣвия подучастъкъ, майоръ Митушевъ, донася: Снощи, 7-й того, 9 ч. сл. пл. е станала прѣстрѣлка между еденични стрѣлци отъ 10-а рота и неприятель около рота, окопана 2 клм. сѣверо-западно отъ с. Ибирли и която рота е била отъ неприятелскитѣ части около височитѣ сѣверно отъ с. Человѣцъ и с. Градецъ. Резултатътъ: — двама непрятелски хора убити. Снощи сж дошли на гарата два трена. Вчера, 7-й того, 3 ч. сл. пл., 4-а батарея отъ 11-о не с. с. отдѣление обстрѣлвала противника въ съставъ около 2 взвода, когато послѣдниятъ се окопавалъ по гребена 500 метра с. — и. отъ с. Бистренци, слѣдъ което противникътъ не се забѣлѣзвалъ на казания гребенъ. Направихъ разпореждане 3-а батарея отъ 8-о не с. с. отдѣление да замине и да влѣзе въ разпореждането на командира на 3-а бригада 11-а Макед. дивизия. № 123. 8.XI.915 г. 4 ч. 30 сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Вчера къмъ 4 ч. 30 м. сл. пл. французитѣ започнали прѣнасянето на добитъка отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Къмъ сжщото врѣме на гара Демиркапу товарили сж и материали (неизвѣстно какви), които закарали къмъ Удово. Днесъ започнали изселването на населението съ всичко отъ с. Бистренци на дѣсния брѣгъ на рѣката. Този день населението отъ с. Человѣцъ тоже насилствено е изселено. Сега това село се пази отъ наши патраули. № 154. 8.XI.915 год. 4 ч. 50 м. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Деньтъ прѣдъ цѣлия фронтъ мина спокойно. Разпоредихъ 1-а рота да подържа настжплението на двѣтѣ дружини отъ 1-й Македонски полкъ, като оврѣме ознае кога ще стане то. Утрѣ 1-а дружина ще заеме окончателно участъка си. Тая вечерь 3-а рота изпраща силенъ постъ (15 човѣка) на „Гърбавата височина". Подпоручикъ Гавазовъ ми донесе, че височината сѣверно отъ Градецъ е заета отъ половинъ рота французи, които били окопани. Разузнаването прѣдъ фронта непрѣкжснато продължава. Топла храна редовно се раздава. № 83. 8 ноември 1915 година. 6 ч. 30 м. сл. пл. Прѣдадено чрѣзъ бригадата.

К-ръ на 5-й Македонски полкъ Подполковникъ Дрангове.

Командиръть на 11-о нескорострѣлно артилерийско отдѣление отъ днешна дата, 4 часа слѣдъ пладнѣ, донася, че днесъ въ 2 часа пр. пладнѣ, командиръть на 4-а батарея забѣлѣзалъ отъ прѣдната позиция (двата взвода), че една неприятелска колона отъ около двѣ дружини съ двѣ батареи се е движила по посока отъ селата Неготино — Пърджево за Демиркапу, като въ послѣдния пунктъ не е пристигнала и се спрѣла вѣроятно на бивакъ задъ височинитѣ, непосрѣдствено западно отъ долътъ на село Пърджево. Друга една колона отъ около 50 обозни кола е продължила пѫтя за станция Демиркапу, гдѣто се е спрѣла (при бивака около тази станция). Пѫтя за

артилерийската позиция, сѣверо-източно отъ селото Воишанци, е готовъ. № 124. 8 ноември 1915 година. 6 часа и 30 минути слѣдъ пладнѣ.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Въ забѣлѣжника на убития французки офицеръ (драска № 78), сж намѣрени тѣзи данни: дружина отъ 242-й полкъ, дружиненъ командиръ Жеи, 17, 18, 19 и 20 а рота. Срѣщу участъка на 1-а наша рота е 17 а рота; срѣщу 1-й полкъ — 18-а рота. Ротитѣ иматъ по 160 пушки; съставъ — всички французи, отъ които 35 земледѣлци: останалитѣ — занаятчии и други. Убитиятъ офицеръ ималъ задача да изпѫди нашитѣ патраули, които наблюдавали разположението на 18-а рота. Оригинала отъ задачата ще Ви изпрата при първия сгоденъ случай. № 84. 8 ноември 1915 г. 8 ч. 30 м. сл. пл. Прѣдадено чрѣзъ бригадата.

К-ръ на 5-й п. Македонски полкъ, Подполковникъ Дрангове.

1. Майоръ Митушевъ потвърдява движението на неприятелската пѣхота съ артилерия и обозъ по дѣсния брѣгъ на рѣката Вардаръ, по посока на Демиркапу. Движение на войски е било забѣлѣзано прѣди пладнѣ въ 9 часа и 3 минути.

2. Сжщиятъ въ 2 часа 30 минути слѣдъ пладнѣ, изпратилъ команда за фуражъ въ с. Воишанци. Тази команда е била нападната отъ 50—60 души французи. Завързало се прѣстрѣлка, въ което врѣме неприятелската артилерия обстрѣлвала нашитѣ войници съ гранати и шрапнели. Командата взела фуражъ и се върнала обратно назадъ, слѣдъ което французитѣ отново влѣзли въ селото. Противникътъ къмъ Бистренци оставалъ въ сжщото положение. Къмъ 9 часа прѣди пладнѣ, всичкото население отъ с. Бистренци съ цѣлата имъ покжщнина, добитъка и колата било откарано при Демиркапу и почнали да ги прѣхвърлятъ на дѣсния брѣгъ на рѣката Вардаръ. № 126. 8 ноември 1915 година, 10 часа слѣдъ пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ

Дѣсенъ подучастъкъ: Прѣзъ деня по прѣдстоящитѣ дѣйствия срѣщу село Корешница отъ дѣсния подучастъкъ получихъ слѣдната

Оперативна заповѣдь по 1-а пѣх. бригада отъ 11-а Македонска дивизия

№ 14.

Карта 1: 210,000.

Щабъ позиция, сѣверно отъ село Пепелище. — 8 ноември 1915 година, 11 часа прѣдъ пладнѣ.

§ 1. Неприятелтъ около 3 дружини съ картечници, а вѣроятно и съ планинска батарея, се е промъкналъ отъ с. Пепелище прѣзъ с. Воишанци до село Корешница, дѣто се е установилъ, като взелъ мѣрки за охранение и е почналъ да се окопава.

§ 2. За да не се даде на противника възможность да разшири своитѣ дѣйствия по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, съ заповѣдь по дивизията № 7, отъ днесъ е съставенъ отрядъ подъ командата на п-къ Протогеровъ, въ съставъ:

Отъ 2-й п. Макед. полкъ — 2 дружини
„ 11-й нескостр. арт. отд.—1 батарея
„ 6-й п. Макед. полкъ — 1 дружина
} Подъ командата на подполковникъ Дагарадиновъ.

Една пл. с. с. полубатарея и частитѣ отъ дѣсния флангъ на дѣсния участъкъ съ задача да блокира неприятеля между селата Корешница и Бистренци и при удобенъ моментъ да го отхвърли въ р. Вардаръ.

Изпълнението на тая задача почва отъ 10-й того.

§ 3. Заповѣдвамъ: 1. Подполковникъ Дагарадиновъ въ съставъ двѣ дружини отъ 2-й п. Македонски полкъ и една нескорострѣлна батарея отъ 11-о нескорострѣлно артилерийско отдѣление, да влѣзе въ съставъ на горѣпоменатия отрядъ на полковникъ Протогеровъ.

2. Командиръть на 8-о нескорострѣлно артилерийско отдѣление да разпореди да се изпрати още днесъ 3-а нескорострѣлна батарея, която влизаше въ състава на участъковата подрѫжка, прѣзъ селата Лѣсковица и Конче за висота 750 отъ Верига Градецъ планина, въ разпорѣжданието

на началника на лѣвия участъкъ на дивизията. За прикритие и подпомагане на батареята, е назначена 1-а рота отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ.

3. Лѣвия бригаденъ подучастъкъ да се заеме отъ 1-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ и една батарея отъ 11-о нескорострѣлно артилерийско отдѣление, подъ началството на майоръ Гаруфаловъ.

4. Началникътъ на лѣвия подучастъкъ да разпореди да се заеме селото Воишанци съ една отбранителна застава.

§ 4. Всички други разпореждания, направени съ заповѣдь по бригадата № 13, оставатъ въ сила.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Н-къ щаба на бригадата отъ Генер. щабъ, майоръ Стрѣзовъ.

Лѣвъ подучастъкъ: Какви заповѣди прѣзъ деня началникътъ на лѣвия подучастъкъ бѣше издалъ, азъ не знаехъ и не получихъ.

Маневрени войски: Въ участъка на дивизията оставаше само една дружина отъ 6-й пѣхотенъ Македонски полкъ въ мое разпореждане. Другата дружина отъ тоя полкъ се даде въ разпореждане на полковникъ Протогеровъ и третата се изпрати въ участъка на подполковникъ Дранговъ за окопаване позицията. По тоя начинъ въ участъка въ дѣйствителность имаше само единъ резервъ и нищо повече.

Съсѣдитѣ: Отъ съсѣдитѣ прѣзъ деня получихъ слѣднитѣ съобщения:

Прѣдъ фронта прѣзъ нощьта бѣ спокойно. Къмъ 9 часа слѣдъ пладнѣ, по позицията на противника се забѣлѣза едно необикновено раздвижване и шумъ, отъ което се заключава, че противникътъ или прави смѣна въ прѣдната си линия, или постѣга частигѣ си къмъ нея. Веднага взехъ мѣрки за всѣка евентуалность прѣзъ нощьта. № 36. 8 XI 1915 г., 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Днесъ къмъ 9 часа и 15 минути прѣди пладнѣ, единъ неприятелски бипланъ обходи нашитѣ позиции. Нашата артилерия го обстрѣлва, но не ефикасно. Споредъ допълнителнитѣ свѣдѣния, които се получиха, противникътъ прѣхвърля материали отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ посрѣдствомъ голѣми лодки, като за натоварването и разтоварването сж постазени на двата брѣга понтони. Вчера сж получени съ лодкитѣ значително количество припаси, натоварени на ракли, коне и хора. Мѣстото, кждѣто противникътъ прѣкарва материалитѣ си прѣзъ Вардара, е слабо усѣнено отъ артилерията на повѣрения ми участъкъ. Вчера е имало едно нападение отъ артилерията на това мѣсто отъ страничната батарея. Наложително необходимо за прѣкжсване на съобщенията му, живото съдѣйствие на артилерията отъ лѣвия участъкъ, съ излагане часть отъ нея напрѣдъ, отъ кждѣто по-добрѣ се наблюдава тилътъ на височината съ коронката. Допълнително се узнава, че виденитѣ вчера палатки сж землянки на единъ полкъ съ една тортуазна палатка, дѣто се забѣлѣзали милосердни сестри, задъ която било забито французко знаме. Офицерски палатки имало 20. Войницитѣ на противника сж били облѣчени съ сини куртки, широки панталони и съ каскети. Забѣлѣзано е въ 9 часа прѣди пладнѣ движение на брониранъ автомобилъ, по посока отъ Криволакъ къмъ Кавадарци. Кавадарци, по донесението на командира на 1-а дружина отъ 2-й полкъ, било запалено отъ французитѣ. № 37. 8 ноември 1915 год., 10 часа и 40 минути пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Георгиевъ.

Деньтъ мина спокойно. Днесъ заповѣдахъ на артилерията, да открие огънь по неприятелския бивакъ и землянки. На бивака бѣ изненадана една дружина, която произвеждаше учение. Тя съ шрапнеленъ огънь е разпръсната въ паническо бѣгство. Разбѣгалитѣ и спасенитѣ се прикриха въ гънкитѣ на височината къмъ Вардара. Къмъ 4 и половина часа слѣдъ пладнѣ, неприятелътъ хвърли 5 бомби къмъ окопитѣ на 2-й пѣхот. Искърски полкъ, безъ да причини повръди. 2-й полкъ отговори сжщо съ хвърляне бомби чрѣзъ мортиркитѣ. Въ 3 часа слѣдъ пладнѣ, окопитѣ на 45-й п. полкъ бѣха

обстрѣлвани отъ неприятелската артилерия. Отъ десетьтѣхъ снаряда, които паднаха въ окопитѣ, се рани леко само единъ войникъ. Срѣщу дѣсния ни участъкъ, въ 8 часа прѣди пладнѣ, една неприятелска рота, която почнала да прави пѫть къмъ желѣзнопѫтния мостъ, се разпръснала отъ батареята на 16-й артилерийски полкъ. Сжщата батарея има прѣстрѣлка съ неприятелската—разположена на височината сѣверо-западно отъ с. Кория-Християнъ. Ротитѣ отъ дружината на майоръ Робевъ прѣзъ деня сж обстрѣляли неприятелскитѣ части, които се появили на дѣсния брѣгъ на Вардара. Въ 5 часа слѣдъ пладнѣ, неприятелскиятъ аеропланъ летѣлъ трети пѫть надъ позицитѣ на майоръ Робевъ и то твърдѣ низко, като хвърлялъ бомби, безъ да причини врѣда. Единъ взводъ го обстрѣлвалъ безрезултатно. По съобщение отъ командира на 3-й Македонски полкъ до-майоръ Робева, противникътъ прѣзъ нощьта на 7-й срѣщу 8-й очистилъ окопитѣ, сѣверно отъ тритѣ чуки и отстжпилъ на дѣсния брѣгъ на рѣката Карасу. Нашитѣ патраули заели тритѣ чуки тая сутринь, сѣверно отъ село Росоманъ. № 40. 8 XI 1915 г., 6 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2555. 8 ноември 1915 година.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ майоръ Гешовъ.

Днесъ въ 3 часа слѣдъ пладнѣ, надъ града Струмица летѣ неприятелски аеропланъ и хвърли 3 бомби — едната попадна върху дивизионния лазаретъ и нанесе загуби: 2 войника, 5 коня и 2 вола ранени; другата — върху парковата колона, дѣто рани единъ войникъ, и третата — върху огнестрѣлния паркъ, не далечъ отъ щаба на дивизията, дѣто рани 1 конь. № 1590. 8 XI 1915 год., 5 часа слѣдъ пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сж стрѣляли само 4-а скорострѣлна батарея — 7 универсални снаряди и 6-а скорострѣлна батарея — 3 шрапнели и 2 универсални снаряди.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само 5-й пѣх. Македонски полкъ — 2 ранени.

3-а дружина отъ 5-й п. Македонски полкъ съ полската батарея остава на своята позиция съ сжщата задача, както миналитѣ дни. Прѣзъ деня неприятелскитѣ батареи грижливо съ огънь сж търсили нашата полска батарея, но не сж постигнали никакъвъ резултатъ; ранили само единъ войникъ отъ 10-а рота. Единъ неприятелски аеропланъ летѣлъ надъ дружината и батареята и хвърлилъ бомби безъ успѣхъ. Пѣхотата е обстрѣляла аероплана, обаче не постигнала никакъвъ резултатъ.

9-й ноември.

Подготовителни дѣйствия около село Корешница.

Нощьта на 8-й срѣщу 9-й XI бѣше доста студена. Сутриньта имаше слаба мжгла, почвата бѣше замръзнала, пѫтищата — лъзгави и движението на добитъка — силно затруднено. На позицията владѣеше тишина. Къмъ 8 часа прѣди пладнѣ, край бивака на щаба мина и второто планинско орждие, което се придаваше къмъ дивизията. Сутриньта получихъ и донесохъ слѣдното:

Прѣдъ фронта на участъка ми нищо особено. Нощьта мина тихо. № 127. 9 ноември 1915 година, 4 часа пр. пл. Позиция при Пепелище.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Височината сѣверно отъ Градецъ е заета отъ рота французи, които сж се окопали. Разузнаването по цѣлия фронтъ непрѣстанно продължава. Тази нощь е изпратенъ силенъ патраулъ на височината „Вардаръ". Отъ намѣренитѣ въ французския офицеръ данни се установява: дружина отъ 242 полкъ, дружиненъ командиръ Жей — 17, 18, 19 и 20 роти. Ротитѣ имали

по 160 пушки. Всички сж французи, отъ които 36 земледѣлци, останалитѣ — занаятчии. Той е ималъ за задача да изпжди нашитѣ патраули, които наблюдавали разположението на 18-а рота. Оригинала отъ задачата ще се изпрати при пръвъ удобенъ случай. Сѣдловина при Гарванъ. № 159. 9 ноември 1915 година, въ 4 часа и 10 минути подиръ пладнѣ.

За началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Пановъ.

До началника на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Вчера, 8 ноември, въ 9 ч. пр. пл., една непиятелска колона отъ около 2 дружини съ 2 батареи, се е движила отъ Неготинъ прѣзъ Пърджево за Демиркапу. Спрѣла се е на бивакъ задъ височитѣ, не посрѣдствено и западно отъ дола на селото Пърджево. Друга една колона отъ около 50 обозни кола е продължила пжтя за станция Демиркапу, гдѣто се спрѣла на бивакъ. Въ 2 часа и 30 минути на 8 ноември слѣдъ пладнѣ, изпратената за фуражъ въ село Воишанци наша команда е била нападната отъ 50—60 французи. Завързала се е прѣстрѣлка, въ която е взела участие и неприятелската артилерия. Командата е взела фуражъ и се завърнала обратно, слѣдъ което французитѣ влѣзли отново въ с. Воишанци. Къмъ 9 часа прѣди пладнѣ на 8 ноември, всичкото население отъ с. Бистренци съ пѣлата имъ покжщнина, добитъкъ и колата било откарано при Демиркапу и почнали да ги прѣхвърлятъ на дѣсния брѣгъ на рѣката Вардаръ. Височината, сѣверно отъ селото Градецъ, е заета отъ една французка рота, която се е окопала. Отъ намѣренитѣ въ убития французки офицеръ данни се установява, че той е билъ отъ 242-й полкъ. Неговата дружина е била отъ 17, 18, 19 и 20-а роти. Всѣка рота има по 160 пушки. Всички французи, отъ които 36 земледѣлци, а останалитѣ — занаятчии. № 3159. 9 ноември 1915 г., въ 4 часа и 20 минути подиръ пладнѣ. 3 километра сѣверно отъ Брусница.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Село Воишанци се зае отъ единъ нашъ взводъ отъ 10-а рота отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ. 128. 9.XI.915 год. 7 ч. 45 м. пр. пл. Позиция Пепелище.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

До н-ка на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Къмъ № 3159. Село Воишанци се зае отъ единъ нашъ взводъ. Обозната колона, за която се донесение е била отъ 50, а отъ 150 кола. № 3160. 9.XI.915 год. 9 ч. пр. пл. Позиция сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До н-ка на 7-а дивизия.

Пристигна и второто планинско орждие, обаче, въ взвода има само единъ офицерски кандидатъ. Моля да се изпрати офицеръ, който да командува взвода. Нуждно е половината отъ домакинскитѣ и бойнитѣ органи на батареята да се изпратятъ тука, за да може взвода да се прѣхранва и попълва на врѣме. 3161, 9.XI.915 год.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ 9 ч. 5 м. пр. пл. съ началника щаба, офицера за поржчки и младши адюгантъ заминахме прѣзъ с. Патрикъ за позицията на 4-а и 6-а скорострѣлни батареи, дѣто пристигнахме къмъ 10 ч. и 30 м. Тѣзи батареи бѣха разположени на стжпала по хребета, който се спуща отъ селото Патрикъ къмъ югъ. 4-а скорострѣлна батарея бѣше раздѣлена по взводно на двѣ позиции. 6-а скорострѣлна батарея бѣше разположена цѣлата и можеше да обстрѣлва височитѣ при Криволакъ съ мѣрникъ 5000—5200 метра. Първия взводъ отъ 4-а скорострѣлна батарея можеше да обстрѣлва станцията при Криволакъ съ 6300 метра, а височата сѣверно отъ Криволакъ — съ 4200 метра. 2-й взводъ отъ сжщата батарея бѣше на 1200 метра сѣверо-източно отъ първия взводъ, близо до позицията на 6-а скорострѣлна батарея. На височата, непосрѣдствено задъ 6-а скорострѣлна батарея, командиръ̀тъ на 7-й артилерийски полкъ, подполковникъ Петровъ, докладва за

разположението на тия батареи и обективитѣ, по които въ миналитѣ дни тѣ сж стрѣляли. Мѣстностьта и тука е съ силно планински характеръ. Пжтьтъ по хребета е направенъ съ голѣми усилия. 1-й взводъ отъ 4-а скорострѣлна батарея е поставенъ на единъ каменистъ чукаръ, за изкачване до който орждията е трѣбвало да се теглятъ на ржцѣ. Спущането по-долѣ на тия орждия е невъзможно. По своето разположение, тия двѣ батареи бѣха ориентирани по-скоро за дѣйствие срѣщу височата при Криволакъ, отколкото за дѣйствие срѣщу фронта Пепелище и по на истокъ. А между това, идеята да се атакува върха при Криволакъ бѣше отдавна изоставена. Взето това прѣдъ видъ, както и взето прѣдъ видъ нуждата да се засили лѣвия флангъ на 1-а бригада съ скорострѣлна артилерия, заповѣдахъ подполковнику Петрову, да разпореди първия взводъ отъ 4-а скорострѣлна батарея прѣзъ нощьта да се изтегли огъ позицията и, като се насочи по пжтя край щаба на дивизията, да се отправи при 11-о нескорострѣлно отдѣление. Слѣдъ това, качихме се на конетѣ и се върнахме въ бивака на щаба на дивизията. Тукъ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Съ оперативна заповѣдь на 11-а Македонска дивизия № 6, къмъ повѣрения ми участъкъ се придаваше и единъ взводъ конница отъ 4-й к. полкъ, който ввводъ и до сега не се явилъ. Моля, да бжде изпратенъ казания взводъ за да му се укаже задачата за изпълнение. № 129. 9.XI.15 г. 9 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада Полковникъ Колевъ.

До к-ра на 1-а бригада.

На № 129. Придаденитѣ къмъ дивизията ескадрони излѣзоха изъ състава ѝ. Опрѣдѣленията взводъ конница нѣма да Ви се прѣдаде. 3165. 9.XI.915 год, 2 ч. 7 м. сл. пл. 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 1-а бригада. Копие: командиру 3-а бригада.

За усилване частитѣ, които ще дѣйствуватъ срѣщу село Корешница, днесъ прѣди пладнѣ, при обиколката ми позицията на с. с. батареи отъ дѣсния участъкъ, разпоредихъ една с. с. батарея тази нощь да се изтегли отъ позицията и се отпрази при 11-о не с. с. отдѣление. Командиръ̀тъ на 1-а бригада да даде на полубатареята съотвѣтна посока, щото тя да може да съдѣйствува съ огъня си на частитѣ на полковникъ Протогеровъ. 3168. 9.XI.915 год. 2 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Извѣстно е голѣмото значение отъ точнитѣ и навръменни донесения. Въ положението, въ което се намираме, ние трѣбва да освѣтляваме щаба на армията за положението прѣдъ насъ безъ всѣкакви прѣувеличения или намалѣвания. За това, свѣдѣнията за противника трѣбва да се провѣряватъ по възможность отъ нѣколко източници, а не да се основаватъ на наблюденията на нѣкои подофицери или подпоручици. Началницитѣ на щабоветѣ на бригадитѣ трѣбва сами да отидатъ на наблюдателнитѣ пунктове и провѣрятъ всички свѣдѣния за противника, защото е необяснимо, какъ така до вчера противника непосрѣдствено срѣщу насъ бѣ около 4—5 дружини, изведнажъ и безъ да е донасяно по-рано за увеличението му, вчера се донесе, че изобщо срѣщу Криволакъ и Пепелище има до 14 дружини. Донася се сжщо. че противникътъ ималъ двѣ гаубични батареи, обаче, до сега не сме видѣли нито едно гаубично пръскане, а да се види позицията на гаубична батарея е доста трудно. Най-послѣ, ако противника имаше гаубична батарея, той до сега щѣше да пустне въ ходъ особенно прѣдъ фронта на полковникъ Георгиевъ за обстрѣлване разположението ни задъ височината съ коронка. Началника щаба на бригадата отъ 5-а дивизия самъ лично да отиде на наблюдателния пунктъ и се удостовѣри въ донесението № 37 отъ 8-й того. Слѣдъ като се провѣ-

рятъ всички свѣдѣния отъ началницитѣ на щабоветѣ да ми се донесе до 10-й того вечерьта най-късно. 2839. 9.XI.915 г. 10 ч. 30 м. пр. пл. Позиция източно отъ с. Толликъ.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а дивизия.

2839, Донесението ми относително неприятелскитѣ пѣхотни и артилерийски части почива върху многократни донесения и провѣрки отъ началницитѣ на участъцитѣ. За гаубичната батарея при монастира, началникътъ на с. с. отдѣление при обиколката ми доложи, че по неговитѣ батареи е стрѣляно съ 10 и половина см. снаряди, на единъ отъ които той е измѣрилъ лично диаметъра. Въ допълнение на № 3155 моля да се има прѣдъ видъ и донесеното отъ менъ съ № 3159 за двѣтѣ неприятелски дружини съ 2 батареи и около 150 кола, които сж се движили отъ Неготино къмъ с. Пърждево. 3170. 9.XI.915 г. 4. ч. 35 м. сл. пл. Позиция 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Съгласно телеграмата отъ щаба на 2-а армия подъ № 4710 отъ 9-й того, съ цѣль да се отнеме възможностьта на французитѣ да се разпространяватъ по лѣвия брѣгъ на Вардара, изучете и подгответе една нощна атака срѣщу французитѣ на фронта Бисгренци — Корешница, съ цѣль да ги унищожите, като ги пристиснете къмъ р. Вардаръ; атаката прѣдприемете само, ако разчитате на пъленъ успѣхъ и съ малко жертви. Това би улеснило изпълнението на заповѣдана вече задача за разрушение и на ж.—п. мостъ надъ рѣка Бошево при ст. Демиркапу. Донесете по въпроса. № 286. 9.XI.915 г. 1 ч, 20 м. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия.

На № 286. Въ тоя духъ съ заповѣдь по дивизията № 7 отъ 8-й того е разпоредено. 3169. 9.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Командирътъ на 14-й п. полкъ ми донася, че командира на 5-й Македонски полкъ на кота 750 „Саланджакъ“ не освобождавалъ 4-а рота отъ 5-а гранична дружина. Моля разпоредете незабавното освобождение на ротата за да заеме опрѣдѣления й участъкъ; въ противенъ случай не отговарямъ за сигурностьта на този фронтъ. 2628. 9.XI. 915 г. 2 ч. сл. пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

До началника на 2-а дивизия.

2528. Днесъ ротата е смѣнена и изпратена при дружината си. Въ участъка на дивизията ми никаква Ваша рота вече не остава. 3171. 9.XI.15 г. 4 ч. 45 м. сл. пл. Позиция 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ 4 ч. сл. пл. надъ участъка легѣха 2 неприятелски аероплани. Тѣ се движеха твърдѣ бавно и ясно личеше, че правятъ рекогносцировка. Взето прѣдъ видъ раздвижването на неприятеля прѣзъ послѣднитѣ дни срѣщу участъка, азъ погледнахъ на тая рекогносцировка, като на прѣдупрѣждение. За посрѣщане всѣка евентуалность, разпоредихъ до командиритѣ на бригадитѣ слѣдното:

Считамъ за нуждно да напомня, че нощно врѣме частитѣ трѣбва да бждатъ твърдѣ грижливи къмъ собствената си охрана. Прѣдъ позициитѣ и прѣднитѣ части винаги да държатъ по посока на неприятеля най-малко на 500 крачки една верига отъ патраули и секрети. За бързото прѣдаване донесения отъ патраула, службата му да се организира тъй: задъ всѣки патраулъ прѣзъ всѣки 50 — 60 крачки да се оставя по единъ войникъ, който да прѣдава установения условенъ знакъ на най-близкия до него другарь, послѣдният на слѣдующия — като единъ видъ летяща поща. Чрѣзъ това частьта, която се намира на позиция, не може да бжде изненадана, понеже тя ще бжде своеврѣменно прѣдупрѣдена за всѣко приближение на противника. 9.XI.915 г.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Прѣзъ нощьта сж заминали отъ ст. Криволакъ 3 трена. По пжтя Краволакъ — Неготинъ имало движение на кола и два автомобила. № 132. 9.XI.915 год. 4 ч. сл. пл.

Адютантъ на 1-а бригада, Подпоручикъ Георгиевъ.

Промѣна въ положението на противника нѣма. Днесъ 4 ч. 15 м. сл. пл. единъ аеропланъ, вѣроятно неприятелски, летѣ надъ участъка на бригадата и се отправи къмъ Кончевската планина. По заповѣдь. № 133. 9.XI.915 год. 5 ч. сл. пл.

Адютантъ на 1-а бригада Подпоручикъ Георгиевъ.

До началника на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ:

Деньтъ мина тихо. Надъ участъка на дивизията къмъ 4 ч. сл. пл. летѣха бавно съ обикаляне два неприятелски аероплана. Три трена нощесъ сж минали отъ Криволакъ за Демиркапу. По пжтя Криволакъ — Неготинъ имало движение на кола и два автомобила. № 3172. 9 ноември 1915 година. 5 часа слѣдъ пладнѣ. Позиция сѣверно отъ Пещерница.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Командира на бригадата съ началникъ щаба сж къмъ село Ибирли, отъ гдѣто още не сж се върнали. Днесъ сж получени слѣдующитѣ свѣдѣния въ бригадата: Командирътъ на 5-й Македонски полкъ донася, на № 3158 отъ дивизията, че окопитѣ не личи да сж поправени, но сж годни за заемане. Искуствени прѣчки изглежда да сж правени. Разпоредено е да се удълбаятъ и прочистатъ окопитѣ, а нѣкои да се заринатъ. Днесъ тази работа ще бжде довършена. Командирътъ на 2-й Македонски полкъ днесъ, 8 ч. пр. пл., донася, че дѣсната половина на участъка на полка, включително и с. Воишанци, тази нощь биде заета. Село Воишанци е заето за сега съ половинъ взводъ. обаче, днесъ ще бжде усиленъ съ още половинъ взводъ. Прѣдната линия ще подържа връзката съ 1-й Македонски полкъ съ патраули. Лѣвия участъкъ на полка и мѣстото на щаба на полка не сж още заети, Днесъ ще продължа рекогносцировката и довечера (прѣзъ нощьта) ще бжде заетъ цѣлия участъкъ на полка. Мѣстото на щаба на полка прѣдполагамъ тази вечерь въ с. Брусникъ (на картата с, Пещерница). За сега сме свързани съ бригадата чрѣзъ телефонъ, който ще бжде продълженъ до мѣстото на полка. № . . . 9.XI.915 год. 8 ч. 25 м. сл. пл.

За началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Петровъ.

Днесъ произведохъ рекогносцировка на участъка Кошарка, Ибирли, Липа. Противникътъ се окопава на височинитѣ юго западно отъ с. Ибирли. Съ слаби части заема нѣкои висоти малки по лѣвия брѣгъ на Вардара. Бивацитѣ при Корешница и Демиркапу още стоятъ. Тази нощь ще нощувамъ въ Липа Утрѣ ще продължа рекогносцировката къмъ Воишанци, слѣдъ което ще прѣдставя схема за положението. Височината Вардаръ е заета отъ насъ. № 165. 9.XI.15 г. 7 ч. сл. пл. с. Липа. Получено въ 9 ч. 35 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

№ 67. 9.XI.915 г. 10 ч. 10 м. сл. пл. Получ. въ 10 ч. 50 м. сл. пл.

Въ тоя моментъ командирътъ на 5-й п. Македонски полкъ донася: „Гърбавата“ височина е заета отъ 11 човѣка тая сутринь. Разпоредихъ да се усилятъ тия хора до половинъ взводъ (30 човѣка). Къмъ 4 ч. 30 м. сл. пл. имаше на тая височина малка прѣстрѣлка. Участъка на 1-а дружина е окончателно заетъ днесъ къмъ пладнѣ. Прѣписахъ командиру пограничната рота да замине при дружината си. 3 роти отъ 1-а дружина отъ 6-й Македонски полкъ дойдоха къмъ пладнѣ на позицията. Разпрѣдѣлихъ ги между участъцитѣ и дадохъ имъ работа. 4-а рота ще доде утрѣ слѣлъ като помогне на полската артилерия да излѣзе горѣ. Утрѣ рано ще огледамъ мѣстностьта съ батарейния командиръ, за да поставя орждията на позиция. Слѣдъ по-здраво затвърдяване на „Гърбавата“ височина ще излѣза още по-напрѣдъ по посока на Градецъ. При вчерашнитѣ прѣстрѣлки между нашитѣ и неприятелскитѣ патраули има трима убити и двама ранени французи; ние имаме единъ леко раненъ отъ 1-а рота. Изстрѣляни патрони 300. № 67. 9.XI.915 год. 10 ч, 10 м. сл. пл.

За началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Петровъ.

Прѣзъ деня отъ съсѣдитѣ получихъ слѣднитѣ съобщения:

Деня мина спокойно. Къмъ 4 ч. сл. пл. два непріятелски аероплана летѣха надъ нашата позиция, обстрѣляни отъ пушеченъ и картеченъ огънь нито на единиятъ — отъ назначената за тази цѣль батарея, не се позволи да наблюдаватъ позициитѣ отъ низко. Обстрѣлянията отъ батареята щемъ забѣлѣза това извърна обратно. Противникътъ хвърли около 5 бомби къмъ окопитѣ на 2-й полкъ. Бомбитѣ не причиниха никакви повреди. 44. Позиция Криволакъ 9.XI.915 год. 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Къмъ № 44. Слѣдъ 5 ч. 30 м. сл. пл. противникътъ хвърлилъ други 5 бомби въ окопитѣ на 2-й полкъ, отъ който има леко наранени 1 офицеръ и 4 войника. Слѣдъ пладнѣ имаше малка пръстрѣлка между нашитѣ и непріятелскитѣ батареи. № 45. 9.XI.915 год. 9. ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2615. 9.XI.915 г.

Началникъ на 2-а дивизия Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди; Прѣзъ деня е стрѣляло само 11-о нескорострѣлно отдѣление 4-а батарея — 48 снаряда, 6-а батарея — 8 снаряда.

Загуби: Загуби има само 5-й пѣхот. Макед. полкъ—2 убити.

3-а дружина отъ 5-и пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава на позицията си съ задачата отъ миналитѣ дни. И тоя день непріятелски аероплани летѣха надъ дружината и батареята и хвърлили бомби по орждието на подпоручикъ Станчевъ подадено къмъ р. Вардаръ, но безъ успѣхъ; по сжщото орждие стрѣляла и непріятелската батарея отъ къмъ чифликъ Паликура.

10-й ноември.

Боятъ при зеленатa висота и при село Воишанци.

Прѣзъ нощьта на 9-й срѣщу 10-й ноември взводътъ отъ 4-а скорострѣлна батарея подъ командата на батарейния командиръ капитанъ Пачевъ, бѣше се снелъ отъ позицията и пжтуваше за позициитѣ на 11-о нескорострѣлно отдѣление, при помощьта на една полурота отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ. Врѣмето бѣше студено, пжтищата замръзнали и движението на добитъка по тѣхъ ставаше доста трудно. Частитѣ бѣха по позициитѣ си. Слѣдъ полунощь получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Подадена Велесъ. 9.XI.915 г. 6 ч. сл. пл, Получ. 10.XI.915 г. 1 ч. 40 м. пр. пл.

На южния фронтъ французитѣ бѣха принудени да отстжпятъ лѣвия брѣгъ на р. Карасу. Ние сме разположени на двата брѣга на р. Радобилъ и се приготовляваме за прѣминаване моста при Возарци. На сѣверния фронтъ нашата Балканска дивизия продължава прѣслѣдването на сръбската армия къмъ Прищина. На 7-й около Гиляни е плѣнила 7,000 плѣнници, 4 орждия и 2 картечници. Всичко съ 1-а армия имаме отъ 3 й до 8-й 10,000 плѣнници, 4 орждия и 2 картечници. Съюзнитѣ войски слѣдъ заемането на Куршумли заеха градоветѣ Сѣница и Нови-Пазаръ. 1474.

Отъ щаба на 2-а армия.

Тоя бюлетинъ се прѣдаде веднага съ получаването му, въ 2 часа подиръ пладнѣ, до частитѣ.

Промѣна въ положението на противника нѣма. Нощьта мина спокойно. № 134. 10.XI.915 год. 3 ч. 15 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия. Копие до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Вчера, 9-й ноември, прѣди пладнѣ 5-й Македонски полкъ зае височината на 6 клм. сѣверно отъ р. Вардаръ между рѣкитѣ Луткова и Водосиръ. 3173. 10.XI.915 год. 4 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Командира на 1-а дружина донася, че постътъ, който заемаше „Гърбавата височина“, отстжпи подъ натиска на противника и че снощи щѣлъ да отиде полувзводъ подъ командата на офицеръ да я заема, ако нѣмало прѣвъзходенъ противникъ. № 91. 10.XI.915 год. 6 ч. 30. м. пр. пл. Получена чрѣзъ 3-а бригада.

К-ръ на 5-й пѣх. Македонски полкъ, Подполковникъ Дрангов.

Донесете, защо, слѣдъ прѣцѣнката, че височината Вардаръ (Гърбавата височина) има важно значение, е разпоредено да се заеме съ 11 души, а не съ полувзводъ или полурота. Второ, защо тия 11 души не сж били усилени. Вземете мѣрки за заемането обратно тая висота, като се укрѣпите на нея. № 750. 10.XI.915 год.

Н-къ на 11-а пѣх. Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ отговоръ на това, слѣдъ пладнѣ се получи слѣдното:

На № 750. 1. Като огледахъ лично „Вардаръ“ и окржжаващата мѣстность заключихъ, че по своята непристжпность тя може да се държи отъ 11 юнака. Съотвѣтно съ това и разпоредихъ да се изпратятъ на върха 11 човѣка, а отзадъ да се поставятъ за охраняване фланговетѣ и за свръзка още два поста отъ по 7 — 8 човѣка. Грѣшката е моя, дѣто не изпратихъ цѣлъ взводъ на върха, макаръ, че при извѣстната вече обстановка и той щѣше да бжде нелостатъченъ и съвсѣмъ уединенъ. 2. Мѣрки за да се усилятъ 11-тѣ човѣка сж взети, но цѣлта не е била достигната поради надмощнитѣ сили на противника и обхвата, който е прѣдприелъ. 3. Заповѣдахъ командиру 1-а дружина да огледа отблизо височината, да провѣри свѣдѣнията за заемането ѝ и веднага да ми донесе за да рѣша въпроса за атаката ѝ. 4. Прилагамъ донесението № 16 отъ командира на 3-а рота, което изтъква подробности на борбата и силитѣ на противника. № 94. 10.XI.1915 год. 12 ч. 45 м. сл. пл.

Подполковникъ Дрангов.

Нощьта прѣдъ фронта на ротата мина спокойно. Въ 12 ч. 10 м. слѣдъ полунощь, миналата нощь, острата чука, която се намира западно отъ р. Луткова, бѣ заета отъ единъ патраулъ отъ 11 души съгласно заповѣдьта на командира на полка. Вчера къмъ 10 ч. пл. пл. противникътъ въ съставъ около 2 взвода е нападналъ височата, като се е мжчилъ да обхване височата. Съгласно моята заповѣдь патраулътъ я е допусналъ на едно разстояние отъ 100 крачки и е отворилъ стрѣлба. Противникътъ е отстжпилъ, но слѣдъ това съ по-голѣми части се е мжчилъ да ги залови. Поста, поставенъ въ тила имъ по плоската висота сѣверно отъ острата чука, я е подържалъ прѣзъ всичкото врѣме, но и самъ той билъ обходенъ отъ изтокъ. Повторно нападнатъ, патраулътъ е отстжпилъ при поста. Въ 1 ч. сл. пл. патраулътъ усиленъ съ хора отъ поста, настжпи по моя заповѣдь и прогони противника отъ върха, като води едночасова прѣстрѣлка. Противникътъ въ съставъ около една рота, се е насочилъ едноврѣменно къмъ острата чука и плоската висота съ намѣрение да плѣни патраула. Завързва се наново прѣстрѣлка, като на мѣста сж се доближили единъ до другъ на 20 крачки. Патраулътъ е отстжпилъ и, заедно съ единъ полувзводъ отъ 4-й взводъ, по моя заповѣдь зае канаритѣ по пжтя Лубница — р. Водисиръ, дѣто се окопа. При тия дѣйствия има два войници отъ патраула убити. Труповетѣ имъ сж заровени, а пушкитѣ имъ сж донесени. По донесението на старшия на патраула, тѣ сж оставили прѣдъ себе си около 20 французки трупа. Острата Чука „Карадагъ“ се намира точно източо отъ буквата „к“ на р. Луткова. Отъ нея се спущатъ нѣколко хребета къмъ ж.-п. мостъ и рѣката. Тия скатове сж проходими и по всички има пжтища. Отъ острия върхъ не можали да се обстрѣлватъ добрѣ тия пжтища, понеже имало голѣми мрътви пространства. Патраулътъ е наблюдавалъ непосрѣдствено подъ върха на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. задъ най-западния скатъ, който се спущалъ отъ острата чука, бивакъ отъ 102 палатки, източно отъ него задъ другия хребетъ — отъ 40 палатки. На дѣсния брѣгъ на Вардара сжщо бивакъ, но по-голѣмъ отъ тия два. Противникътъ,

който е прѣдъ насъ, продължава да се окопава. Моля да ми се пратятъ инструкции. № 16. 10.XI.915 год. 7 ч. пр. пл.

Поручикъ Генчевъ.

Между това, къмъ 9 часа пр пл., въ щаба на дивизията пристигна конния ординарецъ младши подофицеръ Дамяновъ, съ устно донесение отъ 1-а бригада, понеже телефонната връзка въ момента била прѣкжсната. Ординарецътъ поради бързото каране, бѣше доста запъхтенъ. Той докладва, че „неприятелтъ въ 8 часа и 30 минути прѣдъ пладнѣ настжпилъ, заелъ „зеленатa висота" и сега настжпвалъ въ флангъ на другитѣ части, и че 1-й полкъ настжпвалъ, за да го задържи". Гледайки скептично на донесеното, стана нужда да се разпита той по-подробно и да се запита по телефона въ щаба на 1-а бригада, което началникътъ на щаба направи и което позволи да се състави слѣдното донесение:

До н ка на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ. Б ъ р з о.

Тази сутринь въ 8 ч. 30 м.*) въ участъка на 1-й Македонски полкъ една неприятелска рота е атакувала единъ нашъ прѣденъ пунктъ, заетъ отъ единъ взводъ. Взводътъ е отстжпилъ. Неприятелтъ е продължилъ настжплението въ флангъ на другитѣ прѣдни пунктове. Подръжкитѣ на 1-й полкъ настжпиха за да задържатъ неприятеля и да го контра-атакуватъ. По въ лѣво, срѣщу участъка на 2-й Македонски полкъ, противникътъ сжщо настжпилъ, но не се знае съ какви сили. Неприятелска артилерия не се е обадила. Полето е покрито съ мъгла. Попадението на нашитѣ артилерийски изстрѣли не се вижда. 3178. 10.XI.915 год.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

По това врѣме, 9 ч. прѣди пладнѣ, конетѣ вече бѣха оседлани и съ началникъ щаба и другитѣ офицери отъ щаба заминахме за наблюдателния пунктъ на 1-а бригада, находящъ се на 2 километра, сѣверно отъ село Пещерница. Пжтьтъ бѣше помръзналъ. Надъ повръхностьта на мѣстностьта въ долината на Вардара имаше слаба мжгла, която не позволяваше да се вижда ясно. Нашитѣ батареи отъ 8-о нескорострѣлно отдѣление отъ участъка на 1-а бригада обстрѣлваха рѣдко неприятеля, заелъ прѣдния пунктъ. Части отъ 1-й пѣх. Македонски полкъ, насочени за завладѣване обратно прѣдния пунктъ, настжпваха отъ нѣколко страни. Въ 10 ч. пр. пл. съ щаба си достигнахме командира на 1-а бригада на наблюдателния му пунктъ. Мѣстностьта, дѣто се водѣше боятъ, се нарича отъ частитѣ „зеленатa висота" и прѣдставлява единъ отъ върховетѣ на низкия и послѣдния хребетъ, който се простира отъ село Пепелище къмъ село Брусникъ. По на югъ и къмъ Вардара, мѣстностьта прѣдставлява една гола хълмиста равнина отъ обширни пасбища, ниви, лозя, обрасла само въ нѣкои отъ доловетѣ съ дървета. Сѣвернiятъ склонъ на „зеленатa висота" е стръменъ и покритъ на нѣкои мѣста съ храсти. Командиръть на бригадата ми докладва за положението, както му бѣше извѣстно въ дадения моментъ, и което ще се види по-подробно отъ донесението му № 37, помѣстено по-долѣ. Въ 11 ч. 30 м. прѣдъ пладнѣ, нашата артилерийска стрѣлба бѣше особенно оживлена. Къмъ сжщото врѣме се почна и рѣдка пѣхотна стрѣлба. Въ 11 ч. 45 м, прѣдъ пладнѣ, въ лѣво, въ участъка на 2-й п. Македонски полкъ. 11-о нескорострѣлно отдѣление откри стрѣлба по село Воишанци.

*) Въ дѣйствителность не е било 8 ч. 30 м., а 5 ч. 30 м. пр. пл. (Б. Авт.)

Въ сжщото врѣме командиръть на 2-а дружина отъ 2-й пѣхотенъ Македонски полкъ майоръ Гаруфаловъ, по телефона на нескорострѣлното отдѣление донесе до командира на 1-а бригада, че неприятелтъ съ 3 роти, една въ лѣво и двѣ въ дѣсно, въ боенъ строй, настжпва по хребета отъ село Воишанци на сѣверъ, безъ да може да се опрѣдѣли какво има задъ тия роти.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 4 батарея по тоя бой четемъ слѣдното:

„Въ дола идящъ право на сѣверъ отъ с. Воишанци забѣлѣзахъ сгъстени части отъ около 2 — 3 взвода. Веднага открихъ огънь по тѣхъ и водихъ стрѣлбата до когато се разбѣгаха и изгубиха. Часътъ бѣ 11 ч. 40 м. пр. пл. Слѣдъ това къмъ 11 ч. 50 м. пр. пл. прѣнесохъ огъня по веригитѣ, избрахъ срѣдната отъ тѣхъ, която бѣше 500 метра широка, квадрантъ 10^0 30' минахъ на поражние съ квадрантъ 9^0 10'. Отъ огъня веригата се поколѣба и удари назадъ. Прѣслѣдвахъ я съ огънь. Слѣдъ това прѣнесохъ огъня по друга верига въ дѣсно 100 м отъ първата, която набързо се окопаваше. И нея принудихъ да избѣга. Прѣнесохъ огъня въ 1 ч. 30 м. сл. пл. по дгуга верига въ лѣво, отъ първата. Тя се спусна въ дола и избѣга къмъ с. Воишанци, квадрантъ 8^0 10' с. з. 36 Къмъ 3 ч. 30 м. сл. пл. забѣлѣзахъ, че въ дѣсно отъ мѣстото на веригитѣ има двѣ картечници, които стрѣляха, насочихъ огъня по тѣхъ и принудихъ прислужницитѣ имъ да ги оставятъ и да избѣгатъ квадрантъ 8^0 10', з. 35, Къкъ 4 ч. 30 м. сл. пл. противникътъ отново се повърна при картечницитѣ си, зае ги и се окопа около тѣхъ, въпрѣки силната стрѣлба. която водихъ по тѣхъ. Нашата пѣхота бѣше на 3 клм. отъ настжпващия противникъ, не се подаде напрѣдъ и не използува случая да се прѣслѣдва разбития само отъ артилерийския огънь противникъ, който бѣгаше назадъ въ безпорядъкъ. Въ 5 ч. 35 м. сл. пл. прѣкратихъ огъня, понеже се стъмни и не се виждаше вече.

Между това, неприятелската артилерия отъ дѣсния брѣгъ на Вардара, още не бѣше се обадила. Това мълчание на тая артилерия правѣше обстановката още по-неясна. Къмъ пладнѣ командира на 1-й п. Македонски полкъ устно донесе на командира на 1-а бригада, че слѣдъ обѣдъ ще атакува, за да завладѣе „зеленатa висота". Въ 0 ч. и 30 минути сл. пл. командиръть на бригадата, слѣдъ като ми докладва, отговори съ № 36, както слѣдва:

„Понеже височината, която зае противникътъ, е далѣчъ и неможе атаката да се подготви съ артилерийски огънь, неумѣстно е атаката съ открита сила. Ако, обаче, може съ загряждане на противника и ненадйно да се заеме височатa, безъ много жертви, тогава ви разрѣшавамъ да атакувате височината".

Въ 1 часа 45 минути слѣдъ пладнѣ, мълчанието на неприятелската артилерия се наруши и една негова батарея отъ къмъ селото Тремникъ откри оживенъ огънь по нашитѣ части срѣщу село Воишанци и при село Брусникъ. Въ 2 часа и 15 минути, надъ позицията летѣ единъ неприятелски аеропланъ. Въ сжщото врѣме покрай пжтя отъ Пепелище за Воишанци се забѣлѣзаха пушащи огньове отъ подозрителенъ характеръ. Въ 2 часа и 30 минути подиръ пладнѣ, при наблюдателния пунктъ получихъ лично слѣдното донесение:

№ 37. 10.XI.915 год. 2 ч. 30 м. сл. пл.

Днесъ прѣдъ 8 ч. пр. пл. противникътъ въ съставъ една рота атакувалъ на ножъ „Зеленатa височина", която се намира непосрѣдствено на лѣвия брѣгъ на (додината) рѣката, която слиза отъ с. Пещерница къмъ с. Пепелище. и я заелъ. Тази височина се заемаше отъ единъ взводъ отъ 1-а рота отъ 1-й пѣх. Македонски полкъ — прѣдна наша линия. Противникътъ продължилъ настжплението си въ флангъ на другитѣ взводове отъ 1-а рота.

Първа рота загънала лѣвия си флангъ и заела височината, която се намира на дѣсния брѣгъ на казаната долина, която е на една линия съ взетата отъ противника височина и задържала по-нататъшното настжпление на противника. Въ сжщото това врѣме противникътъ настжпилъ и къмъ с. Воишанци, заелъ го и продължилъ да настжпва сѣверно отъ селото, катоималъ двѣ роти по източния брѣгъ на дерето и една рота по западния брѣгъ. 1-а батарея отъ 8 о не с. с. отдѣление откри огънь по „Зеленатa височина", понеже е много далечъ стрѣля съ гранати и шрапнели на ударъ на разстояние 5,800 м. На „Зеленатa височина" противникътъ изкаралъ двѣ картечници. Дружината на майоръ Гаруфаловъ задържа настжпващия противникъ отъ къмъ с. Воишанци, но 11-о артилерийско отдѣление не могло да го подкрѣпи. Мъглата въ долината на р. Вардаръ ни попрѣчи да наблюдаваме за движението на противника и да го обстрѣляме съ артилерията. До 2 ч. сл. пл. противника съ артилерия не стрѣля. Къмъ 2 ч. сл. пл. той отправи нѣколко изстрѣла по посока на Брусникъ. Отъ досегашнитѣ свѣдѣния изглежда, че противника има намѣрение да заеме с. Воишанци, височинитѣ сѣверно отъ него и нѣкои пунктове отъ нашата прѣдна линия сѣверно отъ с. Пепелище. № 37. 10.XI.915 год. 2 ч. 30. м. сл. пл,

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Въ 3 часа слѣдъ пладнѣ, донесохъ слѣдното:

До н-ка на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

При прѣдния пунктъ, който отстои на около 4 клм. юго-западно отъ с. Пещерница отъ 7 ч. 30 м. до сега продължава рѣдка пѣхотна прѣстрѣлка. По на изтокъ селото Воишанци тази сутринь е било нападнато отъ около 3 роти неприятель. Нашитѣ два взвода, които сж се намирали тамъ, сж се оттеглили на близката до селото висота, дѣто подкрѣпени отъ подръжкитѣ, водятъ и до сега рѣдка пѣхотна прѣстрѣлка. Нашитѣ не с. с. батареи обстрѣлватъ отъ 5 1/2 клм. неприятеля при тия два пункта. Чакъ къмъ 1 ч, 45 м. неприятелскитѣ батареи отъ с. Дуброва и при монастира откриха на нѣколко пжти огънь по нашитѣ войски при с. Пещерница (по картата). По-на изтокъ къмъ с, Ибирли се чуха нѣколко артилерийски изстрѣли, обаче, донесения нѣмамъ за дѣйствията тамъ. Азъ съ щаба си се намирамъ на височината 2 клм. сѣверо-западно отъ с. Брусникъ (по картата). № 3179. 10.XI.915 год. 3. ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ това врѣме частитѣ отъ 1-й полкъ настжпваха срѣщу „зеленатa висота", което не закъснѣ да бжде забѣлѣзано отъ неприятеля. Въ 3 часа и 25 минути слѣдъ пладнѣ, неприятелската стрѣлба по тия наши настжпващи части, бѣше най-оживѣна. Неприятелтъ обстрѣлваше съ полски и гаубични орждия. На равнината прѣдъ „зеленатa висота", се изсипаха нѣколко серии фугасни гранати (20—25). Въ 3 часа и 30 минути стрѣлбата на нашитѣ двѣ батареи отъ 8-о нескорострѣлно отдѣление, които бѣха на 20 крачки отъ наблюдателния пунктъ, по „зеленатa висота" бѣше най-оживена. Къмъ сжщото врѣме или малко по-рано, получихъ слѣдното донесение:

Една неприятелска дружина идяща отъ Пепелище влѣзе въ с. Воишанци. Продължавамъ изпълнението на задачата. Моля да ми се разрѣши да снема кабела отъ щаба на бригадата до щаба на дивизията, за да се свържа посрѣдствомъ него съ частитѣ си (участъцитѣ си). Свръзката съ щаба на дивизията ще подържамъ прѣзъ 2-й полкъ съ телефона. Щабътъ на бригадата ще бжде въ с. Каланево. № 170. 10.XI.915 г. 12 ч. 40 м. сл. пл. с. Липа.

К-ъ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

На което въ 4 ч. сл. пл. отговорихъ слѣдното:

170. Съобщете какво има прѣдъ Вашия фронтъ. Относително кабела разрѣшава Ви се, но да имате прѣдъ видъ, че 2-й полкъ не е свързанъ напълно съ щаба на 1-а бригада, а кабела достига само отъ щаба на 1-а бригада ди с. Брусникъ. Ако Вие искате да се свържите съ послѣдния кабелъ, то най-добрѣ ще бжде, ако продължите кабела отъ набюдателния пунктъ на 1-а бригада прѣзъ 11-о не с. с. отдѣление до командира на 2-й полкъ и по-нататъкъ до Васъ. Но прѣди да направите това, трѣбва въпросътъ добрѣ да го изучите, за да не стане нужда да го прѣбирате поради недостигъ. № 3180. 10.XI.915 год. 4 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Малко слѣдъ това лично получихъ слѣдното:

Прѣстрѣлката на прѣдната линия срѣщу селата Пепелище и Воишанци продължава. № 38. 10.XI.915 год. 4 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ

А въ 3 ч. и 50 м. бѣхъ получилъ слѣдното чрѣзъ 3-а бригада:

Слѣдъ като огледахъ мѣстата, удобни за позиции на батареята, заедно съ батарейния командиръ, рѣшихъ да поставя 4 орждия непосрѣдно на изтокъ отъ пжтя Конче — Градецъ, на самия върхъ; 2 орждия на лагера (Пожаръ). До направа на пжтища за цѣлъта, батареята ще държа въ с. Конче. Прѣдполагамъ, че пжтищата ще бждатъ готови слѣдъ 2 — 3 дена и орждията настанени на мѣстата си. Забавата се дължи най много на липса на достатъчно окопно сѣчиво. № 95. 10.XI.915 год, 3 ч. сл. пл.

Подполковникъ Дрангровъ.

Прѣдъ фронта на участъка нѣма нищо особенно. Ротитѣ отъ подръжкитѣ на 2-а дружина и поука правятъ пжтищата за изкарване артилерията. Ротитѣ отъ 6-й полкъ сж много малко снабдени съ окопни сѣчива, та не могатъ да работятъ, както трѣбва. Една отъ ротитѣ на сжщия полкъ не е снабдена достатъчно и съ храна. Ротниятъ командиръ ми се оплаква, че ротата му нѣмала месо за готвене и зобъ за конетѣ. Той се страхува, че ротата му ще гладува. Моля съотвѣтнитѣ Ви разпоредби до 6-й полкъ. № 97. 10.XI.915 год. 3 ч. 35 м. сл. пл.

Подполковникъ Дрангровъ.

Въ 4 ч. 30 м. донесохъ слѣдното:

До началника на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Прѣстрѣлката по прѣднитѣ пунктове срѣщу Пепелище и при Воишанци продължава съ рѣдъкъ пѣхотенъ и още по-рѣдъкъ артилерийски огънь. По на изтокъ по Верига Градецъ нѣма нищо особенно. Вчера патрулитѣ отъ частитѣ на Верига Градецъ сж имали прѣстрѣлки по върховетѣ непосрѣдствено до лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. 3181. 10.XI.915 год. 4 ч. 30 м. сл. пл. Позиция при Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Слѣдъ смръкване ние прѣстояхме извѣстно врѣме задъ наблюдателния пунктъ при землянкитѣ на щаба на не с. с. отдѣление, дѣто бѣха поставени една хелиографна и една телефонна станции, обаче, като не се получаваше донесение за резултата отъ дѣйствията, къмъ 8 ч. сл. пл. се върнахме въ бивацитѣ си. Слѣдъ това разпоредихъ и получихъ:

До командира на 6-й полкъ, южно отъ с. Гарванъ.

Полуротата, назначена за да помага на скорострѣлната полубатарея, да остане за прикритие на артилерията отъ 11-о не с. с. отдѣление, като остане въ разпореждане на командира на отдѣлението. № 3182. 10.XI.915 год. 8 ч, 30 м. сл. пл. 3 клм. сѣверно отъ Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 11-о не с. с. артилерийско отдѣление.

Полуротата, която ще доведе на Вашата позиция с, с. полубатарея, задържете я въ Ваше разпореждане, за да Ви служи за непосрѣдствено прикритие на артилерията, която се намира на първоначалната Ви позиция. 3183.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Съ телеграма № 3160 отъ 9-й того донасяте, че с. Воишанци е заето отъ единъ нашъ взводъ, а днесъ съ телеграма № 3179 донасяте, че нашитѣ два взвода, които се намирали тамъ, сж били нападнати съ около 3 роти и сж се оттеглили на близкитѣ висоти. Донесете, защо не сж били вземени

своевременно мѣрки да се затвърдимъ тамъ, за да не става нужда днесъ да се води бой за завладѣването на сѫщото село. № 300. 10.XI.1915 год. 7 ч. 30 м. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7 а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Командиратъ на 1-й пѣх. Македонски полкъ ми донася, че слѣдъ смръкване е контра-атакувалъ противника на „Зелената висота", която днесъ бѣ паднала въ неприятелски ржцѣ, и къ 9 ч. сл. пл. я прѣвзелъ обратно. Сега нашитѣ части се затвърдяватъ на нея. 138. 10.XI.15 г. 11 ч. 5 м. сл. пл. Позицията.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

3174. Въ с. Гарванъ въ инженерния паркъ има 330 връзки бодлива тель. Отъ нея може да се употрѣбятъ за фронта на дивизията 200 връзки. 278. 10.XI.915 год. 9 ч. сл. пл.

К-ръ на 11-а пионерна дружина, В. И. Подполковникъ Иотовъ.

Дѣйствията срѣщу неприятеля при с. Корешница.

Както се изложи по-рано, прѣзъ деня отъ командира на 3-а бригада получихъ само едно донесение № 170. Какви дѣйствия прѣзъ деня се развиваха срѣщу с. Корешница, азъ не зная. Заповѣдь по 3-а бригада за дѣйствия на 10-й ноември не бѣхъ получавалъ още, а между това, съгласно заповѣдьта по дивизията № 7 отъ 8-й ноември 10 ч. пр. пр., прѣзъ деня дѣйствията срѣщу с. Корешница трѣбваше вече да почнатъ. За подготовка на операцията бѣха дадени цѣлия подиръ обѣдъ на 8-й и цѣлия день и нощьта на 9-й ноември. Вечерьта, на 10-й срѣщу 11-й ноември, получихъ слѣднитѣ:

Разузнаването на позициитѣ и неприятелското разположение завършихъ. Съ дигането на мъглата въ 12 ч, 30 м. сл. пл. една неприятелска дружина настжпи сѣверно отъ с. Воишанци. Въ 2 ч. сл. пл. дружината бѣ обстрѣляна съ артилерийски огънь. Не успѣла да се самоокопае, тя отстжпи, но подъ прикритието на една батарея, стрѣляща отъ къмъ с. Тремникъ, тя настжпи наново и спрѣ се въ окопитѣ. До късно вечерьта тѣзи части бѣха обстрѣлвани съ артилерийски огънь. На другата часть отъ фронта промѣни нѣма. Движението на противника между с. с. Бистренци и Корешница е послабо. Утрѣ продължавамъ изпълнението на задачата. Днесъ изпратихъ силни офицерски патраули къмъ Корешница и Бистренци. Прилагамъ оперативната заповѣдь. № 175. с. Каланево. 10. XI.915 год.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеролъ.

Заповѣдь по 3-а бригада, 11-а Македонска дивизия.

Оперативна. № 14.

Щабъ с. Каланево. 10.XI.915 год. 9 ч. сл. пл.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. Противникътъ съ по една дружина заема селата Воишанци и Корешница, а съ 1 до 2 роти селото Бистренци. По дѣсния брѣгъ на Вардара при с. Тремникъ има една полска батарея.

§ 2. 1-а бригада отъ нашата дивизия задържа противника прѣдъ Пепелище, а 2-а Тракийска дивизия прѣдъ Удово.

§ 3. На повѣрената ми бригада, усилена съ двѣ дружини отъ 2-й Македонски полкъ, е заповѣдано да блокира противника при Бистренци и Корешница и при удобенъ моментъ да го отхърли въ рѣката.

Подполковникъ Дагарадиновъ.

Отъ 2-й Македон. п. — 2 др. и 1 карт.
„ 11-о не с. с. отдѣл. — 2 батареи
„ с. с. отдѣление — 1 взводъ
„ дивизион. конница — 10 конн.
Всичко: 2 дружини и 14 орждия.

Посока на дѣйствие отъ с. Пещерница къмъ с. Бистренци съ цѣль да очисти лѣвия брѣгъ на Вардара на фронта Воишанци — Корешница (изключително)

Майоръ Пожарлиевъ.

Отъ 5-й п. Македон. полкъ — 1 друж.
„ 2-й план. арт полкъ — 1 взводъ
„ дивизионн. конница — 5 конн.
Всичко: 1 дружина и 2 орждия.

Подполковникъ Дрангов.

Отъ 5-й Македон. полкъ — 1 дружина
„ 6-й „ „ — 1 „
„ 8-о не с. с. отдѣл. — 1 батар.
„ дивизионн. конница — 10 кон.
Всичко; 2 друж., 6 оржд. и 2 карт.

Маневрени войски.

Отъ 6-й Мак. п. — 1 друж. и 2 карт,
„ дивизионн. конница — 3 взв.
„ 3-а пионерна друж. — 1 рота
Всичко: 1 друж., 1 ескадр и 1 р.

Посока на дѣйствие отъ височината с.-з. отъ Ибирли къмъ Корешница съ цѣль да заеме послѣдния пунктъ. На лѣвия си флангъ за обезпечване да остави на Гърбавата височина — Кошарка една рота.

Да продължава методично да настжпва на фронта Кошарка — Градецъ съ цѣль да обезпечи лѣвия флангъ на бригадата. Да продължава укрѣпяването на позицията съ дружината отъ 6-й полкъ по главния гребенъ и височината паралелна на Гърбавата височина.

Дружината и ескадрона да се съсрѣдоточи въ с. Липа. Ескадронътъ да устрои летяща поща между щаба на бригадата, участъцитѣ и щаба на дивизията.

Пионерната рота да продължава поправката на пжтя Гарванъ, сѣдловината южно отъ него — кота 250.

§ 4. Утрѣ (11-й ноември) частитѣ да заематъ изходнитѣ си положения и да произведатъ енергична пѣхотна развѣдка съ офицерски патраули къмъ Воишанци — Бистренци — Корешница — Демиркапу.

§ 5. По цѣлия фронтъ да се вдѣзе въ най-тѣсенъ контактъ съ противника, който да се тероризира съ огънь.

§ 6. Послѣдователнитѣ цѣли ще се дадатъ допълнително отъ менъ.

§ 7. Поѣпоржчвамъ плана на всѣко едно дѣйствие на колонитѣ да легне на слѣднитѣ основи: да се прави най-грижлива рекогносцировка, послѣдователно заемане и закрѣпване на удобни позиции, най-грижливо прикриване на нашитѣ намѣрения, внезапно използуване на артилерийския огънь и внезапность на пѣхотнитѣ дѣйствия.

§ 8. Огнестрѣлниятъ паркъ е въ с. Гарванъ и Трѣскавецъ, а бригадниятъ лазаретъ въ Конче.

§ 9. Щабътъ на бригадата ще бжде въ с. Липа, а наблюдателниятъ пунктъ прѣзъ деня — на височината южно отъ селото. Телефонната команда да свърже съ кабелъ селото Липа съ командира на 2-й полкъ, началника на артилерията — майоръ Пожарлиевъ.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Протогеровъ.

Началникъ щаба, причисленъ къмъ Генер. щабъ, Капитанъ Радевъ.

Отъ съсѣдитѣ въ дѣсно, 1-а бригада 5-а дивизия прѣзъ деня получихъ слѣднитѣ съобщения:

Нощьта мина спокойно. По донесение на дѣсния участъкъ отъ майоръ Робевъ днесъ 12 ч. 10 м. пр. пл. противникътъ разрушилъ ж.—п. мостъ на р. Инджекарасу (Черна). Къмъ 1 ч. пр. пл. се чулъ гръмъ, прѣдполага се, че е разрушенъ другъ мостъ юго-източно отъ село Паликура. Вчера 2-й полкъ при хвърлянето бомби отъ страна на противника не можа да отговори, по причина, че имеющитѣ въ него мортирки сж се поврѣдили и изпратени на поправка въ гр. Щипъ. № 46. 10.XI.915 г. 6 ч. 40 м. пр. пл.

Деньтъ мина спокойно. Неприятелътъ прѣзъ деня е изхвърлилъ срѣщу позицията на 2-й полкъ 12 бомби, отъ които има 2 войника леко ранени и единъ контузенъ. Днесъ летя аеропланъ, който оглежда позицията и батареитѣ. Обстрѣлянъ бѣ съ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь, които го заставиха да отлети нависоко. 47. 10.XI.915 год. 7 ч. сл. пл.

Къмъ № 47. Нощесъ на станция Криволакъ е идвалъ два пжти влакъ. Днесъ въ 2 ч. 10 м. сл. пл. влакътъ идящъ отъ ст. Демиркапу до ст. Криволакъ, обстрѣлянъ отъ нашата артилерия, е спрѣлъ на 3 клм до станцията, Желѣзо-пжтния мостъ на р. Карасу е хвърленъ отъ французитѣ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

чрѣзъ мини. Хвърлена е само оная часть отъ плота, която е на дѣсния брѣгъ, заедно съ подпорната стѣна на сѫщия брѣгъ. Останалата часть отъ настилката му съ четиритѣхъ стълба, заедно съ подпорната стѣна на лѣвия брѣгъ, сѫ незасѣгнати. Днесъ въ 2 ч. 10 м. сл. пл. на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ се забѣлѣзвало да се движатъ около 1 дружина по взводно и по малки групи на дистанция 100—150 крачки една отъ друга, слѣдъ нея сѫ се движили 20—30 кола обозъ, сѫщо прѣкъснати. Нашата артилерия стрѣля. Нѣколко снаряда попаднали въ цѣлта. 48. 10.XI.915 год. 7 ч. 30 м. сл. пл.

Къмъ № 48. Забѣлѣзано е къмъ 2 ч. сл. пл. една рота да минава отъ Криволакъ и Пепелище. Потвърждава се и отъ груги донесения за движението на около 1 неприятелска дружина отъ къмъ Карасу — Кория Християнъ и Криволакъ и отъ тамъ къмъ 2—3 ч. сл. пл. е прѣминала Вардаръ и се отправила за с. Пепелище, а около 4—5 клм. отъ гарата Криволакъ, забѣлѣзано да гори село. Тази вечерь отъ 6 ч. и до сега се води слаба пушечна прѣстрѣлка при с. Пепелище. 50. 10.XI.915 год. 9 ч. 40 м. сл. пл.

А отъ съсѣдитѣ въ лѣво, 2-а дивизия, получихъ слѣднитѣ съобщения:

Прѣдъ фронта на дивизията деньтъ мина сравнително спокойно съ слаби прѣстрѣлки. Край шосето, южно отъ с. Калково, е забѣлѣзанъ новъ неприятелски бивакъ за около бригада, една дружина отъ която заминала къмъ Демиркапу, а една рота къмъ Валандово. По цѣлия фронтъ неприятеля продължава окопната си работа, като особенна дѣятелность развива по хребета юго-източно отъ с. Костурно, гдѣто бѣ обстрѣлянъ сполучливо съ нѣколко изстрѣли отъ нашата артилерия. Днесъ два неприятелски аероплана летѣха надъ позициитѣ и гр. Струмица безъ да пущатъ бомби. 2633. 9 ноември 1915 г. 6 ч. сл. пл.

Прѣдъ фронта на дивизията, южно отъ с. Чепели, нощесъ отъ 8 ч. 50 м. сл. пл. до 1 ч. неприятельтъ обстрѣлва съ пушеченъ и артилерийски огънь нашитѣ позиции, които освѣтлявалъ съ ракети. Отъ стрѣлбата убитъ единъ доленъ чинъ и ранени 4 отъ 14-й Македонски полкъ. Прѣдъ останалия фронтъ, нощьта мина спокойно. Неприятельтъ е пускалъ и тамъ сини ракети. 2646. 10.XI. 915 г. 10 ч. 20 м. пр. пл.

Прѣдъ фронта на дивизията днесъ прѣдъ и слѣдъ пладнѣ неприятеля обстрѣлва съ рѣдъкъ артилерийски огънь височинитѣ при Чепели съ около 130 орждейни снаряди, в. сѣверно отъ с. Орманли и с. Дюрлюоваси. Ранени 6 долни чинове. По останалия фронтъ спокойно. Въ 2 ч. 10 м. сл. пл. неприятелски аероплань, идящъ отъ къмъ село Чепели, хвърлилъ 3 бомби върху града. Загуби нѣма. 2673. 10.XI.915 г. 8 ч. 45 м. сл. пл.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сѫ изстрѣляни слѣднитѣ количества снаряди: 4-а и 6-а с. с. батареи — 27 гранати и 27 шрапнеля: 11-о не с. с. отдѣление — 320 снаряда; 8 не с. с. отдѣление — 220 снаряда; 1-й п. Македонски полкъ — 77,000 патрони, а 3-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ — 10,300 патрони.

Загуби. Прѣзъ деня има слѣднитѣ загуби:

ЧАСТЬ	Убити			Ранени			Безъ вѣсть пропаднали			Всичко			ВСИЧКО
	офицери	офицер. кандид.	долни чинове	офицери	офицер. кандид.	долни чинове	офицери	офицер. кандид.	долни чинове	офицери	офицер. кандид.	долни чинове	
1 п. Мак. полкъ	—	2	55	1	1	135	—	—	27	1	3	217	221
2 „ „ „	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	7	7
	—	2	55	1	1	142	—	—	27	1	3	224	128

Къмъ загубитѣ на 1-й п. Македонски полкъ, споредъ реляцията на к-ра на сѫщия полкъ, трѣбва да се прибавятъ още 40 убити*), труповетѣ на които сѫ намѣрени, слѣдъ отстѫплението на французитѣ, прѣдъ французкитѣ окопи. За забѣлѣзване е факта, че при погребване тия трупове на 25-й ноември билъ намѣренъ между тѣхъ и единъ раненъ въ полусъзнание, който и незабавно билъ изпратенъ на лѣчение въ лазарета на дивизията Общо загубитѣ прѣзъ тоя день, слѣдователно, възлизатъ на 268 души.

3-а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава на позицията си и изпълня задачата и отъ миналитѣ дни. Неприятельтъ въ 1. ч. пр. пл. хвърлилъ моста на р. Черна въ въздуха.

11-й ноември

Спиране дѣйствията срѣщу с. Корешница

Деньтъ бѣше вѣтровитъ и облаченъ; температурата — 3 градуса подъ нулата. Сутриньта рано получихъ и разпоредихъ слѣдното.

Къмъ № 54. Току що получихъ отъ командира на 1-а дружина слѣдното донесение отъ 9 ч. вечерьта подъ № 21: „Отъ разузнаването, което направихъ за причинитѣ по напускането на каменистата височина въ участъка на 3-а рота се указа слѣдното:

1. Височината не е била празна, както се прѣдполагаше, прѣди да се изпрати патраула отъ 11 души; това ясно се потвърждава отъ обстоятелството, че непосрѣдствено задъ върха имало биваци.

2. Нашиятъ патраулъ заелъ върха прѣзъ нощьта, когато французкиятъ наблюдателенъ постъ се е оттеглилъ задъ върха, както обикновено тѣ правятъ на височини, на които не е нуждно да стоятъ и прѣзъ нощьта, каквато е въпросната, тъй като е много отдалѣчена отъ насъ и е непристѫпна отъ фронта. Че е имало на върха французки постъ прѣзъ деня се потвърждава и отъ обстоятелството, че на върха сѫ намѣрени шоколадени книжки и други военни прѣдмети.

3. Нашиятъ патраулъ е изненадалъ французитѣ съ своето появяване, но и патраулътъ билъ е изненаданъ отъ вида на бивацитѣ. Въпрѣки това, той, макаръ отдалѣченъ отъ ротата си, се е държалъ геройски и не тъй лесно отстѫпилъ отъ върха.

4. Ако се измѣри разстоянието отъ Кошарка до върха, ще се види, че той е толкова далѣчъ отъ линията на охраната, щото мѫчно би могло да се задържи на това мѣсто изолирано, не патраулъ, но и рота даже.

5. Върхътъ е толкова стръменъ, непристѫпенъ, щото абсолютно е невъзможно да се заеме даже и съ цѣла рота. Фронта на височината прѣдставлява единъ тѣсенъ гребенъ, по който може да се минава само по единъ и да се катери като коза. За развръщане не може ни дума да става Скатътъ отъ къмъ страната на противника, напротивъ, е удобенъ за развръщане и за дѣйствие по фланговетѣ наши. Независимо отъ това, височинитѣ въ лѣво и дѣсно отъ този върхъ се владѣятъ отъ противника, а самия върхъ е на километръ отдалѣченъ отъ насъ, така щото, даже да бихме го взели съ много жертви, не бихме могли да се задържимъ на него нито единъ часъ. Споредъ мене този върхъ прѣдставлява отъ себе си прѣпятствие не по малко отъ височината при Криволакъ. Прѣдъ видъ на това, прѣди да се заповѣда да се атакува, моля да се направи щателна рекогносцировка“.

Майоръ Пожарлиевъ.

Достатъчно запознатъ съ особеноститѣ на тая височина, мисля, че атаката може да излѣзе несполучлива и при даденатa обстановка нѣма да отговаря на цѣлта що прѣслѣдваме тукъ изобщо. № 101. 10.XI.915 год. 1 ч. полунощь.

К-ръ на 5-й п. Макед. полкъ, Подполковникъ Дрангов.

*). Въ това число сигурно влизатъ безъ вѣсть пропадналитѣ.

Въ лѣвия участъкъ (2-а дружина) е спокойно. Отъ дѣсния участъкъ (1-а дружина) нѣма свѣдѣния за положението. № . . II.XI.915 г. 3 ч. 8 м. пр. пл.

К-ръ на 5-й п. Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

Нощесъ на „Зелената височина“ въ прѣднитѣ пунктове прѣстрѣлката съ пушки, картечници, артилерийски огънь и бомби съ малки прѣкѫсвания трая цѣла нощь и сега продължава. Противникътъ билъ подкрѣпенъ съ прѣсни сили и картечници. Нашата дружина прѣтърпѣла голѣми загуби. По донесението на командира на полка отъ 3 ч. тая сутринь, дружината е била принудена да се отдръпне назадъ отъ тая висота и гдѣ се е спрѣла още нѣмалъ свѣдѣния. На лѣвия бригаденъ подучастъкъ майоръ Гаруфаловъ даде подкрѣпа на отстѫпващата отбранителна застава, настѫпилъ съ цѣлата си дружина напрѣдъ и билъ спрѣлъ на 1 клм. сѣвѣро-източно отъ с. Воишанци. Разпоредихъ до разсъмване да се отдръпне на линията на охранението. № 141. II XI.915 год. 4 ч. 10 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада Полковникъ Колевъ.

Прѣдставлява се единъ бѣлѣжникъ съ фотографически снимки отъ убития при с. Ибирли френски офицеръ. Слѣдъ използуването имъ, участвующитѣ въ боя офицери молятъ да имъ се повърнатъ. По заповѣдь. № 178. 10.XI.915 год. 9 ч. сл. пл.

Началникъ щаба, Капитанъ Радевъ.

Въ бѣлѣжника имаше: единъ кратъкъ ржкописенъ рѣчникъ отъ 2—3 страници на български думи; забѣлѣжки по пѫтуването на частьта на убития офицеръ отъ Франция до Солунъ; арматуренъ списъкъ на войницитѣ му отъ взвода и други такива свѣдѣния безъ особенно значение.

Положението прѣдъ фронта на 1-а бригада е слѣдующето: неприятелътъ вчера въ 7 ч. 30 м. пр. пл. е атакувалъ еднинъ нашъ взводъ на прѣденъ пунктъ срѣщу Пепелище Нѣколко наши роти прѣдприеха контръ атака, но резултата не е напълно задоволителенъ. Прѣдъ фронта на 2-й полкъ, 3 а дружина отъ сѫщия полкъ води борба съ неприятеля, който настѫпи и се окопа при с. Воишанци. Ротитѣ на тая дружина сѫ въ една линия безъ никаква подръжка. При това положение задачата Ви, колкото и полезна, съставлява едно отвличане отъ общата задача на дивизията, т. е. да задържи занимаемитѣ позиции. Прѣдъ видъ на това, заповѣдвамъ Ви, да повърнете двѣтѣ дружини отъ втория полкъ на мѣстото имъ въ участъка, опрѣдѣленъ съ заповѣдь по 1-а бригада. Даденитѣ въ Ваше разпореждание 1 дружина отъ 6-й полкъ и пл. полубатарея, можете да използувате по Ваше усмотрение. 3175. II.XI.915 г. 5 ч. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а п. Ри ска дивизия.

Прѣзъ нощьта на заетия прѣденъ пунктъ срѣщу Пепелище се води прѣстрѣлка съ картечници, пушки, бомби и орждия, което и сега продължава. Противникътъ е получилъ подкрѣпления и картечници и нашитѣ роти се отдръпнали отъ тоя прѣденъ пунктъ назадъ. Дружината на майоръ Гаруфаловъ срѣщу Воишанци настѫпила къмъ селото на единъ километръ сѣверо-източно и спрѣла противника. Командирътъ на участъка, полковникъ Колевъ, разпоредилъ сѫщата дружина да се оттегли на линията на прѣднитѣ пунктове. По-наистокъ до с. Градецъ положението непромѣнено. Офицерскитѣ патраули, пратени въ тоя участъкъ, установяватъ, че бивацитѣ южно отъ с. Градецъ, за които донесохъ съ № 3155, сѫ по лѣвия брѣгъ на едно мѣсто 40, на друго 100 палатки, а срѣщу тѣхъ на дѣсния брѣгъ — бивакъ по-голѣмъ отъ тия два. 3176. 11.XI.915 г. 5 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Съ даване 2-а дружина отъ 2-й п. Македон. полкъ въ разпореждане на полковникъ Протогеровъ, лѣвиятъ бригаденъ подучастъкъ остана да се охранява съ една дружина. Прѣдъ видъ на това, че срѣщу този участъкъ настѫпваше противникъ отъ къмъ с. Воишанци, чувствува се нужда да има подръжки въ участъка. Моля разпореждане да се изпратятъ такива по възможность отъ 2-й п. Македон. полкъ. № 144. 11.XI.915 г. 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До командира на 1-а бригада.

На № 144. Разпоредихъ 2-й п. Македон. полкъ да заеме участъка, който му е опрѣдѣленъ съ заповѣдь по бригадата Ви.3183. 11.XI.15 г. 9 ч. 40 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Нищо не донасяте по изпълнение на възложената на полковникъ Протогеровъ задача. 304. 11.XI.915 год. 9 ч 5 м. пр. пл. Щабъ източно отъ село Топликъ.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

До к-ра на 5-й Македонски полкъ, висота 750.

На № 101. Опрѣдѣлете точно мѣстоположението на височината, за която донасяте по отношение на с. Кошарка, рѣчичкитѣ Градецъ, Водосиръ, Луткова и тая която иде откъмъ с. Кошарка. Височината на югъ или на сѣверъ се намира относително пѫтя с. Кошарка — с. Градецъ? 3184. 11.XI.915 год. — 10 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3184 и къмъ 101. Въпросната височина е между рѣкитѣ Луткова и Водосиръ, южно отъ пѫтя Кошарка — с. Градецъ. Командирътъ на 3-а рота ми донася за нея „Острата чука (Карадагъ) се намира точно източно отъ буквата „к“ на р. Луткова. Отъ нея се спущатъ нѣколко хребета къмъ ж.-п мостъ и рѣката. Тия скатове сѫ проходими и по всички има пѫтища. Отъ острия върхъ не можали добрѣ да обстрѣлватъ тия пѫтища, понеже имало голѣми мрътви пространства. № 16 отъ 10.XI.915 год 7 ч. пр. пл. № 106. 11.XI.915 год. 11 ч. 10 м. пр. пл.

К-ръ на 5-й пѣх. Македонски полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

До к-ритѣ на 1-а и 3-а бригади.

Въ с. Гарванъ въ инженерния паркъ на дивизията има 200 връзки бодлива тель. Разпоредете още днесъ пионерната рота на бригадата Ви да получи 100 връзки и ги употрѣби на главната позиция на по-важнитѣ и достѫпни мѣста. 3185. 11.XI 915 г. 10 ч. 20 м. пр. пл. Позиция сѣверно отъ Брусникъ

Н-къ на 11-а пѣх. Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Началника на дѣстния участъкъ донася, че положението на 2-а дружина днесъ 7 ч. 35 м. пр. пл. било слѣдното: 5-а и 7-а роти се държатъ на около 500 крачки задъ височината. Единъ взводъ отъ 7-а рота билъ оставенъ малко по-напрѣдъ — нѣщо като отбранителна застава. Командирътъ на дружината ималъ намѣрение да останѣлъ въ туй положение днесъ до тогава, до като вземе да търпи повече загуби и по всѣка вѣроятность довечера да се отдръпнѣлъ още назадъ. Тъй като неприятелътъ стрѣлялъ съ куршуми „думъ-думъ“ и употрѣбявалъ много силни бомби, молимъ мнѣнието на бригадния командиръ относително тѣзи двѣ роти, да продължаватъ ли да даватъ още лишни жертви, или не. Началникътъ на лѣвия подучастъкъ донася, че прѣзъ нощьта произшедствия нѣмало. Противникътъ се самоокопавалъ. Нѣмало бѣлѣзи за увеличението или намалението на противника, 10-а рота отъ вчерашния бой имала 6 ранени. Убити нѣма. На височината, източно отъ заетата отъ противника височина, нарѣчена „Сипеитѣ“, ималъ два взвода. Но понеже ротитѣ отъ 1-й п. Македонски полкъ щѣли да отстѫпятъ. заповѣдалъ тѣзи два взвода да се държатъ и, слѣдъ като се видятъ въ невъзможность да се държатъ, тогава да отстѫпятъ, като не се допустне проривъ между тѣзи два взвода и дружината на майоръ Гаруфаловъ, сѫщо и съ 1-й п. Македонски полкъ. Командирътъ на 11-а рота му донесълъ, че при отстѫпването останали 18—20 раници въ с. Воишанци. Ще направѣлъ разслѣдване, защото войницитѣ не сѫ били на постоветѣ си, а трѣбва да сѫ ходили за плячка въ селото. На телефонограмата отъ командира на 1-й п. полкъ отговорихъ, че командира на бригадата отива при 1-й п. Македонски полкъ и тамъ ще даде указания на командира на полка. № 146. 11.XI.915 г. 10 ч. 30 м. пр пл

Началникъ щаба на 1-а бриг. 11-а дивизия, Майоръ Стрѣзовъ.

До началника на 7-а пѣх. Рилска дивизия.

На № 300. Изпърво с. Воишанци се е наблюдавало съ патрули, понеже е 3 клм. прѣдъ линията на охранението. На 7-й ноември заповѣдахъ с. Воишанци да се заеме съ отбранителна застава. Нашето раздвижване по тоя случай, както и заемането селата Ибирли, Кошарка, Липа и

усиленото разузнаване до р. Вардаръ по-рано, привлѣкоха вниманието на неприятеля и той начена да прѣхвърля части на лѣвия брѣгъ. Настжплението на една неприятелска дружина срѣщу Воишанци, изпърво отъ 3 роти, а послѣ отъ още една. не ме изненада. Застъпването водила бой и прѣдъ прѣвъзходството на противника се е оттеглила къмъ охранителната линия. Както донесохъ, неприятелтъ е прикованъ къмъ селото, дѣто почналъ да се окопава. Донасямъ повторно, че дивизията въ съставъ единадесеть дружини, двѣ и половина с. с. и петь не с. с. батареи и единъ ескадронъ заема позиция по огнената линия тридесеть и шесть километра. Бойниятъ строй навсѣкждѣ е тънъкъ, при всичко, че се заематъ най-важнитѣ пунктове и възли на пжтищата. Положението, което неприятелтъ заема непосрѣдствено до рѣка Вардаръ, му позволява въ повечето случаи по-рано отъ насъ да съсрѣдоточава повече сили въ извѣстни пунктове, както бѣше при село Воишанци, и при прѣдния пунктъ отъ охранителната линия (а не отъ позицията) при с. Пепелище. Въ послѣдния случай снощи контръ-атакуванъ и пункта взетъ, неприятелтъ получи наврѣме подкрѣпление и на свой редъ е сжщо контръ-атакувалъ. Изпращамъ, скица отъ която ще може да се види разположението на дивизията. 3185 б. 11.XI.915 год. 11 ч. 20 м. пр. пл. Позиция сѣверно отъ Брусникъ.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а п. Рилска дивизия.

Вчера полковникъ Протогеровъ рекогносциралъ и подготовлявалъ дѣйствията срѣщу с. Корешница. Бой не е водилъ. Прѣдъ видъ настжплението на неприятеля вчера и прѣдъ видъ недостатъчността на силитѣ за отбрана на главната позиция въ дѣсния участъкъ срѣщу Воишанци и Пепелище, снощи заповѣдахъ даденитѣ въ разпореждане на полковникъ Протогеровъ двѣ дружини отъ дѣсния ми участъкъ да останатъ на мѣстата си за да отбраняватъ главната позиция. Замисленитѣ дѣйствия срѣщу с. Корешница при новата обстановка отмѣнихъ, тъй като тия дѣйствия, колкото и полезни, сж отвличане отъ главната цѣль — отбрана на линията Шехоба — Серка планина и Верига Градецъ. За изпълнение на тая задача сега потрѣбни сж свободни войски, а не такива, които се взиматъ отъ бойнитѣ участъци. 3187. 11.XI. 915 г. 0 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ к-ра на 5-й Макед. полкъ. До к-ра на 3-а бригада.

Считамъ за дългъ да донеса, че размѣната на частитѣ, неочакваното имъ подчиняване на други началници и даване нови задачи може да има печални послѣдици за дѣлото. Въ заповѣдь № 14 точно е посочена задачата на майоръ Пожарлиевъ. По сжщество тя не отмѣнява задачата на 3-а рота, която държи застава срѣщу „Гърбавата височина", взводъ и половина непосрѣдно надъ Кошарка и останалата часть на около 1 и половина клм. сѣверно отъ Кошарка. Но майоръ Пожарлиевъ ми донася, че ужъ съгласно сжщата заповѣдь 3-а рота ще заеме височ. между Ибирли и Кошарка за да охранява лѣвия флангъ на 1-а рота и дерето. То значи, той ще напустне гребена сѣверно отъ Гърбавата височина, ще открие пжтя Кошарка — Лубница и ще изложи двѣтѣ роти отъ 6-й полкъ, които укрѣпяватъ главния гребенъ на Градецъ планина. Все изпълневайки сжщата заповѣдь, изведнажъ се дигнаха постоветѣ, които наблюдаватъ участъка между пжтищата Лубница — Кошарка и Конче — Градецъ. Защото подпоручикъ Тодоровъ ми донесе (№ 1; 7 ч. 15 м. пр. пл,):

„Съгласно заповѣдьта на дружинния командиръ до командира на 2-а рота, послѣдниятъ веднага ме извика да прибера постоветѣ и се присъединя при ротата си. Линията на охранението остава незаета".

Взехъ мѣрки да не допустна нѣкоя бѣда, която може да бжде послѣдица отъ тия заповѣди и противозаповѣди. Но за изпълнение моитѣ заповѣди ми ска се много врѣме, а противникътъ може да не дрѣме. Лишно е да изтъквамъ незгодитѣ по командуването и прѣхраната на разпокжсанитѣ части. Моля въ полза на дѣлото да не се разкжсва полка и да не се разстройва вжтрѣшната връзка. № 107. 11.XI.915 год. 10 ч. 50 м. пр. пл.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Въ заповѣдьта на 3-а бригада № 14 на двѣтѣ с. с. орждия отъ 2-о с. с. отдѣление даватъ оперативно назначение. Ние ги изпратихме на позицията при 11-о не с. с. отдѣление съ назначение да останатъ въ нашия лѣвъ подучастъкъ. Изглежда, че 3-а бригада мисли, че сж дадени въ тѣхна разпореждане. Сега, какво назначение ще се даде на тѣзи двѣ с. с. орждия. Началникътъ на 11-о отдѣление вчера откри 1 неприятелска батарея на позиция западно отъ с. Тремникъ въ дола. № 149. 11.XI.915 год. 0 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 1-а бриг. 11-а дивизия, Майоръ Стрѣзовъ.

3134. (? — 3176) Донесете защо майоръ Гаруфаловъ, като е спрѣлъ противника срѣщу Воишанци, началникъ участъка полковникъ Колевъ разпоредилъ сжщата дружина да се оттегли на линията на прѣднитѣ пунктове. 307. 11.XI.915 г. 9 ч. пр. пл. Позиция източно отъ село Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а п. Рилска дивизия.

307. Тъй като на прѣднитѣ пунктове има окопи и защото командирътъ на бригадата справедливо се е опасявалъ отъ частиченъ неуспѣхъ тукъ, понеже дружината на майоръ Гаруфаловъ е била безъ подръжки, двѣтѣ други дружини отъ полка бѣха далѣко и не биха могли да я подкрѣпятъ въ случай на нужда. Забѣлѣзаниятъ противникъ тукъ е ималъ една дружина. 3188. 11.XI.915 г. 4 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Телефонограма.

Отъ командира на 5-й Макед. полкъ. До к-ра на 3-а бригада.

По цѣлия фронтъ на участъка ни е спокойно. 4 орждия отъ батареята възлизатъ къмъ позицията и довечера, прѣдполагамъ, ще бждатъ настанени. № 109. 11.XI.915 год. 3 ч. 30 м. сл. пл. Подполковникъ Дрангов ъ

До командира ни 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

Разпоредете да се разузнае, като се разпитатъ, както началствующитѣ лица, така и подчиненитѣ, въ какво положение е заварилъ противника отбранителнитѣ застави на прѣдния пунктъ срѣщу село Пепелище и въ с. Воишанци. За направеното разучване и резултата донесете ми. № 3189. 11.XI.15 г. 5 ч. сл. пл. Н-къ на 11-а Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Деньтъ мина тихо. Частитѣ, които вчера водиха бой, се намиратъ наоколо 500 крачки отъ пункта на боя. 3191. 11.XI.15 г. 5 ч. сл. пл. 3 клм. сѣверно отъ Пещерница. Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На основание телеграмата отъ щаба на 2-а армия № 1514 отъ днешно число, основана на донесенията, се вижда, че заповѣданата нощна атака на фронта с. Пепелище — Корешница не е подготвена и не е прѣдприета по духа на телеграмитѣ № № 263 и 286 отъ 7-й и 10-й того. Извършеното досега само издава и компрометира изпълнението на задачата и въ бждаще. Разпоредете всички батареи нощно врѣме постепенно да се изнасятъ все повече напрѣдъ и не по-късно отъ 14-й того да заематъ позиции, които да обсаждатъ главната позиция на французитѣ сѣверно отъ Криволакъ и не по-далѣчъ отъ 4 клм. до неприятелскитѣ батареи, разположени на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. № 311. 11.XI.915 г. 5 ч. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ село Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

По тоя поводъ чрѣзъ ст. адютантъ по телефона лично до командира на 7-й артилерийски полкъ разпоредихъ слѣдното:

Майоръ Добруджански — Сега ще Ви прочета едно прѣдписание отъ 7-а дивизия. Началникътъ на дивизията (11-а) заповѣда да изучите и рекогносцирате мѣстностьта и да докладвате резултата отъ това на командира на 1-а бригада и лично на началника на дивизията (11-а), като вземете всички мѣрки и направите всичко възможно за точното изпълнение на това прѣдписание. Ето и самото прѣдписание (чете се № 311). Още довечера да се докладва. Подчертавамъ, че тая заповѣдь трѣбва да се изпълни, като Вие именно докладвате за начина на изпълнението и въ зависимость отъ обстановката.

Подполковникъ Петровъ. Ами ако Вардара е тъкмо на 4 клм. отъ батареитѣ на противника, трѣбва ли да влѣза въ Вардара, или ако е на повече отъ 4 клм. ще трѣбва ли да разположа батареитѣ задъ Вардара?

Въ изпълнение на това на 13-й ноември въ 9 ч. 10 м. пр. пл. получихъ слѣдния рапортъ № 96.

Въ изпълнение на прѣдадената ми по телефона заповѣдь, да изуча и рекогносцирамъ мѣстностьта и да взема всички мѣрки за точното изпълнение на прѣписанието на 7-а п. Рилска дивизия № 311, донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, слѣдното:

Мѣстностьта въ участъка с. Пепелище — с. Корешница, позициитѣ на които сж сега батареитѣ, пѫтищата, по които е възможно движение на полска артилерия и вѣроятнитѣ артилерийски позиции, въ случай на едно настѫпване къмъ р. Вардаръ — ми сж добрѣ познати. Числото и мѣстонахождението на неприятелскитѣ батареи се постоянно мѣнява, но днесъ по моитѣ лични впечатления и по тия на г. г. командиритѣ на отдѣленията, противникътъ има:

а. Една четиреорждейна батарея (планинска) на главната позиция (върха).

б. 2 планински орждия на пункта, отъ гдѣто се започва изкачването за главната му позиция.

в. 2 планински орждия на редута южно отъ село Пепелище.

А отвъдъ (по дѣсния брѣгъ) на р. Вардаръ, той има:

а. Една полска батарея около с. Дуброва и

б. 2 полски батареи между с. Дубляно и с. Воишанци, задъ желѣзно-пѫтната линия.

Всичкитѣ неприятелски батареи на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ сж не по-близо отъ 2 клм. отъ брѣга, защото мѣстностьта не позволява скришното имъ разполагане на по-близко разстояние. Първоначално неприятелскитѣ батареи повече се издаваха съ блѣсъцитѣ си при стрѣлбата, но въ послѣдствие, обаче, започнаха да се разполагатъ на по-дълбоко закрити позиции, така че, освѣнъ батареята при с. Дубляно, която се издава съ блѣсъцитѣ си, за мѣстонахождението на всички останали се сѫди само по посоката на изстрѣлитѣ, разстоянието, отъ което стрѣлятъ, конфигурацията на мѣстностьта и други нѣкои признаци.

За да заематъ батареитѣ позиции, които да обхождатъ главната позиция на противника (височината сѣверно отъ с. Криволакъ) и да не сж по далѣче отъ 4 клм. отъ батареитѣ му по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, е необходимо най-напрѣдъ да се завладѣе отново „Зеленатa височина“, която е на около 2800 отъ редута, а слѣдъ това и самия редутъ, слѣдъ което батареитѣ да заематъ позиция близко около него (редута). За тази цѣль трѣбва да се продължи направата на пѫтя, който минава прѣзъ наблюдателния пунктъ на командира на 1-а бригада, напрѣдъ и въ лѣво до позицията, която е указана отъ мене на командира на 8-о не с. с. отдѣление. Отъ тази нова позиция той съ двѣтѣ си батареи и отъ едно разстояние не по-голѣмо отъ 3200 метра съ дѣйствителенъ шрапнеленъ огънь ще може да подготви атаката на „Зеленатa височина“ — първата задача.

Колкото за батареитѣ отъ 11-о не с. с. отдѣление, които сж вече почти въ полето, и тѣ ще могатъ да се приближатъ на разстояние по-малко отъ 4 клм. до неприятелскитѣ батареи, но само слѣдъ като се завладѣе с. Воишанци. Сега тѣзи батареи сж на 3500 м. сѣверо-източно отъ това село и могатъ да подържатъ съ шрапнеленъ огънь една такава атака. За сѫщата цѣль и с. с. взводъ отъ батареята на капитанъ Начевъ може да се свали на позицията, отъ която по рано 11-о не с. с. отдѣление обстрѣлваше ж. — п. линия.

А колкото до останалитѣ 6 с. с. орждия отъ отдѣлението на подполковникъ Николовъ, които сж южно отъ с. Патрикъ — тѣ прѣкрасно обстрѣлватъ съ шрапнеленъ огънь главната неприятелска позиция, тилътъ и пѫтя, по който става изкачването на нея, и както и окопитѣ и батареята въ подножието на височината — по посока на с. Криволакъ. По-нататъшното приближаване на тѣзи орждия къмъ р. Вардаръ е възможно само слѣдъ завладѣването на височината сѣверно отъ с. Криволакъ (главната неприятелска позиция) — слѣдъ като се рѣши главната задача, за което рѣшение тѣзи орждия, както се каза по горѣ, отлично могатъ да съдѣйствуватъ.

К-ръ на 7-й артил. полкъ, Подполковникъ Петровъ.

3105. Донесете: 1. Защо не е било възпрѣпятствувано на прѣзвърляне-

нето на противника отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ на Вардара. 2. Защо заставата въ с. Воишанци не е била засилена, а е оставена да води сама бой и се оттегля на охранителната линия. Дивизията стражево охранение ли заема? Съ отстѫпването не дава ли на противника да се закрѣпи въ селото, като Вие сами твърдите, че почналъ да се окопава. Ако дивизията Ви, въ състава 11 дружини и 7 1/2 батареи заема дължъ фронтъ, то противникътъ има ли по лѣвия брѣгъ повече дружини, за да не можете да го отхвърлите, до като още не се е закрѣпилъ. Отъ прѣдставената схема за разположението на частитѣ отъ повѣрената Ви дивизия се вижда, че сж много разпръснати и стоятъ далѣко отъ противника и по този начинъ, нѣма съмнѣние, че противникътъ безпрѣпятствено ще се прѣхвърля отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ на Вардара. Вземете мѣрки да се приближатъ частитѣ Ви къмъ Вардара и не се държатъ на главната позиция, която за сега трѣбва само да се укрѣпява и наблюдава. 312. 11.XI.915 г. 6 ч. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Гопликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

На което слѣдния день отговорихъ, както слѣдва:

До началника на 7-а дивизия. Позицията.

312. 1. Не е възпрѣпятствувано прѣхвърлянето на неприятеля отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ на Вардара, защото това става при с. Пепелище, а послѣдното се владѣе отъ противника.

2. Заставата въ с. Воишанци не е била засилена, защото селото е било 3 клм. далѣчъ отъ прѣдната линия за отбрана и атаката е поведена отъ по-многочисленъ противникъ, който използувалъ мъглата и се приближилъ до селото,

3. Дивизията не заема стражево охранение, обаче, за да защити по-важнитѣ пунктове и посоки на тѣхъ държи повече сили, а на по-маловажнитѣ мѣста по-малко сили. Не трѣбва да се изпуща изъ видъ, че до 5-й т. м. почти всички сили на дивизията бѣха ориентирани за дѣйствие срѣщу Пепелище и Криволакъ, а слѣдъ тая дата вече се зае Верига Градецъ и частитѣ почнаха да се насочватъ къмъ лѣвия брѣгъ на Вардаръ.

4. Днесъ, несъмнѣно, противникътъ има повече дружини на лѣвия брѣгъ на Вардаръ и край желѣзницата, отколкото повѣрената ми дивизия.

5. Частитѣ въ дѣйствителность сж повече разпръснати, отколкото това е прѣдставено на схемата, защото мѣстностьта е толкова прѣсѣчена, че е изключва всѣка взаимна подръжка и защото, ако не се заематъ по-важнитѣ посоки и пунктове, противникътъ безпрѣпятствено ще ги заеме.

6. Частитѣ не сж далѣче отъ противника, а напротивъ на всѣкждѣ сж въ непосрѣдственно съприкосновение. А прѣхвърлянето на противника отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ става, защото противникътъ си е осигурилъ теренъ за сѫщото, прѣди още дивизията да заеме участъка.

7. Заемането на прѣднитѣ пунктове, които се намиратъ приблизително на 3 клм. отъ Вардаръ, и прѣдприемането на дѣйствия отъ тѣхъ за да се приближимъ до самия брѣгъ на р. Вардаръ при факта, че неприятеля има чиселно надмощие, е една операция, която ще ни костува много жертви безъ изгледи за успѣхъ и съ рискъ да не можемъ се задържа на главната позиция, която се намира приблизително на линията: с. Шехоба, буква „б“ на с. Брусникъ, с. Липа въ тоя подучастъкъ. № 3199. 12.XI.915 год. — Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

3187. По Вашата оперативна задача № 7 отъ 8-й того и заповѣдьта ни за атаката на противника, която се запозѣда отъ щаба на армията, е донесено въ армията, че е почнато изпълнението на 10-й того. Сега се вижда отъ донесението Ви, че нищо не е направено, като даже се отказвате отъ изпълнението подъ прѣдлогъ, че щѣли сте да се отвличате отъ главната цѣль за отбраната; с. Шехоба, Серка и Верига Градецъ планина, когато тамъ нѣма никакъвъ противникъ, слѣдователно не можете да имате тамъ за сега цѣль. Донесете обстоятелствено за дѣто не се наемате да прѣдприемате тая операция за да донеса въ щаба на армията. 313. 11.XI.915 год. 6 ч. 5 м. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

На това отговорихъ слѣдния день, както слѣдва:

До н-ка на 7-а дивизия. Позиция при Криволакъ.

На № 313. Основната задача на дивизията, съгласно заповѣдьта по 7-а дивизия № 11 отъ 31-й октомври, е да задържи линията Шехоба, Серка планина, Верига Градецъ планина до разбиването на сръбската армия въ сѣверния фронтъ. За постигането на тая задача дивизията е заела и укрѣпила три линии позиции. Първата линия е на 1,000 — 1,500 крачки отъ неприятеля и 3 клм. отъ с. Пепелище. Тая линия частитѣ заеха и отчасти укрѣпиха още на 23-й октомврий вечерьта. Тя се намира подъ политѣ на планината и въ полето. По многократнитѣ доклади на началника на участъка, командира на 1-а бригада, полковникъ Колевъ, тая линия е повече удобна за активни дѣйствия отколкото за упорна отбрана, понеже се намира подъ дѣйствителния огънь на неприятелската артилерия отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, безъ да може да бѫде подкрѣпена отъ нашата артилерия, било защото не бѣха построени пѫтища, било защото не с. с. артилерия не би могла да води борбата съ неприятелската с. с. артилерия. Прѣдъ видъ извънредната голѣмина на участъка и възъ основа горнитѣ съображения, подкрѣпени и отъ Вашата заповѣдь № 11 § 2, намѣрихъ за съвършенно умѣстно да удобря рѣшението на началника на участъка, Полковникъ Колевъ, да приеме рѣшителната отбрана не долѣ въ полето, а на висотитѣ отъ с. Шехоба право по посока на с. Липа. Нека отбѣлѣжа, че картата не може да даде никаква идея за дѣйствителната мѣстность. 1-а бригада не можеше непрѣкѫснато да държи всичкитѣ си сили на позицията долѣ въ полето, защото въ такъвъ случай главната позиция Шехоба, с. Липа нѣмаше кой да укрѣпи. За това стана необходимо бригадната подръжка и часть отъ полковитѣ подръжки да се прѣмѣстатъ при главната позиция и да я укрѣпятъ. По тоя начинъ прѣдната позиция остана да се заема отъ двѣ дружини. За избѣгване на недоразумѣния, пунктоветѣ, на които останаха ротитѣ отъ тия двѣ дружини, се нарекоха прѣдни пунктове.

По моето тактическо схващане на обстановката и мѣстностьта, рѣшителна отбрана срѣщу многочисленъ неприятель не може да се води долѣ въ полето и да се оставатъ задъ тила висотитѣ. Трѣбва или съ всички сили да се стои долѣ въ полето на 1000 — 1500 кр. отъ неприятелската позиция и да се приеме рѣшителенъ бой тукъ въ какъвто и да е случай, или като се оставатъ слаби части на прѣднитѣ пунктове, главнитѣ сили да се разположатъ на главната позиция, гдѣто да дадатъ рѣшителенъ бой съ прѣимуществата на сигуренъ успѣхъ. Първото, по моето схващане, считамъ за неприемливо, защото въ такъвъ случай слѣдъ неуспѣшенъ упоритъ бой долѣ, рискува се сигурностьта за отбраната на главната позиция по-горѣ, тъй като части заставени слѣдъ упоритъ бой да отстѫпятъ, не всѣкога могатъ да укажатъ, слѣдъ отстѫплението, онова съпротивление, което е необходимо за непрѣмѣнното задържане на главната позиция. Друго ще бѫде моето мнѣние, ако въ участъка имахъ поне още една бригада, на която бихъ възложилъ контръ-атака и по тоя начинъ отстѫпление не бихъ допустналъ, а слѣдователно борбата мога да приема и долѣ макаръ че въ полето, въ всички случаи, загубитѣ ще бѫдатъ сравнително по-голѣми.

По отношение дѣйствията срѣщу с. Корешница ставаше нужда да се състави отрядъ, като се взеха двѣ дружини — полковата и бригадната подръжки отъ дѣсния подучастъкъ. Това взимане на части отъ подучастъцитѣ при настѫпление не можеше да не отслаби бойната сила на подучастъцитѣ. И наистина, 1-а бригада отъ 10-й того въ участъка си отъ с. Шехоба до висотата южно отъ с. Липа заемаше фронтъ отъ 12 клм. съ 4 дружини, отъ които двѣ по прѣднитѣ пунктове. Неприятелтъ настѫпи на 10-й того срѣщу прѣдния пунктъ при Пепелище и срѣщу заставата въ с. Воишанци, като се опита да настѫпи срѣщу подучастъка на 2-й Македонски полкъ, именно срѣщу тоя подучастъкъ, отъ който бѣха взети двѣтѣ дружинни подръжки. Прѣзъ цѣлия день боеветѣ наблюдаваха отъ наблюдателния пунктъ на 1-а бригада на висотата при с. Брусникъ. Прѣзъ деня азъ не намѣрихъ за умѣстно да отмѣня заповѣдьта по дивизията № 7, тъй като постигнатитѣ малки успѣхи отъ неприятеля не можаха да укажатъ влияние на дѣйствията срѣщу с. Корешница. Къмъ 11 ч. сл. пл., слѣдъ като получихъ донесения за хода на борбата и като взехъ прѣдъ видъ, че въ с. Воишанци бѣше констатирана неприятелска дружина, че къмъ Корешница, знаеше се, че има около 3 дружини съ картечници и вѣроятно и съ планинска артилерия, че с. Бистренци бѣше сѫщо заето отъ неприятеля, а при с. Пепелище, освѣнъ 2 — 3 дружини за които се знаеше отъ по-рано, прѣзъ деня се забѣлѣза движение на една дружина и прикриващи огньове покрай р. Вардаръ за с. Воишанци,—всичко това ми даде основание да мисля, че дѣсния ми участъкъ, като отслабенъ съ взимането на двѣтѣ дружини, може да бѫде заставенъ да води бой при несгодни за него условия, а въ сѫщото врѣме дѣсния флангъ и тила на полковникъ Протогеровъ, който би се движиилъ отъ с. Липа къмъ Корешница, застрашени. Въ тоя моментъ азъ заключихъ, че слѣдъ заемане обратно прѣдния пунктъ отъ неприятеля, той може на 11-й того да продължи настѫплението си отъ с. Воишанци и отъ къмъ Пепелище и ме застави да водя борба само съ 4 дружини. Убѣденъ напълно, че ще задържа противника, азъ неможахъ да не помисля, че фланга и тила на полковникъ Протогеровъ въ тоя случай оставаха изложени и слѣдователно неговитѣ дѣйствия можаха да бѫдатъ компрометирани.

Че неприятеля можеше да направи това, за мене е ясно, защото познавамъ отъ лично наблюдение мѣстностьта и извѣстно е лесното прѣдвижване на неприятелски части непосрѣдсвено край брѣга на р. Вардаръ и равнината.

Когато издадохъ заповѣдьта за отмѣняване заповѣдь № 7, азъ не знаехъ, че полковникъ Протогеровъ съ батареята си, е съдѣйствувалъ срѣщу неприятеля при Воишанци, по собствена инициатива, като го разпръсналъ и позволилъ на дружината на майоръ Гаруфаловъ да напрѣдне къмъ селото. Сега отъ послѣдующитѣ донесения ми е ясно, че безъ съдѣйствието на батареята на полковникъ Протогеровъ, дружината на майоръ Гаруфаловъ разхвърлена по ротно на фронтъ отъ 3 клм. би могла лесно да бѫде бита по части, а слѣдователно заставена да отстѫпи и по тоя начинъ подучастъка огоченъ и фланга и тила на п-къ Протогеровъ незащитени.

Напослѣдъкъ движението на неприятелскитѣ дружини къмъ Демиркапу и въобще засилването на неприятеля по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ е значително, както се вижда отъ донесенията ми. При тия условия смѣтамъ за дългъ да твърдя, че частитѣ трѣбва да бѫдатъ на мѣстата си по позициитѣ, за да изпълнятъ основната цѣль, а не да се занимаватъ съ второстепенни цѣли, изпълнението на които може да повлѣче компрометиране на отбраната на главната позиция.

Най-накрая оставамъ началството да рѣши въпроса, възможно ли е дивизията отъ 11 дружини, 5 не с. с. и 2 1/2 с. с. батареи едноврѣменно да изпълни:

1. Укрѣпяване прѣдъ лицето на неприятеля на позиция дълга 40 клм., по-голѣмата часть отъ което е вече привършено.

2. Построяване пѫтища въ тая планинска мѣстность за полската артилерия, каквито до сега има построени около 60 клм.

3. Недопущане неприятеля да минава отъ дѣсния на лѣвия брѣгъ, когато той владѣе Пепелище и цѣлия лѣви брѣгъ до с. Удово, още прѣди дивизията да заеме участъка. Воишанци бѣ въ наши ржцѣ само 3 дни.

4. Да прѣдприема настѫпателни дѣйствия срѣщу извѣстни пунктове само съ собственитѣ си сили, като отдѣля отъ участъцитѣ тѣхнитѣ подръжки.

5. Да държи несмѣнно достатъч. силни части въ контактъ съ неприятеля и.

6. На всѣка цѣна въ случай на неприятелско настѫпление да се задържи на главната позиция до окончателното унищожение на сръбската армия, което, още когато се даде задачата на дивизията, можеше да се прѣдполага, че ще бѫде не по-малко отъ 20 — 30 дена.

Къмъ всичко това донасямъ, че неприятелтъ срѣщу дивизията не е 6 — 7 дружини, а споредъ свѣдѣнията до сега е: по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ: въ Пепелище — 3 дружини най-малко, въ Воишанци, Бистренци, Дубляно и Корешница — 3 дружини съ картечници и планинска батарея, ю.-и. отъ с. Кошарка — 1 дружина, при устието на р. Луткова — 2-3 дружини и при с. Градецъ — 2-3 дружини, при с. Сали други, които сж срѣщу 2-а Тракийска дивизия. На дѣсния брѣгъ има при Демиркапу 3 дружини. Това увеличение на неприятеля се забѣлѣза въ послѣднитѣ 3 — 4 дена. Днесъ трѣбва да допущаме, че неприятелтъ има не само отбранителни цѣли, но и настѫпателни.

Като донасямъ всичко това, оставамъ началството да рѣши въпроса

съотвѣтствува ли сега участъка отъ 40 клм. за силитѣ ми и не е ли нуждно да се усилятъ повѣренитѣ ми части. 3195. 12.XI.915 г. 11 ч. сл. пл. 3 клм. сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Прѣдписание № 3175 получихъ въ 9 ч. 30 м. пр. пл Направихъ нуждитѣ разпореждания. Участъка отъ дерето за с. Воишанци до с. Корешница ще заематъ двѣ роти отъ 6-й Македонски полкъ—майоръ Атанасовъ. Щабътъ на бригадата съ маневренитѣ си войски (двѣ роти отъ 6-й полкъ и дивиз. конница) ще бѫде на сѣдловината източно отъ кота 250. Свръзката съ дивизията ще се подържа съ летяща поща по билото и телефонъ до с. Лубница. Планинската полубатарея прѣдадохъ въ участъка на майоръ Пожарлиева.

Прѣдъ видъ голѣмината на участъка — повече отъ 30 клм. отъ Воишанци до Градецъ, важностьта на направленията идящи отъ Демиркапу и Градецъ и слабитѣ сили, съ които разполагамъ — три дружини, моля или участъка ми да бѫде намаленъ до с. Корешница, или пъкъ да ми се даде още поне една дружина отъ 6-й полкъ. За сега цѣлия фронтъ е заетъ съ слаби групи по важнитѣ вѫзели.

Мѣстото, което ще заеме сега щаба на бригадата, е централно, свързано съ пѫтища по всички посоки на участъка и ще ми позволи по-лесно да го управлявамъ и въ важни моменти подържамъ. № 186. 11.XI.1915 г. 11 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Отъ сѫсѣдитѣ прѣзъ деня получихъ слѣднитѣ съобщения:

Деньтъ мина спокойно. Отъ хвърленитѣ днесъ отъ страна на противника бомби, на които се веднага отговори, нѣма загуби. Въ 10 ч. 55 м. пр. пл. точно надъ позициитѣ на дѣсния участъкъ прѣлетѣ високо аероплань съвършенно бѣлъ съ посока отъ Криволакъ къмъ Велесъ. № 53. 11.XI.1915 год. 5 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Отъ поста Плавушъ, ю.-з. отъ Струмица, сѣверно отъ кота 895, донасятъ, че голѣмиятъ неприятелски бивакъ, южно отъ с. Калково, за който е донесено съ № 2633, нощесъ на 9 й срѣщу 10-й того, се е вдигналъ неизвѣстно за кѫдѣ. Стария бивакъ на дѣсния брѣгъ по Вардара стои. 2667. 10.XI.1915 год. 3 ч. сл. пл.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. Вчера 10-й того нашъ патраулъ е забѣлѣзалъ въ с. Киндекли, сѣверно отъ Дойранъ, неприятелски войски, които оцѣнилъ на двѣ дружини. 2691. 11.XI.15 г. 11 ч. пр. пл.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ

Дознания за изгубването на „Зелената висота“ и с. Воишанци.

Отъ произведеното дознание отъ майоръ Митушевъ по изгубването на „Зелената висота“ се установява слѣдното:

Отъ разпитване на войницитѣ:

Зелената висота се е заемала отъ 2-й взводъ отъ 2-а рота. Къмъ 5 ч. пр. пл. единия полувзводъ, по заповѣдь отъ ротния командиръ, е отишелъ назадъ при кухнитѣ да се храни и на връщане донесълъ храна и за другия полувзводъ Почнало да се разсъмва и взводътъ, като оставилъ постове въ окопитѣ и секрети, съ двата си полувзвода се оттеглилъ на 200 крачки задъ висотата на почивка. Слѣдъ 15 мин. на позицията се е открилъ пушеченъ огънь отъ часовитѣ и единъ войникъ бързе дошелъ при взвода и съобщилъ, че неприятельтъ настѫпвалъ съ гѫсти вериги. Взводътъ, по заповѣдь на взводния подофицеръ, заелъ близкия окопъ и открилъ огънь, но слѣдъ 10 минути, пакъ по заповѣдь, напусналъ мѣстото и се оттеглилъ по указана посока назадъ на около 500 крачки.

Показания на командира на ротата:

„На 8-й ноември т. г. ротата е въ дружинния бивакъ при с. Патрикъ“. 2 1/2 ч. сл. пл. получавамъ заповѣдь по телефона да замина по пѫтя (съ двама подофицери) за с. Пещерница и присрѣщна командира на дружината. При срѣщата командиръть на дружината (г. майоръ Силяновски) ми дава

слѣдната устна заповѣдь: Иди разузнай участъка между Патричката рѣка (Карта 1:210,000) и дерето на Пещерничката рѣка за да смѣнишъ части отъ 2-й пѣх. полкъ и заемешъ охраната му съ стражеви застави отъ твоята рота. Ротата Ви ще чака заповѣдьта Ви на бивака на 5 а и 6-а роти отъ 2-а наша дружина“. Заминахъ и обиколихъ участъка си. При прѣминаването покрай бивака на 2-а дружина, командиръть на сѫщата дружина, г. капитанъ Балтовъ, ми прѣдаде слѣдното: „Командиръть на полка допълнително заповѣда, участъка на 1-а дружина да обхване и висотитѣ двѣ—зеленитѣ висоти въ лѣво отъ лѣвия брѣгъ на Пещерничката рѣка (дере)“. Заехъ участъка си. Въ 10 ч. 15 м. сл. пл. на сѫщата дата правя донесение № 10 до командира на 1-а дружина за заемането на участъка и се мѫча да прѣдизвикамъ нови заповѣди. По въпроса въ послѣдствие се отнасятъ слѣднитѣ донесения: № 11 до командира на 1-а дружина, № 12 до командиритѣ на 1-а и 2-а дружини, № 13 до командиритѣ на 1-а и 2-а дружини; № 14 до командира на 1-а дружина; № 15 до командира на 1-а дружина; № 16 до командира на 1-а и 2-а дружини и бригадата; № 17 до командира на 2-а дружина и бригадата; № 18 до командира на 1-а дружина и бригадата ; № 19 до командира на 1-а дружина; № 20 до командира на 1-а дружина; № 21 до взводния подофицеръ на 2-й взводъ отъ 2-а рота; № 22 до командира на 1-а дружина; № 23 до командира 3-й взводъ отъ 1-а рота; № 24 до командира на 1-й взводъ отъ 1-а рота; № 25 до командира на 3-й взводъ отъ 1-а рота; № 26 до взводния подофицеръ на 1-й взводъ отъ 2-а рота; № 27 до командира на взвода отъ 8-а рота; № 28 до командира на 1-а дружина; № 29 до командира на 3-й взводъ; № 30 до командира на 1-а дружина; № 31 до командира на 3-й взводъ; № 32 до командира на 1-а дружина; № 33 до командира на 3-й взводъ отъ 1-а рота; № 34 до командира на 1-й взводъ отъ 1-а рота; № 35, до командиритѣ на 1-й и 2-й взводове; № 36 до командира на 1-а дружина.

Ако прѣдизвиканото сѫдѣйствие на артилерията бѣше добросъвѣстно дадено, висотата щѣше да бѫде взета на ново отъ частитѣ, дадени въ моя команда.

Приложение 27 прѣписа. Капитанъ Заграфски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ра на 1-а дружина.

Командиръть на 2-а дружина ми прѣдаде, по заповѣдь, да заема още двѣ височини въ лѣво отъ посочения ми участъкъ. Така дадения ми участъкъ се заема сега отъ цѣлата 3-а дружина на 2-й полкъ съ часть отъ 2-а дружина на сѫщия полкъ и съ единъ взводъ отъ 3-а наша дружина. Къмъ 3-а дружина е прѣдадена и картечната рота на полка, която сѫщо е на позицията. Азъ заемамъ посочения участъкъ така: съ единъ взводъ заемамъ височината (цѣлата), която ние наричаме съ името — височината на „3-а рота“. Съ 2 взвода участъка на 9-а рота и картечната рота и съ други единъ взводъ участъка на 12-а рота и височината охранявана съ взводъ отъ нашата 3-а дружина. Съ това разпрѣдѣление азъ ще мога само да наблюдавамъ противника, безъ да мога да му прѣча въ нѣщо или го спра при настѫплението.

Моя, височината „на 3-а рота“ да се заеме съ половинъ рота още тази нощь и се освободи моя взводъ, който да се прибере веднага при менъ въ дѣсно на посоченото му отъ менъ мѣсто, а прѣзъ идущата нощь азъ ще го оставя на прѣдна линия. Да се улесна по прѣхранването, понеже сѫмъ много далечъ, откѫснатъ, като се разпореди да получавамъ хлѣба, продуктитѣ и месото въ с. Пещерница, кѫдѣто да се донасятъ отъ заведующия прѣхраната — въ противенъ случай всичкитѣ ми коне ще бѫдатъ въ разходъ. № 10. 8.XI.915 г. 10 ч. 15 м. сл. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ра на 1-а дружина.

На височината, която се намира по платото прѣдъ прѣсичането на нашата позиция отъ Пещерничката рѣка на разсъмване се зае съ една колона въ състав около една рота, идяща въ дѣсно по оврага между двѣтѣ плата. Нѣколко минути слѣдъ тѣхъ дойдоха 4 конници, отъ които трима споредъ спретнатостьта си опрѣдѣлямъ за офицери, слѣзоха въ врага отъ конетѣ си и продължиха пѣшкомъ. Повторно заявявамъ, че моето охранение е една патраулна верига. Свръзката по телефона ще се възстанови. № 11. 9 XI.915 год. 7 ч. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1 а рота до к-тѣ на 1-а и 2-а дружини отъ 1-й Македон. полкъ.
Отъ разсъмване до този моментъ на укрѣпената височина прѣдъ фронта на позицията се прѣхвърли, идяща отъ оврага между двѣтѣ плата, една колона въ съставъ около една рота съ 3 офицери. № 12. 9.XI.915 г. 10 ч. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-тѣ на 1-а и 2-а дружини.
Офицеритѣ (конника 3) се завърнаха въ оврага, възсѣднаха и се отдалѣчиха. Сѫщо тъй на групи височината (сѫщата за която говоря въ дон. № 12) се напуща. Войницитѣ прѣдполагатъ, че сѫ свалени орѫдията. Мъглата се дигна и по пѫтя Криволакъ — Неготино има движение на кола и два автомобили. Моста върху Вардара при Криволакъ е разваленъ между два устоя. По платото, обаче, групи трасиратъ нови окопи. Прѣзъ нощьта заминаха отъ Криволакъ 3 трена. № 13. 9.XI.915 г. 11 ч. 20 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до командира на 1-а дружина.
Моля да ми се отговори на донесение № 10 отъ вчерашна дата. Повтарямъ, височината въ лѣво отъ Пещерничката рѣка е важна. Обстрѣлва фланга и тила на цѣлата позиция на ротата. Съ двѣ отдѣления (по едно на двѣтѣ височини) е почти като никакъ заета. Настоявамъ „височината на 3-а рота“ да се заеме отъ друга рота съ единъ — два взвода. № 14. 9.XI.915 г. 12 ч. 20 м. сл. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до командира на 1-а дружина.
Прѣзъ цѣлия день противникътъ оживено трасира нови окопи и копае свободно въ множество на 800 — 2000 крачки. Укрѣпяватъ оврага, който цѣли двѣтѣ плата. Около 4 ч. сл. пл. противникътъ обстрѣля съ артилерийски огънь прѣдъ лѣвия флангъ на позицията долината на с. Воишанци. Снарядитѣ идѣха отъ къмъ рида „ян.“ на Темяникъ. Въ 5 ч. 15 м. артилерията отъ къмъ височината при Пепелище даде 8 изстрѣла. Попаденията бѣха точно въ окопитѣ на 1-й и 4-й взводове, обаче, не извадиха човѣкъ отъ строя. Общото впечатление за работата на противника днесъ е, че той удължава и укрѣпява фронта прѣдъ дѣсния флангъ на досегашното си разположение. Работата бѣ ржководена отъ офицери, пристигащи на коне. Отъ нашата позиция се забѣлѣзва извънредно голѣмо оживление около гарата и рѣката при Криволакъ. Много важни и голѣми цѣли се явяватъ за нѣкоя наша батарея, разположена задъ нашата позиция, Сутрѣ ще донеса за ново разпрѣдѣление на взводоветѣ по позицията. № 15. 9.XI.915 г. 6 ч. сл. пл,

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до к-ритѣ на 1-а и 2-а дружини. Тв. — Бързо — По телефона.
Противникътъ въ съставъ рота, атакува и на ножъ зае лѣвитѣ височини прѣзъ рѣката, охранявана отъ единъ взводъ. № 16. 10.XI.15 г. 7 ч. 30 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а р. отъ 1-й Мак. п. до к-ра на 2-а друж. и бригадата
Противникътъ въ съставъ колона пѣхота (около рота) атакува и на ножъ зае лѣвитѣ двѣ височини. Сега тамъ се окопава. Моля да бѫде обстрѣлванъ отъ артилерията. Двѣтѣ височини фланкиратъ и даже въ тилъ биятъ позицията на ротата. № 17. 10.XI.915 г. 7 ч. 30 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а р. до к-ра на 1-а друж. и бригадата.
Противникътъ настѫпва отъ заетитѣ височини въ флангъ на моето разположение. Дѣлятъ ме отъ него 300 — 400 крачки въ мѣстность лозя. По свръзкитѣ прѣдаватъ отъ лѣво, че 2-й полкъ се отдръпналъ много назадъ и въ лѣво. Моля артилерията да обстрѣля против. № 18. 10. XI.915 г. 10 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а р. до к-ра на 1-а друж. и бригадата.
Моля единия флангъ на позицията да се заеме отъ друга рота, за да мога да си събера на другия флангъ, ротата и я управлявамъ. Противникътъ продължава да се окопава силно по двѣтѣ височини и въ дѣсно по лозятá, отъ гдѣто отстѫпи единъ мой взводъ (който ги заемаше) Противника е прѣдъ моитѣ вериги на лѣвия флангъ на 300 крачки. На дѣсната височина поставятъ 2 картечници. № 19. 10.XI.915 г. 10 ч. 40 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до командира на 1-а дружини.
Донасямъ, че противникътъ е отблъснатъ на лѣвия флангъ задъ рѣката, а дѣсния нашъ флангъ ще се опита да настѫпи. № 20. 10.XI.915 г. 11 ч. 20 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а р. до взв. подофицеръ на онѣзи вериги (2-й взводъ — 2-а рота).
Провѣри дали на лѣвата височина патраулътъ е нашъ отъ 2-я мой взводъ. Ако е така, изпрати двѣ отдѣления да го заематъ и донеси за да отправя за тамъ още нѣкоя часть и отъ тамъ да атакуваме дѣсната височина, гдѣто се окопа противника. Израти при мене войникъ за свръзка. Раненитѣ при телефона. № 21. 10.XI.915 г. 12 ч. 10 м. сл. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до командира на 1-а дружина.
И прѣдъ дѣсния флангъ (въ лозята) противникътъ се отдръпна задъ рѣката. Сега заема само дѣсната височина, кѫдѣто е окопанъ. Въ лозята повече не можемъ да настѫпимъ, понеже противникътъ е високо надъ насъ и всичко бие. Още повече, че се съобразяваме съ ротитѣ въ лѣво. Тѣ сега сѫ прѣдъ с. — и. склонове на „двѣтѣ височи“ въ разузнаване. По посока с. Дубрава — „двѣтѣ висоти“ идатъ двѣ колони въ съставъ по около 2 взвода, сѫщо и 12 коне. № 22. 10.XI.915 г. 2 ч. 40 м. сл. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до командира на 3 и взводъ въ веригитѣ.
Ще се съобразявате при настѫпление съ ротитѣ въ лѣво. Постепенно настѫпвайте съ тритѣ Ви подчинени взводове, така, че въ тъмнината и тритѣ Ви взводове да бѫдатъ въ ржцѣтѣ Ви съ фронтъ — фланга на противника по дѣсната височина. При общата атака, атакувайте тилътъ (пѫтя на отстѫплението) на противника. Дръжте здрѫво връзка съ ротитѣ въ лѣво и Точковъ (съ 3 взвода) въ дѣсно. За патрони държите ли смѣтка? Привечерь сандъкъ носенъ отъ двама войници — попълнете. № 23. 10.XI.915 г. 3 ч. сл. пладнѣ.

Капитанъ Зографовски.

Отъ командира на 1-а рота до командира на 1-й взводъ.
При общата атака на височината (лѣвата е вече наша), Чолевъ съ своитѣ три взвода ще се помѫчи да застане съ фронтъ срѣщу фланга на противника по височата (ще заеме въ тъмнината позиция въ лозята) и ще атакува тила (пѫтя на отстѫплението на противника). Ти може да съдѣйствувашъ само съ взвода отъ 2-а рота по посока въ лѣво отъ могилата — редутъ и то само съ огънь. Другитѣ взводове да стоятъ твърдо на мѣстата си. № 24. 10.XI.915 год. 3 ч. 40 м. сл. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ра на 3-й взводъ къмъ „2-тѣ висоти“.
По заповѣдь на дружинния командиръ донеси или изпрати при мене разбранъ войникъ, за да ме запознае съ положението при тебе въ най-голѣма подробность. Ти дѣйствувай въ духа на дадената ми заповѣдь, като се придържащъ къмъ дѣсния флангъ на 5-а и 7-а роти, но недѣй се откѫсва съвсѣмъ безъ прѣдупрѣждение отъ взводоветѣ на Точковъ. Въ дѣсно отъ тебе има въ мое разпореждане взводъ отъ 8-а рота. Него не увличай съ себе си, но го използувай за здрава свръзка съ насъ въ дѣсно на тебе. По този начинъ твоя флангъ и тила ще бѫдатъ запазени отъ всѣка изненада. Донасяй туй за всѣко даже и най-малко измѣнение на положението у тебе. Повтарямъ дръжъ здраво свръзка въ лѣво и дѣсно на тебе, още повече, че дѣйствията сѫ нощни. Чакамъ веднага за подробности. № 25. 10.XI.915 год. 11 ч. 25 м. пр. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота до подофицера на 1-й взводъ отъ 2-а рота.
Внимавай по фронта си. Подържай здрава връзка въ лѣво и дѣсно отъ тебе. Не се увличай безъ разрѣшение въ прѣслѣдване на противника

съ движение напрѣдъ. Ограничавай се само да го прѣслѣдвашъ съ огънь. ако мине покрай тебе. Донасяй веднага за всичко. 26. 10.XI.915 г. 11 ч. 35 м. сл. пл

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота до н-ка на взводоветѣ отъ 8-а рота.

По заповѣдь. Вие сте подъ моя команда. Заповѣдвамъ да държите позицията въ лозята, като имате постоянна и здрава връзка въ дѣсно съ 1-й взводъ отъ 2-а рота, а въ лѣво съ взводоветѣ на офицерския кандидатъ Чолевъ. За всѣка промѣна въ положението прѣдъ Васъ донасяйте незабавно. Никога не се откжсвайте отъ дѣснитѣ Ви части. А въ лѣво не изгубвайте свръзката. 27. 10.XI,915 г. 11 ч. 40 м. сл. пл.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота. До к-ра на 1-а дружина.

Обиколихъ участъка си. Положението: Чолевъ съ два взвода е прѣдъ дѣсната си висота, държи връзка и се съобразява съ дѣйствията на 5-а и 7 а роти. Между него и 1-й взводъ отъ 2-а рота има части отъ 8-а рота. Използувахъ ги за неблюдение къмъ редута и здрава връзка въ лозята между двѣтѣ полуроти на ротата ми. Прѣдъ участъка на 1-й и 4-й взводове отъ 1-а рота и 1-й взводъ отъ 2-а рота е спокойно, обаче, въ този моментъ секретътъ прѣдупрѣждава, че отъ брѣга слѣзли въ оврага прѣдъ позицията ни около 30 души. Това ме застави де привлѣча 3-й взводъ отъ 2-а рота въ подръжка къмъ тоя флангъ. Още повече, че е силно прѣсѣченъ съ оврази и изложенъ на изненади. Държа връзка съ 3-а рота. Тя е на мѣстото си. Нека войници отъ 4-й взводъ 2-а рота отнесатъ патронни сандъци до веригитѣ на Чолевъ, а той ще си ги вземе тамъ. № 28. 11.XI.915 г. 11 ч. 30 м. пр. пр.

Капитанъ Зографовски.

Отъ к-ра на 1-а рота, до к-ра на 3-й взводъ.

За патрони изпрати при кухнитѣ по двама души за едно сандъче веднага. Изпращамъ ти листъ и свѣщь за да донесешъ нѣщо подробно. Не забравяй, че командувашъ и вторитѣ взводове отъ 1-а и 2- роти — всичко 3 взвода. Съобразявай се съ ротитѣ отъ лѣво, но дръжъ връзка здраво и въ дѣсно. Ако ти падне нѣкой леко раненъ противникъ, изпрати го при менъ. № 29. 11.XI.915 год. 1 ч. 30 м. пр. пл

Капитинъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота, до к-ра на 1-а дружина — слѣда.

По свръзкитѣ прѣдаватъ, че лѣвата отъ двѣтѣ висоти била атакувана и напълно завладѣна. Дѣснага противника още държи. Свръзка въ лѣво и дѣсно по линията на позицията има. Прѣдъ фронта на дѣсния ми флангъ за сега е спокойно. Моля повторно, 4-й взводъ отъ 2-а рота да улесни подвозването на ржцѣ патронни сандъци за Чолевъ. Конетѣ да отидатъ за нови патрони. № 30. 11.XI.915 год. 1 ч. 45 м. пр. пл.

Капитанъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота, до к-ра на 3-й взводъ.

Понеже 2-а дружина се отдръпва назадъ, направете и Вие това, за да не бждете изложени на огъня на противника. Свръзата съ 2-а дружина нѣма да я изгубвате. Взводътъ отъ 2-а дружина, който е при насъ, да отстжпи къмъ Вашия лѣвъ флангъ. Неговото мѣсто да се заеме отъ твоитѣ взводове за сега. Да се възстанови свръзката съ 1-й взводъ отъ 2-а рота (Точковитѣ взводове). Донасяй писменно за направеното. № 31. 11.XI.915 год. 4. ч. 5 м. пр. пл.

Капитанъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ра на 1-а дружина.

Дадохъ заповѣдь на Чолевъ да се съобрази съ отдръпването на 2-а дружина и заеме ново положение, прикрито отъ противника. като се придържа къмъ другата ми полурота, но да подържа свръзка прѣзъ рѣката съ 2-а дружина. № 32. 11.XI.915 год. 4 ч. 15 м. пр. пл.

Капитанъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ра на 3-й взводъ.

Добрѣ си заелъ. Прикривай се. Не отговаряй на огъня на противника, освѣнъ когато настжпи. Патраули за кухнята и 2-а дружина не пращай. Това ще става отъ подръжката. Наблюдавай рѣката съ часови и се-

крети само. При прѣвъзходенъ противникъ въ настжпление ще отстжпимъ при „главния караулъ“. Безъ раненитѣ взвода да не отстжпва. № 33. 11.XI.915 год. 8 ч. 5 м. пр. пл.

Капитанъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ра на 1-й взводъ.

Съ отдръпването на взвода отъ 8-а рота се явява междина между тебе и Чолевъ. Но нищо: пространството е било и отъ двама Ви. При заповѣдь за отстжпление или ако те изблъска противникъ съ прѣвъзходни сили, ти ще държишъ посока къмъ позицията на „главния караулъ“ по висотата задъ „3-а рота“. 2-а дружина се е окопала на 500 — 800 крачки отъ висотата. № 34. 11.XI.915 год. 8 ч. 40 м. пр. пл.

Капитанъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота до к-ритѣ на 1-й и 2-й взводове.

Една рота отъ 2 а дружина въ мъглата е заела наново положението прѣзъ нощьта срѣщу дѣсния върхъ отъ „двѣтѣ висоти“. Една верига е на 150 крачки прѣдъ голѣмия окопъ. Другитѣ вериги, окопани по на 200 — 300 крачки назадъ. Лѣвия върхъ не е заетъ по фронта отъ противника, понеже тамъ има наши патраули. № 35. 11.XI.915 год. 4 ч. 15 м. сл. пл.

Капитанъ Зографски.

Отъ к-ра на 1-а рота до подпоручикъ Диневъ.

По заповѣдь полуротата Ви е въ мое подчинение. Заповѣдвамъ: 3-й взводъ изтеглете и тихо, прикрито по групи отъ по 3 — 4 души изпратете за ротна подръжка при 4-й взводъ. Съ едно отдѣление заемете позиция на лѣвия Ви флангъ каменната гамула (кждѣто бѣше взвода отъ 8-а рота), съ останалитѣ три отдѣления заемете секретитѣ и другитѣ постове на охранението отъ позицията Ви. Като какво остане държте въ ржка при Васъ на най-подходящето мѣсто въ участъка Ви. При появяване на прѣвъзходящъ Ви противникъ обстрѣляйте го съ силенъ огънь и, ако не можите го спре, отстжпете въ посока на дѣсно къмъ позицията на 4-й взводъ. Ако това се окаже невъзможно — въ посока на оврагитѣ задъ сжщия (4) взводъ. Дръжте непрѣкжсната връзка въ лѣво съ Чолевъ и дѣсно съ 4-й взводъ съ патраули. Разузнавайте и напрѣдъ съ патраули.

Капитанъ Зографски.

Показания на командира на дружината:

„На 8-й того пр. пл. азъ и к-ра на 2-а дружина бѣхме повикани въ щаба на полка, дѣто ми се прочете новата заповѣдь по бригадата относително охранението на участъка на полка, който се простираше отъ с. Шехоба до рѣкичката при тополитѣ, а послѣ се прибави и висотата въ лѣво отъ нея. Каза ни се, че участъка на полка ще се заеме съ три роти, които ще подаватъ застави и ще си иматъ подръжка (главенъ караулъ), а 1 рота въ дружинна подръжка. Заставитѣ ще поставятъ постове, секрети и ще изпращатъ патраули напрѣдъ. Назначи се 1-а дружина да заеме охранението, а 2-а дружина въ полкова подръжка. Участъцитѣ на ротитѣ се разпрѣдѣлиха така: първиятъ дѣсенъ отъ Шехоба до дерето, що е прѣдъ масива на когото е разположено с. с. отдѣление; вториятъ – отъ горното дере до рѣкичката, що протича източно отъ масива, върху когото бѣше планинската полубатарея, а третиятъ— отъ тази рѣкичка въ лѣво до втория полкъ, който още точно не бѣ опрѣдѣлилъ, кждѣ ще му бжде фланга, и бѣ подадена телефонограма до бригадата за да се разграничатъ участъцитѣ. Една рота оставаше въ подръжка (резерва) задъ центъра. Още тогава се доложи, че участъкътъ е много голѣмъ и че съ три роти прѣдни много трудно ще се охранява. Понеже врѣмето бѣше напрѣднало, командирътъ на полка ме освободи, а отговора на телефонограмата до бригадата—до кждѣ ще се простира лѣвия ни флангъ—остана да се съобщи чрѣзъ командира на 2-а дружина. По телефона и съ ординарецъ разпоредихъ, командирътъ на 1-а рота съ два подофицера да тръгнатъ къмъ с. Нещерница и ме прѣсрѣщнатъ. Около артилерийското отдѣление срѣщнахме се. Тамъ прѣдадохъ на командира на ротата всичко горѣизложено по охранението, прочете му се инструкцията по това и му се каза, че той съ ротата си ще заеме третия участъкъ, а именно: отъ рѣкичката източно отъ планинската батарея до втория полкъ. До кждѣ ще се простира лѣвия му флангъ, ще му прѣдаде командира на 2-а дружина, когато мине прѣзъ бивака на дружината. Казахъ му да отиде съ по-

дофицеритѣ да проучи участъка, да си състави планъ какъ ще го заеме, а надвечерь ще се доведе ротата отъ кандидата. На смъркване изпратихъ ротитѣ, а съ подръжката се прѣмѣстихъ на опрѣдѣленото мѣсто—височината сѣверно отъ Пепелище. Къмъ полунощь получихъ донесение отъ командира на 1-а рота № 10, съ което донасяше, че заелъ участъка, но охранителната линия била тънка и молѣше да се изпрати полурота, която да заемела височината на дѣсния му флангъ, за да се намалилъ участъка. Рѣшихъ да направя едно измѣнение въ участъцитѣ на ротитѣ, съ цѣль да се намали участъка на 1-а рота, да му изпратя единъ взводъ отъ дружинната подръжка, и да донеса на командира на полка за измѣненията. Понеже врѣмето бѣше напрѣднало, измѣненията се извършиха на другия день. На 9-й изпратихъ на командира на полка донесение № 60 (приложение № 1), съ което донесохъ, какъ е заетъ участъка, и въ което посочихъ, че охранението е много тънко. На командира на 1-а рота изпратихъ заповѣди № 58 и 61, съ които подчертахъ при това положение, какво да се прѣдприеме по охранението. Взводътъ отъ дружинната подръжка по подстжпи изпратихъ го още прѣзъ деня и прѣди смръкване е билъ въ участъка на ротата. Вечерьта се извърши заемането на новитѣ ротни участъци, показани въ № 60, и 1-а рота е заела участъка си съ 4 застави и единъ взводъ въ подръжка, като е поставила единъ взводъ на зеленатa висота. На 10-й ноември, около 5 ч. 30 м. пр. пл., получихъ заповѣдь да изпратя още единъ взводъ къмъ 1 а рота, когото веднага изпратихъ. (заповѣдь № 66 - приложение № 4), и на разсъмване е билъ въ участъка.

На 10-й ноември, къмъ 8 ч. пр. пл. получихъ донесение отъ командира на 1-а рота, че нея сутринь около 7 ч. 15 м. противникътъ въ съставъ рота атакувалъ на ножъ и заелъ лѣвитѣ височини при рѣката, които сж били охранявани отъ единъ неговъ взводъ. За станалото веднага донесохъ съ № 67. Когато стигнахъ при 1-а рота, командирътъ на ротата ми доложи, че въпроснитѣ висоти сж били заемани отъ единъ неговъ взводъ, който е ималъ двѣ отдѣления прѣдъ себе си въ секрети, часови и патрули и двѣ отдѣл. отзадъ. Часовитѣ не сж могли отдалѣче да открияТъ настжплението на противника, понеже е имало мъгла. Усѣтили ги отблизо, дали нѣколко изстрѣла и се оттеглили. Командирътъ на ротата, имайки на разположение 3 взвода, поискалъ да контръ-атакува, но за да успѣе атаката, помолилъ артилерията да обстрѣля силно височината и подъ прикритието на огъня ѝ, той да се приближи и атакува. Артилерията не му дала мощна подкрѣпа и за това не е могълъ да контръ-атакува височата.

Майоръ Силяновски.

Приложение: документи.

Отъ к-ра на 1-а друж. отъ 1-й п. Мак. полкъ Позиция сѣв. отъ Пепелище.

До к-ра на 1-а рота на позицията.

На смръкване ще Ви се изпрати единъ взводъ отъ 2-а рота, който да образува главния караулъ (подръжката) на разположението Ви. Прави се огледъ и, ако 4-а рота ще може да приеме малко въ лѣво, ще се засили Вашия взводъ съ часть отъ 3-а рота на височината (3-а рота). № 58. 9.XI.915 г. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Майоръ Силяновски.

Отъ к-ра на 1-а друж. До к-ра на 1-а п. Макед. полкъ.

Участъка се заема така:

4-а рота отъ с. Шехоба до дерето, което опасва отъ югъ масива, върху който е разположена с. с. артилерия, но довечера ще заеме до висотата — голата, южно отъ полегатия масивъ, съ три застави.

3-а рота — въ лѣво отъ 4-а до рѣката, източно огъ позицията на планинската батарея, съ три застави.

1-а рота — въ лѣво отъ 3-а до втория полкъ съ четири застави. Усилвамъ го сега съ още единъ взводъ.

Довечера 3-а рота ще се прѣхвърли и заеме часть отъ масива, източно отъ рѣката, за да може да се намаляТъ участъка на 1-а рота.

Линията за охранение е много дълга, вслѣдствие на което заемането ѝ е много тънко и съ това заемане може само да се наблюдава, но не и да се даде малко по-сериозна съпротива.

На подпоручикъ х. Диневъ възложихъ да състави кроки на цѣлия участъкъ, които ще прѣдставя, щомъ бждатъ готови. № 60. 9.XI.915 г. 12 ч. 30 м. слѣдъ пладнѣ.

Майоръ Силяновски.

Отъ к-ра на 1-а друж. до к-ра на 1-а рота.

Изпраща Ви се взводъ отъ 2-а рота, като подръжка. Надвечерь 3-а рота ще заеме западната часть отъ висотата, за която е рѣчь въ донесението Ви № 10, но да заеме цѣлата височина е невъзможно, понеже нейния участъкъ е много голѣмъ. За храната на ротата Ви е разпоредено да се донася съ единъ Вашъ и три коня отъ дружинния обозъ. Разпоредете щомъ пристигнатъ конетѣ на дружината да се разтоварятъ и веднага връщатъ въ нестроевата рота. По охранението считамъ за неизлишно да припомня, че трѣбва да вземете всички мѣрки противъ изненадитѣ. като се пази голѣма тишина, хората стоятъ будни и бдителни, а главно началницитѣ да стоятъ на щрекъ и често да провѣряватъ. Припомнювамъ още, че е необходимо нуждно да се подържа тѣсна връзка между всички подѣления на охранението (постове, застави и пр.) и съ частитѣ въ лѣво и въ дѣсно отъ Васъ. За телефона е съобщено въ полка и ще направятъ потрѣбното. За сега ползувайте се отъ телефона на 2-й полкъ, както до сега. № 61. 9.XI.915 год. 12 ч. 20 м. сл. пл.

Майоръ Силяновски.

Отъ сжщия до сжщия.

По заповѣдь на командира на полка, изпраща Ви се още единъ взводъ отъ 2-а рота, съ който да заемете сипея на зеленатa височина (крайния лѣви флангъ), заеманъ сега отъ взводъ отъ 3-а дружина, ако вече не сте го заели. Смѣняването да стане веднага. № 66. 10.XI.15 г. 5 ч. 40 м. пр. пл.

Майоръ Силяновски.

Отъ произведеното дознание относително дѣйствията на отбранителната застава при с. Воишанци, изложено въ № 571 отъ 19.XI. до к-ра на 1-а бригада, се вижда слѣдното:

На № 287. Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че отъ направеното отъ в. слѣдователь при повѣрения ми полкъ разузнаване по случая, се установи слѣдното:

Отбранителната застава на прѣдния пунктъ въ с. Воишанци на 10-й т. м. се състояла отъ първия и третия взводове на 11-а рота, подъ общата команда на оф. кандидатъ Бабаковъ. Стою и заела мѣстото си въ 5 — 5 и половина ч. сл. пл. 1-я взводъ, командуванъ отъ взводния мл. подоф. Коларски Никола Цековъ, заелъ позиция на една височинка въ дѣсно и прѣдъ селото; а третия — въ лѣво отъ рѣката, която прѣсича селото и прѣдъ послѣдното. При настжпването още на 2-та взвода, за да смѣнятъ находящия се тамъ взводъ отъ 10-а рота, оф. кандидатъ съ голѣмо усилие е задържалъ патраулитѣ по мѣстата си; все гледали въ селото, вѣроятно за плячка. Другитѣ два взвода отъ 11-а рота, заедно съ ротния командиръ, останали въ лѣво и задъ така наречената „Червена могила“, която отстои на около 2 клм. назадъ отъ прѣднитѣ постове. Съ пристигането на мѣстото си, първиятъ взводъ успѣлъ да се окопае до сутриньта, слѣдъ което оставилъ единъ постъ отъ 3 човѣка въ окопа и слѣзълъ назадъ въ долчинката, за да си приготви други окопъ за запазване отъ шрапнеленъ огънь. Войницитѣ започнали работата, като за охранение оставили само единъ часовой въ дѣсно. Слѣдъ малко паднала мъгла, отъ която, види се, противникътъ се възползувалъ и се приближилъ незабѣлѣзано Когато взводътъ билъ прѣдупрѣденъ за приближаването на противника, отишелъ да заеме окопа, но неприятеля билъ вече на нѣколко крачки отъ него. Войницитѣ обстрѣляни съ картеченъ огънь, едва дали нѣколко изстрѣли и отстжпили бърже, а взводния подофицеръ Коларски Никола Цековъ не могълъ да ги задържи въ ржцѣтѣ си. Третиятъ взводъ, въ лѣво отъ селото, по липса на шансовъ инструментъ, не успѣлъ да се окопае. Пратилъ напрѣдъ за разузнаване два силни патраули и поставилъ за охранението си стражева верига и секретенъ постъ. Понеже билъ много напрѣдъ, не могълъ да влѣзе въ свръзка въ лѣво съ никаква часть. Патраулитѣ стигнали до Вардара, донесли, че нѣмало противникъ отсамъ рѣката. Страже-

вата верига не могла да забѣлѣжи настжпающия срѣщу фронта на 1-я взводъ непрiяталь по причина на мъглата. Като чули силенъ пушеченъ и картеченъ огънь, опасявайки се да не бждатъ заградени, понеже огъня билъ въ дѣсно и задъ гѣхъ, войницитѣ отъ взвода отстжпили по заповѣдь на взводния си командиръ.

Отъ изложението се вижда, че началника на заставата, оф. кандидатъ Бабаковъ Стою, не е взелъ нуждитѣ мѣрки за разузнаване на подалѣчно разстояние, нито да разстави достатъчно постове за охрана на заставата, а тая послѣдната раздѣлилъ на двѣ части далѣчъ една отъ друга безъ свръзка помежду имъ. Самитѣ взводове не сж стояли твърдо на позициитѣ си: изненадани отъ противника по причина на мъглата, тѣ отстжпили безъ да окажатъ нѣкакво особенно съпротивление, което се вижда отъ обстоятелството, че заставата нѣма никакви загуби въ убити или ранени.

Командующи 2-й п. Мак. полкъ, Подполковникъ Дагарадиновъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сж изстрѣляни отъ 4-а с. с. батарея — 13 гранати, отъ 6-а с. с. батарея — 9 шрапнеля. Не скорострѣлнитѣ отдѣления не сж стрѣляли.

Загуби. Загуби прѣзъ деня нѣма. Даденитѣ загуби прѣзъ нощьта на 10-й срѣщу 11-й сж отбѣлѣзани въ изложението за 10-й ноември.

3-а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея оставатъ на позицията и дѣйствуватъ, както миналитѣ дни, въ изпълнение възложената имъ задача.

12-й ноември.

Прѣзъ деня бѣше вѣтровито. На фронта имаше слаба артилерийска прѣстрѣлка. Въ участъка на 1-а бригада слѣдъ пладнѣ идвалъ началникъ щаба на 7-а Рилска дивизия съ началника на артилерията отъ сжщата дивизия, които вечерьта се отбиха и въ щаба на дивизията. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Прѣдъ фронта на участъка на полка е спокойно. № . . . 12.XI.915 год. 3 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 5-й Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

Положението на противника сжщото. Нощьта мина спокойно. № 154. 12.XI.1915 г. 3 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия, Сжщо до съсѣдитѣ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 3191. 12.XI.15 г. 4 ч. 20 м. пр. пл. 3 клм. сѣверно отъ Пещерница.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

К-ръта на 5-й полкъ донася: „На височината, сѣверно отъ с. Градецъ, има два по-низки върха, които до сега не бѣха наблюдавани отъ противника. Днесъ изпратенитѣ патраули отъ 8-а рота, забѣлѣзали отъ тия два върха непрiятелски постъ, а на най-високия върхъ, сѣверно отъ с. Градецъ, дѣто по-рано нѣмаше нищо — окопъ. Прѣдполагамъ, че това е направено поради убийството на нѣколко непрiятелски човѣка отъ нашитѣ патраули. № 70. 12.XI.915 г. 5 ч. 40 м. пр. пл.

За н-къ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Петровъ.

Промѣни прѣдъ фронта на бригадата ми нѣма. Заминаха двѣ роти отъ 6-й Македон. полкъ, подъ командата на майоръ Атанасовъ, да заематъ участъка, указанъ въ оперативна заповѣдь по 1-а бригада не заетъ до сега отъ менъ. Азъ съ щаба на бригадата и маневренитѣ войски заминавамъ за сѣдловината източно отъ кота 250. № 188. 11.XI.915 г. 3 ч. 20 м. сл. пл. с. Липа.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Заповѣдь по 3-а бригада, 11-а Македонска Дивизия.

Оперативна. № 15.

Щабъ с. Липа, 11.XI.15 г. 3 ч. сл. пл. Получ. 12.XI.915 г. 7 ч. 20 м. пр. пл.

Карта 1 : 210.000.

§ 1. Противника прави опити да прѣмине въ настжпление отъ Пепелище и Воишанци къмъ с. Патрикъ. По фронта на бригадата той продължава да заема съ слаби части лѣвия брѣгъ на Вардара. При Демиркапу има бивакъ за 3 дружини.

§ 2. Първа бригада отъ нашата дивизия отъ Патрикъ и 2-а Тракийска дивизия на Чепели балканъ здържатъ настжплението на противника прѣдъ организиранитѣ укрѣпени позиции.

§ 3. На повѣрената ми бригада (безъ 6-й Македонски полкъ — 2 дружина и 3-а дружина отъ 5 й Македон. полкъ) е заповѣдано да отбранява и наблюдава участъка отъ сѣдловината, южно отъ с. Гарванъ, до кота 750 включително.

Майоръ Атанасовъ.

Отъ 6-й Македон. полкъ — 2 роти.
Отъ див. конница — 10 кон.

Всичко: 2 роти и 10 конника.

Да заеме участъка отъ дерето, излизаще отъ с. Липа, до с. Корешница изключително. Да организира пѣхотно разузнаване по фронта Бистренци — Корешница. Да приведе въ отбранително състояние участъка и подържа тѣсна връзка съ 2-й Македонски полкъ.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ 5 й Мак. п. — 2 др. и 2 карт.
Отъ 8-о не с. с. отд. — 1 батарея.
Отъ дивиз. конница — 25 конника.

Всичко: 2 др., 6 орждия, 2 картеч. и 25 конника.

Да продължи фортификационното усилване на главния гребенъ, кота 250 — 750. Да изнесе прѣднитѣ си роти на паралела на с. Кошарка. Да произвежда пѣхотни разузнавания на фронта отъ с. Корешница — Градецъ. Организиранитѣ опорни пунктове да се обкржжатъ съ телени заграждения.

Маневрени войски.

Отъ 6-й Мак. полкъ — 2 роти.
„ 11-а пионерна др. 1 рота.
„ дивиз. конница 3 взвода.
„ 2-й план. ар. полкъ 2 орждия.

Всичко: 3 роти, 3 взвода конница и 2 орждия.

Да се съсрѣдоточатъ въ сѣдловината, източно отъ височината 250. Планинския взводъ да изслѣдва пжтищата по гребенитѣ за Ибирли, Кошарка и р. Водосиръ.

Дивизионната конница да устрои летяща поща до щаба на дивизията и с. Конче.

§ 4. 1-а дружина отъ 6-й Македонски полкъ да продължи укрѣпяването на позициитѣ споредъ указанията на подполковникъ Дранговъ. Въ послѣдствие, азъ ще имъ дамъ допълнителни указания по тоя въпросъ.

§ 5. Да се продължи окопаването, като се подобрятъ и пжтищата отъ главната позиция до прѣднитѣ пунктове.

§ 6. Пионерната рота да продължи поправката на пжтя отъ сѣдловината южно отъ с. Гарванъ до кота 250, а единъ взводъ — пжтя отъ Лубница за сѣдловината, източно отъ кота 250.

§ 7. Началницитѣ на участъцитѣ да ми изпращатъ срочни донесения въ 4 ч. пр. и сл. пл.

§ 8. Бригадниятъ лазаретъ е открить въ с. Конче, а огнестрѣлния паркъ е разположенъ въ селата Гарванъ и Трѣскавецъ.

§ 9. Щабътъ на бригадата ще бжде на сѣдловината, източно отъ кота 250. Въ с. Конче е открита телефонна станция, която е свързана съ щаба на бригадата съ летяща поща.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Протогеровъ.

Н-къ щаба, причис. къмъ Ген. щабъ, Капитанъ Радевъ.

До к-ра на 1-а бригада 11-а Македонска дивизия.

Отъ н-ка на 7-а Рилска дивизия получихъ слѣдующата телеграма: „На

основание телеграмата отъ щаба на 2-а армия № 1514 отъ днешно число основана на донесенията, се вижда, че заповѣданата нощна атака на фронта с. Пепелище — Корешница не е подготвена и не е прѣдприета по духа на телеграмитѣ №№ 263 и 286 отъ 7-й того. Извършеното до сега само издава и компрометира изпълнението на задачата и въ бждеще. Разпоредете всички батареи нощно врѣме постепенно да се изнасятъ все повече напрѣдъ и не по-късно отъ 14-й да заематъ позиции, които да обхождатъ главната позиция на французитѣ сѣверно отъ Криволакъ и не по-далечъ отъ 4 клм. до неприятелскитѣ батареи, разположени на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. № 311". Въ изпълнение на тая заповѣдь прѣдвигнете батареитѣ по възможность по-напрѣдъ, съгласно горнето. За направеното донесете. 3192. 12.XI.915 г. 10 ч. пр. пл. Позиция 3 клм. сѣверно отъ Пещерница.

Н-къ на 11-а Макед дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3-а бригада. В. 250 отъ верига Градецъ планина.

Като Ви изпращамъ прѣписъ отъ прѣдписанието отъ щаба на 7-а дивизия подъ № 271, прѣдлагамъ Ви да го приведете въ изпълнение, като за направеното и за резултата донесете. Въ тоя случай частьта, която дѣйствува около с. Ибирли, подлежи да бжде усилена. (Прилага се прѣписъ отъ прѣдписание № 271). № 3193. 12,XI.915 г. 11 ч. 15 м. пр. пл,

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

№ 271 е цитирано въ изложението за 8-й ноември.

3188. Както и щабътъ на армията казва, прѣдприетитѣ Ви дѣйствия ще компрометиратъ изпълнението на задачата и то въ бждаще съ частично напрѣдване и оттегляне, вмѣсто затвърдяване на заетото мѣсто. Доводитѣ, че майоръ Гаруфаловъ билъ безъ подръжка, другитѣ двѣ дружини далѣко, сж неоправдателни. Това именно показва, че всичко се върши съ полумѣрки, които, естествено, нѣма да дадатъ положителни резултати. № 317. 12.XI.915 г. 10 ч. 50 м. пр. пл. Щабъ позиция изток, отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а дивизия.

317. Слѣдъ прочитането на телеграмитѣ ми №№ 3195, 3196, 3197, вѣрвамъ, че обстановката ще се очертае прѣдъ Васъ по-пълно и ще заключите, че въ дѣйствията ми нѣма полумѣрки, а цѣлесъобразность, тъй като силитѣ на противника днесъ сж повече, отколкото вчера и вчера повече, отколкото завчера. Дѣйствията на полковникъ Протогеровъ не бѣха още почнати, когато отмѣнихъ заповѣдьта № 7, слѣдователно, прѣдъ противника не е проявена никаква слабость. За правилностьта на дѣйствията въ участъка ми може да се сжди само слѣдъ като се обиколи мѣстностьта и наврѣме се знае мѣнявашата се всѣкидневно обстановка. 3198. 12.XI.15 г. Поз. Пещерница.

Н къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ допълнение на № 186 донасямъ, че отъ запознаването ми съ заемането ми на участъка се вижда, че той е заетъ повече за охранение, отколкото за отбрана. При голѣмината на фронта (повече отъ 30 клм), прѣсѣчеността на терена и слабитѣ сили, съ които разполагамъ, само това е възможно да се направи. Дѣятелностьта на противника постоянно се усилва. На височината западно отъ Ибирли вчера се обнаружиха 2 картечници; гърбавата височина (Вардаръ) остана въ ржцѣтѣ на противника. Изпратенитѣ части не можаха да я заематъ. Палаткитѣ отзадъ се увеличаватъ. Нощесъ единъ нашъ посѣ при с. Ибирли е билъ атакуванъ отъ 50 — 60 души французи, които сж били отбити. Въобще по цѣлия фронтъ дѣятелностьта на противника се усилва и той се опитва бавно да настжпва на сѣверъ. Всѣки заетъ пунктъ укрѣпява. Ротитѣ на майоръ Атанасовъ сж като откжснати. Той по-лесно би подържалъ 1-а бригада и като че ли по конфигурацията на мѣстностьта, желателно би било, тѣ да се подчинатъ командиру 1-а бригада, понеже дѣйствието на противника прѣдъ нѣхъ се забѣлѣзва и може да имъ се съдѣйствува отъ тамъ съ артилерийски огънь. Моля убѣдително, да ми се върне 3-а дружина отъ 5-й Макед. полкъ и участъка, заетъ отъ двѣтѣ роти на майоръ Атанасовъ, да се заеме отъ части на 1-а бригада. № 189. 12.XI.915 г. 11 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Разпоредете бързо да се изучи, подготви и изпълни развалянето на ж.-п. линия около Грздецъ. Отъ събранитѣ свѣдѣния най-лесно и по-сжществено ще бжде да се разрушатъ мостоветѣ надъ рѣкитѣ Градецъ и Водисиръ. Донесете за постигнатитѣ резултати отъ дѣйствията на планинския взводъ, изпратенъ къмъ с. Человѣцъ за разрушение ж.-п. мостъ при Демиркапу, № 319. 12.XI.915 г. Шабъ с.-и. отъ с. Топликъ. 1 ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

До началника на 7-а дивизия.

319. Началникътъ на лѣвия ми участъкъ, полковникъ Протогеровъ, комуто бѣхъ възложилъ задачата, ми донася въ 7 ч. сл. пл. съ донесение № 190 слѣдното: „Южно отъ Кошарка на височината има 200 палатки. При Демиркапу и устието на р. Луткова и Градецъ забѣлѣзватъ се биваци за по 2—3 дружини. Да се разруши моста на р. Бошова е абсолютно невъзможно, защото разстоянието е до 6 клм. и противникътъ заема една височина, която прикрива моста и която трѣбва прѣдварително да се заеме. Послѣдното за силитѣ на участъка ми е невъзможно, защото силитѣ сж малки и пжтищата лоши за докарването на тежка артилерия, безъ която резултата на атаката ще бжде подобенъ на тоя на прѣдшествующата. Нощесъ съ 60 души противника е атакуванъ единъ нашъ постъ сѣверно отъ Ибирли. По движението и палаткитѣ му се вижда, че силитѣ му постоянно се увеличаватъ. Сега на участъка прѣдстои по-важна задача, да организира отбраната и се подготви да срѣщне съ активность постоянно пълзящия противникъ на сѣверъ. Увлѣченията по второстепенни, неизпълними за сега и далечни цѣли, сж опасни и моля тая заповѣдь да се отмѣни, като неотговаряща на условията, които сега се иматъ. Разположението на бригадата ми е: 2 роти заематъ отъ Воишанци до Корешница, 1 рота отъ Корешница до Ибирли, 1 рота отъ Ибирли до Кошарка. На цѣлия ми фронтъ отъ 18 клм. има само една рота подръжка. Между Кошарка и Ибирли има още висоти незаети, които ако ги заеме противника, можемъ да бждемъ изложени. А да ги заема, нѣмамъ сили. Отъ Кошарка до Градецъ има 3 роти. Въ полкова подръжка 2 роти и въ бригадна подръжка 2 роти. Това е по-скоро погранично охранение, отколкото заемане участъка за охрана. Сега пристжпваме къмъ фортификационно усилване на участъка, което се прави само съ дружината дадена отъ 6-й полкъ за тая цѣль и полковитѣ и бригадни подръжки. При това положение, да се пристжпи къмъ изпълнение на възложената ми задача, е въ висша степень рискувано Да се има прѣдъ видъ, че картата не дава никаква прѣдстава за подробноститѣ на мѣстностьта, което е отъ най-сжществено значение при рѣшаване подобни задачи". Къмъ това донесение нѣмамъ какво да прибавя. № 3196.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Положението прѣдъ фронта на 1-а бригада си остава неизмѣнно, освѣнъ слаба артилерийска прѣстрѣлка между изнесения напрѣдъ нашъ с. с. взводъ отъ 2-о с. с. артилерийско отдѣление, който е обстрѣлвалъ гарата Криволакъ и неприятелската артилерия. — Позиция при Пещерница. № 157. 12.XI.915 год. 4 ч. сл. пл.

Адютантъ на 1-а бриг. 11-а дивизия, Подпоручикъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на полка прѣзъ деня не е имало никакво произшествие. № . . . 12.XI.915 год. 4 ч. 40 м. сл. пл.

К-ръ на 5-й п. Мак. полкъ, Подполковникъ Дрангровъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия.

Положението прѣдъ фронта на 1-а бригада остава неизмѣнно, освѣнъ слаба артилерийска прѣстрѣлка между изнесения напрѣдъ нашъ с. с. взводъ отъ 2-о отдѣление на 7-й артилерийски полкъ, който е обстрѣлвалъ гарата при Криволакъ и неприятелската артилерия. Положението прѣдъ фронта на 3-а бригада сжщо е спокойно. Въ тоя участъкъ дѣятелностьта на противника постояно се усилва На височината западно отъ с. Ибирли вчера се обнаружили 2 картечници. Снощи единъ нашъ постъ при с. Ибирли е билъ атакуванъ отъ 50—60 души французи, които сж биле отблъснати. № 3194. 12.XI.915 г, 5 ч. сл. пл. Позиция сѣверно отъ Брусникъ.

Н къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Командирътъ на 4-а рота отъ 5-й Македон. полкъ, който заема височината с.-з. отъ Ибирли, донася: „Една лодка прѣнасяла войски на лѣвия брѣгъ на Вардара при Демиркапу. Около станцията забѣлѣзалъ биваци на 3 дружини, обозъ и движение на кола. Източно отъ Корешница по склона забѣлѣзано е движение на коне, вѣроятно планинска артилерия".

Къмъ 5 ч. 15 м. сл. пл. командирътъ на 4-а рота поискалъ бърза помощь, понеже билъ нападнатъ отъ французитѣ. Командирътъ на дружината разпоредилъ да тръгнатъ веднага 3-а рота и ½ - батареята. № 191. 12.XI.915 г. 7 ч. сл. пл. кота 750.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Нищо не донасяте, какво направихте по изпълнение на задачата, за която Ви се изпрати планински взводъ, и ме поставяте въ невъзможность да отговарямъ на честитѣ запитвания отъ щаба на армията. Не разбирамъ защо бѣше тази мудность отъ полковникъ Колева, той, смѣлиятъ и рѣшителенъ прѣзъ миналата война, та да се дава възможность на противника отъ Пепелище да се разпространява и усилва къмъ Воишанци. Свободното село Воишанци, заето отъ нашъ взводъ, послѣдниятъ, вмѣсто да се засили и закрѣпи, отстжпва на рота французи и сега засилени. Сжщиятъ полковникъ Колевъ заповѣдва на дружината, да се оттегли на нѣкакъвъ си прѣденъ пунктъ и това повидимому е одобрѣно отъ Васъ. Толкова врѣме вечъ минава и артилерията държите по балканитѣ и не можахте да я смъкните, поне нѣколко орждия къмъ Вардара, както това се направи по дѣсния участъкъ при Уланци и чифлика Вардаръ, и сега тамъ не само по лѣвия брѣгъ, но и по дѣсния, пѣхотата на противника не може да се приближава. Имайте прѣдъ видъ, че за да се искаратъ тамъ батареи се извърши грамадна работа по направата на пжтищата. Надѣзаме се, че ще вземете нужднитѣ бързи мѣрки за изгонването на противника, та и ние да възрадваме командующи армията съ добритѣ си резултати. 320 12.XI.915 год. 3 ч. сл. пл. Щабъ позицията източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До н-ка на 7-а Рилска дивизия.

320. Донасямъ, че мѣстностьта на участъка, за която картата не дава никаква идея, и всѣки день мѣняющата се обстановка не позволяватъ развиване на бързи дѣйствия. Полковникъ Колевъ по моето мнѣние до сега не е направилъ нито едно дѣйствие, което да заслужава укоръ Разпорежданията му относително дружината на майоръ Гаруфаловъ и застават отъ с. Воишанци намирамъ за цѣлесъобразни, понеже дружината не можеше да остане на открито поле — въ долината, когато въ рогата има по 15 лопати, а за да се владѣе с. Воишанци, което се намира вънъ отъ прѣдната линия на разположението на частитѣ отъ дивизията на около 3 клм., сж необходими повече отъ 2 дружини. Отблъсване неприятеля по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при владѣнието на с. Пепелище и при постояното му засилване, както Ви донасямъ прѣзъ послѣднитѣ дни всѣки день, е една задача, за която се искатъ повече сили отколкото разполагамъ на участъка на повѣрената ми дивизия, на която лежи задачата — отбраната на участъкъ дълъгъ 40 клм. № 3197. 12.XI.915 г. 10 ч. 20 м. сл. пл. — Позиция сѣверно отъ с. Брусникъ.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ

Въ дѣсния подучастъкъ на заетата отъ противника на 10-й того височина, послѣдниятъ силно се е укрѣпявалъ и строилъ блиндажи и телени мрѣжи. Въ лѣвия подучастъкъ, с.-з. отъ с. Бистренци, и на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, се спрѣла една неприятелска батарея. При с. Воишанци противникътъ се е окопавалъ, като нашата прѣдна батарея отъ 11-о не с. с. отдѣление го е обстрѣляла, резултати отъ което не се видѣли. Противникътъ е отговорилъ сжщо съ артилерийски огънь, безъ да причини врѣда на нашата батарея. 3-а и 4-а роти отъ 2-й п. Македон. полкъ ще работятъ по укрѣпяване на главната позиция въ тоя подучастъкъ. По заповѣдь. № 188. 12.XI.1915 год 7 ч. 50 м. сл. пл.

Адют. на 1-а бриг. 11-а дивизия, Подпоручикъ Георгиевъ.

3194. Донасяте, че на лѣвия участъкъ спокойно противникътъ развива своята дѣятелность и пр. Донесете, защо е прѣустановена атаката и защо не сж изпълнени заповѣдитѣ ми по тая атака, сжщо и по задачата на планинския взводъ, а така сжщо и на днешнитѣ телеграми относящи се до

дѣйностьта на дивизията Ви — за да мога да отговоря още утрѣ на исканията отъ щаба на армията. 323. 12.XI.1915 год. 8 ч, 30 м. сл. пл. Щабъ позицията източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До н-ка на 7-а дивизия.

323. Съ конень ординарецъ тази нощь пратихъ отговоръ на всичкитѣ Ви запитвания. № 3201. 12.XI.915 г. Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

По заповѣдь. За свѣдѣние на войскитѣ, утрѣ, 13-й того, пр. пл. ще лети нашъ аеропланъ, германски авиаторъ, посока на Прилѣпъ. № 324. 12.XI.915 г. 6 ч. 30 м. сл. пл. Щабъ позицията източно отъ с. Топликъ.

Н-къ щаба на 7-а дивизия, Полковникъ Сирмановъ.

Което съ № 3200 въ сжщото врѣме се съобщи до частитѣ. Прѣзъ деня отъ съсѣдитѣ въ дѣсно, 1-а бригада 5-а дивизия получихъ слѣднитѣ съобщения:

Къмъ № 54. Днесъ къмъ 6 ч. 30 м. пр. пл. отъ 2-й полкъ е забѣлѣзано пристигане на единъ влакъ и два сала да прѣнасятъ войници отъ Криволакъ къмъ с. Пепелище. До сега, 10 ч. пр. пл., сж прѣнесли около 2 роти. Тъй сжщо на сжщото мѣсто, дѣто се виждатъ саловетѣ, се забѣлѣзала свѣтлина, което показва, че тамъ противникътъ е работилъ и прѣзъ нощьта. № 55. 12.XI.915 год 11 ч. 40 м. пр. пл.

Денътъ мина спокойно. Къмъ 11 ч. пр. пл. противникътъ хвърли 2 бомби срѣщу позицията на 2-й полкъ, отъ които една попадна въ окопа на една отъ ротитѣ и уби единъ войникъ и нарани тежко 2, леко 3 и контузени 10 души. Къмъ 1 ч. 30 м. сл. пл. по главната неприятелска позиция се забѣлѣза голѣмо движение на групи отъ хора отъ 10—15 человѣка, които носѣли дървета. Къмъ 4 ч. сл. пл. летѣха 3 неприятелски аероплани, които се обстрѣлваха съ пушеченъ и артилерийски огънь. 57. 12.XI.915 г. 5 ч. слѣдъ пладнѣ.

Къмъ № 57. Днесъ къмъ 5 ч. 15 м. сл. пл. неприятелската артилерия отъ дѣсния брѣгъ на р. Черна, при устието ѝ, обстрѣлва нашитѣ взводове при Мушанци. Прѣзъ деня нашитѣ части при сжщия пунктъ имаха прѣстрѣлка съ неприятелскитѣ пѣхотни части отъ дѣсния брѣгъ на Вардара. Въ жгъла между Черна (Карасу) и Вардара противникътъ прави блиндирани окопи съ фронтъ къмъ лѣвия брѣгъ на Вардара. Донесението тая сутринь, че се чували далѣчни силни гърмежи — сж били изстрѣли отправени къмъ голѣмия ж.—п. мостъ на р. Черна, който днесъ е съвършенно разрушенъ Тия изстрѣли сж вѣроятно бомбитѣ, които нощесъ и днесъ противникътъ с хвърлялъ съ мортирка по моста. Сѣверо-западно отъ Уланци, на около 1 клм., нашитѣ сж построили мостъ на р. Вардаръ. Въ с. Кория Християнъ слѣзълъ неприятелски аеропланъ. Въ сжщото село сж докарани нѣколко ракли, тикани отъ войници. Тази сутринь е миналъ единъ локомотивъ отъ Уланци за Удово, слѣдъ него по сжщия пжть заминалъ единъ тренъ.

Находящитѣ се по-рано 6 сини палатки при аеродрума, сж намалени на 3. Аеропланътъ, който хвърчелъ надъ батареитѣ — тоя който се връщалъ отъ посока на Щипъ — хвърлилъ двѣ бомби: една паднала при конетѣ на батареята, а другата източно отъ батареята. Загуби никакви. Тоя аеропланъ е хвърлилъ бомби и при парковия взводъ, и при 2-й полкъ, като наранилъ леко единъ проходящъ войникъ отъ 45 й полкъ. Забѣлѣзано е неприятелски стрѣлци, които се окопавали на прѣдната височина (малката), които бѣха обстрѣлвани отъ нашата артилерия. № 58. 12.XI 915 год. 10 ч. 30 м. сл. пл.

А отъ съсѣдитѣ въ лѣво, 2-а дивизия, получихъ слѣднитѣ:

Прѣзъ деня слаба артилерийска стрѣлба прѣдъ фронта на дивизията Между 3 и 4 ч. сл. пл., 3 неприятелски аероплана летѣли надъ позицията и града; върху града и околнитѣ села пустнаха 30 бризантни гранати, калибръ 75 м. м. Убити: единъ старецъ гражданинъ, единъ конь; ранени: единъ войникъ отъ щаба на дивизията и единъ конь. Единъ отъ аеропланитѣ изхвърляше снаряди съ уредъ, който издаваше блѣсъци. № 2723. 11.XI.915 т. 8 ч. 15 м. сл. пл.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2734. 12.XI.915 г. 9 ч. 45 м. пр. пл.

Прѣдъ фронта на дивизията деньтъ мина съ слаба артилерийска и пѣхотна стрѣлба. Раненъ единъ доленъ чинъ. № 2775. 11.XI.915 г. 7 ч. 10 м. сл. пл.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сж изстрѣляни отъ 4-а с. с. батарея 2 универсални снаряди и 27 бризантни гранати, отъ 6-а с. с. — 30 шрапнели, отъ 11-о не с. с. отдѣление — 108 снаряди и отъ 8-о не с. с. отдѣление — 30 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само 5-й пѣх. Македонски полкъ — 1 раненъ.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава както миналитѣ дни.

13-й ноември.

Слѣдъ полунощь, на 12-й срѣщу 13-й ноември, почна да вали снѣгъ, което продължи и цѣлия день. Температурата бѣше нула градуса. Сутриньта снѣгътъ достигаше до една педя. По фронта на дивизията деньтъ мина съ слаба артилерийска прѣстрѣлка. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ:

Отъ къмъ страната на противника нищо особенно. Нощьта мина спокойно. № 162. 13.XI.915 год. 3 ч. 20 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Противникътъ заема съ двѣ дружини село Корешница, една дружина Бистренци, една дружина и двѣ планински орждия височинитѣ западно отъ Ибирли. Сега прави опити да настжпи по гребена източно отъ Ибирли. Задъ гърбавата височина има около една дружина. По дѣсния брѣгъ на Вардара има при Демиркапу биваци за 2—3 дружини. № 192. Вис. 750, 13.XI.915 год. 4 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До началника на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

На 12-й ноември е забѣлѣзана една батарея сѣверо-западно отъ с. Бистренци (на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ). Прѣдъ с. Дубляно той се окопавалъ. На височината, за която се води бой на 10-й ноември, противникътъ се е окопавалъ и е поставилъ телена мрѣжа. Около село Корешница се е забѣлѣзало движение на коне, което изглежда, че е планинска артилерия. До Демиркапу е забѣлѣзанъ биваъ отъ 3 дружини, обозъ и движение на кола. Една лодка прѣнасяла войски на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при Демиркапу. При устието на р. Луткова и до село Градецъ сж забѣлѣзани биваци за по 3 дружини. Южно отъ с. Кошарка е забѣлѣзанъ бивакъ отъ около 200 палатки. Къмъ 5 ч. 15 м. сл. пл. вчера, 12-й ноември, командиръть на нашата 4-а рота отъ 5-й Македонски полкъ, находяща се на височината сѣверо-източно отъ с. Ибирли, е поискалъ помощь отъ командира на дружината си, понеже е билъ нападнатъ отъ противника. Пратена му е една рота съ планинската полубатарея.

Нощьта прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. 3300. 13-й ноември 1915 г. 4 ч. 30 м. пр. пл. 3 клм. сѣверно отъ село Пещерница.

Началникъ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

Положението на полка днесъ до този часъ е: Двѣ роти отъ 2-а дружина въ бойна часть въ участъка отъ село Липа до с. Корешница изключително. Двѣ роти въ маневрени войски, източно отъ кота 250 въ сѣдловината. 1-а дружина е придадена къмъ 5-й полкъ и продължава укрѣпяването на позициитѣ при Конче планина. 3-а дружина и картечната рота на сѣдловината, южно отъ село Гарванъ, продължава работата на пжтя Гарванъ — кота 250; този пжть не е свършенъ за минаване кола, защото има канари за разбиване точно на платното му. За противника свѣдѣнията не ни се изпращатъ. № . . . 13.XI.915 г. 5 ч. пр. пл.

За к-ръ на 6-й п. Македон. полкъ Майоръ, Илиевъ.

Въ щаба на армията достигатъ свѣдѣния, че бюлетинитѣ, които се издаватъ за хода на операциитѣ, не се правятъ достояние на войницитѣ, а вмѣсто това между тѣхъ циркулиратъ всевъзможни слухове за мними успѣхи на нашитѣ противници. Разгоредете бюлетинитѣ за нашитѣ операции да се прѣдаватъ и обясняватъ на войницитѣ за да се избегне чуждата пропаганда, която има за цѣль да умаловажи нашитѣ успѣхи. По заповѣдь. 1540. Велесъ, 12.XI.915 г. 10 ч. сл. пл.

За н-къ щаба на 2-а армия, Подполковникъ Вълковъ.

На слѣдния день се отговори, че бюлетинитѣ се съобщаватъ веднага съ получаването имъ, обаче не се получаватъ редовно отъ щаба на армията.

Съ телефонограма № 228 ми се донася отъ командира на 3-а пионерна рота, капитанъ Петровъ, че пжтьтъ отъ с. Гарванъ за сѣдловината, южно отъ селото, ще бжде готовъ за минаване коли тая вечерь (13-й ноември). Пжтьтъ отъ сѣдловината по направление къмъ кота 250 билъ направенъ за коли на протежение около 6 клм. № 13. 13 XI.915 год. 7 ч. 30 м. пр. пл. позиция при 1-а бригада.

За командиръ на II-а пионерна дружина, Капитанъ Вълковъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия.

Прѣдвижването артилерията на позиции 4 клм. отъ неприятелскитѣ батареи, които се намиратъ на 2 и повече клм. отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ, изисква заемането съ бой мѣстностьта до лѣвия брѣгъ на Вардаръ и укрѣпената позиция на неприятеля при с. Пепелище. Разпорежданията продължението направата на пжтища за постепенно прѣдвижване на тия батареи, които сж по-назадъ. Донасямъ още единъ пжть, че воденето на бой долѣ въ полето сега, когато неприятельтъ е значително засиленъ, прѣди ние да получимъ сериозни подкрѣпления, е дѣло рисковано и твърдѣ прѣждевременно. 3203. 13.XI.915 г. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Положението прѣдъ участъка на 1-а бригада неизмѣнно. Въ тоя моментъ се чуватъ неприятелски артилерийски изстрѣли. Отъ направената справка се указа, че противникътъ обстрѣлвалъ нашитѣ прѣдни части въ дѣсния подучастъкъ. Позиция сѣверно отъ Пещерница. № 165. 13.XI.915 год. 4 ч. слѣдъ пладнѣ.

Командиръ на 1-а бриг. 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ

Положението прѣдъ фронта на дивизията неизмѣнно. Слѣдъ пладнѣ противникътъ обстрѣлва съ рѣдъкъ артилерийски огънь нашитѣ прѣдни части на 3 клм. юго-източно отъ Пепелище. 3204. 13.XI.915 г. 4 ч 50 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3192. — Батареитѣ въ участъка на бригадата, както Ви е извѣстно, отдавна сж на позиции, отъ които се обстрѣлва въ флангъ и въ тилъ главната французка позиция на височата сѣверно отъ с. Криволакъ. Нашата линия на охранение се намира изнесена напрѣдъ отъ 2—6 клм. отъ нашитѣ артилерийски позиции и е въ контактъ съ противника, който се намира отъ 300 — 1200 крачки отъ нашата линия на охранение. Една наша не с. с. батарея бѣ снета въ самата наша линия на охранението и отъ тамъ се стрѣляше по ж. — п. линия и неприятелскитѣ тренове съ мѣрникъ на 5500 метра безъ особенни резултати. Неприятелскитѣ батареи се намиратъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ на около 2—4 клм, отъ французката прѣдна линия, която се намира до 3 клм. отъ р. Вардаръ (по лѣвия брѣгъ). И други наши батареи може да се снематъ въ самата линия на охранението, но успѣха имъ ще бжде все сжщия. Тѣзи наши батареи ще бждатъ полезни само за борба съ противниковата пѣхота, находяща се въ окопитѣ му, прѣдъ нашата линия на охранението. Въ такъвъ случай за охранение нашитѣ батареи ще трѣбва да снемемъ всичкитѣ си пѣхотни части на линията на охранението и да прѣнесемъ отбраната на позицията въ политѣ на Серка планина, която е неудобна, недостатъчно укрѣпена и отъ кждѣто при една евентуалность артилерията не ще може да отстжпи. Не се вижда, защо е необходимо снемането на нашата артилерия въ по-

литѣ на Серка планина. Ако е въпросъ да се отбранява Серка планина или атакува височината сѣверно отъ село Криволакъ, най-удобно е сегашното имъ разположение. За да поставя нашата артилерия на 4 клм. отъ неприятелската, трѣбва да се отблъснатъ неприятелскитѣ пѣхотни части и да се постави нашата артилерия на сегашното тѣхно разположение, а нашата пѣхота да достигне до самата р. Вардаръ, безъ да се гледа, че противникътъ, който заема височината сѣзерно отъ с. Криволакъ, ще обстрѣлва въ тилъ нашето бойно разположение. Взехъ мѣрки да се увеличи и подобри мрѣжата на пжтищата къмъ неприятелската позиция, за да се улесни снемането артилерията напрѣдъ, когато стане нужда. Приложение скица на разположението на бригадата. № 288. 13.XI.915 год.

К-ръ на 1-а бригада. Полковникъ Колевъ.

Н-къ щаба на бриг. отъ Генер. щабъ, Майоръ Стрѣзовъ.

До командира на 1-а бригада.

Смѣтамъ, че ще бжде отъ полза да се укрѣпи хребета между щаба на бригадата Ви и щаба нв дивизията, понеже по него върви единъ отъ колар-скитѣ пжтища, слѣдователно и една отъ посо ителѣ за дѣйствие, Разпоредете, капитанъ Вълковъ да състави проектъ за укрѣпяването на тоя хребетъ, за когото да докладва въ щаба на бригадата и да съобщи въ щаба на дивизията за назначаване части за работа отъ маневренитѣ войски. № 3205. 13.XI.915 год. Позиция Пещерница, 6 ч. сл, пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира нв 1 а бригада.

На кратко донесете веднага какви Ваши части се намиратъ на прѣднитѣ пунктове. Ако смѣтате да правите нѣкакви размѣствания прѣдъ видъ на студовегѣ, не трѣбва да се забравя, че на тия пунктове трѣбва да има части, които да прѣдставляватъ достатъчна съпротива, за да не позво яватъ на неприятеля да развива леки успѣхи, както стана съ Зелената височина. 3206. 13.XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ к-ра на 5-й п. Макед. полкъ. До к ра на 3-а бригада.

Командирътъ на 1-а дружина ми донася: 1. Отъ 11 ч. 30 м. пр. пл., че срѣщу взвода, изпратенъ отъ 2-а рота, за да подържа лѣвия флангъ на 4-а, противникътъ заелъ позиции на гребена, що отива къмъ дерето за с. Ибирли, и открилъ огънь много отблизо. Командирътъ на ротата изпратилъ по-силенъ патраулъ за да осигури гърба на взвода; дружинниятъ командиръ раз-поредилъ да се отгегли взвода, ако се яви прѣвъзходенъ противникъ. 2. Отъ 1 ч. 15 м. сл. пл., че по фронта на 4-а рота противникътъ упорито настжпва. 4-а рота искала помощь. Дружинниятъ командиръ тръгналъ на помощь съ 3-а и моли да му се изпрати 1 рота веднага. 1 рота изпратихъ още въ 5 ч. сл. пл. и на врѣме тя трѣбва да е въ разпоредбата на дружинния командиръ. № 126. 13.XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

Подполковникъ Дрангювъ.

Отъ к-ра на 5-й Макед. полкъ. До к-ра на 3-а бригада.

Командирътъ на 1-а дружина ми донася, че нощьта минала спокойно. Единъ неприятелски взводъ се е окопавалъ при с. Ибирли, вѣроятно, за да стане господарь на селото, което за насъ нѣмало значение. Нужда отъ под-крѣпа нѣмалъ, но моли 1-а му рота — часть отъ полковата подръжка — да остане на 250, което се разрѣши. Моля да се уреди по-скоро телефонна връзка, защото донесенията много закъснѣвать. № 125. 13.XI.15 г. 4 ч. 40 м. сл. пл.

Подполковникъ Дрангювъ.

3206. Дѣсниятъ подучастъкъ се заема отъ 1-а дружина отъ 1-й п. Мак. полкъ въ подръжка отъ 2-а дружина. Тази нощь 1-а дружина ще бжде смѣнена отъ 3-а дружина, която бѣше въ участъкова подръжка. Лѣвия поду-частъкъ се заема отъ 3-а дружина и 2 роти отъ 1-а дружина отъ 2-й п. Макед. полкъ. Другитѣ 2 роти отъ 1-а дружина сж въ подръжка на прѣд-ната линия. 2-а дружина е въ участъкова подръжка. Днесъ по случай на снѣга и студа разпоредихъ да се вематъ мѣрки за запазване войницитѣ отъ простуда безъ ущърбъ на бдителностьта на охранителната линия. № 166. 13.XI.915 г. 7 ч. 35 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Отъ к-ра на 5-й Макед. полкъ. До командира на 3-а бригада.

Командирътъ на 1-а дружина ми донася отъ 2 ч. 10 м. сл. пл., че слѣдъ изпращане тревожното донесение, пристигналъ другъ войникъ отъ 4-а рота, който му казалъ, че нѣмало нищо тревожно. Въ всѣки случай, той разпоредилъ ротата и полубатареята да заминатъ и се настанатъ задъ участъка на 4-а рота. № 128. 13.XI.915 г. 8 ч. 10 м. сл. пл.

Подполковникъ Дрангювъ.

До к-ра на 5 й Макед. полкъ, кота 750.

Съгласно Вашъ № 126, командирътъ на 1-а дружина заминалъ съ 3-а рота въ помощь на 4-а рота. Отъ № 128 излиза, като че ли дружинниятъ командиръ изпратилъ ротата и полубатареята напрѣдъ за нѣкакво настжпване задъ участъка на 4-а рота. Ако дружинниятъ командиръ не е заминалъ самъ да управлява двѣтѣ си роти и полубатареята, което не искамъ да допустна, то пита се, кой ще обедини командуването на тия части. Донесете веднага, заминалъ ли е или не? № 3207. 13.XI.915 г. 9 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

3300. Донесете: 1. Бивацитѣ, при устието на р. Луткова и до с. Градецъ, на лѣвия брѣгъ на Вардара ли сж, или на дѣсния. 2. Споредъ Ва-шитѣ свѣдѣния, колко души се помѣстватъ въ една французска палатка. № 327. 13.XI.915 г. 7 ч. 40 м. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Прѣзъ деня отъ съсѣдитѣ получихъ:

Нощьта мина спокойно. Положението неизмѣнно. Отъ хвърленитѣ вчера въ 5 ч. и 15 м. сл. пл. бомби отъ страна на противника срѣщу 2-й полкъ, убитъ е офиц. кандидатъ Прѣславски, три войника контузени. Въ отговоръ на това полка е хвърлилъ сжщо бомби въ окопитѣ на против-ника. Артилерията даде единъ редъ изстрѣли по укрѣплението съ корон-ката. Въ 1 ч. 30 м. пр. пл. отъ 2-й полкъ се изпратиха охотници къмъ против-ника за разузнаване. Узнали, че противникътъ продължавалъ да работи окопитѣ си. Охотницитѣ хвърлилй три бомби къмъ противника и едно пи-смо, написано прѣдварително отъ офицеръ на френски. Освѣнъ хвърле-нитѣ отъ охотницитѣ 3 бомби съ мортиркитѣ по посока на окопитѣ — ра-ботата на противника била веднага прѣкратена и всичко залѣгнало — за тревожене на противника се изпратиха охотници по посока на чифлика Вардаръ. Охотнитѣ команди се приближили на 50 крачки до неприятел-скитѣ окопи, хвърлили една бомба, французитѣ открили огънь и подали 2 свѣтящи ракети. Между 10 ½ ч. до 11 ч. сл. пл., вчера, пристигна тренъ при гара Криволакъ. № 51. 13.XI.915 г. 6 ч. 10 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Деньтъ мина спокойно. Положението неизмѣнно. 60. 13.XI.915 г. 4 ч. 50 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. Вали снѣгъ. 2787. 13.XI.915 год.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Денътъ мина спокойно съ рѣдка артилерийска прѣстрѣлка. Снѣжния покривъ достигна до около 10 сантиметра. 2802. 13.XI,915 г. 8 ч. сл. пл.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сж изстрѣляни отъ 4-а с. с. батарея — 7 бризантни гранати, отъ 6-а с. с. батарея — 4 шрапнеля.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има — отъ 1-й Макед. полкъ — 3 ранени и отъ 2-й Макед. полкъ — 1 раненъ.

3-а дружина 5-й п. Макед. полкъ съ полската батарея остават на позицията, както миналитѣ дни. Поради лошото врѣме противникътъ се държалъ пасивно; артилерията му не стрѣляла.

14-й ноември.

Прѣзъ деня продължи да вали снѣгъ. Сутриньта и слѣдъ това получихъ и разпоредихъ:

На № 3207. Отъ донесенията на командира на 1-а дружина разбирамъ, че той заминалъ съ 3-а си рота и полубатареята за да помага на 4 а, като моли сѫщеврѣменно да му се изпрати и 1-а рота. Сѫщеврѣменно той разпорежда, какво да прави и взвода отъ 2-а му рота, значи, той иска да съсрѣдоточи всичкитѣ си сили на едно мѣсто или една посока и самъ обединява командуването имъ. Самитѣ му донесения сѫ изпратени отъ височината сѣверо-западно отъ с. Ибирли. № 129. 14.XI 915 г. 12 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 5-й п. Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

Прѣдъ фронта на 5-й полкъ е спокойно; отъ лѣвия участъкъ имаме донесение за това, отъ дѣсния — още не сѫ прѣдставили. №... 14.XI.915 г. 3. ч. 15 м. пр. пл.

К-ръ на п. Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

Нощьта мина тихо. Положението на противника сѫщото. № 168. 14.XI.15 г. 4 ч. 20 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия.

Нощьта мина спокойно по цѣлия фронтъ на дивизията. Вчера сл. пл. противникътъ е напиралъ особенно силно около с. Ибирли срѣщу една наша рота отъ 5-й полкъ, на която е изпратено своеврѣменно помощь 2 роти и 2 планински орждия. Свѣдѣния за резултатитѣ отъ този бой още не е получено, поради липса на телефонна свръзка. 14.XI.915 г. 4 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия.

327. I. Бивацитѣ сѫ на лѣвия брѣгъ на Вардара. 2. Всѣка палатка събира по 5-6 човѣка. № 3210. 14.XI.915 г. Позиция 3 клм. отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До н-ка на 7-а Рилска дивизия.

Смѣтамъ за нуждно да моля още единъ пѫть, да бѫде повърната въ полка си дружината на майоръ Робевъ, понеже тоя полкъ, особено, заема голѣмъ участъкъ на Верига Градецъ. 3211. 14.XI.915 г.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3 а бригада, кота 250.

Донесете, с. Ибирли въ чий ржцѣ е и, ако е паднало въ неприятелски ржцѣ, при какви обстоятелства е станало това. 3212. 14.XI.915 год. 11 ч. 55 м. пр. пл., сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Току-що се върнахъ отъ обиколка на участъка. Дѣятелностьта на противника по двата гребена на Ибирли става все по-усилена. За да обезпеча лѣвия флангъ на 1-а бригада (сѣверно отъ Корешница) изпратихъ 3 роти и 2 планински орждия. Силитѣ на противника сѫ повече отъ дружина съ картечници. Това засилване на дѣсния флангъ прѣдизвика едно отслабване на центъра и лѣвия флангъ, а и тамъ противникътъ съсрѣдоточава сили. За да бѫде отбраната по-надежна, моля убѣдително, да ми се подчини и дружината на майоръ Стоенчевъ, иначе възможенъ е прорив и ще бѫда заставенъ тогава да отстѫпя на главния гребенъ, съ което ще се изложи лѣвия флангъ на 1-а бригада. Теренътъ е единъ огроменъ лабиринтъ, гдѣто отбраната е затруднена при трудноститѣ на свръзката. № 194. 13.XI.915 г. 7 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Отъ 6-а рота на 6-й Македон. полкъ тѣзи 2 дни сѫ избѣгали още 8 души. Въ допълнение на всичкитѣ ми прѣдшедствующи донесения, моля убѣдително, да се изиска отъ началника на 7-а дивизионна область да вземе най-бързи мѣрки за залавянето имъ. А отъ нашата сждебна власть — по-бързо разглеждане на дѣлата и скорото имъ привеждане въ изпълнение. Голѣмото болшинство на бѣглецитѣ сѫ отъ бившитѣ Драмска и Сѣрска бригади. № 195. 14.XI.915 г. 8 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Прѣстрѣлката между патраулитѣ къмъ с. Ибирли вчера е продължавала съ откѫслеци. По другия фронтъ промѣни нѣма. Отъ Корешница въ направление на с. Липа сѫ обнаружени вмѣсто една — двѣ роти. На всѣкждѣ е падналъ снѣгъ дебелъ до 20 см., което затруднява окопаването Взиматъ се бързи мѣрки за постройката на землянки. Движението по пѫтищата е затруднено. № 196. 14.XI.915 г. 9 ч. 30 м пр. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

До к-ра на 3 а бригада, кота 250.

Дружината на майоръ Стоенчева, до когато ще остане въ участъка Ви, можете да използувате, като бригадна подръжка и съобразно тактическата нужда. 3215. 14.XI.915 г. 1 ч. сл. пл., сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командиритѣ на бригадитѣ.

Отъ получаванитѣ до сега донесения отъ бригадитѣ се убѣждавамъ, че въ щабоветѣ на бригадитѣ не се водятъ скици за разположението на неприятелскитѣ сили и собственитѣ части. По тая причина нѣкои отъ донесенията опровергаватъ или противоречатъ на съдържанието на по-първитѣ донесения. Освѣнъ това, не липсватъ и повторения. Ето защо, прѣпоржчвамъ, въ щабоветѣ на бригадитѣ да се водятъ скици, въ които ежедневно да се нанасятъ промѣнитѣ въ разположението на неприятелскитѣ и наши сили и когато се съставлява едно донесение, да не се пропуща да се правятъ справки съ донесението по-рано, за да има връзка между прѣдидущитѣ и послѣдующитѣ донесения. И при това, важнитѣ донесения да бѫдатъ винаги провѣрявани. 3217. 14.XI.915 г. 4 ч. 30 м. сл. пл. Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Положението въ участъка на бригадата неизмѣнно. Забѣлѣзва се движение на неприятелски войници къмъ и отъ „Зелената височина“ — вѣроятно за смѣна. № 170. 14.XI.915 г. 4 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До началника на 7-а дивизия.

Деня прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. 3219. 14.XI.915 год. 4 ч. 55 м. ск. пл. Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3212. Селото Ибирли бѣше между нашата и неприятелската позиция на фланга. Въ това село отиваха наши и неприятелски патрули. Нашата позиция на заставата е с.-з. отъ с. Ибирли. Още щомъ зае тая позиция, нашата застава, 1-а рота отъ 5-й полкъ, която не бѣше заета отъ никого по-рано, селянитѣ отъ това село избѣгаха отъ селото, понеже то се обстрѣлваше отъ насъ и неприятеля. На 12-й того, когато неприятеля обстрѣлваше отъ своята позиция съ артилерийски огънь, населението отъ това село ,което бѣше сѣверно отъ селото на бивакъ, отстѫпи окончателно къмъ с. Конче. Селото е въ дълбокъ долъ и нѣма абсолютно никакво тактическо значение. По въпроса съмъ донасялъ съ донесения № № 189, 192 и 194. Това което се казва въ донесението надъ постове при с. Ибирли, това се касае на постоветѣ с.-з. отъ с. Ибирли. № 204. 14.XI.915 г. 3 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 3 а бригада, Полковникъ Протогеровъ

Наши патраули отиваха по-рано до Человѣцъ, както и тѣзи на неприятеля – дохаждаха сѣверно отъ Ибирли, но това тогава бѣха само патраулиране отъ стражевото охранение. Сега вече противникътъ заема височината западно отъ Ибирли; а нашата 4-а рота на 3 клм. с. — з. отъ селото тамъ се укрѣпяваше и тамъ ще се срѣщне съ противника.

Сѫщия.

До тоя моментъ прѣдъ участъка на полка е спокойно, №... 14.XI.915 год. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 5-й п. Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

1. Отъ прѣдната линия на 1-й п. Македонски полкъ, отъ ротата срѣщу „Зелената височина“ донасятъ, че днесъ въ 2 ч. 10 м. сл. пл. 2 неприятелски роти отишли отъ с, Пепелище къмъ „Зелената височина“. Изпратенъ патраулъ, да разузнае за силитѣ и намѣренията на противника, билъ обстрѣлянъ и отблъснатъ, катоималъ единъ войникъ раненъ.

2. Три неприятелски патраула отъ 13 — 14 человѣка настжпи и западно отъ Зелената височина, но обстрѣляни, се върнали обратно.

3. Неприятелска дълга колона, безъ да може да се различи дали е пѣхота или обозъ, се е движела отъ Неготинъ къмъ гара Криволакъ. Мъглата е попрѣчила да се слѣди какво е станало по-нататъкъ съ нея. № 172. 14.XI.915 год. 7 ч. 10 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

3211. На Верига Градецъ планина не трѣбва да се държатъ голѣми части, дѣто нѣма що да отбраняватъ, за което Ви е заповѣдано съ № 312 отъ 14-й того, а долѣ, дѣто е противника и който ежедневно се разпрос ранява и засилва прѣдъ очитѣ Ви по лѣвия брѣгъ на Вардара и печели теренъ къмъ сѣверъ. Ако не държите горѣ по балканитѣ дружинитѣ си, а ѣ, свободниятъ лѣви брѣгъ, освѣнъ при Пепелище и съвършенно малки неприятелски части при Демиркапу и Градецъ, не щѣше да бжде сега въ ржцѣтѣ на противника. 333. 14.XI.915 год. 3 ч. 15 м. сл. пл. Щабъ позиция източно отъ с Топликъ.

Началникъ на 7-а дивизия, Полковникъ Василевъ.

Разпоредете частитѣ отъ прѣднитѣ окопи да се смѣняватъ прѣзъ 12, даже и прѣзъ 6 часа, а заднитѣ да си направятъ малки землянки, да палятъ въ низкитѣ мѣста малки огньове, като запасятъ огънь и въ окопитѣ. По заповѣдь. № 334. 14.XI.915 г. Щабъ позиция Криволакъ. 6 ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 7-а дивизия. Полковникъ Сирмановъ

Отъ съсѣдитѣ прѣзъ деня получихъ слѣдното:

Нощьта мина спокойно. Положението неизмѣнно. Отъ страна на ротивника се хвърлиха ракети по направление окопитѣ на 2-й полкъ. Вчера къмъ 4 ч. пр. пл., 10 ч. пр. пл. и 12 ч. 5 м. сл. пл. е идвалъ тренъ въ с. Кукуричани и обратно, но отъ мъглата не е могло да се забѣлѣжи, каквo е носилъ този тренъ. 61. 14.XI.915 год. 5 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бриг. отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Деньтъ мина спокойно. Положението неизмѣнно. Отъ 2-и полкъ има 10 войника прѣмръзнали. 63. 14.XI.915 год. 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2809. 14-й ноември 1915 г.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Прѣдъ фронта нв дивизията деньтъ мина спокойно. На позицията снѣгътъ има дебелина до 25 см. Духа силенъ сѣверенъ вѣтръ. № 2851. 14-й ноември 1915 г.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня батареитѣ не сж стрѣляли.

Загуби. Прѣзъ деня загуби е имало само отъ 1-й п. Македонски полкъ: 1 убитъ и 4 ранени.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава на позицията, както миналитѣ дни. Дѣйствията, обаче, поради студа, сж много ограничени, както отъ наша, така особенно отъ страна на неприятеля.

15 ноември.

Врѣмето бѣше облачно и много студено—8 градуса подъ нулата. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Положението сжщото. Нощьта мина тихо. № 174. 15.XI.15 г. 3 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Прѣзъ нощьта нѣма никакви промѣни. №... 15.XI.15 г. 5 ч. пр. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Вчера една неприятелска дълга колона, безъ да е могла да се забѣлѣжи каква е (пѣхота или обозъ) се е движила отъ Неготино къмъ Криволакъ. Мъглата е попрѣчила да се слѣди, какво е станало съ нея послѣ. Нощьта мина спокойно, духа силенъ студенъ вѣтръ. 3220. 4 ч. 20 м. пр. пл. 15.XI.915 г. Позиция сѣверно отъ Брусникъ.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ 3 –4 дни насамъ, отъ както падна снѣгътъ и настжпиха студовете, положението на частитѣ отъ повѣрената ми бригада стана твърдѣ тежко, поради това, че много отъ войницитѣ нѣматъ не само никакво топло облѣкло като: кожуси. антерии, вълнени навуща, ржкавици, качулки и пр., но голѣма часть отъ тѣхъ нѣматъ дори и шинели. а третитѣ дружини на 1-й и 2-й Македонски полкове иматъ по една трета отъ хората си и съвсѣмъ безъ формено облѣкло, защото на 300 души въ рота се отпуснаха само по 200 комплекта облѣкло и то безъ шинели. Въ тия дружини се отпуснаха въ послѣдствие само по 200--300 шинели на 1200 души, а останалитѣ имъ войници сж безъ шинели. По отношение на обущата пъкъ голѣма часть отъ войницитѣ ходятъ буквално боси. Недавна се получиха малко цървули, но тѣ далечъ не удовлетвориха всичкитѣ нужди, а все пакъ останаха боси хора. Въ тая камениста почва, каквато е позицията на бригадата, цървулитѣ на войницитѣ не траятъ повече отъ 10 дни. Между това, двѣ трети отъ войницитѣ отъ бригадата сж на бойната линия, отъ които половината се подслоняватъ подъ палатки, а другата половина на самата прѣдна линия стои на открито въ влажнитѣ окопи, безъ палатки и безъ огънь. Послѣдното впрочемъ не само по тактически съображения, но още и по причина, че самата наша прѣдна линия е на голи каменисти чукари, безъ всѣкаква почти разтителность. Въ добавъкъ на това, въ частитѣ липсва въ голѣмъ размѣръ и шансовъ инструментъ, та нѣматъ възможность и да си направятъ удобни и топли землянки. Конетѣ и другия добитъкъ въ частитѣ сж сжщо така въ много лошо положение. Освѣнъ това, и храната ва хората и добитъка съвсѣмъ не е достатъчна за издържането на тия студове. Така: на хората се отпуска не всѣкога по единъ цѣлъ хлѣбъ, а мѣсната порция, която се отпуска въ живъ добитъкъ, едва достига по 100 грама на човѣкъ на день. Варива се отпущатъ или никакъ, или съвсѣмъ малко. На добитъка се отпуша половина дажба зърненъ фуражъ, а сѣно или никакъ, или съвсѣмъ малко, а да пасе добитъка е вече невъзможно отъ снѣга. Тия условия твърдѣ злѣ се отразяватъ не само на здравието и духа на войницитѣ, но дори и на бойната служба, Така; има вече много случаи на заболѣване отъ простуда и дори замръзване, има вече, макаръ и малко случаи, на дезертирания отъ прѣднитѣ постове, а пъкъ бодростьта и бдителностьта на прѣдната линия силно сж намалени по причина, че трѣперящитѣ отъ студъ войници, вмѣсто зорко да бдятъ и слѣдятъ за противника, закланятъ се задъ мѣстнитѣ прѣдмети, или окопитѣ на завѣтъ. Добитъкътъ постоянно упада въ силитѣ си и, вѣроятно, скоро ще почне да мре отъ студъ и гладъ, а намалѣнието на добитъка още повече ще влоши положението. Като Ви донасямъ за горното, моля, Господинъ Полковникъ, да се направятъ постжпки гдѣто трѣбва и да се употрѣбатъ всичкитѣ възможни усилия, за да се снабдятъ частитѣ отъ повѣрената ми бригада именно сега съ топло облѣкло: кожуси, памучни антерии, шинели, качулки, ботуши или цървули съ топли вълнени навуща, ржкавици и пр. Така сжщо да се отпустне нуждния шансовъ инструментъ. Относително храната на войницитѣ и фуража на добитъка сега е именно врѣмето да се дава усилена дажба храна за войницитѣ особенно тлъстини, като сланина и свинска мась и захарь, които развиватъ топлина въ тѣлото, а за добитъка да се отпуща, не само пълна усилена дажба зърненъ фуражъ, но и недостигътъ отъ сѣно да се замѣнява съ зърненъ фуражъ. Ако тия мѣрки не се взематъ веднага, слѣдъ нѣколко дни може да бжде вече късно и злото въ загуби на хора и добитъкъ и въ упадъкъ на духа може да стане непоправимо. № 289. 15.XI.915 год.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Н-къ щаба на бригадата, Майоръ Стрѣзовъ.

До интенданта на 11-а Македонска дивизия, Щипъ.

Въ най-кжсъ срокъ изпратете вѣдомость какви прѣдмети по облѣклого има въ частитѣ и какво не достига. Нуждно е настойчиво и наврѣме да се искатъ шинели, ржкавици, башлъци, антерии или кожухчета, кожуси за часовитѣ, цървули, навуща и въобще всичко онова, което ще прѣдпази частитѣ отъ помръзване Вземете мѣрки да се отпуща на войницитѣ ежедневно по цѣль хлѣбъ и опрѣдѣлената порция месо съ тлъстини, като сланина и захарь. Врѣмето е твърдѣ студено, има измръзнали войници и е нуждно да развиете съ всичкитѣ Ви органи най-неуморна дѣйность. 3221. 15.XI.915 г. Сѣверно отъ с. Пешерница.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующи 2-а армия, Велесъ.

Моля бързитѣ Ви разпоряжения да се достав тъ въ Щипъ нуждитѣ количества брашна, зърненъ фуражъ, захарь, сланина и сѣно. Донасямъ, че хората въ послѣднитѣ дни получаватъ по половинъ хлѣбъ, месо въ недостатъчно количество, а между това студоветѣ се увеличаватъ, хората се изтощяватъ, а добитъка отдавна не е получавалъ повече освѣнъ половинъ дажба зърненъ фуражъ и никакво сѣно, До падането на снѣговетѣ добитъкътъ все можеше да пасе, сега и това е невъзможно и той все повече и повече отпада. Интендантството на дивизията, безъ сериозни и голѣми подвози отъ тила по разпоредба на тиловото управление на армията, не може да прѣхранва дивизията и прикомандированитѣ къмъ нея части, тъй като мѣстнитѣ срѣдства се изчерпаха. 15.XI.915 г. — 3 ч, 20 м, сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Положението на противника срѣщу участъка на 1-а бригада е неизмѣнно. Командирътъ на 2-о с. с. отдѣление донася:

„Противникътъ на високия върхъ (сѣверно отъ с. Криволакъ) отъ нѣколко дни усилено работи, понеже се вижда изхвърлянето на пръсть, носене на гръбъ тежки прѣдмети (изглежда на торби съ земя, дъски, дървета носени отъ прѣгърбени и наведени хора). При обстрѣлване на това мѣсто отъ 6-а батарея отъ отдѣлениего работитѣ врѣменно спиралй и хората се скриватъ, но трѣбва да се прѣдполага, че нощно врѣме окопнитѣ работи да продължаватъ. Възможно е противника да минира върха". По заповѣдь. № 165. 15,XI. 915 год. 4 ч. сл. пл.

Н-къ щаба на 1-а бригада, Майоръ Стрѣзовъ.

До н-ка на 7-а дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Положението прѣдъ фронта на дивизията непромѣнно прѣзъ деня. Споредъ донесение получено отъ командира на 2 о с. с отдѣление отъ 7-й артилерийски полкъ, противникътъ на високия върхъ (сѣверно отъ Криволакъ) отъ нѣколко дни усилено работи, понеже се вижда изхвърляне на пръсть и носене на гръбъ тежки прѣдмети, като дъски, дървета и пр. При обстрѣлването на това мѣсто отъ отдѣлението работата се прѣкратявала, но трѣбва да се прѣдполага, че нощно врѣме окопнитѣ работи продължаватъ. 3222. 15.XI.915 год. 5. ч. сл. пл. Позиция сѣверно отъ Брусникъ.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Днесъ по фронта промѣни нѣма. Много е студено, почнаха да се правятъ землянки; срѣщатъ се затруднения въ дѣсния участъкъ поради липса на дърва. № 65. 15.XI.915 г. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Бивакътъ, на който е разположена 3 а дружина отъ 6-й полкъ — назначена въ маневрени войски, има неудобствата, че е изложенъ на сѣвернія вѣтръ; почвата е неподходяща за землянки, много е влажна, нѣма наблизо дървенъ материялъ за постройката имъ. Моля, да ми се разрѣши, да притеглѣ тази дружина на западъ отъ вис. 250 (тригонометрически пунктъ), гдѣто има много закрити мѣста, въ изобилие дървенъ материялъ и при добрия пжть, направенъ на билото, до щаба на дивизията. Може тази дружина всѣкога да бжде притеглена тамъ гдѣто заповѣдвате. Освѣнъ това, тукъ се печелятъ още двѣ главни условия, които иматъ най-голѣмо значение за 6-й полкъ сега, а именно полкътъ ще се събере въ единъ районъ, дѣто прѣхраната му ще бжде по-лесна и друго, всички ще бждатъ подъ контрола на командира на полка, като се вематъ строги мѣрки за ограничение на бѣгствата. Моля, веднага отговорете за да се започне направата на землянкитѣ. № 205. 15.XI.915 г. 6 ч. 30 м сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ. Протогеровъ.

До к-ра на 3-а бригада 11-а дивизия, вис. 250.

205. Дружината не може да се мѣсти отъ тамъ. Когато стане нужда за мѣстенето ѝ, азъ ще разпореда, и то тамъ кждѣто тактическитѣ условия наложатъ. 3223. 15.XI.915 г. 7 ч. 15 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ съсѣдитѣ прѣзъ дена получихъ слѣдното:

Нощьта мина спокойно. Положението неизмѣнно. Вчера въ 2-й полкъ въ 7 ч. сл. пл. има единъ убитъ, единъ раненъ отъ пушеченъ огънь и 9 войници прѣмръзнали. № 65. 15.XI.915 г. 6 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5 а дивизия, Полковникъ Георгиевъ

Деньтъ мина спокойно. Положение о непромѣнно. Отъ 2-й Искърски полкъ имаме прѣмръзнали 68 войника, които сж изпратени въ полковата лѣчебница. № 66. 15.XI.915 г. 5 ч. 50 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2862. 15.XI.1915 год. № . . . 15 XI.915 год.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня 4-а с. с. батарея е изстрѣляла 5 гранати; 8-о не с. с. отдѣление — 14 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня има загуби само 5-й п. Македонски полкъ — 1 убитъ.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава на позицията си.

16-й ноември.

Студътъ прѣзъ деня достигна 12 градуса подъ нулата. Помръзнали войници прѣзъ послѣднитѣ 2 дена се оказаха 90 души, отъ които 5 тежко. Прѣзъ деня на фронта на дивизията имаше рѣдка пѣхотна и артилерийска прѣстрѣлка. Сугриньта и по-послѣ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Нощьта мина тихо. Свѣдѣния за състоянието на частитѣ относително прѣкарването на нощьта нѣма. № 177. 15.XI.915 г. 3 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До н-ка на 7-а дивизия. Сжщо и до съсѣдитѣ.

Нощьта прѣдъ фронта на дивизията мина тихо. За прѣкарване на нощьта отъ страна на частитѣ на бойната линия свѣдѣния още нѣмамъ. 16.XI.915 г. 4 ч. 45 м. пр. пл. № 3224.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Извѣстно Ви е, Господинъ Полковникъ, че участъка на повѣрената ми бригада има протежение по фронта приблизително около 20 клм. (карта 1:210,000 е много невѣрна и не дава вѣрно понятие за мѣстностьта на тоя участъкъ и рѣшения вземани за сжщия участъкъ по нея всѣки пжть ще бждатъ погрѣшни). Участъкътъ прѣдставлява една извънредно прѣсѣчена мѣстность съ нѣколко развалини отъ бивши села, безъ пжтища и почти безъ вода. Почвата е каменлива. Въ срѣдната часть на Серка планина има низъкъ джбовъ храсталакъ, по билото и въ политѣ на сжщата, обаче, нѣма почти никакви дърва. Съ заемането на участъка направихме нѣколко позиционни пжтища. Сега, слѣдъ падането на снѣга образуваха се голѣми прѣспи, та участъка е проходимъ и то много трудно само по пжтищата, които направихме и по билото на извѣстни хребети.

На 23-й м. мѣсецъ при атаката на височината сѣверно отъ селото Криволакъ, бригадата съдѣйствуваше за завладѣването на казаната височина и съ бой достигна до южнитѣ поли на Серка планина до самото равнище около селото Пепелище. Слѣдъ атаката на бригадата се заповѣда да

остане на достигнатитѣ мѣста, слѣдъ което се мина въ отбранително положение. Противникътъ остана на 200 — 1200 крачки отъ насъ и се окопа.

За отбраната на участъка се избра удобна позиция, която минава непосрѣдствено сѣверно отъ селата Шехоба, Пещерница и Брусникъ и се укрѣпи. Но понеже бѣше заповѣдано да останемъ на достигнатитѣ мѣста, прѣдната наша линия остана изнесена напрѣдъ отъ главната позиция на 2 — 6 клм. Съгласно вашата заповѣдь, на нашата прѣдна линия трѣбва да се гледа като на прѣдни пунктове, кждѣто борбата трѣбва да водимъ упорито и тия пунктове не трѣбва да напускаме, освѣнъ ако бждемъ изтласкани отъ противника. Понеже прѣдната ни линия е много близо до противника и сватки и прѣстрѣлки има всѣки день, трѣбваше да я заемемъ съ бойно разположение.

Участъка поради голѣмата му дължина по фронта раздѣлихъ на два подучастъка. Всѣки подучастъкъ се заема отъ по единъ пѣхотенъ полкъ, който поставя 2 дружини въ прѣдна линия и една дружина въ участъкова подрѫжка. Третитѣ дружини оставени въ участъ ова подрѫжка, укрѣпяватъ главната отбранителна позиция и правятъ пѫтища. За артилерията се направиха вече позиционни пѫтища и се разположи на линията на главната отбранителна позиция. По тоя начинъ, толкова изнесенитѣ напрѣдъ наши прѣдни пунктове, се заеха съ двѣ трети отъ нашата пѣхота, а за главната позиция остава само една трета. Но нѣкои отъ тия пунктове, поради голѣмата си далечина отъ главната ни отбранителна линия, не могатъ да бждатъ достигани и обстрѣлвани съ дѣйствителенъ шрапнеленъ огънь отъ нашата артилерия.

Отъ друга страна, понеже батареитѣ на противника пъкъ сѫ разположени по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, нашата прѣдна линия се обстрѣлва отъ противника съ дѣйствителенъ шрапнеленъ огънь. Значи, съ много изнесената напрѣдъ наша прѣдна линия, ние поднесохме нашата пѣхота на неприятелската артилерия, да я бие колкото си ще, безъ да можемъ да я покровителствуваме съ нашия артилерийски огънь. Би могло нашата артилерия да се изнесе още напрѣдъ за да подкрѣпи прѣднитѣ пунктове. Но съ спускането на артилерията още напрѣдъ въ политѣ на Серка планина, трѣбва да спуснемъ и всичката си останала пѣхота. Но тогава ние вече прѣнасяме борбата близко до лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ на неудобна за насъ позиция за отбрана.

Дължа да донеса, че, ако сега трѣбва да спустна артилерията си понапрѣдъ отъ главната отбранителна линия, може лесно да се направятъ пѫтища за спускането ѝ, но трѣбва да се знае, че тази артилерия при нужда ще можемъ да я върнемъ обратно на главната позиция само нощно врѣме, когато нѣма бой, и то само съ голѣма помощь отъ пѣхотата и въ твърдѣ продължително врѣме.

Противникътъ би могълъ да настѫпи къмъ нашата укрѣпена позиция, само слѣдъ като прѣхвърли артилерията си по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, защото иначе ще изпадне въ сѫщото сегашно наше положение да поднесе пѣхотата си на нашия артилерийски и пѣхотенъ огънь, безъ да може да я подкрѣпи съ своята артилерия. Не допускамъ, обаче, че противникътъ съ сега разполаганитѣ си сили ше прѣхвърли артилерията си по лѣвия брѣгъ аа р. Вардаръ, слѣдователно и да настѫпи съ цѣль да завземе и прѣхвърли Серка планина. Но, ако той би пожелалъ да заеме нашитѣ прѣдни пунктове, за да разшири своя тетъ де понъ около село Пепелище и Криволакъ, би могълъ това да направи.

Сега, слѣдъ падането на снѣга, поради непроходимостьта, всички пунктове отъ прѣдната наша линия сѫ почти изолирани. Макаръ и заети съ двѣ трети отъ нашата пѣхота, тѣ пакъ не могатъ своеврѣменно на всѣкой пунктъ да бждатъ подкрѣпени отъ подрѫжкитѣ. Значи, всѣки пунктъ остава дълго врѣме да се бори съ противника само съ собственитѣ си сили. Поради доловетѣ и прѣспигѣ отъ нѣкой пунктове при нужда мжчно може и да се отстѫпи, та положението на защитницитѣ е и рисковано. Въ такъвъ случай противникътъ, когато пожелае, би могълъ да съсрѣдоточи и насочи по-силни части къмъ нѣкой отъ тѣзи пунктове и, като ги подкрѣпи съ силенъ артилерийски огънь, лесно да ги заеме, понеже не ще можемъ наврѣме да ги подкрѣпимъ.

По тоя начинъ, като сме ангажирали за заемане само на прѣдната линия двѣ трети отъ силитѣ си, въ случай на бой, като че ли прѣнасяме борбата главно на прѣднитѣ пунктове. Така че, при едно евентуално настѫпление на противника, много е възможно при това положение, борбата да започне и свърши на прѣдната линия, безъ да можемъ дори да ги подкрѣпимъ съ нашата артилерия. И въ такъвъ случай, ако не успѣемъ да издържимъ натиска му на прѣдната линия, рискуваме по плѣщитѣ на остѫпващитѣ наши части противникътъ да се изкачи на главната отбранителна позиция. Не трѣбва да се изпуска изъ прѣдъ видъ, че нашитѣ части не сѫ обучени и на тѣхъ не бива да се възлагатъ трудни, сложни задачи, като въпросната двойна задача: слѣдъ борба на прѣдната линия, да заематъ главната отбранителна линия, и тамъ да продължатъ борбата. При това затруднително тактическо положение много е затрудненъ и подвоза на хранителнитѣ и бойни припаси до прѣдната наша линия, до кждѣто пѫтищата сѫ много малко и много лоши.

Извѣстно Ви е, че полковетѣ отъ бригадата сѫ недостатъчно добрѣ облѣчени, обути и нѣматъ почти никакъвъ шансовъ инструментъ. Полковетѣ сѫ развърнати въ грададния участъкъ, стоятъ въ окопитѣ на прѣдната линия, по сѣвернитѣ склонове на хребетитѣ, безъ блиндажи, безъ огънь. Храната за прѣдната линия се приготовлява далечъ назадъ и трудно се поднася на прѣднитѣ пунктове и то само нощно врѣме, понеже, поради близостьта на противника, тамъ се стрѣля даже по отдѣлни хора и всѣки день имаме убити и ранени войници. Войницитѣ, изложени на сѣверния студенъ вѣтръ, се борятъ главно съ лошото врѣме. Много войници почнаха да се разболѣватъ отъ простуда и имаме вече много случаи отъ премръзване. Вслѣдствие на горѣизложеното, рискуваме въ скоро врѣме безъ бой съвършенно да разстроимъ частитѣ.

На основание горѣизложеното, ако не се бърка на общото тактическо положение, моля да ми се разрѣши, на сегашната прѣдна линия да оставя само стражево охранение, а всички други части да прибера на главната укрѣпена позиция, кждѣто при нужда сигурно и съ успѣхъ ще се срѣщне противника и кждѣто частитѣ, безъ да бждатъ безпокоявани отъ огъня на противника, ще могатъ да си направятъ землянки и ще използуватъ дървата за горене и отопление. Съ това частитѣ ще се приближатъ и до по удобнитѣ пѫтища, което много ще ги улесни въ прѣвоза на продоволственитѣ и фуражни припаси и по този начинъ ще запазимъ частитѣ си отъ възможно разстройство. Ако продължимъ още нѣколко дни да останемъ въ туй положение, опасявамъ се, че безъ бой ще изгубимъ голѣмо число отъ хората и добитъка си и ще разтроимъ частитѣ си № 307. 16.XI.15 г. 4 ч. 45 м. пр. пр.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Н-къ щаба на бригадата, отъ Генер. щабъ, майоръ Стрѣзовъ.

Отъ днесъ възстановено ежедневно ж.-п. съобщение между Скопие — Враня, Скопие — Прищина и Скопие - Велесъ съ пощенски вагонъ и чиновникъ, който ще придружава и прѣдава въ съотвѣтнитѣ гари кореспонденцията за военнитѣ пощенски станции. Прѣдъ видъ на това, моля, опрѣдѣлете въ кои пунктове край желѣзницата най-удобно да се установи станцията на дивизията Ви. Наредете прѣмѣстването пункта на съобщаването да се съобщи управлението и началнику станцията въ Скопие. 3009. София. 16.XI.915 год.

Н-къ воен. пощи и телеграфи, Полковникъ Христовъ.

До началника на военнитѣ пощи и телеграфи.

3009. Праткитѣ на дивизията трѣбва да се изпращатъ въ Велесъ и отъ тамъ на държавни срѣдства въ Щипъ до станцията на дивизията, защото послѣдната не разполага съ прѣзозни срѣдства. 3227. 16.XI.15 г. 11 ч. 50 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Прѣдставлявамъ една скица за заемане на участъка отъ бригадата и разположението на противника. Така сѫщо прѣдставлявамъ една пушка, една каска и една маска противъ задушливитѣ газове взети отъ убития френски офицеръ. № 209. 16.XI.915 г. 4 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Вчера сутриньта отъ с. Корешница къмъ Липа сѫ настѫпили три неприятелски патраула, които сѫ били разпръснати. Въ сѫщото врѣме отъ Корешница къмъ Ибирли е настѫпила една дружина отъ 4 роти, която е смѣ-

нила дружината, находяща се прѣдъ фронта на майоръ Пожарлиевъ. Прѣдъ участъка на майоръ Атанасовъ имало двѣ роти (къмъ Лнпа) и въ с. Корешница квартирувала една дружина. Кабелътъ за свръзка съ прѣднитѣ роти не достигна, затова и донесенията закъснѣватъ твърдѣ много. При най-благоприятни условия пристигатъ за 4 часа Моля изпратете ни кабелъ поне 5 клм. На останалата часть на фронта е спокойно. №... 16.XI.15 год.

Полковникъ Протогеровъ.

До к-ра иа 6-й п. Македъ, полкъ, южно отъ с. Гарвонъ.

Маневренитѣ войски (дружината съ картечната рота) прѣмѣстете въ с. Прометъ, като подържате връзка съ прѣднитѣ части чрѣзъ патраули, а съ щаба на дивизията чрѣзъ телефонъ. Донесете за поправката на пжтя отъ с. Гарванъ до сѣдловината. Вземете мѣрки да поправите пжтя отъ сѣдловината до с. Прометъ, поне за коне и отъ с. Прометъ до коларския пжть. № 3225 16.XI.915 год. 10 ч. 20 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а п. Македъ. дивизя, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 1-а бригада.

Разпоредете да се постави на позиция, южно отъ наблюдателния Ви пунктъ, около батареята на подполковникъ Божиловъ, една с. с. полска полубатарея. Тая послѣдната да се вземе отъ тия, разположени на позиция южно отъ с. Патрикъ, като тамъ на острата чука непрѣмѣнно да остане една полубатарея. 3226. 16.XI.915 год. 10 ч. 30 м. пр. пл,

Н-къ иа 11 а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а п. Македонска дивизия, Щипъ.

Разпоредете да се реквизиратъ или купятъ и раздаватъ на частитѣ дървени вжглища за изключително употрѣбление само на прѣднитѣ постове. Когато се снабдите съ вжглища, веднага съобщете на частитѣ за да получатъ такива и направо използуйте конетѣ които идатъ при Васъ за попълване. Тая работа да стане веднага безъ забава. 3226. 16 XI.915 г. 11 ч. пр. пл.

Н-къ не 11-а п. Македъ. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Моля Ви, Господинъ Полковникъ, телеграфически нареждане за да се обърне особенно внимание на ковката на добитъка: конетѣ да се прѣковатъ съ шипове, ако нѣма такива, да се искатъ иктенданството да достави. До пристигането на такива, да се приспособятъ сегашнитѣ подкови, ако иматъ естествени шипове по края, въ срѣдата да направятъ дупка за искуственъ шипъ; ако нѣма такъвъ, да се ковагъ такива плочи съ турски гвоздеи въ първитѣ прѣдни дупки. Рогатиятъ добитъка така сжщо да се прѣкове съ турски гвоздеи съ голѣми главички. Моля да се обърне особенно внимание върху храната и покривката иа добитъка. № 47. Щипъ 16.XI.15 г, 10 ч. пр. пл.

Дивизионенъ ветер. лѣкарь, Санит. Поручикъ Гърличковъ.

До интенданта на 11-а Македъ. дивизия, Щипъ.

Отъ липсата на донесения отъ Ваша страна по имуществото, което пристига за дивизията въ Ломъ и Кюстендилъ, заключавамъ, че Вие не държите непрѣкжсната връзка съ органитѣ, натоварени съ получаване на това имущество. Разпоредете на врѣме да се знае какво се получава, отъ какво иматъ нужда частитѣ и дръжте ме въ течение по всичко това. Нуждно е, наврѣме да прѣсмѣтнемъ това, което е нуждно на частитѣ, за да имъ се даде сжщо наврѣме. Остатъка, ненуженъ за дивизията, ще се прѣдаде сжщо наврѣме въ разпореждане на щаба на дѣйствующата армия. Имайте прѣдъ видъ, че за нуждитѣ на четвъртитѣ дружини въ полковетѣ, всичко за 6 дружини трѣбва да се задържатъ 6,000 комлекта вънъ отъ нуждното за сжществующитѣ 18 дружини. Освѣнъ това, да не се забравятъ санитарнитѣ учрѣждения, конницата, полицейския полуескадронъ, атрилерията и службитѣ. 3227. 16.XI.915 год.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а дивизия, Щипъ.

Донесете какъ стои въпроса по снабдяване частитѣ съ шипове за подкови. 3228. 16.XI.915 год. 11 ч. пр. пл.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ

До щаба на дѣйствующата армия, Кюстендилъ.

За дивизията пристигнали двадесеть полски орждия, които Военното Министерство е взело, вѣроятно безъ да знае, че въ дивизията нѣма ни-

каква с. с. артилерия. Моля тия орждия да се изпратятъ въ Щипъ въ най кжсо врѣме, дѣто ще разпореда прѣвъоржжаването на числящитѣ се въ дивизията 5 не с. с. батареи.

Донасямъ, че дивизията заема срѣщу неприятеля единъ фронтъ отъ четиридесеть километра и нуждата отъ с. с. артилерия се чувствува твърдѣ силно. Моля планинскитѣ орждия, които сжщо се очакватъ да пристигнатъ въ Ломъ, да не бждатъ задържани, а надлежно мобилизирани чрѣзъ прѣвъоржжение на с. с. планински батареи и изпратени въ дивизията. 3229. 16.XI.915 год. 11 ч. 50 м. пр. пл. Позиция при с. Пепелище.

Н къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До н-ка на 7-а дивизия.

Отъ прочитането телеграмата Ви № 333 заключавамъ, че както разположението на дивизията, така и разположението и силитѣ на неприятеля прѣдъ фронта й, не Ви сж напълно уяснени, даже и слѣдъ донесенията ми отъ 12-й того подъ № № 3195, 3196, 3197 и 3198. Вслѣдствие на това заставенъ съмъ отново да Ви изложа слѣдующето;

Съгласно заповѣдь по 7-а Рилска дивизия № 11 отъ 31-й октомврий. на дивизията се възложи задачата да отбранява участъка отъ с. Шехоба до висотата на 4 клм. южно отъ с. Долни Липовикъ и да укрѣпи позицията отъ с. Гарванъ до кота 1000, сѣверо-западно отъ гр. Радовишъ

На 3-й ноемврий, когато 5 й Македонски полкъ бѣше се опжтилъ отъ с. Конче да заеме Градецъ планина, а 6-й п. Македонски полкъ бѣ достигналъ с. Трѣскавецъ за укрѣпяване позицията с. Гарванъ, кота 1000, получи се заповѣдь по 7-а дивизия № 12 отъ 2-й ноемврий, съ която се заповѣдваше на дивизията да атакува съ всичкитѣ си сили неприятеля при с. Пепелище, Въ изпълнение на тая заповѣдь, 5-й и 6-й п. Македонски полкове на 3-й ноемврий се съсрѣдоточиха южно отъ с. Гарванъ и сѣверно отъ с. Пещерница, като маневрени войски задъ 1-а бригада. Атаката прѣзъ деня не се състоя, защото биде отложена за 4-й ноемврий, а по-послѣ биде отложена за неопрѣдѣлено врѣме.

На 4-й ноемврий вечерьта, разпоредихъ 5-й п. Македонски полкъ, безъ З а си дружина, която остава и до днесъ около с. Мушанци, въ участъка на полковникъ Георгиевъ, да заеме Верига Градецъ отъ сѣдловината южно отъ с. Гарванъ до висотата 750 съ задача прѣднитѣ му части на първо врѣме да се спустнатъ до линията с. Ибирли — с. Кошарка и по пжтя до с. Градецъ. 6-й п. Македонски полкъ остана южно отъ с. Гарванъ като маневрени войски и за укрѣпяване позицията отъ с. Гарванъ — висота 1000.

На 6-й и 7-й ноемврий 5-й Македонски полкъ зае даденитѣ му обективи при това съ бой между патраулитѣ. Трѣбва да добавя, че по-рано Верига Градецъ се заемаше по самия топографически гребенъ отъ дружината на майоръ Марковъ Б. и двѣ пограничии роти, всички въ разпореждането на полковникъ Козаровъ. Спущането на наши роти на югъ къмъ р. Вардаръ до пжтя Кошарка — Градецъ стана възъ основа заповѣдь по 11-а Македонска дивизия № 6 отъ 5-й того. Своеврѣменно донесохъ, че това наше движение и приближение къмъ Вардаръ накара неприятеля да се чувствува застрашенъ и да започне усилването на своитѣ части по цѣлия лѣви брѣгъ въ размѣритѣ, за които сжщо донесохъ.

Двѣтѣ дружини отъ 5-й п. Македонски полкъ се указаха недостатъчни да заематъ всичкитѣ по-важни пжтища, пжтеки и пунктове, за настжпателни и отбранителни дѣйствия, за което молихъ съ № 3121, дружината на майоръ Робевъ да се повърне въ полка си. Но понеже тая дружина не дойде, а ескадронитѣ придадени къмъ дивизията се изискаха обратно, стана нужда поради голѣмината на участъка на 5-й п. Македонски полкъ, който участъкъ се простира отъ с. Липа прѣзъ с. Кошарка до кота 750, сжщиятъ полкъ да бжде усиленъ съ една дружина и по тоя начинъ въ тоя участъкъ да се укажатъ три дружини, за което донесохъ съ № 3154. Това се наложи още, защото за отблъсване на неприятеля ставаше нужда да се съсрѣдоточаватъ по 2 — 3 роти на едно мѣсто, като прѣзъ това врѣме цѣли пространства оставаха съвсѣмъ тънко заети.

А между това, още на 5-й ноемврий, когато 5-й полкъ едва бѣше достигналъ висота 750, азъ донесохъ съ № 3127 отъ 6-й ноемврий, че с. Корешница е заето на 5-й ноемврий отъ двѣ неприятелски дружини съ картечници.

Село Бистрееци и с. Дубляно бѣха заети отъ неприятеля къмъ сѫщото врѣме. Що се отнася до с. Воишанци, то това село още отъ началото се владѣеше отъ неприятеля и случайно бѣ намѣрено упразнено и бѣ заето отъ нашата застава на 8 й ноемврий, но неприятелтъ, като е почувствувалъ пѫтя Пепелище, Корешница прѣкѫснатъ, на 10 й ноемврий съсрѣдоточи цѣла дружина и отблъсна заставата. Че неприятеля е заелъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при с. Корешница и околностьта, прѣди още дивизията да заеме цѣлия си сегашенъ участъкъ се вижда и отъ послѣдния пасажъ на донесението ми № 3141 отъ 7-й ноемврий.

Слѣдователно, частитѣ не сѫ стояли съ сгънати ржцѣ да гледатъ какъ противникътъ се разширява по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, защото това закрѣпване на неприятеля е станало, когато дивизията, слѣдъ като бѣше насочена за дѣйствуване срѣщу с. Пепелище, едва бѣше пристѫпила да заеме новия си участъкъ. Лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, освѣнъ при с. Градецъ и Демиркапу, наистина бѣше свободенъ отъ неприятеля, но това бѣше къмъ 20-й октомврий, когато нашитѣ части пристигнаха и бидоха насочени срѣщу Криволакъ.

Разположението на частитѣ на дивизията сега, по моето разбиране, съотвѣтствува на задачата, която ми е възложена и на разположението и силитѣ на неприятеля. По Верига Градецъ, дълга повече отъ 20 клм., има три дружини, една полска не с. с. батарея и двѣ планински с. стрѣлни орждия, които се намиратъ по южнитѣ склонове и съ прѣднигѣ си части достигатъ пѫтя Липа, Ибирли, Кошарка и по пѫтя къмъ Градецъ.

Неприятелтъ, който е срѣщу тия три дружини, не е малоброенъ, а е тъкмо два пѫти повече отъ тѣхъ, както Ви донасяхъ нѣколко пѫти. Че и тия наши сили на участъка не сѫ достатъчни, може да се види отъ слѣдното донесение:

Кой? Командирь 3-а бригада 11-а дивизия.
Отдѣ? В. 250.
Кому? Началнику 11-а дивизия.
Кждѣ? Село Патрикъ.
№ 194 13.XI.915 г. — 7 ч. 30 м. сл, пл.
Карта 1;210,000.

Току що се върнахъ отъ обиколка на участъка. Дѣятелностьта на противника по двата гребена на Ибирли става все по-усилена. За да обезпечи лѣвия флангъ на 1-а бригада (сѣверно отъ Корешница) изпратихъ 3 роти съ двѣ планински орждия. Силитѣ на противника сѫ повече отъ дружина съ картечници. Това засилване на дѣсния флангъ прѣдизвика едно отслабване на цѣнтъра и лѣвия флангъ, а и тамъ противника съсрѣдоточава сили.

За да бѫде отбраната по-надеждна, моля най-убѣдително, да ми се подчини и дружината на майоръ Стоенчевъ, иначе, възможенъ е проривъ и ще бѫда заставенъ тогава да отстѫпя на главния гребенъ, съ което ще се изложи лѣвия флангъ на 1-а бригада.

Терена е единъ огроменъ лабиринтъ, гдѣто отбраната е затруднена при трудноститѣ на връзката.

Полковникъ Протогеровъ.

Това засилване на противника трѣбва да се обясни на първо врѣме съ неговото намѣрение да запази ж.-п. и други съобщения и затова се явява на всѣки пунктъ сравнително съ по-крупни части отъ нашитѣ. 3230 16.XI.15 г 12 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Донасямъ въ щаба на дивизията, че има замръзнали и заболѣли отъ простуда и други болести войници отъ прѣднитѣ части въ участъка на повѣрената ми бригада, както следва: Отъ 1-й п. Македон. полкъ: На 14 й срѣщу 15-й того отъ 3-а дружина сѫщия полкъ сѫ измръзнали 18 души, отъ които трима замръзнали първа степень, а останалитѣ 15 — по-слабо. На 15-й срѣщу 16-й того отъ 2-а и 3-а дружини имало около 52 души замръзнали, мнозина отъ които на ржцѣ сѫ били изнесени отъ окопитѣ.

2. Отъ 2-й п. Македонски полкъ: Отъ 13-й до 15-й того включително заболѣли отъ простуда 20 души, отъ които единъ замръзналъ и въ несъзнание и единъ въ полуда. Освѣнъ тѣхъ, заболѣли отъ разни болести за сѫщия периодъ — 23 души. — Позицията. № 180. 16.XI.915 г. 12 ч. сл. пл.

Н-къ щаба на 1-а бригада, Майоръ Стрѣзовъ.

Получ. 16.XI.915 год. 2 ч. 50 м. сл. пл.

По заповѣдь. Изпращатъ се една алюминиева лична карта на убития офицеръ при с. Ибирли Pienot и оригиналната задача, дадена на сѫщия отъ 17-а рота. Прилагатъ се картата и записката. № 23. 16.XI.15 г. 2 ч. 50 м. сл. пл.

За н-къ шаба на 3-а бригада, Капитанъ Пановъ.

Une reconnaissance commandée par un oficier partira demain matin, après avoir prevenu les partisans serbes, pour eviter les méprises, et poussera sur Ibirli. La présence de l'ennemi a éte signalé aujourd'hui dans cette région — Surveiller et refouler les, qui circuleraient sur les crêtes oú elles ont des vues sur le campement de la 18-e Rester dehors le temps nécessaire — Emmener l'interprête. T. S. P.

Execution par la 17-e c-ie dont le capitaine designera et l'effectif qui doit effectuer cette reconnaissance — La 18-e c-ie fera un reconnaissanc sur Bisrtanci.

18 heurs, Le chef Battaillon Geist.

До к-ритѣ на бригадитѣ.

Барометърътъ показва, че врѣмето ще се задържи все така студено още 6 — 7 дена. Нуждно е постройката на землянки на хората, заслони за добитъка да продължава усилено. По заповѣдь. 3232. 16.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

Положението прѣдъ участъка на 1-а бригада е неизмѣнно, освѣнъ слабата артилерийска и пѣхотна прѣстрѣлка между прѣднитѣ наши пунктове и тия на противника. № 181. 16.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До н-ка на 7-а Рилска дивизия.

Моля да ми се извѣсти колко врѣме ще стои при дѣсния участъкъ на позицията инженера на повѣрената ми дивизия, подполковникъ Йотовъ, понеже е нуженъ и тукъ. 3235. 16.XI.915 г. 4 ч. 15 м. сл. пл.

Н къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на 7-а дивизия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Деня мина спокойно. Имаше рѣдки артилерийски и пѣхотни прѣстрѣлки. Вчера, 15 й ноем., е забѣлѣзано, че една неприятелска дружина идяща отъ с. Корешница, е смѣнила друга неприятелска дружина ю.-и. отъ с. Ибирли. 3234. 16.XI.915 г. 5 ч, сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а Македон. дивизия, Щипъ.

Донесете, какво количество захарь и чай сте раздали на частитѣ въ послѣднитѣ 3 — 4 дни и колко още имате. По заповѣдь. № 3238. 16 й ноемврий 1915 год. 5 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

До началника на 7-а дивизия.

Въ двѣтѣ минали нощи въ окопитѣ на прѣдната линия е имало 90 души помръзнали, отъ които петь души тежко, а мнозина изнесени отъ окопитѣ на ржцѣ. 3240. 16.XI.915 г. 6 ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ритѣ на бригадитѣ.

Донасяйте ежедневно къмъ 3 часа сл. пл. за числото на измръзналитѣ и излѣзли отъ строя поради това, съ обозначение колко души леко и колко души тежко. 3241. 16.XI.915 г. 7 ч сл. пл.

Н-къ шаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървиновъ

До командиритѣ на бригадитѣ.

Разпоредено е до интенданта да набави дървени вѫглища за частитѣ, за да има постоянно топливо въ прѣднитѣ окопи. До получаване вѫглища въ частитѣ, при подрѫжкитѣ да се палятъ огньове, като се прѣнася жаръ въ достатъчно количество и въ прѣднитѣ окопи. Жарьта да се държи въ ниши. 3242. 16.XI.915 г. 7 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До интенданта на 11-а Македон. дивизия, Щипъ.

Въ единъ моментъ, когато въ частитѣ се равдава по-половинъ хлѣбъ, за конетѣ се отпуска по единъ кгр. ечемикъ, а студътъ изважда дневно по 40 — 50 души помръзнали, търсихъ по телефона нѣкого отъ интенданството

въ Щипъ, но въ продължение на часъ и половина, отъ 6 — 7 ½ ч., никой не се обади, а вѣроятно и скоро нѣма да се обади. Това показва, че на телефона нѣма Вашъ човѣкъ и не Ви знаятъ гдѣ се намирате всѣки часъ. Наредете си връзка и явявайте се всѣка вечерь въ 6 ч. сл. пл. на докладъ по телефона. По тоя начинъ, чрѣзъ размѣна на мисли, може би, ще се успѣе отъ една страна по добрѣ да се обслужва на частитѣ и отъ друга по настойчиво да се изиска отъ по-горнитѣ инстанции и учрѣждения онова, което е нуждно. 3243. 16.XI.915 г. 8 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

За подкрѣпяване силитѣ и даване помощь на замрѣзналитѣ на прѣдната линия войници отъ бригадата, моля да се отпусне часъ по-скоро отъ дивизионната болница чай, захарь и конякъ, които да се изпратятъ направо въ 1-й и 2-й Македон. полкове въ с. Пещерница и Брусникъ, понеже полковетѣ нѣматъ тия продукти и нѣма отъ гдѣ да ги купятъ сега. № 176. 16.XI.915 г. 8 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Вчера 2 войника самоволно отишле въ с. Ибирли, натъкнали се на неприятелски патраулъ и слѣдъ кѫса прѣстрѣлка единия падналъ убитъ. По останалата часть на фронта промѣна нѣма. Правенето на землянки върви бавно, вслѣдствие на студа. № 208. 16.XI.915 г. 8 ч. 15 м. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

3226, 3227 и 3228. Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че извънредно притрупана много работа не ми даде възможность даже на Вашитѣ телеграми да Ви отговоря. Днесъ изпратихъ команда придружена съ стражари на околийския началникъ по селата да приготвятъ 50.000 кгр. вѫглища, а въ Щипъ се намираха само около 400 кгр., които купихъ и утрѣ изпращамъ на позициитѣ, понеже много късно можахме да ги набавимъ. Наредилъ съмъ и съмъ въ постоянна свръзка съ всичко, което се върши въ София и Кюстендилъ, както и зная какво се получава отъ Ломъ и какво има въ склада въ Кюстендилъ и своеврѣменно съмъ правилъ и права разпореждания за прѣнасянето имъ. Тукъ сега има прѣнесени отъ сѫщитѣ материяли 1246 чифта обуща, паласки поясни 3592, матери за вода 670, котелки 2 каси. Тия прѣдмети сѫ се намирали въ склада въ Кюстендилъ и сѫ били натоварени на нашия транспортъ между другитѣ вещи. Сега въ Кюстендилъ има: матери 57 каси, котелки 204 каси, обуща 26 каси, сѣчива 29 каси, патрондаши 21 каса и 68 чували, прѣвързочни материяли 23 каси, раници 181 чували, носилки 150 парчета, лопати 796 връзки, платнища 27.706, телефонни материяли 40 каси, дезинфекционни машини 2. При разпрѣдѣлянето на тия материали имамъ прѣдъ видъ цѣлия численъ сегашенъ съставъ на дивизията и ще имамъ прѣдъ видъ и останалитѣ 6 дружини.

Шипове за подкови интенданството тукъ нѣмаше; правихъ разпореждане за приготовляване на такива, които отъ утрѣ почватъ да се работятъ. Прѣди 2 дена телеграфирахъ на завѣдующи склада въ Кюстендилъ да иска кола отъ армейското депо и веднага да изпрати въ Щипъ. На 18-й того изпращамъ повторно конния транспортъ отъ 90 коня, които да прѣнесатъ прѣдимно шинелитѣ и палата, ако сѫ пристигнали, обущата, навущата, състоящи се отъ 282 тона шаякъ, сѣкиритѣ и лопатитѣ. На частитѣ редовно е давано захарь, когато имало въ армейския магазинъ въ Щипъ. 1237. Щипъ. 16.XI.915 г. 9 ч. 30 м. сл. пл.

Интендантъ на 2-а дивизия, Подполковникъ Ивановъ.

Отъ съсѣдитѣ прѣзъ деня получихъ слѣднитѣ:

Нощьта мина спокойно. Положението непромѣнно. Отъ 2-й полкъ има прѣмръзнали 15 войници. Вчера при Хаджидемирци единъ неприятелски постъ обстрѣлвалъ единъ нашъ, но безъ резултатно. № 67. 16.XI.915 г. 5 ч. 15 м. сл. пп.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на дивизията деньтъ мина съ слаба артилерийска прѣстрѣлка. № 2885. 15.XI.915 год.

Н къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2897. 16.XI.15 г.

Н-къ на 2 а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сѫ изстрѣляни отъ 4-а с. с. батарея 10 бризантни гранати; отъ 8-о не с. с. отдѣление — 5 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня загуби нѣма.

3-а дружина 5-й Македонски полкъ съ батареята — както миналия день.

17-й ноември.

Прѣдъ фронта на дивизията деня мина съ слаба артилерийска прѣстрѣлка. Врѣмето продължи да бѫде студено, температурата прѣзъ деня бѣше единъ градусъ надъ нулата, а прѣзъ нощьта — 5 градуса подъ нулата. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Положението на противника неизмѣнно. Нощьта мина тихо. № 186, 17.XI.915 год. 3 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ

По цѣлиятъ фронтъ нощьта мина спокойно. № 210. 17.XI.15 г. 4 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До н-ка на 7-а дивизия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Нощьта прѣдъ фронта на дивизията мина спокойно. Завчера между единъ нашъ патраулъ и единъ французки се завързала прѣстрѣлка при с. Ибирли, въ която единъ нашъ войникъ падналъ убитъ. № 3244. 17.XI.915 г. 4 ч. 40 м. пр. пл. Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3-а бригада.

208. Донесете, тѣлото на убития нашъ войникъ въ неприятелски или наши ржцѣ остана. Донесението трѣбва да бѫде пълно, за да може да се прави отъ него извѣстно заключение. Да се внуши на ротния командиръ да държи войницитѣ въ ржцѣтѣ си и да не допуска подобни самоволни отпуски. № 3245. 17.XI.915 год. 6 ч. пр. пл. Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3245. Нашиятъ войникъ е убитъ въ неутрална зона; пушката и фуражката му сега сѫ въ французки ржцѣ, но тѣлото му е взето и погребано отъ нашитѣ. По отношение ротния командиръ е направено нуждното прѣдупрѣждение още тогава. № 402. 17.XI.915 год.

К-ръ на 3 а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Отъ к ра на 6-й п. Македонски полкъ. с. Прометъ,

На № 3225. Маневренитѣ войски се прѣмѣстиха въ с. Долни Прометъ (неотбѣлѣзано, непоказано на картата); намира се на линията с. Пещерница и Скорушъ въ дерето и на около 300 крачки източно отъ коларския пѫть за с. Каланево. Новиятъ пѫть с. Гарванъ — сѣдловината е готовъ за движение съ кола, съединенъ е съ пѫтьтъ за Каланево и съ този за кота 250. Влѣзохъ въ свръзка съ двѣтѣ роти отъ 2-а дружина. №... 17.XI.15 г.

За к-ръ на 6-й п. Макед. полкъ, Майоръ Илиевъ.

Забѣл. Забавена по повръждание на апарата на дивизията.

Понеже подвоза на хранителни и фуражни припаси отъ вѫтрѣшностьта на царството е слаба, благодарение на слабитѣ прѣвозни срѣдства на Главното тилово управление, лошитѣ пѫтища и отдалеченостьта на нашата побѣдоносна армия — на 6—8 прѣхода отъ базата Гюешево — Царевосело, то само личната инициатива на органитѣ по прѣхранването на частитѣ и дивизията ще може да помогне въ случая. До като не се уреди подвоза на тия припаси изъ отзадъ бързо и въ грамадно количество, до тогава трѣбва да се изчита повече на мѣстнитѣ срѣдства отъ колкото на подвоза изъ отзадъ Ето що купуване съ налични пари по околнитѣ и далечни села отъ заведующитѣ прѣхраната и отъ органитѣ на отдѣлнитѣ части е най-надежното срѣдство. И Тиловото управление, и интендантитѣ на дивизиитѣ, заведующи прѣхранванията, и командиритѣ на нестроевитѣ роти, фуражиритѣ и пр. само

това правятъ и трѣбва и нататъкъ сѫщото да вършятъ. Тѣзи дни сѫ изпратени отъ Куманово до Скопие съ 3 ешалона жито отъ тиловото управление за смилането му и ще праща още. Сѫщо така и въ Скопие се правятъ всички покупки отъ тиловото управление. За да се помогне въ случая, на пом. армейския интендантъ въ Скопие е заповѣдано да удовлетворява всички части съ по нѣщо, защото нашата армия се утрои по съставъ, а пъкъ подвозването изъ отзадъ е като за една малка армия отъ 3 дивизии. Нека това да се има прѣдъ видъ отъ всички ни, още повече, че тиловото управление съ телеграмата си отъ днесъ подъ № 2604 заповѣдва, да се използуватъ мѣстнитѣ срѣдства въ най-широка смисъль на думата и до тогава, до като не се открие ж.-п. съобщение линията София—Пиротъ—Нишъ—Скопие — Велесъ. 1853. 15.XI.915 год.

Н-къ да тил. управ. на 2-а армия, Генералъ-майоръ Грънчаровъ.

До н-ка на тилов. управ. на 2-а армия, Куманово.

1853. Разпореждания се правятъ на врѣме. Органитѣ по прѣхранването работятъ усилено. Мѣстнитѣ срѣдства сѫ изчерпани. На хората се дава по половинъ хлѣбъ, а на конетѣ по 1 клгр. ечмикъ. Кризата може да се прѣмахне само съ подвозъ отъ България. 3253. 17.XI.1915 г. 7 ч. 35 м. сл. пл. Позиция Пещерница.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На основание § 8 отъ Инструкцията за употрѣблението на пѣхотната сигнална ракета, моля отъ щаба на дивизията да се опрѣдѣлятъ сигналитѣ, които ще се даватъ съ ракети за случаитѣ, прѣдвидени въ § 7 отъ сѫщата инструкция. № 187. 17.XI.915 г. 1 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Донесете кои части отъ повѣрения Ви участъкъ иматъ землянки, кои нѣматъ и защо нѣматъ. Сѫщо донесете, направени ли сѫ навѣси за конетѣ. 34. 17.XI.915 г. 9 ч. 50 м. пр. пл. Щабъ позиция изт. отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

До н-ка на 7-а п. Рилска дивизия.

Съ заповѣдь № 3115 отъ 4-й того, още съ падането на първата слана, разпоредихъ частитѣ въ участъка да построятъ землянки за хората, блиндажи въ окопитѣ и подслонъ за конетѣ и добитъка. Съ настѫпване на студоветѣ, работата по подслоняване на хората се усили още повече. Обаче, поради крайно ограниченото количество инструментъ въ частитѣ и на нѣкой мѣста по липса на дървенъ, строителенъ материалъ работата върви доста бавно. Въ всѣки случай съ изключение частитѣ, които сѫ въ окопитѣ, другитѣ сѫ обзаведени почти удовлетворително. Разпоредихъ въ окопитѣ да се отоплятъ съ дървени вѫглища, които интендантството на дивизията раздава на частитѣ. 3248. 17.XI.915 г. 3 ч. сл. пл. Сѣверно отъ с. Пещерница.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Заповѣдь по 3-а п. бригада отъ 11-а Македонска дивизия.

Оперативна. № 16.

Щабъ в. 250. 17.XI.915 г. 10 ч. пр. пл. Получ. 17.XI.915 г. 3 ч. сл. пл.

Карта 1:210.000.

§ 1. Противникътъ съ по около една дружина заема лѣвия брѣгъ на Вардара при Ибирли — Кошарка — Градецъ. По дѣсния брѣгъ на Вардара срѣщу сѫщитѣ пунктове ималъ по около 2 — 3 дружини.

§ 2. Нашата 1-а бригада задържа настѫплението на противника отъ Пепелище за Патрикъ, а 2-а Тракийска дивизия — отъ Удово къмъ Струмица.

§ 3. Повѣрената ми бригада (по 2 дружини отъ 5-й и 6-й п. полкове) да заеме Верига Градецъ и Конча планини, съ цѣль да задържи настѫплението на противника отъ къмъ фронта Воишанци — Градецъ.

Майоръ Атанасовъ

2-а др. отъ 6-й Мак. полкъ	1 друж.
Отъ 6 й Мак. полкъ	2 карт.

Всичко: 1 др. 2 картеч.

Подполковникъ Дрангова

Отъ 5-й Мак. полкъ	2 др. и 2 карт.
„ 8-о не с. с. отд.	6 орждия.

Всичко: 2 друж., 2 карт. и 6 оржд.

Майоръ Стоенчевъ

Отъ 6-й Мак полкъ	1 дружина
„ пл. арт. полкъ	2 орждия
„ дивиз. конница	1 ескадр.
3-а пионерна рота	1 рота

Всичко; 1 др. и четвърть, 2 орждия и 1 ескадронъ.

Да заеме височинитѣ отъ дерето що минава прѣзъ с. Липа до с. Ибирли включително. Да организира като упорни пунктове височината южно отъ с. Липа и височината на 3. клм. с.-з. отъ с. Ибирли. Да произвежда пѣхотно разузнаване на фронта Воишанци — Человѣцъ включително. Важна посока Корешница — Ибирли — кота 250.

Да заеме височинитѣ отъ с. Ибирли (изключително) до височината 750 (включително). Да организира като упорни пунктове височинитѣ с.-з. отъ с. Кошарка и тия по главния гребенъ къмъ кота 750 съ прѣдни упорни пунктове по линията Кошарка, височината 8-а рора и в. Саланджакъ. Да произвежда пѣхотно разузнаване по фронта Человѣцъ — Градецъ включително. Важни посоки Градецъ — Конча и Кошарка — Лубница.

Да се разположи въ сѣдловината източно и западно отъ буква „г." на надписа Верига по лично мое указание. Да организира като упорни пунктове височинитѣ 250 тригонометрически пунктъ, Брачова Нива, Острецъ, височ. сръбски землянки, и височ. при буква „г." на надписа Верига. Да организира тилна позиция по главния гребенъ на Верига Градецъ планина.

§ 4. Смѣната и заемането на новитѣ участъци да става послѣдователно (най-напрѣдъ да заеме участъка си майоръ Атанасовъ, послѣ майоръ Пожарлиевъ). Началото — утрѣ (18-й т. м.) 7 ч. пр. пл.

§ 5. Нескорострѣлната полска батарея да се разположи на позиция при височина 750 (4 орждия) по пѫтя Конча — Градецъ и сръбскитѣ землянки (2 орждия) по указанието на командира на 5-й Македон. полкъ. Да разузнава на фронта Кошарка — Градецъ. Планинската с. с. полубатарея да се разположи при буква „г." на надписа Верига. Да организира разузнаване по фронта Корешница — Кошарка.

§ 6. Дивизионната конница да организира свръзка между участъцитѣ и щаба на бригадата по указанията дадени му отъ щаба. Да постави единъ наблюдателенъ постъ при Брачова Нива,

§ 7. 3-а пионерна рота да поправи пѫтя Лубница — Кошарка до гребена. Да вземе мѣрки да се устроятъ съобщения до упорнитѣ пунктове. За работата по съдѣйствията и при организиране на упорнитѣ пунктове ще послѣдва заповѣдь.

§ 8. Телефонната команда да свърже съ кабелъ щаба на бригадата съ 5-й Македон. полкъ и отъ тамъ съ щаба на дивизията. Кабела да се продължи къмъ прѣднитѣ роти за Ибирли — Кошарка и Градецъ. До възстановяване на телефонната линия свръзката да се подържа съ летяща поща отъ дивизионната конница и пѣхота.

§ 9. Охранението на фланговетѣ и подържането връзка съ съсѣднитѣ части се възлага на началницитѣ на участъцитѣ.

§ 10. На всѣкждѣ частитѣ да продължатъ направата на землянки, които да се организиратъ съ приспособление за зимуване. За цѣлитѣ, частитѣ да се обръщатъ за окопно сѣчиво до командира на 3-а пионерна рота.

§ 11. Бригадния лазаретъ е въ с. Конче, а огнеприпасния паркъ въ Лубница, (1-й ешалонъ) и Трѣскавецъ (2 й ешалонъ).

Бригадния транспортъ да подвозва храни до с. Трѣскавецъ, гдѣто частитѣ да си организиратъ складове.

§ 12. Щабътъ на бригадата ще бѫде на сѣдловината Лубница — Ибирли. Срочнитѣ донесения да се изпращатъ ежедневно въ 4 ч. пр. пл. и сл. пл.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Протогеровъ.

Н-къ щаба, прич. къмъ Генер. щабъ, Капитанъ Радевъ.

№ 189. 17.XI.915 г. 3. ч. 30 м. сл. пл. Полу. 4 ч. 45 м. сл. пл.

Положението прѣдъ фронта и въ участъка на 1-а бригада е сѫщото.

Прѣзъ миналата нощь заболѣли отъ простуда и измръзнали има както слѣдва:

1 й п. Македонски полкъ. Явили се въ прѣвързочния пунктъ на полка 20 души съ замръзнали крака, а нѣкои и съ замръзнали ржцѣ. Има замръзнали крака съ мехурчета. Прѣзъ нощьта е докаранъ единъ войникъ раненъ въ тазозата кость и който рано сутриньта е починалъ.

2-й п. Македонски полкъ. Числото на заболѣлитѣ отъ простуда въ полка тая сутринь възлиза на 53. № 189. 17.XI.915 г. 3 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

До н-ка на 7-а Рилска дивизия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Положението неизмѣнно. Нощесъ има единъ войникъ убитъ. Измръзнали 73 души. № 3250. 17.XI.915 г. 5 ч. сл. пл. — Позиция при с. Пещерница.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На основание телефонограмата Ви подъ № 3226 разпоредихъ с. с. артилерийски взводъ отъ 2 о с. с. артилерийско отдѣление, който бѣ изнесенъ напрѣдъ за обстрѣлване гарата Криволакъ, да промѣни позицията си, като заеме нова позиция юго-източно отъ наблюдателния пунктъ на бригадата. Командирътъ на взвода ми донася, че снощи въ 5 ч. сл. пл. тръгналъ отъ старата си позиция къмъ новата по пѫтя къмъ с. Патрикъ, подпомогнатъ отъ единъ взводъ пѣхота. Слѣдъ като се движилъ взводътъ цѣла нощь, прикрѣпяйки всѣки возъ съ 12 чифта коне и теглейки го отъ всички войници отъ пѣхотния взводъ, до 8 ч. днесъ пр. пл. едва бѣ изминалъ 1 1/2 клм. пѫть. Слѣдъ извѣстна почивка взводътъ продължи пѫтя си по моя заповѣдь и днесъ прѣзъ деня, като му изпратихъ още единъ пѣхотенъ взводъ на помощь. Тая вечерь взводътъ замръкналъ срѣщу с. Патрикъ и, слѣдъ като си почине до изгрѣването на мѣсеца, ще продължи пѫтя си. За 24 часа взводътъ е изминалъ около 2 1/2 клм. пѫть. № 190. 17.XI.915 г. 6 ч. сл. пл

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Понеже 1-а бригада стои отдавна на едно мѣсто и е довършила почти своитѣ окопни работи и пѫтища, то моля убѣдително инженерниятъ паркъ да се прѣмѣсти въ с. Лубница, да може бригадата ми да укрѣпи повѣрения ми участъкъ и направи пѫтища къмъ която работа азъ сега пристѫпвамъ. Чувствува се голѣма нужда отъ окопно сѣчиво, както за окопнитѣ работи, така сѫщо за постройката на землянкитѣ. № 214. 17.XI.15 г. 6 ч. 30 м. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

3250. Донесете и донасяйте колко отъ помръзналитѣ войници сж съ лоши послѣдствия и колко слѣдъ като се разголятъ не оставатъ лоши послѣдствия. № 354. 17.XI.915 г. 7 ч. 30 м. сл. пл. Позиция източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Отъ съсѣдитѣ прѣзъ деня получихъ:

Къмъ № 70. Споредъ артилерийскитѣ наблюдения днесъ къмъ 10 ч. 30 м. пр. пл. отъ къмъ Кориянристиянъ на югъ сж се движили орждия или ракли запрѣгнати съ по 5 прѣга. Къмъ 11 ч. 30 м. пр. пл. по сѫщия пѫть е забѣлѣзана колона отъ коневодци (товарни коне). Въ 12 ч. 30 м. сл. пл. първитѣ петь орждия или ракли сж забѣлѣзани много на югъ. Въ 2 ч. сл. пл. други три орждия или ракли сѫщо съ по петь прѣга минали по сѫщия пѫть. Къмъ 11 ч. 30 м. пр. пл. около една непріятелска рота се движела по пѫтя отъ хангара къмъ Криволакъ. Въ 2 ч. 30 м. сл. пл. друга рота мичала пакъ по сѫщия пѫть. Къмъ 4 ч. сл. пл. единъ обозъ отъ 30 до 40 кола или камили, незабѣлѣзано, съ движатъ отъ Кавадарци къмъ Неготинъ. Къмъ 11 ч. пр. пл. е забѣлѣзано единъ доста голѣмъ тренъ идящъ отъ Солунъ къмъ

Криволакъ. Въ 4 ч. сл. пл. другъ тренъ сѫщо отъ Солунъ за Криволакъ. № 71. 16.XI.915 год.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Нощьта мина спокойно. Положен. неизмѣнно. 73. 17.XI.15 г. 5 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Деньтъ мина спокойно. Положението прѣдъ фронта на бригадата неизмѣнно. Отъ нашия дѣсенъ участъкъ има прѣстрѣлка по посока чифлика Вардаръ и моста. № 74. 17.XI.915 г. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. отъ 5 а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия.

Оперативна. № 25.

Щабъ стр. Стопаници. 11.XI.915 г. 10 ч. сл. пл. Получ. 17.XI.915 г. 9 ч пл. пл.

Карта 1 : 210.000.

§ 1. Противникътъ прѣзъ послѣднитѣ дни започва да прѣхвърля части отъ дѣсния на лѣзия брѣгъ на Вардара и проявява слаби активни дѣйствия противъ фронта на 11-а Макед. дивизия.

Заповѣдвамъ:

Въ допълнение на оперативната заповѣдь по бригадата № 21 т г. да се направи слѣдното измѣнение въ разположението на частитѣ:

1. Да се образува Вардарска артилерийска група подъ началството на командира на 1-й артилерийски с. с. полкъ подпол. Чобановъ, въ съставъ:

2 батареи отъ 1-й арт. полкъ
1 с. с. бат. отъ 2-й гауб. полкъ

Разположени на ю.-и. склонове на кота 250, сѣверно Мушанци.

1 батарея отъ 7-й артил. полкъ — Караходжа и съ задачи:

а. Да обстрѣлва всички непріятелски цѣли, които се покажатъ въ тила на височината съ коронката и гребена, който се спуска отъ сѫщата височина къмъ Вардара;

б. Съ една часть отъ батареитѣ си да държи постоянно въ респектъ непріятелскитѣ батареи при Криволакъ и не имъ позволява да обстрѣлватъ нашата пѣхота;

в. Да държи съ единъ взводъ постоянно подъ огънь съобщенията на противника прѣзъ р. Вардаръ при Криволакъ и Криволашката гара, като не позволява да се запиратъ и разтоварватъ тамъ тренове;

г. Когато бѫде заповѣдана атака, да укаже най-голѣмо съдѣйствие на пѣхотната атака по височинитѣ съ коронкитѣ, като обстрѣлва тила на непріятеля — окопитѣ по гребена и резервитѣ му, които биха се намѣрили по упоменатия гребенъ.

2. Батареята отъ 16-й арт. полкъ при Мушанци да обстрѣлва всички непріятелски цѣли по дѣсния брѣгъ на Вардара, отъ рѣка Инджекарасу и по-на изтокъ, да съобщава за всички цѣли, които се явятъ по дѣсния брѣгъ на Вардара, на началника на Вардарската група, за да ги обстрѣлва, когато тѣ се явятъ срѣщу негова участъкъ.

3. За да се отбранява солидно участъка между чифликъ Вардарската рѣка включително до устието на р. Енешоба изключително, назначавамъ подъ командата на капитанъ Казанджиевъ, находяща се сега на този участъкъ 1-а рота отъ 2-й п. Искърски полкъ, 9-а рота отъ 5-й Македонски полкъ, 6-а рота отъ 45-й п. полкъ и единъ взводъ отъ 5-й к. полкъ съ задача: да отбранява съ съдѣйствието на артилерията най-упорно участъка си и не позволява не само нѣкакво проникване на каквато и да било непріятелска часть по-на сѣверъ отъ сегашната линия на охранението, но и съ сѫщата да осигури по-добро наблюдение на артилерията срѣщу моста на Вардара.

Началникътъ на участъка още утрѣ, 12-й того, да поеме отбраната на послѣдния, като остави сегашното разположение на охранението на мѣстото си, съ нѣкои измѣнения, които той би намѣрилъ необходими за сигурната охрана и отбрана на участъка му.

Сѫщиятъ отъ утрѣ да почне укрѣпяването съ блиндирани окопи участъка си, срѣщу вѣроятнитѣ посоки, по които противника би настѫпилъ. Линията на съпротивлението му (главната позиция) твѣбва да бѫде около

мѣстото, гдѣто денемъ 1-а рота отъ 2-й п. Искърски полкъ се оттегля на почивка. Задъ тази линия да се държатъ двѣтѣ роти въ резервъ, като за непосрѣдствена охрана на батареитѣ се остави единъ взводъ.

Началникътъ на участъка да държи постоянна връзка въ дѣсно съ дружината на майоръ Робевъ при р. Енешоба, а въ лѣво съ дружината на майоръ Григоровъ.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.
Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Майоръ Михневъ.

Прѣдъ фронта на дивизията деньтъ мина съ слаба прѣстрѣлка. Раненъ единъ доленъ чинъ. Плѣнени двама французи. 2915, 16.XI.915 г.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 2921. 17.XI.915 г.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

По фронта на дивизията деньтъ мина съ слаба артилерийска и пѣхотна стрѣлба. Неприятельтъ обстрѣля с. с. Чепели, Попчево, Дюрлиоваси. Убитъ е единъ, ранени 4 долни чинове. № 2967.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Освѣнъ това, прѣзъ деня се получи и слѣдния таенъ бюлетинъ № 17 въ 15 екземпляра за разпращане въ частитѣ, което и се направи:

Бюлетинъ № 17.

Съ свѣдѣния за англо французкитѣ войски по свѣдѣнията на щаба на 2-а армия до 10 ноември 1915 г. 6 ч. сл. пл.

Отъ хванатитѣ прѣзъ врѣме на боеветѣ при Карасу, Криволакъ и Валандово французки плѣнници се установява, че срѣщу насъ се намиратъ части отъ източната армия на генералъ Сарай — а именно:

1. Въ района Градско, Возарци, Кавадарци — 122-а пѣх. дивизия — генералъ Лебланъ (или Леблоню). Щабъ — Кафадарци въ съставъ 8-а п. бригада (генералъ Жеромъ); 45 й п. полкъ (3 друж.), 148 полкъ (3 др.). 243 бригада; 84-й п. полкъ (3 др.), 284-й п. полкъ (2 др.). 58-а Стрѣлкова дружина (1 др.)—майоръ Гренийе 41 й полски артилерийскн полкъ, 8-й африкански шасьорски коненъ полкъ (подполковникъ Морелъ) — 4 ескадрона.

2. Въ района Криволакъ — Пепелище — Неготино — 57-а пѣх. дивизия: 113-а бригада 235-й полкъ (?) (друж.), 242-й полкъ (2 др.), 260 й полкъ (2 др.); 114 а п. бригада — 244-й полк (2 др.), 371-й полкъ (2 др.), 372-й полкъ (2 др.). Неизвѣстно кой артилерийски полкъ.

3. Въ района Удово — Валандово — Ориенталската дивизия на генералъ Байо: щаба — воденицата 500 м. сѣверно отъ ст. Удово, 175-й полкъ — (3 др.), 176-полкъ (3 др.), 1-й маршеви африкански полкъ зуави (3 др.), 2-й маршеви африкански полкъ зуави (3 др.) — Отъ тази дивизия 1-й маршеви африкански полкъ служи за свръзка и охрана на ж. — п. линия и се намира около Демиркапия. Неизвѣстно кой артилерийски полкъ.

4. Въ района Дойранъ — Казълдуали — Валандово — въ втора линия — англійската армия — свѣдѣния отъ избѣгалъ отъ Гевгели сръбски търговецъ).

5. Въ Гевгели — главната квартира на източната армия, гдѣто на 1-й ноември пристигналъ отъ Солунъ и командующи армията генералъ Сарай (свѣдѣния отъ сжщия сръбски търговецъ).

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня 6-а с. с. батарея е изстрѣляла 2 универсални снаряди и 7 бризантни гранати; 8-о не с. с. отдѣление — 11 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само отъ 2-й п. Македонски полкъ — 1 раненъ.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея — както миналитѣ дни.

ГЛАВА VI.

НАСТЪПАТЕЛНИТѢ ДѢЙСТВИЯ НА ДИВИЗИЯТА ПО ТЕЧЕНИЕТО НА Р. ВАРДАРЪ ОТЪ КРИВОЛАКЪ ДО БОГДАНЦИ.

18-й ноември

Ново разпрѣдѣление на командуването по лѣвия брѣгъ на Вардара.

Врѣмето бѣше тихо и мъгливо. Сутриньта получихъ и донесохъ слѣдното:

Нощьта мина тихо. Промѣна въ положението нѣма. № 192. 18.XI.915 год. 3 ч. 15 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Къмъ 2 ч. 15 м. сл. пл. вчера противникътъ прѣхвърли на лѣвия брѣгъ на Вардара една рота, която отишла въ село Корешница. Подобно прѣхвърляне става ежедневно, вѣроятно, за смѣна на войскитѣ. Прѣхвърлянето обратно на дѣсния брѣгъ не се забѣлѣзва, вѣроятно става нощно врѣме. За сега западно отъ село Корешница се забѣлѣзватъ бивaци на 3 роти, а въ село Корешница не по малко отъ 1 дружина. На 17-й т. м. въ 8 ч. 15 м. сл. пл. противникътъ е открилъ артилерийски огънь срѣщу 5-а рота 5-й Македонски полкъ съ орждията отъ позицията при село Ибирли. Обстрѣлването траяло три четвърти часа; жертви нѣма. Къмъ 4 ч. сл. пл. с. д. едно артилерийско отдѣление е дошло отъ с. Неготино въ гара Демиркапия. Въ 5-а рота 5-й Македонски полкъ е умрѣлъ единъ войникъ отъ бронхо-пневмония. До сега въ 5-а и 6-а роти отъ 6-й Македонски полкъ има сериозни заболѣвания 19 отъ началото на голѣмия студъ. По останалата часть на фронта е спокойно. № 79. 18.XI.915 год. 4 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бриг. 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Промѣна въ положението нѣма. По донесение отъ командира на 3-а бригада отъ дивизията противникътъ ежедневно прѣхвърля по една рота на лѣвия брѣгъ на Вардара, която отивала къмъ с. Корешница. Прѣхвърлянето обратно на дѣсния брѣгъ не се забѣлѣзвало Вѣроятно това става нощно врѣме. Прѣхвърлянето се отдава на смѣната на войскитѣ. Вчера къмъ 4 ч. сл. пл. едно артилерийско отдѣление е заминало отъ Неготино за Демиркапу. 3254. Позиция сѣверно отъ с. Брусникъ — 18.XI.915 г. — 4 ч. 40 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ 8 ч. 30 м. сл. пл., съ цѣль да изуча на самото мѣсто свойствата, прѣимуществата и недостатъцитѣ на прѣднитѣ пунктове, заминахъ съ началникъ щаба и офицеритѣ отъ щаба за участъка на 1-а бригада. Почвата бѣше още покрита съ снѣгъ. Пѫтищата бѣха помръзнали и движението на конетѣ доста затруднено. Въ щаба на 1-а бригада стигнахме къмъ 9 ч. 15 м. пр. пл., дѣто командиръть на бригадата ми докладва за положението. Между това въ щаба на дивизията се получили слѣднитѣ телеграми:

Съгласно оперативната заповѣдь по 2-а армия подъ № 34 отъ 16-й ноември, моля, тръгнете незабавно за щаба на повѣрената ми дивизия, за да Ви прѣдамъ повѣрения ми участъкъ. 356. 18.XI.915 г. 8 ч. 45 м. пр. пл. Щабъ позиция източно отъ с. Топликъ,

Началникъ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

На тая телеграма, която ми биде прѣдадена по телефона на 1-а бригада въ сѫщия часъ, отговорихъ слѣдното:

До началника на 7-а Рилска дивизия.

Телеграмата Ви, да се ява, получихъ когато бѣхъ по обиколка въ участъка на 1-а пѣх. бригада. Тръгвамъ за щаба на дивизията Ви въ 1 ч. сл. пл. № 3256. 18.XI.915 г.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ сѫщото врѣме съ щаба си незабавно се върнахъ обратно на бивака, дѣто намѣрихъ и разпоредихъ слѣдното:

Прѣписъ.

Заповѣдь по 2-а отдѣлна армия.

Оперативна. № 34.

Карта 1:210,000.

Щабъ гр. Велесъ. 17.XI.915 г. — 8 ч. сл. пл.

Слѣдъ разбиването на сърбитѣ при Феризовичъ и Прищина, гдѣто дадоха маса плѣнници, тѣ бѣха енергично прѣслѣдвани отъ сѣверната група на 2-а армия къмъ Призренъ и Дяково. Много плѣнници и трофеи взети по пѫтя на прѣслѣдването, масовото прѣдаване на остатъцитѣ отъ сръбската армия, бѣгането на сръбския кралъ отъ Призренъ въ Черна-Гора, показва, че сръбската армия — сръбската държава е разгромена — тя вече не сѫществува.

Войскитѣ отъ 2-а армия прѣвзеха още Призренъ, Тетово, Гостиваръ, Кичево, Бродъ, Крушево, Прилѣпъ и сѫ на пѫтя за Дебръ, Струга, Охридъ и Битоля.

На южния фронтъ армията е по лѣвия брѣгъ на рѣкитѣ Карасу (отъ горното течение до устието) и Вардаръ срѣщу втория си врагъ — французи и англичани, разположени по дѣсния брѣгъ на р. Карасу отъ Возарци до устието на рѣката и по лѣвия и дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ отъ Криволакъ до с. Градецъ.

Нашата първа армия е по лѣвия брѣгъ на р. Ситница, като има 9-а дивизия на Дренча планина.

Армията да продължава прѣслѣдването на сърбитѣ къмъ албанската и черногорската граници и продължава укрѣпяването на заетитѣ позиции на южния фронтъ, за което:

Сѣверенъ фронтъ

Генералъ-майоръ Рибаровъ.

1, 2 и 3-а бригади Балканската дивизия, 1-а конна бригада съ придаденитѣ имъ артилерийски, конни и пионерни части, безъ 46-й пѣхотенъ полкъ.

Полковникъ Пашиновъ.

2-а бригада Тунджанската дивизия съ придаденитѣ ѝ части отъ 50-й п. полкъ (3 друж.), отъ 11-й п. полкъ (1 друж.), съ една батарея (4 орждия) отъ 5-о планинско не скорострѣлно отдѣление.

Да се укрѣпи на линията Круша — Сърбица — Влашня — Бродъ—Кусевче и разузнава къмъ Дяково — Спашъ—Везировъ мостъ — Бица.

Съ частитѣ на полковникъ Панайотовъ да унищожи сърбитѣ, отстѫпили къмъ Турле (южно отъ Кичево) и охранява посоката къмъ Охридъ; да разчиства посокитѣ Кичево — Бродъ и Кичево — Крушево отъ пръснатитѣ сръбски части; да се разположи съ главнитѣ си сили въ Прибилци и охранява посоката къмъ Битоля.

Съ останалитѣ части да продължава изпълнението на възложената му задача, като настѫпи прѣзъ Кичево и Изворъ за Дебръ и остави прикритие къмъ Дукъ.

Южень фронтъ.

Дѣсна група.

Полковникъ Василевъ.

1-а и 3-а бригади отъ 7-а дивизия, 22-й п. Тракийски полкъ съ придаденитѣ имъ артилерийски, конни и пионерни части, двѣ с. с. батареи отъ 1-й гаубиченъ полкъ, едно тежко 10·5 см. с. с. артилерийско отдѣление (4 орждия) отъ 2-й Шуменски тежки артилерийски полкъ и 2 ескадрона отъ конната дивизия.

Да заеме и продължава укрѣпяването на позицията по лѣвия брѣгъ на р. Карасу на участъка р. Радобилъ включително до монастира Полошково до Годеянъ включително и разузнава къмъ гръцката граница, безъ да се минава за сега линията Витолище — Рожденъ, — Мрежичко.

Разположението на тежкитѣ 10·5 см. орждия трѣбва да дава възможность да се анфилира отъ югъ неприятелската позиция по дѣсниа брѣгъ на Карасу на фронта Возарци — Вардаръ и обстрѣлва тила въ посока Возарци — Марена.

Срѣдна група.

Генералъ-майоръ Бърневъ.

3-а бригада 5-а дивизия (двѣ дружини: 5-й Дунавски полкъ и 49-й полкъ) и 2-а бригада 11 дивизия съ придаденитѣ имъ артилерийски, конни и пионерни части плюсъ една батарея отъ 1-и гаубиченъ полкъ.

Да заеме и продължава укрѣпяването на позицията по лѣвия брѣгъ на р. Карасу отъ р. Радобилъ изключително до р. Вардаръ включително.

Лѣва група.

Полковникъ Златаревъ.

1-а и 3-а бригади 11-а пѣх. дивизия, 1-а бригада 5 а Дунавска дивизия (2-й пѣх. полкъ и 45-й пѣх. полкъ) съ придаденитѣ имъ артилерийски, конни и пионерни части плюсъ едно тежко 10·5 см. отдѣление (4 орждия) отъ 1-й тежки артилерийски полкъ.

Да продължава укрѣпяването за отбрана на участъка по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ Уланци до Кошарка включително и по назадъ до кота 750 включително на Градецъ планина.

Разположението на тежката артилерия (около Мушанци 2 орждия и сѣверно отъ Хаджидемирци — 2 орждия) да дава възможность да се анфилира неприятелската позиция по дѣсня брѣгъ на р. Карасу и по дѣсния брѣгъ на Вардара въ посока Неготино — Тремникъ, както и да се обстрѣлва Криволакъ и тила на неприятелската позиция сѣверно отъ Криволакъ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ.

Конница.

Полковникъ Стойковъ.

Конната дивизия безъ три ескадрона и конницѣ си батареи съ двѣ дружини отъ 5-й Дунавски полкъ и двѣ полски батареи.

Да заеме височината 1200, сѣверно отъ Битоля, като отхвърли неприятеля на сѣверо западъ.

Да заеме село Кожани на пѫтя Битоля — Охридъ.

Да охранява посокитѣ Кожани — Охридъ и Битоля — с. Прибилци.

Да охранява мостоветѣ на рѣка Карасу отъ Чаирларъ до моста на пѫтя Капланъ — Мелница и по-долу до Годеянъ.

Да се съсрѣдоточи въ Изворъ, като маневрено ядро на армията.

Полковникъ Радойковъ.

2-а бригада 5-а Дунавска дивизия.

Командующи армията, Генералъ-Лейтенантъ Тодоровъ.

За Началникъ щаба, отъ Генералния щабъ, Подполковникъ Вълковъ.

До командиритѣ на 1-а и 3-а бригади 11-а дивизия.

Повѣрително — само като стане бой да се съобщава.

Въ допълнение на § 8 отъ Инструкцията за употрѣблението на пѣхотната сигнална ракета, опрѣдѣлятъ се за дивизията слѣднитѣ сигнали съ ракета, и които да се знаятъ само отъ началницитѣ:

Д е н я :

Една ракета — страдаме отъ нашия артилерийски огънь.
Двѣ ракети — наши войски.
Три ракети бързи подкрѣпления.

Н о щ я:

Една червена ракета — страдаме отъ нашия артилерийски огънь.
Двѣ зелени ракети — наши войски.
Три червени и 1 зелена — бързи подкрѣпления. № 3251. — Пещерница — 18.XI.915 г. — 11 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

Въ 2 ч. сл. пл. съ началникъ щаба и съ старшия адютантъ потеглихъ прѣзъ с Лѣсковица за с. Топликъ при щаба на 7-а Рилска дивизия да поема общата команда на всички части, дѣйствующи по лѣвия брѣгъ на Вардара отъ устието на р. Брѣгалница до кота 750. Пѫтищата бѣха помръзнали и почвата бѣше покрита почти на всѣкждѣ съ снѣгъ. По пѫтя, източно отъ с. Патрикъ, срѣщнахъ полубатареята (1 взводъ) на капитанъ Пачевъ, който се прѣмѣстваше отъ височината при с. Шехоба за височината при с. Пещерница, при другия взводъ. Батареята поради лошото врѣме миналия день, бѣше направила само 3 клм. На водораздѣла и въ с. Лѣсковица прѣгледахъ първото отдѣление отъ дивизионния лазаретъ и първа полска болница отъ дивизията. Въ 8 ч. сл. пл. пристигнахъ въ с. Драгоево, дѣто и нощувахъ. Между това, въ щаба на дивизията се получило и донесло слѣдното:

Днесъ по цѣлия фронтъ е спокойно. Днесъ почва смѣняването на частитѣ отъ прѣдната линия, споредъ оперативната заповѣдь по бригадата № 16. № 215. Вододѣла Лубница — Ибирли. 18 XI.915 год. 4 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ П р о т о г е р о в ъ.

Положението прѣдъ участъка на 1-а бригада е неизмѣнно. Противникътъ е обстрѣлвалъ съ артилерия с. Брусникъ, като е хвърлилъ 18 снаряда, отъ които само 8 експлодирали. Загуби нѣма, съ изключение на една кжща, която е била разрушена. Измръзнали миналата нощь отъ 2-й полкъ има 6 души, заболѣли отъ простуда 21. № 194. 18.XI.915 год. 4 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 11-а Мак. Дивизия, Полковникъ К о л е в ъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия, Сжщо до съсѣдитѣ.

Положението прѣдъ фронта на дивизията неизмѣнно. Противникътъ днесъ обстрѣлва съ артилерия с. Брусникъ, като хвърли 18 снаряда, отъ които 8 експлодирали. Загуби нѣма. Измръзнали прѣзъ нощьта срѣщу 18-й того отъ 2-й Македонски полкъ има 6 человѣка, заболѣли отъ простуда 21 человѣка. № 3257. 18.XI.915 г. — 4 ч. 45 м. сл. пл.

Дежуренъ офицеръ отъ 11-а Мак. дивизия, Капитанъ Н и к о л о в ъ.

Днесъ слѣдъ обѣдъ е пристигналъ отъ Солунь въ гара Криволакъ единъ тренъ съ 50 вагона, отъ които едни затворени, а други открити. Слѣдъ като прѣстоялъ извѣстно врѣме, сжщиятъ тренъ пакъ съ 50 вагона, обаче сега вече всички закрити и забризентени се върналъ. При това, тренътъ дошълъ съ единъ локомотивъ, а се върналъ обратно съ два локомотива. № 197. 18.XI.915 год. 7 ч. 15 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ К о л е в ъ.

Отъ съсѣдитѣ се получили слѣднитѣ съобщения:

Положението неизмѣнно. Противникътъ хвърли къмъ окопитѣ на 2-й п. полкъ 2 бомби. Жертви нѣма Отъ полка се отгозори сжщо съ бомби. Вчера надвечерь неприятелътъ обстрѣлвалъ с. Градско; имало нѣколко попаздения въ селото. 75. 18XI.915 год. 5 ч. пр. пл.

Командиръ на 1 а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

Деньтъ мина спокойно Положението прѣдъ фронта на бригадата неизмѣнно. Къмъ 12 ч. 30 м. сл. пл. отъ къмъ с. Сопотъ една неприятелска рота въ три групи зае набързо окопитѣ къмъ чифлика Паликура. Батареята на майоръ Робевъ обстрѣлва една отъ тѣхъ и тя се разбѣга; сжщата батарея обстрѣлва единъ строящъ се окопъ между чифлика Паликура и Корияхристиянъ, и работящитѣ се скриха; този окопъ се строи отъ нѣколко дни и нощно врѣме при електрически лампи се вдълбочава и се разбиватъ камъни съ експлозиви. Срѣщу фронта на 2 й Искърски полкъ, днесъ противникътъ хвърли 4 бомби, отъ които има 4 контузени. Отговори му се сжщо съ хвърляне на бомби. На нѣколко пѫти прѣзъ деня противникътъ откри артилерийска стрѣлба по посока на Карасу и Пепелище. 75 б. 18 XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. Освѣнъ донесеното съ № 2767, снощи отъ неприятелския артилерийски огънь убити 2, ранени 6, парализирани 1 долни чинове. 2972. 18.XI.915 г.

Н-къ на 2-а дивизия, Генер.-майоръ Г е ш о в ъ.

Прѣдъ фронта на дивизията деньтъ мина съ слаба артилерийска прѣстрѣлка. Ранени 2 долни чинове. № 1927. 18.XI.915 г.

Н-къ на 2-а дивизия, Генер.-майоръ Г е ш о в ъ.

И з с т р ѣ л я н и с н а р я д и. Прѣзъ деня 6-а с. с. батарея е изстрѣляла 8 бризантни гранати и 8 шрапнела; 4-а с. с. батарея — 2 гранати, 7 шрапнела и 10 универсални снаряди; 8-о не с. с. отдѣление — 7 снаряда.

З а г у б и. Прѣзъ деня загуби има отъ 2-й пѣх. Македонски полкъ — 1 убитъ и 1 раненъ.

3-а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава на сжщата позиция. Прѣзъ деня единъ френски офицеръ наблюдавалъ отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ срѣщу с. Мушанци разположението на дружината; бойната часть на 12 рота обстрѣляла тоя офицеръ и го повалила на земята. Полската батарея прѣзъ деня е обстрѣляла оживлено двѣ неприятелски групи отъ 50 — 60 души, които се приближавали къмъ неприятелскитѣ окопи между р. Вардаръ и чифлика Паликура.

19-й ноември.

Врѣмето бѣше студено и мъгливо. Сутриньта съ началника щаба и старшия адютантъ тръгнахъ отъ с. Драгоево за мѣстостоението на щаба на 7-а Рилска дивизия, дѣто пристигнахъ къмъ 10 ч. 30 м. пр. пл. На позицията цареше тишина. Сутриньта дежурниятъ офицеръ, капитанъ Николовъ, получилъ и донесълъ слѣдното:

Положението сжщото. Нощьта мина тихо. № 199. 19.XI.15 г. 3 ч. 30 м. п. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ К о л е в ъ.

Отъ заловенъ вчера къмъ Корешница плѣнникъ се установява: На фронта Ибирли — Бистренци е 242 полкъ, разпрѣдѣленъ: 1 дружина (5-а) на височината Конявецъ (западно отъ Ибирли), другата (6-а) между Бистренци и Корешница съ останалата 4-а въ Бистренци. На фронта Воишанцч — Пепелище е 260 полкъ и на Карловата кория имало единъ полкъ. Неговиятъ полкъ (242-й) се е билъ на Църна (с. Дервенъ), но прѣди 11 дни прѣзъ Пепелище е билъ прѣнесенъ съ плотове. Плѣнникътъ французинъ утрѣ изпращаме въ дивизията. Отъ рекогносцировката на началникъ щаба на позициитѣ по фронта Бистренци — Ибирли, се вижда, че противника загражда съ два реда телена мрѣжа укрѣпленията на в. Конявецъ, западно отъ Ибирли. По останалата часть на фронта промѣни нѣма. 216. 19.XI.15 г. 4 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ П р о т о г е р о в ъ.

До началника на 7-а Рилска дивизия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Командира на 1-а бригада донася, че вчера сл. пл. е пристигналъ единъ тренъ идящъ отъ Солунъ на гара Криволакъ. Тренътъ е билъ съ 50 вагона, отъ които едни затворени, а други открити. Слѣдъ като прѣстоялъ извѣстно врѣме на гарата, сжщия тренъ, пакъ съ 50 вагона, се върналъ обратно; при връщането, обаче, вагонитѣ били покрити съ бризенти. При това тренътъ е дошълъ съ единъ локомотивъ, а се върналъ съ два. Командирътъ на 3-а бригада донася, че отъ разпита на заловения вчера плѣнникъ — французинъ се установява: 1. На фронта Ибирли—Бистренци е 242 полкъ; на фронта Воишанци—Пепелище е 260 полкъ и на Карловата кория — висотата прѣдъ Криволакъ — имало другъ единъ полкъ. Плѣнникътъ е отъ 242 полкъ, който се билъ на Църна, но прѣди 11 дни прѣзъ Пепелище е билъ прѣнесенъ съ плотове. Отъ рекогносцировката направена отъ началникъ щаба на бригадата на позицията по фронта Бистренци - Ибирли се вижда, че противника загражда съ два реда телена мрѣжа укрѣпленията западно отъ с. Ибирли. № 3258. 19.XI.915 г. 5 ч. пр. пл. Позиция сѣверно отъ Брусникъ.

Дежуренъ офицеръ отъ 11-а дивизия, Капитанъ Николовъ.

Току-що се получи слѣдното свѣдѣние: Въ 8 ч. пр. пл. двѣ неприятелски роти сж излѣзли отъ с Врѣбчево за с. Весия; 8 ч. 30 м. пр. пл. единъ влакъ съ 60 вагона, а въ 11 ч. 30 пр. пл. другъ съ 50 и двата праздни до половината открити вагона сж заминали за Криволакъ отъ Демиркапу. Въ 11 ч. 30 м. пр. пл. отъ къмъ Неготинъ заминали 3 бвтареи, които въ 2 ч. 30 м. сл. пл. стигнали въ Демиркапу. Противникътъ прѣдъ бригадата ни на фронта Бистренци—Ибирли усъвършенствува окопитѣ си. № 222. 19.XI.15 г. 8 ч. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Нощьта мина спокойно. Положението неизмѣнно. № 78. 19.XI.915 год. 6 ч. 20 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Между това, слѣдъ пристигането ми при щаба на 7-а Рилска дивизия, азъ пристжпихъ къмъ приемането участъка, което и къмъ 4 ч. сл. пл. привършихъ. Слѣдъ пл. получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Командиръ на 2-й пѣх. Македонски полкъ донася, че вчера прѣзъ деня отъ лѣвия подучастъкъ се е забѣлѣзало движение на войскови части и обози по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Единъ тренъ натоваренъ съ артилерия заминалъ въ 6 ч. 30 м вечерь отъ Криволакъ за Демиркапу. До днесъ било забѣлѣзано непрѣкжснато движение на тренове по двѣтѣ посоки. На разсъмване днесъ въ единъ тренъ, отиващъ отъ Криволакъ за Демиркапу, е забѣлѣзано 15 открити вагони, въ които е имало натоварена артилерия. Вчера противникътъ обстрѣлялъ съ артилерия височината „Сипеитѣ", която е източно отъ „Зелената височина". Има единъ раненъ, единъ контузенъ и 4 пушки повредени. Днесъ 11 ч. пр. пл., командирътъ на 2-й Македонски полкъ донася, че отъ наблюденията, направени вчера и днесъ, се констатира положително, че противникътъ прѣнася части отъ Криволакъ къмъ Демиркапу по желѣзница и по сухо. По дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ се чувало шумъ отъ движение, но по причина на голѣмото разстояние не могло да се вижда. Наредихъ по-строго наблюдение. № 201. 19.XI.15 г. 12 ч 25 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

До командующий 2-а армия, Велесъ.

Съгласно заповѣдь по 2-а армия № 34 днесъ, 19-й ноември, 4 ч. сл. пл. приехъ отъ полковникъ Василевъ участъка по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ с. Уланци прѣзъ Кошарка до кота 750 включително на Градецъ планина. 19.XI.915 год. 4 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

При приемането на участъка, между другото взеха се слѣднитѣ бѣлѣжки:

1-о. Въ лично разпореждане се намиратъ: половинъ планинска батарея, разположена на бивакъ при самия щабъ и една дружина отъ 45-й полкъ съ командира на полка, разположена на бивакъ до наблюдателния пунктъ с.-з. отъ стражарницата.

2-о. Батареята отъ 1-й артилерийски полкъ и гаубичната батарея, които влизатъ въ състава на Вардарската група срѣщу Вардаръ чифликъ да не стрѣлятъ и откриватъ своето мѣстостоение до пристигането на тежкото артилерийско отдѣление.

3-о. Къмъ участъка се придаватъ двѣ тежки батареи, за искарването на позиция на които подлежи да се даде помощь отъ пѣхотни части.

4-о. Въ щаба на армията да се донася въ 6 ч. прѣдъ и слѣдъ пладнѣ. Връзката съ 5-а Дунавска дивизия се подържа съ размѣна заповѣдитѣ и донесенията.

5-о. При с. Евбово има построенъ мостъ отъ 7-а мостова рота, а при с. Уланци — такъвъ отъ понтонната дружина. Да се разпоредя за охранението на тия мостове и за смѣняването на 7-а мостова рота съ 11-а мостова рота.

6-о. Телеграфнитѣ и телефоннитѣ съобщения оставатъ, както сж сега.

К-ритѣ на 1-а бриг 5-а дивизия и 1-а и 3-а б-ди 11-а дивизия.

Съгласно заповѣдь по 2-а армия № 34, днесъ 19-й ноем., приехъ командването на цѣлия участъкъ по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, отъ с. Уланци прѣзъ с. Кошарка до в. 750 включително. Щабътъ на дивизията се установява по шосето Щипъ, Криволакъ и източно отъ с. Топликъ, гдѣто да ми се изпращатъ донесенията. Задачитѣ и силитѣ на досегашнитѣ участъци оставатъ сжщитѣ и за напрѣдъ. 3262. 19.XI.915 г. 4 ч. 15 м. сл. пл.

Нкъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ

Промѣна по цѣлия фронтъ нѣма. Изпратихъ въ щаба на дивизията единъ плѣнникъ французинъ. № 217. 19.XI.915 г. 4 ч. 40 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До командующия 2-а армия, Велесъ. До н-тѣ на 2-а и 5-а дивизии.

Денътъ прѣдъ фронта на участъка мина спокойно. На нашата рекогносцировачна артилерийска прѣстрѣлка по височината при Криволакъ, неприятельтъ отговори съ нѣколко артилерийски изстрѣли. Командирътъ на 2-й Македон. полкъ донася, че днесъ циркулирали непрѣкжснато тренове съ войски отъ Криволакъ за Демиркапу. Началникътъ на подучастъка около с. Липа лично наблюдавалъ отъ височата, 1 клм. сѣверно отъ с. Бистренци, че по шосето по сжщата посока сж се движили 130 артилерийски впрѣга и около 200 обозни кола. Въ подучастъка срѣщу Пепелище сж се чували прѣзъ деня викания, чукания и кучешки лай по посока на Криволакъ, безъ да сж могли да наблюдаватъ, понеже е имало мъгла. 3262 б. 19.XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Бързо.

До к-тѣ на 1-а бригада отъ 5-а див. и 1-а и 3-а бр-ди отъ 11-а дивизия.

Отъ донесенията на к-ра на 1-а бригада отъ 11-а дивизия отъ днесъ може да се заключи, че неприятельтъ е въ надвечерието да отстжпи. Н-тѣ на участъцитѣ да разпоредатъ прѣзъ тая нощь да се подържа тѣсно съприкосновение съ неприятеля чрѣзъ патраули, като се трѣвожи и съ артилерийски огънь. 3263. 19.XI.915 г. 6 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ № 81. Отъ наблюдателитѣ е забѣлѣзано движение на отдѣлни групи и отдѣлни хора въ неприятелскитѣ окопи, които сж подъ неприятелския бивакъ — землянки находящи се на гребена, който се спуска отъ двѣтѣ коронки къмъ Вардара. Забѣлѣзало се, че неприятельтъ усилилъ наблюдателнитѣ си постове по височинитѣ непосрѣдствено сѣверо-източно отъ чифлика Вардаръ. Всѣки часъ и половина отъ Криволакъ е идвалъ съ голѣма бързина влакъ срѣщу чифлика Вардаръ, гдѣто се е бавилъ по 20 — 30 минути и бързо се връщалъ до станция Криволакъ и се е чувало шумъ, като че ли се товаряло и разтоварвало нѣщо тежко. При днешната прѣстрѣлка отъ нашата артилерия е отговаряло само едно орждие неприятелско, поставено между могилката западно отъ с. Криволакъ. Забѣлѣзали се сжщо днесъ слѣдъ пладнѣ 2 — 3 влака да пристигатъ на Криволакъ, прѣстоявали 10 — 15 м., слѣдъ това бързо се връщали назадъ. Постоветѣ и патраулитѣ, които нощеска обикаляли по брѣга на р. Вардаръ, при Мушанци сж чули чукане по релситѣ. Днесъ друго не могло да се забѣлѣжи по причина на мъглата по Вардара. № 82. 19.XI.915 г. 7 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

3195. Донесете фамилиитѣ на старшитѣ на офицерскитѣ патраули, които сж констатирали, че противникътъ заема слѣдното разположение:

1. Около с. Пепелище, най-малко 3 дружини.

2. При селата Воишанци, Бисренци, Дубляно и Корешница 3 дружини съ картечници и планинска батарея.

3. Юго източно отъ с. Кошарка — една дружина.

4. При устието на рѣка Луткова 2—3 дружини и при с. Градецъ сжщо 2 — 3 дружини.

5. При село Сали други дружини, които сж срѣщу 2-а Тракийска дивизия. № 363. 19.XI.15 г. 9 ч. 45 м. пр. пл. Щабъ позиция източ. отъ с. Топликъ.

Нкъ на 7-а п. Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Командирътъ на 1-й артилерийски полкъ съ щаба си да се завърне въ 5-а дивизия, щабътъ на която е въ с. Попадия, сѣверо източно отъ Соничка глава. Интендантътъ на 11-а дивизия да доволствува и 2-й Искърски полкъ и всички други придадени къмъ нея части. Началникътъ на 11-а дивизия да разпореди за изпращане припадающата часть дивизионни транспорти и учрѣждения на 3-й и 4-й Македонски полкове, които се намиратъ по лѣвия брѣгъ на Карасу въ участъка на началника на 5 а Дунавска дивизия, слѣдъ като се завърне конския обозъ изпратенъ за прѣвозъ между Кочани — Царевосело. 1710. 19.XI.915 год. 3 ч. 45 м. сл. пл.

За началникъ щаба на 2-а армия, Подполк. Вълковъ.

Отъ добити свѣдѣния, непріятельтъ прѣхвърлялъ артилерия отъ Криволакъ къмъ Демиркапу, възможно е той да очиства или постоянно прѣхвърля и други войски отъ позициитѣ си при Карасу и Криволакъ къмъ Демиркапу и по нататъкъ. Веднага вземете мѣрки да се организира една охотническа команда отъ 3—4 храбри и разбрани невъоржжени войници съ подофицеръ, които прѣоблѣчени, заедно съ единъ или двама охотници мѣстни жители, да разузнаятъ, какво става въ тила на непріятеля, заета ли е и какъ висотата 800, а при възможность какво става къмъ Демиркапу—Удово. Въобще желателно е да се узнае има ли отстжпление и на пѣхотни части отъ позициитѣ. Отъ кждѣ за кждѣ именно и въ какъвъ размѣръ. Войницитѣ охотници отъ послѣ да се прѣдставятъ за производство и награда, а охотницитѣ мѣстни жители, ще получатъ парично възнаграждение 200 до 500 лева въ зависимость отъ точностьта и цѣнностьта на свѣдѣнията, които ще събератъ. Охотницитѣ да се изпратятъ възможно най-скоро и за резултата донесе немедленно, По заповѣдь № 1719. 19.XI 15 год.

За началн. щаба на 2 а армия, Подполковникъ Вълковъ

Тая телеграма се прѣдаде въ прѣписъ веднага до частитѣ.

Прѣзъ деня се състави слѣднята заповѣдь, която се издаде слѣдъ пристигането канцеларията на дивизията:

Заповѣдь по 11-а пѣх Македонска дивизия.

Оперативна № 8.

Щабъ източно отъ с Топликъ, до шосето Щипъ — Криволакъ.
19 ноември 1915 г. 4 ч. сл. пл. Карта 1:210,000.

§ 1. Слѣдъ разгрома на сръбската армия въ Косово поле и Призренъ, часть отъ 2-а армия прѣслѣдва останкитѣ отъ сръбскитѣ войски къмъ албанската и черногорската граници, а главнитѣ сили се прѣсъсрѣдоточаватъ срѣщу французитѣ и англичанитѣ, разположени по двата брѣга на р Вардаръ отъ устието на р. Карасу до с. Градецъ и по дѣсния брѣгъ на р. Карасу отъ с. Возарци до устието й въ р. Вардаръ.

§ 2. На истокъ отъ кота 750 по гребена на Кончевска планина и Чепели планина до гръцката граница продължава да дѣйствува 2-а пѣх. Тракийска дивизия.

По лѣвия брѣгъ на р. Карасу, отъ устието й въ р. Вардаръ до р. Радобилъ, дѣйствува 5-а пѣх. Дунавска дивизия съ 2-а пѣх. бригада отъ повѣрената ми дивизия; а още по на истокъ 7-а пѣх. Рилска дивизия,

§ 3. На дивизията съ 1-а пѣх. бригада отъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия (2-й пѣх. Искърски и 45-й п. полкове) съ придаденитѣ имъ артилерийски,

конни и пионерни части се възлага задачата да продължаватъ заемането и укрѣпяването за отбрана на участъка, който до сега се заемаше по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ с. Уланци прѣзъ с. Кошарка до кота 750 включително.

Дѣсенъ участъкъ

Полковникъ Георгиевъ Р.

Отъ 2-й п. Иск. полкъ 4 др. и 4 карт.
„ 5-й п. Мак. полкъ—1 дружина.
„ 45-й п. полкъ—1 др. и 4 карт.
„ 2 й гауб. п.—1 с. с. бат. и 2 не с. с. батареи.
„ 1-й арт. пол. п.—2 с. с. батареи
„ 7-й „ „ „ —2 с. с. „
„ 16-й „ „ „ —1 с. с. „
„ 1-й тежки арт. п.—2 „
„ 5-а пионерна рота—1 рота
„ 11-й еск. див. кон.—10 конника
„ 5-й кон. полкъ—1 взводъ.

Срѣденъ участъкъ.

Полковникъ Колевъ.

Отъ 1-й Мак. полкъ—3 др. и 2 карт.
„ 2-й „ „ —3 др. и 1 „
„ 7-й арт. пол. п. — 2 с. с. батареи
„ 8 о арт. пол. отд.—2 не с. с. „
„ 11 о „ „ „ —2 не с. с. „
„ 11-а пионерна дружина—1 „
„ 11-й еск. див. конница—10 кон.

Лѣвъ участъкъ.

Полковникъ Протогеровъ.

Отъ 5-й Мак. полкъ 2 др. и 2 карт.
„ 6-й Мак. полкъ— 2 др. и 2 „
„ 8-о арт. отд —1 не с. с. батарея
„ 2-й арт. пл. полкъ— 1/2 с. с. „
„ 11-а пионерна друж. - 1 рота
„ 11-й еск. див. конница—10 кон.

Маневрени войски.

а. Дѣсна група.

Отъ 45-й п. полкъ — 1 дружина.
„ 2-й пл. арт. полкъ — 1/2 с. с. бат.
„ 11-й еск. див. конница—1 еск.

б. Лѣва група.

Отъ 6-й п. Мак. полкъ—1 дружина.

Участъкъ: Отъ с. Уланци до с. Шехоба изключително.

Задача: да задържи непріятеля на укрѣпената си позиция и продължи засилването на участъка съ фортификационни строежи.

Да държи връзка съ 5 а п. Дунавска дивизия и да вземе мѣрки за охрана на моста при Уланци,

Тежката артилерия да се разположи: 2 орждия около с. Мушанци и 2 орждия сѣверно отъ с. Хаджидемирци съ задача първитѣ да анфилиратъ непріятелскитѣ позиции по дѣсния брѣгъ на р. Карасу, а вторитѣ тия по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ по посока Неготино, Тремникъ и тила на позицията при Криволакъ.

Участъкъ: отъ с. Шехоба включително до рѣкичката, която се влива въ р. Вардаръ до с. Воишанци.

Задача: да задържи непріятеля на укрѣпената си позиция и продължи засилването на участъка съ фортификационни строежи и пжтища, послѣднитѣ съ цѣль да се изнесе при удобенъ моментъ артилерията още по-напрѣдъ.

Участъкъ: отъ рѣкичката, която се влива въ р. Вардаръ, при с. Воишанци прѣзъ с. Кошарка, висотата южно отъ висота 750 и самата висота 750 включ.

Задача: да задържи непріятеля на укрѣпената си позиция и продължи засилването на сжщата.

Да държи връзка съ 2-а п. Тракийска дивизия.

Да се разположатъ край шосето западно отъ Хаджиреджепли.

Ескадронътъ да се разположи въ с. Драгоево. Командирътъ на ескадрона да изпрати по 10 конника при началницитѣ на участъцитѣ.

Да остане въ с. Прометъ (не отбѣлязано на картата), юж. отъ с. Гарванъ.

§ 4. Началницитѣ на съсѣднитѣ участъци да подържатъ тѣсна връзка по между си. Сжщитѣ да си съставятъ проекти за взаимното съдѣйствие съ артилерийски огънь и пѣхотна подържка.

§ 5. Знакъ за разпознаване — чрѣзъ подпалване ракети съгласно телеграмата № 3251 отъ 18 й ноември т. г.

§ 6. Огнестрѣлниятъ паркъ на дивизията въ с. Доляни.

§ 7. 1-а, 2-а и 3-а полски болници отъ дивизията да останатъ на мѣстата си, респективно въ с. Лѣсковица, с. Трѣскавецъ и гр. Щипъ.

Болницата отъ 5-а п. Дунавска дивизия — по нареждане на началника на дѣсния участъкъ — до с. Драгоево

Инженерниятъ паркъ въ с. Гарванъ.

§ 8. Военниятъ сждъ и полицейския полуескадронъ — въ с. Лѣсковица. Полуескадронътъ да организира наблюдение на линията с. Конче—Гарванъ — Лѣсковица — Драгоево — Хаджиамзали.

§ 9. Придаденитѣ къмъ бригадитѣ административни служби да се разположатъ по нареждане на началницитѣ на участъцитѣ.

§ 10. Интендантството, мостовата рота, ветеринарната лѣчебница и военната поща оставатъ въ гр. Щипъ.

§ 11. Щабътъ на дивизията ще бѫде източно отъ с. Топликъ, до шосето Щипъ — Криволакъ.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.
Н-къ щаба отъ Генералния щабъ, Подполк. Дървинговъ.

Къмъ екземпляра, който се изпрати до командира на 1-а бригада отъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия, се приложи и прѣписъ отъ телеграмата № 3251 отъ 18-й ноем., въ която се установяваха тритѣ сигнали съ ракети, които частитѣ въ боя можаха да подаватъ.

Освѣнъ това, прѣзъ деня отъ н-ка на 7-а Рилска дивизия лично получихъ слѣдното:

3230. Извѣстно ми е разположението на частитѣ отъ повѣрената Ви дивизия, а така сжщо положението на противника срѣщу Васъ.

Донесенията Ви подъ №№ 3195, 3196, 3197 и 3198 ми показватъ само едно, а именно, че различно се тълкува и изпълнява оперативната заповѣдь по 7-а Рилска дивизия подъ № 11 отъ 31-й окт., което за лишенъ пѫть се потвърдява съ донесението № 3230, въ което се твърди, че задачата на Македонската дивизия е била: „да отбранява участъка отъ с. Шехоба до височината 4 клм. южно отъ с. Долни Липовикъ и да укрѣпи позицията отъ с. Гарванъ до кота 1000 (с.-з. отъ г. Радовишъ)" Иначе казано, излиза, че повѣренитѣ ми войски трѣбваше да се качатъ въ планината на посочената (приблизително) позиция, да се укрѣпятъ и чакатъ французитѣ, когато поискатъ да дойдатъ да ни атакуватъ, а ний да се отбраняваме. Такава задача не съмъ поставялъ никому, а слѣдователно и на 11-а Македонска дивизия.

Ако се вникне добрѣ въ заповѣдьта по 7-а дивизия № 11, Инструкция къмъ нея № 4, ще се види дѣйствително, че на повѣренитѣ войски се възлагатъ отбранителни дѣйствия, до окончателното разбиване на сърбитѣ на сѣверния фронтъ, но само ако англо-французитѣ биха се опитали да прѣминатъ срѣщу насъ съ значителни сили. Обаче, за да направятъ това, ний трѣбваше да бѫдемъ пасивни зрители на прѣминаването имъ прѣзъ Вардара и засилването на лѣвия брѣгъ на тая рѣка. Такива едни дѣйствия не могатъ да бѫдатъ прѣпоржчани отъ никого; не сж прѣпоржчвани и съ инструкциитѣ ни №№ 2 и 3 (които се притежаватъ въ щаба на 11-а дивизия), не сж заповѣдани на 11-а дивизия и съ заповѣдь № 11 отъ 31-й окт. т. г.

Въ тази заповѣдь и Инструкция № 4, на 11-а дивизия се заповѣдва да укрѣпи за упорна отбрана посочената ѝ линия, но и да я заеме за отбрана. Напротивъ, въ п. б. и в. се поставятъ други сериозни задачи, съ изпълнението на които ний бѣхме могли да избѣгнемъ отбраната на казаната линия, ако не за винаги, то поне за извѣстно врѣме, което врѣме е крайно необходимо за да се даде възможность на нашитѣ войски отъ сѣверъ да завършатъ работата си и се завърнатъ къмъ насъ срѣщу французитѣ. Затова, именно, и съ Инструкцията № 4 се нареждаше щото за укрѣпяването на главната позиция да се използува всичкото мѫжко население, а за правенето на пѫтищата — даже и женитѣ, само и само да останатъ повече войски свободни за дѣйствия долу при рѣката и прѣпятствуватъ засилването на противника по лѣвия брѣгъ на Вардара.

Отъ горното се вижда, че 11-а Македонска дивизия имаше двѣ главни задачи: а. недопускане противника да прѣхвърля сили и се разширява по лѣвия брѣгъ на Вардара. б. Да организира за упорна отбрана главната отбранителна линия по Серка и Градецъ планини, на която линия да срѣщне прѣвъзходнитѣ неприятелски сили, ако такива успѣха да се прѣхвърлятъ отсамъ Вардара. Отъ успѣшното изпълнение на първата задача се улесняваше извънредно много втората, ето защо всички срѣдства за борба, всички усилия трѣбваше, още въ началото, рѣшително да бѫдатъ насочени за постигането на тази цѣль — недопускане противника да мине отсамъ Вардара съ значителни сили. Оставяше ли се голѣма часть отъ войскитѣ за организиране на главната отбранителна линия, мислѣше ли се едноврѣменно за отбрана горѣ — по върховетѣ и за активни дѣйствия долѣ — въ полето, тогава, безъ да искаме, дѣйствията щѣха да бѫдатъ не рѣшителни и полумѣрки, а знае се, че послѣднитѣ никога не даватъ пъленъ резултатъ.

Македонската дивизия поиска изведнажъ да изпълни и двѣтѣ задачи и по този начинъ тя раздѣли силитѣ си, а именно: 1-а бригада остана на позицията си около с. Пепелище, а 3-а бригада на 3-й того се бѣ насочила къмъ с. Трѣскавецъ — с. Конче, за да укрѣпява линията с. Гарванъ — Верига Градецъ планина — кота 1000. Слѣдва отъ това, че половината отъ силитѣ се употрѣбиха за техническа работа за укрѣпяване, и то срѣщу противникъ несжществующъ още, а долу при Вардара се остави другата половина сама да се разправя съ противника, съ когото отъ нѣколко дни бѣше въ най-тѣсенъ контактъ.

Вмѣсто да се изпраща цѣлата 3-а бригада за организирането отбраната на главната позиция, за цѣльта можеше да се използуватъ слаби части, подпомогнати отъ мѣстното население.

Мисля, че ако двѣтѣ бригади на Македон. дивизия още отъ самото начало бѣха близо до Вардара и имаха единствена поставена задача — унищожаване всичко, което би се опитало да настжпи по лѣвия брѣгъ юго-източно отъ с. Пепелище, противникътъ не би могълъ тъй лесно, бързо и почти безъ загуби да заеме цѣлото пространство до Градецъ. Нѣколко дни наредъ противникътъ имаше много слаби части въ района между с. с. Пепелище и Градецъ. Съ това той ни даваше голѣма възможность да го блокираме и плѣнимъ или унищожимъ, като го отхвърлимъ въ Вардара; обаче, това не можа да се реализира.

Че дѣйствително противникътъ бѣ много изложенъ, се вижда и отъ донесенията Ви подъ №№ 3127 и 3133 отъ 6-й и 7-й того, съ които донасяхте, че на 5-й того двѣ неприятелски дружини и една картечна рота се движили отъ с. Воишанци къмъ с. Корешница и че на слѣдния день, 6-й ноем., тия дружини спрѣли настжплението си, като поставили охранение; сжщия день една рота отъ 5-й Македонски полкъ е заела с. Ибирли, друга рота — с. Кошарка и трета — височината южно отъ кота 750.

Макаръ че съ оперативна заповѣдь по 7-а дивизия № 11 се заповѣдваше, да не се допуска противникътъ да се разпространява по лѣвия брѣгъ на Вардара, допълнително съ телеграма № 254 отъ 7-й того се напомни да се взематъ най-енергични мѣрки, за да се прѣкрати движението на противника прѣдъ фронта на Македонската дивизия.

Като потвърждение на деликатното положение, въ което се бѣ поставилъ противникътъ, сжщия день вечерьта съ № 3144 донесохте, че с. Воишанци е очистено отъ противника, че при с. Бистренци сж забѣлѣзани малки части окопани, а двѣтѣ дружини при с. Корешница се държали пасивно; с. Человѣцъ запалено и изпразнено отъ противника.

Противникътъ значи бѣ въ относително изолирано положение, за това съ телеграма № 263 отъ 7-й того се изказа мнѣние, потвърдено и отъ щаба на армията, че ще бѫде много добрѣ, ако се плѣнятъ неприятелскитѣ дружини при с. Корешница. Вие рѣшихте да атакувате на 10-й того и издадохте за цѣльта оперативна заповѣдь № 7, съ която блокирането на противника се възложи на полковникъ Протогеровъ.

На 10-й вечерьта, вмѣсто да очакваме рѣшителни резултати отъ атаката, съ телеграми №№ 3178 и 3187 донесохте, че на 10-й полковникъ Протогеровъ не атакувалъ, а рекогносцирaлъ и подготвилъ дѣйствията си срѣщу с. Корешница, но бой не водилъ; сжщо — че въ участъка на 1-й Македонски полкъ противникътъ настжпилъ и завладѣлъ с. Воишанци и другъ единъ прѣденъ пунктъ, отбраняванъ отъ единъ нашъ взводъ. На поисканитѣ съ № 313 отъ 13-й того обяснения, защо проектираната операция

срѣщу Корешница не се състоя. донесохте съ № 3195, че отмѣнявате атаката подъ прѣдлогъ, какво, че ще се отвличате отъ главната си задача — отбраната.

При това донасяхте:

1. Че, „основната задача на 11-а дивизия, съгласно оперативната заповѣдь по 7-а Рилска дивизия, № 11, е била да задържи линията Шехоба — Серка — Верига Градецъ планина". — Обаче, както се видѣ въ началото, изпуснато е изъ прѣдъ видъ, че основната задача изисква сѫщо и да не се допуска противника да се прѣхвърля отсамъ Вардара, т. е. изисква да се атакува и унищожава всѣка неприятелска часть, която би посмѣяла да стори това.

2. Че „основайки се на § 2 пунктъ б, г. отъ сѫщата оперативна заповѣдь № 11 намирате за съвършенно умѣстно рѣшението на командира на 1-а бригада отъ дивизията Ви да приеме рѣшителната отбрана не долу въ полето, а на височитѣ отъ с. Шехоба право по посока на с. Липа.

Ще отбѣлѣжа тукъ, че на 11-а дивизия не е забранявано да заеме за опорна отбрана визираната по-горѣ линия, защото пунктоветѣ б. и г. отъ задачата изискваха да се задържатъ заетитѣ около с. Пепелище позиции, но прѣдъ прѣвъзходенъ противникъ отбраната трѣбваше да стане на главната позиция. Въ дадения случай напосрѣдствено прѣдъ фронта на частитѣ около Пепелище сѫ се промъкнали двѣ неприятелски дружини и застанали пасивно между с. с. Воишанци и Корешница. Ако се дѣйствуваше въ духътъ на дадената оперативна заповѣдь, тия слаби неприятелски части трѣбваше веднага, прѣди още да сѫ се затвърдили и получили подкрѣпление, да се атакуватъ и унищожатъ. По този начинъ щѣше най-добрѣ да се осигури отбраната на главната позиция, а не съ изпращането тамъ цѣла бригада за да я укрѣпява.

Отъ всичко горѣизложено се вижда, че въпрѣки желанието и дадената заповѣдь, да не се допуска противника съ голѣми части на лѣвия брѣгъ на Вардара, противникътъ не само, че не е заелъ всички пунктове по този брѣгъ между селата Пепелище и Градецъ, но и проявява извѣстна активность за да напрѣдне въ сѣверна посока.

Въ свръзка съ това менѣ ми е необяснимъ пасажа въ донесението Ви № 3230. „своевременно донесохъ, че това наше движение и приближаване къмъ р. Вардаръ, накара неприятеля да се чувствува застрашенъ и да почне усилването на своитѣ части по цѣлия лѣви брѣгъ, въ резмѣритѣ за които сѫщо донесохъ". Нима това се счита за една изпълнена задача да се застави противника да се почувствува застрашенъ и слѣдъ това му се позволи да се усили, като на свой редъ застраши насъ, както и стана?

По-нататъкъ въ сѫщото донесение се казва, че за да се заемали всички по-важни пѫтища, пѫтеки и пунктове за настѫпление и отбранителни дѣйствия сте искали дружината на майоръ Робевъ, но не Ви била дадена.

До колкото зная, въ планинската война не се прѣпоржва подобно заемане на една планинска верига и въ случая азъ не виждамъ необходимостьта. Веригата Градецъ планина трѣбваше да се заеме, както и бѣше направено отъ Васъ, съ съвършенно слаби части и най-много една дружина, защото и противника въ продължение на цѣлъ мѣсецъ не виждаше ползата отъ дѣйствия въ тая планина, при всичко, че той имаше възможность да се насочи въ тая посока прѣди 20 — 30 дена.

На друго мѣсто въ сѫщото донесение, като се говори, че с. Воишанци случайно било намѣрено изпразднено, било заето отъ наша застава на 8-й ноември, добавя се; „но неприятеля, като е почувствувалъ пѫтя Пепелище — Корешница прѣкъснатъ, на 10-й ноем. съсрѣдоточилъ цѣла дружина и отблъсналъ заставата.

Струва ми се, че такова едно дѣйствие на противника не може да прѣпоржча началника, който непосрѣдсвено е дѣйствувалъ срѣщу фронта на Воишанци.

Въ заключение, считамъ за нуждно да прибавя, че Македонската дивизия зае повѣрения й участъкъ въ моментъ, когато противникътъ прѣдъ нея бѣ много слабъ, незначителенъ и когато бѣ възможно съ малки усилия да стане господарь на цѣлия лѣви брѣгъ на Вардара източно отъ Пепелище. Вмѣсто да атакува и притисне съ по-голѣмата си часть отъ силитѣ появилия се слабъ противникъ, тя се увлѣче да организира за отбрана главната си позиция, прѣдъ която още нѣмаше никакъвъ противникъ, благодарение на което обстоятелство, тя даде възможность на послѣдния да постигне това, което желаеше. № 368. 19.XI.915 10 ч. 40 м. пр. пл. Щабъ позицията източно отъ с. Топликъ.

Н-къ на 7-а Рилска дивизия, Полковникъ Василевъ.

Отъ съсѣдитѣ прѣзъ деня получихъ слѣднитѣ:

Прѣдъ фронта на дивизията деня мина спокойно, № 3008. 19.XI915 г.

Н-къ на 2-а Тракийска дивизия, Генер.-майоръ Гешовъ.

Отъ разпита на заловенитѣ на 17-й ноември въ с. Лешово и село Костурно двама французи плѣнници войници отъ 2 й маршеви зуавски полкъ се узна слѣдното: прѣди 15 дена пристигнали отъ Константинъ (Алжиръ) 500 души войници отъ 3-й зуавски полкъ за попълнение на 2-й маршеви зуавски полкъ. Въ депото на 3-й зуавски полкъ въ Константинъ останали само инвалиди. 2 й маршеви зуавски полкъ заемалъ съ тритѣ си дружини върха Голашъ, високото кале, (южно отъ Костурно) и на изтокъ до село Костурно. 4 а дружина отъ полка била въ Солунъ. Участъка на изтокъ до Костурно се заема отъ английски войски. Западно отъ в Голашъ до Удово заемали позиция два френцуски полка (8 дружини), единътъ отъ които е билъ колониаленъ, другиятъ линеенъ. Номерата имъ не знаятъ. Около в. Голашъ имало около 5 — 6 батареи полски и планински. Задъ височата южно отъ с. Костурно имало 4 орждия голѣмъ калибъръ, разположени по двѣ отъ двѣтѣ страни на шосето. Орждията биле поставени на земята безъ платформи. Англичанитѣ стоварвали тежки орждия въ Солунъ. Французкитѣ окопи били блиндирани съ леки блиндажи, клони и пръчки. Прѣдъ окопитѣ на 15 — 20 метра въ 4 реда били поставени телени заграждания, примки (борделе). Въ първия день на студа — 13-й ноем. — отъ дружината отъ която сѫ плѣнницитѣ имало примръзнали 80 души. Войницитѣ много страдали отъ студа. Прѣди 4 — 5 дни дадени на французкитѣ войници топли фланели, нашийници, по едно топло одеало и металически каски противъ шрапнелния огънь. Въ Солунъ французитѣ имали 12 батальона. Тамъ били: 126, 148 и 143-й пѣх. полкове. Между французкитѣ войници било развито самонараняването. Тѣ знаяли, че задачата имъ била да се държатъ на сръбско-българската граница. Прѣди нѣколко дни чули, че англичанитѣ обявили война на Гърция. Това ги много зарадвало, понеже прѣдполагали, че ще бждатъ отъ гърцитѣ плѣнени и ще се свърши войната. Снабдяването на французкитѣ войски ставало до Удово по ж.-п. линия, а отъ тамъ по шосето за Валандово. Имали и товарни автомобили, но бронирани автомобили не виждали. Хранението било добро. Черниятѣ страдали много отъ студа и ги върнали обратно. Английскитѣ сили биле около единъ корпусъ. Часть отъ тѣхъ заемали позиция срѣщу нашия лѣвъ флангъ, източно отъ с Костурно, часть стоели въ Солунъ. Тѣ били по-добрѣ екипирани и хранени отъ французитѣ, но много пиели и не разбирали отъ такива. На французкитѣ войници било забранено да се сношаватъ съ англичанитѣ. № 3019. 19.XI.915 г.

Н къ на 2-а дивизия, Генер.-майоръ Гешовъ.

Истрѣляни снаряди. — Прѣзъ деня сѫ изстреляни въ дѣсния участъкъ: 1 с. с. батарея — 3 шрапнела, 3-а с. с. батарея — 6 универсални снаряди; 4-а гаубична батарея — 7 фугасни гранати и 5 шрапнела; 6-а гаубична батарея — 3 шрапнела; въ срѣдния участъкъ 6-а с. с. батарея — 6 бризантни гранати и 79 шрапнела; 8-о не с. с. отдѣление — 56 снаряда.

Загуби. — Прѣзъ деня загуби нѣма въ никой участъкъ.

3-а дружина 5-й пѣх. Македонски полкъ съ полската батарея остава на сѫщата позиция.

20-й ноември.

Разпореждане за пръсичане пжтя на отстжпването на противника.

Щабътъ прѣнощува на 19-й срѣщу 20-й октомврий на бивака при щаба на 7-а пѣх. Рилска дивизия. Слѣдъ полунощь се получи слѣдната тв. бърза телеграма:

За да се попрѣчи на отстжплението на неприятеля къмъ Удово, формирайте една силна колона съ артилерия подъ началството на подполковникъ Дранговъ, която утрѣ, 20-й того, да удари неприятеля въ най-чувствителния пунктъ — нѣкждѣ около Градецъ, и да разруши ж.-п. линия. Всичката артилерия въ участъка да се подаде напрѣдъ и да развие най-силенъ огънь. Нашитѣ войски отъ фронта Карасу минаватъ въ настжпление на 20-й текущи, рано сутриньта. № 1724. 19.XI.915 г. 11 ч. 50 м. сл. пл.

Командующий 2-а армия, Генер.-майоръ Тодоровъ.

По тоя поводъ разпоредихъ слѣдното:

До к-ра на 3-а бригада 11-а дивизия, в. 250. тв. бързо.

За да се попрѣчи на отстжплението на неприятеля къмъ Удово, формирайте една силна колона съ артилерия подъ началството на подполковникъ Дранговъ, която днесъ 20-й ноември да удари неприятеля въ най-чувствителния пунктъ — нѣкждѣ около Градецъ, и да разруши ж.-п. линия. Нашитѣ войски отъ фронта Карасу минаватъ въ настжпление на 20-й ноем. сутриньта. 3265. 20.XI.915 г. 1 ч. пр. пл.

Нкъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-тѣ на 1-а бригада 11-а дивизия и 1-а бригада 5-а дивизия.

Подполковникъ Дранговъ съ една колона отъ пѣхота и артилерия днесъ, 20 й ноем., прѣминава въ настжпление за да разруши ж.-п. линия около Градецъ. Нашитѣ войски отъ фронта Карасу минаватъ сжщо въ настжпление рано сутриньта днесъ, 20-й ноем. Разпоредете артилерията въ участъка Ви да се подаде напрѣдъ и да развие най-силенъ огънь. 3266. 20.XI.915 г. 1 ч. пр пл.

Н-къ на 11 а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тия телеграми се прѣдали до бригадитѣ отъ майоръ Добруджански въ 1 ч. пр. пл. Между това, къмъ 2 ч. по телефона отъ 3-а бригада биде повиканъ началникъ щаба на дивизията, който заведе слѣдния разговоръ и които е записанъ на врѣмето си само отчасти:

Полковникъ Протогеровъ — Повикахъ Ви да говоря по дѣйствията, които се възлагатъ на подполковникъ Драгова.

Азъ смѣтамъ, че не трѣбва да се отвличаме съ второстепенни задачи и да не забравяме главната цѣль — отбрана на Градецъ планина.

Подполковникъ Дървиновъ — Разпорежданията за тия дѣйствия сж копие отъ телеграма № 1724 отъ командующи 2-а армия. Жаля, че слѣдъ получаването ѝ въ щаба на дивизията. тя е била поднесена по погрѣшка направо на началника на дивизията, безъ да ме събудятъ. Телеграма 3265 е писана отъ майоръ Добруджански възъ основа резолюцията на началника на дивизията. Азъ смѣтамъ, че заповѣдьта не трѣбва да се дава въ такава форма, а като обща заповѣдь, въ която да се опрѣдѣлятъ задачитѣ така сжщо и на съсѣднитѣ части. Но прѣдъ видъ на това, че Вий трѣбва да разпореждате, а врѣме за губене нѣма, такъва обща заповѣдь ще се издаде послѣ.

За сега обстановката се слага благоприятно за насъ. Неприятелътъ отстжпва и нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на Вардара ще минатъ Карасу

За разрушение на желѣзницата дайте въ разпореждане на подполковникъ Дранговъ 2 — 2 ½ дружини, планинската полубатарея и разпоредете останалитѣ Ваши части да му съдѣйствуватъ. Тая задача не противорѣчи съ досегашната задача. Освѣнъ това, днесъ условията сж други — неприятелътъ отстжпва.

Полковникъ Протогеровъ — Ний мислимъ, че прѣди да става дума за разрушение на желѣзницата, трѣбва да завладѣемъ прѣднитѣ непиятелски пунктове, т. е. висотитѣ, които ще ни позволятъ да настжпимъ до желѣзницата. За това трѣбва най-напрѣдъ да се заеме височината срѣщу с. Градецъ, само слѣдъ това, като се закрѣпимъ на нея, може да става дума за разрушение на желѣзницата.

Подполковникъ Дървиновъ — Разбира се, задачата ще се постига тактически и послѣдователно.

Полковникъ Протогеровъ — За това още тая сутринь, подполковникъ Дранговъ ще се опита за разрушение желѣзницата. Послѣ ще се развива успѣха споредъ условията. При дадения фронтъ за охранение, който имамъ и четиритѣхъ дружини съ които разполагамъ, мога да изпрата по посока на с. Градецъ само двѣ дружини съ планинската полубатарея, картечната рота и мортиркитѣ.

Подполковникъ Дървиновъ — Полската батарея не ще ли може да се използува?

Полковникъ Протогеровъ — Тя ще може да достига неприятеля съ своитѣ снаряди, а да се движи напрѣдъ нѣма пжть.

Подполковникъ Дървиновъ — *) . . . . . .

. . . . . .

Полковникъ Протогеровъ — Настжплението по всички посоки е неудобно, защото сега ще очакваме резултати отъ изненадата. Ако настжпимъ по всички посоки, ще бждемъ слаби на всѣкждѣ, защото разполагаме съ малко сили. За това ще се опитаме само по единь пжть, а послѣ съ огънь.

Разпоредихъ, подполковникъ Дранговъ още въ тъмно да се опита да завладѣе височината чрѣзъ изненада. Разпоредихъ, още сега планинската полубатар я да отиде при него. Разпоредихъ, така сжщо да отидатъ при него и пионери, та като завлаѣе висотата да се закрѣпи на нея.

На единъ листъ книга, на който е написана по-голѣмата часть отъ размѣненитѣ мисли при тоя разговоръ, се срѣща още слѣдното:

Полковникъ Протогеровъ — Разпоредихъ.

Какво става съ празднитѣ тренове, които се връщатъ. Спиратъ ли въ Демиркапия?

. . . . . Дранговъ да прозѣри дали треноветѣ отивали по-далеко отъ Демиркапия.

. . . . . подполковникъ Дранговъ не може да обстрѣлва неприятеля, понеже е далеко отъ позицията на разположението на частитѣ.

Слѣдъ това, началникътъ щаба ми докладва въ резюме тоя разговоръ и се пристжпи къмъ редактиране слѣдната заповѣдь, която обобщаваше направенитѣ разпореждания и която се разпрати прѣзъ деня съ коненъ ординарецъ.

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна № 9.

Щабъ източно отъ с. Топликъ, 20-й ноември 1915 г., 3 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Споредъ свѣдѣния отъ щаба на 2-а армия и отъ началницитѣ на участъцитѣ, неприятелътъ прѣмѣства своитѣ части отъ фронта на р. Карасу къмъ Демиркапу, както по желѣзницата, така и по обикновенитѣ пжтища, въ размѣри, които позволяватъ да се допуща, че той е въ надвечерието да отстжпи.

§ 2. Утрѣ рано сутриньта нашитѣ войски по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ ще минатъ въ настжпление срѣщу неприятеля, който заема дѣсния брѣгъ на р. Карасу.

*) Отъ отговора, който дава полк. Протогеровъ, може да се разбере, какво е казалъ н-къ щаба.

§ 3. Полковникъ Георгиевъ Р. да подържа съ най-силенъ артилерийски огънь настжплението на нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ като подържа най-тѣсно съприкосновение съ неприятеля, особенно нощно и мъгливо врѣме.

Полковникъ Колевъ да прикове неприятеля срѣщу себе си, като подаде батареитѣ си възможно по-напрѣдъ и обсипе неприятеля съ силенъ огънь.

Полковникъ Протогеровъ да организира една колона отъ 2—2 ½ дружини, не с. с. полска батарея и планинската с. с. полубатарея подъ началството на командира на 5-й пѣх. Македонски полкъ, Подполковникъ Дранговъ, която да настжпи къмъ с. Градецъ съ цѣль да прѣсѣче ж.—п. съобщения около тоя пунктъ. Полковникъ Протогеровъ да подържа дѣятелна връзка и прѣдупрѣди за дѣйствията си съсѣдната съ него дѣснофлангова часть отъ 2-а пѣх. Тракийска дивизия.

Началникъ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.
Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполк. Дървиновъ.

Прѣзъ деня се получи и разпореди слѣдното:

Прѣдъ фронта на дивизията деньтъ мина спокойно съ рѣдка артилерийска прѣстрѣлка. № 3043. 19.XI.915 год.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Нощьта мина спокойно. Отъ изпратенитѣ тая нощь охотнически команди къмъ позицията на противника се установи, че той заема окопитѣ си. № 86. 20.XI. 915 год. 5 ч. 30 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5 а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Прѣдъ фронта на участъка на 1-а бригада нощьта мина спокойно съ изключение на рѣдката артилерийска стрѣлба отъ нашата скорострѣлна артилерия по гара Криволакъ. Направихъ разпореждане за изнасяне скорострѣлния взводъ, който е придаденъ къмъ 11-о артилерийско отдѣление, като се спустне къмъ Воишанци, а 1-а батарея отъ 8-о не с. с. отдѣление да слѣзе на позиция сѣверо-западно отъ Пещерница. Всичката артилерия отъ участъка днесъ, слѣдъ разсъмване, ще обстрѣлва противника. № 207. 20.XI.915 год 6 ч. 30 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Току-що се получи слѣдното свѣдѣние: 8 ч. пр. пл. двѣ неприятелски роти сж излѣзли отъ Врѣбчево за с. Вешия. 8 ч. 30 м. единъ влакъ съ 60 вагона, а въ 11 ч. 30 м. съ 50 вагона, двата праздни и до половината открити вагони, сж заминали отъ Криволакъ за Демиркапу. Въ 11 ч. 30 м. пр. пл. отъ къмъ Неготинъ заминали 3 батареи, които въ 2 ч. 30 м. сл. пл. стигнали въ Демиркапу. Противникътъ прѣдъ бригадата на фронта Бистренци — Ибирли усъвършенствува окопитѣ си. № . . . 19.XI.915 г. 8 ч. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Съ войскитѣ по дѣсния брѣгъ на Вардара отъ устието на р. Карасу до с. Добротино прѣдприемамъ форсиране рѣка Карасу. Насочвамъ войскитѣ къмъ фронта Неготинъ — Кавадарци, масива 640, с. Бервица, ст. Демиркапу. Конната бригада е насочена за Удово. № 1596. 20.XI.915 г. 6 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ на 5 а дивизия, Генералъ-майоръ Бърневъ.

До командующий 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ 2-а и 5-а дивизия.

Нощьта мина спокойно съ рѣдки артилерийски изстрѣли отъ наша страна. Вслѣдствие разпореждането ми да се подържа тѣсно съприкосновение съ неприятеля чрѣзъ патраули, отъ дѣсния участъкъ, срѣщу Криволакъ, донасятъ, че противникътъ стои по мѣстата си. Разпоредихъ, днесъ да се подържа съ артилерийски огънь настжплението на нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Подполковникъ Дранговъ усиленъ съ двѣ планински орждия, слѣдъ като атакува чрѣзъ изненада височинитѣ сѣверно отъ Градецъ, ще дѣйствува за постигане възложената му задача. 3267. 20.XI.915 год. — 7 ч. 10 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тази зарань въ участъка на 1-а бригада има гжста мъгла. Къмъ страната на противника нищо не се вижда. 208. 20.XI.915 год. 8 ч. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Сутриньта въ щаба на дивизията биде докаранъ единъ французинъ плѣнникъ и слѣднитѣ двѣ донесения отъ командира на 3-а бригада:

Послѣднитѣ свѣдѣния за противника единодушно потвърдяватъ изтеглянето на неприятелски войски и артилерия отъ Криволакъ за Демиркапу. Отъ личната рекогносцировка на неприятелското разположение въ района Корешница — Демиркапу — Ибирли се забѣлѣзва едно постоянно засилване на неговитѣ части. Рубежа, който излиза отъ къмъ Корешница къмъ кота 250 е характеренъ и отъ капитално значение за отбраната на цѣлия участъкъ на дивизията. Височината, която се заема отъ двѣ роти на 6-й Македонски полкъ (майоръ Атанасовъ) срѣщу неприятелската в. Конявецъ (на която има противника 4—6 роти, 2 картечници и 2 планински орждия), се явява като възелъ на първата и втора отбранителни линии на 1-а бригада. За нейното солидно укрѣпяване съмъ взелъ всички мѣрки, до колкото позволяватъ силитѣ, съ които разполагамъ. Но да прикова тамъ двѣтѣ планински орждия, съ които разполагамъ, за сега не мога, защото участъкътъ, на който тѣ трѣбва да дѣйствуватъ, е много широкъ — до 15 клм. (опер. заповѣдь № 16). Теренътъ не позволява подвозването на полска артилерия отъ наша страна, когато противника би могълъ да я постави въ равнината. Ето защо убѣдително моля, останалата планинска полубатарея (4-а батарея 2-й планински артилерийски полкъ), оставена врѣменно при щаба на 7-а Рилска дивизия, да се изпрати въ мое разпореждане, а така сжщо и 3-а дружина 5-й Македонски полкъ на майоръ Робева, по мотиви за които съмъ донасялъ по-рано, Съ тѣзи сили прѣдполагамъ да усиля още повече тоя участъкъ и да парирамъ още въ самия зародишъ всѣки опитъ на французкия 242 пѣх. полкъ да направи и най-малкия опитъ да заеме този рубежъ. Въобще, задържането на височината, която е 3 клм. сѣверозападно отъ с. Ибирли, за сега заета отъ майоръ Атанасовъ, ще позволи удържането на всички пунктове въ 1-а бригада. Нейното изгубване ще принуди всичката полска артилерия въ тази бригада да се оттегли на главния гребенъ, защото това е пункта, отъ който излизатъ всички долини въ юго-западна посока. № 219. 19.XI.915 год.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Изпращамъ Ви, Господинъ Полковникъ, плѣнника французинъ Льо Фей, 21-а рота 242-й полкъ. По свѣдѣнията събрани отъ него отъ майоръ Атанасовъ, се установява, че прѣди тринадесеть дена, когато е миналъ край с. Пепелище, тамъ имало 2—3 дружини сръбски войски смѣсени съ зауви. Установява се, че отъ в. Конявецъ до с. Бистренци, включително, е 242-й полкъ отъ 3 дружини. Отъ с. Воишанци включително и по на западъ е 260 полкъ (3 дружини); с. Пепелище 2 дружини сърби и зуави. На върха при Криволакъ, дѣто се водиха боевете прѣзъ 17—23 октомври, имало около единъ полкъ. На гара Демиркапия — зуави не знае колко. Офицеритѣ имъ говорили, че прѣдъ тѣхъ сж варвари и необучени войски, но той се прѣдалъ, понеже не искалъ да се бие съ българитѣ, къмъ които ималъ симпатии. Фактъ било, че той забѣлѣзалъ отъ далечъ нашата застава (ядрото й) и е могълъ да избѣга, ако се допустне, че като заблуденъ се е натъкналъ на нашата застава. При първата срѣща съ нашитѣ войски той е билъ засмѣнъ. Писмената му кореспонденция не е прѣглеждана. Заловенъ е отъ дружината на майоръ Атанасовъ. № 81. Висота 250 19.XI.915 г. 12 ч. 5 м слѣдъ пладнѣ.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Днесъ артилерията отъ нашия центъръ и дѣсния флангъ води доста оживена артилерийска стрѣлба срѣщу неприятелската артилерия и пѣхотнитѣ му окопи. Неприятелската артилерия бѣ заставена да замълчава. Лѣвия ни флангъ бѣше цѣлия день въ мъгла и не можа да прояви дѣйствие. Неприятелскитѣ тежки далнобойни орждия, разположени около шосето южно отъ с. Костурно, които днесъ стрѣляха по с. Попчево, сж 12 см. не с. с. дълги орждия, образецъ 89 година. Стрѣлятъ съ картечна граната старъ типъ. Неприятелски аеропланъ лѣтя надъ Орманли и биде обстрѣлванъ съ пѣхотенъ и артилерийски огънь. 2069. 20 ноември 915 г.

Началникъ на 2-а Тракийска дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Къмъ № 86. По донесение отъ срѣдния участъкъ тази нощь дохождалъ нѣколко пѫти трена до ст. Криволакъ и се връщалъ. По дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, къмъ чифликъ Вардаръ, вчера къмъ 7 ч. сл. пл. се е чувало търкане на нѣколко кола съ посока къмъ Криволакъ. На сѫщото мѣсто днесъ, къмъ 4 ч. пр. пл., пакъ се е слушало скърбучене на много кола, тропане коне и прививане „дай". Това е продължавало доста врѣме по посока Криволакъ. По движението изглежда тежко натоварени кола. Въ с. чифликъ Вардаръ и въ Криволакъ се чувало непрѣкѫснато лаене на кучета. Отъ охотницитѣ е узнато, че постоветѣ на противника и между р. Вардаръ, могилата сѣверно отъ чифликъ Вардаръ сѫ били усилени тоя пѫть. № 87. 20.XI.915 год. 12 ч. 55 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Командиръ на 2-й пѣх. Македонски полкъ днесъ, въ 2 ч. сл. пл. ми донася слѣдното: „Въ дѣсния подучастъкъ прѣзъ течение на нощьта нашитѣ патраули сѫ напрѣднали до окопитѣ на противника, стрѣляли въ тѣхъ, но не получили отговоръ; само отъ къмъ Пепелище били обстрѣляни въ флангъ, слѣдъ което се върнали. Прѣзъ цѣлата нощь по линията въ двѣтѣ посоки сѫ минали 11 трена. Огъ наблюдателния пунктъ при с. Воишанци сега получихъ донесение, че непрѣкѫсната колона отъ орждия, ракли и обозъ се изтеглятъ по шосето къмъ ст. Демиркапу отъ къмъ Криволакъ, Неготинъ, Кафадарци. Въ долината на рѣкичката, минаваща прѣзъ село Долни Дисанъ, която се влива между Воишанци, сѫщо се движела колона отъ обозъ. Шумътъ отъ къмъ страната на неприятеля прилича на панически. Слѣдъ донесението разпоредихъ по една рота отъ 1-й и 2-й п. Мак. полкове да се изпратятъ по посока на Воишанци и къмъ с. Пепелище въ рекогносцировачни отряди за да разузнаятъ дали противника още държи позициитѣ си при тия села. Разпоредихъ сѫщо и с. с. взводъ на капитанъ Пачевъ, който е снѣтъ въ полето, да обстрѣля позициитѣ на противника къмъ Воишанци и Пепелище. № 210. 20.XI.915 год. 3 ч. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

До полковникъ Георгиевъ. — Позиция Криволакъ.

Свѣдѣнията отъ срѣдния участъкъ отъ 3 ч. сл. пл. гласятъ, че неприятелтъ изтегля артилерията си къмъ Демиркапу. Наредете незабавно да се произведе рекогносцировка по надеженъ начинъ по посока на Вардаръ чифликъ. Прѣзъ нощьта подържайте най-дѣятелно тѣсно съприкосновение съ неприятеля прѣдъ участъка Ви. Влѣзте въ връзка съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, прѣзъ моста при Уланци. № 3261. 20.XI.915 год. 4 ч. слѣдъ пладнѣ.

Началникъ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ 4 ч. сл. пл. батареитѣ отъ дѣсния участъкъ откриха доста оживлена стрѣлба по всичкитѣ неприятелски пунктове.

До командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия.

Отъ Вашитѣ свѣдѣния може да се заключи, че дѣйствително противникътъ отстѫпва. Разпоредете съ силна часть да се прѣсѣче пѫтя между Пепелище и Бистренци съ цѣль да не се позволи на неприятеля отъ позицията при Криволакъ и Пепелище да отстѫпи по сѫщия пѫть. 3263. 20.XI.915 г. 4 ч. 2[illegible] м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на дѣсния участъкъ — Полковникъ Георгиевъ Р.

Съгласно телеграма № 1710 отъ щаба на 2-а армия разпоредете командирътъ на 1-и артилерийски полкъ съ щаба си да се завърне въ 5-а пѣх. Дунавска дивизия, сѣверо-източно отъ Соничка глава, на която щаба е въ с. Попадия. № 3254. 20.XI.915 г. — 4 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия, Велесъ.

1710. За командира на 1-й артилерийски полкъ разпоредихъ. Интендантството на дивизията прѣхранва всички части по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. На 3-й и 4-й пѣх. Македонски полкове прѣдадохъ още въ София, като на отдѣлна бригада, два паркови взвода, едно отдѣление отъ дивизионния лазаретъ и една трета отъ дивизионния продоволственъ транспортъ. 3265. б. 20.XI.915 г. — 5 ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Деньтъ мина спокойно. Прѣдъ фронта на бригадния участъкъ положението неизмѣнно. Прѣдъ пладнѣ по посока на Кафадарци се чуватъ далечни вистрѣли. Нашата батарея задъ с. Караходжали обстрѣлва окопитѣ на могилата при с. чифликъ Вардаръ. № . . . 20.XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ

До командующи 2-а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

По донесението отъ началника на подучастъка срѣщу с. Пепелище се установява, че непрѣкѫсната колона отъ орждия, ракли и обозъ се изтегляла къмъ 2 ч. днесъ, 20-й ноември, отъ къмъ Криволакъ, Неготинъ и Кафадарци къмъ Демиркапу. По пѫтя отъ с. Темяникъ за Демиркапу, сѣверо-източно отъ село Долни Дисанъ, е била забѣлѣзана движуща се колона отъ обозъ. Къмъ страната на неприятеля се е чувало голѣмъ шумъ. Сѫщиятъ началникъ е разпоредилъ да настѫпятъ двѣ рекогносцировачни роти къмъ селата Воишанци и Пепелище. Нашата артилерия още отъ сутриньта подържа живъ огънь срѣщу неприятеля. Противниковата артилерия не е отговаряла, освѣнъ съ нѣколко изстрѣла отъ къмъ с. Дуброва срѣщу нашата батарея, сѣверно отъ с. Пепелище. Срѣщу с. Градецъ настѫпилитѣ наши части сѫ достигнали на 4 клм. отъ желѣзницата. Прѣзъ всичкото врѣме до тоя часъ имаше гѫста мъгла на по голѣмата часть отъ участъка и не можеше да се наблюдава. 3266. б. 20.XI.915 г. — 6 ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а пѣх. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тв. Бързо.

До командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия.

Донесението Ви въ 6 ч. сл. пл. е кѫсо: за неприятеля нищо не донасяте. Отъ Вашата артилерия само една ли батарея стрѣля днесъ. Какви донесения имате отъ подучастъцитѣ на капитанъ Казанджиевъ и майоръ Робевъ. Донесете какво съприкосновение държите съ неприятеля и какви връзки съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара. Отговори ли неприятеля на Вашия артилерийски огънь. 3266 в. 20.XI.915 г. 6 ч. 20 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а Македонска дивизия. Полковникъ Златаревъ.

Подадена позицията при 3-а бригада — 20.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

Приета отъ Щипъ — 20.XI.915 г. 6 ч. 50 м. сл. пл.

Въ 8 ч. пр. пл. 8-а рота, настѫпваща къмъ Градецъ, заела скалистата и срѣдна височина, безъ да бѫде открита отъ противника на разстояние 600 крачки отъ него. Забѣлѣзали, че противника работи окопи на височината, сѣверно отъ Градецъ, и събиралъ шума за маскирането имъ. Неприятелскитѣ части се виждали ясно и много шумѣли. За подръжка на 8-а рота се изпрати и 5-а рота съ картечницитѣ, планинскитѣ орждия и двѣ мортирки. За останалата часть отъ фронта до сега свѣдѣния нѣмамъ. По заповѣдь № . . . 20.XI.915 год. 4 ч. сл. пл.

Началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Радевъ.

По поводъ на това донесение, запитани въ 9 ч. 30 м. сл. пл. въ щаба на 3-а бригада за по-голѣми подробности се установи, че прѣзъ деня къмъ 2 ч. сл. пл. колоната на подполковникъ Дранговъ заела съ успѣшенъ бой височата 4 клм. сѣверно отъ р. Вардаръ, като взела трофеи една неприятелска кухня, нѣколко баки, шинели и пр. и дала единъ убитъ и единъ раненъ.

Отъ изпратенитѣ рекогносцировачни отряди по посока на с. Пепелище и с. Воишанци се установява, че въ положението на противника въ повѣрения ми участъкъ промѣна нѣма. Той заема сѫщитѣ мѣста, както до сега. Прѣзъ деня противникътъ обстрѣля участъка ми съ артилерийски огънь отъ слѣднитѣ мѣста:

1. Сѣверно отъ с. Криволакъ съ единъ взводъ;
2. Отъ монастира, южно отъ с. Пепелище, съ една батарея;
3. Отъ с. Дубрава съ една батарея.

Разпоредихъ тази нощь да се снеме и изнесе на позиция напрѣдъ, близо до прѣднитѣ пунктове, въ дѣсния подучастъкъ още 1 с. с. арти-

лерийски взводъ и пѣхотнитѣ полкове да се съсрѣдоточатъ по дружинно. Въ участъцитѣ да бѫдатъ готови за прѣминаването въ настѫпление, когато настѫпи сгоденъ за това моментъ. № 212. 20.XI.915 год. 9 ч. сл. пл.

Командиръ на 1 а бригада 11-а дивизия, Полковникъ К о л е в ъ.

На № 90. Командирътъ на 3-й Македонски полкъ ми съобщава, че 49-й п. полкъ миналъ днесъ рѣката Църна при с. Манастирци, утрѣ 49-й полкъ ще заеме височината 500, като достигне линията рѣката Кавадарци. Тая вечерь понтонната рота ще построи мость надъ сѫщата рѣка срѣщу чифликъ Паликура и ще поправи желѣзния мостъ. Батареитѣ на 3-й Македонски полкъ ще излѣзатъ до самия дѣсенъ брѣгъ на р. Църна. 3-й Македонски полкъ ще се прѣхвърли по моста и ще заеме линията Неготинъ — Марена. Единични хора и групи до 5 6 човѣка напустнаха неприятелскитѣ окопи по дѣснитѣ брѣгове на Църна и Вардаръ и се отправиха къмъ с. Сопотъ, отъ гдѣто, прѣди да се е запали о това село, артилерийскиятъ наблюдатель е видѣлъ, да се оттеглятъ къмъ града Неготинъ около двѣ неприятелски дружини. 3 а батарея отъ 1-й артилерийски с. с. полкъ пустнахъ тая вечерь източно отъ с. Мушанци до самия брѣгъ на р. Вардаръ. Утрѣ ще имамъ двѣ роти въ бойна часть и една полурота дружинна подрѣжка. Съ 3-й Македонски полкъ сме въ свръзка още прѣди да се построи моста, но чрѣзъ хората отъ полуротата ми, която пази сѫщия мостъ (при с. Уланци), защото нѣмаме телефонна жица. № . . . Позиция сѣверно отъ с. Мушанци. 20.XI.915 год. 8 ч. 15 сл. пл.

Командиръ на 3-а дружина 5-й Македон. полкъ, Майоръ Р о б е в ъ.

Къмъ сѫщото врѣме, или по-рано — това не може да се установи точно — се получи отъ сѫщия слѣдната телефонограма:

При днешния бой по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и лѣвия на р. Църна дружината и прѣдадена ами батарея сѫ съдѣйствували съ огънь на атаката. Батареята обстрѣлва неприятелскитѣ окопи край р. р. Църна и Вардаръ. (По дѣснитѣ имъ брѣгове). Изъ тѣзи окопи избѣгватъ единични хора и малки групи къмъ окопа, дѣто неприятелтъ палѣше експлозиви. Ротата отъ бойната часть обстрѣлва тази часть съ огънь и ги пръсва и прогонва. Неприятелскитѣ групи, слѣдъ като се прибиратъ въ окопитѣ, откриватъ огънь по ротата; до сега убити и ранени нѣмамъ; за числото на изстрѣлянитѣ патрони отъ ротата и батареята още нѣмамъ свѣдѣние. Батареята въ този моментъ искара едно орждие на открита позиция и стрѣля по малкитѣ неприятелски части, които отстѫпватъ. Сега горятъ чифлика Паликура и село Сопотъ, споредъ казванията на войници, които познаватъ мѣстоположението. Неприятелската артилерия до сега отъ никждѣ не се е обадила. Днесъ се яви при менъ батарейния командиръ на 3 а батарея отъ 1-й артилерийски с. с. полкъ, който ималъ заповѣдь да настѫпи източно отъ с. Мушанци. Тамъ удобна позиция нѣма; сѫщо и пѫтя е много лошавъ; спусканего е трудно, но ще дамъ съдѣйствие да бѫде свалена и изтеглена тази вечерь, при все че нѣмамъ никакви заповѣди за това. Батарейниятъ командиръ още оглежда позицията. № 152.

Командиръ на 3 а др 5-й Мак полкъ, Майоръ Р о б е в ъ.

По заповѣдь. Части отъ срѣдната и дѣсната групи на южния фронтъ на армията минаватъ рѣка Карасу на фронта отъ Градско до Добротино. Неприятелтъ на този цѣлъ фронтъ се обажда само съ двѣ орждия; артилерията си слѣдователно е оттеглилъ. Нощьта, срѣдната и дѣсната групи ще прѣминатъ цѣли на дѣсния брѣгъ на Карасу и ще продължатъ съ настѫпленията си къмъ Неготинъ — Кавадарци и Демиркапия. Вземете всички мѣрки да не се даде на неприятеля прѣдъ Васъ да отстѫпи отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ; особенно напирайте по посока мостоветѣ източно отъ устието на р. Луткова при Криволакъ и другитѣ мѣста за прѣминаване на р. Вардаръ между Криволакъ и Градецъ и даже Удово. Съ това Вие ще дадете възможность, да се отрежатъ неприятелски войски Трѣбва да се развиятъ най-енергични дѣйствия отъ всички групи за изпълнение на възложенитѣ имъ задачи. Така само ще получимъ рѣшително резултати, да се отрѣже отстѫпващия неприятель. Ясно е, че неприятелтъ държи редъ флангарди за да обезпечи отстѫплението си прѣзъ Демиркапия къмъ Удово и ще се спаси отъ толкозъ опастности за него отъ

нашата армия между Вардаръ и Карасу. № 29. 20.XI. 915 г. 4 ч. 20 м. сл. пл.

За началникъ щаба на 2-а армия, Подполковникъ В ъ л к о в ъ.

До н ка на маневр. войски — командира на друж. отъ 6 й пѣх. Македон. полкъ, с. Прометъ.

Дружината Ви, съставляюща маневрени войски на лѣвия участъкъ на дивизията, да тръгне още сега по най-кжсия пѫть и влѣзе въ разпореждане на командира на 3-а бригада, полковникъ Протогеровъ, който се намира къмъ в. 250. № 3267. 20.XI.915 г. — 10 ч. сл. пл.

Началникъ на 11 Македон. дивизия, Полковникъ З л а т а р е в ъ.

На № 3266. Отъ рекогносцировкитѣ, които бѣха направени нощесъ и днесъ, се установява присѫствието на противника на сѫщитѣ позиции, които заемаше до вчера. Изпратената нощесъ охотническа команда до окопитѣ на противника, на височината съ коронката, бѣ посрѣщната съ слабъ пушеченъ и картеченъ огънь отъ окопитѣ на противника. Още точно не може да се установи дали гарнизонътъ на укрѣпената позиция — височината съ коронката — е намаленъ. Днесъ е констатирано само по слаби движения сравнително по-рано, а по дѣсния брѣгъ на Вардара не може да се забѣлѣжи нищо. Запов ѣдахъ на Вардарската артилерийска група да открие огънь по разположението на противника сѣверо-източно отъ чифликъ Вардаръ. По окопитѣ сѫ забѣлѣзани само еденични лица. На тая стрѣлба неприятелската артилерия не отговори. Изглежда, че батареитѣ, които се намираха при могилкитѣ при Криволакъ, да сѫ снети, иначе тѣ, бихе открили огънь срѣщу нашитѣ батареи, както сѫ вършили до вчера. Съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара се подържа бойна връзка; техническа е установена посрѣдствомъ дружината на майоръ Робева. Батареята на майоръ Робевъ, въ изпълнение дадената й задача, днесъ е стрѣляла по неприятелскитѣ окопи по дѣснитѣ брѣгове на р. р. Вардаръ и Църна. По окопитѣ сѫ забѣлѣзани само единични лица и малки групи. Слѣдъ пладнѣ сѫ били забѣлѣзани два пожара; тия пожари, по казването на войници, знающи околнитѣ села, сѫ били въ чифликъ Паликура и с. Сопотъ. Сега се получи донесение, че чифликъ Вардаръ е звпаленъ и гори въ пламъци. № 92. 20.XI.915 год. 10 ч. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

Заповѣдъ по 11-а пѣх. Македонска дивизия

Оперативна № 10

Щабъ източно отъ с. Топликъ, 20 ноември 1915 год. 11 ч. сл. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Неприятелски пѣхотни и артилерийски части и обози продължаватъ да отстѫпватъ отъ Кафадарци и Неготинъ къмъ Демиркапия. Частитѣ на неприятеля по лѣвия брѣгъ продължаватъ да заематъ досегашнитѣ си мѣста, служейки на неприяте я въ случая като флангарди,

§ 2. Днесъ къмъ 2 ч сл. пл. колоната на подполковникъ Дранговъ съ успѣшенъ бой е заела височата 4 клм. сѣверно отъ Градецъ по пѫтя с. Конче — Градецъ.

Нашитѣ войски, дѣйствующи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ днесъ сѫ минали р. Карасу на фронта с. Градско — Добротино. Тѣ утрѣ ще продължатъ настѫплението си по посока на Неготинъ, Кафадарци.

§ 3. На дивизията се възлага задачата да прикове неприятелскитѣ части по лѣвия брѣтъ на р. Вардаръ отъ Криволакъ до Удово, като не му позволи да прѣхвърли войскитѣ си отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, съ цѣль нашитѣ войски да отрежатъ пѫтя на отстѫплението на неприятелскитѣ войски.

Полковникъ Георгиевъ Р., като прибира постепенно частитѣ си отъ с. Мушанци къмъ чифликъ Вардаръ, съобразно съ движението на войскитѣ по дѣсния брѣгъ на Вардара, утрѣ рано да открие най-силенъ огънь по неприятеля както срѣщу своя участъкъ, така и за съдѣйствие на нашитѣ войски настѫпващи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, съ които да държи непрѣкжсната връзка.

Полковникъ Колевъ, като прикове неприятеля на фронта срѣщу с. Пепелище, да настжпи утрѣ сутриньта съ главнитѣ си сили къмъ с. Воишанци, гдѣто да се затвърди и не позволи отстжпването на неприятеля отъ с. Пепелище, било къмъ с. Воишанци, било къмъ с. Криволакъ — Неготино.

Полковникъ Протогеровъ, като прикове неприятеля срѣщу село Корешница, съ по-голѣмата часть отъ силитѣ си да настжпи утрѣ сутриньта съ цѣль да осигури изпълнението на задачата на полковникъ Дранговъ — разрушение желѣзницата и мостоветѣ при с. Градецъ и р. Луткова.

Маневренитѣ войски, южно отъ с. Гарванъ, дружината отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ още тая нощь да се отправи по най-кжсия пжть къмъ в. 250 и влѣзе въ разпореждане на командира на 3-а п. бригада — полковникъ Протогеровъ.

Маневренитѣ войски отъ с. Хаджиреджеплч дружината, отъ 45-й п. полкъ, още тая нощь да отпжтува за с. Шехоба и влѣзе въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия, полковникъ Колевъ, който да й даде задача да дѣйствува между 1-а бригада отъ 5-а дивизия и 1-а бригада отъ 11-а дивизия.

§ 4. Началницитѣ на участъцитѣ още тая нощь да извършатъ ония прѣдвижения за съсрѣдоточаване, които ще имъ позволятъ енергичното изпълнение на възложенитѣ имъ задачи.

§ 5. За разпознаване нашитѣ части да палятъ на линията на която се намиратъ по 2 (два) огъня или да пускатъ по 2 (двѣ) ракети.

§ 6. Частитѣ и групитѣ да подържатъ дѣятелна връзка помежду си съ патрули, разъѣзди, сигнали и пр.

§ 7. Прѣпоржчвамъ особенно грижливо използуване артилерийския огънь за взаимно съдѣйствие. Това особенно се налага на артилерията отъ участъка на полковникъ Георгиевъ.

§ 8. Щабътъ на дивизията ще бжде на наблюдателния пунктъ по шосето за Кривслакъ.

Началникъ на дивизията Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ генер. щабъ, Подполковникъ Дървинговъ.

Тая заповѣдь се прѣдаде по телефона отъ младши адютантъ, капитанъ Николовъ, въ 11 ч. слѣдъ пладнѣ.

До командира на план. полубатарея отъ 2-й план. артил. полкъ, източно отъ с. Топликъ.

Утрѣ въ 7 ч. пр. пл. полубатареята Ви да бжде натоварена и готова за тръгване по моя заповѣдь. 3269. 20.XI.915 г. 11 ч. 50 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Днесъ въ 2 ч. сл. пл. колоната на полковникъ Дранговъ е заела съ успѣшенъ бой височата четири клм. сѣверно отъ с. Градецъ, дѣто е плѣнила една неприятелска кухня, много баки, шинели и пр., като е имала единъ убитъ и единъ раненъ. Въ днешния бой по р. Карасу частитѣ отъ дивизията при с. Мушанци и Хаджидемирци сж съдѣйствували съ артилерийски огънь на нашитѣ части настжпващи по дѣсния брѣгъ на Вардара. Тукъ въ неприятелскитѣ окопи сж били забѣлѣзвани отдѣлни войници и малки групи, които често сж били разпръсвани отъ нашия артилерийски огънь. Слѣдъ пладнѣ сж били подпалени селата Паликура, Сопотъ, а надвечерь и чифликъ Вардаръ. Прѣди подпалването на Сопотъ, отъ него сж излѣзли двѣ дружини, които сж се насочили за Неготино. Рекогносцировачнитѣ роти, изпратени срѣщу с. Пепелище и с. Воишанци, установиха, че промѣни въ положението на неприятеля въ тия пунктове нѣма. Тукъ прѣзъ деня неприятелска артилерия се е обаждала съ единъ взводъ отъ къмъ с. Криволакъ и съ по една батарея отъ монастира и с. Доброва. Заповѣдь за утрѣшнитѣ дѣйствия на дивизията изпратихъ телеграфически. 3268. 20.XI.915 г. — 11 ч. 55 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Изстрѣляни снаряди — Прѣзъ деня сж изстрѣляни въ дѣсния участъкъ: отъ 1-а скорострѣлна батарея — 8 гранати; 3-а скорострѣлна батарея — 38 универсални снаряда; 5-а с. с. батарея отъ 16-й артилерийски полкъ — 160 снаряда; 2-а с. с. гаубична батарея 17 фугасни гранати; 4-а не скорострѣлна гаубична батарея 11 фугасни гранати и 2 шрапнела; отъ 6-а не скорострѣлна гаубична батарея — 4 фугасни гранати. Въ срѣдния участъкъ: 4-а скорострѣлна батарея — 40 шрапнеля; 6-а скорострѣлна батарея — 13 гранати, 59 шрапнеля и 3 универсални снаряди; 8-о не скорострѣлно отдѣление — 31 снаряди; 11-о не скорострѣлно отдѣление — не е стрѣляло. Въ лѣвия участъкъ: 3-а не скорострѣлна батарея отъ 8-о отдѣление не е стрѣляла.

Загуби Прѣзъ деня има слѣднитѣ загуби: отъ 1-й и 2-й пѣх. Македонски полкове по 1 убитъ; отъ 5-й п. Македонски полкъ — 2 убити и 5 ранени.

21-й ноември.

Отстжпление на неприятеля отъ позицията при Криволакъ.

Прѣзъ нощьта на 20-й срѣщу 21-й ноември по поводъ заповѣдьта по дивизията № 10 началницитѣ на участъцитѣ издали слѣднитѣ заповѣди:

Оперативна заповѣдь по 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия.

№ 27.

Щабъ стражарници Стопанници, 21.XI.915 год. 1 ч. 15 м. пр. пл.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. Неприятелски пѣхотни и артилерийски части и обози продължаватъ да отстжпватъ отъ Кафадарци и Неготинъ къмъ Демиркапи. Частитѣ на неприятеля по лѣвия брѣгъ на Вардара продължаватъ да заематъ до сегашнитѣ си мѣста, служейки на неприятеля въ случая като флангарди.

Вчера къмъ 2 ч. сл. пл., колоната на подполковникъ Дранговъ, дѣйствуваща по посока на с. Градецъ, съ успѣшенъ бой е заела височината 4 клм. сѣверно отъ с. Градецъ.

Нашитѣ войски, дѣйствующи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, вчера прѣминали р. Карасу, на фронта с. Градско — с. Добротино. Тѣ днесъ ще продължатъ настжплението си по посока Неготинъ — Кафадарци.

§ 2. На повѣрената ми бригада, влизаща въ състава на 11-а дивизия, се възлага задачата да прикове неприятелскитѣ части по лѣвия брѣгъ на Вардара при Криволакъ, като не му позволи да прѣхвърли войскитѣ си отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ.

Повѣрената ми бригада днесъ въ 7 ч. 30 м. пр. пл. по цѣлия фронтъ да открие най-силенъ артилерийски и пушеченъ огънь по неприятеля и настжпи съ дѣсния си флангъ по посока чифлика Вардаръ — моста на Вардара при Криволакъ. Въ лѣво отъ насъ бригадата на полковникъ Колевъ ще настжпи днесъ на фронта Пепелище — Воишанци.

За което:

а) Дѣсниятъ подучастъкъ — майоръ Робевъ — 3-а дружина 5-й Македонски полкъ, 1 батарея 16-й артилерийски полкъ и 1 батарея 1-й полкъ съ силенъ огънь да дѣйствува по фланга и тила на неприятелскитѣ части въ жгъла между дѣсния брѣгъ на Вардара и р. Черна и съдѣйствува на настжплението на нащитѣ войски отъ къмъ р. Черна. Като се съобразява съ движението на нашитѣ войски по дѣсния брѣгъ на Вардара и отстжпле-

нието на неприятелскитѣ части, да се придвига постепенно къмъ чифликъ Вардаръ, щото винаги да бѫде въ положение да дѣйствува съ огъня си въ тилътъ и флангътъ на противника.

б) Капитанъ Казанджиевъ, подкрѣпенъ съ една рота отъ дружината на майоръ Витановъ да настѫпи подъ прикритието на артилерийския огънь на Вардарската група и завладѣе могилката сѣверно отъ чифликъ Вардаръ и могилката с.-и. отъ сѫщото село по лѣвия брѣгъ на Караходжалийската рѣка — тая сѫщата височина, която е увѣнчана съ неприятелски окопъ и която вчера бѣ обстрѣляна отъ нашата артилерия.

в) Срѣдниятъ подучастъкъ — майоръ Григоровъ да настѫпи по фронта къмъ височинитѣ с.-и. отъ чифликъ Вардаръ и съдѣйствува капитану Казанджиеву за завладѣване казаната височина. Назначената отъ 45-й п. полкъ рота отъ капитанъ Казанджиевъ да влѣзе въ негово подчинение най-късно днесъ до 6 ч. пр. пл.

г) Лѣвиятъ участъкъ — полковникъ Даневъ, слѣдъ артилерийската бомбардировка на височината съ коронката, да се старае да завладѣе послѣдната.

д) 1-а пионерна рота отъ 5 а пионерна дружина да застане задъ главната позиция въ разпореждане на майоръ Витановъ.

е) Вардарската артилерийска група да подготви настѫплението на капитанъ Казанджиевъ, като обстрѣлва окопитѣ на противника, по височинитѣ с.-и. отъ чифликъ Вардаръ и по западнитѣ склонове на гребена, който отъ височината съ коронката се спуща къмъ Вардара, и закрѣпи положението му слѣдъ заемането на могилката с.-и. отъ чифликъ Вардаръ.

ж) Позиционната артилерийска група съ най-ефикасенъ огънь да очисти отъ противника височината съ коронката и съ обстрѣлване на цѣлия гребенъ задъ нея да прикове неприятелскитѣ стрѣлци въ окопитѣ и не имъ даде възможность да попрѣчатъ на настѫплението на майоръ Григорова, капитанъ Казанджиева и завладѣване на дадения му обектъ.

Дѣйствията да започнатъ точно въ 7 ½ ч. пр. пл. Всичкитѣ части да заематъ изходното си положение къмъ 6 ½ ч. пр. пл.

§ 3. За разпознаване на нашитѣ части е установено общъ сигналъ да се пали на линията, въ която се намиратъ, по два огъня или пускатъ по двѣ ракети.

§ 4. Да се подържа най-дѣятелна връзка между частитѣ съ патраули и сигнали, а особено огневата връзка между съсѣдитѣ.

§ 5. Азъ ще се намирамъ на наблюдателния пунктъ при позиционната артилерийска група.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.

Н-къ щаба, Майоръ Михневъ.

Тая заповѣдь се получи въ щаба на дивизията прѣзъ деня.

Оперативна заповѣдь по 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

№ 16.

Щабъ сѣверно отъ с. Пепелище. 21.XI.915 г. 3 ч. 20 м. пр. пл.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. Неприятелски пѣхотни и артилерийски части и обози продължаватъ да отстѫпватъ отъ Кафадарци и Неготинъ къмъ Демиркапу. Частитѣ на неприятеля по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ продължаватъ да заематъ досегашнитѣ си мѣста, служейки на неприятеля въ случая като флангардъ.

§ 2. Днесъ къмъ 2 ч. сл. пл. колоната на подполковникъ Дранговъ съ успѣшенъ бой е заела височината 4 клм. сѣверно отъ Градецъ, по пѫтя село Конче — Градецъ.

Нашитѣ войски, дѣйствующи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, вчера сѫ минали р. Карасу по фронта с. Градско — Добротино; тѣ днесъ ще продължатъ настѫплението си по посока на Неготинъ — Кафадарци.

§ 3. Нашитѣ войски по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ иматъ заповѣдь да приковатъ противника къмъ позициитѣ му и да му прѣсѣкатъ пѫтя на отстѫплението по сѫщия брѣгъ.

За което:

1. Дѣсна колона.

Полковникъ Мурджевъ.

Отъ 1-й п. Мак. полкъ 2 друж и 2 карт.
„ 7-й арт. полкъ 1 ½ батареи.
„ 8-о не с. арт. отд. 2 батареи.
„ 1-а пион. рота — 2 взвода.

Всичко: 2 дружини, 2 картечници, 1 ½ с. с. батареи, 2 не с. с. батареи и 2 взвода пионери.

На разсъмване да прикове противника на позициитѣ му, сѣверно отъ с. Пепелище, и да не му позволи да отстѫпи къмъ с. Воишанци и на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ.

2. Лѣва колона.

Подполковникъ Дагарадиновъ.

Отъ 2-й Мак. полкъ 3 др. и 1 карт.
„ 11-о не с. с арт. отд. 2 батареи.
„ 7-й арт. полкъ — полубатарея.
„ 1-а пион. рота 1 взводъ.

Всичко: 3 др., 1 карт, 2 не с. с. батареи, полубатарея и 1 взводъ пион.

На разсъмване да настѫпи по посока на р. Вардаръ между селата Воишанци и Бистренци, кждѣто да се затвърди и не допустне отстѫпването на противника по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и на дѣсния брѣгъ на сѫщата рѣка.

3. Дружината отъ 45-й пѣх. полкъ, дадена въ мое разпореждане, да настѫпи отъ с. Шехоба и се изравни съ линията между дѣсния флангъ на войскитѣ на полковникъ Мурджевъ и лѣвия флангъ на войскитѣ на полковникъ Георгиевъ Р. Да прикове противника прѣдъ фронта си къмъ позициитѣ му и въ случай на отстѫпване отъ страна на противника да настѫпи и заеме юго-източния склонъ на висотата сѣверно отъ с. Криволакъ,

4. Една дружина отъ 1-й пѣх Македон. полкъ да застане задъ хребета сѣверно отъ с. Брусникъ въ мое разпореждане.

§ 4. Началницитѣ на колонитѣ да подържатъ тѣсна връзка съ съсѣднитѣ войски въ дѣсно и въ лѣво.

§ 5. Останалитѣ служби оставатъ на досегашнитѣ си мѣста.

§ 6. За разпознаване нашитѣ части да палятъ на линията, на която се намиратъ, по два огъня близко единъ до другъ или да пускатъ по 2 ракети.

§ 7. Азъ съ щаба на бригадата ще бѫда на наблюдателния пунктъ, сѣверо-западно отъ с. Пещерница.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Н-къ щаба на бригадата, отъ Генер. щабъ, Майоръ Стрѣзовъ.

Тая заповѣдь въ щаба на дивизията се получи въ 8 ч. пр. пл. на слѣдующия день.

Началникътъ на лѣвия участъкъ, полковникъ Протогеровъ, заповѣдь въ тоя день издава въ 11 ч. 30 м. сл. пл., слѣдъ получаване и заповѣдьта по дивизията № 11, както ще видимъ въ изложението за слѣдующия день. А сугриньта, въ 4 ч. 30 м. пр. пл., командира на 3-а бригада, по поводъ заповѣдь по дивизията № 10, повика началникъ щаба на дивизията по телефона и води слѣдния разговоръ:

Полковникъ Протогеровъ — Снощи ротата отъ 5-й п. Мак. полкъ, която бѣше заела висотата, сѣверно отъ с. Градецъ, обстрѣлвана отъ фланга и даже отъ тила въ мѫглата, остѫпила отъ височината, понеже не е могла да се задържи тамъ. Прѣдъ ротата имало още два реда висоти, укрѣпени и заети отъ неприятеля силно. Още снощи докладвахъ, че до като не се получи донесение отъ тая рота, да не се взема рѣшение, обаче, щабътъ на дивизията е взѣлъ вече рѣшение.

Подполковникъ Дървиновъ. — Щабътъ на дивизията не взема рѣшението; то е наложено отъ обстановката и отъ щаба на армията още на 19-й срѣщу 20-й того и по което и вчера рано пр. пл. Ви се даде заповѣдь Заповѣдь № 10 по дивизията получихте ли?

Полковникъ Протогеровъ — Именно за нея говоря.

Подполковникъ Дървинговъ — Какво разбрахте отъ нея?

Полковникъ Протогеровъ — Разбрахъ, че трѣбва да се прѣкжсне пжтя на отстжплението на французитѣ, обаче неприятелтъ заема силно укрѣпени позиции и, по доклада на командира на 5-й п. Македонски полкъ, несгодитѣ отъ подобни фронтални атаки несъгласувани съ съдѣйствието на съсѣднитѣ колони, сж осждени на неуспѣхъ, а особено до като не бжде завладѣна „Гърбавата височина". Още повече, че задъ позициитѣ на неприятеля има и други височини, една отъ които е съ редутъ и всички заети отъ неприятеля. Настжплението би могло да се подържа съ огъкь, обаче атаката съ открита сила на единъ тѣсенъ фронтъ, каквито сж тукъ хребетитѣ, и дѣто не могатъ да се движатъ голѣми сили, е невъзможна.

Подполковникъ Дървинговъ — Въ случая трѣбва да се използуватъ всички хребети и да се настжпи не съ всичкитѣ сили само по единъ хребетъ. Трѣбва да се използува всѣки подстжпъ и всѣка посока, по която може да се движатъ пѣхотинци. Зоната за дѣйствие по посока на с. Градецъ и р. Луткова не е малка и могатъ да се разгънатъ тукъ и повече сили. Борбата трѣбва да се поведе съ твърдость и да се доизкара до край.

Полковникъ Протогеровъ — На телефона е така сжщо и подполковникъ Дранговъ.

Подполковникъ Дранговъ — Тукъ съмъ. Слушамъ разговора. Отъ днешния бой се вижда, че неприятелтъ заема силно укрѣпена позиция и неуспѣхътъ е очевиденъ.

Подполковникъ Дървинговъ — Задачата е трудна, но ние разчитаме напълно на Васъ и вѣрваме дълбоко, че ще постигнете възложената цѣль. Вие познавате психологията на войника, а сжщо и мѣстността. Отъ друга страна неприятелтъ отстжпва.

Подполковникъ Дранговъ — Планинскитѣ гребени сж тѣсни и не могатъ да се развиятъ силитѣ.

Подполковникъ Дървинговъ — Протогеровъ, задачата налага да се настжпи. Часть отъ силитѣ трѣбва да приковава неприятеля, а другата часть да настжпва. Въ планинската мѣстность важни сж обходитѣ и обхватитѣ. Всичко трѣбва да се използува, за да се постигне цѣльта: огънь, настжпление и маневриране. Вие познавате мѣстнитѣ условия по-добрѣ отъ всѣкиго и, слѣдователно, можете да прѣцѣните, кои посоки какъ да използувате. Мѣстността за пѣхотни дѣйствия е достжпна на всѣкждѣ. Тукъ могатъ да се развиятъ не двѣ-три дружини, а значително повече. Ако по гребенитѣ не могатъ да се развиватъ повече сили, ще се използуватъ и склоноветѣ. Цѣльта е да се прѣсѣче пжтя на неприятеля и безъ жертви, естествено, не ще може да мине.

Слѣдъ това, до колко може да се припомнатъ разговоритѣ, станало дума за жертвитѣ, които могатъ да се дадатъ, и разговора се прѣкратилъ приблизително, както слѣдва:

Полковникъ Протогеровъ — Задачата за прѣкжсване на желѣзницата и мостоветѣ при с. Градецъ и р. Луткова, при промѣнилата се обстановка, е непостижима.

Подполковникъ Дървинговъ — Азъ казахъ всичко, което можехъ да кажа. Задачата не е невъзможна и Вие ще направите това, което можете да направите. Но трѣбва да се дѣйствува.

Всичкиятъ този разговоръ началникътъ щаба на дивизията слѣдъ това ми докладва, като добави, че при повторното взимане на слушалката, той дочулъ полковникъ Протогеровъ да казва, че казаното отъ подполковникъ Дървинговъ било теория, и че въ 3-а бригада на успѣха гледатъ твърдѣ скептично и че цѣльта на разговора не била друга, освѣнъ да се намали товара, който слѣдваше още на 20 того да се поеме и понесе.

Въ 6 ч. пр. пл. сжщия-день се получи слѣдното:

Вчера въ 9 ч. сл. пл. устно докладвахъ, че една рота отъ 5-й полкъ е взела височината надъ Градецъ. Възъ основа едно донесение отъ ротния командиръ отъ 2 ч. сл. обѣдъ, командирътъ на полка ми доложи, че ротата на тая висота прѣзъ деньтъ не ще може да се задържи, защото е много напрѣдъ. Ще бжде обстрѣлвана отъ фланга и тила. За това и окончателно рѣшение може да се вземе, само слѣдъ като се получи донесение отъ ротния командиръ. Обаче безъ да се чака това донесение, отъ дивизията се получи заповѣдь № 10 да заематъ височата и да дѣйствуватъ така, че да не даватъ на противника да отсіжпи лѣвия брѣгъ. Въ изпълнение тази заповѣдь азъ направихъ разпорѣждане. Сега установихъ части отъ бригадата, като прикова противника по цѣлия фронтъ. № 235. 21.XI.15 г. 6 ч. пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Сутриньта, както и прѣзъ цѣлия день, имаше гжста мжгла. На позициитѣ владѣеше пълна тишина. Рано зараньта се получи и донесе слѣдното:

Нощьта мина спокойно. Положението непромѣнно. Всички свѣдѣния отъ частитѣ още не сж прѣдставени. Щомъ прѣдставятъ, ще се донесе допълнително. № 93. 21.XI.915 год. 5 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Велесъ, До командующия 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.
Нощьта мина спокойно. № 3270. 21.XI.915 г. 6 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Между това, за осигуряване дѣйствията на частитѣ отъ лѣвия участъкъ, началникътъ на 2-а Тракийска дивизия, разпоредилъ слѣдното:

1223. За съдѣйствие колоната на подполковникъ Дранговъ, разпоредихъ, днесъ на разсъмване една дружина отъ 27-й полкъ съ една че с. с. планинска батарея да настжпи по пжтя с. Ричъ — Долни-Липовикъ. За да прикова противника прѣдъ фронта на дивизията ще прѣдприема обща бомбардировка на позицията му. Тукъ мъглата не ще прѣчи на това. № 3032. 21.XI.915 г. 2 ч. 20 м. пр. пл.

Н къ на 2-а дивизия, Генер. майоръ Гешовъ.

Къмъ № 95. По донесение отъ изпратенитѣ тая нощь отъ 2-й Искърски полкъ патраули къмъ прѣднитѣ линии на противника, послѣдниятъ заема окопа на височината съ коронката. Патраулитѣ сж дочували разговори отъ страна на противника, виждали огънь на подръжкитѣ, както и пушенето на тютюнъ прѣзъ бойницитѣ на прѣднитѣ окопи. Една отъ тия наши охотнически групи била обстрѣляна съ пѣхотенъ огънь на 150 крачки прѣдъ прѣднитѣ окопи; охотницитѣ забѣлѣзали изкопани ями широки 2 метра и дълбоки 1 1/2 м., задъ които имало телена мрѣжа. Къмъ 8 1/2 — 9 ч. вчера вечерьта пристигналъ непріятелски влакъ срѣщу чифликъ Вардаръ, като слѣдъ малко стоене се върналъ обратно на гарата. Изпратенитѣ патраули до самия лѣвъ брѣгъ на р. Вардаръ отъ нашия дѣсенъ участъкъ на майоръ Робева не сж могли да забѣлѣжатъ нито шумъ, нито чукане, нито огънь, както други вечери. № 96. 21.XI.915 г. 4 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

На позициитѣ продължаваше да владѣе пълна тишина. По дѣсния брѣгъ на Вардаръ и къмъ р. Черна така сжщо нищо не се чуваше. Безпокоенъ отъ това затишие, което съвсѣмъ не бѣше въ хармония съ заповѣдьта по дивизията № 11, началникътъ щаба на дивизията въ 10 ч. пр. пл. заобиколи телефоннитѣ станции и поведе слѣднитѣ разговори:

1-о. Съ началникъ щаба на 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия:

Началникъ щаба: Тишината по позициитѣ е пълна. Съгласно заповѣдьта по дивизията артилерията отъ участъка на бригадата трѣбваше да обстрѣлва неприятеля съ най-усиленъ огънь. Какво става при Васъ?

Отговоръ: Тъкмо въ тоя моментъ получихме донесение, че неприятелтъ е очистилъ височата съ коронката и 2-й п. Искърски полкъ настжпва къмъ с. Пепелище.

Началникъ щаба: Това донесение е твърдѣ важно. Поздравляваме Ви. Донесете официално съ подробности веднага. Напрѣгайте всички усилия.

2-о. Съ командирътъ на 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

Началникъ щаба: Какви свѣдѣния имате за неприятеля. Знаете ли, че нѣприятелътъ е очистилъ позицията при Криволакъ?

Командиръ на 1а бригада: Свѣдѣние нѣмамъ още.

Началникъ щаба: Прѣди нѣколко минути говорихъ съ началникъ щаба на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, който ми съобщи буквално слѣдното: „Тъкмо въ тоя моментъ получихме донесение, че неприятелътъ е очистилъ височата съ коронката и 2-й Искърски полкъ настжпва къмъ с. Пепелище". Както виждате, Г-нъ Полковникъ, врѣме е да разпореждате.

Слѣдъ това, началникътъ щаба се яви при менъ и ми докладва горѣизложенитѣ разговори по телефона. Официалнитѣ донесения отъ бригадитѣ се получиха къмъ 12 ч. и причината на това трѣбва да се търси отъ една страна въ бавната експедиция на донесенията, отъ друга въ неочакваностьта на събитието за повечето отъ началницитѣ и частитѣ. Между това въ щаба се получиха слѣднитѣ:

Нашитѣ наблюдатели по позициитѣ ни на Чепели планина, източно отъ патраулитѣ ни насочени къмъ Удово, сж констатирали, че вчера, 20-й ноември, имало непрѣкжснато движение и тренове по желѣзнопжтната линия; поради мжглата не е било забѣлѣзано направлението и товарянето имъ. Къмъ 3 ч. сл. пл. единъ тренъ отъ Удово е дошелъ къмъ Градецъ; отъ височинитѣ на Градецкия мостъ сж били давани тревожни сигнали и трена два пжти се е връщалъ обратно въ Удово. Нощесъ станцията Удово била освѣтена съ голѣма ламба и се чувало постоянно движение. Вчера насочихъ специално разузнаване къмъ Гевгели, съ цѣль да открия, дѣ се разтоварва прѣвозваната неприятелска артилерия и какво става съ нея. 3080. 21 ноември 915 г. 9 ч. пр, пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

3264. Изпращане на охотникъ къмъ кота 800 — Демиркапу отъ тукъ е невъзможно. Изпратилъ съмъ три партизански взвода, които въ с. Туня правятъ опитъ да минатъ Църна и отидатъ въ Кожуха. Тѣ изпращатъ свѣдѣния до 2-а армия. Тѣзи охотници да се потърсатъ и изпратятъ отъ 2а бригада, която се намира по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Заповѣдалъ съмъ да се усилятъ партизанскитѣ взводове по тая посока. № 94. Вододѣла Лубница — Ибирли. 20.XI.915 год. 8 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ на партизанския отрядъ, Полковникъ Протогеровъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. № 305. 21-й ноември 1915 г.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ майоръ Гешовъ.

Искърци днесъ въ 8 ч. 30 м. пр. пл. въ мжглата настжпиха и заеха височината съ коронката безъ да срѣщнатъ противника. Продължаватъ настжплението си къмъ Криволакъ — Пепелище. 97. 21.XI.915 г. 11 ч. 50 м. прѣди пладнѣ.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Командирътъ на 1-й пѣх. Македонски полкъ ми донася, че противникътъ отъ с. Пепелище и Криволакъ отстжпилъ.

По свѣдѣния отъ мѣстнитѣ жители отъ с. Пепелище. противникътъ отстжпилъ отъ с. Пепелище, Криволакъ и Неготинъ. Нощесъ, противникътъ потопилъ въ р. Вардаръ всички лодки, слѣдъ което се оттеглилъ.

Разпоредихъ прѣднитѣ части отъ бригадата да настжпятъ и достигнатъ до р. Вардаръ. № 217. 21.XI.15 год. 12 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Слѣдъ обѣдъ въ 0 ч. 30 м. сл. пл. качихме се на конетѣ и заминахме за неприятелската позиция. Мъглата продължаваше да бжде непроницаема. На позициитѣ владѣеше затишие. 2-й пѣх. Искърски полкъ бѣше заминалъ напрѣдъ къмъ с. Пепелище. Неприятелската позиция на върха прѣдставлява два реда дълбоки и тѣсни окопи съ бойници за $1^1/_2$—2 роти. Окопитѣ сж свързани съ тила съ дълбоки ходове за съобщение. По южния склонъ на върха се намиратъ нѣколко искуствени пещери за жилища и за подръжкитѣ, оградени съ теленъ плетъ. Прѣдъ окопитѣ на 10—15 крачки се намира телена мрѣжа. Окопитѣ продължаватъ и по гребена за юго-източния, малкия връхъ. Прѣдъ самитѣ телени мрѣжи въ пространството отъ 20 до 90 крачки отъ огнената линия на неприятелскитѣ окопи лежатъ около стотина трупа на наши войници. По тѣхното положение и мѣстонахождение ясно личи, че въ атакитѣ сж положени рѣдки благородни пориви: върха непрѣмѣнно да бжде овладѣнъ. Общото впечатление бѣше, че французитѣ сж напускали позицията твърдѣ сполучливо. Тѣ не бѣха оставили почти никакви трофеи. На неприятелската позиция ние прѣстояхме до 4 ч. сл. пл., слѣдъ което се повърнахме на бивака. По пжтя, при стражарницата, срѣщнахме една команда отъ телеграфната рота на дивизията да построява стълбчата гола линия по шосето за с. Пепелище. Между това се получи и донесе слѣдното.

По донесението на командирътъ на сборната дружина, капитанъ Казанджиевъ, противникътъ е миналъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Забѣлѣзвали се отдѣлни вериги стрѣлци по сжщия брѣгъ на Вардара, които отстжпвали по посока селото Дуброво, продължавайки движението покрай ж. п. линия. № 98. 21.XI.15 год. 12 ч. 55 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

2-й пѣх Искърски полкъ въ 12 ч. по пладнѣ е достигналъ р. Вардаръ до ж. п. мостъ при с. Криволакъ. Въ с. Криволакъ противникъ нѣма; отстжпилъ е, по показание на жителитѣ, къмъ Демиркапу. Мостътъ на рѣката разрушенъ. Прѣминаването на дѣсния брѣгъ невъзможно. Необходимо е, още днесъ да се изпрати понтонната рота, да построи мостъ.

Заповѣдахъ командиру сборната дружина, капитанъ Казанджиевъ, ако намѣри срѣдства за прѣминаване рѣката, да прѣмине на дѣсния брѣгъ съ дружината и двѣтѣ планински орждия и прѣследва противника по посока на Дуброва. № 100. 21.XI.15 год. 2 ч. 20 м. сл. пл. Позиция Криволакъ.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, полковникъ Георгиевъ.

По заповѣдь. Днесъ тръгна отъ Велесъ за Щипъ, гдѣто ще бжде на 22-й того, $10^1/_2$ см. отдѣление отъ 2-й Шуменски тежки артилерийски полкъ на майоръ Славовъ. Въпросното отдѣление Ви се дава въ замѣна на онова на подполковникъ Додовъ, което получи друго назначение. 1755. 21.XI.915 год. 9 ч. 40 м. пр. пр.

За началникъ щаба 2-а армия, майоръ (не се чете).

Въ селата Пепелище и Войшанци противникъ нѣма. За с. Бистренци още свѣдѣния нѣма. Разпоредихъ 1-й и 2-й п. Македонски полкове да изпратятъ малки авангарди напрѣдъ до лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, гдѣто да поставятъ стражево охранение, като влѣзатъ въ свръзка въ дѣсно съ войскитѣ на полковникъ Георгиевъ, а въ лѣво съ тия на полковникъ Протогеровъ. Останалитѣ части да се разположатъ на бивакъ сѣверно отъ сегашнитѣ наши прѣдни пунктове. Батареитѣ да останатъ по мѣстата си. 3-а дружина отъ 45-й пѣх. полкъ да се разположи на квартира-бивакъ при с. Шехоба. Да се огледатъ с. с. Пепелище, Войшанци и Бистренци. Да се турне ржка на всички материали, оставени отъ противника, ако има такива, и на всички вещи, отъ които може да се събератъ свѣдѣния за противника. № 221 21.XI 915 год. 4 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Това донесение, което описва дѣйствия слабо хармонирующи съ заповѣдьта по дивизията № 10 отъ 20 ноември, както ще се види

по-долѣ, прѣдизвика да запитамъ съ № 3276 какво е правила 1-а бригада прѣзъ деня и какъ е изпълнила параграфъ трети отъ сѫщата заповѣдь.

Слѣдъ днешното настѫпление, пѣхотнитѣ части отъ бригадния участъкъ сѫ достигнали лѣвия брѣгъ на Вардарз; за прѣминаването на сборната дружина ще се строи плотъ. По донесението на командира на 2 й Искърски полкъ, по отстѫпената неприятелска позиция, височината съ коронката била обсѣяна съ окопи по разни посоки, дълбоки цѣлъ ръстъ и прѣдъ окопитѣ имало телена мрѣжа, засѣки и много фугаси, отъ които само два се възпламенили и ранили единъ отъ охотницитѣ. № 105. 21.XI 15 г. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Положението прѣдъ фронта е непромѣнено. Противникътъ продължава да заема сѫщитѣ висоти. Произвежда се по цѣлия фронтъ усилено разузнаване. Мъглата прѣчи за по-голѣми дѣйствия. Моля, 3 а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ на майоръ Робевъ да се върне въ полка, за да се възстанови вѫтрѣшната му свръзка. Въ 3 ч. 30 м. сл. пл. се разминаха два трена: единия замина къмъ Градецъ, а другия за Гевгели. № 240. 21.XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

3-й пѣх. Македонски полкъ мина р. Карасу. По дѣсния брѣгъ на Вардаръ отъ с. Кукуричани до устието на Карасу, до дѣто може да стига пог еда, не се забѣлѣзва никакво движение даже на единични хора. Само три конника се движеха край самата р. Вардаръ и по височинитѣ съ цѣль да прѣдизвикатъ огъня на неприятеля, но нито единъ гърмежъ не се чува, а по-рано тукъ не даваха да се мѣрне човѣкъ. № . . . с. Мушанци. 21.XI.15 г. 6 ч. 5 м. сл. пл

К-ръ на 3 а дружина 5-й полкъ, Майоръ Робевъ.

До командующий 2-а армия, копие до съсѣднитѣ 2-а и 5-а дивизии.

Гѫстата мъгла прѣзъ цѣлия день попрѣчи за близкото прѣслѣдване на неприятеля, отстѫпилъ отъ Криволакъ. Частитѣ достигнаха слѣдующитѣ пунктове: 2 й пѣх. Искърски полкъ съ снети раници достигна въ 1 ч. слѣдъ пладнѣ р. Вардаръ и нощува тази нощь въ с. Пепелище. Една сборна дружина подъ командата на капитанъ Казанджиевъ е настѫпила прѣзъ Вардаръ чифликъ и прѣслѣдва отъ близо една неприятелска верига, която отстѫпила отъ Криволакъ къмъ Дуброва. На тая дружина е заповѣдано да мине на дѣсния брѣгъ на Вардара съ задача да държи връзка съ нашитѣ части, които настѫпватъ къмъ Неготино. 1-й и 2-й Македонски полкове достигнаха линията Бистренци и дола източно отъ с. Липа. Утрѣ 2-й Искърски полкъ ще достигне с. Корешница, а 1-й и 2-й Македонски полкове с. Ибирли. Въ участъка къмъ с. Корешница до Градецъ промѣна въ разположението на неприятеля нѣма. При послѣдното село неприятелътъ съ силни части заемалъ височата непосрѣдствено на сѣверъ отъ сѫщото и продължавалъ да се окопава. 3275. 21.XI.915 г. — 8 ч. 10 м. сл. пл. Източно отъ с. Топликъ.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ № 105. Командирътъ на сборната дружина, капитанъ Казанджиевъ, донася, че днесъ единъ подофицеръ отъ пионеритѣ, който прѣминалъ Вардара и отишелъ въ Криволакъ, му донесълъ, че тамъ нѣма никакъвъ противникъ. По съобщение на мѣстното население, французитѣ отъ десетина дни изтегляли войскитѣ си. Тая сутринь заминалъ послѣдниятъ тренъ. Човѣкъ дошелъ отъ Кафадарци, разправя, че тамъ и въ Неготинъ нѣмало ни французи, ни наши войски. На гара Криволакъ подофицерътъ намѣрилъ нѣколко французки бомби, при които поставилъ човѣкъ да ги пази. 106. 21.XI.915 год. 8 ч. 35 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, ПолковникъГеоргиевъ.

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна № 11.

Щабъ позиция Криволакъ, 21-й ноември 1915 г. 9 ч. сл. пл.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. Неприятелътъ е отстѫпилъ отъ позициитѣ си срѣщу дѣсния и срѣдния участъци. Срѣщу лѣвия участъкъ положението на неприятеля остава сѫщото.

§ 2. Нашитѣ части, които дѣиствуватъ по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, д-есъ сѫ достигнали до линията Неготино, Марена и на югъ. Една колона отъ 2-а Тракийска дивизия е била насочена още днесъ отъ с. Долни Липовикъ къмъ югъ.

§. 3. Утрѣ дивизията да продължи прѣслѣдването на неприятеля по посока на Ибирли, Корешница и на изтокъ и да го атакува по посока на село Градецъ.

§ 4. Полковникъ Георгиевъ съ 2-й п. Искърски полкъ, една полска батарея отъ 7-й артилерийски полкъ и сборната дружина на капитанъ Казанджиевъ да тръгне утрѣ въ 7 ч. пр. пл. прѣзъ с. Воишанци, Бистренци и прѣслѣдва неприятеля къмъ Корешница и по на изтокъ, като държи сборната дружина по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, за подържане връзка съ нашитѣ части настѫпващи тамъ.

Полковникъ Колевъ съ 1-й и 2-й Македонски полкове, батареята на капитанъ Пачевъ и планинската полубатарея на капитанъ Поповъ утрѣ въ 8 и половина ч. пр. пл. да настѫпи и атакува неприятеля по посока на село Ибирли.

Полковникъ Протогеровъ съ 5-й и 6-й Македонски полкове, артилерията отъ участъка си да атакува утрѣ въ 9 ч. пр. пл. неприятеля по височинитѣ между рѣкитѣ Луткова и Градецъ.

§ 5. Дружината на майоръ Робевъ, безъ ротата на капитанъ Казанджиевъ, утрѣ да се отправи за присъединение къмъ полка си прѣзъ село Пепелище.

§ 6. 45-й п. полкъ (двѣтѣ дружини) да се съсрѣдоточи въ с. Пепелище.

§ 7. Батареитѣ, за които не става дума въ тая заповѣдь, да останатъ по мѣстата си на почивка.

§ 8. Телеграфната рота да продължи телеграфнитѣ съобщения до село Пепелище.

§ 9. Мостовата рота още утрѣ да устрои съобщения съ пароми между Пепелище и Криволакъ.

§ 10. Щабътъ на дивизията ще бѫде по пѫтя Пепелище — Липа.

Началникъ на дивизията Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Дървиновъ.

До командующий 2-а армия.

Единъ нашъ пионеренъ подофицеръ, миналъ Вардара и влѣзълъ въ Криволакъ, разузналъ днесъ, че тамъ нѣма неприятель. По съобщение на мѣстното население французитѣ отъ десетина дни насамъ изтегляли войскитѣ си. Тая сутринь заминалъ послѣдния тренъ. Човѣкъ дошелъ отъ Кафадарци разправя, че тамъ и въ Неготинъ нѣмало ни французи, ни наши войски. На гара Криволакъ подофицерътъ намѣрилъ нѣколко французки бомби. 3275 б. 21.XI.915 г. — 9 ч. 45 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Мак дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Както се изложи въ документитѣ отъ миналия день, на 21-й ноември сутриньта началникътъ на срѣдния участъкъ трѣбваше, „като прикове неприятеля по фронта срѣщу Пепелище, съ главнитѣ си сили да настѫпи къмъ с. Воишанци, дѣто да се затвърди и не позволи отстѫпването на неприятеля отъ с. Пепелище, било къмъ с. Воишанци, било къмъ с. Криволакъ и Неготино.

Какво бѣше направено по тая категорична заповѣдь, въ щаба на дивизията свѣдѣния не бѣха се получили, а между то-

ва по всичко изглеждаше, че неприятелътъ бѣше пропустнатъ да извърши спокойно своето отстжпление. По тоя въпросъ прѣдписахъ слѣдното:

До командира на 1-а бригада 11-а Мак. дивизия, с Брусникъ.

Донесете какво направихте днесъ по изпълнение заповѣдьта по дивизията № 10, § 3, като отбѣлѣжите и часа на всѣко отдѣлно дѣйствие. 3276. 21.XI.915 г. 10 ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

По това запитване слѣдъ полунощь се получи слѣдния отговоръ, който не е нищо друго, освѣнъ повторение на полученитѣ прѣзъ деня донесения отъ срѣдния участъкъ:

3276. Съ заповѣдь по бригадата №15 бѣхъ разпоредилъ, дѣсниятъ бригаденъ подучастъкъ да прикове съ огъня си противника къмъ позицията му, сѣверно отъ с. Пепелище, а лѣвиятъ да настжпи по посока Воишанци — Бистренци, да не допустне противника да отстжпи по лѣвия брѣгъ на рѣката. Изпълнението трѣбваше да почне на разсъмване, но гжстата мъгла попрѣчи на изпълнението. Мъглата трая цѣлъ день. Къмъ 10 ч. пр. пл. узнахъ отъ щаба на дивизията, че противникътъ отстжпилъ отъ височината сѣверно отъ Криволакъ. Тогава заповѣдахъ по една рота отъ 1-й и 2-й Македонски полкове, макаръ и въ гжстата мъгла, да настжпятъ къмъ позицията на противника. за да провѣримъ стои ли още на позициитѣ си. По 1 ч. сл. пл. се установи, че противникътъ е отстжпилъ отъ позициитѣ. Тогава разпоредихъ, прѣднитѣ части отъ бригадата да настжпятъ напрѣдъ и да достигнатъ до лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. За това нѣщо донесохъ началнику на дивизията въ 1 ч. 45 м. сл. пл. съ телефонограма № 217. Къмъ 4 ч. сл. пл. прѣднитѣ части достигнаха р. Вардаръ, слѣдъ което разпоредихъ полковетѣ отъ бригадата да оставятъ малки авангарди, които да поставятъ стражево охранение по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Съ главнитѣ си сили да се разположатъ при нашитѣ прѣдни пунктове. За това мое разпореждане донесохъ началнику на дивизията въ 4 ч. 10 м. сл. пл. съ телефонограма № 221. За изпълнение на послѣдното ми разпореждане не съмъ получилъ донесение отъ полковетѣ, но не се съмнѣвамъ, че е изпълнено. № 226. 22.XI.915 г. 1 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1 а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Въ 10 ч. 15 м. сл. пл. се получи слѣдното съобщение:

Изпратената колона къмъ Градецъ, за съдѣйствие настжплението на подполковникъ Дранговъ, е заела височината с.-з. отъ с. Караоласи, дѣто се укрѣпява. Прѣдъ фронта на дивизията имаше артилерийска прѣстрѣлка; извѣстнитѣ неприятелски батареи сж по мѣстата си. Неприятелски аеропланъ пустна надъ Попчевскитѣ висоти бомби и по нашитѣ позиции пустна позивъ къмъ войницитѣ за прѣдаване. Отъ сутриньта до 1 ч. сл. пл. сж минали отъ Криволакъ четири трена съ по около 50 вагона. Отъ къмъ Солунъ три трена съ по около 20 — 30 вагона, безъ да е могло да се разпознае какво возятъ. 2118. 21.XI.915 г.

Нкъ на 2-а дивизия, Генер.-майоръ Гешовъ.

Въ изпълнение заповѣдьта по дивизията № 11, началницитѣ на колонитѣ издали слѣднитѣ заповѣди:

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия.

Оперативна. № 28 Повѣрителна.

Щабъ позиция при Криволакъ, 22.XI.915 год. 1 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000

§ 1. Вчера неприятелътъ отстжпи отъ позициитѣ си по двата брѣга на Вардара по посока на Демиркапу и Градецъ и се е задържалъ на позициитѣ си между послѣднитѣ два пункта.

Нашитѣ части, които дѣйствуватъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, вчера сж достигнали на линията Неготинъ — Марена и на югъ. Една колона отъ 2-а Тракийска дивизия е била насочена сжщо вчера отъ Долно Липовикъ къмъ югъ.

§ 2. Днесъ, 22-й того, дивизията (11-а Македонска) ще продължи прѣслѣдването на неприятеля по посока на Ибирли, Корешница и на истокъ, за да го атакува по посока на с. Градецъ.

На часть отъ повѣрената ми бригада (2-й Искърски полкъ, една полска батарея отъ 7-й артилерийски полкъ и сборната дружина на капитанъ Казанджиевъ) е заповѣдано днесъ да настжпи прѣзъ с. Воишанци, Бистренци и прѣслѣдва неприятеля къмъ Корешница и по на истокъ. Въ лѣво отъ насъ ще настжпи полковникъ Колевъ (1-й и 2-й Македонски полкове съ двѣ батареи), за да атакува неприятеля по посока на с. Ибирли, а бригадата на полковникъ Протогеровъ да атакува неприятеля по височинитѣ между Луткова и Градецъ.

За което:

а. Авангардъ.

Майоръ Мариновъ.

3-а др. отъ 1-й п. Иск. полкъ
2 картечници

Всичко: 1 друж. и 2 картечници

Да тръгне днесъ, 22-й того, въ 7 ч. пр. пл. отъ моста при Криволакъ прѣзъ с. Воишанци, Бистренци и прѣслѣдва неприятеля къмъ Корешница и по на истокъ.

б. Флангардъ.

Капитанъ Казанджиевъ.

Сборната дружина
1 рота отъ 2-й Искърски полкъ
2 роти отъ 45 й пѣх. полкъ
1 рота отъ 5-и Македон. полкъ

Всичко: 4 роти.

Да прѣмине утриньта на дѣсния брѣгъ на Вардара и настжпи прѣзъ Дуброва за Демиркапу, за да очисти дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ отъ неприятелскитѣ части и облѣгчи настжплението на колоната по лѣвия. Да подържа връзка съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара.

в. Главни сили.

Полковникъ Даневъ.

Отъ 2-й Иск. полкъ — 1 дружина
„ сжщия полкъ — 2 картечници
„ 7-й арт. полкъ — 1 с. с. батарея
„ 2 й Иск. полкъ — 2 дружини

Всичко: 3 друж., 1 бат. и 2 картеч.

Да тръгнатъ днесъ отъ бивака си (моста при Криволакъ) въ 7 ч. 20 м. прѣди пладнѣ и слѣдватъ по пжтя на авангарда.

г. Началникътъ на главнитѣ сили да изпрати въ лѣво една полурота за свръзка съ частитѣ отъ колоната на полковникъ Колевъ.

д. Пионерната рота да построи плотове за прѣкарване дружината на капитанъ Казанджиевъ на дѣсния брѣгъ на Вардара, слѣдъ което да се присъедини къмъ главнитѣ сили.

е. 45-й п. полкъ утрѣ да се съсрѣдоточи въ с. Пепелище, а дружината на майоръ Робевъ да се присъедини къмъ полка си прѣзъ с. Пепелище.

ж. Останалата артилерия отъ 2-й гаубиченъ, 1-й, 7-й и 16-й артилерийски полкове, прожекторното отдѣление, кавалерийския взводъ при Хаджидемирци оставатъ на мѣстата си на почивка.

з. Домакинскиятъ и административниятъ обози оставатъ на мѣстата си до заповѣдь.

и. Телеграфниятъ взводъ днесъ да събере телефоннитѣ си линии и влѣзе въ състава на пионерната рота.

§ 3. Азъ ще бжда въ началото на движението въ главата на главнитѣ сили, а по-послѣ при авангарда.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Майоръ Михневъ.

Тая заповѣдь се получи въ щаба на дивизията въ 5 ч. 30 м. пр. пл. на 22-й ноември.

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

Оперативна. № 16.

Щабъ сѣверно отъ с. Пепелище. 22.XI.915 година, 0 ч. 15 м. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Неприятелтъ е отстѫпилъ отъ позициитѣ си при р. Карасу, селата Криволакъ. Пепелище; Воишанци.

Срѣщу лѣвия участъкъ — позициитѣ на противника при Бистренци, Корешница, Ибирли, Градецъ положението на неприятеля остава сѫщото.

Нашитѣ части, които дѣйствуватъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, вчера сѫ достигнали до линията Неготинъ, с. Марена и на югъ.

Днесъ нашата дивизия ще продължи прѣслѣдването на неприятеля по посока на с. Ибирли, с. Корешница и по на изтокъ и ще го атакува по посока на с. Градецъ.

Полковникъ Георгиевъ Р. съ 2-й п. Искърски полкъ, една полска батарея и една сборна дружина, капитанъ Казанджиевъ, днесъ въ 7 ч. пр. пл. ще тръгне прѣзъ с. Воишанци и Бистренци и ще прѣслѣдва къмъ с. Корешница и по на изтокъ, като държи сборната дружина по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, за подържане връзка съ нашитѣ части настѫпващи тамъ.

3-а бригада отъ нашата дивизия днесъ въ 9 ч. пр. пл. ще атакува неприятеля по височинитѣ между рѣкитѣ Луткова и Градецъ.

§ 2. Повѣрената ми бригада съ 4-а с. с. батарея на капитанъ Пачевъ и планинската полубатарея на капитанъ Поповъ да настѫпи и атакува неприятеля по посока на с. Ибирли,

За което:

1. Една дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ да застане на линията с. Бистренци, с. Липа, с. Каланево и да прикрие съсрѣдоточението на бригадата;

2. Повѣрената ми бригада да се съсрѣдоточи, както слѣдва:

а. 2-й п. Македонски полкъ съ единъ взводъ отъ 1-а пионерна рота и с. с. артилерийски взводъ на капитанъ Пачевъ — източно отъ с. Брусникъ (по картата с Пещерница), при позицията на артилерийския взводъ на капитанъ Пачевъ.

б. 1-й пѣх. Македонски полкъ съ двата взвода отъ 1-а пионерна рота и с. с. артилерийски взводъ на подпоручикъ Станоевъ и планинската полубатарея на капитанъ Поповъ — да се съсрѣдоточи при воденицата източно отъ с. Брусникъ (по картата с. Пещерница).

в. Съсрѣдоточаването да се свърши днесъ къмъ 9 ч. пр. пл.

За по-нататъшнитѣ дѣйствия ще издамъ тамъ заповѣдь.

§ 3. Батареитѣ, за които не става дума въ тая заповѣдь, да останатъ по мѣстата си на почивка.

§ 4. Щабътъ на дивизията ще бѫде по пѫтя Пепелище, с. Липа, а щабътъ на бригадата на сборния пунктъ при 2-й п. Македонски полкъ.

Командиръ на бригадата, Полковникъ К о л е в ъ.

Началникъ щаба на бригадата, отъ Генер. щабъ, Майоръ С т р ѣ з о в ъ.

Тая заповѣдь се получи въ щаба на дивизията въ 8 ч. пр. пл. на 22-й ноември. Отъ тая заповѣдь ясно се вижда, какво бѣше направила 1-а бригада прѣзъ деня на 21-й ноември.

Заповѣдь по 3-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

Оперативна. № 17.

Щабъ вододѣлъ Лубница — Ибирли, 21 XI.915 г. 11 ч. 30 м. сл. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Противникътъ е отстѫпилъ по лѣвия брѣгъ на Вардара до с. Воишанци, а по дѣсния — Неготинъ — Марена и по на югъ. Утрѣ прѣслѣдването на противника ще продължи отъ нашата дивизия въ посока на Ибирли — Корешница — Градецъ. По посока на Ибирли настѫпва първата наша бригада.

§ 2. На повѣрената ми бригада е заповѣдано да атакува утрѣ противника на фронта р. Луткова — Градецъ.

Майоръ Атанасовъ.

Отъ 6-й Мак. полкъ 1 др. и 2 карт.

Да прикове противника на фронта Корешница — Ибирли и въ свръзка съ 1-а бригада да настѫпи къмъ височината Конявецъ съ цѣль да й съдѣйствува за овладѣването ѝ.

Майоръ Пожарлиевъ.

Отъ 5-й Мак. полкъ 3 роти
„ 3-а пион. рота 1 взводъ

Да бѫде готовъ утрѣ въ 8 ч. пр. пл. за настѫпление на фронта Ибирлийскитѣ лозя—р. Луткова. Да произведе инженерно разузнаване на неприятелскитѣ укрѣпления въ Ибирлийскитѣ лозя и „Гърбавата височина“.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ 5-й Мак. полкъ 5 роти и 2 карт.
„ 6-й Македон. полкъ 2 роти
„ 8-о не с. с. отд. 6 орждия
„ 2-й план. арт. полкъ 2 орждия
3-а пионерна рота 1 взводъ

Вкичко: 2 др., 8 орждия и 2 карт.

Да настѫпи къмъ Градецъ съ най-близка цѣль да съдѣйствува за овладѣването на „Гърбавата височина“.

Маневрени войски.

Полковникъ Димовъ.

Отъ 6-й Мак. полкъ 1 ½ друж.
„ 3-а пионерна рота 1 взводъ
„ дивиз. конница ½ ескадронъ.

Всичко: Една дружина и три четвърти отъ дружина и пол. ескадронъ.

Да се съсрѣдоточатъ утрѣ въ 8 ½ ч. пр. пл. на седловината при сръбскитѣ землянки.

§ 3 Дивизионната конница да организира летяща поща между щаба на бригадата и майоръ Атанасовъ. Да постави единъ наблюдателенъ постъ при Брачова нива.

§ 4. Придаденитѣ къмъ колонитѣ пионерни взводове да бѫдатъ използувани за инженерно разузнаване къмъ Ибирлийскитѣ лозя, Гърбавата височина и Градецъ.

§ 5. Бригадниятъ лазаретъ е открить въ с. Конче.

§ 6. Огнестрѣлниятъ паркъ е въ с. Конче.

§ 7. За разпознаване на нашитѣ части да се палятъ на линията, на която се намиратъ, по два огъня и да се пускатъ по двѣ ракети.

§ 8. Частитѣ и групитѣ да подържатъ дѣятелна връзка помежду си съ патраули или сигнали.

§ 9. Дружината на майоръ Робевъ (безъ ротата на капитанъ Казанджиевъ) утрѣ ще замине за присъединение къмъ полка си прѣзъ Пепелище.

§ 10. Щабътъ на бригадата ще бѫде на височината сѣверно отъ Кошарка. Тамъ ще бѫде и телефонната станция.

К-ръ на бригадата Полковникъ П р о т о г е р о в ъ.

Н-къ щаба, причис. къмъ Генер. щабъ, Капитанъ Р а д е в ъ.

Тая заповѣдь е получена въ щаба на дивизията въ 23-й ноември 1 часа сл. пл.

Началникътъ на 2-а Тракийска дивизия прѣзъ деня е издалъ слѣдната заповѣдь, която въ щаба на дивизията се получи на

Заповѣдь по 2-а пѣх. Тракийска дивизия.

Оперативна. № 18. Повѣрителна.

Щабъ гр. Струмица. 21.XI.915 год. 6 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Французитѣ продължаватъ оттеглянето на своята артилерия и обози по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ къмъ Демиркапия. Прѣдъ фронта на дивизията противника заема досегашнитѣ си позиции.

Нашата 2-а армия, която вчера 20-й ноември, е минала р. Карасу, днесъ съ центъра и дѣсното си крило прѣдприема атака на неприятелската позиция на фронта Кафадарци — Неготино. 11 а Македонска дивизия днесъ ще настжпи въ нѣколко колони съ цѣль да прикове противника по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ на линията Криволакъ — Удово. Колоната на подполковникъ Дранговъ отъ 11-а дивизия, която е насочена прѣзъ с. Конче къмъ с. Градецъ, вчера, 20-й ноември, е завладѣла височината 3 клм. сѣверно отъ с. Градецъ и днесъ ще продължи настжплението си къмъ с. Градецъ съ цѣль да разруши ж.-п. линия и мостоветѣ на нея западно отъ с. Градецъ.

§ 2. За съдѣйствие на колоната на подполковникъ Дранговъ и приковаване противника прѣдъ фронта на дивизията (телеграма № 1223 отъ щаба на Дѣйствующата армия) заповѣдвамъ:

а. Днесъ на разсъмване командирътъ на 2-а бригада да насочи една дружина и двѣ планински с. с. орѫдия по най-кжсия пжть прѣзъ в. Веселинова чука съмъ с. Сали. Цѣльта на дружината е да съдѣйствува на колоната на подполковникъ Дранговa — да достигне с. Градецъ и разруши линията и мостоветѣ. Дружината да влѣзе въ тѣсна връзка съ подполковникъ Дранговъ, като му извѣсти за движението си и посоката, по която ще настжпва. При дѣйствията си дружината да използува широко огъня на артилерията си.

б. Бригадитѣ да слѣдятъ, дали противникътъ ще дѣйствува съ всичката си артилерия, разположението на която имъ е извѣстно.

в. Частитѣ да подържатъ тѣсенъ контактъ съ противника и най-внимате но да слѣдятъ за него.

г. 2-а дружина отъ 14-й Македонски полкъ да остане въ с. Куклишъ.

§ 3. Другитѣ части и служби на дивизията оставатъ по мѣстата си опрѣдѣлени въ оперативни заповѣди № № 15 и 17.

§ 4. Щабътъ на дивизията — на наблюдателния си пунктъ при с. Попчево.

Н-къ на дивизията, Генер.-майоръ Гешовъ.

Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Подполковникъ Мидилевъ.

Прѣдъ позициитѣ на неприятеля срѣщу срѣдния участъкъ при „Зеленатa височина“ прѣзъ деня били намѣрени труповетѣ на 40 наши войници, паднали при дѣйствията на 10-й ноември. Между труповетѣ билъ намѣренъ живъ и единъ нашъ войникъ, за който старшия полкови лѣкарь съ № 123 отъ 21 ноември донесълъ до командира на 1-й п. Македонски полкъ, както слѣдва:

Днесъ въ 2 ч. сл. пл. носачитѣ: Раде Наумовъ отъ 3-а рота, Каменъ Първановъ отъ 10 а рота, Мише П. Арбасановъ отъ 10 а рота и Яневъ Димитъръ Желевъ отъ 3 а рота, донесоха редника отъ 7-а рота Янковъ Янко Панайотовъ, раненъ въ мекитѣ части на лѣвия кракъ и надъ колѣното. Той има, освѣнъ това, и краката си замръзнали въ 2-а ст., начиная отъ стжпалата близо до колѣнетѣ. Пациентътъ разправя, че е билъ раненъ въ врѣме на сражение и то два дена прѣди да падне снѣга (вѣроятно иска да каже 10-й того), че е останалъ прѣдъ французкитѣ окопи между убититѣ и че до него е имало още двама наши ранени войници, които били умрѣли едва прѣди два дена. Пациентътъ твърди още, че на мѣстото кждѣто е билъ падналъ, е билъ прѣвързанъ още прѣзъ врѣме сражението отъ нашия младши санитаренъ подофицеръ на 7-а рота и че въ послѣдствие и тоя послѣдния, както и двама носачи сж паднали убити (А знайно

е, че санитарния младши подофицеръ Гечевъ е убитъ прѣдъ неприятелскитѣ окопи на 11-й т. м.). Ранитѣ образувани отъ куршума при влизането му, както и при излизането му, изглеждатъ дѣйствително да датиратъ отъ 8—10 дена, понеже тѣ сж хванали вече и „кругъ“ и могатъ да се считатъ като впълнѣ оздравѣли. На въпроса, колко бѣха далеко отъ него неприятелскитѣ окопи, той отговаря три четвърти отъ часа. Заявява, че ходилъ по нужда на близо отъ мѣстонаряняването. Дрѣхитѣ му сж чисти. Оцапани сж само съ кръвь. Хранилъ се билъ съ това, което се е намирало въ раницата му, а за вода е употрѣбявалъ снѣгъ. Язика му е чистъ и общото му състояние не е толкова лошо, колкото би могло да се очаква. Пациентътъ приказва до нѣйдѣ безъ свръзка и като да е изгубилъ отчасти понятието за врѣме и разстояние.

Това Ви донасямъ, Господинъ Полковникъ, 1-о за да се изтъкне, че неприятельтъ и слѣдъ 10 и 11 дена отъ сражението не само не е прибралъ нашитѣ мъртви, но още и раненитѣ, като не е оставалъ и нази да ги приберемъ и 2-о за да разпоредите ново разпитване на пациента, ако намирате за нуждно.

Раненията въ 2 часътъ и половина слѣдъ обѣдъ изпратихъ въ носилка въ дивизионния лазаретъ на нашата дивизия, като написахъ бѣлѣжка до началника на лазарета за да се разпита пациента по-подробно, когато се намѣри за благоврѣменно.

Старши полкови лѣкарь, Сан. подпоручикъ Д-ръ Станишевъ.

Освѣнь това, на позицията на неприятеля били намѣрени, изложени надъ окопитѣ, слѣднитѣ писма:

Et surtout respectez nos BULGARIA.

pauvres morts 3 déc 1915.

Comme nous partons vous aurez du temps de rester vous pouvez donc lire ce joli roman que je vous laisse

Voulez vous en même temps mes impressions sur la campagne? Les voici:

Le pays que nous quittons est une region deplorable, sans ressources, sans rien, et qui nous fait regretter mille fois notre belle France.

Les troupes bulgares me semblent trop insouciantes du danger, commandées très durement, très endurantes, bien que mal chaussées et mal nourries, Vos prisonniers declarent qu'ils n'en veulent pas aux Russes, ni aux Français, et qu'ils ne tirent qu'à regret sur eux. Que serait ce donc s'ils tiraient de bon coeur? Ils sont plutôt comiques. En tout cas, nous n'avons aucun estime pour un peuple qui marche à l'encontre de ses amitiées pour suivre dans sa politique un monarque qui ne pense qu'à son ambition personnelle. Vive la France, qui se défend et qui défend en même temps la cause du faible et la cause de la civilisation! Quel bonheur d'être français à l'heur actuelle! comme toujours d'ailleurs.

Vous rendez hommage aux troupes françaises.

Elles font la guerre loyalement — sans pétrole et sans obus... comme Guillaume.

Elles sont braves, et elles sont trop sûres de leur bon droit pour croire à la défaite.

Tout le monde nous plaint, tout le monde nous admire, mais person n'ose broncher par ce que Guillaume fait peur à tout le monde avec son grand sabre. La Bulgarie pouvait rester tranquille, elle nous tombe sur le dos!

A quoi cela aboutira t-il? A la destruction de 3/4 des hommes valides de l'Europe, à la ruine du fort comme du faible, à la desolation général, au ressentiment universel, aux sentiments de haine et de vengance qui se perpetueront dans l'avenir.

La France au moins se défendait. La Bulgarie n'aura pas cette excuse. Je sais bien que vous vous moquez de ce que j'ecris là. Moi non plus je n'en espère rien; mais vous saurez par là les réflexions que fait un français qui vous combat depuis le 27 Octobre et qui quitte sans regret le secteur de Pepelisté.

LE 26 NOVEMBRE 1915 — MES PETITS AIMÈS.

Enfin! il est arrivé un courrier! Et grand n'a pas été oublie: il a eu, pour sa part sept grandes lettres (4 de petit Fean: 8, 9, 10 et 12 — 1 de Bertr — 1 de Sid et 1 de Nine) et un colis de tabac! Binter arrive avec la correspondance — Buffard — Buffard!

J'ai sauté hors du lit (quelle ironie!) tu peux croire, ma mignonne! songe donc j'étais sans nouvelles depuis une douzaine de jours! Avec quelle impatiance j'ai décacheté tes lettres, mon amour! Tu es toujours ma petite aimée, ma petite mienne chérie, ma petite femme enfin!

Tu me demands des details sur ma vie! Oh! elle n'a rien de bien attrayante! C'est la vie ordinaire de tranchées du soldat sur le front: En ce moment ci je suis sous la tent (cette pauvre et chère tent) avec l'aspirant, promu sous — lieutenant, têtu et vilain. Nous venons de diner — menu — soupe au riz, haricot secs, moutons, confitures, café... et pas un banquet, mutuellement, mais j'ai bien mangé quand-même! Une cigarette de tabac de France par deçus et me voici bien pour l'après midi. Plains moi beaucoup, petit Jean trop aimé.

Il neige depuis ce matin il en est tombé déjà 10 centimètres au moins; malgré nos précautions, la neige fond. Les toiles sont humides et déjà il y a quelques gouttes dans notre château, tremblant! Il va faire bon ici cette nuit. Mais je m'en inquiette peu - je dois passer la nuit au grand dir, an petit poste! J'aurai froid aux pieds, je serai un peu mouillé, tant pis c'est „la guerre"!

Jamais encore je n'avais tant souffert de froid que cette semaine! (pour les autres aussi. helas!) deux jours et deux nuits dehors, sans abri, sans dormir le fusil au poing; en avons nous assez fait, de ces tranchées, de ces boyants.

Jamais non plus, je n'avais entendu siffler autant de balles à mes oreilles! Duazpaux un plâtrier de Blampagnole, a eu la poitrine traversée d'une balle de revolver! il doit être mort, a cette heure! Bulle de blampagnole également a eu le cou percé, il n'est pas blessé mortellement. Les autres tu ne les connais pas! Ton grand est toujours indemnes un peu decouragé, un peu las, mais toujours en bonne santé! J'attend sans trop ésperer! Le régiment a souffert un peu, mais après c'est la guerre. Les Bulgares ont eu des pertes aussi: on en a relevé 19 qui étaient arrangér de belle façon les uns avaient le crâne defance à coup de fusil (заличено) les autres etaient criblés de balles, de coups de banllonnette! Pauvres bougres! Un petit caporal en a tué cinq à lui seul! On a retrouvé un Bulgare et un Français, embouchés mutuellement! Heireurs!

Изстрѣляни снаряди. — Прѣзъ деня въ дѣсния и срѣдния участъци, нито една батарея не е стрѣляла. Въ лѣвия участъкъ планинската полубатарея е изстрѣляла . . . . . .

Загуби. Прѣзъ деня загуби нѣма.

22-й ноември.

Прѣслѣдване на неприятеля.

Нощьта мина спокойно. Сутриньта се получи и донесе слѣдното:

Положението сѫщото. За с Бистренци нѣмамъ още съобщение дали е заето отъ наши войски, отъ 2-й п. полкъ. № 227. 22.XI.915 год. 4 ч. 30 м. прѣди пладнѣ.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Нощьта прѣмина спокойно. По изпитване на жителитѣ (кмета на с. Криволакъ), противникътъ по желѣзницата си отстѫпва за Солунъ, а самонѣкои пѣхотни части пѣшкомъ сѫ отстѫпили по посока на Демиркапу. Цѣлиятъ дѣсенъ брѣгъ на Вардара, включително и Криволакъ, сѫ части отъ противника. По донесението на майоръ Робева, по свѣдения отъ плѣнникъ, французитѣ сѫ отстѫпили за Солунъ. Оперативна заповѣдь № 11 въ 7 ч. пр. пл. привеждамъ въ изпълнение. 107. 22.XI.915 год. 5 ч. 25 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До щаба на 2-а отдѣлна армия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Въ участъка нощьта мина спокойно. Кметътъ на с. Криволакъ разпитанъ, съобщилъ, че неприятелтъ по желѣзницата отстѫпилъ за Солунъ, а само нѣколко части отстѫпили пѣшкомъ по посока на Демиркапу. Страната на дѣсния брѣгъ на Вардара била чиста отъ неприятель. 3276. 22.XI.915 г. 6 ч. 40 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Нови свѣдения за противника нѣма. Снощи въ 8 ч. сл. пл. единъ нашъ патраулъ заелъ Гърбавата височина. Заповѣда се усилването му съ цѣль да задържи височината. Днесъ бригадата продължава изпълнението на задачата, поставена й отъ оперативна заповѣдь № 11. № 246. 22.XI.915 год. 5 ч. 50 м. пр. пл.

Началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Радевъ.

Въ това врѣме при щаба на дивизията имаше три телефонни станции за свръзка: едната съ 3-а дружина отъ 5-й Македонски полкъ, втората съ 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия и третата съ 1-а и 3-а п. бригади отъ 11-а Македонска дивизия. Телеграфната станция служеше за връзка съ гр. Щипъ и щаба на армията въ Велесъ. Въ 8 ч. пр. пл. на бивака на щаба се остави една отъ телефоннитѣ станции, а другитѣ двѣ и телеграфната станция потеглиха за Пепелище. Щабътъ потегли за сѫщото село въ 9 ч. пр. пл. Врѣмето бѣше хладно. Мъглата бѣше гѫста, и на по-високитѣ мѣста не позволяваше да се прозира по-далечъ отъ 100 крачки. По шосето тукъ тамъ се движеха обози на частитѣ и стада отъ добитъкъ за клане. По посокитѣ къмъ Липа и Воишанци, както и по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, цареше пълна тишина. Къмъ село Караходжали една команда отъ телеграфната рота поставяше стълбчата линия край шосето, обаче, по липса на изолятори работата вървѣше съвършенно бавно.*) При позициитѣ на гаубичния полкъ направихъ малка почивка. Тукъ повикахъ командира на полка и му заповѣдахъ да изпрати още една с. с. батарея въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия. Шосето до моста при Криволакъ бѣше съвършенно изправно, съ изключение на два малки моста въ равнината на Вардаръ, които бѣха прогнили. На изтокъ отъ шосето по близкитѣ върхове се виждаха неприятелски окопи, увѣнчани съ телени мрѣжи по фронта и телени заграждения по тила. Голѣмиятъ мостъ на р. Вардаръ при с. Криволакъ бѣше разваленъ и останалъ непоправенъ още отъ междусъюзнишката война. До моста почиваше сборната дружина на капитанъ Казанджиевъ (1-а рота отъ 5-й Македонски полкъ, 1-а рота отъ 2-й п. Искърски полкъ и 2 роти отъ 45-й п. полкъ) и една пионерна рота, която е трѣбвало да направи плотове за прѣхвърляне дружината отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ, което, обаче, не е могло да се постигне. Въ с. Пепелище пристигнахме въ 2 ч. сл. пл. На източния край на селото 45-й п. полкъ се разполагаше на бивакъ, а 3-а с. с. батарея хранѣше конетѣ си неразпрѣгнати вѫтрѣ въ селото. Тая батарея слѣдъ малко замина по пѫтя за с. Воишанци, за да достигне 2-й п. Искърски полкъ. Слѣдъ пристигането си въ селото, разпоредихъ да се повика командира на 45-й п. полкъ, подполковникъ Юрдановъ, комуто дадохъ разпореждане относително запазване реда и гарнизонната служба въ селото. Селото Пепелище бѣше доста запазено. Жителитѣ му — помаци, не бѣха напущали кѫщята си. Улицитѣ бѣха нечисти, а джамиятя, въ която е имало нѣкакъвъ френски складъ, бѣше пълна съ мърсотии. Отъ разпитването на селянитѣ можа да се установи, че французитѣ сѫ държали въ

*) Вмѣсто изолятори, командата употрѣбяваше резинова лента.

селото единъ строгъ военененъ режимъ. Селянитѣ е трѣбвало да прѣкарватъ всичкото си врѣме въ кѫщитѣ, като въ обсадена крѣпость. Никому не е било позволявано да напуща селото, особено по посока на позициитѣ. Селянитѣ потвърдиха, какъ французитѣ разгонили жителитѣ отъ другитѣ села по лѣвия брѣгъ на Вардара и какъ разсипали кѫщята и покѫщнината въ тия села. Сѫщитѣ селени установиха, че най-послѣднитѣ неприятелски части сѫ се изтеглили прѣзъ нощьта на 20-й срѣщу 21-й ноемзрий. Слѣдъ закуската, която направихме къмъ 2 ч. 30 м. сл. пл., по посока на с. Воишанци се чуха нѣколко топовни гърмежи. Тия гърмежи не можеха да бѫдатъ отъ нашата колона, понеже батареята придадена къмъ тая колона, не бѣше още напустнала с. Пепелище. А това показваше, че неприятельтъ не отстѫпва тъй бърже, както можеше да се прѣдполага. Между това, въ 3 ч. 5 м. сл. пл. получихъ чрѣзъ коненъ ординарецъ слѣдното:

Противникътъ има при с. Бистренци около една дружина и 2 планински орѫдия, които тази сутринь сѫ обстрѣлвали нашата рота, която бѣше въ охранение въ тази посока. Разпоредихъ още днесъ, 10 ч. 30 м. пр. пл. горната рота да настѫпи по посока на с. Бистренци и други двѣ роти по посока на пѫтя Липа — Ибирли съ цѣль да завържатъ бой съ противника и разузнаятъ силитѣ и разположението му. Това свѣдѣние съобщавамъ сега и на 2-й п Искърски полкъ. Прилагамъ заповѣдьта по бригадата № 17, която дадохъ слѣдъ горнитѣ ми разпореждания. Съ 2 й п. Искърски полкъ въ свръзка още не съмъ влѣзълъ. Гѫстата мъгла отъ зараньта и до сега не позволява нищо да се гледа повече отъ 100 крачки. № 229. 22.XI.915 год. 0 ч. 45 м. сл. пл. Източно отъ с. Брусникъ.

Командиръ на бригадата, Полковникъ К о л е в ъ.

Заповѣдьта по 1-а бригада отъ дивизията № 17 се цитира въ изложението за 21-й ноемврий. Тукъ умѣстно е само да се допълни съ това, че къмъ оригиналната заповѣдь бѣше написана слѣдната:

ЗАБѢЛѢЖКА. Планинската полубатарея на капитанъ Поповъ още не е пристигнала, и авангардътъ тръгна безъ нея.

Адютантъ, Подпоручикъ Г е о р г и е в ъ.

Къмъ това врѣме, заобикаляйки съ началникъ щаба край р. Вардаръ, разпоредихъ да се извика единъ селянинъ отъ с. Криволакъ и, разпитвайки го съ гласъ, можа да се установи, какво въ гр. Неготинъ имало български войски и че въ с. Криволакъ нѣмало наши войски; по-миналия день дохождали трима конника, които, слѣдъ като разгледали селото, се върнали назадъ. Въ 4 ч. 45 м. сл. пл. ординарецътъ за свръзка отъ огнестрѣлния паркъ редникъ Г. Янакиевъ донесе слѣднитѣ:

Нощьта прѣдъ фрота на дивизията мина спокойно. Противникътъ продължава укрѣпяването и блиндирането на окопитѣ си. Движението на треноветѣ продължавало. Около гара Удово по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ сѫ забѣлѣзани 5—6 огньове. № 3131. 22.XI.915 г.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Г е ш о в ъ.

1235. За да се затрудни отстѫплението на противника, разпоредихъ една дружина отъ дѣсния участъкъ днесъ да настѫпи по посока с. Салистация Удово. Повече сили не насочихъ, защото мѣстностьта въ този участъкъ не позволява развръщане на по-голѣми сили. Посоката, по която е насочена дружината, позволява развръщане на двѣ три роти, а хребетитѣ по-източно отъ тази посока, които сѫ още по-тѣсни и сѫ сипести стръмни склонове, позволяватъ развръщане на не повече отъ 2—3 взвода до рота. Всички тѣзи посоки се обстрѣлватъ добрѣ отъ неприятелскитѣ батареи при

ст. Удово и с. Терзели. Нашата полска артилерия, която е разположена по хребета на Чепели планина, е много далечъ отъ неприятелскитѣ батареи при Удово и не може да се подаде по-напрѣдъ, защото нѣма пѫтища и мѣстностьта прѣпятствува; планинската артилерия (една с. с. взводъ), която се изнесе напрѣдъ, едва ли може да достига неприятелскитѣ батареи и да се бори съ тѣхъ. Този участъкъ е най-неудобенъ за настѫпление и настѫплението е възможно само съ отдѣлни роти. 3130. 22.XI.915 г. 9 ч. 25 м. пр. пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ майоръ Г е ш о в ъ.

Тия телефонограми сѫ били получени на сутриньта при стария бивакъ на щаба и прѣдадени скоро слѣдъ получаването имъ на поменатия редникъ, който пѫтувалъ отъ огнестрѣлния паркъ за щаба на дивизията. Въ сѫщото врѣме съ коненъ ординарецъ се получи слѣдното донесение отъ с. Воишанци:

Колоната пристигна въ 11 ч. 50 м. пр. пл. въ с. Воишанци, дѣто се спрѣ, за да влѣзе въ свръзка съ колоната на полковникъ Колева, а найглавно, да разузнай за положението, тъй като по това врѣме, една колона движуща се по дѣсния брѣгъ на Вардара срѣщу Бистренци (която въ послѣдствие се указа да е отъ 3 й п. Македонски полкъ), бѣ обстрѣляна отъ къмъ това село, а придадената батарея къмъ колоната не бѣ пристигнала, въпрѣки че й е прѣдадена заповѣдьта въ 1 ч. пр. пл. Къмъ 2 ч. сл. пл. влѣзохъ въ връзка съ колоната на полковникъ Колева, отъ когото получихъ извѣстие, че противникътъ съ около една дружина и двѣ планински орѫдия билъ заелъ с. Бистренци и обстрѣлвалъ тая утрина една отъ неговитѣ роти, която е била въ охранение сѣверозападно отъ селото. Изпратенитѣ разузнавачи къмъ селото донесоха, че дѣйствително сѫщото село е заето отъ противника. Имало окопи прѣдъ селото и сѣверозападно отъ него. Отъ окопитѣ е открытъ огънь по разузнавателитѣ. Забѣлѣзали сѫ и конни разѣзди прѣдъ селото. Прѣдъ видъ присѫтствието на артилерия у противника, за избѣгване лишни жертви отложихъ атаката до пристигане батареята. № 110. с. Воишанци. 22.XI.15 год. 4 ч. 15 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5 а Дунавска дивизия, Полковникъ Г е о р т и е в ъ.

Прѣзъ деня съобщеиията съ частитѣ се подържаха съ конни ординарци, защото 2-й и 45-й п полкове, поради движението си напрѣдъ, бѣха събрали кабелнитѣ си линии отъ позицията до с. Пепелище. Постройката на телеграфната линия отъ Караходжали къмъ Пепелище, която щѣше да позволи да се влѣзе въ телефонна връзка съ 1-а и 3-а п. бригади отъ дивизията, не бѣше още завършена. Командиръть на телеграфната рота, капитанъ Богдановъ, бѣше въ Щипъ; единиятъ отъ неговитѣ младши офицери, поручикъ Поповъ, бѣше въ командировка за получаване германски кабелъ и телефони, които въ сѫщия день пристигаха въ Щипъ; другиятъ му младши офицеръ, подпоручикъ Донковъ, бѣше въ участъка Конче, Лѣсковица за надзоръ върху телефоннитѣ съобщения съ 1-а и 3-а бригади отъ дивизията. По тоя начинъ постройката на телеграфната линия отъ позицията до с. Пепелище е паднала на фелдфебеля отъ ротата Симеоновъ, който и при най-оскѫдни срѣдства 100 телеграфни стълба и прости дървета — е успѣлъ още съ свѣтло да достигне до моста при Криволакъ. Продължението по-нататъкъ стана чрѣзъ кабелъ, който се взе отъ 45-й п. полкъ по нареждане отъ щаба на дивизията на смръкване. Германскиятъ кабелъ пристигна на слѣдующия день прѣзъ деня. Съобщенията съ щаба на армията и частитѣ отъ дивизията по тоя начинъ ставаха съ голѣми закъснения. Между това донесохъ и разпоредихъ слѣдното:

До командующий 2-а армия.

Понтонният мостъ при с. Уланци моля да се прѣмѣсти при Криволакъ, гдѣто желѣзният мостъ е разрушенъ. 3280. 22.XI.915 год. 5 ч. 30 м. сл. пл. с. Пепелище.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Дружината е на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ при шосето Щипъ — Криволакъ. № 42. 21:XI.915 год. 2 ч. 25 м. сл. пл.

К-ръ на 3 а дружина отъ 45-й п. полкъ, Капитанъ Бабаковъ.

До командующий 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Тази сутринь една отъ ротитѣ въ стражево охранение на 1-а бригада отъ 11-а дивизия е била обстрѣляна отъ една планинска неприятелска полубатарея и една дружина отъ къмъ с. Бистренци. 2-й пѣх. Искърски полкъ въ 11 ч. 50 м. пр. пл. е достигналъ селото Воишанци, гдѣто се е спрѣлъ да дочака придадената му полска батарея и влѣзълъ въ връзка съ командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, югоизточно отъ с. Брусникъ и съ 3-й пѣх. Македонски полкъ, настжпващъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Отъ частитѣ, дѣйствующи по на изтокъ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ, свѣдѣния още не съмъ получилъ. И днесъ мъглата бѣше твърдѣ гжста и не позволяваше каквото и да е наблюдение. 3277. 22.XI.915 год. 6. ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а п. Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Обстановката въ тоя моментъ не бѣше съвсѣмъ ясна. До тоя часъ свѣдѣния пълни имаше само отъ 1-а бригада на 5-а Дунавска дивизия, но до кждѣ бѣха стигнали колонитѣ на полковницитѣ Колевъ и Протогеровъ, прѣзъ деня, още не се знаеше. А между това, врѣме бѣше да се издаде заповѣдь по дивизията за дѣйствията на слѣдующия день. Бързането да се издаде такава заповѣди се налагаше отъ обстоятелството, че съобщенията съ бригадитѣ не бѣха установени и не се знаеше кога ще се установятъ. Взето прѣдь видъ обстоятелството, че бригадитѣ не бѣха достигнали даденитѣ имъ съ заповѣдь по дивизията № 11 отъ 21-й ноември 9 ч. сл. пл. обективи, издадохъ слѣдната заповѣдь по дивизията въ видь на телеграма, за да може незабавно да бжде разпратена съ конни ординарци:

До командиритѣ на 1-а бригада 5-а дивизия и 1-а и 3-а бригади отъ 11-а Македон. дивизия.

Утрѣ, 23 ноември, бригадитѣ да продължатъ изпълнението на възложенитѣ имъ задачи. Пжтьтъ, по който слѣдва 1-а бригада отъ 11-а дивизия позволява да се обгражда всѣка отбрана на неприятеля край р. Вардаръ при селата Бистренци Корешница, Человецъ и за това е наложително тая бригада, както и 3-а бригада да развиятъ по-голѣма бързина. Бригадитѣ да употрѣбятъ всички грижи, за да не губятъ връзката помежду си. Начало на дѣйствията въ 7 ч. 30 м. пр. пл. № 3278. 22.XI.915 год. 6 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 2-й гаубиченъ полкъ, Полковникъ Донковъ.

Назначавамъ Ви врѣменно началникъ на артилерията въ дивизията. Утрѣ рано тръгнете за щаба на дивизията въ с. Пепелище и слѣда съ адютанта си и багажа си. Разпоредете една с. с. полска батарея да излѣзе на шосето утрѣ, 23-й того, и прѣзъ Пепелище — Воишанци да влѣзе въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия. 3279. 22.XI915 год. 6 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3-а бригада отъ 11 а дивизия, висота 250.

Разпоредете, ескадронътъ дивизионна конница, който е въ мое разпореждане, още утрѣ, 23-й ноември, да дойде при щаба на дивизията въ с. Пепелище и слѣда с. Воишанци, като оставите при себе си 10 конникъ.

Майоръ Робевъ съ дружината си е насоченъ на присъединение къмъ полка си. 3281. 22.XI.915 г. 6 ч. 40 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

Къмъ това врѣме съ коненъ ординарецъ отъ телефонната станция при стария бивакъ на щаба на дивизията се получи слѣдната телеграма, прѣдадена на ординареца въ 2 ч. 5 м. сл. пл.

Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че тая вечерь пристига въ гр. Щипъ 10 1/2 см. д. 30, артилерийско отдѣление отъ 2-й Шуменски тежки артилерийски полкъ. № . . . 22.XI.915 год. 12 ч. 40 м. сл. пл.

Адютантъ на отдѣлението, офицерски кандидатъ Сп. Колчевъ.

Въ 7 ч. сл. пл. съ конни ординарци се получиха слѣднитѣ донесения:

Бригадата достигна с. Липа, гдѣто се установи на бивакъ за нощуване. По събранитѣ свѣдѣния, противникътъ заема с. Бистренци и околностьта му съ около една дружина пѣхота и 2 орждия планинска артилерия. Днесъ поради гжстата мъгла, не можаха да се прѣдприематъ никакви дѣйствия за очистване с. Бистренци. Утрѣ, ако врѣмето позволи, съвмѣстно съ 2-й п. Искърски полкъ ще прѣдприемемъ дѣйствия за очистването му. Планинската полубатарея на капитанъ Поповъ още не е пристигнала въ бригадата, нито е влѣзла въ свръзка съ менъ. № 43 с. Липа. 22.XI.15 г. 4 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада Полковникъ Колевъ.

2 й Искърски полкъ тази нощь ще нощува при с. Воишанци, като разстави стражево охранение непосрѣдствено прѣдъ с. Бистренци. Батареята отъ 7-й артилерийски полкъ пристигна къмъ 5 ч. сл. пл Колоната на полковникъ Колевъ се установила въ с. Липа. Утрѣ ще продължа настжпването отъ къмъ сѣверо-западна посока, Полковникъ Колевъ извѣстява, че той ще настжпи съ части отъ къмъ сѣверъ и сѣверо-изтокъ на селото. Чувствувамъ голѣма нужда отъ малка конна часть. Моля да ми се изпрати поне единъ взводъ. Прѣдъ видъ, че силитѣ на противника не сж още точно извѣстни, то за всѣки случай ми е необходимо още една полска батарея. Капитанъ Казанджиевъ, споредъ доклада на командира на пионерната рота, който бѣ оставенъ при него за прѣправата. не е можалъ да прѣмине Вардара по липса на срѣдства — очаквалъ лодки отъ Уланци, но дали сж дошли, не ми е извѣстно. № 111. с. Воишанци 22.XI.15 г. 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия Полковникъ Георгиевъ.

До к-ра на 1-а бригада отъ 5-а дивизия.

Кога и по кой пжть изпратихте планинската полубатарея къмъ 1-а бригада отъ 11-а дивизия? Дадохте ли й прикритие? Полубатареята до 4 ч. 30 м. сл. пл. още не е била пристигнала въ 1-а бригада отъ 11-а дивизия. 3282. 22.XI.915 г, 7 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ.

На това запитване отговорътъ се получи съ ординарецъ въ 10 ч. 45 м. сл. пл. на 23-й ноември, както слѣдва:

Нз № 3282. За докладъ. Полубатареята на капитанъ Поповъ се отдѣли отъ колоната къмъ 12 ч. по пладнѣ при Воишанци и тръгна къмъ щаба на 1-а бригада отъ 11-а дивизия съ изпратенитѣ отъ сжщата бригада водачи, които я отведоха къмъ сжщия щабъ № 113. 23.XI.915 г. 10 ч. 45 м. сл. пл.

Н-нъ щаба на 1-а бриг. 5-а дивизия отъ Генер. щабъ Майоръ Михневъ.

Вечерьта освѣнъ това, се получи чрѣзъ 3-а дружина отъ 5-й п. Македонски полкъ слѣдното донесение.

Нашата колона въ съставъ 49 й и 3-й Македон. полкове настжпи днесъ отъ Неготино за Демиркапу и при с. Тремникъ южно срѣщна неприятелски части. които сж окопани по висотитѣ сѣверо-западно отъ ст. Демиркапу; има орждия и при с. Корешница. Въ дѣсно отъ насъ по пжтя Кафадарци — Пърждево — Демиркапу настжпва 2-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия, а още въ дѣсно отъ нея 7-а дивизия. Добрѣ е Вашитѣ части веднага да настжпятъ къмъ Корешница по лѣвия брѣгъ на р Вардаръ и изгонятъ неприятелскитѣ части, които фланкиратъ нашето настжпление. № 252. Висотитѣ източно отъ Тремникъ 22 XI915 г. 1 ч 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-и Македон. полкъ Подполковникъ Хумбаджиевъ.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Щабътъ нощува въ с. Пепелище.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня е стрѣляла само планинската полубатарея отъ колоната на полковникъ Протогеровъ, като е изстрѣляла 11 снаряди.

Загуби. Загуби прѣзъ деня има само отъ 5-й п. Македонски полкъ — 1 раненъ.

23-й ноември.

Боятъ при Вистренци.

На мръкване на 22-й срѣщу 23-й ноември оставената телефонна станция при стария бивакъ на щаба получила слѣднитѣ четири телеграми отъ щипската телефонна станция на дивизията, които по липса на конни ординарци, изпратила чрѣзъ редника отъ телефонната рота Петръ Василевъ и които се получиха въ 5 ч. 30 м. пр. пл.:

На оперативна заповѣдь № 11. По заповѣдь. Дѣйствувайте енергично съ лѣвия си флангъ за отрѣзване пжтя на отстжплението на французитѣ, а съ дѣсния си флангъ се хлабете и бездѣйствувайте. № 3088. Велеево. 22.XI.15 г. 10 ч. 10 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия Полковникъ Русевъ.

Противникътъ прѣдъ фронта на бригадата заема сжщитѣ височини, на които се окопава. Часть отъ дружината на майоръ Атанасовъ мина Ибирли и настжпва за височинитѣ южно отъ Кошарка (той още не е смѣненъ отъ 1-а бригада, настжпилъ е самъ къмъ в. Конявецъ за да прикове противника, успѣлъ е да заеме три малки могилки прѣдъ него). Майоръ Пожарлиевъ води прѣстрѣлка съ окопалия се на височинитѣ южно отъ Кошарка противникъ. Той зае Гърбавата височина и се утвърди на нея. Подполковникъ Дранговъ се утвърдява на височинитѣ сѣверно отъ Градецъ. Приготовлява се да настжпи за овладѣването и на по-южнитѣ височини. Изпратихъ силни разузнавателни части къмъ Вардаръ между Луткова и Водосиръ. Утрѣ ще продължа настжплението съ цѣль да отхвърля противника отъ лѣвия брѣгъ на Вардара. Главенъ ударъ по посока опрѣдѣлена отъ дивизията. Нощувамъ на височината сѣверно отъ Кошарка. Участъка на майоръ Пожарлиевъ необходимо е да се заеме по-скоро отъ 1-а бригада за да мога да прѣхвърля и двѣтѣ дружини на майоритѣ: Пожарлиевъ и Атанасовъ (източно отъ р. Луткова). № 254. 22.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

На мѣсто подполковникъ Хумбаджиевъ се назначава за командиръ на 3-и Македонски полкъ полковникъ Димовъ Петко. 1770. 22-й ноемв. 915 г.

Командующий 2-а армия, Генералъ-лейтенантъ Тодоровъ.

По телеграмата № 3083 въ момента азъ не намѣрихъ за нуждно да направя никакви особенни разпореждания, тъй като въ сжщия духъ бѣхъ издалъ и оперативната заповѣдь по дивизията № 11 още отъ 21-й ноември. Съгласно тая заповѣдь 2-й п. Искърски полкъ съ една полска батарея трѣбваше да прѣслѣдва иеприятеля, като се движи по лѣвия брѣгъ на Вардара. 45-й п. полкъ оставаше въ мое разпореждане въ Пепелище. 1-й и 2-й Македонски полкове, батареята на капитанъ Пачевъ и планинската полубатарея на капитанъ Поповъ трѣбваше да атакуватъ неприятеля по посока на с. Ибирли. 5-й и 6-й п. Македонски полкове съ половинъ планинска батарея трѣбваше да атакуватъ неприятеля по височитѣ между рѣкитѣ Луткова и Градецъ. Въ сжщия духъ бѣше и заповѣдьта ми отъ 6 ч. 20 м. сл. пл. на

22-й ноември — „бригадитѣ да продължатъ изпълнението на възложенитѣ имъ задачи“, като се добавяше слѣдното, което сжщо така е точно по духа на прѣдписание № 3088:

„Пжтя по който слѣдва 1-а бригада отъ 11-дивизия позволява да се обгражда вѣка отбрана на неприятеля край р. Вардаръ при селата Бистренци, Корешница, Человецъ и за това е наложително тая бригада, както и 3-а бригада да развиятъ по-голѣма бързина“.

Нощьта мина спокойно. Телефоннитѣ и телеграфнитѣ съобщения съ всички части бидоха възстановени къмъ 5 ч. 20 м. пр. пл. Сутриньта както и прѣзъ цѣлия день надъ повърхностьта на земята стоеше непроницаемъ пластъ отъ мъгла. Сутриньта въ щаба на дивизията се яви капитанъ Казанджиевъ, който докладва, че неговата сборна дружина не е могла да се прѣхвърли на дѣсния брѣгъ по липса на салове и по невъзможность да се построятъ такива. Взето прѣдъ видъ обстоятелството, че нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ бѣха доста напрѣднали, слѣдъ тоя докладъ, разпоредихъ сборната дружина да се разформирова и ротитѣ да си отидатъ по дружинитѣ си. Въ 5 ч. 30 м. пр. пл. получихъ слѣдната бърза оперативна заповѣдъ:

Неприятелтъ отстжпва къмъ позициитѣ си по двѣтѣ страни на шосето Костурно — Дойранъ и къмъ Гевгели.

Армията да продължава прѣслѣдването на неприятеля къмъ линията Удово, Петрово, Борлово. Пардейци. При това:

1-о Рилската дивизия да продължи прѣслѣдването въ двѣ колони по пжтищата Страгово, Радня, Габрово, Бурлово, Пардейци и Барово, Копришница, Петрово, Мировче.

2-о Дунавската дивизия да продължи прѣслѣдването прѣзъ Демиркапу — Удово.

3-о Македонската дивизия да прѣслѣдва по лѣвия брѣгъ на рѣка Вардаръ къмъ Удово и по на истокъ, като влѣзе въ връзка съ 2-а Тракийска дивизия, която ще атакува неприятеля, като настжпи въ южна посока по двѣтѣ страни на шосето Костурно — Дойранъ

4-о Четвърта конна бригада да продължи прѣслѣдването до Гевгели безъ да доближава гръцката граница. 1781. 22.XI.915 г. 11 ч. 30 м. сл. пл.

Генералъ-лейтенантъ Тодоровъ.

По тая заповѣдь общи разпореждания сжщо не направихъ тъй като въ този духъ още миналия день бѣхъ издалъ съответнитѣ заповѣди по дивизията. Въ случая, както ще се види подолѣ, само прѣдписахъ още единъ пжть командиру 3-а бригада № 3283 и 3286 за непрѣмѣнното достигане даденитѣ му цѣли.

Екстренна.

Повѣрената ми дивизия прѣзъ нощьта 22|23-й ноември нощува по височинитѣ между селата Пърждево и Горна Дражовица и по дѣсния брѣгъ на рѣката, течеща прѣзъ с. Пърждево. Днесъ къмъ пладнѣ лѣвата колона на дивизията биде обстрѣлвана отъ батареи по височинитѣ около с. Корешница и тѣзи източно отъ с. Пърждево. Утрѣ, 23-й въ 7 ч. пр. пл. дивизията ще настжпи за фронта с. Оризаръ, ст. Димиркапу. 1693. с. Пръжнево 22.XI.915 год. 12 ч. пр. пл.

Началникъ на 5-а Дунавска дивизия, Генералъ-майоръ Бърневъ.

Нощьта прѣмина спокойно. Положението непромѣнено. № 116. 23.XI.915 год. 6 ч. 45 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

За закрѣпването на гърбавата височина „Карадагъ“, изпратихъ една дружина. Наблюдателтъ отъ нея съобщава, че къмъ Калъчково се забѣлѣзвалъ аеродрумъ. По шосето Удово — Валандово имало много силно движение на автомобили къмъ ст. Удово. Въ ст. Удово идвали малки тре-

нове и се връщали къмъ Солунъ дълги. Прѣзъ моста на Вардара постоянно минавали вагони къмъ югъ, кола или артилерия. Сѣверно отъ ст. Удово се забѣлѣзвали ясно много напустнати биваци. Отъ него наблюдателенъ пунктъ се виждало цѣлото разположение на противника, но за днесъ мъглата му прѣчила. Прѣдъ фронта на бригадата забѣлѣжилъ окопи и около два взвода, въ устието на р. Луткова много бивакъ и къмъ Градецъ 2 роти По-назадъ частитѣ прѣкривала мъглата. Съ цѣль да съсрѣдоточа усилията на бригадата въ района източно отъ р. Луткова, моля по-скорото смѣняване дружината на майоръ Атанасовъ, за да мога да развия съ всички сили достигнатия успѣхъ на Гърбавата височина и убѣденъ съмъ, че ще се постигнатъ голѣми резултати, а за да се получаватъ по-бързо донесенията отъ нея, необходимъ е кабелъ, иначе се губятъ повече отъ 4 часа за пристигането на едно донесение. На самата височина е организиранъ наблюдателенъ пунктъ. № . . . сѣверно отъ с. Кошарка 23.XI.915 год. 3 ч. пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Дружината, която настжпи къмъ с. Сали, ст. Удово, се е спрѣла и и укрѣпява заетата съ бой висота, западно отъ чешмата, която е между с. с. Караелиазли и Сали, понеже 5-й Македонски полкъ днесъ не е настжпилъ. Село Плавушъ е сжщо заето съ французки патраулъ. По останалия фронтъ имаше рѣдка артилерийска прѣстрѣлка. Неприятелтъ отговаряше съ значително по-малко отъ извѣстнитѣ намъ батареи, поради което се прѣдполага, че е изтеглилъ часть отъ артилерията си. Прѣдалитѣ се вчера 2 французки войници отъ 1-й Марсилски французки полкъ, 3-а дружина отъ чуждестранния легионъ, по народность германци, показаха, че ротния имъ командиръ ги прѣдупрѣдилъ прѣди 5 дена да се стѣгатъ, защото щѣли да заминатъ, за кждѣ, не знаятъ. За и отъ Удово днесъ сж минали 4 влака; единиятъ отъ влаковетѣ, който е миналъ за къмъ Солунъ, е билъ покритъ съ бризенти. Въ 4 ч. сл. пл. на ст. Удово е имало два праздни влака; юго-западно отъ ст. Удово, при изхода на дефилето, е забѣлѣзанъ бивакъ за около една дружина, а сѣверо-източно отъ с. Мировче — бивакъ за около единъ полкъ. Днесъ летѣха надъ позициитѣ 4 неприятелски аероплана. 3154. 22.XI.915 г.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-Майоръ Гешовъ.

Утрѣ, 23-й того, дивизионната конница въ 7 ч. пр. пл. прѣзъ с. Липа тръгва за Пепелище. За подържане тѣсна връзка съ командира на 5-й полкъ и 1-а бригада, оставихъ 15 конника. До смѣняването на майоръ Атанасовъ, оставамъ и летящата поща отъ 7 поста съ 28 конника. Желателно е тая летяща поща да остане и въ послѣдствие, защото единствено чрѣзъ нея е възможно подържането на тѣсна връзка съ 1-а бригада. № . Височина сѣв. с. Кошарка, 22.XI.1915.год. 11 ч. сл. пл

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Прѣдъ видъ на това, че 3-й Македонски полкъ има вакантна дружинна длъжность, а капитанътъ отъ сжщия полкъ Тодоровъ, който врѣменно е командированъ въ 6-й Македонски полкъ, остава излишенъ тамъ съ пристигането на титулярния командиръ на полка, моля да бжде командированъ въ полка си. Моля да бжде върната полуротата отъ 6-й Македонски полкъ, дадена по ваша заповѣдь за прикритие на една отъ полскитѣ с. с. батареи, Моля да бжде върната къмъ полка си ротата на капитанъ Казанджиевъ отъ 6-й Македонски полкъ, тъй като прѣхраната и носене службата на тази рота ще бждатъ затруднени, а самия полкъ затрудненъ съ прѣхраната и доволствието й изобщо. Изобщо, отдѣлянето на роти отъ полковетѣ се отразява злѣ, както на дисциплината, така и на носене службата си въ органическата връзка се губи. № . Висота сѣв. отъ с, Кошарка. 22.XI.915 г. 8 ч. 15 м. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До командира на 3-а бригада

Отъ съобщението отъ началника на 2-а дивизия се вижда, че изпратената отъ него дружина за съдѣйствуване 5-й Македонски полкъ се е спрѣла при чешмата сѣверо-източно отъ с. Сали, понеже 5-й полкъ вчера не билъ проявявалъ никакви дѣйствия. Ако това е вѣрно, означава, че моята категорична заповѣдь да се атакува неприятеля на фронта с. Градецъ, р. Луткова не е изпълнена и общото положение, че неприятелтъ отстжпва по цѣлия фронтъ на дивизията, като има на лѣвия брѣгъ на Вардара слаби части, не

е разбрано и не е използувано. Залавянето на противника въ района между селата Корешница и Градецъ и плѣняването му напълно зависи и сега още отъ енергичнитѣ дѣйствия на вашата колона. 3283. 23.XI.915 год. 9 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия.

Разпоредихъ сборната дружина на капитанъ Казанджиевъ да се разформирова и ротитѣ отидатъ по дружинитѣ си, тъй като не е нуждно минаването дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. 3284. 23.XI.915 год. 9 ч. 10 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а Македонска дивизия, полковникъ Златаревъ.

Воишанци. До командиритѣ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия и 1- и 3-а бригади отъ 11-а дивизия.

Частитѣ отъ 5-а Дунавска дивизия сж достигнали вчера, 22-й ноември, вечерьта до рѣкичката, която тече прѣзъ с. Пърждево. Днесъ ще настжпятъ срѣщу фронта с. Оризаръ и ст. Демиркапу къмъ с. Удово. 3284 а. 23.XI.915 год. 9 ч. 20 м. пр. пл.

Началникъ на 11-а Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада отъ 11-а дивизия.

Като имате прѣдъ видъ, че днесъ, 23-й ноември, Тракийската дивизия ще атакува неприятеля прѣдъ своя фронтъ, продължете изпълнението на задачата Ви, безъ огледъ на жертви, като подържате връзка съ сжщата дивизия. 3286. 23.XI.915 год. 9 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 11-й ескадронъ дивизионна конница, с. Липа.

По заповѣдь. Ескадронътъ Ви, щомъ влѣзе въ свръзка съ частитѣ отъ 1-а бригада на 11-а дивизия, по най-кжсия пжть да се спустне до р. Вардаръ и влѣзе въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, която настжпва по пжтя Бистренци, Корешница, Человецъ, Градецъ. № 3287. 23.XI.915 год. 9 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ щаба на 11-а Макед. дивиз., Подполковникъ Дървиновъ.

Между това, по посока на с. Воишанци почнаха да се чуватъ рѣдки пѣхотни изстрѣли, което означаваше, че съприкосновението съ противника не е изгубено, че той не е отстжпилъ и че прѣдстои бой. Въ 9 ч. 30 м. пр. пл. съ началникъ щаба и офицеритѣ за поржчки, качихме се на конетѣ и потеглихме за с. Воишанци, безъ да направя разпореждане относително вдигането или оставането на щаба въ с. Пепелище. Пжтьтъ отъ с. Пепелище до с. Воишанци бѣше каленъ. Пжтьтъ върви прѣзъ полето и на много мѣста е вдлъбанъ въ почвата до единъ човѣшки бой и повече. Село Воишанци бѣше праздно отъ жители; кжщитѣ му бѣха почти всички разрушени отъ французитѣ и на всѣкждѣ, по двороветѣ и улицитѣ, се виждаха резпилѣни зърнени храни и покжщнина. Много по-рано съобщихъ въ щаба на дивизията, че вечерьта ще нощуваме въ с. Воишанци и за кждѣто слѣдъ обѣдъ да тръгнатъ багажитѣ и цѣлата канцелария. Мѣстностьта край пжтя отъ сѣверната страна бѣше укрѣпена съ прѣсни и по-стари окопи, прѣдъ нѣкои отъ които нмаше и телени мрѣжи. Виждаше се ясно, че неприятелтъ всѣки мигъ е очаквалъ една атака отъ сѣверъ, която можеше да му прѣкжсне пжтя на отстжплението. Пжтьтъ отъ с. Воишанци за с. Бистренци върви по самата равнина, широка около 400—500 крачки. Равнината е открита и се състои отъ ниви и ливади. Хълмоветѣ отъ сѣверната страна сж високи 20—30 метра съ слабо вълнообразна повърхность и доста стръменъ склонъ къмъ югъ. На 2 квм. източно отъ с. Воишанци една пжтека се отбива въ лѣво прѣзъ единъ доста широкъ долъ, който скоро се обръща въ една широка хълмиста долина. Ори-

ентирайки се по забѣлѣзанитѣ тукъ войници, ние тръгнахме по дола и слѣдъ 3 — 4 минути додохме до батарейния резервъ на 3-а с. с. батарея, а отъ него къмъ югъ на 200 крачки забѣлѣзахме една рота подръжка, за която ни се каза, че била бригадна подръжка и при която билъ и самия бригаденъ командиръ. Между това, куршумитѣ на неприятеля надхвърляха надъ насъ и виждаше се, че сме пристигнали до бойния строй на частитѣ. Ний слѣзохме отъ конетѣ и се опѫтихме къмъ подръжката. На 500 — 600 крачки на изтокъ отъ батарейния резервъ на 3-а с. с. батарея, по западния склонъ на единъ хребетъ, идящъ отъ сѣверъ, се забѣлѣзваха части въ сгѫстенъ строй, около 2 дружини, които споредъ обяснението на войницитѣ били отъ самия 2-й Искърски полкъ. Какъ, обаче, бѣше точно разположенъ полкътъ, не можеше добрѣ да се забѣлѣжи. Мъглата на по-горнитѣ височини отъ 60—70 метра надъ мѣстността, на която бѣхме, бѣше непроницаема. Чуваше се само единъ доста значителенъ шумъ, който ми се виждаше съвсѣмъ неоправдателенъ. При подръжката научихъ, че бригадниятъ командиръ, полковникъ Георгиевъ, билъ малко напрѣдъ, дѣто била и телефонната станция на щаба на бригадата. Ние тръгнахме по посоката, дѣто можахме да намѣримъ полковникъ Георгиевъ, но прѣди да додемъ до него, спрѣхме се за да направимъ малка закуска. Въ това врѣме при насъ случайно доде младшия подофицеръ отъ щаба на 1-а бригада отъ 11-а дивизия Д. Ачковъ. Той докладва, че командиратъ на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия билъ стотина крачки напрѣдъ и че той, младшия подофицеръ Ачковъ, билъ пристигналъ още прѣди нѣколко часа тукъ за свръзка между двѣтѣ бригади. Къмъ това врѣме съ коненъ ординарецъ получихъ слѣднитѣ донесения.

Донасямъ, че 1-й п. Македонски полкъ отъ 3 дни, а 2-й п. Маке. полкъ отъ 4 дни насамъ получаватъ само по $\frac{1}{2}$ хлѣбъ на войникъ и по малко отъ полсѫнята фуражна дажба на конь. Моля за нареждане до дивизионното ин ендантство да се усили дажбата храна на войницитѣ и фуражъ за конетѣ. № 230. с. Липа. 23.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колѣвъ.

Пѫтътъ отъ с. Липа за с. Ибирли е пѫтека за движение на пѣхота и коне и е непроходимъ за кола и полска артилерия. Поради това бѣхъ принуденъ да оставя 4 а полска с. с. батарея при с. Липа, подъ прикритието на една рота пѣхота и запоздѣхъ да се присъедини къмъ 7-то полско не с. с. отдѣление. № 231. 23.XI.915 г. 10 ч. 10 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

Оперативна. № 19.

Щаба с. Липа. 23.XI.915 г. 7 ч. пр. пл.

Карта 1 : 210,000.

§ 1. По свѣдѣния вчера противникътъ е ималъ при с. Бистренци около една дружина съ двѣ планински орждия, при с. Корешница — една дружина, при с. Человѣцъ — една дружина.

Въ дѣсно отъ насъ настѫпва 2-й п. Искърски полкъ, по пѫтя Воишанци — Бистренци, съ цѣль да атакува противника при с. Бистренци отъ сѣверо-западна посока.

2-а дружина отъ 6-й Македонски полкъ заема височинитѣ 3 клм. сѣверо-западно, сѣверно и сѣверо-източно отъ с. Ибирли.

§ 2. Поради гѫстата мъгла, отъ която не може да се вижда на 50 крачки, заповѣдвамъ:

1. 3-а дружина отъ 1-й п. Македонски полкъ подъ командата на майоръ Митушевъ, днесъ въ 8 ч. пр. пл. да смѣни 2-а дружина отъ 6 й п. Македонски полкъ и да настѫпи къмъ с. Ибирли и слѣдъ като го заеме, да продължи настѫплението си къмъ с. Человѣцъ.

2. 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ подъ командата на капитанъ Атанасовъ, да настѫпи по посока на с. Бистренци и като го атакува отъ сѣверо-източната му страна да застраши пѫтя на отстѫплението на противника къмъ с. Корешница.

3. Останалитѣ сили да настѫпятъ по посока на с. Ибирли, както слѣдва:

Авангардъ.

1-а др. отъ 1-й п. Мак. полкъ—1 др.
Отъ 1-а пионерна рота — 1 взводъ
Полубатареята на капитанъ Поповъ
Всичко: 1 др., $1\frac{1}{2}$ пл. с. с. бат и 1 взв. пион.

Да настѫпи днесъ въ 9 ч. пр. пл. по пѫтя село Липа, с. Ибирли.

Главни сили и походенъ редъ.

Полковникъ Мурджевъ.

1-а др. отъ 1-й Мак. полкъ и 2 карт.
4-а с. с. батарея — 4 орждия.
Отъ 2-й п. Мак. полкъ — 2 дружини
„ „ „ — 1 картечн.
„ 1-а пионерна рота — 2 взвода
Всичко: 3 друж., 3 карт., 4 орждия и 2 взвода пионери.

Да слѣдватъ на единъ километръ слѣдъ авангарда.

§ 3. Свръзка. Да се подържа тѣсна свръзка въ дѣсно съ 2-й п. Искърски полкъ и въ лѣво съ 2 а дружина отъ 6-й п. Македонски полкъ.

§ 4. Полковитѣ обози подъ командата на командира на нестроевата рота отъ 1-й п. Македонски полкъ поручикъ Спространовъ да достигнатъ с. Липа.

§ 5. 1-о отдѣление отъ дивизионния лазаретъ да достигне и се разположи въ с. Гарванъ.

§ 6. Останалитѣ тилови учрѣждения на дивизията оставатъ на мѣстата си.

§ 7. Азъ съ щаба на бригадата ще слѣдвамъ въ главата на главнитѣ сили на авангарда.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Н-къ щаба на бригадата, отъ Генер. щабъ, Майоръ Стрѣзовъ.

Слѣдъ 15 — 20 минути излѣзохме напрѣдъ и намѣрихме полковникъ Георгиева съ началника на щаба си, майоръ Михневъ. Тѣ бѣха въ една малка вглъбнатина на склона, който се спуща непосрѣдствено надъ самата равнина на Вардара. Вглъбнатината не бѣше повече отъ 20 м. висока надъ равнината. Бѣше около 12 ч. по пладнѣ. Полковникъ Георгиевъ, докладва приблизително слѣдното:

Неприятелски части заематъ окрайната на с. Бистренци и близкитѣ висоти сѣверно отъ селото. Колко, обаче, сѫ силитѣ на неприятеля, не се знае. Артилерия нѣма. Противникътъ не изглежда да има значителни сили Нашия 2-й п. Искърски полкъ съ бойната си часть е достигналъ на 800 — 1000 крачки отъ неприятеля, а подръжкитѣ му, 3 дружини, сѫ съсрѣдоточени задъ хребета сѣверо-западно отъ с. Бистренци. По-влѣво, споредъ донесението отъ командира на полка, се намира 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ, сѫщо така разгѣната за бой. Връзката съ тая дружина е здрава".

При тоя докладъ, началникъ щаба на дивизиятз забѣлѣза, че по посоката непосрѣдствено край брѣга на р. Вардаръ не е изпратена никаква часть, която би могла да фланкира неприятелската отбрана при с. Бистренци и да ангажира неприятеля отъ тая страна. Освѣнъ това, при сѫществующата мъгла, прѣдпочително бѣше батареята да излѣзе на позиция долѣ въ равнината на 300 — 400 крачки отъ рѣката. Слѣдъ тоя докладъ, съ началникъ щаба на дивизията и офицера за поржчки се подадохме напрѣдъ 40 — 50 крачки, въ стрѣлковитѣ трапчета, направени за наблюдение, а командирътъ на бригадата съ началникъ щаба си останаха при телефона за да се хранятъ. Мъглата по низкитѣ мѣста бѣше слаба и позволяваше да се вижда доста ясно чакъ до с. Дубляно. По високитѣ 60 — 70 м. надъ селата Бистренци и Дубляно, обаче, мъглата бѣше непроницаема. Подъ насъ на 200 крачки до една вадичка, която бѣше обрасла тукъ тамъ съ върбалакъ. се намираше единъ патраулъ. На 1200 крачки прѣдъ насъ се виждаше с. Бистренци, а прѣдъ него на една могилка единъ неприятелски окопъ, отъ дѣто се стрѣляше рѣдко, но почти непрѣкѫснато. По на сѣверъ отъ с. Бистренци, какво имаше, не се виждаше. По на югъ отъ с. Бистренци до р. Вардаръ се забѣлѣзваше нѣкакъвъ окопъ непосрѣдствено до самия брѣгъ на рѣката, обаче, отъ тамъ стрѣлци нѣ се обаждаха. На сѣверъ отъ насъ точно кѫдѣ бѣше 2-й п. Искърски полкъ и батареята не се виждаха. Въ това врѣме подъ насъ се спустна въ равнината единъ взводъ отъ бригадната подржка и въ верига настѫпи по равнината срѣщу с. Бистренци, но скоро, на 800 крачки отъ неприятеля, взводътъ залегна и не продължи напрѣдъ. Отъ дѣсния брѣгъ въ сѫщото врѣме, около 1 ½ ч. сл. пл., се обади една наша пл. полубатарея, която почна да стрѣля по неприятелския окопъ при с. Бистренци. Полубатареята изглеждаше да бѫде на позиция точно на западъ отъ с. Бистренци на 2 ½ клм. разстояние. Шрапнелитѣ ѝ се пръскаха продолно въ самия окопъ на французитѣ и скоро забѣлѣзаха се отстѫпващи и бѣгащи отъ окопа групи френски войници. Планинската полубатарея слѣдъ това обстрѣли с. Дубляно, гдѣто ясно се виждаха отстѫпващи французи съ товарни коне и конници. Малко врѣме слѣдъ това, къмъ настѫпилия напрѣдъ взводъ се подаде още единъ взводъ, но и той като достигна линията на прѣдния взводъ, залегна и стоя така, до като ние бѣхме тамъ. Прѣдъ тѣхъ, до самия брѣгъ на Вардаръ, нѣколко неприятелски стрѣлци откриха огънь по нашитѣ взводове, но видимо безъ резултатъ. Боятъ се развиваше спокойно. Батареята отъ 2-й п. Искърски полкъ още не бѣше се обадила. Точно кѫдѣ бѣше 2-й Искърски полкъ, поради мъглата не се виждаше, но ясно личеше, че полкътъ обхваща горѣ по високото дѣсния флангъ на неприятеля. Между това, въ канцеларията на дивизията въ с. Пепелище се получили слѣднитѣ телеграми:

Донасямъ за свѣдѣние слѣдующето донесение на командира на 2-а бригада отъ дивизията отъ 22-й того: Днесъ 3-а дружина настѫпи и зае прѣднитѣ позиции на неприятеля. Противникътъ държи височинитѣ отъ с. Сали. Нашата верига е на 1000 крачки отъ него. 5-й п. полкъ отъ 11-а дивизия не настѫпилъ. Изглежда, че този полкъ нито завчера, нито вчера е

завладѣвалъ нѣкаква неприятелска позиция, защото противникътъ, както и полка, заематъ старитѣ си позиции. Влѣзохъ въ свръзка съ командира на 5-й полкъ, защото не знаехъ полкътъ кѫдѣ се намира; той ми съобщи къмъ 4 ч., че нѣмало да настѫпва, защото нѣмалъ заповѣдь. Заповѣдахъ нашата планинска батарея да обстрѣлва въ флангъ противника, който е прѣдъ 5-й полкъ, но послѣдния пакъ не атакува, макаръ че на срѣща си нѣма повече отъ една рота. 5-й полкъ е на 5 клм. назадъ отъ нашата дружина, а противникътъ, който е срѣщу него, е на 3 клм. задъ фланга на дружината. Бѣхъ далъ заповѣдь на дружината да завладѣе височината западно отъ с. Сали, но вслѣдствие отказа на 5-й полкъ да настѫпи, спрѣхъ атаката. Отъ Терзели до Удово нѣма нито едно неприятелско орждие. № 3164. 23.XI.915 год.

Н-къ на 2-а Тракийска дивизия, Генералъ-Майоръ Г е ш о в ъ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина сравнително спокойно. Неприятельтъ прѣдъ дружината, насочена къмъ Удово, се укрѣпявалъ. Разпоредено солидното заемане селото Плавушъ. Изпратенитѣ разузнавателни патрули къмъ противника сѫ проникнали значително напрѣдъ и констатирали присѫтствието на неприятелски части въ окопитѣ Противникътъ продължава да се окопава. На гара Удово се чувало шумъ. По желѣзнопѫтната линия сѫ минали два трена. 3158. 23.XI.915 год.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-Майоръ Г е ш о в ъ.

По заповѣдь. Началникътъ на Тракийската дивизия донася, че подполковникъ Дранговъ билъ вчера, 22-й, къмъ 4 ч. сл. пл. въ връзка съ 2-а бригада отъ сѫщата дивизия, но понеже нѣмалъ заповѣдь да настѫпи, не настѫпилъ, даже и тогава, когато артилерията на поменатата бригада обстрѣлвала въ флангъ неприятеля и при това срѣщу подполковникъ Дранговъ имало слаби части. Полкътъ на подполковникъ Дранговъ билъ на около 5 клм. задъ дружината отъ Тракийската дивизия, а неприятелтъ срѣщу него билъ задъ нашата дружина. Отказътъ на подполковникъ Дранговъ да атакува спира и заповѣдьта отъ командира на бригадата отъ Тракийската дивизия да атакува височината западно отъ с. Сали. Отъ Терзели до ст. Удово неприятелтъ изтеглилъ артилерията си. Заповѣдайте категорично подполковнику Драгову, енергично да атакува въ заповѣданата му посока на Градецъ, като му разясните, какви послѣдствия ще иматъ неговитѣ дѣйствия или бездѣйствия. Обстановката е тъй ясна, че подполковникъ Дранговъ трѣбваше да развие инициатива и безогледно да атакува. Желѣзницата не трѣбва да се разрушава. Веднага идете при колоната на полковникъ Протогеровъ и при подполковникъ Дранговъ за непосрѣдствено ржководене дѣйствията имъ. 1785. 23.XI.915 год. 10 ч. 10 м. пр. пл.

Н къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Р у с е в ъ.

По поводъ послѣдната телеграма, старшия адютантъ въ сѫщия часъ съ коненъ ординарецъ ми изпрати слѣдното донесение, което получихъ въ 2 ч. 30 м. сл. пл.:

Щабътъ на 2-а армия прѣдписва на началника на дивизията:

„Веднага идете при колоната на полковникъ Протогеровъ и при подполковникъ Дранговъ за непосрѣдствено ржководене дѣйствията имъ". 23.XI 915 год. 1 ч. 45 сл. пл.

Майоръ Д о б р у д ж а н с к и.

Въ изпълнение на тая категорична заповѣдь, макаръ при с. Бистренци боятъ и да не бѣше завършенъ, азъ рѣшихъ веднага да потегля за с. Липа, ржководенъ отъ важностьта на настѫплението на нашитѣ части въ участъка на полковникъ Протогеровъ. Въ тоя моментъ полковнику Георгиеву дадохъ приблизително слѣдната заповѣдь:

„По заповѣдь отъ щаба на армията, азъ съ щаба си тръгвамъ сега прѣзъ с. Липа за участъка на полковникъ Протогеровъ. Въ Ваше разпореждане давамъ 45-й п. полкъ, който се намира въ с. Пепелище и всичката артилерия, оставена на позициитѣ при с. Криволакъ. Отъ тия части, въ случай на нужда, притеглете толкова, колкото ще ви бѫде необходимо. Понеже

връзката между васъ и щаба на дивизията ще бжде затруднена, то дѣйствувайте като мой замѣстникъ въ прѣслѣдването на неприятеля въ дадената ви отъ заповѣдитѣ по дивизията посока".

Въ сжщото врѣме разпоредихъ и донесохъ слѣдното:

До командира на 7-й артилерийски полкъ, тукъ.

Разпоредете батареята отъ с. Патрикъ да тръгне утрѣ 24-й съ взводъ прикритие прѣзъ Лѣсковица за Конче и кота 750, гдѣто да влѣзе въ разпореждане на командира на 3-а бригада отъ 11-а дивизия № 3289. Сѣверно с. Бистренци. 23.XI.915 г. 3 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующия 2-а армия, Велесъ.

Отъ зараньта до 2 1/2 ч. сл. пл, когато получихъ телеграмата Ви, бой се води при с. Бистренци отъ 2-й Искърски полкъ и нѣкои части отъ 1-а бригада 11-а дивизия. Неприятельтъ е окопанъ край селото и окржжающитѣ го висоти. Неприятелъть артилерия нѣма. Боятъ продължава. Тоя часъ отъ позиция при Бистренци заминавамъ прѣзъ с. Липа за участъка на полковникъ Протогеровъ, къмъ кота 750 и с. Градецъ. Поради прибиране на телефонитѣ, връзка съ щаба на армията ще се установи утрѣ. № 3290. 23.XI.15 г. Позиция с. Бистренци, 3 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тия телеграми се пододоха чрѣзъ телефонната станция на 1-а бригада отъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия.

Слѣдъ напускане наблюдателния пунктъ съ началника щаба и офицера за поржчки тръгнахме за с. Липа. Нѣколко стотинъ крачки по назадъ срѣщнахъ 1-а с. с. батарея на капитанъ Юрдановъ, пристигнала тукъ и готова да излѣзе на позиция близо и сѣверно отъ наблюдателния пунктъ. А малко по-назадъ срѣщнахъ началника на артилерията полковникъ Донковъ, когото бѣхъ извикалъ миналия день да доде отъ позицията отъ Криволакъ и поеме ржководенето на артилерията въ дивизията. Полковнику Донкову, заповѣдахъ слѣдното:

„По заповѣдь отъ армията, съ щаба заминавамъ за участъка на полковникъ Протогеровъ. Вий като началникъ на артилерията останете при командира на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия и поемете ржководенето на артилерията тукъ. Освѣнъ това, разпоредете единъ гаубиченъ взводъ съ повече впрѣгове да пристигне тукъ и се употрѣби въ случай на нужда"

Съ полковникъ Донковъ бѣше и командира на 7-й артилерийски п., подполковникъ Петровъ, комуто устно приповторихъ заповѣдьта № 3289 по изпращането с. с. батарея отъ с. Патрикъ за кота 750.

Къмъ сжщото врѣме се яви и командирътъ на дивизионната конница, майоръ Иотовъ, който ми докладва, че е пристигналъ при с. Воишанци съ ескадрона си въ изпълнение на заповѣдьта ми № 3281 отъ 6 ч. 40 м. сл. пл. отъ миналия день. Майору Иотову заповѣдахъ слѣдното:

„Съ щаба заминавамъ прѣзъ с. Липа за участъка на 3-а бригада отъ дивизията. Вие съ ескадрона влизате въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия, комуто и се явете за да Ви даде задача".

Пжтьтъ за с. Липа върви въ тила на позицията на нашитѣ части, дѣйствующи срѣщу с. Бистренци. Сгжстенитѣ части на 2-й пѣх. Искърски полкъ около 2 дружини останаха все въ сжщото положение, както ги бѣхъ забѣлѣзалъ прѣди три часа. 3-а с. с. батарея още не бѣше открила огънь. 1-а с. с. батарея бѣше още

горѣ въ мъглата и сжщо не бѣ открила огънь, макаръ че бѣше на позицията още отъ прѣди пладнѣ. Ние скоро почнахме да се покачаме по пжтеката къмъ с. Липа и да завлизаме въ мъглата, която все повече ставаше непроницаема. На позицията почнаха да се чуватъ топовни гърмежи. Пушечнитѣ изстрѣли почнаха да ставатъ по-чести. Какъ се развиваше, обаче, боятъ при с. Бистренци вече не можеше да се схване. Ние все повече и повече се отдалечавахме, до като най-сетнѣ вече нищо не можеше да се чува. Съ щаба си въ с. Липа пристигнахъ къмъ смъркване, около 5 ч. 30 м. сл. пл. На южния край на селото бѣше разположена на бивакъ 4-а с. с. батарея и 2-а батарея отъ 11-о не с. с. отдѣление. Тукъ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Съ тръгването си отъ с. Липа днесъ сутриньта изпратихъ 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ да атакува противника при с. Бистренци отъ къмъ сѣверо-източна страна. Челото на бригадата достигна 2 клм. сѣверозападно отъ с Ибирли къмъ 12 ч. на пладнѣ. Въ това врѣме, изпратената по-рано напрѣдъ 3-а дружина отъ 1-й пѣх. Макед. полкъ, приемаше позицията и смѣняваше 2-а дружина отъ 6-й п. Мак. полкъ. Противникътъ посрѣщна съ пѣхотенъ и картеченъ огънь нашитѣ части, които смѣняваха частитѣ отъ 6-й п. Македонски полкъ. Понеже бригадата бѣше изтеглена по пжтя Ибирли въ колона по единъ поради тѣснотата на пжтеката, разпоредихъ да се подбере тя въ сборенъ редъ задъ позицията. Събирането продължи около 2 1/2 часа. Мъглата прѣзъ всичкото врѣме бѣше гжста и непроницаема. Виждаха се само върховетѣ на висотитѣ като острови въ море. По тия върхове се разпознаваха часть отъ нашитѣ и часть отъ неприятелската позиция. Разпоредихъ планинската полубатарея да излѣзе на позиция и обстрѣля неприятелската позиция, отъ която се стрѣляше съ картечници по смѣняващитѣ се наши части. Противникътъ и той обстрѣля нашата позиция съ артилерия. До вечерьта обиколихъ голѣма часть отъ нашата позиция с.-з. отъ с. Ибирли съ цѣль да се запозная съ мѣстността и да направя рекогносцировка на неприятелската позиция. Мъглата, обаче, твърдѣ много прѣчи на рекогносцировката. И въ тоя участъкъ картата не дава никаква прѣдстава на дѣйствителната мѣстность, която е твърдѣ много прѣсѣчена и съ високи и стръмни висоти и долове, обраснати съ храсти. Днесъ къмъ 5 ч. сл. пл., когато 2-й Искърски полкъ атакуваше неприятеля при Бистренци, изпратихъ още една рота да му съдѣйствува, като атакува противника въ флангъ между Корешница и Бистренци. Освѣнъ това и съ артилерийски огънъ съдѣйствувахъ на 2-й Искърски полкъ, стрѣляйки къмъ тила на противника по посока с. Корешница Утрѣ ще прѣдприема настжпление къмъ неприятелската позиция къмъ с. Ибирли. Прилагамъ скица за разположението на бригадата вечертьта на 23-й срѣщу 24-й того. № 233. Височината 2 клм. с.-з. отъ с. Ибирли. 23.XI.915 г. 7 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Прѣзъ бригадата мина едно донесение, че подполковникъ Дранговъ бездѣйствува и не давалъ съдѣйствие на 7-а дивизия. Тоя упрѣкъ считамъ за неоснователенъ, защото щаба на 2-а дивизия не знае релефа на мѣстността, въ който се движи подполковникъ Дранговъ и повѣрената ми бригада, нито пъкъ разположението на противника въ повѣрения ми участъкъ. Оперативната заповѣдь отъ щаба на дивизията № 11 заповѣдва да атакувамъ участъка отъ р. Луткова до Градецъ. За да заема и атакувамъ тоя участъкъ, трѣбва да бждатъ освободени войскитѣ ми отъ Липа до Луткова— 20 клм., заеманъ отъ двѣ дружини. Въ тоя участъкъ има двѣ важни посоки: Корешница — Ибирли и Кошарка — Лубница, въ които противникътъ заема важни пунктове на 6, 7 и повече клм. отъ р. Вардаръ. Като така, напускането имъ, прѣди да бждатъ заети тѣ отъ 1-а бригада, е невъзможно и опасно за дѣйствията ми. Първата цѣль, която си зададохъ, бѣ заемането на гърбавата висота (Карадагъ). Вчера я заехъ съ една рота, а нощесъ съ една дружина. Слѣдъ това чакахъ да се заеме участъка ми отъ 1-а бригада

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

и да поведа настжплението. А за това бѣхъ заповѣдалъ подполковникъ Драгнову и майоръ Пожарлиеву да настжпватъ постепенно напрѣдъ. Въ цѣлия участъкъ имамъ само 2 планински орждия, снабдени съ ограничено количество патрони, тогава, когато противникътъ е силно окопанъ на всички височини, които силно е снабдилъ съ картечници. Заплашителния тонъ на телеграмата отъ щаба на 2-а армия, считамъ, че е неоснователенъ, само по едно донесение отъ 2-а дивизия безъ да е проученъ въпроса на моя участъкъ, цѣлитѣ ми. Не е вѣрно, че подполковникъ Дранговъ е назадъ отъ 2-а дивизия на 5 клм. Понеже щаба на армията заповѣдва да се атакува, ако и да считамъ, че това е още рано, заповѣдахъ: подполковникъ Дранговъ съ 5 роти и 2 планински с. с. орждия да настжпи къмъ Градецъ съ цѣль да го заеме. Майоръ Пожарлиевъ съ 3 роти — да настжпи отъ Гърбавата височина (Карадагъ) къмъ Вардаръ. Маневренитѣ войски — 1 дружина, да настжпятъ къмъ устието на р. Водосиръ. На останалитѣ части отъ бригадата (2-а дружина отъ 6-й полкъ) постепенно съ смѣняването имъ ще имъ давамъ и цѣлитѣ. Цѣлата долина е покрита съ непроницаема мъгла; мѣстностьта къмъ Вардара е въ висша степень прѣсѣчена и трудна за движение. При все това, въ изпълнение на заповѣдьта, заповѣдахъ да настжпятъ.

Отъ майоръ Атанасовъ получихъ донесение отъ 8 ч. пл. пл., че до тоя моментъ не билъ смѣненъ и че 1-а бригада била въ Липа. № 267. Височата сѣверно отъ с. Кошарка. 23.XI.915 г. 11 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада Полковникъ Протогеровъ.

Повторно моля, утрѣ до 7 ч. пр. пл., 1-а бригада да заеме височитѣ сѣверно отъ Кошарка, които заемамъ съ слаби части, за да се подкрѣпи моето настжпление напрѣдъ по р. Луткова и Гърбавата височина, което почва въ 7 ч. пр. пл. № 278. 23.XI.915 г. 7 ч. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Заповѣдь по 3-а бригада II-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна. № 18.

Щабъ сѣвер. отъ с. Кошарка. 23.XI.15 г. 6 ч. сл. пл. Получ. 23.XI.15 г. 12 ч. сл. пл

Карта 1:210,000.

§ 1. Противникътъ продължава отстжплението си. Той е заелъ съ двѣ дружини височинитѣ сѣверно отъ Человѣцъ, съ една дружина фронта между р. Луткова и Водосиръ и съ една дружина височината сѣверно отъ Градецъ, съ цѣль да прикрие желѣзно-пжтната линия.

§ 2. Нашата дивизия ще атакува противника съ първата си бригада отъ Ибирли къмъ Кошарка. Втора Тракийска дивизия ще го атакува къмъ ст. Удово.

§ 3. Повѣрената ми бригада утрѣ, 24-й того, да продължи настжплението си съ цѣль да атакува противника на фронта р. Луткова до ст. Градецъ и му отрѣже пжтя на отстжплението.

Дѣсна колона.
Полковникъ Димовъ.

Отъ 6-й Мак. полкъ — 1 др. и 2 карт.
„ 5-й „ „ — 3 роти
„ 3-й пион. рота — 1 взводъ.

Всичко; 1 и три четвърти дружини, и 2 картечници.

Срѣдна колона.
Майоръ Стоенчевъ.

Отъ 6-й Македонски полкъ — 1 друж.

Да настжпи отъ фронта Кошарка — в. Карадагъ (Гърбавата височина) въ 7 ч. пр. пл. по посока на Кошарка — устието на р. Луткова — Карадачкия мостъ и отъ вис. Карадагъ — по посока на гребена — мостъ Карадашки съ цѣль да атакува противника и заеме височинитѣ непосрѣдствено до Вардара.

Да настжпи въ 7 ч. пр. пл. и атакува противника къмъ устието на р. Водосиръ съ цѣль да му отсѣче пжтя на отстжплението. Да поддържа връзка между колонитѣ на полковникъ Димовъ и подполковникъ Дранговъ,

Лѣва колона.
Подполковникъ Дранговъ.

Отъ 5-й Мак. полкъ—9 роти и 2 карт.
„ 8-о не с. с. отдѣл. — 6 орждия.
„ 2-й пл. с. с. полкъ — 2 орждия
„ 3-а пионерна рота — 1 взводъ.

Всичко: 2 и една четвърть дружини и 8 орждия.

Маневрени войски
Майоръ Атанасовъ.

Отъ 6-й Македон. полкъ — 3 роти.
„ 3-а пион. рота — 1 взводъ.

Охранение на фланговетѣ.
Поручикъ Аяновъ.

Отъ 6-й Македон. полкъ — 1 рота.

Да настжпи въ 7 ч. пр. пл. отъ височината на 8-а рота и атакува противника на височинитѣ сѣверно отъ ст. Градецъ, съ цѣль да заеме послѣдната станция и отрѣже пжтя на отстжплението на противника. Да подържа тѣсна връзка съ 2-а Тракийска дивизия, като си съдѣйствуватъ въ дѣйствията.

Да се съсрѣдоточатъ въ седловината сѣверно отъ Кошарка при сръбскитѣ землянки.

Да настжпи къмъ Ибирлийскитѣ лозя сѣверно отъ Человѣцъ съ цѣль да прикове противника и да съдѣйствува на 1 бригада.

§ 4. Прѣдъ видъ силно прѣсѣчения характеръ на мѣстностьта, колонитѣ да подържатъ най-тѣсна връзка по между си съ патраули.

§ 5. Всички колони още прѣзъ нощьта да заематъ изходнитѣ положения, като за завладѣването на нѣкои пунктове да прѣдприематъ и нощни атаки съ изненади.

§ 6. Съ достигане желѣзно-пжтната линия да не се правятъ на нея никакви разрушения.

§ 7. За разпознаване на нашитѣ части, да се палятъ по два голѣми огъня и пускатъ по двѣ ракети при всѣко придвигване напрѣдъ, за да се знае линията, до която сж достигнали колонитѣ.

§ 8. Бригадниятъ лазаретъ е открить въ с. Конче. Тамъ е и огнестрѣлниятъ паркъ.

§ 9. Щабътъ на бригадата да бѫде на височината сѣверно отъ с. Кошарка. Тамъ да се изпращатъ и донесенията. Началницитѣ на дѣснитѣ и срѣднитѣ колони да организиратъ отъ крайнитѣ телефонни станции летяща поща отъ пѣхотата.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Протогеровъ.

Н-къ щаба, причис. къмъ Генер. щабъ, Капитанъ Радевъ,

Командиру Искърския полкъ. Копие началнику на 11-а Македон. дивизия.

По заповѣдь. Не се ангажирвайте въ сериозенъ бой отъ къмъ западъ и сѣверъ срѣщу неприятеля. Обходете неприятеля съ цѣль да се отрѣже пжтя на отстжплението му по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. Неприятельтъ нѣма артилерия, за това нашата артилерия да се доближи на близо и да бие съ най-дѣйствителенъ огънь. Внимавайте, неприятельтъ да не отстжпи незабѣлѣзано. Необходимо е да го изпрѣварите на изтокъ. № 1814 23.XI 915 год. 6 ч. 10 м. сл пл.

Н-къ щаба на 2-а армия Полковникъ Русевъ.

Съ щаба нощувахъ въ с. Липа, далече отъ телефоннитѣ линии, които съ хиляди трудности можаха да се подържатъ на едно тъй дълго протежение отъ Щипъ до Воишанци и отъ Щипъ прѣзъ Лѣсковица за Конче и кота 750. Вечерно донесение отъ с. Липа не изпратихъ, защото не знаехъ, какъ се е завършилъ боя при с. Бистренци и не бѣхъ въ телефонна връзка съ 3-а бригада по посока на с. Конче.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня сж изстрѣляни въ боя при с. Бистренци: 1-а с. с. батарея — 18 шрапнеля; 3-а с. с. батарея — 135 универсални снаряди и 4 шрапнеля. Въ колоната на полковникъ Колевъ и тая на полковникъ Протогоровъ — 4-а

с. с. планинска батарея — е изстрѣляла 65 снаряда. 2 с. с. батарея отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ изстрѣляла 134 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня частитѣ иматъ слѣднитѣ загуби: Въ боя при с. Бистренци отъ 2-й п. Искърски полкъ има убити 3 офицерски кандидати и 155 долни чинове; ранени 1 офицеръ, 2 оф. кандидати и 308 долни чинове; отъ 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ — убити 1 офицеръ и 22 долни чинове, ранени: 2 офицера и 54 долни чинове.

24-й ноември.

Боя при село Градецъ.

Прѣзъ нощьта на 23-й срѣщу 24-й ноември въ щаба на дивизията не пристигнаха донесения отъ 1-а бригада 5-а Дунавска дивизия, и за това какъ се завърши боя при с. Бистренци, не знаехъ. Взето прѣдъ видъ, обаче, обстоятелството, че неприятелътъ въ миналитѣ дни отстжпваше и че боятъ при с. Бистренци не можеше да бжде друго, освѣнъ ариергарденъ бой, азъ останахъ съ убѣждението, че неприятелътъ прѣзъ нощьта ще отстжпи. Още повече, че негови части, макаръ и малки, бѣха почнали да отстжпватъ още къмъ 2 ч. 30 м. сл. пл. миналия день, когато съ щаба си лично наблюдавахъ боя.

Сутриньта мъглата продължаваше да покрива повърхностьта на земята. Температурата бѣше 3 градуса надъ нулата. Сутриньта въ 8 ч. сл. пл. съ щаба си и единъ водачъ — единственъ житель на селото Липа — потеглихме за щаба на 3-а бригада, находящъ се къмъ кота 250. Пжтя е една проста козе пжтека, на много мѣста покрита съ ледъ. Между това, къмъ 9 часа съ коненъ ординарецъ получихъ слѣдното донесение:

Противникътъ заема съ двѣ дружини и картечници височинитѣ сѣверно отъ Человѣцъ, съ по 1 дружина устието на р. Луткова и Водосиръ и съ една дружина и картечници височинитѣ сѣверно отъ ст. Градецъ. Настжплението на бригадата продължава. Приближаваме се до южнитѣ подножия на Гърбавата (Карадагъ) височина. За завладѣването на нѣкои височини (сѣверно отъ Градецъ) ще се прѣдприематъ и нощни дѣйствия. Утрѣ ще атакувамъ по цѣлия фронтъ, източно отъ Луткова. За свръзка съ 1-а бригада къмъ височинитѣ на Человѣцъ изпратихъ една рота, а за свръзка съ 2 а дивизия, единъ взводъ. Начало на дѣйствията 7 часа прѣди пладнѣ. № 277. Висота сѣв. отъ с. Кошарка. 23.XI. 915 год. 4 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 3 а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Къмъ 9 ч. 45 м. пр. пл. на 3 клм. източно отъ с. Липа, достигнахме нѣкои части отъ 1-а бригада отъ дивизията, които се изтегляха отъ бивака си. Тукъ, малко по-напрѣдъ, на висотата намѣрихъ командира на бригадата и слѣзохме отъ конетѣ за да обгледаме положението. На тая и на по-горнитѣ височини слънцето грѣеше като въ пролѣтенъ день. На по-низкитѣ мѣста прѣдъ насъ мъглата се разтилаше като море, всрѣдъ което тукъ тамъ се виждаха отдѣлни чукари като острови. По покана на командира на бригадата, за да не бждемъ забѣлѣзани отъ неприятеля, ние влѣзохме въ единъ окопъ, направенъ отъ нашитѣ части още въ миналитѣ дни. На югъ отъ насъ на 800 — 1000

крачки, на границата на мъглата, се очертаваше единъ хребетъ, отъ дѣто неприятелътъ стрѣлялъ миналата вечерь съ картечници. Полковникъ Колевъ ми докладва за положението и съ него водихъ слѣдния приблизителенъ разговоръ:

Командирътъ на 1-а бригада.—Една дружина отъ 2-й п. полкъ вчера смѣни дружината на майоръ Атанасовъ отъ 3-а бригада срѣщу с. Ибирли. Днесъ съгласно заповѣдьта по бригадата № 20, 2-й п. полкъ съ полубатареята ще атакуватъ неприятеля, който заема висотитѣ при с. Ибирли. 1-и п. полкъ се изтегли по единствената пжтека за Человѣцъ за да съдѣйствува на 2-й п. полкъ.

Началникътъ на дивизията. — Удобрявамъ тия разпорежданія, обаче, както при с. Пепелище, така и сега констатирамъ, че не се държи тѣсно съприкосновение съ неприятеля.

Командирътъ на бригадата — Бѣхъ разпоредилъ полковетѣ да се прѣдшествуватъ при настжплението си отъ силни разузнавателни части, но и до сега донесение не съмъ получилъ. Ясно ми е, обаче, че неприятелътъ тая зарань бездѣйствува и нищо не е проявилъ. Вчера се обади една планинска батарея, като даде 5 — 6 изстрѣла въ сѣверна посока и толкова въ западна посока, но днесъ нѣма нито артилерийски, нито пѣхотни изстрѣли.

Началникътъ щаба на дивизията — Въ случая най-доброто разузнаване е частитѣ да продължатъ енергично да настжпватъ напрѣдъ до когато неприятеля ги обстрѣля. При тая обстановка по всичко личи, че неприятелътъ е отстжпилъ.

Началникътъ на дивизията — Въ всѣки случай частигѣ да продължатъ настжплението, като се стрѣмятъ да обхождатъ неприятеля отъ сѣверъ къмъ югъ.

Началникътъ щаба на дивизията — Т. е. прѣслѣдването да бжде паралелно.

Слѣдъ тоя докладъ и обгледването на положението съ щаба си потеглихме къмъ кота 250. Въ сжщото врѣме разпоредихъ слѣдното:

До интенданта на 11-а Мак. дивизия. Копие до к-ритѣ на бригадитѣ, 1-а и 3-а бригади отъ 11-а див, съ една планинска батарея съ дѣйствията си се прѣдвигватъ къмъ с. Градецъ. Подвоза съ дивизионния продоволственъ транспортъ за тия части да става до с. Конче. Тоя подвозъ да почне отъ днесъ 24-й ноември. За направеното съобщете на бригаднитѣ командири и полковитѣ интенданти. 3296. 24.XI.915 г. 10 ч. 40 м. пр. пл.

Началникъ на 11 а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Пжтя прѣдставлява планинска козе пжтека, на нѣкои мѣста доста трудно проходима. Мѣстностьта има чисто планински и скалистъ характеръ. Врѣмето бѣше добро и слънцето грѣеше като въ пролѣтенъ день. На пладнѣ достигнахме при първото „р“ на Верига Градецъ планина. Тукъ получихъ слѣдното донесение отъ с. Воишанци съ копие до щаба на 2-а армия и 5-а Дунавска дивизия.

Днесъ 2-й Искърски полкъ, чрѣзъ атака къмъ 5 ч. слѣдъ пладнѣ завладѣ неприятелскитѣ позиции при с. Бистренци, Дубляно. Прѣдъ находящата се въ лѣво отъ полка, 2-а дружина отъ 2-й Македонски полкъ се намира на около 300 крачки неприятелска часть около единъ взводъ, който до тая вечерь не е билъ отблъснатъ отъ 2-й Македонски полкъ. Заповѣдано е командиру 2-а дружина отъ тоя полкъ да го атакува и прогони. Въ бѣгството си противникътъ остави на позицията си 4 — 5 картечници. Заловени сж плѣнници: 1 офицеръ, 6 подофицери и 35 войници. Числото на нашитѣ убити и ранени, по причина на мъглата, не сж приведени още въ извѣстность.

По свѣдѣния отъ плѣнници, разпитани веднага слѣдъ боя отъ адютанта на бригадата, въ участъка на Бистренци — Ибирли дѣйствувалъ

единъ пѣхотенъ полкъ. Задъ тоя полкъ е имало другъ полкъ, който се оттегляль нѣкждѣ назадъ, но кждѣ именно, не знаятъ. № 117. 23.XI.915 год. 5 ч. 10 м. слѣдъ пладнѣ.

Командиръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ. Получена на 24.XI.915 г. 12 ч. 30 м. сл. пл. Закъснѣла поради прѣкъсването на съобщението щаба на бригадата съ Щипъ и щаба на дивизията, не възстановено до сега. 24.XI.915 г. 8 ч. 15 м.

Слѣдъ обѣда продължихме пжтя къмъ щаба на 3-а бригада отъ дивизията. Пжтьтъ върви по билото на Верига Градецъ планина, която тукъ е покрита съ ливади и високи гори. Мѣстността е слабо хълмиста. Обзорътъ е неограниченъ. На югъ се простиратъ скалисти хребети, които се губятъ въ мъглата, що покрива долината на р. Вардаръ, прилична на море. На сѣверъ се разстила цѣлата хълмиста долина на р. Лутковица. На изтокъ билото на планината се обръща въ планински гребенъ, който става все повече и повече скалистъ. По пжтя на движението срѣщнахъ конни постове летяща поща на 3-а бригада. Къмъ 3 ч. 30 м. сл. пл. по пжтя за щаба на 3-а бригада получихъ слѣдните донесения;

Командирътъ на 2-й п. Македонски полкъ ми донася, че вчера 6 ч. сл. пл. 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ, съвмѣстно съ 2-й п. Искърски полкъ е атакувала противника на височината при с. Бистренци. Неприятельтъ билъ прогоненъ и отстжпилъ къмъ с. Корешница. Ротитѣ плѣнили нѣколко неприятелски войници. Загубитѣ въ дружината за сега донася, че сж: убитъ командирътъ на 6-а рота, поручикъ Петковъ Русанъ; ранени: дружинният командиръ, капитанъ Атанасовъ (сериозно) и командирътъ на 5-а рота поручикъ Михаиловъ. Загубитѣ отъ долни чинове не били извѣстни, но на прѣвързочния пунктъ въ с. Липа нощесъ били донесени 22 ранени долни чинове. За д ужиненъ командиръ назначихъ капитанъ Станковъ, който заминалъ за с. Бистренци. Подробни свѣдѣния за боя и за загубитѣ щѣлъ да даде, когато получи такива. № 47. 2 клм. с.-з. отъ Ибирли. 24.XI.915 год. 1 ч. 25 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бр. 11-а дивизия, Полковникъ Колевъ.

Донасямъ, че разпоредихъ 2-й п. Македонски полкъ съ планинската полубатарея да изостави атаката на височинитѣ сѣверо-западно отъ с. Ибирли и се насочи къмъ с. Кошарка съ цѣль да прѣслѣдвамъ паралелно противника, както ми бѣхте заповѣдали. № 48. 24.XI.915 год. 12 ч. 40 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия.

№ 20.

Щабъ поз. 2 км. с. з. отъ с. Ибир. 22.XI. 7 ч. 45 м. пр. пл. Пол. 24.XI. 3 ч. 40 м. сл. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Противникътъ продължава отстжплението си. Той сега заема височинитѣ на около 3 — 4 клм. сѣверно отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ с. Корешница до с. Градецъ и по на изтокъ.

Вчера нашитѣ войски (2-й п. Искърски полкъ съ 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ) завладѣха с. Бистренци. Противникътъ отстжпилъ къмъ с. Корешница. 2-й п. Искърски полкъ днесъ ще продължи настжплението си къмъ с. Корешница. Нашата 3-а бригада днесъ ще атакува противника на фронта южно отъ с. Кошарка до ст. Градецъ включително. Една рота отъ 3-а бригада е изпратена отъ с. Кошарка къмъ с. Человѣцъ за свръзка съ нашата бригада.

За което:

Дѣсна колона.

Подполковникъ Дагарадиновъ.

Отъ 2-й Мак. полкъ — 3 друж.
„ „ „ — 1 карт.
„ 2-й пл. полкъ 2 с. с. орждия.
„ 1-а пион. рота — 1 взводъ

Всичко: 3 дружини, 1 картечница, 2 с. с. план. орждия и 1 взводъ пионери.

Да настжпи днесъ въ 8 ч. 30 м. пр. пл. по посока на с. Ибирли — с. Корешница и атакува противника, заемащъ височинитѣ при с. Ибирли.

Лѣва колона.

Полковникъ Мурджевъ,

Отъ 1-й Мак. полкъ — 2 друж.
„ „ „ „ — 2 карт.
„ 1-а пион. рота — 1 взв.

Всичко: 2 дружини, 2 картечници и 1 взводъ пионери.

Да настжпи днесъ въ 8 ч. 30 м. пр. пл. по фронта с. Кошарка — с. Ибирли и като съдѣйствува на 2-й п. Македонски полкъ за овладѣването на височинитѣ при с. Ибирли, да атакува противника, заемащъ височинитѣ сѣверно отъ Человѣцъ.

Маневрени войски.

Майоръ Митушевъ.

Отъ 1-й Мак. полкъ — 1 друж.
„ 1-а пион. рота — 1 взв.

Всичко: 1 друж. и 1 взводъ пион.

Да застане на сѣверния скатъ на височината 2 клм. сѣверно отъ с. Ибирли.

§ 3. Свръзка. Една и половина рота отъ 3-а дружина отъ 1-й п. Македонски полкъ да заеме височинитѣ сѣверо-западно отъ с. Ибирли и подържа свръзка между дѣсната и лѣвата колони. Колонитѣ да подържатъ връзка въ дѣсно съ 2-й п. Македонски полкъ и въ лѣво съ 3-а бригада.

§ 4. Разпознаване. За разпознаване нашитѣ части да си палятъ по 2 голѣми огъня или пускатъ по 2 ракети при всѣко прѣвдигане напрѣдъ, за да се знае линията, до която сж достигнали колонитѣ.

§ 5. Прѣдупрѣждение. Понеже мѣстността е силно прѣсѣчена и има гжста мъгла, да се дѣйствува като въ нощно врѣме.

§ 6. Главенъ прѣвързоченъ пунктъ. 1-о отдѣление отъ дивизионния лазаретъ да открие главенъ прѣвързоченъ пунктъ въ с. Гарванъ.

§ 7. Парковитѣ взводове на п. полкове да достигнатъ с. Гарванъ.

§ 8. Домакинскитѣ обози на полковетѣ подъ командата на командира на нестроевата рота на 1-й п. Македонски полкъ, поручикъ Спространовъ, да достигнатъ 4 клм. юго-източно отъ с. Липа.

§ 9. Азъ съ щаба на бригадата ще се намирамъ на височината 2 клм. сѣверо-западно отъ с. Ибирли, кждѣто полковетѣ да се свържатъ съ телефонъ и кждѣто да ми изпращатъ донесения.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Колевъ.

Началникъ щаба, Майоръ Стрѣзовъ.

Съ нощна атака въ 6 ч. пр. пл. подполковникъ Дранговъ завладѣ най-голѣмата височина сѣверно отъ Градецъ. До този моментъ той завладѣ още два чукара. Срѣщу него противникътъ указва упорито съпротивление. Противникътъ вкарва нови сили. Срѣдната колона на майоръ Стоенчевъ настжпва по рѣката Водосиръ по посока на Градецъ Лѣвата колона на полковникъ Димовъ (дружината на майоръ Пожарлиевъ) отблъснала противника отъ склоноветѣ на Гърбавата височина (Карадагъ) и го прѣслѣдва. Другата дружина, на майоръ Илиевъ, отъ Кошарка настжпи къмъ устието на р. Луткова. Отъ нея нови свѣдѣния нѣма. Поручикъ Яновъ завладѣ височинитѣ южно отъ Кошарка и изпратилъ части къмъ Человѣцъ. Срѣщу него противникъ нѣма. Дадохъ сега деректриса на всички колони къмъ Градецъ. Боятъ е оживленъ. Желателно е частитѣ отъ 1-а бригада да бждатъ насочени къмъ устието на Водосиръ, понеже тамъ се прѣнася центъра на боя. Обръщамъ се за подкрѣпа и къмъ командира на 1-а бригада. № 289. Висота сѣв. отъ с. Кошарка 24.XI.915 г. 2 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Бѣлѣжката отъ главнокомандующия отъ 22-й т., изпратена чрѣзъ Н. Ц. Височество Прѣстолонаслѣдника, получихъ днесъ, 23-й того въ 10 ч. пр. пл.; къмъ 11 ч. пр. пл. дадохъ разпореждания да се почнатъ слѣднитѣ дѣйствия: а. Частитѣ отъ дѣсно-фланговия участъкъ да настѫпватъ по-енергично къмъ с. Сали и ст. Удово, с. Плавушъ, за да съдѣйствуватъ на колоната на подполковникъ Дранговъ, насочена къмъ Градецъ. б. Частитѣ отъ прѣдния и лѣвия участъкъ да прѣдприематъ усилена рекогносцировка по посока на Злешовскитѣ висоти, върхъ Голашъ, висотитѣ при с. с. Каяли и Орманли. Дѣйствията на дѣсния участъкъ се наченаха още сутриньта, а въ центъра и лѣвия участъкъ къмъ 2 ч. сл. пл. и се продължаваха до смръкване. Резултатъ отъ дѣйствията е; настѫпающитѣ по посока на Сали — Удово и Плавушъ двѣ дружини сѫ срѣщнали сѣверно отъ с. Сали и Удово и южно отъ Плавушъ силно укрѣпени и двойно прѣвъзходни непріятелски части и тѣ сѫ достигнали и се спрѣли на вис. сѣв. отъ с. Сали и западно отъ чешмата на пѫтя Са и, Кара Аласли и сѣверо-западно отъ с. Плавушъ. Колоната на подполковникъ Дранговъ и днесъ до 5 ч. 30 м. сл. пл. не е настѫпвала, по причина на което дѣйствията на моитѣ дружини изолирани и обстрѣляни съ фланговъ непріятелски артилерийски огънь сѫ били прѣустановени. Частитѣ отъ срѣдния участъкъ заеха висотитѣ отъ двѣтѣ страни на с. Злешово прѣдъ в. Голашъ, а тѣзи отъ лѣвия участъкъ заеха двѣ височини източно отъ с. Костурно, сѣвернатa окрайна на с. Орманли, хребета източно отъ с. Орманли и висотитѣ на сѣверъ отъ с. Пристанъ. Отъ днешнитѣ дѣйствия се забѣлѣза, че непріятелската артилерия прѣдъ фронта на дивизията е по малко отъ колкото бѣше до сега. Тежката имъ артилерия къмъ обѣдъ обстрѣлва с. Попчево, а слѣдъ това. когато започнаха дѣйствията, не се обади повече. Четири непріятелски аероплани сл. пл. летѣха надъ позициитѣ и хвърлиха бомби надъ село Попчевс. Днесъ слѣдъ пладнѣ пристигна отдѣлението на подполковникъ Додовъ и тази нощь слѣдва къмъ позициитѣ Ако послѣдватъ нѣкакви разпореждания отъ щаба на дѣйствующата армия, утрѣ 24-й того, дивизията ще продължи настѫплението си съ цѣль да овладѣе непріятелскитѣ позиции. 3322. 24.XI.915 год.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Малко слѣдъ това, ние достигнахме щаба на 3-а бригада, който току-що бѣше почналъ да се приготовлява за да се подаде напрѣдъ. Командиратъ на бригадата бѣше на наблюдателния си пунктъ, къмъ който една рота правѣше пѫть. Наблюдателниятъ пунктъ на бригадния командиръ прѣдставлява единъ високъ дългнестъ върхъ съ твърдѣ стръмни и скалисти склонове. Ние заминахме бивака на щаба на 3-а бригада и по една канемиста пѫтека заобиколихме отъ югъ върха и спрѣхме прѣдъ него на бивакъ. По пѫтеката имаше поставена летяща поща отъ пѣхота по посока на 6-й п. Македонски полкъ. Въ това врѣме, 4 ч. 12 м. сл. пл., чрѣзъ станцията на 3-а бригада получихъ слѣднитѣ телефонограми:

На дѣсния флангъ частитѣ отъ дивизията заематъ:

1. Висотата при Османовата кула, която е на висотата сѣверно отъ чешмата между с. Сали и Кара Аласли.
2. Висотата между Османова кула и с. Плавушъ.
3. Висотата южно отъ с. Плавушъ.

Частитѣ сѫ задържани на мѣстата си, защото характерътъ на мѣстностьта не позволява излизането на артилерията напрѣдъ, а безъ могща артилерийска подръжка, настѫплението имъ срѣщу солидно укрѣпения непріятелски фронтъ е трудно. Противникътъ обстрѣлва тѣзи части съ фланговъ огънь отъ 5 батареи, разположени прѣдъ с. Сали, Удово и Валандово. Прѣдъ центъра нощьта мина спокойно. 28-й Стрѣмски полкъ на разсъмване зае селото Орманли и овладѣ, слѣдъ атака на ножъ, висо-

тата непосрѣдствено южно отъ сѫщото село. Въ село Орманли сѫ заловени 60 коня и множество плѣнници англичани. Отъ призори настѫплението продължава. № 3213. 24.XI.915 г.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ майоръ Гешовъ.

Чрѣзъ командира на 2-а бригада — Полковникъ Чаракчиевъ.

Полковникъ Чаракчиевъ да прѣдаде долуизложената телеграма отъ командующий 2-а армия, на началника на 11-а п. Македонска дивизия и на подполковникъ Дранговa, чрѣзъ началника на дѣснофланговата Ви часть, дѣйствующа около Сали: „Прѣдайте на началника на 11-а дивизия да се изпълни заповѣдьта ми, щото подполковникъ Дранговъ да атакува непріятеля при с. Градецъ. Въ случай на неизпълнение да го отстрани отъ длъжность. Полковникъ Протогеровъ, въ колоната на когото влиза подполковникъ Дранговъ, да го подържа най ефикасно". 17. 12 ч. 20 м. сл. пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Командующиятъ армията категорично заповѣда, щото при дѣйствията покрай гръцката граница въ никакъвъ случай да не се минава границата и да се нарушава гръцкия неутралитетъ. Това се иска отъ нашитѣ държавни интереси, цѣлитѣ които прѣслѣдваме съ нашата война. При прѣслѣдването на непріятеля нашитѣ части да се спиратъ на пѣхотенъ изстрѣлъ отъ гръцката граница. Въ изпълнение на заповѣдьта лично ще отговарятъ старшитѣ началници. За получаването на тази заповѣдь донесете. 1838. 24.XI.915 год. 12 ч. 48 м. сл. пл.

Началникъ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ

По поводъ тая послѣдня телеграма до щаба на 2-а армия донесохъ веднага, а до частитѣ разпоредихъ къмъ 5 ч. сл. пл.

Къмъ това врѣме командиратъ на 3-а бригада доде при менъ, докладва ми за положението на бригадата си приблизително съ сѫщитѣ думи, както бѣше изложилъ въ донесението си № 289, описа на кратко дѣйствията на 5-й п. полкъ въ миналитѣ дни и защити командира му. Полковникъ Протогеровъ, освѣнъ това, посочи до гдѣ сѫ достигнали дѣсно-фланговитѣ части на 2-а Тракийска дивизия и колко напрѣдъ се намиратъ частитѣ отъ 5-й п. Македонски полкъ. Сѫщиятъ наблѣгна особенно на прѣсѣченостьта и планинския характеръ на мѣстностьта и на липсата на артилерия, тъй като той имаше само двѣ планински орѫдия.

Прѣдъ видъ задоволителнитѣ резултати прѣзъ деня, въ моменга азъ се ограничихъ само да прѣдамъ устно заповѣдьта на командующия армията да се атакува непріятеля на всѣка цѣна при с. Градецъ. Слѣдъ това, полковникъ Протогеровъ съ щаба си замина напрѣдъ за къмъ височата Карадагъ, която се издига като едъръ отдѣленъ масивъ непосрѣдствено до р Вардаръ между рѣкичкитѣ Лутькова и Водосиръ. Щабътъ на дивизията остана да нощува на мѣстото, дѣто спрѣхме, 3 клм. източно отъ с. Кошарка и 2 клм. южно отъ върха при втората буква „р" на Верига Градецъ планина. За връзка съ частитѣ се използува телефонната жица на 3-а бригада и дадената отъ сѫщата бригада една телефонна станция. Мъглата продължаваше да остава надъ долината на Вардаръ и надъ нашитѣ части, които настѫпваха къмъ Градецъ и по на западъ. Топовнитѣ рѣдки гърмежи, които цѣлия день непрѣстанно се чуваха, продължаваха още. Но ясно личеше, че неприятелтъ напуща тѣснината на р. Вардаръ и отстѫпва на югъ. Къмъ 5 ч. 20 м. сл. пл. въ щаба пристигна началникъ щаба на 1-а бригада, майоръ Стрѣзовъ, идящь при щаба на 3-а бри-

гада за да се освѣтли за положението ѝ. Той докладва, че 1-а бригада е разположена западно отъ щаба на дивизията на $1^1/_2$ — 2 клм. на бивакъ, който отъ части и се виждаше. Майоръ Стрѣзовъ биде освѣтленъ въ положението и му се връчи слѣдното:

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия.

3-а бригада днесъ е водила успѣшенъ бой на линията 3 клм. сѣверно отъ Градецъ. Пръднитѣ нейни части сж заели с. Человѣцъ и устието на р. Луткова. Бригадата Ви тая нощь, въ 11 ч. сл. пл. 24-й ноември, да отпжтува край билото на Верига Градецъ, планина и продължи по пжтя Конче за с. Градецъ, гдѣто слѣдъ като се освѣтлите за положението отъ подполковникъ Дранговъ, да завладѣете с. Градецъ. 3292. 24.XI.915 г. 5 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Слѣдъ това разпоредихъ и получихъ слѣдното:

До командующий 2-а армия, Велесъ.

Въ изпълнение заповѣдьта Ви 1785 вчера, 23-й ноември, вечерьта оставихъ 2-й п. Искърски полкъ да продължи боя при с. Бистренци, отдѣто заминахъ за с. Липа, гдѣто пристигнахъ въ 5 ч. 30 м сл. пл. Днесъ рано сутриньта продължихъ пжтя си и къмъ 5 ч. сл. пл. достигнахъ височината източно отъ с Кошарка между рѣкитѣ Луткова и Водисиръ при щаба на 3-а бригада, който въ сжщото врѣме се подаде напрѣдъ. Прѣзъ нощьта на 23-й срѣщу 24-й донесение за резултатитѣ отъ боя при с. Бистренци отъ командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия не получихъ. Такова получихъ днесъ на пладнѣ по пжтя подъ № 117, адресирано сжщо и до Васъ. Въ допълнение на това донесение, донасямъ, че 2-а дружина отъ 2-й Македонски полкъ, изпратена отъ командира на 1-а бригада отъ 11-а дивизия, полковникъ Колевъ, по негова инициатива да дѣйствува въ флангъ и тилъ на противника при с. Бистренци, се е явила своеврѣменно, влѣзла въ свръзка дѣйствувала заедно съ 2 й Искърски полкъ, атакувала неприятеля и взела нѣколко души плѣнници. Дружината има доста офицери и войници убити и ранени, за числото на които още точни свѣдѣния нѣмамъ. Знае се само, че дружинния командиръ е тежко раненъ и единъ отъ ротнитѣ командири убитъ. Понеже между тия свѣдѣния и свѣдѣнията въ донесението на полковникъ Георгиева се забѣлѣзва едно противорѣчие, разпоредихъ да се направи подробно разслѣдване за да се узнае истината. 3293. 24.XI.915 г. 6 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия.

Като Ви прилагамъ прѣписъ отъ донесението подъ № 117 отъ командира на 1-а бригада 5-а дивизия до щаба на 2 а армия, прѣдлагамъ Ви да назначите командира на 1-й Македонски полкъ, полковникъ Мурджевъ, да направи разслѣдване по въпроса за дѣйствията на 2-а дружина отъ 2-й Македонски полкъ въ боя при с. Бистренци на 23-й ноември. Разслѣдването при надписъ ми прѣдставете. 3294. 24.XI.915 г. 6 ч. 45 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Велесъ. Командующий 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Споредъ донесението отъ командира на 3 а бригада отъ 11-а дивизия, полковникъ Протогеровъ, отъ 2 ч. 30 м. сл. пл., което получихъ по пжтя въ 3 ч 45 м. сл. пл., подполковникъ Дранговъ съ нощна атака днесъ, 24 й ноември, завладѣлъ височината на 2 клм. сѣвѣрно отъ с. Градецъ, слѣдъ това той завладѣлъ още два чукара. Срѣщу него противникътъ указалъ упорито съпротивление и вкарвалъ нови сили. Другитѣ части отъ бригадата на полковникъ Протогеровъ сж настжпили съ успѣхъ на югъ отъ пжтя Кошарка, Градецъ и сж прѣслѣдвали отъ близо противника. 1-а бригада отъ 11-а дивизия достигна до линията с. Кошарка, с. Человѣцъ. 2-й п. Искърски полкъ до кждѣ е достигналъ нѣмамъ донесение. 3295. 24.XI.915 г. 7 ч. 10 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Сега получихъ донесение отъ командира на 1-й Македонски полкъ, че патраулитѣ отъ полка достигнали до р. Вардаръ южно отъ Человѣцъ безъ да срѣщнатъ противникъ. Тази минута донесоха на менъ приложеното тукъ копие отъ донесението № 28 отъ командира на 11-й ескадронъ

до командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия. При тия свѣдѣния за противника, моля да ми се разрѣши да не тръгвамъ съ бригадата въ 11 ч. тая нощь къмъ Конче — Градецъ, понеже нощя при такъва трудно проходима мѣстность, въ гѣмната нощь, не ще може да се спази стройностьта на частитѣ и готовностьта имъ за бой. Днесъ хлѣба за войницитѣ не е полученъ; ако се отдалечимъ напрѣдъ, не ще можемъ да получимъ и утрѣ. № 49. Сѣверно отъ Кошарка. 24.XI.915 г. 8 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада Полковникъ Колевъ.

Селата Корешница, Человѣцъ и Демиркапу очистени отъ противника, който е отстжпилъ нощесъ въ паническо бѣгство. Има разхърлени по пжтя казани, платница, самари обикновени. Въ с. Корешница сж оставени месо нарѣзано за готвене и други продукти, оставени нѣколко шапки (каски) и по всичко личи, че е било пълно бѣгство. Прѣзъ моста (на ж.-п.) между Человѣцъ и Градецъ прѣминаватъ пѣхотни наши части отъ дѣсния брѣгъ на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Единъ взводъ отъ полуескадрона е напрѣдъ къмъ Градецъ. Ще нощувамъ въ Корешница. № 28. с. Корешница 24.XI.915 г. 2 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 11-й ескадронъ дивизионна конница, Майоръ Иотовъ.

Отъ к-ра на 11-й ескадронъ дивизионна конница.

До к-ра на 1-а бр. 5 а дивизия, копие началника на дивизията.

Взводниятъ подофицеръ, който разузнаваше съ взвода си по долината на р. Вардаръ къмъ Градецъ е попадналь въ заблуждение и днесъ донесе, че по ж.-п. мостъ минавали наши войници. Истината е: ж.-п. мостъ срѣщу р. Луткова е разрушенъ отъ противника на три мѣста. Между р. р. Луткова и Водисиръ противникътъ държи височитѣ и не позволява по-нататъшното разузнаване, както на насъ, така и на конницата по дѣсния брѣгъ. На Демиркапу е разположена на бивакъ нашата колона, която дѣйствуваше по дѣсния брѣгъ на Вардаръ. № 29. с. Кошарка. 24.XI.915 г. 6 ч. 20 м сл. пл.

Майоръ Иотовъ.

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия.

Заповѣдьта ми № 3292 не може да се отмѣни. 3297. 24.XI.15 г. 9 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Заповѣдь. Тракийската дивизия води бой и е заела на 23-й височинитѣ сѣверно отъ чешмата, между с с. Сали и Кара Аласли — между Османова кула и с. Плавушъ и южно отъ него. Французитѣ сж силно укрѣпени и обстрѣлватъ нашитѣ части съ фланговъ огънь отъ 5 батареи, разположени при Сали, Удово и Взландово. Нашитѣ завладѣха селото Орманли отъ англичанитѣ съ атака „на ножъ“ и взеха 60 коня и множество плѣнници англичани. Боятъ продължава.

Дунавската дивизия, слѣдъ като е завладѣла вчера, на 23-й, линията Горно Драшевица, днесъ продължава настжплението. Лѣвата колона на Рилската дивизия е разбила на 22-й неприятеля на укрѣпената му позиция сѣверо-източно отъ с. Пезвища съ голѣми загуби за него. Намѣрени много убити, разхвърлени пушки, раници и пр. По прѣдимство отъ 235-й полкъ.

Вчера, на 23-й, настжплението продължавало къмъ Корешница. Дѣсната колона въ 5 ч. сл. пл. на 23 й незабѣлѣзано достига на 2 клм. отъ Петрово, дѣто имало бивуаци. Атаката поведена отъ 54-й п. полкъ бързо съ „ура“ и „Шуми Марица“. Французитѣ обърнати въ паническо бѣгство, оставили бивацитѣ непожѫтнати и посѣяни съ много трупове. Имало плѣнници съ двама офицери.

Отъ 54 й полкъ прѣзъ нощьта на 23-й срѣщу 24-й ще бѫдатъ заети височинитѣ източно отъ Петрово, с. Габрово и околнитѣ височини.

Днесъ, 24-й, настжплението продължава къмъ р. Вардаръ. При тѣзи условия Тракийската дивизия енергично да атакува, главно съ посока на Плавушъ, Калково, Терзели и на югъ.

Македонската дивизия енергично да атакува главно по посока на Удово, за да се отрѣже пжтя на отстжплението на французитѣ. Дунавската дивизия да настжпва въ указаната ѝ посока по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ като съдѣйствува дѣто може съ артилерийски огънь на нашитѣ дѣйствия по лѣвия брѣгъ на Вардаръ.

Рилската дивизия, окончателно като излѣзе въ тила на французитѣ, да имъ прѣкрати пжтя на отстжплението. Заемането и запазването въ цѣлость желѣзнопжтнитѣ мостове при Удово и западно отъ Градецъ е желателно. Тракийскиятъ полкъ да остане въ дивизията си до като стане възможно безъ врѣда за дѣйствията да се отправи за Битоля. За се донася точно за числото на убититѣ французи и англичани, както и имената на убититѣ и плѣнени французи и англичани. 1840. Велесъ, 24.XI.915 г. 3 ч. 50 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 2-а отдѣлна армия, Полковникъ Русевъ.

Получихъ сега съобщение отъ к-ра на 3-а бригада, че центърътъ на боя се прѣнася къмъ Градецъ и ме моли да му изпратя подкрѣпления. Азъ насочвамъ цѣлата си бригада къмъ Кошарка и Градецъ. Утрѣ 7 ч. пр. пл. бригадата тръгва отъ бивака си с.-и. отъ с. Ибирли въ посока сѣверно отъ Кошарка за къмъ Градецъ. №87. Вис. с.-и. отъ Ибирли 24.XI.15 г. 6 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада, Полковникъ Колевъ.

По заповѣдь. Изпратете една бригада отъ дивизията въ Струмица въ подръжка на Тракийската дивизия. Най-подходяща за цѣльта ще бжде бригадата на полковникъ Колевъ. № 1846. Велесъ 24.XI.915 г. 4 ч. 50 м. сл. пл.

Н-къ Щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия.

Тръгнете утрѣ, 25-й ноември, въ 7 ч. пр. пл. по пжтя Конче, Долни-Липовикъ за гр. Струмица, кждѣто да се явите на началника на 2-а Тракийска дивизия и да влѣзете въ разпореждането на сжщия. За тръгването донесете. Планинската полубатарея оставете при буквата „е“ отъ думата Градецъ на надписа Верига Градецъ планина. Придаденитѣ Ви служби вземете съ себе си. За по натятъшното прѣхранване на бригадата Ви, влѣзте въ споразумѣние съ интенданта на 2-а дивизия. 3298. 24 XI.915 г. 10 ч. 7 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Заповѣдъ по 11-а п. Македонска дивизия

Оперативна. № 14*) Тайна — Бърза

Щабъ източно отъ с. Кошарка, 24-й ноември 1915 г. 10 ч. сл. пл.

Карта 1:210.000.

§ 1. Днесъ прѣди пладнѣ неприятелтъ отжпилъ отъ укрѣпената си позиция при с. Корешница и височитѣ южно отъ с. Ибирли въ паническо бѣгство къмъ Градецъ, като оставилъ по пжтищата разни военни материали и оржжие.

§ 2. 3-а бригада отъ дивизията съ успѣшни боеве е достигнала днесъ сутриньта височитѣ на 2 клм. сѣверно отъ ж.-п. линия между р. Градецъ и безименната рѣкичка, която се спуща отъ с. Кошарка.

Слѣдъ пладнѣ двѣ дружини отъ сжщата бригада сж достигнали моста на р. Вардаръ, източно отъ р. Луткова.

§ 3. Дивизията да продължи прѣслѣдването на неприятеля и овладѣе с. Градецъ.

Майоръ Иотовъ съ ескадрона да тръгне утрѣ, 25-й того, въ 7 ч. пр. пл. прѣзъ с. Человѣцъ къмъ с. Градецъ и на изток съ задача да разузнава противника, като влѣзе въ връзка съ дѣснофланговитѣ дружини на полковникъ Протогеровъ. Да подържа връзка съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, като използува понтонитѣ на дивизията, находящи се при с. Дубляно.

Полковникъ Георгиевъ съ 2-й Искърски полкъ и 45 п. полкъ и придадената му артилерия да тръгне утрѣ 7 ч. пр. пл. по пжтя Дубляно, Корешница, Человѣцъ за с. Градецъ, като се спре при р. Водосиръ въ мое разпореждане Артилерията да се движи съ колоната, догдѣто позволява пжтя.

Полковникъ Протогеровъ, къмъ когото се придава и другата планинска полубатарея на капитанъ Поповъ, утрѣ сутриньта да атакува и завладѣе с. Градецъ.

*) Тая заповѣдь дѣйствително носи № 14 вмѣсто № 13. Прѣскачането е станало по невнимание. № 12 е заповѣдьта № 3278 отъ 22 ноември (гл. стр. 298).

Полковникъ Колевъ съ бригадата си и придаденитѣ му служби да тръгне утрѣ 7 ч. пр. пл. прѣзъ с. Конче и Долни Липовикъ за градъ Струмица, гдѣто да влѣзе въ разпореждане на началника на 2-а Тракийска дивизия.

§ 4. Щабътъ ще бжде по пжтя с. Кошарка, с. Градецъ.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ Генералния щабъ, Подполковникъ Дървиговъ.

До к-ра на 3-а бригада 11-а дивизия.

1-а бригада отъ 11-а дивизия на пжть за гр. Струмица утрѣ, 25-й ноември, къмъ пладнѣ ще остави въ Ваше разпореждане една полубатарея при буква „е“ отъ думата Градецъ на надписа Верига Градецъ планина. Изпратете команди да я посрѣщнатъ и заведатъ тамъ, гдѣто Вий ще укажите. 3299. 24.XI.915 г. 10 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия, Велесъ.

Тъй като придадената къмъ дивизията тежка артилерия и два прожектора не сж нуждни на дивизията при сегашната обстановка, моля да имъ се даде друго назначение. Тѣ сега се намиратъ въ гр. Щипъ. 3300. 24.XI.915 г. 11 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Колоната на полковникъ Димовъ (майоритѣ Илиевъ и Пожарлиевъ) завладѣ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ отъ р. Луткова до р. Водосиръ. Колоната на майоръ Стоенчевъ води бой за завладѣване височинитѣ въ устието на р. Водосиръ. Колоната на подполковникъ Дранговъ е заела нѣколко послѣдователни висоти.

Трена е отъ придошлитѣ неприятелски подкрѣпления прѣдъ укрѣпената солидно неприятелска височина и непосрѣдствено сѣверно отъ Градецъ.

Утрѣ продължавамъ настжплението. Полковникъ Димовъ настжпва отъ Карадачкия мостъ въ 6 ч. 30 м. пр. пл. за Градецъ. Майоръ Стоенчевъ въ 8 ч. пр. пл. е въ обхватъ на противника отъ устието на р. Водосиръ за Градецкитѣ височини. Подполковникъ Дранговъ ще приковава противника отъ фронта. Цѣль на настжплението — заемане ст. Градецъ. За дѣйствията биха били много полезни и необходими двѣ планински орждия, които да се настанятъ къмъ сѣдловината сѣверно отъ Карадагъ. Придадената ми полска с. с. батарея при Конче не може да се използува — непроходими пжтища. Убити 10, ранени 30. Взети сж много трофеи. Подъ мощния натискъ на колонитѣ, противникътъ въ 1 ч. 20 м. сл. пл. разруши Карадачкия мостъ на Вардаръ, безъ да можа да прѣнесе маса обозъ и други, останали на дѣсния брѣгъ на Вардаръ за плячка на 5-а дивизия. Боятъ сега още продължава къмъ Градецъ и Водосиръ. № 296. 24.XI.915 г. 11 ч. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Слѣдъ днешния упоритъ бой, лѣвофланговиятъ боенъ участъкъ (1-а бригада) завладѣ височитѣ при с. Кжяли, отхвърли англичанитѣ на височината ю.-з. отъ с. Мемишли, като 44-й полкъ залови около 100 души плѣнници, една картечница и военни материяли, които англичанитѣ оставиха въ окопитѣ. Англичанитѣ иматъ много убити и ранени. Частитѣ отъ срѣдния участъкъ (3-а бригада), които настжпиха по крайно неблагоприятно мѣсто срѣщу силно укрѣпения противникъ (французи) достигнаха на около 500 крачки отъ неприятелскитѣ окопи на Злешовскитѣ височини и в. Голашъ (западно отъ Кале). Частитѣ отъ дѣсния участъкъ (2-а бригада,) продължиха атаката къмъ с. Сали и южно отъ с. Плавушъ къмъ Удово. До кждѣ сж достигнали още нѣма донесение. Днесъ колоната на подполковникъ Дранговъ е настжпила къмъ Градецъ. Утрѣ 25-й ноември, дивизията ще продължи прѣслѣдването на противника задъ Козлудере. № 3226. 24.XI.915 г.

Началникъ на 2-а дивизия, Генер.-майоръ Гешовъ.

Прѣзъ нощьта отъ къмъ с. Градецъ се чуваше рѣдка но непрѣкжсната прѣстрѣлка.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня е стрѣляла само планинската полубатарея придадена къмъ 3-а бригада, като е изстрѣляла 123 снаряда.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има само 5-й п. Македонски полкъ убити 26 долни чинове и ранени 1 офицеръ, 1 офицерски кандидатъ и 86 долни чинове: отъ 45-й п. полкъ има: долни чинове убити 1 и ранени 1.

25-й ноември.

Заемане на с. Градецъ.

Нощьта на 24-й срѣщу 25-й ноември, щабътъ прѣкара на бивака 3 клм. източно отъ с. Кошарка. Прѣстрѣлката къмъ с. Градецъ продължи почти до съмване, а къмъ 6 ч. пр. пл., тя бѣше особенно оживлена. Долината на Вардаръ бѣше покрита въ мъгла. На горнитѣ височини грѣеше пролѣтно слънце. Щабътъ денува на сѫщото мѣсто. Слѣдъ полунощь и послѣ прѣзъ деня на 25-й ноември получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Деньтъ мина спокойно. Бригадата е разположена на заетата отъ противника позиция и частитѣ я привеждатъ въ редъ. Отъ вчерашния бой 2-й полкъ има убити: 2 офицери, 3 офицерски кандидати и 160 долни чинове; ранени: 1 офицеръ, 2 офицерски кандидати и 350 долни чинове. Понеже 2-й п. полкъ бѣ въ продължение на 24 дни на около 100 крачки непосрѣдствено до противника, изложенъ на студоветѣ и гнета на бомбитѣ „торпедо", които неприятельтъ всѣкидневно хвърляше по неговитѣ окопи и на 23-й т. м. въ мъглата атакува на ножъ неприятеля—ариергардъ при Дубляно, което съвършено разби. необходимо нуждно е при тия тежки бойни условия, при които се е намиралъ полка, да му се даде почивка, която се налага и отъ трудноститѣ на довольствието. Частитѣ на бригадата днесъ не сѫ получавали хлѣбъ. Това се дължи на неправилния подвозъ — полковитѣ обози се задължаватъ да ходятъ въ Щипъ; то е на два прѣхода. При това положение продоволствието е невъзможно. Моля бързото Ви разпореждане за да стане възможно продовол. № 121. 24.XI.15 г. 7 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия Полковникъ Георгиевъ.

По донесението на изпратения напрѣдъ разѣздъ къмъ Градецъ, ж. п. мостъ срѣщу р. Луткова е разрушенъ на 3 мѣста. Разѣздътъ констатиралъ присѫтствието на противника по височинитѣ между рѣкитѣ Луткова и Водосиръ и не позволява на нашия разѣздъ и на нашата конница на дѣсния брѣгъ да разузнава по нататъкъ. Въ Демиркапу е разположена на бивакъ нашата колона, която дѣйствува по дѣсния брѣгъ на Вардара. 122. Бистренци. 24.XI.15 г. 9 ч. 40 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия Полковникъ Георгиевъ.

По донесение узнавамъ, че 1-а рота отъ 1-а дружина отъ 5-й полкъ е въ свръзка на желѣзния мостъ съ 3-й Македонски и 4-й полкове. 25.XI.915 г. 4 ч. 40 м. пр. пл. Гърбавата висота.

Командиръ на 6-й п. Макед. полкъ, Полковникъ Димовъ.

Цѣла нощь колоната на подполковникъ Дранговъ има прѣстрѣлка съ противника, до когото е доближила на 50 крачки. Противникътъ държи височинитѣ непосрѣдствено прѣдъ ст. Градецъ № . . . Висота сѣв. отъ Карадагъ. 25.XI.915 год 5 ч. пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ

Положението остава неизмѣнно. № 123. с. Бистренци 25.XI.915 год. 6 ч. 30 м. слѣдъ пладнѣ.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия Полковникъ Георгиевъ.

До командира на 1-а бригада 5-а дивизия. Тв. бърза.

121. Заповѣдьта ми за движението Ви къмъ Градецъ не може да се отмѣни. Тръгнете точно въ 7 ч. пр. пл. днесъ за Градецъ и донесете по чия заповѣдь вчера прѣкарахте деня въ почивка. 3300. 25-й ноември 915 г. 6 ч. 20 м. пр. пл. Източно отъ Кошарка.

Началникъ на 11-а п. Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 1-а бригада 11-а дивизия.

Разпоредете полубатареята да тръгне по пѫтя, по който приносящия конникъ ще я приведе, а не по тоя по който ѝ се заповѣда вчера. 3301, 25.XI.915 г. 6 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ щаба на 11-а Макед. дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

До командующий 2-а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Неприятельтъ е разрушилъ моста при р. Вардаръ, находящъ се на 5 клм. западно отъ с, Градецъ. Части отъ 3-а бригада сѫ обградили с. Градецъ. Прѣзъ нощьта боя около това с. продължи до полунощь. Тая сутринь въ 5 ч. почна отново пѣхотна стрѣлба около Градецъ, а малко по-късно и оживлена артилерийска стрѣлба къмъ участъка на 2-а Тракийска дивизия. 3302. 25.XI.915 г. 6 ч. 30 м. пр. пл. с. Кошарка.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До н ка на артилерията 2-а армия,

Моля съобщете отъ гдѣ да се попълва съ снаряди планинската с. с. батарея, прѣдадена къмъ дивизията. 3303. 25.XI.915 г. 7 ч. пр. пл. източно отъ Кошарка.

Н къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ

Вчера слѣдъ атаката на неприятелската позиция, 2-й п. Искърски полкъ се установи на заетата отъ неприятеля позиция, при Дубляно. Тази сутринь изпратихъ 3 разѣзди по посока на Корешница и Ибирли за да влѣзатъ въ съприкосновение съ отстѫпляющия противникъ. Изпратеният разѣздъ по посока на Корешница донесе, че въ с. Корешница и по на югъ не е забѣлѣзано присѫтствието на неприятеля. По пѫтя, по който противникътъ е отстѫпилъ, има разхвърлени разни прѣдмети, които показвали, че той отстѫпвалъ въ паническо бѣгство. Числото на плѣнницитѣ достига до 72, отъ които единъ офицеръ, 6 подофицери и 64 войника. Числото на убититѣ французи още не е точно опрѣдѣлено. Отъ разпита на заловенитѣ плѣнници, донесено отъ командира на 2-й полкъ, се установило, че срѣщу полка е дѣйствувалъ 371-й резервенъ полкъ, състоящъ отъ 2 дружини, командувани отъ полковникъ Аримаръ, комплектуванъ въ гр. Белфордъ. Къмъ полка е имало картечна рота отъ 6 картечници, освѣнъ това къмъ бригадата е имало картечна рота отъ 6 картечници; дружината се състояла отъ 4 роти по 200 души; дошли сѫ отъ Вогезитѣ, като планинска войска. Слѣдъ дебаркирането въ Солунъ, една дружина отъ полка е била на Криволакъ на 18-й т. м. Тази позиция (при Дубляно) е била заета отъ полка на 21-й т. м. На 23-й т. м. прѣзъ нощьта получили заповѣдь да отстѫпятъ на Демиркапу. Въ тоя моментъ се получи донесение и за с. Человѣцъ, че е изпразнено отъ неприятеля и частитѣ отъ нашитѣ войски по дѣсния брѣгъ на Вардара прѣминавали на лѣвия брѣгъ при Демиркапу. № 120. 24.XI.915 г. 1 ч. 50 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До командира на 1-а бригада 5-а Дунавска дивизия.

Донесете: 1. Името на плѣнения офицеръ и имената на убититѣ, ако такива има, 2. Числото на убититѣ и раненитѣ отъ 2-й Искърски полкъ и 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ. 3. Числото на изстрѣлянитѣ патрони и снаряди. По заповѣдь. 3304. 25.XI.915 г. 8 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 11-а Макед. дивизия, Подполковникъ Дървиновъ.

Къмъ това врѣме, 8 ч. 20 м. пр. пл., въ щаба на дивизията се яви командиръ̀тъ на 1-а бригада, полковникъ Колевъ, за да ми се прѣдстави по случай заминаването му къмъ Струмица. Бригадата въ сѫщото врѣме се точеше въ колона по единъ по планинската пѫтека на $1^1/_2$ клм. сѣверно отъ щаба на дивизията. Врѣмето бѣше добро. Мъглата въ долината на р. Вардаръ не се вдигаше, но прѣзъ деня тя не бѣше толкова висока и непроницаема, както въ миналитѣ дни. Отъ височата, дѣто бѣше бивака на щаба, се откриваше една широка гледка. Виждаше се Благуша планина и нейнитѣ склонове, къмъ кѫдѣто още отъ сутриньта се чуваха топовни гърмежи. Виждаха се масива Кара-

дагъ и хребетитѣ, които се спущатъ отъ кота 750 къмъ с. Градецъ. Мъглата въ долината на р. Вардаръ достигаше до с. Градецъ. По на изтокъ, долината на р. Козлудере, бѣше съвсѣмъ чиста отъ мъгла и съ биноклъ ясно се прѣброяваха даже устоитѣ на ж.-п. мостъ при ст. Удово. Къмъ 9 ч. пр. пл. отъ къмъ Гевгели пристигна на гара Удово единъ тренъ, който сѫщо много ясно се виждаше.

До командующия 2-а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Вчера слѣдъ атаката на височитѣ сѣверно отъ Градецъ, неприятеля отъ укрѣпенитѣ си позиции при Корешница, Человѣцъ и по на изтокъ е почналъ отстѫплението си прѣдъ 1 а бригада отъ дивизията набързо и въ пъленъ безпорядъкъ. Настѫпающитѣ наши части и дивизионната конница сѫ намѣрили разни военни материали, разхвърлени вещи, казани, недоготвено ядене и пр. Плѣнницитѣ взети на 23-й ноемврий отъ 2-й Искърски полкъ и 2-а дружина отъ 2-й Македонски полкъ възлизатъ на 1 офицеръ, 6 подофицери и 64 редници. Числото на убититѣ французи още не е установено. 1-а бригада отъ дивизията, днесъ въ 7 ч. пр. пл. потегли за гр. Струмица, съгласно телеграмата № 1846 отъ щаба на 2 а армия. № 3305. Източно отъ Кошарка, 26.XI.915 г. 8 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ 6 ч. 15 м. пр. пл. 2-а дружина отъ полка атакува противника и го прогони отъ позицията му. Противника отстѫпва за Гевгели; ний настѫпваме къмъ Градецъ. № 204. 25.XI.915 г. 9 ч. 20 м. пр. пл.

К-ръ на 5-й Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

До командующий 2-а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

Въ 6 ч. 15 м. пр. пл. днесъ колоната на подполковникъ Дранговъ е атакувала неприятеля при с. Градецъ и го прогонила отъ послѣдната му позиция. Неприятелтъ отстѫпва къмъ Гевгели, а колоната напрѣдва къмъ с. Градецъ. 3307. Източно отъ Кошарка, 5.XI.915 г. 9 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а п. Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Тоя резултатъ, т. е. заемането на с. Градецъ, което можеше да се очаква всѣки моментъ, налагаше да дамъ на 3-а бригада нова посока за дѣйствие и нова цѣль за постигане. Това се направи съ слѣдната заповѣдь:

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия.

Слѣдъ достигането с. Градецъ, настѫпете и атакувайте неприятеля по посока на Удово и на изтокъ, като повьржате връзка съ частитѣ отъ 2-а дивизия въ лѣво. Цѣлта на дѣйствията Ви трѣбва да бѫде обграждането на неприятелскитѣ войски, които дѣйствуватъ срѣщу 2 а Тракийска дивизия. Моста при ст. Удово да се запази. 3308. 25.XI 915 г. 9 ч. 55 м. пр. пл.

Н къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ

Къмъ 9 ч. 30 м. пр. пл. при щаба на дивизията пристигна планинската полубатарея отъ 1-а бригада съ батарейния командиръ, капитанъ Поповъ, която и сѫщия часъ биде насочена къмъ щаба на 3-а бригада за да ѝ се даде назначение.

До к-ра на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Кошарка, Человѣцъ и слѣда. Ускорете марша. Когато достигнете р. Луткова, спрете бригадата си и донесете. 3306. 3 клм. с.-и. отъ с. Кошарка. 25.XI.915 г. 10 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До н-ка на огнестрѣлния паркъ 11-а дивизия.

До к-ра на 3-а бригада 11-а дивизия — за свѣдѣние.

Прѣмѣстете парка въ с. Конче. 3309. 25.XI915 г, 10 ч. св, пл.

Н-къ щаба на 11-а дивизия, Подполковникъ Дървинговъ.

Подполковникъ Дранговъ изпълни блѣстяще своята задача. Приковавайки противника прѣдъ фронта, той днесъ съ нощна атака въ 6 ч. 15 м. пр. пл. го е атакувалъ и заелъ височината сѣверно отъ с. Градецъ. Сега

го прѣслѣдва къмъ селото. И другитѣ колони продължаватъ пѫтя си. Ще настѫпи за Удово. 299. Вис. Карадагъ. 25.XI.915 г. 10 ч. 10 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

По заповѣдь. Французитѣ успѣха да минатъ дефилето надъ Демиркапия и да разрушатъ ж.-п. мостове при Удово и западно отъ Градецъ. Тракийската дивизия заела съ бой с. Каяли, като разбила англичанитѣ и взела, плѣнници и една картечница. При тази обстановка: Рилската дивизия и конната бригада, която да влѣзе въ подчинение на началника на 7-а Рилска дивизия, засланавайки се отъ с.-з. посока по долината на дѣсния брѣгъ на Вардара, да се насочи къмъ Гевгели съ цѣль да заеме моста при тоя градъ за дѣйствие въ тилъ на неприятеля по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. Тракийската дивизия да маневрира и дѣйствува най енергично, главно съ лѣвия си флангъ за да излѣзе въ тилъ на неприятеля. Македонската и Дунавската дивизии да настѫпватъ енергично. Македонската дивизия — главно съ лѣвия си флангъ, а Дунавската дивизия — съ дѣсния си флангъ. Послѣдната да дѣйствува за достигане задачата на Рилската дивизия като настѫпва бързо по дѣсния брѣгъ на Вардара. Необходими сѫ отъ всички смѣли, енергични дѣйствия. Напомва се заповѣдьта гръцката граница да не се минава. Сношението съ гръцката погранична стража се забранява. Да се пази най-коректно поведение. № 1863. Велесъ 25.XI.915 г. 11 ч. 15 м. пр. пл.

Н-къ щаба 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Особенни разпореждания по тая заповѣдь не направихъ, защото въ духътъ на тая заповѣдь бѣхъ разпоредилъ прѣди два часа.

Командира на 2-а дружина ми донася. „Противникътъ бѣга. Прѣслѣдвахъ и спрѣхъ надъ с. Градецъ. Обстрѣлвамъ цѣлото село съ картечници, шосето и линията. Да се спусна въ полето не може, защото частитѣ които дѣйствуватъ въ лѣво сѫ много назадъ. Противникътъ прѣдъ тѣхъ е сплашенъ и отъ нашия огънь въ флангъ обърна въ бѣгство. За сега не мога да влѣзна въ селото, защото височитѣ южно отъ него командуватъ. които още ги владѣе противника". Подготвямъ атака на височинитѣ южно отъ Градецъ. Донесението е пратено 600 крачки отъ Градецъ. № 205. Височата надъ с. Градецъ. 25.XI.915 г. 12 ч. пладнѣ.

К-ръ на 5-й Македон. полкъ, Подполковникъ Дранговъ.

1-а бригада при прѣслѣдване неприятеля надъ с. Мемешли, 28-й полкъ, е заловилъ двѣ неприятелски полски орждия и двѣ ракли. Бригадата отъ тази зарань продължава атаката на неприятелската позиция по височитѣ южно отъ Мемешли. Частитѣ отъ центъра сѫ се сериозно ангажирали съ противника на върхъ Голашъ и Злешовскитѣ висоти. Частитѣ отъ дѣсния участъкъ настѫпватъ къмъ Сали, Удово и Калково. Заловенитѣ плѣнници англичани сѫ 114 души. Противникътъ отъ атаката на частитѣ отъ лѣвия ни участъкъ е понесълъ въ вчерашнитѣ боеве грамадни загуби. 19. 25.XI.915 г. 12 ч 45 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 2-а див., Подполковникъ Мидилевъ.

До командующия 2-а армия, Велесъ.

3604 (1863). По личнитѣ ми наблюдения, мостътъ при Удово не е развалянъ. Днесъ, 25-й ноемврий, отъ 9 ч. пр. пл. до единъ ч. сл. пл. по него минаха и спрѣха на гара Удово три трена, идящи отъ Гевгели. 3310. 25.XI.915 год. 1 ч. 10 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3300. Слѣдъ боя на 23-й, който се продължи до 8 ч. вечерьта, 2-й Искърски полкъ, поради настѫпването на нощьта, се утвърди на заетата отъ противника позиция, като я укрѣпи. Сутриньта веднага изпратихъ разѣзди: единъ по посока на Градецъ, другия—Ибирли, Кошарка и по на изтокъ и третия — въ промежутъкъ между първия и втория, да влѣзатъ въ контактъ съ противника. Разѣздитѣ ми донесоха, че цѣлия брѣгъ на р. Вардаръ до р. Луткова е очистенъ отъ противника, който сѫдѣйки отъ останалитѣ прѣдмети, прѣзъ нощь е отстѫпилъ въ паническо бѣгство. Отъ друга страна, отъ свѣдѣнията, които добихъ, 1-а бригада отъ повѣрената ми дивизия утриньта на 2-й не бѣ още заела височинитѣ сѣверно отъ с. Ибирли. При това положение рѣшихъ да установа полка, за да се приведе въ редъ

и приведе въ извѣстность загубитѣ си и главно за да получи хлѣбъ за тоя день. По-нататъшното движение прѣзъ тоя день, слѣдъ подобно бързо отстжпление на противника, намѣрихъ за безпрѣдметно, тъй като създадената слѣдъ това тактическа обстановка налагаше бързото движение къмъ Вардара на бригадитѣ отъ повѣрената Ви дивизия, за да се прѣсѣче пжтя на отстжпвающия противникъ. Повторно донасямъ, че по-нататъшното движение става невъзможно, до като не се уреди подвоза на хлѣбъ. № 125. с. Дубляно. 25.XI.915 г. 2 ч. 45 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

По заповѣдь. Слѣдъ заемането на Градецъ, Македонската дивизия бързо да прѣхвърли всичкитѣ свои части на истокъ и да дѣйствува на лѣвия флангъ на неприятеля, който е на лѣвия брѣгъ на Вардара. Дѣйствията трѣбва да бждатъ въ връзка съ Тракийската дивизия. Дунавската дивизия сжщо така бързо да настжпва по дѣсния брѣгъ на Вардаръ. 1866. 25.XI.915 г. 2 ч. 55 м. сл. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Какво бѣше разположението въ този моментъ на нашитѣ части не знаехъ. Какво ставаше при с. Градецъ, не бѣше ми напълно ясно. Гърмежитѣ тамъ отъ пѣхотата и планинската полубатарея, макаръ и не особенно оживлено, още продължаваха. По на западъ владѣеше пълна тишина, но до кждѣ бѣха достигнали 6-й п. Македонски полкъ и цѣлата 1-а п. бригада отъ 5-а Дунавска дивизия, не се виждаше. Въ участъка на 2-а п. Тракийска дивизия неприятелски шрапнелни пръскания по посока на височината 2 клм. западно отъ с. Баракли, още продължаваха. Станция Удово не бѣше никакъ застрашена и на мѣстото, дѣто бѣше тя, постоянно се виждаха пушаци пара отъ димящи локомотиви. При тая обстановка, прѣди да правя, каквито и да било разпорежданія по заповѣдь № 1866 отъ щаба на армията, заповѣдахъ по телефона да се запита, до кждѣ е достигналъ 2-й Искърски полкъ, слѣдъ което донесохъ слѣдното:

До командующий 2-а армия, Велесъ.

Къмъ 3310. Въ 3 ч. 25 м. сл. пл. единъ локомотивъ мина прѣзъ моста при ст. Удово за Гевгели. Въ 3 ч. 50 м. сл. пл. по сжщата посока замина единъ голѣмъ натоваренъ тренъ. 3312. 25.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Малко по-рано бѣхъ повиканъ по телефона отъ щаба на 2-а армия и водихъ разговоръ съ полковникъ Добревски, началникъ на инженернитѣ войски въ армията. Разговорътъ се водѣше съ посрѣдството на щипската станция и засѣгаше прѣмѣстването на понтонната дружина на полковникъ Семовъ отъ Криволакъ по посока на ст. Удово. Полковнику Семову се заповѣдваше да построи понтоненъ мостъ на р. Вардаръ около ст. Удово за връзка между частитѣ отъ армията, дѣйствующи по двата брѣга на р. Вардаръ. Въ 7 ч. 30 м. се получи слѣдното донесение, което хвърли пълна свѣтлина върху обстановката.

Тази сутринь на разсъмване, къмъ 6 1|2 ч., срѣдната колона на майоръ Стоенчева е заела съ атака укрѣпенитѣ съ телена мрѣжа височини срѣщу устието на р. Водосиръ. Въ сжщото врѣме лѣвата колона на подполковникъ Дранговъ, заема, слѣдъ отбиването прѣзъ нощьта три непріятелски контраатаки височинитѣ непосрѣдствено сѣверо-източно надъ Градецъ. Противникътъ получилъ нови подкрѣпления и заелъ украйната на с. Градецъ, а колоната при Водосиръ била обстрѣляна отъ къмъ дѣсния брѣгъ на Вардара. Къмъ 4 1|2 ч. сл. пл. патраулитѣ отъ колоната на подполковникъ Дранговъ навлизатъ въ с. Градецъ и изгонватъ противника,

който въ безпорядъкъ отстжпилъ къмъ Удово. Утрѣ съ цѣлата бригада продължавамъ прѣслѣдването на противника. Директриса на движението — Удово. Най-близка цѣль — заемането височинитѣ между Удово и Градецъ. 27-й Чепински полкъ днесъ е останалъ назадъ и противника заема части отъ неговия фронтъ, които противопоставя прѣдъ бригадата, Моитѣ планински 4 орждия иматъ само 300 снаряди; необходима е мощна артилерийска подржка отъ артилерията на 2-а дивизия. Въ вчерашнитѣ и днешни боеве бригадата има 30 убити и 60 ранени. № 305. Вис. сѣв. отъ Градецъ 25.XI.915 год. 7 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

За да може да се възстанови по-ефикасна връзка съ 3-а п. Дунавска дивизия, разпоредихъ слѣдното:

До началника на 5-а Дунавска дивизия.

За да може да се подържа постоянна връзка мажду дѣсния флангъ на дивизията и лѣвия на Вашата дивизия, разпоредихъ да се постави единъ постъ при устието на р. Водосиръ до самия брѣгъ на Вардаръ. Моля направете и Вий сжщото, като поставите постъ срѣщу нащия, за да може частитѣ, които дѣйствуватъ по двата брѣга да държатъ връзка съ гласъ по между си. Поставихъ поста именно тамъ, а не въ с. Градецъ, което е въ наши ржцѣ, защото тая връзка не може да се установи, тъй като по височинитѣ на югъ отъ това село има неприятель. 3313. 25.XI.915 г. 7 ч. 30 м. слѣдъ пладнѣ.

Началникъ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Тази сутринь съ ненадѣйна атака, части отъ 3-а бригада завладѣха укрѣпената съ окопи и телена мрѣжа неприятелска позиция при устието на р. Водосиръ. При по-нататъшното настжпление тия части бидоха обстрѣлвани отъ неприятель, разположенъ по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Въ 4 1|2 ч. сл. пл. селото Градецъ биде заето съ бой по улицитѣ. Противникътъ отстжпилъ въ безпорядъкъ. Други негови части, обаче, се държатъ на височинитѣ южно отъ Градецъ, срѣщу които прѣстрѣлката продължава и сега. Угрѣ дивизията ще продължи настжплението къмъ Удово и на истокъ, като държи връзка съ 2-а пѣхотна Тракийска дивизия. № 3314. 25-й ноември 1915 г. 9 ч. сл. пл.

Началникъ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На № 3306. Поради силно прѣсѣчения планински характеръ на мѣстностьта и липса на коларски пжть, движението се затруднява и едва ли тая вечерь бригадата ще достигне до р. Луткова. Артилерията е спрѣна на 2 клм. и не доходя до с. Человѣцъ. Сега пионеритѣ имъ правятъ пжтя за да се смъкнатъ до Человѣцъ. По нататъшното движение на артилерията. споредъ доклада на рекогносцьоритѣ, е невъзможно. Пжтьтъ отъ Человѣцъ до Градецъ не е друго, освѣнъ една балканска конска пжтека. № 126. с. Человѣцъ. 25.XI.915 год. 3 ч. 5 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Командиръть на ескадрона, майоръ Иотовъ, къмъ 3 ч. сл. пл. донесе, че къмъ 11 ч. 30 м. пр. пл., противникътъ е заемалъ височинитѣ отъ двѣтѣ страни на р. Вардаръ между устието на р. Водосиръ и с. Градецъ. Къмъ това врѣме една дружина отъ 3-й Македонски полкъ е водила бой на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Чували се изстрѣли въ лѣво по посока на 5-й Македонски полкъ. Силитѣ на противника не е можалъ да опрѣдѣли, понеже поради мъглата не е могло да се направи никакво разузнаване. № 127. с. Человѣцъ, 25.XI.915 год. 3 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия.

Оперативна. № 30.

Щабъ с. Дубляно. 24. XI. 915 год. 6 ч. сл. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Въ вчерашния бой, слѣдъ разбиването на неприятелския ариергардъ и плѣняването на часть отъ него отъ 2-й п. Искърски полкъ при

Дубляно, неприятельтъ стстжпи въ паническо бѣгство къмъ с. Градецъ, като очисти позицията си при с. Корешница и цѣлия брѣгъ на Вардара до с. Градецъ и само въ послѣдния пунктъ, нашитѣ разѣзди сж констатирали неговото присжтствие.

Въ дѣсно по дѣсния брѣгъ на Вардара отъ Демиркапу настжпватъ наши части отъ 5-а п. Дунавска дивизия.

Въ лѣво отъ Кошарка къмъ Градецъ настжпватъ частитѣ отъ Македонската дивизия.

§ 2. Повѣрената ми бригада утрѣ, 25 того, да продължи настжплението си къмъ с. Градецъ.

За което:

а. Конница.

Майоръ Йотовъ
Дивизионния ескадронъ
11 дивизия.

Да тръгне утрѣ, 25-й того, въ 7 ч. 30 м. пр. пл. отъ с. Корешница прѣзъ с. Человѣцъ за с. Градецъ и по на изтокъ и разузнае за противника.

б. Авангардъ.

Подполковникъ Юрдановъ.
Отъ 45-й п полкъ — 1 дружина.
Отъ сжщия полкъ — 4 карт.
Отъ 1-й арт. полкъ — 1 бат.
Отъ 45-й полкъ — 1 друж.
Отъ 5-а пион. друж. — 1 рота.

Всичко: 2 друж., 4 карт. 1 бат. и 1 пион. рота.

Да тръгне утрѣ 25-й того, въ 8 ч. 30 м. пр. пл. отъ бивака си при с. Дубляно по пжтя Корешница — Человѣцъ и по на изтокъ до с. Градецъ.

Да държи връзка въ дѣсно съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара и въ лѣво съ частитѣ на 11-а Македонска дивизия.

в. Главни сили.

Полковникъ Даневъ.
Отъ 2-й Иск. полкъ — 1 друж.
Отъ сжщия полкъ — 4 карт.
Отъ 7-й арт. полкъ — 1 батар.
Отъ 2-й Искърски п. — 1 друж.
Отъ 7-й арт. полкъ — 1 батар.
Отъ 2-й Иск. полкъ — 2 друж.

Всичко: 2 батареи, 4 карт. и 4 дружини.

Да тръгне утрѣ, 25-й того, въ 9 ч. 20 м. пр. пл. и слѣдва по пжтя на авангарда.

г. Ариергардъ.

1 взводъ отъ 2-й Иск. полкъ.

Да слѣдва задъ главнитѣ сили.

За свръзка между колоната и въ лѣво съ частитѣ отъ Македонската дивизия, началникътъ на главнитѣ сили да изпрати въ 9 ч. пр. пл. 1 рота по пжтя Ибирли — Кошарка — Градецъ. Тая рота при достигането на р. Луткова да се установи и чака нова заповѣдь, или прѣдизвика такъва.

§ 3. Домакинскиятъ обозъ да се движи на около 4 клм. слѣдъ колоната.

§ 4. Всички останали части и учрѣждения оставатъ на мѣстата си до второ разпореждане.

§ 5. Азъ ще се движа при главата на главнитѣ сили.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.
Н-къ щаба, отъ Генер. щабъ, Майоръ Михневъ.

По заповѣдь. При настжпването Ви къмъ Удово и по на изтокъ, ако може да използувате гаубичнитѣ батареи, придадени къмъ дивизията Ви, използувайте всичкитѣ тия батареи. Ако ли не, то тѣзи батареи, които не можете да използувате, изпратете въ Струмица въ разпореждането на началника на 2-а Тракийска дивизия, по маршрутъ, който Вий ще имъ дадете.

Донесете какви батареи оставате при себе си и какви изпращате въ Струмица. 1879. 25.XI.915 г. 8 ч. 25 м. сл. пл:

Началникъ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Слѣдъ днешния упоритъ бой, вечерьта частитѣ отъ 1 а бригада (лѣвия боевъ участъкъ) завладѣ силно укрѣпенитѣ висоти южно и юго-западно отъ с. с. Каяли, Мемешли. Трофеи всичко; 4 орждия, 2 ракли, 1 картечница, 138 плѣнници англичани, отъ които 20 подофицери и 1 фелдфебелъ. Частитѣ отъ центъра ангажираха силно противника на в. Голашъ и Злешовскитѣ висоти, като отстоятъ на 500 — 600 крачки отъ неприятелскитѣ окопи. Тѣ ще го задържатъ до като бжде обхванатъ отъ фланговетѣ. Частитѣ отъ дѣсния флангъ сж заели хребета между с. с. Сали и Кюлели, висотитѣ юго-западно отъ върха Плавушъ и по дължината на послѣдната висота отъ моста при с. Калково, гдѣто още водятъ бой съ силно укрѣпилия се противникъ. Отъ дѣсния ни флангъ е забѣлѣзано, че с. Градецъ при вечерь гори. Мостътъ при Удово не е разрушенъ. Къмъ 5 ч. сл. пл. по него е миналъ тренъ, идящъ отъ сѣверъ. Утрѣ дивизията ще продължи настжплението си съ цѣль да изтласка противника задъ Козлу-дере, като го обхване по двата фланга. 3251. 25.XI.915 г. 9 ч. 15 м. сл. пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генер. майоръ Гешовъ.

До командующий 2-а армия, Копие до началника на 2-а дивизия.

1879. Мѣстностьта отъ с. Человѣцъ до с. Градецъ е недостжпна за кола. По тая причина гаубичнитѣ батареи — всичко три, отъ които 2 не с. с. — разпоредихъ да отпжтуватъ за Струмица съ маршрутъ въ три прѣхода. 3316. 25.XI.915 г. — 11 ч. сл. пл.

Началникъ на 11 а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2 а армия, Велесъ.

Къмъ № 3316. Въ дивизията сега има, безъ гаубичнитѣ батареи, петь полски скорострѣлни и петь полски нескорострѣлни батареи, които сжщо така, поради непроходимостьта на мѣстностьта, не могатъ да се използуватъ. 3318. 25.XI.915 г. 11 ч. 10 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 2-й гаубиченъ полкъ, Полковникъ Донковъ.

Съгласно № 1879 отъ щаба на 2 а армия, заминете съ тритѣ гаубични батареи за гр. Струмица въ разпореждането на началника на 2-а Тракийска дивизия. Маршрутъ въ три прѣхода отъ 26-й ноември. 3317. 25.XI.915 г. 11 ч. 3 м. слѣдъ пладнѣ.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 1-а бригада 5-а дивизия.

Донесете точно въ колко часа получихте заповѣдьта по дивизията № 14 отъ 24-й ноември 10 ч. слѣдъ пладнѣ. 3319. 25 ноември 915 г. 11 ч. 20 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия Полковникъ Златаревъ

До командующий 2-а армия, Велесъ.

658. Моля да се възложи направата на постоянната линия отъ Криволакъ за Неготинъ и Кафадарци на армейския телеграфенъ паркъ, понеже 11-а телеграфна рота за направата ѝ не разполага съ нуждитѣ материали и инструменти. Освѣнъ това, тя е ангажирана съ съобщенията въ района на дивизията и се намира твърдѣ далечъ отъ мѣстото на постройката, а обученията персоналъ е твърдѣ ограниченъ, като новосформирана рота. Тя ще продължи линията само отъ стражарницата до Криволакъ. 3320. 25.XI.915 г. 11 ч. 55 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня планинската полубатарея отъ колоната на подполковникъ Дранговъ е изстрѣляла 160 снаряда.

Загуби. Загуби прѣзъ деня е имало отъ 5-й Македонски полкъ убити 8 долни чинове и ранени 1 офицеръ и 18 долни чинове и отъ 11-й ескадронъ дивизионна конница — 1 раненъ.

26-й ноември

Излизане отъ тѣсninата при с. Удово и достигане р. Козлудере.

На 25-й срѣщу 26-й ноември съ щаба си останахъ на сжщия бивакъ, 3 клм. източно отъ с. Кошарка. Сутриньта прѣди разсъмване получихъ слѣднитѣ телефонограми:

Слѣдъ тежкия упоритъ бой вечерьта 1-а бригада завладѣ височитѣ южно и юго-западно отъ с. Каяли и Мемешли (френска висота); частитѣ отъ 3-а бригада заематъ склоноветѣ на Високъ камъкъ, Злешовскитѣ висоти, Голашъ и Роначитѣ. 2-а бригада е заела хребета между Сали и Кюлели, височата юго-западно отъ с. Плавушъ и височата надъ с. Калково, дѣто противника оказва още съпротивление. Нашата 2-а армия продължава да обхожда противника къмъ гр Гевгели. Утрѣ 26.XI дивизията ще продължи прѣслѣдването на противника, за което заповѣдвамъ:

1. 1-а бригада съ цѣль да отрѣже пжтя за отстжплението на противника къмъ Дойранъ, утрѣ 26-й ноември, да настжпи въ юго-западна посока и до снимането на полскитѣ си батареи отъ височитѣ надъ с. с. Орманли и Дюрлуоваси, да се затвърди на линията: с. с. Чалъкли, Татарли и хребета, западно отъ послѣдното село. Ако противникътъ утрѣ продължава да се държи на в. Голашъ и източнитѣ му склонове, да насочи части по посока на с. с. Раброво, Валандово, съ цѣль да се плѣнятъ неприятелскитѣ части. Бригадата да разузнае по посока на с. Юрганджали, в. 610, Г. и Д. Собра., в. 670 и къмъ с. Дедели и в. 510.

3 а бригада да прикове и задържи противника на Злешовскитѣ височини, в. Голашъ до отрѣзването му частитѣ на фланговетѣ ни 1-а и 2-а бригади.

2-а бригада да продължи настжплението си по посока на Удово, с. Калково и слѣдъ заемането на тази линия да насочи по-голѣмата часть въ източна посока къмъ с. Терзели, Валандово съ цѣль да се отрѣжатъ неприятелскитѣ части, които заематъ Злешовскитѣ височини и в. Голашъ. Съ другитѣ части бригадата да дѣйствува съобразно обстоятелствата.

Дружината отъ 14-й п. полкъ — маневренитѣ войски — да остане на мѣстото си.

Ескадронътъ дивизионна конница утрѣ до 8 ч. пр. пл. да се установи скрито въ с. Попчево и чака заповѣдь.

Дивизионниятъ лазаретъ и парковитѣ взводове оставатъ на сегашнитѣ си мѣста.

Щабътъ на дивизията — на наблюдателния пунктъ при централнитѣ батареи, дѣто командирътъ на телеграфната рота да свърже щаба съ телефонъ. № 3254. 25.XI.915 год.

Н-къ на 2 а Тракийска дивизия Генералъ-майоръ Г е ш о в ъ

Къмъ № 3251. Частитѣ отъ 1-а бригада заловиха още 6 неприятелски орждия съ раклитѣ имъ, източно отъ с. Татарли: № 3264. 25 XI.915 год.

Н къ на 2-а дивизия Генералъ-майоръ Г е ш о в ъ

Подадена Человѣцъ. 26.XI915 г. 1 ч. 45 м. пр. пл.

Тази вечерь 45-й п. полкъ пристигна до р. Водисиръ, а 2-й полкъ до р. Луткова и безименната рѣка, която извича отъ къмъ с. Кошарка. Артилерията е спрѣла на 1 клм. западно отъ с. Человѣцъ. По-нататъшното й движение е невъзможно понеже пжтя е една конска пжтека. Часть трѣбва да се прехвърли по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Командирътъ на ескадрона донася, че въ 4 ч. 30 м. сл. пл. 5-й и 6-й п. Македонски полкове и нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ на Вардара водили бой съ неприятелскитѣ части при Градецъ. Ескадронътъ на майоръ Иотовъ, въ спѣшенъ строй, е взелъ участие въ боя при дефилето. Въ това врѣме, 4 ч. 30 м. сл. пл., французитѣ почнали да отстжпватъ. Той ще слѣди; ако тѣ отстжпятъ Градецъ, ще бждатъ тая нощь тамъ № 131. Человѣцъ 26 XI.915 г. 1 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

Вчера. 25-й того, съ двѣ дружини завладѣхъ височата сѣверно отъ с. Кюлели. Заповѣдахъ дружинитѣ тая нощь да атакуватъ противника и да достигнатъ тая нощь ж. п. линия. На 26-й того ще насоча удара къмъ Удово. Лѣвия флангъ на 27-й п. полкъ е на 2 клм. сѣверно отъ Калково. Полка ще настжпи по посока на Терзели — Валандово. № 900. 26.XI.15 г. 2 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 2-а бригада отъ 2-а дивизия Полковникъ Ч а р а к ч и е в ъ.

На № 3319. Заповѣдьта № 14 отъ 24 ноември е получена 7 ч. 30 м. пр. пл. на 25-й того. Прѣдадена отъ неграмотенъ телефонистъ и неразбираема. Това прѣдизвика повторно прѣдаване. Така поправена я получихъ въ 10 ч. пр. пл. сжщия день № 624. 26.XI.915 г. 4 ч. пр. пл.

К ръ на 1-а бригада 5-а дивизия Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

По заповѣдь. Съгласно телеграма № 1232 отъ щаба на дѣйствующата армия, разпоредете всичкитѣ чети безъ изключение (включително и четата на Панова) веднага да се прибератъ къмъ частитѣ си. Прѣдупрѣдете четницитѣ въобще, че на гръцка територия минаването абсолютно се забранява. Обяснете на по-виднитѣ отъ тѣхъ, че не сж желателии за сега никакви недоразумѣния съ гърцитѣ и да не създаватъ мжчнотии както на щаба на дѣйствующата армия, така и на правителството. № 1873. 25.XI.15 г. 4 ч. сл. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия Полковникъ Р у с е в ъ.

Прѣзъ нощьта 5-й п. Македонски полкъ се закрѣпи източно отъ Градецъ. Днесъ 7 ч. пр. пл. ще продължи прѣслѣдването къмъ Удово. № 309. 26.XI.915 год. 5 ч. 15 м. пр пл.

Полковникъ П р о т о г е р о в ъ.

По заповѣдь. Понеже тежкото артилерийско отдѣление не е нуждно на Македонската дивизия, да замине незабавно прѣзъ Радовишъ за Струмица въ разпореждане на началника на Тракийската дивизия. Да стигне Струмица най-късно 27-й по пладнѣ. 1861. 25.XI.915 г. 10 ч. 40 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия Полковникъ Р у с е в ъ.

3291. Заповѣдьта съ телеграмата подъ насрѣщния номеръ получихъ. № 134. с. Человѣцъ 26.XI.915 год. 6 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

Прѣдъ фронта на бригадата нощьта мина спокойно. 26.XI.15 г 6 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия Полковникъ Г е о р г и е в ъ.

Въ изпълнение на телеграмата Ви № 3317 днесъ заминавамъ за гр. Струмица. № 4. 26.XI.915 год. 7 ч. пр. пл.

Н къ артилерията на 11-а дивизия Полковникъ Д о н к о в ъ.

Прѣзъ деня мъглата въ долината на р. Вардаръ и р. Козлудере бѣше непроницаема. Станцията Удово и моста на ж. п. линия не се виждаха. Сутриньта шрапнелнитѣ пръскания, които вчера тъй често се забѣлѣзваха срѣщу 2-а Тракийска дивизия, вече не се чуваха, нито виждаха. Не се чуваха сжщо и пушечнитѣ гърмежи. На изходитѣ на Вардарската тѣсnина царуваше относително затишие, нарушавано отъ врѣме на врѣме отъ рѣдки артилерийски изстрѣли по посока на селата Валандово и Петрово. Ясно личеше, че неприятелтъ е отстжпилъ.

При тая обстановка, за да мога да използувамъ телефонните съобщения, азъ рѣшихъ да остана съ офицеритѣ отъ щаба на бивака до къмъ пладнѣ, а багажътъ на щаба още въ 9 ч. да се натовари и отпжтува за с. Градецъ, което и се направи. Сутриньта получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Днесъ частитѣ отъ бригадата сж разположени между р. Луткова и р. Водосиръ и половината отъ ескадрона въ с. Градецъ, което село снощи е заето отъ 3 а бригада. Понеже пжтя Человѣцъ — Градецъ е скалиста пжтека, разпоредихъ тритѣ полски батареи, които влизатъ въ състава на колоната, да се установатъ на бивакъ на тѣвия брѣгъ на Вардара срѣщу Демиркапу до заповѣдь, а на батареитѣ отъ 1-й артилерийски полкъ, които бѣха останали при Криволакъ, да прѣминатъ по моста при Криволакъ на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и да се спратъ въ Демиркапу. Обозитѣ на частитѣ да

се установатъ въ с. с. Дубляно и Корешница. Гаубичниятъ полкъ, по заповѣдь отъ щаба на 2-а армия, днесъ заминава за Струмица. Очаквамъ за по-нататъшни дѣйствия заповѣдь. 136. 26.XI.915 год. 8 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До командира на 1-а бригада 5-а дивизия, по пѫтя Человѣцъ — Градецъ.

3-а бригада отъ дивизията настѫпва къмъ ст. Удово и на изтокъ. Продължавайте движението съ вашата бригада, като се държите на около 4 клм. задъ 3-а бригада. Съ щаба заминавамъ за с. Градецъ. 3321. 26.XI.915 год. 9 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Патрулитѣ донасятъ, че до височината между с. Градецъ и с. Удово не сѫ забѣлѣзали противникъ. За подръжка на патрулитѣ въ 9 ч. пр. пл., изпратена е една рота. Странично прикритие отъ една дружина, полубатарея и взводъ пионери, е насочено по гребенитѣ източно отъ с. Градецъ, за заемане с. Удово и да подържа Чепинския полкъ. Главнитѣ сили въ 10 ч. пр. пл. настѫпиха къмъ Удово. По дѣсния брѣгъ на Вардара настѫпватъ наши части, главата на които въ 10 ч. пр. пл. е била на единъ клм. източно отъ село Градецъ. 6-й Македонски полкъ се приближава до с. Градецъ. Въ този моментъ къмъ с. Удово се води силна пушечна стрѣлба. № 312, източно отъ с. Градецъ. 26.XI.915 год. 10 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бигада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

До командира на 1-а бригада 5-а дивизия.

Изпратете ескадрона дивизионна конница напрѣдъ въ разпореждане на командира на 3-а бригада отъ дивизията, за да прѣслѣдва неприятеля. № 3323. 26.XI.915 год. 10 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ този моментъ 5-й п. Македонски полкъ завладѣ гара Удово. Гарата гори. Взиматъ се мѣрки за потушване пожара. Продължавамъ прѣслѣдването по шосето за Калково. № 313 с. Градецъ, 26.XI.915 г. 10 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

До к-ра на 3-а бриг. 11-а Макед. дивизия. — Бърза.

Ескадрона дивизионна конница се придава къмъ бригадата ви. Потърсете ескадрона по пѫтя Градецъ — Кошарка и му дайте задача да прѣслѣдва неприятеля. 3324. 26.XI.1915 год. 10 ч. 55 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Макед, дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия. — Сѫщо до съсѣдитѣ.

Въ 10 ч. 45 м. пр. пл. днесъ, 26-й ноември, 5-й Македонски полкъ завладѣ гара Удово. Гарата била подпалена отъ неприятеля. Частитѣ продължаватъ прѣслѣдването на неприятеля по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. 3325. 26.XI.1915 год. 10 ч. 55 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Прѣди да потегля за с. Градецъ, разпоредихъ да се запита по телефона командира на 3-а бригада отъ дивизията, дали ж. п. мостъ при станция Удово е разрушенъ отъ неприятеля. Това питане се налагаше поради обстоятелството, че сугриньта се чуха нѣколко силни гърмежи, които далече не приличаха на топовни, а между това, запазването на ж. п. мостъ бѣше отъ особено значение за насъ. Въ очакване тоя отговоръ, съ щаба постояхъ на телефонната станция до пладнѣ, когато и се получи бързо устно донесение по телефона, съгласно което донесохъ слѣдното:

До командующий 2-а армия.

Желѣзнопѫтния мостъ при гара Удово е разрушенъ отъ неприятеля. 26.XI.915 год. 12 ч. 25 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На пладнѣ съ щаба си потеглихъ за с. Градецъ. Пѫтеката се спуща източно 3 клм. отъ с. Кошарка къмъ долината на р. Луткова. Тя е проста козе пѫтека, на много мѣста трудно проходима.

По дола на р. Луткова и близкитѣ хребети край пѫтеката, неприятелътъ бѣше направилъ доста фортификационни строежи за своитѣ прѣдни постове. Къмъ 2 ч. 20 м. сл. пл. ние слѣзохме на брѣга на Вардара, дѣто по дѣсния брѣгъ се движеше 3-й Македонски полкъ, който бѣше въ състава на 5-а Дунавска дивизия, а по лѣвия брѣгъ — 2-й пѣх. Искърски полкъ, — въ състава на повѣрената ми дивизия. Пѫтьтъ по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ бѣше поправенъ отъ неприятеля и доста удобенъ за движение. Мостътъ на ж. п. линия, който се намира между р. Луткова и Водосиръ, бѣше разрушенъ отъ неприятеля. Нашитѣ части по лѣвия брѣгъ отъ моста на изтокъ, се движеха по платното на самата желѣзнопѫтна линия, приспособена отъ французитѣ за движение на пѣхота. Въ 4 ч. сл. пл. ние стигнахме при с. Градецъ, което бѣше полуразрушено. Тукъ дадохъ разпореждане щабътъ да се установи, а азъ съ началникъ щаба и старшия адютантъ заминахъ напрѣдъ, за да се запозная лично съ положението. На срѣдъ пѫтя, между с. Градецъ и ст. Удово, застигнахъ командира на 1-а бригада отъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия, който ми докладва, че слѣдва на 4 клм. задъ 3-а бригада отъ дивизията и че 45-й пѣх. полкъ е авангардъ, а 2-й пѣх. Искърски полкъ отъ задъ — въ главни сили. Прѣдъ видъ на наближаването да се смрѣкне, заповѣдахъ бригадата да се установи на почивка между станцията и с. Удово съ мѣрки на охранение и слѣдъ това продължихъ съ бързи алюри по шосето за Валандово. По пѫтя отъ приходящи войници научихъ, че щаба на 3-а бригада и 6-й пѣх. Македонски полкъ се намиратъ въ с. Калково, а 5-й пѣх. Македонски полкъ е напрѣдъ въ прѣдни постове. Вече почваше да се смрачава. Южно отъ с. Калково ние напустнахме шосето и се насочихме за селото, дѣто слѣдъ 20 минути пристигнахме. Полковникъ Протогеровъ ми докладва, какво е донесълъ съ №№ 318, 320 и 323, освѣнъ това, допълни, че 5-й пѣх. Македонски полкъ е въ прѣдни постове къмъ р. Козлу-дере, а 6-й пѣх. Македонски полкъ въ маневрени войски въ селото. Неприятелътъ отстѫпвалъ къмъ Гевгели, Богданци и Дойранъ и че неговитѣ ариергардни части били забѣлѣзани на линията с. Брайковци, с. Балинци, с. Евитхисаръ и с. Мравинци, окопани въ отдѣлни малки окопи за роти и взводове. Слѣдъ прѣстояване въ с. Калково около 1 ½ часъ, ние се качихме на конетѣ и потеглихме обратно за с. Градецъ, дѣто пристигнахме къмъ 8 ч. 50 м. сл. пл. Между това въ щаба се получили слѣднитѣ:

На № 3304. Името на плѣнения французки офицеръ е подпоручикъ Марселъ Иофрартъ Убитъ французки офицеръ нѣма. За убити и ранени отъ 2-й пѣх. Искърски полкъ прѣдадено съ № 121, а отъ 2-а дружина отъ 2-й п. Македонски полкъ не сѫ извѣстни. Числото на изстрѣлянитѣ патрони и снаряди ще се прѣдстави допълнително. Плѣненитѣ 75 французи сѫ изпратени въ Щипъ за по-нататъшно прѣпращане; не сѫ изпратени въ дивизията, понеже бѣ невъзможно да се изпратятъ по посоката, по която вчера пр. пл. щаба на дивизията пѫтуваше. 623. Получ. на 26.XI.915 г. 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

По заповѣдь. Вчера на 25-й, Рилската дивизия е водила успѣшенъ бой на фронта Петрово — Мировче. Дунавската дивизия съ авангарда си е достигнала с. Градецъ. Македонската дивизия заела Градецъ и настѫпва къмъ Удово. Тракийската дивизия е разбила дѣсния флангъ на неприятеля

и взела 10 орждия съ раклитѣ имъ прѣзъ нощьта на 25-й срѣщу 26-й того. Центъра е отстжпилъ. Дивизията днесъ, на 26-й, по цѣлия фронтъ настжпва обхождайки неприятеля отъ двата фланга. Необходимо е най-енергични и бързи дѣйствия на Македонската, Дунавската и Рилската дивизии въ указанитѣ имъ вече посоки съ телеграма № 1863. Неприятельтъ е разколебанъ по цѣлия фронтъ. 1917. 26.XI.915 г. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ щаба 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

3317. По заповѣдь. И полскитѣ батареи, които не можете Вие да използувате, изпратете въ Тракийската дивизия. 1914. 26.XI.915 г. 10 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ щаба 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Въ 8 ч. 20 м. сл. пл. получихъ слѣднитѣ донесения:

До сега хванати плѣнници 15 човѣка. На станция Удово много трофеи, понтонни кола, санитарни линейки, бойни припаси, (500 сандъка и повече), автомобили, консерви и др. Назначихъ команда да ги приведе въ извѣстность. Завладѣхме и селата Калково и Терзели. Прѣслѣдването продължава. № 318. с. Удово. 26.XI.915 г. 12 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

3-й Македонски полкъ, по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, води съ противника пушечна стрѣлба южно отъ с. Давидово. Гарата Давидово гори. Съ бригадата ще слѣдвамъ за с. Мравница съ цѣль да подържамъ връзка между колонитѣ отъ 2-а п. дивизия и войскитѣ отъ дѣсния брѣгъ на Вардара за да имъ съдѣйствувамъ при нужда. На дивизионната конница дадохъ задача да прѣслѣдва и освѣтлява между Вардара и Валандово. Главнитѣ сили на 5-й полкъ влѣзоха въ с. Калково. № 320, южно Калково. 26.XI.915 г. 1 ч. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Съ прѣднитѣ си части достигнахъ до р. Козлудере. Противникътъ отстжпи по цѣлия фронтъ. Слаби негови части се задържатъ още по дѣсния брѣгъ на Вардара срѣщу 3-й Македонски полкъ. По шосето за Валандово въ 2 ч. 50 м. сл. пл. замина 2-а бригада отъ 2-а дивизия. Разположихъ бригадата: 5-й Македонски полкъ на кръстопжтя с.-и. отъ устието на р. Козлудере, а 6-й п. полкъ между с. с. Калково и Терзели. За утрѣ организарамъ разузнаване на височитѣ по лѣвия брѣгъ на р. Козлудере и въ случай, че бждатъ заети отъ противника, ще укажа съдѣйствие на 2-а дивизия. Съ отдалечаването отъ конската пжтека Конче — Градецъ, прѣхранването на частитѣ се извънредно много затруднява. Сжщо и подвоза е труденъ. Моля въ случая бързи нареждания. Слѣдъ достигането на поставената цѣль — заемане на с. Удово, моля за по-нататъшнитѣ ми дѣйствия заповѣди. Първоначално бѣхъ насочилъ бригадата къмъ Валандово, но слѣдъ като дивизионната конница ми донесе, че селата Калково, Терзели и др. къмъ Валандово сж напуснати отъ противника, а негови части има къмъ Мравница, измѣнихъ посоката на движението и я насочихъ къмъ Мравница.

Щабътъ на бригадата е при 6-й полкъ. № 323 шосето при с. Калково. 26.XI.915 г, 5 ч. 30 м. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Слѣдъ пристигането ми въ с. Градецъ и прочитане полученитѣ донесения, се издаде и незабавно се прѣдаде по телефона и съ ординарци слѣдната:

Заповѣдь по 11-а пѣх. Македонска дивизия.

Оперативна. № 15

Щабъ с. Градецъ, 26-й ноември 1915 год. 10 ч. сл. пл.

Карта 1 : 210,000

§ 1. Неприятельтъ прѣслѣдванъ, днесъ остжпи прѣзъ моста къмъ Гевгели и по пжтищата за Дойранъ и с. Богданци. Негови ариергардни части сж биле забѣлѣзани по линията: с. Брайковци, с. Балинци, с. Евитхисаръ, с. Мравница, окопани въ отдѣлни окопи за взводове и полуроти. Неприятелската артилерия бѣше забѣлѣзана на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, южно отъ станция Мировча, която обстрѣлваше на мръкване настжпающитѣ наши части отъ 5-а дивизия.

§ 2. Въ лѣво отъ насъ 2-а дивизия ще настжпи къмъ Дойранъ, а въ дѣсно 5-а и 7-а дивизии по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ къмъ Гевгели.

§ 3. Дивизията утрѣ да продължи прѣслѣдването на неприятеля, като настжпи срѣщу фронта: в. Баба, висота 510.

Дивизионната конница, майоръ Иотовъ, да разузнава и прѣслѣдва неприятеля въ зоната: с. Брайковци, кота 510, с. Фурка, с. Богданци, с. Кованецъ, с. Гърчища, с. Мравинца.

Дѣсна колона, 2-й Искърски и 45-й п. полкове, полковникъ Георгиевъ. да тръгне въ 7 ч. пр. пл. и прѣслѣдва по посока с. Мравница, с. Гърчища, с. Богданци. Да подържа връзка съ нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ.

Лѣва колона, полковникъ Протогеровъ. 5 й и 6 й п. Македонски полкове и планинската батарея, да тръгне въ 8 ч. пр. пл. и прѣслѣдва неприятеля по посока на с. Балинци, в. 510, с. Богданци. Да подържа връзка съ частитѣ отъ 2-а дивизия.

§ 4. Колонитѣ да подържатъ тѣсна връзка помежду си.

§ 5. За разпознаване и за връзка прѣднитѣ части при достигане на по-важни линии да подпалватъ малки купчинки слама или суха трѣва.

§ 6. Въ никои случаи частитѣ или войницитѣ да не се доближаватъ по-близу отъ два км. до гръцката граница.

§ 7. Щабътъ ще слѣдва прѣзъ ст. Удово по шосето и пжтя за село Мравница.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Златаревъ.

Н-къ щаба, отъ Генералния щабъ, подполковникъ Дървиговъ.

Въ сжщото врѣме се донесе слѣдното:

До командующий 2-а армия. — Сжщо до съсѣдитѣ.

Слѣдъ завладѣването на ст. Удово, частитѣ отъ дивизията настжпиха по посокитѣ на изтокъ къмъ с. Калково и на юго-изтокъ къмъ устието на р. Кузлу-дере. Къмъ 4 ч. сл. пл. прѣднитѣ имъ части достигнахѫ до р. Козлудере, отъ устието до линията с. Терзели — Брайковци. Неприятелски окопи сж забѣлѣзани на линията Брайковци, Балинци, Мравинци. Частитѣ държатъ връзка въ дѣсно съ 3-й п. Македонски полкъ и въ лѣво съ 2-а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия. Утрѣ дивизията ще настжпи срѣщу фронта в. Баба, в. 510. По пжтя на отстжплението на неприятеля се срѣщатъ доста изоставени военни вещи: кабелъ, кола, а въ гара Удово — 500 сандъка съ бойни патрони, фуражни припаси, картофи, дървени вжглища, линейки, моркови, сухаръ, чай, захарь, медикаменти и пр, прѣдмети, които още не сж приведени въ извѣстность. Зданията въ гарата сж всички изгорени. Населението отъ селата е отвлѣчено. Плѣнници 15 французи. Донесението закъснѣ по причина прѣмѣстването на щаба и разглеждане разположението на частитѣ. 26.XI.915 год. 10 ч. 10 м. сл. пл. № 3326.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ

Отъ съсѣдната 2-а Тракийска дивизия се получи слѣдното съобщение:

Тази зарань на разсъмване (2-а бригада) дѣсния участъкъ е взела редутитѣ надъ с. Калково и се е насочи а съ часть къмъ Валандово и съ часть къмъ Удово. Частитѣ отъ 3-а и 1 а бригади (центъра на лѣвия участъкъ) заеха даденитѣ обективи: линията Чалъкли, Татарли, Раброво, Валандово, като съ пограничната дружина и още една рота държатъ в. 1075 до в. 1160 отбранителни застави. Къмъ Байрамоваси, Бахчеоваси частитѣ се укрѣпяватъ на заетата линия, на която тази нощь ще бждатъ поставени нѣколко полски и една 10 1/2 см. батарея. Отъ днешното разузнаване за противника се установи: противникътъ се оттеглилъ по височинитѣ южно отъ Козлудере. Разузнавателнитѣ патрули сж посрѣщнати отъ къмъ с. Брайковци и Честово съ пѣхотенъ и картеченъ огънь. Моста на р. Козлудере, сѣверно отъ с. Дедели, разваленъ. Височинитѣ около Горно и Долно Собра заети съ картечници и пѣхотна часть. Противникътъ обстрѣлва сл. пл. южнитѣ склонове на Голашъ, с. с. Валандово и Раброво и склоноветѣ на височината юго-западно отъ с. Мемишли съ артилерийски огънь, отъ повидимому 1—2 орждия, поставени на шосето около западно отъ с. Долно-Собра. Отъ в. 610 е стрѣляно съ орждия по посока на селата Юрганджили и Байрамоваси. Гжстата мъгла въ долината на р. Козлудере прѣпятствува на разузнаването.

Отъ изоставенитѣ отъ противника по позициитѣ му пушки, снаряжения, облѣкло, одѣяла, храна, патрони и пр. материали, се вижда, ча отстжплението му е било пълно бѣгство. Неприятелски ранени войници отъ 3—4 дни стоятъ по позициитѣ си, непрѣвързани, понеже лѣкаритѣ имъ избѣгали още отъ първия день на боя. Намѣрени сж още 5 картечници, нѣкои отъ които сж здрави, а нѣкои развалени. № 3284. 26.XI.915 год

Н-къ 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Освѣнъ това, прѣзъ деня въ щаба на дивизията се получиха слѣднитѣ закъснѣли телеграми:

По заповѣдь. Тракийската дивизия отъ днесъ, 24-й ноември, влиза въ състава на 2 а армия. 1836.

Н-къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

По заповѣдь. Потвърдява се заповѣдьта, щото никакви наши части, включително и разъзди и патрули, да не доближаватъ гръцката граница. Прѣдупрѣдете всички началствующи лица, че ще носятъ тежка отговорность и ония, които не изпълнятъ точно разпорежданията, дадени досѣжно гръцката граница, 1853, 24.XI.915 год. Велесъ.

Началникъ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня планинската батарея не е стрѣляла.

Загуби. Прѣзъ деня загуби нѣма.

27-й ноември.

Боятъ въ долината на рѣка Козлудере и завладѣването на висота 510

Щабътъ на 26-й срѣщу 27-й ноември прѣнощува въ с. Градецъ. Прѣзъ деня мъглата продължи да покрива тѣснината на Вардара до ст. Удово. На югъ и по долината на Козлудере бѣше сравнително ясно и можеше да се гледа далече, до дѣто очитѣ стигатъ. Сутриньта получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Разпоредете всички четници отъ повѣрената Ви дивизия, изпратени съ разни мисии изъ вжтрѣшността на Македония, да се върнатъ вече въ частьта си. Полковникъ Протогеровъ да прѣдупрѣди всички останали четници, да се прибератъ вече и да не причиняватъ покрай границата нѣкои недоразумѣния и трения между насъ и гърцитѣ. Ония, които не съблюдаватъ настоящата заповѣдь ще бждатъ прѣслѣдвани по сждебенъ редъ. 1329. 27.XI.915 год. 1 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ щаба на дѣйствующата армия, Генералъ-майоръ Жостовъ.

До командующий 2-а армия, Велесъ. Сжщо до съсѣдитѣ.

Прѣдъ фронта на дивизията нощьта мина спокойно. 3328. 27.XI.915 г. 6 ч. пр. пл. с. Градецъ.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия,

Донесете защо, както вчера, така и днесъ, не изпращате никакво срочно донесение въ 5 ч. пр. пл. № 3329. 27.XI.915 г. 8 ч. пр. пл. с. Градецъ

Началникъ на 11 а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира 6-а с. с. батарея отъ 7-й артилерийски полкъ, с. Конче.

Батареята веднага да тръгне прѣзъ гр. Струмица и Валандово за да достигне дивизията. № 3330. 27.XI.915 г. — 9 ч.-пр. пл. с. Градецъ.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 7-й артилерийски полкъ, позиция Криволакъ.

Разпоредете всички полски с. с. батареи, влизащи въ състава на частитѣ по позицията отъ с. Мушанци до с, Конче, още днесъ да отпжтуватъ прѣзъ Струмица и Валандово и достигнатъ дивизията. На 6-а батарея отъ с. Конче е дадена вече заповѣдь за движение, 3331. 27.XI.915 г. 9 ч. прѣди пладнѣ с. Градецъ.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 8-о не с. с. артилерийско отдѣление, сѣв. Пепелище,

Разпоредете 8-о и 11-о не с. с. отдѣления да се смѣнятъ отъ позицията и разположатъ по Ваше нареждане въ квартири въ долината на р. Лжкавица. За разположението на батареитѣ въ квартирния районъ прѣдставете скица. 3332. 27.XI.915 г. 9 ч. пр. пл. с. Градецъ.

Началникъ на 11-а Макед. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Какви разпореждания бѣха направили командиритѣ на бригадитѣ, до тоя часъ още не знаехъ. Между това. частитѣ вече настжпваха. Въ 9 ч. прѣди пладнѣ, получихъ слѣдната

Заповѣдь по 1-а пѣх. бригада отъ 5-а Дунавска дивизия.

Оперативна. № 31.

Щабъ с. Удово. 27.XI 915 г. 4 ч. 30 м. пр. пл. Получ. 27. XI. 9 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1 Неприятельтъ прѣслѣдванъ, вчера отстжпи прѣзъ моста къмъ Гевгели и по пжтищата за Дойранъ и с. Богданци.

Негови ариергардни части сж биле забѣлѣзани на линията с. Брайковци, Балинци и Евитхисаръ, с. Мравница, окопани въ отдѣлни окопи за взводове и полуроти. Неприятелската арти ерия е забѣлѣзана на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, южно отъ ст. Мировча, която вчера обстрѣлваше на мръкване настжпающи наши части отъ 5-а дивизия.

Въ лѣво отъ 11-а Македонска дивизия ще настжпи 2-а Тракийска дивизия къмъ Дойранъ, а въ дѣсно 5 а и 7-а дивизии по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ къмъ Гевгели.

§ 2. Дивизията (11-а) днесъ, 27-й того, ще продължи прѣслѣдването на противника въ двѣ колони, като настжпи срѣщу фронта в. Баба, в. 510.

Повѣрената ми бригада, дѣсна колона, (2-й Искърски и 45-й п. полкове) да прѣслѣдватъ неприятеля по посока с. Мравница, с. Гърчища, с, Богданци. Въ лѣво отъ насъ по посока с. Балинци ще прѣслѣдва неприятеля лѣвата колона на Полковникъ Протогеровъ (5-й и 6-й Македонски полкове и 1 планинска батарея).

Прѣдъ фронта ще разузнава дивизионния ескадронъ на 11-а дивизия.

За което:

а. Авангардъ.

Подполковникъ Юрдановъ.

Отъ 45-й п. полкъ — 2 друж.
„ сжщия полкъ — 4 карт.

Всичко: 2 др. и 4 картечници.

Да тръгне днесъ въ 7 ч. пр. пл. по пжтя Мравница — Гърчища и по нататъкъ по колоненъ пжть къмъ Ковънецъ, като държи билото в. Баба — 480.

б. Главни сили.

Полковникъ Диневъ.

Отъ 2-й Иск. полкъ — 4 друж.
„ „ — 4 карт.
1-а пионерна рота.

Всичко: 4 дружини, 4 карт. и пионерна рота.

Да тръгне отъ бивака си днесъ въ 7 ч. 40 м. пр. пл. и слѣдва пжтя на авангарда.

в. Ариергардъ.

1 взв. отъ 2-й Искърски полкъ.

Да слѣдва задъ опашката на колоната.

г. За свръзка съ нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и съ колоната на полковникъ Протогеровъ, командиръть на 2-й полкъ да изпрати въ 7 ч. 10 м. пр. пл. единъ взводъ, който да се движи непосрѣдствено по лѣвия брѣгъ на Вардара и въ 7 ч. пр. пл. една рота за свръзка съ колоната на полковникъ Протогерова съ пжть на слѣдване прѣзъ с Евитхисаръ и отъ тамъ по колоненъ пжть между в. Баба и кота 510 за кота 480 — Богданци.

§ 3. Домакинския обозъ да слѣдва на 2 клм. задъ опашката на колочата.

§ 4. Както авангардътъ, така и главнитѣ сили независимо отъ връзката установена общо за колоната, да държатъ и тѣ такива съ съсѣднитѣ.

§ 5. За разпознаване и за връзка, прѣднитѣ части на авангарда при достигането на по важни линии, като напримѣръ в. Баба, кота 480, да подпалватъ малки купчинки слама или сухи дърва. Това ще се прави и отъ ротата отъ 2-й Искърски полкъ, назначена за свръзка между колонитѣ, която ще трѣбва да се стрѣми да се движи наравно съ главнитѣ сили на авангарда, съ който да бѫде въ връзка.

§ 6. Въ никой случай частитѣ, или отдѣлни войници, да не се доближаватъ по-близо отъ 2 клм. до гръцката граница.

§ 7. Щабътъ на бригадата ще слѣдва при главнитѣ сили.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.
Н-къ щаба, отъ Генералния щабъ, Майоръ Михневъ.

Отъ командира на 3-а бригада прѣзъ деня такава заповѣдь на бригадата не получихъ. Въ 9 ч. 30 м. пр пл. съ началника на щаба посѣтихме командира на 2-а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ, капитанъ Танушевъ, раненъ въ по-миналия день въ гърдитѣ. Капитанъ Танушевъ бѣше поставенъ въ една кѫща на селото, кѫдѣто имаше и нѣколко други ранени войници — наши и французки. Той бѣше бодъръ и сияющъ отъ възторгъ отъ своитѣ войници. Капитанъ Танушевъ, освѣнъ това, изказа мнѣние по евакуацията на раненитѣ и по поправката на пѫтя Конче – Градецъ, който пѫть споредъ него лесно би могълъ да се направи годенъ даже за кола. По тоя поводъ въ 10 ч. 45 м. пр. пл. разпоредихъ слѣдното:

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия.

Разпоредете една пионерна полурота съ капитанъ Петровъ да дойде въ с. Градецъ и слѣдъ като вземе свѣдѣния отъ капитанъ Танушевъ, да поправи пѫтя Градецъ — Конче. Разпоредете сѫщо, бригадниятъ ви лазаретъ да изпрати дванадесеть коли съ 12 носилки и 50 носачи до мѣстото, гдѣто е билъ по-рано прѣвързочния пунктъ на 5 й п. Македонски полкъ, отъ гдѣто носачитѣ съ носилки да дойдатъ до с. Градецъ и отнесатъ на носилки тежко раненитѣ до колата, които да чакатъ на тоя пунктъ, за да ги прѣвозатъ въ бригадния ви лазаретъ. 3315. 27.XI.915 год. 10 ч. 45 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ 10 ч. пр. пл. съ началникъ щаба и другитѣ офицери отъ щаба, качихме се на конетѣ и потеглихме прѣзъ ст. Удово по шосето за Валандово. По пѫтя къмъ 10 ч. получихъ слѣднитѣ:

Въ този моментъ по дѣсния брѣгъ на Вардара се чува силна артилерийска и пѣхотна стрѣлба. Съ главата на авангарда тръгнахъ въ 8 ч. 30 м. пр. пл., а силни офицерски патрули до 1 взводъ, изпратихъ на фронта: р. Вардаръ — с. Брайковци още въ 5 ч. 30 м. пр. пл. Моля да се разрѣши частитѣ да дадатъ на войницитѣ сухаритѣ отъ неприкосновения запасъ, понеже хлѣбъ не се получи. № 326. Отъ пѫтя Калково — Балинци. 27.X.915 год. 8 ч. 40 м. пр. пл.

К-ръ 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Току що се получи свѣдѣние отъ самостоятелния разѣздъ, че селата Брайковци, Балинци и Мравници сѫ свободни отъ противника.

Н-къ щаба, Капитанъ Радевъ.

По заповѣдь. Македонската дивизия да настѫпва между р. Вардаръ и пѫтя Казълдуали, Фурка, Богданци, включително пѫтя, а Тракийската дивизия—източно отъ Македонската дивизия. 1934. 27.XI.15 г. 8 ч. 55 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Между това, къмъ 10 ч. 30 м. пр. пл. почнаха да се пръскатъ неприятелски шрапнели по настѫпващитѣ наши части къмъ р. Козлудере. Въ 11 ч. 20 м. при кръстопѫтя южно отъ с. Калъчково, получихъ слѣднитѣ донесения:

Когато колоната достигна (прѣдния отрядъ), бѣ обстрѣляна отъ неприятелската батарея отъ дѣсния брѣгъ на Вардара, южно отъ станцията и отъ пушеченъ огънь отъ равнината въ подножието на в. Баба. Чуватъ се артилерийски изстрѣли отъ друга батарея отъ къмъ Брайковци. Въ тоя моментъ неприятелската батарея започна да обстрѣлва лѣвата колона (3 а бригада), а по-послѣ и нашата. Моля разпореждането ви, батареитѣ, които се оставиха при Демиркапу, да се прѣхвърлятъ на дѣсния брѣгъ на Вардара и при Удово наново на лѣвия брѣгъ, за да могатъ да взематъ участие поне утрѣ въ боя. № 139. 27.XI.915 год. 11 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5 а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Село Мравница е свободно отъ французи, но на дѣсно отъ селото на върхчето има окопи и има окопанъ единъ взводъ неприятелска пѣхота, която откри залповъ огънь честъ, и ние отстѫпихме. И прѣдадохъ на нашия пѣхотенъ взводъ да настѫпи срѣщу селото и откриха отъ двѣтѣ страни огънь и артилерията почна да обстрѣля съ силенъ огънь проходчето между рѣката и върха. № 1. с. Мравинци, 27.XI.915 год. 9 ч. 40 м. пр. пл.

Старши на разузнавателния разѣздъ, Вахмистръ Щилияновъ Гандевъ.

Частитѣ отъ дивизията настѫпваха по долината на р. Козлудере. До кръстопѫтя отъ сѣверна страна бѣше залѣгнала една дружина въ подръжка отъ 2-й пѣх. Искърски полкъ. Щабътъ на 1-а бригада отъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия бѣше напрѣдъ на 500 крачки до едно дърво. Една колона въ сила отъ една рота се движеше по посока на с. Калково, но въ момента азъ смѣтнахъ, че тая рота трѣбва да е отъ 2-а Тракийска дивизия. Между това, неприятелската батарея отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, разположена южно отъ с. Мировче, обстрѣлваше вече и шосето: на 400 крачки източно отъ щаба на дивизията се пръснаха нѣколко шрапнела. Въ участъка на 2-а п. Тракийска дивизия царуваше тишина. По дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, къмъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия, артилерийската прѣстрѣлка продължаваше отъ сутриньта. Съ щаба си се установихъ на единъ клм. южно отъ Калково и продължихъ да наблюдавамъ боя. Къмъ пладнѣ пѣхотниятъ бой бѣше особено оживенъ. Оживена бѣше така сѫщо и стрѣлбата на неприятелската батарея отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и тая отъ височитѣ южно отъ с. Брайковци. Въ 1 ч. сл. пл. получихъ слѣдното:

Въ 10 ½ ч. пр. пл. авангардътъ на бригадата попадна подъ артилерийския огънь на неприятеля отъ къмъ изхода на дефилето. Противникътъ обстрѣля първоначално колоната на полковникъ Георгиевъ, която отстѫпи, а слѣдъ това, прѣнесе огъня по моята колона. Авангардътъ (1 дружина) се зацѣпи на лѣвия брѣгъ на р. Козлудере. Сега замина и планинската батарея. Изпратихъ и главнитѣ сили на авангарда (2 дружини). Маневренитѣ войски притеглихъ къмъ Пирава. Въ лѣво, къмъ Честово, се чува картеченъ огънь. № 333. Южно отъ с. Пирава. 27.XI.915 год. 11 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 3-а бригада 11-а дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Долината на р. Козлудере е съвършенно открита. Надъ нея се издига хребета кота 510, върха Баба, като позиция съ идеаленъ обзоръ и обстрѣлъ. Въ тая долина, освѣнъ р. Козлудере, която на нѣкои мѣста е обрасла съ върбалакъ, друга що-годѣ сносна позиция, на която частитѣ врѣменно биха могли да се установятъ, до когато подготвятъ движението си напрѣдъ, нѣмаше. Взето прѣдъ видъ, че къмъ 2-а Тракийска дивизия, не се забѣ-

лѣзваше развиването на никакви военни дѣйствия и че 5-а Дунавска дивизия по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ бѣше още назадъ къмъ с. Давидово, а дивизията въ момента разполагаше само съ една планинска батарея, заповѣдахъ и донесохъ слѣдното:

До к-ра на 1-а бригада 5 а дивизия.

№ 3336. 27.XI.915 год 1 ч. 45 м. сл. пл.

Артилерията, придадена къмъ дивизията се движи прѣзъ Струмица за Валандово. Батареитѣ които сте остави и при Демиркапу, не ще могатъ да пристигнатъ, защото още моста не е построенъ и пѫтя е лошъ. Частитѣ Ви да се укрѣпятъ на линията до която сѫ достигнали, като подържатъ тѣсно съприкосновение съ неприятеля Продължавайте да подържате здрава връзка въ дѣсно и лѣво. № 3336 с. Калково. 27.XI 915 г. 1 ч. 45 м. сл. пл.

Н къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 3-а бригада 11 а дивизия.

Донесете какво знаете за дѣйствията на 2 а дивизия. Частитѣ Ви да се закрѣпятъ на линията до която сѫ достигнали, като подържатъ тѣсно съприкосновение съ неприятеля. 3337. 27.XI.915 г. 2 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия, Велесъ.

Въ 10 ч. 30 м. прѣднитѣ части на настѫпващитѣ колони на дивизията бидоха обстрѣляни отъ една неприятелска батарея отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Отъ височинитѣ южно отъ с Брайковци стрѣля и друга неприятелска батарея Веригитѣ достигнаха лѣвия брѣгъ на р. Козлудере, гдѣто се затвърдиха. Пѣхотниятъ бой бѣше твърдѣ оживленъ къмъ пладнѣ. Артилерийската стрѣлба продължава оживленно и до сега. Дивизията има сега само една планинска батарея; полската артилерия е въ движение къмъ гр. Струмица. 3338. 27.XI.915 г. 2 ч. 15 м. сл пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Между това, частитѣ отъ 3-а бригада, които, слѣдъ като бѣха се подали въ лѣво, бѣха се спрѣли на р. Козлудере, почнаха да се подаватъ напрѣдъ, достигнаха с. Брайковци и продължиха на югъ. Къмъ 3 ч. 50 м. сл. пл. получихъ слѣднитѣ донесения:

Боятъ става все по-оживленъ. Пѣхотата съ трудъ настѫпва по съвършенно открита мѣстность. 1 а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия не издържа огъня и отстѫпва. 2 а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия имала задача „да заеме височинитѣ между селата Валандово и Пирава и се утвърди на тѣхъ". Само съ бригадата си насѫщвамъ. Прѣднитѣ части минаха южно отъ Брайковци — Балинци и се доближаватъ до гребена, но има втори гребенъ по-високъ. Подържкитѣ отъ полето трудно прѣминаватъ, защото противникътъ всичко вижда и ги обстрѣлва. Една дружина отъ 27 й полкъ, изпратена отъ Пирава къмъ Честово, обстрѣляна отъ картеченъ огънь, бѣ принудена да отстѫпи. № 335, южно отъ с. Пирава. 27.XI.915 г. 2 ч. сл. пл

Полковникъ Протогеровъ.

Отъ с. Балинци водятъ пѫтеки за: Казълдуали, право за Богданци, Гърчища и се явяватъ въ тила почти на тѣзи французи, които сѫ надъ Мравница. Всички пѫтеки и по-голѣми чуки отъ Казълдуали до Вардара (отъ селото по посока юго западно къмъ Вардара) сѫ заети отъ малки френски групи и стрѣлятъ изъ скалитѣ. Казълдуали е свободно. Наши пѣхотни патрули нѣма. № 35, юго-западно на 4 клм. отъ с. Казълдуали. 26.XI.915 год.

К-ръ на 11-и ескаронъ див конница, Майоръ Иотовъ.

Челъ въ 3 ч. 50 м. сл. пл

Полковникъ Протогеровъ.

Въ 4 ч. 20 м. сл. пл. получихъ слѣдното:

Изпратихъ капитанъ Пановъ при командира на 2 а бригада отъ 2-а п. Тракийска дивизия; той челъ заповѣдьта по 2-а дивизия. издадена въ Струмица, споредъ която за днесъ не се прѣдвиждали никакви сериозни дѣйствия. Очакватъ инсталирането на артилерията. Нашата 1-а бригада, заедно съ едно отдѣление полски с. с. орждия, ще дѣйствува на крайния лѣви флангъ на разположението на дивизията срѣщу гръцката граница. На 5-й Македонски полкъ дадохъ заповѣдь: да заеме гребена южно отъ Балинци — Брайковци, кждѣто да се укрѣпи. На гребена е и планинската батарея, обаче, надъ него има другъ масивъ, командующъ. Изпратихъ донесения: 326, 332 и 335. № 337, южно отъ с. Пирава, 27XI.915 г. 3 ч. 45 м. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Между това, отъ направената справка за ротата, която къмъ пладнѣ се движеше отъ с. Калково къмъ с. Терзели, се установи, че е била отъ 2-й п. Искърски полкъ и че е отстѫпвала безъ заповѣдь. По тоя случай разпоредихъ слѣдното:

До к-ра на 1-а бригада 5-а дивизия.

Разузнайте и донесете извѣстно ли е на дружинния командиръ кждѣ е блуждаела 12 а рота отъ 2 й полкъ и взелъ ли е нѣкои мѣрки да спре нейното отстѫпление. 3340. 27.XI.915 г. 6 ч. 5 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На това питане отговоръ се получи съ слѣдната телефонограма чакъ на 30-й ноември:

На № 3340. Извѣстно е на командира на полка, който разпореди веднага ротата да застане на мѣстото си. Отъ разузнатото се установи, че въпросния ротенъ командиръ, който държеше връзка съ Македонскитѣ полкове, поради оттеглянето на послѣднитѣ, за да намѣрятъ по-добри подстѫпи оттеглилъ се и той за сѫщата цѣль. За това оттегляне, безъ да прѣдупрѣди началника на главнитѣ сили и получи разрѣшението, е отстраненъ врѣменно отъ длъжностьта си. № 148 с. Кованецъ, 30.XI.915 г. 5 ч 15 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

На смръкване съ щаба се оттеглихъ въ с. Калково, дѣто и нощувахъ. Тукъ въ 7 ч. сл. пл. получихъ и донесохъ слѣдното:

Пѣхотенъ патраулъ уби единъ кавалеристъ французинъ и 2 плѣниха Тѣ (плѣненитѣ) казватъ, че въ с. Честово имало единъ полкъ пѣхота (тѣхна); слѣдъ около 1 часъ дѣйствително настѫпи французката пѣхота и зае селото Казълдуали, като ни прогони. Колко е не може да се види. Въ този моментъ 1-а рота отъ 5-й полкъ настѫпва срѣщу тѣхъ. № 36 сѣверно 1 клм, отъ с. Казълдуали 27.XI.915 г. 2 ч. 40 м. сл. пл.

Майоръ Иотовъ.

Прочетено командиру бригадата въ 4 ч. 40 м. сл. пл.

Капитанъ Радевъ.

До командующия 2 а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ. Бързо.

Послѣ 2 ч. сл. пл. частитѣ продължиха съ бой настѫплението на югъ отъ р. Козлудере. 3-а Македонска бригада завладѣ с. Брайковци и с. Балинци и продължи насѫплението къмъ първия гребенъ на кота 510. Дивизионната конница установи, че с. Казълдуали не е заето отъ неприятеля. Къмъ с. Честово единъ нашъ патраулъ е срѣщналъ единъ французки разъѣздъ, отъ който хваналъ двама плѣнници. По показание на плѣнницитѣ, около с. Честово имало единъ пѣхотенъ французки полкъ. Къмъ 2 ч. 40 м. сл. пл. с. Честово е било заето отъ неприятеля и нашата конница била прогонена. Силитѣ на тоя неприятель не е могло да се установятъ. Една рота отъ 5-й Македонски полкъ е настѫпила къмъ това село. 2-й и 45-й п. полкове настѫпиха срѣщу селата Мравница и Евитхисаръ и достигнаха подножието на височитѣ, обстрѣлвани отъ дѣсния брѣгъ на Вардара съ фланговъ артилерийски огънь. Частитѣ отъ 2-а Тракийска дивизия днесъ не настѫпиха на основание заповѣдьта по сѫщата дивизия, освѣнъ една дружина отъ 27-й Чепински полкъ, която била насочена отъ Пирава къмъ Честово, но обстрѣлвана съ картеченъ огънь, била принудена да спре. Донесения отъ командиритѣ на бригадитѣ подиръ 3 ч. сл. пл. нѣмамъ. Утрѣ рано необходимо е 2-а дивизия да настѫпи. Донесенията отъ щаба на дивизията ще закъснѣватъ, по причина дългата линия, планинския характеръ на мѣстностьта и мѫчното запазване отъ повръждения. 3341. 27.XI.15 г. 7 ч. сл. пл. с. Калково.

Н-къ на 11-а п. Мак. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующия 2-а армия,

Съ настжплението си частитѣ отъ дивизията се отдалечиха извънредно много отъ Щипъ, гдѣто е разходния магазинъ. При разполагаемитѣ прѣвозни срѣдства, е невъзможно да става съ тѣхъ и подвозъ на брашно до Щипъ, и подвозъ на хранителни припаси отъ Щипъ къмъ частитѣ. Освѣнъ това, прѣвознитѣ срѣдства на частитѣ, по причина дългитѣ и планински пжтища, недостатъчното хранение и непрѣкжснатата работа, сж въ разнебитено състояние. Моля, базата за прѣхраната на дивизията да се прѣнесе въ Струмица съ армейски прѣвозни срѣдства. 3342. 27.XI.915 г. 7 ч. сл. пл. с. Калково.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ 6 ч. сл. пл., авангардътъ прѣмина р. Козлудере и зае първитѣ сѣверни склонове на височината непосрѣдствено южно отъ селото Мравница. Заповѣдахъ на авангарда да заеме и послѣдующитѣ гребени и се затвърди. № 140 ю.-и. отъ с. Калъчково. 27.XI.915 г. 7 ч. 10 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

№ 341. 27.XI.15 г. 8 ч. сл. пл. с. Пирава. Получ. 27.XI.15 г. 10 ч. 15 м. сл. пл.

На № 3339. Положението къмъ 6 ч. сл. пл. е слѣдното: 5-й Македонски полкъ съ тритѣ си дружини е на височината южно отъ с. Балинци, дѣто се закрѣпва. Тамъ има 4 планински орждия и 2 карiечници. Въ 4 ч. сл. пл., командира на 2-а бригада отъ 2 а дивизия е изпратилъ 1 рота за охрана фланга на 5-й Македонски полкъ по посока на с. Честово. 6-й Македоски полкъ е при с. Пирава. По свѣдѣние отъ заловени плѣнници, 176-й п. полкъ е билъ къмъ с. Честово. Противника заема още и в. 510 и с. Казълдуали. Днесъ сутриньта противника имаше само 2 орждия, съ които ни обстрѣлва, а вече слѣдъ пладнѣ неговата артилерия се увеличи извънредно много. Неговата артилерия обстрѣлва въ флангъ настжплението на бригадата. Утрѣ настжплението ще се затрудни твърдѣ много, ако 2-а дивизия нени подкрѣпи съ настжплението си, а особенно съ артилерията си. По свѣдение отъ 4 ч. 10 м. получени въ 8 ч. 20 м. сл. пл., командирътъ на 5-й Македонски полкъ донася, че е заелъ в. 510 на която ще се затвърди тази вечерь. Слѣдъ единъ часъ очаквамъ телефонната връзка да се установи.

К-ръ на 3-а бригада отъ 11-а Мак. дивизия, Полковникъ Протогеровъ.

Взето прѣдъ видъ постигнатитѣ резултати прѣзъ деня, както и обстоятелството, че съ заповѣдь по дивизията № 15 на бригадитѣ бѣха дадени посоки за дѣйствие и обективи за достигане, издадохъ слѣдната оперативна заповѣдь въ видъ на телеграма до командиритѣ на бригадитѣ:

Утрѣ колонитѣ да продължатъ настжплението по опрѣдѣленитѣ имъ посоки, слѣдъ като 2-а Тракийска дивизия и 5 а Дунавска дивизия се подадатъ на напрѣдъ, за да не страдатъ частитѣ на дивизията отъ фланговъ огънь. Тия части, които не сж изложени на фланговъ огънь, да продължаватъ настжплението до заемането на пунктове и линии, които ще позволятъ развиването на успѣха. Да се подържа най-дѣятелна връзка съ съсѣднитѣ дивизии. № 3343. 27.XI.915 г. 10 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Утрѣ 27-й ноември, до смръкването и настаняването на артилерийскитѣ части, 1-а и 3-а бригади да продължаватъ да се затвърдяватъ на заетитѣ си позиции и да продължаватъ да разузнаватъ за противника по даденитѣ имъ посоки. 2-а бригада да заеме височинитѣ между с. с. Валандово, Пирава и се утвърди въ тѣхъ. Бригадитѣ да подържатъ огнева подръжка. Ескадронътъ отъ дивизионната конница да разузнава за противника по посокитѣ:

а. Бахчеоваси, Юрганджали, в. 610;
б. Горна-Собра, в. 670, шосето Раброво — Дойранъ;
в. с. Честово, в. 510, Фурка;
г. в. Баба и южно по лѣвия брѣгъ на Вардаръ.

Ескадронътъ да поддържа връзка съ 11-а Македонска дивизия, която настжпва отъ Удово на югъ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. Частитѣ да не приближаватъ на повече отъ 2 клм. отъ гръцката граница. На 1-а бригада

11-а Македонска дивизия, заедно съ едно отдѣление отъ 3-й артилерийски полкъ и 4-а погранична дружина се възлага да охраняватъ лѣвия флангъ на дивизията срѣщу евентуално настжпление отъ страна на англо-френцитѣ сѣверно отъ Дойранското езеро прѣзъ гръцка територия, въ случай, че нарушатъ неутралитета на послѣдната, за която цѣль да заемѣ участъка отъ Дюрлуоваси, 1075 до 1150, като държи силни прѣдни части на линията Пристанъ, Уванли, Бахчеоваси, Байрамоваси. Бригадата да подържа тѣсна връзка съ 1-а бригада по посока Пристанъ, Чалакли и съ 4-а по ранична дружина по посока на в. 1150. Командирътъ на бригадата отъ Македонската дивизия да даде въ разпореждане на командира на 1-а бригада отъ Тракийската дивизия и една дружина, като слѣдъ пристигането на послѣдната, командирътъ на 1-а бригада освободи дружината отъ 14-й п. Македонски полкъ, която остава въ маневрени войски на дивизията, и да се разположи сѣверно отъ Рогачитѣ, около шосето за Валандово. Дружината отъ 14-й Македонски полкъ, която е сега въ маневрени войски на дивизията да се разположи сѣверно отъ Рогачитѣ около шосето на Валандово. Щабътъ на дивизията на наблюдателния пунктъ на в. Голашъ. 3285. 26.XI.15 г.

Н къ на 2-а Тракийска дивизия, Генер.-майоръ Гешовъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня планинската батарея е изстрѣляла 179 снаряда. Батареята е стрѣляла съ мѣрникъ 1100, 1200, 1500 и 1900, южно отъ Балинци, по посока на непріятелскитѣ вериги, залегнали по височитѣ около с. Евитхисаръ и Мравница.

Загуби. Прѣзъ деня загуби има: отъ 5-й п. Македонски полкъ убити 3 долни чинове, ранени 1 офицеръ и 7 долни чинове; отъ ескадрона дивизионна конница 2 безвѣсть пропаднали, които споредъ показанието на мѣстнитѣ жители били хванати въ плѣнъ отъ французитѣ и заклани, а отъ 45-й п. полкъ — ранени 5 долни чинове.

28-й ноември.

Завладѣването на село Богданци и боятъ при в. Баба.

На 27-й срѣщу 28-й съ щаба си нощувахъ въ с. Калково. Сутриньта въ щаба на дивизията бѣха доведени трима души французи плѣнници, хванати при с. Честово. Отъ тѣхнитѣ показания се установяваше, че непріятельтъ е отстжпвалъ къмъ Дойранъ и Гевгели и че тѣ били отъ 176-й п. полкъ, който вчера е трѣбвало прѣзъ с. Честово да отстжпи къмъ Богданци. Двама отъ плѣнницитѣ били ординарци на френски офицери, а единия санитарь. Прѣзъ деня врѣмето бѣше добро и мъглата бѣше съвършенно рѣдка. Рано слѣдъ полунощь на 27-й срѣщу 28-й получихъ слѣднитѣ:

Утрѣ, 28-й того, Дунавската и Рилска дивизии, които сж достигнали дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ на линията Мировче — Смоквица, продължаватъ да изпълняватъ възложената имъ задача. — отрѣзването на непріятеля отъ Гевгели и Дойранъ. Македонската и Тракийската дивизии да продължаватъ утрѣ прѣслѣдването на непріятеля, като дѣйствуватъ въ казанитѣ посоки по лѣвия брѣгъ на Вардара и като държатъ най-тѣсна връзка по между си. 36. 27.XI.915 г. 10 ч. сл. пл.

Командующий 2-а армия, Генералъ-Лейтенантъ Тодоровъ.

Малко слѣдъ това, въ 1 ч. 5 м. пр. пр. се получи слѣдната заповѣдь:

По заповѣдь. Срочнитѣ донесения да се правятъ редовно съ смѣтка да бѫдатъ въ щаба на армията непрѣмѣнно не по-късно отъ 8 ч. сл. пл. и 8 ч. пр. пл., т. е. двѣ пѫти прѣзъ денонощието, независимо съ несрочнитѣ донесения. Прѣпятствията трѣбва да се отстраняватъ, като се вематъ всички мѣрки донесението да се получи на врѣме. Подържането на свръзка съ щаба трѣбва да съставя една отъ първитѣ грижи на щабоветѣ, но за съжаление, нѣкои щабове имать слаба грижа, чакатъ постоянно подканзание и указания да се свързватъ и да донесатъ. Когато нѣма тѣхнически срѣдства, да се нареди конна и пѣхотна летяща поща. Не трѣбва да се допуща щаба на армията да получава свѣдѣния за дѣйствията единъ два дни по-късно слѣдъ като тѣ сѫ станали. Свѣдѣнията не се искатъ отъ любопитство, а да се взематъ рѣшения, при това своеврѣменно, за да бѫдатъ умѣстни и полезни за общия успѣхъ. При това, има донесения дълги, но не пълни. Да се пише лаконически съ телеграфенъ езикъ, но изчерпателно. Кои части до кѫдѣ сѫ достигнали и какво ще се прѣдприеме. Ако имало бой, кои части сѫ го водили, резултати, загуби, наши, неприятелски и пр. Да се отбѣлѣзва въ края на донесението, гдѣ и кога е съставено и номеръ. 1965. 12 ч. полунощь.

Началникъ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Тая заповѣдь се изпрати въ прѣписъ до бригадитѣ съ № 3347 въ 9 ч. пр. пл., съ прѣдупрѣждение командиритѣ на бригадитѣ да донасятъ съ смѣтка щото срочнитѣ имъ дневни донесения да пристигатъ въ щаба въ 7 ч. пр. пл. и 7 ч. сл. пл.

За дѣйствията прѣзъ деня, командиратъ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, издалъ слѣдната заповѣдь:

Заповѣдь по 1-а бригада отъ 5-а пѣх. Дунавска дивизия

Оперативна. № 32.

Щабъ 4 клм. с.-з. отъ с. Мравница. 20. XI. 915 г. 2 ч. пр. пл.

Карта 1:210,000.

§ 1. Вчера слѣдъ пладнѣ авангардътъ (45-й п. полкъ) зае височинитѣ при Мравница. Противникътъ въ съставъ около 2 роти и 1 планинско орждие отстѫпи на върхъ Баба.

3-а п. бригада отъ 11-а Македонска дивизия вчера зае височинитѣ при Балинци и Евитхисаръ.

Нашитѣ части, по дѣсния брѣгъ на Вардара, достигнаха с. Милетково.

На повѣрената ми бригада въ съставъ: 2-й п. Искърски полкъ, 45-й п. полкъ (2 дружини), 1 пионерна рота е заповѣдано днесъ да продължи настѫплението си за с. Богданци, като се съобразява съ настѫплението на частитѣ отъ 5-а дивизия, дѣйствующа по дѣсния брѣгъ на Вардара, за да не се изложи на фланговъ огънь, за което:

1. авангардътъ да настѫпи въ 7 ч. пр. пл. и зав адѣе в. Баба.
2. главнитѣ сили, 2-я полкъ, да се разположатъ при с. Мравинци.

Началникътъ на главнитѣ сили съ пѣхотни батареи и картечницитѣ да съдѣйствува на настѫплението на авангарда за завладѣването на в. Баба.

§ 2. Прѣвързочния пунктъ да се открие въ с. Мравинци.

§ 3. Азъ ще бѫда въ врѣме на боя при авангарда.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.

Нѣкъ щаба, отъ Генер. щабъ, Майоръ Михневъ.

Заповѣдь по 3-а бригада отъ дивизията за дѣйствията прѣзъ деня не се получи въ щаба на дивизията. Къмъ 4 ч. 30 м. пр. пл. отъ тая бригада се получи слѣдното донесение:

Авангардътъ ми (5-й Македонски полкъ) нощесъ окончателно се закрѣпи на главния гребенъ южно отъ Балинци — Брайковци съ кота 510 включително. Противникътъ се е задържалъ на около 2000 крачки прѣдъ кота 510. Негови части блуждаятъ къмъ Честово. Продължавамъ настѫплението къмъ Богданци. Маневренитѣ ми войски (6-й полкъ) сега въ

4 ч. пр. пл. тръгватъ за Брайковци. Заминавамъ при авангарда. Отъ Пирава — Честово — Юпрекъ, ще настѫпи 2-а бригада 2-а Тракийска дивизия. № 346. с. Пирава 28.XI.915 год. 3 ч. 30 м. пр. пл.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

Въ 5 ч. прѣди пладнѣ н-къ щаба е изпратилъ слѣдното:

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия

До този часъ още бригадата не е свързана съ телефонъ. Началникътъ на дивизията иска да знае, какви мѣрки възхте срѣщу неприятеля въ с. Честово? Той Ви прѣпоржчва да се прѣмѣстятъ часть отъ маневренитѣ войски отъ 6-й полкъ, като се поставятъ въ устѫпъ задъ лѣвия флангъ на бригадата Ви, та въ случай, че бѫде застрашенъ 5-й полкъ, съ тѣхъ да се атакува неприятеля отъ къмъ с. Честово. По заповѣдь. № 3341. 28.XI.915 г. 5 ч. пр. пл. с. Калково.

Н-къ щаба на 11-а Македонска дивизия, Подпол. Дървиновъ.

Слѣдъ това получихъ и донесохъ слѣдното:

Нощьта мина спокойно. Авангардътъ снощи зае окончателно гребена, кѫдѣто вчера бѣха разположени французитѣ и се укрѣпи. № 143. 28.XI.915 год. 6 ч. 15 м. пр. пл.

Командиръ на 1-а бр. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До командующий 2-а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ. Бърза.

Прѣзъ нощьта частитѣ завладѣха хребета отъ висота 510 до висота 50, гдѣто се и закрѣпиха. Днесъ ще продължатъ прѣслѣдването на противника къмъ Богданци. № 3345. 28.XI.915 г. 7 ч. пр. пл. с. Калково.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командира на 3-а бригада 11-а дивизия.

Пѫтя Казълвуа и. Фурка, Богданци влиза въ маршевата зона на Вашата колона и съставлява граница между нашата и 2-а дивизич. № 3346. 28.XI.915 г. 7 ч. пр. пл. с. Калково.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Къмъ № 143. По донесения отъ патраулитѣ на авангарда, в. Баба е заета отъ противника. Съ какви сили — не може да се установи. Отъ 5 ч. 30 м. до сега на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ се води пушеченъ бой и се чували викове ура. № 144. 28.XI.915 г. 8 ч. 45 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До командира на 1-а бригада 5-а дивизия, позиция Козлудере.

Съобщете, чрѣзъ връзката Ви, на частитѣ отъ 5-а дивизия, дѣйствуващи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, че в. Баба е заетъ отъ неприятеля. Въ случай на нуждa да Ви помогнатъ съ артилерията си. № 3347. 28.XI.915 г. с. Калково. 9 ч. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Между това, съ щаба си, качихме се на конетѣ и потеглихме за с. Брайковци. По посока на кота 510 владѣеше пълна тишина. По посока на върхъ Баба чуваха се рѣдки пушечни гърмежи. По дѣсния брѣгъ на Вардара се чуваха и топовни гърмежи. Въ с. Брайковци ние стигнахме къмъ 10 ч. 30 м. пр. пл. Жителитѣ на селото потвърдиха факта, че вчера французитѣ хванали двама наши конници въ плѣнъ, които и заклали. Пѫтеката къмъ кота 510 — в. Баба върви на югъ отъ с. Брайковци. Почвата е съставена отъ ронливъ пѣсъкъ и покрита съ пърнаръ. Склонътъ на хребета е неособенно значителенъ. Къмъ 11 ч. 10 м. пр. пл. ние стигнахме на водораздѣла на хребета, който е доста широкъ и сѫщо покритъ съ пърнаръ. Тукъ по линията в. Баба, в. 510, на югъ отъ с. Балинци и с. Брайковци се забѣлѣзваха отдѣлни роти и взводове, които въ послѣдствие се оказаха че сѫ отъ 3-а дружина 6-й п. Македонски полкъ, на майоръ Илиевъ. По-вдѣсно и на югъ отъ селата Балинци, Евитхисаръ и Мравница, вие по

хребета се виждаха и сгжстени части отъ по-значителенъ съставъ. Тия части бѣха отъ 45-й и 2-й п. полкове. Неприятелтъ заемаше в. Баба и прѣстрѣлката съ него бѣше, макаръ и рѣдка, почти непрѣкжсната. Въ лѣво къмъ кота 510 обзоръ̀тъ се ограничаваше отъ близкитѣ висоти. Напрѣдъ къмъ кота 480 нищо особенно не можеше да се забѣлѣжи. Между това, се получи и донесе слѣдното:

Прѣзъ нощьта противникътъ отстжпи къмъ Богданци и Дойранъ. Бригадата настжпва безпирно къмъ Богданци. 5-й Македонски полкъ съ батареята си се насочва къмъ в. 480 и по лѣвия брѣгъ на Вардара за да обстрѣля отстжпающитѣ неприятелски части въ тила. Въ този моментъ на в. 510 е 6 й полкъ, а 5-й полкъ се спуска къмъ Фурка и 480. № 353. Вис. 510. 28.XI.915 г. 9 ч. пр. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

До к-ра на 1-а бригада 5 а дивизия.

Въ 9 ч. пр. пл. 5-й Македонски полкъ се е спусналъ къмъ с. Фурка, а 6-й полкъ е билъ на в. 510 до с. Казълдуали. Бригадата настжпва къмъ Богданци и вис. 480, за да обстрѣля отстжпающитѣ неприятелски части въ тилъ. Съобщете за вашето разположение. Щабътъ на дивизията се намира на хребета южно отъ с. Брайковци. Довечера ще бжде въ с. Казълдуали. 3348. 28.XI.915 г. 11 ч. 45 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

По заповѣдь Артилерията, която не е могла да слѣдва съ дивизията Ви, прѣхвърлете прѣзъ Струмица, за да се присъедини къмъ дивизията Ви на лѣвия брѣгъ на Вардара. 1973. 28.XI.915 г. 10 ч. 20 м. пр. пл.

Н-къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Заповѣдано е, артилерията, която бѣхте оставили, да се присъедини къмъ дивизията Ви прѣзъ Струмица. Ако имате нужда отъ артилерия, поискайте такъва отъ началника на 2-а Тракийска дивизия, комуто е заповѣдано. По заповѣдь. 41. 28.XI.915 г. 8 ч. 40 м. пр. пл. гр. Струмица. №.... 28.XI.915 г.

За н-къ щаба на 2 а армия, Подполковникъ Вълковъ.

Прѣстрѣлката между неприятеля на в. Баба и нашитѣ части отъ 1-а бригада отъ 5-а дивизия продължаваше почти безспирно. Никакви особенни резултати, обаче, не се виждаха. Въ пространството прѣдъ пункта, гдѣто стояхъ съ щаба си, се откриваха добри подстжпи за да може да се обходи в. Баба, обаче, по тия подстжпи никакви части, нито даже патраули не се виждаха. А между това, в. Баба, особенно западната сѣдловина на тоя връхъ, дѣто се забѣлѣзваха неприятелски стрѣлци, още отъ прѣди пладнѣ нашитѣ батареи отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ обстрѣлваха съ единъ доста оживленъ и доста ефикасенъ огънь, отъ шрапнели и бризантни гранати.

До командира на 1-а бригада 5 а дивизия.

Отъ 11 ч. до сега наблюдавамъ какъ частитѣ отъ лѣвия Вашъ флангъ стоятъ на хребета, безъ да направятъ нито една крачка напрѣдъ. Заповѣдайте настжпление и използуване мѣстностьта съ цѣль обграждане на неприятеля и нанасяне ударъ на фланга и тила му. Частитѣ отъ фронта трѣбва само да ангажиратъ неприятеля, да го приковатъ за да дадатъ възможность на заходящитѣ части да нанесатъ съ успѣхъ удара, както става при прѣслѣдването. 3349. 28.XI.915 г. 1 ч. 10 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Стрѣлбата, източно отъ кота 510, почна да става все повече оживлена. Чуваха се вече и доста топовни изстрѣли, идящи отъ къмъ кота 480. Къмъ това врѣме, единъ аеропланъ отъ къмъ с. Богданци замина къмъ ст. Удово. Къмъ сжщото врѣме, около 2 ч. 30 м. сл. пл., се яви при менъ единъ поручикъ отъ 13-й артилерийски полкъ, който ми докладва устно, че билъ изпратенъ отъ батарейния си командиръ, да ми докладва, че батареята му, по заповѣдь на началника на 2-а Тракийска дивизия се давала въ мое разпореждане и че батареята се движила отъ с. Честово къмъ с. Брайковци. Заповѣдахъ батареята да продължи пжтя къмъ с. Балинци и влѣзе въ разпореждането на командира на 1-а бригада, полковникъ Георгиевъ, и съобщихъ писменно това на послѣдния, както ще се види по-долѣ. Къмъ 3 ч., за да разбера каква задача имаше дружината отъ 6-й п. Македонски полкъ, която бѣше заела въ отдѣлни групи хребета, южно отъ с. Брайковци и която оставаше съвсѣмъ неподвижна, разпоредихъ офицера за поржчки, капитанъ Халачевъ, да се качи на коня си и потърси дружинния командиръ. Вечерьта въ с. Казълдуали, капитанъ Халачевъ ми докладва слѣдното:

„Въ 3 ч. сл. пл. като напуснахъ щаба, търсихъ дълго врѣме дружинния командиръ, но не можахъ да го намѣра. Той не бѣше съобщилъ въ ротитѣ за мѣстостоението си и всички, които срѣщахъ, не знаеха кждѣ е. Едва въ 4 ч. 30 м. сл. пл. намѣрихъ командира на дружината, майоръ Илиевъ, при дѣснофланговата си рота. Командирътъ на дружината ми съобщи, че неговата задача била да подържа връзка между двѣтѣ бригади. Но като му съобщихъ, че началникъкъ на дивизията е въ недоумѣние отъ бѣздѣйствието на дружината въ продължение на часове, тогазъ, когато 3 а бригада бѣше вече на кота 480, той отговори, че 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия не е настжпила и че ако би била настжпила, той щѣлъ да получи донесение отъ назначения за тая цѣль патраулъ. Тогава азъ помолихъ майоръ Илиевъ, да излѣземъ напрѣдъ за да му обясна, че неговото мѣсто не бѣше на хребета, а два и повече километри напрѣдъ. Той се оправда съ факта, че сутриньта единъ неговъ патраулъ билъ обстрѣлянъ отъ къмъ източнитѣ склонове на в. Баба и ималъ единъ раненъ.

Като се подадохме 60 крачки напрѣдъ, ние забѣлѣзахме, че 45-й п. полкъ въ гжсти вериги настжпваше къмъ политѣ на в. Баба 1 ½ — 2 клм. прѣдъ дружината на майоръ Илиевъ. Настжпающия полкъ не бѣше обстрѣлванъ съ неприятелски пѣхотенъ огънь. По него се откри артилерийски огънь, но когато той възлѣзе и завзе върха.

Майоръ Илиевъ се убѣди, че е останалъ много назадъ и даде заповѣдь дружината му да настжпи къмъ лозята. Но това, слѣдъ заеманего в. Баба, бѣше съвсѣмъ късно."

Въ 3 ч. сл. пл. получихъ слѣдното:

Въ този моментъ се окончателно утвърдихме на в 480. Изпратиха се 5-й Македонски полкъ къмъ брода въ обходъ и тилъ на противника прѣдъ 1-а бригада отъ 5-а дивизия, а 1-а дружина отъ 6-й Македонски полкъ, замина да заеме с. Богданци и моста срѣщу Гевгели, а така сжщо да се яви въ тилъ на противника, дѣйствующъ срѣщу 2-а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия. Къмъ Богданци ще замине и 6-й полкъ. № 356. В. 480. 28 XI.15 г. 1 ч. 25 м. сл пл.

Н-къ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Радевъ.

Слѣдъ това съобщихъ и разпоредихъ слѣдното:

До началника на 5-а дивизия, село Мировче и слѣда.

3 а Македонска бригада днесъ, 28-й ноември въ 1 ч сл. пл. зае в. 480 и отъ тамъ насочи части за заемане Бродъ, с. Богданци и моста при Гевгели, за да се яви въ тилъ на частитѣ, които дѣйствуватъ срѣщу 1-а бриг. отъ див. Ви по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. 3351. 28.XI.15 г. 3 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 1-а бригада отъ 5 а дивизия.

3-а Македонска бригада, днесъ 28 й ноември, въ 1 ч. сл. пл. зае в. 480 и отъ тамъ насочи части за заемане Бродъ, с. Богданци и моста при Гевгели, за да се яви въ тилъ на неприятеля срѣщу бригадата Ви. Втори пжть подканвамъ Ви да настжпите енергично въ обхватъ на дѣсния неприятелски флангъ, кждѣто има много добри подстжпи. Само появяването на

Ваши части въ тая посока, ще застават малочисления неприятель да очисти прѣдъ Васъ Изпратихъ Ви въ 3 часътъ една полска батарея. № 3352. 28.XI.915 г. 4 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ

Топовната стрѣлба на югъ, къмъ 480, ставаше все повече оживлена. Съ щаба си въ сѫщото врѣме се качихме на конетѣ и потеглихме къмъ кота 510. Ние спрѣхме единъ клм. южно отъ тая висота. Прѣдъ насъ, къмъ височината 480 и по напрѣдъ, се чуваше оживлена стрѣлба. Къмъ с. Фурка се водѣше силна пѣхотна стрѣлба. 27-й пѣх. Чепински полкъ, разгънатъ въ дълги и гѫсти вериги, настѫпваше срѣщу селото и скалиститѣ висоти на югъ отъ сѫщото. На висота 510 получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Въ 12 ч. 5 м сл. пл. подполковникъ Дранговъ завзе височината 480, слѣдъ което обърна фронтъ къмъ Бродъ съ цѣль да обходи и се яви въ тилъ на противника, дѣйствующъ срѣщу в. Баба. Въ 1 ч. сл. пл. изпратихъ майоръ Пожарлиевъ съ една дружина и двѣ планински с. с. орждия къмъ с. Богданци съ цѣль да заеме селото и отрѣже пѫтя на отстѫплението на противника къмъ Гевгели. Въ 1 ч. 30 м. неговитѣ орждия откриха огънь. Противникътъ отстѫпи въ бѣгство. Въ 2 ч. сл. пл. той зае селото Богданци и прѣслѣдва противника по на югъ. Въ 2 ч. 30 м. сл. пл. изпратихъ една дружина и двѣ картечници отъ 6 й полкъ, майоръ Атанасовъ, къмъ с. Стояково — Юпрекъ съ цѣль да обходи и се яви въ тилъ на противника, дѣйствующъ противъ 2 а бригада 2 а пѣх. Тракийска дивизия.

Въ 3 ч. сл. пл. противникътъ започна отстѫплението отъ прѣдъ фронта на 2-а бригада 2-а Тракийска дивизия. Прорива е удаченъ и взимамъ мѣрки за разширението му. Дадохъ заповѣдь за заемане на Гевгелийския мостъ и с. Юпрекъ. Постепенно ще го разширявамъ съ цѣль да плѣна и унищожа противника. Вѣроятно, вслѣдствие на прорива, противникътъ да започне отстѫплението и прѣдъ фронта на 1-а бригада 5-а Дунавска дивизия и по дѣсния брѣгъ на Вардара. Въ този моментъ още продължава боя срѣщу 27-й п. Чепински полкъ. Тамъ се намира и една рота отъ 5-й Македонски полкъ, назначена като лѣво странично прикритие, което първо започна боя. Съ привеждане въ извѣстность военната пляч а нѣма да се занимавамъ, до като не се свърши боя. № 357. Висота 480. 28.XI.915 г. 3 ч. 15 м. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Къмъ 11 ч. пр. пл. положението е слѣдното:

1 Нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара — 5 а дивизия (49-й полкъ) съ батареитѣ си заеха тази сутринь неприятелската позиция южно отъ станцията, тамъ дѣто вчера бѣ разположена неприятелската артилерия.

2. Бригадата е разположена на гребена, непосрѣдствено сѣверно в. Баба. В. Баба е заетъ отъ противника. Забѣлѣзватъ се единични хора по окопитѣ, и при всѣко показване на наши войници веднага откриватъ огънь. При окопитѣ им е забѣлѣзано едно планинско орждие, което още не е открило огънь. Поставиха се картечници на позицията, отъ гдѣто се обстрѣлватъ окопитѣ имъ. Изпратиха се разузнавателни партии отъ къмъ лѣвия флангъ за в. Баба, слѣдъ разузнаването на които ще взема рѣшение за понататъшното дѣйствие.

Моля да ми се придадатъ двѣ планински орждия, съ които, освѣнъ дѣто ще мога да очиствамъ всичко прѣдъ себе си, но ще мога да съдѣйствувамъ отъ фланга на нашитѣ части, настѫпающи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ, както и отъ тия части ще изисквамъ такова. № 145 с. Муравница. 28.XI.15 г. 11 ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бриг. 5-а див., Полковникъ Георгиевъ.

До к-ра на 3 а дружина отъ 6-й полкъ майоръ Илиевъ.

3-а бригада отъ 11-а дивизия зае с. Богданци въ 3 ч. сл. пл. Вашата дружина е била назначена за връзка. Цѣлъ день прѣкарахте на гребена и никаква връзка не подържате съ 3-а бригада. Веднага насочете дружината Ви за с. Богданци. Настоящата заповѣдь съобщете на командира на 1-а бригада отъ 5-а див. Движете се безустановочно. 3553. 28.XI.915 г. 4 ч 50 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к ра на 3-а бригада 11-а дивизия, с. Богданци

Разпоредихъ двѣ дружини отъ 1 а бригада 5-а дивизия и 3-а дружина отъ 6-й полкъ да Ви достигнатъ тая нощь въ с. Богданци. Поставете по пѫтя постове за посрѣщането имъ. Особенно внимание обърнете на факта, че противникътъ ще отстѫпва къмъ тила Ви. Дръжте частитѣ Ви, които ще посрѣщатъ отстѫпающия неприятель, сгѫстено и окопани край пѫтищата. Палете огньозе по сѣзернитѣ склонове на върховетѣ. 3354. 28 XI.15 г. 5 ч. сл. пл.

Н къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До к-ра на 1-а бригада 5-а дивизия.

За усилване полковникъ Протогерова, който въ 3 ч. сл. пл. днесъ, 28-й ноември, зяе село Богданци, насочете прѣзъ кота 480 още сега двѣ дружини отъ бригадата Ви. Дадохъ заповѣдь на 3-а дружина отъ 6-й Македонски полкъ, която държеше връзка между Васъ и 3 а бригада, сѫщо да настѫпи къмъ с. Богданци. Съ останалитѣ сили отъ бригадата Ви продължавайте прѣслѣдването на неприятеля по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Щабътъ ще нощува въ с. Казълдуали. 3353. б. 28.XI.915 г. 5 ч. сл. пл. Западно отъ с. Фурка.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До командующий 2-а армия. Сѫщо до съсѣдитѣ.

3-а бригада отъ 11-а дивизия съ 1 планинска батарея днесъ направи прорив въ неприятелската позиция и завладѣ къмъ пладнѣ в. 480, въ 2 ч. 30 м. сл. пл. и с. Богданци, отъ гдѣто ще прѣсѣче пѫтя на отстѫплението на неприятеля, който води до тоя часъ упоритъ бой на в. Баба и на височината южно отъ Фурка. Усилихъ тая бригада съ двѣ дружини отъ частитѣ ми, които дѣйствуватъ срѣщу в. Баба (сборната бригада на полковникъ Георгиевъ). 3355. 28.XI.915 г. 5 ч. 15 м. сл. пл.

Полковникъ Златаревъ.

Забѣлѣжка: Настолщето донесение се изпрати по телефона на 2-а дивизия, понеже нашиятъ телефонъ още не е пристигналъ.

Слѣдъ смъркване съ щаба си се отправихъ за с. Казълдуали, дѣто и останахме да прѣнощуваме. Тукъ получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Въ 5 ч. 30 м. сл. пл. боятъ утихна. 1-а дружина отъ 6-й Македонски полкъ въ 4 ч. 15 м. сл. пл., слѣдъ като обстрѣля съ артилерийски огънь неприятелскитѣ части отстѫпающи отъ фронта на 2 а бригада отъ 2-а Тракийска дивизия, спрѣ тѣхнитѣ вериги и ги застави да отстѫпятъ обратно за Дойранъ. По-далечъ не можа да ги прѣслѣдва, понеже противникътъ се отдалечи отъ насъ (5 — 6 клм.) и наближи гръцката граница. Дружината на майоръ Пожарлиевъ се яви южно отъ Богданци. Съ огъня си тя разпръсна една неприятелска колона, отстѫпающа отъ в. Баба. Подполковникъ Дранговъ настѫпи къмъ Бродъ Прѣдъ него противникътъ указа по-упорито съпротивление, но отбитъ и тамъ се приближи до лѣвия брѣгъ на Вардара. Подробности за дѣйствията на частитѣ още нѣмамъ. Но задачитѣ които имъ поставихъ, тѣ изпълниха.

Ето вече три дни какъ частитѣ форменo гладуватъ. Моля да се взематъ най-енергични мѣрки, било чрѣзъ специаленъ армейски транспортъ отъ Струмица, но хлѣбъ обязателно да получимъ. Войницитѣ отъ 8 дни получаватъ по ½ хлѣбъ и отъ два-три дни форменно гладуватъ. За сега бригадата е разположена: подполковникъ Дранговъ съ двѣ дружини, 2 с. с. планински орждия и 2 картечници заема участъка до Брода — Кованецъ, а полковникъ Димовъ съ двѣ дружини, 2 орждия и двѣ картечници заема участъка отъ Кованецъ до р. Чинарлж. Маневрени войски имамъ 2 дружини отъ 6 й полкъ задъ вис. 480. Азъ ще нощувамъ на вис. 480. Изпратихъ една рота въ с. Стояково и полурота на Гевгелийския мостъ. При Фурка дѣйствува полковникъ Чаракчиевъ съ бригадата си. № 360. Висота 480 28.XI.915 год. 6 ч. 45 м. сл. пл.

Полковникъ Протогеровъ.

Двѣтѣ дружини отъ 5-а дивизия и 3-а дружина отъ 5-й Македонски полкъ не сѫ още пристигнали.

Днесъ слѣдъ пладнѣ настѫпихъ къмъ в. Баба, когото заехъ въ 4 ч. 50 м. Противникътъ обстрѣлянъ отъ силенъ картеченъ и артилерийски

огънь отъ дѣсния брѣгъ на Вардара, бѣ принуденъ по части да се оттегли. Настжпающитѣ наши части бѣха обстрѣляни отъ една неприятелска батарея отъ лжхнината при надписа Смоквица. № 146. Позиция Мравинци 28.XI.915 год. 5 ч. 30 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бр. отъ 5-а Дунавска дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

На 3352. Телеграмата Ви подъ насрѣщния номеръ получихъ въ 6 часа 30 минути сл. пладнѣ.

Задачата на бригадата за днесъ бѣ: да продължи настжплението, слѣдъ като 2-а Тракийска и 5-а Дунавска (относяще се за повѣрената ми бригада) дивизии се подадатъ напрѣдъ, за да не страдатъ частитѣ отъ флангованъ огънь. Тази задача ми налагаше да се съобразявамъ съ напрѣдването на 5-а дивизия, обаче послѣдната можа да достигне до с. Милетково и по-нататъкъ не напрѣдна. При всичкото ми желание да укажа съдѣйствие съ огъня си на тия наши части и ускоря тѣхното напрѣдване, това не можахъ да направя, поради неразполагане съ артилерия. За тази цѣль и Ви молихъ за двѣ планински орждия. Поради задържането на нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара, азъ рискувахъ съ настжплението си да бжда изложенъ на два огъня, фронталенъ пушеченъ отъ върха „Баба" и флангованъ отъ неприятелската артилерия, находяща се на дѣсния брѣгъ на Вардара, и дамъ неоправдателни лишни жертви. Въ всѣки случай, за да се подготви едно по-благоприятно положение за настжпление, поискахъ съдѣйствието на нашата артилерия по дѣсния брѣгъ на рѣка Вардаръ, противъ, в. „Баба" и когато противника, разположенъ на тая висота, се разколеба, обстрѣляхъ го съ силенъ картеченъ огънь и го принудихъ да почне отстжплението си. Веднага слѣдъ този ефектъ заповѣдахъ на авангарда да прѣмине въ настжпление и завладѣе височината. Въ врѣме на настжплението авангардътъ бѣ обстрѣлянъ флангово отъ неприятелската батарея по дѣсния брѣгъ на Вардара. Авангардътъ обстрѣлянъ по фронта и отъ фланга, настжпи и въ 4 часа 50 минути завладѣ височината „Баба". По-нататъшното напрѣдване при тия условия бѣ неоправдателно Утрѣ съ придадената ми батарея ще продължа настжплението си, като се стрѣмя да съдѣйствувамъ на нашитѣ части по дѣсния брѣгъ на Вардара.

Моля въ бждаще да се избѣгватъ подканванията, понеже съмъ въ положение да прѣцѣня обстановката и да дѣйствувамъ съобразно нея.

Разпоредихъ двѣтѣ дружини да заминатъ тая вечеръ за кота 480. Дружинитѣ ще тръгнатъ въ 9 часа 30 м. сл. пладнѣ. Батареята пристигна късно и не можа да вземе днесъ участие. № 147 с. Мравинци 28.XI 915 год.

Командиръ на 1 а бр. 5-а Дунавска дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До интенданта на 11-а Македонска дивизия.

Разпоредете единъ отъ помощницитѣ Ви да отиде въ гр. Струмица, гдѣто да устрои разходенъ магазинъ. За тамъ да замине и строителниятъ взводъ. Пригответе прѣмѣстването на цѣлото интендантство въ гр. Струмица. По заповѣдь. 3350. 28.XI.915 г. — 11 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ щаба на 11-а Македон. дивизия, Подполк. Дървинговъ.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня планинската батарея е изстрѣляла 244 снаряди.

Загуби. Прѣзъ деня загубитѣ сж слѣднитѣ: отъ 6-й п. Македонски полкъ 1 раненъ, отъ 45-й п. полкъ 1 убитъ и 11 ранени.

19

26-й ноември.

Боятъ при село Богданци и село Кованецъ (Гявато).

Нощьта на 28-й срѣщу 29-й ноември мина тихо. 3-а бригада отъ дивизията бѣше силно подадена напрѣдъ. Нейнитѣ части бѣха достигнали още съ видѣло линията Бродъ, с. Кованецъ, с. Богданци и с. Стояково. Тѣ бѣха се подали напрѣдъ като клинъ на 10 — 12 клм. прѣдъ частитѣ отъ 2-а Тракийска дивизия, които дѣйствуваха срѣщу с. Фурка и отъ 1-а бригада отъ Дунавската дивизия, която дѣйствуваше срѣщу в. Баба. Тоза тъй издадено положение налагаше отъ една страна засилване на тая бригада, което и вечерьта на 28-й ноември направихъ, отъ друга държанието на тая бригада съсрѣдоточено. Какъ точно бѣше, обаче, разположена 3-а бригада вечерьта свѣдѣния пълни нѣмахъ. Слѣдъ полунощь на 28-й срѣщу 29-й ноември получихъ слѣдното:

Заповѣдь. Отъ въздушно разузнаване, произведено днесъ отъ 1 до 1 ч. 30 м. сл. пл. въ района гръцко-българската граница, Удово, Гевгели, Дойранъ се установява:

1. Множество неприятелски колони сж били забѣлѣзани по пжтя Дедели — Богданци — Гевгели.
2. При Дедели имало още стоящи колони.
3 Въ Дедели противника запалилъ своитѣ магазини. Около гарата Гевгели неприятелски колони.
4. На гарата Гевгели много подвиженъ материалъ. Въ сжщото врѣме единъ тренъ напустналъ гарата и заминалъ въ южно направление. 1983. 28.XI.915 г. 6 ч. 10 м. сл. пл.

Началникъ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Сутриньта въ 6 ч. пр. пл. разпоредихъ слѣдното:

До командира на 1-а бригада 5-а дивизия, позицията.

Продължете прѣслѣдването на неприятеля по указаната Ви посока. Тръгнете възможно по-рано отъ 7 ч. пр. пл. днесъ 29-й ноември и се старайте да достигнете по-скоро кота 480 и по-нататъкъ къмъ с. Богданци. Придадената Ви полска батарея, ако не може да Ви слѣдва, оставете я съ прикритие при в. Баба, за да дѣйствува по неприятеля по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. Развийте най-енергични дѣйствия. 3357. 29.XI.915 г. 6 ч. пр. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Отъ съсѣднитѣ дивизии къмъ сжщото врѣме получихъ слѣднитѣ:

Днесъ 7 ч. пр. пл. дивизията настжпи на югъ отъ р. Козлудере въ участъка Фурка — гръцката граница (височата 610) и атакува противника, който бѣше заелъ позиции прѣдварително укрепени височитѣ около Фурка, 670 и 610. Слѣдъ пладнѣ противникътъ, който оказваше сериозно съпротивление, бѣ разбитъ и отхвърленъ на югъ. 27-й п. полкъ е атакувалъ на ножъ позициитѣ му при Фурка. Противникътъ отстжпилъ отъ Фурка (французитѣ къмъ Богданци, а англичанитѣ — по височинитѣ източно и западно отъ с. Караоглари). До мръкване противника бѣ прѣслѣдванъ. Нощьта прѣкрати дѣйствията. На мръкване дивизията достигна линията южно отъ Фурка, Асанли и в. 610.

Утрѣ дивизията ще продължи прѣслѣдването на противника до заемането на гр. Дойранъ и западно до с. Юпрекъ. На сѣверъ отъ Дойранското езеро за охрана на лѣвия флангъ на дивизията на линията 610, Дурутли, Бахчеоваси и 1075 е останена 1-а бригада отъ 11 а п. дивизия,

Противникътъ при отстжплението си разруши по шосето за Дойранъ 9 моста, което много затрудни искачването на полската артилерия по позициитѣ и което може да стане едва на мръкване слѣдъ направата на варианти отъ пионеритѣ. Трофеи: 1 артилерийска ракла пълна, 20 плѣнени англичани, отъ които единъ офицеръ. На полесражението бѣха намѣрени отъ миналитѣ сражения още 4 английски офицери, отъ които 2 ранени. № 26. 27.XI.915 год. с. Дедели.

Нкъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Неприятельтъ прѣдъ повѣрената ми дивизия заема височинитѣ между селата Милетково и Бошковица. Частитѣ отъ повѣрената ми дивизия заематъ южно отъ с. Милетково. Утрѣ 7 ч. пр. пл. повѣрената ми дивизия ще продължи атаката на дѣсния брѣгъ на Вардара. Дѣсния брѣгъ на Вардара постоянно има разъздъ, който да държи връзка съ повѣрената ми дивизия и размѣня свѣдѣнията за положението. Моля направете и Вие сжщото. № 1655. Мировче. 27.XI.915 год.

Н-къ на 5-а Дунав. дивизия, Генералъ-майоръ Бърневъ.

Отъ бригадитѣ къмъ сѫщото врѣме получихъ слѣдното:
Нощьта мина спокойно. Положението неизмѣнно. 148 29 XI.915 г. 6 ч. пр. пл.
К-ръ на 1-а бригада, 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Заповѣдь по 1-а бригада 5-а пѣхотна Дунавска дивизия

Оперативна. № 33.
Щабъ с. Мравинци. 28.XI.915 год. 7 ч. сл. пл.
Карта 1:210,000.

§ 1. Днесъ, 28-й того, противникътъ обстрѣлянъ отъ нашата артилерия и картеченъ огънь, не издържа настѫплението на нашия авангардъ, отстѫпи отъ позицията си в. Баба по посока с. Кованецъ.

Въ лѣво 3-а бригада отъ 11-а Мак. див. днесъ заема кота 480 и с. Богданци.

Къмъ 9 ч. сл. пл. авангарда (2-а дружина отъ 45-й полкъ) днесъ се смѣни съ 2-а дружина отъ 2-й п. Искърски полкъ. Авангардътъ да се затвърди тая нощь на заетата отъ насъ неприятелска позиция, като изпрати силни офицерски патраули, къмъ отстѫпающия противникъ, за да влѣзе въ контактъ съ него.

§ 2. Повѣрената ми бригада утрѣ, 29 й того, да продължи енергично настѫплението си непосрѣдствено по лѣвия брѣгъ на Вардара и очисти послѣдния отъ неприятелскитѣ ариергардни части.

За което;

а. Авангардъ.
Капитанъ Коевъ

Отъ 2-й Иск. полкъ—1 дружина
Отъ сѫщия полкъ—2 картечници
Всичко: 1 друж. и 2 картеч.

Да тръгне отъ бивака с. Мравинци въ 6 ч. пр. пл. по пѫтя Гърчища, Кованецъ, Богданци и очисти отъ неприятелски части непосрѣдствено лѣвия брѣгъ на Вардара.

б. Флангардъ.
*Майоръ Маринов*ъ

Отъ 2 й Иск. полкъ—1 дружина
Отъ сѫщия полкъ - 2 картеч.
Всичко: 1 друж. и 2 картеч.

Да тръгне отъ бивака с. Мравинци утрѣ въ 6 ч. пр. пл. и се движи по коленъ пѫть с. Мравинци, край западнитѣ склонове и гребена на кота 480, монастира при Кованецъ съ задача да очисти неприятелскитѣ части, намиращи съ въ тая посока.

в. Главни сили.
Полковникъ Даневъ

Отъ 2-й Иск. полкъ—1 дружина
Отъ сѫщия полкъ—1 фр. карт.
Отъ 13-й с. с. арт. полкъ—1 батарея
Отъ 5-а пион. дружина - 1 рота
Отъ 17-й ар. не с с. пол —1 не с.с. бат.
Отъ 45-й п. полкъ—1 дружина
Отъ сѫщия полкъ—2 картеч.
Всичко: 2 друж., 2 батареи, 3 карт. и 1 пион. рота

Да се колонират ъ на пѫтя Гърчище, Кованецъ, при рѣкичката намираща се на 3½ клм. юго-източно отъ с. Гърчище, утрѣ, 29-й того, въ 7 ч. 40 м. пр. пл. и слѣдва пѫтя Гърчище — Кованецъ на 2 клм. слѣдъ авангарда.

г. Ариергардъ.
1 взводъ отъ 45 й п. полкъ

Да слѣдва задъ опашката на колоната.

§ 3. Домакинскиятъ обозъ да слѣдва на 4 клм. задъ опашката на главнитѣ сили.

§ 4. Подполковникъ Юрдановъ съ 4-а дружина отъ 2-й п. Искърски полкъ и 3-а дружина отъ 45-й п. полкъ и двѣ картечници отъ сѫщия полкъ да тръгне още тая вечерь въ 9 ч. сл. пл. прѣзъ кота 480 за с. Богданци, като влѣзе въ разпореждане на командира на 3 а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия, за усилване на която се изпраща.

§ 5. Утрѣ въ врѣме на движението азъ ще се движа съ главнитѣ сили.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Георгиевъ.
Н къ щаба, отъ Генер. щабъ, Майоръ Михневъ.

Въ 7 ч. 30 м. пр. пл. донесохъ слѣдното:

До командующий 2 а армия. — Сѫщо до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Вчера, 28 ноември, въ 4 ч. 50 м. сл. пл. сборната бригада отъ Дунавската дивизия (2-й и 45 й полкове) зае в. Баба. 3-а бригада отъ 11-а дивизия прѣкара нощьта на линията Бродъ, Кованецъ, Богданци, Стояково. Днесъ ще дѣйствуваме противъ отстѫпающитѣ непиятелски колони въ тилъ и флангъ, като ще се старая да се запази моста при Гевгели. Свѣдѣния за загубитѣ още нѣмамъ. 3358. 29.XI.1915 год. с. Казълдуали. 7 ч. 30 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Поради извънредното отдалечаване — сто и повече клм. — отъ Щипъ, гдѣто се намираха интендантскитѣ магазини на дивизията, прѣхраната на частитѣ ставаше съвършенно трудна. Мѣстностьта, прѣзъ която се извършваше прѣслѣдването, бѣше съвършенно изтощена. Брашно никѫдѣ не можеше да се намѣри. Поради разрушение на желѣзницата, подвозъ по нея не бѣше мислимъ. Носимитѣ запаси отъ полковитѣ обози се изчерпаха, а подвозъ отъ задъ не можеше да достигне. Положението ставаше доста критическо. Въ зоната на югъ отъ р. Козлудере, по селата все още се намираше тукъ-тамъ царевица, не чукана още, но и тя не бѣше въ голѣми количества. Сѣно и слама за добитъка се срѣщаше въ достатъчно количество, но зърненъ фуражъ не се намираше. По прѣхраната сутриньта разпоредихъ слѣдното:

До интенданта на 11-а Македон дивизия. Копие до бригадитѣ.

Донесете какво направихте съ организирането на транспорта, за който по-напрѣдъ ви се заповѣда. Независимо отъ всѣкакви неблагоприятни обстоятелства, трѣбва да сформирате този транспортъ и да го изпратите по пѫтя Струмица - Валандово, отъ кѫдѣто частитѣ ще прѣвозватъ до мѣстостоенето си. Трѣбва да се дѣйствува бързе, защото хората гладуватъ. 3359. 29.XI.915 год. 8 ч. 20 м. пр. пл, с. Казълдуали.

Началникъ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

До началника на Тракийската дивизия.

Тъй като съ движението напрѣдъ, прѣвозването на хранителни припаси отъ Щипъ за частитѣ отъ дивизията стана невъзможно, то моля разпоредете да се отпустнатъ отъ магазина на повѣрената ви дивизия въ Струмица хранителни припаси поне за единъ день, защото войницитѣ отъ два дни не сѫ получавали хлѣбъ. За направеното моля съобщете. 3360. 29.XI.915 год. 8 ч. 30 м. пр. пл. с. Казълдуали.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Въ сѫщото врѣме разпоредихъ да приготвятъ конетѣ и излѣземъ напрѣдъ къмъ кота 480. Врѣмето бѣше хладно. Слънцето грѣеше, но неговитѣ лѫчи се поглъщаха отъ мъглата, която ставаше все повече гѫста. Къмъ с. Фурка бѣше съвсѣмъ тихо. Къмъ височината 480 и на югъ сѫщо цареше тишина. Къмъ 9 ч. 20 м. пр. пл. съ началникъ щаба и другитѣ офицери отъ щаба потеглихме за висота 480. Съ излизането отъ селото Казълдуали срѣщнахъ единъ блуждающъ войникъ отъ 45-й пѣх. полкъ, който се оказа, че билъ останалъ назадъ по нужда и че дружината му се е движила прѣдъ него къмъ с. Фурка. Дружината, обаче, поради мъглата не можеше да се види. Азъ разпоредихъ тоя войникъ да се задържи, понеже не можахъ да допустна, че 45-й п. полкъ слѣдва по тоя пѫть и тъй късно, защото съгласно заповѣдьта ми № 3353 отъ 5 ч. сл. пл. вчера до командира на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия, дружинитѣ, които той трѣбваше да изпрати

въ подкрѣпа на 3-а бригада, трѣбваше да тръгнатъ още прѣзъ нощьта, водени отъ мѣстенъ житель-водачъ. Не слѣдъ много, когато достигнахме насрѣдъ пѫтя между висота 510 и висота 480, забѣлѣзахме една колона отъ около $1^1|_2$ 2 дружини да се движи по посока на с. Фурка, обаче, какви бѣха тия части не можеше да се установи. За установяване какви сѫ тѣзи части, заповѣдахъ старши адютантъ да отиде при тѣхъ и ако се укажатъ, че сѫ двѣтѣ дружини отъ 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия, да ги насочи къмъ висота 480. Въ 11 ч. пр. пл. ние стигнахме въ подножието на висота 480. Тукъ бѣха на бивакъ щаба на 3-а бригада и 2 дружини отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ, включително и 3-а дружина отъ сѫщия полкъ, която миналия день подържаше свръзка между двѣтѣ бригади. Двѣтѣ дружини отъ 1-а бригада отъ 5-а п. Дунавска дивизия, обаче, още не бѣха пристигнали. По тоя поводъ и поради обстоятелството, че не бѣхъ получилъ донесение за настѫплението на тая бригада, разпоредихъ слѣдното:

До командира на 1-а бригада отъ 5-а дивизия.

Донесете до кждѣ е стигнала бригадата ви и по кой пѫть насочихте двѣтѣ дружини, тъй като и до сега ги нѣма на висота 480. При васъ сѫ изпратени трима конника само за донесения. Ползувайте се отъ тѣхъ, за да изпращате донесения въ по-важни моменти. № 29.XI.15 г. 11 ч. 55 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Командирътъ на 3-а бригада ми докладва какъ сѫ разположени частитѣ, а именно: въ с. Стояково — дружината на майоръ Атанасовъ, въ с. Богданци — дружината на майоръ Пожарлиевъ съ една планинска полубатарея, въ с. Кованецъ — 1 рота, на вис. 480 — щаба на полка съ една дружина, а въ бригадна подрѫжка при него били двѣ дружини отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ. Той допълни още съ това, че малко по-рано изпратилъ напрѣдъ къмъ с. Богданци началника на щаба си, капитанъ Радевъ, тъй като около това село се завързалъ бой. Полковникъ Протогеровъ допълни, че двѣтѣ дружини отъ 1-а бригада, отъ 5-а Дунавска дивизия, които трѣбваше да пристигнатъ снощи, не сѫ още пристигнали. По поводъ послѣдното, съобщихъ полковнику Протогерову, че прѣди единъ часъ забѣлѣзахъ при с. Фурка да се движи една колона отъ $1^1|_2$ – 2 дружини, за провѣрката на които изпратихъ старшия адютантъ, който и ще ги доведе тукъ, ако се окажатъ тѣ. Къмъ обѣдъ въ щаба на 3-а бригада се получиха нѣкакви донесения, и слѣдъ малко командирътъ на 6-й пѣх. Македонски полкъ, подполковникъ Бановъ, съ двѣтѣ си дружини потегли къмъ с. Богданци. Подиръ малко пристигна и майоръ Добруджански, който докладва, че забѣлѣзаната колона е дѣйствително двѣтѣ дружини отъ 1-а бригада на 5-а Дунавска дивизия, които и насочилъ къмъ вис. 480. Едната дружина била отъ 2-й пѣх. Искърски полкъ, а другата отъ 45-й пѣх. полкъ, подъ общата команда на командира на 45-й пѣх. полкъ. Дружинитѣ се разположиха на бивака при щаба на 3-а бригада. Мъглата продължаваше да бѫде все така доста гѫста и движуща се. Къмъ 2 ч. 10 м. сл. пл. съ началника на щаба и другитѣ офицери отъ щаба качихме се на конетѣ си и възлѣзохме на висота 480. Тукъ мъглата бѣше още по-непроницаема. На гребена, западно отъ пункта 480, намѣрихъ

3-а дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ и планинската полубатарея на капитанъ Поповъ. Другата полубатарея съ подпоручикъ Чочковъ е била съ една дружина отъ 5-й полкъ напрѣдъ къмъ с. Богданци. Командирътъ на дружината, майоръ Робевъ, ми докладва, че е оставенъ тукъ въ подрѫжка, че полубатареята, която вчера е обстрѣлвала отстѫпващитѣ непріятелски части отъ в. Баба, си е свършила снарядитѣ и че командирътъ на полка, подполковникъ Дранговъ, билъ напрѣдъ къмъ с. Богданци, дѣто прѣди пладнѣ се завързалъ бой. Майоръ Робевъ, освѣнъ това, на началникъ щаба подшушналъ, че непріятелътъ изненадалъ нашитѣ части при с Богданци, защото войницитѣ тамъ били пийнали вино, думи, които началникъ щаба веднага окачествилъ като приказки и ги оспорилъ. Въ 3 ч и 30 м. сл. пл. написахъ слѣдното:

До началника на 2-а дивизия, Дедели и слѣда.

Моля, ако е възможно да се отпустнатъ стотина снаряди планински (крупови, или шнайдерови) за скорострѣлната планинска батарея отъ дивизията, тъй като има се голѣма нужда отъ такива. № 3361 Висота 480. 29.XI.915 год. 3 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Съ командира на дружината ние се подадохме по гребена на западъ, съ цѣль да мога да обгледамъ долината на р. Вардаръ. Но прѣзъ това врѣме нищо не можеше да се види — мъглата бѣше все така непроницаема, както и по-рано. Прѣдъ насъ по пѫтеката за с. Богданци, малко по-рано, бѣше заминалъ 6-й Македонски полкъ. Майоръ Робевъ ни обясни още, че по посока на с. Кованецъ (на мѣстностьта въ дѣйствителность Гявото), вчера е била изпратена ротата на поручикъ Стойчо Тодоровъ, която днесъ прѣди пладнѣ е била нападната отъ френски части и едва успѣла да отстѫпи. Къмъ сѫщото врѣме при насъ дойде и командира на 5-й п. Македонски полкъ, подполковникъ Дранговъ, който ми докладва приблизително слѣдното: Прѣдъ пладнѣ, както и сега, мъглата бѣше непроницаема. Дружината, която бѣше въ с. Богданци, е била нападната отъ близко разстояние отъ непріятеля.

Нашитѣ части сѫ доста впечатлителни. Въ боя тѣ вдигатъ доста голѣмъ шумъ.

Отъ днешнитѣ събития останахме съ впечатлението, че отстѫплението на нашата рота отъ с. Кованецъ и боятъ при с. Богданци не сѫ друго нищо, освѣнъ контъратака отъ отстѫпающитѣ непріятелски части, които миналия день до 4 ч. 45 м. заемаха в. Баба.

Слѣдъ това, ний се върнахме назадъ къмъ бивака на щаба на 3-а бригада, дѣто слѣзохме тъкмо прѣди стъмване и дѣто бѣха разположени на бивакъ дружинитѣ отъ 45-й и 2-й п. Искърски полкове. Отъ тукъ ние продължихме пѫтя къмъ кота 510, южно отъ които бѣхъ разпоредилъ още сутриньта, щабътъ на дивизията да се разположи сѫщо на бивакъ. Тукъ ний пристигнахме къмъ 7 ч. 30 м. сл. пл. Въ щаба на дивизията намѣрихъ слѣднитѣ:

3359. — Донасямъ Ви Господинъ Полковникъ, че съ кола отъ мѣстното население и отъ продоволствения транспортъ, на 27-й изпратихъ за с. Конче 4,000 клг. хлѣбъ и съ импровизиранъ коненъ транспортъ отъ по 80 коня изпратихъ още 6400 клг., който хлѣбъ е извънъ дневната дажба,

която редовно сж получавали полковетѣ въ Щипъ и сж изпращали на частитѣ. Интендантитѣ на 5-и и 6-й полкове сж прѣдупрѣдени да поематъ изпратения хлѣбъ съ дивизионнитѣ транспорти и го изпратятъ по нататъкъ. Очакваниятъ транспортъ отъ 228 кола, изпратенъ отъ Кюстендилъ, пристигна едзамъ днесъ и разтовари. Добитъка е съвършенно отпадналъ. При все това, утрѣ ще отправя отъ този транспортъ 40 кола за да докаратъ до Конче хлѣбъ, продукти и др., като всѣкидневно ще изпращамъ кола до сжщото село, а отъ тамъ почвамъ съ наредби до интендантитѣ на 5-й и 6-й полкове да се извършва съ онетѣ на сжщитѣ полкове и тия отъ импровизирания дивизионенъ транспортъ съ разчетъ отъ двѣ смѣни ежедневно да тръгва отъ Конче и пристига въ с. Удово, а отъ тамъ хранителнитѣ и фуражни припаси да се поематъ отъ самитѣ части. Този пжть намирамъ най-подходящъ за редовното осигуряване полковетѣ съ храна. За осигуряване частитѣ отъ 1 а Македонска бригада съ храна, стъкмихъ и изпратихъ на 26-й за Струмица транспортъ отъ 101 кола, натоварени съ четиридневенъ запасъ. Утрѣ изпращамъ команди хлѣбопекари и помощника ми майоръ Сирмановъ. 1471. 29.XI.915 г.

Интендантъ, Подполковникъ Ивановъ.

Отъ командира на 11 еск. див. конница. 12 клм. южно отъ Юпрекъ.

До командира на 3 а бригада 11 а дивизия,

Освѣнъ трофеитѣ за които ми докладвате майоръ Атанасовъ, друго по пжтя нѣма до тука, освѣнъ тукъ-тамъ, раници, патрони и други прѣдмети. Селцето, което е безъ име на картата, южно отъ Юпрекъ, се нарича Побрѣгово. Това село (Побрѣгово) и източно отъ него по пжтя на движението ми с. Деведжели е заето отъ французка пѣхота, която съ стрѣлбата си не допуска приближаването ни. По причина на гжстата мъгла не може да се види количеството имъ, макаръ да се завързва и прѣстрѣлка въ 11 ч. 25 м. пр. пл. Въ 12 ч. 30 м. сл. пл. пристигна на сжщото мѣсто авангарда на 27-й п. полкъ, който прѣсна една рота въ верига за изгонването на противника 27 й п. полкъ ималъ за задача да заеме Юпрекъ и южно отъ него — Побрѣгово. Въ Дойранъ, по казването на командира на 27-й п. полкъ, както между Дойранъ и него, настжпвали почти едновременно другитѣ части отъ 2-а дивизия. № 40. 29 XI.915 г. 7 ч 25 м. сл. пл.

Майоръ Иотовъ.

Вчера слѣдъ мръкване, 1-а бригада отъ 2-а дивизия продължи настжплението си и къмъ 9 ч. сл. пл. е завладѣла с. Катанци и достигнала на 3 к м. южно отъ това село. Въ нощната схватка 44 й полкъ залови 100 плѣнника и два офицери; убити на мѣстото 1 офицеръ и 20 войника.

1-а бригада отъ Македонската дивизия е достигнала височинитѣ южно отъ кота 610 до сѣверо-западния брѣгъ на Дойранското езеро. Днесъ прѣслѣдването на противника продължава. 3307. Дедели. 29 XI.915 г. 8 ч. пр. пл.

Началникъ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Въ 8 ч. сл. пл. донесохъ слѣдното:

До щаба на 2 а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Частитѣ отъ дивизията се затвърдиха на заетитѣ вчера позиции. При село Богданци, противникътъ прѣмина въ настжпление съ около 2 дружини съ картечници, но биде отблъснатъ съ голѣми за него загуби. Сжщо така, той се опита да атакува една наша рота при с Ковънецъ, но ротата подкрѣпена съ една дружина успѣ да се задържи на мѣстото си. Гжстата мъгла попрѣчи на прѣслѣдването и развиването на сериозни дѣйствия. 3362. 29.XI.915 г. 8 ч. сл пл.

Началникъ на 11 а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Не много слѣдъ това получихъ слѣдното:

Опитътъ на противника да заеме обратно с. Богданци съ 1 3 дружини и картечници остана осуетенъ. Той е отбитъ съ грамадни загуби. Гжстата мъгла попрѣчи на бригадата да се възползува отъ отстжпването на противника и да го отхвърли окончателно отъ лѣвия брѣгъ на Вардара; това ще бжде изпълнено утрѣ. Нашитѣ загуби не сж опрѣдѣлени; взетитѣ трофеи се привеждатъ въ извѣстность. Знаятъ се 18 ракли, 6 походни кухни, повозки и др. материали. Връзка между 5-й п. полкъ и Дунавската дивизия още не е установена. № 354, Висота 480. 29.XI.915 г. 8 ч. 30 м. сл. пл.

Началникъ щаба на 3-а бригада, Капитанъ Радевъ.

А подиръ това и слѣдното:

По заповѣдь. Днесъ, 29 й того, се прѣхвърли понтонень мостъ на Вардаръ при станция Удово. Сжщо има прѣхвърленъ мостъ пр. ст. Криволакъ. 787. Велесъ 29.XI.915 год. 6 ч. сл. пл.

Началникъ на Инж войски 2 а армия, Полковникъ Добрѣвски.

Което веднага съ телеграма № 3364 се съобщи въ частитѣ за знание.

Изстрѣляни снаряди. Прѣзъ деня планинската полубатарея на подпоручикъ Чочковъ изстрѣляла 4 снаряди.

Загуби. Прѣзъ деня е имало загуби отъ 5-й п. Македонски полкъ убити единъ офицерски кандидатъ и 32 долни чинове и ранени 1 офицеръ и 58 долни чинове и безъ вѣсть пропаднали 9 долни чинове; отъ 6-й п. Македонски полкъ — ранени 2 долни чинове; отъ 45-й п. полкъ 1 раненъ и отъ 2-й п. Искърски полкъ сжщо 1 доленъ чинъ раненъ.

30-й ноември.

Заемане очаквателно положение срѣщу гръцката граница отъ Гевгели до Дойранъ.

Нощьта мина спокойно. Прѣзъ деня мѣстностьта бѣше покрита съ гжста мъгла. Съ щаба останахъ на бивака, южно отъ кота 510. Прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Дивизионната конница достигнала до с. Юпрекъ, което вчера заелъ 27-й Чепински полкъ. Противника съ пѣхота, 2 орждия и картечници заема височинитѣ между Стояково и Селемли. Връзката съ 2-й Искърски полкъ е възстановена, но гдѣ е достигналъ, още не се знае. Трофеи 1 орждие и 36 ракли, много коне и други материали. 371 Висота 480. 29.XI.915 г. 7 ч. сл. пл.

Началникъ щаба на 3 а бригада, Капитанъ Радевъ.

Отъ при рѣкичката западно отъ кота 480.

№ 151. 29.XI.915 г. 30 XI.915 г. 7 ч. 30 м. пр. пл.

Тази вечерь, на смръкване, авангардътъ, слѣдъ като отблъсна прѣднитѣ слаби части на противника, разположенъ на отдѣлнитѣ височини, се натъкна на една по-силно заета неприятелска позиция — височинитѣ непосрѣдствено сѣверно отъ Бродъ, отъ която противника стрѣляше съ двѣ картечници и хвърли два снаряда отъ планинско орждие. Поради мъглата и трудностьта за ориентиране и разузнаване тая позиция, авангардътъ бѣ принуденъ да се спре повече врѣме Слѣдъ рекогносцировката, настжпихъ къмъ тая позиция и отблъснахъ противника къмъ Ковънецъ и заехъ неговата позиция. По-нататъшното движение, поради тъмнината и мъглата бѣ опасно да стане сбиване между нашитѣ части. Утрѣ рано продължавамъ настжплението си къмъ Богданци. № 151. Западно отъ кота 480. 20.XI.915 г. 7 ч. 30 м. пр. пл.

К-ръ на 1-а бригада 5 а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

До командующий 2 а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Нощьта мина спокойно. Днесъ частитѣ ще се затвърдятъ на линията Стояково, моста на Гевгели. Въ вчерашнитѣ боеве взети трофеи: 1 орждие, 36 ракли, много добитъкъ и други материали. № 3366. 30.XI.915 г. 8 ч. пр. пл. в. 480.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

За дѣйствията на частитѣ прѣзъ дена издадохъ слѣдната оперативна заповѣдь въ видъ на телефонограма:

До командиритѣ на 3 а бригада 11-а дивизия и 1-а бр. отъ 5-а дивизия.

Днесъ 3-а бригада да настжпи и достигне хребета на 2 клм. южно отъ линията Стояково, кладенеца западно отъ Стояково, кръстопжтя при рѣкичката Чинарлж и право на западъ до р. Вардаръ. Въ случай, че Гевгели не е заетъ отъ нашитѣ войски, дѣйствующи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ,

да се обърне внимание върху безопасността на дѣсния флангъ. 1-а бригада отъ 5 а дивизия да се съсрѣдоточи при с. Кованецъ и монастира ю.-и. отъ сѫщото село, като маневрени войски. Да се дадатъ строги наставления частитѣ да не приближаватъ въ никакъвъ случай гръцката граница на по-близо отъ 2 клм 3365. 30.XI.915 г. 9 ч. 37 м. пр. пр.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

На вчерашното донесение отъ интенданта на дивизията отговорихъ слѣдното:

До интенданта на 11-а дивизия, Щипъ.

1471. Разпорежданията Ви не сѫ лоши, обаче, не се вижда 2 й Искърски и 45-й полкове отъ гдѣ получаватъ хлѣбъ и продукти. За тѣхъ грижите ли се? Получаватъ ли ежедневно хлѣба и продуктитѣ си и по какъвъ начинъ се подвозватъ. Разпоредете да се отпуска храна и на 2-й губиченъ полкъ. Изобщо храна трѣбва да се отпуска на всички части, които бѣха на Криволашката позиция и на които се отпускаше по-рано. 3367. 30.XI.15 г. 10 ч. 12 м. пр. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Между това, въ 10 ч. 35 м. пр. пл. получихъ слѣдното:

По заповѣдь. Донесете какъ е станалъ прорива направенъ отъ 3-а бригада. Какво стана съ французитѣ останали по Баба и Фурка. Какъ станало настѫплението на 3-а бригада до Богданци. Въ какво се изрази дѣйствието въ тилъ на французитѣ. 2012. 30.XI.915 г. 9 ч. 15 м. пр. пл.

Н къ щаба на 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

На тия питания на 4 декемврий отговорихъ слѣдното:

До командующия 2 а армия, Велесъ.

На № 2012. На 27-й ноемврий 2-а Тракийска дивизия не продължи прѣслѣдването, а съгласно заповѣдьта по сѫщата дивизия, прѣзъ деня остана да се закрѣпва на заетата позиция. Повѣрената ми дивизия тоя день продължи прѣслѣдването и мина р. Козлудере подъ силенъ артилерийски огънь на неприятеля отъ дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ. На дѣвия флангъ, една дружина отъ 27-й п. Чепински полкъ сѫщо настѫпи отъ с. Пирава, но тя скоро спрѣ и не продължи прѣслѣдването. Слѣдъ пладнѣ 3 а бригада завладѣ височината южно отъ с. Брайковци и Балинци и, безъ да спира, продължи до завладѣването съ неочакваната атака в. 510.

Надвечерь дивизионната конница и странично прикритие отъ 5-й п. Македонски полкъ неочаквано се срѣщна южно отъ с. Честово съ 176-й п. французки полкъ и отъ завързалата прѣстрѣлка взе двама плѣнника и два коня и уби единъ французинъ. По разказа на плѣнницитѣ, полкътъ се е движилъ за с. Богданци, вѣроятно съ цѣль да заеме силно укрѣпената и естествено могѫща позиция при с. Казълдуали. Слѣдъ тая срѣща, неприятелскиятъ полкъ прѣзъ нощьта настѫпилъ срѣщу вис. 510, но е билъ отбитъ и заставенъ да отстѫпи къмъ с. Фурка.

На 28-й ноемврий дивизията продължи настѫплението си. 2-й пѣх. Искърски полкъ и 45-й пѣх. полкъ още отъ зарань се ангажираха въ бой съ неприятеля на в. Баба, а 3-а бригада, безъ да срѣщне съпротивление отъ неприятеля въ 10 ч. пр. пл. се приближи до височина 480. Въ тоя моментъ 27-й пѣх. Чепински полкъ достигна с. Казълдуали и настѫпи къмъ Фурка. Въ 12 ч. 30 м. пр. пл. подполковникъ Дранговъ завзе височина 480. Въ 1 ч. сл. пл. една дружина отъ 5-й пѣх. Македонски полкъ съ двѣ с. с. планински орждия и 2 картечници се покачиха по гребена западно отъ височина 480 въ тила на в. Баба. Скоро орждията отъ двѣтѣ тия колони откриха огънь, еднитѣ въ тила на неприятелскитѣ части, отстѫпващи отъ в. Баба, а другитѣ по шосето Дойранъ — Богданци, дѣто се е движила за Гевгели една колона отъ дружина пѣхота съ полска и планинска артилерия. Тукъ неприятелската планинска артилерия излѣзе на позицията къмъ с. Палюрци, даде нѣколко изстрѣли по нашитѣ части и отстѫпи. Дружината и часть отъ артилерийскитѣ кола обстрѣлвани отъ нашитѣ планински орждия се разпръснаха и въ бѣгство се отдалечиха къмъ гръцката граница, като изоставиха 40 полски ракли пълни съ снаряди и едно полско орждие.

Тия дѣйствия въ тила на неприятеля още въ 2 ч. 30 м. сл. пл. произведоха пълна суматоха въ заднитѣ части на неприятеля, който водѣше бой при с. Фурка. Въ сѫщото врѣме — 2 ч. 30 м. сл пл., боя при с. Фурка между

части отъ 2 а Тракийска дивизия и неприятеля бѣше доста оживленъ. Командирътъ на 3-а бригада въ тоя моментъ, за да осигури дѣйствията си въ тила на неприятеля, изпратилъ една дружина отъ 6 й пѣх. Македонски полкъ отъ гребена южно отъ височина 480 по посока на село Юпрекъ. Дружината заминала, облегчена и настѫпила подпомогната отъ двѣтѣ орждия на другата дружина, настѫпваща къмъ с. Богданци. Въ тоя моментъ безредието въ неприятелския тилъ при Фурка е било неописуемо. Частитѣ му почнали да отстѫпватъ отъ позициитѣ си и да се насочватъ къмъ Дойранъ и дружината застигнала на пѫтя Богданци — Палюрци изоставено едно полско орждие, 36 ракли, множество инженерни материали, кабелъ, товаренъ добитъкъ и др. Въ 4 ч. 50 м. сл. пл. в. Баба, опразненъ отъ неприятеля, биде завладѣнъ отъ 45 й пѣх полкъ и 2 й пѣх. Искърски полкъ. Частитѣ нощуваха както слѣдва:

1 дружина и 2 картечници отъ 6-й Македон. полкъ при буквата „г“ на названието „Богданци“;

1 дружина отъ 5 й пѣх. Македонски полкъ съ 2 с. с. планински орждия около мънастиря южно отъ с. Богданци, при сѣзерната окрайна на с. Богданци;

2 дружини съ двѣ орждия и 2 картечници на хребета сѣвероизточно отъ с. Кованецъ съ 1 рота при с. Кованецъ;

1 дружина при кота 480;

1 дружина за връзка съ 1-а бригада отъ 5 а пѣх. дивизия, югозападно отъ кота 510;

На 29-й ноемврий имаше гъста мъгла и не можеше да се вижда по-далече отъ 50 крачки. Прѣзъ деньтъ неприятельтъ се опита да контраатакува по посока на с Богданци, но биде отбитъ, като остави на полесражението много убити и единъ офицеръ и 14 войника плѣнени. Ротата, която е била при с. Кованецъ, прѣди пладнѣ е била атакувана отъ неприятель, идящъ отъ къмъ Гевгелийския мостъ, както и отъ отстѫпващи неприятелски части идящи по брѣга на Вардара. Тая наша рота, слѣдъ като е плѣнила двѣ картечници, мулета и часть отъ архивата на 176-й полкъ, се видѣла обградена и отстѫпила, като оставила взетитѣ картечници. Подкрѣпена слѣдъ нѣколко врѣме, ротата се е повърнала и съдѣйствувала на 1-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия за окончателно отблъсване на неприятеля и плѣняването на двѣтѣ картечници, автомобили, пушки и други материали.

На 30-й ноемврий дивизията къмъ пладнѣ достигна съ прѣднитѣ си части до гръцката граница. Отъ 27-й до 30-й ноемврии 3 а бригада, която съ смѣлото си дѣйствие принуди неприятельтъ бързо да очисти добрѣ укрѣпенитѣ си позиции, има убити 26 и рачени 80 Планинската батарея, имаща 300 снаряда, е изхарчила цѣлия си комплектъ.

2. Французитѣ отъ с. Фурка и в. Баба бидоха заставени да отстѫпятъ и то въ най-голѣмо безредие, подъ огъня на двѣтѣ планински полубатареи, като изоставиха едно полско орждие и 40 ракли, единъ артилерийски полски телеметъръ, военень материалъ, товаренъ добитъкъ и коне, автомобили и пр. Французитѣ при с. Фурка отстѫпиха направо къмъ гръцката граница и къмъ Дойранъ. Неприятельтъ отъ в. Баба отстѫпи покрай самия брѣгъ на р. Вардаръ, дѣто изпратената тамъ наша рота се оказа не въ състояние да задържи неприятеля, който, при все това, даде много убити, двѣ картечници и доста военни материали.

3. Какъ стана настѫплението на 3-а бригада се вижда отъ изложението по-горѣ.

4. Дѣйствието въ тила на неприятеля се изрази въ настѫплението на часть отъ бригадата по посока на с. Юпрекъ, което е 10 клм. южно отъ с. Фурка и заставянето на неприятеля да отстѫпи въ пълно бѣгство отъ село Фурка и въ заемането с. Кованецъ и височина 480, които сѫ далече въ тила на неприятеля, заемащъ в. Баба, съ което държането на неприятеля на тоя върхъ бѣше повече невъзможно.

Въ заключение, убѣденъ съмъ, че:

1-о. Ако 176-й французки полкъ съ планинска и полска батарея бѣше заелъ височината 510 прѣди насъ, която височина заблаговрѣменно е била образцово укрѣпена, то нашитѣ дѣйствия на 28-й бяха били много бавни и завладѣването на тая височина щѣше да костува много жертви и много врѣме.

2-о. Ако движението на частитѣ, които направиха прорива, не бѣше така стрѣмително на югъ къмъ с. Богданци, то нито орждия и ракли, нито материали щѣха да се вематъ въ плѣнъ, нито пъкъ противникътъ щѣше да отстжпи въ такъво безредие, и то още прѣзъ деня. № 3410. 4.XII.915 год. село Фурка.

Н-къ на 11-а пѣх. Македонска дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Слѣдъ това, прѣзъ деня получихъ и разпоредихъ слѣдното:

Днесъ въ 9 ч. пр. пл. ескадронътъ отъ дивизионната конница влѣзе въ гр. Дойранъ, гдѣто е билъ обстрѣлянъ съ рѣдъкъ пѣхотенъ огънь отъ нѣкои кжщи въ южния изходъ на града, при което сж били убити два и ранени 1 конници. Билъ е принуденъ да се оттегли на сѣвернатa окрайна на града. Къмъ обѣдъ въ града пристигна и пѣхотна часть, която го завзе и се утвърди въ него. Населението въ Дойранъ е посрѣщнало нашитѣ войски съ неописуемъ ентусиазъмъ, съ гермогласно ура за дългоденствието на Негово Величество Царя, и е цѣло въ възторгъ; войницитѣ ни сж били обсипани съ цвѣтя. Населението се надпрѣварвало да вземе въ квартиритѣ си нашитѣ войници. Назначенъ е комендантъ въ града, който привежда въ извѣстность, дали противника не е оставилъ нѣкои складове. Отъ заловено разпореждане се вижда, че неприятелътъ не е ималъ заповѣдь за отстжпление днесъ. Заловени плѣнници англичани 120 и 2 офицери капитани. Отъ справката на послѣднитѣ се установява, че срѣщу дивизията сж дѣйствували 10-а и 22-а английски дивизии въ съставъ: 29, 30, 31, 65 и 67 бригади. 22-а дивизия дошла отъ Франция.

Частитѣ отъ дивизията заеха даденитѣ имъ съ № 23 обекти—линията: височината сѣверно отъ с. Юпрекъ, височинитѣ по двѣтѣ страни на селото Калетепе, Дойранъ, с. Асанли, в. 670, в. 610, с. Куртхамзали, в. 1075. За запазване реда и правителственитѣ учрѣждения въ Дойранъ, освѣнъ ескадрона и пѣхотната часть, пратенъ е и полицейскиятъ полуескадронъ. № 28. 29.XI.915 год. 8 ч. сл. пл. с. Дедели.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Нощьта прѣмина спокойно. Частитѣ нощуваха на заетата вчера неприятелска позиция при с. Кованецъ. Прѣзъ нощьта се изпратиха охотници за да влезатъ въ контактъ съ неприятелскитѣ отстжпающи ариергардни неприятелски части, отъ които още не е получено донесение. Къмъ 7 ч. 45 м. сл. пл. вчера се чуха два силни взрива, южно около с. Богданци. Къмъ сжщото врѣме се чуло движение на автомобили по посока на с. Богданци. Точното число на ранените и убититѣ отъ вчерашната сватка е неизвѣстно. До сега е извѣстно само: 1 убитъ и 5 ранени. Въ настоящия моментъ бригадата заема височинитѣ южно отъ Кованецъ. Предвгамъ я още по на югъ по крайнитѣ южни склонове. Установена е тѣсна връзка съ частитѣ отъ 3-а бригада отъ Македонската дивизия. № 153. При рѣкичката западно отъ кота 480. 30.XI.915 год. 7. ч. пр. пл.

К-ръ на 1-а бр. 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Отъ сношния бой на височината при с. Кованецъ противникътъ е отстжпилъ въ бѣгство, което личи отъ изоставенитѣ патрони, месо, велосипеди, пушки и други прѣдмети. Отъ 2-й полкъ въ атаката е взета една картечница и три триножника за картечници и сандъци съ картечни патрони. Прѣднитѣ части на бригадата тази сутринь настжпиха къмъ Гевгели. Противникъ не се указа. Моста на р. Вардаръ при Гевгели е разрушенъ. Къмъ 11 ч. пр. пл 5-й Македонски полкъ прѣмина прѣдъ фронта на бригадата по посока на височината сѣверо западно отъ с. Богданци. Разположихъ на бивакъ частитѣ отъ бригадата въ лѣхината при монастира. При менъ сж 5-а батарея отъ 13-й с. с. артилерийски полкъ и една батарея отъ 17-й не с. с артилерийски полкъ, които съ затруднение се прѣкараха по лѣвия брѣгъ на Вардара. Моля разпореждането Ви, ако нуждата отъ изпратенитѣ двѣ дружини къмъ кота 480. — Богданци е минала, да се възвърнатъ при частитѣ си. № 154. с. Кованецъ 30.XI.915 год. 1 ч. 25 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бр. 5-а дизизия, Полковникъ Георгиевъ

В. 480. До командира на 3-а бригада 11-а дивизия, висота 480.

Разпоредете двѣтѣ дружини отъ 45-й и 2-й п. Искърски полкове, заведени при щаба Ви отъ командира на 45-й п. полкъ, подполковникъ Юрдановъ, утрѣ, 1-й декември, да се присъединатъ при бригадата си, разположена при село Кованецъ и монастира юго източно отъ сжщото село. 3359. 30.XI.915 год. 5 ч. 20 м. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Деньтъ мина спокойно. 155. 30.XI.915 год. 5 ч. сл. пл.

К-ръ на 1-а бр. отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Къмъ № 154. Освѣнъ трофеитѣ, показани въ отсрѣщния номеръ, тая сутринь отъ прѣдния отрядъ, настжпающъ къмъ Гевгели, е взетъ единъ санитаренъ автомобилъ, изоставенъ отъ противника, повреденъ. Разпоредихъ за поправянето му за да може да послужва на частитѣ, които за сега нѣматъ никакъвъ коларски обозъ. 156. 30.XI.915 г. 5 ч. 20 м. сл. пл.

К-ръ на 1-а бригада отъ 5-а дивизия, Полковникъ Георгиевъ.

Въ 1 ч. сл. пл. частитѣ отъ бригадата заеха опрѣдѣленитѣ имъ участъци. Цѣлиятъ районъ до гръцката граница е очистенъ отъ неприятеля. Заповѣдахъ 5-й полкъ да се разположи въ с. Богданци, една дружина въ охранение отъ Гевгелийския мостъ до кладенеца ю. з. отъ с Стояково до с. Даутли включително. Утрѣ ще направя рекогносцировка на участъцитѣ и ще дамъ указания за укрѣпяването имъ, При срѣща съ гръцкитѣ погранични офицери, ще се опрѣдѣли неутралната зона. Въ боеветѣ отъ 29-й до днесъ има 18 убити и 60 ранени. Щабътъ на бригадата ще бжде въ Богданци. № 371. с. Богданци. 30.XI.915 г. 5 ч. 30 м. сл. пл.

Сношти въ 5 ч. 30 м. сл. пл. Гевгелийския мостъ биль разрушенъ.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Протогеровъ.

До командующий 2-а армия. Сжщо до съсѣдитѣ.

Деньтъ мина спокойно. 3-а бригада отъ 11-а дивизия зае линията, за която донесохъ тази сутринь, а сборната бригада (2-й Искърски и 45-й полкове) е разположена при с. Кованецъ въ маневрени войски. При сношния бой, тя зае една картечница, три триноги за картечници и единъ повреденъ санитаренъ автомобилъ, а 3-а бригада отъ 11-а дивизия е взела, освѣнъ трофеитѣ, за които тази зарань донесохъ, и 8 плѣнника. Моста на р. Вардаръ при Гевгели е разрушенъ. 3373. 30.XI.915 г. 8 ч. сл. пл.

Н-къ на 11-а дивизия, Полковникъ Златаревъ.

Прѣзъ нощьта не е имало никакви дѣйствия. Разбитията на 28-й того противникъ отъ 2-а бригада, при бѣгството си отъ позицията, е изоставилъ при селото Палюрци 1 полско орждие и около 12 ракли, нѣколко багажни кола, около 10 двуконни линейки, специални кола съ телефоненъ кабелъ, много войнишки прѣдмети, захвърлени пушки и патрони. Изобщо явно личи по пжтищата бѣгството на англичани и французи. № 80 30.XI.915 год.

Н-къ на 2-а дивизия, Генералъ-майоръ Гешовъ.

Врѣменно дивизиитѣ да се разположатъ на почивка съ мѣрки за охранение, както слѣдва:

1. Дунавската дивизия по дѣсния брѣгъ на Вардара въ района на с. с. Мързенци, Горничетъ, Негорци съ прѣдна часть въ Гевгели съ линия на охранение 2 клм. сѣверно отъ гръцката граница отъ меридиана на кота 600 до р. Вардаръ, включително и моста.

2. Рилската дивизия по дѣсния брѣгъ на Вардаръ, сѣверно отъ Дунавската дивизия въ района на с. с. Кованецъ, Бурлово, Милетково, Лубница, Смоквица и странично прикритие в. 600.

3. Македонската дивизия по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ въ района на Юпрекъ, Богданци, Кованецъ, Воловань, Фурка съ линия на охранение 2 клм. сѣверно отъ гръцката граница отъ Вардаръ до с. Селемлий включително.

4. Тракийската дивизия въ района на с. с. Калетепе, Воловецъ, Караоглари, Хамзали, Църничени, Хасанлий съ прѣдна часть въ гр. Дойранъ съ линия на охранение 2 клм. отъ гръцката граница отъ с. Селемлий изключително до кота 610.

5. 1-а бригада отъ Македонската дивизия, която остава за сега въ състава на 2-а дивизия, въ района Собра, Бахчеоваси, Байрамоваси, Орманли, Каяли, Мемешли, съ линия на охранение отъ кота 610 включително, до 2 клм. източно отъ кота 1075 включително.

6. Щабоветѣ на дивизиитѣ да се разположатъ по усмотрѣние на началницитѣ, въ зависимость отъ телеграфнитѣ и телефоннитѣ имъ връзки съ щаба на армията, за мѣстото на които щабоветѣ да донесатъ.

7. Патраули и разѣзди да не се приближаватъ по-близо отъ 2 клм. до границата; сжщо да не се допуска прѣминаването на границата отъ никакви хора.

8. Донесенията да се правятъ въ 8 ч. пр. пл. и 8 ч. сл. пл.

9. Началницитѣ на дивизиитѣ да вематъ сериозни мѣрки, за да не бждатъ изненадани отъ къмъ гръцката граница, като държатъ тѣсна връзка помежду си. По заповѣдь. 2520. 30.XI.915 г. 12 ч. 30 м. сл. пл.

Нкъ щаба 2-а армия, Полковникъ Русевъ.

Изстрѣляни снаряди. нѣма.
Загуби нѣма.

Приложение.

ИЗВЛѢЧЕНИЕ

отъ дневницитѣ за военнитѣ дѣйствия и реляциитѣ на частитѣ отъ дивизията за по-важнитѣ събития и боеве.

I. БОЕВЕТѢ ПРИ КРИВОЛАКЪ.

(14 — 23 октомврий)

14 октомврий

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 2-а дружина 6-й пѣх. Македон. полкъ намираме слѣдното:

„Въ 6 ч. пр. пл. направихъ донесение № 6 за положението до бригадата въ Кочани и въ 6 ч. 20 м. пр. пл. получихъ заповѣдь отъ подполковникъ Анастасовъ № 8 — въ 10 ч. пр. пл. да тръгна съ ротитѣ и заема височинитѣ около Караходжали и Хаджидемирци, като пропждя сърбскитѣ части при с. Пепелище. Въ изпълнение дадената заповѣдь въ указания часъ потеглихъ съ 5-а и 7-а роти при положението, че войницитѣ бѣха крайно уморени. Въ 4 ч. сл. пл. пристигнахъ въ с. Драгоево и направихъ донесение № 9 на подполковникъ Анастасова. Изпратихъ капитанъ Папалезовъ съ 20 души войници облегчени да излѣзе напрѣдъ и отиде на позицията източно отъ с. Караходжали и се ориентира върху положението до пристигането на другитѣ ми роти. Нито въ с. Хаджиреджепли, нито на послѣдната позиция той не е намѣрилъ чета и милиционери отъ Щипъ, а до селото Драгоево и надъ него се срѣщаха групи отстжпающи отъ тази чета. Въ 5 ч. сл. пл. получихъ отъ подполков. Анастасовъ заповѣдь № 9: „Неприятелски части отъ двѣ роти французи къмъ 2 часа сл. пл. настжпватъ отъ Пепелище къмъ Шехоба. Усилете марша на ротитѣ и заемете височинитѣ сѣверно отъ моста при Криволакъ съ една рота, а височинитѣ на югъ отъ Шехоба съ другата рота. Ескадронътъ на ротмистъръ Акрабовъ срѣща съ огънь неприятелскитѣ роти“.

Веднага съ ротитѣ потеглихъ отъ Драгоево и по пжтя за позицията получихъ двѣ донесения отъ капитанъ Папалезовъ, отъ които се вижда, че противникътъ, на когото силитѣ сж неизвѣстни, разполага и съ артилерия и по височинитѣ сѣверно отъ Криволакъ се пръскатъ неприятелскитѣ шрапнели късно вечерьта. По пжтя за Криволакъ около стражарницата срѣщнахъ ротмистъръ Акрабовъ съ ескадрона си, връщайки се отъ Криволакъ. Казаха ми за срѣщата си съ противника и че четата като уморена била оттеглена къмъ Хаджиреджепли и срѣщу противника билъ само капитанъ Папалезовъ съ взвода си. Въ 11 ч. сл. пл. пристигнахъ на позицията, кждѣто намѣрихъ капитанъ Папалезовъ. Нощувахъ на позицията източно отъ Караходжали, като се охранявахъ съ двѣ наблюдателни застави: едната на пжтя Шехоба, а другата отдѣсно при с. Караходжали, кждѣто имаше коненъ разѣздъ. Прѣминато разстояние 23 клм.

15 октомврий.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 2-а дружина отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ за тоя день намираме слѣдното:

„На позиция източно отъ с. Караходжали. Рано сутриньта заповѣдахъ единъ взводъ отъ 5 а рота да настжпи къмъ южната височина и я вземе. Слѣдъ малко забѣлѣзахъ движение на неприятелски войски, които заемаха въпросната висота и заповѣдахъ взвода да се върне на мѣстото си. Цѣлия

день се гледахме лице съ лице съ противника и се окопавахме, като противникътъ съ картеченъ огънь се мжчеше да ни прѣчи на окопаването. Подпоручикъ Бобевъ съ усиленъ патрулъ отъ изтокъ по долината на Шехоба, единъ подофицеръ отъ 5-а рота сжщо съ усиленъ патрулъ отъ западъ по долината на с. Караходжали изпратихъ за рекогносциране противника. Резултатътъ отъ рекогносцировката бѣ, че се установи, че противникътъ е заелъ височината съ около една дружина, нѣколко картечници и двѣ орждия планинска артилерия, която е на позиция задъ височината. Не знаехъ кждѣ е подполковникъ Анастасовъ и въ 9 ч. 30 м. пр. пл. направихъ донесение № 10 по пжтя за Щипъ, че моя опитъ да заема южната височина е пропадналъ и че противникътъ я е заелъ съ около една дружина; моля за подкрѣпление и кавалерия, която да огледа по фланговетѣ и тила на противника.

Въ 11 ч. пр. пл. направихъ донесение до бригадния командиръ въ Щипъ за положението, като му донасямъ, че въ окопитѣ на противника се вливатъ постоянно нови сили. Въ 11 ч 30 м. пр. пл. получи се заповѣдь отъ подполков. Анастасовъ № 12, писана въ 10 ч. 40 м. пр. пл. да му донеса за положението, за което бѣхъ му вече донесълъ съ № 10 отъ 9 ч. 30 м. пр. пл. Слѣдъ малко той лично дойде на позицията, като ми каза, че тази нощь четата на войводата Овчаровъ щѣла да нападне противника въ тила къмъ с. Пепелище и ще произведе суматоха. Въ свързка съ това нападение на менъ се заповѣда да изпратя команда отъ охотници прѣзъ нощьта, която сжщо да произведе суматоха срѣщу лѣвия флангъ на противника отъ западъ.

Въ 4 ч. 50 м сл. пл. получихъ заповѣдь отъ подполков. Анастасовъ № 14 да нощувамъ на позициитѣ и да взема мѣрки противъ изненадитѣ, да организирамъ нощна обхватна атака противъ лѣвия флангъ на неприятеля и да го прогона отъ позициитѣ му; въ случай на нападение да поведа контраатака и да заема позициитѣ му. Съобщава ми се, че на югъ отъ Шехоба и Караходжали ще има кавалерийски разѣзди за нападение на фланговетѣ.

Въ изпълнение на тая заповѣдь направихъ донесение № 14: „Прѣдъ себе си имамъ по-силенъ окопанъ противникъ съ картечници и споредъ донесенията на лѣвия ми патрулъ сега сж докарани отъ противника 2 планински орждия. Като резултатъ на всичко азъ мисля да не отдѣлямъ много хора за нашата атака, защото при това положение нощната атака може да прѣтърпи неуспѣхъ и противникътъ да се възкуражи, ще прѣдприеме контратака и може да се компрометира отбраната на главната позиция. Ще прѣдприема нощна обхватна атака въвъ свързка съ нападението на четата съ малки сили около 100 души, повече съ цѣль да трѣзожа противника, както бѣхъ и Вашитѣ инструкции днесъ. Моля указания".

Съ 90 души охотници на мл. подофицеръ отъ 5-а рота Ив. Желевъ, който рекогносцира прѣзъ деня позицията на противника отъ западъ, на смръкване ги изпратихъ да нападне лѣвия флангъ на противника; тази задача охотническата команда извърши успѣшно и при зори се завърна. Прѣзъ нощьта ротитѣ се окопаваха на заетата позиция. Изстрѣляни 7,000 патрони.

16 октомврий.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия на 2-а дружина отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ за тоя день намираме слѣдното:

„Въ 9 ч. пр. пл. противникътъ откри артилерийски огънь противъ насъ, който трая около половинъ часъ и слѣдъ това прѣнесе огъня по тила на позицията, като обстрѣлваше шосето до стражарницата. Деньтъ мина сравнително спокойно; противникътъ постоянно извършваше окопни работи. Окопавахме се и ние. По това врѣме, 6 ч. сл. пл., пристигна 1-а дружина отъ 54 й пѣх. полкъ, подполковникъ Тошковъ, съ 2 планински орждия. Тритѣ взвода отъ 22-й пѣх. полкъ освободихъ да си отидатъ въ Кочани. Подполк. Тошковъ изказа желание да се атакува позицията още прѣзъ нощьта. Доложихъ му, че прѣдъ насъ имa организиранъ за отбрана противникъ съ сила около 2 дружини, нѣколко картечници и една батарея, като изказахъ мнѣнието, че не само нощната атака е рискована, но и за дневна атака тѣзи сили сж недостатъчни. Резултатитѣ отъ боеветѣ на 15 и 16 X. бѣха, че спрѣхъ противника да не заема върховетѣ на Сѣрка планина и се спустне въ долината на Лжкавица и заеме Щипъ".

Важно е да се знае, че при тия дѣйствия двѣтѣ роти нѣматъ никакви загуби, което доста ясно очертава естеството на сжщитѣ дѣйствия.

17 октомврий.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 2-а дружина отъ 6-й п. Македон. полкъ за боя прѣзъ тоя день намираме слѣдното:

„Въ 3 ч. пр. пл. послѣва заповѣдь, дружинитѣ да се приготватъ за настжпление. На позициитѣ бѣше дошълъ командиръ отъ 54-й пѣх. полкъ подполковникъ Лефтеровъ. Заповѣда се отъ подполковникъ Тошковъ: 7-а рота, подпоручикъ Бобевъ, да се яви по долината южно отъ с. Шехоба, срѣщу дѣсния флангъ на противника, съ стрѣмление да обхване фланга и да зас раши тила му. Въ 4 ч пр. пл. ротата се отправи по назначението ѝ. На разсъмване 7 а рота е достигнала до политѣ на височината въ тила на дѣсния флангъ на противника. Отъ тамъ стрѣмително е настжпила къмъ 8 ч. пр. пл. и стигнала на 6—700 м. отъ окопитѣ на противника; прѣтърпѣла е голѣми загуби отъ пушечния му и батареенъ огънь и ротниятъ командиръ, като видѣлъ прѣвъзходството въ силитѣ на противника, рѣшилъ е да отстжпи. Заповѣдьта ми, ротата да отстжпи, като се прибере на главната позиция, дадена въ 10 ½ ч., ротниятъ командиръ не е я получилъ; констатира се на слѣдния день, че ординарецътъ е билъ раненъ.

При отстжплението си ротниятъ командиръ прибралъ 36 ранени и съ една команда подъ началството на оф. кандидатъ Кирилъ Пехливановъ ги прѣпраща за с. Хаджиреджепли. Призечерь, когато тази команда се е прибрала къмъ позицията, минавайки край наблюдателния пунктъ на командира на 54 й пѣх. полкъ, била е забѣлѣзана отъ послѣдния и тази е била командата, за която господинъ подполковникъ Лефтеровъ бѣ донесълъ, че войницитѣ отъ 2-а дружина на 6 й пѣх. Македонски полкъ сж бѣгали. Въ 7 ч. сл. пл. 7 а рота се прибра на позицията срѣщу фронта на противника и остана въ дружинна подрѣжка.

Къмъ 4 ½ ч. пр. пл. 5 а рота едноврѣменно съ ротитѣ отъ 1-а дружина на 54-й пѣх. полкъ настжпи отъ позицията, за да заеме при разсъмване изходното си положение. За атака на противника тя трѣбваше да достигне на разсъмване въ дола източно отъ сѣдловината между нашата позиция и тая на противника, като нейния участъкъ за настжпление бѣ източно отъ вѣнеца. Къмъ 5 ½ ч. пр. пл. 5-а рота пристигна въ дола, натъкна се на неприятелска наблюдателна застава, която откри огънь по ротата, което прѣдизвика една малка суматоха. Заповѣдахъ ротата да атакува тая застава. Това бѣ изпълнено и неприятелската застава избѣга въ тъмнината къмъ върха, като отъ тропота се долавяше, че численостьта на тази застава е голѣма. Ротата продължи настжплението си въ стройна линия отъ взводна колона, охранявана отъ рѣдка верига отпрѣдъ. Попадна подъ силенъ неприятелски оржжеенъ огънь, който по гърмежитѣ се чувствуваше, че иде отблизо. Това прѣдизвика спиране въ движението на ротата до разсъмване. Разсъмна се. Ротата се разви въ боенъ редъ и настжпи, като възстанови връзката си съ 54-й пѣх. полкъ отъ дѣсно. Противникътъ отъ хребетчето отстжпи, слѣдъ което ротата го зае. Този хребетъ бѣ на около 700 м отъ главнитѣ позиции на противника. Забѣлѣзахъ, че 54 й пѣх. полкъ въ дѣсно бѣ напрѣдналъ. Лично отидохъ въ дѣсно, за да се ориентирамъ върху положението на 1-а дружина отъ 54-й п. полкъ. Тази дружина бѣ излѣзла доста напрѣдъ и азъ изпратихъ заповѣдь до командира на 5-а рота № 17: „Съберете ротата си, приемете въ дѣсно и настжпете, защото връзката съ 54-й п. полкъ е сжжана, интервала е много голѣмъ. Оставете единъ взводъ на онази височина, гдѣто е окопа, за да държи подъ огънь неприятелския окопъ и да държи връзка съ 7-а рота".

Потърсихъ подполковникъ Тошковъ; казаха ми, че билъ раненъ; запитахъ за другъ офицеръ, казаха ми, че капитанъ Райковъ билъ убитъ. Поискахъ да видя нѣкои командири на ротитѣ отъ тая дружина, но двама подофицери отъ нея ми отговориха, че ротнитѣ имъ командири били ранени.

Силнията непріятелски картеченъ и пушеченъ огънь бѣ спрѣлъ напрѣдването на тази дружина, на която макаръ прѣднитѣ й вериги да бѣха на около 500 метра отъ окопитѣ на противника, но въ подрѣжкитѣ имъ и въ тила на дружината имаше голѣмо разбъркване на ротитѣ. Въ 8 ч. 45 м. донесохъ на командира на 54-й пѣх. полкъ: „частитѣ се разкѫсаха; много войници отъ дѣсния и лѣвия флангъ отстѫпватъ; не можахъ да намѣря началствующе лице за рѣшение. Положението е много критическо, необходимо е подкрѣпление".

5 а рота настѫпи, приближи се въ дѣсно и се изравни съ ротитѣ на 54-й полкъ, но тя попадна подъ силенъ непріятелски огънь, прѣтърпѣ голѣми загуби и това прѣдизвика прѣмѣстването на войницитѣ на дѣсно въ по-закрито мѣсто, гдѣто войницитѣ на тази рота се размѣсиха съ войницитѣ на 54-й полкъ. Къмъ 10 ½ часа получихъ заповѣдь отъ командира на 54-й полкъ да отстѫпя и съ ротитѣ си да заема вчерашнитѣ си позиции, гдѣто упорно да се държа. Такава заповѣдь бѣ дадена и на първа дружина отъ 54-й полкъ. Заповѣдахъ на капитанъ Папалезовъ да прибере ротата си и да отстѫпи, като му указахъ посоката. Изпратихъ заповѣдь и 7-а рота да отстѫпи, но ординарецътъ по пѫтя билъ раненъ и тази заповѣдь не била получена на врѣме, но както казахъ и по-горѣ, тази рота сама се прибра на позицията.

Командирътъ на 5 а рота, колкото можа, прибра ротата си, като отстѫпва, и съ войници отъ 54 й полкъ, на посочената му позиция. Съ тази рота отстѫпихъ и азъ, като по патрулъ, два войника отъ 54-й полкъ, съобщихъ на 1-а дружина за нашето отстѫпление.

Слѣдъ извѣстно врѣме, когато бѣхме се изкачили на старата си позиция, получихъ заповѣдь отъ командира на 54 й полкъ пакъ да настѫпя, отново да атакувамъ противника, защото той отстѫпвалъ. Съ 5-а рота настѫпихме на ново и се изравнихме съ ротитѣ на 1-а дружина, на която веригитѣ бѣха на около 300 кр. отъ прѣднитѣ окопи на противника, бѣ спрѣна въ своето настѫпление и всичкитѣ й усилия бѣха да се задържи в това си положение. Ние заехме лѣвия й участъкъ Огъньтъ на противника и отъ двѣтѣ страни бѣ най-силенъ и въ тази си интензивность продължи до вечерьта

Стъмни се, взехъ положението на старшия въ бойната часть, взехъ мнѣнието на капитанитѣ Райковъ и Ангеловъ отъ 54-й полкъ и рѣшихме ротитѣ отъ 3-а дружина на 54 й полкъ, които роти прѣзъ деня бѣха пращани по части на подкрѣпление, да се окопаятъ на около 400—500 кр. отъ противника и подъ тѣхно подкрѣпление прѣднитѣ вериги да се отдръпнатъ прѣзъ нощьта. 3 а дружина отъ 54-й пол. се окопа на фронтъ около 500 крачки.

На този фронтъ се струпаха и дѣйствуваха цѣли два полка (54 й и 6-й п. Мак.) до 25 и слѣдъ това и 45-й полкъ до 31 октомврий. Слѣдъ малко пристигна и командирътъ на 3-а дружина, майоръ Минчевъ, и пое управлението на бойната часть. Той се държа много достойно. Прибирането на прѣднитѣ вериги се продължи цѣла нощь, а въ отдѣлни партии се продължи и при зори, Прѣзъ нощьта нощувахме на позицията, като ротитѣ отъ 3-а дружина заемаха окопитѣ, 3-а рота отъ 1-а дружина бѣ въ подрѣжка, 2-а рота отъ 1-а дружина заема лѣвия хребетъ, 5-а рота отъ моята дружина зае позиция вѣнеца отъ лѣво отъ 3 а дружина, а 7-а рота остана въ дружинна подрѣжка. Съ малки изключения това разположение остана и за атакитѣ на 21 октомврий.

Прѣзъ нощьта срѣщу 18, както и прѣзъ сутриньта и прѣзъ цѣлия день, се извърши отдѣлянието на разбъркванитѣ роти отъ 1 а дружина на 54-й полкъ и моята дружина: На мѣста застанали фелдфебелитѣ и подофицеритѣ на разстояние 500 крачки отъ противника викатъ съ високъ гласъ „еди-коя-си рота тукъ!"

Прѣзъ нощьта и деня стрѣлбата продължаваше съ извѣстни прѣкѫсвания. Ранени и убити падаха постоянно. Душевното състояние на войницитѣ бѣ така напрѣгнато, че на 17 вечерьта и 18 сутриньта и вечерьта безъ особени причини се прѣдизвикаха голѣми паники; само 3-а дружина и 7-а рота отъ моята дружина останаха на мѣстата си; останалитѣ войници съ голѣмъ трудъ бѣха на мѣстата си повърнати отъ офицеритѣ си. Въ атаката на 17 октомврий отъ двѣтѣ роти има: убити 20, ранени 73 и безъ вѣсть пропаднали 33. Изразходвани патрони 31,600".

19-й октомврий.

Въ „Дневника за воѣннитѣ дѣйствия" на 2-а дружина 6-й п. Македонски полкъ за тоя день четемъ:

„Разположението на войницитѣ е сѫщото, както на 18-й вечерьта. Прѣзъ деня чести прѣстрѣлки съ противника. Въ 3 ч. сл. пл. противникътъ въ сила около двѣ дружини прѣдприе настѫпление по долината на с. Шехоба, съ цѣль да обходи лѣвия ни флангъ. Прѣднитѣ му части, възползувани отъ овразитѣ, незабѣлѣзано бѣха доста напрѣднали срѣщу лѣвия флангъ. Нашитѣ наблюдатели бѣха забѣлѣзали и доложиха за сѫстенитѣ му части и по тѣхъ картечницитѣ на поручикъ Кокошковъ и 5-а рота откриха огънь на разтояние 2500 м. Началникътъ на бойната часть разпореди: 1-а и 4-а роти отъ 54-й полкъ подъ командата на капитанъ Райковъ да отидатъ и заематъ склоноветѣ на хребетитѣ западно отъ Шехоба и парират обхода. Ротитѣ заминаха, но слѣдъ извѣстно врѣме азъ видѣхъ, че капитанъ Райковъ не бѣ заминалъ. Категорически настояхъ прѣдъ него да замине и той отиде. Противникътъ даде ранени и убити и биде отбитъ. Слѣдъ отбиването на противника получихъ бѣлѣжка отъ командира на 54-й полкъ да се явимъ съ майоръ Минчевъ при него. Бѣхме викани за да може командирътъ на полка да се ориентира върху положението на нашитѣ войски и тѣзи на противника. Въ това врѣме пристигна скорострѣлното отдѣление на подполковникъ Бърановъ. Прѣзъ нощьта доложи се отъ веригата, че противникътъ се приближилъ прѣдъ участъка на 11-а рота отъ 54-й полкъ и се окопалъ. Въ 8 ч. 40 м. получихъ заповѣдь № 34 отъ подполковникъ Лефтеровъ, въ която между другото изказва благодарность за държането на войницитѣ отъ моята дружина. Раненъ подпоручикъ Тодоровъ. Изразходвани патрони 12,000".

21-й октомврий.

Въ „Реляцията за боя на 1-а дружина отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ на 21-й октомврий 1915 год. при Криволакъ" намираме слѣдното:

„На 19-й октомврий 1915 г. дружината, която въ състава на полка бѣ разположена на квартира въ гр. Щипъ, получи заповѣдь къмъ 9 ½ ч. пр. пл. да се приготовлява веднага за походъ и замине къмъ позицията на Криволакъ, за да застане при стражарницата като подържка на 54-й полкъ. Къмъ обѣдъ сѫщия день дружината, картечната рота и телефонната команда подъ общото началство на командира на полка, подполковникъ Бановъ, тръгна по шосето Щипъ—Криволакъ, като изпрати една рота авангардъ. Къмъ 4 ч. 30 м. сл. пл. дружината пристигна къмъ кухнитѣ на 54-й полкъ и се установи на самото шосе, отдѣто командирътъ на полка замина при 54-й полкъ за да се увѣдоми за положението. Къмъ 6 ½ ч. сл. пл. командирътъ на полка се завърна и ми предаде, че той съ щаба и телефонната команда се завръща въ гр. Щипъ, а азъ съ дружината и картечната рота оставамъ въ разпореждането на командира на 54 й полкъ, къмъ когото трѣбва да се отправя веднага. Къмъ 8 ч. сл. пл. сѫщия день пристигнахъ заедно съ дружината и картечната рота при командира на 54-й полкъ; прѣставихъ му се и получихъ заповѣдь отъ него, да изпратя двѣ роти и картечната рота въ разпореждането на майора отъ 54-й полкъ Минчевъ, който билъ назначенъ началникъ на бойната часть, а съ другитѣ двѣ роти да остана при него въ полкова подръжка.

Противникътъ заема височинитѣ с.-и. отъ Криволакъ. Укрѣпенъ е на нея добрѣ. Нашитѣ войски бѣха на с.-и. склонъ на височината, около 250 — 300 кр. отъ противника, окопани.

Къмъ 10 ч. 30 м. сл. пл. на 20-й октомврий получихъ устна заповѣдь отъ командира на 54-й полкъ, подполковникъ Лефтеровъ, че утрѣ 21. X. позицията на противника ще се атакува, слѣдъ подготовка съ артилерийски огънь. На фронта съ двѣ дружини отъ 54-й полкъ, повѣрената ми дружина, двѣ роти отъ 2-а дружина на нашия полкъ (6-й п. Македонски полкъ), една дружина отъ 54 й полкъ съ 2 планински орждия отдѣсно, 45-й полкъ отъ лѣво по посока малката зелена височина.

На 21.X.915 г. къмъ 9 ч. 30 м. пр. пл. се даде първия артилерийски изстрѣлъ отъ наша страна. Къмъ 11 ч. пр. пл. артилерийската стрѣлба стана по-усилена. Къмъ 11 ч. 20 м. пр пл. командирътъ на 54 й полкъ запита началника на бойната часть да ли е забѣлѣзалъ разколѣбание у противника, отдѣто се отговори, че подобно не се забѣлѣзва. Къмъ 11 ч. 40 м. пр. пл. получихъ заповѣдь отъ командира на 54-й полкъ да настжпя съ полковата подрѫжка (1-а и 2-а роти отъ повѣрената ми дружина) за да потикна бойната часть и да атакувамъ противника. Ротитѣ настжпиха така: първо начално прѣхвърли гребена съ окопитѣ които заемаше 2-а рота и слѣдъ нея 1-а рота. Ротитѣ настжпваха съ двата си взвода за непосрѣдствено дѣйствие и другитѣ два взвода въ подрѫжка. 2-а рота настигна 3-а рота отъ 54 й полкъ, която бѣ залѣгнала. Въ това врѣме се чу сигнала за атака, ротата начело съ ротния си командиръ поручикъ Радославовъ и младшия си офицеръ подпоручикъ Цирончаровъ съ гайда, която свирѣше „Шуми-Марица“, настжпи прѣдъ лѣжащата 3-а рота отъ 54-й полкъ, мина и прѣзъ 11-а рота отъ сжщия полкъ, като прѣтърпѣ голѣми загуби, залѣгна при тази послѣдната рота. Тукъ бѣ убитъ подпоручикъ Цирончаровъ. 1-а рота съ която бѣхъ, слѣдваше 2-а рота и залегна непосрѣдственно и малко въ дѣсно отъ нея, защото малкия фронтъ бѣ така задрѫстенъ отъ налѣгали живи, убити и ранени войници, та нѣмаше гдѣ да се настжпва повече, нито пъкъ усилията на началницитѣ и стрѣмителностьта на новопрѣстигналитѣ роти можа да повдигне залѣгналитѣ роти. Другитѣ роти отъ дружината бѣха вкарани въ боя отъ майоръ Минчевъ въ дѣсно, — заедно съ ротитѣ отъ 54 й полкъ. Отъ тѣхъ на туй мѣсто паднаха командирътъ на 3 а рота поручикъ Мечкуевски (раненъ), мл. офицеръ отъ сжщата рота Ивановъ (убитъ) и младшия офицеръ отъ 4 а рота подпоручикъ Борилковъ (раненъ).

Въ това положение бойния редъ стоя по късно отъ 7 ч. сл. пл., когато се стъмни и ротитѣ почнаха да се оттеглятъ въ окопитѣ си по запо вѣдь на началника на бойната часть. Първата рота отъ повѣрената ми дружина остана на мѣстото си и зае прѣдния окопъ, задъ която се оттеглиха 3-а и 4 а роти отъ дружината, а 2 а рота заемаше непосрѣдствено и най-близко задъ първата.

Въ този бой ротитѣ отъ дружината влѣзоха съ ентусиазъмъ. Всички офицери се държаха храбро и съ достойнство. Изстрѣляни патрони 27,800. Офицери убити — 2, ранени — 2. Подофицери убити — 4, ранени — 3 и безъ вѣсть пропаднали — 1. Ефрейтори и редници убити — 32, ранени — 79, безъ вѣсть пропаднали — 49.

Особенно отличили се въ този бой сж: командиритѣ на 3-а, 4 а и 2-а роти — поручикъ Мечкуевски, подпоручикъ Гюрковъ и поручикъ Радославовъ, които съ личния си примѣръ увлѣкоха ротитѣ си и прѣминаха залѣгналитѣ роти на 54-й полкъ, младшия офицеръ отъ 2-а рота подпоручикъ Цирончаровъ, който се хвърли съ такъво увлѣчение и забрава въ боя, че бѣше излѣзналъ съ десетки крачки прѣдъ веригата. Съ голѣмо хладнокрѫвие и безстрашие се отличи и младшия подофицеръ Юрданъ Марковъ, изпращанъ отъ менъ съ заповѣдь до ротитѣ. 22.X.915 г. Поз. при Криволакъ.

К-ръ на дружината, Майоръ Стоенчевъ.

А въ „Реляцията на 2-а др. отъ 6-й п. Макед. полкъ“, командувана отъ майоръ Атанасовъ Сотиръ, за сжщия бой намираме слѣдното:

„Разположението на частитѣ бѣ сжщото както на 20. Въ 5 ч. пр. пл. майоръ Минчевъ прѣдаде заповѣдьта за атаката: „Съ два топовни изстрѣла ще се даде сигнала за артилерийска канонада. Заповѣдано е артилерията да погребе противника и когато се забѣлѣжи, че противникътъ е разколѣбанъ и условията благоприятствуватъ, да се акакува“ Подъ моя команда се подчиниха 2-а, 3-а и 11 роти отъ 54-й полкъ, 5-а и 7-а роти отъ моята дружина. Обектъ на атаката — самия върхъ (коронката). Въ дѣсно отъ мене ще атакуватъ останалитѣ роти отъ 3-а дружина. 2-а дружина на майоръ Станевъ съ 2 планински орждия отъ дѣсно, една дружина съ 2 планински орждия отъ лѣво щѣли да съдѣйствуватъ на атаката. Къмъ 10 ½ ч. се започна прѣстрѣлката главно на гаубичнитѣ батареи. Къмъ 12 ч. тая прѣстрѣлка взе характеръ на по-честа стрѣлба, която къмъ 12 ч. 20 м. започна да урѣдява и въ този моментъ майоръ Минчевъ пита по телефона — това до сега прѣстрѣлка ли бѣше на артилерията?

Въ отговоръ на това послѣдна заповѣдь отъ командира на 54 й полкъ: „Атакувайте“. Атаката не бѣ подготвена съ артилерийски огънь. Заповѣдахъ ротитѣ да се вдигнатъ въ атака, като заблаговрѣменно бѣхъ разпоредилъ: 11-а рота да настжпи отъ окопа съ цѣлия си фронтъ, задъ дѣсния й флангъ да настжпятъ 2-а и 3-а роти отъ 54 й полкъ, а задъ лѣвия — 5-а и 7-а роти отъ 6 й п. Македонски полкъ; ротитѣ построени въ ед норедични строеве по взводно съ 15 крачки дистанция по между взводоветѣ. Смѣло и стройно се повдигнаха ротитѣ, неприятелския огънь зачести и въ късо врѣме той достигна своя максимумъ. Прѣднитѣ роти стигнаха смъртната зона на около 100 — 120 кр. отъ прѣдния окопъ на противника, но тѣ бѣха повалени отъ силния неприятелски картеченъ и пушеченъ огънь и залегнаха. Отдѣлни смѣлчаци прѣскочиха напрѣдъ въ една гънка и отъ тамъ, закрити, откриха огънь по противника. Заднитѣ роти се влѣха напрѣдъ, мнозинството отъ тѣхъ залегнаха при прѣднитѣ роти, а отдѣлни смѣлчаци излѣзоха сжщо напрѣдъ. Посоката която атакувахме бѣ най важната. Четири неприятелски картечници съ най-честия си огънь покосяваха залегналитѣ роти безъ да бждатъ тѣ обезпокоявани отъ нашата артилерия. Всички усилия на офицеритѣ да дигнатъ лежащитѣ войници на атака останаха безрезултатни. Къмъ 3 ч. сл. пл. поручикъ Кокошковъ, на когото картечницитѣ бѣха въ лѣво на вънеца на позиция, саморжчно бѣ задигналъ една картечница и прѣзъ лежащитѣ войници я изнесе напрѣдъ и отъ тамъ откри огънь. Слѣдъ него донесоха и втората му картечница. Въ този моментъ заповѣдахъ на офицеритѣ да направятъ новъ опитъ да вдигнатъ войницитѣ си напрѣдъ. но и този опитъ остана безрезултатенъ. Слѣдъ не дълго врѣме видохъ, че Кокошковъ се връща съ повредена картечница, каза ми, че прислугитѣ му били избити и картечницата с-упена. Юначеството на този самоотверженъ офицеръ направи отрадно впечатление на всички.

Къмъ 3 ч. сл. пл. започнаха да пристигатъ по части ротитѣ на 1 а дружина 6-й пѣх. Македонски полкъ въ под рѣпление. Пристигна ротата на поручикъ Радославовъ, доложиха ми за нейното пристигане и азъ заповѣдахъ да остане отзадъ въ окопа на веригитѣ до втора заповѣдь, като казахъ на поручикъ Радославова: Починете: съ Вашата рота ще се опитаме да вдигнемъ лежащитѣ отпрѣдъ роти. Не слѣдъ много, обаче, буйния темпераментъ и храбростьта на поручикъ Радославовъ и неговия младши офицеръ подпоручикъ Цирончаровъ увлѣкоха тѣзи дзама герои и още не получили запозѣдь за настжпление съ гайда и свирки въ стройни редове тръгнаха напрѣдъ, но и тѣхната рота стигайки на смъртната зона залегна между войницитѣ на другитѣ роти. Слѣдъ малко въ лѣво и близо отъ мене Цирончаровъ биде раненъ. Казахъ му да се оттегли назадъ, но вѣроятно втори куршумъ го е смъртно ранилъ

Къмъ 4 ½ ч. сл. пл. капитанъ Райковъ бѣ пристигналъ съ свойтѣ роти (1-а и 4-а отъ 54-й п. полкъ), настжпиха, влѣха се и тѣ въ прѣднитѣ роти и залегнаха. Въ момента, когато съ Райковъ се раздѣляхме за да направимъ опитъ да вдигнемъ войницитѣ въ атака, него го раняватъ. Въ 4 ч и 40 м. получи се заповѣдь отъ началника на бойния участъкъ, майоръ Минчевъ, съ която се запозѣдваше на всѣка цѣна да се атакува и прѣвземе върха. По поводъ на тази заповѣдь по сжщия ординарецъ помолихъ да дойде майоръ Минчевъ на бойната линия и непосрѣдствено се ориентира върху положението на боя въ лѣвия участъкъ. Слѣдъ извѣстно врѣме той дойде при менѣ, съгласихме се върху невъзможностьта да се настжпи Слѣдъ малко пристигна 1 а рота отъ 1-а дружина на 6-й пѣх Македонски полкъ на Чернопѣева; доложи ми се за това; заповѣдахъ да остане отзадъ въ окопа. Повикахъ подпоручикъ Чернопѣевъ и му заповѣдахъ: атаката е отбита. Вашата рота оставамъ въ подрѫжка за всѣка евентуалность“. Тази рота зае окопитѣ на нашитѣ вериги и подъ нейното закритие, по заповѣдь на майоръ Минчевъ атакуващитѣ роти прѣзъ нощьта и призори ги дрѫпнахме задъ окопа. Къмъ 8 ½ ч. сл. пл. повикахъ поручикъ Радославовъ отъ прѣдната линия и му казахъ: „нашата артилерия ше открие огънь на противника, подъ нейното закритие, като използувате затишието на огъня прѣзъ нощьта, оттеглете си ротата, като му посочихъ мѣсто. Атаката на 21 се води много интензивно съ наврѣменни пориви и устреми за атака, въ моментитѣ, когато отзадъ пристигнаха ротитѣ въ подкрѣпление, но въпрѣки усилията на офицеритѣ и подофицеритѣ, въпрѣки желанието на войницитѣ, тази атака

макаръ и да има по-рѣшителни подеми отъ тая на 17-й, въ крайния си резултатъ се изрази въ положението маса войници отъ осемьтѣ роти доближиха на разстояние около 120 кр., голѣмо число смѣлчаци се доближиха повече — и на единъ фронтъ отъ 300 м. залегнали човѣкъ до човѣкъ, по-гжсто въ заднитѣ редове, постлаха земята така, че нито единъ неприятелски куршумъ да не падне напразно и тамъ останаха до смръкване. Убийствениятъ огънь не позволи тѣхното повдигане.

Загубитѣ отъ 5-а и 7-а роти на 6-й пѣх. Македонски полкъ въ тази атака бѣха убити 18, ранени 24 и безвѣсть пропаднали 6. Изстрѣляни патрони 10.000.

Дължа да отбѣлѣжа за храброто държане на офицеритѣ отъ двѣтѣ роти: капитанъ Папалезовъ и подпоручицитѣ Тодоровъ и Бобевъ. Въ настжплението на 17, тѣ съ примѣрното си държане и самоотверженость поддържаха духа на войницитѣ и ги подтикваха напрѣдъ, въпрѣки убийствения огънь на противника. Въ боя на 19 подпоручикъ Тодоровъ въ лѣво до мене бѣ раненъ правъ въ веригата. Въ атаката на 21 капитанъ Папалезовъ и подпоручикъ Бобевъ прави всрѣдъ убийствения огънь, употрѣбиха чрѣзмѣрни усилия за подтикване войницитѣ си напрѣдъ. Вечерьта на 21 й стария окопъ на веригата, около 500 м. фронтъ, бѣ заетъ: лѣвия участъкъ отъ 1-а дружина 6-й пѣх. Македонски полкъ, дѣсния му участъкъ — отъ 54-й пѣх. полкъ, 5-а рота остана въ лѣво на вѣнеца и на позиция, а 7-а рота въ подрѣжка".

22 октомврий.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 6-й пѣх. Македонски полкъ за 22-й октомврий четемъ слѣдното:

„На 21 октомврий вечерьта около 10 ч. сл. пл. получи се заповѣдь: Съ останалитѣ части отъ полка въ 5 ч. пр. пл. да настжпя къмъ Криволакъ и влѣза въ разпореждане на к-ра на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия, полковникъ Бурмовъ. Точно въ 5 ч. пр. пл. на 22 того съ дружината и една рота тръгнахъ отъ Щипъ за позицията. До 9 ч. 20 м. пр. пл. врѣмето бѣше донѣйдѣ добро, послѣ се разрази силна буря съ дъждъ; къмъ 10 ч. дъждътъ прѣстана, къмъ това врѣме дружината се приближи къмъ стражарницата. Азъ и адютантътъ отидохме напрѣдъ да потърсимъ полкозникъ Бурмова, когото намѣрихъ и му доложихъ, че съ 5 роти съмъ пристигналъ. Въ това врѣме той бѣше получилъ отъ командира на 54-й п. полкъ, подполковникъ Лефтеровъ, едно донесение, съ което послѣдниятъ, като описваше въ най черни краски положението на полка си и придаденитѣ му отъ 6-й пѣх. Македонски полкъ части, донасяше, че ако тѣзи части не бѫдатъ оттеглени на почивка, катастрофата е неминуема; това ми прочете Бурмозъ, и ми каза: „Гледай какво отчаяно писмо ми пише". Въ сжщото врѣме прати по телефона да повикатъ Лефтерова, който дойде при наблюдателния пунктъ на подполковникъ Баланова; той доде и Бурмовъ му каза: „Такива писма не искамъ да ми пишешъ; за честьта на полка азъ това писмо нѣма да го прѣдставя на началството. „На това Лефтеровъ му отговори: Благодаря". Започна полковникъ Бурмозъ да казва, че ще трѣбва пакъ да атакуваме и прѣвземемъ позицията на противника. Лефтеровъ, който бѣше вече два пѫти атакувалъ, и все безуспѣшно, тази позиция, се помжчи да му докаже, че тази атака отъ фронта е невъзможно, че до като артилерията не разори силнитѣ неприятелски окопи и до като отъ фланговетѣ не се явятъ наши части, ние не трѣбва да прѣминаваме въ атака, тъй като резултатътъ ще бѫде както на първитѣ двѣ атаки. Подкрѣпихъ мнѣнието на Лефтерова, но полковникъ Бурмовъ изказа очудване и каза: „Не е артилерията, която прѣзима позициитѣ, а пѣхотата да отива на готово; позициитѣ се прѣзиматъ съ ножоветѣ на пѣхотата" и настоя да атакуваме, като отъ наблюдателния артилерийски пунктъ и по картата даде участъци на полковетѣ; остана само да опрѣдѣля часа на атаката, което се направи съ заповѣдь № 92 отъ 22.X.1915 г. Тази заповѣдь се получи въ полка въ 11 ч. 55 м. сл. пл.; споредъ нея на почка се даваше обектъ височината съ коронката и малката височина. Въ дѣсно отъ полка ще дѣйствува 54-й п. полкъ, а въ лѣво—45-й п. полкъ. Нощьта на 22 срѣщу 23 полкътъ прѣкара на позицията въ съсѣдство съ противника, който прѣзъ цѣлата нощь стрѣляше по насъ. Врѣме — въ начало слабъ дъждъ, а слѣдъ това буря и дъждъ. Състава: хора 4010, добитъкъ 554".

23-й октомврий.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 6-й пѣх. Македонски полкъ за боя на 23 октомврий намираме слѣдното:

„Съгласно заповѣдь по 3-а бригада отъ 7-а пѣх. Рилска дивизия подъ № 92 днесъ полкътъ, заедно съ 54-й и 45-й полкове ще атакува противника за да завладѣе позицията му на височинитѣ сѣверно отъ Криволакъ. Заповѣдьта за атаката, която се получи снощи на 22-й того въ 11 ч. 55 м. сл. пл., е слѣдната:

Заповѣдь по 3-а бригада отъ 7-а п. Рилска дивизия.

Позиция № 92

сѣверно Криволакъ 22. X. 1915 г. 7 ч. сл. пл.

Карта 1:210.00.

§ 1. Противникътъ съ около 2 дружини, 3 картечници и 2 орждия заема височинитѣ източно отъ с. Караходжали.

По дѣсния брѣгъ на Вардара около станция Криволакъ има една полска батарея. С. Пепелище се заема отъ 2 дружини. Въ лѣво отъ насъ дѣйствува 1-а бригада отъ 11-а п. Македонска дивизия отъ с. Шехоба до Демиркапия. Единъ ескадронъ отъ 5-й коненъ полкъ ще разузнава и охранява участъка между рѣка Брѣгалница — станция Криволакъ.

§ 2. На повѣрената ми бригада е заповѣдано утрѣ, 23 того, да завладѣе неприятелската позиция сѣверно отъ станция Криволакъ.

Заповѣдвамъ:

а) Подполк. Лефтеровъ,

Отъ 54-й п. полкъ — 2 дружини.
Отъ сжщия полкъ — 3 картечници.
Отъ 7-а пион. друж. 1 взводъ.

Всичко: 2 друж., 3 карт. и 1 взводъ пионери.

Да настжпи отъ сегашното си мѣстоположение и овладѣе участъка отъ неприятелската позиция западно отъ височината съ коронката, като съдѣйствува за овладѣването на самата височина съ коронката на подполковникъ Банова, споредъ даденитѣ му устни указания.

б) Подполк. Банов.

Отъ 6-й пѣх. Македон. п. — 2 друж.
Отъ сжщия полкъ — 2 картеч.

Всичко: 2 друж. и 2 картеч.

Да настжпи и овладѣе височината съ коронката, кждѣто да се затвърди. Да назначи 2 роти, които да направятъ пробивъ въ неприятелското разположение между височината съ коронката и между височината югоизточно отъ нея.

Слѣдъ пробива, едната рота да завие дѣсното рамо напрѣдъ и съдѣйствува на 45-й п. полкъ за овладѣването на малката височина, а другата да завие лѣвото рамо напрѣдъ и съдѣйствува на 6-й пѣх. Македонски полкъ за овладѣването височината съ коронката.

в) Подполк. Юрдановъ.

Отъ 45-й п. полкъ — 2 друж.
Отъ сжщия полкъ — 4 картеч.

Всичко: 2 друж. и 4 картеч.

Да настжпи и овладѣе малката височина, югоизточно отъ тази съ коронката.

г) Майоръ Станевъ.

Отъ 54-й п. полкъ — 1 друж.
Отъ 2 пл. арт. п. — 2 орждия.

Всичко: 1 друж. и 2 орждия.

Да настжпи въ тила на противника сѣверо-източно отъ чиф. Вардаръ, като съ огъня си застрашава тила на противника и съдѣйствува за овладѣването на неприятелската позиция.

д) Маневрени войски

Отъ 54-й п. п. — 1 дружина

Всичко: 1 дружина

е) Артилерия

Полковникъ Донковъ

Отъ 2 гаубич. полкъ — 4 батареи
Отъ 7 с. с. пол. арт. п. — 2 батареи

Всичко: 6 батареи.

Да се разположи между височината съ коронката и наблюдателния пунктъ на подполковникъ Барановъ на съдловината.

Да заеме избранитѣ позиции, като една гаубична и една полска батареи постави около с. Караходжали за обстрѣлване непріятелскитѣ батареи по дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и поддържа настжплението на майоръ Станевъ, съ останалитѣ батареи да се подготви атаката на непріятелската позиция.

§ 3. Единъ взводъ отъ 1-а рота отъ 6-й п. Македон. полкъ съ два взвода пионери да се окопае на позиция сѣверно отъ тая, която заема.

§ 4. Атаката ще бжде предшествувана отъ артилерийска бомбардировка, която ще бжде привършена къмъ 2 часа сл. пл. Слѣдъ свършване на бомбардировката, ротитѣ да открияТъ вихровъ оржжеенъ огънь, слѣдъ който да се хвърлятъ на ножъ. Въ тоя моментъ артилерията ще прѣнесе огъня си задъ непріятелскитѣ позиции.

§ 5. Прѣвързочни пунктове да се откриятъ по разпорежданието на командиритѣ на полковетѣ. Отдѣлението отъ дивизионния лазаретъ южно отъ гр. Щипъ, по шосето за Криволакъ.

§ 6 Частитѣ да заематъ изходното си положение още тая нощь, като прѣди разсъмване застанатъ на около 300 м. отъ даденитѣ имъ за атака обективи.

§ 7. Азъ ще се намирамъ на наблюдателния пунктъ при началника на артилерията.

Командиръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Рано сутринята на 23 октомврий частитѣ отъ полка захванаха да се готвятъ за прѣдстоящата атака, за която издадохъ слѣднатѣ:

Заповѣдь по 6-й Македонски полкъ

№ 18.

Щабъ позиция сѣверно отъ Криволакъ. 23-й октомв. 1915 г. 7 ч. 30 м. пр. пл.

Карта 1.210,000.

§ 1. Противникътъ съ около 2 дружини, 3 картечници, 2 орждия заема височинитѣ на и. отъ Караходжали. По дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ около ст. Криволакъ има една полска батарея. Селото Пепелище се заема отъ около 2 дружини. Отъ Шехоба до Демиркапу дѣйствува 1-а бригада отъ 11 а п. Македон. дивизия. Въ участъка между р. Брѣганица и ст. Криволакъ разузнава единъ ескадронъ отъ 5-й коненъ полкъ. Нашата бригада днесъ, 23 того, ще атакува и завладѣе непріятелската позиция сѣверно отъ ст. Криволакъ. Въ дѣсно отъ насъ ще дѣйствува 54-й, а въ лѣво 45-й полкъ. Задъ насъ по височинитѣ има разположени наши 4 гаубични и 2 полски батареи.

§ 2. На повѣрения ми полкъ, въ съставъ 2 дружини, 3 роти и 3 картечници, е заповѣдано да овладѣе височината съ коронката (непріятелската позиция), на която да се затвърди и прати части, които да направятъ прорывъ на непріятелската позиция между височината съ коронката и тази на ю.-и. отъ нея.

За което:

§ 3. 1. Война часть.
Дѣсенъ участъкъ.
Майоръ Имиевъ
4 роти отъ 3-а дружина

Всичко: 4 роти

Да настжпи слѣдъ свършването на бомбардировката и овладѣе дѣсната половина на височината съ коронката, гдѣто да се укрѣпи.

2. Лѣвъ участъкъ.
Майоръ Стоенчевъ
3 роти и 2 взвода отъ 1-а дружина и 1 рота отъ 2-а дружина.
3 карт. отъ 54-й полкъ

Всичко: 4½ роти и 3 картеч.

3. Полкова подържка
Майоръ Атанасовъ.
2 роти отъ 2-а дружина.

Всичко: 2 роти

Да настжпи и завладѣе лѣвата половина на височината съ коронката, гдѣто да се укрѣпи. Една рота и 1 взводъ да изпрати, които да направятъ прорывъ между височинитѣ отъ непріятелската позиция.

Да слѣдва задъ дѣсния участъкъ.

§ 4. Патроннитѣ коне да бждатъ задъ полковата подържка.

§ 5. Едното отдѣление отъ паркозия взводъ да застане задъ височината, дѣто е наблюдателния пунктъ на артилерията; другото—около стражарницата.

§ 6. Прѣвързочния пунктъ да остане на сжщото мѣсто (моста на шосето прѣди да се стигне стражарницата).

§ 7. Азъ ще се намирамъ при полковата подържка.

Кръ на полка, Подполковникъ Бановъ.

Още зарания се захвана артилерийската стрѣлба отъ двѣтѣ страни. По телефона ми се съобщи, че артилерията ще започне прѣстрѣлка по окопитѣ на противника, слѣдъ която позицията му ще бжде бомбардирана и точно въ 2 ч. сл. пл. бомбардировката ще се прѣкрати и частитѣ да се нахвърлятъ върху противника и завладѣятъ позицията му; до бомбардировката частитѣ трѣбваше да се доближатъ на послѣдната позиция до обекта си. За тази атака азъ попитахъ повторно по телефона: ще чакаме ли заповѣдь слѣдъ свършването на бомбардировката, за да захванемъ атаката или точно въ 2 часа, като се прѣкрати тя, да атакуваме. Отговори ми се: „Щомъ се прѣкрати бомбардировката въ 2 ч. сл. пл., ще атакувате". Въ това врѣме на телефона при менъ бѣше майоръ Атанасовъ, командиръ на 2-а дружина, който бѣше участвувалъ два пжти въ атаката на тази позиция, грабна ротътъ на телефона и каза на бригадния командиръ: „Позволено ли е и майоръ Атанасовъ да каже нѣщо по тази атака", и започна да долага, че отъ изучванията, които той е направилъ прѣзъ първитѣ двѣ атаки на тази позиция, атакуването ѝ пакъ по фронта, както ни насочваше заповѣдь № 92, е невъзможно, а трѣбва отъ фланговетѣ, като особено наблѣгаше на лѣвия флангъ и изказа мнѣние, че съ атаката не трѣбва да се бърза, до като частитѣ отъ фланговетѣ не проявятъ своето влияние, особно дружината на майоръ Станевъ, която съ една планинска батарея обхожда лѣвия флангъ на противника. Заявлението му не се уважи; батареитѣ започнаха прѣстрѣлката; снаряди попадаха и въ нашитѣ окопи и ни причиняваха загуби. Тѣзи случаи ни най-малко не разколебаха нашитѣ войници. По телефона веднага се съобщаваше гдѣ попадатъ снарядитѣ.

Свърши се прѣстрѣлката; започна се бомбардировката, която трая твърдѣ кратко врѣме и въ 2 часа се прѣкрати. Веднага подадохъ сигналъ за атака и ротитѣ, които се бѣха доближили около на 150 кр. се понесоха дружно и стрѣмително напрѣдъ, но когато първитѣ линии се приближиха на 40—50 крачки до противника, бидоха спрѣни отъ силния му огънь и залегнаха прѣдъ окопитѣ му; дойдоха подръжкитѣ — сжщо, и всички усилия на офицеритѣ да вдигнатъ хората и ги поведатъ напрѣдъ за да минатъ тѣзи 40—50 крачки, останаха напраздно. Въ този бой офицеритѣ, подофицеритѣ, а така сжщо и долнитѣ чинове, които съставляваха кадъръ на ротитѣ, показаха чудеса отъ храбрость, безстрашие, самоотверженость и себеотрицание.

Точно въ 2 ч. 45 м. сл. пл. менъ ме раниха въ лѣвата ржка, между лакътя и рамото и подъ лѣвата плѣшка и бѣхъ изваденъ отъ строя. Почти въ сжщото врѣме смъртно бѣ раненъ адютантътъ ми, поручикъ Станишевъ, който се намираше при менъ въ първата линия и съ револверъ въ ржка насърдчаваше войницитѣ да тръгнатъ напрѣдъ; тамъ падна убитъ и полковиятъ щабъ-трѣбачъ, ст. подофицеръ Иванъ Величковъ. До моето излизане отъ строя нѣмаше нито единъ войникъ отъ полка, който да се опита да бѣга назадъ: всички отиваха само напрѣдъ, но като достигаха до залегналитѣ прѣдъ тѣхъ, залегваха и тѣ и по никой начинъ подтикването имъ

напрѣдъ не бѣше възможно. Въ този бой, до като азъ бѣхъ въ строя, забѣлѣзахъ, че съ особена храбрость и безстрашие се отличаваха слѣднитѣ г. г. офицери: 1) поручикъ Станишевъ, 2) майоръ Стоенчевъ, 3) майоръ Илиевъ, 4) майоръ Атанасовъ, 5) капитанъ Кюлюмовъ, 6) поручикъ Стрѣзовъ, 7) поручикъ Радославовъ, 8) капитанъ Папалезовъ, 9) подпоручицитѣ: Гюрковъ, Димитровъ, Черноѣевъ и Пенчевъ, подпоручика отъ 54 й полкъ Николовъ, поручика отъ сѫщия полкъ Кокошковъ, к-ръ на картечната рота и старши щабъ-тржбачъ Ив. Величковъ и ефрейтора, студентъ по медицина, Георги Сачовъ, който съ най-голѣмо спокойствие прѣвързваше раненитѣ войници и то само на сто крачки отъ веригитѣ. За горното отличие поименованитѣ чинове отъ полка се прѣдставлявать за награждаване съ орденъ за храбрость по-горна степень отъ тази, която притежаватъ, а ефрейтора Георги Сачевъ освѣнъ това произвеждамъ за „бойно отличие“ въ чинъ мл. подофицеръ, като дѣлото му посочвамъ на всички чинове отъ полка за примѣръ. Описание на прѣкарания день отъ моето излизане отъ строя отъ 2 ч. 45 мин. насетнѣ ще се извърши отъ замѣстника ми майоръ Илиевъ.

К-ръ на полка, Подполковникъ Бановъ.

P. S. Добавя се прѣписъ отъ писмото на командира на 3 а бригада отъ 7 а пѣх. Рилска дивизия, отправено до 45-й, 54 й и 6-й полкове, получено въ полка на 22.X.1915 год. въ 11 ч. 53 м. пр. пл.

„За утрѣ, 23 й того, на бригадата е възложено да овладѣе неприятелската позиция по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Противникътъ владѣе тази висота съ малко сили. При прѣвъзходството и могѫществото на артилерията, която е придадена къмъ бригадата, овладѣването на позицията ще стане много лесно, като се спазвать слѣдующитѣ условия: 1) На всѣка часть да се възложи отдѣленъ обективъ. Началника на тая часть да се държи отговоренъ, ако не го достигне. 2) Настѫплението да не става масирано прѣди приближаването до пункта, който ще се атакува. но да се настѫпва разрѣдено тамъ, кждѣто ще има по-голѣми загуби и съ обходъ се търси завладѣването на пункта. 3) Слѣдъ свършването на артилерийската стрѣлба, пѣхотнитѣ части да открияТъ вихровъ огънь по противника и стрѣмително слѣдятъ това да се нахвърлятъ на противника, за да го изгонятъ отъ позицията му. Да се обясни на всички, че само съ артилерия не може да се вземе позиция; заемането може да стане само съ пѣхотата, затова послѣдната да отива бързо напрѣдъ, защото съ това ще сломи волята на противника да се съпротивлява. 4) Пѣхотата да наблюдава противника и указва на артилерията цѣлитѣ, които желае да обстрѣлва. 5) За успѣха на атаката се изисква хармонично дѣйствие отъ всички колони. За това непрѣмѣнно тая нощь частитѣ да бждатъ на триста метра отъ противника; прѣсѫщпление ще бжде, ако нѣкоя часть пасува, когато другата дѣйствува. Ще слѣда за това и ще държа отговорни началницитѣ на закъснѣлитѣ части. 6) Главнокомандующиятъ е изпратилъ офицеръ да слѣди угрѣшлитѣ наши дѣйствия, затова нека всички се въодушевятъ отъ горещото желание да се свърши съ тая операция по възможность по бързо и блѣскаво. Прѣпоржчвамъ на г. г. офицеритѣ да подбодрятъ хората си и ги поведатъ рѣшително за да покажемъ на противницитѣ си, че българскиятъ войникъ не се колебае, когато има да рѣшава важни задачи.

К-ръ на 3-а бригада, Полковникъ Бурмовъ.

Забѣлѣжка. Оригиналътъ на това писмо е приложенъ къмъ заповѣдь № 92.

Слѣдва описанието за втората половина на датата 23.X 1915 год.

Къмъ 4 ч. сл. пл. на 23.X. бѣхъ при веригата на 9-а рота, чухъ отзадъ да извикатъ името ми. Командиратъ на 2 а дружина отъ полка, майоръ Атанасовъ Сотиръ, ми прѣдаде, че командирътъ на полка, г. полковникъ Бановъ, билъ раненъ и излѣзълъ отъ строя и като старши да поема командуването на полка. Тутакси отдрѣпнахъ се назадъ до полковата подрѣжка и заедно съ майоръ Атанасовъ разгледахме общото положение на полка въ този моментъ, което бѣ слѣдното: прѣднитѣ роти отъ 1-а и 2-а дружини бѣха се смѣсили и слѣли едно до друго, безъ да може да се очертае кои сѫ веригитѣ, кои роти или дружини — подрѣжка. Бойниятъ фронтъ на полка имаше едно протяжение до около 300 крачки, а прѣднитѣ наши части стоеха на разстояние около 30—40 крачки отъ противника. Чуватъ се усилията

на взводни, ротни и дружинни командири за вдигане хората напрѣдъ въ атака. Въ полкова подрѣжка имаше само двѣ роти. Съ цѣль да подтикна полка напрѣдъ, заповѣдахъ на майоръ Атанасовъ да изпрати напрѣдъ една рота, която съ викове „напрѣдъ на ножъ“ и „ура“ да ободри и повдигне хората. Рогата веднага излѣзе напрѣдъ съ викове „на ножъ, ура“, чухъ музиката на 54-й пѣх. полкъ да свири „Шуми Марица“, всички викаха „ура“, обаче хората отъ прѣднитѣ части и слѣдъ това не мръднаха. Въ това врѣме получихъ съобщение № 174 отъ командира на 54-й пѣх. полкъ (4 ч. 35 м. сл. пл.) до дружиннитѣ командири отъ полка съ слѣдното съдържание:

„Настѫпете за ударъ съ ножъ. Всички други получаватъ такава заповѣдь; противникътъ е разколебанъ, а може би и отстѫпва“

Командиръ на 54-й пѣх. полкъ, Подполковникъ Лефтеровъ“.

Получихъ сѫщо писмено донесение № 4 (4 ч. 35 м. сл. пл.) отъ к-ра на 1-а дружина, майоръ Стоенчевъ, съ което ми извѣстява, че командира на полка билъ раненъ и оказва мѣстонахождението на дружината му. Ясно бѣше, че азъ и командиратъ на 54-й пѣх. полкъ еднакво схващахме положението, защото по-горѣ споменахъ, че разпореждане за атака бѣхъ далъ и въ тоя моментъ се изпълняваше. Къмъ 5 ч. сл. пл. при менъ се яви единъ отъ телефониститѣ и ми доложи: „Командиратъ на 3-а бригада 7-а дивизия ви вика още сега да се явите на телефона“. Възложихъ на командира на 2-а дружина, майоръ Атанасовъ, който бѣше близо до мене, да слѣди боя, казахъ му гдѣ отивамъ врѣменно и тута си заминахъ за телефона. По пжтя срѣщнахъ се съ командира на 3 а бригада, г-нъ полковникъ Бурмовъ, доложихъ му кждѣ и за какво отивамъ и му обяснихъ за положението. Той ми заповѣда да дойда заедно съ него въ резервнитѣ окопи, кждѣто ще дойде и командира на 54-й пѣх. полкъ и тамъ на двамата ни щѣлъ да даде заповѣдь. Заповѣдьта въ окопитѣ бѣ получена устно:

„Противникътъ на всѣка цѣна да се атакува и се завладѣе висотата съ коронката“.

Веднага дадохъ писмена заповѣдь № 3 въ 5 ч. 45 м. сл. пл. до к-ра на 1-а дружина съ слѣдното съдържание:

„По заповѣдь на бригадния командиръ, да се атакува противника на всѣка цѣна: въ дѣсно отъ васъ на една линия е 3 а дружина; разпоредете всички останали назадъ да дойдатъ при васъ.

За к-ръ на 6 й пѣх. Макед. полкъ, Майоръ Илиевъ.

На командира на 2-а дружина устно прѣдадохъ заповѣдь и веднага излѣзохъ напрѣдъ при 3 а дружина (моята). Сега почнаха се съ всички усилия, викове „на ножъ и ура“ отъ останалитѣ живи дружинни, ротни и взводни командири съ цѣль да се подигнатъ напрѣдъ; музиката отново засвири „Шуми Марица“, а противникътъ откри силенъ пѣхотенъ и артилерийски огънь, обаче, напраздно: хората даватъ загуби ранени и убити, не отстѫпватъ назадъ, но и не се вдигатъ напрѣдъ. Говорихъ на войницитѣ, че тѣхното стоене тукъ е по-ужасно, загуби повече ще има, отколкото, ако се движатъ напрѣдъ, но като че никой не чуза и не мръдва. Мълцината хора, що имаха лопатки, почнаха да се самоокопаватъ, за да се избавятъ отъ смъртьта. Болшинството хора нѣматъ поясни и прѣзраменни паласки, слѣдъ изстрѣлването на патроните си, що носѣха по джобоветѣ си, почнаха да се вдигатъ, за да извадятъ такиза отъ раницитѣ си, а това бѣ причина за нови загуби. Нѣкои войници отъ 1-а и 3-а дружини, по-храбритѣ, сполучиха да прибѣгнатъ напрѣдъ и се приближатъ до 30 крачки отъ неприятелскитѣ окопи и залегнатъ въ мъртвото пространство. Отъ дѣсно при 54-й п. полкъ само картечницата е въ дѣйствие съ малко хора излѣзли напрѣдъ, останалитѣ всички бѣха въ резервнитѣ (първитѣ си) окопи. По всичко изглеждаше, че хората по цѣлата наша бойна линия останаха като приковани на мѣстата си и никой нѣмаше желание да се вдигне напрѣдъ или назадъ. Вслѣдствие на това, прѣдъ видъ невъзможностьта да се изпълни заповѣдьта на бригадния командиръ, излѣзохъ назадъ и отидохъ да му доложа устно. Въ това врѣме при бригадния командиръ бѣха: командиратъ на 54 й п. полкъ, подполковникъ Лефтеровъ, и командиратъ на 1-а дружина, майоръ Стоенчевъ, които му долагаха за положението. И този пжть бригадниятъ командиръ повтори заповѣдьта си изрично; да се настѫпи и атакува противника, че такава заповѣдь е получилъ отъ главнокомандующия, на когото на на-

блюдателния пунктъ на дивизията присѫствувалъ неговъ прѣдставитель. Да отидемъ при своитѣ части, да ги посъберемъ, поободримъ и вдигнемъ въ атака; за положението ни всѣки 15 минути лично да му докладваме.

Повърнахме се всѣки по своитѣ части. Прѣдадохъ на останалитѣ дружинни командири заповѣдьта на бригадния командиръ. Чувамъ началствующитѣ лица да държатъ съ високъ гласъ рѣчи на хората си, за да ги ободратъ и подтикнатъ напрѣдъ. Настана едно движение на около 5—6 кр. и всичко отново залегна; въ дѣсно 54 й пѣх. полкъ не мръдна отъ мѣстото си. Донесохъ на бригадния командиръ за невъзможностьта да се вдигнатъ хората. Той повика мене, командира на 1 а дружина и командира на 54-й пѣх. полкъ. Тукъ командирътъ на бригадата ни прочете телефонна заповѣдь отъ началника на 11-а дивизия, съ която се заповѣдваше нощна атака и даваше се указание какъ да стане тя: хората да се приведатъ въ редъ и извѣстность, ротитѣ да се построятъ въ взводна колона, а дружинитѣ да се ешалонирятъ въ дълбочина, споредъ мѣстото; атаката да бѫде прѣдшествувана съ хвърляне на бомби въ неприятелскитѣ окопи и всички да се нахвърлятъ тихо безъ стрѣлба и викове въ окопитѣ на противника и унищожимъ всичко намѣрено тамъ; за разпознаване своитѣ, опрѣдѣли се паролъ „Македония“, а за едноврѣменно настѫпване на колонитѣ отъ двата полка, опрѣдѣли се 11 ч. 30 м. сл. пл. първия сигналъ, по който излизатъ бомбохвъргачитѣ, а слѣдъ една двѣ минути по втори сигналъ да се почне безспирно настѫпление на колонитѣ и атакува противника само съ ножъ.

Слѣдъ отиването ни по мѣстата си, повикахъ другитѣ дружинни командири и командира на 11-а рота, поручикъ Македончевъ, комуто повѣрихъ командуването на 3-а дружина. Сега устно прѣдадохъ заповѣдьта на бригадния командиръ за нощна атака, помолихъ ги да упражнатъ най-голѣми и възможни усилия, за да може атаката да излѣзе сполучлива. Тукъ дружинитѣ командири ми доложиха, че почти всичкитѣ хора отъ разнитѣ роти сѫ размѣсени и натъпкани единъ до другъ и, ако сега речемъ да ги размѣстваме, ще прѣдизвикаме силния неприятелски огънь и голѣми наши загуби отъ хора, защото се намираме на 30—40 крачки до противника, обаче, ще употрѣбятъ-и тоя пѫть всички усилия, за да се приведатъ частитѣ имъ въ порядъкъ; че бомбитѣ и сигналнитѣ ракети сѫ получени едва сега къмъ 4 ч. 10 м. сл. пл. прѣзъ нощьта. И наистина, прѣписанието отъ кора на бригадата, съ което се изпращатъ бомбитѣ и ракетитѣ е изпратено въ 11 ч. сл. пл., обаче, то ми се вржчи едвамъ къмъ 7 ч. сл. пл.; войницитѣ пионери, що донесоха писмото, казаха ми, че бомбитѣ били оставени при наблюдателния пунктъ на подполковникъ Барзновъ и да съмъ изпратилъ хора, за да ги получатъ. Казахъ имъ веднага тѣ да ги донесатъ тукъ. Бомбохвърлящи машини нѣмахме; такива полкътъ получи двѣ едва на 30 октомврий.

Къмъ 11 ч. сл. пл. получихъ донесение отъ всички дружинни командири, че сѫ приготвили дружинитѣ си споредъ дадената ми заповѣдь. Тутакси отидохъ относно при бригадния командиръ и му доложихъ лично, че всичко е готово споредъ заповѣдьта му. Той ми прѣпоржча още единъ пѫть да употрѣбимъ всички усилия за да се състои атаката и се раздѣлихме.

За да осигуря тила отъ отстѫпване на войници, назначихъ една рота отъ 2-а дружина, която да застане въ верига задъ опашката на полка, да го обгради изцѣло и съ поржчение да насѫпва едноврѣменно съ полка, да потиква всички оние войници, които останатъ назадъ или забѣгнатъ; ако не бѫдатъ послушани, да употрѣбятъ оржжие.

Точно въ 11 ч. 30 м. сл. пл. посрѣдъ пълна тишина, подадохъ първия сигналъ: бомбохвърлячитѣ, на брой 20 человѣка, излѣзоха напрѣдъ и се изгубиха въ тъмнината; тутакси чухъ бомбенъ гърмежъ близо до полка: бомбохвърлячитѣ много скоро и не въ окопитѣ на противника хвърлиха бомбитѣ си. Подадохъ втория сигналъ: настана едно раздвижване на хората, опашката на колонитѣ се сгѫсти напрѣдъ, а главата на колоната слѣдъ 4—5 крачки пакъ залегна и вече се не вдигна. Напразно бѣха усилията на дружинчитѣ и ротнитѣ командири за да ги вдигнатъ напрѣдъ. Тишината се постепенно нарушаваше, извикахъ съ високъ гласъ, „всички напрѣдъ, който не върви ще бѫде застрѣлянъ“ и пр., но напразно — никакво мръдване повече напрѣдъ. А противникътъ откри силенъ пѣхотенъ и артилерийски огънь, макаръ и недѣйствителенъ. Като видохъ, че напразно сѫ повече усилия и викане, извикахъ г. г. дружинните командири за да чуя тѣхното мнѣние. Тѣ

ми доложиха, че ако слѣдъ толкова усилия, хората не станаха за въ атака, напразно ще бѫде повече наше изтезание и рискъ всѣка минута да станемъ жертва напразно. Отъ дѣсно и 54 й полкъ не е мръдналъ и общо рѣшение бѣше да се доложи това на бригадния командиръ. Веднага отидохъ при бригадния командиръ; тукъ дойде и командирътъ на 54 й полкъ. И двамата доложихме за невъзможностьта да се състои атаката. Бригадниятъ командиръ поиска мнѣнието ни и възприе онова на командира на 54-й полкъ, полковетѣ да отстѫпятъ въ окопитѣ, които прѣзъ деня заемаха.

Слѣдъ като получихъ тая заповѣдь, върнахъ се при полка и дадохъ на г. г. дружинните командири нареждане за да отстѫпятъ въ окопитѣ. Отстѫплението се извършии по ротно и въ пъленъ порядъкъ и къмъ 4 ч. 30 м. пр. пл. полкътъ бѣ разположенъ така: 1-а и 3 а дружини въ бойна часть, а 2-а дружина полкова подържка; прѣднитѣ части бѣха на разстояние 250—300 крачки отъ противника. Загубитѣ и изстрѣлянитѣ патрони на 23 октомврий сѫ слѣднитѣ:

Наименование		1-а др.	2 а др.	3-а др.	кар. рота	Всичко	Забѣлѣжка
Убити	Офицери	3	—	2	1	6	
	Оф. кандидати	—	—	1	—	1	
	Подофицери	3	—	4	—	7	
	Ефр. и редници	30	11	35	3	79	
Ранени	Офицери	3	1	3	—	7	
	Оф. кандидати		1	1	—	2	
	Подофицери	4	1	8	—	13	
	Ефр. и редници	94	18	118	5	235	
Безслѣдно изчезнали							
	Подофицери	1	—	1	—	2	
	Ефр. и редници	23	2	45	2	81	
Изстрѣляни патрони		27850	3450	15557	1300	48157	
Хвърлени бомби		6	—	8	—	14	

Прѣди сражението численията съставъ на полка на позицията е билъ слѣдния:

Наименование	1-а	2-а	3-а	Кар. рота	Всичко	Забѣлѣжка
Щабъ офицери	2	1	1	—	4	
Оберъ офицери	9	4	7	1	21	
Лѣкари	1	1	1	—	3	
Оф. кандидати	4	6	3	—	13	
Подофицери	33	26	25	3	87	
Ефр. и редници	1014	970	1081	76	3141	

Вр. к-ръ на полка, майоръ Илиевъ.

II. Дѣйствията на 2-а бригада отъ 11-а Македонска дивизия отъ 17 октомврий до 31 ноемврий.

Движение на бригадата къмъ театъра на военнитѣ дѣйствия.

Освобождение гр. Тетово отъ 1-а друж. отъ 4-й п. Македон. полкъ

Както видѣхме, 2-а бригада още отъ Кюстендилъ бѣше насочена къмъ Куманово прѣзъ Егри-Паланка. На 17-й октомврий

бригадата нощувала: щабътъ на бригадата и 4-й полкъ при с. Войника, 3-й полкъ – при с. Осиче. На 18 октомврий щабътъ на бригадата съ 4-й полкъ достигнали гр. Куманово, дѣто били посрѣщнати най-радушно отъ населението. Командующиятъ 2-а армия припусналъ полка на края на града и останалъ доволенъ отъ добрия му външенъ видъ. 3-й полкъ потеглилъ прѣзъ в. Козякъ и въ 3 ч. сл. пл. достигналъ монастира св. Прохорь Пчински. На 19 октомврий щабътъ и 4-й полкъ денуватъ въ Куманово, а 3-й полкъ достига и нощува въ гр. Прѣшово. На 20 октомврий щабътъ на бригадата и 4-й полкъ достигатъ въ гр. Скопие, най-сърдечно посрѣщнати отъ населението, а 3-й полкъ — Куманово, сжщо сърдечно посрѣщнатъ отъ кумановци. На 21 октомврий 4-й полкъ остава въ Скопие, като изпраща една дружина за Тетово; 3-й полкъ остава въ Куманово. Въ тоя день бригадата получи заповѣдь да се съсрѣдоточи при с. св. Николе (Клисели). На 22 октомврий щабътъ на бригадата и 3-й Македонски полкъ съ всичкитѣ тилни служби на бригадата въ движението си къмъ с. св. Николе достигнали и нощували при с. Колицко. 4-й Македонски полкъ съ двѣтѣ си дружини остава въ Скопие; първата му дружина въ настжплението и за Тетово достигнала и нощувала на бивакъ при с. Арнауткьой. На 23 октомврий щабътъ на бригадата и 3-й полкъ достигналъ с. св. Николе (Клисели), дѣто вечерьта пристигнала и 2-а дружина отъ 4-й полкъ; останалитѣ дружини отъ тоя полкъ сж били: 5-а рота — Качаникъ, 10-а и 12-а роти въ охранение при гр. Скопие, 1-а дружина съ 2 с. с. орждия отъ 11-й артил. полкъ е водила успѣшенъ бой прѣдъ Тетово и заела града, като дала 7 души ранени и изхарчила 12,600 патрони. На 24 октомврий щабътъ на бригадата, 3-й полкъ и 2-а дружина отъ 4-й полкъ оставатъ въ Клисели; 1-а дружина — Тетово и 3-а дружина — Скопие. На 25 октомврий щабътъ на бригадата, 3-й полкъ и 2-а дружина отъ 4-й полкъ въ 6 ч. пр. пл потеглили за гр. Велесъ, дѣто пристигнали на пладнѣ и дѣто малко слѣдъ това пристигнала и 3-а дружина съ щаба и картечната рота на 4-й полкъ. За влизането въ града въ реляциитѣ на 3-й полкъ за тоя день четемъ слѣдното:

„Въ 6 ч. пр. пл. полкътъ потегли и въ 12 ч пр. пл. пристигна въ гр. Велесъ, кждѣто се даде голѣма почивка. Много жители отъ града излѣзоха и радушно посрѣщнаха полка съ вѣнци и букети. Подъ звуцитѣ на военната музика на 3-й и 4-й п. Македонски полкове се изиграха нѣколко национални смѣсени хора отъ граждани, офицери и войници. Полкътъ дочака вънъ отъ града влизането на Тѣхни Царски Височества Прѣстолонаслѣдника князъ Борисъ и князь Кирилъ заедно съ командующия 2 а армия.

Въ 4. ч. 45 м. сл. пл. полкътъ влѣзе въ града при изпълнени отъ граждани улици и „ура“ отъ сжщитѣ. Въ града частитѣ отъ полка се разположиха по квартири. На вечерьта на войницитѣ се даде топла храна. На 26 полкътъ се построи въ каре на дѣсния брѣгъ на Вардара при казармитѣ на сѣверозападния край на града, кждѣто, слѣдъ като отслужи молебствие, войницитѣ положиха клетва за вѣрность на Царя и Отечеството“.

На 26 втора бригада до обѣдъ остава както миналия день, като войницитѣ отъ полковетѣ се подвеждатъ подъ клетва. Слѣдъ пладнѣ 3-й п. Македонски полкъ потеглилъ за Клепе планина съ задача да не допустне противникътъ да мине на лѣвия брѣгъ на р. Карасу и да съдѣйствува на частитѣ отъ 2-а

бригада отъ 7-а дивизия, дѣйствующи срѣщу Градско; полкътъ билъ поставенъ въ подчинение на командира на 2-а бригада отъ 7-а дивизия. Въ 1 ч. 45 м. сл. пл. 3-й полкъ потеглилъ по пжтя Велесъ — р. Бабуна — с. Църквина — с. Грънчище за с. Скачанци, дѣто главнитѣ сили на полка се установили за нощуване въ 7 часа сл. пл., а авангардътъ спрѣлъ въ с. Дворище. 4-й полкъ съ щаба на бригадата оставатъ въ Велесъ. 1-а дружина отъ тоя полкъ заедно съ една дружина отъ 11 Сливенски полкъ водили бой съ настжпилитѣ отъ къмъ Гостиваръ срѣщу Тетово сръбски части, като разбили противника и го прѣслѣдвали до мракване; дружината отъ 4-й полкъ е имала 3 убити и 17 ранени и похарчили 23,470 патрони; плѣнила 50 сръбски войници и взела трофеи 70 пушки.

27-й октомврий.

Завладѣване на с. Виничани.

Слѣдъ полунощь на 26-й срѣщу 27-й октомврий командирътъ на 2-а бригада въ Велесъ получилъ слѣдната заповѣдь:

Утрѣ съ разсъмване останалитѣ части отъ бригадата Ви да тръгнатъ по шосето Велесъ – Изворъ, дѣто да влѣзатъ въ разпореждане на началника на конната дивизия, който се намира тамъ. Вие се отправете къмъ Клепе планина и поемете командуването на Вашия 3 й полкъ и 53 й полкъ отъ бригадата на полковникъ Писиновъ. Задачата на тѣзи полкове е да обѣлснатъ неприятеля задъ р. Карасу; слѣдъ това да се укрѣпатъ на източнитѣ склонове на Клепе планина. Къмъ бригадата Ви ще се придадатъ 4 полски багареи отъ бригадата на полковникъ Писиновъ, който съ 22-й п. полкъ ще заеме участъкъ кота 1200 сѣверно отъ Соничкаглава и планина Прѣслабъ. № 1135.26 X.1915 год. Велесъ. 11 ч. 15 м, сл. пл.

Командующий 2-а армия, Генералъ-лейтенантъ Т о д о р о в ъ.

Командирътъ на бригадата въ изпълнение тая заповѣдь разпоредилъ 4-й п. Македон. полкъ да се отправи по шосето Велесъ—Изворъ за да влѣзе въ разпореждане на началника на конната дивизия, раздѣлилъ службитѣ на 3-й и 4-й полкове, като имъ опрѣдѣлилъ посокитѣ за слѣдване и въ 7 ч. пр. пл. съ щаба си, 2-а пионерна рота и 2-о отдѣление отъ дивизионния лазаретъ, придадени къмъ бригадата му, се опжтилъ за с. Дворище. Освѣнъ това, отдѣлението отъ хлѣбарската полурота, което е слѣдвало съ бригадата, било придадено къмъ интенданството на 3-й полкъ за приготовление хлѣбъ на мѣстни срѣдства за бригадата. Щабътъ на бригадата достигналъ с. Дворище къмъ пладнѣ и веднага съобщилъ на командира на 53-й полкъ, че той съ полка си влиза въ подчинение на командира на бригадата. Прѣдъ фронта на двата полка (3-й и 53-й) било всѣкждѣ тихо и не се чувала никаква артилерийска и пѣхотна стрѣлба.

„Съ пристигането си, се казва въ Реляцията на бригадата, щабътъ на бригадата замина за лѣвия участъкъ (при 3 й п. Мак. полкъ) за осжтление на положението, а слѣдъ това замина за наблюдателнията пунктъ на командира на 53 й полкъ на височитѣ ю. з. отъ с. Дворище (гл. крокі 1) Отъ виденото прѣдъ фронта на лѣвата часть на участъка на бригадата и отъ разпита на командира на 53-й полкъ положението на цѣлия участъкъ Сирково, Гор. Чичово, Хозуратъ, Виничани, р. Вардаръ къмъ 4 часа сл. пл. се очертаваше въ слѣдното:

1-о. Французитѣ прѣзъ послѣднитѣ три четири дена атакуватъ по цѣлия фронтъ, но съ по-голѣми части се води настжплението срѣщу лѣвия флангъ на участъка, край р. Вардаръ и срѣщу дѣсния му флангъ отъ

Сирково къмъ в. Руенъ отъ Пръслабъ планина. Особенно планомѣрно и методично изглежда разпространението имъ къмъ край Вардара, дѣто на всѣка крачка усилватъ разположението си съ окопи. На 26 X. една неприятелска дружина атакувала 1-а рота отъ 53-й полкъ и завзела с. Виничани, като се окопава на височитѣ източно отъ селото; друга неприятелска дружина заела височата източно отъ с. Хозуратъ (мѣстнитѣ жители го наричатъ Водоврагъ), като построява на нея единъ дълъгъ окопъ съ фронтъ къмъ с. Дворище и къмъ с. Свѣкяни. Противникътъ се противопоставя съ двѣ полски батареи: еднага на височитѣ западно отъ Градско, а другата къмъ с. Мирзенъ. Неприятелската артилерия безразборно изразходва снарядитѣ си — признакъ на голѣмъ запасъ отъ муниции.

2-о. Нашиятъ 53-й полкъ (всичко 11 роти и 5 картечници, отъ които една сръбска) съ 3 пол. с. с. батареи заема участъка отъ с. Виничани, монастира при с. Горно Чичево — Долно Чичево — височитѣ западно отъ с. Сирково — всичко около 15—18 километра фронтъ. Пристигналиятъ сутриньта 3-й п. Македон. полкъ (всичко 3 дружини и 2 картечници) вече изразходвалъ една дружина (3-а дружина на майоръ Каназиревъ) за усилване дѣсния участъкъ на този фронтъ — южно отъ монастира при с. Горно Чичево до Сирково; другитѣ двѣ дружини се намираха още при с. Дворище.

Духътъ у войницитѣ отъ 53-й полкъ, поради продължителни боеве съ превъзходенъ по силитѣ противникъ, поради голѣмитѣ загуби и предъ силната френска артилерия, която не имъ давала покой, силно е отпадналъ. Съ пръсни сили е не влѣзлиятъ още въ бой 3-й п. Македонски полкъ, на когото остават свободни двѣ дружини съ двѣ картечници. Бойнитѣ припаси у нашитѣ батареи сж ограничени и, поради лошитѣ пжтища, трудно се попълватъ.

При тази обстановка рѣшава се: 1) съ 53-й полкъ и 2 полски с. с. батареи да се държи врѣменно отбранително положение на фронта височитѣ западно отъ с. Сирково до височитѣ сѣверно отъ монастира при Горно-Чичево включително; 2) съ 3-й п. Македонски полкъ (2 дружини и 2 картечници) 1 полска с. с. батарея и ротитѣ отъ 53-й полкъ, които ще влезатъ въ участъка на 3-й п. Мак. полкъ, да се атакува дѣсния неприятелски флангъ, да се спре неприятелското постоянно и планомѣрно разпространение край р. Вардаръ къмъ Велесъ и като се обезпечатъ за насъ височитѣ при Виничани и Хозуратъ, да се нанесе главниятъ ударъ по направление Дол. Чичево — Росуманъ. При послѣдното частитѣ отъ 53-й полкъ трѣбваше да обезпечатъ дѣсния флангъ на ударната група, като заематъ масивитѣ източно и юго-източно отъ с. Кошовица (мѣстнитѣ жители го наричатъ Крушовица). Поради напрѣдналото врѣме, обаче, предположената атака бѣ отложена за 28 октомврий съ разсъмване, като днешния день се употрѣби за ориентиране на частитѣ, въ оглеждане на мѣстността съ офицерски патраули и др. Къмъ 7 ч. сл. пл. командирътъ на 3-й п. Македонски полкъ по телефона иска разрѣшение отъ командира на бригадата съ нощна атака да се заеме с. Виничани и височитѣ при него, понеже командирътъ на 1-а дружина, майоръ Позовъ, донасялъ, че безъ загуби и по леко ще се достигнатъ положителни резултати отъ нея. Командирътъ на бригадата предоставя командиру на полка на мѣстото да рѣши този въпросъ самостоятелно. Прѣзъ нощьта (въ 7 ч. 30 м. сл. пл. б. авт.) с. Виничани е атакувано отъ 1-а дружина и е взето, за което командирътъ на полка донесе по телефона. За продължение наченатата съ успѣхъ атака командирътъ на бригадата прѣзъ врѣме на сжщия разговоръ по телефона заповѣда: 3-й п. Македон. полкъ (2 дружини и 2 картечници) съвмѣстно съ частитѣ отъ 53-й пѣхотенъ полкъ, които влизатъ въ участъка на 3-й Мак. полкъ, въ 8 часа пр. пл. на 28 октомврий да атакуватъ противника на височината при с. Хозуратъ, а 1-а дружина да обхване дѣсния неприятелски флангъ отъ с. Виничани и отъ страна на р. Вардаръ. Да съдѣйствуватъ на атаката на полка двѣ роти отъ дружината на капитанъ Коджейковъ (отъ 53-й пѣх. полкъ), ще атакуватъ височата, сѣверно монастира при Горно-Чичево, като обхванатъ лѣвия флангъ на неприятеля, който се намира на височата при Хозуратъ. Въ 7 часа 45 мин. сл. пл. се дадоха разпореждания за да се вематъ мѣрки за охранение за прѣзъ нощьта отъ командира на 3-й п. Мак. полкъ. Прѣзъ нощьта двѣ с. с. орж-

дия отъ батареята на поручикъ Крушева (17 артилер. полкъ) заеха позиция на гребена юго-източно с. Свѣкяни".

Дружината на майоръ Пазоза заела както с. Виничани, така и височата Св. Илия, южно отъ сжщото село. Бойната часть, 1-а и 2-а роти, въ устрѣма си напрѣдъ достигатъ до втората линия окопи, на 500 кр. юго-западно отъ Св. Илия, но били срѣщнати съ силенъ огънь отъ неприятеля и принудени да спратъ. Дружината на майоръ Каназиревъ, (3-а) съ двѣтѣ си роти (10-а и 11-а) останали въ полкова подръжка на 53-й пѣх. полкъ, 9-а рота отишла въ подкрѣпа на 1-а дружина отъ сжщия полкъ, а 12-а въ подкрѣпа на 2-а дружина отъ сжщия полкъ. Дружината на майоръ Атанасозъ (2-а) останала на бивакъ, като полкова подръжка на 3-й п. Мак. полкъ при с. Свѣкяни. Загубитѣ отъ 1-а и 2-а роти, дѣйствующи срѣщу с. Виничани заедно съ 3-а рота отъ 53-й полкъ сж били: убити 27 души, ранени 63, безъ вѣсть пропаднали 8 души; между раненитѣ билъ и поручикъ Чолаковъ Никола.

4-й п. Македон. полкъ съ двѣтѣ си дружини достига с. Изворъ и влиза въ подчинение на началника на конната дивизия, разположена въ сжщото село. 1-а дружина отъ тоя полкъ заедно съ една дружина отъ 11-й полкъ остава въ Тетово; тукъ отъ къмъ Гостиваръ и Кичево дѣйствували двѣ сръбски дружини съ нѣколко орждия.

28-й октомврий.

Завладѣване на с. Хозуратъ. Спиране на неприятелското настжпление срѣщу Клепе планина

Въ 8 ч. пр. пл. командирътъ на бригадата донесълъ до командующия 2-а армия слѣдното:

Пристигнахъ на 27 того по обѣдъ на Клепе планина (вис. сѣв. зап. отъ монастира при Горно Чичево, при крайната буква „а" отъ надписа Крайница). Бригадата (3-й Македон. полкъ и 55-й п. полкъ, 1 р. пионери и 3 с. с. полски батареи) заема съ фронтъ около 15 километра слѣдующето разположение: отъ букзата „к" на надписа Сирково по посока на Кошовица до буквата „д" на надписа Долно Чичево, буквата „г" на Горно-Чичево, надписа Мънн. (мънастиръ), с Хозуратъ и с. Виничани. Послѣдното село вчера до 6 ч. сл. пл. бѣ заето отъ противника, обаче, съ пристигането на 3-й п. Мак. полкъ, атакувано къмъ 6 ч. 30 м. сл. пл. и слѣдъ успѣшенъ бой се зае заедно съ висота та южно отъ него. Противникътъ на 26 того успѣлъ да заеме височата южно отъ с. Хозуратъ съ около 1 дружина, а съ други части заема височата западно отъ желѣзнопжтната станция Градско. По посокитѣ Горно-Чичево, Долно-Чичево, Кошовица и Сирково води настжпление сравнително съ по-слаби части. Той се противопоставя съ двѣ полски батареи: еднаго на височата западно отъ ж.-пжтната станция и другата около шосето източно отъ Мирзенъ, независимо отъ други 3 с. с. полски батареи по дѣсния брѣгъ на р. Инджекарасу, по свѣдѣния отъ конницата. Тази сутринь въ 6 ч. 30 м. пр. пл. съ двѣ дружини отъ 3-й п. Македон. полкъ повѣдохъ атака отъ Виничани и Хозуратъ срѣщу височата южно отъ послѣдното. Въ този моментъ се води пѣхотенъ бой за овладѣването на послѣднята, но безъ съдѣйствие на артилерията поради гжстата мъгла. № 21. Височата с. и отъ монастира при Горно Чичево.

Командиръ на 2 бригада 11-а Македон. дивизия, Полковникъ Кюркчиевъ.

До 11 часа пр. пл. поради мъглата отъ наблюдателния пунктъ на бригадата, който е билъ близо до батареята отъ 17 артил. полкъ на поручикъ Шаркова, нищо не е могло да се

види, какво става напрѣдъ при частитѣ. Между това 1-а дружина и двѣ роти отъ 2-а дружина още въ 5 ч. 35 м. въ тъмно настжпили къмъ с. Хозуратъ и къмъ 6 ч. 30 м. се почналъ боятъ около това село, който съ по-голѣма или по-малка сила е траялъ до 11 часа пр пл., когато 5-а и 7-а роти на майоръ Атанасовъ влѣзли въ селото, което било изпразнено отъ неприятеля. Самата позиция на противника се е простирала на изтокъ и югъ отъ с. Хозуратъ и е била окопана. Нейната атака е налагала отъ една страна обхващане, както отъ къмъ мон. Св. Архангелъ, така и отъ къмъ Виничани отъ друга страна—съотвѣтна артилерийска подготовка. Къмъ пладнѣ командирътъ на 3-й п. Мак. полкъ донесълъ и молилъ командира на 2-а бригада, както слѣдва:

Моля разпореждането ви, Господинъ Полковникъ, въ лѣвия участъкъ на 53-й п. полкъ заедно съ картечницата да настжпятъ по-енергично и атакуватъ лѣвия флангъ на окопа. Батареитѣ да обстрѣлятъ по-енергично (ефикасно) окопитѣ на защитницитѣ. № 12. Позицията 28 X.15 г. 11 ч. 35 м. пр пл.

К-ръ на 3-й пѣх. Макед. полкъ, Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Сега що пристигнахъ на дѣсния флангъ (височинитѣ) въ участъка на 1-а дружина 53 й пѣх. полкъ. Дружинниятъ командиръ го нѣма, билъ на наблюдателния си пунктъ; ротнитѣ подръжки останали назадъ. Сега ги придвигвамъ напрѣдъ и съвмѣстно съ 6-а рота отъ 3-й Македонски полкъ, която прѣдвигнахъ тука, ще атакувамъ противника, който заема височитѣ между окопа и веригитѣ (нашитѣ) на 1-а дружина отъ 53-й пѣх. полкъ. За да бжде успѣшна атаката, трѣбва артилер. да обстрѣля височата между дългия окопъ и фронта на 1-а дружина 53-й пѣх. полкъ. Частитѣ отъ 53-й пѣх. полкъ не ще могатъ да настжпятъ безъ тая ефикасна артилерийска подготовка. № 13. 28.X.915 год. 12 ч. по пладнѣ.

К-ръ на 3-й Макед полкъ. Подполковникъ Хумбаджиевъ.

„Къмъ 11 ч. пр. пл., казва се въ реляцията на бригадата, мъглата се вдигна окончателно и отъ наблюдателния пунктъ се забѣлѣза, че частитѣ, които атакуватъ по фронта, сж достигнали с. Хозуратъ. На основание донесенията и исканията на командира на 3 й пѣх. Македонски полкъ № № 12, 13 и 14*) заповѣда се устно и лично на командира на 17-й артилерийски полкъ, подполковникъ Стайковъ, да подготви съ артилерийски огънь атаката. Слѣдствие на тази заповѣдь двѣтѣ батареи откриха силенъ огънь и кръстосано биеха дългия неприятелски окопъ на височата при Хозуратъ. Неприятелската пѣхота не можа да издържи този огънь и на групи очисти окопа, като се скриваше въ дола, източно височата. Къмъ 12 ч. по обѣдъ и неприятелската артилерия отъ къмъ с. Градско, откри огънь по сжщата висота, като обсипа съ шрапнели и гранати онази часть отъ окопа, която бѣше по-близо до селото. За използуване на благоприятния моментъ, прѣдаде се по телефона за виденото съ заповѣдь да се заеме окопа. По неизвѣстни причини, обаче, полкътъ не се възползува отъ дадената благоприятна обстановка и висота остана до вечерьта свободна отъ неприятеля и отъ нашитѣ.

Първа дружина на 3-й пѣх. Македонски полкъ, която трѣбваше да обхване дѣсния неприятелски флангъ, не можа да изпълни задачата си, защото прѣдъ себе си се натъкна на неприятель, когото не можеше да игнорира и да си даде фланга и тила на него. Двѣтѣ роти отъ 53-й пѣх. полкъ съ двѣтѣ картечници отъ височата при монастира настжпиха по голия скалистъ гребенъ къмъ височата при Хозуратъ, но обсипани съ гранати, даватъ убити двама офицери и нѣколко войника и връщатъ се на първоначалното си мѣсто".

Въ дѣйствителность въ 12 ч. на пладнѣ командиръгъ на 2-а дружина донесълъ до полковия си командиръ, подполковникъ Хумбаджиевъ, слѣдното:

*, Първитѣ двѣ се цитираха по-горѣ, другото ще го цитираме по-късно.

„Ротитѣ отъ повѣрения ми боенъ участъкъ 3 а. 7 а 5-а и 8-а роти сж като обржчъ обхванали селото, съ нѣколко взвода и отдѣ ения, 7-а и 5-а роти още въ 11 ч. пр. пл. влѣзоха въ селото, което намѣриха очистено отъ противника. Разгаръ̀тъ на боя въ тоя моментъ е намаленъ, противникътъ не се обажда, освѣнъ рѣдко отъ своитѣ окопи и южно отъ селото и на продълговатата могила. Заповѣдахъ да се мине селото отъ частитѣ които сж въ него и да се рекогносцирова позицията му.

Майоръ Атанасовъ".

А къмъ сжщото врѣме командиръ̀тъ на 1-а дружина донесълъ до сжщия слѣдното:

„Лѣвиятъ ми флангъ достига до р. Вардаръ, срѣщу устието на рѣката Брѣгалница, центърътъ на югъ отъ с. Виничани около километъръ и нѣщо, дѣсниятъ флангъ, 4-а рота, е на височата непосрѣдствено отъ с. Хозуратъ. По височитѣ на югъ отъ ст. Градско се забѣлѣзва приидване на нови пѣхотни части и около ескадронъ кавалерия До този моментъ никаква свръзка нѣмамъ съ васъ, картечницитѣ още не сж дошли, но на моя фронтъ нѣма позиция за тѣхъ обаче за артилерия има добъръ обзоръ и обстрѣль отъ височата на югоизтокъ отъ село Виничани.

Майоръ Пазовъ".

Къмъ 1 ч. сл. пл. командиръ̀тъ на 3-й п. Македонски полкъ заповѣдалъ да се прѣдприеме атака срѣщу неприятеля, като разпорежданията си направилъ лично до извѣстни роти и писменно до командира на 2-а дружина, и именно по тая причина нѣкои роти настжпили, но 2-а дружина понеже не получила заповѣдьта, не настжпила на врѣме, вслѣдствие на което атаката се развила и дѣйствията сж били съвсѣмъ несъгласувани. При все това частитѣ се доближили на 500—600 крачки отъ окопитѣ на противника и тамъ се спрѣли. Въ 4 ч. 5 м. сл. пл. съ № 14 до к-ра на бригадата подполковникъ Хумбаджиевъ донесълъ слѣдното:

Когато устроихъ участъка и настжпихъ, противникътъ съ ураганенъ артилерийски огънь поколеба частитѣ, които спрѣха на около 500 – 600 кр. отъ окопа. Много ранени, а санитари малко. Моля да се изпратятъ санитари съ материалъ отъ 53 й пѣх. полкъ. Прѣдъ видъ на голѣмитѣ жертви, на мнѣние съмъ да се спратъ частитѣ, нѣщо, което сами направиха, и да се атакува противника прѣзъ нощьта. Другата дружина (втората) е прѣдъ окрайната на селото срѣщу окопа. Моля да бжда подържанъ отъ артилерията, до като замлъкне тази на противника и се настжпи.

К-ръ на 3 й пѣх. Макед. полкъ, Подполковникъ Хумбаджиевъ.

По-нататъкъ въ реляцията на 2-а бригада се продължава, както слѣдва:

„Къмъ 1 ч. сл. пл. отъ наблюдателния пунктъ се забѣлѣза настжплението на около три неприятелски дружини отъ Росуманскитѣ височи къмъ Долно-Чичево, като еднаа се отдѣли къмъ Кошовица. Неприятельтъ при това си настжпление подъ артилерийски огънь примѣняваше сгжстенитѣ строеве и змейкитѣ прикрити отъ рѣдка верига. Батареята на поручикъ Шаркова посрѣщна настжпващитѣ неприятелски части съ огъня си, но той първоначално бѣше малко дѣйствителенъ и се забѣлѣзваше извѣстно безпокойство и нервность въ дѣйствующитѣ при батареята хора. Неприятелскитѣ части спокойно и стройно продължаваха движението си, като прѣдставляваха една внушителна вълна. Изглеждаше, че това стихийно и стройно движение на атакующитѣ неприятелски части не ще бжде спрѣно отъ насъ и то ще ни помете. Неприятелската верига сама по-гжста, змейкитѣ станаха по-многобройни и по-малки, като покриваха едно пространство отъ 2—3 квадратни километра. Попаднаха 3 –4 шрапнела въ прѣднитѣ вериги съ добри пръскания, и слѣдъ още нѣколко благоприятни такива и цѣлата маса на всичкото това пространство залегна. Заедно съ това и артилериститѣ на поручикъ Шаркова се успокоиха и хванаха да даватъ правилни попадения и пръскания. Слѣдъ малко появи се цѣлъ коненъ полкъ, като се движеше къмъ

Долно-Чичево отъ Росуманъ съ цѣль, вид ѣ се, да подтикне пѣхотата напрѣдъ, но попадналитѣ въ него нѣколко шрапнела бѣха достатъчни да го разпръснатъ прѣди да достигне своята пѣхота. На този участъкъ противника достигна и зае с. Долно-Чичево, а ротитѣ (двѣ роти отъ 53 й пѣх. полкъ) отстжпиха до с. Горно-Чичево — монастира, дѣто прѣзъ нощьта се укрѣпиха.

Къмъ 1 ч. 30 м сл. пл. на наблюдателния пунктъ пристигна подполковникъ Гешевъ, командиръ н 49 й пѣх. полкъ, заедно съ адютанта си и съобщи, че полка му пристига въ помощь и за усилване на участъка. Той донесълъ слѣдната заповѣдь до командира на бригадата:

Утрѣ, 28 того, 7 ч. пр. пл. единъ полкъ отъ 3 а бригада 5 а Дунавска дивизия ще настжпи отъ Велесъ за с. Дворище. Този полкъ и подчиненитѣ Вамъ части, подъ общото началство на началника на артилерията въ армията, полковникъ Богдановъ, ще заематъ и укрѣпатъ дадения Вамъ участъкъ — източнитѣ склонове на Клѣпа планина, като се изпрататъ и рекогносцировачни отряди къмъ Мирзенъ, Кошовица и Градско. По заповѣдь. № 1165. 27 X.915 год. 8 ч. 35 м. сл. пл.

За началникъ щаба 2 а армия, Подполковникъ Вълковъ.

Къмъ 2 1/2 — 3 ч. сл пл., въ с. Дворище пристигнаха дружинитѣ на 49-й полкъ и съ пристиганието си се настаниха така: 1-а дружина се даде въ разпореждане на 53 й пѣх. полкъ и замина за монастира за усилване частитѣ при Горно—Чичево; 3 а дружина се даде въ разпореждане на командира на 3 й пѣх. Македон. полкъ и се насочи къмъ с Хозуратъ, а 2-а дружина се остави въ разпореждане на командира на бригадата и се насочи за наблюдателния пунктъ на сжщия".

Въ 4 ч. 45 м. командиръ̀тъ на 2-а бригада издалъ слѣдната заповѣдь до 3-й и 53-й полкове:

1. За нощуване полковетѣ оставатъ на сжщата линия, до която бойнитѣ части сж достигнали.

2. Участъцитѣ на полковетѣ се разпрѣдѣлятъ така: 3 й полкъ участъка отъ с. Хозуратъ (крайния му лѣвъ флангъ) до монастира при с. Горно-Чичево. На 53-й полкъ отъ монастиря при Гор. Чичево (включително) до Сирково.

3. Всички части, които по настоящемъ дѣйствуватъ въ даденитѣ участъци, оставатъ въ подчинение на началницит..на участъцитѣ (командиритѣ на полковетѣ), освѣнъ двѣ роти отъ 53-й полкъ, които дѣйствуватъ въ участъка на 3-й полкъ, да се изпратятъ на дѣсния, дѣто да се разположатъ по указанията на к-ра на 53-й полкъ.

4. Началницитѣ на учас ъцитѣ да разпрѣдѣлятъ съотвѣтствено на дружинни такива, а послѣднитѣ на ротни. Да се прѣдупрѣдатъ всички началствующи лица, че никой прѣдъ никакъвъ прѣдлогъ не може да напусне участъка си

5. Да се вематъ надлежни мѣрки за прѣнасяне до прѣвързочнитѣ пунктове всички ранени

6. Дивизионниятъ прѣвързъ оченъ пунктъ е открить въ с. Скачанци.

7. Всички части прѣзъ нощьта надлежно да се окопаятъ.

8. Въ бригадна подържка е оставена една дружина отъ 49-й полкъ.

9. Азъ се намирамъ при бригадната подържка (височината—днешния наблюдателенъ пунктъ) сѣв. зап. до монастира.

10. Една наша дружина съ 1 батарея, изпратени отъ частитѣ дѣйствующи при Криволакъ днесь е пристигнала на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ с.-и. отъ Градско за съвмѣстни дѣйствия съ нашия лѣвъ флангъ № 22 28.X 915 г. 4 ч. 45. м. сл. пл.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Кюркчиевъ.

За дѣйствията на слѣдниятъ день била издадена възъ основа писменна заповѣдь отъ полковникъ Богдановъ, новия началникъ, слѣдната заповѣдь:

Да командира на 3 й п. Македонски и 53-й п. полкове.

1. Слѣдъ днешния бой неприятелтъ е спрѣлъ на височитѣ източно отъ с. Хозуратъ и Горно-Чичево, западно отъ с. Кошовица.

2. На повѣрената ми бригада (3 й п. Македон. и 53 й п. полкове) съ придаденитѣ й части и 49-й п. полкъ е заповѣдано да изгонатъ неприятеля отъ

източнитѣ склонове на Клѣпа планина, за да не се позволи на неприятеля да прѣхвърля голѣми войскови части на лѣвия брѣгъ на р. Карасу.

Заповѣдвамъ:

Подполковникъ Хумбаджиевъ.
3 друж. отъ 3 й Македон. полкъ
1 др. отъ 49-й полкъ
2 карт. роти — 6 картечници
1 полска и 1 планинска батарея
Всичко 4 друж. и 2 батареи съ 6 картечници

Да атакува противника на височинитѣ южно отъ Хозуратъ по посока Хозуратъ — Градско.

Прѣвъ обективъ височитѣ южно отъ Хозуратъ. Да съдѣйствува на атаката на 53-й п. по посока на Горно-Чичево.

Подполков. Станевъ
2 1/2 друж. отъ 53 й п. полкъ
1 карт. рота — 5 картечници
3 полски батареи — 10 оржия
1 друж. отъ 49-й полкъ

Да атакува противника по посока на Долно-Чичево.—Кошовица — Мирзенъ. Прѣвъ обективъ височитѣ ю.-източно с. Долно-Чичево.

3. Една дружина отъ 49-й п. полкъ остава въ разпорежданието на съединенитѣ части отъ групата на гребена сѣверно отъ Горно-Чичево.

4. Артилерията да съдѣйствува на атаката, като слѣдва пѣхотата, съгласно даденитѣ указания на командира на 17-й артилерийски полкъ.

Въ началото на боя азъ ще се намирамъ на височата 1/2 километъръ сѣверно отъ с. Горно-Чичево (монастира). № 23. 28 X.15 г. 9 ч. 40 м. сл. пл.

К-ръ на бригадата, Полковникъ Кюркчиевъ.
Началникъ щаба, отъ Генер. щабъ. Капитанъ Кръстевъ.

Загуби. Прѣзъ деня 3-й п. Македон. полкъималъ загуби: отъ 1-а дружина 19 убити и 39 ранени, въ това число и подпоручикъ Читаковъ; отъ 2-а дружина: съотвѣтно 8 и 31 и отъ 3-а дружина: 2 и 13. Всичко убити 29 и ранени 83.

За дѣйностьта на 3-а дружина отъ 3-й п. Македон. полкъ, дѣйствуваща въ участъка на 53-й пѣх. полкъ, може да се сжди отъ слѣдното донесение отъ командира на тая дружина до командира на 53-й полкъ:

Стигнахъ при монастира къмъ 3—3 1/2 часа сл. пл. Въ това врѣме 13 а рота 53-й полкъ и подиръ два взвода 2-а рота отъ сжщия полкъ напуснаха окопитѣ си. Имахъ 6 взвода отъ моята дружина, съ които заехъ бойния участъкъ на отстжпилитѣ. Противникътъ зае часть отъ с. Долно-Чичево, прѣднитѣ му части сж прѣдъ черквата и прѣдъ моята позиция. Командиръ̀тъ на 1-а дружина 49-й полкъ ми даде една рота, съ която усилихъ бойния участъкъ тъкмо до с. Долно Чичово. Въ дѣсно отъ тая рота поставихъ въ окопитѣ, които бѣ напуснала 13-а рота — колкото оставатъ отъ нея. Правимъ окопи. Противникътъ настжпвалъ къмъ насъ най-малко съ единъ полкъ. № 6. Позиция при с. Горно и Долно Чичево 28.X.15 г. 5 ч. сл. пл.

Майоръ Каназиревъ.

4-й п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини прѣзъ деня остава въ с. Изворъ при конната дивизия. 1-а дружина при Тетово въ участъка Седларци — Пирогъ — Градецъ отбила настжпилитѣ нѣколко сръбски роти отъ Гостиваръ съ пленъ успѣхъ, обаче, поради настжплениеио на една сръбска колона отъ с. Чайле прѣзъ Форино по посока на Чеграни — Вълковия — Стенче — Челопекъ — Грумчинъ, наложило се дружината да се оттегли непосрѣдствено южно отъ гр. Тетово на линията Рѣчица — Фалища било за защита на пжтя Тетово — Скопие, било за защита на моста на р. Вардаръ при с. Желино, било за да може отрядътъ въ това число и дружината на майоръ Чолаковъ отъ 11-й полкъ да бжде по-събранъ за всѣка евентуалность.

29 октомврий.

Прѣгрупиране на силитѣ.

За атаката, която командирътъ на бригадата разпореждаше да се извърши на 29-й октомврий, командирътъ на 3-й пѣх. Македонски полкъ въ 10 ч. и 45 м. сл. пл. на 28-й октомврий издалъ слѣдната заповѣдь по полка № 18:

„§ 1. Днесъ, 28 й октомврий, противникътъ се изгони отъ с. Виничани и сега заема, съ около една дружина, окопа що е югоизточно отъ Хозуратъ.

§ 2. Ротитѣ отъ повѣрения ми полкъ заематъ височината южно отъ село Хозуратъ, източната окрайна на селото и на изтокъ отъ Хозуратъ до р. Вардаръ.

§ 3. На повѣрения ми полкъ е заповѣдано да настжпи утрѣ, 29 того въ 1 ч. пр. пл. да овладѣе неприятелския окопъ, за което:

а) Майоръ Пазовъ съ 1-а, 2-а, 4-а и 5-а роти и тѣзи отъ 53 полкъ разположени въ участъка му, утрѣ 29 того да атакува противника въ 1 ч. пр. пл. и заеме неприятелския окопъ, що е прѣдъ неговитѣ части.

б) Майоръ Атанасовъ съ 3-а, 6-а, 7-а и 8 а роти да настжпи утрѣ 29 того, въ 1 ч. пр. пл. и атакува противника, като заеме окопа срѣщу неговитѣ части.

в) Поручикъ Крушевъ (командиръ на батареята) да излѣзе утрѣ 29 того, въ 6 ч. пр. пл. на позиция югоизточно отъ с Хозуратъ и обстрѣлва противника, въ случай той се опита да атакува наши части.

г) Картечната рота съ прѣзимането на окопа веднага излиза на позиция въ избрания отъ командира на ратата участъкъ.

§ 4. До почването на атаката ротитѣ да се окопаятъ на досегашнитѣ си позиции, попълнатъ патронитѣ и съ завладѣването окопа, веднага укрѣпватъ завзетитѣ отъ неприятеля позиции.

§ 5. Ротитѣ, съгласно дадената ми заповѣдь № 15, да изслѣдватъ подстжпитѣ на неприятелската позиция, подържатъ най-тѣсна свързка по между си и при най-голѣма тишина атакуватъ противника.

§ 6. Прѣвързочния пунктъ въ с. Дворище. Азъ ще се намирамъ при позицията на батареята. Донесенията за положението на частитѣ и свѣдѣнията за противника да ми се изпращатъ всѣки два часа.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

По отношение изпълнението на тая заповѣдь въ реляцията на 3-й п. Македъ. полкъ намираме слѣдното:

„Въ 1 ч. 50 м. пр. пл. въ изпълнение заповѣдьта по полка № 18 отъ командира на 1-а дружина се получи слѣдното донесение № 16 отъ 12 ч. 35 м. прѣди пладнѣ:

Заповѣдь № 18 получихъ въ 12 ч. 20 м. пр. пл. на 29 того, разпорежданията за атаката въ 1 ч. пр. пл. веднага ще направя, но едвали е възможно тѣзи разпореждания да се получатъ по рано отъ 2 ч. пр. пл., понеже фронта, който заемамъ съ 4 а, 1-а и 2-а роти отъ 3-й п. Мак. полкъ, е дълъгъ около часъ врѣме, а 5-а рота не я зная кждѣ е, понеже вчера цѣлия день, 28 й, отъ нея нѣмамъ никакво донесение нито пъкъ е изпратила войникъ за свръзка. Сжщо до сега не ми е извѣстно, коя рота дѣйствува въ дѣсно отъ моята 4-а. Въобще свръзчата е толкова слаба, може да се каже, че не сжществува, ето защо, едва-ли е възможно наврѣменно и съвмѣстно дѣйствие 1 ч. пр. пл. днесъ.

Майоръ Пазовъ.

Въ 8 ч. 40 м. пр. пл. отъ командира на 2-а дружина се получи донесение № 4 отъ 7 ч. 20 м. пр. пл.:

„Като Ви донесохъ заповѣдьта за атакуване неприятелската позиция „Поновъ ридъ," източно отъ Хозуратъ, се получи въ 1 ч. 45 м., за да я прѣдамъ на ротитѣ 3-а и 6-а, които бѣха на крайния дѣсенъ флангъ трѣбваше прѣдъ видъ на нощьта повече отъ 1 часъ врѣме. Ротитѣ отъ друга страна, прѣдъ видъ тъмнината (3-а и 6-а роти) и недстатъчното познаване на мѣстността отъ направената отъ мене лична провѣрка не можаха да вематъ правилна посока и да извършатъ удара отъ най-удобното мѣсто за атака на неприятелската позиция. Ротитѣ отъ центъра (7-а и 8-а) своеврѣменно, т. е. въ 1 ч. 30 м. точно заповѣдахъ да настжпятъ срѣщу фронта на позицията. Обаче, и тѣ, очаквайки атаката отъ фланговетѣ на нашитѣ части (дѣсния нашъ флангъ и лѣвия участъкъ на г-нъ майоръ Пазовъ), така сжщо не можаха да атакуватъ по липса на връзка и единство въ дѣйствията. Противникътъ е на сжщитѣ си позиции този моментъ и се защищава. Атаката на тази позиция споредъ моето скромно мнѣние, съ тѣзи срѣдства съ които ний разполагаме, е мжчно достижима. Войницитѣ ни сж отъ една страна прѣкомѣрно уморени, вслѣдствие голѣмитѣ напрѣжения и лишения, и второ противникътъ е на добра и силна позиция. Ние си запазваме заетитѣ до сега мѣста.

Майоръ Атанасовъ."

Въ 8 ч. 50 м. пр. пл. отъ командира на 1 а дружина се получи донесение № 18 отъ 7 ч. 30 м. пр. пл.

„Настжпихъ въ 4 ч. пр. пл. за указаната въ заповѣдьта ви № 18 позиция, съ 1-а, 2-а и 4 а роти отъ дружината и една полурота отъ 3-а и 10-а роти отъ 53-й полкъ. Когато ротитѣ стигнаха на политѣ на височината по погрѣшка се озоваха въ южния край на с. Хозуратъ и тъкмо се понесоха за височината, бѣха обстрѣляни съ залповъ огънь. Слѣдъ щателна рекогносировка се оказа, че само азъ дѣйствувамъ и то изолирано. Заповѣдахъ ротитѣ да заематъ окрайната (южно на селото), като 4 а рота се възкачи на хребета, на западъ отъ селото.

Въпрѣки заповѣдьта ви, да взема всички части отъ 53-й пѣх. полкъ, взехъ само двѣ полуроти, а една съ командира на 3-а рота отъ 53 й п. полкъ оставихъ да пази най-лѣвия ми флангъ по шосето за Велесъ. Сега нашиятъ лѣви флангъ е съвършенно слабъ и открить и при по-силенъ нападъ е възможно да се напусне. На 28-й ви донесохъ, че тамъ противника на два пжти се опита да го атакува, за това молѣхъ за подкрѣпа. Не ще бжде злѣ въ тази посока, въ подкрѣпа на полуротата, командувана отъ поручикъ Калайджиевъ, да се изпратятъ най-малко двѣ роти и то въ най-скоро врѣме.

К-ръ на дружината, Майоръ Пазовъ.

Тъй, замисленитѣ дѣйствия за прѣзъ нощьта на 28-й срѣщу 29-й октомврий по причини, които се виждатъ много ясно въ цитиранитѣ донесения, излизатъ сжщо така, както и миналитѣ, разнищени и неподготвени за безпогрѣшно изпълнение.

Началникътъ на сборната дивизия, полковникъ Богдановъ, съ началника на щаба си, ротмистръ Богдановъ и командирътъ на 2-а бригада отъ 11-а пѣх. Македонска дивизия съ щаба си излѣзли сутриньта на наблюдателния пунктъ въ очакване да получатъ свѣдѣния за резултатитѣ отъ прѣдприетата нощна атака, обаче, донесения нѣмало, а и отъ наблюдателния пунктъ могли да установятъ, че „частитѣ не сж прѣдприели нищо". Къмъ 10 ч. и 10 м. горнитѣ щабове, тръгнали по обиколка по участъка на 3-й п. Македонски полкъ, срѣщнали се съ командира на сжщия полкъ при 3-а дружина отъ 49-й пѣх. полкъ, дѣто той докладвалъ за положението и изказалъ мнѣние, че прѣди да се атакува, по-добрѣ е размѣсенитѣ роти да си отидатъ по мѣстата въ частитѣ си и артилерията да се подаде по-напрѣдъ. Изглежда, че въ тоя моментъ това мнѣние не е било прието и началникътъ на сборната дивизия заповѣдалъ атаката да се почне въ 2 часа сл. пл., като слѣдъ това заминалъ ва участъка на 53-й пѣх. полкъ къмъ югъ.

Командирътъ на 3-й пѣх. Маке. полкъ написалъ веднага, 10 ч. 20 м. пр. пл., до командиритѣ на гаубичната и полската батареи слѣдното:

„По заповѣдь. Днесъ, 29-й того, въ 2 ч. сл. пл. повѣрениятъ ми полкъ ще атакува неприятеля съ цѣль да завладѣе окопаната позиция, що е югоизточно отъ Хозуратъ. Подържайте атаката, като знаете, че тя ще се произ-

веде по височитѣ отъ дѣсния участъкъ на полка. Гаубичнитѣ орждия да разрушатъ по възможность всички блиндажи и не позволятъ на защитницитѣ да стрѣлятъ. Слѣдъ прѣвзимането на окопитѣ, да се прѣнесе огъня по на юго-изтокъ, противъ тия сили на противника, които биха се опитали да контраатакуватъ нашитѣ части.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

До командиритѣ на дружинитѣ заповѣдьта за атаката въ 2 ч. сл. пл. е била дадена лично, понеже тѣ сж били събрани при 3-а дружина отъ 49-й п. полкъ. Въ 11 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на полка изпратилъ до командира на бригадата слѣдното донесение № 21:

„Командирътъ на 3 а дружина отъ 49 й пѣх. полкъ сега ми докара, че въ дружината му нѣма ни една лопата, а една рота била безъ ножове. Г. г. дружиннитѣ командири настоятелно молѣха да отложатъ атаката за прѣзъ нощьта 4 ч. пр. пл. Азъ имъ заповѣдахъ и моитѣ разпорежданія за атака, сега въ 2 ч., направихъ, обаче, прѣдъ липса на шансовъ инструментъ и ножове, повторно моля, да ми се съобщи, и при тия условия да почна ли атаката. При това, настоятелно моля, да бжда по ефикасно подържанъ отъ артилерията, особено за тия части, които ще настжпятъ по височитата, отъгдѣто вие наблюдавате. Показанията на плѣненія офицеръ (французинъ), командира на 8-а рота ми долага, че въ окопа била една дружина отъ дѣйствующия 84-й пѣх полкъ, а другитѣ двѣ били въ окопитѣ, разположени задъ прѣдния окопъ, а частитѣ, които заемали отъ дългия окопъ до Вардара и въ дѣсно къмъ Долно-Чичево, били отъ 284 резервенъ полкъ. Рогнитѣ командири заминаха за участъцитѣ си по подготовката на атаката въ 2 ч., обаче, пакъ моля да се отложи за прѣзъ нощьта. Моля веднага да ми се съобщи.

К-ръ на полка, Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Въ 1 ч. 30 м. сл пл. командирътъ на 3-й пѣх. Македонски полкъ донесълъ до командира на 2-а бригада слѣдното:

„Командирътъ на 1-а дружина донася, че на гара Градско е билъ забѣлѣзанъ пожаръ на два склада. Ротата, която дѣйствува по лѣвия брѣгъ на Вардаръ днесъ командирътъ на 3-а рота отъ 53 полкъ е влѣзълъ въ свръзка. № 13.29.X.915 год. 1 ч. 20 м. сл. пл.

Адютантъ на 3 й пѣх. Македон. полкъ, Поручикъ Петровъ.

Въ 2 ч. сл. пл. командирътъ на 3-й пѣх. Македонски полкъ получилъ чрѣзъ адютанта на полка, изпратенъ за свръзка съ бригадата, слѣдното донесение № 21 отъ 1 ч. пр. пл.

„Командирътъ на бригадата заповѣда: 1) заловениятъ офицеръ (французинъ) да се закара на наблюдателния му пунктъ; 2) атаката се отмѣнява, понеже ротитѣ сж много размѣсени и нѣма свръзка. За атаката ще послѣдва нова заповѣдь отъ бригадата. Ако по-рано противникътъ настжпи, то да му се отговори съ контранастжпление.

Поручикъ Петровъ".

Къмъ 1 ч. сл. пл. сжщиятъ командиръ получилъ слѣдната заповѣдь отъ 12 ч. на пл. № 6:

„По заповѣдь. За да се приближи артилерията и стане нѣкое размѣстване на частитѣ, началникътъ на сборнитѣ части отмѣнява временно дадената устна заповѣдь за атака. Полкътъ да се затвърди на сегашнитѣ си позиции, като бжде готовъ при получаване заповѣдь да прѣмине въ атака.

За н-къ щаба на Сборната дивизия, Ротмистръ Богдановъ".

По поводъ тая заповѣдь, командирътъ на полка разпоредилъ веднага чрѣзъ връзкитѣ до командиритѣ на дружинитѣ, а до командира на бригадата изпратилъ № 23, както слѣдва;

„Понеже назначената за 2 часа послѣ пладнѣ атака се отмѣнява, до като стане размѣстване на артилерията, то прѣкратете за сега подготовката на атаката.

Подполковникъ Хумбаджиевъ".

Слѣдъ обиколката по позицията отъ началника на Сборната дивизия, вижда се ясно, разбрало се, че разбъркаността на частитѣ, наложена при пристигането на полесражението на 3-й пѣх. Македонски полкъ, могла само врѣда да носи. Разбрало се, че колкото по-скоро ще се възстанови органическата постройка на частитѣ и ясното тактическо разчленение и разпрѣдѣление на работата, толкова повече шансове за успѣхъ могатъ да се очакватъ. И за това подиръ пладнѣ, както щаба на Сборната дивизия, така и щаба на бригадата и полковетѣ разпрѣдѣлили ясно участъцитѣ и заповѣдали всички части отъ други полкове да си отидатъ по мѣстата. На 3-й полкъ билъ даденъ участъкъ отъ рѣката Вардаръ, прѣзъ с. Хозуратъ по гребена къмъ монастира св. Архангелъ до височината 800 м., сѣвер. отъ сжщия монастиръ; на 49-й полкъ — отъ височината 800 м сѣвер. отъ монастира св. Архагелъ изключително прѣзъ монастира до с. Долно-Чичево включително; на 53-й пѣх. полкъ — отъ Долно-Чичево до Кошовица. Самиятъ 3-й пѣх. Македонски полкъ раздѣлилъ участъка си на три подучастъка: 3-а дружина — отъ монастира до височината що е надъ с. Хозуратъ включително, 2-а дружина съ картечната рота — отъ послѣдната височина до единъ километръ отъ гробищата по теченіето на хозуратската рѣка (дѣсния брѣгъ на рѣката) и 1-а дружина — отъ тоя послѣденъ пунктъ до Вардаръ.

Въ 3 ч. по телефона самъ командирътъ на 3-й пѣх. Македон. полкъ прѣдалъ слѣдното донесение № 25:

„Понеже ротитѣ сж твърдѣ близко до противника, размѣстването имъ не може да стане закрито, безъ жертви и противника може да помисли, че ние отстжпваме.

Въ участъка на полка (1-а дружина) има роти отъ 53-й п. полкъ, вземането на тѣзи роти е съвършенно невъзможно, защото лѣвия флангъ на полка ще отслабне и мѣстността е открита съвършенно. Моля тази рота и половина да остане на мѣстото.

К-ръ на 3 й пѣх. Македон. полкъ, Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Къмъ 4 ч. сл. пл. неприятелтъ открилъ силенъ артилерийски огънь по участъка на 1-а и 2-а дружини. Огъньтъ продължилъ 40 минути, като обстрѣлвалъ най-много рѣката що тече на около 300 крачки отъ сѣверния край на с. Хозуратъ. Слѣдъ това огъньтъ билъ прѣнесенъ къмъ с. Хозуратъ. Противникътъ прѣзъ деня не прѣдприелъ никакво настжпление, а продължавалъ да остава въ окопитѣ си, отъ дѣто водѣлъ съ прѣкжсване рѣдка стрѣлба съ нашитѣ вериги.

Къмъ това врѣме командирътъ на полка получилъ слѣдната заповѣдь отъ 4 ч. 30 м. сл. пл.

„По заповѣдь. Ротитѣ отъ 53-й полкъ да се изпратятъ още днесъ на новия си участъкъ за да се ориентиратъ въ мѣстността на повитѣ си мѣста.

Ако до утрѣ сутринта останатъ части не заели още указания имъ участъкъ и не сж се ориентирали върху положението, за да бждатъ готови за прѣстоящата атака, то началницитѣ на частитѣ ще бждатъ отстранявани.

Началникъ щаба Капитанъ Кръстевъ.

Вечерьта била издадена слѣдната:

Заповѣдь

№ 11.

Позиция монастира, сѣв. отъ с. Гор. Чичево, 29 окт. 1915 г. 8 ч. 30 м. сл. пл.

Карта 1:210,000

1-о Неприятелското настжпление е спрѣно.

2-о Утрѣ, 30 октомврий, 8 ч. пр. пл. частитѣ да прѣминатъ въ атака така:

3-о 3-й пѣх. Македонски полкъ (3 др.), слѣдъ като се устрой тази вечерь на участъка отъ р. Вардаръ, прѣзъ с. Хозуратъ не доходя около 800 крачки до монастира при Гор.-Чичево, да настжпи въ обща посока с. Хозуратъ, с. Градско. Първъ обективъ дългия неприятелски окопъ на височината южно отъ Хозуратъ, когото веднага да обърне за нашъ окопъ. Вторий обективъ височинитѣ западно отъ Градско, гдѣто се прѣдполага една неприятелска батарея.

4 о 49-й пѣх. полкъ (двѣ др.) — слѣдъ като се устрой тази вечерь на участъка отъ дѣсния флангъ на 3-й п. Мак. полкъ, прѣзъ монастира до с. Горно Чичево включително, — да настжпи въ обща посока Долно-Чичево, Кошовица, Росуманъ. Първъ обективъ с. Дол.-Чичево и височинитѣ ю.-и. отъ него. Втори обективъ — с. Кошовица.

5 о 3-й п. Македонски полкъ и 49-й п. полкъ съставляватъ 2-а бригада отъ 11-а Македон. дивизия подъ началството на полковникъ Кюркчиевъ.

6 о 53-й п. полкъ (3 др.) слѣдъ като се устрой тази вечерь на участъка Гор.-Чичево изключително, височинитѣ южно отъ с. Кощовица да настжпи въ обща посока хребета южно отъ Кошовица, с. Монастирица. Първъ обективъ — височинитѣ юго-източно отъ Сирково и Кошовица. Вторъ обективъ — височинитѣ ю.-и. и източно отъ с. Мирзенъ.

7-о Една дружина отъ 49-й п. полкъ и полуескадрона въ мое разпореждане, — да остане тази вечерь сѣверно отъ монастира, — утрѣ, 30 того, въ 6 ч. пр. пл., да прѣмине хребета и се съсрѣдоточи въ дола (рѣката) единъ километъръ ю.-з. отъ с. Гор.-Чичево. Да слѣдва задъ лѣвия флангъ на 53-й полкъ.

8-о Артилерията да се прѣмѣсти тази нощь на позициитѣ указани лично отъ менъ и утрѣ съдѣйствува на атаката.

9-о Пионерната рота да бжде утрѣ, 30 того, 6 ч. пр. пл. на хребета 2 клм. източно отъ с. Подлѣсъ, въ разпореждане на командира на 53-й полкъ за поправяне пжтищата за артилерията дѣйствуюша въ участъка на сжщия полкъ.

10 о Командиръ на бригадата, командиръ на 53-й п. подкъ, командиръ на 17 артилер. полкъ и командиръ на бригадната подържка да се свържатъ съ менъ.

11-о Въ началото на боя азъ ще се намирамъ на наблюдателния пунктъ — единъ километъръ сѣверно отъ с. Горно-Чичево.

Командиръ на сборната дивизия, Полковникъ Богдановъ.

За началникъ щаба, Ротмистъръ Богдановъ.

Забѣлѣжка. 1-о Отдѣлна заповѣдь по бригадата нѣма да се издаде. Да се приведе въ изпълнение настоящата заповѣдь отъ командиритѣ на 3-й Македон. и 49-й п. полкове, които влизатъ въ мое подчинение.

2-о Въ началото на боя ще се намирамъ на днешния наблюдателенъ пунктъ.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Кюркчиевъ.

Въ изпълнение тая заповѣдь командиръ̀тъ на 3-й п. Македон. полкъ издалъ на свой редъ заповѣдь по полка № 31 въ 11 ч. 55 м. сл. пл., въ която за обективи на дружинитѣ били дадени: на 1-а дружина — дългия неприятелски окопъ въ посока на 1 км. източно отъ гробищата на с. Хозуратъ, на 2-а дружина и картечната рота — дългия неприятелски окопъ южно отъ с. Хозуратъ, на 3-а дружина — лѣвия флангъ на неприятелския окопъ, 10-а и 12-а роти отъ 3-а дружина били оставени въ полкова подържка, а на батареитѣ на капитанъ Петровъ и поручикъ Крушевъ било заповѣдано, слѣдъ като заематъ позициитѣ, указани имъ лично отъ полковникъ Богдановъ, да подготвятъ атаката на окопа.

Деньтъ миналъ съ слаба артилерийска и пѣхотна прѣстрѣлка отъ двѣтѣ страни безъ никакви резултати за коя да е отъ странитѣ. Прѣзъ деня командиръ̀тъ на 3-а дружина отъ 53-й полкъ влѣзълъ въ свръзка съ ротата отъ 5-й п. Македон. полкъ, която дѣйствува по лѣвия брѣгъ на Вардаръ. На гара Градско прѣзъ деня било констатирано, че горѣли два склада.

Прѣзъ деня 3-й п. Македонски полкъ ималъ слѣднитѣ загуби: 1-а дружина — само 1 раненъ, 2-а дружина — 3 убити и 16 ранени и 3-а дружина — 1 убитъ и 9 ранени. Плѣнени: 1 французки офицеръ раненъ и нѣколко долни чинове.

За дѣйствията на 3-а дружина тоя день четемъ въ Реляцията на дружината слѣдното:

„Боя почна противникътъ въ 7 ч. 30 м. пр. пл. съ пушеченъ огънь, скоро послѣдванъ отъ артилерията му. Къмъ 8 ч. въ с. Долно-Чичево влѣзоха нови неприятелски части. Пушечниятъ огънь се усилваше постепенно. Къмъ сжщото село къмъ 10 ч. пр. пл. настжпиха нови голѣми неприятелски части въ боенъ редъ — най-малко една дружина. Настжпваха много прѣвилно и спокойно. Нашата артилерия (една батарея) ги забѣлѣза и ги обстрѣля много сполучливо съ шрапнеленъ огънь. Настжпи безредие, скоро прѣкратено. Подържкитѣ се отдалечиха на по-голѣми дистанции и интервали и настжплението продължи. Нашата артилерия прѣкрати огъня. Тя въобще дѣйствуваше много слабо. Така боятъ продължи съ малки промѣни въ интензивностьта му до 3 ч. 30 м. сл. пл., когато неприятелската артилерия откри ураганенъ огънь право по лѣвия флангъ на участъка (срѣщу монастира), безъ да причини загуби на хората въ окопитѣ, послѣ по центъра, — 4-а рота 49 й полкъ и 3 й взводъ 9-а рота 3-й Македон. полкъ и отъ тамъ го прѣмѣсти на дѣсния флангъ по 13-а рота 53-й полкъ. Стрѣляше съ гранати, които имаха голѣмо морално влияние, безъ да причиняватъ голѣми загуби. Въ сжщото врѣме прѣднитѣ неприятелски вериги усилиха пушечния огънь, къмъ 4 ч. сл. пл. боятъ стигна въ най-голѣмия си разгаръ. Очевидно противникътъ подготвя рѣшителна атака. Дѣйствително пѣхотни негови части настжпиха срѣщу монастира, лѣвия флангъ на участъка, кждѣто двата взвода 2 а рота 53-й полкъ повърнаха назадъ. Тѣ бидоха върнати веднага на позицията имъ, подкрѣпени и съ една картечница, и противника биде сравнително лесно отбитъ отъ тоя флангъ По-рѣшително и съ по-голѣми сили той настжпи срѣщу дѣсния флангъ на участъка отъ с. Долно Чичево, кждѣто турна въ дѣйствие и двѣ картечници. Тамъ изпратихъ въ 5 ч. 30 м. сл. пл. една рота отъ 49-й полкъ, въ помощь на 13-а рота 53-й полкъ. Къмъ 5 ч. сл. пл. боятъ продължаваше съ сжщата ярость. На стъмване неприятелската артилерия прѣкрати огъня, но пѣхотата му стрѣля до настжпване на нощьта късно. Видъ на рѣшително дѣйствие, въ което, обаче, имаше нѣщо отъ родътъ на демонстрациитѣ.

Заповѣдьта, която трѣбваше да послѣдва: ний да минемъ въ атака, не послѣдва. И двѣтѣ страни запазиха своитѣ позиции.

Още въ 4 ч. сл. пл. се чу, че ще има прибиране на размѣстенитѣ роти и дружини къмъ тѣхнитѣ полкове. Къмъ 7 ч. сл. пл. изтеглихъ къмъ монастира ротитѣ отъ 3 а дружина (9-а и 11-а). Получихъ заповѣдь да се прибера съ своитѣ роти къмъ полка. Дадено бѣ ново разпрѣдѣление на позициитѣ.

4-й п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини и картечната рота остава въ с. Изворъ, тъй като проектиранитѣ прѣзъ деня дѣйствия били отложени за 30 октомврий. 9-а и 10-а роти били изпратени отъ с. Изворъ къмъ селата Оморанъ и Теово за за-

щита на мѣстното население отъ сръбски партии войници и чети. 1-а дружина прѣзъ деня е водила съ успѣхъ прѣстрѣлка съ неприятеля, настжпилъ отъ къмъ Гостиваръ, но вечерьта слѣдъ ючачна борба на 2-а и 3-а роти при с. Рѣчица, юго-западно отъ Тетово, дружината била заставена да отстжпи къмъ Качаникъ, понеже неприятелскиятъ отрядъ, не по-голѣмъ отъ 2 дружини и нѣколко орждия, съ изненада билъ прѣкжсналъ пжтя Тетово — Скопие. Въ тѣзи боеве 1-а дружина е дала 5 убити, 14 ранени и 8 души безъ вѣсть пропаднали.

30 октомврий.

Атакуване противника и настжпление къмъ р. Черна.

За дѣйствията на 30 октомврий ще прѣведемъ изцѣло реляциитѣ на 2-а бригада и 3-й п. Македон. полкъ, защото за тоя день както едната, така и другата реляции взаимно се допълватъ и ни дазатъ една доста пълна и вѣрна картина на събитията прѣзъ деня. Реляцията на бригадата гласи, както слѣдва:

„Въ изпълнение заповѣдьта № 11 полковетѣ отъ бригадата стрѣмително настжпиха по цѣлия фронтъ, — особено ярко се изрази настжплението къмъ 9 ч. 30 м. пр. пл. Първъ поведе настжплението 3-й пѣх. Македонски полкъ и зае височината при с. Хозуратъ. Безъ да се задържи на тази послѣднята той продължи движението си къмъ втория обективъ — височинитѣ западно отъ Градско, които полкътъ достига къмъ 11 ч. пр. пл. и спира настжплението си. Почти едноврѣменно съ 3-й пѣх. Македонски полкъ поведе стрѣмително настжпление и 49-й п. полкъ, който зае с. Долно-Чичево и продължи движението си къмъ могилитѣ при с. Росуманъ съ 1-а дружина на майоръ Паскалева, която силниягъ артилерийски огънь не бѣше въ състояние да спре, — само когато прѣднитѣ й вериги дойдоха 500 — 800 кр. отъ неприятелскитѣ стрѣлкови окопи по западния склонъ на могилитѣ при Росуманъ, тя спрѣ стрѣмителното си движение. Дружината на майоръ Иванова (2-а дружина), обаче, изостана и не прояви този день особена интензивность въ настжплението; тази дружина достигна с. Долно-Чичево и дола южно отъ това село, гдѣто тритѣ й роти останаха въ бездѣйствие. Съ настжплението на 49-й пѣх. полкъ стрѣмително настжпи съ двѣ полски орждия, като придружаваща батарея, и поручикъ Шарковъ, който на три пжти (отъ монастира до с. Долно-Чичево) заема открита позиция и отъ близо подържа пѣхотата. Заедно съ настжплението на пѣхотата и наблюдателниятъ пунктъ на щаба на Сборната дивизия и този на бригадата се прѣмѣстиха въ с. Долно-Чичево. Къмъ 1 часа сл. пладнѣ забѣлѣза се, че противникътъ е силно разколебанъ и започна оттеглянето на обозитѣ и парковитѣ си колони къмъ моста при Возарци. Артилерията му изгуби спокойствието си и започна да стрѣля почти безъ система и планъ — само харчеше муниции безъ цѣль, като обсѣйваше цѣлото поле прѣдъ себе си, безъ да начася загуби. Това силно ободряваше пѣхотата която безспирно се движеше напрѣдъ. Къмъ 3 часа сл. пл. отъ наблюдателния пунктъ при Долно Чичево се забѣлѣза, че една часть (около дружина) съ двѣ картечници още се държи въ лозята на височитѣ ю.-з. с. Кошовица — каскитѣ имъ ясно блѣщѣха на слънцето, като очертаваха линията на веригитѣ. Части отъ 53-й пѣх. полкъ бѣха обхванали лѣвия флангъ на тази часть отъ югъ. Оставше и дружината на майоръ Иванова (2-а дружина отъ 49-й полкъ) да настжпи малко напрѣдъ и да отрѣже тази френска дружина. Изпрати се за цѣльта заповѣдь на майора Иванова веднага и енергично да настжпи и отрѣже неприятелската дружина отъ изтокъ, но той бездѣйствуваше, като се занимаваше съ писане и прѣдаване писмени заповѣди до ротнитѣ командири, които се намираха въ дола южно с. Долно-Чичево. Врѣмето се губѣше напразно, а моментътъ искаше бързи и смѣли дѣйствия отъ Майоръ Иваноза, като самъ той лично застане на

чело на нѣкоя рота и я поведе въ важното направление. Майорътъ 'обаче, повидимому бѣше се изгубилъ, и не бѣше способенъ на такъвъ смѣлъ начинъ на дѣйствията. Още малко и моментътъ безвъзвратно е изгубенъ — французитѣ схванаха опасното си положение и на групи започнаха да прибѣгватъ назадъ, като отдѣляха части за противодѣйствие на обхватитѣ и на двата си фланга. Майоръ Иванозъ бѣше развърналъ вече една полурота отъ ротата, оставена въ дружинна подръжка при Долно-Чичево, но тя още съ развръщането въ турскитѣ гробища, при западната окрайна на селото, бѣше засипана съ гранати и остана въ тѣхъ. Бригадниятъ командиръ не се сдържа да остане просъ зритель при пропущането на този тъй благоприятенъ моментъ, скочи той на коня и полетѣ къмъ турскитѣ гробища . . . появи се за моментъ между войницитѣ въ гробищата! Коня му поеха и отведоха задъ крайнитѣ, кжщи на селото, а самъ той застана всрѣдъ веригата правъ. По негова заповѣдь и личенъ примѣръ, веригата се вдигна напрѣдъ, но градъ отъ гранати я засипа, като обърна самитѣ гробища въ красивъ черъ фонтанъ отъ кипяща пръсть. Въпрѣки всичко това, веригата настжпи къмъ Кошовица. Благоприятниятъ моментъ обаче, бѣше вече пропуснатъ, защото разстоянието, което трѣбваше ротата да измине, бѣше много голѣмо и послѣдната не можеше да се яви на пжтя на отстжплението на французитѣ о врѣме, — сега французитѣ бѣха на половини се измъкнали изъ човала, а и нощьта скоро настжпваше! . . . За продължаване дѣйствията на 31 октомврий въ 9 ч. 30 м. сл. пл. се издаде заповѣдь № 30 (прилож. № 16 *), споредъ която полковетѣ отъ бригадата трѣбваше на 31 да заематъ крайнитѣ си обективи и да се затвърдятъ на тѣхъ, като 3 пѣх. Македонски полкъ прѣзъ нощьта атакува и заеме „Острата чука" южно отъ с. Градско, на която да се затвърди".

Реляцията на полка гласи слѣдното:

„Прѣзъ тоя день полкътъ съгласно заповѣдьта по бригадата № 11, имаше за задача да завладѣе като първи обективъ — дългия неприятелски окопъ надъ с. Хозуратъ и като втори — височината западно отъ Градско. Понеже 3-а дружина прѣзъ нощьта зае новия си участъкъ — дѣсния флангъ на полка, и то само съ 9 а и 11-а роти, то още въ 5 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на полка тръгналъ къмъ тоя участъкъ, да провѣри разположението на частитѣ и дали сж пристигнали 10 а и 12-а роти. Въ 7 ч. пр. пл. командирътъ на полка е билъ на самата позиция на 3-а дружина (гребена западната часть с. Хозуратъ) лично посочилъ обекта и пжтя на слѣдването, както на командира на дружината, така и на командиритѣ на 9 а и 11-а роти. 10-а и 12 а роти още не бѣха пристигнали. Слѣдъ тия указания по пжтя за с. Хозуратъ се получило донесение отъ командира на 1-а дружина № 20 отъ 5 ч. 40 м. пр. пл.:

„Съгласно заповѣдьта Ви № 31, дружината за да атакува южния дългъ окопъ на с. Хозуратъ, необходимо е да пази лѣвия си флангъ отъ височитѣ сѣверно отъ Градско, които сж заети съ батарея и около дружина пѣхота, ако не и по-вече. При това положение необходимо е поне една часть да се остави, за да държи фланга. Вънъ отъ това, при настжплението за Хозуратъ, изложенъ ни е лѣвиятъ флангъ отъ неприятелската позиция, която е на сѣверъ отъ Градско на фланговъ огънь, артилерийски и пѣхотенъ. Споредъ както е моята обстановка, азъ съ дружината би трѣбвало да бжда ость на въртенето, а не да се придвигвамъ напрѣдъ да изпусна позицията при Виничани, която веднага може да бжде заета отъ противника, слѣдъ което ще бжда принуденъ да се повръщамъ назадъ. Безъ рискъ за общата обстановка, азъ мога да дамъ само една рота по тази посока, но тя сама не ще може да направи нищо. Ако не получа допълнителни разпореждания, ще дѣйствувамъ, както е заповѣдьта № 31.

Майоръ Пазовъ".

Въ отговоръ на това прѣди командирътъ на полка да напише заповѣдь № 32, до командира на 1-а дружина, въ отговоръ на това, въ 9 ч. 30 м. пр. пл. отъ сжщия се получи донесение № 21 отъ 7 ч. 50 м. пр. пл.:

„Въ този моментъ 7 ч 45 м. пр. пл. противникътъ отстжпва въ колони по посока къмъ Градско. Съ единъ взводъ настжпихъ за обектива и ако

* Тая заповѣдь ще срѣщнемъ въ реляцията на 3-й Македонски полкъ малко по-нататъкъ.

противникъ нѣма, то мисля, че нѣма нужда съ цѣлата дружина да настжпвамъ, а да остана на позицията, като завия съ дѣсния си флангъ. Противникътъ се съсрѣдоточава на позицията на дългия хребетъ на сѣверъ отъ Градско.

Майоръ Пазовъ.

Слѣдъ прочитането това донесение командиръть на полка изпратилъ до командира на 1-а дружина заповѣдь № 32 въ 8 ч. 30 м. пр. пл:

На № 20. Настжпвайте споредъ обстановката, като имате прѣдъ видъ съ завладѣването часть отъ окопа да се помогне за завладѣването на окопаната висота и югоизточно отъ Хозуратъ — обекта на 2-а дружина. Донасяйте всѣкой часъ за хода на атаката.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Слѣдъ написването на тая заповѣдь, командиръть на полка продължи пжтя за Хозуратъ, гдѣто при наближаването му забѣлѣзалъ, че прѣднитѣ части отъ 2-а дружина сж завзели окопа. Французитѣ сж отстжпили прѣзъ нощьта. Изпратена по ординарецъ за свързка заповѣдь до командира на 3-а дружина веднага да се спусне отъ гребена и настжпи смѣло, като държи връзка съ дѣсния флангъ на 2-а дружина, която е завладѣла вече дългия окопъ. Другъ ординарецъ изпратенъ билъ на телефонната станция да прѣдаде въ бригадата, че дългия окопъ е заетъ и че телефонната станция е прѣмѣстена въ самия окопъ. Въ 8 ч. 45 м. пр. пл. съ № 33 командиръть на полка донесълъ до командира на бригадата слѣдното: Въ 8 ч. 45 м. противникътъ отстжпва въ колони къмъ Градско. Противникътъ се съсрѣдоточава по дългия гребенъ на сѣверъ отъ Градско. Моля настоятелно артилерията да се придвигне напрѣдъ — останалата на мѣстото си да обстрѣлва противника, разположенъ на тая позиция сѣверно отъ Градско.

К-ръ на полка, Подполковникъ Хумбаджиевъ.

При излизането на командира отъ селото получилъ двѣ донесения отъ командира на 1-а дружина заедно съ взетитѣ трофеи отъ 2-а рота: 2 картечници, 1 телеметъръ съ конетѣ и нѣколко души плѣнници. Съ донесение № 22 отъ 8 ч. 40 м. пр. пл. донасяше:

„Въ този моментъ 1-а и 2-а роти заеха гребена на западъ отъ високия върхъ, на който вчера бѣше артилерията на противника. Слѣдъ това ще огледамъ съ патрули самия този върхъ и ако е свободенъ, ще го заема и тамъ ще остана до Ваша заповѣдь. Нашата артилерия обстрѣлваше нашия взводъ, който бѣше се възкачилъ на окопа на височината на югъ отъ с. Хозуратъ. Моля да се прѣдупрѣди артилерията да бжде по внимателна. На този флангъ, ако има артилерия, ще принесе голѣма полза за успѣха,

К-ръ на дружината, майоръ Пазовъ".

Съ донесение № 24 отъ 9 ч. 15 м. пр. пл. донасяше;

„Патрулътъ отъ 2-а рота атакува една непріятелска картечница и можа да плѣни: 1 картечница, 1 телеметъръ и 2 коня, съ два плѣнника. Изпращамъ Ви ги като трофеи.

Майоръ Пазовъ".

Картечницитѣ въ сжщность бѣха двѣ съ 5 души плѣнници.

Слѣдъ излизането на командира на полка по оглеждане на позициитѣ, къмъ които противникътъ бѣ отстжпилъ, до командира на 1-а дружина се изпрати заповѣдь № 34 отъ 9 ч. 20 м. пр. пл.:

„Нашитѣ части устроени да настжпатъ прѣдпазливо. Една наша батарея заема позиция до дългия окопъ на височината надъ с. Хозуратъ.

Адютантъ на полка, Поручикъ Петровъ."

Въ това врѣме се получи донесенче отъ командира на 2-а дружина за завладѣването на окопитѣ южно отъ с. Хозуратъ. По поводъ на това, му се изпрати заповѣдь № 35 отъ 9 ч. 30 м. пр. пл.:

„Поздравлявамъ Васъ и чиноветѣ съ успѣха. Въ дѣсно отъ Вашата дружина настжпва 3-а дружина; влѣзте въ свързка съ нея и едноврѣменно да се настжпва. По свѣдѣнието на командира на 1-а дружина, противникътъ на гжсти колони е отстжпилъ къмъ високия хребетъ сѣверно отъ ст. Градско. Повтарямъ, уредете дружината, като настжпвате прѣдпазливо и имате една рота въ подържка. Дръжте връзка съ 1-а дружина и подравнени съ нея.

К-ръ на полка, Подполк. Хумбаджиевъ."

По това врѣме 1-а дружина стрѣмително настжпваше и нѣйнитѣ прѣдни части бѣха достигнали втория обективъ. Веднага слѣдъ това отъ командира на 1-а дружина се получи донесение № 25 отъ 9 ч. 30 м. пр. пл.:

„Позицията, на която на 29 того бѣше артилерията на противника я заехъ. Моля да ми се изпрати подкрѣпа и да се заповѣда на 2-а дружина да се подаде напрѣдъ, защото азъ съмь доста отжснатъ. Повторно моля бърза помощь.

Майоръ Пазовъ."

По поводъ на това донесение изпрати се устна заповѣдь до командира на 2-а дружина, оставенитѣ двѣ роти по окопитѣ да се водятъ въ редъ и настжпятъ напрѣдъ. Съ донесение № 36 отъ 10 ч. 25 м. пр. пл. до командира на бригадата се донесе:

„Вторияътъ обективъ — височинитѣ западно отъ Градско сж завзети. Противникътъ остжпва къмъ Карасу.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

Въ това врѣме и двѣтѣ орждия излѣзоха на позиция южно отъ с. Хозуратъ до дългия окопъ и откриха огънь по непріятелскитѣ части. Съ № 28 отъ 10 ч. 25 м. пр. пл. командиръть на 1-а дружина донася:

„Противникътъ заема височината прѣдъ Росуманъ по лѣвия брѣгъ на р. Карасу. Отъ позицията при „Голѣма глава", която се заема отъ дружината, противника се намира не по-малко отъ 2000 кр. Заповѣдахъ въ тоя моментъ да се заеме ст. Градско.

Майоръ Пазовъ".

Въ отговоръ на донесението отъ командира на 1-а дружина № 25 изпрати му се заповѣдь № 37 отъ 10 ч. 35 м. пр. пл.:

„Полкътъ дѣйствува безъ полкова подържка, понеже ротитѣ назначени за такива не пристигнаха, разполагайте съ Ваши срѣдства. На 2-а дружина е заповѣдано да напрѣдва. Завзетата висота отъ Васъ укрѣпете я до колкото Вашитѣ срѣдства позволяватъ.

Подполков. Хумбаджиевъ".

Полкътъ нѣмаше носимъ шансовъ инструментъ, такъвъ бѣше реквизиранъ още при формирането му въ Пловдивъ (по 24 лопати и 12 кирки на рота), които се носѣха на единъ конь. Слѣдъ това се получи донесение № 31 отъ 10 ч. 30 м. пр. пл. отъ командира на 1-а дружина:

„Заповѣдьта за заемането на гарата отмѣнихъ, понеже тя е заета съ около 2 роти и има нужда отъ артилерийска подготовка. Ако е възможно да се изпрати една батарея на позицията при „Голѣма глава", ще принесе голѣма полза за нататъшния успѣхъ.

К-ръ на дружината, Майоръ Пазовъ."

Въ 10 ч. 40 м. пр. пл. до командира на 2-а дружина се изпрати заповѣдь № 38.

„Подържайте тѣсна връзка съ 3-а дружина и имъ прѣдайте да напрѣдватъ. Повѣрената ви дружина да се подравни съ 1-а дружина, която е заела втория обектъ — висотата западно отъ Градско. Западно отъ дългия окопъ надъ Хозуратъ се разположи гаубичната батарея. Потретявамъ ротитѣ отъ дружината ви да бждатъ въ редъ, като имате една рота въ дружинна подържка, понеже азъ не разполагамъ съ никаква подържка.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Къмъ 11 ч. 20 м. пр. пл. пристигна 10-а рота, на която се заповѣда да отиде на лѣвия флангъ и остане въ распореждане на командира на 1-а дружина, като му се показа и пжтя за слѣдване на ротата. По това врѣме гаубичната батарея минаваше с. Хозуратъ и отиваше да заеме позиция западно отъ „Голѣма глава. Въ 11 ч. 35 м. пр. пл. до командира на 1-а дружина се изпрати заповѣдь № 39:

„Изпращамъ Ви помощь въ Ваше разпореждане 10-а рота. Вие сте подържани отъ нашата артилерия, която прогони противника къмъ устието на Карасу.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

Още батареята не бѣ заела позиция, когато въ 12 ч. 40 м. сл. пл. се получи отъ командира на бригадата заповѣдь №... отъ 11 ч. 45 м. пр. пл.:

„Слѣдъ заемане височината южно отъ Градско, установете се, устройте

частитѣ, окопайте се. За по-нататъшно настжпление ще послѣдва заповѣдь; разпоредено е артилерията да се приближи до пѣхотата.

К-ръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ."

Въ сжщность тия висоти отстояха на повече отъ 2 км. отъ втория постигнатъ обективъ: 49-й полкъ не бѣше се още подравнилъ, а 53 й полкъ не бѣ слѣзълъ още отъ висотитѣ на Клепе планина. Настжплението на полка не бѣ подкрѣпено съ артилерия; гаубичната батарея бѣ въ движение, а скорострѣлната, полска бѣ на дѣсния участъкъ на полка. Висотитѣ които противникътъ заемаме срѣщу фронта на 49-й полкъ фланкираха настжплението къмъ висотитѣ южно отъ Градско. За атаката полкътъ трѣбваше да дѣйствува екцентрично на 49-й полкъ, като си изложи фланга (дѣсния) на пѣхотенъ и артилерийски огънь отъ посока на висотитѣ южно отъ Долно-Чичево. Прѣдъ видъ на тия съображения се донесе съ № 40 отъ 11 ч. 50 м. пр. пл. до командира на бригадата слѣдното:

„Противникътъ заема висотитѣ при с. Росуманъ на лѣвия брѣгъ на Карасу. Противникътъ срѣщу лѣвия ни флангъ се намира на около 200 крачки отъ станция Градско. Полската батарея излѣзе на продълговатия окопъ и обстрѣлва противника. Неговата батарея, или обози, не се забѣлѣзватъ добрѣ, отстжпиха къмъ устието на р. Карасу. Гаубичната батарея въ този моментъ по моя заповѣдь сжщо излиза на позиция източно отъ Хозуратъ до сѣверната страна на завзетия окопъ. За положението постоянно ви държа и изпращамъ това донесение съ коненъ ординарецъ. Моля свѣдѣния за положението на 49-й полкъ. При всичкитѣ ми старания едва сега ми дойде 10 а рота, а 12-а рота още нѣма. Азъ съмъ безъ полкова подържка.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

Гаубичната батарея въ сжщность не остана източно отъ Хозуратъ, а по заповѣдьта на командира на артилерията отиде още по на истокъ къмъ „Голѣма глава". Съ донесение № 40 до командира на бригадата въ 12 ч. 40 м. сл. пл. се донесе:

„Острата могила и височинитѣ южно отъ Градско още не сж завзети, вслѣдствие слабостьта на лѣвия флангъ и силния огънь по нашитѣ (ротитѣ ни), които заематъ западнитѣ височини отъ ст. Градско. Мойтѣ батареи по заповѣдь на началника на артилерията сега се смъкнаха отъ позициитѣ при окопа и отиватъ задъ завзетата западно отъ Градско висота. Моля, най-настоятелно именно въ този моментъ да бжда подържанъ и не ме безпокои неприятелската артилерия.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

Дѣйствително и полската батарея по заповѣдь на началника на артилерията прѣстана да дѣйствува и отиде да заеме позиция при „Голѣма глава" (сѣверозападно отъ тая висота). Къмъ това врѣме съ № 8 отъ 12 ч. 30 м. сл. пл. командиръ на 2 а дружина ми донесе:

„Положението ни е добро. Неприятельтъ отъ нѣколко позиции прѣдъ нашия фронтъ отстжпи. Нашитѣ части, нѣкои по-малко, по цѣлата линия напрѣдватъ. На своя лѣвъ флангъ, срѣщу нашата 1-а дружина, противника се държи въ единъ голѣмъ окопъ. Ако нашата артилерия може да го обстрѣлва, вѣрвамъ, ще го изпжди. Срѣщу му извадихъ нашата картечница. Азъ оставихъ двѣ роти въ подьржка, защото фронтътъ непозволяваше, 3-та дружина си доде и зае часть отъ нашия участъкъ. Имаме двѣ картечници трофеи, мисля, че ги е взела 6-а рота. Ранени има нѣколко, между които и офицерския кандидатъ отъ 3 а рота Ингилизовъ и фелдфебеля отъ 1-а рота. Майоръ Каназировъ ме пита: дали има заповѣдъ още да настжпваме, азъ му казахъ да върви до кждѣто може.

Майоръ Атанасовъ."

Въ изпълнение заповѣдьта по бригадата относително заемането висотитѣ южно отъ Градско въ 1 ч. 10 м сл. пл. се изпрати до командира на 1-а дружина заповѣдь № 41:

„По заповѣдь: заемете висотитѣ южно отъ Градско, Острата могила, гдѣто ще се установите и по възможность окопаете на тая висота. Около сегашнитѣ ви позиции (висотитѣ западно отъ Градско) ще заематъ позиция скорострѣлната и гаубичната батареи, които въ този моментъ се снеха отъ позициитѣ и идатъ къмъ Васъ. За по нататъшни дѣйствия ще послѣдва заповѣдь.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

Въ 1 ч. 15 м. сл. пл. до сжция се изпрати заповѣдь № 42: „Двѣ батареи, гаубична и скорострѣлна, Ви се изпратиха, посрѣщнете батарейнитѣ командири и ги ориентирайте за положението. Съ заемането на Острата могила южно отъ Градско, на свой редъ ротитѣ на гарата сами ще пристигнатъ въ плѣнъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Въ 1 ч. 20 м. се изпрати до командира на 3-а дружина заповѣдь № 43:

„Подържайте връзка съ 49-и полкъ въ дѣсно и ме държе въ течение за положението. До сега ни едно донесение не съмъ получилъ отъ Васъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

А въ 1 ч 30 м. сл. пл. до к-ра на 2-ра дружина се изпрати заповѣдь № 44:

„Настжпвайте като се равнявате съ 1-а дружина, на която е заповѣдано да заеме висотата южно отъ Градско — Острата могила, за което лѣвиятъ флангъ е усиленъ съ двѣ батареи. На завзетитѣ позиции се укрѣпете силно и до втора заповѣдь ще останете на нея. Разпоредете за попълване на патронитѣ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ".

Въ тоя моментъ батареитѣ още не бѣха стигнали на мѣстата си. По това врѣме полкътъ нѣмаше никаква часть въ полкова подържка. Единствената 12-а рота, която бѣ назначена за такава, още не бѣ стигнала, макаръ да се изпратиха двама ординарци да я срѣщнатъ и я доведатъ по-скоро. Къмъ 3 ч. сл. пл. се получи донесение отъ к-ра на 1-а дружина въ отговоръ на № 41 отъ полка отъ 1 ч. 40 м. сл. пл. № 34:

„По висотитѣ южно отъ Градско противникътъ има части не по малко отъ двѣ дружини съ една батарея, при това добрѣ окопанъ. Най-напрѣдъ трѣбва да се заеме гарата, която сжщо се отбранява отъ около двѣ роти, иначе ще ни обстрѣлва фланга. Острата могила, за която е дума, е доста на истокъ отъ прѣднитѣ висоти. Азъ моля да излезите на позицията, която заемамъ, и отъ тамъ да се ориентирате добрѣ за прѣдстоящитѣ дѣйствия.

К-ръ на дружината, Майоръ Пазовъ.

Едноврѣменно съ получаването на това донесение се получи заповѣдь отъ к-ра на бригадата № 28 отъ 3 часа сл. пл.:

49-и полкъ сега атакува висотитѣ западно отъ Росуманъ. 53-и полкъ получи заповѣдь, да заеме висотата източно отъ с. Кошовица, гдѣто ще се закрѣпи прѣзъ нощьта. Вий заемете и се закрѣпете на висотата западно отъ ст. Градско, като използувате огъня на батареята, която е при Васъ.

Полковникъ Кюркчиевъ".

Въ сжщность батареитѣ, които заеха позицията по заповѣдь на началника на артилерията на това мѣсто, което бѣ указано отъ него, още въ 2 ч. 15 м. сл. пл., съ откриване огъня отъ гаубичната батарея, тя бѣ силно обстрѣлвана отъ артилерията на противника и замълча. Командиръ на полка заповѣда да се промѣни позицията, за което съ № 47 отъ 4 часа сл. пл. и се донесе до командира на бригадата:

„Гаубичната батарея измѣсти позицията си източно отъ завзетата отъ 1-а дружина височина и сега е въ по-добро положение. Сега се започва артилерийската подготовка за завладѣването висотата юго-източно отъ завзетитѣ висоти отъ 1-а дружина (западнитѣ отъ Градско).

Подполковникъ Хумбаджиевъ".

Въ 5 ч. 10 м. сл. пл. се получи донесението отъ к-ра на 1-а дружина № 37 отъ 4 ч. 15 м. сл. пл.:

„Заповѣдьта за атаката още не съмъ изпълнилъ, понеже не е подготвена съ артилерийски огънь, а позицията на противника е усилена съ силни окопи. Ако заповѣдате да се атакува безъ артилерийска подготовка, моля указанията Ви.

Майоръ Пазовъ".

Прѣди да се получи послѣдното донесение въ 4 ч. 10 м. сл. пл. се изпрати слѣдната заповѣдь № 48 до командиритѣ на 1-а, 2-а и 3-а дружини:

Отъ брагадния к-ръ има съобщение, че 49-и полкъ сега (3 часа) атакува висотитѣ западно Росоманъ. 53 и полкъ получилъ заповѣдь да заеме висотата източно отъ с. Кошовица, гдѣто ще се укрѣпи прѣзъ нощьта. На крайния ни лѣвъ флангъ изпратихъ единъ разѣздъ да прѣдаде на ротата,

що е на лѣвия брѣгъ на Вардаръ, да настжпи къмъ с. Уланци и на югъ отъ него.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

А въ 4 ч. 15 м. сл. пл. се изпрати до к-ра на 1-а дружина слѣдната заповѣдь № 49:

„За атаката на ст. Градско искайте к-ритѣ на полската и гаубичната батареи да Ви подържатъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ".

По направената справка се указа, че гаубичната батарея нѣма снаряди. Имала всичко 36 снаряди, хвърлила 6, оставатъ 30, които ги държала за другия день. Полската батарея сжщо нѣмала много снаряди, твърдѣ икономически подготвяше атаката. При подобно състояние на снарядитѣ и дума не може да става за нѣкаква си артилерийска подготовка, още повече противъ добрѣ окопанитѣ французи. Частитѣ страдаха отъ неприятелската артилерия, безъ да може нашата артилерия ди ни защити или поврѣди на неговата добрѣ окопана пѣхота. Артилерийскиятъ бой отъ наша страна бѣ на прѣкжсване съ кратко врѣме на стрѣляне. Въ 5 ч. 5 м. сл. пл. се получи отъ к-ра на 3-а дружина № 17 отъ 4 ч. 15 м. сл. пл.:

„Днешниятъ бой бѣше на пѣхота съ артилерия, поне за моята дружина, 11-а рота, биде силно обстрѣлвана още при слизането ѝ отъ първата заета височина нататъкъ. Убити и ранени има около 15—20 души повечето отъ гранати. Командиратъ на ротата поручикъ Чолаковъ прояви голѣма храбрость и разпоредителность. Често самъ командуваше веригата. Къмъ ротитѣ ми се присъедини и единъ взводъ отъ 49 и полкъ, отжсналъ се отъ ротата си — 4-и взводъ отъ 11-а рота. Узнахъ, че 10-а рота отъ дружината ми е на лѣвия флангъ на бойния участъкъ на полка. Кждѣ е 12-а рота, не зная. 11-а рота много пострадала и морално паднала; поради страшния огънь на неприятелската артилерия е почти не въ състояние да иде веднага въ настжпление. Ще я поставя въ подържка. Ако е възможно да ми се дадатъ 10-а и 12-а роти.

Майоръ Каназиревъ.

Не можеше да му се даде нищо, понеже 10-а рота още по пладнѣ съ пристигането си се изпрати въ помощь на 1-а дружина, а 12-а рота, която въ тоя моментъ пристигаше, още не бѣше събрана и безъ бойния си обозъ. На командира на 12-а рота се заповѣда да застане за полкова подръжка и прикритие на батареята. Съ № 50 отъ 4 ч. 20 м. сл. пл. до командира на бригадата се донесе слѣдното:

„Батареитѣ отъ лѣвия брѣгъ на Вардаръ обстрѣлватъ Острата могила, що е юго-източно отъ Градско, гдѣто сж се окопали двѣ неприятелски дружини и 1 батарея. Изпратихъ единъ кавалерийски разѣздъ, който случайно ми попадна, да отиде до брѣга на Вардара, до крайния ми лѣви флангъ и прѣдаде на ротата по лѣвия брѣгъ на Вардара, да настжпи напрѣдъ прѣзъ с. Уланци и на югъ и обстрѣлва противника съ пушечень огънь.

Подполковникъ Хумбаджиевъ".

Отъ сжшия разѣздъ се получи свѣдѣние, че сѣверно отъ с. Уланци имало двѣ роти отъ 5 п. Македонски полкъ, а отпослѣ се указало, че това било 3-а дружина отъ 5-и Македонски полкъ съ една батареч. Тая именно батарея послѣ пладнѣ къмъ 3 ч. 30 м. почнала да обстрѣлва разположението на противника. Нейното флангово положение отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ и позволяваше това. Въ 5 ч. 25 м. сл. пл. отъ командира на 2-а дружина се получи донесение № 11 отъ 4 ч. 40 м. сл. пл.:

„Боятъ въ тоя моментъ е на отслабване. Противникътъ още стои на позиция срѣщу нашия фронтъ и до ст. Градско, въпрѣки това, че нашата артилерия го обстрѣлва отъ лѣвия брѣгъ на Вардаръ. 1-а дружина не настжпи срѣщу тая неприятелска позиция, затова и азъ не сторихъ сжщото въ такъвъ духъ ми бѣ заповѣдано, но атакуването е дѣйствително трудно и ще иска жертви. Прѣдполагамъ, обаче, че тази нощь французитѣ отъ тамъ ще избѣгатъ. Имамъ двѣ роти въ първа линия и двѣ въ подържка. Картечната рота е на позиция.

Майоръ Атанасовъ."

При вечерь къмъ 6 часа сл. пл. се получи заповѣдь отъ к-ра на бригадата по телефона, че за сега атаката да се отложи, частитѣ да останатъ на заетитѣ мѣста, като се укрѣпятъ добрѣ и че за дѣйствия по-нататъкъ

ще послѣдва заповѣдь. По поводъ на тази заповѣдь въ 6 ч. сл. пл. се изпрати до командиритѣ на 1-а, 2-а и 3-а дружини заповѣдь № 51:

Частитѣ да останатъ на достигнатитѣ мѣста и съ срѣдства, които разполагатъ, да се окопаятъ. Заповѣдь за по-нататъшнитѣ дѣйствия ще послѣдва допълнително. Да се вематъ мѣрки за охранение, за да не би противникътъ, който познава мѣстностьта, да прѣдприеме нощна атака. Патронитѣ да се попълнатъ. Меснитѣ порции да се прѣнесатъ въ тъмнината и кухнитѣ да готвятъ други на старитѣ мѣста. Хлѣба сжщо да се раздаде. Г. г. дружиннитѣ командири могатъ да оставятъ на своитѣ мѣста старшия ротенъ командиръ и да додатъ при менъ на докладъ, ако това намиратъ за нужно. Азъ съмъ въ завладѣния окопъ южно отъ Хозуратъ. Командиратъ на 3-а дружина да влѣзе въ постоянна тѣсна връзка съ лѣвия флангъ на 49 полкъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

Заб. Прави впечатление, че командира на полка, цѣлъ денъ остава все на едно мѣсто далечъ отъ частитѣ си и вика командиритѣ на дружинитѣ на докладъ при себе си, което не е за прѣпоржчване (Б. автора).

Понеже командиратъ на 1-а дружина трѣбваше съгласно заповѣдьта по полка № 41 да завземе Острата могила, то въ 6 ч. 25 м. сл. пл. му се изпрати заповѣдь № 52:

„Атаката се отложи до втора заповѣдь отъ командира на бригадата. По всѣка вѣроятность прѣзъ нощьта ще послѣдва размѣстване на позицията на полската с. с. батарея.

Подполковникъ Хумбаджиевъ,"

Обаче командиратъ на 1-а дружина като не получи отговоръ на донесението си № 37 отъ 5 часа сл. пл., още отъ 6 часа сл. пл. бѣше почналъ атаката, така щото послѣднята заповѣдь по полка го завари въ врѣме на атаката, която произвеждаше. Къмъ 7 часа сл. пл. боятъ бѣше се разгорещилъ къмъ лѣвия флангъ срѣщу 1-а дружина. Къмъ 7 ч. 30 м. сл. пл. артилерийскиятъ огънь отъ наша страна прѣстана, а пѣхотниятъ и картечниятъ продължиха непрѣкжснато до 9 ч. сл. пл., слѣдъ което поутихна; обаче, прѣзъ цѣлата нощь се води пѣхотенъ бой съ прѣкжсване. Въ 10 м. пр. пл. на 31 того отъ командира на 1-а дружина се получи донесение № 42 отъ 9 ч. 40 м. сл. пл. на 30 того:

„Ротитѣ отъ дружината достигнаха на 200-300 крачки отъ неприятелскитѣ окопи, като тѣзи при гарата сж на около 400 кр. отъ послѣднята. Заповѣдахъ да се спре настжплението до втора запозѣдь. При тази укрѣпена позиция, атаката съ тѣзи сили е почти невъзможна още повече, че не бѣ подготвена съ артилерийски огънь. 2-а дружина остана доста назадъ. Ще моля да ми се изпратятъ поне двѣ роти въ подкрѣпа.

Майоръ Пазовъ.

Веднага слѣдъ това донесение се получи отъ бригадата въ 45 м. пр. пл. на 31 октомврий № 30 отъ 9 ч. 30 м. слѣдъ пладнѣ за дѣйствията, които полка слѣдваше да развие на 31 октомврий. За късното получаване на заповѣдьта се донесе на командира на бригадата.

Прѣзъ тоя день полкътъ постигна даденитѣ му два обектива. Послѣдвалата заповѣдь за завладѣването на Острата могила — третия обективъ, бѣ прибързано. Противникътъ бѣ се отдрѣпналъ на укрѣпената си отъ по-рано позиция, силитѣ му бѣха повече отъ нашитѣ съ една дружина (83 полкъ и 283 резервенъ полкъ 1 дружина). Нашитѣ 4 орждия, отъ които двѣтѣ бѣха не с. с. гаубици, не подготвиха атаката, вслѣдствие промѣната на позициитѣ си и нѣмане на снаряди. Полкътъ завладѣ единъ теренъ 3—4 км., взема трофеи: 2 картечници съ 1 телеметъръ, хирургически инструменти, два коня на картечницитѣ, едно муле натоварено съ прѣвързочни материали, много пушки и шансовъ инструментъ, 18 сънъдъци съ патрони, 3 велосипеди и други трофеи.

Загуби: убити отъ 1-а дружина 22, отъ 2-а дружина — 2 и отъ 3-а дружина — 27 войника. Ранени отъ 1-а дружина 64, отъ 2-а дружина — 6 и отъ 3-а дружина 102 войника. Изчезнали отъ 1-а дружина 11 и отъ 3-а дружина — 9 души. Убити офицери отъ 10-а рота подпоручикъ Станчевъ, ранени командира на 10-а рота поручикъ Драновъ и младшия офицеръ отъ 3-а рота оф. кандидатъ Ингилизовъ".

3-а дружина тоя день изстрѣляла 239,000 патрони.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

4-й п. Македон. полкъ въ тоя день е ималъ задача, да настжпи по долината на р. Бабуна и завладѣе проходитѣ Теово—Мокрени — Габровникъ — Дрѣнковци, — Богомиль — Гостиражни — Стровия и Папродище — Орѣше. Полкътъ е билъ усиленъ съ ½ ескадронъ, 4 картечници и 2 не с. с. пл. орждия. Неприятелтъ, сърби, заемалъ висотитѣ южно отъ с. Никодимъ — Соничка глава — висота 1200, а негови партизански части заемали проходитѣ Габровникъ — Дрѣнковци, Богомилъ — Стровия и Попрадище — Орѣше. Полкътъ настжпилъ сутриньта отъ с. Изворъ и къмъ 3 ч. сл. пл. влѣзълъ въ съприкосновение съ противникъ, около 1 дружина, който билъ заелъ позиция на Бабуна планина и при мѣстностьта „Пладнище на вировегѣ“ южно отъ с. Мокрени. Полкътъ спрѣлъ за нощуване на 2 км. сѣверно отъ противника, влѣзълъ въ връзка съ 22 п. Тракийски полкъ, дѣйствующъ по на юго-истокъ и почналъ да се приготовлява за атакуване противника на слѣдния день. 1-а дружина прѣзъ деня продължила отстжплението и спрѣла въ с. Одри, на срѣдата на пжтя Тетово — Качаникъ.

31 октомврий.

Отблъсване противника отъ лѣвия на дѣсния брѣгъ на р. Черна.

Както видѣхме отъ изложението за миналия день, въ 9 ч. 30 м. сл. пл. командирътъ на 2-а бригада бѣше издалъ слѣдната заповѣдь за дѣйствията, които прѣдстоеше да се извършатъ на 31 октомврий:

1-о Противникътъ, битъ и прѣслѣдванъ, заема още височинитѣ южно отъ Градско (Острата чука), височинитѣ западно отъ Росуманъ (тритѣ могили), хребе а между с. с. Кошовица и Сирково.

2-о Утрѣ, 31-й того, въ 8 часа пр. пл. повѣрената ми бригада 3-й Мак. и 49-й п. полкове) да продължатъ атаката за заемане крайнитѣ обективи, кждѣто да се затвърдятъ и чакатъ втора заповѣдь.

За което:

3-о 53-й п. полкъ ще атакува още тази нощь и ще заеме хребета южно отъ с. Кошовица (Кошовидния езикъ).

4-о 3-й п. Македонски полкъ да атакуза още тази нощь и да заеме височината южно отъ Градско (Острата чука), на която да се затвърди.

5-о 49-й п. полкъ да нощува на сегашнитѣ си позиции, на които да се затвърди.

6-о Втора дружина отъ 49-й полкъ е оставена въ бригадна подръжка и е разположена на 1 клм. юго-източно отъ Долно-Чичево и утрѣ ще слѣдва за 49-й полкъ.

7-о Артилерията ще се приближи и ще заеме още тази нощь позиции на височинитѣ западно отъ ст. Градско, източно отъ с. Долно Чичево и хребета южно отъ с. Кошовица.

8-о Азъ ще се намирамъ при с. Дол. Чичево. Командиритѣ на 3-й п. Мак. и 49-й п. полкове да се свържатъ съ телефонъ. № 30. 30.X.915 год. 9 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ.

Забѣлѣжка. Утрѣ, 31 того, най-късно до 6 часа сл. пл. да се прѣдставятъ точни свѣдения за числото на убититѣ и раненитѣ на 27, 28, 29, 30 и 31 того, както и списъци съ убититѣ и раненитѣ офицери отъ полковетѣ.

Началникъ щаба, Капитанъ Кръстевъ.

Тая заповѣдь се получила отъ командира на 3-й п. Мак. полкъ едва въ 0 ч. 45 м. сл. пл. полунощь, приблизително къмъ което врѣме било получено и донесението № 42 отъ 1-а дружина за достигането на 300—400 крачки отъ окопитѣ на неприятеля на висотата юго-източно отъ ст. Градско. По поводъ на заповѣдьта командиритъ на полка издалъ въ 1 часа заповѣдь до дружинитѣ и картечната рота за атакуването на Острата чука въ 5 часа пр. пл., а по поводъ донесението самъ донесълъ съ № 57 чакъ въ 2 ч. 10 м. до командира на бригадата слѣдното:

1-а дружина контъратакува противни а и сега е на около 300—400 крачки отъ неговитѣ окопи на висотата юго-източно отъ ст Градско. Разпоредихъ 1-а и 2-а дружини въ 5 часа сл. пл. да атакуватъ противника и завладѣятъ позицията му.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Отъ к ра на полка. До к ритѣ на 1-а 2 а и 3-а дружини.

№ 56 1915 г. 31 октомври 1 ч. пр пл.

1. Противникътъ битъ и прѣслѣдванъ, заема още височинитѣ юго-източно отъ с. Градско (Острата чука), височинитѣ западно отъ Росоманъ (тритѣ могили), хребета между с. с. Кошовица и Сирково.

2. Утрѣ, 31 того, нашата бригада ще продължи настжплението си за завземането на крайнитѣ обекти, гдѣто да се затвърдятъ и чакатъ заповѣдь

3. На повѣрения ми полкъ е заповѣдано да атакува още тази нощь и заеме висо ината юго-източно отъ с. Градско (Острата могила), на която да се затвърди.

За което: 1-а дружина да атакува въ 5 часа пр. пл. висотата юго-източно отъ Градско и я завладѣе.

2-а дружина съ картечната рота да влѣзе въ най-тѣсна свързка съ командира на 1-а дружина и съвмѣстно съ ротитѣ отъ 1-а дружина да атакува западнитѣ склонове на сжщата височина.

3-а дружина да подържа най тѣсна връзка съ дѣсния флангъ на 2-а дружина и връзка съ 49-й полкъ. Азъ ще се намирамъ на завладѣната вчера позиция (дългия окопъ).

Командиръ на полка, Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Въ 2 ч. 45 м. пр. пл. въ щаба на бригадата по телефона се получило слѣдното донесение № 55 (!):

„Ротитѣ отъ лѣвия ни участъкъ сж прогонили противника при опита му да настжпи и сега е на около 300 кр. отъ неговата позиция (високата 1050 — източно отъ ст. Градско). По цѣлата линия пѣхотниятъ огънь почти до тоя моментъ е утихналъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

По-нататъкъ за описване дѣйствията на 3-й п. Мак. полкъ въ реляцията на полка намираме слѣдното:

Съ № 58 отъ 2 ч. 50 м. пр. пл. на командиритѣ на батареитѣ се заповѣда:

„1-а и 2-а дружини отъ полка въ 5 ч. пр. пл ще атакуватъ противника, съ цѣль да завладѣятъ окопитѣ му на юго-истокъ отъ ст. Градско (Острата могила). 1-а дружина се е вече приближила на около 300—400 крачки отъ окопитѣ на тѣзи висоти. Ако батареитѣ Ви сж на неблагоприятна позиция, можете да ги смѣните, като имате прѣдъ видъ, че пѣхотнитѣ части трѣбва ефикасно да ги подържате прѣзъ деньтъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Въ 3 часа пр. пл. се получи донесението на командира на 3-а дружина № 18 отъ 2 ч. 20 м. пр. пл.:

„Въ стражево охранение съмъ поставилъ 9-а рота, 11-а рота оставихъ на почивка като подържка. Точни свѣдения за загубитѣ още не сж ми дали, но тѣ сж по-голѣми отъ прѣдполагаемитѣ отъ менъ въ послѣдното ми донесение. Държа свързка съ 6-а рота — 2-а дружина въ лѣво и съ 11-а рота отъ 49-й полкъ — въ дѣсно. Между тая рота, обаче, и дѣсния флангъ на моя участъкъ има извѣстно разстояние, охранявано само съ

патраули. Моля да ми се окаже по-точно обекта при предстоящето настжпление на повѣрената ми дружина. Сжщата висота ли е, която е на 1-а и 2-а дружина. Споредъ заетата висота отъ 49-й полкъ, полунадѣсно отъ нашата, азъ трѣбва да атакувамъ малко въ дѣсно отъ въпросната висота. Ако е възможно, моля да се даде една отъ картечницитѣ къмъ моята дружина, която образува дѣсния флангъ на бойния участъкъ на полка. Да бждатъ подкрѣпени и моитѣ хора.

Майоръ Каназиревъ.

Картечница не можеше да му се даде, понеже всичко въ полка бѣха двѣ. Колкото за обекта, нощьта не позволяваше да се покаже. Въ 4 ч. 40 м. пр. пл. се получи донесение отъ командира на 3-а дружина № 19 отъ 3 ч. 55 м. пр. пл.

„Питахъ Ви за опрѣдѣляне точенъ обектъ на дружината ми (двѣ роти). Положението, което тя заема, я постави въ незгодно положение, понеже направленията на нашия полкъ и 49-й полкъ се разхождатъ. Между менъ и лѣвофланговата рота на 49-й полкъ има значително празно пространство. Моля да ми се даде 12-а рота, за да мога да го попълня. Заповѣдьта за моята дружина казва, да подържамъ тѣсна връзка съ 2-а дружина, а тъй като тя ще атакува западнитѣ склонове на височината, то азъ ще трѣбва да атакувамъ южния й край. Тамъ почватъ височини, които образуватъ непрѣкжсната линия на юго западъ; значи обекта ми се намира въ единъ тжпъ жгълъ Има се голѣма вѣроятность да попадна подъ кръстосанъ огънь. Друга вѣроятность е части отъ 49-й полкъ, които заематъ нѣкои отъ въпроснитѣ височини, да се обърнатъ на лѣво за завладѣването на слѣдующитѣ. И тогава може да се случи да ме биятъ въ гърба наши. Близамъ въ споразумѣние съ съсѣднитѣ части за избѣгване на нещастия отъ този родъ, но тѣ си оставатъ вѣроятни.

Майоръ Каназиревъ.

Едноврѣменно съ това донесение се получи отъ командира на 1-а дружина № 43 отъ 2 ч. 25. м. пр. пл.

„Голѣма часть отъ войницитѣ сж отстжпили и сж говорили, че сж избити. По доклада на всички командири на роти, позицията, която заематъ сега, е била доста изложена на огъня и по нѣмане лопати, нѣма съ какво да се окопаятъ, а тѣзи, които сж занесли по нѣколко лопати и кирки, не е било възможно окопаването, понеже щомъ се ударяло на земята съ киркитѣ, противникътъ откривалъ огънь по тѣхъ. Общо духътъ на войницитѣ отъ ротитѣ е разколебанъ доста много и ако сутриньта ги завари въ това положение и противникътъ не отстжпи, не е чудно да се получи нѣкой лошъ резултатъ, тъй както и по-рано Ви донесохъ, че противникътъ е силно окопанъ и се държи добрѣ. Цѣлата 10-а рота и часть отъ трета бѣха отстжпили назадъ на старитѣ позиции, слѣдъ което по моя заповѣдь отново заеха мѣстата си. При това положение на мнѣние съмъ да не компрометираме дѣлото да ги дръпнемъ назадъ на старитѣ имъ позиции и утрѣ слѣдъ като съ артилерийски огънь се подготви добрѣ атаката, да се атакува; прочее, каквото заповѣдате, чакамъ вашитѣ указания. Втора дружина е доста назадъ и азъ не мога да й заповѣдамъ да се изравни.

Майоръ Пазовъ.

По поводъ на това съ заповѣдь № 59 отъ 4 ч. 30 м. пр. пл. до командира на 1-а дружина се заповѣда:

„Щомъ положението е такова критическо и ако вие схващате това за тъй необходимо, то можете да отдръпнете ротитѣ незабѣлѣзано и въ редъ на позицията. На 2-а дружина е заповѣдано да се подравни съ Васъ. Съ разсъмване още поискайте подържката на батареитѣ, като имъ заповѣдахъ лично да подържатъ всѣкога.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.“

Дѣйствително, противникътъ бѣ добрѣ окопанъ и усиленъ на тоя флангъ. Артилерийската подготовка бѣ слаба. Фронтътъ твърдѣ голѣмъ за полкътъ. Късното получаване на заповѣдьта не даде възможность на частитѣ да си избератъ нито направленията, нито врѣме за подготовка за нощна атака, вслѣдствие на което и се изпрати заповѣдь № 59 на командира на 1-а дружина. Въ 5 ч. 25 м. пр. пл. се изпрати заповѣдь № 60 до камандира на 3-а дружина въ отговоръ на неговото донесение № 19.

По запозѣдьта не се разбира, че Вашата 3-а дружина ще трѣбва да атакува висотитѣ отъ югъ. Отъ Васъ се иска съ двѣтѣ роти, които разполагате, до подържате тѣсна връзка между дѣсния флангъ на 2-а дружина и лѣвия флангъ на 49-й полкъ, така щото съ почване на атаката и Вие настжпвайте прѣдъ фронта си, за да не се открие фланга на 2-а дружина.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.“

Въ 5 ч. 55 м. пр. пл. се изпрати до командира на 2-а бригада донесение № 61:

„Понеже противникътъ указва голѣмо съпротивление срѣщу лѣвия ми флангъ, въпрѣки контраатаката, която снощи се произведе, моля да ми се изпратятъ двѣ роти въ подкрѣпление отъ бригадната подържка. Прѣзъ течението почти на цѣлата нощь се води пѣхотенъ огънь съ промежутъчни прѣкжсвания.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.“

Отдръпването на ротитѣ отъ 1-а дружина назадъ стана въ редъ и въ тъмнината незабѣлѣзано за противника. Въ 7 ч. 40 м. пр. пл. отъ командира на 3-а дружина се получи донесение № 20 отъ 6 ч. 50 м. пр. пл.:

Получихъ заповѣдьта своеврѣменно и направихъ своитѣ разпореждания. Влѣзохъ веднага въ свързка съ 49-й полкъ, но не можахъ съ 2-а дружина. Едва въ 6 ч. излѣзе 7-а рота отъ сжщата на дѣсния флангъ и се установи и съ 2-а дружина свързка. Атаката, обаче, която трѣбваше да почне отъ лѣво, не почна, а това е жалко особено за менъ, понеже мѣстото по което ще настжпваме, е съвършено открито и обстрѣлвано, та трѣбваше да се прѣмине нощемъ.

Майоръ Каназиревъ.

Съ получаването на това донесение командирътъ на полка слѣзналъ при участъка на 2-а дружина, дѣто командирътъ на дружината му далъ нѣкои обяснения за неговото разположение на ротитѣ. *) При завръщането му при наблюдателния пунктъ (дългия окопъ) въ 8 ч. 10 м. пр. пл. получилъ отъ командира на 2-а дружина донесение № 12 отъ 7 ч. 30 м. пр. пл.:

„Съгласно заповѣдьта Ви да подкрѣпя 1-а дружина въ атаката снощи и тази сутринь изпълнихъ. Тази сутринь оставихъ въ първа линия три роти, една въ подържка. Сега въ 7 ч. 30 м. пр. пл. майоръ Пазовъ съ редникъ отъ дружината му Георги Василевъ ми съобщава, че той отстжпва, защото позицията била силна и ме прѣдупрѣждава и азъ да сторя сжщото. Само че той отстжпи прѣди още да се свѣтне, а сега ще взема мѣрки при тежки обстоятелства, тѣзи роти, които сж открити, да се поотдръпнатъ. Азъ казахъ и вчера, че мжчно е да се атакува така скоро този окопъ, който е като редутъ.

Майоръ Атанасовъ“.

Въ 8 ч. 20 м. пр. пл. отъ командира на 1-а дружина се получи донесение № 45 отъ 7 ч. 35 м. пр. пл.:

„Тази вечерь сж излѣзли отъ строя подпоручикъ Станчевъ Тодоръ, раненъ или убитъ, положително не се знае, кандидатъ офицеръта Стоицовъ Стойчо раненъ и командирътъ на ротата поручикъ Дриновъ Маринъ, всички отъ 10-а рота. Тая рота остава да я командува подофицеръ, понеже и фелдфебелътъ отъ сжщата рота е раненъ. Противникътъ нощесъ е изкаралъ на позицията, която трѣбваше да атакузамъ, и картечници. Всички роти се окончателно отдръпнаха на старитѣ си позиции. Това отдръпване прѣдадохъ на 8-а рота, която е непосрѣдствено въ дѣсно отъ моята дружина, като казахъ това да се прѣдаде на всички роти отъ 2-а дружина, обаче, нѣкои отъ тия роти настжпиха за малко и спрѣха.

Майоръ Пазовъ“.

Въ 8 ч. 35 м. пр. пл. до к-ра на 2-а дружина се изпрати заповѣдь № 62:

„По заповѣдь на началника на дивизията, ние не само не трѣбва да отстжпваме, но ще атакуваме, понеже 49-и полкъ е на около 2 1/2 км. отъ Долно Чичово. 1-а дружина е на мѣстото си и има даже четвъртата си рота напрѣдъ. Всѣко помислюване за оттегляне назадъ може да изложи батареитѣ ни, които сж слѣзли и денемъ по никой начинъ не могатъ да се оттеглятъ. Заетитѣ мѣста трѣбва да се държатъ.

Подполковникъ Хумбаджиевъ“

*) Полезно е да се помни, че въ 5 часа пр. пл. 3 п. Мак. полкъ щѣше да атакува (Б. автора).

Въ 9 ч. 15 м. се получи донесение отъ командира на 3-а дружина № 22 отъ 8 ч. 45 м. пр. пл.:

„Много ни бие артилерията на противника отъ посоката на височината, която е нашъ обектъ. Нашата батарея (3 оржд.) обстрѣлва добрѣ тая височина, но не достига до батареята на противника, която е по далече къмъ южния край на височината. Да увеличатъ мѣрника. Днесъ въ първа линия е 9-а рота капитанъ Хесапчиевъ. Веригата е чакъ долу на чешмата. Силитѣ на противника предъ насъ сж значителни — стрѣлятъ отъ много окопи, отъ които единъ голѣмъ. Имать входове. Въ окопитѣ предаватъ отъ ржка на ржка единъ чучулъ, като че човѣкъ върви: малка хитрость Патронитѣ на 49 полкъ много пушатъ и издаватъ околитѣ.

Майоръ К а н а з и р е в ъ".

И така, деньтъ завари полка на сжщитѣ позиции, на които бѣше на 30 октомврий въ 6 ч. сл. пл., само 6-а и 7-а роти бѣха излѣзли малко напрѣдъ и залѣгнали въ вглъбнатината. Батареитѣ бѣха на сжщитѣ си мѣста. Атакуването на тази висота, „Острата могила", и прѣдни тѣ окопи прѣдъ нея всички добрѣ окопани, безъ щателна артилерийска подготовка бѣ рискувано Трѣбваше да се чака подготовката отъ нашитѣ батареи и тѣзи отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, тогава на слѣдната нощь, на 1 ноемврий, подготовена въ техническо отношение — да се атакува. Къмъ 8 ч. 35 м. пр. пл. нашата батарея отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ почна съ рѣдъкъ огънь да обстрѣлва неприятелското разположение срѣщу 1-а дружина, особенно окопитѣ на Острата могила. Противникътъ съ артилерията си сжщо обстрѣлваше височитѣ по лѣвия брѣгъ на Вардара, мѣстото гдѣто се намираше вѣроятно, нашата батарея и височинитѣ на западъ отъ ст. Градско. Едноврѣменно съ това почна и рѣдъкъ пѣхотенъ огънь Отъ направената рекогносцировка за разположението и силитѣ на противника се установи, че дѣйствително неприятелски части около една дружина и нѣщо сж добрѣ окопани нв платото между желѣзопжтната линия и Острата могила, съ една батарея скрита въ вглъбнатината прѣдъ Острата могила Други части отъ 1—2 роти заематъ окопитѣ при гара Градско и самата нея. Точното опрѣдѣление на частитѣ, които бѣха разположени отъ Острата могила въ дѣсно до дѣсния флангъ на 3-а дружина, срѣщу цѣлия фронтъ на 2-а и 3-а дружини, не можеше да се опрѣдѣли, понеже прѣсѣчената мѣстность и гънкитѣ не позволяватъ това. Виждаше се само непрѣривната линия отъ неговитѣ прѣдни окопи по гребена на височинитѣ.

Командирътъ на полка е взелъ рѣшение до по-учаването на новата задача, която щѣше да бжде, да се атакува противника, гази атака да се подготви добрѣ съ артилерията, частитѣ да се укрѣпатъ на своитѣ мѣста и се подготватъ въ всѣко отношение за тази атака. Съ № 63 отъ 9 ч. 10 м. пр. пл. до командира на 3-а дружина се заповѣда:

„Майоръ Пазовъ е заболѣлъ. На неговия участъкъ назначавамъ Васъ. Прѣдайте участъка си на командира на 9-а рота капитанъ Хесапчиевъ, вмѣсто когото назначете другъ за командиръ на 9-а рота, като ориентирате всестранно капитанъ Хесапчиевъ за сериозността на участъка и дѣсния флангъ, а Вие елате веднага при менъ и заедно съ 12-а рота ще замините да приемете командуването на лѣвия участъкъ на полка

Подполковникъ Х у м б а д ж и е в ъ."

Съ № 64 отъ 9 ч. 15 м. пр. пл. се заповѣда командиру на 1-а дружина „да почака майоръ Каназиревъ, който ще поеме участъка, а до тогава да прѣдаде участъка на капитанъ Поповъ, като го ориентира всестранно върху обстановката. Всички части трѣбва здраво да се закрѣпатъ на мѣстата си и почнатъ подготовката на атаката. 49-й полкъ е напрѣдналъ, сжщо и 53-й полкъ и че полка ще атакува и трѣбва да прѣвземе височината. Това да се прѣдаде на всички началствующи лица, за да държатъ здраво въ ржцѣтѣ си своитѣ части."

Съ № 14 отъ 9 ч. 10 м. пр. пл. командирътъ на 2-а дружина донася:

„За избѣгване на недоразумѣние, положението ни ето какъ мога да го нарисувамъ. 1-а дружина, слѣдъ несполучливия опитъ да атакува позицията на противника, се оттегли обратно на своята (върха), четвъртата му рота или друга такава нѣма напрѣдъ, освѣнъ нѣколко стрѣлци на лѣвия свой флангъ. 8-а рота отъ 2-а дружина е непосрѣдствено до 1-а дружина на

бойната линия. 6-а и 7-а роти тази сутринь настжпиха съ 1-а дружина и понеже тѣ не получиха на врѣме съобщение за да се оттеглятъ, както 1-а дружина, останаха въ сѣдловината на съвършено равна и открита мѣстность. Тѣ въ това лошо положение не могатъ нито да се подадатъ напрѣдъ, нито да се върнатъ. За да ги прѣдвардя отъ една контъратака, азъ съ моитѣ срѣдства, т. е. съ двѣтѣ ми роти и картечницата ще ги подържамъ. 3-а дружина е въ дѣсно отъ ротитѣ на моята бойна часть и съ фронтъ не къмъ сжщата позиция, но съ фронтъ къмъ изтокъ

Майоръ А т а н а с о в ъ."

Въ 11 ч. пр. пл до к-ра на 2-а бригада се изпрати донесение № 65:

„Прѣзъ нощьта противникътъ е прѣдприелъ атака съ двѣ дружини и 4 картечници, благодарение на нашата контъратака, той се е спрѣлъ съ едната си дружина на около 800 крачки на изтокъ отъ височината и югозападно отъ Градско, що се заема отъ 1-а дружина, въ участъка между Острата могила и гарата. Въ гарата по свѣдѣние отъ командиръ на 1-а дружина сж разположени около 2 роти, по свѣдѣния на сжщата въ окопитѣ на Острата могила и около нея сж разположени една дружина съ 4 картечници отъ частитѣ на 84 й пѣх. французки полкъ. При снощната контъратака, когато ротитѣ отъ 1-а дружина сж се оттеглили на старата си позиция, 7-а и 8-а роти отъ 2-а дружина, не се оттеглили и сега тия роти сж останали напрѣдъ въ зеленитѣ ниви на западнитѣ склонове на Острата могила. Състава на 1-а дружина е силно пострадалъ, вслѣдствие петдневнитѣ ни непрѣкжснати атаки. 10-а рота при снощната контъратака е изгубила цѣлиятъ си офицерски съставъ и фелдфебелътъ; ротата се командува отъ подофицеръ. Прѣдъ видъ на сериозността на лѣвия флангъ, моля да ми се изпрати подържка поне една дружина, понеже участъкътъ на полка е голѣмъ.

Подполковникъ Х у м б а д ж и е в ъ."

Съ № 66 отъ 11 ч. 20 м. пр. пл. на командира на 2-а дружина се заповѣда:

„Разпореждането Ви касателно посрѣщането Ви контъратаката на противника, въ случай че той се опита да направи, напълно одобрявамъ. Майоръ Пазовъ заболѣ, на негово мѣсто изпратихъ майоръ Каназиревъ, а участъка на 3-а дружина се повѣри капитану Хесапчиеву, моля подържайте постоянно връзка съ капитанъ Хесапчиевъ.

Подполковникъ Х у м б а д ж и е в ъ."

Съ изпращането на послѣдната заповѣдь отъ командира на 3-а дружина се получи донесение № 26 отъ 10 ч. 30 м. пр. пл.:

„По заповѣдь. Елате веднага на моя участъкъ, кждѣто Ви чака командира на бригадата.

Майоръ К а н а з и р е в ъ."

Тукъ ний ще прѣкжснемъ извлечението отъ реляцията на 3-и п. Македонски полкъ за да приведемъ изцѣло реляцията на 2-а бригада за 30 октомврий, както слѣдва:

Съ разрѣшението на началника на Сборната дивизия къмъ 9 часа прѣдъ пладнѣ командирътъ на бригадата замина заедно съ щаба си за участъка на 3 й пѣхотенъ Македонски полкъ — къмъ ст. Градско, като ржководенето дѣйствията на 49-а п. полкъ врѣменно пое началникътъ на Сборната дивизия. До 10 часа прѣдъ пладнѣ частитѣ отъ Сборната дивизия не проявиха никаква дѣятелность по изпълнение на прѣдписаната имъ атака, която трѣбваше да почне въ 8 часа пр. пл. (гл. заповѣдь № 30 отъ 30.X 9 ч. 30 м. сл. пл*). За да подтикне полковитѣ командири къмъ дѣятелность началникътъ на Сборната дивизия издава заповѣдь № 27 (гл. по-долѣ), която се получи въ щаба на бригадата на зелената висота западно отъ станция Градско въ 1 ч. 10 м. сл. пл. и съ № 31 (гл. по-долѣ) бѣ донесено за сжщото и за наченатата работа на 3 пѣх. Македонски полкъ, ржководенъ лично отъ командира на бригадата.

Отъ началника на Сборната дивизия, с. Долно Чичово.

До командира на 2-а бригада 11-а Макед. дивизия.

Положението е извѣстно. Неприятелтъ е два пжти по-слабъ по сили

*) Въ оригинала на реляцията документитѣ сж приложени въ край, ние обаче, тукъ ще ги навеждаме въ текста, дѣто имъ е мѣстото.

отъ насъ. За насъ е отъ първостепенно значение да заемемъ височинитѣ отъ с. Градско (Острата чука), височинитѣ западно отъ с. Росуманъ и хребета юго-източно отъ с. Кошовица.

Заповѣдвамъ:

1. Полковетѣ да продължатъ веднага енергично настжплението и достигнатъ обективитѣ дадени въ заповѣдь № 23 отъ 23 октомврий да се използува затишието и слабото дѣйствие на неприятелската артилерия и пѣхота, за да се напрѣдва, ако трѣбва даже по групи. Осжждамъ най-строго туй бездѣйствие;

2) Артилерията да насочи огъня си по горнитѣ височини и слѣдва пѣхотата;

3) 53-й полкъ да развие по-голѣма дѣятелность, като се спусне по езика юго-източно отъ Кошовица и насочи части по рѣката южно отъ Росуманъ за съдѣйствие на атаката на 49 полкъ. съ който да влезе въ свръзка.

4. Бригадната подържка да остане до втора заповѣдь въ сегашното си мѣсто задъ 49 полкъ.

5. Повтарямъ: да се използуватъ всички срѣдства за безспирно напрѣдване. За неизпълнение на тая заповѣдь ще държа лично отговорни командиритѣ на полковетѣ;

6) Азъ съмъ при черквата въ с. Долно-Чичово. Командирътъ на 53 полкъ да устрои телефонно съобщение съ станцията съ 2-а бригада на Македонската дивизия въ монастира. Сжщиятъ да изпрати агенти за свръзка въ с. Долно-Чичево. Да донасятъ по-често по телефона или съ конници за положението на полка му. № 27. 31.X15 год. 10 ч. пр. пл.

Началникъ на Сборната дивизия, Полковникъ Богдановъ."

Отъ кра на 2 а бр. 11 Макед. дивизия, в. западно отъ ст. Градско.
До началника на Сборната дивизия, с. Долно-Чичово.

Заповѣдьта № 27 получихъ въ 1 ч. 10 мин. сл. пл. въ момента, когато искахъ обяснения отъ командира на 3 Мак. полкъ за положението. Тази сутринь съ пристигането ми до бойното разположение на полка изпратихъ заповѣдь на командира му да дойде отъ наблюдателния си пунктъ, а азъ лично обиколихъ цѣлия боенъ редъ на полка. Прѣзъ това врѣме полкътъ стоеше въ бездѣйствие, като само съ отдѣлни истрѣли обстрѣлваше разположението на противника. Заповѣдахъ да се настжпи и заеме позицията на противника. Въ този моментъ полкътъ се приготовлява, слѣдъ което ще почне дѣйствията. № 31. 31.X 15 год. 1 ч. 10 м. сл. пл.

Командиръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ."

Къмъ 10 часа пр. пл. щабътъ на бригадата пристигна въ района на 3 пѣхотенъ Македонски полкъ. Полкътъ бѣше заваренъ при слѣдната обстановка: на дѣсния флангъ се намираше 3-а дружина на майоръ Каназирева (9-а и 11-а роти само); въ срѣдата заемаше 2-а дружина на майоръ Атанасовъ и картечната рота на поручикъ Поповски (2 български картечници „Максимъ" и взетитѣ отъ французитѣ на 30-и двѣ картечници) и на лѣвия флангъ — на зеленатa висота срѣщу ст. Градско се намираше 1-а дружина, която врѣменно командуваше капитанъ Поповъ. Командирътъ на полка се намираше на височината при с. Хозуратъ. Частитѣ заемаха гребена, който се спуща отъ височитѣ при монастира и се образува между сухото дере, което почва отъ доловетѣ източно хозуратската висота, и другото сухо дере, което почва отъ монастира и минава западно отъ масива съ „Острата чука". На края на този гребенъ западно ст. Градско се издига отдѣлна висота, която, засѣяна съ зимница, изглеждаше отдалечъ на зелена. Тази висота и сѣверно отъ нея заемаше 1-а дружина. Двѣ роти отъ 2 а дружина (6-а и 7-а) се намираха напрѣдъ — въ подножието на французката позиция точно прѣдъ дѣсния флангъ на 2-а дружина. По цѣлото разположение на полка нѣмаше никакъвъ окопъ, а хората се бѣха прислонили къмъ синуритѣ на лозята и нивитѣ на северо-западния скатъ на гребена. Само въ участъка на 1-а дружина (сѣверно зеленатa висота) имаше работени редъ стрѣлкови трапчета съ щиковетѣ на пушкитѣ. Отъ сутриньта още полкътъ бездѣйствуваше, като само отдѣлни стрѣлци съ отдѣлни изтрѣли обстрѣлваха разположението на противника. Отъ разпита на дружиннитѣ командири се установи, че по прѣдписаната съ заповѣдь № 30 (гл. изложението за тоя дѣнь въ началото) нищо не е направено; сжщо и никакви разпореждания не сж били получавани

отъ командира на полка за продължаване на сжщата за 31-и — само 1-а дружина прѣзъ нощьта е атакувала и достигнала до 50 — 100 кр. отъ неприятелскитѣ окопи, но, неподържана отъ другитѣ дружини, отстжпила, неизвѣстно по чия заповѣдь, която била прѣдадена отзадъ — неизвѣстно отъ кого!....

Противникътъ заемаше и бѣше се укрѣпилъ на височитѣ южно отъ ст. Градско, височитѣ на масива съ „Острата чука" и гребена, височи южно отъ този масивъ, като лѣвиятъ неприятелски флангъ по нататъкъ продължаваше на отстжпъ къмъ височитѣ западно отъ с. Росуманъ.

Командирътъ на бригадата съ началникъ щаба си обиколи бойнитѣ вериги и разположението на полка, като прѣдварително изпрати да се извика командира на полка отъ височата при Хозуратъ. Къмъ 12 ч. 30 м. по пладнѣ на зеленатa висота се яви командирътъ на полка. Тукъ командирътъ на бригадата иска отъ сжщия обяснения за причинитѣ на неизпълнение нощната атака и за бездѣйствието на полка до този моментъ въпрѣки прѣдписанията на заповѣдь № 30. Командирътъ на полка даде много несъстоятелни такива, за което командирътъ на бригадата къмъ 1 ч. 30 м. сл. пл. заповѣда, полкътъ да се приготви за атака, а командирътъ на полка веднага съ дружиннитѣ командири да се яватъ при него на височата за получаване лично указания по прѣдстоящата атака. Изпрати началникъ щаба на бригадата лично да прѣдаде изричната заповѣдь на батарейнитѣ отъ участъка (4 с. с. полски орждия на поручикъ Крушева отъ 17-й артил. полкъ и 2 не с. с. гаубични орждия на капитанъ Петрова отъ 2-й гаубиченъ полкъ) щото съ започването на пѣхотната атака силно да се обстрѣлватъ неприятелскитѣ окопи на отсрѣщнитѣ висоти. Въ врѣме отдаването разпорежданията за атака отъ командира на бригадата на зеленатa висота биде тежко раненъ отъ граната командирътъ на 2 а дружина майоръ Атанасовъ. За прѣдстоящата атака участъкътъ на полка се раздѣли на два такива. Въ дѣсния участъкъ влизаха 2-а и 3-а дружини, — тукъ ржководството на дѣйствията командирътъ на бригадата остави за себе си съ чиноветѣ отъ щаба на бригадата въ помощь. Въ лѣвия участъкъ оставаше 1-а дружина съ 2 роти отъ 3-а дружина, — тамъ ржководството на дѣйствията се повѣряваше командиру на полка съ майоръ Каназирева въ помощь. Двата участъка трѣбваше едноврѣменно и енергично (съ всички сили едноврѣменно) да атакуватъ неприятелската позиция, съгласно даденитѣ отъ командира на бригадата разпореждания. Командирътъ на бригадата замина за дѣсния участъкъ на полка, като на раздѣляне съ командира на полка още веднажъ му заповѣда „непрѣмѣнно да застане лично на чело на частитѣ отъ участъка си, да атакува най-стрѣмително и да завземе до вечерьта, на всѣка цѣна, дадения му за атака обективъ".

Командирътъ на бригадата замина съ щаба си за дѣсния участъкъ на полка. Тукъ първа на пжтя се попадна 8-а рота на поручикъ Ачкова. Командирътъ на бригадата застана прѣдъ ротата, която бѣше въ верига, извика поручика Ачкова при себе си; обърна се къмъ войницитѣ съ кратка но твърдѣ подходяща за този рѣшителенъ моментъ на боя, рѣчь: ободри и наелектризира войницитѣ отъ ротата, като не пропусна да засѣгне най-свещеннитѣ чувства на човѣка за дълга къмъ отечество и редъ, — изобщо създаде той условия повече отъ благоприятни за гарантиране успѣха на атаката и слѣдъ това заповѣда поручику Ачкову да атакува. Сега бригадирътъ бѣше замѣстенъ отъ поручикъ Ачкова. Обърна се поручика къмъ момцитѣ си, каза имъ нѣколко подходящи думи, отбѣлѣза високата честь, която ротата му първа получава — да помете врага или да падне съ честь на полето на честьта и славата; показа имъ неприятелския укрѣпенъ върхъ и имъ завѣща на него да ги заведе, като съ щиковетѣ си ще изринатъ тѣ загнѣздилия се тамъ неприятель. Слѣдъ малка подготовка ротата полѣтя напрѣдъ и, водена лично отъ командира си, достигна подножието на неприятелскитѣ окопи. Фонтанъ отъ кипяща земя я обгърна, градъ отъ шрапнели и куршуми я засипа. но нищо не бѣ въ състояние да я спре, — тя достигна първия си обектъ!...

Слѣдъ пущането на 8-а рота командирътъ на бригадата замина за мѣстото на картечната рота, която заемаше позиция между 2-а и 3 а дружини. Тукъ командирътъ на бригадата пустна въ атака 9-а и 11-а роти, а 5-а рота задържа въ свое разпореждане. Настжплението на тѣзи роти не бѣше така

стрѣмително и безпирно, както онова на 8-а рота, и голѣма часть отъ хората имъ изостанаха по пжтя на настжплението Изпратиха се подъ рещъ, единъ слѣдъ други, трима ординарци до командиритѣ на тѣзи роти съ категорична заповѣдь „да съберетъ хората си, да настжпятъ и достигнатъ дола прѣдъ французската позиция, отъ което мѣсто подкрѣпени отъ 5-а рота на полка, водена лично отъ командира на бригадата и щаба му, ще произведе самия ударъ.“ Ординарцитѣ, обаче, се изгубиха въ полето безрезултатно!..

Наближаваше врѣмето за вкарване въ дѣло и послѣдната рота, която трѣбваше да опрѣдѣли крайния резултатъ на боя. Тогава именно се изпрати бригадния адютантъ подпоручикъ п. Димитровъ Ал. съ задача да събере изъ нивитѣ остатъцитѣ на ротитѣ отъ дѣсния участъкъ, да ги устрои и поведе въ атака заедно съ атакуващата 5-а рота Подпоручикътъ съ успѣхъ изпълни възложената му задача, — той успѣ да събере, да устрои, да ободри часть отъ разпръснатитѣ хора изъ бойното поле на 6-а, 7-а и 9-а роти и да ги поведе въ атака ведно съ 5-а рота Сжщиятъ ориентира въ положението и командира на 6-а рота подпоручикъ Трояновъ, който ималъ въ ржцѣ голѣма часть отъ хората си, съ които значително се усилва атакуващата вълна.

Настжплението на ротитѣ се прикриваше отъ огъня на картечната рота на поручикъ Поповски. Младшиятъ подофицеръ отъ тая рота Мюра бѣше успѣлъ да изучи дѣйствието съ французската картечница и прѣзъ всичкото врѣме работи съ нея. Къмъ 4 ч. 30 м сл. пл. надъ атакуващитѣ части се появи единъ французки аеропланъ когото французката картечница, съ която работѣше младшиятъ подофицеръ Мюра, съ успѣхъ прогони. Това ставаше въ присжтствието на командира на бригадата и неговия щабъ. Къмъ 2 часа сл. пл. бѣше пуснатa въ атака 8-а рота; съ това започваше настжплението на частитѣ отъ дѣсния участъкъ на полка. Не се забѣлѣзваше обаче настжплението на лѣвия участъкъ. гдѣто ржководѣше дѣйствията командиръть на полка и гдѣто настжплението трѣбваше незабавно и едноврѣменно да почне съ това отъ дѣсния участъкъ. Изпрати се устна заповѣдь командиру на полка веднага да почне атаката. Обаче до 3 ч. сл. пл, на този участъкъ почти никакви дѣйствия не се проявиха. Съ цѣль да се потикне къмъ дѣятелность на командира на полка се изпрати заповѣдь № 32:

До командира на 3 й пѣх. Македон. полкъ.

Лично държа отговоренъ Васъ за бездѣйствието на първа дружина въ участъка, на който се намирате Вий. Заповѣдвамъ Ви да подържите настжпващитѣ роти и заемете близката насрѣщна Ви висота, гдѣто да се укрѣпите и упорно задържите. № 32. 31.X.15 год. 3. ч. сл. пл.

Кръ на бригадата, Полковникъ Кюркчиевъ.

Но и тая не достигна своята цѣль — отъ мѣстото на картечната рота, гдѣто се намираше командиръть на бригадата съ своя началникъ щаба, се забѣлѣза прибѣгването само на единични хора. Въ 4 ч. сл. пл. пакъ за потикване къмъ дѣятелность бѣше изпратена к-ру на полка заповѣдь № 33:

До командира на 3 й пѣх. Македон. полкъ,

До смръкване висотата, гдѣто сж неприятелскитѣ окопи, полкътъ непрѣмѣнно трѣбва да заеме, гдѣто да се устрои, укрѣпи и упорно държи. Настжпването на ротитѣ отъ 1-а дружина ще потикне ротитѣ, които толкова юначно настжпиха по личната ми заповѣдь. № 33. 31.X.15 год. 4. ч. сл. пл.

Кръ на 2 а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ.

Но и тя не даде очакванитѣ резултати. Най-послѣ въ 4 ч. 50 м. сл. пл. за сжщата цѣль бѣ изпратена командиру на полка и заповѣдь № 34; обаче, и тя не достигна цѣлта си — енергично и смѣло настжпление на този участъкъ не се прояви!...

До командира на 3-й пѣх. Македонски полкъ.

Повтарямъ потретвамъ заповѣдьта си: настжпете съ всички роти отъ участъка, на който се намирате по посока на атакуемата висота и я заемете. № 34 31.X.15 год. 4 ч. 50 м. сл. пл.

Кръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ.

Тукъ ще отворимъ една скоба за да прочетемъ и донесенията, които командиръть на 3-й пѣх. Македонски полкъ изпраща до командира на 2-а бригада, които сж помѣстени въ приложе-

нията къмъ реляцията на сжщата бригада, безъ, обаче, за тия донесения да става дума въ самия текстъ на сжщата реляция:

Въ тоя моментъ атаката се почна съ настжплението на пѣхотнитѣ части. № 63. 31,X.15 год. 2 ч. 55 м. сл. пл.

Настжплението се почна енергично, ротитѣ се насочиха прѣдъ върха въ този моментъ. № 66. 31.X.15 год, 3 ч. 5 м. сл. пл.

Ротитѣ за моментъ се спрѣха задъ синуритѣ въ прикритие вслѣдствие силния артилерийски огънь. Но по личната ми прѣдадена заповѣдь на майоръ Каназирева и командира на 3-а рота поручикъ Данайловъ, почнаха настжплението като заобикалятъ върха вслѣдствие силния огънь. № 67. 31.X.915 год. 3 ч. 53 м. сл пл.

Ротитѣ отъ бойната часть на участъка минаха и настжпиха по източната и западната страна на върха. На отсамната страна остана само една рота (дружинната подържка). Зададе се единъ аеропланъ. № 68. 31.X.15 год. 3 ч. 53 м. сл, пл.

По моя заповѣдь въ тоя моментъ и дружинната подържка минава върха по източния склонъ. № 70. 31.X.15 год. 5 ч. 20 м. сл. пл.

Донасямъ Ви, Господинъ Полковникъ, че гаубичната батарея спрѣ стрѣлбата, понеже е свършила снарядитѣ. Въ тоя моментъ имамъ най-голѣма нужда отъ нея. И полската замълча, на нея изпратихъ заповѣдь да стрѣля по заетата отъ противника висота. № 68. 31.X.15 год. 5 ч. 25 м. сл. пл.

Слънцето се скри задъ облацитѣ нѣкждѣ далечъ задъ Клепа планина — скоро щѣше да настжпи и нощния здрачъ! Лѣвиятъ участъкъ още нищо не проявяваше! . . . Настжпи моментътъ когато, за изтръгване на побѣдата, трѣбваше да се вкаратъ въ дѣло и послѣднитѣ борци, а такива останаха съвсѣмъ малко свободни — само 5 а рота на капитана Матѣева! Само едно срѣдство оставаше, за да се докара наченатата работа на добъръ край — семъ бригадниятъ командиръ съ щаба си да застане на чело на шепата борци, да се хвърли съ тѣхъ въ вихъра на боя и съ своя авторитетъ да се потруди да достигне съ шепата борци онова, което полкътъ не можа да му даде! И прѣдъ тази крайность твърдиятъ и самоотверженъ старецъ-бригадиръ не се спрѣ! Той заповѣда 5 а рота да се построи въ разгънатъ строй; на командира на картечната рота заповѣда да вземе двѣтѣ български картечници и да тръгне въ атака ведно съ 5-а рота, а другитѣ двѣ, французкитѣ картечници, съ младшия офицеръ да остави на позицията за всѣки случай. Събра той чиноветь отъ щаба си около себе, извади пистолета, обърна се къмъ стройнитѣ войнишки редове съ кратка, но силна патриотична рѣчь; ободри и наелектризира войницитѣ сжщо тъй, както прѣди 3 часа направи съ 8 а рота, като освѣнъ това тукъ имъ заяви, че и той съ цѣлия си щабъ тръгва съ тѣхъ за окончателно сломяване на противника, — „на позицията неприятелска слѣдъ моментъ желая да ви видя, юнаци!“ завърши той. Бригадниятъ щабъ-сигналистъ подаде сигнала „повѣстка за атака“; поде се той отъ ротния сигналистъ и слѣдъ малко замрѣ въ настжпващия здрачъ безъ да се подеме отъ другитѣ участъци. По знакъ отъ бригадира изтръгна се изъ мощнитѣ гърди на 250 момци отъ ротитѣ трикратно „ура!“ Неговата дружность ободряваше, успокояваше —тя извикваше у човѣка само възвишени чувства, като заглушаваше страха и чувството на самосъхранението. Но и то замрѣ въ настжпилия здрачъ безъ да прѣдизвика откликъ по другитѣ участъци.

По командата на бригадира „напрѣдъ юнаци!“ понесе се вълната хора въ стройни редове Проѣпиха въздуха тржнитѣ звукове „на атака“ и громкото „ура“ ги послѣдва. Подемътъ на духа у шепата бойци бѣше достигналъ своята най-висока степень и вкрѣдъ тази атмосфера на общъ подемъ незабѣлѣзано отминаха понесенитѣ отъ неприятелския огънь загуби. Неприятелскиятъ пушеченъ огънь се усили, но не бѣше вече въ състояние да спре стройната човѣшка вълна, която помете всичко живо по своя пжть . . .

Часть отъ неприятелската позиция падна, като атакуващата група се загнѣзди на единъ фронтъ не повече отъ 100 крачки. На 50 крачки срѣщу лѣвия флангъ на групата и въ страни отъ него остана въ окопа една неприятелска група, която до 4 часа пр. пл. на 1 ноември съ рѣдки изстрѣли обстрѣлва загнѣздилата се група; вжтрѣшностьта на позицията сжщо бѣше

заета отъ цѣли непріятелски части, които отъ врѣме на врѣме дадоха дружни залпове по фронта. До 9 часа сл. пл. врѣмето се употрѣби за устрояване, за подреждане на дзѣ линии (верига и подържка) и за разпрѣдѣление на роти и взводове цѣлия сборъ войници, дошли на заетия участъкъ. За командири на роти бѣха назначени: 1-о. Въ прѣдната линия на дѣсната половина командира на картечната рота поручикъ Поповски—въ чийто участъкъ се помѣстиха картечницитѣ, и на лѣвата половина командира на 6-а рота подпоручикъ Траяновъ, и 2-о. На задната линия (подържката) — на лѣвата половина бригадния адютантъ подпоручикъ Ал. п. Димитровъ и на дѣсната половина командира на 5-а рота капитанъ Матѣевъ. За командиръ на дружината бѣше назначенъ началникъ щаба на бригадата капитанъ отъ генералния щабъ Кръстевъ В., като командирътъ на бригадата остана на позицията лично да ржководи дружината.

Изпрати се заповѣдь до командира на полка да доде на заетия участъкъ съ хората, които има подъ ржка. И въ 9 ч. 30 м. сл. пл. съ № 35 се донесе началнику Сборната дивизия въ с. Долно-Чичево за постигнатитѣ резултати, а съ № 36 заповѣда се командиру на полската с. с. батарея отъ участъка да излѣзе напрѣдъ на нова позиция за близка подържка:

До началника на Сборната дивизия, с. Долно—Чичево.

Заехъ висотата юго-западно отъ ст. Градско. Въ този моментъ свършихъ организирането на всичкия сборъ войници и формирахъ една дружина, която повѣрихъ подъ командата на капитана Кръстева. Азъ лично ржководя дружината. Останалитѣ части разпоатихъ патрули за довеждането имъ. Укрѣпявамъ се на единъ пунктъ отъ позицията, която заехъ. Заповѣдахъ полската батарея отъ участъка да излезе на позиция на висотата западно отъ ст. Градско, която днесъ заемаше полкътъ, за да може да ме подържи въ случай че противникътъ утрѣ прѣдприеме контъратака. Боятъ продължава съ огънь отъ страна на противника, който още стои въ вжтрѣшностьта на позицията.

Моля освѣтление за положението на другитѣ фронтове и, ако има възможность, изпратете ми каквато и да е часть на подкрѣпление, която да доведе приносящия конникъ още тази нощь. № 35, 31.X.15 г. 9 ч. 30 м. сл. пл.

Командиръ на бригадата, Полковникъ Кюркчиевъ.

До к-ра батареята, източно с. Хозуратъ.

Заповѣдвамъ Ви още сега да излѣзете на позиция, гдѣто бѣше днесъ 1-а дружина отъ 3 Македон. полкъ — юго-западно отъ ст. Градско за да ме подържите въ утрѣшния бой. № 36 31.X.15 год, 9 ч. 45 м. сл. пл.

Командиръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ".

Слѣдъ 10 часа сл. пл. на позицията при групата дойде и командирътъ на полка съ майоръ Каназиревъ, адютантътъ на полка поручикъ Петровъ и единъ войникъ, обаче войници не доведе! Командирътъ на бригадата повѣри лѣвия участъкъ отъ заетия непріятелски пунктъ (нѣкакъвъ участъкъ отъ 50 — 60 крачки) на командира на полка, гдѣто послѣдният, заедно съ адютанта на полка да ржководи дѣйствията въ случай, че непріятельтъ атакува групата; въ дѣсния участъкъ ржководството оставаше въ ржцѣтѣ на бригадния командиръ и неговия началникъ щаба.

За обезпечение на крайния успѣхъ и за окончателното задържане на заетата непріятелска позиция командира на бригадата съ щаба си остана прѣзъ цѣлата нощь на заетото парче земя всрѣдъ шепата войници,—самото негово присжтствие бѣше въ състояние да я задържи въ наши ржцѣ!.. Прѣзъ цѣлата нощь командирътъ на бригадата не седна и не склопи очи за почивка, като застави и останалиятъ команденъ съставъ да стои бодро на поста си, крайни усилия изискваше моментътъ, за да се запазятъ войницитѣ и бодри, и готови да посрѣщнатъ всѣка изненада, въ случай че противникътъ прѣдприеме нѣщо сериозно по обратното завземане на това парче земя! Чакъ когато стана съвършено ясенъ нашиятъ успѣхъ, командирътъ на бригадата заедно съ щаба си напусна позицията на полка, като я повѣри на командира на сжщия."

Загуби. Убити: командирътъ на 4-а рота капитанъ Поповъ. Ранени: командирътъ на 2-а дружина майоръ Атанасовъ, починалъ скоро отъ ранитѣ, командирътъ на 8-а рота поручикъ Ачковъ, тежко, и командирътъ на 3-а рота подпоручикъ Данайловъ. Войници убити: отъ 1-а рота 4, 2-а рота — 8, 4-а рота 11, 5-а рота — 1, 7-а рота — 2, 8-а рота — 25, 10-а рота — 3, 11-а рота — 2, 12-а рота — 7 или всичко убити 63 души. Войници ранени: 1-а рота — 16, 2-а рота — 3, 3-а рота — 16. 4-а рота — 40, 5-а рота — 4, 6-а рота 5, 7-а рота — 14. 8-а рота — 73, 9-а рота — 8, 10-а рота — 6, 11-а рота — 44 и 12-а рота 24 или всичко 277. Изчезнали 11 души. 2-а пионерна рота отъ 11-а пионерна дружина, която рота тоя день е била въ полкова подържка на 53-и полкъ даде 2 убити и 10 ранени причинени отъ фугасни гранати паднали въ срѣдата на самата рота къмъ 4 ½ часа сл. пл.

4-и Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини, усиленъ както казахме въ изложението за миналия день, настжпилъ въ 10 ч. пр. пл. срѣщу противника, който заемалъ позиция на мѣстностьта „Пладнище на вировете". Къмъ 2 часа сл. пл. настжпилитѣ роти отъ полка били посрѣщнати съ огънь отъ непріятеля. Въ 3 часа 8-а рота се хвърлила на ножъ и обърнала непріятеля въ бѣгство, заела позицията му и почнала да го прѣслѣдва съ огънь. Цѣлиятъ гребенъ на Бабуна планина, западно отъ Мокрени и Габровникъ, по тоя начинъ е билъ заетъ къмъ сжщото врѣме отъ другитѣ роти на полка. Увлѣчени въ прѣслѣдването, ротитѣ отъ полка заели послѣдователно и тритѣ позиции, на които непріятельтъ се опиталъ да спре нашето настжпление. Противникътъ отстжпилъ часть, около една рота, къмъ с. Слѣпче и друга часть около 2 роти, по гребена на Бабуна планина. Вечерьта полкътъ заелъ позиция сѣверно отъ с. Слѣпче. 1-а дружина отъ сжщия полкъ остава, както миналия день, при с. Одри.

1-й ноември.

Реляцията на 2-а бригада за тоя день съдържа слѣдното:

„Въ 5 ч. пр. пл. командирътъ на бригадата съ цѣлия си щабъ замина за зеленатa висота, гдѣто трѣбваше да излѣзе полската батарея на поручикъ Крушева, като повѣри заетия участъкъ на командира на полка съ заповѣдь: „на разсъмване да атакува близкия непріятелски окопъ, да го заеме и се утвърди окончателно на непріятелската позиция." По пжтя за зеленатa висота биде срѣщнатa 2-а рота на поручикъ Тромнева, която отиваше на присъединение къмъ частитѣ на заетата позиция. Командирътъ на бригадата заповѣда поручикъ Тромневу да се върне при зеленатa висота и да стане прикритие на полската батарея. Съ разсъмване полкътъ завзе непріятелскитѣ окопи и „Острата чука", отъ които непріятелскитѣ части още въ тъмнината отстжпиха къмъ моста на р. Черна. Като се изясни, че отъ прикритие на батареята нѣма нужда, изпрати се 2-а рота на поручикъ Тромнева на командира на полка съ заповѣдь, както слѣдва:

На № 6 1. 1) Изпращамъ Ви 2-а рота, която бѣ оставена въ прикритие на артилерията. Отъ бригадната подържка рота не е пристигнала.

2) Като достигнете до дадения Ви обектъ — висотата юго-западно отъ отъ ст. Градско, окопайте се и твърдо задържте позицията.

3) Наредете военна полиция задъ настжпващитѣ части, за да не се отдѣли нито единъ войникъ отъ строя, понеже такива намѣрихъ тукъ.

4) Майоръ Каназиревъ дѣйствува на лѣвия Ви флангъ съ 2 роти. Дръжте връзка съ сжщия.

5) Отстранявайте всѣки началникъ, който проявява страхъ. № 37. 1,XI.15 г. 8 ч. пр. пл.

К-ръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ."

Въ 8 ч. 10 м. пр. пл. донесе се началнику на Сборната дивизия съ № 39 за достигнатитѣ окончателни резултати отъ произведената атака:

1) Ношьта прѣкарахме на височината югo-западно отъ ст Градско подъ непрѣкжснатитѣ близки неприятелски изстрѣли.

2) На разсъмване полкътъ зае височината южно отъ ст. Градско, на която и се утвърдява, като достигна своя обективъ.

К ръ на 2-а бригада, Полковникъ Кюркчиевъ."

Въ 8 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на бригадата замина за участъка на 49-и пѣх полкъ, за което съ № 40 извѣсти командиру на 3-и пѣх. Мак. полкъ слѣдното:

Заминавамъ за 49-й полкъ. Донесенията ми изпращайте по телефона въ с. Долно-Чичево.

Къмъ 2 часа сл. пл. въ с. Долно-Чичево биде раненъ тежко въ дѣсния кракъ командирътъ на бригадата, полковникъ Кюркчиевъ, и замина на лѣчение за гр. Велесъ, като за свой замѣстникъ по писмената часть остави началника щаба на бригадата, капитанъ Кръстевъ. Въ оперативно отношение щабътъ на бригадата мина въ подчинение направо на началника на Сборната дивизия, въ чиято помощь работиха всички чинове до 7 ноември.

Приложение: 2 кроки, 2 връзки писмени заповѣди, разпореждания и донесения.

За к-ръ на бр. н-къ щаба на сѫщата, отъ ген. щабъ Капитанъ Кръстевъ.

Дѣйствията на 3 пѣх. Макед. полкъ тоя день могатъ да се очертаятъ съ слѣднитѣ извадки отъ реляцията на полка:

Слѣдъ заминаването на командира на бригадата се назначиха на мѣстата на капитанъ Кръстевъ и на командира на полка; капитанъ Хесапчиевъ и капитанъ Матѣева и имъ се заповѣда да дратятъ веднага отъ всѣки участъкъ по единъ патраулъ отъ охотници къмъ окопитѣ на противника. Единиятъ отъ патраулитѣ се върна и доложи на командира на полка, че стигналъ единъ окопъ (малъкъ) и въ него нѣмало противникъ. Заповѣда се да изпратятъ съ този патраулъ други и провѣратъ донесението. Патраулитѣ се върнаха и донесоха, че като се изкачили горѣ въ окопитѣ намѣрили прѣдъ себе си още окопи праздни, забѣлѣзали къмъ Острата могила, че се движи червенъ финеръ и чули голѣмъ шумъ на отстжпващи части къмъ посока на р. Черна. И дѣйствително, огньтъ отъ окопитѣ бѣше утихналъ, съ изключение на рѣдки пушечни изстрѣли отъ къмъ Острата могила. Съ получаването на това донесение се извикаха дружиннитѣ командири, капитанитѣ Матѣевъ и Хесапчиевъ, и имъ се заповѣда всѣки отъ участъка си да прати по два взвода въ вериги и заематъ окопитѣ на противника. Почнало бѣ да се разсъмва. Съ изпращането на взводоветѣ и достигането отъ тѣхъ на прѣднитѣ напуснати отъ противника окопи се заповѣда ротитѣ едновременно и отъ двата участъка да настжпатъ и заематъ Острата могила. Ротитѣ по сигнала „атака" станаха и съ викъ „ура" се спустнаха къмъ Острата могила. Въ 6 ч. 50 м. пр. пл. могилата се завладѣ. Въ дрезгавината въ далечността къмъ р. Черна едва се забѣлѣзваха неприятелскитѣ отстжпващи части".

Слѣдъ това ротитѣ включително картечната рота почнали да се спущатъ по склона отъ върха къмъ р. Черна, но скоро били обстрѣляни отъ ураганенъ огънь отъ батареитѣ на противника, разположени на тритѣ могили западно отъ с. Росуманъ и тия на дѣсния брѣгъ на р. Черна. Въ 7 ч. пр. пл. командирътъ на полка донесълъ до командира на бригадата: „Острата могила се завзе тоя моментъ и ротитѣ се устройватъ на нея." Къмъ 8 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на полка получилъ слѣдната заповѣдь отъ началника на Сборната дивизия:

1-о. Неприятельтъ указва голѣма съпротива на височинитѣ по западния брѣгъ на Карасу.

2-а. Нашата цѣль е достигната и ние владѣемъ надъ лѣвия брѣгъ на Карасу.

Заповѣдвамъ:

3-о. Полковетѣ да не продължаватъ по-далече отъ сегашното положение, да прѣминатъ врѣменно въ отбранително положение така:

4-о. 3-й Македонски полкъ да заеме участъка отъ р Вардаръ. ст. Градско до дола 1 км. с.-и. отъ Долно-Чичево (показанъ на мѣстностьта отъ тебъ).

5-о. 49-й полкъ да заеме участъка отъ дола 1 км. с.-и. отъ Долно-Чичево до с. Кошовица включително.

6-о. 53-й полкъ да заеме участъка отъ с. Кошовица включително до височинитѣ сѣверно отъ Мирзенъ (височинитѣ включително)

7-о. Даденитѣ участъци да се заематъ съ пунктоветѣ, които даватъ добъръ обстрѣлъ за спиране едно евентуално настжпление на противника по посоката Паликура, Хозуратъ, Долно-Чичево, Горно-Чичево, монастира, Каменъ-дотъ, Подлѣсъ. Командиритѣ на полковетѣ, началницитѣ на участъцитѣ, да си образуватъ участъкови подрѣжки отъ по една или двѣ роти. Както ротитѣ отъ първа линия, така и участъковитѣ подрѣжки да се окопаятъ дълбоко, като работятъ и денѣ и нощѣ и използуватъ инструмента, даденъ отъ инженерния паркъ.

8-о. Командирътъ на 49-й полкъ да остави двѣтѣ роти отъ 53-й полкъ въ с. Долно-Чичево, като маневренни войски въ мое разпореждане, на които лично ще опрѣдѣля мѣстото. Разпрѣдѣлението на артилерията въ участъцитѣ да остане сѫщото.

9-о. Батареитѣ да заематъ позиция за отбрана на участъцитѣ, като отдѣлятъ по едно или двѣ орждия за фланкиране на съсѣднитѣ участъци.

10-о. Полуескадронътъ да продължава да разузнава въ интервала между 5-й и 22-й полкове по посока Мирзенъ, Возарци и изпрати единъ разѣздъ по посока Градско — Паликура

11-о. Пионерната рота да продължава да работи на главната позиция подъ ржководството на дивизионния инженеръ, като използува широко и мѣстното население (женитѣ).

12-о. Азъ ще се намирамъ въ монастира св. Архангелъ. Командирътъ на 3-и Македон. полкъ — задъ срѣдата на своя участъкъ на височата 1 клм. югo-източно отъ Хозуратъ. Командирътъ на 49-и полкъ — на източния край на с. Долно Чичово. Командирътъ на 53-и полкъ — на хребета югo-източно отъ с. Кошовица. Всички да се свържатъ съ мене съ телефонъ и изпратятъ агенти за свързка Командирътъ на 2-а Македонска бригада да си избере самъ пунктъ и донесе. № 50. 1.XI.15 год. 5 ч. 30 м. пр. пл.

Началникъ на Сборната дивизия, Полковникъ Богдановъ."

Къмъ 9 ч. 50 м. пр. пл. командирътъ на полка получилъ отъ щаба на Сборната дивизия заповѣдь № 51 отъ 7 ч. 42 м. пр. пл., когато още тоя щабъ не знае успѣхитѣ на 3-и п. Макед. полкъ:

Полкътъ да не прѣминава днесь въ настжпление. Полкътъ да остане на досегашнитѣ си позиции, на които да се окопае дълбоко. Батареитѣ на капитанъ Петровъ и поручикъ Крушевъ да се окопаятъ на вчерашнитѣ си позиции. Участъкътъ на полка е отъ р. Вардаръ, ст. Градско, долътъ 1 клм. с. и. отъ с. Долно-Чичово. По заповѣдь.

Началникъ щаба на дивизията, Ротмистъръ Богдановъ,"

По поводъ тая заповѣдь съ № 73 въ 10 ч. пр. пл. командирътъ на 3-и п. Мак. полкъ донесълъ слѣдното:

Въ 6 ч. 50 м. пр. пл. Острата могила съ атака се завзе. Противникътъ ни посрѣщна съ силенъ артилерийски и пушеченъ огънь, но въ тоя моментъ утихна. Частитѣ отъ полка се устроиха. Пѣхотни неприятелски части има останали още отсамъ р. Карасу.

Подполковникъ Хумбаджиевъ."

По-нататъкъ събитията се очертаватъ отъ слѣднитѣ документи:

Отъ командира на 1-а дружина. До командира на полка.

Настжпихъ съ първа рота на крайния лѣви флангъ. Заехъ гарата при ст. Градско и с. Градско. Гжсти патрули бързо напрѣдватъ съ заповѣдь да стигнатъ брѣга на Карасу. На гарата сж намѣрени: човалъ оризъ, каче сланина, черни сливи, ечимикъ въ малки количества. Много пушки и раници изоставени. Около гарата били окопани много силно; окопи на зигзаги съ разни пещери въ него и бойници. 1-а рота е дала около гарата около 20 ранени и убити. № 26. 1.XI.15 год. 10 ч. 30 м. пр. пл.

Майоръ К а н а з и р е в ъ".

Отъ к-ра на 2-а дружина. До к-ра на полка.

Картечната рота е на Острата могила, 7-а, 6-а и 8-а роти сж въ прѣдната линия и колкото могатъ се окопаватъ, понеже нѣматъ шансовъ инструментъ, а особенно подъ артилерийски изстрѣли на противника... е много трудно. Командирътъ на 6-а рота е тежко раненъ отъ граната, а офицерскиятъ кандидатъ отъ 5 а рота Грашевъ е убитъ сжщо отъ граната. На Острата могила е 11-а рота въ дълбоки окопи. Забѣлѣзва се отстжпление на противника отатъкъ рѣката. №... 1.XI.15 год. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Капитанъ М а т ѣ е в ъ."

Отъ к-ра на 3 а дружина. До к-ра на полка.

11-а рота отъ дружината заема позиция прѣдъ Острата могила, югоизточния скатъ, 9-а рота — височинитѣ юго-западно отъ Острата могила, 12-а рота — въ подържка задъ могилата, 3 а рота — подържка задъ 9-а рота. № 9. 1.XI.15 год. 11 ч. 30 м. пр. пл.

Капитанъ Х е с а п ч и е в ъ.

Отъ к-ра на картечната рота. До к-ра на полка.

Въ 7 ч. 40 м. пр. пл. ротата бѣше на височата, гдѣто сега е укрѣпена. Около една рота и половина се организираха въ подножието на височата, други колони се спуснаха отъ къмъ западъ. Прѣдъ насъ нѣмаше никаква пѣхотна часть. Открихъ огънъ съ двѣтѣ картечници; частитѣ на противника се разпилѣха; продължавахъ да ги обстрѣлвамъ около 30 минути, въ това врѣме ротитѣ около менъ се организираха и по мое настояване и по заповѣдьта на капитанъ Матѣева излѣзнаха; въ окопитѣ противникътъ откри силенъ огънь съ бризантни гранати, отъ което уби единъ и рани трима отъ ротата ми, като една отъ картечницитѣ (французска) на два пжти я прѣмѣтна. Духътъ прѣкрасенъ, въпрѣки първото смущение. Заповѣдьта за укрѣпяване (окопаване) получихъ. Французитѣ сж направили много дълбоки окопи и азъ съмъ добрѣ приспособенъ, сжщо намѣрихъ и патрони за френскитѣ картечници. № 6. 1.XI.15 год. 12 ч. по обѣдъ.

Поручикъ П о п о в с к и."

Отъ началника на Сборната дивизия.

Неприятелтъ разбитъ, отстжпва по шосето къмъ Возарци, като прикрива отстжплението си съ малки партии и по нѣкои височини на лѣвия брѣгъ на р. Карасу. Всички полкозе достигнаха даденитѣ имъ обекти.

З а п о в ѣ д в а м ъ:

1-о Още тази вечерь всички части да се затвърдятъ на заетитѣ позиции. Оставатъ сжщитѣ участъци — дадени въ заповѣдь № 50 отъ тая сутринь.

2-о Командиритѣ на полковетѣ — началницитѣ на участъцитѣ да си разпрѣдѣлятъ участъцитѣ между дружинитѣ, като си издръпатъ по една или двѣ роти за участъкови подръжки. Всѣка рота да издържа по единъ взводъ за ротна подържка. Ако нѣкои роти сж излѣзли много напрѣдъ отъ главната линия на полка да се оттеглятъ малко, като вематъ хребетитѣ за да не би на разсъмване да се виждатъ изложени и отдѣлени отъ другитѣ роти; да се установи въ редъ. Да се запрѣти абсолютно стрѣлбата прѣзъ нощьта. Въ веригитѣ да се наблюдава зорко и, ако неприятельтъ контъратакува, да се атакува на ножъ. Подържкитѣ да се държатъ близко; между веригата и тѣхъ да се установи задна връзка съ патрулъ.

3-о Още тази нощь всички дълбоко да се окопаятъ.

4-о. Още тази нощь всѣка рота да изпрати едно отдѣление назадъ по пжтя, отъ дѣто е минала, за да прибере раненитѣ и да ги занесе въ близкитѣ села, слѣдъ което да се върнатъ въ ротата.

5-о. Утрѣ, 2 ноември, съ разсъмване да се поправи разположението като останалитѣ назадъ роти съ кривъ фронтъ излѣзатъ напрѣдъ, а изнесенитѣ — се дръпнатъ.

6-о. За всичко останало остава въ сила днешната заповѣдь № 50.

7-о. Утрѣ частитѣ да продължатъ окопаването си и устройването си. Командиритѣ на полковетѣ и дружинитѣ да си обикалятъ участъцитѣ и донесатъ за пунктоветѣ, които тѣ намиратъ, че трѣбва да заематъ.

8-о. Азъ ще се намирамъ въ монастира.

9-о. Утрѣ прѣдъ пладнѣ ще започна обиколката на полковитѣ участъци въ редъ: 3-й Македонски полкъ, 49 й полкъ и 53-й полкъ. № 58. 1.XI.915 год. 12 ч 15 м. сл. пл.

Началникъ на дивизията, Полковникъ Б о г д а н о в ъ.

Отъ командира на 1 а дружина. До командира на полка.

Крайния лѣви флангъ заема 1-а рота, която пустна напрѣдъ само гжсти патраули за да огледа мѣстностьта до брѣга на Карасу. Тя ще остане на позиция източно отъ Острата могила. Въ дѣсно отъ нея е 3-а рота, която се спусна отъ могилата и сжщо изпрати напрѣдъ патраули. Не напрѣдвамъ съ гжсти части, за да не давамъ излишни жертви на неприятелската артилерия. Самата Остра чука е заета отъ други роти, които сж твърдѣ размѣсени. Тѣ стоятъ прикрити отъ артилерията, а въ окопитѣ има само наблюдатели. Прѣзъ нощьта ще се окопаемъ. Хората сж много изморени и почти всички роти сж значително пострадали. Ще използуваме свободното врѣме за поставяне ротитѣ въ редъ. Лѣвиятъ усиленъ патраулъ ми донесе, че като стигналъ при вливането на р. Карасу въ Вардара забѣлѣзалъ, че на срѣщния брѣгъ се окопавала пѣхота. Патраулътъ билъ обстрѣлянъ отъ тѣзи неприятелски части. № 50. 1.XI.915 год. 12 ч. 12 м. сл. пл.

Майоръ К а н а з и р е в ъ.

Отъ командира на полка. До командира на дружинитѣ

Частитѣ отъ полка днесъ нѣма да настжпватъ, но да се укрѣпатъ дълбоко на заетитѣ позиции, като се разпрѣдѣлятъ на участъци. Донесете ми какъ се заема сега отъ вашитѣ дружини Острата могила и височата сѣверо-западно отъ нея. № 40. 1 XI.915 год. 12 ч. 15 м. сл. пл.

Подполковникъ Х у м б а д ж и е в ъ.

Отъ командира на полка. До к-ра на 1-а дружина.

Има заповѣдь, полкътъ да не настжпва, но да се укрѣпи силно (дълбоко) на сегашнитѣ позиции. Донесете какъ е разположена сега вашата дружина. № 75. 1.XI. 915 год. 1 ч. 45 м. сл. пл.

Отъ к ра на полка. До к-ритѣ на дружинитѣ.

Полкътъ да остане на завзетитѣ отъ неприятеля позиции и се окопае. На повѣрения ми полкъ е заповѣдано да заеме участъка отъ р. Вардаръ — Острата могила до дола, що е на 1 км. с-и. отъ Долно-Чичево, за което: 2-а дружина (капитанъ Матѣевъ) съ картечната рота да заеме участъка отъ р. Вардаръ до Острата могила включително, 3-а дружина (майоръ Каназиревъ) да заеме участъка изключително отъ Острата могила до дола 1 км. с. и. отъ с. Долно-Чичево, 1 а дружина (поручикъ Тромлевъ) да остане въ полкова подръжка прѣдъ височитѣ западно отъ ст. Градско. Азъ ще се намирамъ при полковата подръжка. Началникътъ на телефонната команда да построи телефонно съобщение отъ монастира (началника на дивизията) по направление полковата подръжка. Съ смръкване участъцитѣ да се заематъ. Г. г. ротнитѣ командири да си провѣратъ хората и попълнатъ патронитѣ. Чуждитѣ хора и роти да си отидатъ въ участъцитѣ си. № 76. 1.XI.915 г. 2 ч. слѣдъ пладнѣ.

Подполковникъ Х у м б а д ж и е в ъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на бригадата.

11-а рота е на Острата могила. 7-а, 6-а и 8-а роти сж въ прѣдна линия и се окопаватъ колкото могатъ. 6 а рота вслѣдствие силния артилерийски огънь има голѣми загуби. 9 а съ 12-а рота заематъ височата западно отъ Острата могила. 3-а рота е разположена въ подържка задъ 9 а рота. Първа рота, която е на крайния лѣви флангъ, пустна гжсти патраули за да прѣгледа мѣстностьта. Лѣвиятъ усиленъ патраулъ, който е достигналъ до вли-

ването на Карасу въ Вардара, е забѣлѣзалъ, че отъ дѣсния брѣгъ на Карасу се окопаватъ двѣ непріятелски роти. Въ този моментъ непріятелътъ съ артилерия силно обстрѣлва лѣвия флангъ на 49 полкъ. Вслѣдствие разбъркването на частитѣ между лѣвия флангъ на 49 полкъ и нашия дѣсенъ се образувало много голѣмо пространство незаето отъ никакви части. Назначения за полка ми участъкъ се разпрѣдѣля между дружинитѣ, но слѣдствие на боя, който се води сега, разпоредихъ да се заематъ прѣдъ смръкване. Непріятелската артилерия обстрѣва съ бризантни гранати въ дълбочина и широчина участъка. № 78. 1.XI. 915 год. 3 ч. сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Отъ н-ка на Сборната дивизия. До к-ра на полка.

Въ 2 ч. 30 м. сл. пл. 49-й полкъ започна атаката за завладѣване височината западно отъ с. Росуманъ. Полкътъ Ви да настжпи веднага и да съдѣйствува на атаката на 49-й полкъ отъ сѣверъ. Заповѣдано е на 53-й полкъ да съдѣйствува на атаката отъ югъ. Развийте още малко усилия и нашето дѣло ще бжде увѣнчано съ успѣхъ. № 56. 1.XI. 915 год. 3 ч. 45 м слѣдъ пладнѣ

Началникъ на дивизията, Полковникъ Богдановъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ритѣ на 2-а и 3-а дружини.

Въ 2 ч. 35 м. сл. пл. 49-й полкъ започна атаката за завладѣване височината западно отъ Росоманъ. По заповѣдъ на началника на дивизията полкътъ ще настжпи веднага съ цѣль да съдѣйствува на атаката, за което 1-а и 2-а дружини да настжпятъ веднага и съдѣйствуватъ на 49-й полкъ. Дружината на капитанъ Хесапчиевъ да влѣзе въ тѣсна свързка съ лѣвия флангъ на 49-й полкъ. № 69. 1.XI 915 год. 4 ч. 5 м. сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Отъ к-ра на 3-а дружина, До к-ра на полка.

Отъ Острата могила на моята позиция се виждатъ голѣми непріятелски части, които се движатъ по посока на влизането на Карасу въ Вардара. Тамъ близо е моста. Колонитѣ се охраняватъ отъ вериги, стоящи постоянно на мѣста отъ къмъ наша страна и съ движущи се вериги пакъ къмъ наша страна: една прѣкрасна цѣль за нашата артилерия! Гдѣ е тя? Би могла да фланкира даже и бойната позиция на непріятеля, особенно ако дойде на завладѣната отъ насъ позиция. Може денемъ да стрѣля и нощемъ, ако се бои, да се отегля. Мисля, че тукъ има нѣщо отъ родъть на бездѣйствие. № 28. 1.XI.15 год. 4 ч. 30 м. сл. пл.

Майоръ Каназиревъ".

Отъ к-ра на полка. До н-ка на дивизията.

Отъ Острата могила (позицията) се забѣлѣзва движение на голѣми непріятелски части въ колони, които се движатъ по лѣвия брѣгъ на р. Карасу, по посока на устието. Тамъ близу е моста. Колонитѣ се охраняватъ отъ вериги, стоящи на едно мѣсто и другъ родъ вериги движащи се къмъ моста. № 80. 1.XI.915 год. 5 ч. 25 м. сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ,"

Отъ н-ка на дивизията. До к-ра на полка.

Длъжни сте да вземете всички прѣдпазителни мѣрки противъ непріятелско нападение. Да подържате свръзка съ съсѣднитѣ части. Да се запрѣти откриването огънь нощемъ, освѣнъ при явна увѣреность, че се е появилъ непріятель. № 59. 1.XI.915 г. 7 ч. 30 м. сл. пл.

Н-къ на дивизията, Полковникъ Богдановъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 2-а дружина.

Въ участъка Ви отъ Вардара до Острата могила включително, на лѣвия Ви флангъ до Вардара е разположена 1-а рота отъ полка, която се придава въ състава на повѣрената Ви дружина; прѣдайте това подпоручикъ Серафимову, влѣзте въ връзка съ него и слѣдъ като заемете участъка Ви, донесете за разположението на ротитѣ. Картечната рота се прѣдава Вамъ. Подържай свързка съ майоръ Каназиревъ, който е въ дѣсно отъ Васъ. № 81. 1.XI.915 г. 7 ч. 45 м. сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ,

Отъ к-ра на полка. До к-ра на бригадата.

Даденията участъкъ на полка се заема така: 2-а друж. въ съставъ 5 роти и картечната рота отъ Вардаръ до Острата могила включително. Въ дѣсно

отъ нея въ дола 1 клм. ю.-и. отъ с. Долно-Чичово — 3-а дружина. 1-а дружина въ съставъ три роти е разположена на около 1000 кр. задъ Острата могила, като полкова подържка. Ако батареята искара двѣ орждия задъ Острата могила, ще може да фланкира тритѣ чуки и да обстрѣлва моста. № 82. 1.XI.915 г. 8 ч. сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Отъ к-ра на 2-ра дружина. До к-ра на полка.

Заповѣдьта за настжпението получихъ тъкмо на смъркване, при все това, азъ настжпихъ съ дружината, но по причина, че първа още не е настжпила, и че ме завари нощьта, а още повече че ми е даденъ обектъ, то азъ спрѣхъ дружината и чакамъ допълнителни указания. № .... 1.XI.915.г. 7. ч. 15 мин слѣдъ пладнѣ

Капитанъ Матеевъ.

Отъ к-ра на полка. До н-ка на дивизията.

За заемане на участъка на полка донесохъ на командира на бригадата. Връзката съ 49 й полкъ се подържа. Мѣрки за охранението сж взети и частитѣ се окопаватъ. Касателно откриване огънь нощно врѣме това е разпоредено по-рано и сега пакъ повторено. Прѣдъ фронта на участъка е всичко спокойно. Рѣдка пѣхотна стрѣлба се чува прѣдъ фронта на 49-й полкъ. № 83, 1.XI.915.г. 9 ч. 10 м сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ритѣ на 2-а и 3-а дружини.

Вземете солидни мѣрки за охранение; подържайте тѣсна вързка съ съсѣдитѣ си. Частитѣ да се окопаятъ въ свойтѣ участъци. Да се забрани откриването вечерь огънь. Срѣщу нападението на противника да се дѣйствува съ щикъ. № 84, 1.XI.915.г. 9 ч. 15 м, сл. пл.

Подполковникъ Хумбаджиевъ.

Загуби: 1-а дружина нѣма. 2-а дружина: убитъ 1 и ранени 11, 3-а дружина: убитъ 1 и ранени 2. Картечната рота: убитъ 1 и ранени 3. Убитъ офицерския кандидатъ отъ 5-а рота Грашевъ, раненъ командира на 6-а рота поручикъ Трайновъ и командира на бригадата полковникъ Кюркчиевъ.

4-й п. Македонски полкъ съ 2-а и 3-а дружини настжпилъ въ 7 ч. пр. пл. по гребена на Бабуна планина и къмъ 9 часа атакувалъ укрѣпилия се непріятель, който не одържалъ и отстжпилъ още съ почването на нашето настжпление. Къмъ 1 ч. артилерията открила огънь по отстжпающия непріятель по посока на с. Небрѣгово и Дупячани. Частитѣ на полка до вечерьта заели с. Богомилъ и с. Дрѣновци. 1-а дружина отъ Одри се повърнала въ Тетово, гдѣто часть останала за гарнизонъ, а другата часть заела селата Лисецъ, Бървеница, с. Ровечъ съ задача да пази пжтища-та идящи отъ Призрѣнъ за Тетово.

2-й ноември

3-и п. Македонски полкъ остава на позициитѣ си отъ миналия день. Противникътъ срѣщу полка е билъ спокоенъ; движение на негови части било забѣлѣзано на тритѣ могили южно отъ Острата могила, при Росоманъ и срѣщу 49-и полкъ. Загуби прѣзъ деня полкътъ е ималъ убити 1 и ранени 18 войника.

4-и п. Македонски полкъ съ 2-а и 3-а дружини се съсрѣдоточава срѣщу висота 1200 съ цѣль да прѣгради пжтя на отстжплението на сърбитѣ, всичко 3 дружини, 4—5 орждия и 4 картечници, отъ тая висота и висотата Соничка-глава. Полкътъ прѣзъ деня не развива нѣкакви важни дѣйствия. 1-а дружина при Тетово съ 2-а рота се нахвърлила въ флангъ на една дружина сърби, настжпила по пжтя Гарне—Тетово и Шапковци—Лисецъ—Тетово и ги отблъснала съ пъленъ успѣхъ. Тукъ се отличили взводоветѣ на

офицерскитѣ кандидати Грашевъ и Минковъ, които се хвърлили отъ 20 крачки въ атака на ножъ. Противника изгубилъ повече отъ сто убити и отстжпилъ въ безпорядъкъ къмъ с. Шипковци. Дружината взела въ плѣнъ 70 души войници, трофеи повече отъ 100 пушки.

3-и ноември

3-и п. Македон. полкъ остава на позициитѣ си отъ миналия день. Къмъ 9 часа пр. пл. полкътъ получилъ слѣднята заповѣдь № 69 отъ 8 ч. пр. пл. отъ началника на сборната дивизия:

„Неприятелътъ постепенно изтегля и послѣднитѣ си остатъци отъ лѣвия брѣгъ на Карасу — пѣхотни части.

Заповѣдвамъ:

1. Частитѣ да продължатъ да се окопаватъ на заетитѣ позиции, като развиятъ окопитѣ на веригитѣ и подържкитѣ за стрѣлба стоешкомъ.

2. При личната ми обиколка на участъка на 3-и Македонски полкъ, която направихъ вчера, опрѣдѣлихъ фланга на сжщия полкъ на самото мѣсто—дола, който се намира 2 км. югозападно отъ ст. Градско. Тази нощь дѣснофланговата рота на сжщия полкъ влѣзе въ свързка съ лѣвофланговата дружина на 49-и пѣх. полкъ, капитанъ Минковъ. Командирътъ на 3-и Македон. полкъ да се намира задъ своята дѣснофлангова дружина—2 км. югозападно отъ ст. Градско, на линията на своята поддържка.

3. Командирътъ на 49 пѣх. полкъ да вземе подъ своя команда всичкитѣ си роти и тѣзи отъ дружината на капитанъ Минковъ. Тѣзи три роти отъ нихъ не сж били дадени на 3-и Македон. полкъ. Сжщия да изтегли до вечера до мръкване двѣтѣ роти отъ 53-й полкъ въ с. Кошовица, които се присъединяватъ къмъ полка си. Участъка на тѣзи роти да се заеме съ ротитѣ отъ 49-и пѣх. полкъ, като се взематъ отъ лѣвия флангъ, гдѣто лично констатирахъ, че ротитѣ сж много гжсто натрупани и нѣматъ голѣми загуби.

4. 53-и пѣх. полкъ да продължи да се затвърдява на сжщия участъкъ. Направено е разпореждане да се повърнатъ двѣтѣ роти придадени къмъ 49-и пѣх. полкъ. Довечера ще бждатъ изтеглени въ с. Кошовица; командирътъ на полка да прати и ги потърси и имъ даде заповѣдь.

5. Размѣстването на артилерията да продължи по личното указание на командира на 17-и артилерийски полкъ, подполковникъ Стайковъ.

6. Пионерната рота и полускадрона да продължатъ мисиитѣ, дадени имъ съ заповѣдь № 59 отъ 1-и ноември

7. Командирътъ на полуескадрона да изпрати по нѣколко конника въ селата Виничани, Хозуратъ, Горно и Долно Чичово, Кошовица за носене полицейска служба и въ помощь на кметствата по реквизицията.

8. Дивизионниятъ инженеръ лично да се яви при менъ за инструкции довечера въ монастира.

9. Днесь да се продължи работата по прибирането и евакуирането на раненитѣ, погребване на убититѣ и прибиране на оржжието и материалитѣ отъ полесражението.

10 Азъ ще бжда въ участъка на 53 п полкъ. Всичко да се изпраща въ монастиря

Къмъ 3 ч. сл. пл. противникътъ обстрѣлялъ въ продължение на $^1/_2$ часъ частитѣ на Острата могила и наранилъ нѣколко отъ защитницитѣ.

4-и п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини прѣслѣдва неприятеля отъ висота 1200 който почналъ да отстжпва къмъ 8. ч. пр. пл. по посока на Прилѣпъ. Полкътъ достигналъ въ гр. Прилѣпъ въ 11 часа сл. пл. „посрѣщнатъ съ радость, пѣсни, цвѣтя отъ жителитѣ на града, които стоеха на групи съ запалени свѣщи и хвърляха цвѣтя на войницитѣ, което особено много трогна всички чинове отъ полка". 1-а дружина се съсрѣдоточила въ с. Лисецъ и Горие като взела мѣрки и се разчленила по начинъ да

може да пази дефилето Тетово — Призрѣнъ. Дружината прѣзъ послѣднитѣ три дена имала 25 войника ранени и изхарчила 67.000 патрони.

4-и ноември

3-и п. Македон. полкъ останалъ въ сжщото разположение както миналитѣ дни. Сутриньта единъ неприятелски патраулъ, пристигналъ въ тъмно до охранението, е билъ прогоненъ прѣдъ 11-а рота. Слѣдъ пладнѣ къмъ 2 часа се появили срѣщу Острата могила неприятелски патраули, но и тѣ били отблъснати съ огънь. Неприятелътъ срѣшу полка и особено срѣщу 49-и полкъ продължавалъ и прѣзъ деня да се укрѣпява. Вечерьта командира на полка донесълъ до бригадния командиръ слѣдното:

„Патраулътъ изпратенъ по течението на р. Вардаръ ми донесе, че на лѣвия брѣгъ на Вардара дѣйствува 3-а дружина отъ 5-и пѣх. Македонски полкъ съ двѣ с. с полски батареи; височината на лѣвия брѣгъ на Вардара, която Вие наблюдавахте отъ позицията ми, е въ наши ржцѣ. Войницитѣ отъ 5-и пѣх Македонски полкъ казвали, че приготвили двѣ лодки за да прѣхвърлятъ телефонна жица и отсамъ".

4-и п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини остава въ гр. Прилѣпъ съ прѣднитѣ си постове на линията с. Голѣмо Конаре до с. Селце. на 3 км. южно отъ града; за противника се е знаело, че заема съ прѣднитѣ си части селата Галичани, Беровци, Лъготъ, а съ главнитѣ си сили, около 3,000 души, височитѣ източно отъ селата Загоричани и Алинци. Вечерьта една рота отъ полка била изпратена назадъ въ с. Плѣтваръ за да охранява пжтя Прилѣпъ—Кафадарци. Прѣзъ деня въ Прилѣпъ пристигнали двѣ дружини отъ 5-и Дунавски полкъ. 1-а дружина остава западно отъ Тетово, както миналия день.

5-й ноември

3-и п. Македон. полкъ останалъ на сжщата позиция. Бригадата влѣзла въ подчинение на началника на 5-а Дунавска дивизия. На позицията на полка деньтъ миналъ сравнително тихо; къмъ 11 ч. пр. пл. противника открилъ кжсъ артилерийски огънь по дѣсния флангъ на полка, а къмъ 2 часа сл. пл. обстрѣлялъ съ 10—15 снаряди мѣстонахождението на полската батарея. Наши загуби двама ранени. По-вдѣсно отъ полка, въ участъка на 53-и полкъ, частитѣ е слѣдвало да настжпатъ съ цѣль да съдѣйствуватъ на настжплението на бригадата на полковникъ Писиновъ по посока на селата Мързенъ и Дрѣново. Вечерьта командирътъ на 3-и полкъ донесълъ слѣдното:

„Патрулътъ, изпратенъ по брѣга на Вардаръ, единъ отъ тѣхъ съ лодка е миналъ на лѣвия брѣгъ на Вардаръ, и се е срѣщналъ съ единъ пионеренъ офицеръ, който му казалъ, че 9-а рота отъ 5-й Македон. полкъ била въ с. Уланци, и 11-а и 12-а роти — въ с. Мушанци. Веригитѣ на 9-а рота се спустнали на долѣ и били срѣщу устието на Карасу. Една рота отъ сжщата дружина заминала за правене пжть за гаубичната и полската батареи, за да се приближатъ по-близо и обстрѣлятъ неприятеля".

4-й п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини прѣзъ деня излиза изъ състава на конната дивизия и се насочва отъ Прилѣпъ за Кафадарци; вечерьта нощува въ с. Плѣтваръ. Задачата на полка е била да атакува заедно съ 5-й Дунавски полкъ не-

приятеля, заелъ позиция по височинитѣ западно и юго-западно отъ с. Дрѣново, едноврѣменно съ настжпателнитѣ дѣйствия на останалитѣ наши части (бригадата на полков. Писиновъ), до Вардара. 1-а дружина получила задача да настжпи отъ Тетово за Гостиваръ.

6-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ остава на сжщата позиция. Участъкътъ на бригадата миналъ въ подчинение на командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия, полковникъ Бурмовъ. Вечерьта командиръть на полка донесълъ слѣдното:

„Прѣдъ фронта на повѣрения ми полкъ деньтъ мина спокойно; противникътъ продължава да се окопава на своитѣ позиции. Нашата артилерия въ участъка изстрѣля 42 снаряда по позициитѣ на противника. Батареята и полковата подръжка бѣха обстрѣлвани отъ противника. Въ с. Росоманъ къмъ 4 ч. сл. пл. се чуваха барабани и музики. Въ сжщото врѣме мина единъ аеропланъ по фронта на позициитѣ.

На прощаване полковникъ Богдановъ, досегашенъ началникъ на участъка срѣщу р. Църна, издалъ въ 4 ч. сл. пл. заповѣдь № 80 съ слѣдното съдържание:

„За обединение командуването на войскитѣ дѣйствуващи въ участъка Прѣслапъ—Градско, по личната заповѣдь на командующий 2-а армия и прѣдписание № 1166 отъ 27 октомврий бѣхъ назначенъ на участъка съ началникъ на щаба ротмистъръ Богдановъ.

На 28 октомврий въ 1 ч. 35 м. сл. п. пристигнахъ на позицията при Клепа планина и приехъ командуването на войскитѣ: 2-а бригада отъ 11-а дивизия — 3-й пѣх. Македонски полкъ, 53-й пѣх. полкъ съ едно отдѣление отъ 17-й артилерийски полкъ и двѣ гаубични орждия и пионерната рота отъ Македонската дивизия, които бѣха ангажирани въ бой срѣщу прѣвъзходящи сили — французи, както и на 49 пѣх. полкъ и единъ полуескадронъ отъ военнополицейския ескадронъ при щаба на армията, който пристигна отъ гр. Велесъ въ с. Дворище.

На всички е извѣстно какъ се развиха по-нагатъкъ боевете, какъ спрѣхме настжплението на французитѣ, какъ прѣминахме въ настжпление и слѣдъ славнитѣ боеве при Карасу на 27 й, 28-й, 29 й, 30 й, 31-й октомврий и 1-й и 2-й ноември, какъ достигнахме нашата задача, притиснахме непрятеля къмъ рѣката и станахме господари на лѣвия брѣгъ на Карасу. Понеже азъ, както и моя началникъ щаба, имаме и други длъжности, на основание прѣдписанието № 1254 отъ командующия армията, днесъ прѣдадохъ участъка на командира на 3-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия, полковникъ Бурмовъ.

По този случай считамъ за свой служебенъ дългъ да изкажа моята сърдечна благодарность на командира на 2-а бригада отъ 11-а пѣх. Македонска дивизия, полковникъ Кюркчиевъ, на началникъ щаба му капитанъ Кръстевъ, на командиритѣ на 53-й и 49-й пѣх. полкове, на командира на 17-й артилерийски полкъ, на командира на полуескадрона, както и на г. г. офицеритѣ и войницитѣ отъ повѣренитѣ ми части за показана храбрость и добросъвѣстность, благодарение на което можахме да достигнемъ тѣзи блѣстящи резултати. За вашето лично държане ще докладвамъ лично на командующия армията.

Считамъ сжщо за свой дългъ да напомня, че това, което ние извършихме на Карасу, е една важна операция, която ще краси нѣколко страници отъ нашата най-нова история.

Като се раздѣлямъ съ моитѣ бойни другари, офицери и войници, заявявамъ, че ще запазя незаличимъ споменъ отъ упоритото и храбро държание на 3-й пѣх. Македонски полкъ, 53-й пѣх. полкъ, както и стрмителното и храбро настжпление всрѣдъ градъ отъ крушуми и снаряди на 49-й пѣх. полкъ, както и на доблестното държане на артилерията и конницитѣ. Пожелавамъ на всички още по-голѣми успѣхи и още по-славни побѣди.

Богъ да Ви пази въ вашитѣ нови подвизи.

Тази заповѣдь да се прочете прѣдъ всички роти, батареи и полуескадрона лично отъ тѣхнитѣ командири въ самитѣ окопи".

4-й п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини заедно съ 5-й п. Дунавски полкъ, 2 конни батареи и 2 планински орждия настжпилъ сутриньта отъ Плѣтваръ по посока на Радобилъ — Мраморъ — Кесендра и на пладнѣ достигналъ до Радобилската височина между селата Мраморъ и Кесендра, дѣто се разположилъ на позиция скритно за противника. Непрятельтъ тукъ е заемалъ окопана позиция по височината западно отъ с. Дрѣново и наброявалъ около 1 дружина. Височитѣ къмъ с. Кесендра сжщо били заети отъ противника, но въ неустановено количество. Прѣзъ деня тукъ повече дѣйствия не се развили. 1-а дружина достигнала Гостиваръ и заела позиция южно отъ града при с. Горна Баница на лѣвия флангъ на 3-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия.

7-й ноември.

3-й пѣх. Македон. полкъ остава на мѣстото си. Въ 9 ч. 45 м. пр. пл. отъ командира на 3-а бригада 7-а Рилска дивизия полкътъ получилъ слѣдното:

„Бригадата на полковникъ Писиновъ атакува противника на линията Мързенъ — Дрѣново. Частитѣ й достигатъ: обходната колона на подполковникъ Илиевъ се намира на височитѣ западно отъ с. Раецъ, 22 й п. полкъ съ двѣ дружини заема височитѣ западно отъ линията на с. Мързенъ — Добрище Мързенъ е въ наши ржцѣ. Въ случай че противникътъ започне изтеглянето на частитѣ отъ прѣдъ фронта Ви, то обстрѣлвайте го съ артилерийски огънь, като при удобенъ случай минете съ часть отъ силитѣ си въ настжпление. № 153".

Къмъ 1 ч. сл. пл. полската батарея отъ участъка на полка обстрѣляла съ рѣдъкъ огънь противниковитѣ части, които се забѣлѣзвали въ окопитѣ и задъ тритѣ чуки. Къмъ 2 ч. сл. пл. гаубичната батарея открила огънь по сжщата цѣль и по с. Паликура. Къмъ 3 ч. 40 м. сл. пл. единъ непрятелски аеропланъ летѣлъ надъ с. с. батарея, като правѣлъ кржгове надъ батареята и полковитѣ подръжки.

4-й п. Македон. полкъ съ 2-а и 3-а дружини заедно съ 2 конни батареи рано сутриньта настжпилъ къмъ с. Кесендра и при развидѣляването артилерията открила огънь по непрятелскитѣ биваци въ долината на р. Радобилъ и позицията. Бивацитѣ на противника били скоро съвсѣмъ разстроени и войскитѣ, около двѣ роти, обърнати въ бѣгство. Позицията на непрятеля била атакувана къмъ 2 часа и завладѣна на ножъ. Противникътъ е билъ въ пълно отстжпление къмъ Кафадарци, както прѣдъ 4-й Македон. полкъ, така и прѣдъ 5-й и 22-й полкове. Прѣзъ нощьта полкътъ се укрѣпилъ на заетата позиция. Загуби: убити 14 войници и ранени 4 офицери, между които и подполков. Колчаковъ, и 54 войници. Трофеи: 2 картечници и множество материали. Изхарчени патрони — 11,350.

1-а дружина продължава да заема позиция на лѣвия флангъ на 3-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия съ задача да пази проходитѣ прѣзъ Буковикъ планина отъ къмъ Кичево.

8-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ рано сутринята изпраща прѣдъ позициитѣ си двѣ рекогносцировачни полуроти, които установили, че неприятелътъ е напусналъ окопитѣ си и се оттеглилъ на дѣсния брѣгъ на р. Карасу. Полкътъ настжпилъ съ бойната си часть въ тънки вериги къмъ р. Карасу и достигналъ съ патраулитѣ си до самата рѣка, а съ дружинитѣ — на 2000 крачки отъ сжщата рѣка. Прѣзъ деня полкътъ ималъ 2 ранени.

4-й п. Македон. полкъ сутринята обстрѣлялъ съ конната артилерия прѣдмостового укрѣпление при с. Возарци и отстжпващитѣ неприятелски части къмъ Кафадарци. Вечерьта полкътъ се прѣмѣстилъ на втора позиция по височината източно отъ с. Дрѣново и сѣверно отъ р. Радобилъ. Конната артилерия останала на завладѣната позиция източно отъ с. Раецъ. 1-а дружина останала на позиция южно отъ Гостиваръ, както миналия день.

9-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ прѣзъ деня се окопавалъ на заетата позиция на линията отъ Острата могила къмъ тритѣ чуки съ дѣсния флангъ въ с. Росоманъ включително. Противникътъ срѣщу полка на дѣсния брѣгъ на Карасу ималъ 13 окопи по за единъ взводъ и една батарея при с. Паликура.

4-й п. Македон. полкъ прѣзъ деня останалъ на заетата миналата вечерь позиция. Сутринята неприятелската артилерия хлърлила 20 — 30 снаряда по позицията на полка, безъ обаче да причини нѣкакви загуби. 1-а дружина останала както миналия день.

10-й ноември.

3-й пѣх. Македон. полкъ е на сжщата позиция съ 1-а и 3-а дружини въ бойна часть и 2-а дружина въ бригадна подрѫжка. Прѣзъ нощьта на 9 срѣщу 10 ротитѣ отъ лѣвия дружиненъ участъкъ излѣзли 800 крачки напрѣдъ и тамъ се окопали. Изпратенитѣ прѣзъ сжщата нощь патраули за разузнаване на ж.-пжтнията мостъ на р. Карасу, донесли, че отворътъ отъ къмъ дѣсния брѣгъ на рѣката заедно съ устоя отъ сжщата страна били разрушени отъ французитѣ. Сжщото къмъ 5 ч. сл. пл. е било потвърдено и отъ командира на 3-а дружина отъ 5-й пѣх. Македон. полкъ отъ лѣвия брѣгъ на Вардаръ. На фронта на полка деньтъ миналъ спокойно, само слѣдъ пладнѣ противникътъ хвърлилъ нѣколко артилерийски снаряди по дѣсния флангъ на участъка, безъ да причинятъ нѣкакви загуби.

4-й п. Македон. полкъ остава както миналия день. Противникътъ рано сутринята разрушилъ и запалилъ моста при Возарци на р. Карасу, а къмъ 10 ч. пр. пл. негови части почнали да се оттеглятъ къмъ Кафадарци. 1-а дружина, южно отъ Гостиваръ, се приготовлявала за настжпление къмъ Кичево; прѣзъ деня дружината изпратила една рота по пжтя Гостиваръ — Гол. Турчани — Вълче — Разтажъ — Ботуше съ заповѣдь да нощува въ послѣдното село, и на слѣдния день да продължи къмъ с. Коачъ и с. Зърке като странично прикритие.

11-й ноември

3-и пѣх. Македон. полкъ е миналъ нощьта спокойно. Прѣзъ деня на полесражението до 2 часа сл. пл. е имало мъгла. Къмъ 4 ½ часа сл. пл. неприятелътъ открилъ артилерийски и пушеченъ огънъ по с. Росоманъ, безъ да причини каквито и да е загуби. Въ 11 часа сл. пл. се получила слѣдната заповѣдь отъ командира на 3-а бригада 7-а Рилска дивизия № 415:

„За да могатъ частитѣ отъ участъка бързо да се прѣхвърлятъ на дѣсния брѣгъ на р. Карасу въ случай, че това бжде запоѣдано, командиритѣ на полковетѣ да разпоредатъ:

1. Всѣки полкъ въ участъка си най-скоро да приготви необходимитѣ материали и коли за построяване на единъ мостъ на коли, по който полка ще се прѣхвърли на дѣсния брѣгъ на рѣката. Материалитѣ да се складиратъ прикрито, възможно близо задъ мѣстото, което е най-удобно за построяване на моста въ участъка на полка. Освѣнъ това, командирътъ на 3-и Македон. полкъ да разпореди да се приготватъ релси за прѣхвърляне прѣзъ разваления отворъ на ж. пжтния мостъ.

2. За прикриване постройката на мостоветѣ и прѣминаването на частитѣ по тѣхъ при евентуално форсиране на рѣката, командиритѣ на полковетѣ да разпоредатъ нощесъ да се издигнатъ окопи по лѣвия брѣгъ на рѣката близо до мѣстото, гдѣто ще се строятъ мостоветѣ.

3. Слѣдъ като материалитѣ бждатъ складирани и окопитѣ приготвени, да се донесе за това въ шаба на бригадата."

4-и п. Македон. полкъ остава както миналия день. 1-а дружина поради мъгла получила заповѣдь да настжпи като авангардъ на 3-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия по пжтя за Кичево чакъ къмъ 2 часа сл. пл. Въ 3 часа дружината потеглила и още въ 4 ч. 30 м. челниятъ ѝ отрядъ завързалъ кжса прѣстрѣлка съ неприятелски 15—20 войника при с. Д. Гонойца, които и прогонилъ веднага. Вечерьта дружината нощувала южно отъ селото въ дефилето на Буковикъ планина съ всички мѣрки за охрана противъ едно неочаквано нощно нападение.

12-й ноември

3-и п. Македон. полкъ останалъ на сжщата позиция, както миналия день, като е ималъ слаби патраулни прѣстрѣлки въ участъка на 3-а дружина. Загуби — 1 раненъ.

4-и п. Македон. полкъ останалъ сжщо на заетата си позиция срѣщу с. Возарци. Прѣзъ деня команда работници отъ полка пристжпила къмъ огасване запалената мостъ на р. Карасу и въ течение на 4 часа успѣла да го изгаси. 1-а дружина тоя день храбро настжпила срѣщу сърбитѣ, които били заели позиция на Буковикъ планина, и благодарение своето смѣло настжпление, както и настжпването на страничнитѣ отряди на 3-а бригада отъ 5-а дивизия въ кжсо врѣме разбила сърбитѣ и ги прѣслѣдвала до южния изходъ на дефилето при селата Мидница и Заясъ. Загуби: 1 убитъ и 3 ранени. Изстрѣляни патрони всичко 12, 900.

13—20 ноември

Прѣзъ врѣмето отъ 13 до 20 ноември 3-и и 4-и п. Македон. полкове оставатъ на позициитѣ, на които бѣха до тогава, като съсрѣдоточаватъ вниманието си върху домакинскитѣ нужди, направата на землянки за посрѣщане настжпилитѣ студове и пр.

Военни дѣйствия прѣзъ тоя периодъ и двата полка не сж имали почти никакви. По позициитѣ днитѣ минали спокойно. 1-а дружина отъ 4-и п. Македон. полкъ съ 12-а рота отъ сжщия полкъ прѣзъ сжщото врѣме заедно съ частитѣ отъ 3-а бригада на 5-а дивизия заели гр. Кичево, дѣто останали до 20 ноември на квартира. Прѣзъ деня на 19 ноември по една рота отъ дружинитѣ заминали за Крушево и с. Бродъ и смѣнили находящитѣ се тамъ двѣ роти отъ 50 полкъ; другитѣ двѣ роти съ една с. с. полска батарея достигнали къмъ 5 ч. сл. пл. с. Долно Църско; за противника тукъ се е знаело, че заема линията с. Желѣзница, с. Д. Илино, но не се знаело въ какъвъ съставъ.

20-и ноември

3-и п. Македон. полкъ. Въ 4 ч. 50 м. пр. пл. командирътъ на полка издалъ слѣдната заповѣдь до дружинитѣ и придаденитѣ къмъ полка батареи:

„Французитѣ отстжпватъ. Днесъ 20 ноември на разсъмване започва атаката на цѣлия фронтъ. 2-а бригада полковникъ Писиновъ, усиленъ съ 53-и п. полкъ, ще настжпи съ лѣвия си флангъ по направление на кота 640 и за станция Димиркапу. На нашата 3-а бригада, 49-и полкъ и 3-и Македон. полкъ, е заповѣдано да настжпатъ най енергично напрѣдъ къмъ фронта Негорци—Кавадарци.

За което: 1-а и 2-а дружини да изпратятъ въ 6 ч. пр. пл. по една рота отъ тия разположени въ прѣдната линия на участъцитѣ имъ, които съ патрули да се доближатъ до нашия брѣгъ на р. Карасу и установятъ присжтствието на противника по дѣсния брѣгъ на р. Карасу. Останалитѣ роти и батареитѣ въ участъка да останатъ на мѣстата си за дѣйствия срѣщу противника, въ случай че той остане на дѣсния брѣгъ и не отстжпи. Приготвения материалъ при ст. Градско да се прѣнесе още сега на ржцѣ задъ позициитѣ на прѣднитѣ роти на 2-а дружина (лѣвия флангъ). Минаването на артилерията на дѣсния флангъ ще стане, слѣдъ като пѣхотата—часть отъ дружинитѣ—се утвърдятъ по дѣсния брѣгъ и построятъ моста на Карасу. Мостътъ ще се строи по указанията на военния инженеръ подполковникъ Пинтиевъ. Азъ ще се намирамъ при Острага могила. 3-а дружина отива въ разпореждане на командира на 3-а бригада, като бригадна подържка“.

Сутриньта двѣ роти отъ 1-а и 2-а дружини настжпили прѣдъ позициитѣ на полка и скоро достигнали до брѣга на р. Карасу, като завързали пѣхотна прѣстрѣлка съ находящитѣ се по окопитѣ на неприятеля тукъ тамъ стрѣлци. Неприятелската артилерия не се обаждала. Артилерията отъ лѣвия брѣгъ на Вардара обстрѣляла позициитѣ на противника, но неприятелската артилерия пакъ не се обадила. Къмъ пладнѣ 49-и полкъ миналъ р. Карасу при с. Монастирче. Къмъ 1 ½ часа сл. пл. въ участъка на 3-и полкъ полската и гаубичната батареи се подали до самия брѣгъ на р. Карасу. Къмъ сжщото врѣме ясно се виждало, че неприятелскитѣ части, останали по окопитѣ, почнали на групи по 4—5 души да се оттеглятъ къмъ изтокъ. Ясно е било, че неприятелтъ е билъ въ пълно отстжпление. До вечерьта полкътъ се прѣгрупиралъ съ цѣль да мине р. Карасу и слѣдъ полунощь вече 3-а дружина минала рѣката, както се вижда отъ слѣдното донесение отъ командира на 3-а дружина до к-ра на полка:

На мѣстото на брода стигнахъ къмъ 10 ½ — 11 часа. Никаква подготовка — колове, вжжа, изкопаване брѣгъ и други ненаправени. Бѣше минала една дружина отъ 49-и полкъ. Минаването на рѣката трая около четири часа. Хората неопитни, страхливи, викатъ и пр. Нѣколко момчета сж завлѣчени, но още не зная точно

Веднага настжпихъ въ лѣво отъ 49-и полкъ. Прѣднитѣ роти (9-а и 11-а) се изгубиха въ непроходими балталъци и едва на разсъмване ги събрахъ и настигнахъ до с. Рибарци. Отъ тамъ по пжтя за с. Неготинъ изпратихъ 11-а рота, а 10-а и 12-а — до с. Паликура. 9-а остана въ подържка въ с. Рибарци. Насочвамъ се по хребета на височинитѣ къмъ Неготино. Близо до Рибарци заловихме единъ французки кавалеристъ, когото ви изпращамъ съ настоящето. Хората сж съвършено изморени Рѣката стигаше до поясъ и течението бѣше много силно. Въ дѣсно отъ мене е 2-а дружина отъ 49-и полкъ, но има голѣмъ интервалъ по между ни. Чакамъ указания: да вървя ли напрѣдъ или да чакамъ минаването на другитѣ дружини.

У пленника намѣрихме 35 лева, които изпращамъ (фрнцузки пари). № 71. Позиция при с. Паликура 21.XI.915.г. 8 ч. пр. пл.

4-и п. Македон. полкъ въ 6 ч. пр. пл. заелъ позиция при моста на Карасу срѣщу с. Возарци, което е било заето отъ 3 неприятелски роти и 2 картечници На разсъмване противника откриль една почти непрѣкжсната стрѣлба по нашитѣ части, която траяла почти цѣлия день. Къмъ 3 часа мостовата рота на 7-а дивизия, подъ прикритието на усилена стрѣлба отъ страна на 4-и п. Македон. полкъ по неприятелскитѣ стрѣлци, почнала да съсрѣдоточава материалитѣ за постройка на моста на лѣвия флангъ на полка. Самиятъ мость билъ построенъ прѣзъ нощьта въ продължение на 5 часа. Въ 2 ч. 30 м. пр. пл. на слѣдния день полкътъ миналъ по моста и заелъ позиция на 700 метра напрѣдъ и околовръстъ. Слѣдъ това миналъ 53-и полкъ, който сжщо заелъ позиция напрѣдъ на 700 метра и въ дѣсно отъ 4-и полкъ.

1-а дружина, усилена съ дружината отъ 11-и полкъ и една батарея, настжпила отъ Д. Църско прѣзъ Спространи—Велмевци за Желѣзница и Гор. Илино; къмъ 5 ч. дружината пристигнала въ с. Дол. Илино и се спрѣла за нощуване; свѣдѣнията за противника гласѣли, че той въ съставъ 350 души, 1 орждие и 40 обозни кола, прѣзъ деня отстжпилъ по посока на с. Брѣжани.

21-й ноември

3-и п. Македон. полкъ сутриньта въ 6 ч. почналъ минаването на р. Църна по моста срѣщу с. Паликура, слѣдъ което настжпилъ по посока на с. Християнкурия, като е ималъ 2 а и 3-а дружини въ първа линия и 1-а дружина въ втора линия. Дружинитѣ настжпили въ боенъ строй къмъ линията Марена—Неготино, но скоро се установило, че неприятеля билъ отстжпилъ къмъ Демиркапу, и тѣ прѣминали въ походенъ редъ съ нужнитѣ мѣрки за охранение. 1-а и 2-а дружини съ 2 с. с. батареи отъ 17 артил. полкъ въ 2 ч. сл. пл. пристигнали въ Неготино, дѣто били причакани и посрѣщнати отъ цѣлото население съ възторжена радость. Къмъ сжщото врѣме 3-а дружина достигнала въ с. Марена. Вечерьта полкътъ нощувалъ въ с. Тимяникъ. Въ дѣсно на полка настжпили 18-и и 20-и полкове, а отъ задъ—49-и полкъ.

4-и п. Македон. полкъ сутриньта въ 8 часа настжпилъ по посока на височинитѣ източно отъ Кафадарци, като е ималъ за посока на движението шосето Возарци—Кафадарци.

Въ дѣсно отъ него настжпилъ 53-и полкъ. Къмъ 11 часа полка заелъ височинитѣ юго-източно отъ с. Возарци, напуснати

отъ неприятеля. Къмъ пладнѣ полкътъ влѣзълъ въ Кафадарци, тържествено посрѣщнатъ отъ цѣлото население. По тоя случай въ реляцията на полка четемъ слѣдното:

„При влизането въ града полкътъ бѣше радостно и сърдечно посрѣщнатъ отъ жителитѣ на града съ цвѣтя и плачъ отъ радость. Единъ отъ гражданитѣ съ рѣчь изказа радостьта на жителитѣ за освобождението на града и прѣдложи да се разквартирова полкътъ въ града за да бждатъ гостени войницитѣ, обаче, поблагодари се и се каза, че сега това нѣщо не може да стане. При все това, при прѣминаването прѣзъ града, жителитѣ изнесоха едно друго за ядене и даваха на войницитѣ, което се позволи. Цѣлуваха и ржцѣтѣ на чиноветѣ. Почти всички войници бѣха окичени съ цвѣтя. Плача на жителитѣ отъ радость за избавлението имъ отъ несносното имъ положение разтревожи всички чинове и всѣки почуствува величието на дѣлото, за което воюваше.

Полкътъ заелъ юго-източнитѣ височини отъ Кафадарци, дѣто прѣстоялъ до 2 часа сл. пл., къмъ което врѣме по заповѣдь отъ командира на 2-а бригада отъ 7-а Рилска дивизия полкътъ влѣзълъ въ състава на 5-а Дунавска дивизия и получилъ заповѣдь да настжпи по посока на Неготино срѣщу забѣлѣзанитѣ къмъ 10 часа пр. пл. неприятелски слаби части отъ 150 души пехотинци и 30 конници около с. Глишикъ и висота 220. Полкътъ пристигналъ въ Неготино къмъ 8 часа, дѣто намѣрилъ части отъ 3-и п. Макед. и 49-и п. полкове; тукъ полкътъ получилъ съобщение, че за слѣдующитѣ дни той остава въ състава на маневренитѣ войски на 5-а Дунавска дивизия. Загубитѣ на полка прѣзъ врѣмето отъ 10—21 ноември сж били убитм 6 и ранени 31 войника.

1-а дружина отъ 4-и полкъ прѣзъ деньтъ настжпила къмъ с. Брѣжани и съ бой разпръснала една сърбска часть отъ 300—350 души, като й нанесла загуби 15 убити и 20 ранени. Самата дружина имала 2 ранени и . . . убити. Разположението на дружината вечерьта било: 1-а рота отъ 4-и Макед. полкъ и 14-а рота отъ 11-и п. Сливенски полкъ къмъ с. Мраморецъ въ състава на 50 пѣх. полкъ; 3-а рота отъ 4-и п. Макед. полкъ — гарнизонъ въ Крушево; 12-а рота отъ сжщия полкъ — въ отбранителна застава при с. Бродъ; 4-а рота отъ сжщия полкъ — западно отъ Бездерникъ; 2-а рота отъ тоя полкъ и 16-а рота отъ 11 пѣх. Сливенски полкъ въ с. Брѣжани, а 13-а рота отъ послѣдния полкъ и ½ рота отъ 12-а рота отъ 50-и полкъ на в. 1200, Илийна планина. Тукъ сж дѣйствували така сжщо четитѣ на Чаулевъ, Ангелъ и Кръстю.

22-й ноември

3-и п. Макед. полкъ тоя денъ се движилъ като главни сили на бригадата, прѣдшедствуванъ отъ 49-и п. полкъ, който е билъ разчлененъ на авангардъ (2 дружини) и странично прикритие въ дѣсно (1 дружина). Къмъ 1 ч. сл. пл. колоната е била неочаквано обстрѣляна оживлено отъ една неприятелска батарея отъ околностьта на с. Корешница отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардара. Полкътъ се спрѣлъ и се прикрилъ задъ височинитѣ по източния брѣгъ на рѣкичката, която иде откъмъ с. Пръждево. Скоро бригадата се развърнала за бой по посока висотитѣ на с. Пръждево, но поради гжстата мъгла движението е било съвършено

бавно. Неприятелскитѣ пѣхотни части и една негова батарея заемали позиция по висотитѣ по лѣвия брѣгъ на р. Бошова. Загубитѣ на полка били убити 5 и ранени 6 войника, а на батареята, която е слѣдвала съ главнитѣ сили на полка, — 1 раненъ войникъ.

4-и п. Макед. полкъ прѣзъ тоя день получилъ заповѣдь да се движи задъ 3-и пѣх. Макед. полкъ въ разпореждане на полков. Бурмовъ. Вечерьта полкътъ нощувалъ въ с. Пръждево. 1-а дружина отъ сжщия полкъ по петитѣ на отстжпващитѣ къмъ Охридъ сърби достигнала с. Круше и Лѣва рѣка.

23-й ноември

3-и п. Макед. полкъ сутриньта въ 7 ч. пр. пл. се съсрѣдоточилъ, като бригадна подържка, задъ дѣсния флангъ на 49-и полкъ, имащъ за задача да настжпи източно отъ с. Пръждево и атакува противника по посока на изтокъ къмъ ст. Демиркапу. Въ 1 ч. 30 м. сл. пл. полкътъ заелъ хребета, източно отъ с. Пръждево, а въ 6 ч. сл. пл. въ колона по единъ излѣзълъ напрѣдъ и заелъ мѣстото на 49-и полкъ, гдѣто прѣкаралъ нощьта. Поради голѣмата мъгла прѣзъ деня 49-и полкъ направилъ само 1 ½ — 2 км. Въ дѣсно отъ бригадата дѣйствувала 2-а бригада отъ 5-а дивизия. 2-а с. с. батарея, която е слѣдвала съ полка, прѣзъ деня заела позиция на 2 ½ к. м. южно отъ с. Дублено, на дѣсния брѣгъ на р. Вардаръ и въ 3 ч. сл. пл. открила огънь съ голѣмъ успѣхъ по противниковитѣ части и обози прѣдъ, въвъ и задъ село Дубляно, дѣйствующи срѣщу 11-а Македонска дивизия. По тоя случай въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на сжщата батарея намираме слѣдното:

Къмъ 3 часа сл. пл. се вдигна мъглата и по височинитѣ сѣверо-западно отъ с. Дубляно, гдѣто забѣлѣзахъ два окопа силно заети отъ противника, които спираха настжплението на 11-а Дивизия по лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ. Веднага прѣнесохъ огъня по окопитѣ, които биехъ въ флангъ и отъ третия взводенъ редъ, който попадна право въ окопитѣ на мѣрникъ 24, накарахъ неприятелскитѣ стрѣлци да очистатъ окопитѣ.

Великолѣпенъ бѣше ефектътъ отъ фланговия огънь на батареята на това близко разстояние. Окопитѣ само въ 2—3 минути бѣха очистени. Прѣслѣдвахъ ги съ огънь до близкитѣ кжщи въ селото, които бѣха приведени въ отбрана. Нашата пѣхота отъ лѣвия брѣгъ при отстжпването на противника очисти стрѣлбата и настжпи напрѣдъ. Къмъ 4 часа сл. пл. се обади нашата батарея отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардара, която почна да обстрѣлва с. Дубляно. Къмъ 4 часа и 30 м. сл. пл. се очисти пушечната стрѣлба по височинитѣ около с. Дубляно, които бѣха въ мъгла и се чу громкото „ура“ на нашата пѣхота. Слѣдъ малко забѣлѣзахъ слизане на противникови части отъ височинитѣ и отстжпване къмъ селото. Съ батареята отъ лѣвия брѣгъ на Вардара почнахме да обстрѣлваме съ ограненъ огънь сѣверната окрайна на селото и така направихме огнева завеса, прѣзъ която минаваше неприятелската пѣхота, прѣслѣдвана отъ нашата. Слѣдъ това прѣнесохъ огъня по самото село. Нашата пѣхота още вечерьта зае селото. Изсрѣляни снаряди днесъ 134. Убити и ранени нѣма.

4-и п. Макед. полкъ и прѣзъ тоя день съставлявалъ маневрени войски, като потеглилъ отъ Пръждево за Демиркапу къмъ 9 ч. 45 м. пр пл., слѣдвайки заедно съ 5-и Дунавски полкъ задъ 20-и Добруджански полкъ. Къмъ 1 ч. сл. пл. полкътъ е билъ обстрѣлянъ съ 30—40 снаряди отъ неприятелската артилерия отъ лѣвия брѣгъ на Вардаръ, но безъ да му причини загуби. Къмъ

5 ч. сл. пл. 18-и и 20-и полкове завладѣли неприятелската позиция, и 4-и Македон. полкъ получилъ заповѣдь да нощува, кждѣто го е заварила нощьта. Загуби имала само 5-а рота — 3 ранени.

1-а дружина отъ 4-и п. Македон. полкъ е водила настжпателенъ бой въ фланга и тила на сърбскитѣ части при с. с. Свиница и Рѣчица, Охридско и срѣщу които дѣйствувала конната бригада на полковникъ Мархолевъ. Дружината имала 6 ранени войници и изстрѣляла 30.000 патрони.

24-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ тоя день продължилъ настжплението къмъ дефилето Демиркапу въ втора линия задъ 49-й п. полкъ. Въ 3 ч. сл. пл. бригадата (3-й и 49-й полкове) достигнала Демиркапу безъ бой, защото противникътъ още прѣзъ нощьта очистилъ позициитѣ си и отстжпилъ по дефилето за ст. Удово. Въ тоя моментъ по заповѣдь на командира на бригадата въ прѣденъ отрядъ била назначена 2-а дружина отъ 3-й Македон. полкъ, която въ 3 ч. 20 м. пуснала своитѣ патрули и търгнала въ дефилето. Прѣдниятъ отрядъ е билъ прѣдшедствуванъ отъ 1 взводъ конница. Въ 7 ч. сл. пл. прѣдниятъ отрядъ безъ бой достигналъ кантона до ж.-пжтния мостъ на Вардаръ, западно отъ Градецъ, който билъ разрушенъ.

Останалитѣ сили отъ полка слѣдвали задъ прѣдния отрядъ и нощували при 113 к. м. до желѣзния мостъ. 49-й полкъ е слѣдвалъ по-назадъ, а още по-назадъ — и цѣлата 5-а Дунавска дивизия.

2-а пионерна рота прѣзъ тоя день почнала поправката на пжтя по долината на Вардаръ отъ Демиркапу до тунела.

4-й п. Македон. полкъ, както миналитѣ дни, останалъ въ маневрени войски и вечерьта нощувалъ на ст. Демиркапу; прѣдъ полка по висотата на дѣсния брѣгъ на р. Бошова се разположили 18-й и 20-й полкове, съставляващи дѣсния участъкъ отъ бойна часть на 5-а п. Дунавска дивизия.

1-а дружина отъ 4-й п. Македон. полкъ въ движението си къмъ Охридъ достигнала до с. Опеница.

25-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ. Въ 6 ч. 30 м. пр. пл. прѣдниятъ отрядъ (2-а дружина) настжпилъ срѣщу с. Градецъ, но, още щомъ разѣздитѣ излѣзли напрѣдъ по пжтя, били обстрѣляни отъ противника съ пушеченъ и картеченъ огънь. 2-а дружина се разгжнала за бой, но поради мъглата, стръмнинитѣ и храсталацитѣ, настжпила бавно. Противникътъ тукъ е заемалъ висотата южно отъ надписа „Градецъ“ и изглеждалъ да е около една рота съ двѣ картечници. Къмъ 10 часа били разгжнати и 1-а дружина и една картечница. Къмъ пладнѣ на позиция било е изкарано едно орждие отъ 2-а с. с. батарея, което, обаче, поради постоянната гжста мъгла не е било възможно да се използува съ особенни резултати. Къмъ 4 ч. сл. пл. 3-а дружина, която била въ състава на авангарда по самата желѣзнопжтна линия, изпратила единъ взводъ по самия пжть — повече силй тукъ не е могло да се развръщатъ — съ задача да се доближи до противника и го атакува. Взводътъ подъ командата на подпоручикъ Бояджиевъ смѣло се понесълъ къмъ

противника, послѣдванъ отъ другитѣ взводове на ротата и отъ останалитѣ роти на 3-а дружина. Обстрѣлванъ неприятелтъ и тила му отъ орждието на 2-а с. с. батарея, не могълъ да издържи и часть отъ него избѣгала, а другата часть се прѣдала. Плѣнени били 35 души французи и три картечници. Слѣдъ това 10-а рота продължила прѣслѣдването по висотитѣ, а 11-а рота по пжтя къмъ с. Градецъ, близо до което село е била посрѣщната отъ силенъ пушеченъ огънь и спрѣла къмъ 6 ч. сл. пл.

Въ реляцията на полка за дѣйствията на тоя день намираме слѣднитѣ документи:

Отъ к-ра на 3-а дружина. До к-ра на бригадата. № 75. 25.XI.915 год. 8. ч. 20 м. сл. пл.

Намѣриха се и разни вѣщи: самари отъ картечници, раница, единъ конь, магарета, шансовъ инструментъ и пушки. Жалко, че нѣмаше планинска артилерия. Отъ мѣстото дѣто сж патрулитѣ ми, се чуватъ гласоветѣ имъ, като се викатъ на име, даватъ си сигнали и пр., а въ лѣво, на лѣвия брѣгъ на Вардара, това което мислимъ за село, било обози съ много фенери — всичко това можеше да се обстрѣля и прѣвърне въ паническо бѣгство. Дадохме нѣколко залпове по направление и викахме „ура“ за да ги изплашимъ. Не може ли утрѣ да не ни смѣнявате? Поставихъ охрана и ще чакамъ. Изпратихъ напрѣдъ охотници, по всичко изглежда, че сме се вдали много напрѣдъ, въ лѣво се вижда, че сж назадъ, а въ дѣсно въ свързка още не можемъ да влѣземъ. Ако едно орждие отъ гаубичната батарея бѣше излѣзло на мѣстото на полското или прѣдъ него (има готово окопано мѣсто) щѣше чудеса да направи, стрѣляйки по посока на Градецъ.

Отъ сжщия. До сжщия. № 76. 25.XI.915 г. 9 ч. 15 м. сл. пл.

Въ 8 ч. 30 м. бидохме на ново изненадани отъ противника, който ни обстрѣля много силно и отблизо, около ½ часъ, отъ дѣсно и отъ височината надъ насъ. Моятъ челенъ отрядъ е много напрѣдъ и тѣзи вистрѣли ги чува въ тилътъ си. Изпратихъ въ дѣсно два взвода, пращамъ още единъ на хребета. Все пакъ не съмъ сигуренъ отъ къмъ дѣсно, за това моля да бжде изпратена една рота отъ 49-й полкъ на това мѣсто, кждѣто хванахме плѣнницитѣ, за да ме подържа утрѣ въ случай на нужда. Моля да ми се яви до кждѣ сж стигнали 1-а и 2-а дружини и какъ да влѣза въ свързка съ тѣхъ. Бихме могли да плѣнимъ всички френци, останали въ дѣсно и назадъ отъ менъ и прѣдъ поменатитѣ дружини.

Отъ к-ра на бригадата. До к-ра на 3-а дружина. № 207. 25.XI.915 год. получена 11 ч. сл. пл.

По заповѣдь. Разположението на полковетѣ отъ бригадата тази вечерь е слѣдното: задъ Вашата дружина, на 500 — 600 метра, е разположенъ 49-й полкъ, а въ дѣсно по висотитѣ—останалитѣ дружини отъ Македон. полкъ. Разпоредено е утрѣ походното движение да се организира така: прѣденъ отрядъ — двѣ дружини отъ 49-й полкъ подъ командата на подполк. Гешовъ, главни сили — цѣлия 3-й пѣх. Македон. полкъ подъ командата на подполк. Хумбаджиевъ. Ако считате, че Вашата дружина е излѣзла много напрѣдъ, бригадниятъ командиръ Ви разрѣшава да отдръпнете малко назадъ само челната часть на охранението Ви, ако пъкъ имате нужда отъ подържка, съ която ще гарантирате сегашното си положение, то поискайте такава отъ началника на главнитѣ сили, комуто е прѣдписано да Ви даде при поискване. Влѣзте въ свързка съ подполк. Хумбаджиевъ и направете всичко за да бждатъ плѣнени тия неприятелски части, които сж Ви безпокоили тази вечерь. Подържайте свързка и съ частитѣ на Македонската дивизия, които настжпватъ по лѣвия брѣгъ на Вардара.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на бригадата. № 269. 25.XI.915 г. 7 ч. 40 м. слѣдъ пладнѣ.

Въ 5 ч. 30 м. сл. пл. 1-а дружина заедно съ 5-а и 6-а роти заеха висотата на дѣсния брѣгъ на Вардара между Градецъ и Удово, като изпратиха напрѣдъ за собствено охранение по фронта по ската къмъ Давидово стражеви постове съ патраули. На дѣсния си флангъ (югозападната могила

на височината) изпратиха единъ взводъ наблюдателна застава, за да може да влѣзе въ свръзка съ дружината, която напрѣдва по билото Демиркапу.

7-а и 8-а роти сж разположени по източния скатъ на височата, която се спуска къмъ Вардара. Вслѣдствие голѣмата стръмнина и скалистъ характеръ на височата, картечницитѣ не успѣха да се изкачатъ. Картечницата е разположена на политѣ на сѣверния скатъ на височата западно съ единъ взводъ, който бѣше пратенъ за охранение на дѣсния флангъ. До 5 ч. сл. пл. гжста мъгла покриваше долищата, върховетѣ бѣха чисти, а сега обратно и наблюдения отъ върха нѣма. Понеже телефонната жица не достига и е скжсана на нѣколко мѣста, а поправката на тази мѣстность е трудна и бавна, моля, Господинъ Полковникъ, да ми се прати заповѣдь за утрѣ по-рано.

Отъ к-ра на 2-а дружина. До к-ра на полка.

№ 62. 25.XI.915 г. получ. 9 ч. сл. пл.

Въ 6 ч. 10 м. сл. пл. завзехъ височата западно отъ гара Удово съ 5-а и 6-а роти, 8-а рота въ лѣво, а 7-а още по-влѣво къмъ шосето. Върхътъ е командующъ надъ цѣлата околность. Ротитѣ се охраняватъ съ постове.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на бригадата.

№ 270. 25.XI.915 г. 10 ч. 40 м. сл. пл.

Къмъ 6 ч. сл. пл. се виждаха голѣми огньове и се чуваше голѣма глъчка на гара Удово. Както прѣдният отрядъ е надвѣсенъ надъ Удово, ако имаше едно планинско орждие, щѣше да произведе цѣла паника. Къмъ Струмица — Валандово се чува артилерийски бой; до 7 ч. сл. пл. се водѣше бой съ колоната на 7-а дивизия. Огньове отъ тая колона се виждатъ западно отъ Давидово, къмъ надписа „Капу". Въ 7 ч. сл. пл. и сега се чуватъ взривове; навѣрно, фрънцузитѣ развалятъ мостоветѣ.

Загуби: 2-а дружина — 1 убитъ и 2 ранени войника.

Трофеи: 2-а дружина заловила 10 души плѣнници; 3-а дружина — 35 плѣнници, двѣ здрави и една счупена картечници, едно муле, единъ конь, единъ самаръ за картечница, два вола, три магарета, пушки, раници и шансовъ инструментъ.

2-а пионерна рота продължила поправката на пжтя по дефилето Демиркапу, като изразходвала 28 кгр. динемитъ за разбиване на скалитѣ.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 2 с. с. полска батарея отъ 17 артил. полкъ за тоя день намираме слѣдното:

„Въ 7 ч. пр. пл. батареята тръгна по желѣзния пжть. Излѣзохъ напрѣдъ съ органитѣ къмъ нашитѣ пѣхотни части, които бѣха при чешмитѣ — моста на р. Вардаръ. Тамъ бѣше командирътъ на полка, който ми заповѣда да взема позиция само съ едно орждие въ дефилето до пжтя, съ цѣль да изгона противника отъ окопитѣ, които бѣше заелъ по брѣговетѣ на р. Вардаръ и не позволяваше на нашата пѣхота да настжпи. Противникова артилерия се обаждаше откъмъ Градецъ, която обстрѣлваше лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ по 11-а дивизия, а хвърли само 5—6 снаряда къмъ дѣсния брѣгъ по нашата пѣхота. По върховетѣ на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ силна пушечна стрѣлба. Върховетѣ по лѣвия и дѣсния брѣгъ на рѣката сж въ гжста мъгла.

Позиция за повече отъ едно орждие нѣма. Позицията на орждието открита, по нѣмане закритие. Останалитѣ орждия и ешалона останаха при чешмитѣ. Резервътъ е за попълване съ снаряди. Наблюдателенъ пунктъ при орждието.

Орждието зае позицията си въ 11 ч. пр. пл. Орждието закъснѣ съ цѣлъ единъ часъ по причина: 1-о поправяне на единъ мостъ на желѣзния пжть и 2-о счупване на единъ отъ мостоветѣ при прѣминаване на орждието и пропаждане на двѣ колелета (дѣснитѣ) на прѣдния и заденъ ходъ.

Орждието бѣше готово за стрѣлба въ 11 ч. 35 м. пр. пл. и веднага откриха огънь по окопа на гребена, който се спускаше къмъ р. Вардаръ. Окопътъ бѣше силно заетъ отъ противника и не позволяваше на нашитѣ пѣхотни части отъ лѣвия и дѣсния брѣгъ да мръднатъ. Обстрѣляхъ окопа на мѣрникъ 17 смѣсено съ шрапнелъ и гранати, като има 4 попадения

право въ окопитѣ и изгониха стрѣлцитѣ. Слѣдъ това обстрѣляхъ гребена на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ, който така сжщо бѣше окопанъ и на мѣрникъ 19 съ косене ги изгонихъ отъ окопитѣ. Картеченъ огънь продължава отъ страна на противника и не позволява настжпването. Забѣлѣзахъ неприятелска картечница въ скалитѣ на дѣсния брѣгъ до самата рѣка на пжтя. На мѣрникъ 14 обстрѣляхъ скалитѣ съ гранати, забѣлѣзахъ избѣгване на хора отъ скалитѣ и картечния огънь спрѣ. На сжщото мѣсто 3-й пѣх. Македон. полкъ намѣри лафетъ отъ картечница. До мръкване обстрѣлвахъ пжтя, по който отстжпваше неприятелската пѣхота. Къмъ 5 1/2 ч. сл. пл. нашитѣ пѣхотни части минаха скалитѣ, гдѣто бѣше неприятелската картечница, като хванаха 30—40 д. плѣнници. Противникътъ отстжпи отъ тия позиции и окопи само отъ стрѣлбата на орждието. Орждието нощува на позицията си, а другитѣ орждия, при чешмитѣ на бивакъ. Изстрѣляни 78 снаряди".

4-й пѣх. Македон. полкъ и 5-й пѣх. Дунавски полкъ тоя день почивали и били дадени въ подчинение на полков. Наумовъ, който е билъ назначенъ за командиръ на 2-а бригада отъ 11-а п. Македон. дивизия.

1-а дружина отъ 4-й п. Македон. полкъ влѣзла заедно съ други части отъ армията въ Охридъ и Струга, посрѣщната съ умиление отъ населението.

26-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ. Прѣзъ тоя день полкътъ се движилъ задъ 49-й п. полкъ като главни сили на бригадата, съставяща авангардъ на дивизията. Къмъ 12 часа по обѣдъ прѣдният отрядъ (49-й п. полкъ) билъ спрѣнъ отъ неприятеля, който заемалъ ариергардна позиция съ пѣхота и артилерия при с. Милетково. 49-й полкъ се разгънялъ за бой, но скоро му било заповѣдано да не настжпва до излизането на нашата артилерия отъ дефилето, вслѣдствие на което полкътъ се окопалъ изъ лозята на с. Мировче, дѣто и прѣкаралъ нощьта. 3-й п. Македон. полкъ пѣкъ съ тритѣ си дружини се спрѣлъ задъ гребена, южно отъ с. Давидово, на около 500 кр. отъ полковата подържка на 49-й полкъ.

2-а пионерна рота продължила разширяването и поправката на пжтя по дефилето на Демиркапу. Къмъ ротата билъ придаденъ и двѣ пѣхотни роти за усилване на работата. Тѣй се успѣло да се поправи на врѣме пжтя и да се позволи на артилерията на врѣме да дебушира на южния изходъ на дефилето.

4-й пѣх. Македон. полкъ, все въ състава на маневренитѣ войски на 5-а п. Дунавска дивизия, достигналъ и нощувалъ въ дефилето Демиркапу срѣщу с. Градецъ близо до монастира Св. Никола.

1-а дружина отъ сжщия полкъ прѣзъ деня и слѣдующитѣ дни остава съ ротитѣ си, както на 25 ноември.

27-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ. Прѣзъ тоя день полкътъ е билъ въ втора линия на бригадата, която настжпила по посока на с. Мировче и на югъ, слѣдъ излизането отъ дефилето на артилерията. Съ прѣстрѣлки и подъ артилерийския огънь на неприятеля 49-й полкъ слѣдъ пладнѣ заелъ с. Милетково и гората между това село и р. Вардаръ. 3-й п. Македон. полкъ слѣдвалъ задъ 49-й полкъ и вечерьта нощувалъ юго-източно отъ с. Мировче.

2-а пионерна рота, усилена съ два взвода отъ 5-а пионерна дружина, продължила и тоя день поправката и разширяването на пжтя Демиркапу — Удово.

Прѣзъ тоя день за командиръ на бригадата пристигналъ полковникъ отъ генералния щабъ Наумовъ, който приелъ полковетѣ и встжпилъ въ командуването на бригадата.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 2 с. с. батарея за тоя день четемъ слѣдното:

„Батареята тръгна отъ бивака, южно отъ с. Градецъ. въ 7 ч. пр. пл. и спрѣ на пѫтя, който още не бѣше готовъ. Въ 9 ч. 30 м. пр. пл. батареята мина съ голѣма трудность пѫтя, който бѣше на половина готовъ, и спрѣ на друго мѣсто на пѫтя, който още не бѣше готовъ. На ржцѣ и съ голѣми трудности минахъ съ единия взводъ това мѣсто и излѣзохъ отъ дефилето, като на тръсъ излѣзохъ съ органитѣ напрѣдъ къмъ нашитѣ пѣхотни части. Намѣрихъ командира на полка, подполковникъ Стайковъ, който ми заповѣда да заема позиция на около 200 м. юго изъ очно отъ с. Мировче съ задача да обстрѣлямъ неприятелската батарея, която бѣше на позиция на гребена на око о 2 клм. юго-източно отъ с. Милетково. Първиятъ взводъ на тръсъ зае позицията си въ 11 ч. 20 м. пр. пл. и веднага откриха огънь по неприятелската батарея на мѣрникъ 44. Вториятъ взводъ зяе позицията си въ $1|_2$ часа слѣдъ пладнѣ.

Въ 1 ч. 30 м. сл. пл. вториятъ взводъ по заповѣдь на командира на полка зае позиция на около два км. напрѣдъ; по причина счупване процѣпа на едно отъ орждията отиде само едното, а другото - се върна при първия взводъ.

Неприятелската батарея откри огънь по батареята ми, като имаше добра посока, но всички попадения бѣха дълги — въ с. Мировче.

Въ 3 ч. 30 м. сл. пл. дойдоха 5 а и 6-а батареи отъ 1-й артилерийски полкъ и една батарея отъ 1 гаубиченъ полкъ, които заеха позиция.

Повѣрената ми батарея имаше за задача да държи подъ огънь неприятелската батарея, която накарахъ да измѣсти позицията си. Неприятелската батарея ми се указа отъ командира на полка, който отива напрѣдъ, а послѣ се издаваше съ пушъка си. Така сѫщо обстрѣляхъ неприятелскитѣ окопи по сѫщия гребенъ. Боятъ се прѣкрати въ 6 ч. сл. пл.

Въ 6 ч. 30 м. сл. пл. получихъ заповѣдь отъ командира на артилерията, поручникъ Чобановъ, да заема позиция съ батареята си тамъ, гдѣто е 5 а батарея отъ 1-й артилер. полкъ, като влизамъ въ подчинение на майоръ Филиповъ. Веднага отидохъ на позицията на 5 а батарея, явихъ се на командира на отдѣлението, който ми заповѣда да заема позиция въ дѣсно отъ 5-а батарея. Разузнахъ позицията, отбѣлѣзахъ пѫтя за заемането ѝ и батареята зае позицията въ 11 ч. 50 м. сл. пл., като се пристѫпи веднага къмъ окопаване.

Изстрѣляни 214 снаряди“.

4-й п. Македон. полкъ. като часть отъ маневренитѣ войски на 5-а дивизия. достигналъ на 2 км. с.-и. отъ с. Давидово, дѣто и спрѣлъ за нощуване.

28-й ноември.

3-й п. Македон. полкъ. Прѣслѣдването на противника непосрѣдствено по дѣсния брѣгъ на Вардара продължило отъ 49-й полкъ въ боенъ строй; 3-й Македон. полкъ е билъ въ втора линия, като подържка. Вечерьта полкътъ нощувалъ задъ дѣсния флангъ на 49-й пѣх. полкъ, юго-западно отъ с. Милетково.

2-а пионерна рота продължила разширочаването и поправката на пѫтя Демиркапу — Удово.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 2-а с. с. батарея отъ 17-й артилерийски полкъ за тоя день четемъ:

„Къмъ 5 ч. пр. пл. противникътъ почна да отстѫпва отъ височинитѣ южно отъ с. Милетково.

Къмъ 6 ч. пр. пл. излѣзохъ съ командира на отдѣлението на разузнаване, като дадохъ заповѣдь веднага батареята да се снеме отъ позицията и слѣдва по пѫтя с. Милетково — с. Смоквица. Съ командира на отдѣлението излѣзохме прѣдъ самитѣ вериги, които настѫпваха много бавно.

Въ 8 ч. пр. пл. батареята зае позиция на тръсъ на гребена 2 км. юго-

източно отъ с. Милетково и въ 8 ч. 5 м. откри огънь по в. *Баба“ на мѣрникъ 25.

Въ 8 ч. 10 м. зае позиция 5-а батарея отъ 1-й артилерийски полкъ въ дѣсно отъ менъ. Позицията бѣше закрита. Наблюдателенъ пунктъ напрѣдъ. Прѣдницитѣ отзадъ на окопо 400 метра.

Въ 8 ч. 15 м. по заповѣдь на к-ра на отдѣлението, дадохъ два прогресива отъ мѣрникъ 20 и 24 по пѫтя за с. Смоквица, по който отстѫпваше противника. Къмъ 11 ч. пр. пл. мъглата се вдигна и забѣлѣзахъ на гребена сѣверно отъ в. „Баба“ на сѣверния брѣгъ на р. Вардаръ два реда неприятелски окопи, които бѣха силно заети, а така сѫщо и скалитѣ около тѣхъ и не позволяваха на 2-й Искърски полкъ на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ да настѫпва. Веднага прѣнесохъ съ втория взводъ огъня по окопитѣ и на м. 23 и 24 смѣсено съ шрапнели и гранати накарахъ да очистятъ окопитѣ и ги прѣслѣдвахъ по пѫтя на отстѫплението имъ съ косене. По отстѫпващитѣ откри огънь и 5 а батарея отъ 1-й артил. полкъ Резултатътъ отъ флангования огънь на двѣтѣ батареи бѣше великолѣпенъ. Нашата пѣхота отъ лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ зае тѣзи позиции безъ да даде изстрѣлъ. Слѣдъ тази стрѣлба неприятелската батарея отъ къмъ около 2 $1|_2$ км. юго-източно отъ с. Смоквица обстрѣля 5-а и моята батареи. 5-а батарея даде двама убити и трима ранени. Батареята ми не даде никакви загуби, благодарение силното окопване. 5-а батарея не бѣше окопана. Слѣдъ това 5-а батарея и гаубичната батарея откриха огънь по неприятелската батарея,а азъ съ батареята си обстрѣляхъ гребена източно отъ вис. „Баба“, който бѣше заетъ отъ отстѫпващия противникъ, когото изгонихъ и отъ тамъ. Нашитѣ батареи бѣха отново обстрѣляни отъ неприятелската артилерия. като ми разрушиха първото орждие съ право попадение въ щита на орждието и орждието излѣзе отъ строя, като напълно негодно.

Веднага открихъ по неприятелската батарея огънь смѣсено шрапнель и граната, заедно съ 5-а батарея.

Неприятелската батарея замлъкна, като си смѣни позицията. Открихъ огънь сѫщо и по желѣзния пѫть, по който имаше движение на обозни коне.

Резултати отъ стрѣлбата отъ нашитѣ батареи по противниковата сѫ: 1 орждие и 1 ракла разрушени, станало е експлозия на раклата и слѣди отъ кръвь, което видѣхме на слѣдния день.

Изтрѣляни снаряди днесь 223. Убити нѣма, раненъ 1, контузенъ 1 и раненъ 1 конь“.

4-й п. Македон. полкъ, все въ маневрени войски на 5-а дивизия, се придвигналъ напрѣдъ и нощувалъ задъ 3-й п. Македон. полкъ. Прѣзъ деня полкътъ ималъ 5 войника ранени.

29-й ноември

Въ 8 ч. пр. пл. цѣлата бригада, 3-й и 4-й пѣх. Македон. полкове, продължиха движението на югъ въ втора линия; въ първата линия излѣзли 18-й и 20-й пѣхотни полкове отъ 5-а Дунавска дивизия, които смѣнили 49-й и 54-й полкове. На сѫщата линия, на която се движила 2-а бригада, настѫпила и 3-а бригада отъ 5-а дивизия. Изпърво бригадата започнала движение въ боенъ строй на скачки, но слѣдъ това минала въ походенъ редъ по политѣ на височитѣ и прѣзъ с. Смоквица. Въ това село бригадата получила заповѣдь да слѣдва къмъ югъ съ обектъ с. Негорци. Въ 1 ч. сл. пл. при с. Пърдейци началникътъ на 5-а Дунавска дивизия устно заповѣдалъ дивизията да продължи движението въ походенъ редъ, като въ авангардъ се назначили 18-й и 20-й полкове, въ главни сили 3-а бригада отъ 5-а дивизия и 2-а бригада отъ 11-а пѣх. Македон. дивизия съ всичката артилерия; въ странично прикритие се изпратила една дружина отъ 5-й полкъ.

Вечерьта 3-й п. Македон. полкъ нощувалъ въ с. Негорци, а 4-й п. Македон. полкъ, щабътъ на бригадата и всички други части отъ главнитѣ сили на 5-а Дунавска дивизия въ с. Мързенци; авангардътъ на дивизията достигналъ съ прѣднитѣ си части сърбско-гръцката граница.

30-й ноември.

Къмъ 9 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на бригадата получилъ устна заповѣдь отъ началника на 5-а Дунавска дивизия, бригадата и 1-й гаубиченъ полкъ да се съсрѣдоточатъ при с. Пърдейци, като частитѣ се разположатъ на бивакъ. Прѣмѣстването на бригадата почнало прѣдъ пладнѣ и завършило къмъ 1 ч. слѣдъ пладнѣ.

По важнитѣ промѣни въ 2-а бригада слѣдъ това, до идването ѝ въ състава на дивизията сж:

На 1 декември за командиръ на 3-й п. Македон. полкъ пристигналъ полковникъ Димовъ.

На 2 декември бригадата се разположила на квартири въ с. Пърдейци.

На 7 и 8 декември бригадата излѣзна отъ състава на 5-а Дунавска дивизия и се прѣмѣстила на лѣвия брѣгъ на р. Вардаръ въ селата Гърчища и Пирава и по тоя начинъ слѣдъ 55 дневно дѣйствуване съсъ и между други части и единици, се върна отново въ състава на 11-а п. Македон. дивизия.

III. ДѢЙСТВИЯТА НА 5-и п. МАКЕДОНСКИ ПОЛКЪ отъ 20 XI до 30 сѫщия.

20-й ноември

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 5-и пѣх. Македон. полкъ за 20 ноември намираме слѣдното:

Въ 1 ч. 25 м. пр. пл. бригадниятъ командиръ прѣдаде устна заповѣдь лично на командира на полка: „По свѣдѣнията отъ нашитѣ съсѣди непріятелътъ изтегля части и топове отъ Криволакъ къмъ Димиркапия. Извънредно важно е да се разруши ж.-п. линия по посока на с. Градецъ за да затруднимъ отстѫплението му. Въ 3 ч. пр. пл. командирътъ на полка прѣдаде тая заповѣдь на командиритѣ на 2-а дружина, картечната рота и батареята, като възложи командиру 2-а дружина да завладѣе съ ненадѣйна атака височината сѣв. отъ Градецъ и здраво да се закрѣпи тамъ. К-ла (? Б. авт.) да бѫде въ 6 ч. пр. пл. на позицията на 8 рота, да усили прѣднитѣ роти ако потрѣба. Батареята да остане на мѣстото си. Съгласно заповѣдьта на бригадния командиръ къмъ 2-а дружина се придаде и план. полубатарея, която се намираше въ участъка на 1-а дружина. Въ 4 ч. пр. пл. к-рътъ на полка съобщи на к-ра на 1-а дружина дадената задача на 2-а дружина и му заповѣда прѣднитѣ роти да бѫдатъ готови за настѫпление, ако стане нужда.

Въ 3 ч. 20 м. пр. пл. на командира на 2-а рота се заповѣда, да тръгне въ 6 ч. пр. пл. отъ бивака и се яви съ ротата си при щаба на полка.

Въ 5 ч. 3 м. пр. пл. 8-а рота се прѣмѣсти напрѣдъ къмъ заставата си, а мѣстото ѝ зае 5-а рота. Изпрати се единъ взводъ отъ 7-а рота да заеме мѣстото на заставата на 5-а рота на кръстопѫтя Конче-Градецъ кота 750 прѣдъ батареята.

Въ 9 ч. пр. пл. пристигна 2-а рота и остана полкова подкрѣпа при щаба на полка. Въ 9 ч. пр. пл. пристигна и планинската полубатарея, която отиде напрѣдъ на позицията на 8-а рота, заета сега отъ 5-а рота.

Въ 9 ч. пр. пл. пристигна при щаба на полка 2-а рота отъ 6-и п. Македон. полкъ съ три взвода, изпратени отъ дружинния ѝ командиръ за усилване на полка.

И така всички роти се настаниха въ дълбочина, готови бързо да подпѫдятъ челната рота и да развиятъ успѣха ѝ.

Къмъ 6 ½ ч. пр. пл. 8-а рота тръгна отъ позицията на заставата си съ три взвода; 4-и остави врѣменно назадъ за охрана.

Движението на ротитѣ бѣ извънредно трудно и бавно поради много прѣсѣчената мѣстность и липсата на всѣкакви пѫтища.

Къмъ 10 ч. пр. пл. ротата зае скалистата чука и отъ тамъ изпрати заповѣдь за да повика и оставения назадъ взводъ. Цѣлата рота, охранява на отъ силни патраули доближи почти незабѣлѣзана до противника, който едва успѣ да гръмне нѣколко пѫти. Въ 2 ч. 40 м. сл. пл. съ силно „ура“ ротата се хвърли въ атака и въ 2 ч. 55 м. сл. пл. завладѣ посочената ѝ позиция.

Непріятелътъ около взводъ, бѣгалъ и отстѫпилъ назадъ къмъ главния си караулъ, дѣто е билъ усиленъ. Заднитѣ му позиции били силно укрѣпени. Отъ дѣсно и отъ лѣво ротата била изложена на фланговъ огънь. Около двѣ роти се пуснаха отъ гребена, с. и. отъ Градецъ, и се насочили въ флангъ и тилъ на ротата. Поради това и съгласно писменната заповѣдь на дружинния командиръ, одобрена отъ полковия командиръ, къмъ 7 ч. сл. пл. ротата тръгна за да заеме старата си позиция. Къмъ 3 ч. сл. пл. всички бѣха на бивака на главния караулъ.

Убити — 2-а; ранени — 6, болни — 2-а.

Трофеи; нѣколко шинели, каски и пушки.

Войницитѣ се върнаха бодри, увѣрени въ себе си и началницитѣ си.

Охраната се възложи на 5-а рота, която зае готовитѣ позиции на 8-а рота и почна усърдно да разузнава мѣстностьта напрѣдъ и въ страни.“

Въ „Реляцията за дѣйствията на 2-а дружина отъ 5-и Македон. полкъ въ боевете при р. Вардаръ срѣщу Англо-Френцитѣ прѣзъ

м-цъ октомврий и ноември 1915 год. полезно е да направимъ слѣдната извадка:

„Отъ приложената скица № 2 се вижда разположението на ротитѣ отъ дружината:

7-а рота е въ полкова подържка на сѣдловината „Горни-уши“ по пжтя Конче—Градецъ съ една застава въ лѣво.

5-а рота — въ дружинна подържка съ една застава по пжтя Конче—Градецъ, която застава сжщеврѣменно служеше и за прикритие на полската не с. с. батарея.

6-а рота на в. 750 „Пожарище“ съ една застава въ лѣво и за свързка съ пограничната дружина, която заемаше връхъ Саланджакъ. Отъ всѣка застава се отдѣляха въ зависимость отъ мѣстото и врѣмето — мъгла и нощно врѣме, отъ 2—4 поста.

8-а рота бѣ изнесена напрѣдъ на 2 км. по сжщия пжть Конче—Градецъ за охрана разположението на дружината и позицията водораздѣла по-градецката височина. Сжщата рота отдѣляше единъ или два взвода въ застави и постове.

Още съ заемането на посочената отбранителна линия веднага се пристжпи къмъ привеждането ѝ въ отбранително положение.

Поправиха се изработенитѣ по-рано окопи, направиха се нови кждѣто имаше нужда, пжтекитѣ се уширихя за да може свободно артилерията да се движи, прокараха се нови прикрити пжтища до в. 750. Въ домакинско отношение построиха се бараки и землянки за всички войници и коне, водитѣ се почистиха и се построиха чешми.

Наедно съ работата на позицията непрѣкжснато, ежедневно, се изпращаха споредъ цѣлта която се прѣслѣдваше. и резултата, който се гонѣше да се постигне, по 2—3 патраули офицерски или подофицерски въ съставъ отъ 5—20 души.

Изпращани по тоя начинъ се достигна:

1-о Разузна се разположението на французитѣ прѣдъ нашия фронтъ.

2-о Разучи се мѣстността прѣдъ фронта отъ много хора.

3-о Разви се съревнование между войницитѣ, кой да отиде по-близо до французкитѣ постове и разузнае по-подробно, а това бѣ необходимо за нашитѣ млади, неопитни и необучени войници.

4-о Нашитѣ патрули взеха инициативата, ежедневно тършуваха прѣдъ постоветѣ на французитѣ и не позволяваха нито единъ тѣхенъ патрулъ да мрѣдне къмъ насъ.

Връщайки се вечерь, тѣ разправяха за своитѣ подвизи на другаритѣ си, по която причина числото на охотницитѣ на слѣдния день се увеличаваше, Въ послѣднитѣ дни офицерскитѣ патрули влизаха въ слаба прѣстрѣлка съ французкитѣ постове.

Деньтъ за прогонване на противника наближаваше; нужна бѣ една по-крупна акция, която непрѣмѣнно да се свърши съ успѣхъ за насъ — да се взематъ и нѣкои трофеи, за да повѣрватъ войницитѣ въ собствените си сили, да се проникне задъ постоветѣ и види какво има, като сжщеврѣменно се заблуди противника, че на сжшия пунктъ не се отдава голѣмо значение и за да не би да го заеме по-силно.

Въ това врѣме 20 XI въ 3 ч. 40 м. пр. пл. се получи заповѣдь отъ командира на полка № 156, съ която се заповѣдва да се заеме височата, която заема противника „Влаова чука“ (скица № 2), отъ която да се проникне въ долината на р. Вардаръ и да може да се разруши желѣзнопжтната линия.

За изпълнение горната заповѣдь се назначи 8-а рота, като най-запозната съ мѣстността, която рота на 20 XI въ 5 ч. 30 м. пр. пл. потегли първоначално съ три взвода до като дойде 5-а рота на мѣстото ѝ, слѣдъ това замина и останалия ѝ взводъ. 6-а и 7-а роти останаха по мѣстата си. Гжстата мъгла позволи да се доближи ротата до „Голитѣ чуки“ съвсѣмъ незабѣлѣзано. Поради извънредно гжстата мъгла, силно прѣсѣчената мѣстность, за да се улесни начина на съобщенията, изпрати се отъ 5-а рота единъ промежутъченъ постъ. Огъ 8 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на 8-а рота е наблюдавалъ противника до 2 ч, сл. пл. Въ 10 ч. 30 м. пр. пл. пристигна пионерния взводъ, които заедно съ единъ взводъ отъ 5-а рота се изпратиха при 8-а рота. Прикривайки се отъ мъглата и съвършсно тихо насочени взводоветѣ

въ обхватъ на върха, се доближаватъ до самитѣ окопи незабѣлѣзано и съ единъ скокъ безъ да гръмне нито една пушка, завладѣватъ върха, прогонватъ противника и заематъ позиция по другия склонъ, който почва да наваля до с. Градецъ. При всички усилия донссенията се получаваха за 3 часа. Мъглата бѣ непроницаема, гърмежитѣ се чуваха непрѣкжснато, макаръ и слабо; зачу се стрѣлба и отъ дѣсно отъ къмъ Гърбавата височина, която командува и владѣе цѣлата околность.

Въ допълнение на даденитѣ указания на командира на 8-а рота и неизвѣстността на това, което става, въ 1 ч. 20 м. сл. пл. се изпрати писменна заповѣдь № 34, че ако не може да се задържи, съ мъркване да се върне на старата си позиция, понеже не ще може да се подкрѣпи поради трудно-достжпната мѣстность.

Съ № 35 отъ 2 ч. 50 м. сл. пл. по другъ войникъ, защото се прѣдполагаше, че поради гжстата мъгла възможно е първата заповѣдь да не я получи, се изпрати сжщата заповѣдь съ добавление, че за сега не е желателно да се принесе борбата напрѣдъ. (Това е въ пълно противорѣчие съ заповѣдьта отъ началника на дивизията. Б. автора). Причини; отъ дошлитѣ съ донесения войници се узна, че товарнитѣ коне не сж могли да слѣдватъ ротата поради лошия пжть, а патроннитѣ сандъци войницитѣ сж ги прѣнасяли на ржцѣ. Станало явно, че картечницитѣ и планинската артилерия до като не се направи пжть не ще могатъ да придружаватъ ротитѣ. Съ мръкване, слѣдъ като командирътъ на 8-а рота е проучилъ положението, която оцѣнка е изложилъ въ донесението № 20, прибира взетитѣ трофеи и се връща съ ротата си на първата позиция.

Че заетата позиция не прѣдставлява важенъ пунктъ и за противника явствува съ това, че той го заема само съ 1 взводъ мѣшени кавалеристи и второ изпратениятъ на другия день 21 X офицерски патрулъ намѣри върха свободенъ“.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 3-а бригада отъ 11-а пѣх. Македонска дивизия за дѣйствията тоя день намираме слѣдното:

„Щабътъ на бригадата е на землянки на сѣдловината на пжтя Лубница—Ибирли.

Гжста мъгла покрива цѣлата долина на р, Вардаръ. По високитѣ върхове нея я нѣма и тѣ изглеждатъ като осамотени върхове всрѣдъ бушующето море отъ мъгла. Гжстотата на мъглата е такава, че на 50 крачки нищо не може да се забѣлѣжи.

Въ 2 ч. пр. пл. командирътъ на бригадата бѣ извиканъ на телефона отъ началника на дивизията и получи слѣдната заповѣдь № 3265: „За да се попрѣчи на отстжплението на противника къмъ Удово, да се формира една силна колона съ артилерия отъ частитѣ на подполковникъ Дранговъ, която слѣдъ 20 ноември да удари противника въ най-чувствителното мѣсто—нѣкждѣ около Градецъ и се разруши ж. п. линия.

Нашитѣ войски отъ фронта Карасу отъ 20 ноември сутринята минаватъ въ настжпление.

При дадения фронтъ на охранение и задържание, които имаше бригадата съ своитѣ 4 дружини, къмъ подполковникъ Драгова можеха да се изпратятъ само 2 дружини заедно съ планинската полубатарея, картечната рота и мортиркитѣ. Най чувствителното мѣсто за противника бѣ къмъ Градецъ. По останалия фронтъ трѣбваше да се демонстрира.

За това командирътъ на бригадата устно даде слѣднитѣ заповѣди:

Въ 2 ч. пр. пл. подполковникъ Дранговъ съ изненада да заеме моста при Градецъ. За усилване частитѣ, които се намиратъ въ посока Конче—Градецъ, му се изпращатъ двѣ роти отъ маневренитѣ войски и двѣ пл. с. с. орждия. По останалитѣ фронтове ще му се съдѣйствува.

Въ 2 ч. пр, пл. се заповѣда майору Стоенчеву да замине съ двѣ роти къмъ подполковникъ Дранговъ и да влѣзе въ негово подчинение за дѣйствия по заемането на моста.

Останалитѣ му двѣ роти да останатъ въ непосрѣдствено разпореждане, като бждатъ въ щаба на бригадата въ 7 ч. пр. пл.

Майору Пожарлиеву се заповѣда да съдѣйствува само съ огънь и то слѣдъ 9 ч. пр. пл., когато ще се извърши самата изненада.

Въ 2 ч. 20 м. пр. пл. се съобщи това рѣшение подполковнику Дървингову и то бѣ одобрено отъ дивизията. (Вѣрно е изложеното на стр. 21. Б. автора.)

Въ 3 ч. пр. пл. съ № 223 се прѣдписа командиру 3 а пионерна рота да изпрати веднага 1 пионеренъ взводъ, снабденъ съ експлозивъ, който да влезе въ разпореждане на подполковникъ Дранговъ и дѣйствува по неговитѣ указания, както за завладѣването на височинитѣ, така сѫщо и впослѣдствие за разрушение на ж. п. линия.

Въ 3 ч. 20 м. пр. пл. съ № 324 се изпрати слѣдната задача майору Атанасову: „Да задържи на всѣка цѣна участъка, който заема". Да съдѣйствува съ огъня на дѣснофланговитѣ си роти на настѫплението на 1 а бригада, като при нужда се спуснатъ и къмъ Вардара.

За ускорение получаване донесенията прѣдписа се командиру дивизионата конница да устрои лѣтяща поща между щаба на бригадата и майоритѣ Атанасовъ и Пожарлиевъ.

На разсъмване се получи отъ майоръ Атанасовъ № 76, че много коларски обози се движели отъ Криволакъ надолѣ и че треноветѣ надолѣ се р ъщали натоварени съ снаряди.

Командирътъ на 5-и п. Македонски полкъ съ № 158 донася, че възложената му задача щѣлъ да изпълни по слѣдния начинъ: 8 а рота щѣла съ ненадѣйна атака да завладѣе височината сѣверно отъ Градецъ и здраво да се закрѣпи на нея. 5-а рота ще заеме позицията на 8-а рота; 7-а 6-а, 2-а и картечната роти ще държатъ главния гребенъ. При успѣхъ къмъ Градецъ можалъ да насочи 4 роти и 2 картечници. Всичко за тая атака е основано на ненадѣйността и удара се произвежда само отъ една рота вмѣсто отъ всички сили. А на даденитѣ му отъ 1 а дружина отъ 6-и п. полкъ двѣ роти още не е дадена задача.

Въ 8 ч. пр. пл. се получи телеф. № 159. че понеже едната застава отъ 6-и п. (1 взводъ) не е била още смѣнена, то заповѣдахъ на цѣлата рота заедно съ дружинния командиръ да остане на седловината на пѫтя Лубница — Кошарка, а притеглихъ къмъ себе си само една рота (втора).

Въ 8 ч. 40 м. пр. пл. се получи донесение № 161, че необходимитѣ прѣмѣствания сѫ изпълнени. 8 а рота тръгнала къмъ посочената й цѣль въ 5 ч. пр. пл. Мъглата е много гѫста и затруднява огледа, обаче, тя подпомага скритото приближаване. Слѣдствие на мъглата картечницитѣ и артилерията не ще могатъ да подържатъ съ огънь настѫплението, но тѣ сѫ надъ пѫтя и ако се вдигне мъглата да улеснятъ затвърдяването на 8-а рота.

Въ 11 ч. 45 м. пр. пл. се получи телеф № 162 отъ командира на 5-й полкъ, че 8-а рота въ 8 ч. пр. пл. безъ да бѫде открита заела скалистата с ѣдна висота. Противникътъ е прѣдъ нея на около 600 крачки на голѣмата висота, която сега разузнавахъ, а слѣдъ това ще атакува. 5-а рота, планолубатарея и картечницитѣ сѫ били на окопнитѣ позиции на 8-а рота, готови да я подкрѣпатъ, когато потрѣбва.

Въ 3 ч. сл. пл. командирътъ на 5-й полкъ съ № 164 донася, че отъ дошли отъ 8 а рота войници за окопно сѣчиво, че противникътъ работѣлъ окопи на височината сѣверно отъ Градецъ, които маскиралъ съ шума. Нашата 8-а рота не била още открита.

Въ 9 ч. пр. пд. (? Б. авт.) командирътъ на 5 й п. Македон. полкъ донася, че неприятелската позиция паднала на 8-а рота съ трофеи 2 карабини, баки, шинели и др. Убити наши войници 1 и ранени 2. Продължавалъ да води бой за доунищожаване на противника. Прѣдписалъ му е командирътъ на полка да довърши блѣскавия успѣхъ, като разруши ж. п. линия съ помощьта на пионеритѣ. Той донася, че 8 рота била тъй издадена напрѣдъ и тъй не обезпечена отъ страни, че за да се задържи утрѣ на завладѣната позиция ще бѫде много трудно и ще струва много скѫпо. Да се усили съ други роти то би значило да се прѣнесе центърътъ на тежестьта напрѣдъ и да се изоставяла ржководната мисъль по нашата дѣйность, поради бездѣйностьта отъ страни и много изпъкналото положение ще се дадатъ много скѫпи жертви. Поради това той мисли, каквото може, трѣбвало да се направи тая нощь и ротата утрѣ да бѫдѣла на старата си позиция.

Послѣдното прѣдположение на командира на 5-й полкъ не бѣ напълно право, защото въ дѣсно отъ него е прѣдписано майору Пожарлиеву да бѫде готовъ да му съдѣйствува, а първоначалната задача за задържане главния гребенъ падна още отъ момента, когато му се възложи да настѫпи къмъ Градецъ и разруши ж. п. линия. Неизвѣстно е само положението въ лѣво относително дѣйствията на 2-а дивизия. Мъглата и тукъ има най-голѣмо значение, защо тя е непрогледна, като тъмна нощь, а дѣйствията на голѣми сили сѫ опасни да не се сблъскатъ.

Вечерьта къмъ 8 ч. сл. пл. се получи копие отъ донесението на командира на 1-а бригада, полковникъ Колевъ, № 260: Отъ началника на дѣсния участъкъ № 81 се установява, че по ж. п. линия има необикновенно движение. Отстѫпватъ неприятелски обози и колони. Противникътъ къмъ Пепелище е започналъ да напуска нѣкои отъ своитѣ окопи. Гѫстата непрогледна мъгла прѣчи да се наблюдава отстѫплението по-добрѣ.

Въ 8 ч. сл. пл. съ № 227 се изпрати командиру 5-й полкъ задача: „да продължи настѫплението си къмъ Градецъ съ цѣль да угрози ж. п. линия и при възможность да я разруши. Най-близка задача се дава завладѣване на височината, която противникътъ окопава сѣверно отъ ст. Градецъ. Да подържа връзка съ 2-а Тракийска дивизия".

Въ сѫщото врѣме се изпрати телеграма № 227 майору Атанасову: „Да продължава изпълнението на възложената му задача съ № 224. Подържайте тѣсна връзка съ 1-а бригада и си съдѣйствувайте. Да прояви по-голѣма активность къмъ Бистренци.

Понеже съгласно устната заповѣдь отъ н-ка на дивизията, прѣдадена ми по телефона (разговоръ) на подчинението на бригадата се назначава и 3-а дружина отъ 6-й п. Македон. полкъ, за това съ № 228 отъ 10 ч. 50 м. сл. пл. се прѣдписа к-ру 6-й полкъ да тръгне отъ с. Долни Прометъ утрѣ въ 6 ч. пр. пл. по гребена на Верига Градецъ — к. 250 и се спре при щаба на бригадата — вододѣла Лубница — Ибирли, дѣто ще получи допълнителни указания.

Съ пристигането на 3-а дружина отъ 6 й п. въ разпореждане на командира на бригадата иде една нова дружина, която може да бѫде използувана, като маневрени войски. Центъра на вниманието се прѣнася на лѣвия флангъ, за това необходимо е да се усилятъ войскитѣ на подполк. Дранговъ съ тия маневрени войски, които сега се иматъ подъ ржка. За това съ № 229 отъ 11 ч. сл. пл. се прѣдписа майору Стоенчеву да влѣзе съ цѣлата си дружина въ разпореждане на подполковникъ Дранговъ. Да влѣзе съ него въ свръзка за да получи отъ него нужнитѣ указания и заповѣди.

Загуби: При завладѣването на височината сѣв. отъ Градецъ убити 2, ранени 6 души".

21-й ноември.

Отъ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 3-а бригада за 21 ноември ще прѣдадемъ тукъ въ дословни извадки или въ резюме — за избѣгване лишни повторения — слѣдното:

Щабътъ на бригадата останалъ, дѣто е билъ миналитѣ дни. Заповѣдь по 11 дивизия № 10 се получила въ 1 ч. 15 м. пр. пл.

„За изпълнение на горната задача, възложена на бригадата отъ началника на дивизията направиха се слѣднитѣ разпореждания:

Въ 1 ч. 30 м. пр. пл. съ № 231 се прѣдписа командиру 5-й п. Македон. полкъ: „На бригадата е заповѣдано да отрѣже пѫтя на отстѫплението на противника. На фронта Бистренци — Водосиръ съ дружинитѣ на майоритѣ Атанасовъ и Пожарлиевъ (безъ 1 рота) ще се приковава противника. Нему (к-ру 5-й п. Македон. п.) се възлага задача: съ дружинитѣ (майоръ Стоенчевъ и капитанъ Танушевъ) и 1 рота отъ 1-а дружина съ 1 1/2 батарей и 1 взводъ пионери да настѫпи къмъ Градецъ и се закрѣпи на заетитѣ височини отъ 8-а рота като изток. отъ р. Водосиръ (включително съ цѣль да разруши и прѣустанови движението на ж. п. линия".

Въ 1 ч. 30 м. пр. пл. се прѣдписа майору Пожарлиеву (командиру 1-а дружина 5-й п. Македон. полкъ) съ дружината си (3-а рота) да прикове съ огъня си противника на фронта Ибирли р. Водосиръ съ цѣль да съдѣйствува на съсѣдитѣ, особено на лѣвата колона.

Въ (1 ч. 30 м. пр. пл. съ № 233 се прѣдписа началнику бригадният

лазаретъ: „Днесъ бригадата встжпва въ бой. Открийте бригадния лазаретъ въ с. Конче. По сжщитѣ съображения се телефонира и на началника на огнестрѣлния паркъ за да подаде отдѣленията отъ бригадния огнестрѣленъ паркъ въ с. Конче и Лубница.

Въ 4 ч. 30 м. пр. пл. командирътъ на бригадата разговаря съ началника на дивизията по телефона (телеф. № 235), споредъ който 8 а рота прѣзъ деня не ще могла да се задържи, защото е изложена много напрѣдъ и ще бжде обстрѣляна отъ флангъ и тилъ. Затова и първоначално окончателно рѣшение не бѣ взето, а ще се чака донесение отъ ротния командиръ. Но дивизията безъ да чака това донесение издаде оперативна заповѣдь № 10, споредъ която 3-а бригада не трѣбва да позволи на противника да отстжпи отъ лѣвия брѣгъ на Вардара. Но въ 4 ч. пр. пл. командирътъ на 5-й полкъ устно докладва, че вчера въ 7 ч. сл. пл. ротата отстжпила, обстрѣляна въ фланга и тила и заплашвана да бжде плѣнена. Той докладва, че тая висота не била послѣдна, но прѣдъ нея има още двѣ укрѣпени даже съ редутъ, и заети отъ противника". Командирътъ на полка смѣта, че ще може да подържа съ огънь, обаче, атака съ открита сила на единъ тѣсенъ фронтъ, кждѣто не могатъ да се развиятъ сили, е невъзможно. Слѣдствие на това, за днесъ бригадата ще дѣйствува за изпълнение за общата поставена цѣль: ще се дѣйствува съ всички части отъ бригадата като прикове противника по цѣлия фронтъ.

Майоръ Атанасовъ донася, че мъглата не му позволява да види що става къмъ противника. Тамъ за сега владѣе тишина. Приготовлява 8-а рота да произведе енергично разузнаване къмъ Бистренци.

Майоръ Стоенчевъ съ № 165 донася, че 3 взвода отъ втората му рота сж при подполков. Дранговъ, единъ взводъ подържалъ връзка и наблюдавалъ съ постове. На сѣдловината Лубница — Кошарка е 4-а рота. Първата му рота е на в. буква „г" надписа Верига, а третата рота е при щаба на бригадата (сѣдловината Лубница — Ибирли").

Въ 11 ч. 30 м. пр. пл. щабътъ на бригадата научилъ отъ щаба на дивизията, че неприятелтъ е напусналъ криволашкитѣ висоти, вслѣдствие на което командирътъ на бригадата на пладнѣ разпоредилъ до 3-а рота отъ 5-й п. полкъ и командира на 2-а дружина 6-й п. полкъ да изпратятъ напрѣдъ и въ страни усилени патраули за да констатиратъ дали противникътъ остава по мѣстата си или е отстжпилъ.

„Въ 1 ч. 40 м. сл. пл. съ № 239 се прѣдписа командиру 5-й п. Македонски полкъ: Усилете по посока на Градецъ разузнаването. Настжпете и при случай че е напусналъ нѣкой пунктове, заемете ги.

Въ 8 ч. сл. пл. въ бригадата се получило донесение отъ подполков. Драгова № 99: къмъ 2-а Тракийска дивизия нищо не се забѣлѣзвало. Напусната снощи висота съ окопитѣ отъ 8 а рота е била наново заета. Прѣдъ нея имало други висоти окопани отъ французитѣ. Подполковникъ Дранговъ искалъ да изпрати патраули за овладѣването на главната височина (в. Карадагъ). Въ заловенитѣ писма на убититѣ французи се констатирало, че всѣки моментъ били готови да си тръгватъ.

Въ 3 ч. сл. пл. се получи донесение № 100 отъ командира на 5-й полкъ, че на заетата висота е имало постъ отъ 14 человѣка, срѣщу нея противникътъ се окопавалъ".

По-нататъкъ въ „Дневника" цѣнно е писаното къмъ края, както слѣдва:

„Въ 10 ч. сл. пл. се получи оперативната заповѣдь по дивизията № 11, споредъ която дивизията ще продължи прѣслѣдването на противника по посока на Ибирли, Корешница и по на-изтокъ и да го атакува по посока на Градецъ. Полковникъ Георгиевъ (2-й и 45-й полкове) ще настжпи прѣзъ Воишанци — Бистренци — Корешница. Полковникъ Колевъ (1-и и 2-й Македонски полкове) ще настжпи къмъ Ибирли.

На бригадата се възлага задача: Съ 5-й и 6 й п. Македонски полкове и съ артилерията отъ участъка да атакува противника утрѣ въ 9 ч. пр. пл. по височинитѣ между рѣкитѣ Луткова и Градецъ. Дружината на майоръ Робевъ, безъ една рота, да се отправи за присъединение къмъ полка си прѣзъ Пепелище.

Изпълнението на тая задача отъ бригадата за утрѣ е трудно, защото дѣйствието на колоната на полковникъ Колева е още не проявено и дружината на майоръ Атанасовъ не е свободна. Колкото се касае за дружината на майоръ Робевъ, на нея не може да се разчита. При настжплението си противъ неприятелски укрѣпени позиции между Луткова и Градецъ бригадата може да разчита само на 4 дружини и 2 пл. с. с. орждия, защото полската батарея не може да настжпи напрѣдъ — нѣма пжтища. А и направлението къмъ ибирлийскитѣ лозя не може да се остави безъ наблюдение — тамъ противникъ има, и ще трѣбва да се оставатъ сили.

Въ 11 ч. сл. пл. се прѣдписа майору Атанасову съ № 104: Щомъ бжде смѣненъ, да настжпи отъ Ибирли къмъ Кошарка, въ дѣсно отъ майоръ Пожарлиевъ, и да вземе новиятъ си участъкъ. Да подържа тѣсна връзка съ майоръ Пожарлиевъ.

Въ 11 ч. 30 м. сл. пл. по бригадата се отдаде оперативна заповѣдь № 11 за утрѣшнитѣ дѣйствия, които по-рано бѣха съобщени на колонитѣ съ отдѣлни заповѣди".

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 5-й п. Македонски полкъ за тоя день намираме само слѣдното.

Заповѣдано бѣ да се атакува височината с. отъ Градецъ, като се образува особенна колона подъ началството на полковия командиръ. Той изложи н-ку щаба дивизията и к-ру бригадата несгодитѣ отъ подобна фронтална атака, не съгласувана съ дѣйствията на съсѣднитѣ колони, заповѣда се да се разузнава енергично по цѣлия фронтъ.

Изпратениятъ за цѣльта самостоятеленъ патраулъ на подпоручикъ Гавазовъ, 20 чел., донесе къмъ пладнѣ, че вчера атакуваната височина не е заета отъ неприятеля.

Вечерьта патраулътъ се върна въ ротата си. Току-що бѣ напуснала мѣстото си, чуха се нѣколко изстрѣли и нѣкакви викокове при поменатата височина. Вѣроятно, противникътъ атакува височината за да я завладѣе отново. Болни 5 души".

Всичко това, изложено въ дневницитѣ, съпоставено съ № 240, донесение отъ командира на 3-а бригада до началника на дивизията (гл. стр. 286) установява ясно, че въ участъка на сжщата бригада прѣзъ деня, освѣнъ усилено разузнаване, нищо друго не е било прѣдприето въ изпълнение категоричнитѣ заповѣди отъ началника на дивизията по прѣсичанието ж. п. линия и пжтя на отстжплението на неприятеля.

22-й ноември.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 5-й Македонски полкъ за 22.XI.915 г. намираме изложено само слѣдното:

„Заповѣдано бѣ да се тревожи противника и да се помага за завладѣването на „Гърбавата височина", възложено отъ полковия командиръ на 3-а рота.

За цѣльта изпратиха се два офицерски патрула, 70 человѣка, къмъ височината сѣверно отъ Градецъ и трети (8 человѣка) по пжтя за Градецъ. Планинскитѣ орждия се настаниха при заставата, цѣлата 5-а рота излѣзе напрѣдъ при заставата, а нейното мѣсто заеха три взвода отъ 7-а рота.

Въ 12 часа нашитѣ патрули откриха стрѣлба по неприятеля, който заемаше височината с. отъ Градецъ. Една полурота отъ 3-а рота зае Гърбавата височина и почна да се укрѣпява, По заповѣдь на бригадния командиръ на Гърбавата височина излѣзе цѣлата 3 а рота. Прѣзъ деня тя остана незабѣлѣзана отъ неприятеля. Мъглата бърка на орждията да стрѣлятъ. Тѣ пуснаха само нѣколко изстрѣли по върха сѣверно отъ Градецъ.

Къмъ 4 ч. 40 м. сл. пл. планин. полубатарея даде нѣколко изстрѣли по сжщия върхъ. Една отъ нашитѣ батареи на другаритѣ въ лѣво искаше да обстрѣля флангово неприятеля, заседналъ на горѣпоменатия върхъ. Тя даде нѣколко изстрѣла, които не достигнаха 150—200 крачки до височинитѣ. Въ дѣсно по височината около Ибирли—Человѣцъ отъ 4 ч. сл. пл. до мръкване

се води честа пушечна и артилерийска стрѣлба. 5-а рота остана при заставата. Усиленията патрулъ отъ 20 души — на скалистата височина близо до противника; 7-а рота—на бивака на 8-а рота, дѣто се притегли и планинската полубатарея за да прѣнощува. Другитѣ роти отъ 2-а дружина, картечната рота и 2-а рота отъ 1-а дружина останаха по мѣстата си. Три роти отъ 1-а дружина — въ разпоредба на дружинния к-ръ.

Раненъ 1, болни 2-ма".

23-й ноември.

Въ „Реляцията за боевете на 5-й п. Македонски полкъ на 24-й и 25.XI. 915 г." за тоя день намираме слѣдното:

„На 23.XI.915 год. къмъ пладнѣ колоната на командира на полка (5 роти, 2 с. с. пл. орждия, 2 картечници, 6 не с. с. полски орждия и 1 пионеренъ взводъ) заемаше:

5-а рота — „Голитѣ чуки"; пионерниятъ взводъ поправяше пѫтя за да минатъ планин. орждия и картечницитѣ, назначени да я усилятъ; 7-а рота и план. полубатарея на заставата на 8-а рота, 6-а рота слизаше къмъ стария бивакъ на 8-а рота; а 2-а, 8-а роти и картечницитѣ бѣха готови да тръгнатъ по първа заповѣдь; 4 не с. с. полски орждия — на върха ю.-и. отъ „Горни уши", а 2 не с. с. на в. 750 (гл. скица № 2).

1-а дружина (3 роти) бѣ въ разпоредба на бригадния командиръ; 3-а рота бѣ здраво заела „Височината на 11-тѣ юнака" (Гърбавата, Карадагъ) и надежно обезпечаваше дѣсния флангъ на ротитѣ, които щѣха да настѫпватъ по Градецкитѣ височини. 3-а дружина идѣше отъ къмъ Криволакъ за да се присъедини къмъ полка.

Отъ лѣво дѣйствуваше дружината отъ 27-й п. полкъ, но тя бѣ много назадъ, та налагаха се особни мѣрки за охрана.

Въ 12 ч. 15 м., връщайки се отъ „Голитѣ чуки", дѣто бѣ отишълъ съ командира на 2-а дружина за да огледа лично неприятелската позиция, полковиятъ командиръ получи заповѣдь № 265: Настѫпете напрѣдъ къмъ Градецъ съ цѣль да съдѣйствувате на 2-а дивизия и да отрѣжете пѫтя за отстѫпление на противника. Крайна цѣль — заемане на Градецъ".

Тая заповѣдь завари колоната въ усилена подготовка за прѣдстоящия бой. Веднага полковиятъ командиръ, заповѣда устно командиру 2-а дружина; „усилени съ 2 картечници, 2 план. орждия и 2 мортирки, атакувайте и завладѣйте височината сѣв. отъ Градецъ („Влаова чука") и здраво затвърдете се тамъ. Крайната Ви цѣль е да прѣсѣчете ж. п. линия и да завладѣете Градецъ за да прѣкѫснете пѫтя за отстѫплението на противника (прилож. 1).

Отъ к-ра на 5 п. Македон. полкъ.

До к-ра на 2-а дружина.

№ 181. 1915 год. XI.23 день 2 ч. 50 м. сл. пл.

Неприятель, около 2 роти, заема височинитѣ сѣв. отъ Градецъ. 3 роти отъ 1-а дружина заематъ здраво гърбавата височина. Въ лѣво къмъ кулата настѫпва дружина отъ 27-и п. съ 2 план. орждия.

Начело на дружината си, усилена съ 2 картечници, 2 план. орждия и 2 мортирки, атакувайте и завладѣйте височината сѣв. отъ Градецъ и здраво утвърдете се тамъ. Крайната Ви цѣль е да прѣсѣчете ж. п. линия и да завладѣете Градецъ, за да прѣкѫснете пѫтя за отстѫплението на противника.

За свързка и охрана лѣв. флангъ, назначете взводъ съ офицеръ. За разпознаване — 2 ракети или два огъня. За бърза прѣпратка донесения между ни постове, огньове. Прѣвър. пунктъ на заставата на 8-а рота. Азъ заедно съ 2 рота и полскитѣ орждия врѣменно прѣдъ заставата на 8-а рота.

Подполковникъ Дрантовъ.

Отъ к-ра на 5-й Македонски полкъ.

До к-ра на 3-а бригада.

№ 181. 1915 год. XI.23. 3 ч. 30 м. сл. пл.

265, 270. Съсрѣдоточавамъ силитѣ си на върховетѣ, южно отъ пѫтя Кошарка—Градецъ за да атакувамъ и завладѣя най-високия върхъ сѣверно отъ Градецъ. Всичкитѣ ми сили излѣзоха напрѣдъ по гребена къмъ Градецъ. За свързка съ 27-и п. изпратихъ взводъ съ офицеръ. Атаката, вѣроятно, ще бѫде нощна, за да имаме врѣме да се затвърдимъ здраво.

Въ всичкитѣ мигове, що прѣживѣваме, не е врѣме да се спирамъ

върху клюкитѣ на к-ра 2-а бр. 2-а дивизия. Ще изпълнявамъ дълга си по съвѣсть, а послѣ ще видимъ кой и какво работи. Моитѣ и на всички чинове сърдечни привѣти Вамъ, безкористни родолюбецъ, съ освобождение родния Ви градъ — светиня за българския народъ.

Подполковникъ Дрантовъ.

Бойното поле е тѣсенъ планински гребенъ съ посока отъ сѣверъ къмъ юго-изтокъ. Склоноветѣ му сѫ стръмни, залѣсени, силно прѣсѣчени и почти недостѫпни. Цѣлиятъ гребенъ се надвишава отъ страничнитѣ, успоредни нему гребени. Ограничава се отъ западъ съ р. Водосиръ„ на изтокъ съ Градецката рѣка. Най-високия върхъ е „Влаова чука"; но по важатъ „Голитѣ чуки", тѣ надвишаватъ сѣв. склонове, по които щѣхме да настѫпваме; почти отвѣсни отъ къмъ сѣв, тѣ бѣха недостѫпни за товаренъ добитъкъ, до като не отворихме пѫть.

Всичкото врѣме прѣзъ боя ротитѣ разузнаваха енергично, непрѣстанно и винаги успѣшно. Резултатъгъ: много хора изучиха мѣстностьта, знаеха кждѣ и какъ е разположенъ неприятеля; разви се голѣмо съревнуване между юнацитѣ и ротитѣ, кой да отиде по-близо и да разузнае по-подробно, а това бѣ необходимо за нашитѣ млади, неопитни и необучени войници. Нашитѣ патрули взеха почина, всѣкидневно тършуваха прѣдъ неприятелскитѣ постове и не позволяваха нито на единъ неговъ патрулъ да мръдне къмъ насъ. Нашитѣ хора добиха вѣра въ себе си, вѣра въ началницитѣ и стрѣмление къмъ бойни подвизи.

Командирътъ на 2-а дружина, капитанъ Танушевъ, е мѫжъ съ изключителна доблесть, прѣданость и прѣдприемчивость. Командирътъ на 8-а рота, поручикъ Поповъ, е изпитанъ невъзмутимъ юнакъ; всички останали офицери сѫ честолюбиви и честни войници.

Силитѣ на противника оцѣняваха се различно: отъ полковия командиръ — до 2 роти, отъ които 2 взвода бѣха окопани на Влаова чука и образуваха застава съ постове. Въ заповѣдьта за атака бригадниятъ командиръ посочваше, че противникътъ заема съ една дружина височината сѣверно отъ Градецъ (№ 18).

Противникътъ, дѣйствуваше съ малки групи сръчно и упорно; маневрираше леко, стрѣляше издържено и доволно точно; окопаваше се усърдно и вѣщо; но не се отличаваше съ голѣма прѣдприемчивость и не се охраняваше будно.

Щомъ се върна на заставата на 8-а рота, командирътъ на 2-а дружина веднага разпореди да се събератъ ротитѣ и придаденитѣ му части на „Голитѣ чуки", при 5-а рота, като използуватъ току-що падналата мъгла.

Съотвѣтно прикрити, къмъ 2 ½ ч. сл. пл. заминаха напрѣдъ планинскитѣ орждия и картечницитѣ, а сетнѣ 7-а, 8-а, 6-а роти. Полковиятъ командиръ врѣменно задържа 2-а рота на заставата на 8-а рота, като подържка. Тамъ щѣха да слѣзатъ и полскитѣ не с. с. орждия, но скоро се видѣ, че тия тежки орждия нѣма да ни бѫдатъ другари при бързия напънъ по тая трудно достѫпна мѣстность. (Прил. 3).

Отъ к-ра на 5-й п. Македон. полкъ.

До к-ра на 3-а батарея на позицията при прѣвала.

№ 182. 1915 г. XI. 23. 6 ч. 20 м. сл. пл.

Останете да прѣнощувате тамъ дѣто сте. Ако бѫде потрѣбно ще Ви заповѣдамъ утрѣ рано да слезете тука и ще Ви пратя взводъ за помощь. По всичко изглежда, че обстановката, за жалость, нѣма да ви позволи да стрѣляте оттукъ.

Подполковникъ Дрантовъ.

Пропущайки ротитѣ покрай себе, полковиятъ командиръ ги поздрави; похвали ги за пламенната готовность да покажатъ юначеството си, изрази пълна увѣреность за блѣскавия успѣхъ. Заповѣдьта на бригадния командиръ № 16 дойде късно, та не можа да се прочете на всички чинове, но сѫщината ѝ се прѣдаде на мнозина и подѣйствува благотворно върху духа.

Въ 3 ч. 30 м. сл. пл. всички сили излѣзоха напрѣдъ по гребена къмъ Влаова чука. Командиру 3-а дружина бѣ прѣдписано възможно по-скоро да се присъедини къмъ полка. Изобщо, взеха се мѣрки за да се съсрѣдоточатъ всички разполагаеми сили, та удара да бѫде неотразимъ, успѣха сигуренъ.

Отъ к-ра на 5-й п. Макед. полкъ.
До к-ра на 3-а дружина сжщий полкъ с. Брусникъ.
№ 183. 1915 г. XI. 23. 9 ч. 20 м. сл. пл.

Утрѣ, 24-й того, полкътъ ще атакува височинитѣ сѣверно отъ с. Градецъ. Възможно по-скоро присъединете се къмъ полка. Пѫть за движение: Брусникъ — Пещерница — сѣдловината южно отъ Гарванъ — к. 250 по билото на верига Градецъ планина — пѫтя за с. Градецъ. Хлѣбъ вземете отъ Конче.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ к-ра на 5-й п. Макед. полкъ.
До к-ра на 3-а бригада.
№ 184. 1915 г. XI. 23. 9 ч. 30 м. сл. пл.

18. Колоната ми има петь, а не 9 роти. 3-а дружина нощува тая вечерь въ Брусникъ и едва утрѣ вечерь ще може да се присъедини къмъ полка. Всички части заеха изходното положение, освѣнъ полскитѣ орждия които ще снема долу утрѣ и то ако има цѣли за да ги поражаватъ. Атаката на височината, сѣверно отъ Градецъ, ще стане утрѣ при зори. Връзка въ лѣво нѣмамъ и много трудно е да се установи.

Подполковникъ Дранговъ.

Прѣди да се смръкне дружинниятъ командиръ огледа Влаова чука, опрѣдѣли на всѣка рота пѫть, по който ще върви, и точката, която ще атакува. Съотвѣтно съ това ротитѣ взеха мѣрки за охрана и се настаниха за да си отпочинатъ прѣзъ нощьта, та съ прѣсни сили да атакуватъ сутриньта".

24-й ноември.

Въ „Реляцията за боевегѣ на 5-й пѣх. Македонски полкъ на 24 и 25 XI 1915" г. за тоя день намираме слѣдното:

„Къмъ 1 часа пр. пл. на 24. XI. отново отиде на „Голитѣ чуки". Полковиятъ командиръ заедио съ свещеника и музиката излѣзе напрѣдъ и изслуша доклада на командира на 2-а дружина за атаката. Тя ще стане при зори; ротитѣ ще настжпятъ въ 5 ч. пр. пл. и нѣма да стрѣлятъ; 5 а рота, която добрѣ знаеше мѣстностьта, на дѣсния, 8-а рота която завладѣ „Влаова чука" на 20. XI., на лѣвия флангъ; 6-а рота малко въ отстжпъ по гребена и по срѣдата между двѣтѣ роти.

Врѣменно картечницитѣ, план. орждия и 7-а рота ще останатъ на „Голитѣ чуки" и ще тръгнатъ напрѣдъ щомъ прѣднитѣ роти завладѣятъ „Влаова чука".

За свръзка въ дѣсно е изпратенъ подофицерски патраулъ, лѣвия съ цѣлъ взводъ. Всички роти сж настанени задъ „Голитѣ чуки"; огньове сж запалени и нощьта мъглива и студена тече незабѣлѣзано (скица № 2).

Полковиятъ командиръ удобри всички тия разпоредби и взе мѣрки за разпознаване и за по-надежна връзка съ бригадния командиръ (Прил. 7).

Отъ к-ра на полка. До адютанта на сжщия — при заставата на 8-а рота.
№ 185. XI. 24. 2. 30 м. пр. пл.

Уредете будно наблюдение на върха, който ще атакуваме и, щомъ забѣлѣжите условния знакъ за завладѣването му — 2 ракети или 2 огъня, веднага насочете 2-а рота къмъ 2-а дружина, поставете конния постъ до пѣхотния, наблѣгнете бързо да прѣдава донесенията, насочете ездоветѣ коне и ординарцитѣ къмъ позициата и сами дойдете насамъ. Азъ ще вървя съ 2-а дружина. 2-а рота живо да настжпва за дружината.

Подполковникъ Дранговъ.

Точно въ опрѣдѣления часъ ротитѣ потеглиха въ дълбока тишина, доближиха окопитѣ и въ 6 ч. 15 м. пр. пл. съ единъ скокъ, безъ изстрѣлъ, но съ громко и дружно „ура", придружено веднага съ „Шуми Марица" на музиката, атакуваха почти едновременно, безъ загуби завладѣха противниковата позиция и веднага почнаха да се окопаватъ.

План. орждия, картечницитѣ, 7-а рота веднага потеглиха къмъ завладѣната позиция. Къмъ 8 часа пр. пл. тамъ пристигна и 2-а рота, която бѣ тръгнала по условния знакъ (Прил. 8).

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 2-а рота и адютанта.
№ 186. XI. 24. 6 ч. 40 м. пр. пл.

Височината сѣверно отъ Градецъ е завладѣна. Насочете се възможно по-скоро съ цѣлата си рота къмъ нея, дѣто съмъ и азъ.

Адютантътъ да уреди надежна свръзка и да дойде тукъ.

Подполковникъ Дранговъ.

Полковиятъ командиръ доне.. за завършеното на бригадния командиръ (Прил. 9).

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3-а бригада.
№ 187. XI. 24. 6 ч. 40 м. пр. пл.

Въ 6 ч. пр. пл. 2-а дружина съ единъ замахъ завладѣ височината, сѣверно отъ Градецъ. Като се затвърдимъ и уредимъ, отново ще се впуснемъ напрѣдъ.

Подполковникъ Дранговъ.

Току-що бѣше се зазорило, картечницитѣ и орждията откриха силенъ огънь по противника, който бѣ заелъ втора добрѣ окопана позиция и на около 600 крачки задъ първата. Неприятельтъ отговаряше енергично. Поради близостьта на противника и липсата на закрития по прѣдния склонъ на „Влаова чука", ротитѣ почнаха да страдатъ отъ огъня. Слѣдъ подробенъ личенъ огледъ на противниковата позиция, полковиятъ командиръ заповѣда командиру 2-а дружина да спре по-нататъшното окопване и, като използува врѣменното падане на мъглата, да атакува енергично.

Въ 9 ч. пр. пл. 5 а и 8-а роти скочиха отъ недовършенитѣ окопи, буйно се втурнаха напрѣдъ и безъ загуби прѣзъ врѣме на атаката, завладѣха втората противникова позиция.

Подъ прикритието на падналата гжста мъгла неприятельтъ отстжпи и, подкрѣпенъ съ още една рота, зае позиция на „Славковъ камъкъ". 5-а и 8-а роти го прѣслѣдваха отблизо, но бѣха принудени да спратъ на 5—8 крачки отъ окопитѣ му задъ едно гребенче. Почна се непрѣкжсната и силна прѣстрѣлка. Противникътъ нѣколко пѫти се опитва да напрѣдне. Пуснаха се въ ходъ бомбитѣ. Противникътъ не успѣ. Трѣскавицата продължаваше безспирно. Нѣколко пѫти полковиятъ командиръ отиде лично при борцитѣ за да ги насърдчи, да ги успокои, продължавайки окопната работа на „Влаова чука" и свръзката (Прил. 10, 11, 12, 13, 14, 15 и 16).

Отъ к-ра на 5-й п. Мак. п. Позиция при убититѣ французи.
До к-ра на 2-а дружина. На прѣдния гребенъ.
№ 191. XI. 24. 12 ч. 30 м. сл. пл

Пестете по възможность бойнитѣ припаси, защото доставката имъ е много трудна. Успокоявайте хората си за да не гърмятъ напусто.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ сжщия. Гребена сѣверно отъ Градецъ.
До к-ра на 2-а рота
№ 192. XI. 24. 12 ч. 40 м. сл. пл.

Използувайте широко врѣмето за да удалбаете още повече окопитѣ и да изкопаете нови окопи до издадения гребенъ, дѣто бѣха картечницитѣ, и прѣдъ орждията.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ сжщия. До подпоручикъ Гавазовъ по пѫтя за Градецъ.
№ 193. XI. 24. 12 ч. 40 м. сл. пл.

Втора дружина завладѣ главния гребенъ и часть отъ склона сѣверно отъ Градецъ. По-нататъшното й настжпление се затруднява твърдѣ много, поради гжста мъгла и пристигналата подръжка на неприятеля. Залѣгайте да тревожите неприятеля и будно да охранявате лѣвия флангъ на неприятеля.

Отъ сжщия. До к-ра на 3-а бригада, сѣверно отъ Кошарка.
№ 195. XI. 24. 1 ч. сл. пл.

2-а дружина завладѣ още два чукара южно отъ главния. По-нататъшното й настжпление е трудно поради гжстата мъгла и дѣснитѣ подръжки на неприятеля Свързка съ Чепинския полкъ имамъ, но дѣ сж нашитѣ части отъ дѣсно не ми е извѣстно. Да се подържа свързка е мжчно поради много прѣсѣчената мѣстность и мъглата.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ к-ра на 1-а др. 6-й п. Макед. полкъ. Водосирската рѣка 3. Градецката вис.

До к-ра на 5-й п. Макед. полкъ.
№ 57. 24. XI. 12 ч. 15 м. сл. пл.

Съгласно оперативна заповѣдь по бригадата № 18 отъ вчера, настжпвамъ по Водосирската рѣка за да достигна устието ѝ. Моята първа рота се движи по източнитѣ склонове на Градецката височина, да охранява лѣвия ми флангъ, за да държи връзка съ васъ и да дѣйствува въ флангъ на неприятелскитѣ части, които дѣйствуватъ противъ васъ. Връзка ротата още не е могла да установи съ вашитѣ части, които водятъ бой. Азъ съмъ на една линия съ тѣхъ. Моля пишете ми за положението у васъ.

По рѣката прогонихме едно слабо неприятелско отдѣление. Продължавамъ да настжпвамъ.

Майоръ Стоенчевъ.

Отъ к-ра на 5-й п. Макед. полкъ.
До к-ра на 1-а др. отъ 6 п. Макед. полкъ.
№ 196. XI. 24. 3 ч. сл. пл.

57. Втора дружина завладѣ главния гребенъ и зае чуката южно отъ него. Но неприятеля получи подкрѣпа и силно напира за да си възвърне изгубеното; до сега опититѣ му сж несполучливи. Свързка трудно е да се установи поради прѣсѣчената мѣстность и мъглата, Много добрѣ би било, ако утрѣ обхванете противника отъ лѣво.

Подполк. Дрангов ъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 2-а дружина.
№ 197. XI 24 4 ч. 20 м. сл. пл.

Много неудобно е да се смъкне всичко долу. Тукъ разполагамъ само съ 2-а рота, за да заема главната позиция, ако трѣбва, и да охранявамъ артилерията. Па и гребена на който стоите, не позволява да се развърне повече отъ една рота. Но за да не теглите хора назадъ, останете тамъ въ съставъ, какъвто сте. Вземете мѣрки за будна охрана и успокояване хората прѣзъ нощьта. Изпращамъ Ви 24 бомби: ако трѣбва, да ви изпратя и мортирки.

Подполк. Дрангов ъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3-а бригада.
№ 199. XI 24 4 ч. 40 м. сл. пл.

Днесъ 2-а дружина завладѣ три височини по посока къмъ Градецъ. Настжплението ѝ по-нататъкъ бѣ затруднено отъ мъглата и подържкитѣ, които противника получи. Боятъ още продължава. Излѣзли отъ строя има повече отъ 30 човѣка. Свързка съ майоръ Стоенчева имамъ, но подържа се много трудно. Утрѣ ако мъглата не прѣчи, ще продължа да настжпвамъ.

Подполков. Дрангов ъ.

На мръкване командирътъ на 2-а дружина повика напрѣдъ и 7-а рота. Но да атакува бѣ му невъзможно; фронта бѣ само на 20 крачки, а мѣстността отстрани непроходима. Цѣлата нощь мина въ непрѣкжснатъ адски огънь, защо нѣколко пжти двѣтѣ страни се опитваха да атакуватъ. Бомбитѣ много помогнаха. Артилерията подържаше огънь само да ободрява. Взводниятъ ѝ командиръ много криеше орждията и все се оплакваше, че не вижда противника, та ставаше нужда отъ лична намѣса да стрѣля. Прѣзъ деня бригадниятъ командиръ изпрати редъ заповѣди, чийто духъ полк к-ръ веднага прѣдаваше командиру 2 а дружина (Прил. 17, 19 и 22).

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 2-а дружина.
№ 200. XI.24. 8 ч. 40 м. сл. пл.

Нашата първа дружина слѣзла до р. Вврдаръ и значително усилена ще настжпи въ тиль на противника, който дѣйствува срѣщу насъ. Противъ сжщия неприятель ще се насочи въ флангъ дружината на майоръ Стоенчевъ.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Отъ к-ра на 2-а дружина. До к-ра на полка.
№ 56. XI.24. 9 ч. 50 м. сл. пл.

Противникътъ прѣзъ деня прѣдприе 10—11 атаки, а слѣдъ мръкване още 1, но бице отбитъ само съ огънь и бомбитѣ, които особено помогнаха. Сега стрѣлбата отъ негова страна не прѣстава съ цѣль да тероризира и прѣдполагамъ на разсъмване да ни атакува, подкрѣпенъ или пъкъ да прикрие своето отстжпление. Вѣрвамъ, че ще се удържимъ на заетата позиция защото за двѣтѣ страни пжтя за атаката е 20 кр. фронтъ. Противникътъ е отъ около 2 роти. Картечницата му не се обажда вече. Сега се чува само

канонада къмъ лѣвия флангъ — Чепели балканъ. Патрони да се докаратъ до позицията на 6-а рота. При насъ има още 7 сандъка съ патрони.

Капитанъ Танушевъ.

Отъ сжщия. До сжщия.
№ 201. XI.24. 11 ч. 15 м. сл. пл.

Противникътъ е отблъснатъ по цѣлия фронтъ, като се държи само прѣдъ насъ. Утрѣ нашата бригада ще продължи да настжпва за да завладѣе Градецъ. 1 3/4 друж. и 2 картечници ще настжпватъ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ и ще атакуватъ противника прѣдъ насъ въ тила. 1 3/4 др. ще обходятъ лѣвия му флангъ. Съ даденитѣ сили вие ще приковете противника прѣдъ себе за да облегчите обхода на другитѣ колони. Когато се прояви дѣйствието на обходнитѣ колони ще атакувате отъ фронта. Подържайте тѣсна връзка съ съсѣднитѣ колони чрѣзъ патрули, палене на два огъня или пускане двѣ ракети. Патрони Ви се изпращатъ при 6-а рота. Упорствувайте до край Пестете патронитѣ. Успокоявайте хората.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Тия заповѣди дѣйствуваха много ободрително и вкореняваха увѣреность въ успѣха. Все по разпоредбата на бригадния командиръ духовната свързка се подържаше здраво, та всички усилия се насочваха единодушно. (Прилож. 14 б)“.

25-й ноември.

Въ „Реляцията за боевете на 5-й Македонски полкъ на 24-й и 25-й XI.915 г.“ за тоя день намираме слѣдното:

„Въ 11 ч. сл. пл. на 24-й ноември полковиятъ командиръ получи заповѣдь по 3 а бригада № 19. Споредъ нея 1 3/4 друж., 2 картечници ще настжпятъ по лѣвия брѣгъ на Вардара, ще атакуватъ противника, който се държеше прѣдъ насъ, отъ къмъ тила; 1 3/4 друж. ще обходятъ лѣвия му флангъ; на колоната се възлагаше да прикове противника прѣдъ себе си, да облегчи другитѣ команди и щомъ се прояви дѣйствието имъ, да атакува отъ фронта. Полковиятъ командиръ прѣдаде духа на тая заповѣдь командиру 2-а дружина. (Гл. № 201 отъ полковия к-ръ до к-ра на 2-а дружина.)

Къмъ 1 ч. сл пл. пристигна майоръ Атанасовъ и доложи, че води на помощь 3 роти. Тая радостна вѣсть веднага п-виятъ к-ръ прѣдаде к-ру 2 а др.; възложи майоръ Атанасову да заеме съ ротитѣ си „Влаова чука“, а 6-а рота прѣдостави въ разпоредбата на др. к-ръ, комуто заповѣда да разузнава непрѣстанно за да не отстжпи неприятеля незабѣлѣзано. (Прил. 22).

Отъ к-ра на 5-й Макед. полкъ. До к-ра на 2-а друж. сжция полкъ.
№ 203. XI.25. 12 ч. 50 м. пр. пл.

Сега пристигнаха три роти отъ 6.й п. Макед. полкъ, майоръ Атанасовъ. Ще разпореда: ротитѣ отъ 6 и полкъ да заематъ главната позиция; 2-а наша рота да заеме позицията на 6-а; слѣдъ смѣната 6 а рота е свободна и можете да я притеглите за усилване. Врѣменно картечницитѣ ще заематъ позиция на главния гребенъ. Разузнавайте непрѣстанно противника незабѣлѣзано.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Имайки прѣдъ видъ, че поради прѣсѣчена мѣстность съсѣдитѣ не ще могатъ да въздѣйствуватъ върху противника по-рано отъ 2 часа сл. пл., а да търпи тоя тероръ е ужасно, доблестния к-ръ на 2-а дружина рѣшаза, при зори, както вчера, безъ изстрѣлъ да скочи въ окопитѣ му. Съ мощно „ура“ 8-а рота съ единъ скокъ завладѣ окопитѣ му Противникътъ избѣга. 2-а дружина го прѣслѣдва къмъ Градецъ. (Прил. 23 и 24).

До к ра на 5-и п. Макед. полкъ.
№ 57. XI 25. 7 ч. 15 м. пр. пл.

Позицията на противника падна въ 6 ч. 25 м. пр. пл. Тая сутринь прѣслѣдвамъ за Градецъ. Артилерията да спре.

Капитанъ Танушевъ

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3-а бригада.
№ 204. XI.25. 9 ч. 20 м. пр. пл.

Въ 6 ч. 15 м. пр. пл. 2-а дружина отъ полка атакува противника и го прогони отъ позицията му. Противникътъ отстжпва за Гевгели, а ние настжпваме къмъ Градецъ.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Поради гъстата мъгла не се виждаше какво има прѣдъ насъ и каква е мѣстността. За това врѣменно ротитѣ бѣха събрани, за да се затвърдятъ, а три силни патрули бѣха насочени къмъ Градецъ — Кафалова чука и въ лѣво отъ пжтя.

Тъкмо въ това врѣме полк. к-ръ пристигна при прѣднитѣ роти, Като изслуша доклада на к-ра на 2 а друж., той веднага заповѣда енергично да се прѣслѣдва. 6-а рота получи заповѣдь да завладѣе Градецъ; 7 а рота да я подържа; 8-а рота да завладѣе Кафалова чука, заета отъ 1–2 неприятелски взвода; останалитѣ роти, картечната рота и планин. орждия спущаха се надолу отъ Влаова чука.

8-а рота използува гъстата мъгла, приближи се незабѣлѣзано, завладѣ Кафалова чука и се насочи по височинитѣ край Вардара къмъ Градецъ.

Къмъ 9 ч. пр. пл. мъглата се вдигна, бойното поле се откри: с. Градецъ бѣше прѣдъ насъ; 6 а рота напирайки силно и подкрѣпена отъ лѣво отъ 7 а рота изтика неприятелскитѣ стрѣлци, които държаха послѣднитѣ височини надъ селото. Като полукржгъ двѣтѣ роти заградиха Градецъ отъ з. и с.-з. Неприятелтъ остжпваше по всички посоки, но укрѣпеното село държеше здраво. (Прил. 25); нашитѣ планин. орждия енергично стрѣляха по крайнината на селото, отстжпващия врагъ и неприятелската рота, която държеше върха надъ селото. (Прил. 26 в).

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3-а бригада.

№ 205. XI.25. 12 ч. пладнѣ.

Командира на 2-а дружина ми донася: „Противникътъ бѣга". Прѣслѣдвамъ и спрѣхъ надъ с. Градецъ. Обстрѣлвамъ цѣлото село съ картечници, шосето и линията. Да се спусна въ полето не може, защото частитѣ, които дѣйствувать въ лѣво, сж много назадъ. Противникътъ имъ, уплашенъ и отъ нашия огънь въ флангъ, обърна въ бѣгство. За сега немога да влѣза въ селото, защото височинитѣ южно отъ него командуватъ, които още ги владѣе противника".

Подготвямъ атаката на височинитѣ южно отъ Градецъ.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ к-ра на 5-й п. Македон. полкъ, До друж. к-ръ отъ 6-и п. Македон. полкъ.

№ 206. XI.25. 10 ч. 25 м. пр. пл.

Съберете си хората и съ всички роти тръгнете по пжтя за Градецъ. Влизате въ състава на полковата подържка, която слѣдва 2 а дружина.

Подполковникъ Дранговъ.

Отъ к-ра на 2-а дружина. До к-ра на 5-и п. Македонски полкъ.

№ 61. XI.25. 1 ч. 40 м. сл. пл.

Батареята да обсипе високия конусообразенъ върхъ надъ селото; около него въ окопитѣ има около 1 рота. По него отива 27-и Чепински полкъ; въ рѣката е граничната дружина.

Капитанъ Танушевъ.

Силитѣ на противника постоянно намалѣваха: къмъ 9 часа бѣха около 4 дружини; къмъ 12 ч. — около 2; къмъ 4 — само 1, и то разстроена, разпилѣна.

Полковиятъ командиръ разпореди да се подтегнатъ всички сили (Прил. 26) и прати командира на 2 а дружина да подтикне напрѣдъ 7 а рота. Изпълнявайки тая заповѣдь той бѣ раненъ доста тежко. Замѣсти го полковия к-ръ, който заповѣда к-ру 6-а рота да изпрати силни патрули да обиколятъ и прѣтърсатъ селото; силенъ постъ да заеме височината непосрѣдствено с. и. отъ Градецъ. (Прилож. 27).

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 6-а рота.

№ 210. XI 25 3 ч. 30 м. сл, пл.

Изпратете силни патрули да обиколятъ и прѣтърсятъ селото. Силенъ постъ насочете на височината . , .. . непосрѣдственно с. и. отъ Градецъ. Вземете мѣрки за охрана по гребена на височината, която заемате. Влѣзте въ връзка съ съсѣдитѣ. Огньове може да палите скрито.

Подполк. Дранговъ

6-а и 7-а роти продължиха да настжпватъ. Къмъ 4 ч. сл. пл. доближиха крайнитѣ окопи до селото, атакуваха ги на ножъ, избиха всички защитници и въ 4 ч. 30 м. 6-а рота завладѣ Градецъ (Прил. 30). а 7-а рота зае вис. „Монастирчето" с. и отъ селото.

Отъ к ра на 5-и п. Македон. полкъ, 600 кр. сѣв. отъ Градецъ
К-ру 3-а бригада.
№ 213. XI 25 4 ч. 40 м. сл. пл.

Днесъ отъ 11 ч. пр. пл. ротитѣ отъ 2-а дружина завладѣха годспод-ствующитѣ височини надъ с. Градецъ, освѣнъ оная, която е сѣверо-източно отъ селото и срѣщу посоката за настжпване на 27 полкъ. Тъй като поменатия полкъ е назадъ, то заповѣдахъ да се завладѣе височината съ нощна атака. Освѣнъ на поменатата висота, неприятельтъ на всѣкждѣ отстжпва бързо и безредно. Свързка съ съсѣдитѣ е установена чрѣзъ патрули. Частитѣ отъ 6-и п. Македон. полкъ и 1-а дружина отъ полка ми сж наблизо отзадъ. Убити 16, числото на раненитѣ не е извѣстно, но е малко. Утрѣ ще продължа да настжпвамъ къмъ Удово.

Подполк. Дранговъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 7-а рота.
№ 214. XI 25. 4 ч. 30 м. сл. пл,

Атакувайте и завладѣйте прѣзъ нощьта окопа, за който ми донасяте, като насочвате удара отъ къмъ фланга и по командующитѣ височини. Прѣдупрѣдете за цѣлта 6-а рота; внимавайте да не се натъкнете на наши войски. Широко използувайте бомбитѣ. Охраната на участъка си заемете щомъ се смръкне. Раница — Ресенъ

Подполков. Дранговъ.

Отъ к-ра на полка. До к ра на 3-а бригада
№ 204. XI 25 6 ч. 15 м. сл. пл.

Командирътъ на 6-а рота ми донася (№ 10): „Господинъ Подполковникъ, Градецъ въ 4 ч. 30 м. го заехъ. Ура. да живѣе храбрия 5-и п. Македон. полкъ. Прѣдъ фронта на всѣкждѣ спокойно.

Подполков. Дранговъ.

Отъ к ра на полка. До к-ра на 6-а рота
№ 205. XI 25 6 ч. 30 м. сл. пл.

10. Прѣтърсете основателно Градецъ. Будность подържайте пълно. Свържете охраната добрѣ съ 7-а рота Подпоручикъ Бошковъ ще атакува нощесъ чуката с. и, отъ Градецъ, а подпор. Тимевъ — окопа на рида въ лѣво отъ Васъ. Двѣ ракети или 2 огъня значатъ наши войски.

Подполк. Дранговъ.

Неприятельтъ се държеше още на висотата с. и. отъ Градецъ, срѣщу която напрѣдваше 27 Чепински полкъ. За да развие успѣха и да улесни съсѣдитѣ, полков. к-ръ възложи подпор. Бошкову да тръгне въ 6 ч. сл. пл. съ $1/2$ рота отъ 5-а рота и чрѣзъ мощна атака насочена отъ югъ отъ къмъ тила, да завладѣе и тая височина. Подпоручикъ Бошковъ наближи височината, но намѣри я токущо отъ 9-а рота отъ 27 полкъ.

Нощьта свари 6-а и 7-а роти прѣдъ Градецъ; 8-а рота по склона на р. Вардаръ въ отстжпъ и въ дѣсно на 6-а рота, $1/2$ рота отъ 5-а р., 2-а, кар. р. и план. ор. — въ подържка отзадъ на гребена. На около $1/2$ к. м. по-назадъ бѣха 3 роти отъ 6 п. и цѣлата 3-а дружина; 1-а др, отъ полка и 2 дружини отъ 6 полкъ бѣха сжщо задъ 2-а дружина, на върха с.-з. отъ Градецъ.

Поставената задача бѣ разрѣшена успѣшно.

Всички роти и всички чинове честно изпълниха дълга си. Особено се отличиха съ своята енергия, юначество и прѣдприемчивость: К-ра на 2-а дружина капит. Танушевъ — душа на атаката и герой на деня; пор. Поповъ к-ръ на 8 а рота, който два пжти и юначно атакува „Влаова чука" издържа всички атаки на противника и сутриньта на 25 XI първъ скочи въ окопитѣ му.

Редомъ съ неудържими и храбърци, чийто списъкъ се прѣставя за награда, имаше не малко хора още недостатъчно увѣрени въ себе; недостатъчно обучени и подготвенн да дѣйствуватъ пръснато. Излагаха се купно и безцѣлно; мѣстността не използуваха напълно; стрѣляха безредно и не точно, По-слабата подготовка се откупваше съ по голѣми жертви.

На 24 и 25 имаше убити 31; ранени 95 в-ци и 2 офицери.
Изстрѣляни патрони 100,300
Безвѣсть пропаднали — 3
Прилагатъ се скици 1 а и 2-а .

Подполковникъ Дранговъ.

26-й ноември.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 5-й п. Македонски полкъ за 26-й ноември четемъ слѣдното:

„29 офицери 3980 войници. Въ 4 ч. 30 м. пр. пл. полковиятъ командиръ заповѣда подпор. Бошкову да се насочи все по гребенитѣ и да заеме чуката надъ ст. Удово за да охранява колоната отъ лѣво и съ малки части самата станция. Рано сутриньта полковиятъ командиръ изпрати усиленъ офицерски патрулъ за да провѣри, заета ли е ст. Удово. Въ 8 ч. пр. пл. потегли страничното прикритие (1-а дружина, план. полубатарея и взводъ пионери) по гребенитѣ изт. отъ Градецъ за да заеме височината между това село и ст. Удово и да подържа 27-и полкъ, ако стане нужда.

Офиц. патрулъ донесе въ 8 ч. 20 м. пр. пл., че височината между Градецъ и Удово не е заета отъ неприятеля.

За подържка на патрулитѣ, за по-енергично разузнаване и бързо заемане ст. Удово се изпрати въ 9 ч. пр. пл. 11-а рота отъ полка.

Главнитѣ сили: три роти отъ 3-а дружина, 2-а дружина и карт. рота въ 10 ч. пр. пл. потеглиха по шосето къмъ ст. Удово.

Къмъ 9 ч. 30 м. полковиятъ командиръ получи донесение отъ командира на 1-а дружина, че узналъ отъ офиц. патрулъ за оттеглянето на противника на дѣсния брѣгъ на Вардара, потеглилъ направо, заелъ ст. Удово, която станция и складове около нея били запалени отъ противника, и назначилъ отдѣлни команди отъ 1-а дружина да изваждатъ недоизгорѣлитѣ хранителни припаси.

Настжпвайки по пжтя Удово — Валандово, полкътъ срѣщна изпратенитѣ къмъ ст. Удово патрули отъ 2-а дружина на 27-и полкъ.

Въ 12 часа прѣзъ деня полкътъ стигна по шосето ю. отъ с. Калково.

Въ 2 ч. сл. пл отъ бриг. к-ръ се получи заповѣдь: Полкътъ да свърне въ дѣсно и слѣдва по пжтя къмъ с. Мравинци. Полкътъ настжпи разчлененo и внимателно: между войскитѣ, които настжпваха по дѣсния брѣгъ на Вардара и противника се водѣше бой, та лесно можеше да се изложи на огънь отъ страни.

Отъ разузнаването на конницата по лѣвия брѣгъ на Вардара се установи къмъ 4 ч. сл. пл., че противникътъ е организиралъ укрѣпената позиция по лѣвия брѣгъ на р. Козлудере; селата Мравинци, Евитхисаръ, Балинци и Брайковци били заети отъ неприятеля.

На мръкване полкътъ получи заповѣдь да се настани на бивакъ.

За да се избѣгне голѣмата влага, полкътъ съ придаденитѣ къмъ него план. полубатарея и пионер. взводъ се спрѣ на бивакъ южно отъ с. Терзели, до самия пжть Удово—Валандово, като изпрати една рота за охрана.

Убити и ранени нѣма. Трофеи; много хранителни припаси и др. материали, оставени на ст. Удово и запазени отъ 1-а дружина“.

27-й ноември

Въ „Реляцията“ за боевете на 5-й пѣх. Македон. полкъ на 27 и 28.XI.1915 год. намираме за тоя день слѣдното:

„Прѣзъ нощьта на 26|27.XI пѣлиятъ полкъ съ картеч. рота, 4-а план. батарея и пионер. взводъ бивакираше ю и, отъ с. Терзели до самото шосе Удово — Валандово, като се охраняваше отъ всички страни съ стражева верига, Ю. з. и з. полка нощуваха 2 пѣх. и 6 пѣх. Македон. п., а сѣв. отъ него — 27-й полкъ.

За неприятеля знаеше се отъ конницата, че устроилъ укрѣпена позиция по лѣвия брѣгъ на р. Козлу-дере, че селата Мравинци, Евитхисаръ, Балинци и Брайковци били заети отъ около 1 друж. и че при с. Мравинци имало артилерия. По дѣсния брѣгъ на Вардара, с. з. отъ Мравинци. имаше неприятелска пѣхота и артил., но послѣднята на 26. XI. бѣ толкова далеко отъ нашитѣ части на лѣвия брѣгъ, че изглеждаше, не бѣ възможна никаква огнева изненада на 27. XI.

Съгласно заповѣдьта на бр. к-ръ № 21, на 27. XI. 5 ч. 30 м. пр. пл. изпратихъ 4 офиц. патрула отъ по взводъ къмъ Мравинци, Евитхисаръ, Балинци и Брайковци да разузнаятъ заети ли сж и какъ тия села; да огледатъ района южно отъ тия села до гребена в. Баба-Казълдуали и да послужатъ за подържка на разѣздитѣ, изпратени напрѣдъ.

Въ 8 ч. 30 м. пр. пл, бр. к-ръ дойде на бивака и заповѣда: полкътъ да настжпи веднага къмъ Балинци, в. 510, Фурка, Богданци (№ 324). Пол. к-ръ незабавно повика при себе си командиритѣ на дружинитѣ, карт. рота, 4-а пл. батарея и устно разпореди: авангарда, 1-а др., карт. рота, пион. взводъ да потегли въ 9 ч. пр. пл. по дадената посока, да завладѣе и да се затвърди на гребена ю. отъ Балинци, като подържа тѣсна връзка въ дѣсно съ 2, а въ лѣво съ 27 п. полкове; главни сили: 2-а и 3-а дружини, 4-а пл. батарея да слѣдватъ на 1 к. м. задъ авангарда. Полк. к-ръ тръгна изпърво на чело на главнитѣ сили, но за да зе ориентира по-пълно и да се разпореди по бързо, скоро излѣзе при челния отрядъ и съ него продължи пжтя. Минавайки покрай колоната, полк. к-ръ отправи насърдчителни слова къмъ македонскитѣ синове, на които се падна честьта да изгонятъ безчестнитѣ пришелци отъ своитѣ родни земи.

Мѣстностьта на която прѣдстоеше да се дѣйствува, е до с. Балинци, открита, равна, изложена на погледа и обстрѣла. Само висока суха трѣва и метли можаха да прикриятъ залегнала пѣхота; върбитѣ крй Козлу-дере маскираха движението; самата рѣка бѣ не многоводна и можеше на много мѣста да се броди. Южно отъ Балинци мѣстностьта е планинска, много прѣсѣчена и силно укрѣпена.

Отъ прѣдходнитѣ боеве знаеше се, че неприятелтъ използува мѣстностьта отлично, дѣйствува съ малки групи искусно и енергично, държи се упорно, маневрира живо,

Но повечето отъ полка имаха сполучливи срѣщи съ него, разбиваха го и го прѣслѣдваха сръчно по Карадагъ, вис. сѣв. отъ Градецъ и при самото с. Градецъ, тѣ бѣха настроени приповдигнато и настжпваха увѣрени въ успѣха. Челниятъ отрядъ, прикритъ съ силни патрули, настжпи въ 9 ч. пр. пл. Издаденъ като клинъ напрѣдъ, той спираше отъ врѣме на врѣме. за да възчаква съсѣдитѣ и да не се натъкне самъ на неприятеля. Скоро конницата и офицерскитѣ патрули донесоха, че неприятелтъ напустналъ Балинци още отъ снощи, че се задържалъ на височинитѣ сѣверно отъ селото, но днесъ къмъ 8 ч. пр. пл. се оттеглилъ отъ тамъ; че къмъ Мравинци имало слаби части: Челния отрядъ живо настжпи напрѣдъ и току почна да минава моста на Козлу-дере, направенъ отъ пионерния взводъ. Неприятелската артилерия отъ дѣсния брѣгъ на Вардара почна да го обстрѣлва съ урагани.

Използувайки маскитѣ, бързо прибѣгвайки открититѣ и бититѣ мѣста, той скоро достигна и прѣмина прѣзъ Балинции и се покачи на височинитѣ ю. отъ селото. Скоро стигнаха к-ра и другитѣ роти отъ авангарда. Силно изтъкнатъ напрѣдъ, той заемаше положение много благоприятно за по-нататъшни успѣхи; но сжщеврѣменно бѣ твърдѣ изложенъ, поради това че главнитѣ сили останаха назадъ, а съсѣдитѣ не дѣйствуваха. За да обезпечи фланговетѣ на колоната си и да улесни задачата на съсѣдитѣ си полк. к-ръ разпореди: 4-а рота да завладѣе височинитѣ ю. з. отъ Балинци; 1-а рота — к. 510, да се утвърди и разузнае за неприятеля ю. отъ нея. Още отъ самото начало ротитѣ се озоваха въ флангъ и тилъ на неприятелскитѣ части, които стоеха противъ 45 и 27 п. полкове. Този начинъ изненада неприятеля-4-а рота, дружно съ 2 взвода изпратени да разузнаватъ, и подкрѣпена съ силния огънь на планин. полубатарея, дошла отъ главнитѣ сили по заповѣдь на бр. к-ръ, завладѣ двѣ укрѣпени височини, влезе въ с. Мравинци, намѣри неприятелски складъ отъ храни и фуражъ, и помогна на 2-а дружина отъ 45 полкъ, безъ загуби да напрѣдне и се закрѣпи на вис. южно отъ селото. На около 1 к. м. отъ висота 510 1-а рота внезапно пръсна група конници, плѣни 5 човѣка и 3 коня и донесе, че по вис. южно отъ Честово имало три неприятелски дружини и едно орждие. Въ 2 ч. 30 м. сл. пл. тя завладѣ силно укрѣпената вис. 510 и редута сѣв. отъ нея, разположи се въ готовитѣ неприят. окопи и застана тъкмо въ тилъ на противника, Пролома е извършенъ. Неприятелската позиция е разкжсана. Силно изненадания врагъ бързо почна да прѣхвърля вериги къмъ 1-а рота, открива силенъ пушеченъ и артил. огънь по нея и атакува редута прѣдъ к. 510; атаката му е отбита. Прѣдстоеше да се затвърдимъ още по здраво и да развиемъ успѣха по-пълно. Въ 4 ч. 10 м. сл. пл. полковиятъ командиръ изпрати още една рота и двѣ картечници съ задача — да отрѣжатъ неприятелскитѣ час-

ти при Честово. Да се изпрати изведнажъ по силна подкрѣпа бѣ невъзможно, поради задържката на главнитѣ сили, прѣдизвикана отъ силния неприятелски огънь и отклонението имъ на сѣверъ. Но 11-а рота, която настжпваше на лѣвия флангъ на главнитѣ сили, срѣщна около взводъ, прогони го и по свой начинъ възлѣзе на к. 510. И така къмъ 5 ½ ч. сл. пл. на к. 510, въ тила на противника имаше три роти и 2 кар-ци. А щомъ полк. к-ръ узна, че главнитѣ сили сж на близо и скоро ще се присъединятъ, изпрати още една рота заедно съ к-ра на 1-а дружина. Къмъ 11 ч 30 м. сл. пл. полк. к-ръ получи донесение отъ к-ра на 1-а дружина, въ което се посочваше, че сж отрѣзали една или три неприятелски дружини и ако сме имали повече сили, ще заемемъ пжтя за Фурка. Въ отгозоръ на това полков. к-ръ слѣдъ като даде необходимата почивка на хората, ориентира бригадния и к-ра на 3-а дружина, на чело на цѣлата 2-а дружина и 2 планински орждия потегли въ 3 ч. сл. пл. за кота 510. Ржководната мисъль бѣ проста: една или три дружини има противника между к. 510 и Честово, тѣ трѣбва да се плѣнятъ или унищожатъ. И за да осжществи тая мисъль полк. к-ръ къмъ 5 ч. пр. пл. съсрѣдоточи на к. 510 цѣли двѣ дружини, 2 картечници и 2 планински орждия. Французкитѣ окопи, обърнати на сѣверъ бѣха силно заети и опитътъ на противника да си пробие пжть прѣзъ к. 510 бѣ осуетенъ напълно, Но и положението на дружинитѣ ни, изглеждаше неизяснимо и тежко. Много врѣзани, тѣ можеха да бждатъ обстрѣляни отъ къмъ Честово и отъ къмъ силно укрѣпения гребенъ на к. 480, който бѣ заетъ отъ противника. Още вчера силно изненаданъ, той бѣ почналъ да прѣхвърля вериги къмъ 1-а рота, открилъ бѣ силенъ пѣхот. и артил. огънь и бѣ атакувалъ редута прѣдъ к. 510. Атаката му била отбита, но прѣстрѣлкитѣ прѣзъ нощьта не били рѣдки. Желайки да отрѣже врага, полковнятъ командиръ се почуствува за ми ъ самъ изолиранъ. Другаритѣ отъ дѣсно и отъ лѣво бѣха много назадъ отъ врага и не дѣйствуваха. Противникътъ оставаше освободенъ. А дружинитѣ заемаха тѣсния гребенъ на к. 510 и щѣха да бждатъ изложени на опустошителенъ огънь, ако неприятелтъ опорствуваше да се промъкне право на югъ и разполагаше поне съ едно орждие на к. 480. Тежко изпитание очакваше нагледъ юнацитѣ ми.

Отъ к-ра на полка, с. Балинци. До к-ра на 2-а дружина
№ 218. XI.27 11 ч. 45 м. пр. пл.

Полкътъ настжпва прѣзъ Балинци — к. 510 — Фурка за Богданци Главнитѣ сили да слѣдватъ авангарда, безъ да се откжсвать,

Подполков. Дранговъ.

Отъ сжция. До к-ритѣ на 2 а и 3 а дружини.
№ 220. XI. 27. 1 ч. сл. пл.

Къмъ 218. Отново Ви напомнямъ да слѣдвате авангарда, безъ да се откжсвате отъ него. Чакамъ главнитѣ сили на посочения пжть, за настжпване южно отъ Балинци.

Подполков. Дранговъ

Отъ сжция. До к-ра на 3-а бригада.
№ 221. XI. 27. 2 ч. 10 м. сл, пл.

Двѣ заповѣди изпратени мэйору Робеву, да слѣдва авангарда по пжтя 510 — Фурка — Богданци. Още го нѣма.

Една рота изпратена въ 11 ч. пр. пл. за да заеме к. 510; една рота се разгъна срѣщу фланга на противника, който е южно отъ Мравинци, 2 пл-ор. обстрѣлватъ сжщия противникъ отъ къмъ тила.

Двѣ роти, 2 ор. и картечницитѣ сж на пжтя за к. 510 южно отъ Балинци.

Подполков. Дранговъ.

Отъ 1-а рота, пжтя за с. Казълдуали, До к-ра на полка.
№ 76. XI.27. 1 ч. 15 м. сл. пл.

Патрулитѣ на челния взводъ имаха схватка съ неприятелски кавалерийски разѣзди. Хванати въ плѣнъ 1 французки войникъ и единъ конь. Отъ ротитѣ узнахъ, че въ Честово имало единъ французки полкъ отъ 3 дружини, който се готвѣлъ за отстжпление. Въ дѣсно отъ мене се води прѣстрѣлка, която не знамъ каква е. Азъ настжпвамъ къмъ 510. Отъ свѣдѣния противника нѣмалъ артилерия.

Капитанъ Здравевъ.

Отъ к-ра на 3 а дружина. До к-ра на полка.
№ 174 XI. 27. 2 ч. сл. пл.

На № 220 № 218 не съмъ получилъ. Настжпваме отъ прѣди единъ часъ въ строй подъ артил. огънь. Причината за закъснението е, че ни обстрѣлваха въ походенъ редъ. Дрѣпнахъ колоната въ лѣво, устроихъ я защото се бѣ разстройла, слѣдъ това настжпихъ въ строй подъ артилер. огънь.

Майоръ Робевъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3 а бригада
№ 223. XI. 27. 4 ч. 10 м. сл. пл.

336. Изпращамъ Ви плѣнникъ. Той казва, че една дружина имало при Честово. Изпращамъ още една рота и 2 картечници за да усиля първата рота, която заема к. 510, като й възлагамъ да отрѣже неприятелската дружина.

Главнитѣ ми сили още не идватъ. Щомъ стигнатъ, ще усиля още ротитѣ на 510. На всѣкждѣ ще се затвърдятъ здраво.

Подполков. Дранговъ.

Отъ к-ра на 3 а дружина. До к-ра на полка.
№ 175. XI. 27. 4 ч. сл. пл.

Двѣ роти сж тукъ, една рота, 11 а, е на върха Попецъ; тя настжлва на лѣвия флангъ на гл. сили и срѣщна противникъ около единъ взводъ, когото прогони, и слѣдъ това остана тамъ. 10 а рота се отдѣли къмъ с. Балинци; пратихъ й заповѣдь да дойде къмъ върха Попецъ. На 11-а рота казахъ да подкрѣпи картечницата на върха. Втора дружина идва насамъ, но още не е пристигнала.

Майоръ Робевъ.

Отъ к-ра на карт. рота. До к-ра на полка.
№ 1. XI. 27. 5 ч 45 м. сл. пл.

Съ 3 а рота пристигнахъ на в. 510. Прѣдъ мене бѣ пристигнала и 11-а рота. Позицията заехъ. Къмъ страната на противника нищо не се забѣлѣзва. Има гжста мъгла.

Капитанъ Чолаковъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3 а бригада.
№ 225. XI. 27 6 ч. 45 м. сл. пл.

Частитѣ отъ двѣтѣ наши роти завладѣха днесъ два чукара ю.—з. отъ Балинци. Двѣ пл. орждия ги подържаха силно. На 510 имамъ 3 роти и 2 картечници. За тамъ заминава сега още една рота заедно съ майоръ Пожарлиевъ. Тая вечерь имамъ тамъ силна прѣстрѣлка. Очаквамъ донесение за станалото къмъ 10 ч. сл. пл. Къмъ 6 ч. сл пл. дойдоха главнитѣ сили на колоната безъ 10-а рота, която идѣла отъ задъ. Съ съсѣдитѣ свързка не можахъ да установя. Утрѣ ще продължа да настжпвамъ по гребенитѣ южно отъ 510 и западно отъ р. Чинарлж.

Подполков. Дранговъ.

Отъ к-ра на 1 а дружина, в. 510. До к-ра на полка.
№ XI. 27. 11 ч, 34 м. сл. пл.

1.— Въ 11 ч. стигнахъ съ 2-а рота на 510. 2.—Цѣлата височина е окопана. 3.— Противника е около 2000 крачки прѣдъ насъ. Споредъ показанията на единъ отъ плѣнницитѣ, състава му билъ 3 др,, а споредъ др. 1 др. Стрѣлятъ съ пл. артилерия 6.5 с. м Споредъ както ми се описа положението, изобщо ние държимъ командующе положение и, ако имаме повече части, твърдѣ възможно е да имъ прѣсѣчемъ пжтя за Фурка. Задачата ще се улесни, ако 27 п. полкъ настжпи по фронта. Необходимо нужно е да се изпрати още тази нощь и артилерия (пл. ½ батарея). 4 — Споредъ единъ отъ плѣнницитѣ французитѣ имали по 2 картечници въ рота. 6. — Противникътъ една дружина ли е или три, ние тукъ трѣбва да се усилимъ. Ако е една дружина, ще можемъ да й прѣсѣчемъ пжтя, ако ли е 3 дружини, то ще можемъ да се съпротивляваме.

Майоръ Пожарлиевъ.

Противникътъ заема позиция между Честово и Казълдуали.

Майоръ Пожарлиевъ

28-й ноември.

Въ Реляцията за боезетѣ на 5-й Македон. полкъ на 27 и 28 XI 1915 год. за тоя день намираме слѣдното:

„28. XI. 915 г. Почна да се разсъмва. Усърдно скривайки голѣмото си вълнение, полковиятъ командиръ нетърпѣливо очакваше да се разсѣе мъглата на страшната неизвѣстность. Ето забѣлѣзватъ се силуетитѣ на нашитѣ юначни патраули. Тѣ смѣло възлизатъ по ония бърда и огледватъ ония окопи, отъ които прѣзъ нощьта противникътъ усилено обстрѣлва к. 510. Нѣма противникъ. Тихо и безлюдно е наоколо. Далечъ къмъ Фурка лъскатъ се каски на френски войници, които обстрѣлватъ. Грозно укрѣпени позиции паднаха безъ всѣкакви жертви. Нозѣтѣ и дробоветѣ спечелиха сжществени успѣхи, улесниха съсѣдитѣ, ускориха общото отстжпление на французитѣ. Врѣмето бѣше ясно. Огледътъ ставаше леко. Силни офицерски патраули се насочиха къмъ к. 480 и цѣлата мѣстность юго-западно отъ к. 510. Скоро нѣкои отличиха каски на френски войници и видѣха цѣли вериги въ окопитѣ на 480. По заповѣдь на полковия командиръ настаненитѣ до сега роти съ лицето на сѣверъ къмъ Честово обърнаха се кржгомъ и заеха 510 съ лице къмъ 480. Всичко това се извърши спокойно и безшумно. Въоржженитѣ съ далекогледи офицери продължаваха подробно да огледватъ мѣстностьта. Никждѣ противникъ не се вижда. За да се опитатъ съмнителнитѣ височини, полковиятъ к-ръ незабавно изпрати два офицерски патраула отъ по взводъ къмъ к. 480 и вис. с. отъ Фурка, заповѣдь на дружиннитѣ к-ри да се стѣгатъ за пжть и донесе на бригадния к-ръ за резултата отъ извършеното, за взетитѣ мѣрки и бждащитѣ кроежи.

Бригадниятъ командиръ отговори, че одобрява разпоредбитѣ на полковия к-ръ и че 6 п. слѣдва по посока на Богданци. Къмъ 9 ч. пр. пл. стигнаха на кота 510 бригадниятъ командиръ съ щаба си, цѣлата 3-а дружина и 2 план. орждия. На 510 имаше вече силенъ чукъ отъ 3 дружини, 4 план. ор. и 2 картечници.

Тукъ трѣбва да се изповѣда, че прѣдполагаемото изгледва, че цѣлата мѣстность, южно и ю.-з. отъ 510 е очистена отъ неприятеля, стана полека лека несъмнѣна истина, поради липса на свързка съ 45-й полкъ. Туй прѣдизвика грѣшка, която даде възможность на слаби неприятелски части, що още държаха Баба, както се узна послѣ, да отстжпятъ и избаватъ отъ плѣнъ. Слѣдъ като офиц. патраули взеха достатъчно прѣднина, безъ да дочакватъ отговори на даденитѣ имъ въпроси за да не губи врѣме, полковиятъ командиръ заповѣда на полка да продължи да настжпва къмъ Богданци, а страничното прикритие, 6-а рота, да върви по гребена Фурка — Воловань — Богданци и пр. Изпрѣваренъ на кота 510 и принуденъ да отстжпва къмъ Фурка, дѣто на 27.XI. никой не го заплашваше, противникътъ не бѣ успѣлъ да заеме силната позиция на гребена 480. Авангардниятъ роти взеха лѣвото рамо напрѣдъ и къмъ 1 ч. сл. пл. стигнаха на западния край и на тоя гребенъ. Вървѣйки съ патраулитѣ, полковиятъ командиръ забѣлѣза, че ю.-и. пжтя край лѣвия брѣгъ на Вардаръ отстжпваше обозъ и пѣхотна часть около двѣ роти, и по на изтокъ, като прикритие отъ лѣво, слаби неприятелски групи.

Това сж послѣднитѣ н-ски части, които бързатъ да напуснатъ родната земя, помисли той и веднага рѣши да ги изпрати достойно. Той лично заповѣда на 8-а и 12-а роти отъ авангарда, на карт. рота, и планин. полубатарея живо да се разгънатъ и съ силенъ огънь да ускоратъ отстжплението на противника; 5-а рота получи заповѣдь да се спусне по двата гребена, които отиваха ю.-з. отъ 480, и да застрашава още по отблизо фланга и тила на противника. Тия разпоредби се изпълниха точно. Силенъ пѣхотенъ, картеченъ и артилерийски огънь неочаквано засипаха неприятелския обозъ и пѣхотни групи. Веднага се забѣлѣза силно безпокойствие у противника: обозътъ ускори движението си. повечето отъ отстжпающитѣ групи бързо се закриха въ гънкитѣ на мѣстностьта, а около една рота широко пръсна се въ верига, залѣгна и откри огънь по нашитѣ роти.

Къмъ 2 ч. 30 м. сл. пл. п. к-ръ узна, че бр. к-ръ изпратилъ 1-а друж. и половинъ батарея къмъ Богданци, за да прѣсѣче пжтя за отстжплението на неприятелскитѣ части, които се биеха при Фурка. 3-а др. остава въ полкова подръжка, на около 1/2 км. къмъ прѣднитѣ роти. Свързка съ 45-й и 2-й пѣх. полкове, които бѣха нейдѣ назадъ и въ дѣсно нѣмаше и много трудно бѣше да се установи и да се подържа. А къмъ върха Баба неприятелтъ се не виждаше, Стрѣлбата, която се чуваше, изглеждаше, че не е далечъ отъ дѣсния брѣгъ на Вардара. Но кждѣ бѣ именно неприятеля и

кждѣ нашитѣ, не се виждаше и не се знаеше. А боятъ прѣдъ полка продължаваше. Но, обстрѣлванъ съ надмощенъ огънь, къмъ 4 1/2 часа неприятелтъ почна бързо да отстжпва, грижливо използвайки гънкитѣ на мѣстностьта. Планинската артилерия продължаваше да го прѣслѣдва до дѣто излѣзе вънъ отъ досегаемостьта. 5-а рота вече е издадена напрѣдъ и надвесена надъ пжтя на отстжплението му, караше го още повече да бърза. Къмъ 5 1/2 ч. сл. пл. боятъ утихна съвършено. Гжста мъгла покри всичко отъ очи противника. Всички бѣха убѣдени, че ротитѣ отъ полка дѣйствуваха срѣщу послѣднитѣ части на отстжпающия врагъ, бързо го изгониха и силно съдѣйствуваха за успѣха на съсѣдитѣ.

Полковиятъ командиръ изрази това общо убѣждение въ донесението до к-ра на бригадата. Прѣзъ нощьта полкътъ прѣкара на западния край на к. 480, като взе мѣрки за охрана и за свързка съ съсѣдитѣ въ лѣво и въ дѣсно. Всички части държеха се достойно и даденитѣ заповѣди изпълняваха честно. Ала и тукъ силно биеше въ очи слабата подготовка на хората, недостатъчната духовна връзка и стрѣмежа да дѣйствуватъ въ купъ. Боятъ се водѣше доста безредно; спокойствие и тишина нѣмаше достатъчно,; свързката бѣше иеиздържана и не много точна; мнозина се мѣстѣха произволно и не умѣеха да използуватъ мѣстностьта правилно.

Отдѣлни храбърци изпъкваха рѣзко. Всѣкога готови за подвигъ, тѣ бѣха образецъ на неустрашимость, самоотверженость и прѣдприемчивость

Първи между храбърцитѣ и достойнитѣ на 27 и 28 XI бѣха:

Командиръ на 1 а рота, к-нъ Здравевъ — неукротимъ по енергия, разпоредитель и суровъ войникъ. Съ неудържима буйность той полѣтѣ на 27. XI. въ грозната неизвѣстность, бързо и здраво зае к. 510; неочаквано изпъкна въ тила на неприятеля, що заемаше Честово и много спомогна за успѣха на общото дѣло.

Врѣменниятъ командиръ на 8-а рота, подпор. Гавазовъ, извънредно смѣлъ, съобразителенъ и прѣдприемчивъ мжжъ. Живо разгъна ротата си на 28. XI. и като обсипа врага съ силенъ огънь ускори отстжплението му.

Нѣколко войника, чиито имена ще бждатъ посочени въ списъка на награденитѣ.

28. XI. 1915 г. Козълдуали.

К-ръ на 5 пѣх. Макед. полкъ подполк. Дрангов ъ.

Отъ к-ра на полка, к. 510. До к-ра на 1-а дружина.

№ 228. XI. 28. 2 ч. 30 м. пр. пл.

Изпращамъ още 2 роти и 2 топа за ваша подкрѣпа. 1 или 3 дружини има противника, тѣ трѣбва да се плѣнатъ или унищожатъ. Но неизпущайте изъ видъ да се окопаете здраво и отъ югъ, къмъ Богданци. Иска се непоколѣбимо постоянство и голѣма дѣйность.

Рано тая сутринь, щомъ ориентирамъ щаба на бригадата и к-ра на 3-а дружина. съ още роти ще дойда самъ.

Патрони идатъ още сега.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3-а дружина.

№ 229. XI. 28. 3 ч. 20 м. пр. пл.

Около една дружина неприятелска е отрѣзана отъ нашитѣ роти между Честово и к. 510, заета отъ насъ. Съ 5, 7, 9, 10 а роти и 1/2 план. батарея вие ще заемете здраво височинитѣ, които обезпечаватъ съобщенията на дружинитѣ, що държатъ к. 510 съ тила, ще усилите връзката съ тия дружини; съ постепенното оттегляне на противника ще доближавате к. 510; акс бждете смѣнени отъ 6-й полкъ ще се присъедините къмъ полка.

Рано тая сутринь ще смѣните 5-а рота съ ваша и ще я насочите къмъ к. 510. Свързка съ полка ще подържате непрѣкжснато.

Подполковникъ Дрангов ъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 3-а бригада.

№ 230. XI. 28. 8 ч. 15 м. пр. пл.

Неприятелтъ отстжпилъ отъ къмъ Дойранъ още прѣзъ нощьта. Изгледва, че цѣлата мѣстность южно и юго-западно отъ 510 е очистена отъ неприятеля. Изпратихъ силни патраули за да провѣрятъ това и щомъ получа донесение, ще продължа да настжпвамъ къмъ Богданци. А гьй като боятъ на дѣсния брѣгъ се води оживено, съ батареята ще заема най-сгодния отъ крайвардарскитѣ чукари за да ускоря бѣгството на неприятеля.

№ 348 получихъ. 3-а дружина да се насочва прѣзъ к. 510 и гребена южно отъ него за Богданци. Оставенитѣ по пжтя постове за свързка, отъ 12 р., да прибере.

Подполковникъ Дрангoвъ.

Отъ к-ра на полка. До к-ра на 1 а дружина.

№ 231. XI. 28. 8 ч. пр. пл.

Изгледва, че н-ля очистилъ цѣлата мѣстность южно отъ 510. Полкътъ ще продължи да настжпва къмъ Богданци. Авангардъ — 2 роти отъ 2-а дружина, поручикъ Поповъ да върви по гребена южно отъ кота 510; тръгване — въ 9 1/2 ч. пр. пл, Главни сили, майоръ Пожарлиевъ — останалитѣ роти отъ полка, картечницитѣ и батареята да тръгнатъ въ 10 ч. пр. пл.

Странично прикритие, 6-а рота да тръгне въ 9 ч. пр. пл. и да върви по гребена източно отъ Фурка — Воловань — Богданци.

Третата рота да остане на позицията си за да получи хранителнитѣ си припаси. 3 а друж. ще слѣдва гл. сили.

Азъ — начело на главнитѣ сили.

Подполковникъ Дрангoвъ.

Отъ к-ра на 5-й пѣх. Макед. полкъ. До к-ра на 3-а бригада.

№ 232. XI. 28. 5 ч. 10 м. сл. пл.

Къмъ № 230. Днесъ въ 10 ч. пр. пл. полкътъ продължи да настжпва като насочи главнитѣ сили отъ к. 510 къмъ к. 480; страничното му прикритие, 1-а рота, — по гребена западно отъ р. Чинарли. Къмъ 1 ч. сл. пл. полкътъ зае цѣлия гребенъ на к. 480, който не бѣ даже наблюдаванъ отъ неприятеля, и отъ зап. му край обстрѣ ва се съ пушки, картечници и топове отстжпващитѣ части на противника по край Вардаръ; 5 а рота зае гребена южно отъ к. 480; 1-а др. съ 2-а р. по ваша заповѣдь се насочи по източнитѣ гребени за да отрѣже пжтя за отстжпление на противника, който се биеше съ 2-а дивизия. Всички части успѣшно разрѣшиха поставенитѣ имъ задачи, много облегчиха съсѣдитѣ и бѣха честити да видятъ бѣгството на грознитѣ пришелци отъ родната земя.

Подполковникъ Дрангoвъ.

29-й ноември.

Въ реляцията на 1-а дружина отъ 5-й пѣх. Макед. полкъ, която на 28 ноември вечерьта е била разположена съ 1-а, 3-а и 7-а роти на площада въ с. Богданци, съ мѣрки за охрана по изходитѣ на селото отъ 7-а рота, като е имала само 2-а рота на гребена западно отъ селото, за дѣйствията на 29-й ноември намираме слѣдното:

„Въ 6 ч. пр. пл. изпратихъ разѣздъ по посока на гевгелийския мостъ за да узнае дали има противникъ въ тази посока и заетъ ли е моста на р. Вардаръ. Въ 7 ч. пр. пл, изпратихъ 3 а рота съ задача да заеме село Стояково.

Около 8 ч. пр. пл. командиратъ на 2-а рота донесе, че 12-а рота минала успоредно на 2-а рота, за което заповѣдахъ, ако отъ къмъ странатa на Гевгелий нѣма противникъ, ротата да се прибере въ селото. Слѣдъ това заповѣдахъ на командира на 1-а рота да изпрати къмъ тази посока единъ взводъ, когото и се направи.

Около 9 ч. 30 м. пр. пл. пристигна конникъ, който донесе, че на полето е забѣлѣзалъ около 30 души неприятелски войници. Не слѣдъ дълго врѣме се чуха изстрѣли откъмъ шосето за Гевгелий. Ротитѣ веднага заминаха по посока на изстрѣлитѣ и слѣдъ една пръстрѣлка изпѫдиха противника съ викъ „ура“. Поради мъглата ротитѣ се разстроиха, но слѣдъ това се приведоха въ редъ като 1-а рота излѣзла на сѣверната часть на гребена, 2-а рота на южната и крайната му часть на сжщия гребенъ, а 7-а рота въ лѣво отъ нея прѣдъ селото въ черничевитѣ градини.

Около 1 ч. 30 м. сл. пл. отъ къмъ Вардара се появи дълга колона отъ тритѣ рода оржжия, която вървѣла по пжтя къмъ с. Стояково, перпендикулярно на пжтя Гевгели — Богданци. Гжстата мъгла, която по нѣкога само се разрѣдяваше, и то за нѣколко минути, не позволяваше да се разпознае да ли е противникъ или не е, още повече че 12-а рота скоро бѣше

минала къмъ тази посока. Изпратениятъ патраулъ къмъ тази посока се доближилъ на 20 крачки отъ патраулитѣ на противника и само когато неприятелскиятъ патраулъ избѣгалъ, разбралъ, че е противникъ. Колоната веднага се развърна и почна се наново стрѣлба между нашитѣ части и противника. Прѣдъ видъ на гжстата мъгла и силния противникъ, което се виждаше отъ пѣхотния и артилерийския му огънь, съ който обсипваше най-крайния върхъ на височината разпоредихъ щото ротитѣ възползувани отъ мъглата да се оттеглятъ на сѣверната часть на гребена, още повече че се получаваха донесения, че противникътъ обхваща височината, като завива фланговетѣ си. По тази причина се принудихъ да искамъ и помощь 1—2 роти.

Около 3 ч. 30 м. пристигна на помощь и 4 а рота, единъ взводъ отъ която се изпрати при 2-а рота, 2 взвода останаха въ подържка и 1 взводъ зае височинитѣ непосрѣдствено надъ селото.

Около 4 ч. дружината зае слѣдното положение: 1-а рота на най-сѣверната часть на гребена на височината съ горната украйна на селото, 2-а рота — по на югъ на височината надъ селото, 7-а рота — въ лѣво отъ нея къмъ селото. Тукъ бѣха задържани и 2 взвода отъ 8-а рота на 6-й пѣх. полкъ

Въ 4 ч. 30 м. отъ двѣтѣ страни се прѣкрати стрѣлбата. Нощьта мина безъ да се грѣмне. Сутриньта се указа, че противника е напустналъ позициитѣ си

Както отъ думитѣ на хванатия плѣнникъ. така и отъ голѣмото число окопи се разбра, че дѣйствително противника, който се появи слѣдъ обѣдъ, е билъ не по малко отъ дружина и отъ тритѣ рода оржжия.

Въпрѣки непрогледнata мъгла и въпрѣки че противникътъ имаше прѣвъзходни сили, не му се даде възможность да заеме селото и височинитѣ надъ него.

Убитн отъ 1-а рота 13 войника, отъ 2 а рота — 8; ранени отъ 1-а рота 1 офицеръ и 25 войника, а отъ 2-а рота 16 войника и 1 изчезналъ.

Плѣнени 1 войникъ французинъ санитаръ и убити 3 французи,

Дѣйствията на 3 а рота въ с. Стояково се виждатъ отъ слѣднитѣ донесения:

„Въ 9 ч. пр пл, заехъ съ ротата си с. Стояково и къмъ 9 ч. 30 м. пр. пл. изненадахъ съ два взвода единъ неприятелски пионеренъ взводъ отъ 1-и пионеренъ полкъ западно отъ селото и отъ 500—600 крачки го обстрѣляхъ, когато бѣше на почивка. Противникътъ избѣга като остави много пушки и патрони изъ полето Намѣрихъ раненъ капитанъ Бенъ, единъ подофицеръ и единъ хванахъ живъ По полето имаше още 10—15 трупа. Патрулътъ, пратенъ напрѣдъ къмъ с. Богородица, донесе че противникътъ отъ тритѣ рода оржжия отива за моста при Гевгели. Обстрѣлватъ го отъ голѣмо разстояние. Въ тоя моментъ обстрѣлва артилерия селото отъ височинитѣ надъ с. Богородица.

Ротата зае селото за отбрана на всички посоки.

Въ ранения капитанъ Бенъ намѣрихъ 1700 лв. (1000 л. чекъ и 700 лв. банкноти) но се задължазамъ при първъ удобенъ случай да ги изпратя на домашнитѣ му (адреса имамъ)

Изпращамъ намѣренитѣ документи.

Въ 7 ч. сл. пл. отъ сжщия се получи донесение № 53, съ което донася

„Днесъ къмъ 12 ч. на обѣдъ изпратенитѣ къмъ с. Богородица силни патрули обстрѣлваха една походна колона въ съставъ една дружина, една батарея, картечници (автоматически пушки), която отстжпваше въ не добъръ редъ прѣдъ 27 полкъ и не бѣ прѣслѣвдана, и нѣколко конника.

При откриването на огънь колоната се разбѣга. но артилерията излѣзна на позиция и започна да обстрѣлва селото. Дружината слѣдъ като се поустрои, започна да настжпва къмъ селото по нѣколко посоки, като обстрѣлваше и съ картечницитѣ. Източно отъ менъ настжпватъ 27 и 6 полкове, но сж доста надалечъ. Влѣзохъ въ връзка съ патрулъ. Противникътъ дойде на разстояние 400—500 кр. и откри огънь. Първоначално отстжпи, но послѣ пакъ настжпи и къмъ 5 ч. сл. пл. го задържахме на 500—600 крачки прѣдъ позицията — окрайната на селото.

Други единъ взводъ отъ противника къмъ 3 ч. сл. пл, настжпи отъ с. Богородица, но, допуснатъ на близо и обстрѣлванъ, се разбѣга по полето.

Ранения капитанъ разказа: До днесъ били останали като ариергардъ четири пѣхотни полка по цѣлиятъ фронтъ и днесъ имало заповѣдь единия отъ тѣхъ да се натовари на трена. Той тая сутринь е тръгналъ отъ Гевгели, за па поправи всички мостове по пжтя за Дойранъ, за да могатъ да се изтеглятъ всички останали назадъ части.

Командиръ на 1-а дружина, Майоръ Пожарлиевъ

VI. ДѢЙСТВИЯТА НА 11-и ЕСКАДРОНЪ ДИВИЗИОННА КОННИЦА отъ 28 XI до 30 сжщия.

25-й ноемрий

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 11-и ескадронъ дивизионна конница за тоя день четемъ:

„Съ оперативни заповѣди № 30, 123, 124 по 1-а бригада отъ 5-а дивизия дава се задача да настжпя въ 7 1/2 ч. пр. пл. отъ с. Корешница прѣзъ Человѣцъ за с. Градецъ и по на изтокъ за да разузная за противника.

Пжтьтъ за настжплението ми е конска скалиста пжтека на лѣвия брѣгъ на Вардара, и поправена отъ французитѣ. Въ лѣво голѣми стръмнини, недостжпни за конь, на повечето мѣста и за пѣшеходецъ, а въ дѣсно непроходимата р. Вардаръ. Въ 7 1/2 ч. пр. пл. настжпихъ, като изпратихъ далеченъ разѣздъ къмъ Градецъ по пжтеката и съ единъ охранителенъ разѣздъ настжпихъ съ ескадрона по сжщата. Въ 9 ч. пр. пл. получихъ донесение отъ далечния разѣздъ, че противника е заелъ висотитѣ отъ двѣтѣ страни на р. Вардаръ между устието на р. Водосиръ и с. Градецъ.

Въ 10 часа пристигнахъ на желѣзния мостъ надъ р. Водосиръ, който мостъ се обстрѣлваше и не бѣше възможно да се прѣмине безнаказано. Наши части настжпваха и водѣха бой въ лѣво по висотитѣ отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ.

Въ 11 ч. 15 м. пр. пл. пристигна 3 а дружина отъ 6-и пѣх. Македонски полкъ (майоръ Илиевъ), който тоже настжпи въ лѣво по висотитѣ. Слѣдъ като се прикрихъ съ конетѣ въ устието на р. Водосиръ, спешихъ и поведохъ спешенъ бой въ дефилето по самата желѣзнопжтна линия. Противникътъ на лѣвия брѣгъ бѣ доста далечъ надъ с. Градецъ, а малки групи всичко около 60—70 души залегнали между дърветата и скалитѣ на дѣсния брѣгъ, обстрѣлваха пжтекитѣ и по двата брѣга, особено по лѣвия бѣше чуствително, защото стрѣляха флангово. Спѣшенитѣ конници пръстнахъ напрѣдъ, като се ползувахме отъ насипа на ж-пжтната линия, която ни добрѣ прѣкриваше отъ фланговия огънь. Така се явихме въ тила и въ флангъ на лѣгналитѣ групи изъ скалитѣ по дѣсния брѣгъ, но нищо не се виждаше — чуваха се гърмежи, и посоката отъ кждѣто идѣха се познаваше, но хора не се виждаха. Тогава пратихъ войникъ, а слѣдъ него и азъ лично отидохъ до устието на р. Водосиръ и слѣдъ 15 минути викане дойде на самия дѣсенъ брѣгъ единъ войникъ отъ дружината на дѣсната колона, която лежеше срѣщу устието на р. Водисиръ, служаща, вижда се, за прикритие на артилерията, която бѣ заела на сжщото мѣсто позиция (дѣсенъ брѣгъ срѣщу устието на р. Водисиръ) и стрѣляше къмъ Удово. Прѣдадохъ на този войникъ да доложи на ротния или дружинния си командиръ, че срѣщу насъ, на тѣхния брѣгъ сж се скрили французи и не ни позволяватъ да продължаваме, за това да изпрати единъ взводъ и ги изгони. Слѣдъ 20 — 30 минути взводътъ се изпрати, а въ този моментъ слѣзе отъ височинитѣ отъ лѣво и 1 взводъ отъ 8-а рота 6 Македонски полкъ и чакаше заповѣдь отъ ротния си командиръ, но азъ заповѣдахъ на взводния подоф. да настжпи и се изравни съ ескадрона, който бѣше на около 200 крачки отъ с. Градецъ и обстрѣлваше пжтеката, по която трѣбваше да отстжпватъ французитѣ по дѣсния брѣгъ.

Така усиленъ ескадронътъ съ 1 взводъ пѣхота, зае твърдо позиция задъ ж-пжтната линия съ фронтъ къмъ Градецъ и къмъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ. Французитѣ подгонени отъ взвода отъ дѣсния брѣгъ и обстрѣлвани отъ насъ се видѣха въ невъзможность да отстжпатъ и около 35 — 40 души се

прѣдадоха въ плѣнъ на взвода, а останалитѣ се пръснаха по висотитѣ изъ гората. Така се очисти тукъ дефилето и на мръкване доближихме до крайнитѣ кжщи на селото, кждѣто заловихме 1 плѣнникъ. Стана вече тъмно. Пѣхотния взводъ отъ 8-а рота 6 пѣх Македонски полкъ взе въ лѣво да иде при ротата си, която се надвѣсваше надъ Градецъ, а азъ съ ескадрона се върнахъ при устието на р. Водосиръ при конетѣ. Въ този бой имамъ единъ конникъ, Стойковъ Костадинъ Михалевъ, раненъ въ ржката и който бѣше въ коноводмтѣ но пожела самъ да иде въ веригитѣ отъ пѣхотния взводъ; бѣ раненъ въ крака и взводния подофицеръ. Като пристигнахъ при конетѣ, въ сжщото врѣме пристигна и челния отрядъ на 1-а бригада 5-а Дунавска дивизия, една рота отъ 45 полкъ, която получи заповѣдь да спре при менъ и вземе мѣрки за охранение прѣзъ нощьта. Съ пристигането на ротата при мене получихъ заповѣдь № 129 за ношуване при авангарда. Ношувахъ при устието на р. Водосиръ. Изпратихъ донесения № 32, 33, 34, 35. Изстрѣляни патрони 1342.

Отъ к-ра на 11-и ескадронъ дивизионна конница.
До к-ра на 1-а бригада 5-а дивизия.
№ 32. Устието на р. Луткова 25 XI 15 г. 9 ч. 5 м. пр. пл.

Пжтьтъ отъ с. Корешница до с. Человѣцъ съ доста сериозна поправка ще може да бжде годенъ за обозъ и артилерията, а по нататъкъ отъ Человѣцъ е абсолютно невъзможно движението на обоза и полската артилерия, защото пжтеката е скалиста.

Майоръ Иотовъ.

Отъ сжщия до сжщия.
№ 33. Устието на р. Водисиръ 25. XI. 15 г. 11 ч. 20 м. пр. пл.

Противника заема висотитѣ по лѣвия брѣгъ на р. Водосиръ между устието на р. Водосиръ и с. Градецъ.

Въ този моментъ една дружина отъ 6 пѣх. Македонски полкъ води бой прѣдъ желѣзния мостъ и една дружина отъ 3 пѣх. Македонски полкъ води бой на дѣсния брѣгъ на Вардаръ.

Чуватъ се изстрѣли въ лѣво по посока на 5 пѣх. Македонски полкъ, който настжпва по пжтя Конче—Градецъ.

Силитѣ на противника сж неизвѣстни и на дружинитѣ, които водятъ бой. Мѣстностьта не позволява никакво разузнаване: стръмнини, скали, затрудняватъ дѣйствието на нашитѣ пѣхотни дружини.

Майоръ Иотовъ.

Отъ сжщия до сжщия.
№ 34. Устието на р. Водисиръ 25. XI. 15 г. 4 ч. сл. пл.

Нашитѣ части отъ дѣсния брѣгъ и 5-и и 6-и Македонски полкове отъ лѣвия брѣгъ на Вардаръ водятъ още бой за завладяването на Градецъ.

Ескадрона води спѣшенъ бой по дефилето, паралелно съ пѣхотнитѣ части.

Въ този моментъ французитѣ загащени отъ лѣво и отъ дѣсно отстжпватъ. Ескадронътъ е въ тѣсна връзка съ противника. Тази вечерь ако се очисти Градецъ, ще бжда тамъ и ще донеса; ако ли не, то при устието на р. Водосиръ или по на юго-западъ.

1-а бригада отъ Македонската дивизия имала заповѣдь да замине днесъ за Струмица (По личния разговоръ съ адютанта на 11-а дивизия).

Майоръ Иотовъ.

Отъ сжщия до сжщия.
№ 35. Устието на р. Водосиръ. 25 XI 15 г. 6 ч. 30 м. сл. пл.

Този моментъ се върнахъ съ спѣшения полуескадронъ отъ с. Градецъ.

Положението: Днесъ отъ 10 часа пр. пл. се води бой до стъмване и отъ двѣтѣ страни на Вардара отъ Македонцитѣ, а по самия желѣзенъ пжть отъ ескадрона спѣшенъ. Резултатъ: Французитѣ въ пълно отстжпление, навлѣзохме въ с. Градецъ, дѣто сега има пѣхотни патрули и слѣдъ като се върнахъ за ношуване при конетѣ, пѣхотнитѣ патрули запалиха кжщи.

Дѣсната колона (по дѣсния брѣгъ) въ този моментъ настжпва и прѣднитѣ й части заминаха Градецъ. Когато бѣхъ при Градецъ, слѣзоха двѣ роти отъ 6 Македонски полкъ отъ върховетѣ. Имамъ единъ раненъ войникъ.

Майоръ Иотовъ.

26-й ноември

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 11-и ескадронъ дивизионна конница за тоя день четемъ слѣдното:

„Въ 7 ч. 30 м. пр. пл, безъ да чакамъ заповѣдь, понеже до това врѣме не получихъ, настжпихъ прѣзъ Градецъ къмъ Удово. Отъ Градецъ настжпи непосрѣдствено слѣдъ менъ 1-а дружина 5-и Македон. полкъ, а по дѣсния брѣгъ паралелно съ менъ части отъ 5-а Дунавска дивизия.

Въ 9 ч. 30 м. пр. пл. бѣхъ срѣщнатъ съ стрѣлба отъ изосганали групи французи по висотитѣ ззладно отъ Удово. Изпратихъ донесение № 36 и извѣстихъ на командира на 1-а рота, който изпрати два взвода въ верига. Слѣдъ малка прѣстрѣлка нашитѣ разѣзди заедно съ патрулитѣ на ротата влѣзоха въ гарата Удово, която бѣше въ пламъци. Имаше грамаденъ складъ отъ патрони, една часть отъ които горѣха съ страшенъ гръмогъ. Изпратихъ донесение № 37. Двата взвода отъ 1 а рота останаха да се занимаватъ съ гарата, а азъ настжпихъ веднага по шосето за Валандово, като изпратихъ единъ разѣздъ паралелно съ Вардара, другъ по шосето за Валандово и трети по посока на с. Калъчково, Калково, Терзели, Венсели, Пирава. Мъглата която до това врѣме 11 ч. пр. пл. прѣчеше за разузнаването, се разрѣди доста. Тукъ по шосето се заловихз 12 плѣнника, които се изпратиха назадъ въ бригадата.

Отъ разузнаването се обясни, че противникъ нѣма и вѣроятно е отстжпилъ по висотитѣ южно отъ р. Козлудере.

Къмъ 11 ч. 55 м пр. пл. срѣщнахъ 8 а рота отъ 9 и п. полкъ, която настжпваше по шосето отъ Валандово за Удово, южно отъ с. Венсели, За узнатото изпратихъ донесение № 38, а въ този моментъ получихъ заповѣдь отъ камандира на 3 а бригада, че ескадрона се прѣдава въ негово разпореждане и се заповѣдваше да прѣслѣдвамъ противника къмъ Валандово, обаче донесението ми № 38, адресирано до командира на 1-а бригада 5-а дивизия, го е получилъ командира на 3-а бригада и веднага получихъ заповѣдь № 34 да настжпя къмъ с. Мравинци съ цѣль да разузная за противника. Взехъ съ ескадрона посока отъ шосето къмъ с. Балинци, като изпратихъ разѣзди за с. с. Мравинци, Балинци, Брайковци. Съ приближаване разѣздитѣ до казанитѣ села на разстояние 500 — 800 крачки почти едноврѣменно бѣха обсипани съ куршуми. Отъ това и отъ виденото съ бинокъла се узна, че тѣзи села сж заети, като сѣверно отъ с. Брайковци до самото село има 4 окопа по за около взводъ. Войницитѣ, които бѣха около Балинци и Брайковци, се виждаха ясно залегнали въ верига въ окопитѣ. Изпратихъ слѣдъ това разѣздъ и по посока на с. Честово, обаче и отъ тамъ бѣ прогоненъ. Ясно бѣ, че политѣ на всички висоти, южно отъ Козлу-дере бѣха заети. Понеже мѣстото бѣ съвършено равно и открито, то отстжпихъ съ ескадрона на разстояние недосегаемо отъ куршумитѣ, като имахъ отпрѣдъ си линията на разѣздитѣ, по които противника не прѣстана да стрѣля рѣдко до стъмване, когато получихъ заповѣдь да се изтѣгля за нощуване въ Калково. Изпратихъ донесение № 32.

Отъ к-ра на 11-и ескадронъ дивизионна конница.

До к-ра на 1-а бригада 5 а дивизия.

№ 36. Между Градецъ и Удово срѣщу числото 50. 26, XI 15 г. 9 ч. 40 пр. пл.

Противника е заелъ и двата брѣга на р. Вардаръ по висотитѣ западно отъ ст. Удово. Дефилето е тѣсно и напрѣдването на ескадрона е спрѣно. Въ този моментъ се насочиха по една рота отъ дѣсно 3 полкъ, а отъ лѣво 6 Македон. полкъ. Противникътъ нѣма артилерия. Изглежда, че гарата гори.

Майоръ Иотовъ.

Отъ сжция до сжция.

№ 37. Гара Удово. 26 XI 15 г. 10 ч. 30 м. пр. пл.

Гарата Удово наша. Всичко гори. Голѣми складове отъ патрони горятъ. Противникътъ избѣга и никждѣ още не се е спрѣлъ. Настжпвамъ.

Майоръ Иотовъ.

Отъ сжция до сжция.

№ 37 б. Шосето южно отъ с. Калково. 26. XI 15 г. 11 ч. пр. пл.

Разѣздитѣ достигнаха на височина на с. Терзели. До тукъ никакъвъ противникъ. С. с. Калъчково, Калково, Терзели свободни.

По дѣсния брѣгъ на Вардаръ настжпва колона. Заловихъ 10 плѣнници, които Ви прѣпратихъ по-рано. Сега Ви пращамъ единъ плѣнникъ.

Нашата пѣхота се спрѣ на Удово и не настжпва повече.

Майоръ Иотовъ.

Отъ сжция до сжция.

№ 38. Шосето южно отъ Венсели. 26 XI. 15 г. 12 ч. на пл.

Стигнахъ на линията Венсели. Никакъвъ противникъ. Всичко отстжпило. Въ този моментъ срѣщнахъ на шосето 8-а рота отъ 9-и пѣх. полкъ, която настжпваше срѣщу менъ. Цѣлата 2-а дивизия е слѣзла вече въ с. Валандово, Пирава, Ахраили (! Б. авт.) По дѣсния брѣгъ на Вардара се води бой съ дѣсната колона, но прѣстрѣлката е с аба. Хората и конетѣ ми сж доста изморени и гладни. Хората, отъ които съмъ придаденъ къмъ бригадата, не сж получили хлѣбъ и друга храна. Моля разрѣшение да се отегля въ с. Калково днесъ и нощесъ за почивка и нахранване, кждѣто има доста храна, понеже прѣдъ нашия фронтъ нѣма нищо, Изпращамъ 1 плѣнникъ.

Майоръ Иотовъ.

Отъ к-ра на 11-и ескадронъ дивизионна конница.

До к-ра на 3 а бригада 11-а пѣх. Македон. дивизия

№ 32. 2 км. сѣверно с. Брайковци. 26 XI 15 г. 2 ч. 35 м. сл пл.

Висотитѣ между с. с. Мравинци, Балинци, Брайковци и самитѣ села сж заети съ слаби пѣхотни части. Понеже мѣстността е съвършено открита, то не можеше да се доближатъ разѣздитѣ, по които откриха огънь отъ разстояние 500—800 крачки.

По казване на българинъ, имало ужъ артилерия надъ с. Мравинци.

Майоръ Иотовъ.

27-й ноември.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия“ на 11-й ескадронъ дивизионна конница за тоя день четемъ слѣдното:

„Съ заповѣдь № 21 по 3 а бригада се заповѣда да се настжпи и разузнае фронта с. с. Мравинци, в. Баба, с. Балинци. с. Брайковци, с. Казълдуали. Въ 6 ч. пр. пл. изпратихъ три далечни разѣзди по 13 конника: единиятъ по посока Мравинци, в. Баба, челниятъ по посока Балинци, вододѣла и лѣвиятъ по посока Брайковци — Казълдуали съ задача да разузнаватъ за противника; и тритѣ разѣзди бидоха подкрѣпени съ по единъ взводъ пѣхота.

Въ 7 ч. пр. пл. ми се прѣдаде устна заповѣдь, че бригадата ще настжпи и по на югъ къмъ Богданци, за това изпратихъ заповѣдь на разѣздитѣ да продължатъ разузнаването си и по-на югъ отъ опрѣдѣленитѣ имъ обекти, а именно: дѣсниятъ по лѣзия брѣгъ на Вардара до моста при Гевгели, челниятъ (срѣдниятъ) отъ Балинци, вододѣла, в. 480, Богданци, Богородица, а лѣзиятъ да продължи прѣзъ Казълдуали, Фурка, Юпрекъ, Стояково.

Въ 7 ч. 45 м. пр. пл, съ ескадрона тръгнахъ по пжтя за Балинци, Фурка, Богданци. Дѣсниятъ далеченъ разѣздъ се натъкна на противникъ около с. Мравинци и биде изгоненъ съ огънь назадъ. Донесението си е изпратилъ на командира на 3-а бригада. Селата Балинци и Брайковци бѣха напуснати отъ противника и движението се продължи по-на югъ. Южно отъ Балинци разѣздътъ заловилъ 1 плѣнникъ, когото изпратихъ въ бригадата. Когато дѣсниятъ далеченъ разѣздъ се натъкналъ на противника при с. Мравинци единъ отъ дозорнитѣ му, конникъ Келешевъ Стою Петровъ, пропадна безъ вѣсть. Вѣроятно е заловенъ или убитъ.

Когато ескадронътъ пристигна на височината на линията в. Баба — с. Казълдуали, натъкна се на разпръснати неприятелски групи, които скрити изъ храсталацитѣ и стръмнитѣ мѣста стрѣляха. Да се прогонятъ бѣше невъзможно, защото движението ставаше въ колона по единъ по тѣсни и стръмни кози пжтеки. Мѣстността е покрита съ храсталакъ и силно прѣсѣчена. Далечния срѣденъ разѣздъ не можа вече да продължи пжтя си. Въ 1 ч. сл. пл. изпратихъ донесение № 35. Насочихъ се къмъ с. Казълдуали, за което лѣвиятъ ми разѣздъ донесе, че е свободно отъ противника, но току що стигнахъ до с. з. край на селото почна да се слуша задъ менъ с. и. отъ селото пѣхота, която взе ескадрона за противникъ и почна да стрѣля по насъ. Слѣдъ ½ часъ съ викане и подаване сигналъ разбра, че не сме противникъ и прѣкрати стрѣлбата. Оказа се, че

е 1-а рота отъ 5-й Макед. полкъ, която настжпва безъ пжть да заеме в. 510. Когато ескадронътъ бѣше до селото Казълдуали, изкочиха група неприятелски войници, но се натъкнаха на патрулитѣ отъ 1-а рота и единъ падна убитъ и 2 плѣниха. Оказа се, че това сж ординарци на френски офицери. По тѣхно казване въ Честово имало 1 полкъ французка пѣхота. Дѣйствително слѣдъ кжсо врѣме навлѣзоха пѣхотни части въ Казълдуали, идящи отъ Честово, заеха върховетѣ около селото и започнаха стрѣлба. Извѣстихъ ротата затова и спѣшихъ ескадрона, като заехъ позиция между пжтекитѣ, които водятъ отъ Казълдуали за Честово и Балинци, а ротата настжпи къмъ в. 510 съ цѣль да го заеме, понеже такава й била задачата. Въ прѣстрѣлка влѣзоха само патрулитѣ, и послѣ и 1 взводъ. Висота 510 се зае. Изпратихъ донесение № 36. Останахъ съ ескадрона на позиция заедно съ ротата. Прѣзъ нощьта дойде цѣлиять 5-и Макед. полкъ на сжщата позиция.

Когато ескадронътъ отстжпи отъ Казълдуали, конникътъ Петко Ивановъ, заедно съ коня си № 161, който бѣ изпратенъ да повика охранителнитѣ разѣзди, пропадна безъ вѣсть, вѣроятно е заловенъ".

28-й ноември.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 11-й ескадронъ дивизионна конница за тоя день четемъ слѣдното:

„Въ 7 ч. пр. пл. се разбра, че противникътъ въ с. Казълдуали бѣше се измъкналъ прѣзъ нощьта неусѣтно и отстжпилъ въ южна посока. Веднага, безъ да чакамъ заповѣдь, настжпихъ по едничката пжтека отъ Казълдуали за Фурка, като изпратихъ единъ далеченъ разѣздъ, единъ членъ охранителенъ и единъ лѣвъ охранителенъ къмъ Дедели — Фурка. Мъглата бѣ гъста и не се виждаше по-далечъ отъ 80—100 крачки. Слѣдъ менъ настжпи 5-и Макед. полкъ. По пжтя на движението ми ясно се виждаха слѣдитѣ на отстжпилия прѣзъ нощьта противникъ. Слѣдъ изминаване едно разтояние около 3—4 км. излѣзохъ на ново шосе, което, споредъ положението си, трѣбваше да води отъ къмъ Дедели прѣзъ Фурка. Тукъ изпратихъ разѣздъ и по шосето въ посока на с. Дедели до срѣща съ лѣвия охранителенъ разѣздъ. Този разѣздъ слѣдъ 1 часъ ми донесе, че срѣщналъ части отъ 9 пѣхотенъ полкъ, които сжщо настжпвали. Къмъ 9 ч. 30 м. прѣдъ пладнѣ челниятъ ми разѣздъ донесе, че на шосето (не показано на картата) имало нѣкакво здание, което едва се виждало отъ мъглата и около него се забѣлѣзвали около 1 взводъ противникъ. Излѣзохъ бързо напрѣдъ, като оставихъ ескадрона. Виждаше се въ мъглата силуетъ на здание и около него имаше французи. Заповѣдахъ на разѣзда да открие огънь. Веднага слѣдъ откриването огънь отъ разѣзда, изъ задъ здането се пръснаха въ вериги около 2 взвода французи, почнаха да стрѣлятъ къмъ насъ, а така сжщо се почна стрѣлба и отъ двѣтѣ страни на пжтя. Нищо не се виждаше отъ мъглата, а противникътъ стрѣляше по посока на нашитѣ гърмежи. Заповѣдахъ отстжпление на разстояние недостижимо за куршумитѣ. Вслѣдствие на тази прѣстрѣлка въ гжстата мъгла имаше вѣроятность да бъдемъ нападнати отъ идящитѣ части отъ 9 пѣхотенъ полкъ, затова пратихъ разѣздъ за да имъ извѣсти, че стрѣлбата се води отъ насъ. Изпратихъ донесение № 38. Слѣдъ 1 часъ пристигнаха патрулитѣ отъ 10 рота 14-и пѣхотенъ Македонски полкъ, а слѣдъ тѣхъ и ротата. Обяснихъ на ротния командиръ положението на противника и той настжпи съ цѣлата рота, която завърза прѣстрѣлка. Мъглата се разрѣди Изпратихъ донесение № 39 въ 10 ч. 40 м. пр. пл. Слѣдъ малко стана ясно, че съмъ се билъ промъкналъ въ мъглата до крайнитѣ кжщи на с. Фурка, за завладѣването на което вечерьта води бой 14-й и 27-й полкове и 5-й Македонски полкъ. Понеже мѣстностьта и обстановката не позволяваха никакво дѣйствие на ескадрона, то останахъ задъ настжпающитѣ пѣхотни части въ 1 долъ до чешмата сѣверно отъ Фурка, кждѣто неприятелската артилерия хвърли нѣколко изстрѣли, но пръсканията бѣха много високи и не причиниха никаква врѣда. На мръкване се прибрахъ въ с. Казълдуали, като изпратихъ два конника за свързка съ командира на 3-а бригада, която не знаехъ точно кждѣ се намира — бѣше западно отъ Фурка. Изстрѣляни патрони 247".

29-й ноември.

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 11-й ескадронъ дивизионна конница за тоя день намираме слѣдното:

„Въ 1 ч. 30 м. пр. пл. получихъ заповѣдь № 363 да се явя въ 6 1/2 ч пр. пл. съ ескадрона при щаба на бригадата на в. 480. Ескадронътъ бѣ готовъ въ 3 часа и въ 5 1/2 ч. пр. пл. пристигнахъ при щаба на бригадата. Въ 7 ч. получихъ устна заповѣдь да изпратя единъ разѣздъ съ водачъ отъ четницитѣ при бригадата по посока на с. Гърчище и отъ тамъ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ съ задача да изчисти тази посока отъ изостаналитѣ и заблуденитѣ французки войски отъ вчерашния бой при в. Баба; да узнае до кждѣ е стигналъ 2-и Искърски полкъ по лѣвия брѣгъ на Вардаръ и до кждѣ е стигналъ противника отъ дѣсния брѣгъ на Вардаръ. Втори разѣздъ да изпратя по посока на Богданци, Стояково, Богородица съ задача да разузнае за противника, а азъ съ ескадрона да настжпя за Юпрекъ, Деведжели, Дойранъ и разузная какви неприятелски или наши части има по тази посока.

Веднага изпратихъ къмъ с. Гърчище подофицерски разѣздъ отъ 16 конника, който да изпраща донесенията си направо на командира на бригадата, понеже азъ трѣбваше да настжпя по съвършенно друга отдалечена отъ тѣхъ посока.

Самъ съ останалата часть отъ ескадрона настжпихъ прѣзъ Богданци за Юпрекъ, Деведжели. Отъ Богданци до Юпрекъ имаше изоставени отъ снощното бѣгство на противника около 18 ракли съ полски снаряди, 7—8 кола багажни, артилерийски снаряди, коне и др. прѣдмети разхвърлени. По цѣлия пжть до Юпрекъ намѣрихъ пръснати войници отъ дружината на майоръ Атанасова (6 пѣх. Македонски полкъ), който билъ изпратенъ още прѣзъ нощьта да прибере и приведе въ извѣстность изоставенитѣ трофеи. Когато стигнахъ 2—3 км. до Юпрекъ, срѣщнахъ дружинния командиръ, който ме помоли да му прѣпратя донесението му до командира на 6-й п. Макед. полкъ и к ра на 3-а бригада относително събранитѣ трофеи. Прѣпратихъ му донесението и продължихъ движението си по посока къмъ с. Деведжели въ гжста мъгла. Когато ескадрона бѣше 1 км. ю.-и. отъ Юпрекъ разѣздитѣ бѣха посрѣщнати съ честъ огънь безъ да се вижда кой стрѣля. Само по звука се познаваше, че това сж французи. Спѣшихъ дза взвода, като отведохъ конетѣ назадъ на безопасно мѣсто и настжпихъ съ цѣль да узная що има прѣдъ менъ. Указа се, че противникътъ стрѣля отъ позиция много по-дълга отъ колкото заемаха моитѣ два взвода, слѣдователно съ много по-значителни сили.

Къмъ 12 ч. 30 м. сл. пл. ме настигна прѣдната рота отъ авангарда на 27-й п. полкъ. Обяснихъ положението на ротния командиръ, той настжпи въ верига като донесе на дружинния си командиръ. Прибрахъ моитѣ хора и се дръпнахъ по-назадъ. Слѣдъ първата рота се насочи още една въ лѣво, но и двѣтѣ роти се доближиха до противника и не се завърза прѣстрѣлка. Вѣроятно по причина на гжстата мъгла. Отъ дружинния командиръ майоръ Ивановъ узнахъ, че цѣлиятъ полкъ настжпва задъ него и то за с. Побрѣгово (селото находяще се на югъ отъ Юпрекъ и безъ надпись на картата). Слѣдъ малко цѣлата дружина се измѣсти въ дѣсно и замина къмъ с. Побрѣгово, като остави при менъ само единъ взводъ. Съ послѣдната дружина пжтуваше нач. щаба на 2-а бригада 2-а дивизия, когото видѣхъ въ момента, когато се измѣствахъ съ ескадрона въ лѣво отъ взвода. Обяснихъ му, че на фланга имъ остана само единъ взводъ отъ полка и той веднага изпрати да настжпи цѣла рота напрѣдъ. Изпратихъ донесение № 40. Слѣдъ пладнѣ се разрѣди мъглата и това което можахъ да разузная донесохъ съ № 41. На мръкване се прибрахъ за нощуване въ с. Юпрекъ или както го наричатъ мѣстнитѣ жители Палюрци. Изстрѣляни 1201 патрони".

Отъ к-ра 11-и ескадронъ дивизионна конница
До к-ра на 3-а бригада 11-а Макед. дивизия.
№ 40. ю-изт. Юпрекъ 29 XI 15 г. 4. ч. сл. пл.

Противника заелъ и се окопалъ на хребета между с. с. Стояково, Селемли. Има и 2 орждия.

Ротата която се изпрати отъ 27 полкъ да брани противника (за което донесохъ съ № 40) не успѣ да направи това.

27 полкъ ималъ задача да заеме юго западнитѣ висоти отъ с. Юпрекъ, което неправи вече отчасти. Въ 2 ч. сл. пл. неприятелскитѣ орждия на казания хребетъ, стрѣляха въ сѣверо-западна посока. Командира на 2-а бригада 2-а дивизия ми каза, че ималъ донесение, какво днесъ къмъ пладнѣ влѣзла 1 дружина отъ 9 полкъ въ Дойранъ, а помежду 27 и 9 полкове настжпвалъ 14 полкъ.

Днесъ по пладнѣ и сл. пл. до къмъ 3 1/2 ч. се чуваше постоянна стрѣлба и отъ врѣме на врѣме и артилерийска по посока на Гевгели.

Ще се прибера тази вечерь въ така нареченото Палюрци за да продължа утрѣ възложеното ми. Ако нѣма нужда отъ разузнаване по на югъ при изложената обстановка, моля заповѣдь.

Майоръ Иотовъ.

30-й ноември

Въ „Дневника за военнитѣ дѣйствия" на 11-и ескадронъ дивизионна конница за тоя день четемъ слѣдното:

„Въ 8 ч. пр. пл. получихъ заповѣдь № 368 да изоставя вчерашната ми посока и да настжпа по направление Богданци и разузная по фронта моста при Гевгели, гръцката граница, като въ дѣсно отъ менъ ще дѣйствува 6-и пѣх. Макед. полкъ. При започването на боя да охранявамъ фланга му и държа връзка между него и 27 полкъ. Веднага изпратихъ далечни разѣзди къмъ Гевгелийския мостъ, Богородица и с. Селемлии отъ Юпрекъ. Азъ съ ескадрона настжпихъ отъ Юпрекъ за Стояково — Богородица, обаче до като да получа донесенията отъ далечния си разѣздъ и когато стигнахъ съ ескадрона въ с. Стояково, по-нататъшното ми дѣйствие бѣше безпрѣдметно, защото прѣзъ нощьта цѣлия 27 полкъ настжпилъ и заелъ висотата източно отъ Гевгелийския мостъ, а една рота отъ 5 Макед. полкъ заела с. Стояково. Отъ обясненията, които чухъ отъ послѣ, схванахъ, че тукъ е имало едно съревнувание коя часть по-напрѣдъ да излѣзе до Гевгелийския мостъ. Отъ това произлезе и една малка неприятность между командира на 27 полкъ и ротния командиръ, който бѣ заелъ Стояково. Всички части се събраха и разположиха на почивка. Събрахъ ескадрона и се установихъ въ Стояково, като донесохъ командиру 3 а бригада въ Богданци.

КРАЙ.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

